

JESUCRISTO OY OA'PAK
Kenda Jesucristoa
Monigka'uyatenok
Dioštaj Mo'manopo'yarea'ika'ne

El Nuevo Testamento
de nuestro Señor Jesucristo
en el idioma
amarakaeri

LA LIGA BIBLICA

LAS SAGRADAS ESCRITURAS PARA TODOS

El Nuevo Testamento
en el idioma amarakaeri del Perú

Primera edición, 1986
Segunda edición, 2008

Publicado por
© La Liga Bíblica

Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra bajo las condiciones siguientes:

- Reconocimiento. Debe reconocer los créditos de la Liga Bíblica (pero no de una manera que sugiera que tiene su apoyo o apoyan el uso que hace de su obra).
- No comercial. No puede utilizar esta obra para fines comerciales.
- Sin obras derivadas. No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada a partir de esta obra.

CONTENIDO

San Mateo.....	5
San Marcos.....	70
San Lucas.....	106
San Juan.....	182
Hechos de los Apóstoles.....	235
Carta a los Romanos.....	295
I Carta a los Corintios.....	323
II Carta a los Corintios.....	348
Carta a los Gálatas.....	368
Carta a los Efesios.....	380
Carta a los Filipenses.....	392
Carta a los Colosenses.....	398
I Carta a los Tesalonicenses.....	406
II Carta a los Tesalonicenses.....	412
I Carta a Timoteo.....	415
II Carta a Timoteo.....	424
Carta a Tito.....	431
Carta a Filemón.....	435
Carta a los Hebreos.....	437
Carta de Santiago.....	464
I Carta de San Pedro.....	471
II Carta de San Pedro.....	479
I Carta de San Juan.....	484
II Carta de San Juan.....	491
III Carta de San Juan.....	492
Carta de San Judas.....	494
Apocalipsis.....	498

SAN MATEO

Mateoa Jesucristoen huadak hua'a o'manigmadoya'uyate.

Jesucristoen adhuea'pane'.

(Lc. 3.23-38)

1 ¹Jesucristo Davidkudaken adhuea'si'po kenpa'ti Abrahamkudaken adhuea'si'po o'uyate. In beroba'te do Mateoa on'nigmadoya'ne. Jesucristoen adhuea'pane'dik on'nigmadoya'dene.

²A'nennanada Abraham Isaacen huaoj o'uyate. Isaac Jacoben huaoj o'uyate. Jacob Judáen huama'buyereen huaoj o'uyate. ³Judá Faresen Zaraereen huaoj o'uyate. Tamar kenomeyen huaoj o'uyate. Fares Esromen huaoj o'uyate. Esrom Aramen huaoj o'uyate. ⁴Aram Aminadaben huaoj o'uyate. Aminadab Naasónen huaoj o'uyate. Naasón Salmónen huaoj o'uyate. ⁵Salmón Boozen huaoj o'uyate. Rahab Boozen huaye o'uyate. Booz Obeden huaoj o'uyate. Rut Obeden huaye o'uyate. Obed Isaíen huaoj o'uyate. ⁶Isaí Huairi Daviden huaoj o'uyate. David Salomónen huaoj o'uyate. Uríasen ayhua Salomónen inag o'uyate.

⁷Salomón Roboamen huaoj o'uyate. Roboam Abíasen huaoj o'uyate. Abías Asaen huaoj o'uyate. ⁸Asa Josafaten huaoj o'uyate. Josafat Joramén huaoj o'uyate. Joram Uzíasen huaoj o'uyate. ⁹Uzías Jotamen huaoj o'uyate. Jotam Acazen huaoj o'uyate. Acaz Ezequíasen huaoj o'uyate. ¹⁰Ezequías Manasésen

huaoj o'uyate. Manasés Amónen huaoj o'uyate. Amón Josíasen huaoj o'uyate.

¹¹Josías Jeconíasen huama'buyereen huaoj o'epo kenoka' Israel aratbuttaj Babilonia huadaribayo on'batohua'de'uyate.

¹²Nogok Jeconías Salatielen huaoj o'uyate. Salatiel Zorobabelen huaoj o'uyate. ¹³Zorobabel Abiuden huaoj o'uyate. Abiud Eliaquimen huaoj o'uyate. Eliaquim Azoren huaoj o'uyate. ¹⁴Azor Sadocen huaoj o'uyate. Sadoc Aquimen huaoj o'uyate. Aquim Eliudén huaoj o'uyate. ¹⁵Eliud Eleazaren huaoj o'uyate. Eleazar Matánen huaoj o'uyate. Matán Jacoben huaoj o'uyate. ¹⁶Jacob Joséen huaoj o'uyate. José Maríaen huatoe o'uyate. María Jesúsén huaye o'uyate. Jesústaj konogdikda o'dikka'uy Cristo, Diosa o'ta'mona'uyate.

¹⁷Ken Abraham Davidte catorce Daviden adhuea'pane' o'nuyate. Kenpa'ti David Babilonia huadariyo en'batohuade'te Jeconíaste catorce adhuea'pane' o'nuyate. Kenpa'ti Jesús e'si'poede'te nog catorce adhuea'pane' o'nuyate.

Jesucristo o'si'poe'uyate.

(Lc. 2.1-7)

¹⁸In konig Jesucristo o'si'poe'uyate. María Jesúsén huaye Joséere o'toepakapo. Toepakhuedáda huaboa'da bogdakhue'da o'e on'tinopo'e'uy. Diosen Nokirega o'dapoka'uy. ¹⁹José Maríaen

huatōe huadak huaka'eri e'ēada María bogdakhue' o'ēnok e'huaa'ta' pakhue'ada soatayo' huatōe e'enta' o'pakuyng'a.
²⁰Kenpa' José e'nopōede'te o'yorokpo Dios Huairien huata'moneritaj o'tiahuay'uy.

—On José i'ē. Daviden adhuea'si'po i'ē. María e'tōepaktaj me'pukehue' yaē'. Huasi'po o'tōeaponig Dios Nokiregen o'ēapo. ²¹Bokereksi'poa' o'si'popakapo. Kentaj i'dikka'apo Jesús. (Jesúsdik Judíoen hua'ate dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'ēapo) konigepo ke'nen aratbut Israel aratbuttaj dakhuea' e'kika' o'manopo'yarea'apo. —Diosen huata'moneria kenda ona'uyate. Josétaj ona'uyate.

²²Dios Huairien huamanbatia'pakeria o'manbatia'pakuyng in aya'da o'uy.

²³Mune'yo katenohued e'ēada bogdakhue' o'ēpo. Huabokereksi'po o'si'popakapo. Kentaj on'dikka'apo Emanuel. Dios Huairia o'mana'uyate.

Emanuel huadik konig Dios oro'ere o'ika'.

²⁴José o'mabodepo Dios Huairien huata'moneritaj o'nigpeepo huatōe e'tōēada ²⁵e'si'popakde'te batohuedhue' o'uyate. E'si'popakde'te Jesús o'dikka'uyate.

Digada huanopōe'eria Jesús yōbedtaj on'ta'huade'uyate.

2 ¹Belén huakka' jakyo Judea huadaribayo Jesús o'si'poē'uyate. Kenoka' Herodes Roma huāe'eri Judea gobierno huairi o'uy. Kenoka' Jerusalén huakka' jakyo sue'da huabokerek on'tiakdepo, kenomey digā'da huanopōe'eria nogbaya' niokpo e'behuikyon on'tiakdepo,

²—Judío aratbuten huairi o'si'popakdeme'. ¿Meyon ya'e? Keyon niokpo ome' judío Huairi e'si'popakde' huanopōe' siokpo o'tiahuayme'po, judío

Huairitaj dakiti Dios aa'ya'po o'tiakdey. —On'mana'uyate. ³Kenoka' Herodes Huairi kenda o'matipeēdepo o'me'puke'uyate. ⁴Aya' sacerdote huairitaj kenpa'ti aya'da Apagba' huamanmadika'eritaj o'makupopaka'uyate Herodesa. Oqkupopakdepo, “¿Cristo Diosya' o'tiakdepo meya' ya'si'poēapo?” o'mana'uyate.

⁵—Judeabayo Belén huakka' jakyo o'si'poēapo. Diosen huamanbatia'pakeria kenpa' o'nigmadoya'uyate:

⁶ Judea huadaribayoda Belén huakka' jak suhuigda eē'pi' huakhuairi Cristo o'si'poē'apo. Belén jakya' huamata'monanhua' Huairi Cristo o'orokapo. Ke'na Israel aratbuttaj o'batiokika'apo. —Judío huairia o'nona'uyate.

⁷Kenoka' digā'da huanopōe'erite o'mata'mona' Herodesa. “Iregireg yan'batotiak.” Herodesa o'mana'uyate.

“¿Judío huairien siokpo menok huaboa'da ya'orokuy bo'tiahuayne?” Herodesa digā'da huanopōe'eritaj o'mana'uyate. ⁸O'nopōedeipo digā'da huanopōe'erite Belényo o'mata'mona'po, —Ayon yan'huati'. Huasi'potaj daka' yaduk. Kenoka' yan'huahuaydepo do'taj yan'tiakti'. Enade'te do kenpa'ti huahua'dik ijjeipo kentaj huikudate ijtihuadpo, “Urua'da huairi i'ene.” Yona'apoy. —Herodesa nama'da o'mana'uyate.

⁹Ken Herodestaj on'peēdepo digā'da huanopōe'eria o'nokhua'uyate. Ken siokpo niokpo ya'behuikyon on'tiahuayde ken siokpo huakkuruyon o'hua'uy. O'hua'po kutaya' kente huasi'po e'huāe'te o'batik. ¹⁰Digā'da huanopōe'eria siokpo on'tiahuaypo huakka'da on'durugpakuy. Judío aratbuten huairisi'po kente o'e on'nopōeipo. ¹¹Jakyo on'kuddepo huasi'potaj on'tiahuay'uy. Huasi'po huāye Maríaere on'tiahuay'uyate. Konig gobierno huairitaj huikudate on'huadikuy

huasi'po Jesústaj huikudate on'tihwadpo 'urua'da judío aratbuten gobierno huairi o'e on'batia'pakpo. Kenoka' caja' o'nokhuikedepo katetehue' huasi'potaj oro on'yokuyate. 'Urua'da o'huéy huasihuaj daka'da e'bakpakte 'uru'huieada o'huiríkika'. Huakka'teda ee'tada Jesústaj on'yokuyate. Nogda konig 'uru'huieada e'huiríkika' kenpa'ti huakka'teda ee'tada on'yokuyate. Katetehue' huasi'po huairitaj on'yokuyate. ¹²Nogok on'yorokdepo "Herodeste onte'ti huahue' yane'," kenda on'peedepo kenomeyenbayo nog dagtekon on'hua'uyate.

Nog aratbutenbayo Egiptobayo on'mon'uyate.

¹³Diga'da huanopog'eri en'huade'te José o'taypo o'yorokpo Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uy.

—Herodes Jesús'si'potaj a'arakya'po o'ukaponok, yamabo', huasi'po huayeere yabatohua'po Egipto aratbutenbayo yamatomon'. Keyo yanikati'. Kenok yakumejti' ona'apone. —José e'yorokya' Diosen huata'moneria ona'uyate.

¹⁴Ken José o'peedepo o'maboduyate. Sikyo huasi'po huayeerea o'tohua'bedpo Egiptobayo o'tohua'uyate. ¹⁵Egiptoyo o'ika'uyate. Herodes Huairi e'buéyde'te o'ika'uyate. Konig Oseas Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda oa'uy konigti ogka'uyate. "Egiptobaya' ya'orok. Do'hued Huasi'potaj yona'apoy." Dios Huairia oa'uy.

"Huasi'potaj yan'batiaraka'." Herodesa o'mana'uyate.

¹⁶Diga'da huanopog'eria judío huairisi'potaj a'batia'pakya'po tiakhue' ya'neapet. Nama'da me'nona'uyne. Herodes kenda o'nokotdepo diga'da o'diaypo, "Aya'da huabokereksi'po yobed nogbayoktidaere botta' huabayokere en'taetada yan'batiaraka'. Belén huakka' jakyo kenpa'ti Belén

meyohue'da huasi'potaj yan'batiaraka'." O'mana'uyate. Diga'da huanopog'eria a'nenda botta' huabayok Jesús en siokpo huaboa'da on'tiahuay'uyate. Kenoka' Herodestaj on'batia'pakuy. ¹⁷Konig Jeremias Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyate. Kenda Herodesa o'ka'uy.

¹⁸Ramá huakka' jak huag'eria diga'da on'bahuikonhuahua'. Bidteda on'mapeeonhuahua'. Huasi'po on'mabueynok Raquel huasi'potaj on'bahuikonhuahua'apo. Jeremíasa kenda oa'uyate.

¹⁹Herodes e'buéyde'te José e'yorokya' Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uy. Egiptobayo o'epo o'tiahuay'uy.

²⁰—Ke'na huasi'potaj e'arakta' o'pakuy o'buéyde, yabo', Israel aratbutenbayo yakumejti'. Huasi'po huayeeretaj yabatohua'. —Diosen huata'moneria Josétaj ona'uyate.

²¹José o'peedepo o'bodpo huasi'po huayeere Israel aratbutenbayo o'batohua'uyate. ²²Herodesensi'po Arquelaos Judeabayo gobierno huairi o'e. José o'peedepo Judeayo e'hua'ta' o'mepukpo o'bayorokpo, "Judeayo huahue' ya'e'," o'peedepo Galileabayo o'hua'uyate. ²³Nazaret huakka' jakyo o'hua'uyate. O'ika'uyate. Jesús Nazaret huag'eri o'e on'dikka'apo Apagba' huamanbatia'pakeria oa'uyate. Konig Apagba' oa'uyate aratbut Jesússtaj on'dikka'uyate.

Sue'da aratbut e'nahue'yo Juan bautiza huaka'eria Diosba' o'mana'onhuahua'uyate.
(Mr. 1.1-8; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

3 ¹Nogok Jesús Nazaretyo o'kerekdopo Juan bautiza huaka'eria huaboa'da o'mana'onhuahua'uyate. Sue'da aratbut e'nahue'yo Jordánhuéyon o'mana'onhuahua'uyate.

²—Dakhuea' e'kika' yan'batikpo onte'ti Diostaj yan'nigpeika'. Diosen Huairi o'tiakdeapo Diosensi'po mo'eapone. —Juana aratbut egkupopakya' o'mana'uyate.

³Isaías Diosen huamanbatia'pakeria a'nenda Juantaj o'timidoya'uyate,
Sue'da aratbut e'nahue'yō kentaj mo'peeapo. 'Utta' ena'pakte mo'peeapo. “Huairi e'tiakde'te daka'da ae'ya'po 'urunopo'da yag'kika'. Dakhuea' e'kika' yan'batikpo onte'ti Diostaj yan'nigpee'. Huairitaj yade'.”
'Utta'da o'mana'apo. Kenda Isaías a o'timidoya'uyate.

⁴Yudtaj camello huahuijtaj e'ka' Juan Bautista o'otika'po kenpa'ti huasi'dak maka'bij o'tae'uyate. Tiktik o'bapika'uyate. Asigku o'minika'uyate.
⁵Juantaj e'peeta' on'pakpo huakka'da aratbut Juantaj on'huatiakuyate. Huakka' Jerusalén huakka' jakyo huag'eri kenpa'ti huakka' Judea huadari huag'eri kenpa'ti Jordánhue idbodte huag'eria Juantaj on'huatiakuyate. ⁶“Dakhuea'da ijkika'mey, bekkahuea' Dios.” Enade'te Juana bautiza o'magka'uyate. Jordánhueya' bautiza o'magka'uyate.

⁷Huakka'ada huamanmadika'eri huairi on'bahua'po fariseo huairi saduceo huairiere on'bahua'uyate. Juantaj bautiza megke'po on'huahua'uyate. Juana o'batiahuaydepo:

—Konig dakhue'da bihui o'magkika'. Konigti opudomey dakhuea'da bo'kika'po kenpa'ti opudomey nama'da mo'nopojika'po. Nopo'koreahue'tada bautiza egkade'te Diosa dakhuea'da castiga egka'te yoktitikonapoy. Kenda nama'da mo'nopoene. ⁸'Urua'da yag'kikati'. Daknopo'da yag'kika'po Diostaj mo'nopo'korea'uynok aya'ada tiahuydik mo'eapone. ⁹“Abraham oro'omeyen adhuea'pane' o'nenok Diostaj

me'pukhue'dik o'ey.” Nopoehue' yanika'. Diosa e'paknayo in huid o'bahuednigtaj Abrahamen huayaya' magka'dik o'e.

¹⁰Nopo'koreahue' ee'nayo ida Diosa castiga mogka'apone. In konig o'e. Konig ta'bayo huada huatoe'eri o'epo. Huada 'uru'a'da onhuadhue' o'eonhuahuika'nok daka'da o'tiahuyonhuahua'depo yami'a o'ta'tegpo ta'akyo o'mahuigika'.

¹¹Dakhuea' e'kika' mo'nopo'korea'de huamanopoqa' hue'eya do'hua bautiza egka'tada noganayo Cristoanayo o'tiakdepo Diosen Nokirega' ta'akerea bautiza o'magka'apo. Kennayo huakhuairinanada teynanada e'eda do'huataj ehue'nanada ijjej. ¹²Cristo o'tiakdepo konig aroz huatuga'eri o'epo aroz o'tugdepo oktipoa'. Ken oktipoa'depo jakyo o'kudapo. O'kudā'depo huakusi'hue ta'akyo o'huigonhuahuika'po okbithue' o'eapo. Ken huadak huakid konig Cristotaj huaknopo'e'eri o'ne. On'nigpeika'. Huaknopo'e'eritaj o'bakudā'apo, Diosen jakyo o'bakudā'apo. Huakusi'hue konig aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'. Konig castiga e'magka' ta'akyo o'majenapo. —Juana aya'tada o'mana'uyate.

Juana Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mr. 1.9-11; Lc. 3.21-22)

¹³Kenoka' Galilea huararibaya' Jordánhueyo Juante o'huahua'uyate Jesúsa. Bautiza megke'po o'huahua'po.
¹⁴Juan Jesústaj bautiza egka'ta' pakhue' o'epo,

—Do'taj bautiza ogka'dik o'ene o'na. ¿Mena'po bautiza megke'po do'taj i'tiak?
—Juana Jesústaj ona'uyate.

¹⁵—Aya'da Diosa o'paknig e'ka'ta' ijpaknok bautiza megka'. —Jesúsa ona'uyate.

—Huadak bautiza ogkai'. —Juana ona'uyate. ¹⁶Juan bautiza ogka'denok Jesús huahueya' e'behuikde'te ida kurud

konig akbogpe okhuikepo Diosen Nokirēgā daka'damon konig tukku' o'huahuarakpo Jesústaj o'tikot. Jesúsa e'tiahuaYTE o'tikotpo.

¹⁷—On do'hued Huasi'po o'taENE. Huadi'da o'taENE. Ontaj durugda o'toENE. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesústaj nama'da kake'po toto' huairia

Jesústaj ona'uyate.

(Mr. 1.12-13; Lc. 4.1-13)

4 ¹Nogok sue'da aratbut e'nahue'yo Diosen Nokirēgā Jesústaj o'tohua'uyate. Toto'a Jesústaj a'dikdikya'po keyo Jesústaj o'tohua'uyate.

²Jesús cuarenta huame'noe cuarenta sikyo bapehue' o'unhuahuika'depo aypota' o'uyate. ³Jesús nama'da kake'po toto'a Jesústaj o'huahua'depo,

—On buttida Diosensi'po ee'nayo in huidtaj aypo yaE' yana'. —Toto'a Jesústaj ona'uyate.

⁴—Aypoayo'da noikahue'dik o'ne aratbut. Aypo on'bapepo aya'da Apagba' huadikkon nigpeika'dik o'ne. Apagba' kenpa' oa'. —Jesúsa ona'uyate.

⁵Kenoka' toto' Jesústaj o'tohua'po Jerusalényo Diosen huakka' jakyo o'tohua'po Diosen huaboro' jak kutayoda jakkutagpiyo o'tobehuikuyate.

⁶—On buttida Diosen Huasi'po ee'nayo barakte yakudaj Apagba' oa'po:

Kanokba'huade'po e'kotte Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'aponok huidbate kothue'dik i'eaPONE. Huaba'a kutate monokba'huadapone. Apagba' kenpa' o'madoya'uyate.

—Toto'a ona'uyate.

⁷—Kenpa'ti “Dios Huairitaj nama'da kake'po dikdikhue' yaE'.” Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate. —Jesúsa toto'taj ona'uyate.

⁸Onte'ti toto'a Jesústaj o'tohua'. Kutayoda ote'yo o'tobehuikuyate. Nogyo

nogyoda aya' 'uruada huadaribayo kenpa'ti aya'da huadaribayo gobierno huairi Jesústaj o'tiahuaY'e'a'uyate.

⁹—Do'taj huikudate be'tihuadpo “Urua'da huairi me'taENE,” do'taj ea'nayo aya'da i'tiahuaYnig aya'da 'uruada huadaribayo kenpa'ti huadaribayo huairi huaunhua' o'bayokapone. —Toto'a nama'da Jesústaj ona'uyate.

¹⁰—Keje', yahuati', toto'. “Dios Huairitayo'da huikudate yan'tihuadpo kentayo'da yan'nigpeika'.” Apagba'a oa'. —Jesúsa ona'uyate.

¹¹Ken toto'a okhua'depo Diosen huata'moneria Jesústaj on'huatiakdepo aypo on'yokuyate.

Galilea judíoen huadaribayo Jesúsa huaboa'da o'manmadika'uyate.

(Mr. 1.14-15; Lc. 4.14-15)

¹²Juan Bautista huabakuda' jakyo o'E, Jesúsa o'tipeedePo Galilea huadaribayo o'hua'uyate. ¹³Nazaret huakka' jakyo e'hua'ada ijhuiti ehue' Capernaum huakka' jakyo o'hua'po Capernaumyo o'ika'uyate. Capernaum huaboro' e'pogte o'E. Zabulón huadaribayo kenpa'ti Neftalí huadaribayo huakka' jak Capernaum kenteda o'E. ¹⁴Capernaumyo o'ika'po konig Isaías kudaka a'nenda o'timadoya'uyatenig, Jesúsa o'ka'uy.

¹⁵Zabulón huadrieri kenpa'ti Neftalí huadari onteyoy' e'pogtone' huag'eri Jordánhue akodpeneri Galilea huag'eri Galilea kenteda nog aratbutda judío huag'eri ehue' o'nika. ¹⁶Inomey aratbut Diostaj oknopogehue' o'nepo konig sikkirēgyo o'nika'po huaboa'nayo Diostaj o'noknopogedePo konig huaboro'da huakjey huaboa'da on'tiahuaYde. Kenomeya dakhuea'da ogkika'po kenpa'da bueydik ya'neapetnig'a huaboa'nayo huakjeytaj

on'tiahuayde. Isafaskudaka
o'madoya'uyate.

¹⁷Kenoka' Jesúsá huaboa'da o'mana'po:
—Diosen Huairi o'tiakdenok dakhuea'
bokika'nig yan'nopo'korea' Diostaj
yan'nopo'korea'. Dios Huairitaj
yanoknopog'. —Jesúsá huakka' aratbuttaj
o'mana'ika'uyate.

**Botta' botta' huakjene'eritaj: “Doere
monhua’.” Jesúsá o'mana'uyate.**

(Mr. 1.16-20; Lc. 5.1-11)

¹⁸Nogok Galilea e'pog akta'bogpete
Jesúsá o'hua'epo botta' huama'buy
o'tiahuay'uy. Simóntaj o'tiahuay. Simón
nogdikda o'dikka' Pedro. Andréstakon
o'tiahuay'uy. Huakjene'eri o'ne'uy.
E'pogyo o'nokjen'epo:

¹⁹—Doere monhua'. Aratbut
Diosensi'po ka'nike'po
kan'manopo'kore'po
mo'manmadikika'apone. —Jesúsá
o'mana'uyate.

²⁰On'pēdepo huakjene' kenpa'da
on'maenonpo Jesúsere on'hua'uyate.

²¹Adyonda nog botta' huama'buytaj
Jesúsá o'tiahuay'uy. Jacobo Juanere
o'tiahuay'uy. Zebedeoen huasi'po o'nuy.
Kusi'petone'yo o'nepo huaojere
huakjene'taj on'to'ka'po, “Doere
monhua'po do'taj me'nigpeika'.” Jesúsá
o'mana'uy. ²²On'pēdepo kusi'pe
huaojere kenpa'da o'nenonpo Jesúsataj
a'nigpeikaya'po on'tahua'uyate.

Huakka'tada o'manmadika'uyate Jesúsá.

(Lc. 6.17-19)

²³Ken Galilea huadaribayo nog huakka'
jakyó nog huakka' jakyó Jesúsá o'hua'epo
judío aratbuten huaitake' jakyó nogya'
nogya' o'manmadika'onhuahua'po Diosen
Huairi o'tiakdepo yan'nopo'korea'po
yan'nigpeika' Diosensi'po mo'eapone.
O'manmadika'onhuahua'po kenpa'ti
aratbut nogpa' nogpa' dakhue'da en'toqete

o'bayareadhua'uyate. ²⁴Jesúsá aratbuttaj
o'bayarea' bidteda Siria huadaribayo
on'tipegedepo aya'da dakhue'da aratbut
Jesúsate on'batohua'po nogda nogda
dakhue' en'toqete on'batohua'uyate. Nog
e'are', nog e'so'teyye', nog ayhue', nog
toto' e'nopo'toqetaj on'batohua'uy. Jesúsá
o'bayareadhua'uyate. ²⁵Galilea
huadaribaya' aratbut, Decápolis huakka'
jakyá' aratbut, Jerusalén huakka' jakyá'
aratbut, Judea huadaribaya' aratbut,
kenpa'ti Jordánhue akodpen huag'eri
huakka'ada Jesúsere
on'huahuudhuahuika'uyate.

Ote'ta' Jesúsá o'manmadikanhua'uy.

5 ¹Huakka' aratbut egkupopakte Jesús
o'batiahuaypo ote'yo o'behuikpo
o'huaduy. Ke'nen huamanigpeika'eri
kentaj meyoqhue'da ogkupopakuy.

²Huaboa'da o'manmadika'apo:

**Durugda huag'eri konig o'ne. Jesúsá
o'manmadika'uyate.**

(Lc. 6.20-23)

³—Opudomey huata'da Diosen
kikahue'dik ihuey, mo'nopoepo,
“Be'tihuapok Dios,” bo'tiona'pakika'po,
durugda mo'e. Dios opuden Huairi o'e.
Diosensi'po mo'ene.

⁴Opudomey dakhuea' e'ka'de' nama'da
ijkamey mo'nopoika'denok pai'da mo'enok,
Dios opudtaj mo'manoeynoeya'apone.
Durugdakon mo'ika'apone.

⁵Opudomey daknopo'da huata'yo'da
pakhue' yanika'po Diosen aratbut
mo'eapo kenpa'ti Diosere Diosenbayo
huag'eri mo'eapo. Durugda mo'ika'apone.

⁶Opudomey Diosen e'mana' urunanada
e'kika'ta' bo'eretpakika'nok. Diosa
bo'tihuapokaponok daknopo'da
mo'taeapone. Durugnada mo'ika'apone.

⁷Nogomeytaj mo'matinepahui' nok
Diosa opudtaj mo'matinepahui'po.
Durugda mo'ika'apone.

⁸Diosenyo'da huapakeri 'urunanada huanopqe'eriomey Diosere mo'eapone. Durugda mo'ika'apone.

⁹Opudomey huamanoeynoeyeri do'huedsi'po mo'ene. Diosa mona'apone. Durugda mo'ika'apone.

¹⁰Diosen e'mana' bo'kika'nok nogomeya bo'huadiaypo bo'tierikpo mogka'ne. Opud Diosen bo'kika'po Diosensi'po mo'ika'apone. Durugda mo'ika'apone.

¹¹Opud do'hued hua'a e'kika'ta' bo'paknok nama'da bo'tidi'kene kenpa'ti nama'da mogka'ne kenpa'ti dakhuea'da bo'huaa'ne. Durugda mo'ika'apone.

¹²A'nenda opud si'popakhued Diosen huamanbatia'pakeritaj kenpa'ti on'magkuyate. Konig premio Diosa 'urua'da mo'toea'apone. Durugda mo'ika'apone.

Cristoen huanigpeika'eri konigti sal huadak on'manigkika'po konig huakjey Diosen egkika'te aya'ada on'batiahuaypo oknopqe'dik o'neapo.
(Mr. 9.50; Lc. 14.34-35)

¹³Sal huadakda o'epo aratbuttehuapa'. Konigti do'hued huanigpeika'eri konig salonig huadakda o'nepo aratbuttehuapa' huadakda o'ne. Sal pai' e'titinknayo onte'ti huadakda kahue'dik o'eapo. Sal pai' e'titinknayo huadaritehuapa' huadak ehue'dik o'eapo. Paichi kahue'dik o'eapo. Kenpa'da en'dik o'e. Batikhue'ada daka' men'pee'. Batikhue'ada daka' me'noknopenka'.

¹⁴Opudomey konig huakjey mo'ene. Diostaj mo'nigpeepo huadak bo'kika'nok aratbuta tiahuydik mo'ene. Konigti be'edpi' huakka' jak ote'yo ee'nayo aya'ada jaktaj tiahuydik o'ne. Konigti Diosen bo'kika'nok aya' aratbutada tiahuydik mo'eapone. ¹⁵Huakjey e'bakpakde'te ekti'oke'yo jonhuadahue' o'nika'. Aya' on'kudpo tiahuydik ka'ne'po kutopa kutapen huakjey

o'nonhuadika'. Aya' jakyoda jeyda o'e. ¹⁶Konigti opud huadak yag'kika'po konig huakjey ya'nepo aya'ada opudtaj tiahuydik ka'ne'po kenpa'ti huadakda Dios o'ea' batia'pakdik ka'ne'.

Moisés e'mana'taj Jesús a o'tia'pakuy.

¹⁷"Moisésen e'mana' kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeritaj peehue'dik yane'." Ea'ta' o'pakpo o'tiakuy. Kenda nama'da nopoehue' yane'. "Moisésen e'mana' kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeritaj peehue'dik yane'." Ahue' a'eya'po aya'tada daka'da e'manopoea'taj ijpakpo ijtiakuy. ¹⁸Kurud huadari ee'te batikhued kenpa'da Moisésen e'mana' dikenhue' o'eapo. Suigpi' dikenhue'dik o'eapo. Kene'huaya' huame'noe e'ede'te aya'da Moisés e'mana' kuhuitdik o'eapet. Buttida ijjay. ¹⁹Be'api' Diosen e'mana'taj kahue' ee'nayo kenpa'ti Diosen e'mana' kahue'dik yane' e'manmadika'nayo Dios Huairiensi'po ehue'da o'neapo. Kenpa' Moisésa o'mana'uyate opud bo'ka'po kenpa'ti yag'kika' e'manmadika'nayo Dios Huairiensi'po mo'eapone. ²⁰Moisésba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo aratbut eretpakhue' e'eda Moisésba'taj nama'da on'nigpeika'nig'a. Opudomeynayo huadakada yan'nopoeapo Diostaj daka' yag'kika'. Huadaknopo' ehue' ee'nayo Diosen aratbut ehue' mo'eapone.

Madiayhue' yanika' Jesús a o'manmadika'uy.
(Lc. 12.57-59)

²¹"Aratbuttaj arakhue' yae'. I'huadiaypo e'arakhayo o'nakon bueydik i'ene'." Opuden adhuea'pane' mona'uyate. Kenda opud mo'pee'uy. ²²Kenda huadak ee'pi' nogda ijja'apoy. Be'api' nog aratbuttaj e'huadiaynayo dakhue'da o'ka'nok gobierno huairite castiga kagke'po tohua'dik mo'ene. Nog aratbuttaj

o'bahuadiaypo e'batidi'ke'nayo dakhuea'da oa'nok mabitbitdik mo'ene. Castiga kagke'po gobierno huairi egkupopakyo tohua'dik mo'ene. "Huasegda i'epo dakhuea' i'kika'ne." Nog aratbuttaj ena'nayo dakhuea'da ia'nok ta'akyo huigdik mo'ika'apone. Do'a ijJay.

^{23,24}Diostaj a'tiona'pakya'po i'hua'po nog aratbuttaj dakhue'ada ijkamey huabo'a'da i'nopoede. Tiona'pakhuedada yahuati'. Kentaj yamanoeynoey. Yamanoeynoeydepo a'tiona'pakya'po yahuati'.

²⁵"O'na dakhuea' megka'ne," noga ena'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'depo e'tohua'te kentaj yanoeya'. E'ma'dehue'nayo huakupepi' yayokti'. Noeyahue'pi' yokhue'pi' ee'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'apone. Ken gobierno huairi sorotataj bo'yokapone. Sorotataa huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. ²⁶Keyoda ijhue'da orokhue'dik i'ea'pone. Aya'da dehue'te i'yokde'po orokdik i'ea'pone.

E'bokerekbo'nayo konig huatoe toehue' o'epo e'bakdej o'e. Kenda Jesúsa o'manmadika'uy.

²⁷Nogen bakdejhue' yane'. Kenda mo'pee'uyate. ²⁸Kenda buttida ea'pi' be'api' e'bokerekbo'nayo konig huanopoya' o'eretpakpo konigti o'bakdej. Dakhuea'da o'ka'. Donayo ijJay.

²⁹E'bokerekbo'nayo dakhuea'da ijkay yan'nopepo kenpa'da yan'batikti'. Batikhue'da dakhuea'da e'kika'nayo Diosa castiga mogka'po ta'akyo huigdik mo'ika'apone. ³⁰Dakhuea'da huaba'a eka'nayo kenpa'da yan'batikti', dakhue'da e'kika'nayo. Batikhue'da Diosa castiga mogka'po ta'akyo huigdik mo'ika'apone.

Huatoe konig e'entaj Jesúsa o'manmadika'.
(Mt. 19.9; Mr. 10.11-12; Lc. 16.18)

³¹Be'api' huabokerek huatoe e'ennayo ettone'taj e'ende' huanope' beroba'

yokdik o'e. Opuden adhuea'pane' kenda mona'ika'uyne. ³²Donayo nogda ijJay. Huabokereken huatoe bakdejhued ee'tada e'ennayo ettone'taj dakhue'da ogka'. Ken ettone' e'ende'taj e'toe'nayo konig e'bakdejonhuahuika' o'e. Kenpa'ti huabokereka nogen huatoe e'entaj e'toe'nayo konig e'bakdejonhuahuika' o'e. Diostehuapa' dakhuea'da o'e, ijJay.

"Ijka'apoy. Buttida ijJay. Diosa meknopoene." Ken konig aratbut o'dika'nig Jesúsa o'manmadika'uy.

³³"Ijka'apoy. Buttida ijJay. Diosa meknopoene." Diostaj e'huaa'nayo da ahue' yae', kenda yakati'. Kenda opuden adhuea'pane'a on'mana'uyate mo'peede'uy. ³⁴Donayo nogda ijJay. "Ijka'apoy. Buttida ijJay." Ahue' yanika'. "Ijka'apoy," kenyo'da yaa'. Kurud Diosenbayo o'e. Keya' o'mata'mona'ika'. "Ijka'apoy. Buttida ijJay. Kuruda meknopoene da ahue' ijJay." Ken konig ahue' yanika'. ³⁵Dios huadarite o'ibonok, "Ijka'apoy, buttida ijJay. Huadaria meknopoene. Da ahue' ijJay." Ken konig ahue' yanika'. Jerusalén Dios Huairien huakka' jak o'enok, "Ijka'apoy, buttida ijJay. Jerusaléna meknopoene. Da ahue' ijJay." Ken konigti ahue' yanika'. ³⁶Opudada kuhuirihueahue'dik mo'ene. Diosayo'da kuhuirihueahue'dik o'e. "Ijka'apoy, buttida ijJay. Do'hued huaku o'nopo. Da ahue' ijJay." Kention ahue' yanika'. ³⁷Kenpa'da buttida yada'. Menokpi' da ahue' yane'. Nogiti nogitinada ea'nayo toto'a mena'nok ia'ne.

Noga ontaj dakhuea' egka'nayo konigti kahue' yae'. Jesúsa o'manmadika'uy.
(Lc. 6.29-30)

³⁸Huabokerekapi' nogtaj dakhuea' egka'nayo kenpa'ti huairiakon konigti kentaj ogka'dik o'e. Kenda opud mo'pee'uyate. ³⁹Nogpa'da donayo ijJay.

Noga ontaj dakhuea' egka'nayo diayhue' yaepo kentaj ogkahue' yaeti'. Noga ontaj nogatida egka'nayo diayhue' yaepo ogkahue' yaeti'. Onte'ti egka'nayo onte'ti diayhue' yaepo ogkahue' yaeti'. ⁴⁰Noga gobierno huairipi' "Opiot beyok," ena'nayo daka'da yayokti'. Kenpa'ti diayhue'ada chompakon yayokti'. ⁴¹"Do'hued yudtaj adtemon betatohua'." Sorotataapi' ena'nayo diayhue'ada adyoda yatatohuati'. ⁴²"Aypo beyok." Noga ena'nayo sue'nopo ehue'ada yabayokti'. Yudtaj bektoyok ena'nayo daknopoda yaepo yaktoyokti', ijjay.

Dig huadiayeritaj konig taka'taj onte'ti diayhue'ada di' yan'maika'.

(Lc. 6.27-28; 32-36)

⁴³"Huadi'taj di' yamaika'. Ontaj huatinosikeritaj konigti yan'huadiayikati'." Kenda opuden adhuea'pane' on'mana'uyatenig mo'peede'uyne. ⁴⁴Donayo nogpa'da ijjay. Matinosikeritaj di' yan'maika'. Dakhuea'da huaa'eritaj Diosa "Kanopo'kore'," yan'tiona'pakikati'. Huadiayeritaj huadakda yakikati'. Huabatidi'keritaj yan'tiona'pakikati'. Huamagkeritaj kenpa'ti yan'tiona'pakikati'. ⁴⁵Kenda bo'kika'po konig Apag Dios Kuruderiensi'po mo'jka'apet. Huadak huaka'eri kenpa'ti dakhuea' huaka'erierye aypo kan'tojke'po Diosa niokpoa kata'teike'po o'kuyate kenpa'ti ehui' mo'nigta'mona'ika'ne. ⁴⁶Di' aratbuttayo'da di' e'maika'nayo gana e'ka'huayak baehue'dik mo'epone. Kenda dakhuea' huaka'eria ogkika'. Di' aratbuttaj di' on'maika'. Dakhuea' huakeritaj kenpa'ti di' maika'dik mo'jka'apone. ⁴⁷O'nen huabettayo'da 'uruda e'huajika'nayo "Huadakda ijjay," nopogehue' yanika'. Dakhuea' huaka'eria kenda ogkika'. Dakhuea' huakeritaj kenpa'ti di'da huaa'dik mo'jka'ne.

⁴⁸Opuden Apag Dios kurudyo aya'tada di' o'maika' kenpa'ti aya'tada huadaka'da o'magkika'. Konigti opuden Apag Dios aya'tada di' yan'maika' kenpa'ti aya'da huadaknopoda yag'kikati'.

**Huadaknopoda huadakyoda yag'kikati'.
Jesúsa o'manmadika'uyate.**

6 ¹Aratbuta men'tiahuaye'poyo'da pai'da aratbuttaj e'bayoknayo nama'da boka'ne. Ken konig kahue' yanika'. Kenda e'kika'nayo Apag Dios kurudyo huag'eria kenpa' e'ka'huayak bayokhue'dik mo'epone. ²⁻³Nama'da huanopog'eria huakka' aratbut men'tiahuaye'po pai'da aratbuttaj on'bayokika'. Kenpa'ti huaitake' jakya' huakka' aratbut men'tiahuaye'po pai'da aratbuttaj on'bayokika'. Konigepo huadakda ogka' batia'pakika'dik me'nepo. Kenpayo'da on'peika'po. "Huadak ogka'." Diosa ahue' mo'epone. Kenomey nama'da huanopog'eria diga'da aratbuttayo'da on'pakika'. Diostanayo pakhue' o'ne. Konig kenomey ogkika' kikahue' yane'. Iregireg yan'bayokikati'. O'nen huadi'a tiahuyhue'te pai'da aratbuttaj yan'bayokikati'. ⁴Iregireg aratbuta tiahuyhue' ene'te pai'da aratbuttaj yan'bayokikati'. Kenda e'kika'nayo Dios iregireg e'bayokika'nayo o'tiahuaypo Diosa nogitida 'uruda bo'yokapone.

**Diostaj konig tiona'pakika'dik Jesúsa
o'manmadika'uy.**

(Lc. 11.2-4)

⁵Do huadakda ijje' nama'da huamanopog'eri huaitake' jakyo kenpa'ti jak kurute aratbut egkupopakikaya' on'tiona'pakika'. "Huadakda o'ne." Aratbuta menhuaike'po on'tiona'pakika'. Kenda dakhuapa e'pada on'tiona'pakika'nig'a Diosanayo sigpi' peghue'dik mo'epone. ⁶Opudomeynayo

menokapi' e'tiona'pakta' bo'pakpo
o'nenbayo dubayapi' nogtia'da Apag
Diostaj yan'tiona'pakikati'. Iregireg
e'tiona'pakika'te Apag Diosa tiahuydik
mo'ene. Mo'peeika'apone.
Montihuapokika'apone.

⁷⁻⁸Diostaj oknopoehue' huae'eria
konigdikti onte'ti onte'ti ijhue'da
on'tiona'pakonhuanig'a Diosa
mo'peeapone nama'da on'nopoeng'a.
Kenomeytaj Diosa nigpee'hue'dik
o'maika'apo. Konigti kikahue' yane'.
Tiona'pakhued ee'ted kenda i'paknig
Apag Diosa o'nope. ⁹In konig
yan'tiona'pakikati':

Oro'en Apag i'ene, Apag Dios. Kurudyo
i'ika'ne. Kenpa'da 'urunanada
i'ika'ne. O'nen huadik kenpa'da
huadakda o'ika'. Aya'ada ka'dike'.

¹⁰Huakhuairi i'enok ida aya'ada
ontaj mo'nigpeike'. Dios Huairi i'epo
aya'da i'pakpo i'manika'. Kurudyo
huae'eria mo'nigpeika'po ogkika'
konigti iyo huadariyo aya'ada
huaka'. ¹¹Inme'noete ayo oro'taj
a'nigyaya'po bo'tihuapok. ¹²Oro'taj
dakhuea' mogkame'nightaj oroa
o'bakkahueay konigti oro'en
dakhuea' e'kika'taj bokkahuea'.

¹³Dakhuea' e'ka' nopoehue' kaike'po
montihuapok. Nama'da e'ka'ta'
e'paknayo kikahue' kae'po
bo'tihuapok, Apag Dios. Dios
Huairinayo aya'enda
Huakhuairinana i'epo
teynananada i'epo kenpa'da
huadannanada i'enok kenda
aya'ada kan'manbatia'pakike', ken.
Ken konig yan'tiona'pakikati'.

¹⁴Opudtaj dakhuea' mogkame'nightaj
ekkahuea'nayo o'nen Apaga kurudya'
o'nen dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone.

¹⁵Opudomey nogomeytaj okkahueahue'
ee'nayo Diosa opudtaj okkahueahue'dik
mo'eeapone.

**Diosa kapeunhue'po in konig bapehue'
mo'unhua'nig'a Jesusa o'manmadika'uy.**

¹⁶Oro' huadakda o'e nama'da
huamanopoea'eri, pai'da o'e, nama'da
e'manopoea'ta' on'pakpo huakok
koyoahue'da ogkokparoka'po "Huadakda
o'ne." Aratbuta kan'batia'pake'po aypo
bapehue' o'neonhuanig'a, "Huadakda
o'ne." Diosanayo huaahue'dik mo'eeapone.
Opudomeynayo Diostaj aypo bapehue'
mo'unhua'po ken konig kikahue' yane'.
¹⁷⁻¹⁸Opudnayo e'tiona'pakte aypo
bapehue' e'unhua'nayo yag'kokkoyoika'
kenpa'ti daka' yag'kuirida'ika'. Kenda
ekana'yo aratbut bo'tiahuaypo aypo
bapehue' o'nunhuanig'taj nokothue'dik
o'neapo. Opuden Apag Diosayo'da
soatayo' bo'tiahuayapone. Bo'tiahuaypo
mo'peeapo huanoeonhuahuika'
mo'bayokapone.

**Diostaj bo'eretpakpo yan'nigpeika'po
kenda Diosa okkahuehue' mo'eeapone.**
(Lc. 12.33-34)

¹⁹Katepi' 'uru yudtapi' huakka'nada
e'tamaeta' eretpakhue' yanikati'.
Huakka'da matogehue' yanikati'.
Huakka'da e'matog'e'nayo indariyo
huithuita ya'bapeapetpi', huakka'da
ya'para'apetpi', yan'berapetpi', ²⁰Dios
kuruderiyo'da yaderetpakpo
yan'nigpeika'. Diosa okkahuehue'dik
o'eeapo. Kenpa'ti Diosen o'tae kateapi'
bapehue'dik parahue'dik okberehue'dikpi'
o'unhuahuika'apo. ²¹Diosen e'kika'nayo
Diostaj di'nanada mo'epo Diostaj
bo'eretpakika'apone.

Opudomeyen huakpo huaso'en huakjey o'e.
(Lc. 11.34-36)

²²⁻²³Opudomeyen huakpo huaso'en
huakjey e'dik o'e. Huakpoa katepi'
bo'tiahuaypopi' ontehuapayo'da
eretpakdik mo'ene'pi', huadannopo'da

mo'epo nogomey pai'da huae'eritapi' e'bayokta' bo'eretpakpopi'. Katetapi' 'uruda e'tiahuyada nogomey kan'tamae'po e'paknayo huadaknopo'da mo'epo durugda mo'epo huadakda bo'kika'ne. Konig huakjeyyonig mo'ika'. Katetapi' bo'tiahuyapo ontehuapayo'da bo'eretpakpo dakhue'nopo'da mo'epo durugnopo' ehue' dakhue' bo'kika'. Konig sikkiregyonig mo'ika'ne.

Dios huairi o'e. Huakka' e'tamaeta' e'eretpaknayo ken konig nogda huairionig mo'tae.
(Lc. 16.13)

²⁴Diosyo'da konig huairi o'e. Kentayo'da nigpeika'dik mo'ene. Kentayo'da di'nanada ika'dik mo'ene. Huakka'da katepi' e'eretpakikana'yo nogda huairi mo'tae. Konigepo huakka'da katepi' eretpakhue' yanikati'. Diostaj e'nigpeika'nayo huakka'da katetapi' eretpakhue'dik mo'ene.

Dios ke'nensi'potaj o'batihuapokika'.
(Lc. 12.22-31)

²⁵Aypota' e'mai'ta'pi' yudtata' mepu'kudhuahuhue' yanikati'. Diosa oro'taj mo'noea'ika'ne kenpa'ti oro'en aypo oro'en yudtaj bo'yokika'ne. Konigepo Diostaj yanoknopounhuahuika'.

²⁶Bakoy baahue'tada o'nen Apag Diosa aypo o'bayokika'. Bakoyta' suigda o'pak. Opudtanayo Apag Diosa huakka'da o'pak. Konigepo bo'tihuapokika'apone. Aypota' mepu'kikahue' yanika'. ²⁷Huabokerek e'kerehta' e'pakada huakka' e'mepu'kudhuahuada nogiti kerekhue'dik o'epo.

²⁸¿Mena'po yudtata' mo'mepu'kika'? Mepu'kehue' yanika'. Mirebayo huakhuen yan'tiahuyika'. Mire huakhuen baahue'ada o'e. Joda o'kereh.

²⁹Salomónkudak huairitone' o'uyate. Huakka'da o'toe'uyate. 'Uruda yudtaj

o'matoe'ika'uyate. 'Uruda o'otika'. Huakhuennayo nogitinada 'urunanada Salomónkudak sue'da 'uruda o'otika'uyate. ³⁰Diosa huakunopia okhuenpaka'. 'Urua'nada e'ka'tada idada okhuenkot. Diosa huakunopiada okhuenpaka'ika' kenpa'ti opudtaj huakka'da o'pakpo o'tihuapokapone yudtaj yokika'dik mo'ika'apone.

³¹Konigepo katetapi' mepu'kehue' yanikati'. "¿Kate o'bapeapo?" Nopoehue' yanikati'. "¿Kate o'mayapo?" Nopoehue' yanikati'. "¿Kate ijotapo?" Nopoehue' yanikati'. ³²Oknopohue' huae'eri huakka'da yudtaj kenpa'ti huakka'da aypo diga'da on'pakika'. Kenoka' opud toehue'da mo'enok Apag Diosa o'nopoepo bo'tihuapokika'apone. ³³Nogiti nogiti Dios Huairitaj yan'pakika'. Nogiti nogiti Dios Huairitaj e'nigpeeta' yan'pakika'. Ken konig Diostaj e'pakika'nayo Diosa bo'yokika'apone. Yudtaj aypo huamai' katepi' bo'yokika'apone. ³⁴Eme'te katepi' ijotapo, katepi' ijbapeapo katepi' yamayapo kenpa' nopoehue' yanika'. Konig oy Diosa bo'tihuapokpo eme'tepi' nogok nogok Diosa daka' bo'tihuapokika'apone.

Nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'," bahuahue' yanika'.
(Lc. 6.37-38, 41-42)

7 ¹"Dakhuea' o'ka'," Diosa huaahue' mo'e'po nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'," bahuahue' yanika'. ²Konig nogomeytaj bo'huaa'ika'nig konigti Diosa opudtaj bo'huaa'apone. Konig nogomeytaj bo'kika'nig konigti Diosa mogkika'apone. ³⁻⁵Noga' sue'pi' dakhuea' e'ka'tada "dakhuea' ika'," ida onahue' yanika'. Ona'taj dakhuea'nanada i'kuy'etpi'. Kenda nopoehue' mo'ene. In konig o'e ijbatiapakapoy. Nogen huakpoyo huata'sujsi'po ekpohuedte o'na i'tiahuaynig'a. O'nen huakpoyoa'taj

huaboro'ta'suada bekpohuedne.
 "Huata'suj huakpoyo oktoki', eg'." Menpa'ina'. Nama'da i'nopopeo ia'. Ken o'nen huakpoyota' huaboro'ta'suada ekpohuedtada tiahua'yhue' i'ene. Nama'da huanopoe'eri i'ene. Huakkuruda o'nen huakpoyo huaboro'ta'sutaj on huata'yakopotoken. Ken konig dakhuea' i'ka'uynig yanopo'korea'po yabatik. Kenoka' i'nopo'korea'depo daka' i'tiahua'ydepo nogen huata'sujsi'pokon okpotokdik i'ea'pone. Noga nama'da eka'nayo dakhuea' e'ka' kabatike'po batihuapokdik i'ea'pone.

⁶Huati'di'keritaj Diosen huadak hua'a manmadikahue' yanika'. Kentaj e'manmadika'nayo dakhuea' magka'dik ya'neapetpi'. Konigti Diostaj pakhue' hua'e'eritaj Diosen huadak hua'a manmadikahue' yanika'. 'Urunanada e'manmadika'nayo opudomeytaj bo'huadiaypo dakhuea'da mogka'apetpi'.

In konig Diostaj yan'tiona'pakika'.

(Lc. 11.9-13; 6.31)

⁷Katepi' bo'pakpo "Beyok" Diostaj yan'tiona'pakikati'. Diosa bo'yokikapone. Diostaj bo'ukpo bo'huahuayapone. Menigokhuike' Diosyo ijkudapoy. Yan'tiona'pak. Mo'tiona'pakdepo kuddik mo'ea'pone. ⁸Konigepo beyok o'na ea'nayo Diosa bo'yokapone. Kenpa'ti e'uknayo bo'huahuayapone. Ijkudapoy menigokhuike' ena'nayo kuddik mo'ea'pone.

⁹"Aypo beyok." O'nensi'poa ena'nayo huid yokhueada aypoda yokdik mo'ene.

¹⁰"Biig beyok." Ena'nayo bihui yokhueada, biigda yokdik mo'ene. Kenda huasi'po o'paknig kenda bo'yokne.

¹¹Opud dakhue'da ee'pi' katepi' huadakda mo'bayokika'ne huasi'potaj. Kenpa'da Diosnayo huadakda o'kika'. Opud Diostaj e'tiona'pakika'nayo Diosa huadakda mogkika'apone kenpa'ti huadakda huakika' bo'tihuapokika'apone.

¹²Konig nogomeya opudtaj huadakda egkika'ta' e'paknayo huadakda ogkikahue' ee'pi' kenomeytaj huadakda yag'kikati'. Konig nogomey opudtaj di'da ee'ta' e'batipaknayo kenomeytakon di'nanada yan'maikati'. Ken konig Moisesa o'manbatia'pakonhuahua'uyate. Kenpa'ti huamanbatia'pakeria ken konigti on'manbatia'pakonhuahua'uyate.

Diosyo huahua' suigda akbogpe huakud o'e.

(Lc. 13.24)

¹³Diosyo huahua' suig akbogpe huakud o'e. Diosyo huahua' suigdagda o'e. Diosyo bo'hua'po suigdag huakka' bo'pakpo hua'dik mo'ika'pone. Suigdagte huahua' Diostaj mo'nigpe'ika'po Diosere onte'ti mo'noeonhuahuika'apo. Boro'dagte ta'akyo on'hua'ika'. Ta'akyo huahua' dag huaboro'dag o'ika'. Boro'dagtaj huakka'da eretpakdik o'nika'. Katepi' huakka'da e'tamaeta' on'pakika'. Dakhuea'da kika'dik o'nika'. Boro'dagte huakka'nada on'bahua'ika'. Ta'akyo on'bahua'ika'. Ta'akyo mahui'gdik o'ika'apo. ¹⁴Diosyo huahua' suigdagda o'e. Dagsi'poda o'e. Suigdagteda huakka'da katepi' to'ehue'dik mo'ika'apone. Dioseno'da kika'dik mo'ika'pone. Suigdagte bo'hua'po onte'ti Diosere mo'noeonhuahuika'apone. Suigdagtaj sue'ada on'huahuaypo on'hua'ika'.

Huamanmadika'eri konig hueymey o'ne.

Huadak hueymey ee'nayo huadak huada o'toe.

(Lc. 6.43-44)

¹⁵Nama'da huamanmadika'eria opudtaj e'manmadika'ta' on'pakpo yan'tiakapet. Keyoj nama'da monmadikapet. Nama'da e'manopoea'ta' on'pak. Konig oveja ijje'y. Huadakda ijkikay. Buttida ijjay. Nama'da opudtaj mona'ika'apet. Konig apetpet o'ne. Huiyokda o'ne. Dakhuea'da ogka'dik

mo'eapone. ¹⁶Huamanmadika'eria dakhue'da e'kika'nayo nama'da huamanmadika'eri o'ne. Maknokotdik mo'ene. Konig okposidsi' uruda huada dapakhue'dik o'e. Konigti nama'da huamanmadika'eri huadak kikhue'dik o'ne. ¹⁷Huamanmadika'eri konig hueymey o'ne. Huadak hueymey kenpa'ti huadak huada o'tojka'. Hueymey e'aya huada kenpa'ti o'ay. Dakhue'da o'e. ¹⁸Hueymey huadakda ee'nayo dakhue' huada toehue'dik o'e. Hueymey e'aya huadak huada toehue'dik o'e. ¹⁹Aya'da hueymey e'madaayika'nayo ta'tegdik o'eapo. O'ta'tegpo huigdik o'eapo ta'akyo. ²⁰Nama'da huamanmadika'eria dakhue'da ogkika'. Huamanmadika'eria dakhue'da e'kika'nayo nama'da huamanmadika'eri o'ne. Maknokotdik mo'ene. Kenomeytaj manigpeehue' yaneti'.

Diosensi'po aya'da ehue'dik o'neapo.
(Lc. 13.25-27)

²¹“Do'hued huairi ontaj huakka'da ijnigpeikay, Huairi.” Do'taj huakka'ada o'nona'apet. Sue'da huakka'amon aratbuta huadaknopo'da kenda o'nona'po Apag Diostaj mo'nigpeika'nok kenomeynayo Diosensi'po o'ne. “Do'hued huairi ontaj huakka'da ijnigpeikay, Huairi.” Huakka'ada do'taj nama'da o'nona'apet. Apag Diostaj nigpeehue' o'nepo dapita' Diosensi'po ehue'da o'ne. ²²Kene'huaya' huame'noete aya'ada Diostaj on'toboapo. “Diosa mona'nok Diosba' oro'a o'manbatia'pakika'uy. Diosa mona'nok aratbuttaj o'bayarea'po toto' nokireg o'maoroka'uy. Diosa mona'nok konig Diosyo'da teyda ka'dik o'e konigti oro' urua'da o'kika'uy.” Diostaj on'tobopo huakka'ada ya'nona'apet. ²³“Opudtaj okihue' ijjeahuadikamey. Dakhue'da huaka'eri mo'ene. Kenpa'da yanhuati'.” Ijmana'apoy.

Konig jak ogka' Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Lc. 6.47-49; Mr. 1.22)

²⁴⁻²⁵Aya'ada do'hued hua'ataj mo'nigpeika'po bo'kika' kenpa'da buyehue'dik mo'ika'apone. Onte'ti doere mo'noeonhuahuika'apone. Konig huadak huanopog'eri jak huaka'eri o'nepo jak ogka'. Ote'ya' dariteyta' jak ogka'. Adteda iddu ogkudea'. Diga'da o'hui', diga'da kenpa'ti o'bapok. Huekurukon o'tiak. Ote'yo o'enok huekuruu jak tohuahue'dik o'e. Bapoka onhuekehue'dik o'e. ²⁶Aya'ada do'hued hua'ataj nigpeehue' o'nepo konig nama'da huaka'eri o'ne. Nama'da huaka'eri konig kuhuadta' jak huaka'eri o'ne. Adteda iddu kudeahue' o'ne. ²⁷Huakka' o'hui' kenpa'ti diga'da o'bapok kenpa'ti huekuru o'huapokpo jak o'tohua'. Ke'poda o'ka'. Nama'da huaka'eri ken konig ogkika' kenpa'ti do'ed e'manmadika'te nigpeehue' o'nika'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'ahuaduy. ²⁸Jesúsa kenda e'manmadikade'te “Kenpihuay urua'da o'manmadika'.” Aratbuta on'batia'pakuy. ²⁹“Urua'da o'manmadika'nok nigpeika'dik o'ika'apoy. Moisésenba' huamanmadika'eria konig huairi manmadikahue' o'nika'.” Aratbuta on'batia'pakuy.

Huabokerek ke'poda e'so'settaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mr. 1.40-45; Lc. 5.12-16)

8 ¹Jesús ote'ya' o'huarakpo huakka'ada on'ta'bahua'uy. ²Jesústaj huabokereka o'huatiakuy, kena ke'poda e'so'set. Konig a'nenda aratbut gobierno huairitaj ogkika'uyinig ke'na Jesústaj huikudate o'tihuadpo:

—O'na e'paknayo beyarea', Huairi.
—Ona'uy.

³Jesúsa o'tibata'tepo ona'po:

—E'yarea'ta' ijpakí. Ijyareapoy.
 —Jesúsa ona'uy. Ena'te idada o'yarud'uy.
 4—Jesúsa be'yarea'ne mantia'pakhue'
 yag'. Sacerdote Diostaj 'uhua
 huanigbatarakerite yahuati'. A'yareya'po
 konig Moisésa o'mana'uyate ken konig
 yayokti'. Sacerdotea 'uhua Diostaj
 kanigarake'po 'uhuapi' yayokti'. Ken
 konig i'ka'po o'yaredepo aratbuta
 mo'tinopogapone. —Jesúsa ona'uy.

**Roma gobierno capitánen huanaba'taj
 Jesúsa o'yarea'uyate.**

(Lc. 7.1-10)

5Huakka' jak Capernaumyo Jesús
 e'kudonde'te Roma sorotataj Capitána
 Jesústaj o'huahua'uy. Cien sorotataj
 o'mata'mona'ika'. 6Jesústaj
 —Do'hued huanaba' jakyo onpahued.
 Huaso' dakhue'da o'epo konig ayhue'da
 o'e. Pai'nada o'nopo'e, Huairi. —Capitána
 diga' o'pakpo ona'uy.

7—A'yareaya'po ijhua'apoy. —Jesúsa
 ona'uy.

8—Q'na 'urua'da Huairi i'ē. Donayo nog
 aratbutda ijje. Ehue'da ijje. Do'hued
 jakyo kudhue'dik i'ene, Huairi. Kayare'
 yaa'. Eade'te o'yarudapo. 9Do'hued
 sorotataj huairia menika'ne kenda
 ijnigpeikay. Kenpa'ti do'hued sorotataj
 ijmanikay do'taj men' nigpeika'ne.
 “Yahuati'.” Do'hued sorotataj enade'te
 on'hua'ika'. Nogtaj “Yatiak,” ena'te
 on'tiakika'. Do'hued huanaba'taj katepi'
 “Yaka,” ena'nayo o'kika'. —Capitána
 Jesústaj ona'uyate. 10Kenda Jesúsa
 o'pepedepo,

—Kenpihuay, huakka'da meknopogene.
 Israel aratbut Diosen aratbut e'ēada
 sue'da Diostaj o'noknopogē. 11Huakka'da
 nog aratbutda judío ehue'
 o'noknopogepo. Bidta'da on'tiakapo
 nogya' nogya'. Abrahamere Isaacere
 Jacobere on'bape'po
 on'noeonhuahuika'apo. Diosensi'po

o'neapo. 12Huakka'ada judío aratbuta
 Diosensi'po o'ey nama'da on'nopogepo
 Diostaj oknopogehue'ada on'nopogēnok
 Diosa o'maenapo. Sikkiregyoda
 on'bahua'apo. Pai'da
 on'nopo'unhuahuika'apo. Kenpa'da
 on'huikonhuahuika'apo. —Jesúsa
 huanigpeika'eritaj o'mana'uy.

13Ona'ti capitántaj ona'po:

—Q'nen jakyo yahuati'. Konig do'taj
 iknopogēnig o'nen huanaba' o'yarudde.
 —Jesúsa ona'uy. Kenda ea'te huanaba'
 o'yarud.

Pedroen huasu'taj o'yaread'uy Jesúsa.

(Mr. 1.29-31; Lc. 4.38-39)

14Pedroen jakyo Jesús o'hua'uy.
 Pedroen huasu' o'digpakpo onpahued.
 Jesús e'kudde'te o'tiahuay'uy. 15Huaba'ta'
 o'neipo o'yaread'uy. Ken Pedroen huasu'
 o'yaruddepo o'bodpo
 o'manigmanhuada'uy.

Jesúsa huakka'tada o'bayarea'uy.

(Mr. 1.32-34; Lc. 4.40-41)

16Nogya' nogya' huakka' aratbut o'nepo,
 dakhue'da o'nepo, noga noga nogda nogda
 dakhue' on'togepo on'digpakpi', ekpobigpi',
 nogda nogda dakhue'da o'ne'uyate. Ken
 e'sikde'te kenomeyen huabeta Jesúste
 on'batotiakuyate. Jesús nogtati nogtati
 o'batibata'te'epo o'bayarea'uyate.
 Nogomey kenpa'ti dakhue'da e'ne'te Jesúsa
 toto'taj o'makena'uyate. Aya' dakhue'
 huag'eritaj o'bayarea'uy. 17“Oro'taj
 mo'tinepahui'po bo'yarea'apone.” Isaíasa
 a'nennada oa'uyate. Kenpa' Isaíasa Jesústaj
 o'tia'pakpo oa'uyate. Kenda Jesúsa o'ka'po
 o'bayarea'uy. Jesúsa huakka'tada
 o'bayarea'uy.

Nogomeya Jesústaj e'tahuata' on'pakuy.

(Lc. 9.57-62)

18Nogok Jesústaj huakka'ada
 en'tikupopakte Jesúsa o'batiahuaypo,

“E’pogtone’ mo’dayhua,” o’mana’uy.
 19E’pog ayhuahued Moisésenba’
 huamanmadika’eria Jesústaj o’huatiakuy.

Ona’po:

—Meyopi’ i’huika’apo o’nen
 huanigpeika’eri ee’ta’ ijpaki. Ontaj
 e’tahuika’ta’ ijpaki, Huamanmadika’eri.
 —Jesústaj ona’uy.

20—Nubakuhued huakog o’tajika’.

Bakoyen kenpa’ti huapak o’tajika’. Do
 huabokerek ijepo Diosya’ ijtiakuy.
 Donayo nog jakyo nog jakyo ijtay’ikay.
 Doere e’hua’nayo meyokon yatayapet
 nopogehue’ yae’. —Huamanmadika’eritaj
 Jesúsá ona’uy.

21—Ontaj etahuata’ ijpaknig’a
 huakkuru bueyhued ee’ted huaojtone’taj
 daka’ toedik ijje’y. —Noga
 huanigpeika’eria Jesústaj ona’uy.

22—Huabo oknopogehue’ huag’eria nog
 oknopogehue’ huag’eritone’taj daka’
 kan’tojke’ kenpa’ti kan’kubarakke’.
 Onnayo diga’da yaeretpakpo beta’hua’.
 —Jesúsá ona’uy.

**Jesúsá e’hueniri’tone’taj bapoka’tere
 o’batika’uy.**

(Mr. 4.35-41; Lc. 8.22-25)

23Jesús huanigpeika’eriere e’pog
 aktegya’po kusi’petone’yo on’bahuadpo
 on’hua’uy. 24E’pognopoyo ee’té
 huaboro’bapokada o’bahuatiakuy.
 Teya’da o’bapoknok huaboro’da
 o’hueniri’tone’po diga’da o’huékudpo
 huata’kotdikte o’uy. Jesúsá nayo o’tay’uy.
 25A’maboaya’po Jesústaj on’huahua’
 huanigpeika’eria:

—Bo’tihuapok, Huairi. Montakotnede.
 —Jesústaj o’nona’uy.

26—Me’pukhue’ yane’. Diosa
 bo’tihuapokapone. Diosa bo’tiokkika’apo
 daka’ yanoknopojika’. —Jesúsá
 o’mana’uy.

O’mabodpo, “Yabatik, bapokhue’ yae’,
 huenirihue’ yae’,” ona’nok o’batikanpo,

bapokhue’ o’epo kenpa’ti huenirihue’
 o’uy. 27“Kenpihuay. I’na huabokerek
 ’uru’da o’ka’. Kentaj bapoka o’nigpee
 kenpa’ti e’poga o’nigpee.”
 Huanigpeika’eria on’batia’pakuy.

**Botta’ huabokerektaj toto’ huakka’ada
 o’manopo’tog’ika’uyate.**

(Mr. 5.1-20; Lc. 8.26-39)

28Jesús e’pog akodpen o’be’tuy. Ken
 huadari Gadarabayo o’ge. Jesústaj botta’
 huabokerek on’huatiakuy. Huakka’ada
 toto’a o’manopo’tounhuahua’nok
 kubarakbayo o’nika’uyate. Sorokeyo
 o’nika’uyate. Huiyokda o’nika’uyate.
 Huiyokda o’nen ke’nenbayo aratbut
 huahue’dik o’nika’uyate.

29—¿Mena’po oro’taj o’huatiak, Jesús?
 Diosen Huasi’po i’ene. Kene’huaya’
 castiga huame’noe ehued oro’taj castiga
 magkahue’ moe’. —Utta’da Jesústaj
 o’nona’uy toto’a.

30Kenta’da meyhue’da huakka’da
 huakyari’ on’bape’uy.

31—Oro’taj e’maoroka’nayo huakyarien
 huanopo’yo mota’mona’. —Jesústaj
 diga’da o’nona’uy.

32—Yanhuati’, huakyarien huanopo’yo
 yan’bakud. —Jesúsá o’mana’nok, toto’
 botbokerektaj on’maenonpo huakyarien
 huanopo’yo on’hua’po on’bakud’uy. Ken,
 aya’da huakyari’ huaduk on’bahuarakpo
 kubogyo on’baajpo e’pogyo
 on’bata’ko’tuyate. Toto’ere
 on’bata’ko’tuy.

33Ken huakyari’ huamatog’eri kenda
 on’tiahuaydepo diga’da
 on’mame’pukonpo kenomeyen huakka’
 jakyo on’baket’uyate. On’tiakdepo kenda
 huaboa’da on’tiahuaynig
 on’batia’pakato’uyate. 34Aya’ada huakka’
 jak huag’eria on’peedepe Jesúsáte
 on’huahua’uy. Jesústaj on’huahuaydepo,
 “Oro’enbaya’ yahuade’.” Jesústaj diga’da
 o’nona’uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesús a o'yarea'uyate.

(Mr. 2.1-12; Lc. 5.17-26)

9¹Ken, Jesús kusi'peyo o'huadpo akodpen oktegedepo huaen jakyokon o'tiakuy. ²Jesúste aratbuta asukte huabokerekta'j o'nonpahueda'po on'nigtotiakyate. Ke'na e'ketpaktaj o'jka'uy. Jesús anayo o'yareapo o'noknopopepo on'nigtotiakyate. Kenda Jesús a o'nopopepo.

—Durugda ya'e. Aya'da Diostaj dakhuea' i'ka'uyatenig'a doa yokkahueay. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uy.

³“Inbokerek nama'da o'nopopepo Diostaj dakhuea'da o'huaa'.” Sue'da Moisésenba' huamanmadika'eria huanopoya'da on'nopopepo. ⁴Kenda huanopoya'da on'nopoenig Jesús a o'nopopepo o'mana'po:

—Menpa' dakhuea'da on'tinopope.

⁵Diostaj dakhuea' e'ka' huabokerekada okkahueahue'dik o'ne. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e. Huabokerekanayo sigpi' yareahue'dik o'ne. Diosayo'da yarea'dik o'e. ⁶Do huabokerek ijjepe Diosya' i'jtiakyate. Diostaj dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik ijjepe opudtaj kenda a'manopopeya'po,

—Yabo', asuk yatopepo, o'nen jakyo yahuati'. —Huabokerek e'ketpaktaj Jesús a ona'uy.

⁷Ke'na o'boddepo jakyo o'hua'uyate.

⁸Huakka'da aratbut ogkupopakpo kenda on'tiahuaypo on'mame'pukpo Diosa o'tihuapoknok Jesús teyda o'epo konig Diosonigti okkahuea'dik o'e. Yarea'dik o'e. ⁹Urua'nanada Dios o'e. On'huaa'uy.

Jesús a Mateotaj “menigpeunhuahuika'po beta'huika',” ona'uyate.

(Mr. 2.13-17; Lc. 5.27-32)

⁹Ken keya' Jesús o'tiakuy. Do Mateotaj Jesús a be'huahuay'uyne. Jaksi'poya' gobiernoen huakupe i'jtabae'ika'uy.

—Do'taj a'nigpeunhuahuikaya'po beta'huika'. —Mena'uy nok i'jbdopdo kenere i'jhua'uy.

¹⁰Ken jakyo Jesúsere Jesús en huanigpeika'erie i'jbape'po huakka'ada gobiernoen huakupe huatabae'eri on'bakudpo oro'ere on'bapepo kenpa'ti nogomey Moisésenba' daka' p'ehue' huag'eri on'bape'uy. ¹¹Kenda fariseo huamanmadika'eria on'tiahuaypo:

—¿Mena'po Jesús a gobiernoen huakupe huatabae'erie kenpa'ti dakhuea' huaka'erie ya'bape'? Dakhuea' huakika'erie bapehue'dik o'jka'ne.

—Fariseo Jesús en huanigpeika'eritaj on'huaa'uy. ¹²Jesús a kenda o'mapegedepo,

—Aratbut dakda ee'nayo huamadakka'eritaj pakhue' o'nika'.

Dakhue'da ee'nayo huamadakka'erita' on'pakika'. Opud fariseo

huamanmadika'eri huadakda o'ey mo'nopopepo do'taj pakhue' mo'ene.

Gobiernoen huakupe huatabae'eri kenpa'ti dakhuea' huaka'erie dakhue'da o'ne on'nopopepo do'te huamanopo'yarea'eri i'jjenok on'pakpo on'batiakika'. ¹³“Nog aratbuttaj di' yan'maepo

yan'matinepahuika'. Kenda huakka'da i'jpaki. Do'taj 'uhua e'nigarakika' kennayo sue'da i'jpaki.” Apagba'a oa'. Kenda daka'

yan'no'jka'. Konigepo “Yan'no'korea', onte'ti Diostaj yan'nigpeika'.” Dakhuea'

huaka'eritaj e'mana'taj i'jpakpo i'jtiakyate. Huadak huaka'eritaj “Yan'no'korea',”

a'manaya'po Diosya' tiakhue' i'jjuy.

—Jesús a o'mana'uy.

Mena'po o'nen huanigpeika'eria Dios kamape'po ayo bapehue' ehue' yanika'.

Jesústaj o'nona'uyate.

(Mr. 2.18-22; Lc. 5.33-39)

¹⁴Juan Bautistaen huanigpeika'eria Jesús a on'huatiakpo:

—Diosa me'pe'po bapehue' o'j'kay oro'. Fariseo huamanmadika'eriakon Diosa

me'pee'po bapehue' o'nika'. O'nen huanigpeika'erinayo kenpa'da on'hapika'. ¿Mena'po yan'hapika'? —Jesústaj onona'uy.

¹⁵—Huabokerek o'toepakpo ke'nen huadi'a fiestate on'tiakdepo on'hapika'. Ken huabokerekere o'nepo pai'da ehue'dik o'ne. Do kenpa'ti do'hued huanigpeika'eriери ijika'nok durugda o'nika'. Pai'da ehue' o'nepo on'hapika'. Nogok do'taj mo'baktohua'apone. Kenoka' pai'da o'neapo. Nogok nogok Dios kamapee'po bapehue' o'nika'apo.

¹⁶Huatone'ok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' o'ikay oro'omey judío aratbut. Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'eapo. Konigti adhuae'pane'a e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpeehue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpeedik yanika'. ¹⁷Huatone'si'dak vino huatoe' ayda kenpa'ti kurugada o'epo konigepo huabo vino sine' hue'biahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'dakyo huabo vino enjoynayo o'hue'poagpo huasi'dak on'titagonapo. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'eapo. Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik o'ene. Huasi'dak vinoere huadak o'neapo. —Jesúsa o'mana'uy.

Jairoen huayobutaj o'noyhuada'uyate.

Kenpa'ti ettone' Jesúsen yudtaj o'nejdepo o'yarud'uyate.

(Mr. 5.21-43; Lc. 8.40-56)

¹⁸Juan Bautistaen huanigpeika'eritaj Jesúsa e'mana'te judío huairia o'huatiakpo Jesúsen hua'ite huikudate o'tisakotpo:

—Do'hued huayobu huaboa'da e'bueytada on ehua'nayo tanoyhuada'dik

i'ene. Bohua'. Yakutibata'te', e'kutibata'te'te o'noyhuadapo. —Jesústaj ona'uy.

¹⁹Kenda Jesúsa o'peeonpo o'bodpo kenere o'hua'uy. Oro' Jesúsen huanigpeika'eriери Jesúse o'hua'uy. ²⁰⁻²¹Jesús dagte e'hua'te ettone' huata'piyen o'tatiakpo. Mimi batikhue' o'unhuahuika'po doce huabayok o'unhuahuika'po, “Jesúsen huaok huakubogpita' e'nejnayo ijyareapoy.” Huanopoa o'nopepo huaok huakubogpita' o'ne'uy. ²²E'nejde'te Jesúsa o'tikurudpo o'tiahuaypo:

—Yadurugpak. Do'taj oknopoenok o'yareaddene, sion. —Jesúsa ona'uy. Kenda eade'te o'yareadpo huadakda o'unhuahuika'uyate.

²³A'kubarakka'deya'po música huaka'eri on'tiakdepo huairien jakyo o'nedepo kenpa'ti huakka'ada aratbut on'bahuik. Jesús o'tiakdepo o'batiahuaydepo:

²⁴—Yan'maorok. Ettone'si'po bueyhue'ada o'e. O'taypo o'e. —Jesúsa o'mana'uy. Aratbuta kenda on'peepo Jesústaj on'tierikuy. ²⁵Jesúsa o'maoroka'depo o'kudpo ettone'si'pobuey e'huedyo o'huahua'po huaba'taj o'to'eat'ok o'noyhuadonpo o'bodu'y. ²⁶Jesúsa judío huairien huayobusi'potaj o'noyhuada' aratbuta Capernaum aya'bayoda on'batia'pakuyate.

Botta' ekpobigtaj Jesúsa o'bakpoyarea'uyate.

²⁷Jesús huairien jakya' o'bakhua'depo e'pokte botta' ekpobiga on'tatiakpo:

—Mo'tinepahui', Davidkudaken adhuae' huayayo. —Jesústaj 'utta'da onona'uy.

²⁸Jakyo e'kudonde'te ekpobiga on'huahua'nok

—¿Do'a okpoyarea'dik me'ene menpa' mo'nope? —Jesúsa o'mana'uy.

—Ee', oknopone, huairi. —O'nona'uy.
²⁹Ekponejde'te:
 —Bo'tiahuayapone moknopone,
 yan'tiahuy'. —O'mana'uy.
³⁰O'nokpoyarudpo on'tiahuayon'uy.
 —Bokpoyarea'ne, be'tapi' batia'pakhue'
 yaneti'. —Huiyoka'da o'mana'uyng'a.
³¹O'norokondepo, Jesúsa bokpoyarea'ne
 huabada on'batia'pakuyate.

A'pakhue'da e'ika'tada Jesúsa o'yarea'uy.

³²Jesúsomay e'norokonde'te sue'da
 nogomeya huabokerektaj on'totiakuy.
 Ken huabokerek a'pakhue'da o'ika'uy,
 toto'a o'no'tojika'nok. Jesúste on'totiakuy.
³³Jesúsa toto'taj okenonnok a'pakhue'da
 huae'eria idada oa'pakon'uy.
 —Kenpihuay, Israel aratbut ken konig
 tiahuayhued o'neahuadikame'te.
 —Huakka' aratbut egkupopakte
 on'batia'pakuy.

³⁴—Toto' huairia o'teypaka'nok toto'taj
 o'maen Jesúsa. —Fariseo
 huamanmadika'erianayo nama'da
 on'huaa'uy.

Jesús aratbuttaj o'matinepahui'uy.

³⁵Kendariyo aya'da huakka' jakyo Jesús
 o'huae'uy. Nogyo nogyo o'huae'uy.
 Judioen hua'itake' jakyo
 o'manmadikika'uy. Dios Huairia
 me'nopo'tojike'po yan'no'porea'. Dios
 Huairitaj yanoknopoe' yan'nigpeika'.
 Diosensi'po mo'eapone. O'manmadika'uy.
 E'digpaktaj kenpa'ti nogpa' nogpa' dakhue'
 ee' en'toe'tada o'bayarea'uyate. ³⁶Huakka'
 aratbut egkupopakte o'batiahuaypo
 o'matinepahui'uy. Kenomey konig oveja
 'uhua o'nepo konig huamatog'eri togehue'
 o'nika'uy. Pai'da o'neonhuahuika'po kate
 ka'dik nopogehue' o'nepo, kenpa'ti Diostaj
 buttida manmadikahue' o'nenok
 kenomeytaj Jesúsa o'matinepahui'uy.

³⁷—Huakka'ada Diosensi'po ee'ta'
 e'pakada Dios Huairitaj eknopoe'ta'

e'pakada sue'ada huadak hua'a
 huamanmadika'eri o'ne. ³⁸Konigepo
 Diosa huadak hua'a huamanmadika'eritaj
 yamata'mona', Diosa aratbuttaj
 kamanopo'yare'po yamata'mona', Diostaj
 yan'tiona'pakika'. —Jesúsa oro'
 huanigpeika'eriomeytaj mona'uyne.

**Docetaj huamata'mona' Jesúsa
 o'baktie'ea'uy.**

(Mr. 3.13-19; Lc. 6.12-16)

10 ¹Oro'taj doce huanigpeika'eritaj,
 “Menhuatiak.” Jesúsa mona'uyne.
 E'tiakde'te, “Dakhue' toto'a
 huamanopo'tog'eritaj kan'maoroke'po
 on'teypakapone on'tihuapokapone.
 Aya'da dakhue' ee' kan'bayarike'po
 on'teypakapone on'tihuapokapone.
 Bayarea'dik mo'eapone.” Jesúsa
 mona'uyne.

²Jesúsen doce huamata'mona'eri
 o'nepo: Simón nogdikda Pedro, Pedroen
 huama'buy Andrés, nog Jacobo
 huama'buy Juanere Zebedeoensi'po, ³nog
 Felipe, Bartoloméere, kenpa'ti Tomás do
 Mateoere huakupe huabae'eri ijikamey,
 kenpa'ti Jacobo Alfeoensi'po, Lebeo
 konogdikda o'dikka'uy Tadeo, ⁴Simón
 cananista jonyo huapakeri, kenpa'ti Judas
 Iscariote. Judas Iscariote Jesústaj
 kan'arake'po judío huairitaj bayokdik
 o'eapo.

**Doce huanigpeika'eritaj kan'manmadike'po
 o'mata'mona'uy.**

(Mr. 6.7-13; Lc. 9.1-6)

⁵Jesúsa oro' doce huanigpeika'eritaj
 mo'ta'mona'uyne.

—Judioenbayoyo'da yanhuati'. Nog
 aratbutenbayo huahue' yane'. Samaria
 aratbuten huakka' jakyo kudhue' yaneti'.
⁶Israel aratbut konig oveja Diostaj
 e'tiyoyahue'taj yanhuati'. ⁷Dios Huairi
 o'ede. Yanoknopoe'po yan'nigpeika'.
 Nogyo nogyo yanhua'epo yan'manati'.

⁸Ke'poda e'si'dakpara'tada yan'bayareati'. Dakhue'da ee'tada yan'bayarea'. E'bueytada yan'manoyhuada'. Toto'a e'manopo'toetada yan'maenti'. Katetehue' Diosa bo'tihuapokaponok katetehue' yan'batihuapokika'. "Huakupe beyok," manahue' yanika'.

⁹Yan'hua'po oro tohuahue' yane'. Huakupe tohuahue' yane'. ¹⁰Kutama batohuahue' yane'. Nogtida huaok yan'tohuati'. Huabo zapatos tohuahue' yane'. Oteypapi' tohuahue' yane'. Huakka'da mo'manmadika'aponok kenpa'ti mo'batihuapokapone tobape'dik mo'ea'pone.

¹¹Huakka' jakyo bo'kudondepo, "¿Be'a Diostaj bo'pak? ¿Be'a Diostaj e'nigpeeta' bo'pak?" Yan'manati'. Be'a Diostaj ya'pakapet ke'nen jakyo yanikati'. Yanhua'apo keyoda yan'tayikati'. ¹²Jakyo yan'kudondepo, "Opudtaj Diosa mo'manopo'noeye'." Yan'mana'. ¹³Jak huatae'eria opudtaj e'pakhue' kenpa'ti e'peenayo Diosa kenomeytaj kamanoe'ye'. Jak huatae'eria opudtaj pakhue' ee'nayo yanokhuati'. Diosa jak huatae'eritaj manoe'yahue' kamae'. ¹⁴Jak huatae'eria opudtaj pakhue' ee'nayo kenpa'ti e'peeta' pakhue' ee'nayo ken jakya' huakka' jakya'pi' yan'bakhuati'. Yan'orokdepo Diostaj dakhuea'da o'ka'dey aya'ada kan'nopo'e'po soroka e'itimabette yan'itihuekeati'. ¹⁵Ken jaktaj Diosa diga'nanada castiga o'magka'apo. Sodoma huakka' jak huage'eritaj kenpa'ti Gomorra huakka' jak huage'eritaj sue'da huakka' castiga o'magka'uy. —Jesusa oro'taj mona'uayne.

**"Opudtaj dakhuea'da mogka'apone."
Jesusa mona'uayne.**

¹⁶—Opudomeytaj on'ta'mona'ne. Aratbut opudtaj dakhuea'da e'magka'ta' on'pakapo. Konig ovejasi'ponig dubakuhuaenbanopoyonig mo'ea'po.

Huadaka'da yan'nopo'e'po yag'kikati'. 'Urunopo'da yanika'. ¹⁷Opudomey do'hued huanigpeika'eritaj huabokereka dakhuea' mogka'aponok "keyoj" ijjay. Castiga kan'magke'po judio huairite bo'tohua'apone. Judioen huaitake' jakyo mo'batibitbitapone. ¹⁸Do'taj moknopoenok nog aratbuten gobierno huairite bo'tohua'apone. Diostaj kenpa'ti do'taj kan'manbatia'pake'po huairite bo'tohua'apone. ¹⁹Gobierno huairitaj e'yokde'te "Katia'pi' huairitaj yan'batia'pakapo." Me'pukehue' yane'. Kenoka' a'dik ka'ne'po Diosa mo'nopo'ea'apone. ²⁰Huairitaj mo'batia'pakpo Apag Diosen Nokirega mo'nopo'ea'aponok mo'batia'pakapone.

²¹Nogok oknopoe'hu' huage'eria huaknopoe'eri huama'buytaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huaoa huasi'potaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. Kenpa'ti huasi'poa ke'nen huaoj huaknopoe'eritaj kan'batiarake'po gobierno huairitaj on'bayokapo. ²²Do'taj moknopoenok aya'ada bo'huadiayapone. Dakhue'da mogkadhuahuika'apone. Opud batikhue'da eknopounhuahuika'nayo onte'ti Diosere mo'neonhuahuika'apone. ²³Huakka' jakya' opudtaj e'huadiaynayo e'batiarakata' e'tipakte idada yan'makmamonti'. Nog huakka' jakyo yan'bakhuati'. Keya' kenpa'ti e'huadiaynayo onte'ti ida yan'bakhuati'. Nog judioen huakka' jakyo nog judioen huakka' jakyo e'hua'te konigti dakhue'da mogka'apet. Aya'da judioen huakka' jakyo huaehued ene'ted do Diosen Huairi ijjepo onte'ti ijtikapoy.

²⁴Opud do'hued huanigpeika'eri mo'ene. Do'taj dakhuea'da e'gka'nayo opudtakon dakhuea'da mogka'apone. ²⁵Do'taj toto' huairia e'tidike'nayo opud do'hued huanigpeika'eritakon diga'da dakhuea'da bo'huaa'apone.

¿Be'taj okme'pukdik ya'e?*(Lc. 12.2-9)*

²⁶Aratbuttaj me'pukhue' yanika'. Opuđtahuanig Diosen huadak hua'a o'nonmadika'ne. Nogok aya'ada on'nokotapo. ²⁷Kenda soatayo' o'nonmadika'nig nogok aya'tada yan'manikati'. ²⁸Huabokereka huaso'tayo'da barakdik o'ne. Huabokereka nokiregtaj arakhue'dik o'ne. Huabokerektaj mididhue' yanika'. Diosanayo huaso'taj nokiregeretaj ta'akyo en'dik o'e. Onte'ti noyhuadhue'dikda o'ne. Konigepo Diostayo'da yanokme'pukikati'. ²⁹Bakoyisi'potaj aratbuta suhuigda on'pak. Botta' bakoyisi'pote huasigkupesi'po bayokdik o'e. Opuđen Apag Diosa e'paknayo bakoyisi'po bueydik o'e. E'paknayo bueyhue'dik o'e. Opuđen Apag Diosa bakoyisi'potaj daka' o'matoika'. ³⁰Opuđtaj kenpa'ti daka' mo'matoika'ne. Opuđen huakuhijitaj mo'dikika'ne. ³¹Diosa bakoyitaj sue'da o'pakpo opuđtanayo huakka'da bo'pakne. Daka' mo'matoika'ne. Konigepo aratbuttanayo mididhue' yanikati'.

“Jesucristotaj huaknopoe'eri ijjeý” huaa'eritaj Apag Diostaj Jesúsa huadakda o'bahuaa'apo.

(Lc. 12.8-9)

³²“Do Jesucristotaj huaknopoe'eri ijjeý.” Aya'ada aratbuttaj e'manika'nayo Dioste kurudyo en'tiakte, “Do'hued huaknopoe'eri o'ne.” Do'hued Apagtaj yona'apoy. ³³“Do Jesucristotaj oknopogehue' huag'eri ijjeý.” Aya'ada be'api' aratbuttaj e'ika'nayo, “Kenomey do'hued huaknopoe'eri ehue' o'ne.” Do'hued Apag Diostaj kurudyá' yona'apoy.

Jesucristotaj oknopogehue' huag'eria huabeta huaknopoe'eritaj on'huadiayapo.

(Lc. 12.51-53; 14.26-27)

³⁴Do'a aya'da aratbuttaj a'manoeyaya'po Diosya' o'tiakuy

nopogehue' yane'. Aratbut nog aratbuttaj a'poeapanhuaya'po Diosya' ijtiakuy. Nogtaj nogtaj on'bahuadiayika'apo. ³⁵⁻³⁶Diosya' ijtiakuyonok huabet nog onaratbuttaj huabettaj yan'mahuadiayika'apet. Oknopogehue' huag'eria huaknopoe'eritaj yan'mahuadiayika'apet. Huasi'po huaojtaj yan'mahuadiayikapet. Kenpa'ti huayobua huayetaj yan'mahuadiayika'apet. Kenpa'ti huakabu huasu'taj yan'mahuadiayika'apet.

³⁷Be'api' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo do'taj huakka'da di'nanada me'nikati'. Apagtapi', huayetapi' huasi'potapi' huama'buytapi' huakka'da di' ee'nayo do'taj sue'da di' ee'nayo, do'hued huaknopoe'eri ehue'dik o'ne.

³⁸“Jesucristoen huaknopoe'eri ijjeý.” Nog aratbuttaj e'mana'nayo opuđtaj diga' on'huadiayapo mogka'apet. “Jesúsen huaknopoe'eri ijjeý.” Aratbuttaj manahue' ee'nayo do'taj huaknopoe'eri ehue'dik mo'ene. ³⁹Do'hued huaknopoe'eri mo'enok diga'da mogkadhuahuika'apone. “Jesúsen huaknopoe'eri ehue' ijjeý.” Ena'nayo ontaj arakhue'dik mo'eapone. Onte'ti Diosere noeonhuahuikahue' mo'eapone. Do'hued huaknopoe'eri i'enok aratbut diga'da mogkapone. Batikhue'da “Jesúsen huaknopoe'eri ijjeý.” I'mana'ika'nok e'araknayo onte'ti Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

Diosen huadak e'kika'nayo Diosa 'urua'da mogkika'apone.

(Mr. 9.41)

⁴⁰Aya'ada opudomeytaj on'nigpeepo bo'ika'ne, do'takon me'depo on'nigpeika'. Kenpa'ti aya'ada do'takon on'nigpeika'po Apag Diostakon on'pakpo on'nigpeika'apo. Ke'na do'taj be'ta'mona'uynye. ⁴¹Diosen huamanbatia'pakeritaj Diosa

o'mata'mona'ika'. Diosen huamanbatia'pakeri o'ḡnok kentaj e'nigpeḡ'nayo konig huamanbatia'pakeritaj huadakuuapa Diosa o'bayokapo, ontaj konigti huadakuuapa Diosa mo'bayokapone. Diosenba' 'uruda huanigpeika'eritaj e'de'nayo konig kentaj huadakuuapa Diosa o'yokapo konigti ontaj huadakuuapa Diosa bo'yokapone. ⁴²Huakka' huaknopḡ'eri o'ne. Diostaj sue'damon huaknopḡ'eritaj hue'eypi' e'yoknayo huadakda bo'ka'nig Diosa okkahuehue'dik o'unhuahuika'apo. Nogok kurudya' huadakuuapa mo'bae'apo. —Kenda oro'omey huanigpeika'eritaj monmadikahuaduy Jesúsa.

Juan Bautistaa botta'taj Jesúste o'mata'mona'uyate.

(Lc. 7.18-35)

11 ¹Jesúsa oro'taj ke'nen doce huamata'mona'eritaj monmadika'depo oro'taj bokhua'uy. Meyohue'da huakka' jakyo Jesús o'hua'uy. A'manmadikaya'po o'hua'uy. ²Juan Bautista huabakuda' jakyo o'ḡepo Cristo o'bayarea'po nogda nogda 'uruda o'kika'. Juana kenda o'tipeḡedepo botta' ke'nen huanigpeika'eritaj Jesúste o'ta'mona'uyate. ³—Diosa Cristotaj mo'nigta'mona'apone. Cristo ya'tiakapet oknopḡey. “¿O'na menpa' Cristo i'ḡ? ¿Oro'omey menpa' nogtaj nige'dik o'ḡ?” Jesústaj ya'nonati'. —Juana mona'ne. Jesúsa Juanen huanigpeika'eritaj o'peḡedepo, ⁴⁻⁶—Huakpobigtaj ijbakpoyareay. Hua'ehue'dik ḡḡ'tada ijbayareay. Ke'poda e'si'dakpara'taj ijbayareay. E'peokbettaj ijbayareay. Huakudaka'da e'bueytada ijmanoyhuaday. Do'taj eknopḡ'nayo Diosere onte'ti mo'noonhuahuika'apone.

Pai'da aratbuttaj ijmanikay. Do'taj o'noknopḡepo okbatikhue' o'nenok kenomeytaj ijmadurugpaka'apoy. Kenda e'ka'te on'tiahuayonhua'nig on'peonhua'nig Juantaj yan'huahua'po yan'nonati'. —Jesúsa Juanen huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

⁷Ken Juan Bautistaen huanigpeika'eri e'nokhuade'te huakka' aratbut ḡgkupopakte Jesúsa Juantaj o'tia'pakpo: —Nogbayo sue'da aratbut e'nahue'yo opudomey bo'hua'uyne. Huabokerek nogpa' nogpa' huaa'eritaj a'peeya'po huahue' mo'uyne. ⁸Huabokerek 'urunada yudtaj e'otika'te kenda a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne. Aratbut 'uru yudtaj on'otika'po konig huairien 'uru jakyoda o'nika'. ⁹Diosen huamanbatia'pakeritaj a'tiahuaya'po jakbahue'yo bo'hua'uyne. Diosen huamanbatia'pakeri huadakda o'ne. Juannayo nogiti hueretnanada Diosen huamanbatia'pakeri o'ika'nok. Juantaj a'tiahuaya'po bo'hua'uyne. ¹⁰Do'taj katia'pake'po huakkuruda Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Apagba'te kenpa' o'timadoya'po:

Ontaj huakkuruda do'hued huata'mona'eritaj ijta'mona'apoy. Dakhuea' ḡgkika'nok aya'tada yamanopo'korea'. Diosen Huasi'potaj yanoknopḡ'. Aratbuttaj o'mana'apo. Apagba'te o'timadoya'uyate. Kenda Diosa Apagba'te mena'uyne do'taj.

¹¹Oyedda aya'da huabokerek sue'da huadak o'nika'. Juannayo huadagnada o'ḡ. Diosa oknopḡ'. Dios Huairitaj huaknopḡ'eri huadagnanada o'neapo. Diosa kenomeytanayo huakka' o'baeretpakika'apo. Juantanayo sue'da o'pakapo. Ijjay.

¹²⁻¹³Diosen Huairi o'ḡepo Moisésa Apagba'te o'batia'pakuyate. Kenpa'ti Diosen Huairi o'ḡepo Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'te

on'batia'pakuyate. Juan bautista tiakhued ee'ted on'batia'pakuyate. Juan bautista Diosen Huairitaj huaboa'da e'batia'pakde'te aratbuta Diosen Huairitaj diga'da on'pakika'. Diosensi'potaj e'nigpēeta' on'pak. Nogomeyanayo Diosen Huairitaj on'huadiaypo Cristoen huaknopōē'eritaj eknopōēbatika'ta' on'pakpo, "Yan'batik. Dakhue' ia'ne." Huaknopōē'eritaj on'manika'nig'a. ¹⁴Eknopōē'ta' e'paknayo Elías Diosen huamanbatia'pakeri o'ē Juan. Diosen Huairi o'tiakde Elías huakkuru o'ēapo. Apagba'a oa'uyate. ¹⁵Kenda yonay daka' yan'pēē' bo'peokhuadne.

¹⁶⁻¹⁹Aratbut oy ken konig o'nika' ijbatia'pakapoy. Kenomeytaj be'api' madurugpakahue'dik o'nika'. Katepi' nogomey on'pakpo oḡkika'nig kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'ne. Kenda Juan Bautista o'kika'nig kenomeynayo pakhue' o'ne. Kenpa'ti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne konig do ijkika'nig kenda kenpa'ti pakhue'da o'ne. Juan Bautista katepi' 'uruda aypo bapehue' o'ika'po kenpa'ti vino mayhue' o'ika'po. Kenda Juana o'kika'nok toto'a Juantaj o'nopo'tōē kenomeya nama'da on'batia'pakika'nig'a. Nogok do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne opudere katepi' 'uruda aypo ijbapikay kenpa'ti do katepi' ijmaj'ikay. Do'takon dakhuea'da menhuaika'ne. "Huakka'da o'bapika' kenpa'ti huakka'da huamai'eri o'ika'. Kenpa'ti Jesúsda dakhuea' huaka'eritaj di'da o'maika'. Kenpa'ti gobierno huakupe huatabae'eritaj di'da o'maika'." Do'taj kenpa' menhuaa'ika'ne. Aratbut oy ken konig o'nika' nogda ijbatia'pakapoy. Katepi' nogomey on'pakpo oḡka' kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'nika'. Konig huasi'po on'batuerikika'nig aratbut oy konigti o'ne. Huasi'po huakka'

jak kurute on'bahuadpo on'batuerikpo nogtaj nogtaj on'mana'po "Tete'pu'te 'urua'da o'batadi'keay opudnayo oro'ere e'durugpakta' pakhue' mo'ene, baila ee'ta' pakhue' mo'ene. Oro' e'bahuiktada opudnayo huikhue' mo'ene." Ken konig huasi'poa onda'ika'. Ken konig aratbut oyda oḡkika'. Diosa 'urua'da o'nopoika'nok Diostaj huanigpeika'erinayo 'urua'da on'nopoenkika'po kenomeyo'da durugda o'nika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huakka' jakyo huāē'eria Diostaj nigpēehue'ada dakhuea'da oḡkika'po nopo'koreahue'da o'ne'uy.

(Lc. 10.13-15)

²⁰Huakka' jakyo nogyo nogyo Jesúsda o'bayarea'uy. Aratbut nopo'koreahue' o'nenok Diosa ke'poda o'magka'apo. Jesúsda huaboa'da o'manbatia'pakapo:

²¹⁻²³—Huakka' jak Corazín huāē'eria pai'da mo'nopo'ēapone. Kenpa'ti huakka' jak Betsaida huāē'eria pai'da mo'nopo'ēapone. Opudomeyen jakya' Diosa teyda o'kame'nig'a 'urua'da o'kame'nig'a o'bayareame'nig'a, opudomeynayo nopo'koreahue' mo'eme'ne. Konig Betsaida huakka' jakya' kenpa'ti Corazínnya' Diosa 'urua'da o'kame' kenpa'ti teyda o'kame' konigti Tiro nog aratbuten huakka' jakya' Sidón nog aratbuten huakka' jakya'kon Diosa 'urua'da eka'nayo kenomeya ida yan'manopo'korea'aymetnig'a kenpa'ti kenomey pai'da o'nea' aratbuttaj moknopōēpo saconig yan'otay'metnig'a. Nogok kenoka' Diosa aya'tada aratbuttaj dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po Tiro huāē'eritaj Sidón huāē'erieretaj sue'da castiga o'magka'apo. Opudomeytanayo ke'poda castiga mogka'apone. Opud Capernaum huakka' jakyo huāē'eri "Huadakda o'ey. Kurudyo o'hua'apoy." Mo'nopoēnig'a.

Kubarakyoda bohupone. Sodoma huakka' jak huæ'eria dakhuea'da ogkikuynok Diosa huakka' jak ta'aka o'mahuig'uyate. Kenomeytaj mahuighued konig opudtaj ijbayarikay konigti Sodomayo e'bayarika'uyunayo Diosa ta'akyo mahuighue' ya'eay'uyetnig'a. ²⁴Nogok Diosa castiga egka'te opudtaj ke'poda mogkapet. Sodomataj sue'damon castiga o'magka'apo. —Jesúsa o'bayareaddepo huakka' jakyo huæ'eritaj huiyokada o'mana'uy.

Do'taj me'noknopog'e'po dakhuea' e'ka' on'batika'apone. Jesúsa o'mana'uyate.
(Lc. 10. 21-22)

²⁵—'Urua'da i'ene, Apag Dios. Kurudyo huæ'eried huairi i'ene. Kenpa'ti huadariyo huæ'eried huairi i'ene, Apag Dios. Suhue'damon huanopog'eritaj 'urunopo'tada o'nen huairitaj i'maknopog'e'ne. Huakka' huanopog'eritaj o'nen huairitaj huaknopojika' men'tiokhueyne. ²⁶I'paknok huaknopojika' men'tiokhueyne, kenpa'ti i'paknok menoknopog'ene, Apag. —Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuy.

²⁷—Do'hued Apaga be'teypaka'uyne, me'manopog'e'uyne. Aya'da beyokuyne. Do Diosen Huasi'po o'e, Apag Diosayo'da moknopog'e'ne. Konig Apag Dios o'epo, konig o'nopog, konig Apag Dios o'ka' do'huayo'da ijnopogey kenpa'ti kenomeytaj do'hua Diosen Huasi'poa ijmaknopog'eay. ²⁸Opu dakhue'da bo'kikame'te. Diostaj dakhuea' huakeri mo'ene. Dakhuea' e'ka' a'nopo'yareaya'po dig'a'da nama'da bo'kika'nig'a. Opu daj e'tihuapokta' ijpaki. Do'taj meknopog'enok on'nopo'yarea'apone. Dakhuea' e'ka' on'batika'apone. ²⁹Diosen ijkikay. Doere bokika'. Do'taj men'nigpejika'po nogiti nogiti yan'noponhuati'. Opu dtehuapa' ijhue'da daka'da ijnigikay. Opu daj ijmatinepahuika'nok onte'ti dakhuea'

kikahue'dik mo'eapone. Ona'ti me'pukehue'dik mo'eapone. ³⁰Doere bo'pakpo Diostaj o'nigpeene kenpa'ti on'tihuapoknok do'hued e'manmadika'taj nigpejika'dik mo'eapone. —Jesúsa o'mana'uy.

Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete oro' Jesúsen huanigpejika'eri ogkupoktega'uy.
(Mr. 2.23-28; Lc. 6.1-5)

12 ¹Nogok judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete oro' Jesústaj huanigpejika'eri Jesúsere o'huae'uy. Ta'bayo o'huae'uy. O'kusitokpo ogkupaya'po o'bape'uy. ²Fariseo huamanmadika'eri huairia oro'taj bo'tiahuaypo Jesústaj:

—Yatiahuay'. Kenda judíoen okmapie'ahuaddik e'e'te kikahue'dik o'eng o'nen huanigpejika'eria ogka'. Dakhuea'da ogka'. —Fariseo Moisésba'taj nama'da huaknopog'eria Jesústaj o'nona'uy.

³—Apagba'te Davidtaj e'batia'pak mo'ba'tiahuay'uyate. David kenere huæ'eri ogkusitokuyate. ⁴Diosen carpa jakyo on'kudon'uyate. Pan Diostaj o'nighuedg'ika' o'hued'uyate. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakeriyo'da ken pan bape'dik o'nika'. David kenere huæ'eri ogkusitokpo ken pan o'depo on'pe'uyate. ⁵Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakeritaj Moisésenba' o'batia'pak mo'ba'tiahuayde. Judíoen okmapie'ahuaddik e'e'te sacerdote 'uhua Diostaj on'nigbarakika'. Judíoen okmapie'ahuaddik e'e'te baahue'dik o'e. Moisésa o'madoya'uyate. Opu domeynayo sacerdote dakhuea'da ogka' bahuahue' mo'ika'ne. ⁶Diosen jak huadakda o'eng'a do huabokerek ijjepo Diosya' ijtiakuy. Do'tataj aya'ada nigpejika'dik o'ne. ⁷“Uhua e'nigbatiarakika' sue'da ijpaki. Aratbuttaj e'matinepahuataj huakka'da

ijpaki,” Apagba’a oa’. Kenda e’nopogēnayo do’hued huanigpejika’eritaj mo’matinepahui’po dakhuea’da ogka’ ahue’ mo’eayet. ⁸—Do huabokerek ijjenok Diosa me’ta’mona’uynē. Judío aratbuten okmapie’ahuaddik huame’noete huairi ijjepe katepi’ yagka’ aratbuttaj mana’dik ijikay. —Fariseotaj Jesúsa o’mana’uyate.

Eba’po’ketpaktaj Jesúsa o’bayarea’uy.

(Mr. 3.1-6; Lc. 6.6-11)

⁹Kenda Jesúsa o’mana’depo o’hua’uy. Judíoen huaitake’ jakyo o’kudon’uy. ¹⁰Jakyo huabokerek eba’po’ketpak o’uy. —¿Okmapie’ahuaddik huame’noete menpa’ yarea’dik ya’e? —Jesústaj o’nona’po Jesúsa nama’dapi’ kae’po Jesústaj dakhue’ e’huaa’ta’ on’pakpo kenpa’ Fariseomeya’ o’nona’uy.

¹¹—Opuden nogtida oveja e’taēada judíoen okmapie’ahuaddik huame’noe ee’pi’ huabid sorokkogyo e’takotnayo dapita’ ida sorokkogyo bo’totokika’ne.

¹²Diosa oveja ’uhuataj sue’da o’pak. Aratbuttanayo huakka’da o’pak. Konigepo judíoen okmapie’ahuaddik huame’noete aratbuttaj tihuapokdik ijje. —Jesúsa o’mana’uy.

¹³—Yaopite’. —Jesúsa ona’uy. Huabokerek o’opitedepo o’bayaruduy. Dakba’da nogbapenonigti o’un’uy.

¹⁴Fariseo huamanmadika’eri o’nokbahua’uy. Oqkupopakpo ontatayo on’batia’pakpo, monig Jesústaj o’arakapo, huaboa’da on’batia’pakuyate.

A’nenda Jesústaj Diosen

huamanbatia’pakeria o’timadoya’uyate.

¹⁵Fariseo huairi Jesústaj e’arakta’ on’paknok kenok Jesús o’nokotpo keya’ o’bakhua’uy. Kenere huakka’da on’hua’uy. Aya’da dakhue’ huagēeritaj o’bayarea’uy.

¹⁶Jesúsa o’bayarea’ nogyo nogyo batia’pakhue’ yane’. Huiyoka’da

o’mana’uy. ¹⁷Kenda Isaías Diosen huamanbatia’pakeri o’batia’pakuyatenig Jesúsa aya’ o’ka’uy. Oa’po:

¹⁸In do’hued huanaba’ me’taene.

Do’hued kakike’po ijta’mona’apoy. Kentaj di’ ijje. Do’taj me’durugpaka’apone. Kentaj ijdurugpakapoy. Do’hued Nokirega ijnopo’toēapoy. Aya’tada nog aratbuttakon dakhuea’ e’ka’ manopo’yatika’dik o’ika’apo. ¹⁹Nog aratbuttaj maboyhue’ o’ika’apo. Aratbuttaj ’utta’da okoyhue’ o’ēapo. Jak kuruta’ ’utta’ mana’pakhue’ o’ēapo. ²⁰Konig huē’pi sue’pi’ tey e’eok daka’ tojika’dik o’ne, konigti aratbut sue’da o’noknopogēnok daka’ o’matojika’apo. Konig kerosenbij aya’ ekpakada ida bakayhue’dik o’ē. Konigti pai’da aratbuttaj o’manopo’yarea’apo. Do’hued huanaba’a aya’ dakhuea’ huaka’eritaj castiga o’magka’depo kenpa’da Diosen huadak hua’a o’mananhuahuika’apo. Ke’nen huaknopogēerimeynayo kenere on’neonhuahuika’apo. ²¹Nogbayo nogbayo huagēeria kentaj yanoknopojika’apet. Isaías a’nenda oa’uyate.

“Toto’ huairia Jesústaj o’teyya’.” Fariseo huamanmadika’eria nama’da on’huaa’uyate.

(Mr. 3.19-30; Lc. 11.14-23; 12.10)

²²Toto’ nokirega dakhue’a o’nopo’togēnok huabokerek botpenpenda ekpobig o’uy kenpa’ti a’pakhue’dik o’uy. Jesúste on’tohua’uy. Jesúsa o’yarea’nok o’yarud. Huaboa’da ’urua’da mabo’dik o’uy kenpa’ti huaboa’da a’pakdik o’uy.

²³—iKenpihuay! Diosa huabokerek huairitaj o’ta’mona’apo. Kentaj on’maboikay. ¿Menpa’ Diosa Jesústaj

ya'ta'mona'uy? ¿Menpa' Jesús David
Huairien adhuae' huayayo ya'e?
—Huakka' aratbuta ogkupopakpo o'da'uy.

²⁴Fariseo huamanmadika'eria
on'pepepo,

—Ehue'. Diosa ta'monahue' o'uy. Toto'
huairia o'teyya'nok Jesúsá toto'
nokiregtaj maendik o'e. —Fariseoa
on'huaa'uy.

²⁵Kenda fariseo en'huaa'te Jesúsá
o'nopoepo,

—Ondariyoyo' huag'eri gobierno huairi
huayahuaya e'barakika'nayo gobierno
huairi toehue'dik o'neapo. Onyoyo'
huag'eri aratbut e'batuktukta' on'pakpo
on'bakkupopak. E'baraknayo ehue'dikda
o'ne. ²⁶Konigti toto' huairi huayahuaya
e'magka'nayo a'ti ehue'dik ya'neapet.

²⁷Toto' huairi do'taj o'teyya'nok nog toto'
nokiregtaj o'maena'. Opu'd fariseo
huamanmadika'eria nama'da on'huaa'ne.
Opuden huanigpeika'eria toto' nokiregtaj
kan'maene'po menpa' toto' huairia
ya'bateypaka'po. Ehue'. Nama'da boa'ne.
Opuden huanigpeika'eria mona'apone
²⁸Diosen Nokirega' be'teyya'nok toto'taj
ijmakenikay. Konigepo do Diosen Huairi
o'tiakde. Diosa o'ta'mona'uy. Opudere
Diosen Huairi o'ede. Kentaj yanoknopo'e'.

²⁹Huabokereka huairien e'tamaika'
ekbakayta' e'paknayo ba'tinuku'dik
kenpa'ti itakpi'tinuku'dik o'e. Huairitaj
e'tinukude' okbakaydik o'e. Donayo teyda
ijjey. Toto' huairitaj tinuku'dik ijjey. Toto'
huairien huanaba' maendik ijjey.

³⁰Be'api' do'taj pakhue' ee'nayo konig
do'hued taka' mo'ika'ne. Be'api' doere
e'baktie'ea'ta' tihuapokhue' ee'nayo
do'hued huaknopo'e'eritaj
on'baknopo'ebatika'po dakhuea' ogka'po.

³¹Aratbut dakhuea'da eka'nayo kenpa'ti
Dio'staj dakhuea'da e'huaa'nayo Diosa
bakkahuea'dik o'e. Diosen Nokiregtanayo
dakhuea'da e'huaa'nayo
bakkahuea'dik o'e. ³²Be'api' do'taj

dakhuea'da e'huaa'nayo Diosa
bakkahuea'dik o'e. Be'api' Diosen
Nokiregtaj dakhuea'da e'huaa'nayo
bakkahuea'dik o'e. Menokapi'
bakkahuea'dik o'epo.

**Huemeyen huada huadakda ee'nayo
o'tiahuaypo huemey huadakda o'e
o'nopoene. Konigti aratbut huadakda
e'batia'pakika'nayo huadakda o'ne
nopo'e'dik o'ene.**

(Lc. 6.43-45)

³³Daknopoda huemey ee'nayo 'uru
huada o'to'ika'. Huemeya' e'aynayo
huadakon o'aypo dakhue' huada o'ika'.
Huadadada enhuadnayo 'uruda ohuey
o'e o'nopoene. Do kenpa'ti huadakda
ijkika'nok huadakda o'e. Yan'nopo'e'.

³⁴Konig bihui a'nenda nama'da ona'uyate,
opudkon nama'da huaa'eri mo'ene. Opu'd
dakhuea' huag'eri mo'epo huadak sigpi'
ahue'dik mo'ika'ne. Katepi' huanopoya'da
o'nopoepo kenda o'batia'pakika'ne.

³⁵Huabokerek huadaknopo'da o'nepo
huadakda on'nopo'ika'po huadaky'o'
on'batia'pakika'. Huabokerek
dakhue'nopo'da o'nepo dakhue'da
on'nopo'ika'po dakhueayo'
on'batia'pakika'. ³⁶Kene'huaya'me'noete
Diosen castiga huame'noete aya'da
dakhue'dik oda'ika'uyngitaj castiga
o'magka'apo. ³⁷Huadaky'o' huaa'eritaj
“Huadakda mo'ene.” Diosa mona'apet.
Dakhuea' huaa'eritaj “Dakhue'da
mo'ene.” Diosa mona'apet, ken. —Jesúsá
o'mana'uy.

—On Diosya' o'tiakuyate. Kenda oro'omeya
oknopo'e'dik ka'ne'po konig Dios teyda
o'kika' konigti yaka'. —Dakhuea'
huaka'eriomeya Jesús'taj o'nona'uyate.
(Mr. 8.12; Lc. 11.29-32)

³⁸—On Diosya' o'tiakuyate. Kenda
oro'omeya oknopo'e'dik ka'ne'po konig
Dios teyda o'kika' konigti yaka',

huamanmadika'eri. —Sue'da Moisésenba' huamadoya'eria kenpa'ti fariseo huamanmadika'eria o'nona'uy.

³⁹—Oy aratbut dakhuea'da o'nika'. Diostaj oknopojkay odanig'a Diostaj nigpeehue'da o'ne. Konig Dios teyda o'kika' konigti yaka' o'nona'nig'a kahue' ijjeapoy. Kenyo'da konig Jonás Diosen huamanbatia'pakeria o'kuyate sue'da konigtimon ijka'apoy. ⁴⁰Jonás bapa'me'noe bapa' sikyo sikidbi'dapoyo o'unhua'uyate konigti do bapa'me'noe bapa' sikyoere sorokkogyo ijjeapoy. ⁴¹⁻⁴²A'nennada huakka' jak Nínive huaje'eritaj Jonás Diosen hua'a e'manade'te Nínive aratbut Diostaj on'nopo'korea'po huaboa'da Diostaj on'nigpee'uyate. Oy aratbut do'taj mo'peedenig'a nopo'koreahue' mo'epo do'taj oknopohue' mo'ene. Jonás sue'da huairi o'uyate. Donayo hueretda huairi ijje. Konigepo kene'huaya'me'noete aya'da Diostaj e'nigbakupobote opudomey oy huaje'eri dakhuea'da ogkika'uyate. Nínive huaje'eria kenda Diostaj on'bahuua'apo. A'nennada huadaribayo ettone'a huairi o'uyate. Ke'nenba bidtenada o'uyate. Salomón Israel aratbuten huairi huakka'nada o'nopo'epo 'urua'da o'batia'pakika'nok a'peeya'po ken ettone' ke'nenbaya' bidta'nada o'tiakonhuahua'uyate. Israel aratbutenbayo o'tiakonhuahua'uyate. Salomónnayo sue'da 'urua'damon o'nopo'e'uyate. Donayo 'urua'nanada ijnop'epo huadaka'da ijmanmadikika'nig'a oy huaje'eria sue'ada do'taj mo'peepo o'noknop'ene. Konigepo nogok kene'huaya'me'noete aya'da Diostaj en'nigbakupobo'te opudomey do'taj oknopohue' huaje'eri Diostaj dakhue'nada o'ne ettone' huairia Diostaj o'bahuua'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Dakhue' toto' nokirega huabokerektaj ekhua'deada onte'ti o'huakume'uy.

(Lc. 11.24-26)

⁴³—Dakhue' toto' nokireg huabokerektaj e'nopo'teonhuahua'de' okhua'depo aratbut ehue' ee'yo o'hua'po meyopi' huajika' e'uktada huahuayhue'da o'epo. ⁴⁴“Keyo ijikamey a'kumeyi.” Kenpa' nokirega o'nopo'epo, ken huabokerektaj o'nopo'tojkame', kentaj ekyede'te Diosapi' nopo'tohue'da daknopo'da konig jak e'beroke'yonig 'urua'da o'enek ⁴⁵ken toto'a o'hua'po nog siete dakhue'nanadakon nokiregtaj o'bahuahuaydepo o'batotiakpo ken ontayo' huabokerektaj on'nopo'toenok. Huakkuruda nogtotoatida o'nopo'toepo sue'da dakhue'mon o'epo ta'pota'taj ochoa dakhuea'nanada toto' on'nopo'toedenok huabokerek dakhuea'nanada o'e'uy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesúsen huaje Jesúsén huama'buyere on'huatiakuy.

(Mr. 3.31-35; Lc. 8.19-21)

⁴⁶Jesús e'batia'pakonhua'te Jesúsén huaje Jesúsén huama'buyere o'nokyedepo on'boato'po, “Jesústaj e'batia'pakta' o'paki.” Huabokerektaj o'nona'uy.

⁴⁷—Iyo jak kurute o'nen huaje o'nen huama'buyere bo'ukne. Ontaj e'batia'pakta' on'pak. —Huabokereka Jesússtaj ona'uy.

⁴⁸—Be do'hued huaje ya'et. Be do'hued huama'buy ya'net. —Jesúsa o'mana'po, ⁴⁹huanigpeika'eritaj o'ba'tohua'ea'po: —Inomey do'hued huaje do'hued huama'buy o'ne. ⁵⁰Aya'ada kenda do'hued Apag kurudyo huaje'eri o'paknok ogkika' kenomeyyo'da do'hued huama'buy o'ne. Kenomey Diosen ogkika' do'hued huidpo o'ne, kenomey Diosen

ogkika' do'hued huaye o'ne. —Jesúsa o'mana'uy.

Huabakidena'eri konig ogkika'nig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mr. 4.1-9; Lc. 8.4-8)

13 ¹Kenme'noe Jesús o'orokpo e'pogyo o'hua'po akta'bogpete o'huad'uy. ²Huakka'ada aratbut Jesústaj on'tikupopaknok kusi'pe e'betyo o'huadato'po. Aratbut kuhuadte ogkupopakuy. ³Konig Diosen Huairitaj yanoknopo^eapet a'manmadikaya'po o'manbatia'pakonhua'po:

—Huabakidena'eri a'bakidenaya'po o'hua'uy. ⁴Nogyon nogyon o'hua'e'uyate. O'hua'epo o'bakidenea'po dagte sue'da o'kidbakotapo bakoy o'batiakpo o'kidye'kea'uyate. ⁵Huidbate sorok burujte sue'da o'kidbako'tuyate. Kenta' idada o'kereku. Sorok buruj o'epo idada o'kereku. ⁶Ken digá' niokpo o'ta'tedepo eyya' o'pakpo suhue'da hua'ihuit o'epo o'ay'uy. ⁷Nog huakid okpota'pidsi'bayo o'kidbako'tuyate. Huakpi sue'da o'batipakbonig'a okpota'pidsi' digá' o'bakerekpo huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸Nog huakid huadak sorokteda o'kidbakotea'uyate. O'batipakbodepo huakka'kidada ogkupahuad'uyate. Noga huakpia cien huakid ogkupa^epo. Noga huakpia sesenta huakid ogkupa^epo. Noga treinta huakid ogkupa^e'uyate, ken. ⁹Kenda o'nona'dene daka' yan'pee'. Bo'peokhuadne. —Jesúsa o'mana'uy.

Jesúsa konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyatenok huakka'a nopoekahue'dik ya'neapet.

(Mr. 4.10-12; Lc. 8.9-10)

¹⁰Oro' Jesúsén huanigpejika'eri o'huatiakpo:

—¿Mena'po aratbuttaj nopoekahue'dik e'huae' jonbatia'pak? —Jesústaj ona'uyne.

¹¹—Diosen Huakhuairitaj konig aratbuta on'nigpejika'apo opudtanayokon konig e'manopo^ea'ta' ijpaki. Nogomeytaj e'manopo^ea'ta' pakhue' ijje. ¹²Kenomey sue'da huakka' on'nopo^epo e'nigpejika'ta' on'pakpo nogda on'nopo^eapo. Nogomey suhuigda on'nopo^enig'a nogda e'nopoeta' pakhue' o'nenok Diosa o'bakkahuea'apo. ¹³Nogomey e'tiahuayada e'pee^eada nopoekahue'dik e'huae' Diosen huakhuairi konig o'e ijmanbatia'pakpo ijmanmadikikay. ¹⁴Isaías Diosen huamanbatia'pakeria nopoekahue' huae'eri konig o'nika' o'batia'pakuyate:

Opu^eada mo'pee^eapetnig'a nopo^egkahue' mo'eapet. Kenpa'ti bo'tiahuayapetnig'a nopo^egkahue' mo'eapet. ¹⁵Nopo'teyda mo'epo. Diosendiktaj dakhuea'da mo'pee^eapet. Konig ekposikonig ya'nepo hueretda hua'a tiahuayhue'dik ya'neapet. Peehue' ya'neapet. Nopo^egkahue' ya'neapet. Kenpa'ti a'nopo'yareaya'po nopo'koreahue' mo'eapet. Kenda Isaíasa oa'uyate.

¹⁶Opu^enayo do'hued huanigpejika'erianayo on'tiahuayene on'pee^ene. Konigepo durugda mo'ika'ne. ¹⁷A'nenda Diosen huamanbatia'pakeria kenpa'ti huadaknopoada aratbut do'taj e'tiahuayta' e'pakada tiahuayhue'dik me'nuyate kenpa'ti do'hued e'manmadika'taj e'peeta' e'pakada pee^ehue' o'nuyate. Buttida ijjay. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Huakidena'eri konig o'e kan'nopoenke'po Jesúsa huanigpejika'eritaj daka' o'manopo^ea'uyate.

(Mr. 4.13-20; Lc. 8.11-15)

¹⁸—Yan'pee'. Huabakidena'eri konig o'e daka' ijbata'pakapoy. ¹⁹Huabakidena'eria o'bakidena'po dagte o'kidbakot. Diosen Huakhuairitaj huadak hua'a konig huakid

o'ne. Sue'ada aratbut konig dag o'ne. Teynopo'da o'ne. Diostaj e'nigpeeta' pakhue' o'ne. Do'hued e'manmadika' e'peēada nopenkahue' o'ne. Toto' o'bahuatiakpo huadak hua'ataj o'bakkayika'.²⁰⁻²¹ Sue'da huidbate o'kidbakot. Sorok burujda o'e. Ken konig aratbut do'hued e'manmadika'taj on'peēpo idada o'noknopoēnig'a durugda on'peēatunig'a kenpa'da nigpeonhuahuhue' o'nepo sue'da o'nopenka'po. Sue'da huame'noe o'noknopoehua'. Nogok Jesúsen e'manmadika'taj yoknopoey o'da'nok aratbuta on'batierikpo diga' on'magka'nok o'noknopoēbatikapo.²²⁻²³ Huakid okpota'pidsi'bayo o'kidbako'tuyate. Ken konig aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peēpo on'peēnig'a nogok nogta' nogta' on'mame'pukepo onte'ti sig sig Diostaj o'noknopoēbatikapo. Kenpa'ti huakka' e'matoē'ta' on'pakpo sig sig Diostaj o'noknopoēbatikapo. Kenpa'ti hua'enda e'durugpakta' on'pakika'po onte'ti Diostaj pakhue' o'neapo, nigpeēhue' o'neapo. Diosen kahue'dik o'neapo. Ken huakid huadak sorokyo o'kidbako'tuyate. Ken konig aratbut huadaknopo'da Diosba'taj on'peēonhuahuika'po on'nigpeēonhuahuika'. Daka' konig 'urunopo'da on'nigpeēpo batikhue'da huadakda ogkika'apo. Kenomey Diosensi'po o'ne, huakka'ada on'nopoēapo. Noga suhuignada on'nigpeika'. Noga huakka'mon on'nigpeika'. Noga huakka'nanada on'nigpeika'. —Jesúsa oro' huanigpeika'eritaj mona'uynye.

A'manmadikaya'po nogdakon Jesúsa o'manbatia'pakuy. Trigo mireere e'tipakbo' konig o'e Jesúsa o'manbatia'pakuy.

²⁴Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'noknopoēaponigtaj on'nigpeēaponigtaj

ken konig o'ēapo Jesúsa onte'ti o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Diosen Huakhuairi in konig o'e. Huairien huanaba' ta'bayo huadakkidda o'batuke'uyate.²⁵ Aya'ada en'batayte huairien taka' ta'bayo o'tiakbedpo trigotaj mireokda o'noktibatukbed'uyate. O'noktibatukbedpo on'hua'uyate.²⁶ Ken trigo huakpi o'kerekepo trigokid o'magkupapa'kuyate. Mire trigoere o'bakerekuyate.²⁷ Huanaba' mire on'tiahuydepo huairite on'hua'po, "Huadakkidyo' o'batu'kemey. ¿Meyo ee' mire ya'bo, huairi?" O'nona'uyate.²⁸ "Taka' ogkame'te." Huairia ona'nok, "¿Menpa' e'taburuta' i'pak?" Huanaba'a huairitaj o'nona'uy.²⁹ "Keje', mire mo'burupo trigo huakpitaj tionurudikpi' mo'et. Trigoere mireere kenpa'da kaē'." ³⁰Ogkupayea'hued eē'ted onteteyo' kenpa'da kaē'. Huakkuru a'bakpakaya'po mire yan'burupo yan'kupahua', trigokidnayo aypo jakyo yag'kudati'. Ijmana'apoy." Huairia oa'uyate. —Jesúsa ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

Mostazakidtaj ken konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mr. 4.30-32; Lc. 13.18-19)

³¹Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'noknopoēaponigtaj on'nigpeēaponigtaj ken konig o'ēapo o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Diosen Huakhuairi konig suhuigkidda mostaza huakid o'e. Huabokerek ke'nen ta'bayo mostaza huakidsi'po o'tukpo.³² Suhuigkidada e'kerekepo huēymeytonea' o'kerekepo huaboro'nanada o'ēapo. Hua'opite huakka' bakoya on'pakka'apo. Konigti huakkuruda Dios Huairien huaknopō'eri sue'da o'ne. Nogok huakka'ada Dios Huairitaj o'noknopoēpo on'nigpeēonhuahuika'po huakka'da

o'neapo. —Jesúsa ken konig
o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

**Pan huabia'og ken konig o'ka' Jesúsa
o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.**
(Lc. 13.20-21)

³³Ona'ti a'manmadikaya'po Jesúsa
o'manbatia'pakpo:

—Ettone'a harinaogyo huabia'og o'buk.
'Urua'da o'tjogkuayaga'nok huabada
o'kudapo. Aya'da o'bia'apo. Ken konig
Diosen Huakhuairitaj huabada
yanoknopoeapet. —Jesúsa ken konig
o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

**Huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa Dios
Huairitaj huaknopoe'eri o'noknopoeapo
ken konig o'eapo o'manbatia'pakika'po
o'manmadika'uyate.**
(Mr. 4.33-34)

³⁴Huakka' aratbut egkupopakte konig
Dios Huairitaj yan'nigpeunhuahuika'apet
nogda nogda o'manbatia'pakika'po
o'manmadika'uy. ³⁵Diosen
huamanbatia'pakeria oa'uyatenok aratbut
egkupopakte Jesúsa ken konig
o'unhuahuika'apo o'manbatia'pakika'uy.

Huadari e'ka'detada kenda aratbut
nopoehued o'nunhuahuika'uy,
kenda kan'nopoe'po, ken konig
o'eapo ijmanbatia'pakpo
ijmanmadika'apoy. Diosen
huamanbatia'pakeria a'nenda
oa'uyate.

**Mire trigoere e'bakerek Jesúsa ken konig
o'e o'manbatia'pakde daka'
o'manmadika'uy.**

³⁶Huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa
o'bakhua'po jakyo o'kudon'uy. Oro'
ke'nen huanigpeika'eria o'huatiakondepo,
—Trigo mireere ta'bayo onteteyo'
o'bakerek ken konig i'manbatia'paknig
daka' mona'. —Oro' Jesúsen
huanigpeika'eria ona'uyne.

³⁷—Do huabokerek ijjenok Diosa
me'ta'mona'uyne. Ken konig
ijmanbatia'paknig. Huairien ta'ba o'taepo
huadakkidda e'batuke'. Ken huairi do
ijjey. ³⁸Huadarite huae'eri aratbut konig
huairien ta'ba o'ne. Aratbut do'taj
mo'nigpeika'nig konig huadakkidda o'ne.
Aratbut toto'taj on'nigpeika'nig konig
mire o'ne. ³⁹Taka' mire huabakbatuke'eri
konig toto' huairida o'ne. Toto'ada
nama'da o'manopoea'nok Cristoen
huaknopoe'eri o'ey nama'da
ya'manopoea'apet. Nogok kene'huaya'
huame'noete Diosen huata'moneri
aya'tada o'bakbaea'apet ⁴⁰Konig aratbut
tajpo mire on'bakpakika'nig konigti
kene'huaya' huame'noe ee'te Diosa
dakhuea' huakka'eritaj huehuea'nanada
ta'akyo o'mahuigapo. ⁴¹Do Diosen
huata'moneritaj ijmata'mona'apoy.
Aya'da dakhuea' huaka'eritaj
on'bakbe'ea'apo. ⁴²Dakhuea' huakka'eritaj
ta'akyo on'maenaponok
on'bahuikonhuahuika'apo pai'nanada
o'neonhuahuika'apo. ⁴³Kenoka' Diostaj
huanigpeika'eri 'uruana'nanada o'neapo.
Konig niokpo e'ta'teonig 'uruana'nanada
o'neapo. Kenda o'nona'nig daka'
yan'peikati'. Bo'piokhuadne.

**Huakka'te huapa'da o'ika'nig katepi'
o'huahuaypo konig o'e. Jesúsa
o'manbatia'pakuy.**

⁴⁴Huadak hua'a konig Dios Huairitaj
o'noknopoeaponigtaj on'nigpeaponigtaj
konig e'dik o'eapo ijmanbatia'pakapoy.
Konig huabokereka nogen ta'bayo
huakka'te huapa'da o'ika'nig o'huahuaypo
kenda huakka'da o'pakpo soroka
o'tibukanpo. Ken ta'ba huakupete
e'bake'nayo kenda o'huahuayme'nig
o'taonhuahuika'apo. Konigepo ken ta'ba
e'baketa' huakka' o'pakpo aya'da o'matoe
huakupete o'bahuaya'po, ken huakupe
o'toedepo ta'ba huakupete durugteda

o'bakepo. Kenda 'urunanada o'huahuayme'nig huaboa'da o'taeonhuahuika'apo. Konigti Diosen huakhuairitaj huakka'da pakdik o'nepo kentayo'da nigpeika'dik o'neonhuahuika'apo.

'Uruda sakbij huakka'tenanada o'ika', konigti Diosen Huakhuairien e'manmadika' o'ika'.

⁴⁵⁻⁴⁶Diosen Huakhuairien e'manmadika' on'nigpeeonhuahuika'aponigtaj konig o'e ijbatia'paki. Konig yudtaj huabahuaya'eria 'uruda sakbij o'ukika'po 'urunanada o'huahuaydepo kenda sakbijtaj o'pakpo aya'da o'matopepo huakupete o'bahuaya'po sakbij o'bake. Ken konigti Diosen Huakhuairien e'manmadika' huakka'nada pakdik o'neonhuahuika'apo.

Dios Huairien huaknopoe'eri konig biigentotok o'e. Hueretda huaknopoe'eritaj on'baktie'ea'apo. Nogtaj ta'akyo mahuigdik o'neapo.

⁴⁷Dios Huairien huaknopoe'eri ken konig o'ne. Konig biig huakjenea e'pogy'a o'nokene. Nogda nogda biig o'nontotokpo ⁴⁸hueda'da o'enok kuhadta' o'nontotok, o'nontotokdepo huadak biigy'o' o'noctie'ea'. Nogda biig pehue'dik e'huage' o'nen. ⁴⁹Diosen kene'huaya' huame'noete ken konig Diosa aratbuttaj o'magka'apo. Diostaj hueretda huaknopoe'eritaj Diosen huata'moneria on'baktie'ea'apo. ⁵⁰Dakhuea' huakka'eritaj ta'akyo on'maenapo. Ta'akyo pai'da o'nepo on'bahuikapo. —Jesusa mona'uayne.

Moisesen e'mana'ba' huamanmadika'eria Jesustaj eknopoe'nayo huatone'bapi' kenpa'ti Jesusen huaboda e'manmadika' manmadika'dik o'ne.

⁵¹—¿Menpa' o'nonbatia'paknig mo'nopoenka'? —Jesusa oro'taj ke'nen huanigpeika'eritaj mona'uayne.

—Ee', o'nopoenkay. —Jesustaj ona'uy. ⁵²—Opud Moisesenba' huamanmadika'eri Moisesenba'taj daka' mo'nopoe. Kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakerienba' mo'nopoe. Oy Diosen Huairitaj ijmanmadika'nig opud moknopoe'dene. Huatone'ba' kenpa'ti do'hued huaboda e'manmadika' manmadika'dik mo'ene. Konig jak huatae'eri ken konig yag'kikati'. Jak huatae'eria pai'da huage'eritaj on'batiahuayika'. Jakyo katepi' o'tae huatone'pi' huabopi o'batotiakpo pai'da huage'eritaj o'bayokika'. Opud konigti yag'kika'. Apagba' huatone'ba' do'hued huaboa'da e'manmadika'ere yan'manmadikikati'. —Jesusa o'mana'uy.

Nazaretyo Jesús o'ika'uy.

(Mr. 6.1-6; Lc. 4.16-30)

⁵³Kenoka' Jesusa ken konig o'manmadikandepo o'batikuy. Keya' on'bakhua'uy. ⁵⁴Hua'enbayokon okye'uy. Judfoen huaitake' jakyo huaboa'da o'manmadika'uy. Aratbut on'peedepo e'me'pukeada oknopoe'hue' o'nepo: —iKenpihuay! 'Urua'da o'nopoe. Menpapi' huakka'da yanopoe'. Menpapi' yabayarea'. ⁵⁵Huamenhuea'eriensi'po o'enig'a. Ke'nen huaye Maria o'e. Jacobo ke'nen huama'buy o'e, José Simón Judas. ⁵⁶Jesusen huidpopi' oro'ere o'nika', meya' huakka' ya'nopuyet. —Aratbut Jesusen huakka' jakyo huage'eri huayahuaya on'batia'pakuy.

⁵⁷Konigepo Jesustaj digda on'huanopoe'uy.

—Aya'da nogbayo nogbayo huage'eria Diosen huamanbatia'pakeritaj e'peeta' on'pakika'. Kenpa'ti huadakda o'ne. E'bahuua'ta' on'pakika'. Ke'nenbayo huage'erinayo e'peeta' pakhue' o'nika' kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri huadak o'ne. E'bahuua'ta' pakhue' o'ne. —Jesusa ke'nenbayo huage'eritaj o'mana'uy.

⁵⁸Keya' aratbut Jesústaj oknopøehue' o'nenok sue'tada o'bayarea'uy.

Juan Bautistataj on'huerenokteg'uyate.

(Mr. 6.14-29; Lc. 9.7-9)

14 ¹⁻¹²Galilea huadari gobierno huairi Herodes o'uyate. Herodesen huama'buy Felipeen huatoqe Herodíastaj o'tøe'uyate.

—Felipeen huatoqe Herodíastaj togehue'dik i'ene. —Juana Herodestaj ona'ika'nok Herodes Juantaj o'tita'mona'uyate. “Huabakudá' jakyo yag'kudá'.” O'mana'uyate. Herodes Juantaj e'arakta' o'paknig'a arakhue' o'uyate. Aratbuttaj o'me'pukpo Juantaj arakhue' o'uyate. Juan Bautista Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopøenok. Herodesen cumpleañote huakka'tada o'batobape'uyate.

Aya'tada Herodíasen huayobua baileá' o'manige'uy. Herodes huakka'da o'durugpakpo “Aya'da katèpi' on i'pak menati' kenda o'yokapone.” Aya'da en'peete huayobutaj ona'uy. Mune'yoga Herodías huayetaj o'huahuatupo. “¿Ka'tia' yona'apo?” Onatupo. “Juan Bautistaen huaku beyok.” Yanati'. Mune'yoen huayeá' ona'uyate. Herodeste o'kumej. “Baegte Juan Bautistaen huaku beyok.” Herodestaj ona'uy. Herodes kenda o'peedeпо pai'da e'nopo'eada “Aya'da katèpi' on i'pak menati' kenda ijyokapoy.” Aya'ada huabokerek on'peenok sorotataj “Huabakudá' jakyo yanhuati', Juantaj yanhuerenokteg. Yag'kutotiak. Herodíasen huayobutaj yan'yok.” Huairia o'mana'uyate. Sorotataj on'nigpeepo huaku on'totiakpo Herodesen huayobutaj on'yokuyate. Ke'na huayetaj o'kutohua'po o'kuyokuyate. A'timon Juan Bautistaen huanigpeika'eri on'tiakpo huabuey on'tohua'uy. Oqkubarakka'uyate. Oqkubarakka'depo Jesústaj on'hua'po

Juantaj on'huerenokteg o'nonbatia'pakato'uy.

Nogok Jesús 'urua'da o'kika'nok Herodes huairia o'tipeedeпо: —Ken Juan Bautista o'etaj.

Huakudaka'da ee'tada Diosa o'noyhuadame'te. Konigepo 'urua'da o'kika'te. —Kenda nama'da o'nopøepo oa'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesúsa aypo o'bia'po o'batobape'uyate.

(Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

¹³Juan Bautista e'bueyde'te Jesúsa o'peedeпо keya' o'bakhua'uy. Kusi'pete o'hua'uy. Kente aratbut ehue' e'nika'yo o'hua'uy. Jesús o'hua'de on'tipeepo huakka'da jakya' o'norokonpo akta'bogpea' on'tahua'e'uy. ¹⁴Kusi'pe o'betatodeпо Jesúsa o'kutuy. O'kutdeпо huakka'da aratbuttaj o'batiahua'yuy. O'matinepahui'po dakhue' e'ne'taj o'bayarea'uy. ¹⁵Huaboa' e'sikonyakte oro' Jesús en huanigpeika'eria Jesústaj o'huahua'po,

—O'sikde. Iyo aratbut ehue' o'ne. Huakka' jakyo aypo kan'bae'po yamata'mona'. —Oro'a Jesústaj ona'uy niga'.

¹⁶—Huahue'dik o'ne. Opuđa aypo yan'bayok. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

¹⁷—Ehue' togehue'da o'ey. Huabaniga' pan botta' biigyo'da o'tøey. —Jesústaj ona'uy.

¹⁸—Iyo do'taj menigtotiak. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁹“Mirebate yan'bahuad.” Huakka'da aratbuttaj Jesúsa o'mana'depo, huabaniga' pan botta' biigere o'bapadpo kurudyo o'mabopo Diostaj dakiti o'tiona'pakuy. Dakiti oa'depo pannopote o'posakea'uy. Oro' ke'nen huanigpeika'eritaj bo'yoke'uyne. Oro' huakka' aratbuttaj o'bayoke'uy. ²⁰Aya'ada on'bape'po noteyya' oqka'uy.

On'tiokayonpo doce kusogyo hueda'da huata'suj on'dohuea'uy. Huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'dohuea'uy. ²¹Cinco mil huabokerek on'bape'uy. Ettone' huasi'pobeta' kenpa'ti on'bape'uy.

Jesús huahuētiudte o'huae'uy.

(Mr. 6.45-52; Jn. 6.16-21)

²²“Huakkuru kusi'pete yan'kudpo yanoktegi'.” Jesúsa oro'taj mona'uyne. Enade'te huakka' aratbuttaj jakyoda o'mata'mona'uy. ²³O'mata'mona'depo ote'yo o'behuikuyate. Diostaj a'tiona'pakya'po o'behuikuyate. Osikdenok Jesúsyo'da o'uyate. ²⁴Kenok oro' e'pognopoyo o'uy. Digá'da o'bapokpo kusi'pete monbosaka'uyne. ²⁵Sikyoedda Jesúsa huahuētiudte bo'huatiakuyne. ²⁶Jesús huahuētiudte oro' o'tiahuaypo o'me'pukon'uy.

—Nokireg o'e. —O'me'pukonpo o'okoy'uy.

²⁷—Me'pukhue' yane'. Do ijjej.

—Jesúsa mona'uyne.

²⁸—O'na ee'nayo do'taj yatiak. Mena' Huairi. —Pedroa ona'uy.

²⁹—Yatiak. —Jesúsa ona'nok Pedro o'kotpo Jesústaj huahuētiudte o'huahua'uy. ³⁰Huahuētiudte o'huahua'po e'huahuada digá'da o'bapok o'nokotpo o'me'pukon'uy. O'me'pukonpo huaboa'da o'ta'kotaypo.

—Be'totok, Huairi, ijta'kotdey.

—Pedroa Jesústaj o'nokoy'uy. ³¹Jesúsa Pedrotaj o'ba'totokpo,

—¿Mena'po suhuigda meknopoe' do'taj? Huahuētiudte i'huatiakpo be'tihuapokapone mena'po oknopoe'hue' o'e. —Ona'uy. ³²Jesús Pedroere kusi'peyo en'huadde'te bapoka o'batikon'uy. ³³Oro' huikudate o'huadpo,

—Kenpihuay, on buttida i'e Diosen Huasi'po. Kurudya' i'tiakuyate. —Oro'a ona'uy.

Genesaret huadaribayo Jesúsa huakka'tada o'bayarea'uyate.

(Mr. 6.53-56)

³⁴E'pogtone' oktegdepo Genesaret huadaribayo o'betdepo okye'uy.

³⁵En'kotde'te Jesús o'e aratbuta o'nokie'depo aya'tada huabada on'mana'uy. Aya'da dakhue' e'huage' Jesúste on'manpatotiakuy. ³⁶“O'nen huaok huakubogpi a'neya'po,” Jesústaj digá' o'nona'nok aya'ada on'nejdepo Diosa o'bayaread'uy.

Huabokerekapi' dakhuea' eka'nayo Diostaj dakhue'nopo'da o'ne.

(Mr. 7.1-23)

15 ¹Nogok sue'da judío huage'eri huairi Jesústaj on'huatiakuy. Jerusalén huakka' jakya' on'huatiakuy. Jesústaj o'nona'po:

²—A'nenda oro'en adhuea'pane' huairi huadaknopo' oro'en Diosa moknopoe'po bapehued on'ba'koyo'ika'uyate. Mena'po kenda o'nen huanigpeika'eria nigpeehue'ada ba'koyohue'ada yan'bape'ika'. —Judío huairia Jesústaj o'nona'uy.

³—Konig opuden adhuea'pane' ogkika'uyate opudakon a'kikaya'po Apag Diostaj nigpeehue' mo'ika'ne. ⁴“Opuden huaojtaj huayetere nigpeika'dik mo'ene kenpa'ti tihuapokika'dik mo'ene.” Diosa oa'uyate. Kenpa'ti “Huaojtaj huayetapi' be'api' dakhuea' e'huaa'ika'nayo bueydik mo'ene.” Diosa oa'uyate. ⁵“Huaojtaj huayetere oyda tihuapokhue'dik o'nene kenpa'ti bayokonhuahue'dik o'nene. Diostaj aya'da mo'tamaika'nigtaj o'bayokde'uy.” Be'api' huaojta huayetapi' a'dik o'ne. ⁶Ken konig huaojta huayetapi' ea'nayo tihuapokhue'dik o'neapo. Opuda mo'manmadikika'ne. Konig adhuea'pane' nama'da on'manmadikika'uyatenig opuda nama'da mo'manmadikika'nok aratbuta

Diostaj nigpeehue'dik o'nika'apo.
Bo'ika'ne. ⁷Opuđ nama'da huanopoę'eri
mo'ika'ne. Isaías Diosen
huamanbatia'pakeria a'nenda 'urua'da
bo'timadoya'uyate opudtaj:

⁸In aratbuta Diostaj o'paki nama'da
o'dika'nig'a do'taj huanopoya'da
eretpakhue' o'ne. ⁹Nama'da do'taj
dakiti mo'tiona'pakika'ne.
Huabokerekada e'huaa'yo'da
on'manmadikika'nig'a. Isaíasa
o'manigmadoya'uyate.

—Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

^{10,11}—Iyon yan'batiaĸ. —Jesúsa
huakka' aratbuttaj o'mana'depo,

—Katepi' e'pe'pi' konig Diostaj
dakhuea' e'ka' ehue'dik o'ę. Kenda
dakhue'dik ea'nayo konig da ea' Diostaj
dakhuea' e'ka' e'dik o'ę. In o'nona'nig
yan'pee' kenpa'ti yan'nopoenka'. —Jesúsa
huakka'tada o'mana'uy.

¹²Kenoka' oro' Jesúsen huanigpeika'eria
Jesústaj o'bahuahua'po,

—Fariseo huamanmadika'eri ontaj
mo'peepo bo'huadiayne. ¿Menpa'
i'nopoę? —Jesústaj ona'uy.

¹³—Konig huakpi do'hued Apaga konig
batukehue'da sue'da huamanmadika'eria
konigti o'ne. Huakpi do'hued Apag
batukehue'taj o'baurua'po o'maenapo.
Konigti nogenda huamanmadika'eritaj
o'maenapo. ¹⁴Fariseo
huamanmadika'eritaj mepu'kehue' yane'.
Kenomey nama'da o'noknopoępo nama'da
on'manmadikika'nig'a. Konig ekpobigtaj
e'tohuanig o'ne. Kenomey kenpa'ti konig
ekpobig o'ne. Fariseo ekpobigyo'
e'hua'enayo huabidkogyo kotdik
ya'neapet. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

¹⁵—Katepi' bo'pe'po konig Diostaj
dakhuea' e'ka' ehue'dik o'ę. Ia'nig.
Nopoenkahue' o'ęnok daka' mona'.
—Pedroa Jesústaj ona'uy.

¹⁶—Menpa' opud kenpa'ti
nopoenkahue' mo'ę. ¹⁷Mo'bape'po

hua'aypoyo o'kudika'. Huaminy'a'kon
o'oroĸika'. Kenda Diostaj dakhuea' e'ka'
ehue'dik o'ę. Kenpa' mo'nopoę.

¹⁸Dakhue'da ea'nayo huanopo'ada
i'nopoępo ia'. Diostaj dakhuea'da i'ęne
Diosa o'nopoę. ¹⁹Aratbut huanopoya'da
on'pakpo dakhuea'da oĸgika'.

Huanopoya' on'huadiaypo on'barakika'.
Huanopoya' on'eretpakpo nogen huatoę
on'bakdejika'. Huanopoya' on'pakpo
huatoę toęhue' huąę'eri on'bakdejika'.

Huanopoya' on'pakpo on'bere'ika'.

Huanopoya' on'eretpakpo nama'da
on'mahuia'ika'. Huanopoya' on'pakpoda
on'mahuia'ika'. ²⁰Kenpa' oĸgika'po
dakhue'da o'ne Diosa o'nopoę.

Ba'koyohue'ada e'bape'nayo “dakhuea'
i'ka'.” Diosa manahue' o'ę. —Jesúsa
mona'uyne.

Esoeri ettone'a Jesústaj oknopoę'uy.

(*Mr. 7.24-30*)

²¹Keya' Jesús o'hua'po Tiro huakka'
jakyo kenpa'ti Sidón huakka' ĸak
huadaribayo o'hua'uy. ²²Ettone' judío
aratbut ehue' keyo o'ika'. Cananea
huąę'eri o'uy. Jesústaj o'hua'po,

—Do'taj me'tinpahui'po be'tihuapok.
Do'hued huąyobu'taj toto'a o'nopo'toępo
dakhue'nanada o'ę, Huairi. On Daviden
huayayo i'ęne. —Ettone'a Jesústaj
'utta'da ona'uy.

²³Jesúsanayo sigpi' a'tokhue' o'uy.

—Ettone'taj yata'mona'. Konigepo
oro'taj bota'tiakpo 'utta'da o'okoy'onyak.
—Oro' huanigpeika'eria Jesústaj dig'a da
ona'uy.

²⁴—Judío aratbuttaj kabatihapoke'po
Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbut
konig oveja e'titikononig Diostaj
nigpeikahue' o'ne. Nog aratbuttaj judío
ehue'taj Diosa ta'monahue' me'uyne.
—Jesúsa oa'uy.

²⁵Ken ettone'nayo Jesústaj o'hua'po
hua'ikudate o'tihuadato'po,

—Be'tihuapok, Huairi. —Jesústaj oná'uy.

²⁶—Konig huasi'poen aypo kuhuataj e'yok dakhue'da o'ę. Konigti judío aratbuttaj tihuapokdik ijjeý. Nog aratbuttaj tihuapokhue'dik ijjeý. —Jesúsa ettone'taj oná'uy.

²⁷—Buttida ia'ne. Kuhuanaýo huasi'poen e'ta'sujkahua' on'apika', Huairi. —Ettone'ę Jesústaj oná'uy.

²⁸—Huakka'da do'taj iknopęnok. Kenda ona'nok o'tayarea'ne, ettone'. —Jesúsa oná'uy. Kenpa' ea'te ettone'en huayębu o'yarud'uy.

Jesúsa aya'pa'da ę'ne'taj o'bayarea'uy.

²⁹Keýę Jesúsa o'hua'po Galilea ę'pog akta'bogpete o'hua'e'uy, Nogok ote'yo o'behuikdepo o'huaduy. ³⁰Kentaj huamojta'po sododa, ekpobig, a'pakhue'dik aratbut, kenpa'ti huakka' dakhue' nogpa' nogpa' ęę' on'batotiakpo Jesústaj huakka'da on'huatiakuy. On'batotiaknok Jesúsa o'bayarea'uy.

³¹—Kenpihuay. A'pakhue'a aratbuta huabo'a'da on'a'pak. Huamojta'po sododa huabo'a'da 'uruda on'hua'e. Huakpobiga huabo'a'da on'tiahuay. —On'batia'pakpo, "Urua'da o'ę Israelen Dios. Dakiti Dios." Huabo'a'da on'batadi'kea'uy.

Cuatro mil huabokerektaj ettone'eretaj Jesúsa o'batobape'uy.

(Mr. 8.1-10)

³²Oro' huanigpeika'eritaj bo'kupopaka'depo mona'po:

—Iyęda huakka'nada bo'kupopakme'ne. Bapa'me'noea' o'nedepo aybobayo' kate bapehue'dikda o'nenok ijmatinepahui'po bapehued en'bahua'nayo jakyo okyęhued dagta' arogdik o'nenok e'mata'mona'ta' pakhue' ijjeý. —Jesúsa mona'uyne.

³³—Iyę aratbut ehue' o'nika'. ¿Meyę aypo o'eyapet? —Oro'a Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyne.

³⁴—¿Meniga' pan mo'tae? —Jesúsa mona'uyne oro'taj.

—Siete pan sue'da biigere mo'taęne. —Oro'a oná'uy.

³⁵—Barakte yan'bahua'd. —Jesúsa o'mana'uy. ³⁶Siete pan sue'da biigere o'bapadpo, "Dakiti Dios. Daka' joka'ne." O'tiona'pakpo o'posakea'po oro'taj ke'nen huanigpeika'eritaj bo'yoke'uyne. Oro'a huakka'da aratbuttaj o'bayoke'uy. Aya'tada o'bayoke'uy. ³⁷Aya'ada on'bape'uy. Noteymeya'da oęka'uy. Siete kusogyę huaboro'pegda boro'ta'sujmonere on'dohuea'uy. Huedmeya'da on'dohuea'uy. ³⁸Cuatro mil huabokerek on'bape'uy. Ettone' huasi'poere kenpa'ti o'nuyate. ³⁹Kenoka' "Opuden jakyo yan'huati'." Jesúsa huakka'da aratbuttaj o'mana'uy. O'mana'depo kusi'pete Magdalabayo o'hua'uy.

Konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katepi' oro' tiahuayhue' o'ika'uyning mo'nigka'.

Judío huairia Jesústaj o'nona'uy.

(Mr. 8.11-13; Lc. 12.54-56)

16 ¹Judío aratbut huairia Jesústaj on'huatiakuy. Jesúsa nama'da katepi' yaka'apetpi' on'nopępo, "Katepi' konig Diosayo'da kurudya' ka'dik oro' tiahuayhue' o'ika'uyning kake'po." Judío huairia Jesústaj on'dikdikpo o'nona'uy.

²—Baysik kurudbed bo'tiahuaypo "Eme'te 'uru'bada o'ęapo." Opudę boa'ika'ne.

³Sikyoedda kurudbed ęę'nayo kenpa'ti diga'da ę'sihui' ęę'nayo "Dakhue'bada o'ęapo." Opudę boa'ika'ne. Opud huadakda o'ęy huata'da nama'da mo'tinopoika'ne. Dakhue'da mo'ęne. Kurud huadakda mo'nopoika'nig'a Diosa o'ta'mona'ui, oknopęhue' o'nene. ⁴In judío aratbut dakhue'nada o'nika'. Diostaj oknopęhue'da o'nika'. "Katepi' kurudyo konig Diosayo'da ka'dik oro' tiahuayhue' o'ika'uyning yaka'." Nama'da o'nona'ne. Kenpa'da konig Jonás

o'noyhuaduyate do konigti ijnoyhuadapoy, ijjay. —Jesúsa o'mana'po o'bakhua'uy.

“Fariseo huairi Saduceo huairiere dakhue'dik e'huage' on'manmadikika'. Kenomeytaj keyoj ijjay.” Jesúsa oa'uyate.
(*Mr. 8.14-21*)

⁵Kenoka' oro' Jesúsen huanigpeika'eri e'pog akodpen okteppo pan okkahuudi.

⁶—Eya', judío huairien e'bia'ogtaj keyoj ijjay. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

⁷—Pan okkahuudnok kenda mona'ne. —Oro'a huayahuaaya o'batia'pakuy.

⁸Kenda oro'a o'batia'paknig Jesúsa o'nopoepo,

—¿Menpa' aypota' mo'mepuke? Do'hua daka' toedik o'nene. Suhuigda do'taj o'noknopoene. ⁹Opuda do'taj nopoghue' o'nene. Cinco mil huabokerektaj cinco pan ijmanigposakea'uy. Aya'da noteya' on'hapeme'. Menpa' kenda bokkahue'. Doce kusogyo huedmeya'da o'dohuea'uy.

¹⁰Kenpa'ti cuatro mil aratbuttaj siete pan sue'da biigere ijmanposakea'mey. Notemeya'da on'hapeme'. Siete kusogyo huata'suj huedmeya'da o'dohueame'.

¹¹“Eya', judío huairien e'bia'ogtaj keyoj.” Huaboa'da o'nona'dene. Pantaj o'batia'pak nama'da mo'nopoene. Judío huairien e'bia'ogtaj keyoj o'nona'ne kenti. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

¹²Jesúsa nog konig monbatia'paknig huaboa'da o'nokoti. Pan e'bia'ogtaj batia'pakhue' o'e. Judío huairia dakhue'diken on'manmadika'ika'. Kenomeytaj keyoj. Kenda Jesúsa o'batia'paknig o'nopoenka'uy oro'a.

Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' meta'mona'uyne. Pedroa Jesústaj ona'uyate.

(*Mr. 8.27-30; Lc. 9.18-21*)

¹³Nogok Jesús Cesarea Filipino huadaribayo okyedeppo oro' ke'nen huanigpeika'eritaj mona'po:

—¿Be o'ea' do'taj aratbuta menhuaa'ika'? —Oro'taj mona'uy Jesúsa.

¹⁴—Juan Bautista on o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. On Elías o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. On Jeremías o'e. Noga bo'huaa'ika'ne. Diosen huamanbatia'pakeripi' o'e. Nogomeya bo'huaa'ika'ne. —Oro'a Jesústaj ona'uy.

¹⁵—¿Be o'ea' do'taj opuda on'huaa'ika'? —Oro'taj mona'uyne.

¹⁶—On Diosen Cristo i'ene. Diosen Huasi'po i'enok Diosa me'ta'mona'uyne. —Pedroa ona'uy.

¹⁷—Kenda ona'ne aratbuta onahue'tada ona'ne. Apag Dios kurudyo huage'eria men'nopega'ne, Simón Jonásensi'po. Konigepo durugda i'ika'apone.

¹⁸O'endik Pedro o'e. Pedro huidtone'dik o'e. On konig huakkuruda huaknopo'e'eria judíotaj nog aratbuttaere mo'manbatia'pakapone. Ken aya'da ijkika'nig mo'manbatia'pakika'apone.

Huakka'tada do'taj o'noknopoepo. Huakka'tada Diosa o'baktie'ea'apo. Kenomeytaj toto'a kenpa'da engaña magkahue'dik o'ea'po. Do'hua ona'ne.

¹⁹On Pedro mo'manbatia'paknok aratbut Diosen Huairitaj huaboa'da on'nigpe'apo Katepi' aratbut dakhue' kahue'dik e'huage' manmadikika'dik i'ea'pone. Katepi' huadaky'o' ka'dik e'huage' manmadikika'dik i'ea'pone. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

²⁰—“Cristo o'e. Diosa o'ta'mona'uy.” Be'tapi' manahue' yane'. —Oro'taj mona'uyne Jesúsa.

“Ijbueydeapoy.” Jesúsa o'batia'pakpo oa'uy.

(*Mr. 8.31-9.1; Lc. 9.22-27*)

²¹“Jerusalén gobierno huairien huakka' jakyo hua'dik ijje. Keyo judío huairitone' sacerdote huairiere Moisésen e'mana'ba' huamanmadika'eriere do'taj

pai'da me'nogka'apone. Do'taj men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noyhuada'apone." Kenoka' Jesúsa huaboa'da kenpa' monbatia'pakuyne. Oro'taj monbatia'pakuyne.

²²—Kenpa' ahue' yae', Huairi. Dios kenpa' pakhue' o'e. Konig ogkahue'dik mo'eapone. —Pedroa adyon o'tohua'depo Jesústaj ona'uynig'a. ²³Jesúsa Pedrotaj o'tikoretupo,

—Yahuati'. Konig totoniga ona'ne. Nama'da mena'ne. Konig huabokerekada nama'da on'nopojika'nig o'na konigti i'nopojika'. Diosen e'nopoe' nopoghue'da i'ene. —Pedrotaj ona'uyate.

²⁴—Bepi' do'taj e'nigpejika'ta' e'paknayo katepi' hua'enda on'pakika' ona'ti eretpakhue' ka'nike'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Kenpa'ti do'taj moknopoika'po pai'da nopo'edik mo'eapet. ²⁵Kenpa'da hua'enda e'paknayo Cristoere kurudyo onte'ti noeonhuahuahue' o'nika'apo. Kenomey kenpa'da hua'enda pakhue' o'nepo, Diostayo'da e'nigpejika'ta' huakka' on'pakpo onte'ti Diosere kenpa'da on'noeonhuahuika'apo. ²⁶Aya'ada oy katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Kurudyo Diosere noeonhuahuikahue'dik o'neapo. ²⁷Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Diosen huata'monieriere nogok kurudya' ijtiakapoy. Konig Apag Dios 'uruu'da o'e konigti ijjeapoy. Konig Apag Dios huairitone' o'ika' konigti ijika'apoy. Konig daka' on'nigpejika'nigtaj huakka' dakuhuapa ijbayokapoy. Sue'da on'nigpejika'nigtaj sue'da ijbayokapoy. ²⁸Sue'da opud iyo doere mo'enig bueyhued ee'te huakka'ada Dios Huairitaj moknopoika'nigtaj

mo'nigpejika'nigtaj mo'batiahuayapet. —Jesúsa mona'uyne.

Jesús o'eypakatu'uyate.

(Mr. 9.2-13; Lc. 9.28-36)

17 ¹Seis huame'noe e'pokde'te Pedrotaj Jacobotaere Jacoboen huama'buy Juantaere o'batohua'po huakupa kutayo Jesúsa o'batobehuikuyate. ²Kenomey on'tiahuaypo Jesúsen huakok konig niokpo o'kokeypapakuyate. Yudtakon diga'da o'takeregpakatupo konig senogda o'etuyate. ³Moiséskudak Elíaseretaj Jesús en'batia'pakte Pedromeya on'batiahuay'uyate.

⁴—Oro' iyoda o'epo huadakda o'ene. O'na e'paknayo bapa' bak o'kay'.

Ontehuapa' nogtida Moisésstaj nogtida kenpa'ti Elíastaj nogtida o'kay', Huairi. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

⁵Pedroa kenpa' enade'te senogada e'sihuija o'batibuk'uyate. E'sihuiya' on'peepo,

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene. Kentaj huakka'da ijdurugpakikay. Kentaj yan'nigpejika'. —Diosa e'sihuiya' oa'nok on'pe'e'uyate.

⁶Kenda on'peepo konig gobierno huairitaj ogkika'nig Diostaj okkubuka' huakka'da on'mepukpo on'bahuedon'uyate. ⁷Ken Jesúsa Pedromeytaj o'bahuahua'po o'tibatatepo, —Yanbo'. Me'pukhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁸Ona'ti en'tiahuayte Jesústayo'da on'tiahuay'uyate.

⁹Huakupaya' on'huarakdepo, —Do huakudaka'da e'bueyada noyhuadhued kenda huakupayo huaboa'da bo'tiahuaynig batia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁰—“Diosen Cristo tiakhued ee'ted Elías huakkuruda tiakdik o'eapet”. ¿Mena'po Moisésenba'

huamanmadika'eria kenda yadika?
—Jesústaj oro'omeya ona'uy.

¹¹—Elfasonigti huakkuruda tiakkik o'ëapo. Aya'tada ya'manopo'yareaya'po ya'tiakapet. Buttida oa'uynig'a. ¹²Elías e'tiaktada kentaj okihue' o'nuy Apagba' huamanmadika'eria. Dakhuea' huaka'eria kentaj dakhuea'da o'nogka'uy. On'pakpo dakhuea'da o'nogka'uyate. Do'taj kenpa'ti dakhuea'da me'nogka'apone. Pai'da men'nopo'ëa'apone. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uy. Buttida ijjay. —Jesúsa oro'omeytaj mona'uyne.

¹³Jesúsa Juan Bautistataj o'huaa' oro'omeya huaboa'da o'noponde'uy.

Huasi'po e'ketpakonka'taj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mr. 9.14-29; Lc. 9.37-43)

¹⁴Huakupaya' e'huarakde'te huakka'da aratbut egkupopakyo oro'omey ekye'te nobokerekatida Jesústaj o'huahua'po huikudate o'tihuadato'po,

¹⁵—Do'huedsi'potaj yatinepahui', huairi. O'ketpakonkika' kenpa'ti pai'nanada o'nopo'ika'. Nogok nogok ta'akyo o'huekika' kenpa'ti huahueyo o'huekika'. ¹⁶O'nen huanigpeika'eritaj ijtohua'nig'a yareahue'dik o'ne. —Jesústaj ona'uy.

¹⁷—Opudomey judío aratbut eknopoe'ta' pakhue' mo'ene. Oknopoe'hue' huae'eri mo'epo dakhue'da mo'ika'ne. Dios teyda o'epo bayarea'dik o'ë oknopoe'hue'da mo'ene. Ijhue'ta'da do'taj moknopoe'ne. Huasi'potaj yan'totiak. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁸Toto' huasi'potaj e'nopo'toetada Jesúsa huiyokda ona'po o'ta'mona'denok toto' okmonnok huasi'po o'yarud'uy.

¹⁹Nogok oro' Jesúsen huanigpeika'eriyo'da o'epo, —¿Oro'nayo toto'taj mena'po ta'monahue'dik o'e? —Jesústaj ona'uy.

²⁰—Dios teyda o'epo yarea'dik o'e. Opudnayo suigda moknopoe'ne.

Mostazakid sigkidonig sigda sigda eknopoe'nayo ote'taj "yahua'" ona'dik mo'enok, ena'te o'hua'apo. Diosnayo aya'da ka'dik o'e yanoknopoe'.

²¹Bapehue' mo'unhua'po kenpa'ti e'tiona'pakonhua'nayo in toto'taj ta'mona'dik mo'ene. —Jesúsa mona'uyne.

"Do'taj me'darakapone." Onte'ti Jesúsa o'mana'uy.

(Mr. 9.30-32; Lc. 9.43-45)

²²Jesús oro' huanigpeika'eriye Galilea huadaribayo o'hua'udhuapo, "Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Huabokereka do'taj huairitaj men'yokapone. ²³Do'taj men'arakapone. Bapa'me'noe huakudaka'da e'ëada ijnoyhuadapoy." Jesúsa mona'uyne. Jesús kenda eade'te pai'da o'mauy.

Diosen jak e'to'ka'huayak huakupe on'bayok'uy.

²⁴Capernaum huakka' jakyo Jesús oro'ere o'tiakdenok Diosen jak e'to'ka' huakupe huabae'eria Pedrotaj on'huahua'po,

—¿Huamanmadika'eria Diosen jak e'to'ka' huakupe menpa' yayokika'? —Pedrotaj o'nona'uy.

²⁵—Ee'. O'yokikay. —Pedroa o'mana'uy. Jakyo Pedro e'kudonde'te Jesúsa huakkuruda ona'po:

—¿Huadari gobierno huairitaj be'a huakupe yokdik yanika'? ¿Gobiernoen huadakyereapi' esoeriapi' yokdik yanika'? —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

²⁶—Esoeriayo'da huakupe yokdik o'nika'. —Pedroa ona'uy.

—Ken gobierno huairitaj huadakyerenayo yokhue'dik o'nika'. Konigti do Diosen Huasi'po ijje'po Diosen jak e'to'ka'huayak huakupe yokhue'dik ijje'. ²⁷Aratbut be'api' huadiayhue'dik mo'epo ijyokapoy. E'pogyo yahua'.

Yanigka'eti'. Huakkuru biig e'takā' i'totokdepo huakitta'yo huakupe i'huahuayapone. Diosen jak e'to'ka'huayak huakupe huabae'eritaj yayokti'. Onere doerea dakhuaapa o'εapo. —Jesúsa ona'uy.

“¿Be'a hueret huairida e'dik ya'εapet?”

Huanigpeika'eriomeya Jesústaj
o'nona'uyate.

(Mr. 9.33-37; Lc. 9.46-48)

18 ¹Kenoka' oro'omey Jesúsen huanigpeika'eri Jesústaj o'huahua'po,

—¿Diosen Huairitaj nogok e'nigpeede'te be'a hueret huairida e'dik ya'εapet? —Oro'a Jesústaj ona'uy.

²Jesús kenda o'peede'po, “yatiak huasi'po,” ona'po nopoyo o'boa'po.

³—Huasi'potaj 'uruada manmadika'dik mo'e kenpa'ti huasi'po 'uruada on'nigpeika'. Diostaj nopo'korea'dik mo'e. Konig huasi'po 'uruada on'nigpeika'nig yan'nigpeika'. Konig huasi'po on'nigpeika' opud nigpeehue' ee'nayo kenpa'ti nopo'koreahue' ee'nayo Diosensi'po ehue'dik mo'εapone. ⁴In isi'po huairi ijje' nopoehue' o'ika'nig aya'ada konigti yan'nopoika'po Cristoere hueret huairida ya'neapet. ⁵Do'hua ijpaknok aya'ada konig huasi'potaj do'hued huaknopoe'eritaj e'tihuapoknayo daka' e'matoenayo do'takon o'dene, do'takon mentogene.

Keyoj nama'da eka'nayo dakhue'da
o'unhuahuika'apo.

(Mr. 9.42-48; Lc. 17.1-2)

⁶Be'api' do'hued 'uru huanigpeika'eritaj dakhuea' e'batoka'nayo ke'ponanada castiga Diosa ogkadhuahuika'apo konigepo do'hued 'uru huanigpeika'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' e'paknayopi' dakhuea' batokahued be'api' huidtone' ke'nen

huahuerenta' yan'tiontidukupo ta'kotdik a'eya'po jod yakoyo e'kotnayo kendanayo konig sue'da castiga e'magka' o'ε. ⁷Dakhuea'nanada o'εpo nogtaj nogtaj dakhuea' huabatoka' o'nika'po dakhue'da o'ε. On'batoka'ika'aponok dakhuea' e'ka' huabatoka'eritaj Diosa diganana'ada castiga o'magkadhuahuika'apo. ^{8,9}Konigepo huaba'pi' hua'ipi' huakpopi' dakhuea' e'ka' huata'da e'tokanayo dakhuea'nanada o'enok Diosa castiga o'magka'po ta'akyo o'enapo. Konigepo huabaapi' hua'ia'pi' huakpoapi' dakhuea' e'toka'ta' e'paknayo dakhue'da o'εpo kahue'dik a'eya'po e'boktegnayopi' huadak ya'εapet, tokahue'dik a'eya'po ekpokotoknayopi' huadak ya'εapet. Ken konig yan'nopoεpo dakhuea' kahue' yanika'. Dakhuea' eka'nayo Diostaj dakhuea'nanada bo'ka'nok castiga mogkadhuahuika'apone.

Oveja e'titikon ken konig o'ε Jesúsa
o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

(Lc. 15.3-7)

¹⁰Huaboa' huaknopoe'eritaj konig huasi'potaj dakhue'da o'ne matinopoehue' yanikati'. Diosen huata'moneria Diosere o'nika'po daka' on'matoika'. Huaboa' huaknopoe'eritaj daka' on'matoika'. ¹¹Do Diosen Huasi'po ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Aratbut Diostaj nigpeehue' huage'eritaj a'manopo'yareaya'po ijtiakuy.

¹²Cien oveja on e'toenayo nogtida e'tatitikonte nogomey noventa y nuevetaj i'bakhua'apo nogtia'da e'tatitikontaj i'ukapo. ¹³I'huahuaypo durugnada i'εapone. Nog ovejataj sue'pi' durugda i'εapone ¹⁴Aya'da huaknopoe'eritaj Diosa huadi'da o'maika'. Nogtiapi' huadi'da huaknopoe'eri Diostaj e'yoyahue'ta' Apag Dios kurudya' pakhue' o'ε.

**Huaknopoe'eri huama'buytaj
okkahuea'ika'dik mo'ene. Ken konig Jesúsa
o'manmadika'uy.**

(Lc. 17.3)

¹⁵O'nen huaknopoe'eri huama'buy ontaj dakhuea' eka'nayo kentaj nogtia' yan'toepo nama'da ogka'ne. Yanati'. Ke'na o'peepo e'nopo'korea'nayo onte'ti on'taj huadi'da o'eapo kenpa'ti Diostaj di'da o'eapo.

¹⁶Ontaj peehue'da ee'nayo nogtida bottatapi' yabatohua'. O'nen huaknopoe'eri huama'buyte yabatohua'. Kenpa' huama'buy ontaj dakhuea' megka'ne kan'huae'po yabatohua'. Huama'buyte yabatohua'. ¹⁷Kenda enade'te kenomeytakon e'peeta' pakhue' ee'nayo Diostaj huaknopoe'eri egkupopakikaya' daka' yamana'. Ke'na kenpa'ti Diostaj huaknopoe'eritaj manpeehue'da ee'nayo konig oknopoe'hue' huae'eri kae'. Konig huakupe huabae'eri dakhue'da kae'. Kentaj eg' huaahue' yanikati'.

¹⁸Opuhere nogtiapi' huaknopoe'eri o'kupopakika' dakhuea' eka'nayopi' daka'da yan'nopoe'po kentaj okkahuea'dik mo'ene. Ekkahuea'nayo Diosakon okkahuea'apo. Okkahueahue'da e'nika'nayo Diosakon okkahueahue'dikda o'eapo.

¹⁹Opu'd botta'da konigti bo'pakpo bo'tiona'paknok Apag Diosa kurudyo mo'nigkika'apone. ²⁰Do'hued e'kika'ta' on'pakpo botta'api' bapa'api' on'kupopak. A'tiona'pakya'po on'kupopakpo kenomeynopoyo ijjeapoy. Kenpa'ti ijjay. —Jesúsa o'mana'uy.

²¹Ken, Pedroa Jesústaj o'huahua'po, —¿Do'hued huama'buy do'taj onte'ti onte'ti dakhuea' egka'nayo meniga'a' okkahuea'dik ijje? ¿Menpa' sietea'a' okkahuea'dik ijje, Huairi? —Pedroa Jesústaj ona'uy.

²²—Sietea' okkahuea'dik ahue' ijje. Cuatro cientos noventa' okkahuea'dik mo'ene, ijjay. —Jesúsa ona'uy.

**Huanaba' nogtaj ekkahuea'ta' pakhue'
ee'nayo Dios Huairiakon ekkahuea'ta'
pakhue' o'eapo. Ken konig Jesúsa
o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.**

²³—Dios huairitaj e'nigpeika' konig huadari gobierno huairi o'e. “Ayaada do'taj dehue' ee'nayo yokdik mo'ene.” Kenpa' huairia o'mana'uyate. ²⁴Kenpa' e'manade'te nogtida huadehue'eritaj on'totiakuy. Huairite on'totiakuy. Huakka'nanada dehue' o'uyate. ²⁵Ken huabokerek huadehue'eri huakupebayo' o'epo yokhue'dik o'enok. “Ken huanaba' huakupete yabahuayati'. Ke'nen huatoeere huasi'poere kenpa'ti aya'da o'tamaenig yabahuayati'. Kenda huakupe dehue' bae'dik ijje.” Gobierno huairia o'mana'uyate. ²⁶Ken huadehue'eria o'peepo huikudate o'tihuadpo “Do'taj menige'. Do'taj me'tinepahui'po dakuapa ijyokapoy, huairi.” Ona'uy. ²⁷Ke'nen huairia o'tinepahui'po o'enpo kenpa'ti aya' dehue' o'titiokahue'uy. ²⁸O'titiokahue'nig'a ken huadehue'eri e'hua'te nog huanaba'taj o'deato'po. Ken huanaba' huadehue'eritaj suhuigda dehue' ee'tada huahuerenta' o'huerendapikpo “Kenda huakupe e'dehue'te beyok.” Huiyokda ona'uy. ²⁹Ken huanaba' huikudate o'tihuadpo. “Menige'. Me'tinepahui'po. A'ti aya' ijyokapoy,” ena'tada ³⁰noga e'nige'ta' pakhue' o'epo huabakuda' jakyo o'kuda'uy. Huakupe yokhued huabakuda' jakyo e'dik o'eapo. ³¹Kenda nog huanaba' o'ka'nig on'tiahuaypo konig e'tirionig o'nepo. Gobierno huairitaj on'huahua'uy. Aya'da dakhuea' huadehue'eria o'ka'nig o'nonbatia'pakuy. ³²“Ke'na dehueme'enigtaj yan'totiak.” Huairia o'mana'uy. En'totiakde'te “Dakhue'da huanaba' i'ene. Pai'da ona'nok o'na dehue' aya' ij'titiokahue'mey. ³³Konig ontaj o'matinepahuime'ne on konigti

nogtaj tinepahui'dik yaika'." Ken huairia ona'uy. ³⁴Ken huairia huakka'da o'huadiaypo, "Huakupe paga kahued ee'te huabakuda' jakyo huamatqe'eritaj yan'yokti'." Huairia o'mana'uy. —Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo:

³⁵—Nog aratbuttaj okkahueahue' ee'nayo konigti do'hued Apag Dios opudtaj okkahueahue' o'epo castiga o'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

"¿Huabokerek huatoqe'taj menpa' en'dik ya'ne?" Jesústaj nama'da kae'po o'nona'uy.

(Mr. 10.1-12; Lc. 16.18)

19 ¹Kenpa' Jesúsa o'mana'depo Galilea huadaribaya' o'bakhua'po Jordánhue akodpen Judeabayo o'hua'uy. ²Judeabayo o'hua'epo kentaj huakka' ogkupopakpo Jesústaj on'ta'hua'uy. Keya' huakka'tada o'bayarea'uy. Dakhue'taj o'bayarea'uy.

³Kenoka' sue'ada fariseo huamanmadika'eria Jesústaj on'huahua'po Jesúsa nama'da kae'po on'pakpo:

—¿Huabokerek huatoqe' katepi' dakhuea' e'ka'te menpa' kenpa'da endik ya'e? —Jesústaj o'nona'uy.

⁴—"Huakkuruda Diosa huabokerektaj ettone'takon o'ka'uyate." Apagba'te kenpa' oa'. ⁵Kenpa'ti oa'po: "Konigepo huabokerek ke'nen huoaj huayeretaj okhua'po ettone'taj a'toepakya'po. Botta' e'eada on'toepakdepo konig nogtida o'nede." Apagba'te kenpa' oa'. ⁶Konigepo huabokerek huatoqeere ona'ti botta' ehue'dik nogtida o'ne. Konigepo kenda Diosa o'toepaka'de huabokereka enhue'dikda o'ne. —Jesúsa fariseo huamanmadika'eritaj o'mana'uy.

⁷—Huabokerek huatoqe'taj e'enta' e'paknayo e'en beroba' madoya'dik o'e. Huatoqe'taj iyokdepo 'endik o'e. ¿Mena'po Moisésa kenpa' o'mana'uyate? —Jesústaj o'nona'uy.

⁸—Aratbut Diosen e'ka'ta' pakhue' o'nepo konigepo huatoqe' en'dik mo'ene. Moiséskudaka e'mana'tada a'nenda huakkuruda enhue'dik o'nika'uy. ⁹Huatoqe' nog huabokerekere bakdejhue' ee'nayo ken huabokerek ke'nen huadakda huatoqe' e'enada kenpa'ti nog ettone'taj e'toepaknayo Diostaj dakhuea'da o'ka'po konig nogen huatoqe' o'bakdej. Kenpa'ti nogen huatoqe' e'en beroba' e'yokde'taj on e'toepaknayo konig nogen huatoqe' e'bakdeonig o'e. Diostaj dakhuea'da i'ka'. Do'hua' ijjay. —Jesúsa fariseo huamanmadika'eritaj o'mana'uy.

¹⁰—Ken konig huabokerek huatoqe'taj enhue'dik ee'nayo toepakhue'dik o'ey. —Oro' Jesúsen huanigpeika'eria ona'uy.

¹¹—Sue'damona huabokereka toepakhue'dik o'nika'apo. Kenomeytaj Diosa o'tihuapoknok toepakhue' o'nika'apo. ¹²Sue'da huabokerek dakhue' e'si'po'e'a toepakhue'dik o'nika'. Nogomeytaj huabokereken ektegok toepakhue'dik o'nika'. Nogomey Diostayo'da di' e'eta' on'pakpo kenpa'ti Diosenyo'da e'ka'ta' on'pakpo toepakhue' o'nepo Diosenyo'da ogkika'. Kenda pee'dik ee'nayo yan'pee'. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Jesúsa huasi'potaj o'mationa'pakuy.

(Mr. 10.13-16; Lc. 18.15-17)

¹³Nogok huasi'potaj Jesúste on'batohua'uy. Jesúsa be'tatibata'te'e'po kenpa'ti me'tationa'pake'po on'pakpo on'batotiakuy. Oro' huanigpeika'erianayo "Keje', nigbatohuahue' yane'." O'mana'uy'nig'a.

¹⁴—Huasi'po do'te kan'batiake'. "Kaeya'," manahue' yane'. Konigepo konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopoe'eri Diosensi'po o'nepo Dios Huairitaj on'nigpeika'. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁵Huasi'potaj o'batibata'te'edepo o'mationa'pakdepo keya' o'bakhua'uy.

Huairi Jesúser e on'batia'pakuy.*(Mr. 10.17-31; Lc. 18.18-30)*

¹⁶Jesústaj huairia o'huatiakdepo:

—¿Kurudyo Diosere

a'noeonhuahuikaya'po kate huadakda kika'dik ijje, huadakda huamanmadika'eri? —Jesústaj ona'uy.

¹⁷—Ka'tia'po huadakda i'ë ona'.

Diosyo'da huadakda o'ika'. Kurudyo Diosere e'noeonhuahuika'ta' e'paknayo Diosen e'mana' yanigpeika'. —Jesúsa huairitaj ona'nok:

¹⁸—¿Katea' e'mana' nigpeika'dik ijjeapo? —Jesústaj ona'uy huairia.

—Aratbuttaj yahuadiaypo arakhue' yaika'. Nogen huatoe'taj bakdejhue' yaika'. Nogen bakberehue' yaika'. Nama'da bahuaahue' yaika'. ¹⁹Huaojtaj huayetaere daka'da yanigpeika', kenpa'ti daka'da yamatoika'po, yabayokika'. Konig huata' di'da i'ika' nog aratbuttakon di'nanada yamaika'.

—Jesúsa ona'uy.

²⁰—Do huasi'poedada aya'da ijnigpeika'uy. ¿Kate nog ka'diken ijjeapo? —Huairia ona'nok:

²¹—Aya'da ka'diken i'epo i'pakpo huakupete aya'da i'tamaetnig yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matoeunhuahuika'apone. Do'taj be'tahua'ika'po do'tayo'da menigpeonhuahuika'. —Jesúsa ona'uy.

²²Ken huairi huakka'nada o'tamaenok suhue'nanada o'umpo okhua'uy.

²³—Huairi huakka' e'matoe'ta' huaeretpakeri Diostaj oknopoghue'dik o'neapo Diosensi'po ehue'dikda o'ne.

²⁴Konig camello huaboro' uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da on'matoepo Diosensi'po ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne. ²⁵Kenpa' oro' o'peedepo,

—iKenpihuay! ¿Be'a Diosensi'po e'dik ya'neapo? ¿Be'a Diosere onte'ti noeonhuahuika'dik ya'neapo? —Oro'a huayahuaya o'batia'pakuynok.

²⁶Jesúsa oro'taj bo'tiahuaypo:

—Huabokereka huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. O'nada on'pakpo noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti manoeonhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —Jesúsa mona'uyne.

²⁷—Oro'nayo aya'da o'matoika'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey. ¿Oro' kate matoe'dik o'epet? —Pedroa Jesústaj ona'uy.

²⁸—Nogok Diosa konig huaboda aya'da onte'ti o'ka'apo. Kenoka' do huamata'mona'anhua' gobierno huairitone' ijjeapo opud doce huangpeika'eri Israel tribu aratbuttaj maboroaydik mo'ika'apone. ²⁹Aya'ada ke'nen jak kenpa'da o'nen, huama'buytaj huidpotapi' o'nen, huaojtaj huayetapi' o'nen, huatoe'taj huasi'potaj ta'bapi' o'nen. Do'tayo'da a'nigpeikaya'po o'nen. Kenomeytaj huakka'nada Diosa o'bayokapo kenpa'ti onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. ³⁰Oy huakka'da huairi e'edada nogok huairida ehue' o'neapo. Konig huanaba' o'neapo. Huakka'mon konig huairionig ehue'da o'nika'nig konig huanaba'da oy o'nika'nig nogoknayo 'uruu'da o'neapo. Konig gobierno huairitone' o'neapo. —Jesúsa mona'uyne.

Huakupete huabaa'eri konig o'ne Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

20 ¹Dios huairitaj e'nigpeika' konig o'neapo onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo:

—Ta'ba huairi huaboro'da ta'ba o'toepo uva kan'dake'po sikyoedda ta'ba huabaa'eritaj o'ukuy. ²Nogtida denario

huakupe ijyokapoy o'mana'depo ke'nen ta'bayo o'mata'mona'uy. ³Tokhuada' huadhued e'e'ted ona'ti huakka' jak eretnopoyo huabokerektaj o'bahuahuaypo, ⁴"Do'hued ta'bayo yanhuati'. Dakhuapa on'yokapone." O'mana'nok kenomeykon ta'bayon on'hua'uy. ⁵Tokhuad e'huadte ta'ba huairi onte'ti konigti o'ka'uy kenpa'ti terea' e'huadte konigti o'ka'uy. Onte'ti onte'ti nogbokerek nogbokerek ta'bayo o'mata'mona'uy. ⁶Kenpa'ti baysikdakon jak eretnopoyo o'hua'depo nogda o'bahuahuaypo "¿Opud aya' inme'noete mena'po baahue' mo'e?" Huabokerektaj o'mana'uy. ⁷"Be'api' oro'taj ta'monahue' mo'ene." Huairitaj o'nona'uy. "Do'hued ta'bayo yanhua'. Keyo yan'baa'. Dakhuapa on'yokapone." Huairia o'mana'uy. ⁸O'sikdenok ta'ba huairi ke'nen huakupe huato'e'eritaj ta'bayo o'ta'mona'po, "Huabaa'eritaj yabatotiak. Huakupe yabayo'ke'. Ta'pota' huahua'eritaj huakkuruda yabayo'ke'. Kenomey sikyoedda huakkuru on'baa' ta'pota' yabayok." Huairia ke'nen huakupe huato'e'eritaj ona'uy. ⁹Kenomey bisikda huaboa'da on'baa'nig en'tiakde'te nogtida denario huakupe o'bayoke'. ¹⁰Nog huakkuruda huabaa'eria a'timon ta'pota' on'tiakdepo nogitimon oro'taj bo'yokapone en'nopoe'tada konigti o'bayoke'uy. Kenomeytakon nogtida denario huakupe o'bayoke'uy. ¹¹Huakupe on'to'edepo huaboa'da huairitaj dakhuea'da on'huaa'po, ¹²"Ta'pota' huaka'eria sue'da on'baa'nig'a oro'nayo ukka'da e'ta'te'te huame'noea' o'baa'ahuadnig'a konig kenomeytaj o'bayok konigti oro'taj bo'yokne." Huairitaj en'huaa'te, ¹³nogtitada "Ontaj dakhuea' kahue' ijjeu. Nogtida denario huakupete ijbaa'apoy o'na ia'ne i'baa'ne, huadi'. ¹⁴O'nen huakupe in i'taene yahuati'. Ta'pota'da huabaa'eritaj konigti

doda e'yokta' ijyaki. ¹⁵Do'huedda huakupe ijto'epo be'tapi' ijyapko yokdik ijjeu. Nogtaj ijyapko huakka'da ijbayoki nama'da o'huadiayne, huadiayhue' mee'." Huairia ona'uy. ¹⁶Ken aratbut ta'pota' do'taj o'noknopoe'epo konig huakkuruda huaknopoe'eritaj konigti Diosa o'bayokapo. Diosa o'manoeanhuahuika'apo. —Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

Nog aratbuta do'taj me'darakapone. Jesúsa onte'ti oa'uyate.

(Mr. 10.32-34; Lc. 18.31-34)

¹⁷Jesús Jerusalényo o'hua'depo oro' ke'nen doce huata'moneritaj Jesúsa bo'tohua'uy. Meyohue'da bo'tohua'uy. Oro'taj mona'po:

¹⁸—Jerusalényo o'hua'ne. Do huabokerek ijje'epo Diosya' ijtiakuy. Jerusalényo huabokereka sacerdote huairiomeytaj men'yokapone. Moisésenba' huamanmadika'eritere men'yokapone. Ken bueydik o'e. Men'huaa'apone. ¹⁹Nog aratbuttaj judío aratbut ehue'taj do'taj on'bayokapo. Nog aratbuta do'taj men'tierikapone. Huiyokda pidetbi'a men'bitbitapone. Hueypa Cruzte do'taj me'darakapone. Botta'a' e'tisikde'te kubarakyo huakudaka'da e'eme'tada Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa mona'uyne.

Jacoboen Juanereen huaye'a Jesústaj huasi'potehuapa' o'niga'uy.

(Mr. 10.35-45)

²⁰Zebedeoeni'po Jacobo kenpa'ti Juan o'nepo huayeere Jesústaj on'hua'ua'uy. Konig huairitaj huikudate on'tihuadika' ettone'a Jesústaj huikudate o'tihuaduy.

²¹—¿Kate i'pak? —Jesúsa ona'nok. —O'na huakhuairi e'ede'te in do'hued botta'si'po onere ka'nike' kenpa'ti onere huairitone' yan'manpa'ika'. —Jacoboen Juanere huaye'a Jesústaj ona'uy.

²²—Kenpa' onahue' mene'. Do pai'nada ijnopo'eapoy. ¿Menpa' doere konigti pai'da nopo'e'dik mo'e? —Jesúsa o'mana'uy.

—Ee', onere pai'nada nopo'e'dik o'ey. —Jesústaj o'nona'uy Juana Jacoboerea.

²³—Buttida ijjay, konig do pai'da ijnopo'eapoy opud konigti pai'da mo'nopo'eapone. Nogok do huakhuairi ijjedepo ijmanika'apoy. Doere huakhuairi ka'ne'po do'huanayo yahueahue'dik o'nene. Kenomey do'hued Apag Dios a'nenda o'baktie'ea'uynigtaj do'ere huairi o'bayahuea'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

²⁴Oro'a Jesúsen nog diez huata'mona'eria kenda o'mapepo Juantaj Jacobotaere o'mahuadiay'uy. Kenomey huakhuairi Jesúsero ee'ta' on'paknok oro'a o'mahuadiay'uy. ²⁵Inte yan'batiak Jesúsa oro' huanigpeika'eritaj mona'depo:

—Nog aratbuten gobierno huairitone' kenpa'da teyda on'mana'ika'nok kenomeyen aratbut huairitaj nigpeika'dik o'nika'. ²⁶Opudnayo ken konig kikhue'dik mo'ene. Be'api' huairi ee'ta' e'paknayo nog aratbuttaj kan'batihuapokike'. ²⁷Kenpa'ti be'api' do'ere huairi ee'ta' e'paknayo nog aratbuten huanaba' ka'nike'. ²⁸Konig do ijikika'nig konigti yag'kika'. “Konig huanaba'a mentihuapok.” A'ikaya'po tiakhue' ijjuy. Aratbuttaj a'tihuapokya'po ijtiakuy. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po a'manigbueyya'po ijtiakuy. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Botta' ekpobigtaj o'bayarea'uy Jesúsa.

(Mr. 10.46-52; Lc. 18.35-43)

²⁹Jerusalényo o'hua'po huakka' jak Jericóyo e'unhua'de' o'orokdenok huakka'ada aratbut Jesústaj on'tahua'uy.

³⁰Dagope botta' ekpobig on'huadpo, “Jesús o'pokde,” aratbuta enhuaa'te huakpobiga on'pepo,

—Oro'taj mo'tinepahui'po bokpoyarea' Huairi, Daviden adhuea' huayayo.

—Jesústaj o'nonokuy'uy.

³¹—Yan'batikde'. —Aratbuta huiyoka'da en'mana'tada nogiti huakka'da o'nonokuye'uy.

—Oro'taj mo'tinepahui'po bokpoyarea' Huairi, Davidkudaken adhuea' huayayo. —'Utta'da o'nonokuy'uy.

³²Ken, Jesúsa e'hua'ada o'boato'po. Ekpobigtaj o'mana'po:

—¿Kate bo'pak? —Jesúsa o'mana'uy.

³³—Ekpoyarea'ta' o'paki. Oro'taj boyarea', Huairi. —Jesústaj o'nona'uy.

³⁴Ken, Jesúsa o'matinepahui'po e'makpotogade'te huaboa'da on'tiahuaydepo Jesúsero on'hua'uy.

Jerusalényo Jesús o'kuduy.

(Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

21 ¹Jerusalén meyhue'da e'ede'te Betfagé huakka' jakyo o'tiakuy. Olivos ote' kenteda o'e. Jesús botta' huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po:

²—Ayon Jerusalén dagyon huakkuruyon huakka' jakyo yanhuati'. Keyo burra 'uhua burrasipoere enuku' bo'huahuayapone. Yanogkujpo do'taj menigtotiak.

³“¿Mena'po bo'tohua?” Be'api' ena'nayo “Huairia o'paknok o'kay. Huaboa'da onte'ti o'totiakapoy.” Yq'nonati'. —Jesúsa botta' huanigpeika'eritaj o'mana'uy.

⁴Konig Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyatenok Jesúsa burrate kan'totiake'po o'mata'mona'uy. O'madoya'po:

⁵Jerusalén aratbuttaj yana':

“Yan'mabo'. O'nen Huairi opudtaj bo'huatiakne. Konig huanaba' huiyoka' ahue' o'epo burrosi'pote o'huadpo o'tiakapo. Burra katepi' huamaba'hu'eri o'e.” Diosen huamanbatia'pakeria kenpa' o'madoya'uyate.

⁶Ken Jesúsen huanigpeika'eria konig Jesúsa o'mana'denig on'hua'depo

ogka'uyate. ⁷Burra huasi'poere on'totiakuy. Huanigpeika'eriomeyen huaoka' burrata'pite on'hueda'denok Jesúsá burrata'pite o'huadde'uy. ⁸Jesúsere huakka'da aratbut on'kupopakdepo dagte huakkuruyon huaok dagte on'bahueda'po kente Jesús o'pokapo on'nopopepo huaok on'bahueda'uy. Huakka' nogomey ohuey 'opi ba'kutaj on'baktega'depo dagte on'bahueda'uy. ⁹Huakkurute huage'eria kenpa'ti huata'poeria aya'ada huaboa'da 'utta'da on'da'po:

—Huairitone' Daviden adhuea' huayayo 'urua'nanada o'ika'. Dios Huairia 'urua'da me'ta'mona'uyate. Dakiti Dios. —Aratbuta 'utta'nada o'nokoy'uy.

¹⁰Jerusalényo Jesúsá e'kudde'te aya' huakka' jakyo huage'eria diga'da on'batia'pakpo:

—¿Be'a in ya'e? —Huakka'ada huayahuaya on'batia'pakuy.

¹¹—Galilea huadaribayo huakka' jak Nazaret huage'eri o'e. Jesús o'e. Diosen huamanbatia'pakeri o'e. —Huakka' aratbut egkupopakya' on'batia'pakuy.

Diosen jakya' huabahuaya'eritaj o'maen'uy Jesúsá.

(Mr. 11.15-19; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹²Jesúsá Diosen jakyo o'kudondepo aya' 'uhua huabahuaya'eritaj o'maoroka'. Kenpa'ti aya' huabakbae'eritaj o'maoroka'uy. Kenpa'ti huakupe huakabia'erien kutopa o'makmaena'uy. Kenpa'ti tukku' 'uhua huabahuaya'erien huahuaadtaj o'makmaena'uy.

¹³O'mana'po:

—Apagba'te o'madoya'uyate. “In do'hued jak o'e. A'tiona'pakya'po aratbut iyoda on'tiakika'. Konig huabere'erien jakonig opudomeya' mo'toene.” Apagba'te kenpa' oa'. —Jesúsá huabahuaya'eritaj o'mana'uy.

¹⁴Diosen jakyo sue'da huakpobig sue'da huakketkon Jesústaj on'huatia'knok o'bayarea'uy. ¹⁵Sacerdote huairi kenpa'ti Apagba' huamadoya'eri o'nepo, Jesús e'bayarea'te on'tiahua'uyate. Diosen jakyo huasi'po Jesústaj “On 'urua'nanada huairitone' i'e. Daviden adhuea' huayayo i'e.” Huasi'poa 'utta'da e'nona'te huairi on'peede'po on'diaypo:

¹⁶—¿Inomey huasi'poa bo'huaa'nig menpa' i'pee? —Jesústaj o'nona'uy.

—E'e' ijpeey. A'nenda Apagba'te David o'madoya'uyate opudada bo'tiahua'yika'ne.

Huasi'po yobederea “urua'da o'e,” on'huaa'apo Apagba'te kenpa' oa'uyate.

—Jesúsá o'mana'uy.

¹⁷Judío huairitaj o'bakhua'depo huakka' jak Betaniayo o'hua'uy. Keyo o'tay'uy.

Hueymey higerataj “onte'ti dapakhue'dikda i'eapone,” Jesúsá ona'uy.
(Mr. 11.12-14, 20-26)

¹⁸Sikyoedmon onte'ti Jerusalényo Jesús o'kumejdepote aypota' oe'uy. ¹⁹Hueymey higuera dagte o'tiahua'uyate o'huahua'uy. Huakutayo'da o'enok,

—Onte'ti dapakhue'dikda i'eapet.

—Jesúsá higerataj ona'nok idada higuera o'ayon'uy. ²⁰Oro' o'tiahua'uyate,

—Kenpihuay. ¿Menpa' idada o'ayon'?

—Oro'a Jesústaj ona'nok.

²¹—Daka' eknopoe'nayo konig higerataj ijka'dey konigti 'urua'da ka'dik mo'eapone opudakon. Nog kenpa'ti daka' mknopopepo “In ote' yatohua', Dios. E'pogyo yaen.”

Tiona'pakdik mo'eapet. Kenpa' e'tiona'pakde'te Diosa o'enapo.

²²Eknopoe'nayo katepi' i'pakpo i'tiona'paknok Diosa o'kika'apo. —Jesúsá oro'taj mona'uyne.

**“Yabayareadhuati’. ¿Be’a mena’uy?”
Jesústaj judío huairia o’nona’uy.**

(Mr. 11.27-33; Lc. 20.1-8)

²³Nogok Diosen jakyo Jesúsá o’kudondepo e’manmadika’te sacerdoté huairi huatone’ huairiere Jesústaj on’huatiakpo:

—¿Yabayareadhuati’. Be’a mena’uy?

—Jesústaj o’nona’uy.

²⁴—Huakkuru do’taj me’nakonen. Opuđ ena’nayo ke’na “yabayarea’,” mena’uyné do kenpa’ti o’nona’apone. ²⁵“Bautiza yamagkika’.” ¿Be’a Juantaj yana’uy, huabokereka Diosapi’? —Jesúsa o’mana’nok. Ken huairiayo’ huayahuaya onpayo’ on’batia’pakpo:

—Diosa Juantaj o’ta’mona’uy. Oro’a ea’nayo “¿Kenda Juana do’taj be’tia’ikuynig mena’po oknopōehue’ mo’uy?” Oro’taj mona’apone.

²⁶“Huabokereka Juantaj ona’uy.” Oro’a ena’nayo aratbuta oro’taj dakhue’da mogka’apet konigepo Diosen huamanbatia’pakeri Juan o’ē’uy aratbut o’noknopōē. —Judío huairia huayahuaya on’batia’pakdepo:

²⁷—Be’a Juantaj yanuyet oro’ nopōehue’ o’ēy. —Huairia Jesústaj o’nona’uy.

—“Yabayarea’.” Ke’na mena’uyné do kenpa’ti onahue’ o’neapone. —Jesúsa o’mana’uy.

**Jesúsa botta’ isi’potaj o’manbatia’pakpo
o’manmadika’uy.**

²⁸—Huabokerek botta’ huasi’po o’tōē’uy. Nogtatida huasi’potaj “Oy do’hued uva ta’bayo yahua’po yabaa’.” Huaoa ona’uy. ²⁹“Ke’ baahuey.” E’ada a’timon huadakda o’nopōepo a’baaya’po o’hua’uyate. ³⁰A’ti huaoj nogsi’potaj o’huahua’. Konigti ona’uy. “Oy do’hued uva ta’bayo yahua’po yabaa’.” Huaoa ona’uynig’a. “Eē’ ijka’apoy.” Ke’na

huaojtaj ona’uy. Kenpa’ ena’ada huahue’ o’uy. ^{31,32}¿Menata huasi’poa huaoj o’paknig ya’ka’uy? —Jesúsa judío huairitaj o’mana’uy.

—Huakkuru e’huana huasi’po konig huaoj o’paknig o’ka’uy. —Huairia Jesústaj o’nona’uy.

—“Yan’nopo’korea’ onte’ti Diosen yag’kikati’.” Juan Bautista opudtaj mona’uynig’a opuda’ nopo’koreahue’ mo’uy. Oknopōehue’da mo’uy. Gobierno huakupe huabae’eria kenpa’ti huakupete huabakdejeriomeynayo Juana e’manmadika’te on’nopo’korea’po o’noknopōē’uyate. Opuđ kenomeytaj e’batiahuayada eknopōē’taj nopo’koreahue’ mo’uynok. Konigepo gobierno huakupe huabae’eria kenpa’ti huakupete huabakdejeriere huakkuruda Diosensi’po o’neapo. Opuđnayo ta’pote Diosensi’po e’dikpi’ moet. Buttida ijjay. —Jesúsa judío huairitaj o’mana’uy.

**Huairien ta’ba huātātōē’eria dakhuea’da
on’taka’uy. Ken konig Jesúsá
o’manbatia’pakpo o’manmadika’uy.**

(Mr. 12.1-12; Lc. 20.9-19)

³³—In ijmanbatia’pakapoy daka’ yan’pēeti’. Huairien ta’bayo uva huakpi on’batuke’uy. Uva setda huada huakpi on’batuke’uy. On’tiokpaka’uy. Uva huada huasapa’a’ sipana’ uruda o’kogka’. Hua’ia a’sapaya’po o’kogka’uy. Ta’ba huatioka’ kutayoda kutopa o’ka’uy.

Kenoka’ uva ta’ba huātātōē’eritaj ta’ba o’baktoyokuy. O’yokdepo bidteda nogbayo huairi o’bakhua’uyate. Nogbayo ijhue’da o’uyate. ³⁴Kenoka’ uva huada o’boyogdenok ta’bayo o’mata’mona’uyate. Huanaba’taj o’mata’mona’uyate. Sue’da huada kan’totiake’po o’mata’mona’uyate. ³⁵Ta’bayo en’tiakte huātātōē’eria huairien huanaba’taj on’matōepo nogta’tida on’bitbituyate. Nogtaj o’darakuy. Nogtaj on’pa’ea’uy. ³⁶Onte’ti nogiti huakka’

huanaba'taj o'mata'mona'uy. Huada kan'totiake'po o'mata'mona'uy. Ta'bayo en'tiakde'te huatatoq'eria konig huakkurueri huanaba'taj on'magka'uy konigti kenomeytaj on'barakuyate.

³⁷Kene'huaya' huairia huasi'po o'ta'mona'uy. Kentanayo 'uru'ada on'deapet o'nopoqo. ³⁸Huasi'pokon e'ta'mona'tada ta'ba huatatoq'eria huasi'potaj on'tiahuaydepo "Huairi e'bueyde'te huasi'poa aya' huaojen bae'dik o'epo. Huairien ta'ba or'oen kenpa'da mo'tae'po huasi'potaj mo'darak." Onpayo' on'batia'pakuy. ³⁹Ken huasi'potaj on'toqo ta'baya' on'toqoqko, o'darakuy, ken. —Jesusa ken konig o'manbatia'pakuy.

⁴⁰—¿Ta'bayo huairi o'tiakdepo, huatatoq'eritaj menpa' magka'dik ya'e? ¿Menpa' mo'nopoq? —Jesusa judío huairitaj o'mana'nok,

⁴¹—Matinepahuihue'da dakhuea' huaka'eritaj o'barakapo. Ta'ba nogomey huatatoq'eritaj o'bayokapo. Kenomeyanayo ida ke'nen uva huada on'tatotiakapo. —Jesustaj o'nona'uy.

⁴² —In Apagba' bo'tiahuayde'uy:
Huid jak oqka'po jak huaka'eria Diosen 'uru huidda e'huag'etaj pakhue' o'nepo o'nen'uy. Ken huidte Diosnayo o'pak ken huidte huaboro' jakda o'ka'apo. Kenda Dios Huairia o'ka'apo 'urudapita' o'ka', o'nopoey. Apagba'te kenda oa'.

⁴³Konigepo Diosen Huairitaj nogomeya o'noknopoqo 'uru'ada on'nigpejka'apo. Diosen 'uruda huasi'po o'neapo. Opudomeytanayo mo'eneapone. ⁴⁴Konig huidtone'taj o'tikude'po o'nokketogka'apo ken konig e'dik o'neapo. Diosen Huairitaj oknopoehue' o'nepo dakhue'da o'neapo. Huidtone' kutahueya' e'tikotnayo konig huaogada ya'magka'apet. Ehue'da o'neapo. Konigti nopo'koreahue'

huag'eritaj Diosa castiga o'magka'apo. Kenpa'da ehue'dikda o'neapo. —Jesusa judío huairitaj o'mana'uy.

⁴⁵Sacerdote huairi fariseo huamanmadika'eriere Jesusen e'manbatia'paktaj on'pedepo, Jesusa oro'taj bo'tia'pakne on'nokotuy. Oro'a huairien ta'ba huatatoq'eri o'nea' Jesusa bo'tia'pakne judío huairiomeya o'nokotdepo, ⁴⁶Jesustaj huabakuda' jakyo e'tohuata' on'paknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo tohuahue'dik o'nuy. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopoqenok aratbuttaj on'makme'pukuy huairia.

Huairia huasi'potaj e'tatoqepakte fiesta o'nigka'uyate. Jesusa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

22 ¹Ken onte'ti Jesusa ken konig o'manbatia'pakpo, o'manmadika'uy.

²—Dios Huairitaj e'nigpejka' ken konig huairiensipo e'tatoqepak fiesta o'e. Gobierno huairiensipo o'toqepakaponok huairia fiesta o'nigka'uyate. ³Huakka'tada kenoka' yan'tiakti' fiesta aypo mon'bape' ikken o'mana'deme'te. Ken aypo e'mahueyde'te huanaba' o'mata'mona'uyate. "Kenomeytaj ijmana'mey kentaj yan'batotiak." O'mana'uyatenok. Huanaba'a "Yan'tiak." Ena'tada tiakhue' o'ne'uyate. E'tiakta' pakhue' o'nepo tiakhue' o'ne'uy.

⁴Nogomeytakon huanaba'taj o'mata'mona'po, "Kenomeytaj yan'tiak ijmana'demey. Vaca huasihuada ijbatiarakamey. Vacasi'po ijbatiarakamey. Vacaere aypoere o'hueyde. Oyedda e'toqepak aypotaj yan'tiak. Huairia mona'ne." Yan'manati'. ⁵On'hua'depo on'mana'nig'a. Nigpeehue' o'nepo on'tierikpo ehua'ta' pakhue' o'ne'uy. Sue'ada e'peada ta'bayo on'hua'uy. Noga huabahuaya' jakyo on'hua'uy. ⁶Nogomey

on'pēdepo huairien huanaba'taj on'mabitbituy. Dakhuea'da on'magka'uy. Nogle on'barakuy. ⁷Huairia kenda o'matipēdepo huakka'da o'bahuadiaypo "Yanhuati'. Kenomey huabarakeritaj yan'barak. Kenomey huakka' jaktaj yan'makhuig." Hua'en sorotataj o'mana'uyate. ⁸Kenoka' "E'tōepak fiesta aya'da o'ka'dey aya' aypo e'mahueyde'tada kenomey e'tiakta' pakhue' o'nenok ⁹jak nopoyo kente aratbut on'kupopakika' kente yanhuati'. Aya'tada mo'bahuahuayapetnigtaj, 'Yan'tiak, e'tōepak aypo mon'bape'.' Yan'manati'." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. ¹⁰Huanaba' on'pēdepo kurute on'hua'uy. Aya'da on'bahuahuaydepo huairien jakyo on'batotiakpo aypo a'bapeya'po on'batotiakpo huadakda dakhue'daere on'batotiaknok jakyo hueda'da o'uy.

¹¹Aya'da on'kuddepo 'uru e'tōepak huaok on'baenig'a nogbokerekatida othue' o'uyate. Gobierno huairi o'kudondepo othue' o'tiahuay'uyate. ¹²"Uru e'tōepak huaok othue' ee'ada menpa' iyoda i'kud, huadi'." Huairia ena'tada ke'na a'tokhue'da o'uyate. ¹³"Huamata'koypi' hua'itakpipenkon yan'tinuku'. Sikkiregyo yanen'. Keyo kenpa'da o'huikonhuahua'apo kenpa'ti pai'da o'nopo'unhuahua'apo." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate, ken. ¹⁴"Do'hued huasi'potaj yanoknoponhuati'." Diosa huakka'tada o'mana'ika'. Sue'ada o'noknopoenok sue'tada Diosa o'baktie'ea'apo. Dios Huairitaj e'nigpēika' in konig fiesta o'e. —Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

"¿Menpa' Romano gobierno huairitaj huakupe yokika'dik o'e?" On'batia'pakuy.
(Mr. 12.13-17; Lc. 20.20-26)

¹⁵Kenoka' fariseo huamanmadika'eria o'nokhua'depo "Jesúsa nama'da kae'

kentaj kate ona'dik o'e," huayahuaya on'batia'pakuyate. Jesúsa nama'da ea'nayo dakhuea'da oa' huaa'dik o'eāpone. On'batia'pakuyate. ¹⁶Konigepo Jesúste on'mata'mona'uyate. Sue'da fariseomey sue'da Herodes huamanmadika'eria Jesúste on'huahua'uy. O'nona'po:

—Buttida ia'ika'. Konig aratbut ka'dik o'nika', kenda Diosa o'pak buttida i'manmadikika'ne. Be'api' aratbut huairiapi' ontaj e'pēetada me'pukhue'da i'epo buttida i'manmadikika'. ¹⁷¿Menpa' Romano gobierno huairitaj huakupe yokika'dik o'e? ¿Yokhue'dikpi' o'e, huamanmadika'eri? —Fariseo huamanmadika'eria Herodes huamanmadika'eria Jesústaj o'nona'uy.

¹⁸Jesúsa nama'da yaa'apetpi' nama'da kae'po me'nona'ne. Jesúsnayo o'nokotpo,

—Huadakda ijjēy opudada huata'da nama'da mo'tinopoika'ne. ¿Do dakhuea' kae'po mena'po nama'da o'nona'? ¹⁹Men huakupe gobierno huairitaj yokdik ya'ika'. Men'tiahuay'ea'. —Jesúsa o'mana'uynok.

Ken denario huakupe e'yokte ²⁰Jesús o'tiahuaydepo,

—¿Huakupete be'ed huakok ya'e? ¿Huakupete be'ed huadik e'madoya' ya'e? —Jesúsa o'mana'uy.

²¹—Romano gobierno huairien huakok huadikere o'e. —Jesústaj o'nona'uy.

—Gobiernoen e'huagē yan'yokikati'. Kenpa'ti Diosen e'huagē yag'kika'po yan'yokikati'. —Jesúsa o'mana'uy.

²²Kenpa' on'pēdepo, kenpihuay, 'urua'da oa' on'nopōepo Jesústaj o'nokhua'uy.

¿Menpa' aratbut kubarakya' noyhuaddik ya'neapet?
(Mr. 12.18-27; Lc. 20.27-40)

²³Saduceo huamanmadika'eria aratbut kubarakya' onte'ti noyhuadhue' o'neapo

on'batia'pakika'uy. Kenme'noete Saduceoa Jesústaj on'huahua'po o'nona'po:

24—“Huabokerek e'toepakada huasi'po togehueda e'bueynayo ke'nen huama'buy ayhuataj toepakdik o'epo huama'buykudaktaj huasi'po kanigtōe'.” Moisésa a'nenda o'mana'uyate. 25Ken oro'ere siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria o'toepakdepo nogok okbuey'uyate. Sigi' huasi'po togehue'ada okbuey'uy. Nog huama'buya ekbuey ayhuataj o'toepakuy. 26Konigti huakkuruerien ayhua o'toepo huasi'po togehue'ada okbuey'uy. Konigti aya'ada huama'buy ogka'uy. Aya'da huama'buya huakkuruerien ayhuataj on'toepakdepo on'timabuey'uy. Sietea' huama'buya ayhuataj on'toepakdepo on'mabuey'uy. 27Ta'pota' ayhuakon o'buey'uy. 28¿Nogok aratbut kubarakya' onte'ti en'noyhuadde'te ke'na ayhua be'ed huatoe'a'taj ya'eapet? Aya'ada huama'buya on'to'e'uy, huamanmadika'eri. —Saduceoa Jesústaj o'nona'uy.

29—Opud Apagba' nopoehue'da mo'ene. Kenpa'ti Dios teyda o'e oknopohue'da mo'epo nama'da mo'nopoika'ne. 30Aratbut on'bueydepo onte'ti kubarakya' on'noyhuaddepo toepakhue'dik o'neapo kenpa'ti huayobu katōepake'po bayokhue'dik o'neapo. Aratbut kubarakya' onte'ti on'noyhuaddepo konig Diosen huata'moneri kurudyō o'ne konigti o'neapo. Diosen huata'moneri toepakhue' o'nika'. 31Aratbut kubarakya' onte'ti on'manoyhuadapo nopo'e'dik mo'ene. Apagba'te Diosa kenpa' oa'uyate. Moisésenba'te konig bo'tiahuayika'. 32“Abrahamen Dios ijjej. Isaacen Dios ijjej. Jacoben Dios ijjej.” Diosa oa'uyate. Kenpa' ea'te inomey huabokerek a'nenda on'bueyon'uyate. Diosere on'noeonhuahuika'. E'bueyen Dios

ehue'da o'e. Dios aratbut huanoika'erien Dios o'e. —Jesúsa o'mana'uy.

33Jesústaj on'pegedepo 'urua'nada oa' huakka'ada aratbuta on'tinopo'e'uy.

Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e.
(Mr. 12.28-34)

34-36Jesúsa 'urua'da oa'nok Saduceo aratbut onte'ti onahue' o'nuy Jesústaj. Kenpa' fariseo huamanmadika'eria on'nopoendepo ogkupopakpo Jesúsá nama'da yaa'apetpi' ¿katea' ona'dik o'epo? On'nopo'e,

—¿Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e, Huamanmadika'eri? —Fariseo huamanmadika'eria Jesústaj ona'uy.

37—“Dios Huairitaj di'nanada yanika'. Huanopo'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huanokiregabeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. E'nopoika'a yan'eretpakpo Diostaj di' yanika'.” 38Kenda Diosen hueretda e'mana' inigpeika'po kika'dik o'e. Huakkuruda kenda e'mana' o'e. 39Diosen ta'pota' e'mana' konigtimon o'e. “Konig huata' di'da mo'ika'ne konigti nog aratbuttaj di'da yan'maika'.” 40Kenda iija'nig Moisésen e'mana'pi' konigti aya'da o'e. Kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri e'manmadika'pi' konigti aya'da o'e. —Jesúsa o'mana'uy.

¿Be'ed adhuea' huayayo o'e Cristo?
(Mr. 12.35-37; Lc. 20.41-44)

41Fariseo huamanmadika'eri Jesústaj egkupopakte,

42—¿Cristotaj katia' mo'tinopo'e? ¿Be'ed adhuea' huayayo o'e? —Jesúsa o'mana'uy.

—Daviden adhuea' huayayo o'e. —Jesústaj o'nona'uy.

⁴³—Davidtaj Diosen Nokirega o'nopo'togdenok, "Cristo do'hued Huairi me'taene." ¿Mena'po Davida kenpa' yaa'uyate?

⁴⁴ "Doere teyda yamana'ika'. Aya'da o'nen taka' oknopoghue' huag'erikon nogoka'da huaboa'da ontaj nigpeika'dik o'neapo." Do'hued Huairi Cristotaj Diosa ona'uy, a'ennada Davida oa'uyate.

⁴⁵ "¿Do'hued Huairi Cristo o'e," David ea'nayo Cristo Daviden adhuea' huayayo menpa' e'dik ya'e? —Jesúsa o'mana'uy.

⁴⁶Fariseo on'pegedepo konig a'tokhue'dikda o'nepo kate ona'dik o'e nopoghue'da o'nuy. Ona'ti onahue' o'nuy.

Fariseo huamanmadika'eritaj kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eritaj Jesúsa o'batia'pakuy.

(Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

23 ¹Huakka' aratbut Jesústaj en'tikupopakte kenpa'ti Jesúsen huanigpeika'eribeta' o'nenok aya'tada Jesúsa o'mana'po:

²—Moisésenba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo huamanmadika'eriere Moisésenba' manmadika'dik o'nika'apo. ³Konigepo kenomeytaj yan'manigpeika' kenpa'ti kenda ka'dik ena'te kennayo yag'kikati'. Konig huamanmadika'eria ogkika'nignayo kikhue' yanikati'. Kenda on'manika'nignayo kikhue' o'nepo dakhue'da ogkika'. ⁴Nogda nogda huakka'da yag'kika' opudtaj mona'ika'nig'a. Aya'da menpa' kikhue'dik mo'ene.

Huamanmadika'erianayo kenda on'mana'ika'nig'a katepi' sigpi' kahue'dikda o'nika'. ⁵Aratbuta men'tiahuae'po huamanmadika'eria aya'da ogkika'. Aratbuta men'tiahuae'po Apagba'si'po huanoyte on'beta'ika' kenpa'ti hua'opite on'beta'ika'. Kenpa'ti aratbuta men'tiahuae'po huabida

ogkubogpiokdea'ika' huaoktaj. ⁶Fiesta aypo e'bape'nayo huairien huahuadte e'huadta' on'eretpakika' kenpa'ti judfoen huaitake' jakyo huairien huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. ⁷Huakka' jak eretnopoyo e'huae'te, "I'tiak huairi," kenpa'ti "I'tiak huamanmadika'eri," ena'ta' on'eretpakika'. Apagba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo huamanmadika'eri kenpa' e'peika'ta' on'eretpakika'.

⁸"Huamanmadika'eri, menona'," manahue' yanika'. Aya'da huama'buy mo'maene kenpa'ti nogtida Huamanmadika'eri mo'taene. Cristoyo'da mo'taene. ⁹Kenpa'ti in huadriyo nogbokerektaj "pag," manahue' yanika'. Nogtida Pag mo'taene. Kurudyo o'e. ¹⁰"Huairi menona'," manahue' yanika' Cristoyo'da Huairi o'nenok. ¹¹Nogtaj huabatihuapoke'eri ke'na opuden huairi o'ne. Huabatihuapoke'eritaj Diosa o'pak. ¹²Kenomey "huairitone' ijjej," huata'da huatinopog'eri ehue'dikda o'neapo. Kenomey "huairi ehue'da ijjej," huanopog'eria konig huairi o'neapo.

¹³Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eriere pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne, 'uruda huamanmadika'eri o'ne. Aratbuta opudtaj men'tinopog'po kenpa'da bo'eretpakika'ne. Nama'da huanopog'eri mo'jka'ne. Dakhue'da bo'kika'nok aratbut Diosensi'po ee'ta' e'pakada Diosensi'po ehue'dik o'neapo. Opudkon Diosensi'po ehue'dik mo'eapo.

¹⁴Moisésenba' huamanmadika'eri Fariseo huamanmadika'eriere opud pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. Nama'da mo'manopoea'ika'ne. Ayhuataj huakka' huakupe dehuea' nama'da mona'po ayhuataj huid jak katepi' en'tae' mo'bakkay'ika'ne, nogok aratbut e'tiahuae'te Diostaj ijhue'nada bo'tiona'pakika'ne. Nama'da bo'kika'ne. Ke'poda Diosa castiga mogka'apone.

¹⁵Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eriere pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. Nama'da mo'manopo'e'ika'ne. Nama'da huaka'eri mo'ene. Opuđen e'manmadika'taj nogtia' kanopo'kore' opudtaj mo'nigpeike'po nogta'tipi' bo'ukonhuahua'po diga'da bo'hua'udhuahua'po. Huadarite kenpa'ti e'pogte bidteda bo'hua'udhuahua'po. Nogtiada o'pegedepo e'nopo'korea'de' konig opud dakhue'da mo'ene ke'nanayo dakhue'nanada o'yahueapo.

¹⁶“Diosen jaka meknopo'enok katepi' Diosenpi' ijkika'apoy buttida ijjay.” Be'api' kenpa' ea'ada kahue'dik e'eda oa'. “Diosen jak oro huakupea meknopo'enok katepi' ijkika'apoy buttida ijjay.” Be'api' ea'nayo kenda ka'dik mo'ene. Opudā nama'da boa'ika'ne. Opud huamanmadika'eri ekpobiga huabatohua'erionig pai'da mo'nopo'eapone. ¹⁷Nama'da mo'nopo'ika'ne. Ekpobigonig mo'ene. Diostaj oknopohue' mo'ene. Diosen jak o'enok oroa e'tihuit Diostaj 'uruda o'e. Diosen jaktanayo Diosa huaka' o'pak. ¹⁸“Ijka'apoy, buttida ijjay. Diosen 'uhuataj e'nigbakpaka kutopa meknopone,” kenda ea'ada kahue' mo'ika'ne. “Ijka'apoy, buttida ijjay. 'Uhuataj e'nigbakpaka kutopate 'uhua o'huedpo meknopone ea'nayo ka'dik mo'ene.” Opudā nama'da boa'ika'ne ¹⁹Konig huakpobigonig Diostaj oknopohue' mo'ika'ne. Diosen kutopa o'enok 'uhua Diostaj huadak o'e. Kutopatanayo Diosa huakka' o'pak. ²⁰Ijka'apoy, kutopa meknopone buttida ijjay ea'nayo kutopayo'da oknopohue' mo'ene. Kutopa 'uhuaerea meknopone. Ka'dik mo'ene. ²¹Kenpa'ti Diosen jaka meknoponenok ijka'apoy ea'nayo ka'dik mo'ene. Dios jakyo o'ika'. ²²Kenpa'ti kenda ijka'aponig, kurudapi' meknopone

buttida ijjay. Kenpa' ea'nayo Diosen huahuada Diosakon meknoponenok kenda ka'dik mo'ene.

²³Opud Moisésenba' huamanmadika'eri fariseo huamanmadika'eriere Apagba' huakka' mo'nopo'enig'a nama'da mo'nopo'ika'ne. Opud pai'da mo'nopo'eapone. Menta anís cominoere aypo huatokbuk Diostaj sig sig bo'yokika'nig'a Diosen e'manmadika' kenda Dios huakka' o'pak kennayo kahue' mo'ika'ne. Opudnayo butukda huadik kikhue' mo'ene. Nog aratbuttaj matinepahuihue' mo'ika'ne. Kenpa'ti Diostaj oknopohue'da mo'ika'ne. Aya' Diosen 'uru e'manmadika' kika'dik mo'epo, nogomeytaj butuk huadikyo' kika'dik mo'epo, aya'tada yan'matinepahuika'po, kenpa'ti aypo huatokbukkon Diostaj yokdik mo'ika'apone. ²⁴Kenda Diosa pakhue' o'ika'nig bo'kika'ne. Kenda Diosa huakka' o'pak opudnayo kahue' mo'ika'ne. Opud konig ekpobiga e'batohua'nig mo'ika'ne.

²⁵Opud huamanmadika'eri pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne, 'uruda huamanmadika'eri o'ne. Aratbuta opudtaj men'tinopoe'po kenda bo'eretpakika'. Huaso'tayo'da bo'koyoa'ika'ne. Huanopo'nayo dakhue'nopo'nada mo'ika'po huakka'tada katetapi' bo'eretpakika'po kenpa'ti mo'bakkay'ika'ne. ²⁶Fariseo Diostaj konig ekpobigonig mo'ika'ne. Konig vaso huakiregpenkon koyodik mo'ika'ne, ken konig e'nopo'koyoa' yanika'. Huakkuruda nopo'koyoa'dik mo'ene. Mo'nopo'koyoa'depo huaso'kon 'uruda o'eapo.

²⁷Opud huamanmadika'eri pai'da mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. 'Uruda huamanmadika'eri o'ne. Aratbut opudtaj men'tinopoe'po kenpa'da bo'eretpakika'ne. Konig kubaraktone'onig mo'ene. Huid huanokbettaj yereda

e'tihuitde'te 'uruda e'eada sorokya'nayo pagda o'epo e'bueyen hua'ay huakka'da o'nika'. ²⁸Ken konig mo'ika'ne. Opuden huasq' 'uruda mo'enig'a dakhue'nopo' mo'ika'po kenpa'da nama'da mo'nopoika'po dakhuea'da bo'kika'ne.

²⁹Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere pai'nada mo'nopo'eapone. Huadakda o'ne. Aratbuta men'tinopoe'po nama'da mo'nopoika'po bo'kika'ne. Apagba' huamanbatia'pakerikudaken kubarakta' konig okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'nig'a. Kenpa'ti huadak huaka'erien kubarak huanoekbet 'urua'da boto'kika'nig'a. ³⁰"Oro'en adhueya'pane'kudaka Diosen huamanbatia'pakeritaj on'batiarakika'uy. Oro' kenoka' ee'nayo batiarakahue' o'eay'uuyet." Opudā nama'da mo'mana'ika'ne. ³¹Diosen huamanbatia'pakeritaj oro'en huaoj on'batiaraka'uyate. Opudā huata'da bo'huaa'ika'ne. ³²Kenda opuden huaoj huaboa'da ogkika'uyatenig kenpa'da yagka'po yan'batikti'.

³³Opud konig bihui mo'ene. Konig bihuien aratbut mo'ene. Nama'da huaa'eri mo'ika'ne. Kenpa'da mo'bueyapone. Diosa castiga mogka'po kenpa'da ta'akyo mo'eonhuahuikapone. ³⁴Opudtaj Diosen huamanbatia'pakeritaj ijmata'mona'apoy. Diosen huanopoe'eritaj ijmata'mona'apoy. Kenpa'ti huadak hua'a huamanmadika'eritaj ijnigta'mona'apoy. Dakhue'da mo'epo opudā sue'da huakka'mon mo'baarakapone. Hueypa cruzte nogtaj mo'baarakapone. Nogtaj opuden huaitake' jakya' huiyokbiada mo'mabitbitapone. Nogtaj huakka' jakyo nog huakka' jakyo mo'bahuahua'po dakhue'ada mo'magka'apone. ³⁵Konig opud judío aratbuten adhuea'pane' huairi dakhuea'da mo'nigkika'uyatenok opudomeyakon konigti bo'kika'. Huakkuru mo'diaypo Abeltaj

o'darakuyate. Abel 'urua'da Diostaj o'nigpeika'uyate. Nogok nogda nogda Diosen huamanbatia'pakeritaj on'huadiaypo o'darakuyate. Ta'pote Zacarías Berequíasensipotaj Diosen jak kuruta' o'darakuyate. ³⁶Opuden adhuea'pane' dakhuea'da mo'nigkika'uynok opudkon dakhuea'da bo'kika'nok Diosa digā'da castiga mogka'apone, buttida ijjay. —Jesúsa judío huairitaj ighua'nanada o'mana'uy.

Jerusalén huakka' jakyo huag'eritaj Jesúsa o'matinepahui'uyate.
(Lc. 13.34-35)

³⁷—Opud Jerusalén huakka' jakyo huag'eritaj di' o'nika'nig'a. Diosen huamanbatia'pakeritaj kenpa'ti Diosen huata'mona'eritaj opudā mo'batiarakika'uyate kenpa'ti a'arakya'po huidā mo'bapa'ea'uyate. Konig huatahuaj huayea huasi'potaj okajpea o'batioka'ika' konigti menigaa' opudomeytaj a'batiokaya'po e'kupopakata' ijjakika'uynig'a opudnayo konig Diosensi'po ee'ta' pakhue' mo'ika'uyne. ³⁸Opudomeytaj Diosa bokhua'nede. Opuden huakka' jaktaj Diosa onte'ti tiokahue' mo'eapo. Jak ehue'da o'taeapone. ³⁹Onte'ti do'taj tiahuyahue' o'neonhuahua'apone. Kenoka' "Kentaj Diosa o'ta'mona'uyate 'urunanada o'e. Kentaj o'paki." Opudomeya eade'te onte'ti do'taj on'tiahuyapone, ijjay. —Jesúsa o'mana'uy.

Diosen huid jak aya'nada on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'eapo.
(Mr. 13.1-2; Lc. 21.5-6)

24 ¹Diosen jakya' Jesúsa o'orokdepo jak kurute e'huae'te, "Diosen huakka' jak yatiahuyā, 'uruda o'e." Oro'a Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj ona'uy. ²—In huid jak bo'tiahuyadenigtaj nogok aya'da huid on'sakapo. Huabada

sorokte nog aratbuta on'saka'apo. Huid kupahuihuihue' o'εapo. Diosen jak ehue'da o'εapo. Buttida ijjay. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

Cristo onte'ti tiakhued ee'ted kenpa'ti kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted in konig aratbuta on'magkika'aponig Jesúsa o'manopoea'uyate.

(Mr. 13.3-23; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³Ken Olivos ote'yo o'hua'de'uy Jesús e'huadte oroayo'da kentaj o'huahua'po ona'po:

—¿Menoka' Diosen huid jak yansakapet? ¿On onte'ti e'tiak kenpa'ti kene'huaya' huame'noe menoka' ya'εapet? ¿Oro'omey a'nopoeya'po kate huakkuru o'tiahuayapet? —Jesústaj ona'uy.

⁴—Keyoj, huakka'ada opudtaj nama'da ena'te peehue' yanikati'. ⁵Huakka'ada opudtaj bo'huatiakapone. “Cristo ijje.” Nama'da mona'apet. Kenomeytaj huakka'ada nama'da on'manigpeεapo. ⁶Nogbaya nogbaya gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhua' yan'batia'pakapet. Opudnayo me'pukhue' yane'. Kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted. ⁷Nogbaya' nogbaya' gobierno sorotataj yan'barakeonhuahua'apet. Digā'da yan'barakeonhua'apet. Nogya' nogya' aratbut aypobayo' o'nepo yan'mabueyonhua'apet, huakka'da dakhue'da yan'mamaεapet, kenpa'ti nogbaya' nogbaya' huadari ya'iyεapet. ⁸Kenpa' huaboa' dakhuea'da o'εdepo pai'nanada yan'nopo'εapet.

⁹Nogok do'taj moknopoika'nok opudtaj digā'da mogka'apet. Opudtaj bo'arakapet. Nogba nogbaya' huabada opud huaknopoe'eritaj bo'huadiayika'apet.

¹⁰Kenoka' huakka'ada yanoknopoe'batikapet. Nog huaknopoe'eritaj dakhuea'da yan'magka'apet yan'bakudea'apet

kenpa'ti huayahuaya yan'bahuatitotia'keapet. ¹¹Kenpa'ti huakka'da huamanbatia'pakeri ya'neapet. Diosen huamanmadika'eri ijje nama'da yada'apet. Kenpa' on'mona'nok huakka'ada nama'da yanoknopoe'apet. Ona'ti Diostaj pakhue' ya'neapet. ¹²Digā'da dakhuea' on'magka'aponok huaknopoe'eria di' on'maepo sigda sigda yan'batikapet. Onte'ti nog huaknopoe'eritaj huayahuaya suepi' di' yan'maeapet. ¹³Kenomey Diostaj daka'da on'nigpeepo o'noknopoeonhuahuika'po batikhue'da huayahuaya di' on'mae'ika'nignayo on'bueydepo batikhue'da onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. ¹⁴Konig ijmanmadika'nig, Dios Huairitaj huaknopoe'eri Diosensi'po ya'neapet. Kenda nogbaya' nogbaya' huabada yan'manbatia'pakika'apet. Aya'ada yan'mapeapet. Aya'ada en'mapeedeika'te kene'huaya' huame'noe ya'εapet.

¹⁵Kenda Diostaj konig tahuiregnanada o'εpo Diosen jakyo ya'εapet. Daniela a'nenda o'madoya'uyate. Yan'bona'pakpo yan'nopoenkati'. Kenda Diosen jakyo e'ede'te yan'tiahuaydepo ¹⁶aya'da aratbut Judea huadaribayo o'nepo ote'yon ida ken'mamone'. ¹⁷Huabarakeri idada on'batiaknok jak kurute opud ee'nayo jakyo katepi' mo'tamae a'udya'po kudhue' yaneti'. Idada yan'mamonti'. ¹⁸Kenomey ta'bayo o'nepo jakyo huaoktaj a'etuya'po kumejhue' yane'. Idada yan'mamonti'. ¹⁹Ettone' bogdakhue' ya'nepo kenpa'ti ettone' yobed yan'toεpo on'minognok ida monhue'dik o'nenok kenomeytaj dakhue'nanada ya'εapet. Pai'da yan'nopo'εapet. ²⁰Yan'tiona'pakikati'. Huahui'okpi' uu'ok ee'tepi' monhue'dikpi' a'eya'po, okmapie'ahuaddikte monhue'dikpi' a'eya'po, yan'tiona'pakikati'.

21Huakka'nada pai'da
 yan'nopo'eonhuahua'apetnok.
 Ke'ponanada ya'neonhuahua'apet.
 A'nenda sue'da pai'damon
 on'nopo'e'uyate. Kenpa'ti nogok onte'ti
 sue'da dakhue'mon yan'nopo'e'apet.
 22Aya'ada mabueyhue'dik ka'ne'po
 kenpa'ti Diostaj huaknopog'eri Diosen
 huabaktie'ea'eritaj Diosa
 o'matinepahui'po "sue'da huame'noe
 aratbut pai'nananada
 kan'nopo'unhuahuike'." Diosa ya'aapet.
 Konigepo yan'tiona'pakikati'.
 23Kenoka' pai'da
 e'nopo'unhuahuade'te "Yan'tiahuay' in
 Cristo o'e." "Yan'tiahuay' ayō Cristo
 o'e." Be'api' ena'nayo peehue' yaneti'.
 24Nogok "Cristo ijje," huabokerekapi'
 nama'da yan'mana'apet. Noga "Diosen
 huamanbatia'pakeri ijje," nama'da
 nogok nogok yan'mana'apet. Diosen
 huabaktie'ea'eri nama'da kagke'po
 nama'da yan'mana'apet. Kenpa'ti
 'urua'da konig Diosayo'da ka'dik o'eni
 yagka'apet kenpa'ti yan'bayarea'apet.
 25Nama'da huaa'eria nama'da
 yan'batia'pakapet. Nama'da huaa'eri
 tiakhued daka'da opudtaj on'nopo'ea'ne.
 26"Aratbut ehue' e'nahue'yō Cristo o'e."
 Aratbuta e'na'nayo huahue' yaneti'.
 "Iyo Cristo o'e jakyo." Be'api' ena'nayo
 peehue' yaneti'. 27Konig ojbedtone'
 adteda kurudya' e'eypak o'huaika'
 aya'ada aratbuta nogbaya' nogbaya'
 onokteyo' on'tiahuayika'. Ken konig do
 onte'ti e'tiakte aratbut nogbaya'
 nogbaya' onokteyo' on'tiahuayapet.
 Do'taj Diosen Huasi'po ijjenok Diosa
 me'ta'mona'uyn. 28Huaso' o'bueypo ida
 pagda o'e. Matuk ida on'batiakika'.
 Konigti nogok aratbut dakhuea'da
 ogkika'deaponok doere Diosen
 huata'moneriere ijhuarakapoy.
 Dakhuea' huaka'eritaj castiga
 ijmagka'apoy.

**In konig ijtiakapoy Jesús a
 o'batia'pakuyate.**

(Mr. 13.24-37; Lc. 21.25-33; 17.26-30, 34-36)

29Kenoka' pai'da
 en'nopo'unhuahuade'te diga'
 e'magkadhuahua' en'batikde'te
 niokpoakon sigpi' ta'tehue'dikda ya'eapet
 konigti puug jeyhue'da ya'eapet.
 Kurudya' siokpo yakahuapet. Kurudyo
 hua'eri huairinig yan'kiriga'apet.
 30Kenoka' kurudyo do Diosen Huasi'pota'
 bo'tiahuayapet, 'urua'nana da ee'te
 aya'ada bo'tiahuayapet. Diostaj
 dakhue'da ogkika'po on'manokotdepo
 on'mame'pukpo diga'da on'bahuikapo. Do
 e'tiakte bo'tiahuayapet. Teynanada ijje
 'urunanada ijje ijhuarakapoy.
 31'Utta'da huato'ka'pu' e'to'ka'te do'hued
 huata'moneri ijmata'mona'apoy. Nogyon
 nogyon do'hued huabaktie'ea'eritaj
 on'bakupopaka'apo. Aya'baya'da
 on'bakupopaka'apo.
 32Higuera hueyme'taj
 ijmanbatia'pakapoy. Kenda daka'
 yan'nopo'e'. Hua'opi o'kuta'sonpakde
 o'bakutapakde huabayok o'tiakonyak
 mo'nopo'ika'. 33Kenda kenpa' huaboda
 ijmanay e'ede'te opud bo'tiahuaydepo
 kurudya' o'tiakdeapo nopog'dik mo'ene.
 34Aya' opud aratbut bueyhued opuden
 huakka' jaktaj taka' sorotataj ke'poda
 mogka'apet. 35Do'hued hua'a do'hued
 e'manmadika'nayo kenpa'da
 o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik o'epo.
 Huadari batikdik kurud batikdik do'hued
 e'mana'nayo batikhue'dikda o'epo.
 36Ken huame'noe o'tiakapo kente
 niokpo e'huadte aya'ada be'api'
 nopog'hue'da o'ne. Diosen huata'moneripi'
 kurudya' nopog'hue' o'ne. Do, Diosen
 Huasi'po itipi' nopog'hue' ijje. Apag
 Diosayo'da o'nopo'e'.
 37Konig a'nenda Noékudak ee'te
 aratbut huahue' e'pogtaj onmabohue'

o'nuy. Do e'tiakte konigti o'ëapo. Aratbut do'taj onmaboikahue' o'neapo. ³⁸A'nenda Noé e'noete huekukurutone' tiakhued ee'ted aratbut on'bapeika', on'mamay'ika', on'toëpakika', kenpa'da ogkika'uy. Diostaj nopo'koreahue'da Noéomey kusi'petone'yo egkudde'te ³⁹kenpa'ti huekukurutone' o'tiakapo oknopogehue' o'nuy. E'tiakte enta'kotde'te huaboada on'nokotuyate. Kenoka' huekuru aya'da o'batohua'uyate. Do e'tiakte konigti ya'neapet. ⁴⁰Do e'tiakte ta'bayo botta' huabokerek ya'neapet. Diosen huata'moneria nogtatida yanoktohua'apet. Nogtaj ya'nenonapet. ⁴¹Botta' ettone'ga yan'atarua'apet. Diosen huata'moneria nogtatida yan'tohua'apet. Nogtaj ya'nenonapet.

⁴²Kenoka' do opuden Huairi o'tiakdeapo nopogehue' mo'ëpo, daka' ekpog' menigikati' opudanayo. ⁴³Jak huataë'eri e'tayte huabere'eri a'bereya'po on'tiakika'. Ken horate huabere'eri o'tiakapo jak huataë'eri e'nopog'nayo tayhue' o'ëpo huabere'eritaj o'mabonok berehue'dik o'ëapo. ⁴⁴Konigti opud kenpa'ti do'taj daka' maboika'dik mo'jka'ne. Kenoka' Huairi o'tiakapo nopogehue' e'ne'te ijtiakapoy.

Huairien huanaba' huamatog'eri daka' huakika'eri konig o'ne. Huairien huanaba' huamatog'eri daka' kikahue' huag'eri konig o'ne.

(Lc. 12.41-48)

⁴⁵Huaknopog'eritaj 'urua'nanada huatamatog'erita' Diosa o'pakika'. 'Urua'nanada huatamatog'erita huaknopog'eritaj daka' on'manmadikika' kenpa'ti daka' on'matojka'. ⁴⁶Do e'tiakte huatamatog'eri daka'da on'nigpeika'po huadakda e'manmadikika'nayo kenpa'ti 'uruda nog huaknopog'eritaj e'tihuapokika'nayo durugda o'neapo. ⁴⁷Daka'da Diosen ogkika'po aya'da

Diosen e'tamae' on'tojka'apo. ⁴⁸Do'hued huairi ijhue'da ya'ëpo yatiakapet nama'da e'nopog'nayo kenpa'ti ⁴⁹Diosen huaknopog'eritaj e'mabitbitnayo kenpa'ti sine' huakkuda'eri e'bape'ika'nayo kenpa'ti kenomeyere e'mamay'ika'nayo ⁵⁰kenoka' Huairitaj mabohue' ene'te ijtiakapoy. Kenme'noete nopogehue' ee'te ijtiakapoy. ⁵¹Kenomeytaj digada o'nogka'apone. Nama'da huaa'eri dakhuea'da o'nenok kenomeyere o'nogka'apone. Keyoda aratbut pai'da on'nopo'jka' kenpa'ti digada on'bahuikika' keyo kenomeytaj ijmaenapoy.

Diez mune'yo konig ogka'uyate.

25 ¹Konig Dios Huairien hueretda huanigpeika'eri, Dios Huairiens'po o'nepo daka' ekpog' on'nigonhuahuika'depo durugda Diosyo on'bakudapo. Ken konig o'e ijmanbatia'pakapoy. Konig opud judio aratbut ogkika' huabokerek a'toëpakya'po sikyo huatoë ae'ya'po o'tiakapo. Kentaj a'deatuya'po diez mune'yoa sikyo on'huahua'uy. Huasihuaj huakjeysi'po o'nontog'ëpo on'huahua'uy. Mune'yo konig Jesús en huaknopog'eri o'ne. ²Huabaniga' daka' nopogehue'ada o'nuy. Nog huabaniga' daka'da on'nopogepo huadakda ogkika'uy. ³Daka' manog' ehue'ada mune'yo sue'da huasihuaj o'nontohua'uy. Nog huasihuaj ontohuaehue' o'nuyate. ⁴Nog mune'yoanayo nog huasihuaj o'nontohuae'uyate. Diosen Nokirega o'manopo'tojka'nok Diosen 'urua'da ogkika'po huabokerekta keyoda on'niguyate. Huasihuaj konig Diosen Nokireg o'e. ⁵Huabokerek a'toëpakya'po ijhue'ta'da o'tiaknok aya'da o'nokbatai'uyate. ⁶Ken sikyo nopoka' "Ken huabokerek a'toëpakya'po o'tiakde. Kentaj yan'dej." 'Utta'da aya'ada

on'peede'uyate. ⁷Aya'ada mune'yo on'mamabo'uyate. Huakjeysi'potaj a'bakpakaya'po ogka'uyate. ⁸Daka' manopog' ehue'ada huag'eria mune'yo nog mune'yotaj on'mana'po: "Sue'da huasihuj beyok. Oro'en huakjey o'bakayde." On'mana'uyate. ⁹"Keje' sue'da mo'taene. Yokhue'dik o'nene. Huabahuaya'erite yanhua'. Keyo ya'detu'." Daka'da huanopog'eri mune'yo on'mana'uyate. ¹⁰Nog huabaniga' daka' nopog'hue'ada huag'eri mune'yo huasihuete enhuade'te huabokerekakon o'tiakuy. Ke'na a'toepakya'po o'tiakuy. Kenere huabaniga' mune'yo Diosen Nokirega o'manopo'toika'nok daka'da Diostaj on'nigpeika'po jakyo e'toepak fiestate on'kuduyate. On'kuddepo akbogpe o'nokhuikuy. ¹¹A'timon huabaniga' daka' nopog'hue'ada huag'eri mune'yo on'tiakuy. "Monigokhuike', Huairi." O'nona'uynig'a. ¹²"Opudtaj okjehue' o'nene. Buttida ijjay." Huairia o'mana'uy. Ken konig ya'epet. —Jesúsa o'manbatia'pakuy.

¹³—Konigepo Diosen daka'da yag'kikati'. Batikhue'da do e'tiakapote ekpog' yanikati'. —Jesúsa mona'uynene.

Huairien huadak huanigpeg'eria huairien huakupe daka' o'taepo nog huakupe gana o'taka'apo. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

¹⁴—Konig Dios Huairien hueretda huanigpeika'eri, Dios Huairiens'po o'nepo kirigayo' Diosen ogkika'. Konig huairi huanaba' o'matoppeo nogbayo a'ti o'hua'depo huanaba'taj ke'nen huakupe o'baktoyoke'uyate. Gana men'takadhuhue'po o'baktoyoke'uyate.

¹⁵Nogtatida huabaniga' mil huakupe oktoyokuyate. Nogtaj botta' mil huakupe oktoyokuyate. Nogtaj nogtida mil huakupe oktoyokuyate. Konig gana

men'take'po huakka' huanopog'eritaj huakka'mon o'baktoyokuyate. Sue'da huanopog'eritaj huakkahue' o'baktoyokuyate. O'bayokdepo nogbayo o'bakhua'uyate. ¹⁶Ke'na huanaba' huabaniga' mil huakupe o'edepo nogok nogok o'bae' kenpa'ti o'bahuaya'. Daka'da o'kika'depo nog huabaniga' mil huakupe o'itaka'uyate. ¹⁷Konigti o'ka'po noga botta' mil o'toepo nog botta' mil huakupe o'itaka'uyate. ¹⁸Kennayo nogtida mil o'edepo sorokyo o'ma'irega'uyate.

¹⁹Huairi ijhue'da o'edepo onte'ti o'tiakuyate. "Yan'tiak." Huakupe huato'eritaj o'mana'po en'tiakte, "Men do'hued huakupe mo'tog," o'mana'uyate.

²⁰Ke'na huabaniga' mil huakupe oe'uy huakkuru o'huatiakuy. Huairitaj botbaniga' mil huakupekon o'tabahua'uyate. "Huabaniga' mil huakupe bekuynene. Nog huabaniga' mil ijitakamey. In botbaniga' mil huakupe itamaene, Huairi." Ona'uyate.

²¹"Huadakta huanaba' o'taene o'na. Daka'da i'kika'nok. Batikhue'da i'kika'. Sue'da do'hued me'taeme'nig'a daka'da i'kika'tenok huakka'da do'hued me'taepone. Doere i'durugpakapone." Huairia ona'uy. ²²Nogakon huanaba' botta' mil huakupe oe'uyate huairite o'huatiakpo "Botta' mil huakupe bektoyokuyene. Nog botta' mil huakupe ijitakamey. In botta' botta' mil huakupe itaene, Huairi." Ke'na huanaba'a ona'uyate. ²³"Huadakta huanaba' me'taene. Daka'da i'kikate. Sue'da do'hued me'taeme'nig'a daka'da i'kika'tenok huakka'da do'hued me'taepone. Doere i'durugpakapone." Huairia ona'uy. ²⁴Ke'na nogtida mil huakupe oe'uy huairitaj o'huatiakdepo "O'na ba'tey o'epi', ijnopog' o'nen huanaba' diga'da en'baa'tada aya'da i'bakbae'ika'. Huanaba'en ehue'da o'e. Huakid batukehue'ada i'bakbakayika'.

²⁵Konigepo ijme'pukpo o'nen huakupe sorokyo ijmairega'uy. In o'nen i'taene." Ken huanaba'a ona'uy. ²⁶"On huanaba' dakhue'da i'ene. Baahue' huag'eri i'ene. Do baahue'da o'bakbaika' kenpa'ti batukhue' e'egada huakid o'bakbaika' i'nopoepo ²⁷konigepo do'hued huakupe bancoyo e'kudame'nayo do e'tiakde'te do'hued huakupe nogiti huakupe men'tahuayetnig'a." Huanaba'taj huairia ona'uyate. ²⁸Nogomey kenteda e'ne'te "Ken mil huakupe huanaba' o'tog ya'nokkay'. Ke'na diez mil o'toenigtaj yan'yok. ²⁹Aya'ada sue'da huakka' on'toepo daka'da e'tojka'nayo daka'da e'kika'nayo kenomeyen huairia o'pakpo nogiti o'bayokapo. Nogomey sue'da on'toepo daka'da toehue' ee'nayo daka'da kikahue' ee'nayo kenpa'ti nogda itakahue' ee'nayo kenomeyen huairi kenda sue'da on'toenigtaj o'baktiparatapo. ³⁰Ken dakhue' huanaba'taj keyoda sikkiregda o'ika', keyoda kenpa'da pai'da on'nopo'ika', keyoda ya'nen'." Huairia o'mana'uyate. —Jesusa ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uy.

Jesús Huairi onte'ti e'tiakde'te ke'nen hueretda huanigpeika'eritaj daka' o'baeapo. Oknopoghue' huag'eritanayo Diosen castiga e'kadhuahuika'yo o'maenapo.

³¹—Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. Nogok do onte'ti ijtiakapoy. Onte'ti konig huairitone' 'uruada' ijjepo doere aya'da Diosen huata'moneriere o'tiakapoy. Kenoka' Dios Huairien 'uruada' huahuadte konig huamata'mona' huairi ijhuadapoy. ³²Aya'ada nogbayo nogbayo huag'eria do'taj menhuatiakapone. Do'taj egkupopakte ijbaktie'ea'apoy. Konig oveja huatoe'eria ovejataj cabra 'uhua o'bakupopaka'ika' ken konig ijka'apoy. ³³Oveja konig Diosen huabaktie'ea'eri 'uruda Diosen hua'a huanigpee'eri

do'hued huada'kopen ijkupopaka'apoy. Cabra konig Diosen huabaktie'ea'eri ehue'da nama'da huaka'eritaj do'hued ope'topen ijkupopaka'apoy. ³⁴Ijbakupopaka'depo do'hued huada'kopen huag'eritaj "Yan'tiak. Opuđtaj do'hued Apaga o'madurugpaka'uyate. Huadari kurud Diosa a'nenda o'ka'po do'huedsi'po o'neapo Diosa o'nopog'uyate. Oyda Diosensi'po mo'ene. ³⁵Aypota' e'kusitokte appo on'yokuyne. Maymaya' ea'te huag'ey on'yokuyne. Nogbayo e'huag'ey huatay' on'yokuyne. ³⁶Yudtaj toehue' ee'te on'yokuyne. Dakhue', ee'te on'ta'huade'uyne. Huabakudag' jakyo ee'te do'taj on'ta'huade'uyne." Do Diosen Huairi huada'kopen huag'eritaj ijmana'apoy. ³⁷"Menok kenpa' kahue' o'uy ontaj. O'na aypota' e'kusitokte appo yokhue' o'uyne. Maymaya' ea'te huag'ey yokhue' o'uy. ³⁸O'na nogbayo e'huag'ey oro'en jakyo kataye'po kudaghue' o'uy. Yudtaj toehue' ee'te menok yokhue' o'uyne. ³⁹Dakhue' ee'te kenpa'ti huabakudag' jakyo ee'te on'taj ta'huade'uyne, Huairi." Huadak huaka'eria do'taj kenpa' boa'apone. ⁴⁰"Kenoka' inomey do'hued huama'buytaj bo'ka'uyate kenda do'taj hueretda bo'ka'uyne." Do Diosen Huairia ijmana'apoy.

⁴¹Aratbut ope'topen Diosen huabaktie'ea'eri ehue' e'huag'taj "Menokbahua'. Opuđtaj Diosa digag' castiga magka'dik mo'ea'apone. Bakpak batikhue'da e'ika'yo yanhuati'. Ken ta'akyo castiga a'magkaya'po toto'taj kenpa'ti toto'en huata'moneritaj Diosa o'nigka'de. ⁴²Aypota' ee'tada yokhue' o'ne'uyne. Maymaya' ea'tada yokhue' o'ne'uyne. ⁴³Nogbayo e'huag'ey huatay' yokhue' o'ne'uyne. Yudtaj toehue' ee'te yokhue' o'ne'uyne. Dakhue' ee'te kenpa'ti huabakudag' jakyo ee'te do'taj

ta'huadehue' o'ne'uayne." Do Diosen Huairia ijmana'apoy. ⁴⁴"Ehue' ontaj e'kusitokte tiahuahue'da maymaya' ea'te tiahuahue'da o'na nogbayo e'huae'te kenpa'ti yudtaj toehue' ee'te kenpa'ti dakhue'da ee'te huabakuda' jakyo ee'te tiahuahue' o'e'uayne. Konigepo ontaj tihupokhue' o'e'uy, Huairi." Ope'topen huakupokkeria do'taj mona'apone. ⁴⁵"Inomey do'hued huama'buy do'hued huaknopoe'eri huairihue'da kenpa'ti konig pai'da e'ne'tada batihupokhue'da mo'ika'uynok konigepo do'tada konig tihupokhue' o'nuyne. Buttida ijjay." Ijmana'apoy. ⁴⁶Kenomey ope'topen huakupobo'eri Diosen castigayo kenpa'da o'nokbahua'apo. Kenpa'da pai'da on'nopo'unhuahuika'apo. Diosen 'uruda huakika'eri kenpa'da Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa oro'taj mona'uayne.

Jesústaj a'arakya'po monig o'totiakapo judío huairiomey on'batia'pakuyate.

(Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

26 ¹Kenpa' aya'da Jesúsa oro'taj mona'depo nogdakon mona'po:

²—Eme'tekenta' judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'eapo, mo'nopone. Do'taj cruzte kan'arake'po judío huairitaj nogbokereka'tida me'bahuaya'apone —Jesúsa mona'uayne.

³Jesúsa kenpa' ea'te sacerdote, Moisésenba' huamanmadika'eri, judío huairitone', Caifás sacerdote huairien jak kurute on'kupopakuyate. ⁴Keya' monig Jesústaj iregireg o'totiakapet kenpa'ti monig o'arakapet on'batia'pakuyate.

⁵—Fiesta ee'te arakhue'dik o'ene. Kenoka' e'araknayo aratbut mo'huadiaypo 'utta'da boy'dik mo'eapone. —Judío huairia on'batia'pakuyate.

Ettone' 'uru'huieğada huasihua'a Jesústaj o'kutioy'uy.

(Mr. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

⁶E'si'dakseta' Simóntaj on'dikka'uyate. O'si'dakare'uyate. Betania huakka' jakyo Simónen jakyo Jesús ee'te ⁷ettone'a Jesústaj o'huahua'po huid yerepu'te 'uru'huieğada huasihua' huakka'teda ee'tada o'tohua'uy. Jesús huabape' kutopate e'huadte 'uru'huieğada huasihua' o'kutioy'uy. ⁸Sue'ada Jesúsen huanigpeika'eria e'kutioy on'tiahuahudepo on'huadiayonpo,

—Mena'po huakka'teda ee'tada nama'da injoy. ⁹Onjoyhued ee'nayo huakka'teda bahuaya'dik huakupe pai'da aratbuttaj bayokdik o'eay'nig'a. —Huanigpeika'eria nopoe'hue' o'nepo on'da'uy.

¹⁰—In ettone'taj nama'da i'ka'ne onahue' yane'. 'Urua'da megka'ne.

¹¹Opudere pai'da aratbut o'nika'apo. Donayo opudere ehue' ijika'apoy. ¹²In huasihua' be'tioyne do'hued huas' e'kubarakka' ikkenda be'sihuaka'ne. ¹³Do aratbuttaj a'manopo'koreaya'po mo'nigbuey'uy. Meyapi' aya'da huadaribaya' kenpa' on'manbatia'pakika'apo kenda in ettone' megka'nigkon on'manbatia'pakika'apo. Ken ettone'taj okkahuehue' o'nika'apo. —Jesúsa mona'uayne.

Huakupete Judasa Jesústaj o'huatitotiakapo judío huairitaj.

(Mr. 14.10-11; Lc. 22.3-6)

¹⁴Doce Jesúsen huata'moneri o'nepo nogtida Judas Iscariote e'eğada o'bakhua'uy. Judío sacerdote huairitaj a'batia'paka'po o'bahuahua'uyate.

¹⁵—¿Jesús opudtaj e'yoknayo meniga' huakupe do'taj yokdik o'ne? —Judasa sacerdote huairitaj o'mana'uy. Ken Judastaj treinta plata huakupe

on'yokuyate. ¹⁶Huaboa'da Jesústaj sacerdote huairitaj monig ijbayokapet Judasa o'nopoꝑe'uyate.

Kene'huaya' Jesúsere on'bape'uyate.
(Mr. 14.12-25; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30;
1 Co. 11.23-26)

¹⁷Ken huame'noe judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta huakkuru huame'noe o'uy. Oro' Jesústaj o'huahua'po,

—¿Meya' fiesta aypo manhuada'dik o'eapo? —Jesústaj ona'uy.

¹⁸—Jerusalényo yanhua'. Huabokerektaj bo'huahuayapet, “A'ti ijbueyapoy. O'nen jakyo do'hued huanigpeika'erierte fiesta aypo o'bape'apoy. Huamanmadika'eria oa'.” Ken huabokerektaj ya'nonati'. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁹Kenda Jesúsa mona'nig oro'a o'ka'po fiesta aypo o'manhuada'duy.

²⁰Esikde'te Jesús doce huanigpeika'erierte kutopate o'eapo ²¹o'bape'po,

—Judío huairia do'taj kadarake'po opud nogtiada do'taj mo'bayokapone. Buttida ijjay. —Oro'taj Jesúsa mona'uyne.

²²Ken huaboa'da suhue'nada o'uy oro'. Noga noga Jesústaj ona'po:

—Doapi' o'yokapetpi', Huairi. —Oro'a noga noga ona'uy.

²³—Ke'na doere aypo huabape'te o'bape'denig'a ke'nada judío huairitaj me'bahuaya'apone. ²⁴Konig Apagba'te oa'ika' do'taj ogka'aponiga ke'na me'bahuaya'apone. Kentaj ke'ponada o'eapo. Pai'nada o'nopo'unhuahuika'apo. Ke'na a'nen si'poehue' e'uyunayo huadakda o'eaynig'a. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

²⁵—Do'huapi' o'bahuaya'apetpi'. —Jesústaj Judasa nama'da ona'nig'a ke'na judío huairitaj o'yokapo.

—Ee' o'na o'bahuaya'apone. —Jesúsa Judastaj ona'uy.

²⁶O'bape'po Jesúsa pan o'bapadpo, “dakiti Dios” oa'depo o'posakea'po oro'taj bo'yoke'po,

—Yan'bape'. In pan do'hued huaso' o'e. —Oro'taj mona'uyne. ²⁷A'timon vino huamai'pu' o'toꝑo “dakiti Dios” ona'depo oro'taj bo'yokpo,

—Opud aya'ada yan'mai' ²⁸Do'hued mimi o'e. Aratbuten dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy. Huaboa'da ijjay. Oputtaj a'nopoꝑeya'po ijbueydepo do'hued mimi o'hua'apo. Aratbuten dakhuea' e'ka' akkahueaya'po do'hued mimi o'manighua'apo. ²⁹A'ti in vino mayhue' ijjika'apoy. Nogok do'hued Apag Dios Huairitaj aya'da huaknopoe'eria huaboa'da en'nigpeikade'te onte'ti vino ijjmayapoy. —Jesúsa mona'uyne.

“Jesústaj jokiahue'ya ijjey.” Ia'apone Pedro. Jesúsa ona'uy.

(Mr. 14.26-31; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

³⁰Diostaj e'batadi'kea'de' huakka' jak Jerusalénya' o'norokdepo ote' Olivoso sikyo o'huaya'.

³¹—In sikyo opud aya'da do'taj o'nokmabiradapone. Do'taj o'nokmamonapone. “Oveja huamatoe'eritaj ekarakte oveja o'nokmamonapo.” Apagba'te kenpa' oa'.

³²Nogok huakudaka'da e'eada ijnoyhuaddeapoy Galileayo huakkuruda ijhua'apoy. Oput ta'pota' bo'tiakapone. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

³³—Nogomey bokbiradpo ekmamonpi' donayo okbiradhue' ijjepoy. —Pedroa Jesústaj ona'uy.

³⁴—Oyda in sikyo huatahuaj sipoghued “Jesústaj jokiahue'ya ijjey.” Bapa'a ia'apone. Buttida ijjay. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

³⁵—Ehue' onere bueydik ee'pi' “Jesústaj jokiahue'ya ijjey,” ahue' ijjepoy. —Pedroa ona'uy. Oro' Jesúsen huanigpeika'eria konigti aya'ada ona'uy.

**Getsemaní ta'baya' Jesúsá Diostaj
o'tiona'pakuy.**

(Mr. 14.32-42; Lc. 22.39-46)

³⁶Ken sikyoda Getsemaní ta'bayo Jesús oro' ke'nen huanigpeika'eriere okye'uy.

—Inteda yan'bahuadti'. Ayo a'tiona'pakya'po ijhua'apoy. —Jesúsá oro'taj mona'uyne.

³⁷Pedrotaj kenpa'ti Zebedeoen botta' huasi'po Juan Jacobotaj o'batohua'depo Jesús huaboa'da suhue'nanada o'epo kenpa'ti pai'nanada o'nopo'epo,

³⁸—Konig ijbueyapopo pai'nanada ijnopo'ey. Iyoda men'nige'. Doere yanokpoehue'. —Jesúsá o'mana'uyate.

³⁹Ken Jesús nogiti adyonda o'hua'depo okkubuka' o'huedpo o'tiona'pakpo:

—Do pai'da nopo'ehue' kae'po tihuapokdik ee'nayo konig do ijpaknig kahue' yae'. Konig kenda on i'pakpo megka', do'hued pag. —Jesúsá o'tiona'pakuyate.

⁴⁰Ken Pedromeytaj o'bahuahua'po en'batayte o'bahuahuay'uy.

—Nogoratipi' mena'po doere okpoehuehue'dik mo'ene. ⁴¹Nama'da kahue' a'eya'po yanokpoehue' yan'tiona'pak. Huadak e'kika'ta' bo'eretpaknig'a kahue'dik mo'ene. —Jesúsá o'mana'uyate.

⁴²Onte'ti a'tiona'pakya'po adyonda o'bakhua'uy.

—Do'huada pai'da e'nopo'eta' pakhue' ijje. Kenpa'ti e'bueyta' pakhue' ijjenok konig kenda on ipaknok bueydik a'ey', do'hued pag. —Jesúsá o'tiona'pakondepo

⁴³onte'ti huanigpeika'eritaj o'bahuatiakuy. Entayte o'bahuahuayato'uy. Taytaya' ijjay. Huakka' o'da'nok. ⁴⁴O'bakhua'depo bapa'a' o'tiona'pakuyate. Konigti o'tiona'pakuyate. ⁴⁵Ken o'tiona'pakondepo huanigpeika'eritaj o'bahuatiakpo,

—Oyitiyeo yan'huedti', yan'tayti'. Oy dakhuea' huaka'eritaj do'taj men'bahuaya'ne. ⁴⁶Yan'mabo' monhua'. Ke'na men'bahuaya'dene o'tiakde.

—Jesúsá o'mana'uyate.

Jesústaj on'tohua'uyate.

(Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴⁷Jesúsá kenpa' e'mana'ted Judas o'tiakde'uy. Jesúsén doce huanigpeika'eri Judas nogtida o'uy. Judasere huakka'da on'batiakbeduyate. Sorotataen siroenpa noga hueypa on'totiakpo on'batiakbeduyate. Sacerdote huairi judfo huairitona' on'mata'mona'nok on'batiakbeduyate.

⁴⁸—Kentaj bo'paknigtaj ijbuyukapoy yan'tohuati'. —Kenpa' Judas huabahuaya'eri tiakhued o'epo o'mana'uyate. Jesústaj ka'nokie'po kenpa' o'mana'uyate.

⁴⁹Ken Judas Jesústaj o'huahuato'po, —Ijtiaki, Huamanmadika'eri, —ona'depo o'buyukuy.

⁵⁰—¿Katete i'tiak huadi'? —Jesúsá ona'uy.

Nogomeya Jesústaj on'ta'koyato' on'tohua'uy.

⁵¹Ken nogtiada huanigpeika'eria siroenpa o'toepo sacerdote huairien huanaba'taj o'pesodoktegy.

⁵²—Siro yakuda'. Kenomey kenpa'ti siroa ogka'po siroa mabueydik o'epo. ^{53,54}Setenta mil Diosen huata'moneri sorotataj menigta'mona', pag. Oyedda do'hued Apag Diostaj tiona'pakdik ijjeayetnig'a, kenda e'tiona'paknayo idada menigta'monayetnig'a inomey do'taj tohua'dik o'ne. Apagba'te oa'ika'nok kenpa' tiona'pakhue'dik ijje. —Jesúsá Pedrotaj ona'uy. ⁵⁵Kenoka' huakka' aratbuttaj:

—Konig huiyokda huabere'eritaj a'tohuaya'po mo'bahuahuika'. Konigti do'taj on'huatiakbedne. Siroenpa

mo'toepo hueypa mo'toepo do'taj on'huatiakbedne. ¿Mena'po? Diosen jakyo aya'da huame'noe ijhuadpo ijmanmadika'ikay. Kenoka' do'taj tohuahue' o'nika'ne. ⁵⁶Konig Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'te mentimadoya'uyate. Konigda opud do'taj ka'dik o'nene. —Jesúsa o'mana'uy. Eade'te oro' Jesúsen huanigpejka'eria Jesústaj okmamon'uy.

Judío huairi egkupopakyo Jesústaj on'boa'uyate.

(Mr. 14.53-65; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵⁷Caifáste on'tohua'uyate. Caifás sacerdote huairitone' o'ika'uy. Caifásen jakyo aya' judío huairi on'kupopakbeduy. ⁵⁸Pedronayo adteda Jesústaj o'ta'hua'uyate. Sacerdote huairien kurute o'tiakdepo e'tiokpaka'yo o'kudpo sorotataere o'huadonhua'po, Jesústaj menpa' yanogka'apet o'nopoepo a'tiahuaya'po o'huadonhua'uyate.

⁵⁹Sacerdote huairiere huatone' huairiere kenpa'ti aya'da nog judío huairi ogkupopakpo, “Jesúsa dakhuea'da o'ka'.” “Jesúsa nama'da oa'.” Be'api' kenpa' a'huaaya'po o'dikuk. Nogpa' nogpa' nama'da a'huaaya'po kenpa'ti on'dikukpo Jesús kabueye', ea'ta' o'deretpakuy.

⁶⁰Huakka'da nama'da huaa'eria da on'huaa'nig'a “Dakhuea' o'kika', bueydik o'e.” Ahue'dik o'nuy. Ta'pote botta' nama'da huaa'eria on'huaa'po,

⁶¹—“Diosen huid jaktone'taj sakkid ijje. Bapa' huame'noe onte'ti ka'dik ijje.” Jesúsa oa'uy. —Kenpa' nama'da huaa'eria on'huaa'uyate.

⁶²Kenoka' sacerdote huairi o'bodpo Jesústaj

—¿Q'na menpa' baa'tokhue' i'e? ¿Kenda inomey ontaj bo'huaa'ne buttida menpa' yada'? —Sacerdote huairia Jesústaj ona'uyate.

⁶³Jesúsnayo sohuata' a'tokhue'da o'uyate.

—Diosnayo o'noeonhuahuika'. Diosa mepejka'ne do'taj buttida ona'dik mo'ene. ¿Q'na menpa' Cristo i'e? ¿Menpa' Diosen Huasi'po i'e? Mena'. —Sacerdote huairia ona'uyate.

⁶⁴—Ee', Cristo ijje. Diosen Huasi'po ijje. Do'taj Diosa me'ta'mona'uyne. Kurudy o' do'taj on'tiahuayapone. Dios teyda o'e. Ke'nen huada'kopen ijjepo kurudya' e'sihuiya' e'tiakte on'tiahuayapone. —Jesúsa huairitaj o'mana'uyate.

⁶⁵Konig judío aratbuta ogkika'uyate on'diaypo yudtaj on'huisika'. Ke'na sacerdote huairi Jesústaj o'pepedepo o'huadiayonpo yudtaj o'huis'uyate.

—In huabokereka Dios ijje nama'da o'nopoepo dakhuea'da oa'. Nogiti dakhuea' huaa'eritaj e'peeta' pakhue' o'ey. Diostaj dakhuea'da oa'nigtaj opuda mo'peene.

⁶⁶¿Menpa' mo'nopoep? —Sacerdote huairia nog judío huairitaj o'mana'uyate.

—Dakhuea'da oa'. Bueydik kae'. —O'nona'uyate.

⁶⁷Jesúsen huakoktaj on'tisupue'uy kenpa'ti Jesústaj on'tuktukuy kenpa'ti Jesúsen huakoktaj on'pebas'uy.

⁶⁸—¿Ontaj Diosa e'ta'monuy'nayo be'a huaboa'da betuktuk ke'na yaa'? —Jesústaj o'nona'uyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijje.” Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mr. 14.66-72; Lc. 22.56-62; Jn. 18.15-18, 25-27)

⁶⁹Kenoka' jak kurute Pedro e'huadte mune'yo huanaba'a o'huahua'depo, —Jesús Galileayo huape'eriene i'huae'ika'uyate. —Pedrotaj mune'yoa ona'uyate.

⁷⁰Aya'ada enpee'te, —Ehue'. Katea' i'et nopoehue' ijje. —Pedroa oa'uyate.

⁷¹E'tiokpaka' akbogpeyo e'huade'te noga ettone'á o'tiahuaydepo,

—Jesús Nazareteriere ken kenpa'ti o'huae'ika'uyate. —Pedrotaj o'huaa'uyate.

⁷²—Ehue'. Kenbokerektaj jokiahue'ya ijjeý. Buttida ijjay Diosapi' o'nopoé.

—Onte'ti Pedrao oa'uyate.

⁷³A'timon nogomey meýghue'da o'nepo Pedrotaj on'huatiakpo,

—O'na Jesúsen huanigpejka'eri i'epo konig Galilea huag'erien hua'a ia'ne.

—Pedrotaj o'nona'uyate.

⁷⁴—Kentaj jokiahue'ya ijjeý. Buttida ijjay. Buttida ahue' ee'nayo dakhuea'da do'taj kagke'. —Pedrao o'mana'uyate.

Kenpa' ea'te huatahuua o'sipogde'uyate.

⁷⁵E'sipogde'te “Oyda in sikyo huatahuua sipoghued, ‘Jesústaj jokiahue'ya ijjeý,’ bapa'a' ia'apo.” Jesúsa mename'nig.

Pedro huaboa'da okkahuehue'da onte'ti o'noponpo o'orokdepo pai'nanada o'huikuyate.

Jesústaj Pilato gobierno huairitaj on'yokuyate.

(Mr. 15.1; Lc. 23.1-2; Jn. 18.28-32)

27 ¹Emede'te monig Jesús bueydik o'ëapo aya' sacerdote huairia aya' judío huatone' huairia on'batia'pakdepo on'nopoé'uyate. ²Jesústaj on'tinukupo on'tohua'po Poncio Pilato Romano gobierno huairitaj on'yokuyate.

Judas o'bué'uyate.

³Judas huakupete Jesústaj judío huairitaj o'bahuayame'te. Jesús bueydik o'ëapo Judas huaboa'da o'nopoédepo huaboa'da o'nopo'korea'uyate. Treinta plata huakupe sacerdote huairitaj kenpa'ti huatone' huairitaj onte'ti a'batahuaya'po o'tohua'po,

⁴—In huabokerek dakhuea' kahue' o'uy. Kenpa'da huadak o'kika'uy. Opudá kan'arake'po on'yokme'ne. Kenpa' ijka'po dakhuea'da ijka'mey. —Judasa huairitaj o'mana'uyate.

—Kenda e'peeta' pakhue' o'ey oro'nayo. —Huairia Judastaj o'nona'uyate.

⁵Diosen jakyo Judas plata huakupe barakte o'endepo o'orokuyate.

O'hua'depo e'bia o'huerenpinitinukupo huata' o'oroa'po o'bué'uy.

⁶Sacerdote huairi huakupe on'edepo,

—Huabokerektaj e'arak huakupe o'enek Diosen huakupe huantog'yo in huakupe kudahue'dik o'ene. —Huairia o'da'uyate.

⁷Nogok huayahuaya on'batia'pakpo,

—Mamasot huadari in huakupete mon'bake. Keyoda esoeritayo'da bakubarakka'dik o'nika'apo.

—Huayahuaya on'batia'pakuyate. ⁸Ken huakupe Jesústaj kan'arake'po o'bahuaya'uynig ken huadari on'bake'uy.

Mimi huadari o'ë. Aratbuta on'batia'pakika'apo. ^{9,10}Konig Jeremías Diosen huamanbatia'pakeria oa'uyate.

Judío Huairia konigda ogka'de'uy. “Ken treinta plata e'huatitotiak huakupe konig Dios Huairia oa'uynig mamasot huadari yan'bakeapet.” Jeremías o'madoya'uyate. Kenda judío huairi ogka'uyate.

Pilato gobierno huairitaj Jesúsa huakpote o'nigbo'uyate.

(Mr. 15.2-5; Lc. 23.3-5; Jn. 18.33-38)

¹¹Kenoka' Pilato gobierno huairite Jesústaj on'tohua'depo,

—¿Judíoen gobierno huairi menpa' i'ë? —Pilatoa ona'uy Jesústaj.

—Eg' kenda ia' kenda ijjeý. —Jesúsa ona'uy.

¹²—Jesús dakhue'da o'ë. Nogda nogda dakhuea' o'ka'. —Judío huairia Pilatotaj on'huaa'uynig'a. Jesúsanayo baa'tokhue' o'uy.

¹³—Ontaj dakhuea'da bo'huaa'ne. O'na soata' i'ene. ¿Menpa' i'peé? —Pilatoa Jesústaj ona'uy.

¹⁴Jesúsanayo sigpi' a'tokhue' o'uy. Pilato kenpihuay Jesústaj huakka' oknopen'uy.

**Jesústaj yan'arakti' Pilatoa ta'pota'da
o'mana'uy.**

(Mr. 15.6-20; Lc. 32.13-25; Jn. 18.38-19.16)

¹⁵Ken fiestate gobierno huairia nogtatida huabakudá' jakyo huae'eritaj o'maoroka'ika'. Kentaj aratbuta o'noktie'ea' gobierno huairia o'oro'oka'ika'.
¹⁶Kenoka' Barrabás huabakudá' jakyo o'uyate. Dakhuea'da huaka'eri o'e aya'ada on'nopo'e'uy. ¹⁷Huakka'da en'bakupopakde'te,

—¿Huabakudá' jakya' e'orokata' be'taj bo'pak Barrabástaj Jesústapi'? Jesús opuden Cristo o'e. —Pilatoa o'mana'uy.

¹⁸Judío huairi Jesústaj digda on'huahuaypo menigtotiakne. Pilatoa kenpa' o'nopondepo o'mana'uy.

¹⁹Kenoka' Pilato huairi apon huahuadte o'huadde “Jesús huadakda o'e. Bueydik o'e. Ahue' yae'. E'bayorokte kentaj pai'da yoknopo'unhuahuay.” Pilatotaj behuaati' Pilatoen huato'ea' o'mana'uyate.

²⁰—“Barrabástaj ya'oroka'. Jesústaj ya'darak.” Pilatotaj ya'nona'. —Sacerdote huairia kenpa'ti huatone' huairia huakka' aratbut egkupopakte on'eretpakpo on'mana'uy.

²¹—Botta' o'nenok. ¿Be'tataj ij'joro'ka'apo? —Pilatoa onte'ti o'mana'uy.

—Barrabástaj. —O'nona'uy.

²²—¿Jesús opuden Cristotaj monig ijka'apo? —Pilatoa o'mana'uy.

—Hueypa cruzte yaarak. —Aya'ada o'nona'uy.

²³—¿Mena'po? ¿Kate dakhuea' yaka'? —Pilatoa o'mana'uy.

—Hueypa cruzte yaarak. —Nogiti nogiti 'utta'da o'nona'uy.

²⁴Do'taj pe'ehue' o'nepo kenpa'ti aratbut digá'da o'nokoynok. Pilato o'nopondepo, “Hue'ey yatotiak,” ona'po aya'ada en'tiahuayte o'ba'koyopo,

—In huadak huabokerektaj e'arakta' pakhue' ij'jey. Donayo dakhuea' kahue'

ij'jey. Opud bo'paknok ijjarakapoy.

—Pilatoa o'mana'uy.

²⁵—Kentaj ya'darak nama'da ea'nayo oro' kenpa'ti oro'ensi'po pai'da o'nopo'e'apo. —Aya'ada o'nona'uy.

²⁶Kenoka' Pilato Barrabástaj o'oro'oka'uy.

Jesústaj huiyokda huasi'dakbi'a en'bitbitde'te Pilatoa sorotata'taj o'bayokuy. Hueypa cruzte kan'arake'po o'bayokuy. ²⁷Gobierno huairien huaboro' jakyo on'tohua'depo aya'da sorotataj Jesústaj on'tikupopakuyate. ²⁸Ken Jesúsen huaok o'nokkiroka'po ayagdakon huaok on'ota'po. (Ken konig gobierno huairiayo'da on'otika'nig.) ²⁹Kenpa'ti e'pid huakiok ogkuotta'po kenpa'ti hueypa huada'kopen on'ba'pada'uyate. Kenpa' o'nogka'depo huikudate on'tihuadpo,

—I'tiak judíoen gobierno huairi.

—Nama'da sorotata'a on'tierikpo o'nona'uyate.

³⁰Kenpa'ti on'tisupu'uyate. Hueypa on'to'epo ogkubitbituyate. ³¹Ken konig on'tierikdepo okayagda o'nokiroka'po ke'nenokkon onte'ti on'ota'depo hueypa cruzte a'arakya'po Jesústaj on'tohua'uyate.

Hueypa cruzte on'arakuyate.

(Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

³²Jerusalén huakka' jakya' on'togrokdepo Cirene huakka' jak huae'eri Simóntaj on'de'uyate. Sorotataa o'nona'nok Jesúsen hueypa cruz Simóna o'tohua'uyate.

³³Ken Gólgota ote' onoky'e'uyate. Gólgota aratbutenjate huakuai' ote'.

³⁴Keyo sorotataj Jesústaj vino pai' on'yokuyate. Monigti ya'etapo suhuigda o'maypo nogiti mayhue' o'uyate.

³⁵Sorotataj Jesústaj hueypa cruzte on'betandepo be'a ke'nen yudtaz ya'deyapet a'nopo'eya'po huid okmo o'nene'uy. Kenda Diosen

huamanbatia'pakeria oa'uyatenig kenda ogka'uy. ³⁶Kenoka' Jesúsén huaso' a'tiokaya'po on'huad'uyate. ³⁷Huaku kutapen hueymeyente "In Jesús o'ē. Judío aratbuten gobierno Huairi o'ē." On'madoya'uyate. Konigēpo bueydik o'ē on'nopogē'uyate.

³⁸Kenoka' botta' huabere'eritakon hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesús huada'kopen nogtaj ope'topen on'mabeta'uyate. ³⁹Judío aratbut on'pokpo Jesústaj dakhuea'da on'tidi'keonhua'uy. Kenpa'ti on'huadiaypo huakua on'pekore'epo,

⁴⁰—"Diosen huaboro' jak ijsakapoy, bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy." Iame'ne. O'na bueyhue' a'ēya'po huata' yatihuapok. O'na Diosen Huasi'po eē'nayo cruzya' yahuarak. —Judío aratbuta on'bapokpo Jesústaj o'nona'uyate. ⁴¹Sacerdote huairia Apagba' huamanmadika'eria fariseo huamanmadika'eria huatone' huairierea kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da o'nona'po:

⁴²—Nogomeytaj o'bayarea'ika'uyatenig'a huata'nayo bueyhue' a'ēya'po tihuapokhue'dik o'ē. Israel aratbuten huairi eē'nayo hueypa cruzya' kahuarake'. E'huaraknayo kentaj oknopojka'dik o'ēapoy. ⁴³Diostaj oknopoenok kenpa'ti "Diosen Huasi'po ijjej." Jesúsá oa'uyonok Diosa daka' Jesústaj e'paknayo bueyhue'dik kagē'po katihuapoke'. —Judío huairia Jesústaj on'huaa'uyate.

⁴⁴Huabere'eriēre Jesús onteteyo' hueypa cruzte on'betpo kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da ona'uyate.

Konig Jesús o'buē'uyate.

(Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

⁴⁵Tokhuada' e'huadte huadari huabada o'sikon'uy. Sikkirēgda o'uyate. Terea' e'huadde'te onte'ti o'ta'tuduyate.

⁴⁶Kenteda niokpo e'huadted,

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate. Ken aratbuten hua'ate:

—¿Mena'po do'taj me'enonne, do'hued Dios? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate.

⁴⁷Sue'da huakka'mona on'tikupobopo on'pegedepo,

—In huabokerek Elíaskudaktaj o'nokoy. —On'mana'uyate.

⁴⁸Nogbokerektida ida o'ketpo apon esponja o'totiakdepo vino pai'yo o'ta'buta'po hueypate o'beta'po kenpa'ti huakitta'te o'nigoktea'uyate. Kabuyuke'po o'nigoktea'uyate.

⁴⁹—A'ti, Elías a'tihuapokya'po yatiakapetpi' a'tiahuaya'po mon'nige.

—Nogomeya on'mana'uyate.

⁵⁰Onte'ti Jesús 'utta'da o'okoyondepo o'notitikon'uyate. ⁵¹E'bueyonde'te Diosen huid jakyo konig tela pēgtone' e'oroya'da kutapen nopote o'huison'uyate. Huadari o'iyig'uy. Huidtone' o'sakuy. ⁵²Huakka' kubarak o'bakhuikēad'uy. Huakka' Diosen huaknopogē'erikudak on'manoyhuadon'uyate. ⁵³Bapa'me'noe e'pokonde' Jesús e'noyhuadde'te huaknopogē'erikudakkon kubarakya' on'maorqkon'uyate. Diosen huakka' jakyo Jerusalényo on'kudon'uyate. Keyoda huakka'da on'batiahuay'uyate.

⁵⁴Kenta' sorotataj sorotataj capitánere Jesústaj huatioka'eri huadari e'iyēg kenpa'ti nogpa' nogpa' eē'te on'tiahuaydepo huakka'da on'me'pukpo, —In huabokerek buttida Diosen Huasi'po o'ē. —On'batia'pakuy.

⁵⁵Kenpa'ti keyoda huakka' ettone' on'nepo bidta'da on'tiahuayanhua'uyate. Ettone' Galilea huadaribaya' Jesústaj on'ta'hua'ika'po kenpa'ti on'tihuapokika'uy. ⁵⁶María Magdalena kenpa'ti María Jacoboen Joséereen huayē kenpa'ti Zebedeoen huasi'poed huayē keyoda o'ne'uyate.

Jesústaj on'kubarakka'uyate.*(Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)*

⁵⁷Ken e'sikonyakte José huakka'da huamatog'eri huairi o'tiakuyate. José huakka' jak Arimatea huag'eri kenpa'ti Jesústaj huanigpeika'eri o'epo
⁵⁸Pilatotaj o'huahua'depo, "Jesúsenso' beyok." Ona'nok "Jesúsenso' Josétaj yan'yok." Pilatoa o'mana'uyate. ⁵⁹José o'so'toepo yereda telaa o'so'tihuiyigdepo
⁶⁰Joséen huabo sipana'kogyo o'so'huedan'uyate. Ken kubarak akbopete huaboro' huid o'tinokbetandepo o'hua'uyate. ⁶¹Joséen kubarak meyhue'da María Magdalena nog Maríaere on'huadpo on'tiahuay'uyate.

Jesús kubaraktaj sorotataj on'tioka'uyate.

⁶²Eme'te sábadote sacerdote huairi kenpa'ti fariseo huamanmadika'eriene Pilatotaj on'huahua'po,

⁶³—"Bapa' huame'noe e'poke onte'ti ijnoyhuadapoy." Ke'na da huaa'eria bueyhued o'epo oame', okkahuehue' o'ey, huairi. ⁶⁴Ke'nen huanigpeika'eri yan'huahua'po yan'so'bereapetdapi' "E'buetyada Jesús o'noyhuadde." Aratbuttaj yan'mana'apet. Kenpa' egka'nayo dakhue'da e'dik o'epo. Diga'da aratbut nama'da yanoknopog'epetpi'. Konigepo bapa'a' huame'noea' kubaraktaj daka' yan'tioka' yamana'. —Judío huairia Pilatotaj o'nona'uyate.

⁶⁵—Inomey sorotataj yan'batohuati'. Daka'nada kubaraktaj yan'tioka' yan'manati'. —Pilatoa o'mana'uyate.

⁶⁶Ken on'bahua'uyate. Kubaraktaj a'tiokaya'po, huaboro' huid teyda o'nokbettinuku'uyate. Kenpa'ti sorotataj kan'tioke'po sacerdote huairi kenpa'ti fariseo huamanmadika'eriene on'maenonpo on'bakhua'uyate.

Jesúsa huakudaka'da, e'eada o'noyhuaduyate.*(Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)*

28 ¹Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noe e'pokonde'te domingo emede'te María Magdalena nog Maríaere kubarakyo a'tiahuaya'po on'huahua'uyate. ²Kenoka' diga'da huadari o'iyeg. Diosen huata'moneri kurudya' o'huarakonpo kubarakyo o'hua'po boro' huid huanokbet okpokorea'depo huaboro' huidte o'huaduyate. ³Ke'na jeynada konig o'jbed. Ke'nen yudtaj keregnanada o'uy. ⁴Sorotataj on'tiahuaypo diga'da on'me'pukuyate. Konig e'bueyonig on'bahued'uyate. ⁵Ettone'taj:

—Okme'pukhue' mene'. Jesústaj bo'ukne ijnopoy kentaj hueypa cruzte o'darakme'te. ⁶Iyo ehue' o'e. O'noyhuadonde. Ken konig mona'uyne. Yan'tiak. Kente on'huedame'te yan'tiahuay'. ⁷En'tiahuayde'te ida yanhuati'. Jesúsén huaknopog'eritaj yan'bahua'huati', "Huabueya'da o'eme'nig'a o'noyhuadonde. Huakkuruda Galileayo o'hua'apo opud huahued. Keya' bo'tiahuayapone." Kenpa' huaknopog'eritaj yan'manati'. Kenpa'da ijjay. —Diosen huata'moneria ettone'taj o'mana'uyate.

⁸Ken ettone' kubarakya' idada on'huahua'po on'durugpakonpo kenpa'ti on'me'pukudpo on'bahua'uyate. Huaknopog'eritaj a'mana'toya'po on'baketonhua'uyate. ⁹Ida Jesúsá o'madepakuyate. "Ijtiaki." Oa'uyate. Ettone' Jesústaj on'huahua'depo Jesúsén hua'itaj di'da o'nepo on'bapaduyate kenpa'ti

—'Urua'nanada Diosen Huasi'po i'ika'. —O'nona'uyate.

¹⁰—Me'pukhue' yane'. Do'hued huama'buyte yanhua'. "Galileayo

yanhuati'. Keyoda Jesústaj bo'tiahuyayapone." Yan'manati'. —Jesúsa ettone'taj o'mana'uyate.

Kenda sorotataj on'batia'pakato'uyate.

¹¹Ettone' en'huade'te sue'da sorotataj kubarak huatioka'eria Jerusalén huakka' jakyo on'hua'uyate. Ayoda judío sacerdote huairitaj aya'da kenda on'tiahuyaydepo on'manbatia'pakato'uyate. ¹²Kate o'kapoy e'nopog'e'ta' on'pakpo huatone' huairitere on'batia'pakuyate. On'nopogedepo huakka' huakupe sorotataj on'bayokpo,

¹³—Sikyo e'tayte Jesús en huaknopog'eria on'tiakpo Jesús en huaso' on'berepo on'tohuate. Nama'da yan'batia'pakti'. ¹⁴Kenda gobierno huairi e'peenayo oro' opudtaj o'tihuapokpo huairitaj o'batia'pakapoy. Opudtaj menpa' ogkahue'dik mo'eapone. —Judío huairia sorotata'taj on'mana'uyate.

¹⁵Ken sorotataj huakupe on'baedepo on'hua'uyate. Kenpa' huairia on'mana'nig on'batia'pakonhua'uyate. Konigepo oy kenpa'ti Jesús en so'taj Jesús en

huaknopog'eria on'bere'uyate. Judío nama'da on'batia'pakika'.

Once huaknopog'eritaj Jesúsa o'mana'uy.

(Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁶Ken ote' Galileayo Jesúsa o'dikkame' oro'a Jesús en once huaknopog'eri o'hua'uy. ¹⁷Jesústaj o'tiahuyaydepo "Urua'da i'e. Dios en Huasi'po i'e." Jesústaj o'nona'uynig'a nogte Jesústaj oki'ogkahue' o'nuy. ¹⁸Jesúsa oro'taj o'huatiakdepo,

—Diosa mena'nok aya'tada kurudyopi' huadarieretapi' mata'mona'dik i'jey. Aya'ada do'taj nigpe'edik me'nika'apone. ¹⁹Yanhuati'. Aya' aratbuten huadaribayo yanhuati'. Do'taj kanoknopog'epo daka' yan'manmadikikati' kenpa'ti Apag Diosa o'paknok do'ijpaknok Dios en Nokireg o'paknok bautiza yan'magkikati'. ²⁰Aya'da ijmana'nig nigpe'ika'dik mo'ene yan'manikati'. Kenpa'da opudere aya'da huame'noe ijjeonhuahuika'apoy. Kene'huaya' huame'noete onte'ti opudere ijjeonhuahuika'apoy. —Jesúsa mona'uynye, ken.

SAN MARCOS

Marcosa Jesucristoen huadak hua'a o'manigmadoya'uyate.

Sue'da aratbut e'nahue'yo Juan Bautistaa
Diosen huadak hua'a
o'mana'onhuahua'uyate.

(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

1 ¹Jesucristoen huadak hua'a
huaboa'da on'nigmadoya'ne.
Jesucristo Diosen Huasi'po o'e.

²A'ennada Isaías Diosen
huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate:

Ontaj oknopog'e dik ka'ne'po onte
huakkuruda do'hued
huata'moneritaj ijta'mona'apoy
sion. Diosa ona'uyate. ³Sue'da
aratbut e'nahue'yo o'ika'apo.
"Yan'nopo'korea'. Huairi e'tiakde'te
daka'da a'eya'po 'urunopo'da
yag'kika'. Dakhuea' e'kika'
yan'batikpo onte'ti Diostaj
yan'nigpeika'." 'Utta'da
o'mana'apo.

Kenda o'madoya'uyate Isaías. Juan
Bautistataj o'timadoya'uyate.

⁴Ken sue'da aratbut e'nahue'yo Juana
bautiza o'magkika'po, "Diosa dakhuea'
e'ka' kakkahue'po yan'nopo'korea' Diostaj
bautiza megke'." Juana aratbuttaj
o'manika'uyate.

⁵Juantaj e'peeta' on'pakpo
huakka'nanada aratbut on'huahua'uyate.
Huakka' Judea huadari huag'eri huakka'
Jerusalényo huag'eriere Juantaj
on'huahua'uyate. "Dakhuea'da

ijkikamey. Bekkahuea' Dios." Enade'te
Jordánhueya' Juana bautiza
o'magka'uyate.

⁶Yudtaj camello huahuijtaj e'ka' Juan
Bautista o'otika'po kenpa'ti huasi'dak
baka'bij o'tag'uyate. Tiktik
o'babika'uyate. Asigku o'minika'uyate.
⁷O'mana'po:

—A'ti Diosen Huairi
bo'huatiakdeapone. Do'hua e'manikade'te
bo'huatiakapone. Kennayo
huakhuairinanada teynanada e'eada
do'huataj ehue'da ijje. Huairinanada
o'enok ke'nen huanaba' ehue'dikda ijje.
⁸Hue'eya opudtaj bautiza o'nogka'ne.
Ke'nanayo Diosen Nokirega' bautiza
mogka'apone. —Juan Bautista
o'mana'uyate.

Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)

⁹Kenoka' Galilea huadaribaya'
Nazaret huakka' jakya' Jesús
o'tiakuyate, Jordánhueya' Juana
bautiza ogka'uyate. ¹⁰Jesús huahueya'
e'behuikde'te ida kurud konig akbogpe
okhuikepo, Diosen Nokirega'
daka'damon konig tukku'
o'huahuarakpo Jesústaj o'tikot Jesús
Diosen Nokiregtaj e'tiahuayte o'tikotpo:

¹¹—On do'hued huasi'po o'tagene.
Huadi'da o'tagene. Ontaj durugda o'togene.
—Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesústaj toto'a o'dikdikuyate.*(Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13)*

¹²Ken sue'da aratbut e'nahue'yō Dios Nokirēga Jesústaj o'ta mona'uyate. ¹³Ken, sue'da aratbut e'nahue'yō cuarenta huame'noe o'eonhua'po dūbayo huag'eriere o'nepo. Toto' huairia Jesústaj o'dikdikuyate dakhuea' kake'po. E'dikdikde'te Diosen huata'moneri aypo on'yokuyate.

Galileayo huaboa'da huadak hua'a Jesúsa o'manmadika'uyate.*(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)*

¹⁴Ken Herodes huairia Juantaj huabakudá' jakyo e'kudade'te, Galilea huadariyo Jesús o'hua'uyate. Dios Huairitaj huadak hua'a huaboa'da o'manmadika'uyate.

¹⁵—Oyedda Dios huairi o'tiakdenok, dakhuea' bokika'nig yan'nopo'korea', Diosen huamanopo'yarea'eritaj yanoknopoika'. —Jesúsa o'manika'uyate.

Botta' botta' huakjene'eritaj: "Doere monhua'." Jesúsa o'mana'uyate.*(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)*

¹⁶Jesús huaboro' e'pog Galilea akta'bogpete o'hua'epo Simón huama'buy Andréstere o'batiahuay'uyate. O'nokjene'uyate. Huakjene'eri o'ne'uy. E'nokjene'te o'batiahuay'uyate.

¹⁷—Doere monhua'. Aratbut Diosensi'po ka'nike'po kan'manopo'kore'po mo'manmadikika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁸Idada huakjene' kenpa'da o'nenanpo Jesúsere on'hua'uyate.

¹⁹Adyonda o'hua'edepo Jacobotaj huama'buy Juantere Jesúsa o'batiahuay'uyate. Jacobo huama'buyere Zebedeoen huasi'po o'nyuate. Kusi'petone'yo o'nepo huakjene'taj

on'to'ka'po, ²⁰“Monhua', do'taj me'nigpejka'.” Jesúsa e'manade'te huaoj Zebedeo huanaba'tere o'nenonpo Jesústaj a'nigpejkaya'po on'tahua'uyate.

Dakhue' nokirēga huabokerektaj o'nopo'toē'uyate.*(Lc. 4.31-37)*

²¹Ken Capernaum huakka' jakyo o'nokye'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbuten huaitake' jakyo Jesús o'kuddepo, o'manmadika'uyate. ²²Moisésenba' huamanmadika'eri konig huairi daka' manmadikahue' o'nika'nig'a Jesúsnayo konig huairitone' 'urua'nanada o'manmadika'uyatenok, “kenpihuay” aratbut oda'po on'mepuke'uyate. ²³Judíoen huaitake' jakyo dakhue' nokirēga huabokerektaj o'nopo'toēnok 'utta'da ona'po:

²⁴—Mena'po oro'taj dakhuea' egka'ta' i'pak Jesús Nazaret huag'eri. Mena'po oro'taj a'maenya'po o'huatiak. Ontaj okia'ne Diosen huadakda nogsi'potida i'ene. O'nopogey. —Kenbokereka Jesústaj 'utta'da ona'uyate.

²⁵—A'pakhue' yag'. Huabokerektaj yakorok, nokirēg. —Jesúsa ona'uyate.

²⁶Nokirēga o'iriga'po o'sagkia'depo okhua'uyate.

²⁷Aya'ada on'tiahuaypo, —Kenpihuay on'nopoēpo 'urua'nanada o'manmadika'. Konig huairitone' íghua'da o'mana'nok dakhue' nokirēg on'nigpeēpo o'nokorok. —Huayahuya on'batia'pakuyate.

²⁸Idada Galilea huadaribayo nogyo nogyo Jesúsa 'urua'da o'kika' on'manbatia'pakika'uyate.

Simón Pedroen huasu'taj o'yaread'uy Jesúsa.*(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)*

²⁹Ken judíoen huaitake' jakya' o'norokdepo Jesús Simónen Andréstere

jakyo Jacobo Juanere o'hua'uy. ³⁰Simónen huasu' o'digpakpo, onpahueduyate. "Simónen huasu' o'digpak." Jesústaj o'nona'nok. ³¹Jesús Simónen huasu'taj o'huahua'po, o'ta'kuypo o'boda'uyate. E'digpak o'ta'huitato'po aypo o'manigmanhuada'uy.

Huakka' aratbut dakhue'da e'ne'te Jesúsá o'bayarea'uyate.

(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)

³²E'sikde'te huakka'da dakhue' o'nenok aya'tada Jesúste on'batohua'uy. Nogomeytaj dakhue' nokirega on'manopo'toenok Jesústaj on'batohua'uy. ³³Huakka' jakya' aya'ada akbogpete on'kupopakuy. ³⁴Huakka'tada Jesúsá o'bayarea'uy. Huakka' toto'taj o'maken'uy. Toto' Jesústaj okia'nok "Diosen Cristo o'e ahue' yane'." Jesúsá toto'taj o'mana'uyate.

Galilea huadaribaya' Jesúsá o'manbatia'pakonhuahua'uyate.

(Lc. 4.42-44)

³⁵Ken, meahuedda o'mabo'uyate. Sue'da aratbut e'nahue'yo Jesús o'hua'uyate. Keya' Diostaj o'tiona'pakuyate. ³⁶Simónomey on'tahua'po, ³⁷on'huahuydepo, —Aya'ada bo'ukne. —O'nona'uyate. ³⁸—Nog huakka' jakyo nogyo nogyo huadak hua'a a'manbatia'pakya'po ijtiakpo nogyo nogyo monhua'. —Jesúsá o'mana'uyate. ³⁹Galilea huadaribayo nogyo nogyo o'hua'unhuahua'po judío aratbuten huaitake' jakyo o'manmadikika'po kenpa'ti toto' nokiregtaj o'maenika'uyate.

Huabokerek ke'poda e'so'settaj Jesúsá o'yarea'uyate.

(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

⁴⁰Huabokerek ke'poda e'so'setpo, Jesústaj o'huatiakuyate. Huikudate o'tihuadpo,

—E'paknayo yarea'dik o'ene. —Jesústaj ona'nok.

⁴¹Jesús o'tinepahuiudpo, o'tibata'tepo, ona'po:

—E'yarea'ta' o'pakne. O'yareapone. —Ona'uyate.

⁴²Ena'te idada o'yaread'uyate. 'Uruda huaso' o'uyate.

⁴³Jesúsá o'ta'mona'po,

⁴⁴—Keyoj, Jesúsá be'yarea'ne mantia'pakhue' yae'. Huaso' e'yarea' ka'tiahuaye'po sacerdotete yahuati'. A'yareya'po konig Moisésá o'mana'uyatenig ken konig yayokti'. 'Uhuapi' yayokti'. O'yarede aratbuta mo'tinopoeapone. —Jesúsá ighua'da ona'uyate.

⁴⁵Ke'nanayo o'hua'po Jesúsá be'yarea'ne aya'tada huabo'a'da o'mantia'pak'uyate. Konigepo Jesús huakka' jak eretnopoyo mankudhue'dik o'epo sue'da aratbut e'nahue'yo o'ika'uy. Nogyá' nogyá' on'bahuatiakika'uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsá o'yarea'uyate.

(Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

2 ¹Sue'da huame'noe e'pokde'te Capernaum huakka' jakyo onte'ti Jesús e'tiakde'te "Jesús jakyo o'e." Huakka' jak huae'eria on'tipeepo, ²huakka'ada aratbut on'kupopakpo, jakyo ogkupopakpo kurutekon ogkupopakuyate. Akbogpete mente boahue' o'ne'uyate. Apag Diosen huadak hua'a Jesúsá o'manmadika'uyate. ³Botta' botta' huabokereka huabokerek e'ketpaktaj o'nonokba'huadonpo on'totiakuyate. ⁴Huakka'ada ogkupopaknok, menpa' ibodte huatotiakhue'dik o'nepo, jak kutayo on'tobehuikpo jakonpid on'tiokendepo huabokerek e'ketpak asukte enpahuedte aratbutnopote Jesústaj huakokpen o'nonhuaraka'uyate. ⁵Jesúsá o'yarea'apo o'noknopoenok Jesúsá o'nopoepe,

—Aya' Diostaj dakhuea' i'kika'uyatenig'a yokkahuea'po o'nopo'tihueke'ne, sion. —Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa ona'uyate.

⁶⁻⁷Kenteyo sue'da Moisésenba' huamanmadika'eri on'bahuadpo, “Menpa in huabokerek Diostaj dakhuea' oa'. Be'a dakhuea' e'ka' ya'nopo'tihueke'. Diosayo'da nopo'tihueke'dik o'ē.” Kenda huanopoya'da on'nopoē'uyate. ⁸Kenda Moisésenba' huamanmadika'eri huanopoya'da on'nopoēnigtaj Jesúsa o'nopoēpo,

—Mena'po huanopoya' kenpa' do'taj on'tinopoē. ⁹Diostaj dakhuea' e'ka' huabokereka okkahueahue'dik o'ē. Diosayo'da okkahuea'dik o'ē. Huabokerekanayo yareahue'dik o'ēpo, “Yabod, atisuk yatohua' yahuati',” onahue'dik o'ē. Diosayo'da yarea'dik o'ē. ¹⁰Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtiakuy. Diostaj dakhuea' e'ka' nopo'tihueke'dik ijje' opudtaj a'manopoēaya'po, e'ketpaktaj ijyareapoy. —Jesúsa Moisésenba' huamanmadika'eritaj o'mana'po,

¹¹—Yabo', asuk yatoēpo, o'nen jakyo yahuati' ona'ne. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uyate.

¹²Aya'ada en'tiahuayte o'bodpo asuk o'udpo o'makorokon'uyate. Konigepo aya'ada,

—Kenpihuay, Dios huadakda o'ē. 'Urunanada o'ka'. Ken konig a'nenda tiahuayhue' o'nika'uynig o'tiahuaydey. —Aratbuta on'tiahuaydepo on'batia'pakuy.

**Jesúsa Mateotaj “menigpeēpo beta'hua',”
ona'uyate.**

(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)

¹³Ken onte'ti Jesús o'hua'po, e'pog akta'bogpete o'hua'uyate. Huakka'ada aratbut kentaj egkupopakde'te o'manmadikanhua'uyate. ¹⁴O'pokonpo,

Levítaj o'tiahuay'uyate. (Leví Mateo botta'dik on'dikka'uyate.) Leví Alfeoen huasi'po gobiernoen huakupe huatabae' jakyo o'huaduyate,

—Menigpeēpo beta'hua'. —Levítaj ona'uyatenok Leví o'bodpo, Jesúsere o'hua'uyate.

¹⁵Ken Levien jakyo Jesúsere huakka'mon on'bape'po huakka' gobiernoen huakupe huatabae'eri huakka' dakhuea' huaka'erikon on'bape'uyate. Huakka'da ken konig Jesústaj on'tahua'ika'uyate.

¹⁶Dakhuea' huaka'eriere, Jesús o'bape' Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere on'tiahuaydepo,

—¿Mena'po huakupe huatabae'eri dakhuea' huaka'eriere o'bape'po Jesús? —Fariseoa Jesús en huanigpeika'eritaj on'huaa'uyate.

¹⁷Kenda Jesúsa o'mapeēdepo,

—Aratbut dakda eē'nayo huamadakka'eritaj pakhue' o'nika'. Dakhue'da eē'nayo huamadakka'eritaj on'pakika'. Huadak huakika'eritaj “yan'nopo'korea',” a'manaya'po tiakhue' ijje'uy. “Yan'nopo'korea'po do'taj men'nigpeika'.” Dakhuea' huaka'eritaj e'mana'ta' ijpakpo ijtiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

**“¿Mena'po o'nen huanigpeika'eria Dios kamapeē'po aypo bapehue' ehue' yanika'?”
Jesústaj o'nona'uyate.**

(Mt. 9.14-17; Lc. 5.33-39)

¹⁸Nogok Juanen huanigpeika'eri Dios kamapeē'po aypo bapehue' e'nika'te, fariseo aratbutkon Dios kamapeē'po bapehue' e'nika'te sue'da aratbut Jesústaj on'huatiakpo,

—Juanen huanigpeika'eri fariseokon Dios kamapeē'po bapehue' o'nika'. ¿O'nen huanigpeika'erinayo mena'po yan'papika'? —O'nona'uyate.

¹⁹—Huabokerek o'toēpakapo, ke'nen huadi'a fiestate on'tiakdepo on'papika'.

Ken huabokerekere e'ne'te huadi'a bapika'dik o'nika'. ²⁰Nogok ken huabokerektaj en'baktohuade'te huadi'a pai'da e'dik o'nepo Dios kamape'e'po bapehue' o'nika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²¹—Huatone'ok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' o'ika'ne oro'omey aratbut. Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'eapo. Konigti adhuae'pane'á e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpe'ehue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpe'edik yanika'. Konigti konig adhuae'pane' ogkika'uynig nogiti kika'dik manahue' ijje'po huabo e'manmadikayo'da on'madika'ika'ne. ²²Huatone'si'dak vino huato'e' ayda kenpa'ti kurugada o'epo konigepo huabo vino sine' huabiahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'dakyo huabo vino enjoinyayo o'huapo'gpo huasi'dak on'titagonapo. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'eapo. Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik o'ene. Huasi'dak vinoere huadak o'eapo. Konigti adhuae'pane' ogkika'nig kahue'dik yanika'. Do'hued huabo e'manmadikayo'da yan'nigpe'ika'po yag'kika'. Konigti konig adhuae'pane' ogkika'uynig nogiti kika'dik manahue' ijje'po huabo e'manmadikayo'da on'madikika'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete
Jesúsen huanigpe'ika'eria
o'nogkupoktega'uyate.
(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)**

²³Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete ta'bayo Jesús o'hua'epo huanigpe'ika'eriene o'huae'uyate. Jesúsen huanigpe'ika'eria ogkusitokpo trigo o'nogkupaya'uyate.

²⁴—Yatiahuae'. ¿Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete ogkupayahue'dik o'enig'a mena'po o'nen huanigpe'ika'eria yagka'? Dakhue'da ogka'. —Fariseoa Jesústaj o'nona'uyate.

²⁵—A'nennada David kenere huag'eri aypotaj o'nepo ogkusitokuyate. ²⁶Diosen carpa jakyo on'kudonpo, Abiatar sacerdote huairi e'ika'te Diostaj e'nighueda' pan on'tabapeduyate. Kenda pan be'api' bapehue'dik ee'tada ogka'uyate. Sacerdoteyo'da bape'dik o'nuyate. Menpa' kenda Apagba'te tiahuayhue' o'ika'.

²⁷Huabokerektehuapa' okmapie'ahuaddik ka'nike'po Diosa okmapie'ahuaddik huame'noe o'dikka'uyate. Huabokereka katepi' nogda nogda kikhue'dik yanika' a'manaya'po okmapie'ahuaddik huame'noe Diosa dikkahue' o'uyate. ²⁸Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtiakuy. Okmapie'ahuaddik huame'noe Huairi ijje'y. —Fariseotaj Jesúsa o'mana'uyate.

**Jesúsa eba'po'ketpaktaj o'ba'yarea'uyate.
(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)**

3 ¹Onte'ti okmapie'ahuaddik huame'noete judíoen huaitake' jakyo Jesús o'kuduyate. Keyo huabokerek eba'po'ketpak o'uyate. ²“¿Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' Jesúsa ya'yareapo?” Fariseo on'nopo'epo, e'yarea'nayo, “Jesúsa dakhuea' o'ka'.” Huaa'dik o'ey on'nopo'e'uyate. Konigepo fariseo Jesústaj on'tiahuaya'uyate.

³—Yabo', iyo eretnopoyo yaboato'. —Jesúsa eba'po'ketpaktaj ona'uyate.

⁴—¿Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' huadak ka'dik ya'ne? ¿Menpa' dakhuea' ka'dik ya'ne? ¿Menpa' yarea'dik ya'ne? ¿Menpa' arakdik ya'ne? —Jesúsa o'mana'nig'a. Fariseomeya' sohuata' a'tokhue'da o'nok'e'uyate. ⁵E'nopoenka'ta'

pakhue' o'nenok Jesúsá o'bahuadiayonpo suhue'da o'epo nogta nogta o'batiahuayo,

—Yabate'. —Jesúsá ona'uyate.

Ken o'ba'tepo o'ba'yarud'uyate.

⁶Fariseomey o'norokpo ida Herodestaj huapakeriere ogkupopakdepo, menpa' Jesústaj arakdik o'e, on'batia'pakuyate.

E'pog akta'bogpete Jesústaj huakka'da ogkupopakuyate.

⁷Huaboro' e'pog akta'bogpeyo Jesús huanigpeika'eriére on'hua'uyate. Huakka' Galilea huadaribaya' huae'erikon on'tahua'uyate. ⁸Judeaya' Jerusalénya' Idumea huadariya' Jordánhue adpenya' Tiro huakka' jakya' Sidón huakka' jakya' huakka'da on'huatiakpo, Jesúsá 'urunanada o'kika' on'tipepedepo, on'tiakuyate. ⁹⁻¹⁰Huakka'tada o'bayareadunok aya'ada dakhue' huae'eria a'yareya'po ken'taj e'nejta' on'pakpo digá'da on'kupopakpo Jesúso'taj sapajdikte e'nenok,

—Ibottedá kusi'pe mo'nigtogé'. —Jesúsá huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

¹¹Kenoka' toto'a huanopo'togé'eria Jesústaj on'tiahuaydepo on'tihuekpo,

—Diosen Huasi'po i'ene. —'Utta'da o'nona'uyate.

¹²—Keje' matiokiahue' yane'.

—Ighua'da o'mana'uyate Jesúsá.

Jesúsá docetaj huamata'mona' o'baktie'ea'uyate.

(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)

¹³Ote'yo o'behuikuyate. Kenomeytaj e'baktie'ea'ta' o'pakpo “Yan'tiak,” o'mana'nok on'huatiakuyate. ¹⁴Jesúsere ka'nike'po huadak hua'a kan'manmadikike'po docetaj

o'baktie'ea'uyate. ¹⁵“Do ijpaknok dakhue' ee' bayarea'dik mo'eapo kenpa'ti dakhue' nokiregtaj maoroka'dik mo'eapone.”

O'mana'uyate. ¹⁶Jesúsén doce

huamata'moneri o'nepo: Simón Pedro, ¹⁷Jacobo, Jacoboen huama'buy Juan Zebedeoen huasi'po, kenomeytaj o'dikka' Boanerges (kurud ea'ensi'po), ¹⁸Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo Alfeoen huasi'po, Tadeo, Simón cananista huakupopakeri, ¹⁹kenpa'ti Judas Iscariote Jesúsén huamata'moneri o'nuyate. Judas Iscariote huakupete Jesústaj kanarake'po ya'bahuatitotiakapet.

“Toto' huairia Jesústaj o'teyya'.” Fariseo huamanmadika'eria nama'da on'hua'uyate.

(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23; 12.10)

Nogok huanigpeika'eri Jesúsere jakyo on'kuduyate. ²⁰Onte'ti huakka'da aratbut ogkupopaknok menpa' bapehue'dik o'ne'uyate. ²¹“O'segpakpo o'kika'.” Aratbuta on'batia'paknok Jesúsén huabeta kenda on'nopogedepo a'tohuaya'po on'huatiakuyate.

²²—Beelzebú toto' huairi o'no'po'togepo o'teyya'nok Jesúsá toto' nokiregtaj o'makenika'. —Moisésenba' huamanmadika'eria on'batia'pakuy. Jerusalénya' on'tiakde'uyate.

²³“Nama'da on'nopogénig Moisésenba' huamanmadika'eritaj a'manopogeya'po menhuatiakpo men'pee',” Jesúsá o'mana'depo konig o'e o'manbatia'pakpo:

—Menpa' toto'a huata' toto'taj en'dik ya'et. Ehue', enhue'dik o'e. ²⁴Ondariyoyo' huae'eri gobierno huairi huayahuaya e'barakika'nayo gobierno huairi togehue'dik o'neapo. ²⁵Kenpa'ti onyoyo' huae'eri e'batuktukta' on'pakpo on'bakkupopak. E'baraknayo ehue'dikka o'ne. ²⁶Konigti toto' huairi huayahuaya e'magka'nayo a'ti ehue'dik ya'neapet.

²⁷Huabokereka huairien e'tamaika' jekbakayta' e'paknayo ba'tinuku'dik kenpa'ti itakpi'tinuku'dik o'e. Huairitaj o'tinukudepo okbakaydik o'e. Donayo teyda ijjeý. Toto' huairitaj tinuku'dik

ijjey. Toto' huairien huanaba' maendik
ijjey.

²⁸Aratbut dakhuea'da eka'nayo kenpa'ti
Diostaj dakhuea'da e'huaa'nayo
nopo'tihueke'dik o'e Diosa. ²⁹Diosen
Nokiregtanayo dakhuea'da e'huaa'nayo
Diosa bakkahueahue'dik o'e. Menokapi'
bokkahueahue' o'epo Diosa. Diosen
Nokiregtaj dakhuea'da o'huaa'uyate
Diosa okkahuehue' o'unhuahuika'apo.
Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁰“Dakhuea' nokirega Jesústaj
o'nopo'toq.” Moisésenba'
huamanmadika'eria nama'da on'huaa'nok
Jesúsa kenpa' o'mana'uyate.

**Jesúsen huaye Jesúsen huama'buyere
on'huatiakuyate.**

(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)

³¹Kenoka' huaye Jesúsen huama'buyere
on'huatiakuyng'a huakka'nada
ogkupopaknok bidtemon on'boato'po
“bo'huatiakne. Yana',” ona'nok
³²huakka'da aratbut on'tikupohuadpo,
—O'nen huaye o'nen huama'buyere
aratbuttiokpeyon mo'nigbone. On'taj
bo'ukne. —O'nona'uyate.

³³—Be do'hued huaye ya'et. Do'hued
huama'buy be ya'net. —Jesúsa
o'mana'po, ³⁴kenomey en'tikupohuadtaj
o'tiokpokubere'po,

—Inomey do'hued huaye do'hued
huama'buy o'ne. ³⁵Kenda Dios o'paknok
aya'ada ogkika'po do'hued huama'buy
do'hued huaidpo do'hued huaye o'ne.
—Jesúsa o'mana'uyate.

**Huabakidena'eri a'manopoeaya'po
o'manbatia'pakuyate.**

(Mt. 13.1-9; Lc. 8.4-8)

4 ¹Onte'ti huabo'a'da Jesúsa
o'manmadika'po e'pog akta'bogpete
o'manmadika'uyate. Huakka'ada aratbut
ogkupopaknok kusi'pe e'betyo
o'huadato'po huakka' aratbutnayo

akta'bogpete ogkupopakuyate. ²Konig
Diosen Huairitaj yanoknopoqapet
a'manopoeaya'po o'manbatia'pakonhua'po
o'manmadika'po nogda nogda
o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

³—Yan'pee': Huabakidena'eri
a'bakidenaya'po o'hua'uyate. ⁴Nogyon
nogyon o'bakidena'po sue'da dagte
o'kidbakotapo, bakoy o'batiakpo
o'kidye'kea'uyate. ⁵Sorok buruj huidbate
sue'da o'kidbakotuyate. Kenta' idada
o'kereky. Sorok buruj o'epo idada
o'kereky. ⁶Ken diga' o'ta'tedepo eyya'
o'pakpo sue'da hua'ihuit o'epo o'ay'uy.
⁷Nog huakid okpota'pidsi'bayo
o'kidbakotea'po sue'da o'batipakonig'a
okpota'pidsi' diga' o'bakerekpo huakpitaj
o'batibuk'uyate. ⁸Nog huakid huadak
sorokteda o'kidbakotea'uyate.

O'batipakbodepo o'bakerekdepo
huakka'kidada ogkupahuad'uyate. Noga
huakpia treinta huakid ogkupaepo noga
huakpia sesenta huakid ogkupaepo nogda
cien huakid ogkupaep'uyate. —Jesúsa
kenda o'manbatia'pakdepo,

⁹—Be'api' e'nopoq'ta' e'paknayo daka'
yan'pee'. Bo'peokhuadne. —Jesúsa
o'mana'uyate.

**Huakka'ada nopoenkahue'dik ka'ne'po
Dios Huairi konig o'e, Jesúsa
o'manbatia'pakpo o'manmadikika'uyate.**

(Mt. 13.10-17; Lc. 8.9-10)

¹⁰Huakka'ada aratbut en'bakuade'te
Jesúsen huanigpeika'eri doce
huanigpeika'eriereyo'da o'nepo, “Ken
huabakidena'eri ken konig o'e huabo'a'da
on'manbatia'paknigtaj nopogkahue' o'ey.
Oro'taj daka' mo'nopoqa'.” Jesústaj
o'nona'uyate.

¹¹—Dios huairitaj konig aratbuta
yan'nigpeika'apet opudtanayo daka'
e'manopoea'ta' ijpaki. Nogomeytaj
e'manopoea'ta' pakhue' ijjepo ken konig
o'e ijmanbatia'pakikay. ¹²En'tiahuayada

daka' tiahuahue' o'neapo. En'peeada nopogkahue' o'neapo. Nopo'koreahue' ka'ne'po Diosa bakkahueahue'dik kamagke'po Dios Huairi konig o'e ijmanbatia'pakikay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huabakidena'eri konig o'e kan'nopoenke'po Jesúsa huanigpeika'eritaj daka' o'manopoea'uyate.
(Mt. 13.18-23; Lc. 8.11-15)

¹³—Huabakidena'eri konig o'e nopogkahue ee'nayo nogdakon e'manbatia'paknayo menpa' nopogka'dik mo'epet. ¹⁴Ken huakid huabakidena'eri o'bakidenea'nig Diosen huadak hua'a o'e. ¹⁵Kenda huakid dagte o'kidbakot konig aratbuta Diosen huadak hua'a on'peeato'nig'a idada toto'a huahua' huanopoya' Diosen hua'ataj o'bakkaynok kenpa'da o'noknopoebatikapo. ¹⁶Huakid huidbayo on'kidbakot konig aratbuta Diosen huadak hua'ataj durugda on'peeato'nig'a. ¹⁷Konig sigda hua'ihuit huadak hua'a sigda o'noknopoepedo daka' nigpeonhuahued o'nepo on'nigpeeato'nig'a. Nogok Diosen huadak hua'a huaknopoe'eri o'nenok aratbut on'batieriknok kenpa'ti castiga on'magka'nok ida o'noknopoebatikapo. ¹⁸Nog okpota'pidsi'bayo o'kidbakot. Ken konig aratbuta huadak hua'a on'peepo on'peenig'a. ¹⁹Nogok nogta' nogta' on'mamepuke'po kenpa'ti katepi' on'tiahuyika'nigtaj nogiti nogiti on'pakpo huakka' e'matoe'ta' on'pakpo, huakka' e'matoe'nayo durugda ijjeapoy nama'da on'nopoenig'a nogta' nogta' on'eretpakpo onte'ti Diosen kahue' o'nika'apo. Sigda sigda Diostaj o'noknopoebatikapo. ²⁰Huakid huadak sorokyo o'kidbakot konig aratbut huadaknopo'da huadak hua'a daka' on'nigpeeonhuahuika'po Diosen batikhue'da huadakda ogkadhuahuika'po

Diosensi'po o'ne. Noga suhuignada on'nigpeika'. Noga huakka'mon on'nigpeika'. Noga huakka'nanada on'nigpeika'apo. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'manmadika'uyate.

Jakkiregya' huakjeytaj o'batia'pakpo Jesúsa o'manmadika'uyate.
(Lc. 8.16-18)

²¹Nog Jesúsa o'mana'po: —Sikyo jakkiregya' huakjey e'bakpakte kosoa huakjeyte tiokkubukhue'dik o'nika'. Kenpa'ti huataytoyo huakjey huadahue'dik o'nika'. Kutopate huakjey on'huada'ika'. ²²Ken konig Diostaj eknopoe' oy konig e'iregireg nogok aya'ada on'nopoeapo, aya'ada on'tiahuyapo. ²³Kenda o'nona'ne daka' yan'pee'. ²⁴Huadak hua'atayo'da daka' yan'nigpeika'. Sigda e'bayoknayo sigda Diosa bo'yokapone. Huakka' e'bayokika'nayo Diosa huakka' bo'yokapone. Konigti Diosen huadak hua'ataj daka' e'nigpeika'nayo Diostaj 'urunanada moknopoeapo. ²⁵Sue'da e'peenayo sue'da eknopoe'nayo Diosa kaknopoe'po bo'tihuapokapone nogiti nogiti Diostaj moknopoeapo. Daka' peehue' ee'nayo Diosen huadak hua'ataj oknopoehue' ee'nayo kenda mo'nopoenigtaj Diosa bokkayapone. Onte'ti oknopoehue'dikada mo'epapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Dios Huairitaj huaknopoe'eri ken konig huakid o'tipakbopo o'kerekapo.

²⁶Nogiti Jesúsa o'mana'po: —Dios Huairitaj huaknopoe'eri in konig o'e: Huabokereki' e'borute o'bakidena'po ²⁷ken o'taybedpo nogok o'taybedpo nogok huakid o'tibopo o'kere. Monig tibodik ya'et nopoehue' o'e. ²⁸Sorokyo o'enek o'tipakbopo o'kere. Huabokerek tihuapokhue' ee'tada o'kere. Huakkuru huakpi, huametpikon o'kere konig huakka'

huakid o'magkupapakpo ²⁹e'maboyogde'te agkupaeaya'po ta'bayo o'hua'apo o'boyognok ogkupaeaya'apo. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Konig mostaza huakid o'tipakbopo huaboro'nanada o'kerehika'. Ken konig huakka'nanada Dios Huairitaj huaknopōē'eri o'neapo.
(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)

³⁰Onte'ti Jesúsa o'manmadika'po: —Dios Huairitaj huaknopōē'eri ken konig o'neapo ijmanbatia'pakapoy. ³¹Dios Huairitaj huaknopōē'eri konig mostaza huakid o'ne. Mostaza huakid suhuigkidda o'epo ta'bayo on'tukika'. ³²E'batukde'te nogok o'tipakbopo huaboro'nanada o'kerehika'. Huaboro'nanada o'nenok hua'opite huakka' bakoya on'pakka'ika'. Ta'huiokte ika'dik o'ne. Ken konig oy sue'da Dios Huairitaj huaknopōē'eri o'ne. Nogoknayo huakka'nanada huaknopōē'eri o'neapo. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huakka' aratbut egkupopakte Dios Huairitaj huaknopōē'eri o'noknopōēapo ken konig o'ēapo Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.
(Mt. 13.34-35)

³³Ken konig Jesúsa o'manmadika'po konig Dios Huairitaj yan'nigpeunhuahuika'apet nogda nogda o'manbatia'pakika'po. Keniga'da eanopōikapa' pēē'dik yanet o'manbatia'pakika'uyate. ³⁴Huakka' aratbut egkupopakte Dios Huairitaj ken konig o'ēapo yan'nigpeunhuahuika'apet o'manbatia'pakika'po ke'nen huanigpeika'eritanayo daka' o'manopōēa'ika'uyate.

Jesúsa e'hueniri'tone'taj bapoka'tere o'batika'uyate.
(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)

³⁵Ken huame'noe baysik huanigpeika'eritaj o'mana'po:

—E'pog monokteg. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁶Ken huakka' aratbut egkupopakya' o'nokbahua'po kusi'petone'yo Jesústaj o'ntonohua'po nog kusi'petone'ere on'hua'uyate. ³⁷E'pognopoyo enhua'te huaboro'bapokada o'bahuatiakuy. Teya'da o'bapknok huaboro'da o'hueniri'tone'po diga'da o'huēkudpo huata'kotdikte o'uyate. ³⁸Jesúsnayo huata'pakte colchónite o'tay'uyate. On'maboa'po,

—Huata'kotdikte o'ene, Huamanmadika'eri. ¿Mena' mepu'kehue' i'e? —Jesústaj o'nona'uyate.

³⁹Ken Jesús o'mabodpo, “Yabatik, bapokhue' yae'. Huenirihue' yae'.” Jesúsa ona'nok o'batikanpo bapokhue' o'epo kenpa'ti huenirihue' o'uyate.

⁴⁰—Mena'po diga' mome'puk. Mena'po do'taj oknopōehue' mo'e. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

⁴¹Huakka'da on'mepu'kepo, —¿Kenpihuay, in huabokerek be ya'e? Kentaj bapoka o'nigpēē kenpa'ti e'poga o'nigpēē. —Huanigpeika'eria huayahuaya on'batia'pakuyate.

Huabokerektaj huakka'ada toto' nokirega on'nopo'tōē'uyate.
(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

5 ¹Ken akodpen Gadara huadaribayo o'betato'uyate. ²Jesús e'kotde'te kubarakbaya' nogbokerektida o'huatiakuyate. Kentaj dakhue'da nokirega o'nopo'tounhuahuika'uyate. ³Kubarakbayo o'noika'uyate. Kentaj sirobijtone'a tinukuhue'dik o'nuyate. ⁴Nogok nogok sirobijtone'a huaba'ta'koypi' kenpa'ti hua'itakpi on'tinuku'ea'nig'a teyda o'epo sirobijtone'taj o'tipukpukika' kenpa'ti o'bakpukika'uyate. Kentaj toēhue'dik o'nuyate. ⁵Huame'noe kenpa'ti sikyo o'hua'epo ote'yo kenpa'ti kubarakya'

o'sagkia'ika'po huida huata' o'bitakpo o'ayagsikatoka'po o'kika'uyate. ⁶Jesústaj o'tiahuaypo huikudate o'tisakotuyate.

⁷⁻⁸—Ken huabokerektaj yakorok, dakhue'da nokireg. —Jesúsa ona'nok huabokereka 'utta'da oa'tokpo:

—¿Mena'po do'taj o'huatiak, Jesús? Dios kutayo huage'erien Huasi'po i'ene. Diosa be'tihuapoke' kenpa'da castiga ogkahue' mee'. —Jesústaj 'utta'da ona'uyate.

⁹—¿Katedik i'e? —Jesúsa ona'uy. Huakka'da nokireg o'nenok,

—Do'hued huadik o'e "Huakka'," ¹⁰adyonda oro'taj ta'monahue' moe'.

—Jesústaj diga' o'nona'uyate.

¹¹Kente ote'te huakka'da huakyari' on'pe'nok,

¹²—Huakyariere a'eya'po yan'kud, oro'taj yamana'. —Jesústaj dakhue'da nokirega o'nona'nok,

¹³—Yan'kud. —Jesúsa e'mana'te nokirega huabokerektaj o'nenonpo dos mil huakyaritaj on'huankudonnok aya'da huaduk on'bahuarakpo kubogyo on'baajpo e'pogyo on'bata'ko'tuyate.

¹⁴Huakyari' huamatog'eriomeya kenda on'tiahuaydepo on'mepuke'po a'manbatia'pakya'po huakka' jakyo on'bake'tuyate. Ta'bayo kenpa'ti a'manbatia'pakya'po on'hua'uyate. Kenda Jesúsa o'ka' on'pe'edepo Jesústaj on'huahua'po ¹⁵o'nokyepo ken huabokerektaj huakka' dakhue'da nokirega huaboa'da en'maorokonde' on'tiahuay'uyate. Ken huabokereka daka' e'huadpo yudtaj o'otpo huadakda o'epo huadakda o'nopo'epo. Kentaj on'tiahuaydepo on'me'pukuyate.

¹⁶Aratbut keyo Jesúsere e'huaga on'tiahuaydepo kenda Jesúsa o'ka'de eatiahuay'a huakka' jakyo huageritaj on'manbatia'pakpo, Jesúsa dakhue'da nokiregtaj o'maoroka'de kenpa'ti huakyariyo en'huankudonde'te huakyari'

huaduk on'bahuarakpo e'pogyo on'bata'kotnig on'manbatia'pakuyate. ¹⁷Kenda on'pe'edepo "Oro'enbaya' yahua'de." Jesústaj diga'da o'nona'uyate.

¹⁸Jesús kusi'petone'yo a'huaya'po e'huadde'te ken huabokereky'a' dakhue'da nokireg okoroka'niga "onere e'hua'ta' ijpaki," Jesústaj ona'nok,

¹⁹—Doere huahue' yae'. O'nen jakyo yahuati'. O'nen huabettaj yamanbatia'pak. "Dios Huairi me'tinepahui'po be'yarea'dene." Daka' yamanbatia'pakti'. —Jesúsa ken huabokerektaj ona'uyate.

²⁰Ken huabokereka a'manbatia'pakhuaya'po o'hua'po Decápolis huadaribayo huakka' jakyo huaboa'da o'manbatia'pakonhuahua'po "Jesúsa dakhue'da nokiregtaj mekmaename'ne, be'yareame'ne," o'manbatia'pakonhuahua'uyate. Aya'ada on'pe'edepo "Kenpihuay, 'urunanada Jesús Huairia o'kame'te," on'batia'pakuyate.

**Jairoen huayobutaj o'noyhuada'uyate.
Kenpa'ti ettone' Jesúsén yudtaj o'nejdepo
o'yarud'uyate.**

(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

²¹Onte'ti akodpen kusi'petone'yo Jesús e'kumejde'te akta'bogpete huakka'ada aratbuta on'tikupopakuyate. ²²Jairo judioen huaitake' jak huairi o'uyate. Jesústaj o'huatiakpo o'tiahuaydepo hua'ite huikudate o'tisakotpo,

²³—Do'hued huayetsi'po huabueydikte mekene. Betayare'po kanoe'po huaba'a be'tatibata'tepo doere bohua'. —Jesústaj diga'da ona'uyatenok.

²⁴Jairoere Jesús o'hua'uyate. E'hua'te huakka'ada on'tahua'po aratbutpoya' a'daya'po o'nogka'uyate. ²⁵Huakka' aratbut egkupopakyo ettone' o'epo dakhue'da o'epo doce huabayok o'tipokde mimi batikhue' o'unhuahuika'uyate.

²⁶Nogtaj nogtaj huamadakka'eritaj o'bahuahuae'ika'uynig'a aya'da ke'nen huakupe e'yoktada yareahue' o'epo nogiti nogiti o'dakhue'pakika'uyate. ²⁷Jesúsa huakka'tada o'bayarea'ika' aratbuta on'batia'paknok o'peedepo Jesústa'piyen o'huatiakpo egkupopakyo Jesúsen yudtaj o'nejpo, ²⁸"Ke'nen yudtaj e'nejnayo ijyareapoy." Huanopo'ada o'nopoepo, ²⁹o'nejpo mimi o'batikonpo "ijyarudi" o'nopoē'uyate. ³⁰Betapi' huaboa'da ijyareadi Jesúsa o'nopoepo huakka' aratbutyo huata'piyon o'korudpo, —¿Be'a me'nej? —O'mana'nok.

³¹—Huakka'ada aratbutpoya' monda'ene a'daya'po mogka'ne. "¿Be'a me'nej?" ¿Mena'po ia? —Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'uyate.

³²Jesúsanayo be'a me'nejne o'nopoepo o'tiokpokubere'uyate. ³³Ken Jesúsa be'yareadne ettone'a o'nopoedepo diga'da o'me'pukpo Jesústaj o'huahua'po hua'ite huikudate o'tisakotpo, "o'nejne idada ijyarudi," Jesústaj buttida ona'uyate.

³⁴—Do'taj oknopoēnok o'yareaddene. Dakda i'epo daka'da yahuati', sion. —Jesúsa ona'uyate.

³⁵Jesúsa ettone'taj e'batia'pakte Jairoen jakya' huabokerekakon okyeyakpo, —O'nen huayetsi'po o'bueyde. Huamanmadika'eritaj totiakhue' yae'. —Jairotaj o'nona'uyate.

³⁶Jesúsanayo kenda o'peepo nigpeehue' o'epo,

—Me'pukhue' yae'. Do'hua o'yarea'apo meknopoē'. —Jesúsa Jairotaj ona'uyate.

³⁷—Pedro Jacobo Juanereyo'da do Jairoere hua'dik o'ne. —O'mana'po o'hua'po ³⁸huairien jakyo okyeyakdepo huakka' aratbuttaj o'batiahuay'uyate. Ettone'si'po e'bueyta' diga'da on'bahuikpo on'sagkia'uyate. ³⁹O'kuddepo,

—Mena'po bo'sagkia'po diga'da mo'bahuik. Ettone'si'po bueyhue' o'e. O'taypo o'e. —Jesúsa o'mana'nok,

⁴⁰Jesústaj on'tierikuynig'a aya'tada o'maorqka'depo ettone'si'poen huaoj huaye ke'nen huatahua'eretere ettone'si'pobuey e'huedyo o'batokudpo, ⁴¹mune'yoen huaba'ta' o'ba'padpo, —"Talita, cumi." Yabo', mune'yosi'po, ona'ne. —Jesúsa ona'uyate.

⁴²Idada mune'yosi'po o'bodpo o'huae'uyate. Doce huabayok o'toe'uyate. Diga'da on'mepuke'po "kenpihuay" o'da'uyate. ⁴³"Ken bo'tiahuaynig betapi' manbatia'pakhue' yane'." Ighua'da o'mana'po, "mune'yosi'potaj aypopi' yan'yok," o'mana'uyate.

Nazaretyo Jesús o'ika'uyate.

(Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

6 ¹Ken, keya' on'bakhua'po huanigpeika'eriere Jesús huabenbayokon okye'uyate. ²Okmapie'ahuaddik huame'noe e'ede'te judioen hua'itake' jakyo huaboa'da o'manmadika'uyate. 'Urua'nana o'manmadika'nok judío aratbut on'peedepo on'mepuke'po, —iKenpihuay! 'Urua'da o'nopoē. Menpapi' huakka'da yanopoē'. Meyopi' huaboa'da huakka' yanopoē'. Ka'bayare'po be'a yateyya'. ³Huamenhue'a'eri o'ēnig'a, Maríaensi'po o'ēnig'a. Jacobo ke'nen huama'buy o'e José Simón Judas. Jesúsen huidpopi' oro'ere o'nika'. —Qda'po onte'ti e'peeta' pakhue' o'nepo konig diga'da on'huanopoē'uyate.

⁴—Nogbayo huae'eria Diosen huamanbatia'pakeritaj e'peeta' on'pakika'. Huadakda o'ne. E'bahuaa'ta' on'pakika'. Ke'nenbayo huae'erinayo e'peeta' pakhue' o'nika'. Huadakda o'e. E'bahuaa'ta' pakhue' o'nika'. Konigti ke'nen huabet ke'nen jakyo huae'erikon e'peeta' pakhue' o'nika'. —Jesúsa Nazareteritaj o'mana'uyate.

⁵Keya' Jesústaj eknopoē'ta' pakhue' o'nenok konig Dios teyda ka'dik o'ēnig

Jesúsa kahue'dik o'enig'a kenyo'da sue'da dakhue'da o'tibata'tea'po o'bayarea'uyate. ⁶Ke'nenbayo huag'e'eri eknopog'e'ta' pakhue' o'nenok Jesúsa kenpihuay o'nopog'e'uyate. Nogok nogda nogda huakka' jakyo meyohue'da o'manmadika'uyate.

**Huanigpeika'eritaj kanmanmadike'po
o'mata'mona'uyate.**
(Mt. 10.5-15; Lc. 9.1-6)

⁷“Menhuatiak.” Jesúsa doce huanigpeika'eritaj o'mana'depo nogda nogda botta' nogyo nogyo o'mata'mona'po,

—Doa o'nona'nok dakhue'da nokiregtaj maoroka'dik mo'eapone. ⁸Dagte bo'huaudhuahuika'po katepi' tohuahue' yanikati'. Oteypaj nogtiyo'da yan'tohua'. Huenpu aypo huakupepi' tohuahue' yane'. ⁹Hua'iot yan'otpo, nogtida 'opiot yan'otpo nogda tohuahue' yane'. ¹⁰Jakyo bo'kuddepo keyoyo'da yanikati'. Huakka' jakya' yan'hua'epo keyo yan'tayikati'. ¹¹Jak huatae'eria opudtaj pakhue' ee'nayo kenpa'ti e'peeta' pakhue' ee'nayo ken jakya' huakka' jakya'pi' yan'bakuati'. Yan'orokdepo Diostaj dakhuea'da o'ka'dey aya'ada kan'nopog'e'po soroka e'itimabette yan'itihuekeadi'. Kenomeytaj Diosa digá'nanada castiga o'magka'apo. Sodoma huakka' jak huag'e'ritaj kenpa'ti Gomorra huakka' jak huag'e'ritaj sue'da castiga o'magka'apo. —Jesúsa doce huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po o'mana'uyate.

¹²Ken doce huanigpeika'eria on'bahua'udhuahuika'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'po huadak hua'a on'manbatia'pakpo “yan'nopo'korea', Dios Huairitaj yanoknopog'e',” on'mana'po ¹³dakhue'da nokiregtaj on'maoroka'po kenpa'ti dakhue'taj huasihuaa on'batikubata'tepo on'bayareaduyate.

Juan bautista o'buey'uyate.

(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)

¹⁴Jesúsa 'urua'nanada o'kika'nig huabada aratbut on'batia'pakika'nok Herodes huairia o'tipe'edepo,

—Ken Juan bautista o'etaj. Huakudaka'da ee'tada Diosa o'noyhuadame'tenok 'urua'da o'kika'te. —Herodes nama'da o'nopog'e'po Jesústaj o'tia'pakuyate.

¹⁵—Elías Diosen

huamanbatia'pakerikudak o'noyhuadme'te Jesús o'etaj. —Nogomeya on'batia'pakuyate.

—Diosen a'neneri huamanbatia'pakeri Jesús o'etaj. —Nogomeya on'batia'pakuyate.

¹⁶Herodes kenda o'pe'edepo,

—Ke'na Juan o'etaj. Juantaj yan'huerenokteg i'mana'meynig'a o'noyhuaddepo Jesús o'etaj. —Herodesa oa'uyate.

¹⁷Herodías o'paknok Herodes huairi Juantaj huabakuda' jakyo o'kudame'te. Herodías Herodesen huama'buy Felipeen huatoe ee'tada Herodesa o'koreame'tenok.

¹⁸—Huama'buyen huatoe koreahue'dik i'ene. —Juana ona'nok ¹⁹Herodías Juantaj diga' o'huadiaypo e'arakta' o'paknig'a arakhue'dik o'eme'te. ²⁰Juan huadaky'o'da o'kika' kenpa'ti Dioseny'o'da o'kika' Herodesa o'nopog'e'po Juantaj daka' o'tiokikame'nok Herodías arakhue'dik o'eme'te. Juantaj o'pe'epo nopoekahue' ee'pi' durugda o'pe'eme'te. ²¹Herodesen cumpleañs fiestate Juantaj arakdik ijje Herodíasnayo o'nopog'e'eme'te. Fiestate Herodesen huairi Galilea huairitaj o'batobapeme'te. ²²⁻²³Herodíasen huayobu o'bahuakudpo baile e'nige'te huairi Herodesere huakka'da on'durugpakpo,

—Katepi' i'paknig mena' o'yokapone. Huakka'pi' i'paknig o'yokapone. Buttida ijjay. —Herodesa Herodíasen huayobutaj ona'uyate. ²⁴Huayetaj o'huaquatupo,

—¿Katepi' ona'dik ijjeý? —Oname'te.
—Juan Bautistaen huaku beyok. Yana'.
—Oname'te.

²⁵Herodes huairitaj o'huahua'depo,
—Oyedda baegte Juan Bautistaen
huaku beyok. —Mune'yoa oname'te.

²⁶Herodes kenda o'peedepo pai'da
eknopoqada "Aya'da katepi' on i'pak
menati' kenda ijyokapoy. Buttida ijjay."
Oa'nig. Aya'ada on'peenok nogda ea'ta'
pakhue' o'epo ²⁷"Huabakuda' jakyo
yahuati'. Juantaj yahuerenokteg,
Yagkutotiak. Herodíasen huayobutaj
yayok." Herodesa sorotataj
oname'tenok ²⁸huabakuda' jakyo Juantaj
o'huerenokteppo baegte o'totiakpo
Herodíasen huayobutaj o'yokme'nok
ke'na huayetaj o'yokme'te.

²⁹Kenda Juanen huanigpeika'eria
o'noknopodepo on'tiakpo huabuey
on'tohua'po ogkubarakka'uyate.

**Cinco mil huabokerektaj Jesús ayyo
o'bia'poo'batobape'uyate.**

(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

³⁰Nogok Jesússte doce huamata'moneria
on'koredepo kenda o'kadhuahua'mey
Jesústaj o'nonbatia'pakuyate. Aya'da
o'manmadikika'mey o'nonbatia'pakuyate.

³¹Huakka'nada on'batiakika'nok
on'bahua'ika'nok menokapi'
bapehue'dikda o'nepo,

—Monhua'. Kente aratbut ehue'
e'nika'yo okmapie'ahuaddik a'eya'po
monhua'. —Jesúsa o'mana'uyate. ³²Kente
aratbut ehue' e'nika'yo kusi'pete Jesús
ke'nen doce huamata'moneriere
on'bahua'uyng'a. ³³En'hua'te huakka'ada
on'batiahuaypo Jesústaj on'nokie'po aya'
huakka' jakya' keyo yan'betapet
on'nopepo on'baketonhua'po huakkuruda
on'bakye'uyatenok. ³⁴Jesús o'kotpo
huakka'tada o'batiahuaypo kenomey
konig oveja o'nepo huabet togehue'onig
o'nenok Jesús a o'matinepahui'po

huaboa'da o'manmadika'uyate. ³⁵Huaboa'
e'sikonyakte Jesústaj on'huatiakpo,
—O'sikde. Iyo aratbut ehue' o'ne.

³⁶Ayyo togehue' o'nenok nog jakyo nog
jakyo huakka' jakyo meyhue'da ayyo
kan'baepo yamata'mona'.

—Huanigpeika'eria o'nona'uyng'a,

³⁷—Opuda ayyo yan'bayok. —Jesúsa
o'mana'nok,

—¿Ayyo a'bayokya'po docientos
denario huakupea pan kabae'po menpa'
hua'dik o'e oro'? —Huanigpeika'eria
o'nona'uyate.

³⁸—¿Meniga' pan mo'toe? Yan'hua'po
yan'tiahuay'. —Jesúsa o'mana'uyate.

On'nopepedepo,

—Huabaniga' pan botta' biigyo'da
o'toey. —Jesústaj o'nona'uyate.

³⁹"Huakupo huakupoa' mirebate
yan'bahuad." Jesús a o'mana'nok ⁴⁰cien
kenpa'ti cincuenta huakupo huakupoa'
on'bahuaduyate. ⁴¹Ken Jesús huaba'te
cinco pan botta' biigere o'badapdo
kurudyo o'mabopo Diostaj dakiti
o'tiona'pakdepo pannopote o'posakea'po
huanigpeika'eritaj kan'bayoke'po
o'bayoke'uyate. Botta' biigkon
okpukpukpo aya'tada o'bayoke'uyate.
⁴²Aya'ada on'bape'po noteyya' ogka'uyate.
⁴³On'tiokayonpo doce kusogyo hueda'da
huata'suj on'dohuea'uyate. Pan biig
huaboro' huanemo boro'ta'sujmonere
on'tihueda'uyate. ⁴⁴Cinco mil huabokerek
ken pan on'bape'uyate.

Jesús huahuetiudte o'huae'uyate.

(Mt. 14.22-27; Jn. 6.16-21)

⁴⁵"Kusi'peyo yan'kudpo Betsaidayo
akudpen huakkuru yanoktegi'." Jesús a
huanigpeika'eritaj o'mana'depo
huakka' aratbuttaj jakyoda
o'mata'mona'uyate.

⁴⁶O'mata'mona'depo Diostaj
a'tiona'pakya'po Jesús ote'yo
o'behuikpo ijhue'da o'tiona'pak'uyate.

⁴⁷E'sikde'te kusi'petone' e'pognopoyo o'nenig'a Jesúsyo'da huadarite o'uyate. ⁴⁸E'pognopoyo diga' o'hapoknok e'nokhuayaga'tada huahue' o'nyate. Sikyoedda Jesúsá huahuetiudte o'bahuatiakpo meyhue'da o'batipokaynig'a, ⁴⁹⁻⁵⁰huahuetiudte e'huae'taj huanigpeika'eria on'tiahuaypo aratbuten nokireg o'e on'nopopeo huakka'da on'mepukpo on'sagkia'uyate.

—Me'pukhue' yane'. Do ijje. —Jesúsá o'mana'uyate.

⁵¹Kusi'petone'yo o'kudpo huanigpeika'eriere on'huaduyate. E'kudte bapoka o'batikon'uy. Huakka'nanada on'mepuke'po "kenpihuay" oda'uyate. ⁵²Jesús o'paknok Diosa pan o'biame' nopoenkahued kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopogehued o'nenok diga'nanada on'mepukuyate.

Genesaretyo Jesúsá o'bayarea'uyate.

(Mt. 14.34-36)

⁵³E'pogtone' o'noktegdepo Genesaret huadaribayo on'betdepo o'nokye'uy. ⁵⁴En'kotde'te Jesús o'e aratbut o'nokie'depo, ⁵⁵Jesússte dakhue' e'huae' a'manpatotiakya'po nogyon nogyon on'baketpo huaboa'da Jesússte asukte on'manpatotiakuyate. ⁵⁶Meyopi' Jesús o'hua'epo jak kuruyo huakka' jakyopi' dagte dakhue' e'huae' on'manpahueda'po "O'nen huaok huakubogpi kan'nejatue'po," Jesússtaj diga' o'nona'nok aya'ada on'nejdepo Diosa o'bayaread'uy.

Huanopoya'da dakhuea'da on'nopopeo Diostaj dakhuea' ogkika'.

(Mt. 15.1-20)

7 ¹Nogok Jerusalénya' fariseo huairi Moisésenba' huamanmadika'eriere on'tiakdepo Jesússtaj on'huahua'uyate.

²Konig adhuea'pane' bapehued on'bakoyo'ika'uyatenig sue'ada Jesús en huanigpeika'eria konig kahue' o'nika'po ba'koyohue'ada on'hapika'nig judío huairia on'batiahuaypo "dakhuea'da ogkika'," on'huaa'uyate. ³(Konig adhuea'pane' ogkika'uyatenig aya' judfomey fariseoere ogkika'po aypo bapehued huakka'da on'ba'koyo'ika'.

⁴Kenpa'ti aypo huabae' jakya' on'tiakpo bapehued on'ba'koyo'ika'. Vasos, platos, ollas, kutopatak on'ba'koyo'ika'uyate.)

⁵Konigepo fariseoa Moisésenba' huamanmadika'eriere Jesússtaj o'nona'po:

—A'nenda oro'en adhuea'pane' huadaknopoda Diosa meknopogepo bapehued on'ba'koyoika'uyate. Mena'po kenda o'nen huanigpeika'eria nigpeehue'ada ba'koyohue'ada yan'bape'ika'. —O'nona'uyate.

⁶—Diosen huamanbatia'pakeri Isaías opud nama'da huanopog'eritaj daka' bo'timadoya'uyate:

In aratbuta Diostaj o'paki nama'da o'dika'nig'a do'taj huanopoya'da eretpakhue' o'ne. ⁷Nama'da do'taj dakiti mo'tiona'pakika'ne.

Huabokerekada e'huaa'yo'da on'manmadikika'nig'a.

Isaías o'madoya'uyate. ⁸Kenda opudomey bo'kika'po Diosen e'mana'ba' nigpeehue'ada konig opuden adhuea'pane' ogkika'nig bo'kika'po vasos platos nogtaj nogtaj bo'koyo'ika'po nogda nogdak on'bo'kika'nig'a. ⁹Konig opuden adhuea'pane' on'pakpo ogkika'uyatenig a'kikaya'po Diosenba'taj nigpeehue'ada bo'kika'ne. ¹⁰"O'nen huaojtaj huayetere nigpeika'dik mo'ene kenpa'ti tihuapokika'dik mo'ene. Pai'da ee'nayo bayokika'dik mo'ene," kenpa'ti "Huaojtaj huayetapi' huasi'poa dakhuea' e'huaa'ika'nayo bueydik mo'ene." Moisésa o'mana'uyate. ¹¹"Huaojtehuapa'

huayeeretehuapa' aya'da Diostaj o'bayokde'po opudtaj bayokhue'dik o'nene." Kenpa' be'api' huaojtaj huayetere ona'dik o'ne. ¹²Kenpa' ena'nayo huaojtaj huayetere tihuapokhue'dik o'nepo bayokikahue'dik o'nepo nama'da mo'manmadikika'po ¹³ken konig adhuea'pane' ogkika'nig bo'kika'po Diosen hua'ataj nigpeehue' mo'ika'po, ken konig nogda nogda nama'da bo'kika'nig'a. —Jesúsa judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

¹⁴"Iyon yan'batiak." Huakka' aratbuttaj Jesúsa o'mana'po,

—Do'taj menigpeepo yan'nopoenka'.

¹⁵Katepi' e'pe'pi' Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Dakhue'dik ea'nayo, da ea'nayopi' Diostaj dakhuea' e'ka' e'dik o'e.

¹⁶Do'taj daka' menigpee'. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁷Huakka'da aratbut egkupopakya' Jesúsa e'bakuade' jakyo e'kudde'te "Katepi' bo'pe'po konig Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. Ia'nig. Nopoenkahue' o'nepo daka' mona'." Huanigpeika'eria Jesústaj o'mona'uyate.

¹⁸⁻¹⁹—Menpa' opud kenpa'ti nopoenkahue' mo'e. Katepi' mo'bape'po hua'aypo o'kudika'po huaminyo o'hua'po huaminya' ken o'orokika'. Huanopo'yo kudhueada Diostaj dakhuea' e'ka' ehue'dik o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kenda oa'nok katepi' aypo huaenpi' bape'dik o'ene. Aya'da bape'dik o'ene, huabo'a'da on'nope'uy.

²⁰—Huanopoya'da dakhuea'da e'nope'nayo dakhuea'da bo'ka'apone, dakhuea'da boa'apone. Kennayo Diostaj dakhuea'da o'e. ²¹Huanopoya'da on'pakpo dakhuea'da on'nope'ika'po, huanopoya'da on'eretpakpo nogen huatoe on'bakdejpo, nogtaj nogtaj on'bakdeika'po, on'huadiaypo on'barakika'po, ²²huanopoya'da on'pakpo on'bereika'po, huanopoya'da nogen

en'tamaeta' on'eretpakpo, huanopoya'da dakhuea' ogkika'po, huanopoya'da nama'da on'manika'po, huanopoya'da aya'da digā'da on'eretpakika'po, huanopoya'da digda on'bahuahuayika'po, huanopoya'da on'bahuae'ika'po, huanopoya'da huata'tada on'pakika'po huanopoya'da konig nopeehue'ada ogkika'po. ²³Ken konig huanopoya'da aratbut ogkika'nok Diostaj dakhuea'da o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Esoeri ettone'a Jesústaj oknope'uyate.

(Mt. 15.21-28)

²⁴Keya' Jesús o'hua'po Tiro Sidónere huadaribayo o'hua'uyate. Jakyo o'kudpo iregireg e'kudta' e'paktada sue'ada on'tiahuaynok ²⁵ettone'si'poen huaye idada o'nopepo Jesúsen hua'ite huikudate o'tihuad'uyate. Ke'nen huayobutaj toto' nokiregā on'opo'toenok dakhue'da o'uyate. ²⁶Ettone' esoeri o'epo sirofenicia huā'eri o'uy. "Do'hued huayobutaj toto' nokiregtaj yakoroka'." Jesústaj ona'uyate.

²⁷—Hueretda judío huasi'po huakkuruda bape'dik o'nika'. Huasi'poen aypo yokhue'dik kuhuataj. —Jesúsa esoeri ettone'taj ona'nok,

²⁸—E'e', Huairi. Kuhuanayo kutopatopen huasi'poen e'ta'sujkahua' on'papika'. —Ettone'a ona'nok,

²⁹—Huadaknada mena'nok hua'dik i'e. Toto' nokireg huayobutaj o'takorokonde. —Jesúsa ona'uyate.

³⁰Jakyo o'kumejdepo huayobu huatayte dak e'unde'te o'huednig o'huahuay'uyate. Toto' nokireg o'orokde'uyate.

Huabokerek a'pakhue'dik kenpa'ti e'peokbettaj Jesúsa o'yarea'uyate.

³¹Jesús Tiro huadaribaya' o'hua'po Sidónyo o'pokpo Decápolis huadaribayo nog jakyo nog jakyo o'pokpo e'pog Galileayo o'tiakuyate. ³²Keyo

huabokerektaj on'huatotiakpo e'peokbet kenpa'ti a'pakhue'dik e'huage', "yatibata'te." Jesústaj o'nona'nok ³³huakka' aratbutya' o'baktohua'depo o'peokba'kudpo o'bapitisupupo o'no'deya'po, ³⁴kurudyo o'tiahuaypo, "aaj" oa'po, "yapeokbete'," oa'uyate.

³⁵Idada o'peokbeteonpo o'noyarudpo huadakda a'pakdik o'uyate. ³⁶"Kenda ijka'dey nogomeytaj batia'pakhue' yane'." Jesúsa o'mana'nig'a ighua'mon e'mana'tada nogiti huakka'mon kenda on'batia'pakonhua'po. ³⁷Kenpa'ti Jesústaj on'mepuke'po,

—Aya'tada 'urua'nanada o'kika'po e'peokbettaj o'mapee'a'apo kenpa'ti a'pakhue'dik huaboa'da a'pakdik o'ne. —Aratbuta on'batia'pakuyate.

Cuatro miltaj Jesúsa e'batobape'uyate.
(Mt. 15.32-39)

8 ¹Nogok onte'ti huakka'nanada egkupopakte kenpa'ti aypopi ehue'da o'uyate. Jesús kenda o'nopoepo huanigpeika'eritaj o'mana'po:

²—Inomey aratbut bapa'me'noea' iyoda doere o'nedepo aypobayo' o'nenok ijmatinepahui'po. ³Jakyoda mata'monahue'dik ijjej. Huakka'mon bidteda on'tiakme'tenok e'mata'mona'nayo dagta' arogdik o'nenok. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴—Iyo aratbut ehue' o'nika'. ¿Meyo aypo o'eyapet? —Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'uyate.

⁵—¿Meniga' pan mo'toe? —Jesúsa o'mana'nok.

—Siete. —O'nona'uyate.

⁶"Barakte yan'bahuad." Jesúsa o'mana'uyate. Siete pan o'ba'padpo, "Dakiti Dios, daka' joka'ne," o'tiona'pakdepo o'posakea'po huanigpeika'eritaj o'bayoke'uyatenok aratbuttaj on'bayoke'uyate. ⁷Sue'da biigkon on'toenok "Dakiti Dios" ona'depo

"yan'bayoke'," o'mana'uyate.

⁸Noteymeya'da aya'ada on'bape'uyate. Noteymeya'da en'bapepi' siete kusogyo huata'suj huedmeya'da on'dohuea'uyate.

⁹Konig cuatro mil on'bape'uyate.

"Jakyoda yan'huati'," Jesúsa o'mana'depo, ¹⁰huanigpeika'eriere kusi'petone'yo o'kuddepo Dalmanuta huadariyo o'hua'uyate.

Konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katapi' oro' tiahua'yhue' o'ika'uynig mo'nigka'.
Fariseo huairia Jesústaj o'nona'uyate.

(Mt. 16.1-4; Lc. 12.54-56)

¹¹A'ti fariseomey Jesústaj on'huatiakdepo huaboa'da on'batia'pakpo a'dikdikya'po, "konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katapi' oro' tiahua'yhue' o'ika'uynig mo'nigka'," Jesústaj o'nona'uyate. ¹²Huanopoya'da "aaaj" oa'depo,

—"Konig Diosayo'da ka'dik kurudya' katapi' oro' tiahua'yhue' o'ika'uynig mo'nigka'." Nama'da o'nona'ne. Konig mona'nig opudtehuapa' kahue' ijjeapoy, buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹³Jesús o'bakhua'po kusi'petone'yo o'kudpo akodpen o'hua'uyate.

"Fariseo huairi dakhue'dik e'huage' on'manmadikika'. Keyoj ijjay." Jesúsa oa'uyate.

(Mt. 16.5-12)

¹⁴Kusi'pete on'hua'po pan e'tohua'ta' o'nokkahuuduyate. Nogtiyo'da on'toe'uyate kusi'peyo.

¹⁵—Eya', fariseoen e'bia'ontaj keyoj ijjay. Herodesen e'bia'ontaj keyoj ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶—Pan toehue' o'eno'k kenda mona'ne. —Jesúsen huanigpeika'eria huaboa'da huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁷—Pan toehue' o'ey mena'po mo'batia'pak. Pantaj mepu'kehue'dik mo'ika'ne. Kenda ka'dik ijjej nopoehued

mo'ē kenpa'ti nopenkahued mo'ēne.
Menpa' huanopoya'da oknopōehue'dikda
mo'ika'ne. ¹⁸Huakpoa mokpōenig'a menpa'
tiahuahue' mo'ē. Huapeok bo'peokjēne
menpa' peēhue' mo'ē. Pan ijbiam'mey
menpa' bokkahue'de. ¹⁹Cinco mil
huabokerektaj cinco pan ijbayokemey.
¿Meniga' kusogyo huata'suj huedmeyā'da
yan'ohueame'? —Jesúsa o'mana'uyate.

—Doce. —O'nona'uyate.

²⁰—Cuatro mil aratbuttaj siete pan
ijbayokemey. ¿Meniga' kusogyo
huedmeyā'da yan'ohueame'? —Jesúsa
o'mana'nok,

—Siete. —Huanigpejka'eria
o'nona'uyate.

²¹—Menpa' kenda nopōehued mo'ē.
—Onte'ti o'mana'uyate.

**Huakka' jak Betsaidaya' Jesúsa ekpobigtaj
o'yareaduyate.**

²²Nogok Betsaida huakka' jakyo
on'tiakuyate. Jesúste ekpobigtaj
on'totiakpo “yakpotibata'te,”
o'nona'uyatenok ²³ekpobigtaj o'ta'koypo
huakka' jakya' o'baktohua'po igkusi'huēa
okpotihueke'po o'tibata'tepo,

—¿Menpa' sigpi' tiahuaydik i'ē?

—Ona'uyate.

²⁴Ekpobig o'tiahuayatupo,

—Huabokerektaj ijtiahuaypo konig
ohuey on'hua'e. —Jesústaj ona'uyatenok,
²⁵onte'ti Jesúsa okpotibata'tenok huaboa'da
'urunanada aya'tada o'tiahuay'uyate.

²⁶—O'nen jakyo yahuati'. Huakka'
jakyo huahue' yāē'. Kenda o'nigka'ne
batia'pakhue' yāē'. —Jesúsa ona'uyate.

**Diosen Cristo i'ēne. Diosa kurudya'
me'ta'mona'uayne. Pedroa Jesústaj
ona'uyate.**

(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)

²⁷Cesarea de Filipino huadaribayo nog
jakyo nog jakyo huanigpejka'eri Jesúsere
on'hua'epo dagte,

—¿Be o'ēa' do'taj aratbuta
menhuaa'ika'? —Huanigpejka'eritaj
Jesúsa o'mana'uyate.

²⁸—Juan Bautista on o'ē. Noga
bo'huaa'ika'ne. On Elías o'ē. Noga
bo'huaa'ika'ne. Diosen
huamanbatia'pakero o'ē. Nogomeya
bo'huaa'ika'ne. —Huanigpejka'eria
o'nona'nok,

²⁹—¿Be o'ēa' do'taj opudā on'huaa'ika'?
—Jesúsa o'mana'uyate.

—On Diosen Cristo i'ēne. Diosen
Huasi'po i'ēnok Diosa me'ta'mona'uayne.
—Pedroa ona'uyate.

³⁰—Kenda ona'ne be'tapi' manahue'
yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

**“Ijbueydeapoy.” Jesúsa o'batia'pakpo
oa'uyate.**

(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)

³¹Jesúsa huaboa'da o'manmadika'po:

—Do huabokerek ijjepe Diosya'
ijtiakuy. Pai'nanada ijnopo'ēapoy. Judío
huairitone', sacerdotē huairi, kenpa'ti
Moisésenba' huamanmadika'eriereā do'taj
eknopōē'ta' pakhue' o'nepo
men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te
Diosa me'noyhuada'apone. ³²—Jesúsa
daka' o'mana'uyatenok Pedroa
o'tohua'depo, “kenpa' ahue' yāē', Huairi,”
ona'uynig'a ³³Jesúsa o'batikorudpo
ke'nen huanigpejka'eritaj o'tiahuaypo
Pedrotaj ona'po:

—Konig huabokerekada nama'da
on'nopoika'nig o'na konigti i'nopoika'po
Diosen e'nopōē' nopōehue'da i'ēne. Konig
totonig ia'ne yahuati'. —Jesúsa ighua'da
ona'uyate.

³⁴Huanigpejka'eritaj kenpa'ti huakka'da
aratbuttaj menhuatiakde' o'mana'depo
huaboa'da o'manmadika'po:

—Bepi' do'taj e'nigpejka'ta' e'paknayo
katepi' hu'enda on'pakika'ona'ti
eretpakhue' ka'nike'. Ona'ti do'huedyo'da
kan'pakike'. Kenpa'ti do'taj

moknopoika'po pai'da nopo'edik mo'ēapet. ³⁵Kenpa'da hua'enda e'paknayo Cristoere kurudyō onte'ti nounhuahuahue' o'nika'apo. Do'taj e'nigpeika'ta' on'pakpo huadak hua'a huakka' on'pakpo kenpa'da hua'enda pakhue' o'nepo onte'ti Diosere kenpa'da on'noeonhuahuika'apo. ³⁶Aya'ada oy katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Kurudyō Diosere noeonhuahuikahue'dik o'neapo. ³⁷Diosere a'noeonhuahukaya'po katepi' Diostaj yokhue'dik mo'ēpo kenpa'da do'taj pe'e'dik mo'ika'ne. ³⁸In aratbut dakhuea'da ogkika'po Diostaj nigpeehue' o'nika'po inomey be'api' do'taj e'nokbira'nayo do'hued e'manmadika'taj en'tobira'nayo nogok do huabokerek ijjepe onte'ti ijtiakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Diosya' kurudya' ijhuarakpo Diosa 'urua'nanada megka'nok Diosen huata'monieriere 'urua'nanada ijjepe ijtiakapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

9¹—Huakka'nanada Diosen Nokireg on'nopo'toēpo Dios Huairitaj daka' on'nigpeika'apo. Kenpa' opudomey huakka'mon bueyhued mo'ēpo bo'tiahuayapo. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús o'eypakatuyate.
(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)

²Seis huame'noe e'pokde'te Pedrotaj Jacobotaj Juantere o'batohua'po huakupa kutayo Jesúsa o'batobehukuyate. En'tiahuayte Jesús en huakok konig niokpo o'kokeypakuyate. ³Yudtakon diga'da o'takeregpakatupo konig senogda o'etuyate. Aratbutnayo konig keregda kahue'dik o'nika'. ⁴Elíastaj Moiséstaj Jesúsere en'batia'pakte on'batiahuay'uyate.

⁵—Oro' iyōda o'ēpo huadakda o'ene. Bapa' bak o'kay'. Ontehuapa' nogtida

Moiséstaj nogtida Elíastaj nogtida o'kay', Huairi. —Pedroa ona'poda ona'uyate. ⁶Pedromey diga'da on'mepuke'po koniga' a'ay' Pedroa nopogehue'ada oa'uyate. ⁷Kenpa' ena'te e'sihua' o'batibuk'uyate. E'sihuiya' on'peēpo:

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene. Kentaj yan'nigpeika'. —Diosa o'mana'uyate.

⁸A'tida en'tiahuayte Jesústayo'da on'tiahuay'uyate.

⁹Huakupaya' en'huarakde'te —Do huakudaka'da e'bueyada noyhuadhued e'ed kenda huakupayo huaboa'da bo'tiahuaynig batia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate. ¹⁰Konigepo kenda batia'pakhue' o'ne'uyng'a huayahuayayo'da kate e'noyhuadtaj Jesúsa ya'batia'pak on'batia'pakuyate.

¹¹Konigepo Jesústaj:

—“Cristo tiakhued e'ed Elías huakkuruda tiakdik ya'ēapet.” ¿Mena'po Moisés humanmadika'eri kenda yadika'? —Jesústaj o'nona'uyate.

¹²—Elíasonigti huakkuruda tiakdik o'ēapo. Aya'tada a'manopo'yareaya'po yatiakapet. Diosen Huasi'po pai'nada ya'nopo'ēapet. Kentaj yan'tibirae'apet. Kenda huaojba'te on'madoya'uyate.

¹³Elíasonigti e'tiaktada on'tibirae'po konigti on'pakpo dakhuea' ogkame'te. Konig Apagba'a oa'nig ogkame'te. —Jesúsa Pedromeytaj o'mana'uyate.

Huasi'po toto' nokirega e'nopo'toētada
Jesúsa o'yarea'uyate.
(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)

¹⁴Jesúsen huanigpeika'erite on'bahua'po okyehued e'ed huakka'nada e'kupopakada Moisésenba' huamanmadika'eria Jesús en huanigpeika'eritaj en'maboyte Jesúsomey on'batiahuayato'uyate. ¹⁵Jesústaj on'tiahuaydepo on'mepu'kepo on'huaketonyakpo durugteda on'baaka'uyate.

16—¿Katea' yan'batia'pak?
 —O'mana'nok 17nogtiada oa'tokpo,
 —Do'hued huasi'potaj dakhuea' toto'
 nokirega o'nopo'toenok a'pakhue'dik o'e.
 18Kenpa'ti menokapi' e'nopo'toete
 o'ketpakonpo barakte o'huekika'po
 kutajpoa' o'orokika'po hua'id
 o'idta'peteye'po dig'a da o'arognok ontaj
 o'totiakne. “Dakhue' nokiregtaj
 ya'norokka',” o'nen huanigpeika'eritaj
 e'mana'tada orokahue' o'ne,
 Humanmadika'eri. —Nogtiada
 ona'uyate.

19—Opudomey judío aratbut do'taj
 eknopo'e'ta' pakhue' mo'ene. Oknopoehue'
 huage'eri mo'ene. Dios teyda o'epo
 bayarea'dik o'e oknopoehue'da mo'ene.
 Ijhue'ta'da do'taj moknopoene.
 Huasi'potaj yan'totiak. —Jesúsa
 o'mana'uyate.

20Huasi'potaj on'totiaknok dakhuea'
 nokirega Jesústaj o'tiahuaydepo huasi'potaj
 o'ketpakonka'nok sorokte o'huekpo,
 o'pokore'epo o'tiokkutajorokuyate.

21—¿Meniga' huabayoka' dakhuea'
 nokirega ya'nopo'toika'po
 ya'ketpakonka'ika'? —Jesúsa ona'uyate.

22—Si'nog ee'ted nogok nogok
 huakka'da dakhue' nokirega a'araknya'po
 ta'akyo huahueyopi' o'enika'. Ka'dik
 ee'nayo oro'taj mo'matinepahui'po
 bo'tihuapok. —Ke'nen paga ona'uyate.

23—Do'taj eknopo'e'nayo aya'tada
 ka'dik ijje'po yarea'dik ijje'y. —Jesúsa
 ona'nok,

24—Yoknopoey, nogiti nogiti eknopo'e'
 be'tihuapok. —'Utta'da ona'uyate.

25Huakka' aratbut on'kupopaknok
 Jesúsa o'tiahuaypo,
 —E'peokbet a'pakhue'dikere nokireg
 ya'orokpo huasi'poya' yakhuati' onte'ti
 a'kudya'po tiakhue' yae'. —Jesúsa
 dakhue' nokiregtaj huiyokda ona'nok,
 26dakhue' nokirega o'sagkiadpo
 o'ketpakogka'po e'bueyonig o'orokpo

o'enon'uyate. Konigepo “e'buey o'e,”
 huakka'mon on'batia'pakuyning'a
 27Jesúsnayo o'ta'koypo o'boa'uyate.
 Huasi'po o'bodyuate.

28Jesús jakyo o'kuduyate.
 Huanigpeika'eriyo'da kenere o'nepo,
 —¿Oro'nayo dakhue' nokiregtaj
 mena'po orokahue' o'e? —Jesústaj
 o'nona'uyate.

29—Bapehue' mo'unhua'po kenpa'ti
 mo'tiona'pakonhua'po dakhue' nokiregtaj
 ta'mona'dik mo'ene. —Jesúsa
 o'mana'uyate.

**“Do'taj me'darakapone.” Onte'ti Jesúsa
 o'mana'uyate.**

(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)

30Keya' o'hua'po Galileayo konig
 iregiregteda o'pokonhua'po.

31Huanigpeika'eritaj o'manmadika'po
 iregiregteda o'hua'onhua'po. “Do
 Huabokerek ijjenok Diosa
 me'ta'mona'uyne. Huabokereka
 men'bahuatitotiakapet. Men'arakapone.
 Bapa'me'noe huakudaka'da e'e'ada
 ijnoyhuadapoy.” Jesúsa
 o'manmadika'uyate.

32Huanigpeika'erinayo kenpa'
 nopoenkahue' o'nepo on'me'pakpo
 “¿monig ya'e'?” onahue' o'nyuate.

**“¿Be'a hueret huairida e'dik ya'et'?”
 Huanigpeika'eria on'batia'pakuyate.**

(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)

33Capernaumyo on'tiakdepo jakyoda
 o'eato'po,

—¿Dagte o'tiakpo katetaj mo'batia'pak?
 —Jesúsa huanigpeika'eritaj
 o'mana'uyate.

34“¿Be'a hueret huairida e'dik ya'et'?”
 on'batia'pakpo a'tokhue' o'nuyate. 35Jesús
 huanigpeika'eritaj a'manmadikaya'po
 o'huadpo “yan'kupopak,” o'mana'po,
 —Bepi' doere huairi ee'ta' e'paknayo
 nog aratbuten huanaba'nig ka'nike' konig

nogtaj kan'tihuapokike'. —O'mana'po³⁶ huasi'potaj o'ta'koypo nopoyo o'totiakpo hua'opite o'doko'uyate.

³⁷—Do ijpaknok be'api' in huasi'potaj di'da o'depo o'tihuapokika'po konigda do'takon o'de do'hued Apagtakon o'de. Ke'na me'ta'mona'uyné. —Jesúsa o'mana'uyate.

Ken aratbut opudomeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo daka' bo'tihuapokika'ne.

(Lc. 9.49-50; Mt. 10.42)

³⁸—Nogbokereka o'nendik o'dikka'po toto'taj o'maenika'. O'tiahuaypo oro'ere huahue' o'ika'nok, “Keje', kahue' yae'.” Ona'mey, huamanmadika'eri. —Juana ona'uyate.

³⁹—Kentaj “kahue' yae',” onahue' yane'. Be'api' konig tiahuayhued o'ika'nig do'hued huadik o'dikka'po eka'nayo onte'ti do'taj dakhue' huaahue'dik o'eapo.

⁴⁰Ken aratbuta oro'omeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo oro'omeytaj bo'tihuapokne. ⁴¹Cristoen huanigpeika'eri mo'enok do ijpaknok be'api' huamai' hue'ey e'yoknayo dapi' Diosa dakhuapa o'bayokapo. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'po.

Keyoj nama'da e'toka'nayo dakhue'da o'unhuahuika'apo.

(Mt. 18.6-9; Lc. 17.1-2)

⁴²—Be'api' do'hued 'uru huaknopoe'eritaj dakhuea' e'batoka'nayo ke'ponanada castiga Diosa ogkadhuahuika'apo. Konigepo do'hued 'uru huaknopoe'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' e'paknayopi' dakhuea' batokahued huidtone' ke'nen huahuerenta' yan'tiontidukupo ta'kotdik a'eya'po jod yakoyo e'kotnayo kenda konig sue'da castiga e'magka' o'e.

⁴³⁻⁴⁸Huaba'pi' hua'ipi' huakpopi' dakhuea' e'ka' huata'da e'toka'nayo dakhue'nanada o'enok Diosa castiga o'magka'po ta'akyo

o'enapo. Ta'ak o'bakpakonhuahuika'apo bakayhue' o'eapo. Konigepo huabaapi' hua'iapi' huakpoapi' dakhuea' e'toka'ta' e'paknayo dakhue'da o'epo kahue'dik a'eya'po e'boktegnayopi' huadak ya'eapet, dakhuea' kahue'dik a'eya'po ekpokotoknayopi' huadak ya'eapet. Ken konig yan'nopoe'epo dakhuea' kahue' yanika'. Dakhuea' eka'nayo Diostaj dakhuea' boka'nok castiga mogkadhuahuika'apone. Ta'akyo mo'bakpakonhuahuika'apone. Bakayhue'dik o'unhuahuika'apo.

⁴⁹Sal pai' e'eada huadakda o'kika'nig konigti pai'da mo'nopo'epo huadakda mo'eapone. ⁵⁰Sal huadakda o'epo o'kika'. Pai' ehue' ee'nayo huadak kahue'dikda en'dik o'ene. Konig salonig ya'nepo huadaknopo'da huayahuaya di' yan'maepo yan'manoeyika'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

“¿Huabokerek huatoe'taj menpa' en'dik ya'ne?” Jesústaj nama'da kae'po fariseoa o'nona'uyate.

(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)

10 ¹Keya' Jesúsa o'bakhua'po Judeayo kenpa'ti Jordán akodpen huadariyo o'hua'uyate. E'tiakte onte'ti huakka'nanada ogkupopakuyate. Konig o'kika'po o'manmadika'uyate. ²Jesústaj a'dikdikya'po sue'da fariseo on'huahua'po, “¿Huabokerek huatoe'taj menpa' kenpa'da endik ya'e'?” Jesústaj o'nona'uyate.

³—¿Kate yamana'uyate Moisésa? —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴—“Huatoe' e'en beroba' madoya'dik mo'epo huatoe' endik mo'e.” Moisésa o'mana'uyate. —O'nona'uyate.

⁵—Konig nopoteyda mo'ika'po Diostaj e'nigpeika'ta' pakhue' mo'ika'nok Moisésa kenda o'madoya'uynig'a. ⁶Huakkuruteda Diosa aya'tada o'ka'uypo huabokerek ettone'ere o'ka'uyate. ⁷“Konigepo

huabokerek ke'nen huaoj huayeeretaj okorokpo ettone'taj a'toepakya'po. ⁸Botta' e'eada on'toepakdepo konig nogtida o'ne." Apagba'te kenpa' oa'. Botta' e'eada nogtida o'ne. ⁹Kenda Diosa o'toepaka'denok huabokereka enhue'dikda o'ne. —Jesúsa fariseomeytaj o'mana'uyate.

¹⁰Nogok huanigpeika'eriere jakyoda o'nepo, "¿Huatoe menpa' en'dik o'e?" Jesúsen huanigpeika'eria o'nona'nok,

¹¹—Be'api' huabokerek huatoe'taj e'ennayo nogtaj o'toepakpo huakkuru huatoe'taj dakhuea'da ogka'. ¹²Kenpa'ti ettone'a huatoe'taj e'ennayo nogtaj o'toepakpo dakhuea'da o'ka'. Diostaj dakhuea'da o'ka'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesúsa huasi'potaj o'mationa'pakuyate.

(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)

¹³Jesúsa daka' kan'bake'po huasi'po kentaj en'batotiaktada ke'nen huanigpeika'eria "keje', batotiakhue' yane'," on'mana'uyate. ¹⁴Kenda Jesús o'tiahuayo o'diayatupo.

—Huasi'po do'te kan'batiake'. "Kaeya'," manahue' yane'. Konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopoe'eri Diosensi'po o'nepo Dios Huairitaj on'nigpeika'apo. ¹⁵Huasi'po do'taj 'urunopo'da menoknopoe'po men'nigpeika'ne. Konig huasi'po Dios Huairitaj daka' o'noknopoenig konigti opudomey oknopohue' ee'nayo Dios Huairiensi'po ehue'dik mo'eapone. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶Huasi'potaj o'badokoe'po o'batibata'te'epo Diosa daka' kabake'po o'mationa'pakuyate.

Huabokerek huairi Jesúsera on'batia'pakuyate.

(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)

¹⁷Dagte Jesúsa huaboa'da o'hua'depo huabokereka o'huaketonyakpo huikudate o'tihuadpo,

—¿Kurudyo Diosere a'noeonhuahuikaya'po kate huadakda kika'dik iije, huadakda huamanmadika'eri? —Jesústaj ona'uyate.

¹⁸—Ka'tia'po huadakda i'ene ona'. Diosyo'da huadakda o'ika'. ¹⁹Diosen e'mana' i'nopo'e. Nogen huatoe'taj bakdejhue' yaika'. Aratbuttaj yahuadiaypo arakhue' yaika'. Nogen bakbrehue' yaika'. Nama'da bahuaahue' yaika'. Da ahue' yaika'. Huaotaj huayetere daka'da yanigpeika'po daka' yamatoika'po yabayokika'. Kenpa' Diosa o'mana'uyate i'nopo'ene. —Jesúsa ona'uyate.

²⁰—Do huasi'poedanda kenda aya'da ijnigpeika'uy, Huamanmadika'eri. —Huabokereka ona'uyate.

²¹Jesúsa di' o'epo o'tiahuayatupo,

—Nogitied ka'diken i'ene. Huakupete aya'da i'tamaetnig yabahuaya'. Ken huakupete yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matounhuahuika'apone. Do'taj behuatiakpo beta'hua'ika' e'bueypi' beta'hua'ika'. —Jesúsa huairitaj ona'uyate.

²²Huairia kenda o'pe'epo nohue' o'unpo huakka'nanada o'tamaenok suhue'nanada o'epo okhua'uyate.

²³Huanigpeika'eritaj okpokuberudpo, —Bepi' huairi huakka'nada e'matoe'ta' huaretpakeri Dios Huairitaj oknopohue'dik o'neapo, Diosensi'po ehue'dikda o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁴Huanigpeika'eria Jesúsen hua'ataj o'pe'epo on'mepuke'nok onte'ti Jesúsa o'mana'po:

—Huakka'da e'matoe'ta' huapakeria Dios Huairitaj oknopohue'dik o'neapo. Diosensi'po ehue'dikda o'ne. ²⁵Konig camello huaboro' 'uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da on'matoe'po Diosensi'po ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁶Huanigpeika'eria kenda on'peepo huakka'da on'mepu'kepo huayahuaaya on'batia'pakpo:

—iKenpihuay! ¿Be'a Diosensi'po e'dik ya'neapo? ¿Be'a Diosere onte'ti noeonhuahuika'dik ya'neapo?
—On'batia'pakuyate.

²⁷Jesúsa o'batiahuaypo o'mana'po:
—Huabokereka huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. O'nada on'pakpo noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti manoeanhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e.
—O'mana'uyate.

²⁸—Oro'nayo aya'da o'matojika'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey. —Pedroa ona'uyate.

²⁹—Aya'ada ke'nen jak kenpa'da o'nen, huama'buytaj huidpotapi' o'nen, huaojtaj huayetapi' o'nen, huatoe'taj huasi'potaj ta'bapi' o'nen. Huadak hua'a o'deretpakpo kenpa'ti do'tayo'da a'nigpeikaya'po o'nen.
³⁰O'nennok Diosa oy huakka'nanada o'bayokapo. Jak, huama'buy, huidpo, huaye huasi'po, ta'bakon o'bayokapo. Pai'da e'nopo'ebet o'bayokapo. Nogok Diosere on'noeonhuahuika'apo. ³¹Oy huakka'da huairi e'eadada nogok huairida ehue' o'neapo. Konig huanaba' o'neapo. Huakka'mon konig huairionig ehue'da o'nika'nig konig huanaba'da oy o'nika'nig. Nogoknayo 'urua'da o'neapo. Konig huairitone' o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

“Do'taj me'darakapone.” Jesúsa onte'ti o'a'uyate.

(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)

³²Jerusalényo dagte Jesús huanigpeika'eriene on'behuikpo Jesús huakkuruda o'hua'enok huanigpeika'eri on'mepuke'po nogomey on'tahua'po on'me'pukuyate. Doce huanigpeika'eritaj nogyonda o'batohua'po konig megka'apone o'mana'po:

³³—Jerusalényo o'hua'ne. Do huabokerek ijjepe Diosya' ijtiaakuy. Jerusalényo huabokereka sacerdote huairiomeytaj men'yokapone. Moisésenba' huamanmadika'eritere men'yokapone. Ken bueydik o'e men'huaa'apone. Nog aratbuttaj judío ehue'taj do'taj menyokapone. ³⁴Nog aratbuta do'taj men'tierikapone. Huiyokda pidetbi'a men'bitbitapone. Mentisupu'eaopone. Me'darakapone. Botta'a' e'tisikde'te kubarakyo huakudaka'da e'eme'tada Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jacoboa Juanerea huairi bo'yahuea' o'nona'uyate.
(Mt. 20.20-28)

³⁵Zebedeoen huasi'po Jacobo Juanere Jesústaj on'huahua'po,
—Kenda ona'nig oro'taj mogka', huamanmadika'eri. —Juan Jacoboere o'nona'uyate.

³⁶—¿Kate bo'pak? —Jesúsa o'mana'nok.

³⁷—O'na 'urua'nanada huakhuairi e'ede'te konig huairi e'huae' onte da'kopen ope'topen bohuada'. —Jesústaj o'nona'uyate.

³⁸—Kenpa' onahue' mene'. Do pai'da ijnopo'eapoy. ¿Menpa' doere konigti pai'da nopo'e'dik mo'e'? —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹—Ee', onere pai'da nopo'e'dik o'ey. —Jesústaj o'nona'uyate.

—Buttida ijjay, konig pai'da ijnopo'eapoy opud konigti pai'da nopo'e'dik mo'e'apone. ⁴⁰Nogok do huakhuairi ijjedepo ijmana'ika'apoy. Doere huakhuairi ka'ne'po do'huanayo yahueahue'dik o'nene. Kenomey do'hued Apag Dios a'nennada o'baktie'ea'uynigtaj doere huairi o'bayahuea'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹Nog diez huamata'moneria kenda on'mapeppo Jacobotaj Juantere on'mahuadiay'uyate.

⁴²—Inte yan'batiak —Jesúsa o'mana'po— Nog aratbuten gobierno huairitone' kenpa'da teyda on'mana'ika'nok kenomeyen aratbut huairitaj nigpejka'dik o'nika'.
⁴³Opudnayo ken konig kikhue'dik mo'ene. Be'api' huairi ee'ta' e'paknayo nog aratbuttaj kan'batihuapokike'.
⁴⁴Kenpa'ti be'api' doere huairi ee'ta' e'paknayo konig nog aratbuten huanaba' ka'nike'. ⁴⁵Konig do ijkika'nig konigti yag'kika'. “Konig huanaba' mentihuapok.” A'ikaya'po tiakhue' ijjuy. Aratbuttaj a'tihuapokya'po ijtiakuy. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po a'manigbueyya'po Apag Diosya' ijtiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Bartimeotaj okpoyarea'uyate.

(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)

⁴⁶Ken Jericó huakka' jakyo on'batiakuyate. Huakka' jakya' on'pokondepo Jesús huanigpejka'eriere huakka'nanada aratbutere e'norokte Bartimeo ekpobig Timeoen huasi'po dagte o'huadpo “huakupe beyok,” o'mana'uyate. ⁴⁷“Jesús Nazaret huag'eri o'pokde,” aratbuta enhuaa'te o'peppo 'utta'da ona'po,
 —Metinepahui', Jesús Daviden adhuea' huasi'po. —Ekpobiga 'utta'da ona'uyate.
⁴⁸—Yabatikde'. —Aratbuta huiyokda e'nona'tada nogiti huakka'a'da o'nokoye'uyate.

—Metinepahui', Jesús Daviden adhuea' huasi'po. —'Uta'da ona'uyate.

⁴⁹Ken Jesús e'hua'ada o'boato'po,
 —Yan'totia. —Jesúsa o'mana'nok on'huahua'depo,

—Yadurugpakpo yabod. Jesúsa “Yatiak” mena'ne. —O'nona'uyate.

⁵⁰Huaok o'enpo o'bodpo Jesústaj o'huatiakuyate.

⁵¹—¿Kate i'pak? —Jesúsa ona'uyate.
 —Ekpoyarea'ta' ijpaki, Huamanmadika'eri. —Ekpobiga ona'uyate.

⁵²—Do'taj meknopoepo yayarudpo yahuati'. —Jesúsa ona'uynok ekpobig huaboa'da o'tiahuaypo Jesústaj dagte o'tahua'uyate.

Jerusalényo Jesúsa o'kuduyate.

(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

11 ¹Jerusalén meyhue'da e'ede'te Betfagete kenpa'ti Betaniate kenpa'ti ote' Olivoste o'nedepo, botta' huanigpejka'eritaj:

²—Butukda yan'huati'. Huakka' jakyo yan'huati'. Keyo burro 'uhua enuku' bo'huahuayapone. Ken burrote bepi' huadhued o'ne. Yanogkujpo do'taj menigtotia. ³“¿Mana'po bo'tohua?” Be'api' ena'nayo “Huairia o'paknok o'kay. Huaboa'da onte'ti o'totiaikapoy.” Ya'nonati'. —Jesúsa botta' huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

⁴Ken on'hua'po dagte akbogpete burro 'uhua enuku' on'huahuaypo o'nogkujuyate.

⁵Egkujte huabokerek kenteda o'nepo,
 —¿Kate boka'? ¿Mena'po burrotaj mogkuj? —On'mana'uyate.

⁶Konig Jesúsa o'mana'nig kenda on'mana'nok “tohua'dik mo'e,” on'mana'uyate. ⁷Jesúste burrotaj on'tohua'po kenomeyen huaoka' burrota'pite on'hueda'nok Jesús o'huaduyate. ⁸Kente Jesús o'pokapo on'nopoepo dagte huakka'da kenomeyen yudtaj on'bahueda'po nogomeya' ohuey 'opi ba'kutaj on'baktega'depo dagte on'bahueda'uyate.

⁹Huakkurute huag'eria kenpa'ti huata'poeria aya'ada huaboa'da 'utta'da on'da'po:

—Urunanada Jesús, Diosen huamanopo'yarea'eri, mon'durugpak, huakka' mon'durugpak. Kentaj Apag Diosa mo'nigta'mona'uayne. ¹⁰Oro'en adhuea'pane' David huairionig hueretda huakhuairi o'tiakde, Jesús Huairi o'tiakde. Dakiti Dios, mon'durugpak, huakka' mon'durugpak. —Aratbuta 'utta'nanada o'nokoy'uyate.

¹¹Ken konig Jerusalényo Jesús o'kudpo kenpa'ti Diosen jakyo o'kudpo, aya'tada daka' o'tiahuaypo osikdenok Betaniayo doce huamata'moneriere o'hua'uyate.

Hueymey higuera taj "onte'ti dapakhue'dikda i'ëapone," Jesús a ona'uyate.

(Mt. 21.18-19)

¹²Eme'te Betaniaya' o'norokdepo Jesús apyota' o'ëpo ¹³adteda hueymey higuera taj o'tiahuaynig'a huada o'pakpo o'huahua'nig'a huakutayo'da o'uyate. Huadajok ehued o'uyate. ¹⁴Konigepo higuera taj ona'po:

—Onte'ti dapakhue'dikda i'ëapet. Bepi' o'nenda bapehue' ya'neapet. —Jesús a ona'uyate. Kenda huanigpejka'eria on'peë'uyate.

Diosen jakya' huabahuaya'eritaj o'maen'uyate Jesús a.

(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹⁵Onte'ti Jerusalényo on'tiakdepo Jesús Diosen jakyo o'kuddepo huaboa'da 'uhua huabahuaya'eritaj huabakbae'erieretaj o'maoroka'po huakupe huakabia'erien kutopa o'makmaena'po tukku' 'uhua huabahuaya'erien huahuadtaj o'makmaena'uyate. ¹⁶"Konig dag ekapa' Diosen jakyo katepi' topokhue'dik mo'ëne." Jesús a ihua'da o'mana'uyate. ¹⁷O'manmadika'po:

—Do'hued jak aya' huadrieri aratbuten huationa'pak jak on'taë. Apagba' e'mana'tada konig huabereerien

jakonig opudomeya mo'toëne. —Jesús a huabahuaya'eritaj o'mana'uyate.

¹⁸Kenda sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eriere on'pëepo Jesús taj on'me'pukuyate. Jesús a e'manmadika'te huakka'nanada aratbut on'pëepo 'urunanada o'ë on'mepuke'nok huairia Jesús taj on'me'pukpo huaboa'da e'arakta' on'pakpo monig e'arakta' o'duknig'a.

¹⁹Esikde'te Jesús a huakka' jakya' o'orokuyate.

Hueymey higuera o'ay'uyate.

(Mt. 21.20-22)

²⁰Eme'te sikyoedda onte'ti on'hua'depo higuera hua'ihuitya' aya'da e'ayde' on'tiahuay'uyate. ²¹Pedro onte'ti okkahuehue' o'ëpo,

—Ken higuera taj "onte'ti dapakhue'dikda" iname'nig o'ayde, yatiahuay', huamanmadika'eri. —Ona'uyate.

²²—Diostaj daka' yanoknopöe'. ²³"In ote' yatohua', Dios. E'pogyo yaen." Be'api' ena'nayo Diosa yaka'apet daka' eknopöe'nayo o'ka'apo. Konig ona'nig o'ëapo. ²⁴Eknopöe'nayo aya'tada katepi' bo'pakpo bo'tiona'paknok Diosa bo'yokapone. ²⁵Apag Diostaj yan'tiona'pakpo be'api' ontaj dakhuea' egkame'nayo yakkahuea'. O'nen Apag Dios kurudyo o'ika'po ke'na opudtaj dakhuea' e'ka' bokkahueapone kenpa'ti. ²⁶Nogtaj okkahueahue' ee'nayo o'nen Apag Diosakon opudtaj okkahueahue' mo'ëapone. —Jesús a o'mana'uyate.

¿Be'a Jesús taj ya'ta'mona'uyate?

(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)

²⁷Onte'ti Jerusalényo on'tiakdepo Jesús a Diosen jakyo e'huae'te sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eri judío huairitone'ere on'huahua'depo,

²⁸—¿Yabayareadhuati'. Be'a mena'uy? —Jesús taj o'nona'uyate.

29—Huakkuru do'taj me'nakonen. Opud ena'nayo ke'na “yabayarea’,” mena'uyne do kenpa'ti o'nona'apone. ³⁰“Bautiza yamagkadhuati.” ¿Be'a Juantaj yana'uyate, Diosa huabokerekapi? Mena'tok. —Jesúsa o'mana'uyate.

³¹Menpa' o'apo huairia huayahuaya on'batia'pakpo:

—“Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate.”

Oro'a ena'nayo “¿kenda Juana do'taj be'tia'pakikuyng mena'po oknopohue' mo'uy?” oro'taj mona'apone.

³²“Huabokereka Juantaj on'ta'mona'uyate.” Oro'a ena'nayo aratbuta oro'taj dakhue'da mogka'apet konigepo Diosen huamanbatia'pakeri Juan o'e'uy aratbut o'noknopoenok. —Judío huairia huayahuaya on'batia'pakpo,

³³—Be'a Juantaj yanuyet oro' nopohue' o'ey. —Huairia Jesústaj o'nona'uyate.

—“Yabayarea’.” Ke'na mena'uyne do kenpa'ti onahue' o'neapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huairien ta'ba huatatoe'eria dakhuea'da on'taka'uy. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)

12 ¹Jesúsa konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'po:

—Huairien ta'bayo uva huakpi on'batuke'uy. Uva setda huada huakpi on'batuke'uy. On'tiokpaka'uy. Uva huada huasapa'a' sipana' 'uruda o'kogka'uy. Hua'ia asapaiya'po o'kogka'uy. Ta'ba huatioka' kutayoda kutopa o'ka'uy. Uva ta'ba huatatoe'eritaj ta'ba o'baktoyokdepo bidteda nogbayo huairi o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'uyate. ²Kenoka' uva huada o'boyogdenok ta'bayo ke'nen huanaba' o'ta'mona'uyate. Sue'da huada ka'totiake'po o'ta'mona'uyate. ³E'tiakde'te

ta'ba huatatoe'eria huairien huanaba'taj on'toepo on'bitbitpo uvabayo on'ta'mona'uyate. ⁴On'te'ti huairia nog huanaba'taj o'ta'mona'uyate. Ta'bayo e'tiakde'te on'pa'ea'po huakutaj on'bitbitpo on'tidike'uyate. ⁵Huairia nogtakon o'ta'mona'uyate. Kentaj o'darakuyate. Nogok nogomey huakka'montaj o'mata'mona'uyate. Nogatj on'mabitbitpo konogtada on'batiarakuyate.

⁶Huairien huasi'poyo'da o'taepo kentaj di'nanada o'ika'uyate. Ta'poteda huasi'po o'ta'mona'uyate. Kentanayo 'urua'da yan'deapet o'nopopeo. ⁷Ta'ba huatatoe'erinayo dakhuea'da on'nopopeo, “Huairi e'bueyde'te huasi'poa aya' huaoen o'baeapo. On'nopopeo huairien ta'ba oro'en kenpa'da mo'tae'po huasi'potaj mon'arak.” Onpayo' on'batia'pakuyate. ⁸Ken huasi'potaj on'toepo o'darakpo ta'baya' huaso' o'nen'uyate. —Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

⁹—Huairi o'tiakdepo huatatoe'eritaj menpa' ya'magka'apet mo'nopopeo. Huatatoe'eritaj o'barakpo ta'ba nogomeytaj o'bayokapo. ¹⁰Apagba'kon tiahuyhue' mo'ika'.

Huid jak ogka'po jak huaka'eria Diosen 'uru huida e'huae'taj pakhue' o'nepo o'nen'uy. Ken huida't Diosnayo o'pak ken huidte huaboro' jakda o'ka'apo. ¹¹Kenda Dios Huairia o'ka'apo 'urudapita' o'ka', o'nopogene. Apagba'te kenda oa'.

—Jesúsa o'mana'uyate.

¹²Judío sacerdote huairi nog judío huairiere Jesústaj on'peedepe oro'omeytaj bo'tia'pakne. Oro' konig huairien ta'ba huatatoe'eri o'nea' bo'tia'pakne on'nokotdepo Jesústaj huabakudá' jakyo e'tohua'ta' on'tipaknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo

tohuahue' o'nuyate. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopogonok on'makme'pukpo on'bakhua'uyate.

¿Menpa' Romano gobierno huairitaj huakupe yokdik o'e? Fariseoa o'nona'uyate.

(Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)

¹³Jesúsa nama'da kae'po dakhue'da oa' aa'ya'po judío huairia Jesúste fariseotaj kenpa'ti Herodesen huapakeritere on'mata'mona'uyatenok ¹⁴on'huatiakpo,

—Konig aratbuta yan'pakapet mentia'pakapetpi' nopoghue' i'epo buttida i'mana'ika', huamanmadika'eri.

Aya'tada konigti i'pakika'. Huairi huanaba'pi' konigti i'pakika'. Diosen e'kika'nig buttida i'manmadikika'.

¿Menpa' Romano gobierno huairitaj huakupe yokika'dik o'e? ¿Yokhue'dikpi' o'e? —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁵Nama'da me'nona'ne Jesúsa o'nopogepo,

—¿Do dakhuea' kae'po mena'po nama'da o'nona'? Men huakupe, mentiahuay'ea'. —Jesúsa o'mana'uynok, ¹⁶ken denario huakupe e'yokte o'tiahuaypo,

—¿Huakupete be'ed huakok ya'e? ¿Be'ed huadik e'mandoya' ya'e? —Jesúsa o'mana'uyate.

—Romano gobierno huairien huakok huadikere o'e. —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁷—Gobiernoen e'huag' yan'yokikati'. Kenpa'ti Diosen e'huag' yag'kika'po yan'yokikati'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kenpa' on'pegedepo, “kenpihuay,” 'urua'da oa' on'nopogepo.

¿Menpa' aratbut kubarakya' noyhuaddik ya'neapet?

(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

¹⁸Saduceo huamanmadika'eri aratbut kubarakya' onte'ti noyhuadhue' o'neapo

on'batia'pakika'uy. Saduceomey Jesústaj on'huahua'po o'nona'po:

¹⁹—“Huabokerek e'togepakada huasi'po togehuedada e'bueynayo ke'nen huama'buy ayhuataj togapdik o'epo huama'buykudakendik huasi'po diktoedik o'e.” Moisésa o'manigmadoya'uyate.

²⁰Oro'ere siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria o'togepakdepo nogok sigpi' huasi'po togehue'ada okbuey'uy. ²¹Nog huama'buy ayhuataj o'togepakuy. Ke'nakon huasi'po togehue'ada o'buey'uy. Nogakon konigti o'ka'uy. ²²Ken konig aya'ada siete huama'buey kentaj on'togepakuy. Huasi'po togehue'ada on'timabuey'uy. Ta'pota' ayhuakon o'buey'uy. ²³¿Nogok aratbut kubarakya' onte'ti en'noyhuadde'te ke'na ayhua be'ed huatogea'taj ya'eapet? Aya'ada huama'buya on'tog'uy, huamanmadika'eri. —Saduceomeya Jesústaj o'nona'uyate.

²⁴—Nama'da mo'nopojka'ne. Apagba' nopogehue' mo'ene kenpa'ti Dios teyda o'e nopogehue' mo'ene. ²⁵Aratbutkudak kubarakya' on'noyhuaddepo togapkhue'dik o'neapo kenpa'ti huayogbu katogepake'po bayokhue'dik o'neapo. Konig Diosen huata'moneri kurudyo o'ne konigti o'neapo. Diosen huata'moneri togapkhue' o'nika'. ²⁶Aratbut e'buey onte'ti kubarakya' noyhuadhue' ya'neapet opud nama'da on'batia'pakika'nig'a kubarakya' onte'ti on'noyhuadapo nopogedik mo'ene. Moisésenba'te bo'tiahuaypo kenpa' nopogedik mo'ene. Kente Moisésenba'te hueymey e'bakpakte Moisésa Diostaj o'tiahuay'uy o'timadoya'uyate. “Abrahamen Dios ijjeý. Isaacen Dios ijjeý. Jacoben Dios ijjeý.” Diosa ona'uyate. ²⁷E'bueyen Dios ehue' ee'tada huanoe'erien Dios o'ika'. Aratbut noyhuadhue' o'neapo opud nama'da mo'nopojka'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo
kika'dik ya'e.**
(Mt. 22.34-40)

²⁸Jesús saduceo huairiere en'batia'pakte Moisésenba' huamanmadika'eri o'bahuatikpo o'mapeepo Jesúsá 'uruda o'mana' o'nopogdepo,

—Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e. —Jesústaj Moisésenba' huamanmadika'eria ona'uyate.

²⁹—Huairi oro'en Dios kenyo'nanada Dios o'e. Yan'pee', Israel aratbut. ³⁰Dios Huairitaj di'nanada yanika'. Huanop'o'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huanokiregabeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. E'nopojika'a yan'eretpakpo Diostaj di' yanika'. Kenda Diosen e'mana' menata hueretda inigpeepo kika'dik ya'e. ³¹Diosen ta'pota' e'mana' konigtimon o'e. “Konig huata' di'da mo'ika'ne konigti nog aratbuttaj di'da yan'maika'.” Kenda e'mana' Diosa huakka'nanada o'pakika' nogda sue'da o'pakika'. —Jesúsa ona'uyate.

³²—'Urunanada ona'ne, huamanmadika'eri. Buttida ona'ne. Nogtiyo'da Dios o'e. Nogda ehue' o'e. ³³Dios Huairitaj di'nanada yanika'. Huanop'o'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. E'nopojika'a yan'eretpakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'abeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huanokiregabeta' huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Kenpa'ti konig huata' di'da mo'ika'ne konigti nog aratbuttaj di'da yan'maika'. Kenda Diosa huakka'nanada o'pakika'. 'Uhua Diostaj on'yokika'po Diostaj kutopate on'mahuigika' Diosa sue'da o'pak. —Moisésenba' huamanmadika'eria ona'uyate.

³⁴Moisésenba' huamanmadika'eria daka' oanig Jesúsá o'peepo, —Dios Huairitaj oknopog'e'dik i'ene. Diosensi'po e'dik i'ene. —Jesúsa ona'uyate. Kenda enade'te onte'ti Jesústaj onahue' o'nyuate.

¿Be'ed adhuea' huayayo ya'e Cristo?
(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

³⁵Diosen jakyo Jesúsá o'manmadika'po: —Cristo Daviden adhuea' huayayo o'e. Mena'po Moisésenba' huamanmadika'eria yada'ika'.

³⁶Doere teyda yamanika'. Aya'da o'nen taka' oknopogehue' huag'erikon nogokda huaboa'da ontaj nigpejika'dik o'neapo. Do'hued huairi Cristotaj Dios Huairia ona'uy.

A'ennada Davida Diosen Nokireg o'nopo'togepo oa'uyate. ³⁷“¿Do'hued Huairi Cristo o'e,” David ea'nayo Cristo Daviden adhuea' huayayo menpa' e'dik ya'e? —Jesúsa o'mana'uyate.

Ken huakka'ada aratbut ogkupopakpo durugnanada on'pee'uyate.

**Moisésenba' huamanmadika'eritaj Jesúsá
o'batia'pakuyate.**

(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

³⁸Jesúsa nogiti o'manmadika'po: —Moisésenba' huamanmadika'eritaj keyoj ijjay. Huata'da on'eretpakpo nama'da ogkika' daka' yan'nopojika'. Konig huairi kirigayo' huabidokda e'otta' on'pakika'po kenpa'ti huakka' jak eretnopoyo e'huae'te “T'tiak, huairi,” ena'te e'peeta' on'pakika'. ³⁹Kenpa'ti judfoen huaitake' jakyo huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. Kenpa'ti fiestate konig huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. ⁴⁰Kenpa'ti ayhuan huakupe jakpi' katapi' en'tage'te konig engaña ogka'po on'bakkayika'. Kenda ogkika'po onokteteyo' Diostaj ijhue'da on'tiona'pakonhuahuika'. Aratbuta

men'tiahuaye'po huadakda o'ne
men'tinopo'e'po kirigayo'
on'tiona'pakonhuahuika'. Kenda ogkika'nok
Diosa daka' o'nopo'e'po huakka' castiga
o'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Ayhua pai'da e'eada Diostaj botta' sigkupe
o'yokuyate.**

(Lc. 21.1-4)

⁴¹Diosen jakyo huakupe huabae' cajate
meyohue'da Jesúsa o'huadpo huakka'
aratbut huakupe en'kuda'te
o'batiahuay'uyate. Huairia huakka'da
on'kuda'uyate. ⁴²Pai'da ayhua o'tiakdepo
botta' sigkupe o'bakuda'uyate.

⁴³⁻⁴⁴Huanigpeika'eritaj "yan'tiak"
o'mana'po,

—In ayhua suhuigda e'toeada konig
huakka'da o'kuda'. Judío huairinayo
huakka'da e'tamaetada suigda on'kuda'.
Konigepo ayhua aya'da Diostaj o'yok.
Buttida ijJay. —Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosen huid jak aya'nada on'baksaka'apo.
Jak ehue'da o'eapo.**

(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)

13 ¹Diosen jakya' Jesúsa e'orokde'te,
—Diosen jak yatiahuay',
huamanmadika'eri, 'urunanada huid,
'urunanada jak. —Nogtida
huanigpeika'eria Jesústaj ona'uyate.

²—In Diosen huid jak bo'tiahuaynig
nogok aya'da huid on'sakapo. Huabada
sorokte nog aratbuta on'saka'apo. Huid
kupahuihuihue' o'eapo. Diosen jak
ehue'da o'eapo. —Jesúsa ona'uyate.

**Cristo onte'ti tiakhued ee'ted kenpa'ti
kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted in
konig aratbuta on'magkika'aponig Jesúsa
o'manopo'e'uyate.**

(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

³Ken Olivos ote'yo Diosen jakya'
butukada on'hua'uyate. Jesús e'huadte
Pedro Jacobo Juanereyo'da on'huahua'po,

⁴—¿Menoka' Diosen huid jak
yan'sakapet? ¿On te'ti e'tiak kenpa'ti
kene'huaya' huame'noe menoka'
ya'eapet? ¿Oro'omey a'nopo'ya'po kate
huakkuru o'tiahuayapet? —Jesústaj
o'nona'uyate.

⁵—Keyoj huakka'ada opudtaj nama'da
ena'te peehue' yanikati'. ⁶Huakka'ada
opudtaj bo'huatiakapone. "Cristo ijJay."
Do'hued huadik nama'da mona'apet.
Kenomeytaj huakka'ada nama'da
on'manigpe'eapo.

⁷Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj
nog gobierno sorotataj on'barakonhua'
yan'batia'pakapet. Opudnayo me'pukhue'
yane'. Kene'huaya' huame'noe tiakhued
ee'ted. ⁸Nogbaya' nogbaya' gobierno
sorotataj yan'barakonhuahua'apet.
Diga'da yan'barakonhuahua'apet.
Nogbaya' nogbaya' huadari ya'iyegapet.
Nogya' nogya' aratbut aypobayo' o'nepo
yan'mabueyonhua'apet. Kenpa'
huaboa'da dakhuea'da o'e'epo
pai'nana'da yan'nopo'e'apet.

⁹Huata'da daka' yan'nopo'e'po do'taj
batikhue'da yanoknopo'ika'. Judío huairi
egkupopakyo mo'batohua'apone. Judío'en
huaitake' jakyo mo'bitbitapone. Do'taj
moknopoenok do'hued gobierno huairitaj
manbatia'pakdik mo'eapone.

¹⁰Kene'huaya' huame'noe ehued ee'ted
aya'da huadaribayo hua'e'eritaj
e'noeahuahuika' hua'a huadak hua'a
manbatia'pakdik ya'neapet. ¹¹Gobierno
huairitaj e'yokde'te "katia'pi' huairitaj
yan'batia'pakapo," me'pukhue' yane'.
Kenoka' Diosen Nokirega
mo'nopo'e'aponok kenda huairitaj
mo'mana'apone. ¹²Nogok oknopo'e'hue'
hua'e'eria huaknopoe'eri huama'buytaj
kan'batiarake'po gobierno huairitaj
on'bayokapo. Kenpa'ti huaoa huasi'potaj
kan'batiarake'po gobierno huairitaj
on'bayokapo. Kenpa'ti huasi'poa ke'nen
huaoj huaknopoe'eritaj kan'batiarake'po

gobierno huairitaj on'bayokapo. ¹³Do'taj moknopoika'nok nogba nogbaya' huabada opudtaj bo'huadiayika'apet. Kenomey batikhue'ada Diostaj daka' on'nigpeika'po Diosere on'noenhuaahuika'apone.

¹⁴Ken dakhue'da Diostaj konig Diosen jakyo ya'kudapet. Daniela a'nenannda o'madoya'uyatenig Diosen jakyo e'ede'te bo'tiahuaydepo aya' Judea huadaribayo huag'eria huakupayo yan'mamonti'. Beroba' yan'bona'pakpo yan'nopoenkati'. ¹⁵Huabarakeri idada on'batiaknok jak kurute ee'nayo jakyo katepi' mo'tamae a'udya'po kudhue' yaneti'. Idada yan'mamonti'. ¹⁶Ta'bayo e'ne'nayo yudtaj a'udya'po jakyo huahue' yaneti'. ¹⁷Ettone' bogdakhue' kenpa'ti ettone' yobed on'toepo idada monhue'dik o'nepo pai'da yan'nopo'eapet. ¹⁸Uu'ok ee'te monhue'dik o'ey Diostaj yan'tiona'pakikati'.

¹⁹Huakka'nanada pai'nanada yan'nopo'eonhuahua'apet. Ke'ponanada ya'neonhuahua'apet. Huakkuruda Diosa huadari e'ka'deya' sue'da pai'damon on'nopo'e'uyate. Kenpa' ehue' ya'neapet. ²⁰Aya'da mabueyhue'dik ka'ne'po, kenpa'ti Diostaj huaknopo'e'eri Diosen huabaktie'ea'eritaj o'matinepahui'po "sue'da huame'noe aratbut pai'nananada kan'nopo'unhuahuike'." Diosa ya'aapet.

²¹Kenoka' "yan'tiahuay", in Cristo o'e," "yan'tiahuay", ayq Cristo o'e." Be'api ena'nayo peehue' yaneti'. ²²Kenpa'ti "Cristo ijje," huabokerepi' nama'da yan'mana'apet. "Diosen huamanbatia'pakeri ijje," nogok nogok nama'da yan'mana'apet. Kenpa'ti 'urua'da konig Diosayo'da ka'dik o'enig yagka'apet. Kenpa'ti yan'bayarea'apet. Diosen huabaktie'ea'eri nama'da kagke'po yan'eretpakpo nama'da yan'mana'apet.

²³Nama'da huaa'eritaj keyoj ijjay. Engaña huaa'eri tiakhued ene'ted daka' on'nopo'e'ne.

Kurudya' Jesucristo o'huarakapo.

(Mt. 24.29-35, 42-44; Lc. 21.25-36)

²⁴Kenpa'ti nogok pai'da en'nopo'e'batikde'te niokpoakon sigpi' ta'tehue'dikda ya'eapet konigti puugkon jeyhue'da ya'eapet. ²⁵Kurudya' siokpo ya'kahuapet. Kurudyo huag'eri huairinig yan'iriga'apet. ²⁶Do e'tiakte men'tiahuayapet. Kurudya' e'sihuiya' teynanada ijje'po 'urua'nanada ijje'po ijhuarakapoy. ²⁷Do'hued ángeltaj ijmata'mona'apoy. Nogyon nogyon do'hued huabaktie'ea'eritaj on'bakupopaka'apo. Aya'baya'da aya' kurudbaya'da on'bakupopaka'apo.

²⁸Higuera hueymeytaj ijmanbatia'pakapoy. Kenda daka' yan'nopo'e'. Hua'opi o'kuta'sonpakde o'bakutapakde huabayok o'tiakde mo'nopoika'. ²⁹Kenda kenpa' huaboa'da ijja'nig e'ede'te bo'tiahuaydepo do Diosen Huairi kurudya' o'tiakdeapo nopo'e'dik mo'ene. ³⁰Opud aratbut aya' bueyhued opuden huakka' jaktaj taka' sorotataa ke'poda mogka'apet. ³¹Do'hued hua'a do'hued e'manmadika'nayo kenpa'da o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik o'eapo. Huadarinayo batikdik kurudkon batikdik do'hued e'mana'nayo batikhue'dikda o'eapo.

³²Ken huame'noe o'tiakapo, kente niokpo e'huadte o'tiakapo aya'ada be'api' nopoehue'da o'ne. Diosen huata'moneripi' kurudya' nopoehue' o'ne. Do Diosen huasi'po itipi' nopoehue' ijje. Apag Diosayo'da o'nopo'e.

³³Keyoj Diosen daka' yag'kikati'. Kenoka' o'tiakapo nopoehue' mo'enok batikhue'da do e'tiakapote ekpoe' yanikati'. ³⁴Konig huairi nogbayo a'ti o'hua'deapopo ke'nenda huanaba'taj daka' o'mana'po, "jak daka' mentatoika', daka'da yag'kikati', akbogpe huato'e'eri daka' ekpoe' yanikati'. ³⁵Kenoka' jak

huairi o'tiakapo nopogehue' mo'epo baysik nopote sikyo meahued sikyoeddapi' yatiakapetpi' yan'nopogepo daka' ekpog' yanikati'. ³⁶E'tayde'tepi' yatiakapet yan'nopogepo daka' ekpog' yanikati'." Huairia huanaba'taj o'mana'uy. ³⁷Opodomeytaj ken konigti aya'tada ijmanay. Daka' ekpog' yanikati' ijmanay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesústaj a'arakya'po monig o'totiakapo judío huairia on'batia'pakuyate.

(Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

14 ¹Eme'tekenta' biahue' pan huape' fiesta o'ēapo. Jesústaj monig iregireg a'arakya'po huatotiak on'ukpo, ²—Fiesta eē'te arakhue'dik o'ene. Kenoka' e'araknayo aratbut mo'huadiaypo 'utta'da boy'dik mo'ēapone. —Huairia on'batia'pakuyate.

Ettone'a 'uru'huigēda huasihua'a Jesústaj o'kutioy'uyate.

(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

³E'si'dakset Simóntaj on'dikka'uyate. O'sidakyare'uyate. Betania huakka' jakyo Simónen jakyo Jesús mesate e'huadte ettone' o'kudonpo huid yerepu'te 'uru'huigēda huasihua'a huakka'teda eē'tada o'totiakapo Jesústaj o'kutioy'uyate. ⁴Sue'ada on'tiahuaydepo on'huadiayonpo,

—Mena'po huakka'teda eē'tada nama'da injoy. ⁵Pai'da aratbuttaj kabayoke'po onjoyhued eē'ted huakka'teda bahuaya'dik o'ēay'nig'a. —Huayahuaya on'batia'pakpo.

—Nama'da i'ka'. —Ettone'taj o'nona'uyate.

⁶—In ettone'taj nama'da i'ka'ne onahue' yane'. 'Urua'da megka'ne. ⁷Opuhere pai'da aratbut o'nika'apo. Menokapi' huadaka'da kika'dik mo'ēapone. Batihuapokika'dik mo'ika'apone. Bayokika'dik mo'ika'apone. Donayo

opudere ehue' ijika'apoy. ⁸In ettone'a 'uru'huigēda huasihua' e'togēda be'kutioyne. Do'taj huaso' e'kubarakka' ikkenda be'sihuaka'ne. ⁹Do'hua aratbuttaj a'manopo'koreaya'po mo'nigbuey'uy. Meyapi' aya'da huadaribaya' kenpa' on'manbatia'pakika'apo kenda in ettone' megka'nigkon on'manbatia'pakika'apo. Ken ettone'taj okkahuehue' o'nika'apo, buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huakupete Judasa Jesústaj o'huatitotiakapo judío huairitaj.

(Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)

¹⁰Doce Jesúsen huamata'moneri o'nepo nogtiada Judas Iscariotea o'bakhua'uyate. Huakupete Jesústaj huatitotiak judío huairitaj a'batia'pakya'po o'bahuahua'uyate. ¹¹Judas Iscariote huakupete Jesústaj e'huatitotiakta' o'paknok judío huairia kenda on'nopondepo on'durugpakpo, “huakupe bo'yokapone,” o'nona'uyate. Judas kenda o'pepedepo huaboa'da sacerdotē huairitaj monig ijbayokapet o'nopog'uyate.

Kene'huaya' Jesúsere on'bape'uyate.

(Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30;

I Co. 11.23-26)

¹²Pan biahue' fiesta huakkuru huame'noe eē'te kenme'noe oveja 'uhua Diostaj on'nigbatiarakika'uyate.

—¿Fiesta aypo a'bapeya'po meya' fiesta aypo manhuada'dik o'ēapo? —Jesúsen huanigpejika'eria o'nona'uyate.

¹³Botta' huanigpejika'eritaj o'mana'po: —Jerusalényo yan'hua'. Huabokereka hue'ey kosote e'tohua'te bo'huahuayapet. Yan'tahuati'. ¹⁴Keyoda e'kudte jak huataē'eritaj “Meyā' adkorepen pan biahue' fiesta aypo doere do'hued huanigpejika'eri o'bapeapoy. Huamanmadika'eria oa'.” ¹⁵Ken jak huataē'eri o'pepedepo jak kutayo huaboro' kiregyo bo'tohua'apone. Kutopa huabidda

huahuadere bo'huahuayapone. Keya' fiesta aypo yan'manhuada'. —Jesúsa o'mana'uyatenok. ¹⁶Botta'a o'nokhua'po Jerusalényo on'hua'po kenda Jesúsa o'mana'nig on'huahuayuyate. Ken jakyo o'nehua'po fiesta aypo on'manhuada'uyate.

¹⁷E'sikde'te Jesús doce huanigpeika'eriene ken jakyo o'nokyepo ¹⁸kutopate o'nepo on'bapepo,

—Judfo huairia do'taj kadarake'po opud nogtiada do'taj mo'bayokapone. Ke'na oro'ere o'bapenig'a. Buttida ijJay. —Jesúsa o'mana'nok ¹⁹suhue'nada o'nunpo huaboa'da Jesústaj:

—Doapi' ijbayokapetpi'. —Noga noga o'nona'uyate.

²⁰—Doceya' nogtiada doere pan o'oye'epo konigti plato' o'oye'e. Ke'na me'bahuaya'apone. ²¹Konig Apagba'te men'timadoya'uyatenig do'taj mogka'apone. Ke'nanayo do'taj huairitaj o'bayokapo kentataj ke'ponada o'epo. Pai'nanada o'nopo'unhuahuika'apo. Ke'na a'nen si'poehue' e'uynayo huadakda o'eyainig'a. —Jesúsa o'mana'uyate.

²²Ken on'bape'po Jesúsa pan o'bapadpo, “dakiti Dios” ona'depo o'posakea'po o'bayoke'po, —Yan'bape'. In pan do'hued huaso' o'e. —Doce huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

²³A'timon vino huamai'pu' o'toepo “dakiti Dios” ona'depo o'bayoke'nok aya'ada on'may'uyate.

²⁴—In do'hued mimi o'e. Aratbuten dakhuea' e'ka' ijbakkahuea'apoy, huaboa'da ijJay. Opudtaj a'manopoeaya'po ijbueydepo do'hued mimi o'hua'apo. Aratbuten dakhuea' e'ka' akkahueaya'po do'hued mimi o'manighua'apo. ²⁵Ona'ti vino mayhue' ijJika'apoy. Nogok kene'huaya' do'hued Apag Dios Huairitaj aya'da huaknopoe'eri huaboa'da Diosyo en'bahuade'te onte'ti vino iJmayapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijJey.” Bapaa' ia'apone Pedro, Jesúsa ona'uyate. (Mt. 26.30-35; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁶Diostaj e'bata'dikea'de' Jerusalénya' o'norokdepo Olivos ote'yokon sikyo on'hua'uyate.

²⁷—In sikyo opud aya'da do'taj o'nokmabiradapone. Do'taj o'nokmamonapone. Apagba'te kenpa' oa'nig konig: “Oveja huamatoe'eritaj ekarakte oveja o'nokmamonapo.” ²⁸Nogok huakudaka'da e'eda iJnoyhuaddepo opudte Galileayo huakkuruda ijhua'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁹—Nogomeya' bokbiradpo ekmamonpi' donayo okbiradhue' o'epapone. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

³⁰—Oyda in sikyo huatahuaj botta'a' sipoghued “Jesústaj jokiahue'ya ijJey.” Bapa'a' ia'apone. Buttida ijJay. —Jesúsa Pedrotaj ona'uyate.

³¹—Ehue' onere bueydik ee'pi' “Jesústaj jokiahue'ya ijJey,” ahue' ijJepoy. —Pedroa ijhua' ona'uyate. Aya'ada huanigpeika'eria konigti o'nona'uyate.

Getsemaní ta'baya' Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuyate.

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

³²Ken sikyoda Getsemaní ta'bayo Jesús huanigpeika'eriene o'nokyeyate.

—Inteda yan'bahuadti'. Ayo a'tiona'pakya'po ijhua'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

³³Pedrotaj Jacobotaj Juantere o'batohua'po huaboa'da suhue'nanada o'epo kenpa'ti pai'nanada o'nopo'epo, ³⁴—Konig ijbueyapopo pai'nanada iJnopo'ey. Iyoda men'nige', doere yanokpohue'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁵Nogiti adyonda o'hua'depo okkubuka' o'huedpo o'tiona'pakpo:

³⁶—Do pai'da nopo'ehue' kae'po tihuapokdik ee'nayo konig do iJpaknig

kahue' yae'. Konig kenda on i'pak megka', do'hued pag. —Jesúsa o'tiona'pakuyate.

³⁷Huanigpejka'eritaj o'bahuahuapo en'batayte o'bahuahuay'uyate.

—Menpa' i'tay, Simón. Nogoratipi' mena'po doere okpoehuehue'dik mo'ene.

³⁸Dakhuea' kahue' a'eya'po yanokpoehue' yan'tiona'pak. Huadak e'kika'ta' bo'eretpaknig'a kahue'dik mo'ene.

—Pedrotaj ona'uyate.

³⁹Onte'ti Jesús o'hua'po konigti huadik Diostaj o'tiona'pakpo ⁴⁰a'timon onte'ti once huanigpejka'eritaj o'bahuatiak'uyate. En'taytetion o'bahuahuayato'uyate.

Taytaya' huakka' o'dapo kate a'tokhue'dik o'nuyate. ⁴¹Onte'ti o'bakhua'po

o'tiona'pakdepo bapa'a' o'bahuatiakdepo,

—Oyitiyeo yan'huedti' yan'tayti'.

Kenpa'da yan'tayde' oyda dakhuea' huaka'eritaj do'taj me'bahuaya'ne.

⁴²Yan'mabo', mon'hua'. Ke'na me'bahuaya'dene o'tiakde. —Jesúsa once huanigpejka'eritaj o'mana'uyate.

Jesústaj on'tohua'uyate.

(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴³Ida Jesúsa kenpa' e'mana'ted Judas okye'uyate. Jesúsen doce huanigpejka'eri Judas nogtida o'uy. Judasere huakka'da on'batiakbed'uyate. Sorotata'en siro on'totiakpo noga hueypa on'totiakpo on'batiakbed'uyate. Sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eri judío huairitone'a on'mata'mona'nok on'batiakbed'uyate.

⁴⁴—Kentaj bo'paknigtaj ijbuyukapoy yan'tohuati'. —Kenpa' Judas huabahuaya'eria tiakhued o'epo o'mana'uyate. Jesústaj ka'nokje'po kenpa' o'mana'uyate.

⁴⁵Judas o'tiakdepo Jesústaj o'huahuato'po,

—Ijtiaki, Huamanmadika'eri.

—Ona'depo o'buyukuyatenok ⁴⁶Jesústaj onta'koyato'po on'tohua'uyate.

⁴⁷Ken nogtiada huanigpejka'eri siro o'toepo sacerdote huairien huanaba'taj o'pesodokteg'uyate.

⁴⁸—Konig dakhuea' huabakbereeritaj a'tohuaya'po mo'bahuahuika' konigti do'taj on'huatiakbedne. Siro mo'toepo hueypa mo'toepo do'taj on'huatiakbedne.

⁴⁹Diosen jakyo aya' huame'noeda ijhuadpo ijmanmadika'ikay. Kenoka' do'taj tohuahue' o'nika'ne. Konig Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'te mentimadoya'uyate konigda opuda do'taj ka'dik o'nene. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵⁰Kenda eade'te Jesúsen huanigpejka'eri aya'ada Jesústaj o'nokmamon'uyate.

Huabokerek e'eda okmon'uyate.

⁵¹Huabokerek o'tahua'po yudtayo'da nogtida kuperina o'kudopo o'tahua'nok on'ta'koyato'nig'a ⁵²kuperina o'matienonpo o'makmon'uyate.

Judío huairi egkupopakyo Jesústaj on'boa'uyate.

(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵³Jesústaj on'tohua'po sacerdote huairitone'te on'tohua'uyate. Nog sacerdote huairi, huairitone', Moisésenba' huamanmadika'eri ogkupopakuyate.

⁵⁴Pedronayo adteda Jesústaj o'tahua'uyate. Sacerdote huairitone'en kurute o'tiakdepo e'tiokpaka'yo o'kudpo policiasere o'huadonhua'po ta'ak o'tihuadonhua'uyate.

⁵⁵Sacerdote huairi nog judío huairiere ogkupakdepo “Jesúsa dakhuea'da o'ka'uy.” “Jesúsa nama'da oa'uy.” Be'api' kenpa' a'huaaya'po on'dikuk. Nogpa' nogpa' nama'da a'huaaya'po kenpa'ti on'dikukpo Jesús kabueye', ea'ta' o'deretpakuyate. On'dikuknig'a dikhuahuayhue' o'nuyate.

⁵⁶Huakka'ada Jesústaj da on'huaa'nig'a jondikyo' huaahue' o'nuyate. ⁵⁷Sue'ada on'bopo da on'huaa'po:

58—“Diosen huid jaktone'taj sakdik ijje. Ken jak huabokereka ogka'uyatenig. Bapa' huame'noe onte'ti ka'dik ijje huabokerekapi' kahue'tada.” Oro'omeya kenda o'peemey. 59—Noga kenpa' o'da'nig'a ondikyo' huaahue' o'nyuate.

60Kenoka' nopoya'da sacerdot huairitone' o'bodpo,
—¿O'na menpa' baa'tokhue' ie? ¿Kenda inomeya ontaj bohuaa'ne buttida menpa' yada'? —Sacerdote huairitone'a Jesústaj ona'uyate.

61Jesús nayo soata' a'tokhue'da o'uyate. Sacerdote huairitone' onte'ti ona'po:
—¿O'na menpa' Cristo Diosen Huasi'po i'e? —Jesústaj ona'uyate.

62—Ee', Cristo ijje. Diosen Huasi'po ijje. Diosa me'ta'mona'uyne. Dios teynanada o'ika'po kenere e'huadte kurudya' e'sihuiya' e'tiakte on'tiahuayapone. —Jesúsa sacerdot huairitone'taj ona'uyate.

63-64Konig judío aratbua on'diaypo ogkika'nig sacerdot huairi Jesústaj o'pepede o'huadiayonpo yudtaj o'huis'uyate. Noga huairitaj o'mana'po:
—Dios ijje. Dakhuea'da oa'nok nog dakhuea' huaa'eritaj peehue'dik o'ey. Opuda mo'peede. ¿Menpa' mo'nopoe? —O'mana'nok,

—Dakhuea' oa'. Bueydik kae'.
—Aya'ada o'nona'uyate.

65Jesús en huakoktaj on'tisupu'e'uyate. O'nokpotidoka'po on'tuktukpo,
—Yamadikka'. Yanopoe' be'a be'tuktuk. —O'nona'uyate. Policíakon huakokta' on'tuktukuyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijje.” Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mt. 26.69-75; Lc. 22.56-62;
Jn. 18.15-18, 25-29)

66Ken jak kurute Pedro e'huadte sacerdot huairien mune'yo huanaba'a o'tiakpo 67ta'ak e'tihuadte o'tiahuaypo,

—Jesús Nazaret huae'eriere i'huae'ika'uy. —Mune'yoa Pedrotaj ona'uyate.

68—Ehue' jokiahue'ya ijje. Katea' i'et nopohue' ijje. —Pedroa oa'uyate. E'tiokpaka' akbogpeyo e'huade'te huatahuua o'sipoguyate. 69Mune'yo huanaba' onte'ti o'tiahuaypo,

—In huabokerek Jesús en huanigpeika'eri nogtida o'e. —O'mana'uyate.

70—Jesús en huanigpeika'eri ehue' ijje. —Pedroa onte'ti o'mana'uyate. A'timon Pedrotaj onte'ti nogomeyakon o'nona'po:
—O'na Jesús en huanigpeika'eri i'epo Galilea huae'erien hua'a ia'ne. —O'nona'uyate.

71—Kentaj jokiahue'ya ijje. Buttida ijje. Buttida ahue' ee'nayo dakhuea'da do'taj kagke'. —Pedroa o'mana'uyate.

72Kenpa' ea'te huatahuua onte'ti o'sipog'uyate. E'sipogde'te “Huatahuua botta'a' sipoghued ee'ted do'taj jokiahue'ya ijje bapa'a' ia'apo.” Mename'nig Pedro huabo'a'da onte'ti o'noponpo pai'nanada o'huikuyate.

Jesústaj Pilato gobierno huairitaj on'yokuyate.

(Mt. 27.1-2, 11-14; Lc. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

15 Emede'te monig Jesústaj ka'dik o'ey sacerdot huairi huairitone' Moisés enba' huamanmadika'eriere on'batia'pakdepo Jesústaj on'tinukupo Romano gobierno huairi Pilatotaj on'tohua'uyate. On'yokuyate.

2—¿Judío en gobierno huairi menpa' i'e? —Jesústaj Pilatoa ona'uyate.

—Ee' kenda ia' kenda ijje. —Jesúsa ona'uyate.

3—Jesús dakhue'da o'e. Nogda nogda dakhuea' o'kame'. Nogda nogda dakhuea' o'ka'uy. —Sacerdot huairia o'nona'uyate.

4—¿Menpa' a'tokhue' i'e? Ontaj huakka' dakhuea'da bo'huaa'ne. —Pilatoa Jesústaj onte'ti ona'uyate.

⁵Jesúsanayo sigpi' baa'tokhue'da o'mauyatenok Pilato "kenpihuay" Jesústaj oknopōē'uyate.

Jesústaj yanarakti' Pilatoa ta'pota'da o'mana'uyate.

(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19.16)

⁶Ken fiestate Pilatoa nogtatida huabakuda' jakyo huāē'eritaj o'maorōkika'. Kentaj aratbuta o'baktie'ea'po o'orōkika'. ⁷Huabakuda' jakyo dakhuea' huaka'eri Barrabásere o'nepo gobierno huairitaj a'maenya'po on'barakme'te. ⁸"Nogok nogok fiestate nogtatida i'maorōkika'nig nogtatida yaorōka'." Aratbuta Pilatotaj o'nona'nok,

⁹—¿Judíoen Huairitaj e'nigorōka'ta' menpa' bo'pak? —Pilatoa o'mana'uyate.

¹⁰Sacerdote huairi Jesústaj digda on'huahuaypo men'nigtotiakne. Pilatoa kenpa' o'nopondepo o'mana'uyate.

¹¹"Barrabástaj yaorōka'. Barrabástaj yaorōka'." Pilatotaj ya'nona'. Sacerdote huairia huakka' aratbuttaj digāda on'mana'uyate.

¹²—¿Judíoen Huairi opudomeya on'dikka'ika'nigtaj monig ijka'apo? —Pilatoa onte'ti o'mana'uyate.

¹³—Hueypa cruzte yaarak. —'Utta'nada o'nona'uyate.

¹⁴—¿Mena'po? ¿Kate dakhuea' yaka'? —Pilatoa o'mana'uyate.

—Hueypa cruzte yaarak. —Nogiti nogiti 'utta'da o'nona'uyate.

¹⁵Ken aratbuttaj o'manigpēpo o'pakpo Barrabástaj o'orōka'uyate. "Jesústaj huiyokda huasi'dakbi'a yan'bitbit" o'mana'depo hueypa cruzte kan'arake'po Pilatoa sorotata'taj o'bayokuyate.

¹⁶Gobierno huairien huaboro' jakyo on'tohua'depo aya'da sorotataj Jesústaj on'tikupopakuyate. ¹⁷Jesústaj ayagda huaok on'ota'po (ken konig gobierno huairiayo'da on'otika'nig) kenpa'ti e'pid huakiok ogkuotta'po,

¹⁸—I'tiak, judío aratbuten gobierno huairi. —Sorotata'a dakhue'dikda on'nopōēpo 'utta'nanada o'nona'uyate.

¹⁹Kenpa'ti hueypa ogkubitbitpo on'tisupu'epo huikudate on'tihuaduyate. ²⁰Ken konig on'tierikdepo okayagda o'nokiroka'po ke'nenokkon onte'ti on'ota'depo hueypa cruzte a'arakya'po Jesústaj on'tohua'uyate.

Hueypa cruzte on'arakuyate.

(Mt. 27.32-44; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

²¹Simón Cirene huakka' jak huāē'eri Alejandroen Rufoenere huaoj ta'baya' o'tiakpo kenteda o'pokno "Jesúsen cruz tohua'dik i'ēne," o'nona'uyate.

²²Ken Gólgota ote'te on'tohua'uyate. Gólgota aratbutenate huakuai' ote'te on'tohua'uyate. ²³Keya' sorotataj vino pai' on'yokuyatenig'a mayhue' o'uyate.

²⁴Sorotata'a Jesústaj cruzte on'betandepo be'ati ke'nen yudtaj ya'deyapet a'nopōeya'po huid okmo o'nene'uyate.

²⁵Sikyoedda nuevete cruzte on'beta'uyate. ²⁶Huaku kutapen hueymeyen "In judío aratbuten gobierno huairi o'ē." On'madoya'uyate. Konigepo bueydik o'ē on'nopōē'uyate. ²⁷Botta' huabere'eritakon hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesús huada'kopen noga ope'topen on'mabetuyate. ²⁸"Dakhuea' huaka'eriere ya'bueyapet." Ken konig Apagba' oa'uyatenig Jesús o'buey'uyate.

²⁹Judío aratbuta on'bapokpo Jesústaj dakhuea'da on'tidi'keonhua'uyate. Kenpa'ti on'huadiaypo huakua on'pekore'epo,

—"Diosen huaboro' jak ijskapoy, bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy." Iame'ne.

³⁰O'na bueyhue' a'ēya'po huata'da yatihuapokpo cruzya' yahuarak. —O'nona'uyate.

³¹Ken kenpa'ti sacerdote huairi Moisésenba' huamanmadika'eriere huayahuaya dakhuea'da on'huaa'po:

—Nogomeytaj o'bayarea'ika'uyatenig'a huata'nayo bueyhue' a'eya'po tihuapokhue'dik o'e. ³²Cristo judío aratbuten huairi kahuarake'. Kenda e'tiahuaynayo oknopojika'dik o'eapoy. Huabereiere Jesús onteteyo' hueypa cruzte on'betpo kenpa'ti Jesústaj dakhuea'da ona'uyate.

In konig Jesús o'buéy'uyate.

(Mt. 27.45-56; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

³³Tokhuad e'huadte huadari huabada o'sikon'uy. Sikkiregda o'uyate. Terea' e'huadde'te onte'ti o'ta'tuduyate.

³⁴Kenteda niokpo e'huadted,

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —Jesúsa 'utta'da o'okoyon'uyate. Ken aratbuten hua'ate: “¿Mena'po do'taj me'enonne? Do'hued Dios, do'hued Dios.”

³⁵Sue'da huakka'mona on'tikupobopo on'peedeipo,

—In huabokerek Elíaskudaktaj onokoy. —On'mana'uyate.

³⁶Nogtida huabokerek o'ketonhua'po apon esponja vino pai'yo o'ta'buta'po hueypate o'beta'po kenpa'ti huakitta'te o'nigoktea'uyate. Kabuyuke'po o'nigoktea'uyate.

³⁷Ken Jesús 'utta'da o'okoyondepo o'notitikon'uyate. ³⁸E'buéyonte Diosen huid jakyo konig tela pegtone' e'oroya'da kutapen nopote o'huison'uyate. ³⁹Ken sorotataj capitána romanoa Jesúskokpen o'bopo o'tiahuaypo konig Jesús o'okoyonpo o'buéyonnigtaj o'tiahuaypo,

—In huabokerek buttida Diosen Huasi'po o'e. —O'da'uyate.

⁴⁰Kenpa'ti ettone' o'nepo bidta'da on'tiahuayanhua'uyate. María Magdalena o'epo kenpa'ti María Jacobo huasueden huayé José Saloméereen huayé o'nepo. ⁴¹Jesús Galileayo ee'te on'tahua'ika'po kenpa'ti on'manigmanhuada'ika'uyate. Kenpa'ti nogomey ettone' huakka'mon bidta'da

on'tiahuayanhua'uyate. Ke'na Jesúsero Jerusalényo on'huame'te.

Jesústaj on'kubarakka'uyate.

(Mt. 27.57-61; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁴²Ken o'sikonyakuyate. Eme'te judfoen okmapie'ahuaddik huame'noe o'eaponok ⁴³José o'tiakpo me'pukhue' o'epo Pilatotaj o'huahua'po “Jesúsensó' beyok.” Ona'uyate. José Arimateayo huage'eri o'epo kenpa'ti judío huairi huakupopakyo huage'eri o'uyate. Kenpa'ti Dios Huairitaj daka' o'nigika'uyate. ⁴⁴Josétaj Pilatoa o'peedeipo Jesús o'buéyde o'mepuke'po “¿menpa' ya'buéyonde?” capitántaj ona'uyate. ⁴⁵“Ee', o'buéyde,” capitána ona'denok Jesúsensó' Josétaj o'yokuyate. ⁴⁶Uruda tela huakupete oe'po o'so'huarakapo o'so'tihuiyig'uyate. A'timon huabo sipana'kogyo o'so'huedan'uyate. Kenpa'ti kubarak akbopete huaboro' huida o'tinokbetan'uyate. ⁴⁷María Magdalena Joséen huayé Maríaere keyo o'so'hueda' on'tiahuay'uyate.

Jesúsa huakudaka'da e'eda o'noyhuaduyate.

(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

16 ¹Judío aratbuten epokonde'te domingo emede'te María Magdalena Salomé Maríaere Jacoboen huayé 'uru'huigda huasihuj huakupete o'depo Jesúsensó' asó'huekeya'po o'de'uyate. ²Domingo emede'te kubarakyo on'tiakdepo, ³—¿Be'a kubarak huid huanokbet yakpokorea'apet? —Huayahua on'batia'pakuyatenig'a ⁴on'tiahuayato'po kubarak huid huanokbet onokbetahue' on'tiahuaypo, ⁵kubarakyo on'kuddepo da'kopente huaboa bokerek huabid huaok yerenanada e'ottaj on'tiahuaypo on'mepuke'uyate.

⁶Okme'pukhue' mene'. Jesús Nazaret huqe'eri kentaj cruzte o'darakme' bo'ukne. O'noyhuadde. Iyo ehue' o'e. Iyo on'huedame'te. Ehue' o'e. Yan'tiahua'y'. ⁷Yan'huati', ke'nen huanigpeika'eritaj kenpa'ti Pedrotaj ya'nona', "Galileayo huakkuru o'hua'apo. Ayoda kentaj bo'tiahua'yapone. Kenda ijjay bo'tiahua'yapone." —Kenda huabo huabokereka ettone'taj o'mana'uyate.

⁸Ken ettone' kubarkya' o'nokmonpo digda onme'pukpo be'tapi' onbatia'pakhue' o'nuyate.

**Jesúsa María Magdalenataj
o'tiahua'y'ea'uyate.**

(Jn. 20.11-18)

⁹Domingo sikyoedda Jesúsa o'noyhuaddepo huakkuruda María Magdalenataj o'so'tiahua'y'ea'uyate. A'nen Jesúsa siete nokiregtaj okmaena'uyate. ¹⁰María o'hua'po Jesúsen huanigpeika'eritaj o'huahua'depo Jesústaj ijtiahua'ydey o'batia'pakuyate. Kenomey suhue'nanada o'nepo on'bahuikpo. ¹¹Jesús onte'ti o'noe kenpa'ti María e'tiahua'ydetada oknopohue' o'nuyate.

**Jesús botta' huanigpeika'eritaj
o'batiahua'y'uyate.**

(Lc. 24.13-35)

¹²Nogok botta' Jesúsen huanigpeika'eri dagte on'hua'uyate. Jesús konig nogkokada o'epo botta'taj o'batiahua'ydenok ¹³Jesús o'e o'nokie'depo nog huanigpeika'eritaj on'bahuahua'po "Jesús o'noe," e'mana'tada Jesús o'noe nopohue'da o'nuyate.

**Jesúsen once huamata'moneritaj
o'mata'mona'uyate.**

(Mt. 28.16-20; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁴Nogok once huanigpeika'eri aypo kutopate en'huadte Jesús o'manokyon'uyate. "Do e'noyhuadte huakka'mon do'taj mentiahua'ydete kenda e'tia'paktada o'noyhuad oknopohue' mo'ene. Dakhue'da mo'ene." O'mana'uyate.

¹⁵—Aya'bayoda aya' aratbutte yan'huati'. Huadak hua'a yan'manbatia'pakikati'.

¹⁶Huaknopohue'eritaj bautiza egka'te Diosa o'manopo'yarea'apo o'manoeanhuahuika'apo, aya' oknopohue' huag'eritaj Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo. ¹⁷Do ijpaknok do'hued huadik ea'te huaknopohue'eria toto' nokiregtaj on'makmaoroka'ika'apo. Nog aratbuten hua'ate ona'pakapo. ¹⁸Bihuitaj on'paytoeapo. Mabokhue'dik o'epo. E'bueyuruhue' e'maypi' bueyhue'dik o'neapo. Dakhue' aratbuttaj huaba'a on'tibata'teaponok on'bayarika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Kurudyó Jesús o'behuikuyate.

(Lc. 24.50-53)

¹⁹Ken Jesúsa kenda e'manade'te Diosa Jesús Huairitaj o'baktobehuikuyate. Diosen huada'kopen o'huaduyate. ²⁰Huanigpeika'eria on'bahua'po nogyo nogyo aya'bayoda Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakonhuahuika'uyate. Jesús Huairia huakka' o'batihuapokika'po Jesúsen huadak hua'a e'manbatia'pakte teyda o'batihuapoknok on'bayarea'po nogda nogda ogkika'po konig Diosyo'da ka'dik o'enig ogkika'uyate, ken.

SAN LUCAS

Jesucristoen huadak hua'a Lucasa mo'nigmadoya'uyate.

**Huakkuruda Lucasa Teófilotaj
o'nigmadoya'uyate.**

1 ^{1,2}O'nigmadoya'ne, huadi'da Teófilo. Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti o'manmadika'onhuahua'uyate. Ken sue'da huakka'a on'tiahuayonhuahua'uyate. Ken Jesús huabo'a'da o'ka'uyate on'tiahuay'uyate. Kenpa'ti Diosba' on'manmadika'uyate. Nogomey on'peonhuahua'uyapo on'timadoya'uyate. Aya' kenda Jesús o'kadhuahua'uyate on'timadoya'uyate. ³Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti Jesústaj on'timadoya'uyate a'nennada huakkuruda ijba'tiahuayonhuahua'uy. Daka'nada yoknopoeonhuahuikay. Konigepo do'huakon Jesústaj daka' e'timadoya'onhuahua'ta' ijpaki, Teófilo. ⁴Kenda Jesústaj i'nigpeedeme'te buttida o'e kanopoe'po daka'da on'nigmadoya'onhuahua'ne.

Juan bautiza huamagka' o'si'poeapo. Ken Diosen huata'moneria nogtiada ona'uyate.

⁵A'nennada Romano gobierno huairi Herodes Judea huadaribayo o'uyate. Kenoka' sacerdoti o'epo sacerdoti Diostaj kenda on'baa'po 'uhua on'nigbatiarakika'uyate. Zacarías sacerdoti o'uyate. Zacaríasere nogomey sacerdoti on'baa'ika'po onteteyo' on'baa'ika'po kenomeyendik

on'madikka'uy Abías. Zacaríasen huatoen huadik Elisabet. Elisabeten adhuae'pane' Aarón o'uyate. Aarón huakkuruda sacerdoti huairi o'uyate. ⁶Zacarías huatoe Elisabeteri Diostehuapa' 'urunopo'da o'nika'uyate. Aya'da Diosen e'mana' on'nigpeika'uyate. Dakhuea'da ogka' be'api' bahuaahue'dik o'ne. ⁷Elisabet si'popakhue'dik o'uyate kenpa'ti tone'nanada o'nepo huasi'po toehue' o'nuyate.

⁸Nogme'noetida Zacaríasomey konig sacerdoti Diosen jakyo baa'dik o'ne'uyate. ⁹Konig sacerdoti ogkika' huids'i'po o'nendepo on'tiahuaydepo Zacaríasyo'da Diosen jakyo kuddik o'uyate. Konig 'uru'huieada vela a'bakpakaya'po Dios Huairitaj Zacarías kuddik o'uyate. ¹⁰Ken Zacarías Dios Huairien jakyo o'epo vela 'uru'huieada o'bakpaka'depo jakkurute huakka'da aratbut ogkupopakdepo on'tiona'pakuyate. ¹¹Kenoka' Zacarías Dios Huairien huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Ken kutopate 'uru'huieada vela e'bakpakte huada'kopen o'bo'uyate. Dios huairien huata'moneri kente o'bo'uyate. ¹²Zacarías o'tiahuaypo huakka' o'me'pu'kuyate.

¹³—Me'pukhue' yae', Zacarías. Kenda Diostaj i'tiona'pakuynok Diosa mepee'uyate. O'nen huatoe Elisabet bokereksi'poa' o'si'popakapo kenpa'ti

kentaj i'dikka'apone Juan.

^{14,15}Q'nensi'poa Diostaj 'urua'da o'nigpēēapo konigepo durugnanada i'ēapone. Kenpa'ti e'si'poē'te huakka'ada on'durugpakapo. Vino mayhue' i'tāēapone. Kenpa'ti pisco'pi' mayhue' i'tāēapone. Si'popakhued eē'ted Diosen Nokirega o'nopo'tōēapo. ¹⁶Huakka'tada Israel aratbuttaj Dios Huairitaj huaknopōē' Juana o'manopo'korea'apo. ¹⁷Cristo Huairitaj Juan huakkuruda o'ēapo. Cristo tiakhued o'nensi'poa Juan huakkuruda o'ēapo. Elíasen nokirega o'nopo'tōēpo konig Elías teyda o'uyate konigti Juan teyda ka'dik o'ēapo. Huaoj huasi'potaj on'bakkahuea'po on'manoeynoeyapo. Ken huayahuaya huaoa huasi'poa huadi'da on'maeapo. Kenda Juana o'ka'apo. Kenpa'ti nigpēēhue' huāē'eritaj o'manopo'korea'apo onte'ti on'nigpēēapo. 'Urua'da on'nopōēpo huadakda ogka'apo. Ken Cristo Huairitaj kanoknopōē'po Juana aratbuttaj 'uru'nopoa'da o'magka'apo. —Diosen huata'moneria Zacariastaj ona'uyate.

¹⁸—Kenda ona'nig buttia' oknopōēhue'dik ijjeý. Huatone'da ijjeý, do'hued huātoēkon huatone'da o'e. —Zacariás Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

¹⁹—Do Gabriel ijjeý. Diosen huanaba' ijjeý. Diosa me'ta'mona'ne. Ontaj kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. Huadak hua'a kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. ²⁰Kenda ona'denig'a buttia' oknopōēhue' o'enok a'pakhue'dik i'ēapone. Q'nensi'po e'si'poēde'te onte'ti a'pakdik i'ēapone. Kenoka' Diosa o'pak kenda yona'dey o'ēapo. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

²¹Kenoka' jakkurute aratbut ogkupopakpo Zacariastaj on'nigepo ijhue'da Diosen jakyo o'enok aratbut on'me'pukē'uyate. ²²Ken kenoka' Zacariás

o'orokdepo a'pakhue'dik o'uyate. Diosen jakyo konig e'yorokyanig Diosa Zacariastaj o'tiahuaya' kenomey aratbut on'nokotuyate. Ken Zacariás huaba'a o'tohua'yadhua'uyate. Ken a'pakhue'dik o'uyate.

²³Ken ken huame'noete Diosen jakya' konig sacerdote o'baa'onhuahua'po o'kuhuitdepo huā'en jakyokon o'hua'uyate. ²⁴Nogok ke'nen huātoē Elisabet huaboa'da bogdakhue' o'uyate. Konig o'iregunhuahua'po cinco puug jakkurute orokhue' o'uyate. ²⁵“Dakhue'da o'e. Si'popakhue'dik o'e.” Ken aratbut huaahue' me'neapone. Dios Huairia me'tinepahui'po in megka'ne. Elisabet o'nopōē'uyate.

Jesússi'po i'tōēapone. Ken Diosen huata'moneria Mariataj ona'uyate.

²⁶Ken Elisabet seis puug bogdakhue' e'ēde'te Diosen huata'moneri Gabrieltaj Diosa o'ta'mona'uyate. Nazaret huakka' jakyo Galilea huadaribayo o'ta'mona'uyate. ²⁷Mune'yo Mariataj o'huahua'uyate. María katenohued o'uyate. Katōēpake'po Maríaen huaoa o'yokuy Josétaj. José Davidkudak huairien onaratbutyo' konig huayayo o'uyate. María hueretda toēpakhued Gabriel o'huahua'uyate. ²⁸Mariataj o'huahua'depo,

—Ijtiaiki, María, Diosa 'urua'da megka'ne, onere o'e. Nog ettone'taj Dios sue'da huadak o'magka'nig'a ontanayo huadaka'da megka'ne. —Mariataj ona'uyate.

²⁹Ken, Diosen huata'moneritaj o'tiahuaydepo o'pēēdepo ke'nen hua'ataj o'me'pukatupo, ¿Mena'po ken konig mena'ne? o'nopōēpo María.

³⁰—Me'pukhue' yaē', María. Diosa metinepahui'po 'urua'da megka'ne.

³¹Bogdakhue' i'ēapone.

Huabokereksi'poa' i'si'popakapone.

I'dikka'apone JESÚS. ³²Huairi o'ēapo. Kentaj huakka'da o'noknopōēapopo on'nigpēēapo. Diosen Huasi'po on'dikka'apo. Dios Kuruderiensi'po on'dikka'apo. Konig Davidkudak huairitone' huakka'da aratbuttaj o'mana'ika'uyate. Konigti Dios Huairi Jesústaj huairitone' o'yahuea'apo. Ken aya'da Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apo. ³³Ken Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apopo, batikhue' o'eonhuahuika'apo. —Diosen huata'moneri Gabriela Maríataj ona'uyate.

³⁴—¿Menpa' do ijsi'popakapo? Huabokerekere huedhued ijje. —Maríaa Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

³⁵—Diosen Nokireg betihuarakapone. Kenpa'ti Dios teynanada o'epo konig e'sijhuja betibukapone, ontaj betibukapone. Konigepo kensi'po o'si'pōēapo Diosya' o'tiakapo. Dioseny'oda o'kika'apo. Diosen Huasi'po o'ē. Aratbuta on'batia'pakika'apo. ³⁶Kenpa'ti o'nen huabet Elisabet huabokereksi'po o'si'popakapo. Ke'na huatone'nanada o'ēnok si'popakhue'dik on'batia'pakikame'te. Ke'na seis puug bogdakhue' o'ēde. ³⁷Diosnayo aya'da ka'dik o'ē. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

³⁸—Dios Huairien huanaba' ijje. Ken konig ona'nig kenda Diosa megke'. —María ona'uyate.

Ken konig ona'depo Diosen huata'moneria okhua'uyate.

María Elisabettaj bapa' puuga' o'toksike'uyate.

³⁹Kenoka' María atoksikeya'po o'huahua'uyate. Idada o'hua'po Judea ote'bayo o'hua'uyate. Ote' huakka' jakyo o'hua'uyate. ⁴⁰Zacariasen jakyo o'kudondepo Elisabettaj “Ijtiaki,” ona'uyate. ⁴¹Kenoka' Elisabet Maríataj

o'pēdepo yōbeda huakiokoya' o'tiarud'uy. Diosen Nokirega o'nopo'tōē'uyate. Elisabettaj o'nopo'tōē'uyate.

⁴²—Diosa aya' ettone'taj daka' mogkika'ne. Ontanayo 'urua'da megka'ne. Kenpa'ti o'nensi'potaj 'urua'da o'gka'apo. ⁴³¿Be'a ijje do do'hued Huairied huayēa o'huatiakne? ¿Menpa' Diosa 'urua'da megka'?' ⁴⁴Ken huaboa'da ontaj “Ijtiaki,” ea'te ijpeēdepo yōbeda huakiokoya' o'durugpakpo be'tiarudne. ⁴⁵Dios Huairitaj iknopōepo durugda i'ē konigepo kenda Diosa mename'ne kenda megka'apone. —Ken Elisabeta Maríataj 'utta'da ona'uyate.

⁴⁶Dios Huairi 'urua'da o'ē huanopoya'da yoknopōey.

⁴⁷Do'hued Dios Huairi do'taj huanopo'yarea'eritaj durugnopo'da ijje. ⁴⁸Konigepo do'taj be'tiahuae'ne. Pai'da huanaba' eē'pi' daka' be'tiahuae'ne. Kenda nogok nogok aratbuta mo'batia'pakika'apone. Diosa 'urua'da megka'nig. Kenda mo'batia'pakapone. ⁴⁹Ke'wendik 'uruda o'ēpo aya'da ka'dik o'ēpo konigepo 'urua'da do'taj megka'ne. ⁵⁰Diostaj huakme'pukeritaj nogok nogok o'matinepahuika'po, Diosa o'matinepahuika'. ⁵¹Diosa teyda o'kika'. Nama'da 'uruda ijje huanopōē'eritaj kenpa'da o'maenapo. ⁵²Huairitone'taj o'maenpo pai'da aratbuttaj huairi o'bayahuea'. ⁵³Ken pai'da huag'eritaj huadakda o'bayokika'. Huakka'da huatōē'eritaj o'mata'mona'. Katepi' togehue'da o'mata'mona'. ⁵⁴Israel aratbut konig Diosen huanaba' e'huag'e'taj Diosa daka' o'mato'ika'po, okkahuehue' o'maepo o'matinepahui'ika'po. ⁵⁵Oro'en

huapane'kudakomeytaj kenpa'ti
Abrahamkudaktaj kenpa'ti aya'da
ke'nen'si'po ke'nen huayayo nogok
nogok aya'tada
"Ijmatinepahui'apoy" ona'uyate
Diosa. Kenda o'kika'. Kenda Maríaa
Elisabettaj ona'uyate.

⁵⁶Ken Elisabetere o'unhuahua'uyate.
Bapa' puug María o'unhuahua'uyate.
Bapa' puug o'edepo hua'en jakyo
o'kume'uyate.

Juan Bautista o'si'poe'uyate.

⁵⁷Ken, kenoka' Elisabet huasi'popak
o'edenok huabokereksi'po
o'si'popakuyate. ⁵⁸Onteteyo' huahuaderi
kenpa'ti Elisabeten huabet hua'e'eri
on'mapeundepo ken Dios Elisabettaj
o'tinepahui'po yobed o'yoknok
on'pe'edepo Elisabetere
on'madurugpakuyate. ⁵⁹Yobed ocho
huame'noe ee'te huabokereksi'poensi'dak
kaktege'po konig judío aratbut
ogkika'uyate, aktegya'po on'batia'uyate.
Si'nontaj huaoendik Zacarías e'dikkata'
on'pakuyinig'a.

⁶⁰—Kae'. Ke'nendik Juan o'e. —Ke'nen
huayea o'mana'uyate.

⁶¹—¿Menapo? O'nen huabet ken
huadik ehue' o'ne. —O'nona'uyate.

⁶²“¿Ke'nendik katedik i'pak?” Konig
Zacarías peghue'dik o'enk huaba'a
on'tohua'ya'uyate. ⁶³Kamadoye'po huaen
tablataj me'nigtotiak o'mana'uy.
En'totiakde'te “Ke'nendik Juan o'e.”
Zacarías o'madoya'uyate. Aya'da
on'tiahuaydepo kenpihuay
on'batia'pakuyate. ⁶⁴Juanendik
o'madoya'depo Zacarías onte'ti huaboa'da
a'pakdik o'uy. Dios Huairi 'urua'da o'epo
teyda o'kika' Zacarías o'batia'pakuyate.
⁶⁵Aya'da aratbut keyoda meyhue'da
kenpihuay on'nopoe'uyate. Kenda
Zacarías o'ka' kenpa'ti Juantaj huabada
on'batia'pake'uy. Judea ote'yo huabada

kenda on'batia'pake'uyate. ⁶⁶Ken aya'ada
on'tipe'edepo kenda
on'tinopoeonhuahua'po nogtaj nogtaj
on'batia'pakonhua'po:

—Ke'na huasi'po Juana Diostaj kate
'urua'da ya'nigkapet. —Diosa 'urua'da
ogkame'nok on'batia'pakuyate.

**Zacarías konig o'mana'uyate
o'batadi'kea'uy.**

⁶⁷Juansi'poen huaoj Zacarías o'epo
Diosen Nokirega o'nopo'toenok Zacarías
o'mana'pakpo:

⁶⁸Dios Huairitaj Israel aratbuta
o'noknopojka'. Dios Huairi 'urua'da
o'e. Kan'batia'pakike'po. Oro'omey
Israel aratbuttaj bo'huatiakdepo
mo'nopo'yarea'ne. ⁶⁹Kenpa'ti
Diosen huanaba' Davidkudak
huakka'da huayayo o'mata'e'nig'a
nogtida bo'yokdene. Dios Huairia
oro'omeytaj bo'yokdene. Ke'na
Davidkudaken adhuea' huayayo
o'epo teynanada
huamanopo'yarea'eri o'e.

⁷⁰⁻⁷⁵Oro'en taka'taj akmaenya'po
Dios Huairia o'mata'mona'apo.
Oro'omeytaj huahuadiayeritaj Dios
Huairia bo'tioka'po o'maenapo.
Kenpa'ti oro'omeyen
adhuea'pane'taj
a'matinepahuiya'po,
“Me'pukhue'ada o'na o'nen
huayayoere Diostaj 'urunopo'da
kan'nigpeike'po kenpa'ti
Diostayo'da kan'nigpeike'po
opudomeyen taka'taj
bo'tioka'apone.” Ken oro'en huaoj
Abrahamtaj kenda Diosa
ona'uyate. Kenda Diosa
okkahuehue' o'jka'. Ken Diosa
oa'uyate. Kenda a'ennada Diosen
'urua'da huamanbatia'pakeria
o'mana'uyate. ⁷⁶Kenpa'ti, o'na
do'huedsi'po, Dios Kuruderien

humanbatia'pakeri
 mo'dikka'apone konigepo Cristo
 Huairia manmadikahued o'na
 huaboa'da i'manmadika'apo. Konig
 Cristo Huairi o'epo huakkuruda
 i'manmadika'apone. Kenda
 i'manmadika'depo aratbuttaj
 i'manopo'korea'apone. Cristotaj
 i'maknopoea'apone. ⁷⁷Aratbut
 Cristotaj o'noknopodepo
 on'nigpeika'po dakhuea' e'ka' Diosa
 o'bakkahuea'apo kenpa'ti
 o'manopo'korea'apo.
 I'manmadika'aponok
 o'noknopoeapo. ⁷⁸Ken oro'en Diosa
 di' mo'epo mo'matinepahui'po
 konig niokpo o'ta'tika'nig kutaya'
 Cristo konigti o'huarakapo.
⁷⁹Sikkiregyo huage'eritaj ke'na
 konig huakjey o'maeapo. Aratbut
 e'bueytaj huame'pukeritaj konig
 huakjey o'maeapo. Diostaj
 o'maknopoea'apo. 'Uruda
 huakadhua' mon'madika'apone.
 Kenda ena'te on'nopo'noeyapone.
 Zacarias oa'uyate, ken.

⁸⁰Ken Zacariasensi'po o'kereko
 kenpa'ti Diostaj daka'da oknopoeo
 nogiti nogiti oknopoeo aratbut ehue'
 e'ne'te o'eonhuahuika'po Israel aratbuttaj
 a'manbatia'pakya'po huahued aratbut
 ehue' e'ne'te o'eonhuahuika'po. Nogok
 Israel aratbuttaj o'manbatia'pakuyate.

Jesús o'si'poe'uyate

(Mt. 1.18-25)

2 ¹Kenoka' Romano huairitone'
 o'ika'po ke'nendik Augusto o'e'uyate.
 "Aya' huabokerekdik kan'matimadoye'."
 Huairia Augustoa o'mana'uyate. ²Ken
 konig huabokerekdik
 on'matimadoya'uyate, ken konig Romano
 huairi o'paknok huakkuruda aya'
 huabokerekdiktaj on'matimadoya'uyate.
 Kenoka' Siria aratbut gobierno huairi

Cireniotaj on'nigpeika'uyate. ³Ken aya'da
 aratbut kenomeyen adhuea'pane'en
 huakka' jakyo hua'dik o'nepo huadik
 gobiernoen beroba'te a'timadoyaya'po
 on'bahua'uyate. ⁴Konigepo Nazaret
 huakka' jakya' José o'hua'uyate. Nazaret
 Galilea huadaribayo o'e. Nog
 huadaribayo o'hua'uyate. Judea
 huadaribayo José o'hua'uyate. Huakka'
 jakyo Belényo o'hua'uyate. Belényo
 Davidkudak o'si'poe'uyate. José
 Davidkudaken adhuea' huayayo o'uyate.
⁵Belényo huadik ijje a'timadoyaya'po
 o'hua'po Mariaere on'hua'uyate. Mariaen
 huaoj Mariataj o'toepakanpo Joséere
 on'hua'po María bogdakhue' o'uyate.
⁶Ken Belényo o'nedepo kenoka'
 si'popakdik o'epo ⁷huakkuru
 huabokereksi'po o'si'popakuyate.
 Aratbuten huatay jakyo huakka'da
 o'nedepo kudhue'dik o'nepo vaca 'uhuaen
 jakyo o'si'popakuyate. Konig atisuksi'po
 yobedtaj on'tidoka'po vacaen huabape'
 aypo cajayo on'hueda'uyate.

**Diosen huata'moneritaj on'tiahuaypo oveja
 huamatoe'eria on'tiahuaypo kenpa'ti
 on'mapee'uyate.**

⁸Belén huakka' jakyo meyhue'da
 oveja huamatoe'eri o'nebedpo
 kenomeyen oveja on'matoebedpo mire
 huadaribayo on'matoebeduyate. ⁹Idada
 Dios Huairien huata'moneritaj
 on'tiahuay'uyate. Oveja huamatoe'eria
 on'tiahuaypo Dios Huairi eyanada
 nogyen nogyen o'batita'tenok huakka'da
 on'me'puke'uyate.

¹⁰—Me'pukhue' yane' konigepo huadak
 hua'a o'nigtotiakne. Ken aya'ada
 on'mapeedepo on'madurugpakapo.
¹¹Davidkudaken jakyo oy Diosen
 Huamanopo'yarea'eri o'manigsi'poede.
 Ke'na Cristo Huairi o'e. ¹²Kan'nope'po
 huasi'po atisuksi'po e'tidoka' vacaen
 huabape' aypo cajayo e'huede

bo'huahuayapone. —Ken Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

¹³Kenoka' ken Diosen huakkuru huata'moneri ee'ted nog huakka'nanada huata'moneri kurudya' on'huahuarakdepo,

¹⁴—Dios kutayo o'ika'po 'uruu'da o'epo o'ka'de, iyo huadariyo aratbuttaj Diosa o'pakpo o'manoeya'.

—Diosen huata'mona'eriomeya 'uruu'nanada on'mana'uyate.

¹⁵Kurudyo Diosen huata'moneriomey en'behuikde'te, “Belényo monhua'. Kenda Diosa o'ka'de Dios Huairia mo'nopoēa'dene mon'tiahuay.” Oveja huamatōē'eriomeya huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁶Idada on'bahua'uyate. María Joséere kenpa'ti yobedtaj on'bahuahuay'uyate. Yobed vacaen mire huabape' caja'poyo e'huedte on'huahuay'uyate. ¹⁷Jesús yobedtaj on'tiahuaydepo kenda Diosen huata'moneria huasi'potaj o'huaa'nig aya'da Josétaj Mariataere o'non'batia'pakuyate. ¹⁸Ken, aya'da on'peedepo José Maríaere kenpihuay on'nopoē'uyate. Kenda oveja huamatōē'eriomeya e'batia'pakde'te on'mepuke'uyate. ¹⁹Marianayo kenda oveja huamatōē'eriomeya en'batia'pakde'te kenda okkahuehue' o'epo o'nopoeonhuahua'uy. ²⁰Ken oveja huamatōē'eriomeynayo ogkume'uyate. Ovejate ogkume'uyate. Ogkumejpo “Diosen huata'moneria buttida mona'nig. Konig mona'nig Diosa o'ka', konig o'peenig konigti o'tiahuaydey. Dios 'uruu'da o'epo huadaknada o'kika'. Huadakda mogka'ne. Dakiti Dios.” Ken oveja huamatōē'eriomeya on'batia'pakuyate.

Diosen jakyo Jesús yobedtaj on'tohua'uyate. Diosa ka'tiahuaye'po on'tohua'uyate.

²¹Ken e'si'popakte ocho huame'noe e'ede'te huabokereksi'poensi'dak

o'nokteg'uyate. O'noktegdepo on'dikka'uyate Jesús. Ken huadik Diosen huata'moneria a'nenda o'dikyok'uyate. María bogdakhue' ehue' ee'ted o'dikyok'uyate. Kenda o'dikka'uyate Jesús.

²²⁻²⁴Huabokereksi'po e'si'popakde'te cuarenta huame'noe e'pokde'te ke'nen huaoj huayere botta' apoyerepi' botta' tukkupi' e'nigarak Diostaj yokdik yane'. Kenda judío aratbuttaj Moisésa o'mana'uyate. Kenpa'ti ettone'en huakkurueri huabokereksi'po e'si'popakde'te “Diosen o'tae.” Kenda aratbuta kan'batia'pake'. Judío aratbuttaj Moisésa o'mana'uyate. Ken Jesús e'si'poē'te cuarenta huame'noe e'pokde'te José Maríaere Jesústaj on'tohua'uyate. Jerusalényo on'tohua'uyate. Aya' Moisésa o'mana'uyatenig kenda a'kaya'po Jerusalényo on'tohua'uyate.

²⁵⁻²⁷Ken Jerusalényo o'nokyedepo Diosen jakyo on'kud'uyate. Diosenba' Moisésa o'nigmadoya'uyatenig a'nigpeeya'po on'kud'uyate. Jesústaj e'nigka' a'nigpeeya'po on'kud'uyate. On'kuddepo Simeón keyoda o'ē'uyate. Simeón Jerusalén huakka' jakyo huāē'eri o'uy. 'Urunopo'da o'epo Diostaj huakka'da o'pakika'uyate. Diosen Nokirega' o'nopo'tōē'uyate. Cristoa pai'da Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo. Kentaj Simeóna o'nigunhuahuika'po Cristotaj Dios Huairia o'ta'mona'apo Cristotaj ijtiahuayapoy, do bueyhued ijjejo ijtiahuayapoy. Ken Diosa Simeóntaj o'nopoēa'uyate. Yobed Jesús huaojere huayere Diosen jakyo e'kudte Diosen Nokirega' Simeóntaj o'tokud'uyate ²⁸Simeón Jesús'si'potaj o'dokopo, 'uruu'nada o'tia'pakpo:

²⁹⁻³⁰ Konig mena'uyne megka'dene. Konig mena'uyne o'nen Huamanoeanhuahuika'eritaj ijtiahuaydey, Dios Huairi oyda

menopo'noeyanpo kabueye' meknopoe'. ³¹Kentaj aya'tada Diosa o'bayokdenok aya'ada aratbuta tiahuydik o'ne. ³²Insi'poa konig huakjey o'epo Dios konig o'enig judío ehue' aratbuttaj o'maknopoea'apo kenpa'ti Israel aratbut 'uruda o'ne ke'na aya'tada o'manopoea'apo. Ken konig Diostaj Simeóna oa'uyate.

³³Simeón Jesústaj 'urua'da o'batia'paknok Jesúsen huaoj huayere kenpihuay on'nopoe'uy. ³⁴"Diosa daka' mogka'ne." Simeóna o'mana'uyate Mariataj Josétaere.

—Eya' Diosa o'paknok insi'potaj huakka' Israel aratbut oknopoehue'da o'nepo Diosere ehue' o'neapo nog Israel aratbuta o'noknopoe'po Diosere kenpa'da on'noeonhuahuika'apo. Diosen hua'a oa'ika'nok kenpa'ti konig Dios o'pak o'kika'aponok huakka'ada kentaj dakhue'ada on'huaa'po on'huamahui'ia'apo. ³⁵On'huamahui'ia'po dakhuea' huanopoya' on'nopoenig kenda aya'ada on'nopoe'apo. O'nakon María pai'da i'ea'pone. Konig siro e'nopo'huekonig suhue'nanada i'ea'pone. —Ken Simeóna Mariataj ona'uyate. María Jesúsen huayē o'uyate.

³⁶Keyoda Diosen jakyoda Ana o'uyate. Ana Diosen hua'a huamanbatia'pakeri o'uyate. Ana Fanuelen huayobu kenpa'ti Aser aratbut o'uy. Huatone'nanada o'uyate. Konig mune'yo sue'da huabayok e'taetada o'toepakuyate. Siete huabayok huatoqere on'uyate. ³⁷Kenoka' Jesús Diosen jakyo ee'te konig ayhua ochenta y cuatro huabayok o'eonhuahuika'de'uy. Diosen jakyo o'ika'po jakya' huahue' o'ika'uyate. Diostaj o'nigpeika'po nogok nogok Diostaj o'pakpo bapehue'da o'epo, Diostayoda o'tiona'pakahuadika'uyate. Kenpa'ti o'tiona'pakbedika'uyate.

³⁸Kenoka' Simeón enade'te Ana Jesústaj

o'huahua'uyate. Ana'a Diostaj dakiti oa'depo ken Jesús a pai'da en'nopo'ete Jerusalén aratbuttaj o'madurugpakapo. Kentaj huakka'da o'onmabonok Ana'a Jesústaj o'manbatia'pak ken.

Nazaret huakka' jakyo on'kume'uyate.

³⁹Ken Dios Huairienba' e'mana'te aya'da on'nigpe'edepo José Maríaere Galilea huadaribayo on'kume'uy. Kenomeyen jakyo Nazaretyo on'kume'uyate. ⁴⁰Ken Jesússi'po o'kere'po, o'teyyepo kenpa'ti Diosen e'ka' konig 'urua'da e'ka' nogiti nogiti o'nopoe'uyate. Kenpa'ti Diosa daka' o'toika'uyate.

Diosen Jakyo Jesús huabosi'po o'uyate.

⁴¹Nogbayok nogbayok aya' huabayokda Jerusalényo Jesúsen huaoj huayere Jerusalényo on'hua'ika'uyate. Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiestate on'hua'ika'uyate. ⁴²Ken Jesús doce huabayok e'togede'te aya'da Jerusalényo on'hua'uyate. María Joséere Jesúsere on'hua'uyate. Konig ken fiestate on'huika'po on'hua'uyate. ⁴³Ken fiesta e'pokde'te on'kumejdepō José Jesúsen huayere nopoe'hue' o'nepo Jesús huahue'da Jerusalényo o'ē'uyate. ⁴⁴Jesús nog aratbutere yatiaket nama'da on'nopoe'po nogme'noetida o'nokhua'uyate, huabet e'tahue'yo kenpa'ti nog aratbutyo Jesústaj on'ukpo ⁴⁵huahuayhue' o'nepo Jerusalényo onte'ti on'kume'uyate. A'ukya'po on'kume'uyate.

⁴⁶Ken, bapa' huame'noe on'ukdepō on'huahuay'uy, Jesús Diosen jakyo o'epo Diosba' huamanmadika'eriere o'huadpo o'batia'pakpo kenomeyere o'batia'pakpo. ⁴⁷Ken aya'da Jesústaj on'pe'edepo 'urua'da o'batia'pak on'nopoe'po kenpihuay huakka' Jesús o'nopoe' Jesústaj huape'e'ria on'nopoe'uyate. ⁴⁸Ke'nen huayē Joséere on'tiahuyadepo on'mepuke'uyate.

—¿Mena'po konig i'ë oro'taj? Ontaj huakka' o'me'puke'po o'ukne. Q'nen huaoj doere o'ukne. —Jesúsen huayęę Jesústaj ona'uyate.

⁴⁹—¿Mena'po do'taj o'duk? Kenda do'hued Apag Dios o'paknok ka'dik ijjeý. ¿Menpa' kenda nopogehue' mo'e? —Jesúsa o'mana'uy.

⁵⁰José huayęere kenda Jesúsa o'mana' nopounkahue' o'nuyate.

⁵¹Ken Nazaretyo on'kumejpo onte'ti Josétaj huayętaere Jesúsa

o'nigpeika'uyate. Kenda Jesús o'ka'depo Jerusalényo María okkahuehue' o'ępo huanopoya' o'nopoeonhuahua'ika'uyate.

⁵²Ken Jesús o'kerejpo kenpa'ti nogiti nogiti o'nopounhuahua'uyate. Jesús 'urua'da o'kika'. Kenda Dios aratbutakon on'nopogę'uyate.

Aratbut ehue' e'ika'te Juan Bautista o'manbatia'pakonhuahuika'uyate.
(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

3¹Huakka' huabayok e'pokde'te Tiberio Roma huagęeria gobierno Huairi o'uyate. Ke'na quince huabayok o'mana'de'ika'uyate. Kenokti Poncio Pilato Judeayo gobierno huairi o'uyate. Herodes Galilea huadaribayo Romayo huagęeria gobierno huairi o'uyate. Kenoka'ti Herodesen huama'buy Felipe Iturea huadaribayo gobierno huairi o'ępo kenpa'ti Felipe Traconite huadaribayo huairi o'uyate. Kenoka'ti Lisanas Abilinia huadaribayo gobierno huairi o'uyate. ²Kenoka'ti Anás Caifásere konig huakkuru sacerdote huairi o'nuyate. Diosen jakyo ogkika'uyate. Kenokti Diosa Juantaj ona'po Diosen hua'a ijmanbatia'pakapoy Diosa Juantaj o'nopogę'uyate. Juan Zacaríasensi'po o'ępo aratbut huakka' ehue' eę'yo o'ikame'te.

³Jordánhuete nogyon nogyon o'hua'ępo aratbuttaj o'manbatia'pakpo,

—Dios opudomeyen dakhuea' e'ka' kabakkahue'po yan'nopo'korea'po bautiza

yagka'. —Aratbuttaj o'mana'uyate.

⁴Konig Isaias Diosen huamanbatia'pakeri o'timadoya'uyate. Konigti Juana o'ka'uyate. Isaiás o'timadoya'po,

Keyo aratbut ehue' e'ika'yo

huabokerek 'utta'da e'mana'te a'peeya'po aratbut

on'bahuahua'apo. “Dios Huairien dag kente huahuae' daka' dag yan'nigka'. Butukda yan'nigka'.

Konig yan'manopo'korea'po.

⁵Huatota'po yanokbuk. Konig ote' yanoktibusuka'. Sondoda dag e'ęok yanoktibusuka'. Kente ekkotatuka'

dag yan'tinokdejpa'. ⁶Kenpa'ti konig Dios aratbuttaj

o'manopo'yarea' aya'ya'da huadariya' aya'ada aratbut

on'tiahuayapo.” Kenda Isaiás o'madoya'uyate. A'nennada

o'madoya'uyate.

⁷Ken huakka'ada Juantaj on'huahua'uyate. Juantaj bautiza megke'po on'huahua'uyate.

—Konig dakhue'da bihui o'magkika'.

Konigti opudomey dakhuea'da bo'kika'po kenpa'ti opudomey nama'da mo'nopoika'po. Nopo'koreahue'tada

bautiza egka'te Diosa dakhuea'da castiga egka'te yoktitikonapoy. Kenda nama'da

mo'nopogęe. ⁸Urua'da yag'kikati'.

Dakno'po'da yag'kika'po Diostaj mo'nopo'korea'uynok aya'ada tiahuaydik

mo'ęapone. “Abraham oro'omeyen adhuea'pane' o'ępo Diostaj me'pukhue'dik o'ęy.” Nopogehue' yane'. Diosa e'paknayo

huid in o'bahuednigtaj Abrahamen huayayo magka'dik o'ę. ⁹Nopo'koreahue' eę'nayo ida Diosa castiga mogka'apone.

In konig o'ę. Konig ta'bayo huada huatoę'eri o'ępo. Huada 'urua'da

onhuadhue' o'ęonhuahuika'nok daka'da o'tiahuayonhuahua'apo huateya

o'ta'tegpo ta'akyo o'mahuigika'. —Juana o'mana'uyate.

¹⁰—¿Diosa castiga kahue' mo'e'po oro' kate ka'dik o'e? —Juantaj o'nona'uyate.

¹¹—Botta' opiot e'ta'e'nayo kentaj opiotbayo' e'huag'e'taj nogtida yan'bayokika'. O'na aypo e'toe'nayo kentaj aypobayo' e'huag'e'taj yan'bayokikati'. —Juana o'mana'uyate.

¹²Juana bautiza megke'po sue'da gobierno huakupe huabae'eria Juantaj on'huahua'depo engaña e'kikada huakka'da huakupe e'bakikada,

—¿Oro' kate ka'dik o'e, huamanmadika'eri? —Juantaj o'nona'po, ¹³—Kenyo'da ken huakupe Roma gobiernoa o'mana'uyunig kenyo'da yan'bae'. Nogda baehue' yane'. —Gobierno huakupe huabae'eritaj Juana o'mana'uyate.

¹⁴—¿Oro' kate ka'dik o'e? —Roma sorotataj Juantaj o'nona'uy.

—Be'tapi' katepi' bakkayhue' yanika'. Katepi' a'bakkayya'po huiyoka'da manahue' yanika'. Nama'da yan'bahuaa'po bakkayhue' yane'. Kenpa'ti ken huakupe gobierno bo'yokika'ne konig sorotatayo ee'te huakupe bo'yokika'ne. Kenpa'da dakhuapa me'tene, nogiti pakhue' a'ei' yan'nopoika'. —Ken Juana sorotatataj o'mana'uyate.

¹⁵Diosa Cristotaj o'ta'monapo kenda huakka'ada aratbut on'nopoe'po Juante ogkupopakdepo Cristotaj huakka' o'nonmabopo, Juantaj Cristo o'epi' on'tinopoe'po.

¹⁶—Cristo ehue' ijje. Donayo huag'e'ya bautiza ijmagkikay. Cristonayo o'tiakde opudomeytaj bautiza o'magka'apo. Diosen Nokirega bautiza o'magka'apo kenpa'ti ta'ak e'bakpakya' bautiza o'magka'apo. Ke'na huakhuairi o'epo mata'mona'dik o'e'apo. Donayo huairi ehue'da ijje. Cristo 'urua'da o'epo Diostaj huadaknada o'e. Donayo suhue'da huadak ijje. ¹⁷Cristo o'tiakdepo konig aroz huatuga'eri o'epo aroz o'tugdepo

oktipoa'. Ken oktipoa'depo jakyo o'kudapo. O'kuda'depo huakusi'hue ta'akyo o'huigonhuahuika'po okbithue' o'e'apo. Ken huadak huakid konig Cristotaj huaknopoe'eri o'ne. On'nigpejka'. Huaknopoe'eritaj o'bakuda'apo, Diosen jakyo o'bakuda'apo. Huakusi'hue konig aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'. Konig castiga e'magka' ta'akyo o'maenapo. —Juana aya'tada o'mana'uyate.

¹⁸Ken konig nogda nogda Juana o'mana'onhuahua'po judío aratbuttaj huadak hua'a o'manbatia'pakpo Jesucristotaj ken Juana o'manbatia'pakuyate. ¹⁹Herodes Roma huag'e'eri gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo gobierno huairi o'epo, “Dakhuea' o'ka'.” Juana o'huaa'de'uy. Herodes huama'buyen huatog o'to'epo kenpa'ti nogda nogda dakhuea' o'kame'nok, “Dakhuea' o'ka'.” Juana o'huaa'de'uy. ²⁰Juana kenpa' e'huaa'de'te Herodes nigpeehue' o'edepo nogda dakhuea' o'ka'po huabakudaj jakyo Juantaj o'kuda'uyate.

Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

²¹Ken 'ikken Juantaj kudagued Juan bautiza o'magka'po, huakka'da aratbuttaj bautiza o'magka'depo Jesústakon bautiza ogka'uyate. Ken Jesústaj bautiza egkade'te Jesúsua Diostaj e'tiona'pakde'te konig kurudya' akbogpe okhuike'uyate.

²²Diosen Nokireg o'huahuarakpo konig tukku' o'huarakpo Jesústaj o'tikotpo, —On do'hued Huasi'po o'taene. Huadi'da o'taene. Ontaj durugda o'toene. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesucristoen adhuea'pane' o'nika'uyate.

(Mt. 1.1-17)

²³Jesús konig treinta huabayok o'epo huaboa'da judío aratbuttaj

o'manmadika'onhuahua'po. Josénsi'po
 o'e aratbut on'nopoika'pi'. José Eliensi'po
 o'uyate. ²⁴Elí Matatensi'po o'uyate. Matat
 Leviensi'po o'uyate. Leví Melquiensi'po
 o'uyate. Melqui Janaensi'po o'uyate. Jana
 Josénsi'po o'uyate. ²⁵José
 Matatíasensi'po o'uyate. Matatías
 Amósensi'po o'uyate. Amós
 Nahumensi'po o'uyate. Nahum Esliensi'po
 o'uyate. Esli Nagaiensi'po o'uyate.
²⁶Nagai Maatensi'po o'uyate. Maat
 Matatíasensi'po o'uyate. Matatías
 Semeiensi'po o'uyate. Semei Josénsi'po
 o'uyate. José Judáensi'po o'uyate. ²⁷Judá
 Joanaensi'po o'uyate. Joana Resaensi'po
 o'uyate. Resa Zorobabelensi'po o'uyate.
 Zorobabel Salatielensi'po o'uyate. Salatiel
 Neriensi'po o'uyate. ²⁸Neri Melquiensi'po
 o'uyate. Melqui Adiensí'po o'uyate. Adi
 Cosamensi'po o'uyate. Cosam
 Elmodamensi'po o'uyate. Elmodam
 Erensi'po o'uyate. ²⁹Er Josuénsi'po
 o'uyate. Josué Eliezerensi'po o'uyate.
 Eliezer Jorimensi'po o'uyate. Jorim
 Matatensi'po o'uyate. ³⁰Matat Leviensi'po
 o'uyate. Leví Simeónensi'po o'uyate.
 Simeón Judáensi'po o'uyate. Judá
 Josénsi'po o'uyate. José Jonánensi'po
 o'uyate. Jonán Eliaquimensi'po o'uyate.
³¹Eliaquim Meleaensi'po o'uyate. Melea
 Mainánensi'po o'uyate. Mainán
 Matataensi'po o'uyate. Matata
 Natánensi'po o'uyate. ³²Natán
 Davidensi'po o'uyate. David Isafensi'po
 o'uyate. Isaf Obedensi'po o'uyate. Obed
 Boozensi'po o'uyate. Booz Salmónensi'po
 o'uyate. Salmón Naasónensi'po o'uyate.
³³Naasón Aminadabensi'po o'uyate.
 Aminadab Aramensi'po o'uyate. Aram
 Esromensi'po o'uyate. Esrom Faresensi'po
 o'uyate. Fares Judáensi'po o'uyate.
³⁴Judá Jacobensi'po o'uyate. Jacob
 Isaacensi'po o'uyate. Isaac
 Abrahamensi'po o'uyate. Abraham
 Taréensi'po o'uyate. Taré Nacorensi'po

o'uyate. ³⁵Nacor Serugensi'po o'uyate.
 Serug Ragauensi'po o'uyate. Ragau
 Pelegensi'po o'uyate. Peleg Heberensi'po
 o'uyate. Heber Salaensi'po o'uyate. ³⁶Sala
 Cainánensi'po o'uyate. Cainán
 Arfaxadensi'po o'uyate. Arfaxad
 Semensi'po o'uyate. Sem Noéensi'po
 o'uyate. Noé Lamecensi'po o'uyate.
³⁷Lamec Matusalénensi'po o'uyate.
 Matusalén Enocensi'po o'uyate. Enoc
 Jaredensi'po o'uyate. Jared
 Mahalaleelensi'po o'uyate. Mahalaleel
 Cainánensi'po o'uyate. ³⁸Cainán
 Enósensi'po o'uyate. Enós Setensi'po
 o'uyate. Set Adánensi'po o'uyate. Adán
 Diosensi'po o'uyate.

Jesústaj nama'da kake'po toto' huairia

Jesústaj da ona'uyate.

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

4 ¹Diosen Nokireg o'nopo'toengok
 Jesúsda Diostaj o'nigpeika'po
 Jordánhueya' o'kume'uyate. Diosen
 Nokirega aratbut ehue' e'ika'yo Jesústaj
 o'tohua'uyate. ²Keyoda cuarenta
 huame'noe o'eonhuahuika'po. Keyoda
 toto'a Jesústaj o'dikdikuyate dakhuea'
 kake'po. Cuarenta huame'noe bapehue'
 o'unhua'po kenpa'ti cuarentaa' sikyo
 bapehue' o'eonhuahua'depo kenoka'
 aypota' o'e'uyate.

³—On buttida Diosen Huasi'po ee'nayo
 in huidtaj aypo yaeen. —Jesústaj toto'a
 ona'uyate.

⁴—Aypoayo'da noikahue'dik o'ne
 aratbut. Aypo on'bape'po aya'da Apagba'
 huadik nigpeika'dik o'ne. Apagba'a
 kenpa' oa'. —Jesúsda ona'uyate.

⁵Kenoka' toto'a o'tohua'po Jesústaj
 o'tohua'po kutayoda ote'yo o'tobehui'po.
 Ken ijhuiti ehue' nogyo' nogyoda adteda
 aya' huadaribayo gobierno huairi Jesústaj
 o'batiahua'y'ea'uyate.

^{6,7}—Aya'da 'urua'da huadaribayo
 kenpa'ti huadariyo huairi huag'

o'bayokapone konigepo do'huedda me'tamaenok. Betapi' e'yokta' ijpakpo yokdik ijey. Do'taj huikudate e'tihuadnayo "Uruda huairi me'taene." Do'taj ena'nayo aya'da i'tiahuaynig o'bayokapone. —Toto'a Jesústaj nama'da ona'uyate.

⁸—Bekhua', toto', konigepo "Dios Huairitayo'da huikudate yanighuadpo yan'nigpe'e'." Apagba'a kenpa' oa'. —Kenpa' Jesúsa toto'taj ona'uyate.

⁹Kenoka' Jerusalényo Diosen jakyo o'tohua'po toto'a o'tohua'po Diosen huaboro' jak jakkutagpiyo o'tobehaikuyate.

—On Diosen Huasi'po ee'nayo barakte yakudaj. ^{10,11}Apagba' oa'po:

Ka'nonokba'huade'po e'kudajte Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'aponok huidbate kothue'dik i'ea'pone. Huaba'a kutate monokba'huadapone. Apagba' kenpa' o'madoya'uyate.

—Toto'a nama'da ona'uyate.

¹²—"Dios Huairi nama'da kake'po nama'da ahue' ya'e'." Apagba' kenpa' o'madoya'uyate. —Jesúsa toto'taj ona'uyate.

¹³Jesús nama'da kake'po toto' huairia nogda nogda da ona'depo nogda nama'da huana' nopoghue' o'edepo o'batikpo okhua'uyate. Nogokpi' da anaya'po yakumeapetdapi'.

Galilea huadaribayo Jesúsa huaboa'da o'manmadika'uyate.

(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)

¹⁴Galilea huadaribayo Jesús o'kume'uyate. Diosen Nokirega o'nopo'toenok Jesús teyda o'e'uyate. 'Urua'da o'manmadika'nok Jesústaj on'batia'paknok huabada adta'da nogya' nogya' on'batia'pakuyate. ¹⁵Judío aratbuten huaitake' jakya' o'manmadika'po nogda nogda nogyo

nogyo judío aratbuten huaitake' jakya' o'manmadika'ika'uyate. "Urua'da o'manmadika' Jesúsa." Aya'ada on'batia'pakuyate.

Nazaretyo Jesúsa o'ika'uyate.

(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

¹⁶Ken, Nazaret huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Keya' Jesús o'kerekuayate. Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbuten huaitake' jakyo o'kud'uyate. Kenda o'kika'po o'kud'uyate.

O'kudondepo Apagba' o'tiahuaypo Apagba' abona'pakya'po o'bo'uyate.

¹⁷Apagba' ken Isafas huamanbatia'pakeria o'manigmadoya'uy. Kenda beroba' Jesústaj on'yokuyate. O'ukpo in o'huahuaydepo, o'mona'pakuyate:

¹⁸Dios Huairien Nokireg me'nopo'toene konigepo pai'da aratbuttaj huadak hua'a a'manbatia'pakya'po bektie'ea'me'ne. Pai'da huag'eri aratbuttaj kamadurugpake'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Huairien huanaba' kenpa'da bahua'dik ka'ne'po kamane'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Ekpobigtaj kabakpoyare'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Kenomeytaj dakhuea'da on'magkika'nok kabaktohue'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. ¹⁹In huadak huabayokte Dios Huairia o'matinepahui'po kamabatia'pake'po Diosa me'ta'mona'uyne. Ken Jesúsa Isafasba' o'mona'pakpo o'mana'uyate.

²⁰Ken Jesús Apagba' o'bokhuikdepo judío aratbuten huaitake' jak huatoe'eritaj o'ba'yokdepo o'huaduyate. Ken aya' aratbut huaitake' jakyoda o'nepo Jesústaj on'tiahuaya'nok,

²¹—Ken Apagba' huaboa'da mo'peedene oy konig Isafas oa'uyate oy

kenda ijkay. Oy ijka'nig bo'tiahuayne.

—Ken Jesúsa huaboa'da o'mana'uyate.

²²Jesústaj “kenpihuay,” on'batia'pakpo “huadakda oa',” “buttida oa',” “'urua'da hua'a o'batia'pak,” aya'ada on'batia'pakuyate.

—In Joséensi'po o'énig'a.

—On'batia'pakuyate. Nopōehue' o'nepo on'batia'pakuyate.

²³—Konig aratbut oa'ika', “Huamadakka'eri i'epo huata'da yayarea'.” Do'taj ena'ta' bo'pakne ijnopōey, “Konig Capernaum huakka' jakyo o'bayareame'te o'pēē iyokon o'nen huadaribaya' konigti yaka'.”

O'nona'apone. —Jesúsa Nazaret aratbuttaj o'mana'uyate.

²⁴Jesúsa nogiti o'manbatia'pakpo, —Be'api' Diosen huamanbatia'pakera nogbayo e'hua'nayo Diosen huamanbatia'pakera o'g'e aratbuta o'noknopōēapo on'nigpēēapo. Ke'nen huakka' jakya' yakereky'a'da kentaj Diosen huamanbatia'pakertaj aratbuta pakhue' o'nika'apo. Buttida ijjay.

²⁵A'nennada Elíaskudak o'ika'uyate. Elíaskudak Diosen huamanbatia'pakera o'uyate. Keyo Israel aratbut o'nika' bapa' huabayok nogiti nog seis puug hui'hue' o'uyate. Aypo ehue'da o'uyate. Israel aratbut aypo togehue' o'nuyate. Kenoka' huakka'ada Israel 'ayhua eē'tada ²⁶Israel aratbut 'ayhuataj Elíaskudaktaj nigta'monahue' o'uyate. Israel aratbuta oknopōehue'da o'nenok Israel 'ayhuataj aypo kabayokike'po nigta'monahue' o'uyate. Dios nog aratbut 'ayhuataj o'nigta'mona'uyate. Ken Sarepta jak 'ayhuataj o'ta'mona'uyate. Serepta jak meyhue'da Sidón huakka' jak o'e. Sarepta jak 'ayhua nog aratbutda o'uyate. Nog aratbut 'ayhua aypo kabayokike'po o'nigta'mona'uyate. ²⁷Kenpa'ti Israel aratbut huadaribayo huāē'eri Eliseokudak o'uyate. Eliseo Diosen

huamanbatia'pakera o'uyate. Kenoka' huakka' Israel aratbut ke'poda on'maso'set'uyate. E'so'set Israel aratbuttaj bayareahue' o'mauyate Diosa. Nogtatipi' bayareahue' Israeltanayo e'ēada Naamantayo'da o'yarea'uyate. Naaman nog aratbutda Siria huadaribayo huāē'eri aratbut o'uyate. —Jesúsa huā'embaya'da Nazaretyo o'mana'uyate.

²⁸Judío aratbuten huāitake' jakya' aya'ada Israel aratbut o'nepo on'pēēdepo dig'a'da Jesústaj on'huadiay'uyate. ²⁹On'bopo huakka' jakya' on'tōorokpo Jesústaj on'tōorokpo huakupakunojpoyo on'tohua'po ken huakupate kenomeyen huakka' jak o'e'uy. Ken huakupakunojpoya' andaya'yo on'tohua'uynig'a. ³⁰Jesúsa huakupakunojpote huakka' aratbut eḡkupopakte o'bakpokonpo o'bakhua'uyate.

**Dakhue'da nokirega bokerektaḡ
o'nopo'tōē'uyate.
(Mr. 1.21-28)**

³¹Ken Capernaum huakka' jakyo Jesúsa o'hua'uyate. Capernaum Galilea huadaribayo o'e. Capernaumyo Jesús o'epo aratbuttaj o'manmadika'po judío aratbuten huāitake' jakya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'manmadika'uyate. ³²“Kenpihuay 'urua'da o'manmadika', konig huairitone' o'manmadika'.” Aratbuta on'tinopōē'uyate.

³³Huāitake' jakyo nogbokereka'tida dakhue' nokirega o'nopo'tōenok 'utta'da o'okoypo,

³⁴—Oro'omeytaj ogkahue' moe'. ¿Mena'po oro'omeytaj ogka', Jesús Nazaret huāē'eri? ¿Oro'taj kenpa'da a'enya'po menpa' o'huatiak? Ontaj okeḡ'ne. Dioseno'da i'ene. —Dakhue' nokirega 'utta'da o'okoy'uyate.

³⁵—A'pakhue' yaē'. Huabokereky'a' yakhua', nokireg. —Jesúsa ona'uyate.

Ken huabokerektaj dakhue' nokirega sorokte o'en'uyate. Aya' okpoda sorokte o'en'uyate. O'endepo okorokon'uyate. Huabokerektaj dakhuea' ogkadhue'ada dakhue' nokirega okhua'uyate. ³⁶Aya'ada on'tiahuayo on'mepuke'uyate. Huayahuaya on'manbatia'pakpo, —'Urua'da huadik oa'. Konig huairitone' ona'po ighua'da o'mana'nok nigpeedik o'nepo o'makoroka', dakhue' nokireg o'makoroka'. —Huayahuaya on'manbatia'pakuyate.

³⁷Ken huadaribayo nogyon nogyon Jesústaj on'manbatia'pakonhuahuika'uyate.

Simón Pedroen huasu'taj Jesúsá o'yarea'uyate.

(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

³⁸Ken Jesús o'orokonpo judío aratbuten huaitake' jakya' o'orokondepo Simónen jakyo o'kudon'uyate. Keyo Simónen huasu' huakka'da o'digpaknok, "Oro'en huasu'taj yayarea'." Jesústaj o'nona'nok ³⁹enpahuedte Jesúsá o'tiboato'po o'yarea'nok ke'na o'ta'huitato'depo ida o'bodpo o'manigmanhuada'uyate.

Huakka' aratbut dakhue'da e'ne'te Jesúsá o'bayarea'uyate.

(Mt. 8.16-17; Mr. 1.32-34)

⁴⁰Nogyo nogyo huakka' aratbut o'nepo, dakhue'da o'nepo, noga noga dakhue'da o'nepo, on'digpakpi', ekpobigpi', nogda nogda dakhue'da o'ne'uyate. Ken e'sikde'te kenomeyen huabeta on'batotiakpo Jesúste on'batotiakuyate. Jesús nogtati nogtatia' o'batibata'tepo o'bayarea'uyate.

⁴¹Nogomey kenpa'ti dakhue'da e'ne'te Jesúsá toto'taj o'makena'uyate. Toto'a o'makorokpo 'utta'da o'dokoypo,

—Diosen Huasi'po i'ene. —Toto'a on'mana'uyate.

Jesús Diosen Cristo Diosa o'ta'mona'de'uy toto'a o'noknopoqenok,

—Keje', ahue' yane'. —Jesúsanayo toto'taj o'mana'uy.

Galilea huadaribaya' Jesúsá o'manbatia'pakonhuahua'uyate.

(Mr. 1.35-39)

⁴²E'munyakte Jesúsá huakka' jakya' o'orokonpo aratbut ehue' ee'yo o'hua'uyate. Aratbuta o'dukpo Jesústaj on'huahuay'uyate.

—Oro'omeytaj okhuahue' moe'.

—Jesústaj o'nona'nig'a,

⁴³—Huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj oknopoika'dik o'neapo. Ken nog huakka' jakyo nogyo nogyo huadak hua'a manbatia'pakdik ka'e'po konigepo Diosa me'ta'mona'uyne. —Jesúsá aratbuttaj o'mana'uyate.

⁴⁴Ken nogda nogda judío aratbuten huaitake' jakyo Galilea huadaribayo Jesúsá huadak hua'a o'manbatia'pakika'uyate.

Jesúsá ena'te Simónomey o'nokenedepo huakka'nanada biig o'nontotokuyate.

(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

5 ¹Nogok Genesaret e'pog akta'bogpete Jesús o'bo'uyate. Diosen hua'a a'peeya'po huakka'nada aratbut on'batiakpo o'nonda'epo Diosen hua'a e'peeta' on'pakpo Jesústaj o'nonda'e'uy. ²Botta' kusi'petone' meyhue'da akta'bogpete e'bette Jesúsá o'tiahuayo sigpi' huadhue' o'nuy. Huakjene'eriomey kusi'petaj o'nokhua'depo huakjene' on'koyoa'uyate. ³Nogtida kusi'petone'yo Jesús o'kudpo o'bo'uyate, Simónen kusi'peyo o'bopo.

—Sue'pi' e'pognopo'te be'tohuatu', Simón. —Jesúsá Simóntaj ona'uyate. Keyo kusi'peyo o'huadepo huaboa'da huakka'nada aratbuttaj o'manmadika'uyate. Kusi'peya'da o'manmadika'uyate.

⁴O'manmadika'batikdepo,

—E'pog jodyoda yanhua'po biigtaj yanokjene'. —Simóntaj ona'uyate.

⁵—Aya' sikyoda oro'omey okjene'bednig'a biig ehue'da o'ë, Huamanmadika'eri. O'na ona'nok yokjene'apoy. —Simóna Jesústaj ona'uyate.

⁶Ken o'nokjene'depo huakka'nada biig on'kuda'denok en'totokte huakjene' huaboada okputukonpo nogyen nogyen okputukonpo. ⁷Nog huakjene'eri nog kusi'petaj Simóna huaba'a ba'ba' o'manenok. Ken on'tiakdepo kenomeyen botta' kusi'peyo biig on'bahueda'po huakka'nada o'ëpo kusi'pe o'ta'kotay'uyate.

⁸Kenda Simón Pedro o'tiahuaypo Jesús en hua'ite huikudate o'tihuadpo,
—Bekhua', Huairi, donayo dakhuea' huaka'eri ijje. —Jesústaj Simóna ona'uyate.

⁹Biig huakka'da o'ënok Simón omepuke'po kenpa'ti nogomey Simónere huakka'da on'mepuke'uy. ¹⁰Kenpa'ti Jacobo Juanere Zebedeoensi'po Simónere huakjene'eri o'nyuate. Kenomeykon on'mepuke'uyate.

—Mepu'kehue' yäë'. Oy huaboada do'taj kanoknopö'po aratbuttaj i'bae'apo. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate.

¹¹Ken kusi'pe on'betandepo huakjene'eria aya'da on'maenanpo kenpa'da on'maenanpo Jesústaj a'nigpeikaya'po on'tahua'uyate.

Huabokerek ke'poda e'so'set Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

¹²Keyo huakka' jakyo Jesús o'ëdenok huabokereka o'huatiak'uyate. Ke'na ke'poda o'so'setaj Jesústaj o'tiahuaydepo huikudate o'huadpo sorokyo o'kuta'boy'uyate. (Ken konig gobierno huairitaj ogkika'uyate.)

—O'na e'paknayo beyarea', Huairi. —Jesústaj ona'uyate.

¹³Jesúsa o'tibata'tepo

—E'yarea'ta' ijpak, “o'yarea'.”

—Jesúsa ona'uyate.

Ena'te idada o'yarud'uyate.

¹⁴—“Jesúsa be'yarea'ne,”

mantia'pakhue' yäë'. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatarakerite sacerdotete yahuati'. I'yaredene betiahuayye'.

A'yarea'po konig Moisésa o'mana'uyate konig yayokti'. Sacerdote 'uhua Diostaj kanigarake'po 'uhuapi' yayokti'. Ken konig i'ka'po i'yaredepo huadak i'ënok aratbut tiahuaydik o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

¹⁵Urua'da Jesúsa o'bayarea' huadaknada o'manmadika' nogya' nogya' on'tipeepo nogiti nogiti huakka'da on'tipeepo huakka'da aratbut Jesústaj ogkupopakpo a'peeya'po kenpa'ti be'yare'po ogkupopakuyate.

¹⁶Egkupopaktada Jesúsna o'bakhua'ika'po keyo aratbut ehue' hua'eyo o'bakhua'ika'uyate. Keyoda o'tiona'pakonhua'uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

¹⁷Nogoka' Jesúsa e'manmadika'te keyo fariseo aratbut on'bahuadpo fariseo Moisésenba' on'nigpeika'uyate. Kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri on'bahuadpo Galileaya' Judeaya' kenpa'ti Jerusalénya' on'huatiakde'uyate.

Kabayare'po Diosa Jesústaj o'tihuapokpo

¹⁸ken Jesústaj huabokerek asukte

enpahuedte on'nigtotiakpo sue'ada huabokerek on'nigtotiakuyate. Ken huabokereka asukte e'ketpak

onpahuedika'uyate. Jakyo e'kuda'ta'

on'pakpo Jesústaj a'nighuedaya'po

e'kuda'ta' on'paknig'a ¹⁹huakka'nanada

o'nenok meya' kudahue' o'ne'uy.

Konigepo jak kutayo on'tobehuikpo jakonpid on'tiokendepo huabokerek

asukte enpahuedte o'nonhuaraka'po aratbutnopote Jesústaj huakokpen o'nonhuaraka'uyate. ²⁰Jesúsananayo o'yarea'apo on'nopog'uy. Kenda Jesúsá oknokot. Huabokerek e'ketpaktaj,

—Aya'da Diostaj dakhuea' i'ka'uyatenig'a do'a yokkahueay, huabokerek. —Jesúsá e'ketpaktaj ona'uyate.

²¹Ken Moisésenba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo aratbut Jesústaj on'pegedepo huaboa'da on'nopogepo “Diostaj dakhuea' Jesúsá oa'. Nama'da on'nopogepo dakhuea'da Jesúsá oa'. Huabokerekanayo okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e.” Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere huaboa'da huanopoya'da on'nopogepo.

²²Kenda fariseomey huanopoya'da on'nopog'enig Jesúsá o'nopog'uyate.

—Menpa' ken konig dakhuea' on'tinopog. ²³Diostaj dakhuea' e'ka' huabokereka okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahuea'dik o'e. Huabokerekanayo sigpi' yareahue'dik o'e. Diosayo'da yarea'dik o'e. ²⁴Do huabokerek ijjepe Diosya' ijtiaukuy. Diostaj dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik ijjepe opudtaj a'manopog'aya'po e'ketpaktaj ijyareapoy. —Jesúsá o'mana'po,

—Yabo', asuk ya'udpo, o'nen jakyo yahuati'. —Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsá ona'uyate.

²⁵Huaboa'da ena'te ke'na o'bod'uyate. Huamanmadika'eri fariseoere en'tiahuayte o'bodpo, asuk o'udpo ke'nen jakyo o'hua'po Diostaj dakiti o'tiona'pakpo Dios 'urua'da megka'ne o'batia'pakuyate. ²⁶Aya'ada on'tiahuaydepo on'mepuke'po Dios 'urua'da o'ka' on'batia'pakuyate. On'mepu'kudpo,

—Oy konig a'nenda tiahuayhue' o'nika'uyng o'tiahuaydey. Diosa 'urua'da

o'ka' o'tiahuay. —Aratbuta on'tiahuaydepo on'batia'pakuyate.

—**Diostaj aknopogeya'po do'taj menigpeepo be'tahua'.** —**Jesúsá Levítaj ona'uyate.** (Leví **konogda o'dikka'uy Mateo**)
(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

²⁷Nogoka' Jesúsá o'orokpo Levítaj o'tiahuay'uyate. Leví huabokerek o'epo gobiernotaj huakupe o'tabae'ika'po gobierno huakupe huatabae' jakyo o'huad'uyate.

—Diostaj aknopogeya'po do'taj menigpeunhuahuika'. —Jesúsá Levítaj ona'uyate.

²⁸Ken Leví o'bodpo aya'da kenpa'da o'maenanpo Jesúsere o'hua'uyate.

²⁹Nogok Jesústaj huakka'da aypo on'manigmanhuada'po Levien huanaba'a on'nigmanhuada'uyate. Levien jakya' on'nigmanhuada'uyate. Kutopate Jesúsere Leviere huakka'da on'bahuadpo, gobiernotaj huakupe huatabae'eri on'bahuadpo kenpa'ti nogomey on'bahuadpo gobierno huakupe huatabae'eria engaña ogkika'uyate.

³⁰Fariseo aratbut kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo huaboa'da on'bahuua'po Jesúsén huanigpeika'eritaj on'bahuua'depo,

—¿Gobierno huakupe huatabae'eriene kenpa'ti dakhuea' huaka'eriene mena'po opudomeya' mo'bape'? Kenomeyere bapehue' yane'. Dakhuea'da boka'ne. —On'mana'uyate.

³¹—Aratbut huadakda ee'nayo huamadakka'eriyo huahue' o'nika'. Dakhue'da ee'nayo huamadakka'eriyo on'hua'ika'. ³²Konigepo “Huadak huaka'eri ijjepe.” Aratbut kenda huata' huatinopog'eritaj “Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'nigpee',” a'manaya'po Diosya' bahuatiakhue' ijje'uy. “Dakhuea' huaka'eri ijjepe.” Aratbut kenda huata' huatinopog'eritaj “Yan'nopo'korea'.

Diostaj yan'nigpee'," a'manaya'po Diosya' ijbahuatiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosa kamapee'po bapehue' o'nunhua'depo on'tiona'pakika'.

(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

³³—Juan bautiza huaka'erien huanigpeika'eri kenpa'ti fariseoen huanigpeika'eri Diosa me'pee'po bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakika'. ¿Menpa' o'nen huanigpeika'eriata aypo on'bape'ika'? —Fariseomey kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriomeya nama'da on'nopoepo Jesústaj o'nona'uyate.

³⁴—Do konig huabokerek e'toepak konig ijjenok. Kenoka' huabokerek o'toepakapo huakka' huadi'a a'durugpakya'po kenere a'bapeya'po on'bahuatiakika'. Kenoka' huadi' kenere o'nepo "Bapehue' ya'nunhua'," manahue'dik o'nenig'a ³⁵kenoka' do'taj kdarake'po boktohua'denok huadi' aratbuta bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakonhua'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁶—Huatone'ok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' monika' oro'omey judío aratbut. Huaboenpa huatone'oktaj ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'epo. Konigti adhuea'pane'a e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpeehue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpeedik yanika'. ³⁷Huatone'si'dak vino huatoe' ayda kenpa'ti kurugada o'epo konigepo huabo vino sine' huebiahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'dakyo huabo vino enjoinayo o'huepoagpo huasi'dak on'titagopano. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'epo. ³⁸Huabo vino huabosi'dakyo

onjoydik o'ene. Konigti adhuea'pane' ogkika' kahue'dik yanika'. Do'hued huabo e'manmadikayo'da yan'nigpeika'po, yag'kika'. ³⁹Be'api vinotone' on'mamay'ikame'te huabo vino pakhue' o'nepo. "Vinotone'yo'da huadakda o'e." O'da'. Ken konig adhuea'pane' ogkika' be'api ogkadhuahuika'depo do'hued huabo e'manmadika' e'ka'ta' pakhue' o'ne. —Jesúsa o'mana'uyate.

Judíoen okmapie'ahuaddikte Jesúsen huanigpeika'eria o'nogkukupoktega'uyate.

(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

6 ¹Nogok judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús ta'bayo o'hua'epo huanigpeika'eriere o'hua'e'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri trigo o'nogkupaya'po huaba'a on'tipita'po on'bape'uyate. ²Ken sue'da fariseo huamanmadika'eri o'nepo, —Kenda Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete ogkupayahue'dik o'eng'a. ¿Mena'po bo'ka'? Dakhue'da bo'ka'ne. —Fariseo huamanmadika'eriomey Jesúsen huanigpeika'eritaj on'mana'uyate.

³—Apagba'te Davidtaj e'batia'pak mo'ba'tiahua'yuyate. David kenere huae'eri ogkusitokuyate. ⁴Diosen carpa jakyo ogkud'uyate. Pan Diostaj on'nighueda'ika' o'hued'uyate. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakeriyo'da ken pan bape'dik o'nika'. David kenere huae'eri ogkusitokpo ken pan o'depo on'bape'uyate. —Jesúsa fariseomeytaj o'mana'uyate.

⁵Nogdakon Jesúsa o'mana'po, —Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noete huairi ijjepe katepi' yagka' aratbuttaj mana'dik ijjepe. —Jesúsa o'mana'uyate.

Eba'po'ketpaktaj Jesúsa o'ba'yarea'uyate.
(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

⁶Nog okmapie'ahuaddik huame'noete judioen huaitake' jakyo Jesús o'kuddepo huaboada o'manmadika'uyate. Keyo huabokerek huada'kopen eba'po'ketpak o'uyate. ⁷Moisésenba' huamanmadika'eri fariseomeyere Jesústaj on'tiahuaya'po okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' o'yareapopi' kenda e'tiahuaya' on'pakpo. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'yarea'nayo "Dakhuea' o'ka'." huaa'dik en'ey on'nopopepo. ⁸Kenda fariseomey en'nopoe'te Jesús nayo o'maknokotuy. Huabokerek eba'po'ketpaktaj
—Yabo', iyō eretnopoyo yaboato'.
—Jesúsa ona'uyate.

Ken huabokerek o'bopo eretnopoyo o'boato'uyate.

⁹—Okmapie'ahuaddik huame'noete huadak ka'dik o'ene. Dakhuea' kahue'dik o'ene. Okmapie'ahuaddik huame'noete dakhue'taj yarea'dik o'ene. Barakhue'dik o'ene. Menpa' kenpa' mo'nopoe opuda.
—Jesúsa o'mana'nig'a fariseomey soata' a'tokhue'da o'noke'uyate.

¹⁰Konigepo Jesús nogta nogta o'batiahuaypo,

—Yabate'. —Jesúsa huabokerek eba'po'ketpaktaj ona'uyate.

O'ba'tedepo o'ba'yarudpo huadakba'da o'ean'uyate. ¹¹Fariseomeynayo Jesústaj huakka'da on'huadiaydepo a'arakya'po monig ka'dik o'e, on'batia'pakuyate.

Jesúsen doce huamata'mona'eritaj Jesúsa o'baktie'ea'uyate
(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

¹²Nog huame'noete Jesúsa a'tiona'pakya'po ote'yo o'behuikpo aya' sikyoda o'tiona'pakbedpo Diostaj o'tiona'pakbeduyate. ¹³Emede'te ke'nen huanigpeika'eritaj o'magkupopaka'depo doceyo'da o'baktie'ea'uyate. Opuda doce

do'hued huamata'mona'eri mo'eapone. Jesúsa o'madikka'uyate. ¹⁴Simóntaj oktie'ea'uyate. Simón konogda o'dikka'uy Pedro. Simónen huama'buy Andréstaj oktie'ea'uyate. Jacobotaj Juantaj, Felipetaj, Bartolomé'taj, ¹⁵Mateotaj, Tomástaj o'baktie'ea'uyate. Alfeoensi'po Jacobo o'epo Jacobotakon oktie'ea'uyate. Kenpa'ti Simón Zelote oktie'ea'uyate. ¹⁶Kenpa'ti Jacoboen huama'buy Judastaj oktie'ea'uyate, kenpa'ti Judas Iscariotetaj oktie'ea'uyate. Ke'na Judas Iscariote Jesústaj judío huairitaj nogok o'bayokuyate. Kadarakepo o'bayokuyate.

Jesúsa huakka'tada o'manmadika'uyate.
(Mt. 4.23-25)

¹⁷Ken Jesús ote'ya' o'huarakpo doce huamata'mona'eri huatota'yo on'huarakuyate. Jesúsen huanigpeika'eri huakka'nada o'nepo kenpa'ti nogomey huakka' on'batiakdepo Judea huadariya' Jerusalénya' e'pogya' huakka' jak Tiroya' kenpa'ti e'pogya' huakka' jak Sidónya' on'batiakde'uyate. Jesústaj a'peeya'po on'batiakpo Jesúsa be'yare' on'nopopepo on'batiakuyate. ¹⁸Kenomeytaj toto'a dakhuea' e'magka'tada Jesúsa o'bayarea'uyate. ¹⁹Jesúsa aya'tada o'bayarea'ika'nok aya'ada a'yareya'po Jesústaj e'nejta' on'pakuyate.

Durugda aratbut o'nika'apo kenpa'ti noga suhue' o'nika'apo. Jesúsa o'mana'uyate.
(Mt. 5.1-12)

²⁰Ken Jesús huanigpeika'eritaj o'batiahuaypo, o'manmadika'po,
—Opudomey pai'da mo'epo katepi' to'ehue' mo'e. Dios opuden Huairi o'e. Diosa mo'nopo'toenok Diostaj mo'nigpeika'. Durugda mo'ika'ne.

²¹Opudomey aypotaj e'gada durugda mo'ika'apo dapotey mo'ika'apone. Opudomey oy suhue' mo'edepo bo'huikdepo durugda mo'epo bo'erikapone.

²²Opudomeytaj on'huadiayapo. Do'taj bo'paknok on'huadiayapo. Do huabokerek ijjepe Diosya' ijtikuy. E'huadiaytada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok mo'enapone. E'entada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok e'tidi'ke'tada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok "dakhue'da o'ne," e'huaa'tada durugda mo'ika'apone. ²³Nogok ken konig egka'tada huakka'da yan'madurugpakti'. Dios kurudya' 'uruu'da mo'nigka'apone. Kenomey aratbuta opudomeytaj dakhuea'da mogka'apone. Kenomeyen adhuea'pane' Diosen huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magka'uyate.

²⁴Opudomey oy huakka'da mo'toepo mo'durugpakne. Nogok pai'da mo'ea'apone.

²⁵Huakka'da aypopi' mo'toepo konig oy dapotey e'ika'ada nogokda pai'da mo'ea'apopo bo'kusitokapone.

Oy durugteda e'erikada pai'da mo'epo bo'huikapone.

²⁶Huadakda o'ne. Aya'ada opudtaj mo'tinopoepo on'batia'pakika'nig'a nogokda pai'da mo'nopo'ea'apone. Konigti a'nennada da huamanbatia'pakeritaj on'tinopo'e'uyate, huadakda o'ne nama'da on'tinopo'e'uyate. Huadakda o'ne nama'da on'batia'pakuyate.

Dig huabahuay'eritaj konig taka'taj onte'ti diayhue'ada di' yan'mae'.

(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷Do'taj on'peene opudomeytaj o'nona'ne. Opudtaj dig bo'huahuayika'ne konig taka' o'nepo dakhuea' mogkika'ne. Kenomeytaj di' yan'maika'po huadak yan'magkika'. ²⁸Opudtehuapa' dakhue'da ka'e' huahuaa'eritaj Diostaj daka' yamagka' ya'nona'. "Kenomeytaj Diosa kamanopo'kore'." Yan'tiona'pakti'. Kenpa'ti kenomeya dakhue'da mogka'ne,

kenomeytaj yan'tiona'pakti'. ²⁹Noga opudtaj e'tuktuknayo diayhue'ada kentaj daka' yana'. Onte'ti e'batuktuknayo onte'ti daka' yana'. Noga opiot e'kai'nayo diayhue'ada chompakon yayokti', ³⁰"Aypo beyok." Noga ena'nayo sue'nopo ehue' yaepo yabayokti'. Yudtaj bektoyok ena'nayo daknopo'da yaepo yaktoyokti'. Onte'ti "Betahua'," ahue' ya'e'. ³¹Konigti huadakda nogomey opudtaj e'nigka'ta' bo'paknok kenomeytaj konigti huadakda yan'manigkikati'.

³²Sue'ada opudomeytaj di' mo'ene kenomeytayo'da di' ee'nayo kenda sue'da huadak o'e. Kenda dakhuea' huaka'eria ogkika'nigtaj. Nogomeya di'da ee'nayo di' on'mae'. Dihue' huag'eritakon di' yan'mae'. Kenda huadakda o'e. ³³Sue'ada opudomeytaj huadakda mogkika'po montihuapokika'ne. Kenomeytayo'da e'tihuapoknayo sue'da huadak o'e. Ken konig dakhuea' huaka'eri ogkika'. Nogomey dakhue' huag'eri huadak egka'nayo e'tihuapoknayo kenomeytaj dakhue' huag'eria huadak ogkika'po on'tihuapokika'. Opudomeytaj huadakda kahue' huag'eritaj kenpa'ti tihuapokhue' huag'eritaj huadakda yag'kikati'. Kenda e'kika'nayo huadakanada o'e.

³⁴Kenomeyanayo kenpa'ti be'tahuapone, yan'nopoepo kenomeytayo'da ektoyoknayo sue'da huadak o'e. Kenda konig dakhuea' huaka'eria ogkika'. Nog dakhuea' huaka'eritaj on'baktoyokika'. Kenpa'ti be'tahuapone on'nopoepo. Nogomeyanayo onte'ti tahuahue' me'tae'apone nopoehue'ada opudomeynayo kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenda huadakanada o'e. ³⁵Opudtaj huahuadiayeritaj kenpa'ti taka'taj di' yan'maika'. Huadakda yan'magkika'. Taka'taj huadakda yan'magkika'. Kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenpa'ti tahuahue' me'tae'apone nopoehue'ada

yan'baktoyokika'. Ken konig e'kika'nayo Dios kurudyo 'urua'da bo'yokapone. Opudomey kenpa'ti Dios Huairi kuruderiensi'po mo'eapone. Dios kuruderi teynanada o'e. Konigepo dakiti ahue' huae'eritaj kenpa'ti dakhuea' huaka'eritaj Diosa huadakda o'manigkika'. ³⁶Konig opuden Apag Dios o'matinepahuika' konigti yan'matinepahuika'.

Nog aratbuttaj dakhuea' o'ka', e'nopo'e'ada bahuaahue'dik yane'.

(Mt. 7.1-5)

³⁷Nogtaj "Dakhuea' o'ka'," huaahue' yanika'. "Dakhuea' o'ka'," huaahue' e'ika'nayo "Dakhuea' o'ka'," Dios opudtakon huaahue' mo'ika'apone. Kenpa'ti nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik o'ey," ahue' yanika'. Ken konig ahue' ee'nayo "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik ijjej." Diosa opudtakon onahue' mo'eapone. Nogomeytaj bakkahuea'nayo Diosa opudtakon bakkahuea'apone. ³⁸Nogomeytaj yan'bayokti', konig en'pakte huakka' yan'bayokti'. Huakka' e'bayoknayo opudtakon huakka'nanada Diosa mo'bayokapone. Nogomeytaj sue'da e'bayoknayo kenpa'ti Diosa sue'da bo'yokapone. Nogomeytaj huakka'da e'bayoknayo Diosa opudtakon huakka'da mo'bayokapone. —Jesusa kenda o'manmadika'uyate.

³⁹Konig huamanbatia'pakonhua' Jesusa o'manmadika'po,

—Huabot ekpobiga' batohuahue'dik o'ne. Konigepo huakogtone'yon bakotdik o'ne. Ken konig be'api' huamanmadika'eritaj daka' peehued e'e'ada Diosenba' daka' kikhued e'e'ada Diosba' nogtaj manmadikahue'dik o'ne. ⁴⁰Huamanmadika'erien huanigpeika'erinayo sue'da on'no'po'ne'g'a ke'nen huamanmadika'erinayo huakka'da on'no'po'jika'. Nogok

e'nigpeeonhuahuade'te konigti kenomeyen huamanmadika'eri o'manmadika'ika' nogomeytakon manmadika'dik o'neapo.

⁴¹Noga suepi' dakhuea' eka'nayo "Dakhuea' o'ka'," ida huaahue' yane'. Onnayo dakhuea'nanada i'kuy'etpi'. Kenda nopogehue' i'e. In konig o'e ijbatia'pakapoy. Nog aratbuten huakpoyo huata'suji'po ekpohuedte o'na i'tiahuayni'g'a. O'nen huakpoyoa'taj huaboro'ta'sua bekpohuedne. ⁴²"Huata'suj huakpoyo oktoki', eg'." Menpa' ina'. Nama'da ia'. Ken o'nen huakpoyoa'taj huaboro'ta'sua bekpohuedni'g'a tiahuayhue' i'ene. Nama'da huanopog'e'eri i'ene. Huakkuruda o'nen huakpoya' huaboro'ta'sutaj on huata' yakokpotoken. Ken konig dakhuea' i'ka'ne yanopo'korea'po yabatik. Kenoka' i'batikde'po daka' i'tiahuaydepo nogen ta'sujkon okpotokdik i'eapone. Noga nama'da eka'nayo dakhuea' e'huaka' kabatike'po tihuapokdik i'eapone.

Hueymeyen huada huadakda ee'nayo o'tiahuaypo hueymey huadakda o'e o'nopo'ene. Konigti aratbut huadakda e'batia'pakika'nayo huadakda o'ne o'nopo'ene.

(Mt. 7.17-20; 12.34-35)

⁴³Aratbut konig hueymey o'ne. Huadak hueymey ee'nayo dakhue'daa' huada dapakhue'dik o'e. Huadakdayo' o'dapakika'. Kenpa'ti dakhue' hueymey o'epo huadak huada dapakhue'dik o'e. Dakhue'ayo' huada o'dapakika'. ⁴⁴Hueymeyen huada huadak ee'nayo o'tiahuaydepo hueymey huadakda o'e o'nopo'ene. Hueymeyen huada dakhue' ee'nayo hueymey dakhue'da o'e o'nopo'ene. ⁴⁵Konigti bepi' huabokerek huadakda ee'nayo huadaky'o' oa'ika'. Huadaknopo'da o'epo huadaky'o' o'batia'pakika'. Kenpa'ti bepi' dakhue'da

o'epo dakhue'yo' oa'ika'. Dakhue'nopo'da o'epo dakhuea'da o'batia'pakika'. Konig huanopo'a o'e, konig o'nopoika'po ken konig o'batia'pakika'ne.

Jesústaj huanigpeika'eri konig jak huaka'eri o'ne. Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 7.24-27)

⁴⁶“Do'hued Huairi o'taene. Do'hued Huairi o'taene.” Nama'da do'taj o'nonika'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Kenda o'nonika'ne kahue' mo'ika'ne. ^{47,48}Aya'da do'taj menhuatiakpo do'taj menigpeika'po do'hued hua'a bo'kika', konig 'urua'da jak huaka'eri daka' jak o'ka'po dariteyya' o'ka'po 'iddu boro'da adteda o'kudyapo jak o'ka'. Huekuru o'tiakdepo jakta o'pokpo daka' jak o'ka'nok tohuahue'dik o'e. Huekuru tohuahue'dik o'e. Ken konig do'taj huanigpeika'eri o'nepo, oknopoebatikhue'dik o'neapo.

⁴⁹Nogomeya do'taj nama'da menpeenig'a kenda ijmanay nigpeahue' o'nika'po konig dakhue' jak huaka'eri o'ne. Dakhue' jak huaka'eri kuhuadta' jak o'ka'po, 'iddu adteda kudyahue'ada jak o'ka'po. Nogok huekuru o'huetiakdepo ken jak o'huekedepo huekuru jaktaj o'tohua'po. Aya'da o'tohua'. Dakhue' jak huaka'erien jak ehue'da o'tae. Ken konig do'taj nigpeehue' huae'eri o'neapo. Ken konig e'dik o'neapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Roma gobierno sorotataj capitánen huanaba'taj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.5-13)

7 ¹Jesúsa huakka'da o'manmadikandepo o'batikdepo huakka' jak Capernaumyo o'hua'uyate.

²Capernaumyo o'kudondepo Roma gobierno sorotataj capitán o'e'uyate. Capitán cien sorotataj o'mata'mona'ika'.

Huadi'da huanaba' o'taepo kentaj huakka' o'pakika'uyate. Ken huanaba' dakhue'da o'epo ehue' huae'dikte o'uyate. ³Jesúsa o'bayarea'deme'te o'tipeedepo sue'da judío huairitone'taj o'mata'mona'po Jesúste o'mata'mona'po. “Do'hued huanaba'taj betayarea'.” Jesústaj ya'nonati'. O'mana'uyate. ^{4,5}Jesústaj onhuahua'depo diga'da on'pakpo,

—Roma sorotataj capitána oro'omey judío aratbutaj huakka'da o'pak. Oro'omeytaj di'da o'e. Oro'en huaitake' jak o'ka'uy. Konigepo capitánen huanaba'taj yayarea'. —Judío huiritone'a ighua'da Jesústaj o'nona'uyate.

⁶Ken huairitone'ere Jesús o'hua'uyate. Capitánte o'hua'po capitánen jak meyoehue'da en'tikayopakte capitána huadi' aratbuttaj o'mata'mona'uyate. Jesúste yanhua' o'mana'po,

—Iyo do'hued jakyo kudhue' kae' konigepo o'na 'urua'da i'e. Huairi i'ene. Donayo huairi ehue'da ijje. ⁷Do'huada ijpakpo ontaj huahuahue' o'ene. “Kayare’,” yaa'. Kenda o'na ea'te do'hued huanaba' o'yarudapo. ⁸Do'hued sorotataj huairia menika'ne kenda ijnigpeikay. Kenpa'ti do'hued sorotataj ijmanikay do'taj mennigpeika'ne. “Yahuati’,” do'hued sorotataj e'nade'te o'hua'ika'. Nogtaj “Yatiak,” ena'te o'tiakika'. Do'hued huanaba'taj katepi’ “Yaka’,” ena'nayo o'ka'ika'. Kenpa' Jesústaj ya'nonati'. —Capitána huadi'taj o'mana'uyate.

⁹Kenda Jesús o'peedepo “Kenpihuay, huakka'da capitána meknopoene.” Jesúsa o'nopoepo. Huakka' aratbut huatahua'eritaj Jesúsa o'batiahuay'epo,

—Ken capitána huakka'da meknopoene. Huakka'da Diostaj oknopo'e. Judío aratbutnayo Diostaj sue'da o'noknopo'e ijnopoey. Diostaj sue'da o'noknopo'e. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁰Jakyo e'kumejde'te kenomeytaj capitán o'mata'mona'denig ogkumejdepo capitánen huanaba' e'yarede' huadakda e'ede' on'huahuyato'uyate.

'Ayhuaensi'po huabokerek huaboa'da e'bueytada Jesúsa o'noyhuada'uyate.

¹¹Nogoka'da Naín huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Jesús huanigpeika'eriene kenpa'ti nogomey huakka'ada on'hua'uyate. ¹²Huakka' jak huakye'dikte o'huahua'depo huabokudak huaboa'da e'bueyde'te a'kubarakkaya'po ohuey cajónpote e'rontohua'te Jesúsa o'tiahua'yuyate. Ken huabokerekkudak 'ayhuaen nogtida huabosi'po o'tajika'uyate. 'Ayhuaere huakka'da aratbut on'hua'uyate. ¹³Jesús Huairia 'ayhuataj o'tiahua'ydepo o'tinepahui'po, —Huikhue' yae'. —Ona'uyate.

¹⁴Ken Jesús o'huahua'po ohuey cajónpota' o'tibata'tenok huantohua'eriomeya o'rontoboato'uyate.

—Yanoyhuad, huabo, do'hua ijJay.
—Jesúsa ona'uyate.

¹⁵Ken huaboa o'huadato'po huaboa'da aratbuttaj o'mana'pakato'uyate. Ken huabotaj huayetaj o'yokuyate.

¹⁶Huakka'ada aratbut keyo o'nepo on'tiahua'ppo huakka'ada on'mamepu'kudpo Diosa 'urua'nanada o'epo huadaknanada o'kika'. On'batia'pakpo,

—Diosen huamanbatia'pakeri teyda o'epo orote o'tiakde. —Onda'po, kenpa'ti,

—Diosa iyo ke'nen aratbutte o'tiakde. Oro'omeytaj mantihuapokya'pone. —Onda'uyate.

¹⁷Kenda Jesúsa o'ka'denig on'batia'pakpo, nogya' nogya' adta'da on'batia'pakpo, Judea huadaribayo kenpa'ti Judea huadaribaya' nogya' nogya' on'batia'pakuyate.

Jesúste Juan Bautista botta'taj o'mata'mona'uyate.

(Mt. 11.2-19)

^{18,19}Kenda Jesúsa o'ka'denig Juan Bautistaen huanigpeika'eria on'batia'pakdenok kenda Juana o'tipeedepo botta' huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po, Jesúste o'mata'mona'po, “Diosa Cristotaj mo'ta'mona'apone. Cristo o'tiakapo oknopoe. ¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿Oro'omey menpa' nogtaj nige'dik o'e?” Jesús Huairitaj ya'nonati'. Juana o'mana'uyate. ²⁰Kenomey Juanen huanigpeika'eri botta'a Jesústaj on'huatiakdepo,

—“¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿On Cristo ehue' ee'nayo menpa' nogtaj on'mabodik o'epo oro'omeya?” Ontaj kenpa' kanone'po Juana bo'ta'mona'ne. —Jesústaj o'nona'uyate.

²¹Kenoka' botta' en'tiakde'te Jesúsa huakka'tada o'bayarea'po, dakhue'taj o'bayarea'po, pai'da e'nopo'ete kenomeytaj o'bayarea'uyate. Nogomeytaj toto'a e'manopo'toetada toto'taj o'maen'uyate. Kenpa'ti Jesúsa huakka' ekpobigtaj o'makpoan'uyate.

^{22,23}—Ekpobigtaj ijmakpoani, huakkettaj ijhua'eadī, ke'poda e'so'para'taj ijbayareay, e'peokbettaj ijbayareay, huakudaka'da e'bueytada ijmanoyhuaday. “Do'taj eknopoe'nayo Diosere onte'ti mo'noeonhuahuika'apone.” Pai'da huage'eriomeytaj ijmanikay. Do'taj okbirahue' huage'eriomeytaj ijmadurugpaka'apoy. Kenda e'ka'te on'tiahua'ne on'peedene Juantaj yanhuahua'po yan'batia'pakti'. —Jesúsa Juanen huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

²⁴Ken Juan Bautistaen huanigpeika'eri e'nokhuade'te huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa Juantaj o'tia'pakpo,

—Nogbayo jakbahue'yo aratbut ehue' e'ika'yo opudomey bohua'uyne. Huabokerek konig teyda ehue' konig dakhue' ka'huey ahue' huag'eri konig huihuipi e'bakpote o'ika' kentaj konig a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne
²⁵Huabokerek 'urunada yudtaj e'otte a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne. Aratbut 'uru yudtaj on'otika'po konig katetapi' o'deretpakika'po huairien 'uru jakyoda o'nika'.²⁶Diosen huamanbatia'pakeritaj a'tiahuaya'po jakbahue'yo bohua'uyne. Diosen huamanbatia'pakeri huadakda o'ne. Juannayo nogiti hueretnanaada Diosen huamanbatia'pakeri o'ika'nok. Juantaj a'tiahuaya'po bohua'uyne.
²⁷Do'taj katiapake'po huakkuruda Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Apagba'te kenpa' o'timadoya'po:

Ontaj huakkuruda do'hued huata'mona'eritaj ijta'mona'apoy. Dakhuea' ogkika'nok aya'tada yamanopo'korea'. Diosen Huasi'potaj yanoknopoe'. Aratbuttaj o'mana'apo. Apagba'te o'nigmadoya'uyate. Kenda Diosa Apagba'te mena'uyne do'taj.

²⁸Aya'da huabokerek sue'da huadak o'nenok Juannayo huadaknada o'nenok Diosa huakka' Juantaj o'pak. Dios Huairitaj e'nigpeika'te Diosen Huasi'potaj huaknopoe'eri huadakda o'neapo. Diosa kenomeytataj huakka'nada o'baeretpakapo. Juantaj sue'damon o'pakapo. Ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁹Aya' aratbuttaj kenpa'ti gobiernotaj huakupe huanigbae'eritaj Juana bautiza o'magkame'nok kenomeya Jesústaj e'pegede'te “Diosa huadakda o'ka'.” On'batia'pakuyate.³⁰Moisésenba' huamanmadika'erinayo kenpa'ti fariseomeynayo konig huairi o'nepo Diostaj e'nopo'korea'ta' pakhue' o'nepo bautiza megke'po Juantaj huahuahue' o'ne'uyate. Juana konigepo kenomeytaj

bautiza magkahue' o'mae'uyate.

³¹⁻³⁴Jesúsa nogiti o'mana'po:

—Aratbut oy ken konig o'nika' ijbattia'pakapoy. Kenomeytaj be'api' madurugpakahue'dik o'ne. Katepi' nogomey on'pakpo ogkika'nig kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'ne. Kenda Juan Bautista o'kika'nig kenomeynayo pakhue' o'ne. Kenpa'ti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne konig do ijkika'nig kenda kenpa'ti pakhue'da o'ne. Juan bautista katepi' 'urua'da aypo bapehue' o'ika'po kenpa'ti vino konig sine' pai' mayhue' o'ika'po. Kenda Juana o'kika'nok toto'a Juantaj o'nopo'toe kenomeya nama'da on'batia'pakika'nig'a. Nogok do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne opudere katepi' 'uruda aypo ijbapikay kenpa'ti do katepi' ijmay'ikay. Do'takon dakhuea'da menhua'pakika'ne. “Huakka'da o'bakipa' kenpa'ti huakka'da huamai'eri o'ika'.” Kenpa'ti Jesúsa dakhuea' huaka'eritaj di'da o'maika'. Kenpa'ti gobierno huakupe huanigbae'eritaj di'da o'maika'.” Do'taj kenpa' menhua'ika'ne. Aratbut oy ken konig o'nika' nogda ijbattia'pakapoy. Katepi' nogomey on'pakpo ogka' kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'nika'. Konig huasi'po on'batuerikika'nig aratbut oy konigti o'ne. Huasi'po huakka' jak kurute on'bahuadpo on'batuerikpo nogtaj nogtaj on'mana'po, “Tete'pu'te 'urua'da o'batadi'key opudnayo oro'ere e'durugpakta' pakhue' mo'ene baila ee'ta' pakhue' mo'ene. Oro' e'bahuiktada opudnayo huikhue' mo'ene.” Ken konig huasi'poa onda'ika'. Ken konig aratbut oyda ogkika'.³⁵Diosa 'urua'da o'nopoika'nok Diostaj huanigpeika'erinayo 'urua'da on'nopoenkika'. Kenomeyyo'da durugda o'ne. —Jesús Huairia o'mana'uyate.

Jesús Simónen jakyo o'bape'uyate. Simón fariseo aratbut o'uyate.

³⁶“Do'hued jakya' mobape'.” Nogtiada fariseo aratbut Jesústaj ona'uyate. Jesús

ke'nen jakyo o'hua'po kutopate o'huadpo o'bape'uyate. ³⁷Ken ettone' o'epo huakka' jakyo huag'eri o'epo dakhuea' huaka'eri o'uyate. Jesús fariseoen jakyo o'bape' o'nopoepo Jesús taj o'huahua'po 'uruda yereda huidpu' uru'huieada huasihua'j o'tohua'uyate. ³⁸Jesús taj hua'ita'pote o'tihuadpo o'huikpo diga'da huakpota'huag' Jesús en hua'ita' o'itisuruka'po ken o'ikoyopo o'itidukutpo ettone'a huakuhui'a o'itidukutpo hua'ita' o'ibuyukepo, Jesús taj di'da o'epo o'ibuyukepo kenpa'ti di' o'epo hua'ita' uru'huieada huasihua'a o'ihueke'uyate. ³⁹Ken fariseo Jesús taj o'tobape'po kenda ettone' egkade'te o'tiahua'ydepo "Diosen huamanbatia'pakeri Jesús ehue'dik o'e, yoknopopepo Diosen huamanbatia'pakeri ee'nayo in ettone' dakhuea' huaka'eri o'e, ya'nopoeyet." Kenda fariseoa huanopoya' nama'da o'nopoeyate. ⁴⁰Jesús a kenda joknokotpo, —Ontaj e'batia'pakta' ijpaki, Simón. —Jesús a fariseotaj ona'uyate. —Mena', Huamanmadika'eri. —Fariseoa ona'uyate.

⁴¹—Huakupe huabaktoyokeritaj botta' huabokereka huakupe dehuea' o'nuyate. Nogtiada quinientos denario huakupe dehuea' o'uyate. Noga cincuenta denario huakupe dehuea' o'uyate.

⁴²Huakupebayo' o'nepo tahuahue'dik o'nenok huakupe huabaktoyokeria huabokerek botta'taj huakupetaj betahua' e'manata' pakhue' o'epo o'batiokkahue'uyate. Oy, ¿mena'taj di'da e'dik ya'e? —Jesús a fariseotaj ona'uyate.

⁴³—Ke'na huakka'da dehuea' o'epo kentaj huakka'da o'batiokkahue'uyate, ke'na huakka' di' o'e, ijnopopepo. —Simón a ona'uyate.

—Buttida ia'ne. —Jesús a ona'uyate.

⁴⁴Ken Jesús a ettone'taj huatiahua'a', Simóntaj,

—In ettone'taj yatiahua'y'. O'nen jakyo ijkuodney. Hua'ita' a'ikoyoya'po huag'ey

yokhue' me'ene. In ettone'nayo huakpota'huag' be'ikoyoa'po kenpa'ti huakuhui'a be'itidukutne. ⁴⁵O'nanayo buyukhue' o'ene. Ettone'anayo huaboa'da do e'kudte be'ibuyukene. ⁴⁶E'kundonde'te huakuta' do'taj huasihua'j kutioyhue' o'ene. Ettone'anayo uru'huieada huasihua'j be'itioyone. ⁴⁷Ettone' huakka' dakhuea' e'ka' Diosa okkahuea'nok ettone' huakka' di' me'edene. Kentaj Diosa sue'da okkahuea'nok sue'da di' me'ene. —Jesús a Simóntaj ona'uyate.

⁴⁸Ettone'taj,

—On dakhuea' i'ka'uyatenig okkahuea'ne. —Jesús a ona'uyate.

⁴⁹Nogomeya kutopata' on'batobape'po huayahuaya on'batia'pakpo,

—Ken huabokereka dakhuea' e'ka' okkahuea'de. Konig Diosa okkahuea' ke'na dakhuea' e'ka'taj okkahuea'. ¿Be ya'e? —Aypo huatobape'eria on'batia'pakuyate.

⁵⁰Ettone'taj,

—Do'taj oknopoenok Diosa ontaj bekkahuea'po me'nopo'yarea'ne. Daknopo'da ya'epo yahuati'. —Jesús a ettone'taj ona'uyate.

Ettone'a Jesús somey huag'eritaj on'tihuapokuyate.

8 ¹Nogok nogyo nogyo huakka' jakyo Jesús o'hua'epo huakka' jakyo huadak hua'a Diosen huairi okyeyakde Dios huairitaj yanoknopopepo yan'nigpeika', o'manmadikika'uyate. Jesús en doce huamata'mona'eri kenere on'hua'udhua'po. ²Ettone'ere o'hua'epo toto'a e'manopo'togetada Jesús a o'manopo'yareame'te toto' o'makenme'te. Nogomey ettone'taj o'bayareame'te. María Magdalena Jesúsere o'ika'uyate. Jesús a Marítaj siete toto' okmaename'te. ³Juanakon Jesúsere o'ika'uyate. Juana Chuzaen huatoe o'uyate. Chuza Huairi Herodesen jak huatoe'eri o'uyate.

Kenpa'ti Susana Jesúsere o'jka'uyate. Nogomey ettone' sue'da huakka' Jesúsere o'nepo Jesúsomay huag'eritaj katepi' on'paknok on'bayokika'uyate. Aypopi' yudtapi' on'bayokika'po kenpa'ti on'tihuapokika'uyate.

Huabakidena'eri ken konig ogkika' o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.1-9; Mr. 4.1-9)

⁴Huakka'ada aratbuta Jesús taj on'huahua'uyate. Nog jak nog jakya' on'huahua'po Jesús taj on'tikupopaknok huabakidena'eri ken konig ogkika' Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadikanhua'uyate.

⁵—A'bakidenaya'po huabakidena'eri o'hua'uyate. O'hua'epo o'bakidena'po dagte sue'da o'kidkahuapo hua'ia o'bakidtuagea'po kenpa'ti nogte bakoya o'kidye'kuyate. ⁶Huidbate kuhuadonokparede sue'da o'kidkahuad. Ida o'kereknig'a. Kuhuadonokparede dariayda o'enek ida o'ay'uyate. ⁷Nog huakid okpota'pidsi'bayo o'kidkahu'uyate. Huakpi sue'da o'batipakbonig'a okpota'pidsi' diga'da o'bakerekpo huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸Nog huakid huadak sorokte o'kidkahu'uyate. O'batipakbodepo huakka'da huakid ogkupapakuyate. Sue'da huakpi cien huakid ogkupapakpo noga sue'da huakid ogkupapakuyate. —Jesús a kenda e'mana'te,

—Huadakpeok e'huagea daka' men'pee'. —Jesús a 'utta'da o'mana'uyate.

Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyatenok huakka'a nopoekahue'dik ya'neapet.

(Mt. 13.10-17; Mr. 4.10-12)

⁹—Ken huakidena'eri ken konig o'ka' huaboa'da oro'taj on'batia'paknig nopoekahue'da o'ey. Oro'taj daka' mo'nopoega'. —Jesús en huanigpeika'eria Jesús taj o'nona'uyate.

¹⁰—Opudomey do'hued huanigpeika'eri mo'enek konig aratbut Diosen Huakhuairitaj on'nigpeika'apo, konig buttida o'epo Diosa opudomeytanayo e'manopoega'ta' o'pak. Nogomeytaj do'hued huanigpeika'eri ehue'taj nogda ken konig o'e ijmanbatia'pakikay. Kenda e'mapeeada nopoekahue' o'neapo. —Jesús a huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Huakidena'eri konig o'e a'nopoekaya'po Jesús a huanigpeika'eritaj daka' o'manopoega'uyate.

(Mt. 13.18-23; Mr. 4.13-20)

¹¹—Ken huakidena'eri ijmanopoega'apoy. Ken huakid konig Diosen hua'a o'e.

¹²Dagte sue'da o'kidkahu'uyate. Ken huakid dagte o'kidkahu'uyate konig sue'da aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peenig'a ida toto'a o'huahua'po huanopoya' Diosen hua'a o'bakkaynok onte'ti Diostaj oknopoehue'dik o'neapo onte'ti nopo'yareahue'dikda o'neapo.

¹³Huidbate sue'da o'kidkahu'uyate. Ken konig aratbut Apagba' en'peeatu'te durugda on'peeatunig'a konigepo daka' nigpeonhuahuhue' o'nepo sue'da on'nopoekapa'po sue'da huame'noe o'noknopoekahua'po toto'a nama'da e'manade'te onte'ti Diostaj nigpeehue' o'nepo kenpa'da okkahue'dik o'neapo.

¹⁴Huakid okpota'pidsi'bayo o'kidkahu'uyate. Ken konig aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peepe on'peenig'a nogok nogta' nogta' on'mamepu'kepo onte'ti sig sig Diostaj o'noknopoebatikapo. Kenpa'ti huakka' e'ta'maeta' on'pakpo sig sig Diostaj o'noknopoebatikapo. Kenpa'ti huata'da e'durugpaka'ta' on'pakika'po onte'ti Diostaj pakhue' o'neapo, nigpeehue' o'neapo. Diosen kahue' o'neapo. ¹⁵Ken huakid huadak sorokyo o'kidkahu'uyate. Ken konig aratbut huadaknopo'da

Diosba'taj on'peeonhuahuika'po on'nigpeeonhuahuika'. Daka' konig 'urunopo'da on'nigpeepo batikhue'da huadakda ogkika'apo. Kenomey Diosensi'po o'ne, huakka'ada on'nopoepo.

Jakkiregya' huakjeytaj o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mr. 4.21-25)

¹⁶Sikyo jakkiregya' huakjey e'bakpakte kosoa tiokkubukhue'dik o'nika'. Kenpa'ti huakjey e'bakpakte huataytoyo huadahue'dik o'nika'. Kutopate huakjey on'huada'ika'. Jakyoda aya'ada on'kuddepo tiahuaydik ka'ne'po. ¹⁷Ken konigti Diosen e'nopoe' oy konig e'ireg ee'tada nogok aya'ada on'nopoepo, aya'ada on'tiahuayapo.

¹⁸Ken, daka' Apagba'taj yan'pee' konigepo sue'da e'pee'nayo sue'da eknopoe'nayo Diosa bo'tihuapokapone nogiti nogiti Diostaj moknopoeapo, nogiti nogiti Diostaj mo'nigpeepo. Daka' peehue' ee'nayo Diosba'taj oknopoehue' ee'nayo kenda mo'nopoe Diosa bokkayapone onte'ti oknopoehue'dikada mo'epone. —Jesusa o'manmadika'uyate.

Jesusen huaye Jesusen huama'buyere Jesusataj on'huatiakunig'a.

(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

¹⁹Kenoka' Jesusen huaye Jesusen huama'buyere Jesusataj onhuatiakunig'a huakka'nanada ogkupopaknok kentaj huatiakhue'dik o'ne'uyate.

²⁰—O'nen huaye o'nen huama'buyere aratbuttiokpeyon mo'nigbone. Ontaj e'batia'pakta' on'pak. —Noga Jesusataj o'nonatu'uyate.

²¹—Be'api' Diosen hua'a on'peepo on'nigpeepo konig ogkika' ke'na do'hued huaye o'ne, do'hued huama'buy o'ne ijnopoe. —Jesusa aya' huakupopakeritaj o'mana'uyate.

Jesusa e'huenirij'tone'taj bapoka'tere o'batikan'uyate.

(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

²²Nogok Jesus huanigpeika'eriere huaboa'da kusi'petone'yo on'bahuadpo, —E'pog monokteg. —Jesusa o'mana'nok huaboa'da o'nonhua'uyate.

²³Ken e'nonoktegte kusi'peya' Jesus o'tay'uyate. E'pognopoya' ida huaboro'bapokada o'bahuatiakpo.

Teya'da o'bapoknok huaboro' o'huenirij'tone'po digg'da o'huekudpo o'tihuedpo huata'kotdikte o'uyate.

²⁴Jesustaj on'huahua'po a'maboaya'po, —Huamanmadika'eri,

Huamanmadika'eri, montakotnede. —Jesustaj o'nona'uyate.

Ken Jesus o'mabodpo, “Yabatik, bapokhue' yae'.” Kenpa'ti, “Yabatik, huenirihue' yae'.” Jesusa ona'nok o'batikanpo bapokhue' o'uyate kenpa'ti huenirihue' o'uyate.

²⁵—Mena'po do'taj oknopoehue' mo'e, —Jesusa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Kenomeynayo Jesusataj on'tome'pukepo huayahuaya,

—¿Kenpihuay, be in huabokerek ya'e? Bapokataj ona'nok o'nigpee kenpa'ti e'pogtaj ona'nok e'pogakon o'nigpee. ¿Kenpihuay, be ya'e? —Huanigpeika'eria huayahuaya on'manbatia'pakuyate.

Gadara huadaribayo nogbokerektatida huakka' toto'a on'nopo'tog'uyate.

(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

²⁶Ken akodpen Gadara huadaribayo on'tiakpo on'be'tuyate. Gadara e'dea' akudpen Galilea o'e. ²⁷Jesus e'kotde'te Jesusataj nogbokerektatida huakka' jakya' o'huatiakonpo. Ken huabokerektaj huakka' toto'a on'nopo'tounhuahua'uyate. Yudtaj othue' o'unhuahua'uyate. Jakyoe huue' o'ikame'te. Kubarakbayo

o'unhuahua'ika'uyate. ²⁸O'tiahuaydepo Jesústaj huikudate o'tisakotuyate.

O'okoypo,

—¿Mena'po do'taj o'huatiak, Jesús?

Dios kutayo huag'erien Huasi'po i'ë.

Do'taj ogkahue' mee'. Diga'da ona'ne.

—Huabokereka 'utta'da Jesústaj ona'uyate.

²⁹Kenpa' enade'te Jesúsá toto'taj huamaena'dikte o'uyate. Nogok nogok huakka' toto'a on'nopo'toikame'te.

Aratbuta kentaj sirobia huaba' kenpa'ti hua'i on'tinukupo daka' a'toeyá'po.

On'tinukunig'a ken huabokereka

o'tipukpukanika'uy. Aratbut ehue'

e'ika'yo toto'omeyá on'tohua'uyate.

³⁰—¿Katedik i'ë? —Jesúsá

huabokerektaj ona'nok,

—Do'hued huadik “Huakka” ijjeý.

—Ona'uyate.

Kenda ona'nigtaj huakka' toto' kentaj on'nopo'toika'uyate.

³¹—Sorokkogyo adyonda dakhuea'

toto'omeyá paí'da

on'nopo'eunhuahuika'apo. Keyo

oro'omeytaj mata'monahue' moe'.

—Toto'omeyá Jesústaj o'nona'uyate.

³²Kente ote'te huakka'da huakyari'

on'pe'nok,

—Huakyariere a'eyá'po yan'kud. Mona'.

—Jesústaj digg'da o'nona'nok,

—Yan'kud. —Jesúsá toto'taj

o'mana'uyate. ³³Ken toto'a huabokerektaj

o'nenonpo o'nokhua'po huakyaritaj

on'huankudonpo ken huakyari' aya'da

huaduk o'bahuarakpo kubogyo on'baajpo

e'pogyo o'bata'ko'tuyate. Toto'ere

on'bata'ko'tuyate.

³⁴Ken huakyari' huatoq'eri kenda

on'tiahuaydepo on'mame'puke'po kenda

a'manbatia'pakya'po huakka' jakyo

on'bake'tuyate. Kenpa'ti ta'baya'

a'manbatia'pakya'po on'hua'uyate.

³⁵Kenda on'peedeipo monig Jesúsá yaka'

a'tiahuaya'po huakka' jakya' huakka'ada

on'maorokondepo Jesústaj on'huahua'po

on'huatiakdepo ken huabokerektaj

huakka' toto' huaboa'da e'nokbahua'de'

on'tiahuaypo, ken huabokereka Jesúsén

hua'ite o'huadpo, yudtaj o'otpo, kenpa'ti

oyda huadakda o'ë. Ken huabokerektaj

on'tiahuaydepo on'me'puke'uyate.

³⁶Aratbut keyo Jesúsere e'huagá

on'tiahuaydepo kenda Jesúsá o'ka'de

eatiahuay'a on'manbatia'pakpo huakka'

jakyo huag'eritaj on'manbatia'pakpo,

konig kentaj huakka' toto'a

e'nopo'tounhuahuika'de'te Jesúsá

o'yarea'denig, on'manbatia'pakuyate.

³⁷Kenda on'peedeipo aya' aratbut Gadara

huadaribayo huag'eri keyo

ogkupopakdepo huakka'da onme'pukpo,

—Oro'edbaya' yahuade'. —Jesústaj

ighua'da o'nona'nok. Jesús kusi'petone'yo

o'huadpo huahua'dikte o'ëni'g'a

³⁸huahued e'ë'ted ken huabokerekya'

toto'a huaboa'da o'nokhua'de ke'na

Jesúsere e'hua'ta' o'pakpo,

—Onere e'hua'ta' ijpaki. —Jesústaj

ona'nok.

—Doere huahue' yag'. ³⁹O'nen jakyo

yahuati'. Ayo o'nenbaya' yamanbatia'pak.

Aya'da Diosa menigka'dene

yamanbatia'pakuati'. —Jesúsá ken

huabokerektaj ona'uyate. Kenpa'

ona'depo Jesúsá o'hua'uyate.

Ken huabokerek

a'manbatia'pakuaya'po o'hua'po ke'nen

jak huag'eritaj Jesúsá huakka' toto'taj

mekmaename'ne, be'yareame'ne

o'manbatia'pakuaya'uyate.

Jairoen huayobutaj o'noyhuada'uyate.

Kenpa'ti ettone' Jesúsén yudtaj o'nejdepo

o'yarud'uyate.

(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

⁴⁰Jesús akudpen onte'ti o'kumejdepo

huakka'ada aratbuta o'nonmabopo

ogkupopakpo durugteda huabada

on'de'uyate. ^{41,42}Ken huabokerek Jairodik

o'tiakuyate. Jairo judfoen huaitake' jak huairi o'uyate. Jairo Jesúsen hua'ite huikudate o'tisakotpo,

—Nogtida huayetsi'po me'taene. Doce años o'epo ke'poda o'epo huabueydikte mekene. Betayarea', do'hued jakyo yahua'. —Jesústaj ighua'da ona'uyate. Ken Jesús e'hua'te huakka'ada aratbut ogkupopakpo Jesústaj huakka'ada aratbutpoya' andaya'po o'nogka'uyate.

⁴³Ettone' o'epo huakka' aratbutere o'epo ke'na dakhue'da o'epo mimi batikhue' o'unhuahuika'po doce huabayok o'tipokde batikhue'da o'unhuahuika'uyate. Nogtaj nogtaj huamadakka'eritaj o'bahuahuae'ika'uyate. Huamadakka'eritaj aya'da ke'nen huakupe gasta o'tika'onhuahua'uyate. Huamadakka'eritaj e'yoktada yareahue' o'uyate.

⁴⁴Jesústa'piyen o'huatiakpo, yudta'jok huakubogpita' o'nejpo, o'nejdepo mimi o'batikonpo o'yarud'uyate.

⁴⁵—¿Be'a me'nej? —Jesúsa oa'uyate.

Ehue' be'a nejhue' meene, aya'ada on'batia'pakpo

—Huakka'ada aratbutpoya' ontaj monda'ene andaya'po mogka'ne. “¿Be'a me'nej?” ¿Mena'po ia? —Pedro nogomeyere Jesústaj o'nona'uyate.

⁴⁶—Be'api' me'nejne ijnopoe'y konigepo betapi' ijyarea'dey huanopo'ada ijnopoe'y. —Jesúsa o'mana'nok.

⁴⁷Do'taj be'yareadne Jesúsa me'tinopone ettone' o'nokotdepo ome'pukpo o'iriga'po Jesústaj o'huahua'po Jesúsen hua'ite huikudate o'tisakotuyate. Huakka' aratbuttaj kan'pe'e'po kenpa'po Jesústaj ijnej kenpa'ti konig idada be'yareaddene ettone'a o'batia'pakuyate.

⁴⁸—Do'taj oknopoenok o'yareaddene. Dakda yahuati'. —Jesúsa ettone'taj ona'po.

⁴⁹Jesúsa ettone'taj e'batia'pakde'te Jairo huaitake' jak huairien jakya' huabokerekakon okyeyakpo,

—O'nen huayetsi'po o'bueyde. Huamanmadika'eritaj totiakhue' yae'.

—Jairotaj ona'uyate.

⁵⁰Jesús kenda o'peepo,

—Me'pukehue' yae'. Do'hua o'yarea'apo meknopoe'. O'nen huayobu o'yarudapo.

—Jesúsa Jairotaj ona'uyate.

⁵¹Jesús jakyo okyedepo, “Ettone'si'poen huayē huaojere Pedroere Jacoboere Juanereyo'da kuddik o'ne. Nogomeynayo kudhue'dik mo'ene.” Jesúsa o'mana'uyate. ⁵²Huakka' aratbut on'kupopakdepo ettone'si'po e'bueyta' en'bahuikte,

—Huikhue' yane'. Mune'yosi'po bueyhue' o'ge. O'taypo o'ge. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³Jesústaj on'peepo on'tierikpo ettone'si'po kenpa'da o'bueydenig'a oa' on'nopoe'uy. ⁵⁴Jesúsnayo mune'yoen huaba'ta' o'ba'padpo,

—Yabo', mune'yosi'po. —Jesúsa 'utta'da ona'uyate.

⁵⁵Ke'na o'noyhuaddepo ida o'bod'uyate.

—Aypo yan'yok. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵⁶—Kenpihuay. —Mune'yoen huaoj huayēerea o'da'uyate.

—Kenda ijkey manbatia'pakhue' yane'. Betapi' manbatia'pakhue' yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Doce huanigpeika'eritaj Jesúsa o'ta'mona'uyate.

(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

9¹Doce huanigpeika'eritaj Jesúsa “Inta' mogkupopak,” o'mana'po. On'kupopakdepo, “Doa o'nona'nok nogda nogda dakhue' toto' nokiregtaj maendik mo'eapone kenpa'ti aya' aratbut dakhue' ee' bayarea'dik mo'eapone.” Kenda Jesúsa o'mana'uyate. ²Docetaj Jesúsa o'mata'mona'po huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj o'noknopoeapone on'nigpeika'apone. Kenda doce

kan'manmadike'po kenpa'ti dakhue'taj kan'bayare'po docetaj Jesúsa o'mata'mona'uyate.

³—Yanhuahuudhuahuika'po dagte ka'tepi' tohuahue' yanikati'. Oteypaj tohuahue' yane'. Cuperina yudtaj mantoahue' yane'. Huenpu tohuahue' yane'. Aypo tohuahue' yane'. Huakupe tohuahue' yane'. Nogtida 'opiot yan'ot. Botta' 'opiot tohuahue' yane'. ⁴Huakka' jakyo bo'kuddepo ken jakyo huaboa'da bo'tayapet keyoyo'da yanikati'. Nogen jakyo huahue' yane'. Ken huakka' jakya' en'bahuade'te keyoda yanikati'. ⁵Ken huakka' jakyo opudomeytaj e'peeta' pakhue' e'ne'te ken huakka' jakya' yan'bakhua'. Bohua'depo soroka e'itimabette yan'itihuekad. Ken huakka' jak huae'eriomey on'tiahuaydepo on'nopoepo kenda ogka'de dakhuea'da Diostaj o'енок ogka' on'nopoepo. —Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

⁶Ken doce huanigpeika'eri on'bahua'udhuahuika'po, nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'po huadak hua'a on'manbatia'pakpo dakhue' huae'eritaj on'bayarea'uyate.

Konig Juan Bautista o'buey'uyate.

(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

⁷Herodes Roma huae'eri gobierno huairi o'epo Jesústaj tiahuayhued o'epo kenda Jesús o'kika'nig o'tipepedepo huaboa'da o'nopoepo o'mepu'kepo Herodes Juantaj on'huerenokteg'uy. Juan e'bueyada o'noyhuadme'te sue'ada on'batia'paknok, Juan o'e Jesústaj o'tinopoepo o'mepu'ke'uy Herodes.

⁸“Diosen huamanbatia'pakeri Elíaskudak kurudya' o'huarakdenok kentaj o'tiahuayikay Jesús o'etaj.” Nogomeya on'batia'pakpo, “Diosen huamanbatia'pakerikudak nogtida o'noyhuadme'te Jesús o'etaj.” Nogomeya on'batia'paknok Herodes o'mepu'kepo,

⁹—Juantaj yan'huerenokteg ijmana'mey. Jesústaj e'manbatia'pak ijpeey. Jesús be ya'e. —Herodesa oa'po. Jesústaj a'tiahuaya'po Herodesa o'uk'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesúsa aypotaj o'bia'po o'batobape'uyate.

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

¹⁰Jesúsen doce huata'mona'eri on'kumejdepo kenda o'ka'mey Jesústaj on'nonbatia'pakuyate. Ken doce huamata'mona'eritaj o'batohua'uyate. Huakka' jak Betsaidayon on'bahua'po kente aratbut ehue'yo on'bahua'uyate. ¹¹Jesús o'pokonde on'tipeepo huakka' aratbut huakka' jakya' on'nokotondepo Jesústaj on'tahua'uyate. Jesúsa o'baedpo kenpa'ti huadak hua'a konig aratbut Dios huairitaj o'noknopoeapone mo'nigpeepone Jesúsa o'manmadika'po kenpa'ti aratbut dakhue' e'ne'te o'bayarea'uyate.

¹²Huaboa' e'sikonyakte Jesúsen doce huata'mona'eria Jesústaj on'huahua'po —Iyo katepi' jak ehue' o'e, aratbut ehue' o'ne, aypo ehue' o'e, konigepo huakka' aratbut egkupopakte kan'taye'po kan'bape'po huakka' jakyo meyhue'da yamata'mona'. —Jesúsen doce huata'mona'eria Jesústaj o'nona'nig'a,

¹³—Opudomeya aypo yan'bayok. —Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

—Ehue'da toehue'da o'ey. Cinco panes dos biigyo'da o'toey. Biig aypoere kanokayatue'po menpa' oro'taj e'ta'mona'ta' o'tipak. —Docea Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁴Ken, cinco mil huabokerek o'ne'uyatepi'.

—Yan'bahuad. Yan'mana'. Cincuenta huakupo huakupoa' yan'bahuad yan'mana'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

¹⁵Kenda on'mana'nok aya'da on'bahuad'uyate. ¹⁶Ken, Jesús huaba'te

cinco panes botta' biigere o'badapdo kurudyo o'mabopo Diostaj dakiti o'tiona'pakdepo panes o'posakea'po biigkon okpukpukpo huanigpeika'eritaj o'bayokenok huanigpeika'eriomeya huakka'da aratbuttaj on'bayoke'uyate. ¹⁷Aya'ada on'bape'po dapoteymeya' ogka'uyate. On'bape'depo doce kusogyo huata'suj hueda'da on'dohuea', huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'tihueda'uyate.

Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' meta'mona'uyne. Pedroa Jesústaj ona'uyate.

(Mt. 16.13-19; Mr. 8.27-29)

¹⁸Nogok nogme'noete aratbut bahue'yo huanigpeika'eriereyo'da Jesúsere o'nepo Jesúsua o'tiona'pakpo, o'tiona'pakdepo huanigpeika'eritaj

—¿Be'a ijje do? ¿Katie' do'taj aratbuta menhuaika'? —Jesúsua o'mana'uyate.

¹⁹—Juan Bautista ke'na o'e. Sue'ada bo'huaa'ika'ne. Noga Elías ke'na o'e. Bo'huaa'ika'ne. Nogomeya' noytida Diosen huamanbatia'pakerikudak a'nennada o'uyatenig, o'noyhuadde, kena o'e. Bo'huaa'ika'ne. —Huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

²⁰—¿Opuda' katedik o'e do'taj on'tinopoe? —Jesúsua huanigpeika'eritaj o'mana'nok.

—Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' ontaj meta'mona'uyne. —Pedroa ona'uyate.

“Ijbueyapoy.” Jesúsua o'mana'uyate.

(Mt. 16.20-28; Mr. 8.30-9.1)

²¹—Kenda Pedroa huaboa'da mena'nig manahue' yane'. —Jesúsua ihhua'da o'mana'uyate. Kenpa'ti

²²—Do huabokerek ijje'po Diosya' ijtiakuy. Huakka'da pai'da ijnopo'eapoy. Judío huairitone', sacerdote huairi, kenpa'ti Moisésenba'

huamanmadika'eriere do'taj pakhue' o'nepo men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noyhuada'apone.

—Jesúsua o'mana'uyate.

²³Aya'tada o'mana'po,

—Be'api' do'hued e'manmadika' e'ka'ta' e'paknayo katapi' hua'enda on'pak ona'ti eretpakhue' ka'ne'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Konig cruzte pai'da ijnopo'eapoy konigti kenomeyakon pai'da kan'nopo'e'. Kenpa'ti do'taj do'hued en'mana'taj men'nigpeike'.

²⁴Kenomey kenpa'da hua'enda on'pakpo Cristoere kurudyo onte'ti noeonhuahuikahue' o'neapo. Kenomey kenpa'da hua'enda pakhue' o'nepo, Diostayo'da e'nigpeeta' huakka' on'pakpo onte'ti Diosere o'neonhuahuika'apo.

²⁵Be'api' huabokerek katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Diosyo noeonhuahuahue' o'neapo. Huakka' on'matopeo Diosyo huahue'dik o'neapo. ²⁶Do'taj e'nokbira'nayo kenpa'ti do'hued e'manmadika'taj en'tobira'nayo nogok do ijtiakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Huabokerek ijjenok Diosa

me'ta'mona'uyne konig Apag Dios huakhuairionig ijje'po, 'uruu'da ijje'po, Diosya' kurudya' ijhwarakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Kenpa'ti ijhwarakdepo konig Diosen huata'monerionig 'uruu'da ijje'apoy.

²⁷Opudomey sue'da iygo mo'enig'a bueyhued mo'epo huakka'tada Dios Huairitaj e'noknopojka'te en'nigpeika'te mo'ba'tiahuayapet. Buttida ijjay. —Jesúsua aya'tada o'mana'uyate.

Jesúsua o'jeypakatu'uyate.

(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)

²⁸Jesúsua kenda eade'te ochopi' huame'noe e'pokde'te Jesús ote'yo o'behuikpo a'tiona'pakya'po o'behuikpo

Pedroere Jacoboere Juanere on'behuik'uyate. ²⁹Jesúsa o'tiona'pakdepo Jesúsén huakok kokeyda o'etuy kenpa'ti yudtaj keregnada o'etuy kenpa'ti senogda o'etuyate. ³⁰Ken kenta' Jesústaj botta' huabokereka on'bopo on'batia'pakpo adhuea'pane' Moisés kudak kenpa'ti adhuea'pane' Elíaskudakere on'batia'pakpo ³¹'urua'da konig jeynanada o'nepo ken konig Jesús pai'da o'nopo'eapo Jerusalénya' kenpa'ti ken konig o'bueyapo on'batia'pakuyate. ³²Pedromey diga'da taytaya' e'ada tayhue' o'nepo Jesústaj on'tiahuaypo Jesústaj 'urua'da jeynanada on'tiahuaypo. Kenpa'ti nog botta' huabokerektaj on'tiahuaypo Jesúsere e'ne'te on'batiahuay'uyate. ³³Huabokereka Jesústaj e'nokhua'de'te

—Oro' iyo o'epo huadakda o'e. Bapa' bak o'kai'. Ontehuapa' nogtida Moisés'taj nogtida kenpa'ti Elíastaj nogtida bak o'kai', Huamanmadika'eri. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

Pedroa koniga' oa' nopoehue'ada oa'uyate. ³⁴Pedro kenda eade'te e'sihui'a kenomeytaj o'batibuk'uyate, E'batibukte on'me'pukpo. ³⁵E'sihuiya' on'peepo,

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene kentaj yan'pee'. Ken e'sihuiya' on'pee'uyate.

³⁶Kenda Diosa eade'te Jesústayo'da on'tiahuay'uyate. Soatayo' o'nepo kenda huaboa'da on'tiahuaydenig batia'pakhue' o'neonhuahua'uyate.

Huasi'potaj toto' nokirega o'nopo'toenok dakhue'da ee'tada Jesúsá o'yarea'uyate.

(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

³⁷Eme'te ote'ya' Jesúsomey e'huarakde'te huakka'ada aratbut Jesústaj on'huahua'uyate. ³⁸Huakka'ada aratbut egkupopakyo nogtiada huabokereka 'utta'da ona'po:

—In do'hued nogsi'potida me'taenig yatiahuay'. ³⁹Toto'a o'nopo'toenok

o'sagkia'ika', o'iriga'ika', huakittaya' kutajpoa' o'orokika'po, kenpa'ti huasi'potaj diga'da ogkadhuahuika'po e'enonta' pakhue' o'e. ⁴⁰“Toto'taj yanta'mona'.” O'nen huanigpeika'eritaj ijmana'denig'a okenhue'dik o'neme', Huamanmadika'eri. —Huabokereka 'utta'da Jesústaj ona'uyate.

⁴¹—Opudomey aratbut oknopoehue' huage'eri mo'epo, dakhuea'da mo'ika'ne. Opudere huakka'da huame'noe ikahue'dik ijjeapoy. Opudomeytaj nogok nogok peehue'dik ijjeonhuahuika'apoy. O'nensi'potaj yatotiak. —Jesúsa ona'uyate.

⁴²Huasi'poa Jesústaj e'huahuade'te toto'a barakte o'huekanpo o'iriga'uyate. Toto'taj,

—Keje', kenpa'da yakhuati'. —Jesúsa toto'taj enade'te huasi'potaj o'yaread'uyate. Huasi'po huadakda e'unde'te ke'nen huaojtaj o'yokuyate.

⁴³—Kenpihuay ijyay, Dios kutayo huaboro'da o'epo 'urua'da o'epo konig teyda o'kika'. —Aya'ada on'batia'pak'uyate.

“Do'taj me'darakapone.” Onte'ti Jesúsá o'batia'pak'uy.

(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)

Ken 'urua'da Jesúsá o'kika'nok aya'ada, “Kenpihuay,” en'batia'pakte huanigpeika'eritaj,

⁴⁴—Daka' yan'pee'. Okkahuehue' yane'.

Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj huairiomeytaj menyokapone. Huairiomeya do'taj dakhuea'da ka'nogke'po menyokapone.

—Jesúsa huanigpeika'erimeytaj o'mana'nig'a ⁴⁵huanigpeika'eri nopoenkahue' o'nenok konig Diosa o'makirega'po manopoenkahue' o'maea'nok. “¿Monig ya'e?” Anai' e'nopoada onme'pukpo onahue' o'ne'uyate.

“¿Be’a hueret huairida e’dik ya’eapet?”
Huanigpeika’erimey on’batia’pakuyate.
(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

46“¿Oro’omeya be’ata hueret huairida e’dik ya’eapo?” Ken huanigpeika’eria huayahuaya on’batia’paknig’a 47kenda huanigpeika’eri huanopoya’ on’nopoenig Jesúsá o’nopoe. Huasi’potaj o’toepo o’boa’po 48o’mana’po,

—In huasi’po ehue’ o’e moknopoen. In huasi’potaj be’api’ ee’nayo do ijpaknok ee’nayo konigti do’taj e’dik mo’ene kenpa’ti be’api’ do’taj o’deapet doere do’hued Apageretaj o’deapone. Do’hued Apaga me’ta’mona’uyn. Huasi’potaj huatihuapokeri konig hueret huairida o’ne Diosnayo o’nopoe. —Jesúsá huanigpeika’eritaj o’mana’uyate.

**Ken aratbuta opudomeytaj dakhuea’
 egka’ta’ pakhue’ o’nepo opudomeytaj
 on’tihuapokika’.**
(Mr. 9.38-40)

49—Huabokerektaj e’tiahuayde’té, ke’na o’nendik o’dikka’po toto’taj o’maenika’, “Keje’, kahue’ yae’.” Oro’a ona’nok kenbokereka oro’ere huahue’ o’ika’nok. —Juana Jesústaj ona’nig’a.

50—Ken huabokerektaj “Kahue’ yae’,” onahue’ yane’. Ken aratbuta oro’omeytaj dakhuea’ egka’ta’ pakhue’ o’nepo oro’omeytaj bo’tihuapokne. —Jesúsá ona’uyate.

**“Kenda ahue’ yane’.” Jacobotaj Juaneretaj
 Jesúsá o’mana’uyate.**

51A’ti kurudyó ijhua’apoy Jesús o’nopoe “Jerusalényo ijhua’apoy,” me’pukhue’ada’ urua’da o’nopodepo 52huakkuruda menigtayo’da o’mata’mona’uyate. Samaria huadaribayo huakka’ jakyo o’mata’mona’uyate huatay jak kan’uke’po. 53Jesús Jerusalényo o’hua’nok Samaria huakka’ jakyo

huae’eria Jesústaj iyo yataya’ manahue’ o’ne’uyate. 54Jacobó Juanere Jesúsén huanigpeika’eri kenda on’peedeipo,

—¿Konig Elíaskudak Diosen huamanbatia’pakeria o’ka’uyate, kenomeytaj Samariayo huae’eritaj konigti kan’mameyye’po ta’ak kurudyá’ kakote’ oro’omeya ena’ta’ menpa’ on i’pak, Huairi? —Jesústaj o’nona’uyate.

55Jesúsá o’batiahuayatupo Jacobotaj Juaneretaj o’mana’po,

—Nama’da mo’nopoen, ken konig nopoghue’ yane’. 56Do huabokerek ijjenok Diosa me’ta’mona’uyn. Aratbuttaj a’barakya’po tiakhue’ ijje’uy. Aratbuttaj a’manopo’yareaya’po ijtiakuy. —Jesúsá o’mana’uyate.

Ken nog huakka’ jakyokon onhua’uyate.

**Nogomey Jesústaj e’nigpeika’ta’
 on’pakuyate.**
(Mt. 8.19-22)

57Ken dagte on’hua’po Jesústaj —Meyopi’ i’huaika’apo o’nen huanigpeika’eri ee’ta’ ijpaki. Eta’hua’ika’ta’ ijpaki, Huairi. —Huabokereka Jesústaj ona’uyate.

58—Nubakuhued huakog o’tajika’. Bakoyen kenpa’ti huapak o’tajika’. Do huabokerek ijjenok Diosa me’ta’mona’uyn. Konigepo donayo jak togehue’ ijikay. Nog jakyo nog jakyo ijtyay’ikay. —Jesúsá huabokerektaj ona’uyate.

59—Beta’hua’. —Jesúsá nogtaj ona’nig’a,

—A’ti, huakkuru huaojtone’taj daka’ toen’dik ijjeapoy. Kenpa’ti e’bueyde’té kubarakka’dik ijjeapoy. —Jesústaj ona’uyate.

60—Keje’. Huabot oknopoghue’ya’ huae’eria nog oknopoghue’ huae’eritone’taj daka’ kan’tojke’ kenpa’ti kan’kubarakke’. Onnayo yahuati’. Huadak

hua'a konig aratbut Dios Huairitaj oknopōēdik kenpa'ti nigpēēdik ka'ne'po yamanbatia'pakika'. —Jesúsa ona'uyate.

⁶¹—Huaboa'da ontaj eta'hua'ta' e'pakada, Huairi huakkuru huabettaj “Ijhuay,” a'mana'tuya'po jakyo e'hua'tuta' ijpaki. —Noga Jesústaj ona'uyate.

⁶²—Aratbut huaboa'da Diostaj o'noknopōēpo on'nigpēēpo batikhue'da nigpēēdik o'ne. Ken konig 'ikken ogkika'uy onte'ti ken konig nopōēhue'dik o'nika'apo. Diostaj o'noknopōēpo on'nigpēēpo e'batiknayo konig ogkika'uy onte'ti e'nopōika'nayo nogomey Dios Huairitaj huaknopōē kenpa'ti huanigpēē' tihuapokhue'dik o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

Setenta huanigpēika'eritaj Jesúsa o'mata'mona'uyate.

10 ¹Nogok Jesús Huairia o'baktie'ea'po nog setenta huanigpēika'eritaj o'baktie'ea'po huakkuru botta' botta'taj o'mata'monea'uyate. Nog huakka' jak nog huakka' jakyo o'mata'monea'po a'ti Jesúsakon ta'pota' o'hua'apo.

²—Huakka'ada Diostaj yanoknopōēapet yan'nigpēika'apet sue'ada huabokereka Dios Huairitaj huamaknopōēa'eri o'ne. Dios Huairitaj yan'tiona'pakika'. Dios Huairia huamaknopōēa'eritaj kamata'mone' yan'tiona'pakikati'. ³Yanhuati'. Opudomey konig ovejasi'ponig mo'enok konig dubakuhuaenbanopoyonig mo'ēapo. Konig dubakuhuaa ovejasi'potaj on'arakika' kenpa'ti aratbuta opudomeytaj konigti mogka'apetdapi'. ⁴Yudtaj kutamate tohuahue' yane'. Huakupe huamantōēpi' tohuahue' yane'. Nogda hua'iotpi' tohuahue' yane'. Aratbuta dagte e'deji' batia'pakonhue' yane'. ⁵Ken jakyo bo'kuddepo huakkuruda “Opudomeytaj Diosa

mo'nopo'yare',” yan'tiona'pakiti'. ⁶Ken jakya' aratbut en'nopo'yareata' en'paknayo kan'nopo'yare'. E'nopo'yareata' pakhue' e'ne'nayo kenda huaboa'da yan'tiona'pakde'po keje' yan'manati'. ⁷Ken jakyo bo'kudapet keyoyo'da yanikati'. Kenda aypo bo'yokapetnig yan'bapikati'. Kenda hue'ey bo'yokapetnig yan'mayikati'. Nogen e'baa'nayo dakhuaa aypopi' bayokika'dik mo'ika'apone. Ken nog jakyo nog jakyo hua'ehue' yanikati'. Ken jakyo huakkuru bo'kudapet, keyoda yanikati'. ⁸Huakka' jakyo e'kudde'te aratbuta opudtaj bo'eddepo kenda aypo bo'yokapet, yan'bapikati'. ⁹Keyo huakka' jakyo e'kudde'te dakhue' e'huagē'taj yan'bayarea'ikati'. “Huadak hua'a konig Dios Huairi meyhue'da o'ēdenok opudomeya oy yanoknopōē.” Yan'manati'. ¹⁰Kenoka' huakka' jakyo e'kudde'te opudomeytaj ee'ta' pakhue' eē'nayo yanbakhua'ti'. Jakya' yan'bakhua'depo, ¹¹“Oro'omeytaj pakhue' mo'enok opudomeyen huakka' jak kuruta' sorok oro'en hua'ita' e'tibette oro'a o'tihuekey. Huadak hua'a konig Dios Huairi meyhue'da o'ēdenok oyedda yanoknopōē.” Yanhua'depo yan'manati'. ¹²Nogok dakhuea' huakka'eri aya'tada Diosa ke'poda castiga o'magka'apo. Kenoka' ken jak huagē'eria opudomeytaj ehue' moe'uyunigtaj kenomeytataj ke'ponanada castiga o'magka'apo. Sodomatanayo sue'da castiga o'magka'uyate. —Jesúsa setenta huaknopōē'eritaj o'mana'uyate.

Huakka' jak huagē'eria Diostaj nigpēēhue'ada dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue' o'ne'uyate.
(Mt. 11.20-24)

¹³—Huakka' jak Corazín huagē'eria pai'da mo'nopo'ēapone. Kenpa'ti huakka' jak Betsaida huagē'eria pai'da

mo'nopo'eapone. Opudomeyen jakya' Diosa teyda o'kame'nig'a 'urua'da o'kame'nig'a o'bayareame'nig'a, opudomeynayo nopo'koreahue' mo'eme'ne. Konig Betsaida huakka' jakya' kenpa'ti Corazinya' Diosa 'urua'da o'kame' kenpa'ti teyda o'kame' konigti Tiro huakka' jakya' Sidón huakka' jakya'kon Diosa 'urua'da egka'nayo kenomeya ida

yan'manopo'korea'uyyetnig'a kenpa'ti pai'da o'nea' aratbuttaj moknopoeapo saconig yan'otay'uyyetnig'a. ¹⁴Nogok kenoka' Diosa aya'tada aratbuttaj dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po Tiro huage'eritaj Sidón huage'erieretaj sue'da castiga o'magka'apo. Opudomeytanayo diga'da castiga mogka'apone. ¹⁵Opud Capernaum huakka' jakyo huage'eri "Huadakda o'ey." Mo'nopo'enig'a, "Kurudyo o'hua'apoy." Mo'nopo'enig'a. Kubarakyoyo'da bo'hua'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶—Aya'ada opudomeytaj e'nigpee'nayo do'taj on'nigpee'apo. Aya'da opudomeytaj pakhue' ee'nayo do'taj pakhue' o'ne. Kenpa'ti aya'da do'taj pakhue' ee'nayo Diostaj pakhue' o'ne. Diosa me'ta'mona'uyne. —Jesúsa setentataj o'mana'denok setentaakon o'nokbahua'uyate.

Setenta onte'ti on'kume'uyate.

¹⁷Nogok setenta huanigpeika'eri on'kumejdepo durugteda on'kumejpo, —O'na bo'teypaka'nok toto'a oro'taj mo'nigpee'apo bokbahuame'ne, Huairi. —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁸—Diosa toto' huairitaj o'enme' kurudya', ijtiahuamey. Konig ojbed idada kurudya' o'kotonme'. Toto' kurudya' barakyo okotme'te. ¹⁹Do'hua yona'nok bihuitaj tugdik kenpa'ti to'tidtaj tugdik kenpa'ti toto'taj gana ogka'dik mo'epo bihuia to'tidapi'

toto'api' opudomeytaj sigpi' diga' noeyanhue'dik mo'ene. ²⁰Kenda huadakda o'enig'a toto' opudomeytaj mo'nigpee'me'tenok durugpakhue' yane'. Diosensi'po mo'enok kurudya' opudendik Diosa e'timadoya'de' mo'tene Diosere o'noehnuahuika'apoy. Kenda yan'nopoe'apo yan'durugpak. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús o'durugpakuyate.

(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹Diosen Nokirega' o'nopo'toenok Jesúsa o'durugpakpo Diostaj,

—Kurudyo huage'eri Huairi i'ene kenpa'ti huadariyo huage'eri Huairi i'ene, Apag Dios. Huaboa'da setentataj i'bateypakame'nig kenda suhue'da huanopoe'eritaj i'ma'nopoe'ne Apag Dios. Kenda huakka' huanopoe'eritanayo manopoe'ahue' i'ene. Kenda i'pakpo 'urua'da i'ka'de. —Apag Diostaj Jesúsa o'tiona'pakpo,

²²—Do'hued Apaga be'teypaka'uyne, me'nopoe'uyne. Aya'da beyokuyne. Do Diosen Huasi'po o'ei, Apag Diosayo'da moknopoe'ne. Konig Apag Dios o'epo, konig o'nopoe, konig Apag Dios o'ka' do'huayo'da ijnopoe' kenpa'ti kenomeytaj do'hua Diosen Huasi'poa ijmaknopoe'ay. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³Huanigpeika'eritaj o'batiahuay'epo, —Opudomey do'hued huanigpeika'eri mo'epo do'taj Diosen Huasi'potaj on'tiahuaypo durugda mo'ene. ²⁴A'nenda huakka' Diosen huamanbatia'pakeria kenpa'ti huadaribayo huairierea do Diosen Huasi'potaj e'tiahuayta' men'pakuyatenig'a tiahuayhue' me'nuyne. Kenpa'ti do'hued e'manmadika' e'peeta' on'pakuyatenig'a peehue' me'nuyne. —Jesúsa huanigpeika'eritayo'da o'mana'uyate.

Konig Samaria huadaribayo huaġ'eria
 'urua'da o'ka'uyate, konigti yag'kikati'.

²⁵Ken Moisésenba' e'mana'
 huamanmadika'eri o'bodpo, Jesústaj
 o'huahua'po Jesúsua nama'dapi' kae'po,
 —¿Diosere a'noeonhuahuikaya'po kate
 ka'dik ijje? —Jesústaj ona'uyate.

²⁶—¿Katea' Moisésba'
 ya'madoya'uyate? ¿Monig i'tiahuay?
 —Jesúsa ona'uyate. Moisésenba'
 huamanmadika'eritaj ona'uyate.

²⁷—Dios Huairitaj di' yanika'.
 Huanopo'a huakka'da yan'pakpo Diostaj
 di' yanika'. Nokirēga huakka'da
 yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaṣo'a
 teyda ya'nepo Diostaj di' yanika'.
 E'nopoika' ya'deretpakpo Diostaj di'
 yanika'. Kenpa'ti konig huata' di' i'e
 konigti nog aratbuttaj di' yan'maika'.
 —Moisésenba' huamanmadika'eria
 Jesústaj ona'uyate.

²⁸—Buttida ia'. Kenda eka'nayo Diosere
 i'noeonhuahuika'apone. —Jesúsa
 ona'uyate.

²⁹Huadakda ona' aratbut
 kan'nopoġde'po Jesústaj ona',
 —¿Betataj di' mae'dik ijje?
 —Moisésenba' huamanmadika'eria
 ona'nok.

³⁰—Nogbokerektida Jericó huakka'
 jakyo dagte o'huae'uyate. Judío aratbut
 o'ġepo Jerusalénya' Jericóyon o'huarakpo
 dagte e'hua'ete sue'da huabereeria
 on'huahua'po, o'nogka'po, on'bitbitpo,
 aya'da o'nokbakaya'po yudtakon
 o'nokbakaya'po dagte ken huabokerektaj
 o'nenonpo o'nokbahua'uyate. Ke'na judío
 huabuey'dikte dagte onpahueduyate.

³¹A'ti judío sacerdote ken dagte o'hua'epo
 judío huabokerek enpahuedtaj
 e'tiahuayada dagte appenda
 okpokon'uyate. ³²Nog huabokerekkon
 o'hua'epo ke'na Leví aratbut eġ'tada,
 o'hua'epo kente enpahuedte e'tiahuayada

ke'nakon okpokon'uyate. Leví aratbut
 Diosen jakya' on'baa'ika'uyate. Ken
 enpahuedte e'tiahuayada okpokon'uyate.
³³Nog huabokereknayo judío ehue'
 Samaria huaġ'eri o'ġepo Samaria huaġ'eri
 judío huaġ'eritaj di' maehue' o'nika'. Ken
 Samaria huaġ'eri dagte o'hua'epo judío
 enpahuedte o'tiahuayato'po
 o'tinepahui'po ³⁴o'huahua'po, huaentaj
 'urusihuada vinoere okhueke'edepo
 huakbetakon o'tinuku'depo ke'nen
 mulayo o'behuika'po huatay jakyo
 o'tohua'de'uyate. Keyo daka' o'toġ'uyate.
³⁵Eme'te ken Samaria huaġ'eri
 ahua'deyapo botta' huakupe kutamayo
 o'tokdepo jak huatoġ'eritaj o'yokpo "In
 judío huabokerektaj daka' yatōġ'. Nogda
 huakupe e'paknayo a'ti ijkumejdepō
 o'yokapone." Samaria huaġ'eria
 ona'uyate. ³⁶Ken huabokerektaj
 huabereeria o'nogka'uyate, bapa'
 huabokereka on'tiahuay'uyatenig'a,
 ¿Be'ata di' o'uyate? —Jesúsa Moisésenba'
 huamanmadika'eritaj ona'uyate.

³⁷—Ke'na o'tinepahui'po okbetbetpo
 o'tinuku'uyate. Ke'na di' o'uyate. —Ken
 Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj
 ona'nok,

—Yahuati'. Konigti yakikati'. —Jesúsa
 ona'uyate.

Marta Maríenere jakyo Jesús o'ika'uyate.

³⁸Jesúsa onte'ti o'hua'udhuahua'po
 huanigpeika'eriere o'hua'uyate. Huakka'
 jakyo o'kuddepo ettone' o'dikka' Martaa
 ke'nen jakyo kataye'po o'ed'uyate
 Jesústaj. ³⁹Martaen huama'buy María
 Jesústaj daka' a'nigpēeaya'po Jesúsen
 hua'ita'pote o'huad'uy. ⁴⁰Martanayo
 huakka' o'baa'po kenpa'ti huakka'da
 ka'dik ijje' o'nopoġepo o'mepu'kepo
 Jesústaj o'huahua'po,

—Do'hued huama'buya do'taj
 tihuapokhue' me'ene. Nogtia'da aya'da
 ijkay. Do'hued huama'buya do'taj

tihuapokdik o'e. Kenpa' i'nopeet.
 "Martataj yatihuapok." Maríataj yana',
 Huairi. —Martaa Jesústaj ona'uyate.

⁴¹—Nogda nogda huakka'da i'ka'po
 i'mepu'ke'nig'a, Marta. ⁴²Kenyo'da do'taj
 e'nigpe'e huadaknada o'e. Kenda o'nen
 huama'buy María o'pak. Do'taj e'peeta'
 o'pak. Kenda huadaknada o'e. Be'api'
 do'hueddik okdikayhue'dik o'ne.
 —Jesúsa ona'uyate.

**Jesúsa konig tiona'pakdik o'e
 o'manmadika'uyate.**

(Mt. 6.9-15; 7.7-11)

11 ¹Nogok bebahueya' Jesúsa
 o'tiona'pakonhua'depo
 o'batikdenok,

—Juan Bautista ke'nen
 huanigpeika'eritaj o'manmadika'po
 huationa'pak o'manmadika'uyate. Konig
 Juan o'manmadika'uyate konigti
 oro'omeytaj mon'madika', Huairi.
 —Nogtiada Jesúsen huanigpeika'eria
 Jesústaj ona'uyate.

²—In konig yan'tiona'pakti': Oro'en
 Apag i'ene, Apag Dios. Kurudyo
 i'ika'po kenpa'da huadakda i'ika'ne.
 O'nendik kenpa'da huadakda o'e.
 Huairi i'enok ida aya'ada ontaj
 mo'nigpeike'. Dios Huairi i'epo
 aya'da i'pakpo i'manika'. Kurudyo
 huag'eria mo'nigpeika'po ogkika'
 konigti iyó huadariyo aya'ada
 huaka'. ³Inme'noete ayto oro'taj
 a'nigyaya'po bo'tihuapok.
⁴Oro'omeyen dakhuea' e'ka'
 bokkahuea' kenda oro'taj dakhuea'
 mogkame'nigtaj oro'akon
 o'bakkahuea'demey. Keya'
 dakhuea'da ogkika' keyo toahue'
 moe'. Oro' nama'da e'ka'ta'
 e'paknayo dakhuea' kahue' oej'
 bo'tihuapok, Apag Dios, ken.

—Jesúsa e'tiona'pak o'manmadika'po.

^{5,6}Jesúsa nogiti o'manmadika'po,

—Opudomey nogtipi' sikyo nopoka'
 huadi'en jakyo e'hua'nayopi'. "Do'hued
 jakyo bidta'da do'hued huadi'
 okyedenig'a aypobayo' ijjeapo ayto
 yokhue'dik ijjeapo sue'da ayto beyok."
 Ke'na ena'nayo ⁷ke'nen huadi' jakyo
 o'epo, "Aypo beyok. Onnahue' mee'.
 Yokhuikdey. Do'huedsi'poere doere
 o'tay'i. Ayto a'yokya'po e'mabota'
 pakhue' ijje." Ke'na yaapetpi'. ⁸Oro'en
 huadi' e'gada sikyo nopoka' ayto yokhue'
 me'ene. "Aypo beyok" oro'omeya
 batikonhue'da ona'bednok kan'batike'po
 sikyo nopoka' ayto bo'yokapone. Katepi'
 ayto o'paki bo'yokapone. ⁹In o'nona'nig
 e'tiona'pak o'nonmadika'ne. Katepi'
 bo'pakpo, "Beyok." Diostaj
 yan'tiona'pakika'. Diosa bo'yokapone.
 Katepi' bo'pakpo, yan'tiona'pakika'po
 yaduk, batikhue'da bo'ukpo
 bo'huahuaypo, mo'to'epone. Ijtiaki,
 menigokhuike' konig Diostaj e'tiona'pak
 o'enok Diosa mo'nigokhuike'apone.
¹⁰Konig bo'pakpo, "Beyok." Diostaj
 e'tiona'paknayo Diosa bo'yokapone.
 Katepi' bo'pakpo bo'tiona'pakpo e'uknayo
 batikhue'da e'uknayo bo'huahuaypo
 mo'to'epone. "Ijtiaki, menigokhuike',"
 e'tiona'pakika'nayo Diosa
 mo'nigokhuike'apone.

¹¹Apag Diostaj e'tiona'pak in konig o'e.
 Huasi'po katetapi' on'pakpo huaojtaj
 "beyok" o'nona'ika'. Kenda ea'te
 bo'yokika'apone. "Pan beyok," huasi'poa
 ena'nayo huaoa huid yokhue' o'epo.
 Panda beyokapone. "Biig beyok,"
 huasi'poa ena'nayo huaoa bihui yokhue'
 o'epo biigda beyokapone.
¹²"Huatahuaokda beyok," huasi'poa
 ena'nayo huaoa to'tid yokhue' o'epo
 huatahuaokda beyokapone. ¹³Dakhuea'
 huaka'eri ee'pi' huasi'potaj katepi'
 huadaknada mo'bayokika'ne. Opuden
 Apag Dios kurudyo o'ika' huadaknada
 o'epo 'urua'da bo'yokapone. "Diosen

Nokireg beyok.” E’tiona’paknayo bo’yokapone. —Kenda Jesúsa huationa’pakonhua’ o’manmadika’uyate.

“Toto’ huairia Jesústaj o’teyya’.” Sue’ada nama’da on’huua’uyate.
(Mt. 12.22-30; Mr. 3.19-27)

¹⁴Nogok huabokerek o’ē’uyate. Toto’a o’nopo’tōenok a’pakhue’dik o’uyate. Jesúsa toto’taj okendenok huaboa’da oa’pakon’uyate. Kenda aratbut on’tiahuaydepo kenpa’ti on’pēdepo, “Kenpihuay,” o’da’uyate.

¹⁵—Toto’ huairia Jesústaj o’teyya’nok toto’taj o’makenika’. —Sue’ada oknopōehue’ huag’eria on’huua’uyate.

¹⁶—Diosa ontaj e’ta’mona’uynayo konig Dios kuruderia teyda o’kika’nig konigti yaka’. —Nogomeya nama’da Jesústaj o’nona’uyate. ¹⁷Kenda kenomey judío huairia on’nopoēnig Jesúsnayo kenda o’nopoēpo,

—Huadari gobierno huairi huakka’da aratbuttaj huamana’ika’eria huayahuya e’magkika’nayo aya’da ken aratbuten gobierno huairi ehue’da o’neapo. Kenpa’ti huabet huabetera nogtaj nogtaj e’batuktuknayo ehue’da o’neapo.

¹⁸Konigti toto’ huairiomey egka’nayo toto’ nog toto’taj e’magka’nayo toto’ huairi ehue’dik o’neapo. “Toto’taj a’makenya’po toto’ huairia Jesústaj o’teyya’.” Nama’da mo’batia’pakne. ¹⁹Toto’taj ka’makene’po toto’ huairia do’taj o’teyya’ opudomey nama’da mo’tinopoēnig’a. Oro’ēn huanigpeika’eritaj toto’ huairia o’manopo’teypaka’ika’ toto’taj kamakmaene’po opuda kenpa’ ea’nayo “Da boa’ne.” Opudomeyen huanigpeika’eria mona’apone. ²⁰Dios teyda o’ēpo do’taj be’teypaka’nok toto’taj ijmakenikay. Do Diosen Huairi ijtiakdey aya’ada nopōēdik o’neapo kenpa’ti nigpeika’dik o’neapo. Opudomeyere ijjedey. Do’taj menoknopoika’.

²¹Huabokerekpi’ teyda o’ēpo konig huairi o’ēpo huakka’ piya’ o’matoēpo ke’nen jak daka’ o’tatōēpo. Do’hued jakyo katepi’ me’taēnig daka’ ijtoēnok bepi’ kudhue’dik o’ēapo o’nopoēnig’a, ²²nogapi’ huamagka’eria nogiti teyda o’ēpo kentaj e’huatiaknayo ogka’po jobbakaya’po piya’ kenpa’ti aya’da okbatohua’apo.

²³Be’api’ do’taj pakhue’ eē’nayo konig do’taj dakhue’da mo’ēne. Sue’ada do’taj on’pakpo daka’ moknopōēpo mo’nigpēēpo huakka’tada Diostaj moknopōēne do’taj mo’nigpēēne. Nogomeynayo do’taj batotiakhue’ o’nepo huakka’tada maknopōahue’ on’maea’. —Jesúsa o’mana’uyate.

**Dakhue’ toto’ nokirega huabokerekta
ekhua’deada onte’ti o’kumej.**

(Mt. 12.43-45)

²⁴—Dakhuea’ toto’ huabokerekta j e’nopo’toēonhuahua’de’ okhua’depo aratbut ehue’ eē’yo o’hua’po meyopi’ huaika’ e’uktada huahuyahue’ o’ēpo “Keyo ijikamey a’kumeyi’.” Ken nokirega o’nopoēpo, ²⁵ken huabokerekta j o’nopo’tōikame’, kentaj ekyēde’tē Diosapi’ nopo’tōēhue’tada daknopo’da konig jak e’beroke’yoni g’urua’da o’ēnok ²⁶ken toto’a o’hua’po nog siete dakhue’nada nokiregtaj o’bahuahuaydepo o’batotiakpo dakhuea’da o’nepo ke’nanayo sue’da dakhue’ o’ēpo ken ontayo’ huabokerekta j on’nopo’tōenok. Huakkuruda nogtoto’tida o’nopo’tōēpo sue’da dakhue’da o’ēpo ta’pota’ ocho dakhuea’ toto’ on’nopo’tōēdepo huabokerek dakhuea’da o’ēapo. —Jesúsa o’mana’uyate.

**Diosa ea’ huanigpeika’eri durugda
o’nika’apo.**

²⁷Jesúsa kenda e’manade’tē,
—Ken ettone’ o’nēn huayēa ontaj besi’popakuyyo kenpa’ti ontaj meminoganhuahua’uyyo durugnada

kajike'. —Ettone'ā aratbut egkupopakyo
o'ēpo 'utta'nada ona'uyate.

²⁸—Do'hued huayenayo sue'da
durugmon o'ēnig'a aya'da Diosba'taj
on'peēdepo on'nigpeēpo ogkika'po
kenata'taj nogiti durugda o'nika'apo.
—Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

—On Diosya' o'tiakuyate. Oro'omeya
oknopoē'dik ka'ne'po konig Dios teyda
o'kika' konigti yaka'. —Dakhuea'
huaka'eriomeya Jesústaj o'nona'uyate.

(Mt. 12.38-42; Mr. 8.12)

²⁹⁻³²Huakka'ananada Jesústaj
en'tikupopakte,

—Opudomey aratbut oy mo'noika'.
Dakhuea'da huag'eri mo'ika'. Konig Dios
teyda ka'dik o'ē konig e'bayarea' konigti
oro'taj mogke' mo'nopoēnig'a. Konig
Jonás o'ē'uyate, konigti Diosa do'taj
me'ēa'apone. Jonás 'urua'da o'ē'uyatenok
Nínive huakka' jak aratbut on'nigpeēpo
Diostaj on'manopo'korea'uyate. Konigti
do huabokerek ijjenok Diosa
me'ta'mona'uyne 'urua'da ijjeaponok
aratbuta men'tiahuaypo oknopoē'dik
ya'neapet, Diosa o'ta'mona'uy
oknopoē'dik ya'neapet. A'nennada
huakka' jak Nínive huag'eritaj Jonás
Diosba' e'mana'de'te Nínive aratbut
Diostaj on'nopo'korea'po huabo'a'da
Diostaj on'nigpeē'uyate. Oy aratbut do'taj
mo'peēdenig'a nopo'koreahue' o'nepo
do'taj oknopoēhue' mo'ene. Jonás sue'da
huairi o'uyate. Donayo huahuak huairi
ijjepo, konigepo kene'huaya'me'noete
aya'da Diostaj on'nigbakupobopo kenoka'
opudomey oy huag'eri a'neneri Nínive
huag'eri Diosa on'teteyo' bo'ta'bopo.
Opudomey oy huag'eri dakhuea'da
mo'ēpo do'taj e'tiahuayada e'peēdeada
nopo'korehue' mo'uyatenok. Nínive
huag'eria kenda Diostaj on'bahuua'apo.
A'nennada huadaribayo ettone'ā huairi
o'uyate. Ke'nendari adtenada o'uyate.

Salomón Israel aratbuten huairi
huakka'nada o'nopoēpo 'urua'da
o'batia'pakika'nok a'peeya'po ken ettone'
ke'nenbaya' bidtenada
o'hua'onhuahua'uyate. Israel
aratbutenbayo o'hua'onhuahua'uyate.
Salomóna sue'da 'urua'da o'nopoē'uyate.
Donayo 'urua'nanada ijnopoēpo
huakka'da ijnopoēnig'a oy huag'eria
sue'ada do'taj mo'peēpo moknopoēne.
Konigepo nogok kene'huaya'me'noete
aya'da Diostaj en'nigbakupobo'te
opudomey oy huag'eri dakhuea'da mo'e
do'taj nigpeēhue'ada oknopoēhue'
mo'uyynok, ettone' huairia Diostaj
o'bahuua'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Oro'omeyen huakpo konig huaso'en
huakjey o'ē.

(Mt. 5.15; 6.22-23)

³³—Huakjey e'bakpakde'te ektiōke'yo
huadāhue' o'nika'. Sorokkosotone'toyo
huadāhue' o'nika'. Huakjey e'bakpakte
kutopa kutapen on'huada'ika'. Kente
jeyda o'ēnok aya'da on'kudpo
batiahuaya'dik o'ne. ^{34,35}Aratbuten
huakpo konig huaso'en huakjey o'ne.
Aratbuten huakpo huadakda eē'nayo
huaso'ā jeyonigti o'ē. Konigti huakjey
jeyda eē'te aratbut katepi' e'ka'
tiahuaydik o'ne. Aratbuten huakpo
dakhue'da eē'nayo daka' tiahuayhue'dik
o'ne. Konig sikkiregyo huaso' o'nepo
katepi' kahue'dik o'ne. Konigti aratbuten
huanopo' o'ē konig huakjey
aratbutenso'yo o'ē. Huadaknopo'da
eē'nayo huadakyō' on'nopoika'. Konig
'urua'da Diosa o'nopoē kenpa'ti Diosa
o'pak aratbutkon o'nopoē kenpa'ti ogka'.
Aratbutenno'po' dakhue'da eē'nayo katepi'
dakhue' e'nopoē'nayo aratbuttaj 'uruda
e'nopoē' Diosa manopoēahue'dik o'mae.
Aratbut dakhue'nopo'da eē'nayo konig
sikkiregyo o'ne. Meyon huahue'dikda
o'ne. Konigepo keyoj, dakyō' yag'kikati'.

Huanopoya' huadakyo' yan'nopoꝑo, batikhue' yane'. E'batiknayo konig sikkiregyo mo'ika'apone. ³⁶Huanopoya' huadakda e'nopoꝑe'nayo Dios konig huakjey ke'nen dag bo'tiahua'ya'ne kenpa'ti huadak e'ka' mo'nopoꝑe'ne. Sikkiregyo ehue' mo'eapone. Konig huakjey o'bakpakpo 'urua'da o'ta'te tiahua'ydik mo'epo kenpa'ti Diosen e'ka' mo'nopoꝑapo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Fariseo huairitaj kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eritaj Jesúsa o'bahuaa'uyate.

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

³⁷Jesúsa e'manmadika'de'te, "Doere mo'bape'." Jesústaj fariseoa ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'kuddepo kutopate o'huaduyate. ³⁸Judío aratbut bapehued huaba' on'bakoyo'ika'. Jesús ba'koyohue' kutopayo o'huadnok fariseoa o'tiahua'ydepo, "Kenpihuay, ba'koyohue'ada o'bapeapo," fariseoa o'tinopoꝑe'uyate.

³⁹—Opudomey fariseo huairi konig plato' taza huabakoyoa'eri mo'epo huaso'ensi'dakyo'da daka' bo'koyoa'ika'ne. Aratbut kan'tiahua'ye'po 'urua'da huaso'si'dak bo'koyoa'nig'a huanopo'nayo dakhue'da mo'ene. Nogen on'tae bo'eretpakpo mo'bakkay'ika'ne kenpa'ti katapi' dakhuea' bo'kika'.

⁴⁰Nama'da mo'nopoꝑika'. Diosa huaso'si'dak o'ka'uyate. Ken Diosa kenpa'ti huaso'en huanopo' o'ka'uyate. Kenda nopoꝑe'dik mo'ene. ⁴¹Huanopoya' yan'matinepahui'po pai'da aratbuttaj yan'bayokikati' kenda e'kika'nayo aya'da huaso'en 'uruda mo'eapone.

⁴²Pai'nada mo'nopoꝑe'apone, opudomey fariseo huairi. Aypo huatokbuk sue'da Diostaj bo'yokika'nig'a nog aypo huatokbukba'a 'uruda Diostaj sue'da bo'yokika'nig'a aratbuttanayo huadakda

kahue' mo'ika'po kenpa'ti Diostaj di' ehue' mo'ene. Aypo huatokbuk Diostaj yokdik mo'epo kenpa'ti aratbuttaj huadakda kika'dik mo'epo kenpa'ti Diostaj di' e'dik mo'ene. ⁴³Huanopo'a pai'nada mo'nopoꝑe'apone, opudomey fariseo huairi. Judfoen huaitake' jakyo 'uruda huairien huahuadte ehua'da' bo'eretpakika'ne. Huakka' jakte e'hua'e'te "I'tiak huairi." "I'tiak huamanmadika'eri." Kenpa' enayo'da e'peeta' bo'eretpakika'ne. ⁴⁴Opudomey fariseo huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopoꝑe'apone. "Oro'omey huadakda o'ey." Nama'da mo'nopoꝑe'ika'nig'a konig tãhui'rigda dakhue'nada mo'ene. Dakhue'da e'ne'tada aratbuta nokothue' o'ne. Opud konig kubaraktone'onig mo'ene. Kubaraktone'taj aratbut tiahua'yhue' o'nepo kente on'huae'ika'. Aratbut sorokyo e'para' ee'tada tiahua'yhue'da o'nepo on'huae'ika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴⁵—Oro'omeytakon dakhuea'da o'huaa'ne, huamanmadika'eri. —Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'uyate.

⁴⁶—Pai'nada mo'nopoꝑe'apone opudomey Moisésenba' huamanmadika'eri. Nogda nogda huakka'da yag'kika', be'api' kenda kahue'dik ee'tada opudomey aratbuttaj mo'mana'ika'ne. Opudnayo sigpi' kenda kahue' mo'ika'ne.

⁴⁷Pai'nada mo'nopoꝑe'apone opudomey. Opudomeyen adhuea'pane'kudak Diosba' huamanbatia'pakeritaj on'barakuyate. E'bueykudaken kubarakta' huid jaksi'po konig okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'ne. ⁴⁸Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane'a on'batiaraka'uy. Opudomeyen adhuea'pane' huadakda ogka'uyate opudomeyakon mo'nopoꝑo, kubarakta' okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'.

⁴⁹Konigepo, “Diosba’ huamanbatia’pakeri ijmata’mona’apoy kenpa’ti huanigpeika’eri ijmata’mona’apoy. Sue’tada on’barakapo nogomeytaj onhuadiaypo diga’ on’magka’apo.” Diosa huakka’ o’nopopeo kenda o’mana’uyate. ^{50,51}Konigepo opudomey aratbut oyda mo’noenig, opudomeytaj Diosa diga’ mogka’apone. Opudomeyen adhuae’pane’ Diosba’ huamanbatia’pakeritaj on’barakuyate. Diosa huadari e’ka’de’te huakkuruda Abeltaj o’arakpo o’buey’uyate. Nogok nogok nogtaj nogtaj on’barakpo, ta’pota’ Zacariastaj o’darakuyate. Diosen ’uru jak kurute ’uhua e’arakika’ta’ Diostaj e’nigbakpakika’ kutopa o’ē. Kutopa Diosen jaknopoya’ Zacariastaj o’darakuyate. Diosba’ huamanbatia’pakeritaj opudomeyen adhuae’pane’ on’barakuy nok opudomeynayo barakhue’ e’uyupi’ Diosa diga’ mogka’apone.

⁵²Opudomey Moisesenba’ huamanmadika’eri pai’nada mo’nopopeapone. Aratbuttaj daka’ Diosba’ nopopeahue’dik mo’ene. Konig Diosensi’po ee’ nopopehue’ o’nepo. Opudomeykon Diosensi’po ehue’ mo’eeapone kenpa’ti nogomey Diosensi’po ehue’dik o’neapo oknopopehue’ada bo’ka’po. —Jesusa o’mana’uyate.

⁵³Jesusa kenda e’mana’de’te Moisesenba’ huamanmadika’erimeya fariseoerea Jesustaj diga’da on’huadiaypo nogpa’ nogpa’ kiriggayo’ o’nona’uyate. ⁵⁴Jesusa nama’da kae’popi’ yaapetpi’ on’nopopeo on’peenig’a dakhuea’ ea’ e’peeta’ on’paknig’a. Jesusa dakhuea’ oa’ e’huaa’ta’ on’pakpo.

“Oro’ huadakda o’ey.” Fariseomeya
nogomeytaj nama’da
on’manopoea’ika’nig’a fariseotaj keyoj
daka’ yan’peika’.

12 ^{1,2}Jesusa daka’
o’manmadika’onhuahua’po
huakka’nanada aratbut ogkupopakdepo

huakka’ada aratbut o’nepo batugon ogka’uyate. Huakkuruda huanigpeika’eritaj o’mana’po:

—“Oro’omey huadakda o’ey.” Fariseo huairia aya’tada e’manopoea’ta’ on’paknig’a dakhuea’da o’ne. Konig pan e’bia’og’ fariseo o’ne. Huakkuruda pan e’ka’te e’bia’og’ tiahuyahued mo’epo a’ti e’biade’te e’bia’og’ o’ē mo’nopope. Huakkuruda fariseo huairi huadakda o’ne nama’da mo’nopoenig’a nogok kenda ogkika’ bo’tiahuyaydepo dakhuea’da o’ne nopope’dik mo’eeapone. Konigepo fariseomey huairitaj keyoj, ijjay. ³Katepi’ konig soatayo’ sikkiregya’ boa’ika’nig, kenda boa’ika’nig nogok konig huame’noete aya’ada on’peepo. Konigti jakya’da nog aratbut ehue’ ee’ya’ kenpa’ti jakhui’kay ekhuikya’ utaka’ boa’ika’nig kenda nogok huakka’ jak eretnopote jakkutagpite on’bopo ’utta’da o’da’apo, aya’ada kan’peepo o’da’apo.

Be’taj okme’pukdik mo’ē?
(Mt. 10.28-31)

^{4,5}Huabokerek huaso’taj aradik o’ne. Kenyo’da aratbutso’taj aradik o’ne. Nokiregtanayo arakhue’dik o’ne. Konigepo aratbuttaj mididhue’ yanika’. Be’ta’taj okme’pukdik moe’ daka’ o’nona’ne. Diostayo’da yanokme’pukika’. Diosnayo aradik o’ē kenpa’ti e’bueyde’te nokiregtaj pai’da kan’nopope’po ta’akyo en’dik o’ē. Kentaj yanokme’puk, ijjay. Do’hued huadi’taj ijjay.

⁶Bakoyta’ aratbut suhuigda on’pakika’. Cinco bakoy a’bakaya’po botta’ sigkupe bayokdik o’ne. Diosnayo bakoytaj o’pakpo nogtatipi’ okkahuehue’ o’ē. ⁷Opudomeytaj Diosa huakka’da o’pakpo daka’ mo’matoika’ne. Opuden huakuhijitapi’ mo’dikika’ne. Bakoytaj konig sue’da o’pak. Diosa sue’da o’pak. Opudomeytaj huakka’ o’paknok me’pukhue’ yanika’.

“Jesucristotaj huaknopoe’eri ijjej.”
Huaa’eritaj Jesusa o’batia’pak.
(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸“Jesucristotaj huaknopoe’eri ijjej.”
 Aya’ada aratbuttaj on’mana’aponig do
 huabokerek ijjenok Diosa
 me’ta’mona’uyne, “Kenomey kenda
 e’manade’te do’hued huaknopoe’eri o’ne.”
 Diosen huata’moneritaj ijmana’apoy.
⁹“Jesucristotaj oknopoe’hue’ya ijjej.”
 Aratbuttaj on’mana’po “Do’hued
 huaknopoe’eri ehue’ o’ne.” Diosen
 huata’moneritaj ijmana’apoy ijjay.

¹⁰Do huabokerek ijjenok Diosa
 me’ta’mona’uyne, do’taj be’api’ dakhuea’
 e’huaa’nayo Diosa bakkahuea’dik o’e.
 Diosen Nokiregtaj dakhuea’ e’huaa’nayo
 Diosa bakkahueahue’dik o’eapo.

¹¹Nogok judfo huaitake’ jak huairitaj
 bo’tohua’apone. Dakhuea’ boka’ne
 mona’po judfoen huaitake’ jakyo
 bo’tohua’apone. Kenpa’ti gobierno
 huairite bo’tohua’apone. “¿Ka’tia’pi’
 huairitaj ijmanbatia’pakapo?”
 Yan’nopoe’po me’pukehue’ yane’.
¹²Huairitaj manbatia’pakdik ee’te Apag
 Diosen Nokirega mo’nopoe’a’aponok
 ’urua’da batia’pakdik mo’eapo. —Jesusa
 o’mana’uyate.

Huakka’da katapi’ e’matoe’ta’ eretpakhue’
yane’. Jesusa o’manmadika’uyate.

¹³—Kenda oro’en huaojkudak
 o’matoe’uyate kenda do’taj
 jonposakea’dik o’enek, do’taj yabayokti’.
 Do’hued huama’buytaj yanati’,
 Huamanmadika’eri. —Huakka’ Jesustaj
 en’tikupopakya’ nogtiada Jesustaj
 ona’uyate.

¹⁴—“O’nen huama’buytaj yabayokti’.”
 Onahue’dik ijjeapo. —Jesusa
 huabokerektaj ona’uyate.

¹⁵—iKeyoj! Huakka’nada e’matoe’ta’
 eretpakhue’ yanika’. Durugnada a’eyapo

huakka’da katapi’ toehue’dik yanika’.
 Sue’da e’taepi’ durugda e’dik mo’ene.
 —Jesusa o’mana’uyate.

¹⁶Jesusa a’manmadikaya’po
 o’manbatia’pakpo,

—A’nenda huabokerek o’uyate. Konig
 huairi o’epo huakka’da o’matoe’uyate.
 Ke’nen ta’batone’ huakka’da aypo
 o’kerekdepo konig aroz huakka’da
 o’taboyog’uyate. ¹⁷“Menpa’ ijka’apo.
 Do’hued aroz do’hued aypo huatoe’ jak
 suhuigda o’e. Aypo huakka’da o’enek
 meyo kudahue’dik o’e.” Kenpa’ huairia
 o’nopoe’po. ¹⁸Ken, “Oy konig ijka’apoy
 ijnopoe’y. Do’hued aypo huatoe’ jaksi’po
 ijjakyogapoy. Nogda huaboroa’da aypo
 huamatoe’ jak ijka’apoy ijjakka’depo
 aya’da aypo arozere keyo ijkuda’apoy.
 Aya’da katapi’ ijmatoenig ijbakuda’apoy.
¹⁹Kenoka’ ijbakuda’depo do’hued
 huamatoe’ jakyo huakka’da ijtoe’apoy.
 Huakka’da huabayok ijtoe’apoy.
 Baahue’ada bape’dik ijjeapo. Mai’dik
 ijjeapo. Durugda ijjeapo.” Ken
 huabokerek nama’da o’nopoenig’a.

²⁰“Nama’da i’nopoenig’a. In sikyo
 i’bueyapone. Aya’ aypopi’ arozpi’ nogda
 nogda huakka’da i’matoe’po huaboro’
 jakyo i’bakuda’depo noga on’matoe’apo.
 Diosa ken huairitaj ona’uyate.” ²¹Ken
 konig o’epo aratbut ke’nen huata’
 huakka’da nogiti nogiti on’matoe’po,
 huakka’da e’matoe’ada Diostehuapa’nayo
 pai’da on’e. —Jesusa o’manmadika’po
 o’mana’uyate.

Diosa huaknopoe’eritaj daka’ o’matojika’.
(Mt. 6.25-34)

²²Nogok huanigpejika’eritaj,
 —Aypota’ mepu’kehue’ yanika’.
 Kenpa’ti yudtata’ mepu’kehue’ yanika’.
²³Diosa teyda o’epo oro’omeytaj
 mo’manoea’ika’ne. Oro’omeytaj aypo
 yudtakon bayokdik mo’ika’apone.
²⁴Surujpig konig o’e yan’nopoe’po.

Batukehue' o'nika'. Oqkupaeahue' o'nika'. Aypo huamatōe' jak toēhue' o'nenig'a Diosayo'da surujpig'taj aypo o'bayokika'. Diosa bakoytaj sue'da o'pak. Opudomeytanayo Diosa huakka'da bo'pakika'ne. Aya'da katepi' bayokdik mo'ika'apone. Mepu'kehue' yanika'.
 25Aratbut nogiti huabidda ee'ta' on'pakpo, huakka'da e'mepu'keada nogiti huabidda ehue'dik o'neapo. 26Kenda mo'mepukepo ehue'dik mo'ēapone. Nogta' nogta' katetapi' mepu'kehue' yanika'.

27Huakhuen 'urunada o'ne. Baahue'ada o'nika' kenpa'ti batiokhuihuihue' o'nika' mo'nopoet. Salomónkudak huairitone' o'uyate. Huakka'da o'matōe'uyate. 'Uruda yudtaj o'matōe'po o'utika'uyate. Huakhuen 'urunanada o'nika', Salomónnayo sue'da 'uruda o'utika'uyate. 28Diosa huakunopia okhuenpaka'. 'Urua'da o'ka'. Ida okhuenkot. Ida o'taseta. Diosa huakunopia okhuenpakika' kenpa'ti opudomeytaj huakka'da o'pakpo bo'tihuapokika'apone yudtaj mo'matōika'apone. Sue'da moknopōepo nogiti Diostaj daka' yanoknopōe'. 29Katetapi' mepu'kehue' yanika'. ¿Kate o'bape'apo? Nopoēhue' yanika'. ¿Kate o'mamay'a? Nopoēhue' yanika'. 30Oknopōehue' huaē'eria yudtata' kenpa'ti aypota' kenpa'da on'eretpakika'. Opudnayo aypopi' yudtapi' toēhue' mo'enig Apag Diosa kenda o'nopōika'. 31Kenpa'da Dios Huairitaj yan'pakika'po yan'nigpeika'. Ken konig Dios Huairitaj e'paknayo Diosa bo'yokika'apone. Katepi' bo'pak yudtapi' aypopi' Apag Diosa bo'yokika'apone. —Jesúsa ke'nen huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

**Kenda Dios Huairitaj
 mo'nigpeeeonhuahua'po bo'kika'nok Diosa
 kurudya' okkahuehue'dik o'ēapo. Kurudya'
 Diosere huakka'da mo'matōeapone.
 (Mt. 6.19-21)**

32—Do'hued huanigpeika'eri mo'ēpo sue'da mo'ene. Me'pukhue' yane'. Opudomeyen Apag Dios o'paknok kenoka' aya'ada Diostaj on'nigpeēdepo opudomeykon Apag Diosere huairida mo'ēapone. 33Kenda mo'matōenig yan'bahuaya'. Yan'bahuaya'depo pai'da aratbuttaj ken huakupe yan'bayoketi'. Kenda e'ka'te Diosa kurudya' bo'tiahuayapone. Okkahuehue'dik o'ēapo. Kenda bo'ka'po kurudyo Diosere huakka'da mo'tōeapone. Kenda matone'pakhue' o'ēapo. Okkayhue'dik mo'ēapone. Huabereeria berehue'dik o'neapo. Kenpa'ti kenda kurudya' mo'tōeapone sukka'poapi' bapehue'dik o'ēapo. 34Huakka'tada katetapi' e'paknayo Diostaj sue'da bo'pakapo. Diostaj mo'nigpeepo pai'da aratbuttaj e'bayokika'nayo Diostaj huakka'da bo'pakapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús Huairitaj e'kpōe' yan'nige'ika'.

35,36—Onte'ti indariyo ijtiakapoy. Do huairitaj e'kpōe' mennige'ikati'. Konig en'tōepak fiestaya' huairi ekye'taj ke'nen huanaba'a e'kpōe' on'nige'ika'. Ken ekye'te huairitaj ida nigokhuike'dik o'neapo. Konigti do'taj e'kpōe' mennige'ikati'. 37Konig huairi o'tiakpo ke'nen huanaba'a e'kpōe' en'nige'te o'bahuahuayatonok durugda o'neapo. Ken huairi nog yudtaj o'tiokotdepo yan'bahuad huanaba'taj o'mana'depo aypo o'bayokeapo. Huanaba'taj o'bayokeaponok durugda o'neapo. 38Huairi nopotesikyo o'tiakapopi' sikyoeddapi' o'tiakapopi'. Huanaba'a e'kpōe' on'nige'po huairi e'tiakte durugda o'neapo. Huanaba'

durugda o'neapo. ³⁹Kenpa'ti nogdakon yan'nopoꞤ. Konig huabereeri a'bereya'po ken horate o'tiakapo jak huataꞤ'eria e'nopoꞤ'nayo tayhue' o'ꞥnok huabereeria jakyo kudhue'dik o'ꞥapo. Kenpa'ti berehue'dik o'ꞥapo. ⁴⁰Do kurudya' ijtiakaponok ekpoꞤ' mennige'ikati'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kenoka' huame'noe sikyopi' o'tiakapo nopoꞤhue'da ene'te kenoka' ijtiakapoy. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huairien huanaba' huamatꞤ'eri daka' huakika'eri konig o'ne. Huairien huanaba' huamatꞤ'eri daka' kikhue' huꞤ'eri konig o'ne.

(Mt. 24.45-51)

⁴¹—¿Oro'omeytayo'da menpa' kenda onmadika', Huairi? ¿Menpa' nogomeytakon i'manmadika'? —Pedro ona'uyate.

⁴²—Huanaba' huamatꞤ'eri daka' huakika'eri kenpa'ti huanaba' huamatꞤ'eri 'urua'da huaknopꞤ'eri konig o'ne ijmanmadikay. Ken huairien jak huanaba' huamatꞤ'eritaj “Do'hued huanaba'taj aypo yamabayokikati'. Nogbayo ijhua'apoy. A'ti ijtiakapoy.” Onanpo. ⁴³Huairi o'tiakdepo konig huiria onanme'nig huanaba' huamatꞤ'eria daka' aypo e'bayokika'nayo durugda o'ꞥapo. ⁴⁴“Aya'da do'hued ijmatꞤ'enig daka' me'tamatꞤ'.” Huairia ken huanaba'taj onanpo. Buttida ijjay. ⁴⁵“Do'hued huairi ijhue'da ya'ꞥpo yatiakapet.” Huanaba'a e'nopoꞤ'nayo nog huanaba'taj huabokerekere ettone'eretaj huaboa'da o'mabitbitpo kenpa'ti huaboa'da huakka' o'bapudhua'po huakka' o'mai'onhua'po kenpa'ti konig sine' o'siborudhua'po ⁴⁶Kenda huanaba' huamatꞤ'eria e'ka'te kenoka' ken huanaba' ekpoꞤ' nighue' ꞥꞥ'te kenpa'ti kenme'noete o'tiakapo nopoꞤhue'da ꞥꞥ'te

huairi o'tiakapo. Ken huanaba' huamatꞤ'eritaj castiga diga'da ogka'apo kenpa'ti oknopoꞤhue' huꞤ'eriere kenpa'da o'maenapo.

⁴⁷Huanaba' ke'nen huairi o'paknig en'nopoꞤ'ada kahue' o'nepo dakhue'en ogka' kenpa'ti huairi e'tiakapote ekpoꞤ' nighue' o'nenok kenomeyen huairia huakka'da castiga o'magka'apo. Konigti aratbut kenda ijmanika'nig e'nopoꞤ'ada nigꞥꞥhue' o'nepo kenpa'ti do e'tiakapote ekpoꞤ' nighue' mene'apetnigtaj Diosa castiga diga'da ya'magka'apet. ⁴⁸Nog huanaba'a kenda huairi o'paknig nopoꞤhue' o'nepo kenda huairi pakhue'tada ogka'nok huairia sue'da castiga o'magka'apo. Dakhuea' ogka'nok sue'da castiga o'magka'apo. Konigti aratbut kenda ijpaki nopoꞤhue'ada kenda pakhue' ijjejnig egka'nayo Diosa sue'da castiga o'magka'apo. Diosapi' huairiapi' aratbuttaj huakka' katepi' e'bayoknayo daka' nigꞥꞥika'dik ka'ne' Diosa 'urua'da e'nopoꞤ'nayo daka' nigꞥꞥika'dik o'neapo. Diosa huakka' e'tihuapoknayo nogomeytakon huakka'da tihuapokdik o'neapo. —Ken konig Jesúsa o'manmadika'uyate.

Jesústaj sue'ada o'noknopoꞤ'apo nogomeya sue'ada oknopoꞤhue' o'neapopo huaknopꞤ'eritaj on'bahuadiayapo.

(Mt. 10.34-36)

⁴⁹—In huadariyo aratbut abakpoespakaya'po ijtiakuy. Aratbut on'poespakpo konig ta'ak e'bakpak o'ꞥ. Ken ta'ak a'bakpakaya'po ijtiakuy. Ken oyda e'bakpakte ijjeretpaki. ⁵⁰Konig bautiza egka'te o'ꞥ konigti pai'da nopoꞤ'dik ijjeapoy. Pai'da ijnopoꞤ'apopo ijme'pukey. ⁵¹Aratbut nog aratbuttaj a'manoeyyaya'po o'tiakuy opudomey nama'da mo'nopoꞤene. Aratbut nog aratbuttaj a'manoeyyaya'po Diosya' tiakhue' ijje'uy. Aratbut nog aratbuttaj

a'poespakaya'po Diosya' ijtiakuy.
⁵²Huaboa'da nogjakyotida huabet nog huabettaj dakhuea' on'bahua'pakapo. Cinco q'nepo tresa dostaj dakhuea' on'bahua'pakapo kenpa'ti dosa trestaj huadak hua'a on'batia'pakapo. ⁵³Sue'da do'taj on'pakapo nogomeyanayo do'taj pakhue' q'nepo konigepo oknopoghue' huag'eria dakhuea' on'bahua'pakapo. Huaoapi' do'taj oknopoghue'da me'epo huasi'potaj huaknopog'eritaj ya'huadiayapet. Mune'yo huaknopog'eritaj huayea huadiaydik ya'egapet. Huakabua huasu'taj huadiaydik ya'egapet. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Kurudtaj on'tiahuaypo huame'noe huadak o'egapopi' dakhue'me'noe o'egapopi' aratbuta on'nopog'ika'.

(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

⁵⁴—Opudomey indariyo mo'epo kurudyo e'sihui' sika e'bia'te niokpo yakudyon bo'tiahuaypo "Ohui'apo," boa'ika'nig a'ti o'hui'apo. ⁵⁵Kenpa'ti indariyo mo'epo toyed e'bakpnayo "juknanada o'egapo," boa'ika'nig ida juknanada o'egapo. ⁵⁶Opudomey nama'da huanopog'eri mo'ene. Kurud bo'tiahuaypo o'hui'apo kenpa'ti juknanada o'ta'teapo e'nopojika'ada inok do'tanayo Diosen Cristo q'e oknopoghue' q'nene. —Jesúsa o'mana'po.

Nog aratbuta gobierno huairitaj e'tohua'nayo ida yan'noeya'.

(Mt. 5.25-26)

⁵⁷—Kenda huadak e'ka' q'e. Kenyo'da 'uruda q'e. Opudomeya onda nopog'dik mo'ene. ⁵⁸"Q'na dakhuea' ika'ne," noga ena'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'depo e'tohua'te kentaj yanoeya'. E'madehue'nayo huakupepi' yayokti'. Noeyahue'pi' yokhue'pi' e'e'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'apone. Ken gobierno huairi sorotataja bo'yokapone. Sorotataa

huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. ⁵⁹Keyoda ijhue'da orokhue'dik i'egapone. Aya'da dehue'te i'yokde'po orokdik i'egapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Aya'da dakhuea' ogka'depo nopo'korea'dik ya'nepo onte'ti Diostaj nigpeika'dik yane'.
Jesúsa o'mana'uyate.

13 ¹Kenoka' sue'ada Jesústaj o'nonbatia'pakpo. Sue'da huabokerek Galilea huadaribayo huag'eri Diostaj oveja 'uhua on'nigbatiaraka'depo Pilato gobierno huairien soratataa Galileayo huag'eri huabokerektaj on'batiaraka'po 'uhua mimi huabokereken mimiere jontayo' o'mimihua'uyate. Jesústaj o'nonbatia'pak'uyate.

^{2,3}—Kenomey huabokerek Galileayo huag'eria dakhuea'da ogkika'po on'mabuey'uy. Nogomeynayo sue'da dakhuea' huaka'eri q'nepo mabueyhue' q'ne. Kenpa' nopoghue' yane', ijjay. Opudomey aya'da nopo'koreahue' e'e'nayo kenpa'ti mo'mabueyapone. ^{4,5}Kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo huabid jaktone' q'huakpo o'manbetuyate. Dieciocho huabokerektaj o'manbetuyate. Kenomey huabokereka on'mabuey'uyate dakhuea'da huaka'eri q'nepo konigepo on'mabuey'uyate. Nogomey Jerusalén huag'eri sue'da dakhuea' huaka'eri q'nepo bueyhue' q'ne'uyate. Kenpa' nopoghue' yane', ijjay. Opudomey nopo'koreahue' e'e'nayo kenpa'ti aya'da mo'mabueyapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Higuera huemey dapakhue'da q'e. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

⁶Jesúsa ken konig q'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,
 —Nogtida huabokereka ta'ba o'toepo menpa'ti higuera huada yanhuadmet o'nopogpo ta'bayo o'hua'po huadataj

o'tiahuaynig'a onhuadhue' o'ḗnok 7ta'ba huatoḗ'eritaj,

“Eya' bapa' huabayok in ta'bayo ijtiakdeme'nig'a higuera hueymey huada onhuadhue' o'eme'. Yata'teg. In sorok huadak o'ḗnig'a nama'da o'kereḗ.” Ta'ba huatoḗ'eritaj ona'uyate. 8“In huabayoknayo ta'teghue' ijjeapoy, hueymeyta'po ijtoruapoy kenpa'ti 'uhua ovejadohua'a ijta'potibukapoy. 9Nog manhua'ata' ya'dapakapetpi'. Dapakhue' ee'nayo ijta'tegapoy.” Ta'ba huatoḗ'eria ona'uyate. —Ken konig Israeḗ oknopohue' huaḗ'eri o'ne Jesúsá o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

Kenme'noe okmapie'ahuaddikte ettone' dakhue' e'ika'te Jesúsá o'yarea'uyate.

10Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbut baahue'dik e'nika'te judiöen huaḗitake' jakya' Jesúsá o'manmadika'po. 11Keyo huaḗitake' jakyo ettone' o'ḗpo dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Dieciocho huabayok dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Dakhuea' toto'a ken ettone'taj ogka'nok sodoa' o'boika'po butuka' bohue'dik o'ika'uyate. 12Jesúsá o'tiahuaydepo

—I'yaredene, ettone'. —Jesúsá ona'uyate.

13Ken Jesúsá o'tibata'tenok ida ken ettone' butuka'da o'bodpo huaboa'da “Dios 'urunanada o'ḗ,” kenpa'ti “dakiti Dios” oa'uyate. 14Huaḗitake' jak huairianayo o'huadiay'uyate. Judiöen okmapie'ahuaddik huame'noete Jesúsá o'yarea'denok o'huadiappo,

—Seis huame'noe baa'dik mo'ene. Ken seis huame'noe e'yarea'ta' e'paknayo yan'tiakti'. Judiöen okmapie'ahuaddik huame'noete be'yare'po tiakhue' yanika'. —Huaḗitake' jak huairia o'mana'uyate.

15—Nama'da huanopohue'eri mo'ene. Okmapie'ahuaddik huame'noete

opudomey aya'da opudomeyen vacatapi' burrotapi' hue'ey kan'maye'po bo'tikujpo hue'eyte bo'tohua'ika'ne. 16In ettone' Abrahamen adhuea' huayayo ee'tada toto' huairia dakhuea' ogkadhuahuika'nok ettone' dakhue'da o'eonhuahuika'po dieciocho huabayok dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'yarea' huadak o'ḗ. Dapi' huadakda o'ḗ yan'nopohue'. —Jesús Huairia judiöen huaḗitake' jak huairitaj ona'uyate.

17Jesúsá kenda enade'te kenomey Jesúsaj on'huadiayika'nig'a on'mabira'uyate. Nogomeynayo aya'ada Jesúsaj durugda o'nepo, kenda 'urua'da Jesúsá o'kika' on'tiahuaydepo kentaj durugda o'nyuate.

Mostazakidtaj ken konig o'ḗ o'man'batia'pakpo o'manmadika'uyate.
(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

18—Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'noknopohue'aponigtaj on'nigpeehue'aponigtaj ken konig o'ḗapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. 19Konig huabokereka suigkidda mostaza huakid o'tuk. Kenkida o'kereḗdepo nogok huaboro'da o'ḗdepo hua'opite huakka' bakoya o'pakka'. Konigti huakkuru Dios Huairien huaknopohue'eri sue'da o'ne. Nogok huakka'ada Dios Huairitaj o'noknopohue' on'nigpeonhuahuika'po huakka'nada huaknopohue'eri o'neapo. —Jesúsá o'mana'uyate.

Pan e'bia'og'a ken konig o'ka' Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.
(Mt. 13.33)

20—Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'noknopohue'aponigtaj on'nigpeehue'aponigtaj ken konig o'ḗapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. 21Konig sigda pan e'bia'og'a ettone'a huakka' harinaogyo o'tokbuk. Harinaogyo e'bia'og'

o'tokbukdepo daka' ogkuayaga'. Huabada o'kudapo. Aya'da o'bia'apo. E'bia'og'a o'bia'po konig Dios Huairien huadak hua'a on'manmadika'nok huakka'ada nogya' nogya' huabada o'noknopoeapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosyo huahua' konig suigda akbogpe huakud o'e.

(Mt. 7.13-14, 21-23)

²²Jerusalényon Jesúsa o'hua'udhua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'pokandepo o'manmadika'uyate.

²³—¿Menpa' Diosa sue'tada ya'manopo'yarea'apo? —Nogtiada Jesústaj ona'nok,

²⁴—Diosyo huahua' konig suigda akbogpe huakud o'enok huakka' yan'pakpo yan'kud. Huakka'ada egkudta' on'pakpo onhuahua'nig'a kudhue'dik o'neapo Diosenbayo a'kudya'po konig o'e ijmanbatia'pakapoy. ²⁵Jak huatog'eri huairi nogok e'mabode'te akbogpe johkuikdepo opudomey dakhuea' huakka'eri jak kurute mo'epo “Mo'nigokhuike', Huairi.” Mona'aponig'a. “Opudomey meyo huae'eri mo'et. Qkíehue'ya o'nene.” Huairia o'mana'apo.

²⁶“Onere o'bape'ikay kenpa'ti onere o'may'ikay kenpa'ti oro'omeyen jak kuruta' onmadika'onhuahua'uyne.” Opudomeya huaboa'da mona'apone. ²⁷“Opudomey meyo huae'eri mo'et o'nona'dene. Do'taj me'nokhua'. Dakhuea' huaka'eri mo'ene.” Huairia mona'apone. Kenda konigti Diosa mona'apone.

²⁸Keyon dakhuea' huaka'eria bokbahua'depo pai'da mo'manopo'eapet. Kenpa'da Diosyo huahue'dik mo'eapopo. Abraham Isaacere Jacobere Diosen huamanbatia'pakeriere Dios Huairiere adyoda ee'ne'te mo'batiahuaydepo. Diga'da mo'bahuikonhuahuika'apo. Pai'da mo'nopo'epo bo'idokboke'apo.

²⁹Kenpa'ti aratbut Dios Huairitaj

on'batiakapo. Niokpo e'orokyen on'tiakapo. Niokpo e'huakudyen on'tiakapo. Toya' kenpa'ti kutaya' on'tiakapo. Nogya' nogya' Dios huairitaj on'huatiakapo. Dios Huairiere konig ke'nensi'po on'bape'ika'apo.

³⁰Huakka'ada oy konig Diosen aratbut ehue'da o'ne. Judío aratbut ehue'da o'ne. Nogok Diosa o'matinepahuinok Diosere o'neapo. Nogomey judío aratbutpi' oy Diosen aratbut o'ey on'nopoenig'a nogok Dostaj oknopoehue' o'neaponok Diosa matinepahuihue' o'maeapo. Diosere ehue'da o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jerusalén huae'eritaj Jesúsa o'matinepahui'uyate.

(Mt. 23.37-39)

³¹Kenoka' sue'da fariseo aratbut o'nokyepo,

—Iya' yabakhua'. Herodes gobierno huairia ontaj e'arakta' o'pak. —Fariseo Jesústaj o'nona'uyate.

³²—Yanhuati'. “Eya', oy eme'tekon sue'da huame'noe toto'taj ijmaenapoy kenpa'ti ijbayarea'apoy dakhue'taj ijbayarea'apoy. Eme'te kenta' aya'da ijkuhuitapoy, oa',” Herodestaj ya'nona'. Herodes nama'da huaa'eri konig engaña huaa'eri o'e. Fariseomeytaj o'mana'po. ³³Ken oy eme'te adme'ta' nog adme'ta' nog adme'ta' Jerusalényo hua'dik ijje. Jerusalényayo' Diosen huamanbatia'pakeri bueydik o'nika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁴—Jerusalényo huae'eritaj o'nona'ne. Diosen huamanbatia'pakeritaj mo'mabatiarakika'uyate. Kenpa'ti Diosa o'mata'mona'uyatenigtaj, kenomeytaj huida mo'bapa'ea'po mo'mabatiarakika'uyate. Konig huatahuaj huayea huasi'potaj okajpea o'batioka'ika' konigti opudomeytaj a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuyignig'a, nogok nogok a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuyignig'a opudomeynayo pakhue'da

mo'e'uyne. ³⁵Opudomeyen jakya' Diosa o'bakhua'de. Opudomeytaj tiokahue' mo'eapone. Tihupokhue' mo'eapone. Kenpa'ti nopo'yareahue' mo'eapone yan'nopoe'. Nogok do'taj tiahuahue' o'neonhuahuika'apone. "Dios Huairia in huabokerektaj o'ta'mona'uyate. Huadakda o'e." Nogoknada mona'deapone kenda onte'ti do'taj bo'tiahuayapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huabokereka dakhue'da o'epo, huabopij hua'opiere ke'poda o'iyokuyate. Jesúsa o'yarea'uyate.

14 ¹Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete a'bapeya'po Jesús o'hua'uyate. Fariseo huairien jakyo o'hua'po, nog fariseo huairi o'nepo menpa' Jesús okmapie'ahuaddik huame'noete ya'yareapetpi' on'nopoe'po Jesústaj daka' on'tiahuay'uyate. ²Jesús huakkuruyon huabokerektaj okpoe'po dakhue'da o'epo huabopij hua'opiere diga'da o'iyokuyate.

³—¿Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' yarea'dik ya'e? ¿Menpa' yareahue'dikpi' ya'e? —Jesúsa o'mana'po, Moisésenba' huamanmadika'eritaj kenpa'ti fariseotaj o'mana'nok. ⁴Huamanmadika'eri fariseoere a'tokhue'da o'nenok Jesúsa dakhue'taj o'yareadpo o'ta'mona'uyate. ⁵Onte'ti fariseomeytaj,

—Opudomey o'nen burropi' vacapi' hue'ey huabid sorokkogyo okmapie'ahuaddik huame'noete ee'pi' e'takotnayo dapita' ida sorokkogyo bo'totokatu'ika'. Opudomey kenda daka' mo'nopoe. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁶Kenda Jesúsa eade'te buttida o'e on'nopoe'po nogda a'tokhue' o'nepo sohua'ta'da o'noke'uyate.

E'toe'pak fiesta menata huahudad ya'huad Jesúsa o'manmadika'uyate.

⁷Ken fiestayo on'batiakpo kutopate on'bahudadpo kente huairi on'huadika'

ken huahudad on'ukpo on'huaduyate. Jesúsa kenda o'tiahuaydepo o'manmadika'po:

⁸—E'toe'pak fiestate yatiakti' enade'te on'hua'depo huairi o'e aratbuta me'noknopoe'po kente huaboro' huairi on'huadika' kente huadhue' yanika'. Huairien huahudate e'huadnayo nogda huakhuairi o'tiakatoapopi'. ⁹Fiesta huaka'eria ontaj behuatiakaponepi'. "Yakbo' in huabokerek kente o'huadapo," mena'apetpi'. Ken nogyon kente huanaba' on'huadika'nig kente huaddik i'epo. I'bra'epo nogtekon i'huadapone.

¹⁰E'toe'pak fiestayoyanhuadpo kente huairi ehue'a on'huadika' kente yanhuadatoti'. Kente e'huadte fiesta huaka'eria o'tiakdepo, "Nogyon kente huairi on'huadika'nig kente yahuad, huadi'." Ontaj ona'dik mo'eapet. Kenoka' huadakda i'epo konig huairi i'e aya'ada kutopate on'huadpo on'nopoe'po. ¹¹"Huairi ijje," aratbut huata'da nama'da e'tinopoe'nayo "Huairi ehue' i'e," Diosa o'batia'pakapo. "Huairi ehue' ijje." Aratbuta huata'da e'tinopoe'nayo "huairi i'e." Diosa o'batia'pakapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹²"E'toe'pak fiestate yatiakti' Jesús." Fariseoa oname'nigtaj kentaj Jesúsa ona'po,

—Nogok onte'ti fiesta i'ka'po huakka' aypo i'manhuada'po, huadi'taj, huama'buytaj, huaojtaj, huayetaj, huairitaj "Yan'tiakti', aypo doere mon'bape'." Kenomeytaj manahue' ya'ika'. Kenomeytaj e'tobape'nayo onte'ti kenomeyere i'bape'apetpi' kenpa'ti dehuehue' mo'eapone. ¹³Fiesta eka'nayo huakka' aypo e'manhuada'nayo "Yan'tiakti' doere aypo mon'bape'." Pai'da huaje'eritaj, dakhue'so'taj, huakkettaj, ekspobigtaj yamana'ika'.

¹⁴Kenda e'mana'ika'nayo durugda i'eponok kenomeya' kenpa'ti ontaj

tobapehue'dik mo'ëapone Diostaj daka' huanigpeika'eri kurudyo Diosyo en'huade'te Diosa huadakda mo'nigka'apone. —Jesúsa ona'uyate.

“Doere mon'bape' yan'tiak.” Dios Huairia huakka'tada o'mana'uy. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁵Nogtida huabokereka kutopate o'tohuadpo Jesústaj kenda o'peëdepo Jesústaj

—In huadariyo Dios Huairiere Diosen aratbutere durugteda on'bape'apo. —Kenbokereka Jesústaj ona'uyate.

¹⁶Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huairia a'ti huakka'tada aypo kan'manigmanhuadje'po o'mana'apo. Huanaba'taj o'mata'mona'po, “Huairia be'tobape'po a'ti aypote yan'tiakti'.” Yan'mana'. Huakka'tada yan'manati'.

¹⁷Ken aypo e'mahueyde'te, onte'ti huanaba'taj o'mata'mona'po, kenomeytaj 'ikken mo'maname'te “Oyda yan'tiak. Aypo o'mahueyde yan'tiak.” Yan'manati'.

¹⁸Kenda e'peëdeada “Aypote huahue'dik ijje.” Aya'ada huaboa'da konigti on'mana'po, “Ta'ba huakupete ekkai'me'tenok tiahuyatudik ijje. Konigepo aypote huahue'dik ijje. Huairia do'taj huadiayhue' ke'e'.” Huakkuruda huanaba'taj ona'uyate.

¹⁹Noga “Diez toros konig 'uhua vaca konig tronco huatotokeri huakupete ijbae'dey. Menpa'ti huadakda totokdik ya'eta'po tiahuyadik ijje. Aypote huahue'dik ijje. Huairia do'taj huadiayhue' ke'e'.” Noga huanaba'taj ona'uyate. ²⁰Noga “Ijtëpakdey. Konigepo aypote huahue'dik ijje.” Noga'kon ona'uyate. ²¹Huanaba' huairitaj on'kumejdepo kenda aratbuta on'mana'denig huairitaj o'nona'to'uyate. Kenoka' huairi o'diayonpo, “Huakka' jak kurute yanhuati'. Aya' jak kurute

yanhua'eti'. Iyo pai'da huag'eritaj yan'batotiakti'. Dakhue' huag'o huag'eritaj yan'batotiakti'. Huakketaj yan'batotiakti'.” Kenpa'ti huakpobigtaj yan'batotiakti'.”

Huairia huanaba'taj o'mana'uyate.

²²Nogok huanaba' onte'ti on'tiakdepo, “Konig o'na oname'nig konigti o'kay, huairi, huakked huahud o'enok nogda tiakdik o'ne.” Huanaba'a o'nona'nok

²³“Nogyon nogyon dagtepi' huahuetepi' meyopi' aratbut e'ne'te, huairien aypote yan'tiakti' ighua'da yan'manati'.

Huakka'da do'hued jakyo e'taeta' ijipaki.

²⁴Konigepo aya'da huakkurueritaj yan'tiak, doere yan'bape' ijmana'nig'a aya'ada do'ere huakka' aypo bapehue' o'neapo.” Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. —Ken konig Dios Huairia o'ka'apo Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Cristotaj e'nigpeika'ta' e'paknayo huakkuruda monig ka'dik ijje nopo'e'dik ya'ne.

²⁵Jesústaj huakka'ada aratbut on'tahua'enok o'batikorudpo, o'mana'po:

²⁶—Be'api' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo do'taj huakka'da di' e'dik me'nika'. Huaojtapi' huayetapi' huato'e'tapi' huasi'potapi' huama'buytapi' huidpotapi' huata'dapi' sue'da di' yanika'. Do'tanayo huakka'da di' e'dik yanika'.

Beapi' do'taj huakka'da di' ehue' ee'nayo do'taj nigpeikahue'dik mo'ëapone.

Do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone. ²⁷Konig hueypa cruzte pai'da on'nopo'epo konigti do'taj a'nigpeikaya'po pai'da e'nopo'eta' pakhue' ee'nayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone. Kenpa'de hua'enda e'paknayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone. ²⁸Menpuru do'huedda katepi' ijeretpakika'nig Jesústaj a'nigpeikaya'po onte'ti do'huedda eretpakhue' ijjeapo, kenpa' huakkuruda daka' yan'nopoepo.

Kenpa'da hua'enda e'paknayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone. Do'hued huanigpeika'eri ee'ta' e'paknayo huakkuruda monig ka'dik ijje daka' yan'nopepo. Pai'da ijnopo'ëapetpi', nogpi' aya' ijmatoenig pai'da hua'ëeritaj bayokdik ijjeapetpi', kenpa' huakkuruda daka' yan'nopepo. Konig huabokereki' huaboro' jak e'ka'ta' o'pakpo huakkuruda menigte e'dik ya'et daka' o'nopepo. Sue'da e'toë'nayo jak huaboa'da kahue' o'ëapo. ²⁹Daka' nopohuedada eka'nayo jak 'iddu o'ka'denig'a siro jaktaj huakupebayo' o'ëpo dakeahue'dik o'ënok aya'ada kentaj on'tierikapo. ³⁰"Ken huabokereka huaboro' jak e'ka'ta' o'paknig'a jak dakeahued huakupe o'dakea'po jaknayo dakeahue'dik o'ëapo." Huayahuaya kenda on'mana'po on'tierikapo. ³¹Konigti gobierno huairipi' diez mil sorotataj o'matoëpo nog gobierno huairipi' ke'nen taka' veinte mil sorotataj o'matoëpo on'tiak. Tiakhuedaded gobierno huairi diez mil sorotataj o'matoëpo daka' nopounhua'dik o'ëapo. "Do'hued diez mil sorotataj menpa' gana ka'dik ya'net." Nopoe'dik o'ëapo. ³²Gana kahue'dik o'neapo. E'nope'nayo sue'da huabokerektaj taka' huairitaj o'mata'mona'apo. "E'manoeya'ta' o'paki." Taka' huairitaj ya'nona'. O'mana'apo. ³³Ken konig, "Jesústaj a'nigpeikaya'po Dios Huairia e'paknayo do'huedda eretpakhue' ijjeppo aya'da ijmatoenig kenpa'da ijmaenapoy." Kenpa' nopohue' ee'nayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'ëapone.

Sal konig Cristoen huanigpeika'eri o'ne. Sal pai' ehue' ee'nayo kenpa'da en'dik o'e.
(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

³⁴Sal huadakda o'ëpo aratbuttehuapa'. Konigti do'hued huanigpeika'eri konig sal huadakda o'nepo aratbuttehuapa' huadakda o'ne. Sal huadak ehue' ee'nayo

onte'ti huadak kahue'dik o'ëapo. ³⁵Sal huadak ehue' ee'nayo huadaritehuapa' huadak ehue'dik o'ëapo. Paichi kahue'dik o'ëapo. Kenpa'da en'dik o'e. Daka' men'pee'. Daka' me'noknopoena'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Oveja e'titikon ken konig o'e Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 18.10-14)

15 ¹Jesústaj a'peeya'po aya'ada gobierino huakupe huabae'eri dakhuea' huaka'eriene Jesústaj on'huahua'po. Ken gobierno huakupe huabae'eri engaña huaka'eri o'nika'po dakhuea' huaka'eriene Jesústaj on'huahua'uyate.

²—Dakhuea' huaka'eritaj o'bae'. In huabokereka dakhuea' huaka'eritaj o'baepo o'batobape'. —Fariseo hua'ë'eri Moisésenba' huamanmadika'erienea Jesústaj dakhuea' on'huahua'uyate.

³Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

⁴—Cien oveja on e'toë'nayo nogtida e'titikonnayo nogomey noventa y nueve mirebate oveja en'mae'te i'bakhua'apo ken nogtida ovejataj i'ukapo.

E'huahuayta'da i'pakpo i'ukpo.

⁵I'huahuaydepo i'kume'pepo durugda i'ëapone. Jakyo i'hua'po.

⁶Jakyo i'tiakdepo aya'tada huadi'taj i'bakupopaka'po,

"Do'hued oveja o'titikonme'tenig ken ijhuahuaydey.

Konigepo doere mo'durugpak," o'na i'mana'apone.

⁷Konigti nogtida dakhuea' huaka'eri Diostaj o'nopo'korea'depo onte'ti Diostaj ijnigpeëapoy o'nope'depo kurudyo durugnanada o'neapo.

Nogomey noventa y nuevevi' sue'da huadak o'nepo Diostaj

nopo'koreahue'dik o'ey on'nope'ënok kenomeytaj kuruderia durugda

matogehue' o'neapo. IjJay. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

**Ettone'en huakupe e'titikon konig o'e,
Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

8—Bepi' ettone' diez oro huakupe e'taeada nogtida e'titikkonnayo huakjey o'bakpakapo kenpa'ti o'ukpo jonberokeapo, jakyo jonberokeapo, jakyo daka' o'ukonhua'po e'huahuayta'da o'pakpo o'ukonhua'apo. 9Ken huakupe o'huahuaydepo ettone' huadi'taj kenpa'ti nogomey meyhue'da jakyo huae'eritaj o'bakupopakapo, "Ken huakupe be'tatitikonme'nig ijhuahuaydey doere mo'durugpak." Ettone'a o'mana'apo. 10Konigit nogtida dakhuea' huaka'eri e'nopo'korea'nayo kurudyō Diosere Diosen huata'moneri durugnada o'neapo, ijjay. —Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

**Huabokerekensi'poa nama'da
o'kadhuahua'depo o'nopo'korea'uyate. Ken
konig Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

11—A'nenda huabokerek o'uyate. Botsi'poa' huabokerek huasi'po o'toēpo, 12huasueda huaojtaj, "Konig huaoj e'bueyte huasi'potaj on'bayokika' oyda ijpaknok o'na bueyhuedaded katepi' huakupepi' beyok, pag." Huasueda huaojtaj ona'uyate. Ken huaoj ke'nen botta'si'potaj ke'nen o'tamae'uy o'bayoke'. Huakka'da o'tamaenok o'bayoke'uyate. 13Sue'da huame'noe e'pokde'te huasueda huasi'poa aya'da huaboa'da huaojen o'toēdepo nog huadaribayo bidteda o'hua'uyate. Keya' dakhuea' o'kadhuahua'po aya'da ke'nen huakupe gasta o'ka'po dakhuea'da o'ka'po gasta o'ka'uyate. 14Kenoka' aya'da gasta o'ka'depo huakupebayo' o'ēdepo ken huadaribayo hui'hue'da o'ēpo aypobayo' o'nenok ke'na huaboa'da o'kusitokpo. 15Konigepo ken huadari huatoē'eritaj

o'huahua'uyate. Ke'nen a'tabaaya'po o'huahua'uyate. Ken huadari huatoē'eria ke'nen huakyaritaj metamatōē'po o'ta'mona'uyate. 16Ke'na diga'da o'kusitokpo huakyarien aypo e'paktada nog huakyari' huatoē'eria yokhue' o'nuyate. 17Konigepo huaboa'da daka' o'nopōepo "Do'hued huaojen jakyo huakka'da huanaba' e'ēada huakka'da aypo on'toēpo aya' bapehue'dik o'nika'. Donayo iyo aypota' bueydik ijjeapoy. 18Do'hued huaojenbayo ijkumejapoy. 'Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey kenpa'ti ontaj dakhuea'da ijka'mey. 19Onte'ti huasi'poa' onahue' meeti'. O'nen huanaba' eē'ta' ijpaki, pag.' Ken do'hued huaojtaj anay'," o'nopōē'uyate. 20Ken ke'nen huaojen jakyo huaboa'da ona'ti o'kume'uyate.

Ken jakyo iboteda eē'de'te kentaj ke'nen huaoa o'tiahuaydepo o'tinepahui'po huasi'potaj o'huaketpo di' o'ēpo o'dokopo kenpa'ti o'buyukuyate. 21Huaojtaj "Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey. Ontakon dakhue'da ijka'mey. Onte'ti siona' onahue'dik meeti', pag." Huasi'poa ona'uyate. 22Huanaba'taj "Uruda huao't yan'totiakpo yanotta'. Kenpa'ti huabapiokot yanotta'. Hua'iotkon yanotta'. 23Kenpa'ti ken huabo vaca sihuada e'huae' yan'totiakpo yan'arak. Fiesta mogka'. Huakka' aypo mon'bape'. 24Do'hued huasi'poa konig ekbueyonig me'ika'nig'a oy onte'ti o'noe. A'nen o'titikon'uyng oy huaboa'da o'huahuaydey." Huaoa huanaba'taj o'mana'uyng huaboa'da fiesta ogka'de'uyate.

25Kenoka' huatone'ma'buy ta'bayo o'ēpo o'baa'po jakyo o'tiakdepo música o'pēpo kenpa'ti e'huak o'pē'uyate. 26Huaojen huanaba'taj "¿Katia'po yagka'?" ona'uyate. 27"O'nen huama'buy o'tiakdenok kenpa'ti dakda okyeyaknok o'nen huaoj huabo vaca e'huae' sihuada

huanaba'taj yaarak o'mana'." Huanaba'a ona'uyate. ²⁸Huatone'ma'buya o'diaypo "Jakyo kudhue' ijjeapoy." Oa'. Ke'nen huaoa o'huarokonpo, "Yakud ijjay," ena'tada ²⁹"Huakka'da huabayok o'nen ijbaa'onhuahua'ika'nig'a, ontaj o'nigpeika'nig'a, fiesta do'hued huadi'taj kabatoke'po do'taj sigpi' yokhue' o'ika'ne. Cabrito konig 'uhua sue'pi' yokhue' o'ika'ne. ³⁰O'nensi'ponayo huakka'da o'nen huakupe o'bae'uyunig potajtaj o'bayokuyate. Oy e'kumejde'te huabo vaca e'huag' sihuada i'nigarakdene." Huaojtaj ona'uyate. ³¹"Onnayo doereda i'ika'ne, aya'da ijmatog'ni'g o'nen kenpa'ti i'tagene. ³²Oy durugpakdik o'ene kenpa'ti fiesta ka'dik o'ene konigepo o'nen huama'buy konig e'bueyda o'eme'nig'a oy onte'ti o'noe. Konig o'yoyahue'uyatenig'a oy o'huahuaydey, sion." Huaoa ona'uyate. —Kenda Jesús a o'manbatia'pakpo ken konig e'nopo'korea'nayo dakhuea' huaka'eritaj Apag Diosa o'matinepahui'po o'bakkahuea'ika'apo o'manmadika'uyate.

Huairien huatamatog'eri nama'da o'ka'po konig huairien e'tamatig'ada nama'da o'bayokenok kenpa'da huairia o'en'uyate.
Jesús ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

16 ¹Huanigpeika'eritaj o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huairi o'uyate. Huakka'da o'tamaenok huatamatog'eria o'tamatog'epo, "O'nen huatamatog'eri huabokerek o'nen i'tamaenig daka' tamatogehue'ada dakhuea' i'takika'ne." Aratbuta on'huaa'nok, ²"Yatiak." Huatamatog'eritaj ona'uyate. E'tiakde'te "Do'hued e'tamatog'ada nama'da o'bayokika'. Nogomeya menona'ne. Onte'ti do'hued huatamatog'eri ehue'da i'jeapone. Aya'da e'bahuaya'ba' kenpa'ti aya'da e'bae'ba'

menigtotiak." Huairia huatamatog'eritaj ona'uyate. ³"Oy huairia me'endene ke'nen huatamatog'eri onte'ti ehue'da ijjeapoy. ¿Kate ijka'apet? Teyhue'da ijje'po ta'ba kahue'dik ijje. Konig aratbutaj huakupe beyok e'manika'ta' pakhue' ijje'po, ijbira'l." Kenda huairien huatamatog'eria huanopoya'da o'nopog'epo. ⁴"Oyda kenda ijka'apoy ijnopog'ey. Nogok jak togehue' e'ede'te, huakupe togehue' e'ede'te, aypobayo e'ede'te aratbuta kenomeyen jakyo do'taj medeapetpi' kenda ijka'apoy ijnopog'ey." Kenpa' huanopoya'da o'nopog'uyate. ⁵Kenomey do'hued huairitaj dehuea' e'nahue'taj kenomeytaj nogti nogtia' menigtotiak ona'nok. Huakkuru huatiakeritaj "¿Do'hued huairitaj meniga' dehuea' i'e?" Huakkuru dehuea' huag'eritaj ona'uyate. ⁶"Cien kajapotone'te huasihuaj dehuea' ijje." Huakkuru huabokereka ona'nok "In o'nen dehuea' e'huag'ba' i'tene, ida yahuadpo yamadoya', cincuentayo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj cincuentayo'da dehuea' i'unapone." Huairien huatamatog'eria ona'uyate. ⁷Nogakon e'tiakde'te "¿O'na meniga' dehuea' i'e?" Nogtaj ona'nok, "Cien huaboro' sacco trigo dehuea' ijje." Noga ona'uyate. "In o'nen dehuea' e'huag'ba' i'tene, kente ochenta huaboro' sacoyo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj ochenta huaboro' sacoyo'da dehuea' i'unapone." Huairien huatamatog'eria ona'uyate. Kenda konigti nogtaj nogtaj dehuea' huag'eritaj o'mana'uyate. Konigepo nogok dehuea' huag'eria huairien huatamatog'eritaj ya'deapetpi'. ⁸Huairien huatamatog'eri ken konig o'ka'de huairi o'nokotdepo, "In dakhuea' huatamatog'eria dakhuea' be'taka' aratbuta kentaj nogok mentihuapoke'po daka' akaya' o'nopog'epo. In huadariyo Diostaj oknopog'hue' huag'eri aratbut nogtaj nogtaj 'urua'da

akaya' on'nopopepo, nogok kenpa'ti mentihuapoke'po. Diostaj huaknopoge'erinayo sue'da 'uruu'da akaya' on'nopojika', nogok sue'da mentihuapokedepo."

⁹Konigepo huakupepi' nog katepi' mo'topepo nama'da gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'pakpo Diostaj nigpeehue'da mo'epo gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'eretpakpo nama'da bae'ika'dik mo'epi'. Diostaj daka' yan'nigpeepo aratbuttaj yan'tihuapokikati', yan'bayokikati', pai'da huage'eritaj yan'bayokikati', ijjay. Nogok opudomey e'bueyde'te katepi' huakupepi' togehue' mo'edenok o'nen huadi'a Dioserea kurudya' mo'baedapone.

¹⁰Nogen sue'da e'tamaetaj daka' e'tamatie'ika'nayo konigti nogenkon nogitinada daka' mo'tamatie'ika'apo. Kenpa'ti nogen sue'da e'tamaetaj daka' matiehue' ee'nayo konigti nogen nogitinada daka' tamatiehue'dik mo'eapo. ¹¹Huakupe katepi' mo'topepo daka' yan'nopopepo yanikati'. Huakupe gana e'ka'ta' bo'pakpo engaña ka'dikpi' mo'ene. Diosa o'paknok huakupe mo'tojika'ne. Huakupe daka' togehue' ee'nayo pai'da aratbuttaj daka' bayokhue' ee'nayo Dios huadakkanada huanhuahuika' yokhue'dik mo'eapone. Kenpa'ti Diosa 'uruda huaknopog' tihuapokhue'dik mo'eapone. ¹²Nogen daka' tamatiehue' e'ika'nayo o'nenda huatamae' Diosapi' bayokhue' mo'eapone.

¹³Botta' huairi togehue'dik mo'ene. Diosyo'da Huairi o'e. Katepi' huakka' e'tamaeta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoya' toe'dik o'e. Kenpa'ti huakka' huakupe e'tage'ta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoyoda toe'dik o'e. Dios Huairitayo'da nigpeedik mo'ene. Diostayo'da di' e'dik mo'ene. Huakka'ta'da katepi' huakupepi' e'eretpaknayo Diostaj pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'paknayo huakka'da katepi'

huakupepi' pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'nigpeenayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. —Kenda Jesús a o'manmadika'uyate.

¹⁴Fariseoa huakka'da huakupeta' on'deretpakika'po Jesús taj on'pepedepo Jesús taj on'tierikpo nama'da oa' on'huaa'uyate.

¹⁵—Opudomey fariseo "Huadakda o'ne," nog aratbuttaj mo'manopoea'ika'nig'a Diosanayo opudomeyennopo'taj dakhue' o'ne moknopone. Be'api engaña ogka'po "Huadakda o'ne," aratbuttaj e'manopoea'ta' on'eretpakika'. Diosnayo kenda e'ka' dakhue'da o'e on'nojika'. —Jesús a o'mana'uyate.

Moisésenba'taj kenpa'ti konig Dios Huairitaj o'noknopopepo on'nigpejika'apone Jesús a o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁶—Juan Bautista tiakhued ee'te Moisésba'taj mo'nigpejika'uyate, kenpa'ti Juan Bautista tiakhued ee'te Diosen huamanbatia'pakerien beroba' monmadika'uyate. Juan Bautista e'tiakde'te huadak hua'a konig Dios Huairitaj yanoknopog' yan'nigpee' kenda on'manbatia'pakonhuahua'po oy huakka'da on'eretpakpo Dios Huairitaj huaboa'da on'nigpepedepo.

¹⁷Kurud huadariere ida batikhue'dik o'neapo konigti Moisésenba' kenpa'da o'jika'apo. Dikenhue'dik o'eapo. Nogtipi' huadik dikenhue'dik o'eapo. —Jesús a o'mana'uyate.

Huatoe'taj kenpa'da enhue' yane'. Jesús a o'manmadika'uyate.

(Mt. 19.1-12; Mr. 10.1-12)

¹⁸—Be'api' huabokerek huatoe kenpa'da e'ennayo kenpa'ti nog ettone'taj e'toepaknayo huakkuru huatoe'taj dakhuea' o'ka'. Kenpa'ti konig e'bakdej o'enok dakhuea' o'ka'. Kenpa' Diosa oa'.

Nog huabokereken huatoꝝ e'enonde'te kentaj be'api' e'toꝝpaknayo kenpa' dakhuea' ogka'. Kenpa' Diosa oa'. —Ken Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huabokerek huairitaj kenpa'ti pai'da Lázarotaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁹—Huabokerek huairi o'uyate.

Huakka'da o'matoꝝuyate. 'Uruda yudtaj huakka'teda ekkai' o'taꝝnok o'otika'po aya' huame'noe huakka'tada o'matobapepo konig fiesta o'kika'po 'uruu'da o'bape'ika'uyate. ²⁰Nog huabokerek Lázaro pai'nanada o'ika'po huasi'dak huabada o'basetika'po huairien akbogpete o'huadika'po sorokte o'huadika'uyate. ²¹Huairia en'bape'te sue'da aypota'suj barakte en'bakotate ken aypota'suj pai'da Lázaro e'bape'ta' o'pakika'uyate. Kenpa'ti Lázarotaj kuhua on'huatiakpo huasi'dak e'settaj on'timinika'uyate. ²²Nogok Lázaro pai'da huaje'eri o'buey'uyate. Ken Diosen huata'moneria Lázarotaj on'tohua'po kente Abraham e'huaje'yo on'tohua'uyate. Kente 'uruda o'ika'. Huairikon e'bueyde'te on'kubarakka'uyate. ²³Keyo oknopoꝝhue' huaje'erikudak nokireꝝ e'nika'yo ken huairia pai'da o'nopo'epo kutayo bidteda Abrahamtaj o'tiahuaypo Lázarotaj Abrahameretaj o'batiahuayuyate. ²⁴“Do'taj yatinepahui”, pag Abraham. Do'te Lázarotaj menigta'mona'. Ke'na huaba'pikunote hu'e'yyo yaba'pisotpo do'hued huano'taj kano'pohue'po in ta'akyo pai'da ijnopo'ey.” Kenpa' huairikudaka Abrahamtaj o'nokoypo ona'uyate. ²⁵“Okkahuehue' yae', sion. On i'noepo huakka'nanada i'matoꝝ'ika'uyate. Huadaknada i'ika'uyate, Lázaronayo pai'nada o'ika'uyate. Oy iyo doere Lázaro huadakda o'e. Durugda o'ika'. Onnayo pai'nada i'nopo'ene. ²⁶Kenpa'ti iyo konig kubog o'e. Mente huahue'dik o'e. Iya'

opudomeytaj huahuahue'dik o'ey. Kenpa'ti iyo oro'omeytaj huatiakhue'dik mo'ene.” Abraham huairikudaktaj ona'uyate. ²⁷“Ken do'hued huaojen jakyo Lázarotaj yata'mona'. ²⁸Do'hued cinco huama'buytaj yamana'tu' Lázarotaj yana'. Do'hued huama'buy iyo tiakhue' ka'ne'po, iya' pai'da on'nopo'epo. Konig do nama'da ijkika'mey konigti kahue' ka'ne'po. Lázaroa kamane', pag Abraham.” Huairia Abrahamtaj ona'uyate. ²⁹“O'nen huama'buy kenda Moisésa o'nigmadoya'uyate, Moisésenba' on'ba'toꝝ kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakerienba' on'ba'toꝝ. Kan'nigpeꝝ.” Abrahama ona'uyate. ³⁰“Ehue', Moisésenba'taj nigpeꝝhue' o'neapo, pag Abraham. Be'api' kubarakya' o'noyhuadpo e'huatiakato'nayo do'hued huama'buya yan'nopo'korea'apet.” Huairia ona'uyate. ³¹“Moisésenba'taj kenpa'ti huamanbatia'pakeriba'taj e'nigpeꝝeta' pakhue' ee'nayo be'api' kubarakya' e'huatiakato'nayo kentaj kenpa'ti nigpeꝝhue' o'neapo.” Abrahama ona'uyate. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Keyoj nama'da eka'nayo dakhuea'da o'unhuahuika'apo.

(Mt. 18.6-7, 21-22; Mr. 9.42)

17 ¹Jesúsa huanigpeꝝika'eritaj, —Katetapi' e'tiahuayapi' e'huirikapi' e'pee'api' konigepo aratbut kirigayo' dakhuea' e'ka'ta' o'papaka'ika'. Ken o'na nogtaj dakhuea' e'batoka'nayo konigepo ontaj Diosa ke'poda castiga megka'apone. ²Do'hued huanigpeꝝika'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' i'pakpopi' dakhuea' batokahued be'api' huidtone' o'nen huahuerentaj yan'tiontidukupu a'ta'kotia'po ododa yakoyo e'ennayo kenda sue'da castiga o'e. ³Keyoj, opudomey, aya'da daka' yan'nopoꝝepo yan'manika'.

Huaknopōē'eri huama'buyapi' ontaj dakhuea' egka'nayo "Dakhuea'da oḡka'ne. Kenpa'da yabatik." O'nen huama'buytaj iḡhua'da yaboroay. E'nopo'korea'nayo o'nen huama'buytaj yakkahuea'.

⁴Nogme'noetida ontaj dakhuea' egka'nayo konig sietea'pi' ontaj dakhuea' egka'nayo ontaj "Nama'da ontaj oḡka'ne, ijnopo'koreay, onte'ti konigti kahue' o'eapone," sietea'pi' ena'nayo o'nen huama'buytaj sietea'a' yakkahuea'. Nogok nogok konigti o'nen huama'buya ena'nayo onte'ti yakkahuea'. —Ken Jesúsa huanigpeika'eritaj o'manmadika'po o'mana'uyate.

Daka' eknopōē'nayo Huairi Jesúsa teyda urua'da o'ka'apo.

⁵—Ontaj sue'da oro' oknopōey, nogiti ontaj huaknopōē' bo'tihuapok. —Huairi Jesústaj doce huamata'mona'eria o'nona'uyate.

⁶—Mostaza huakid sigda o'e. Do'taj sue'da eknopōē'nayo mostazakid konig suigda eknopōē' o'e "In hueymey o'dikka' sicómoro yauru, e'pogyo yatohua'po yatuk." Suigda iknopōepo enapi' Diosa o'ka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diostaj huaknopōē'eri konig huairien huanaba' daka' nigpeika'dik o'ne.

⁷—O'nen huanaba' ta'baya' o'baa'popi' campoduyte oveja o'tioka'popi' bisik jakyo e'tiakde'te "Yakud, yabape'." Ken konig onahue' mo'ika'ne.

⁸"Menigmanhuada' do'taj kabape'po kenpa'ti koya' menigtotiak. Do e'bape'de'te a'ti yabapedti' kenpa'ti koya' yamayenti'." Ken konig mo'mana'ika'ne. ⁹Huanaba' e'nigpeika'tada "dakiti" onahue' mo'ika'ne. ¹⁰Konigti opudomey kenoka' aya'da Diosa o'mana'uyate boka'depo, "O'nen huanaba' o'ey, 'Huadaka'da boka'ne.' Kenpa'ti 'Dakiti' oro'taj onahue'dik o'ene. Kenyo'da ka'dik

o'epo o'kay." Diostaj ya'nona'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Diez huabokerek en'si'dakpara'ta Jesúsa o'bayarea'uyate.

¹¹Jerusalényo Jesús o'huae'onhuahua'po Samaria huadaribayo Galilea huadaribayo ondariyonyo' e'ne'te o'hua'epo. ¹²Huakka' jakyo Jesús ekyede'te diez huabokerek e'si'dakpara'a sue'da bidteda on'nigbopo,

¹³—Oro'omeytaj mo'tinepahui' Jesús Huairi. —'Utta'da Jesústaj o'nonokoy'uyate.

¹⁴Jesúsa o'batiahuaydepo, —Yanhuati'. Judío sacerdotetaj yanhuahuati'. Sacerdotea bo'tiahuaye'. —Jesúsa diez huabokerek e'si'dakpara'taj o'mana'uyate.

En'bahuade'te Diosa o'bayaread'uyate. ¹⁵Kenoka' nogtiada ijyaredey huaboa'da o'nopōdepo o'kumejpo, "Diosa' urua'da o'kika'. Huadaknana o'e Dios. Dakiti Dios." 'Utta'da o'okoypo, ¹⁶Jesústaj huikudate o'tihuadpo "Dakiti Jesús Huairi." Ona'uyate. Ke'na Samaria huadaribayo huagē'eri o'uyate.

¹⁷—Dieztaj ijbayarea'nig, ¿Nog nueve meyon ya'ne? ¹⁸In nogbayo huagē'eriyo'da "dakiti Dios" aa'ya'po o'kumej. Ka'tia'po nogda nueve kumejhue' ya'ne. —Jesúsa oa'uyate.

¹⁹—Ya'upakpo yabodpo yahuati'. Do'taj oknopōēnok konigepo o'yareaddene. —Jesúsa ona'uyate.

¿Dios Huairi o'tiakpo monig ya'eapō?
(Mt. 24.23-28, 36-41)

²⁰—¿Menoka' Dios Huairi yatiakapet? —Fariseo aratbuta Jesústaj o'nona'nok, —Dios Huairitaj huadak hua'a moknopōika'nig kenpa'ti mo'nigpeika'nig tiahuayhue'dik mo'ene. ²¹Oy opudomey sue'ada Dios Huairitaj moknopōedenok e'nigpeēdepi' "In o'e." "An o'e." Be'api' ahue'dik o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²²Ke'nen huanigpeika'eritaj,
 —Do huabokerek ijjenok Diosa
 me'ta'mona'uyne, nogok do'taj
 e'tiahuayta' bo'pakaponig'a. Nogtida
 huame'noeyo'dapi' do'taj e'tiahuayta'
 bo'pakaponig'a kenoka' do'taj
 tiahuayhue'dik o'neapone. Aratbutere
 ehue' ijjeapoy. ²³Ayo o'e.' 'Keyo o'e.'
 Yan'batia'pakapetnig'a. Kenomeytaj
 manpeehue' yane'. Do'taj a'ukya'po
 huahue' yane'. ²⁴Nogok do e'tiakte aya'
 huadariya' nogdari nogdariya' do'taj
 bo'tiahuayapone. Konig ojbod o'ika'
 kurudya' huabada jeyda o'енок aya'
 huadariya' do'taj tiahuaydik o'neapo.
²⁵Huakkurunayo pai'da huakka'
 ijnopo'eapoy. Kenpa'ti huakka' aratbuta
 oy do'taj eknopoe'ta' pakhue'
 me'neapone. ^{26,27}Do huabokerek
 ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Nogoka'
 do kurudya' e'tiakte aratbut
 on'bape'ika'apo vinopi'
 on'mamay'ika'apo kenpa'ti
 on'toepakika'apo. Konigepo do'taj
 ekpoe' nighue' o'neapo. A'ennada
 Noékudak ee'te konigti ogkika'uyate.
 Diostaj pakhue'da o'nepo,
 on'bape'ika'po, on'mamay'ika'po,
 on'toepakika'po. Noé huaboro'
 kusi'petone'yo en'bakudde'te aratbut
 kenda egkika'te huékura
 o'huépokdepo aya'da on'mabuey'uyate.
²⁸Konigti a'ennada Lotkudak
 e'huage'oka' aratbut Diostaj pakhue'
 o'nepo on'bapika'po on'mamay'ika'po
 kenpa'ti huakupete on'bae'ika'po
 on'bahuaya'ika'po, kenpa'ti ta'bayo
 on'batuke'ika'po kenpa'ti jak ogkika'po.
²⁹Kenda aratbut ogkika'uyunig'a Lot
 Sodoma huakka' jakya'
 en'makorokde'te Diosa castiga
 o'magka'po konig ta'akoniga' kurudya'
 e'hui'a aya'tada o'mahuig'uyate.
 Kenpa'ti azufre konig huidjeyada
 kurudya' o'batikahuapo aya'tada

o'barakuyate. ³⁰Do huabokerek ijjenok
 Diosa me'ta'mona'uyate, do onte'ti
 kurudya' e'tiakte konigti aratbut
 ogkika'po, do'taj ekpoe' nighue'
 o'nika'apo.

³¹Katepi' e'matoge'ta' me'pukehue'
 yanikati'. Do kurudya' e'tiakte
 jakkurute opud ee'nayo katepi' jakyo
 e'tamae'nayo a'baetuya'po jakyo
 kudhue' yaneti'. Kenpa'ti do e'tiakte
 ta'bayo opud ee'nayo jakyo katepi'
 a'baetuya'po huahue' yane'. Konigepo
 do'taj daka' ekpoe' nige'dik
 mo'eapnok. ³²Loten huatoe'taj
 okkahuehue' yane'. Ettone'a katepi'
 do'hued jakyo me'tamaene o'nonoepo
 ta'nia' o'mabo'udpo konigepo kenteda
 o'buey'uyate. ³³Opudomey kenpa'da
 huata'da bo'pakpo doere kurudyo
 onte'ti noeonhuahuikahue'dik
 mo'eapone. Opudomey kenpa'da huata'
 pakhue' mo'ika'po Diostaj e'nigpeeta'
 huakka' bo'pakika'po onte'ti Diosere
 mo'noeonhuahuika'apone.

³⁴Ken nogok do e'tiakte sikyopi' botta'
 jogkutopayoyo' en'tayte nogtiada do'taj
 ekpoe' o'nigenok Diosen huata'moneria
 o'tohua'apo. Nogtaj tohuahue' o'eapo.

³⁵Konigti botta' ettone' aros on'tugpo
 nogtatida Diosen huata'moneria
 o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo.

³⁶Konigti ta'bayo botta' huabokerek
 o'nepo. Diosen huata'moneria nogtatida
 o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo,
 ijjay. —Ken Jesús a huanigpeika'eritaj
 o'mana'uyate.

³⁷Huanigpeika'eri kenda on'peedepo,

—¿Kenda ia'nig meya' ya'eapet?
 —Huanigpeika'eria Jesús taj
 o'nona'uyate.

—Kente e'bueyen huaso' o'huednok,
 kente huakka' matuk on'tiakapo. Ken
 konig e'ne'te dakhuea' huaka'eri'taj
 Diosen huata'mona'eriomeya' castiga
 o'magka'apo. —Jesús a o'mana'uyate.

Juez yamanoeya' huamana'eri o'epo yamanoeya' huamana'eritaj kenpa'ti 'ayhuataj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

18 ¹Kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika'. Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

²—A'nenda huakka' jakyo juez yamanoeya' huamana'eri o'epo, Diostapi' me'pukhue' o'epo kenpa'ti aratbuttaj manpeehue'da o'ika'uyate.

³Ken huakka' jakyo 'ayhuakon o'epo yamanoeya' huamana'erite o'huahua'ika'po, “Noga dakhuea' menogkame'ne mentihuapok, huairi.” 'Ayhua ona'ika'po nogok nogok kirigayo' konigti ona'ika'uyate. ⁴Keje' keje' yamanoeya' manahue' ijjeapoy nogok nogok yamanoeya' huamana'eria e'nopog'e'ada nogok “Diostaj okme'pukhue' ijje kenpa'ti aratbuttaj peehue' ijkikay. ⁵In 'ayhua kiriga'da be'huatiakika'nok kentaj ijtipeonapoy. Onpeunhue' ee'nayo do'taj kirigayo' be'huatiakika'nok do'hua huadiaydik ijjeapoy.” Huanopoda o'tinopog'uy. —Kenda kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika', Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate:

⁶Onte'ti Jesús Huairia o'mana'po, —Kenda dakhue'a yamanoeya' huamana'eri huanopoya' o'tinopog'uyate. Yan'nopog'e'.

^{7,8}“Be'tihuapak, Dios.” “Be'tihuapak, Dios.” “Taka' dakhuea' megka'ne, Dios.” Diosen huabaktie'ea'eria Diostaj huame'noe kenpa'ti sikyo e'tiona'pakika'te Diosa idada o'batihuapokapo, Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Kurudya' ijhuarakapoy. ¿Huabaktie'ea'eritaj a'batikaya'po e'tiakde'te meniga' do'taj yanoknopog'e'apet? —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Fariseo huag'eritaj kenpa'ti gobiernoen huakupe huabae'eritaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

⁹“Huadakda ijje. Huadakda ijkikay.”

“Nogomeynayo dakhue'da o'nepo dakhuea' ogkika'.” Sue'ada nama'da on'matinopog'ika'nigtaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁰—Diosen jakyo a'tiona'pakya'po botta' huabokerek on'hua'uyate. Nogtida fariseo huag'eri o'epo nogda gobiernoen huakupe huatabae'eri o'uyate. ¹¹Huakkuru fariseo huag'eria o'bopo, o'tiona'pakpo, “Konig nog aratbut dakhuea' huaka'eri o'nika'nig konig donayo ehue' ijje. Huadakda ijje, Dios. Konigepo dakiti ijjay. Huabereeri konig ehue' ijje. Dakhuea' huaka'eri konig ehue' ijje. Nogen huatoe'taj huabakdejeri konig ehue' ijje. Kenpa'ti in gobiernoen huakupe huabae'eri konig ehue' ijje. ¹²Nogsemanatida ee'te Diostaj iknopog'epo botta'a' huame'noete bapehue' ijkikay. Kenpa'ti huakupepi' aypopi' katepi' ijbae'dey. Diostaj sue'da ijyokikay.” Ken fariseo huag'eria o'bopo Diostaj o'tiona'pak'uyatenig'a. ¹³Gobiernoen huakupe huatabae'erinayo Diosen jakte sue'da bidte o'bopo dakhuea' huaka'eri ijje o'nopog'epo kurudyo mabohue'da o'epo o'tiona'pakpo, kenpa'ti konig pai'da o'epo huata' o'kagkatuktukpo o'tiona'pakpo, “Do'taj me'tinepahui', dahuea' huaka'eri ijje, Dios.” O'tiona'pakuyate. ¹⁴Gobiernoen huakupe huatabae'eri ke'nen jakyo e'kumejde'te Diosa okkahuea'depo huadaknopo'da o'ean'uyate. Fariseo huag'eritaj okkahueahue' o'uyate. “Huadakda ijje. Huairi ijje.” Aya'da kenda huanopog'eritaj “Do'tehuapa' dakhue'da mo'ene.” Diosa o'mana'apo. “Huairi ehue' ijje. Huadakda ehue' ijje.” Aya'da kenda, huanopog'eritaj “Huadakda mo'ene.” Diosa o'mana'apo. —Kenda

Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.

**Jesúsa huasi'potaj huadakda Diosa
kamagke'po o'batibata'te'e'uyate.**

(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

¹⁵Nogok huasi'potaj Jesúste
on'batohua'uyate. Jesúsa
kabatiba'ta'te'e'po on'batohua'uyate.
“Keje' batohuahue' yane'.”
Huanigpeika'eria en'mana'tada
¹⁶“Men'huatiake,” Jesúsa o'mana'po,
“Huasi'po do'te en'huatiakte, kaeya'
manahue' yane'. Konigepo konig inomey
'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut
huaknopoe'eri Dios Huairitaj
on'nigpeika'po Diosensi'po o'ne.
¹⁷Huasi'po do'taj 'urunopo'da
me'noknopopepo men'nigpeika'ne. Konig
huasi'po Dios Huairitaj o'noknopoenig
konigti opud oknopoe'ehue' ee'nayo Dios
Huairiens'i'po ehue'dik mo'eapone.
Buttida ijjay.” Jesúsa o'mana'uyate.

Huairia Jesútere on'batia'pakuyate.

(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

¹⁸—¿Kurudyo Diosere
a'noeonhuahuikaya'po kate kika'dik ijje,
huadak huamanmadika'eri? —Nogtia'da
judío huairia Jesústaj ona'uyate.
¹⁹—Ka'tia'po huadakda i'ne ona'.
Diosyo'da huadakda o'e. ²⁰Nogen
huaqoe'taj bakdejhue' yane'. Nog
aratbuttaj e'huadiayte arakhue'
yan'maika'. Nogen bakbrehue' yanika'.
Nog aratbuttaj dakhuea'da bahuahue'
yanika'. Huaajtaj huayetaere
yanigpeika'po daka' yan'matojika'po
yan'bayokika'. Ken Diosen e'mana'
yanopoe'. —Jesúsa ona'uyate.

²¹—Do huasi'poedqda kenda aya'da
ijnigpeika'uy. —Jesústaj ona'nok.

²²Jesúsa o'pepedepo,

—Nogitied ka'diken i'ene. Aya'da
katepi' i'matoenig huakupete yabahuaya'.

Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj
yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo
Diosere huakka'da

i'matoeunhuahuika'apone, do'taj
behuatiakpo do'tayo'da

menigpeonhuahuika'. —Jesúsa ona'uyate.

²³Kenda huairi o'pepedepo huakka'nanada
o'matopepo huabo'a'da suhue'nanada o'uyate.

²⁴Suhue'nada o'enok Jesúsa o'tiahuaydepo,

—Huairi ke'nenda huakka' e'matope'ta'
e'eretpaknayo Diostaj oknopoe'ehue'dik
o'neapo Diosensi'po ehue'dikda o'ne.

²⁵Konig camello huaboro' 'uhua
sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi
huakka'da e'matope'nayo Diosensi'po
ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

²⁶—¿Be'a manopo'yarea'dik ya'ne?

¿Be'a Diosere noeonhuahuika'dik ya'ne?

—Nogomeya Jesústaj on'pepedepo
o'nona'uynok,

²⁷—Huabokerek huata'da
nopo'yareahue'dik o'ne. Huata'da on'pakpo
noeanhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da
nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti
noeanhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da
aya'da ka'dik o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁸—Oro'omeynayo aya'da

o'matopejka'nig o'maenon'uy. Ontaj
ata'huaya'po aya'da o'maenondemey,
huairi. —Pedroa Jesústaj ona'uyate.

²⁹—Aya'da ke'nen jakpi', ke'nen huaojpi',
ke'nen huayepi', ke'nen huama'buypi',
ke'nen huidpopi', ke'nen huaqoe'pi', ke'nen
huasi'popi' Dios Huairitaj a'nigpeeya'po
e'maenon'nayo indariyo ³⁰durugda
on'noeonhuahuika'apo huakka'da nogda
on'matopeapo kenpa'ti onte'ti Diosere
on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa
o'mana'uyate.

**Nog aratbuta do'taj me'darakapone. Jesúsa
onte'ti o'batia'pakuyate.**

(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

³¹Doce huamata'mona'eritaj Jesúsa
meyohue'da o'batohua'depo,

—Oy Jerusalényo o'hua'deapone. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. A'nenda Diosen huamanbatia'pakeria do'taj kenda men'timadoya'uyatenig huabokereka do'taj me'nogka'apone. ³²Nog aratbuttada menyokapone. Do'taj nog aratbuta men'tierikapone, dakhuea'da men'tidi'keapone, do'taj mentisupu'eapone, ³³pidetbi'a kenpa'ti men'bitbitapone, me'darakapone, botta'a' kubarakyo eksikonde'te kubarakya' Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa doce huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁴Doce huanigpeika'erinayo nopoenkahue' o'nuyate. Kenda Jesúsa e'mana'tada nopoenkahue' o'nepo konig e'ireg o'enok nopoenkahue' o'ne'uyate.

**Jericó huakka' jak huag'eri ekpobigtaj
Jesúsa okpoyarea'uyate.**

(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

³⁵Huakka' jak Jericóyo Jesúsa e'tikayopakte dagte huabokerek o'huadpo ekpobig o'epo huakupepi' aypopi' men'yok oa'ika'. ³⁶Huakka'da aratbut on'poknok ekpobiga o'pepedepo, “¿Katete mo'e?” o'mana'uyate. ³⁷“Jesús Nazareteri o'pok.” O'nona'uyate.

³⁸—Metinepahui', Jesús. Daviden adhuea' huayayo i'ene. —O'okoy'uyate.

³⁹“Yabatik, soata' yag'.” Huakkuru aratbuta Jesúsere huahua'eria e'nona'tada onte'ti onte'ti o'okoypo,

—Metinepahui', Jesús. Daviden adhuea' huayayo i'ene. —O'okoy'uyate.

⁴⁰Jesús ehuada o'boato'po, “Men'nigtotiak,” huanigpeika'eritaj o'mana'uyate. O'tikayopakonyakdenok,

⁴¹—¿Katetaj i'pak? —Jesúsa ona'uyate.

—Ekpoyarea'ta' ijpakí, huairi.

—Ekpobiga ona'uyate.

⁴²—Yatiahuy'. Do'taj oknopoenok okpoyareaddene. —Jesúsa ekpobigtaj ona'uyate.

⁴³Jesúsa kenpa' eade'te huaboa'da ekpobig tiahuydik o'edepo, Jesústaj o'tahua'po “Dios kurudyo 'uruda o'ika'po huadakkanada o'kika',” o'batia'paknok, aya'ada Jesústaj on'tahua'po on'tiahuyapo on'peepo kenpa'ti “Dios kurudyo 'uruda o'ika'po huadakkanada o'kika',” on'batia'pakuyate.

Jesúsa Zaqueotaj o'nopo'yarea'uyate.

19 ¹Ken, Jericó huakka' jakyo Jesús o'kudonpo o'huae'po dagte o'huae'uyate. ²Ayo huairi o'epo o'dikka' Zaqueo. Ke'na gobierno huakupe huabae'eri huairi o'uyate. ³Jesústaj e'tiahuyata' e'pakada huakka'ada Jesústaj on'tikupopakika'nok ke'na jontojyo'da o'epo tiahuyhue'dik o'epo, ⁴Konigepo huakkuruyon o'ketonhua'po kente Jesús o'pokapo o'nopoepo huemyeyyo sicómoroyo o'behuikato'po Jesústaj a'tiahua'po huemyeyyo o'behuikato'uyate. ⁵Ken huemyeyte Jesús o'pokpo kutayo o'maboatopo,

—Ída yahuarak, Zaqueo. Oy o'nen jakyo tahuade'dik ijje. —Jesúsa ona'uyate.

⁶Konigepo Zaqueo o'huarakonpo ida o'huarakpo durugda o'toepo ke'nen jakyo Jesústaj o'tohua'uyate. ⁷Huakka'da aratbuta Jesústaj Zaqueoere e'hua'te on'tiahuyaydepo, “Dakhuea' huaka'erien jakyo o'hua'depo keyo o'tay'apo,” dakhuea' onpapayo' on'huaa'uyate. ⁸Ken Zaqueo hua'ite o'bodpo,

—Eya', Huairi, huakka'da do ijmatoenig ijposakapoy pai'da aratbut huag'eritaj ijbayoke'apoy. Pai'da aratbuttaj huakka'da ijbayoke'apoy. Aratbuttaj engaña e'magkikame'nayo kenomeyen huakupe botta' botta' ijbatahua'apoy. —Zaqueo Jesús Huairitaj ona'uyate.

^{9,10}—Do huabokerek ijjepe Abrahamen adhuea' huayayo judío dakhuea'

huakka'eritaj a'ukya'po a'bakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po ijtiakpo Abrahamen adhuea' huayayo i'enok, Zaqueo, ontaj o'nen huabettakon dakhuea' o'bakkahuea'po o'manopo'yarea'ne. Diosere mo'noeonhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uyate.

Diez huakupetaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹¹Jesús Jerusalényo o'hua'po meyo'hue'da o'énok a'ti Dios Huairitaj o'huahuayapoy aratbut on'nope'nok huakka'da e'peede'te Jesúsa o'manbatia'pakpo,

¹²—'Uruda huabokerek o'epo, huadakda ke'nen huabet o'nepo ke'na nogbayo o'hua'uyate. "O'nenbayo gobierno huairi i'e." Nogbayo huag'eri huairi kayahue'po o'hua'uyate. Nogok gobierno huairi o'edepo o'kumejapo. ¹³Ke'na 'uruda huabokerek huahued diez huanaba'taj o'magkupopaka'depo nogtitaj nogtitaj nogtida huakupe huakka'teda ee' konig oro huakupetone' o'baktoyoke'uyate. "Ijhue'da ijjeonhuahuika'depo ijtiakapoy. Do ayoda huakka'a'da e'unhuahua'te in huakupete yudtapi' yan'bae'ikati' kenpa'ti yan'bahuayika' huakupe gana yag'kikati'." O'mana'uyate. Diez huanaba'taj o'mana'uyate. Kenpa' o'mana'depo nogbayo o'hua'uyate. ¹⁴Ke'nenbayo huag'erinayo ken huairitaj on'huadiaypo sue'tada aratbut on'mata'mona'po 'uruda huabokerektaj ta'pote on'mata'mona'po, "In huabokerektaj konig oro'omeyen huairi e'taeta' pakhue' o'ey." Nogbayo huag'eri huairitaj yan'mana'. Ke'nenbayo huag'eriomeya on'mana'uyatenig'a. ¹⁵Ken nogbayo 'uruda huabokerek ee'te "Gobierno huairi i'ene." E'nonade'te o'kume'uyate. Ke'nenbayo o'kumejdepone'omeytaj huakupe a'nenda

e'baktoyo'ke'me'taj "yan'tiak," o'mana'uyate. Konig ke'nen huakupe yudtaj on'baepo kenpa'ti on'bahuaya'po meniga' gana yagka'met e'nopoeta' o'pakuyate. Nogtiaj nogtiaj meniga' gana yagka'met e'nopoeta' o'pakuyate. ¹⁶Ken huakkurueria huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokunig nog diez gana ijka'demey, huairi." Kenda huakkurueri huanaba'a ona'uyate. ¹⁷"Huadakda i'kame'te. Huadakda huanaba' o'taene. Konigepo sue'da do'hued e'nigtoeunhuahua'te daka' o'nigtoeunhuahua'me'nok diez huakka' jaktaj gobierno huairi i'epo." Huairia ona'uyate, huakkurueri huanaba'taj ona'uyate. ¹⁸Nog huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokunig nog cinco huakupe gana ijka'demey, huairi." Ken huanaba'a ona'uy. ¹⁹"Cinco huakka' jaktaj gobierno huairi i'epo." Huairia ona'uyate. ²⁰Ken noga huanaba' gobierno huairitaj o'huahua'depo, "In o'nen huakupe pañuelote ijtoeunhuahua'mey, huairi. ²¹Huakupe gana eka'nayo o'na bektiparatapetpi' ijnopopo ijme'pukpo. Kenpa'ti aya'da o'nen huanaba' gana on'ka' ken aya'tada i'baktiparatika'. Kenpa'ti ta'ba nogomey on'batuke'uyate. Ken katetehue' i'bakbae'ika'ne." Ken huanaba'a ona'uyate. ²²"On huanaba' dakhuea'da i'ene. Kenda huaboa'da ona'ne o'peedene dakhue'ada i'ene ijnopoy. Do'hua o'noktiparatika'ne kenpa'ti do batukehue'da nogen ta'baya' katetehue' o'nokbae'ika'ne o'na e'nopoeme'nayo ²³mena'po do'hued huakupe bancoyo kudahue' i'eme'te. Huakupe bancoyo e'unhuahua'nayo nog huakupe huakka' itakdik o'ikay'nig'a. Do'hued huakupe bancoyo a'nenda e'kudame'nayo do e'tiakte do'hued huakupe do'taj yokdik o'epo kenpa'ti nogiti huakupe do'taj yokdik

me'neaynig'a." Huairia ona'uyate.
 24Nogomey kentaj meyo_hue'da o'bonigtaj
 "Ken huakupe o'toenig yanoktiparatpo,
 ken diez o'toenigtaj yan'yokti'." Huairia
 o'mana'uyate. 25"Menapo ia', huairi, diez
 huakupe o'tae." Kenomey huairitaj
 o'nona'uyate. 26"Konigepo aya' huag'eria
 huairien sue'da huakka'mon on'nigt_oepo
 huairitaj daka' e'nigt_oenayo daka'
 huairitaj nogda e'nigtaka'nayo
 kenomeyen huairia o'pakpo nogdakon
 o'bayokeapo. Nogomey huairien sue'da
 on'nigt_oepo huairitaj daka' nigto_hue'
 ee'nayo kenpa'ti huairitaj nogda
 nigitakahue' ee'nayo kenomeyen huairi
 kenda sue'da e'huat_oetaj o'baktiparatapo.
 Kenpa'ti konig Diostaj sue'da huakka'mon
 moknop_oepo, Diostaj 'urua'da
 e'nigp_{ee}'nayo nog arabuttaj huadakda
 e'tihuapoknayo nogiti Diostaj
 moknop_oepo. Sue'da Diostaj
 moknop_oepo, Diostaj sue'da
 e'nigp_{ee}'nayo arabuttaj sue'da
 e'tihuapoknayo kenda moknop_oenig'a
 bokkahueapo, ijjay. 27Inomey arabut
 do'huedbayo huag'eri do'taj
 menhuadiaypo do konig kenomeyen
 gobierno huairita' pakhue' o'nenig'a,
 yan'totiakpo yan'darak. Iyo do'hua
 e'tiahuayte yan'darak." Huairia ke'nen
 huanaba'taj o'mana'uyate. —Kenda
 Jesusa o'mana'uyate.

Jerusaléno Jesús o'kuduyate.

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

28Kenda e'manade'te Jerusaléno
 Jesusa onte'ti o'hua'po. 29Ken o'hua'po
 huakka' jak Betfagé kenpa'ti huakka' jak
 Betania meyo_hue'da ee'te kenpa'ti ote'
 huadik on'dikkika' Olivos meyo_hue'da
 ee'te botta' huanigpeika'eritaj o'mana'po,
 30—Keyon huakka' jakyo meyo_hue'da
 ee'te yanhuati'. Bo'kudonde'po burro
 'uhua e'tinuku' bo'huahuayapone. Huabo
 burrote bepi' huadhued o'ne. Yan'tikujpo

yan'totiakti'. 31"¿Menapo bo'tikuj?"
 Be'api' ena'nayo, "Huairia o'paknok
 o'kay." Ya'nona'ti'. —Botta'
 huanigpeika'eritaj Jesusa o'mana'uyate.
 32Ken botta' huanigpeika'eri on'hua'po,
 kenda Jesusa o'mana'nig konigti
 on'huahuaypo burrotaj on'huahuay'uyate.
 33Burrotaj huaboa' e'tikujte burro
 huato_o'eria on'mana'po,
 —¿Burrotaj menapo bo'tikuj?
 —On'mana'uyate.
 34—Huairi o'paknok o'kay.
 —Huanigpeika'eria on'mana'uyate.
 35Ken Jesuste on'tohua'po, ekyede'te
 huanigpeika'eriomey kenomeyen yudta'a
 burrota'pite on'hueda' depo Jesús
 burrota'pite o'huadde'uyate. 36Jesús
 burrote o'hua' depo arabut keyo'ti o'nepo
 dagte huakkuruyon huaok on'bahueda'po,
 kente Jesús o'pokapo on'nopo_oepo huaok
 on'bahueda'uyate. 37Olivos ote'yo o'nepo
 huaduk on'tikayo'pakpo Jerusalén
 meyo_hue'da keyo on'tibehuikapo.
 Huakka'da huanigpeika'eriomeya
 on'durugpakpo "Uruda Dios o'e."
 "Huadakda Diosa o'kika'. Huakka'tada
 Diosa o'bayareadde o'tiahuaymey.
 'Urua'da Diosa o'kika'." 'Utta'da
 o'nokoy'uyate.
 38—In Gobierno Huairi o'tiakde Dios
 Huairia o'pakpo o'ta'mona'uyate. Dios
 Huairia daka' kat_oe'. Kurudya' kentaj
 on'durugpak. Dios 'uruda o'e.
 —Huakka'da arabut ogkupopakpo
 o'nona'uyate.
 39Huakka'da arabut ogkupopakpo
 huakka'da arabutere sue'da fariseo
 keyo'ti o'nepo,
 —"Soata' yane'." O'nen
 huanigpeika'eritaj yamana'. —Fariseo
 Jesústaj o'nona'uynig'a.
 40—Do'hued huanigpeika'eria 'utta'
 okoyhue' ee'nayo soata' e'ne'nayo
 huidapi' o'dokoyapo. —Jesusa
 o'mana'uyate.

⁴¹Jerusalényo meyo hue da o'edepo
Jerusalén huakka' jaktaj o'tiahuaypo
Jesúsa Jerusalén aratbuttaj
o'matinepahui'po o'batohuikuyate.

⁴²O'mana'po,

—Opudomeytaj Diosa
kamanopo'noeye'po kate ka'dik mo'e oy
opudomey e'manopoenka'ta' huakka'da
on'tipaknig'a oy konig e'ireg o'enok
suigpi' nopoenkahue' mo'ene. ⁴³Dios
Huairitaj okiehue' mo'enok nogok
opudomeytaj dakhue'nanada o'eapo.
Opudomeytaj taka' on'huatiakdeapo.
Huakka' jak kurute ke'na huaktioke'
huakbirik taka'a o'nokbirikpo
on'tiokkudejdeapo nogyen nogyen
bo'huatiakpo bo'batiarakapone.

⁴⁴Opudomenen jak sorokte
mokmaena'apone. Opudomey huakka' jak
aratbuttaj bo'batiarakapone. Aya'da jak
huidtaj barakte on'maenapo. Kenoka'
Diosen Huasi'po a'manopo'noeyaya'po
o'tiakme' opudomey oknopogehue'
mo'eme'nok. —Jerusalényo
huage'eriomeytaj Jesúsa o'mana'uyate.

**Diosen jakya' huabahuaya'eritaj
o'maen'uyate.**

(Mt. 21.12-17; Mr. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

⁴⁵Ken Diosen jakyo Jesús o'kudonpo
huabahuaya'eriomeytaj huaboa'da
o'makmaena'po huabae'eriomeytakon
o'makmaena'uyate.

⁴⁶—“In do'hued jak o'e.
A'tiona'pakya'po aratbut iyoda
on'kudika'. Konig huabereerien jak
opudomeya mo'toene.” Apagba'a kenpa'
oa'. —Jesúsa huabahuaya'eritaj
o'mana'uyate.

⁴⁷Diosen jakyo Jesúsa
o'manmadika'ika'po aya'me'noeda
o'manmadika'ika'uyate. Sacerdote huairi,
Moisésenba' huamanmadika'eriere, nog
huakka' jak huairiere Jesústaj
on'huadiaypo e'arakta' on'tipakpo monig

arakdik o'eapo on'nopoeapo o'duknig'a.

⁴⁸Aya'ada aratbut on'peonhua'po Jesústaj
on'pakpo daka' on'peonhuahua'uyatenok
Jesústaj konig arakdik nopoenkahue'
o'nuyate.

**“Yabayareati'. ¿Be'a menuy?” Jesústaj
judío huairia o'nona'uyate.
(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)**

20 ¹Nogok nog huame'noete Diosen
jakyo konig Dios aratbuttaj
o'manopo'yarika'nig kenda Jesúsa
e'manmadika'te Jesústaj sacerdote
huairia on'huatiakpo, Moisésenba'
huamanmadika'eriera on'huatiakpo,
huatone' huairierea on'huatiakuyate.

²—“Yamanmadika'. Yabayarea'.” ¿Be'a
menuy? —Judío huairiomeya Jesústaj
o'nona'uyate.

^{3,4}—Huakkuru do'taj me'nakonen.
Bautiza yamagkadhuati'. ¿Be'a Juantaj
yanuyate, huabokereka Diosapi?
¿Menpa' Juan onda ya'pakpo bautiza
yamagkika'uyate? —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵Huayahuaya onpayo' judío huairiomey
on'batia'pakpo,

—¿Jesústaj katia' ona'apet? Diosa
Juantaj o'ta'mona'uyate. Oro'omeya
Jesústaj ena'nayo “¿Juantaj mena'po
oknopogehue' mo'e'uy? ¿Mena'po
nigpegehue' mo'e'uy?” Jesúsa mona'apone
oro'omeytaj. ⁶“Juantaj Diosa ta'monahue'
o'e'uy.” Jesústaj ena'nayo aratbut
oro'omeytaj huidja bo'pa'ea'apone.
Bo'pa'ea'po oro'omeytaj bo'arakapone.
Kenda Juan Diosen huamanbatia'pakeri
o'uyate. Aya'da aratbut o'noknopoenok.
—Ken konig judío huairia on'batia'pakpo
konig huayahuaya on'batia'pakuyate.

⁷—Bautiza kamagke'po be'a Juantaj
ya'ta'mona'uyet nopogehue' o'ey.

—Jesústaj huairiomeya o'nona'uy.

⁸—Do kenpa'ti, “Yamanmadika'.
Yabayarea'.” Ke'na do'taj mena'uyne, kenda
onahue' o'neapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huairien ta'ba huatatoe'eria dakhuea'da on'magka'uyate. Kenda Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.
(Mt. 21.33-44; Mr. 12.1-11)

⁹Nogok huakka'da aratbuttaj Jesúsá onte'ti o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,
—Huabokerek o'epo, ta'ba huatoe'eri o'epo uva o'batuke'uyate. Kenoka' uva ta'ba huatatoe'eritaj o'baktoyokdepo nogbayo adteda o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'e'uyate. ¹⁰Nogok uva huada o'boyogdenok huanaba'taj o'ta'mona'po ta'bayo o'ta'mona'po ta'ba mentatoenigtaj, “Sue'da uva huada boyok.” Yamana'. Ken huanaba' o'hua'uyate. Ta'bayo o'tiakdepo “Sue'da uva huada boyok,” e'mana'tada huatatoe'eria nigpeehue' o'nepo huanaba'taj on'tuktukpo uva huada yokhue'ada on'ta'mona'uyate. ¹¹Ken ta'ba huatoe'eria nog huanaba'takon o'ta'mona'uyate. Kentakon on'tidi'ke'po on'bitbitdepo uva huada yokhue'ada on'ta'mona'uyate. ¹²Ta'ba huatoe'eria nog huanaba' o'ta'mona'uyate. Ta'ba huatatoe'eria kentaj dighuea' siroa on'tuka'po tabaya' on'en'uyate.

¹³Kenoka' “¿Kate ijka'apo?” Ta'ba huatoe'eria o'nopopeo, “Do'hued huasi'po huadi'nanada ijta'mona'apoy. Kentanayopi' on'tiahuaydepo dakhuea' onahue' ya'neapetpi.” O'nopope'uyate. Ken huasi'potaj o'ta'mona'uyate. ¹⁴Ta'ba huatatoe'eria huasi'potaj on'tiahuaydepo huayahuaya on'batia'pakpo “In ta'ba huatoe'eriensi'po o'e. Ke'nen huaoj e'bueyde'te huaojen ta'ba ke'nakon o'toeapo. Huasi'potaj mon'arak. Ke'nen huaojen ta'ba oro'omeyen mo'tae'po mo'darak.” Kenda ta'ba huatatoe'eriomeya on'batia'pakuyate. ^{15,16}Ken uva ta'bokpeyo on'tohua'depo on'darakuyate. —Jesúsá o'mana'po.

—Ta'ba huatoe'eria huatatoe'eriomeytaj o'bahuatiakapo. Huatatoe'eritaj o'baarakapo. Ta'ba nog aratbuttaj o'bayokapo. —Jesúsá o'manbatia'pakuyate.

Kenda huakka'da aratbut on'peedepeo,
—Keje' kenda kahue'dik kae'.
—O'da'uyate.

¹⁷Jesúsá aratbuttaj o'batiahuaypo,
—Apagba' yan'nopoenka'. Kenpa' Apagba'a oa',

Huid jak huaka'eria jak ogka'po
Diosen 'uru huid pakhue' o'nuy.
Ken hueretda huida Diosen jak jon'ta'tihuada'apo. Nogok huaknopoe'erien Huairi ijjeapoy.
Konig huid jak huaka'eriomey ogka'po huidtaj pakhue'da o'nepo o'nen'uyate konigti do'taj pakhue'ada o'nepo kenpa'ti do'taj me'nenapone. ¹⁸Konig huidtone'taj o'tikude'po o'nokketogka'apo konigti Diosen Huairitaj oknopoe'eria o'nepo dakhue'da o'neapo. Huidtone' kutahueya' e'tikotnayo konig huagoga yamagkapet. Ehue'da o'neapo. Konigti kenomey Diosen Huasi'potaj pakhue' o'nepo nopo'koreahue' o'nepo. Diosa castiga o'magka'apo. Ehue'da o'neapo. —Kenda Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¿Menpa' Romano aratbuten gobierno huairitaj huakupe yokdik o'e?
(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

¹⁹Ken sacerdote huairiomey, Moisésenba' huamanmadika'eriere Jesúsá on'peeonhua'depo Jesúsá oro'omeytaj bo'tia'pakne, oro'a konig huairien ta'ba huatatoe'erionig o'nea', bo'tia'pakne. Judío huairiomeya on'nokotdepo Jesúsá huabakuda' jakyo e'tohua'ta' on'tipaknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo tohuahue'dik o'nuyate. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopoenok huairia

aratbuttaj on'makme'pukuyate.

²⁰Konigepo Jesúste nama'da huaa'eriomeytaj on'tita'mona'po sacerdote huairia on'tita'mona'po nama'da huaa'eritaj konig huadaknoponigda on'nigepo Jesústaj on'peeapo nama'da Jesúsa yaa'apetdapi'. Jesúsa nama'da ea'nayo gobierno huairite tohua'dik ya'neapet. Jesúsnayo nama'da ahue'dik o'ika'uyate. ²¹Konigepo Jesústaj o'nona'po,

—Buttida i'manikate. Buttida i'manmadika'ika'. Kenda Diosa o'pak buttida i'manmadika'ika'. Be'api' aratbut huairipi' ontaj e'pee'nayo me'pukhue'ada i'epo buttida i'manmadika'ika'.

²²¿Romano gobierno huairitaj menpa' huakupe yokdik o'e? ¿Yokhue'dikpi' o'e, huamanmadika'eri? Jesústaj o'nona'uyate. —Kenda nama'da huaa'eria o'nona'uyate.

²³Jesúsa nama'da ya'mana'apetpi' nama'da huaa'eria nama'da o'nona'denok Jesús o'nokotonpo,

—¿Mena'po nama'da do'taj o'nona'?

²⁴Men huakupe. ¿Be'ed huakok huakupete ya'e? ¿Be'ed huadik huakupete e'madoya' ya'e? —O'mana'nok,

—Romano gobierno huairi o'e.

—Onte'ti Jesústaj o'nona'nok.

²⁵—Gobierno huairien huakupe huairitaj yan'yokti'. Kenpa'ti Diostaj yanoknopopepo yan'nigpeika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁶Aratbuta en'pee'a'te Jesúsa nama'da ahue' o'neapo on'nopope'uy. Jesúsa 'urua'da oa'ika' on'nopopepo nama'da huaa'eri soata' o'ne'uyate.

**¿Menpa' aratbut kubarakya'
yan'noyhuadapetpi'?**
(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

²⁷Nogok Jesústaj on'huahua'po sue'ada saduceo aratbut on'huahua'uyate. Aratbut kubarakya' onte'ti noyhuadhue' o'neapo

saduceo on'nopopepo kenpa'ti on'batia'pakika'po,

²⁸—“Huabokerek huato'eere e'eada suigpi' okhuij ehue'ada e'bueynayo ke'nen huama'buy 'ayhuataj toepakdik o'neapo. Huakkuru e'tasi'poe' kentaj ka'dikke' huama'buykudakendik kae'.” Moisésa a'nennada o'mana'uyate. ²⁹Ken siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria o'topakdepo nogok okbuey'uyate. Sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uyate. ³⁰Nog huama'buyakon 'ayhuataj o'topakpo nogok ke'nakon sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uyate. ³¹Konogada 'ayhuataj o'topakpo ke'nakon sigpi' okhuij ehue'ada okbuey'uy. Konigti nog huama'buy ogka'uyate. Aya'da huama'buy seis huama'buy huakkuruerien 'ayhuataj on'topakdepo sigpi' onpapayo' okhuijhue'ada on'buey'uyate. ³²Ken nogok 'ayhuakon on'timabuey'uyate. ³³Nogok aratbut kubarakya' onte'ti Diosere en'manoyhuadde'te, ¿Ke'na 'ayhua be'ed huato'e ya'eapo? Aya'da siete huama'buy on'toe'uyate, huamanmadika'eri. —Saduceo o'nona'uyate.

³⁴—Oy aratbut indariya' on'topakika'. ³⁵Kenomeynayo Diostaj daknopo'da o'nepo Diostaj o'noknopoenok nogok on'manoyhuaddepo Diosere o'nedepo onte'ti toepakhue' o'neapo. Kenpa'ti huayobu katopake'po bayokhue' o'neapo. ³⁶Onte'ti bueyhue'dik o'neapo. Ken konig Diosen huamata'moneri kurudyo o'ne konigti o'neapo. Kubarakya' Diosa o'manoyhuada'nok Diosensi'po o'neapo. ³⁷Aratbut kubarakya' on'noyhuadapo Moisésa o'madoya'po Diosba' o'madoya'po o'manopoea'uyate. Kente Moisésenba'te hueymey e'bakpakte Moisés o'timadoya'uyate kente Dios Huairi Abrahamen Dios o'e. Dios Huairi Isaacen Dios o'e. Kenpa'ti Dios Huairi Jacoben Dios o'e. Apagba'a kenpa' oa'.

³⁸Abrahamkudak Isaackudak Jacobkudakere huaknopōē'eri o'ne'uynok konig nokirēg on'noe Diosa o'matinopōēpo. Aya'da Diostaj huaknopōē'eri en'bueypi' on'noe Diosa o'matinopōēpo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹—Huadakda i'mana', huamanmadika'eri. —Sue'da Moisésenba' huamanmadika'eria o'nona'uyate.

⁴⁰Onte'ti Jesústaj on'me'pukpo onahue' o'nuyate.

Cristotaj Diosa o'ta'mona'apo. Kenpa' Diosba' oa'uyate. Cristo Daviden Dios Huairi o'ē kenoka'ti kenpa'ti Daviden adhueva' huayayo o'ē.

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

⁴¹—“Cristo Davidkudaken adhueva' huayayo o'ēapo.” Mena'po kenpa' on'da'ika'.

^{42,43}Salmosba' Apagba'te Cristotaj o'batia'pakpo, Cristo do'hued Huairi me'taene, Davida oa'uyate.

“Doere teyada kenpa'da yamana'ika'. Aya'da o'nen taka' konig toto' kenpa'ti oknopōēhue' huāē'eri nogoka'da huaboa'da ontaj nigpēdik o'neapo.” Cristo do'hued huairitaj Dios Huairia ona'uy. Davida Salmosba'te oa'uyate.

⁴⁴“Do'hued Huairi me'taene.” Cristo si'popakhued Davida oa'uyate. Cristo Huairi e'si'poē'dete Davidkudaken adhueva' huayayo kenpa'ti o'ē'uy. Kenda dapi' mo'nopōē. —Jesúsa o'mana'uyate.

Moisésenba' huamanmadika'eri nama'da ogkika'. Jesúsa o'bahuaa'uyate.

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

⁴⁵Aya'da aratbut Jesústaj on'pēdepo,

⁴⁶—Moisésba' huamanmadika'eriomey huata'da on'eretpakpo nama'da ogkika' daka' yan'nopōjika'. Konigti huairi kirigayo' huabidokda e'otta' on'pakika'po, kenpa'ti huakka' jak eretnopoyo e'huāē'te

“I'tiak, huairi.” Ena'te e'pēeta' on'pakika'. Kenpa'ti judioen huāitake' jakyo huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. Kenpa'ti fiestate konig huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'po. ⁴⁷Kenpa'ti 'ayhuaen huakupepi' jakpi' katepi' en'taē'te konig engaña ogka'po on'bakkayika'po. Kenda ogkika'po onokteteyo' Diostaj ijhue'da on'tiona'pakonhuahuika'po aratbuta men'tiahuaye'po huadakda o'ne men'tinopōē'po konigēpo kirigayo' on'tiona'pakonhuahuika'po. Kenda ogkika'nok Diosa daka' o'nopōēpo huakka' castiga o'magka'apo. Huakka' pai'da on'nopo'ēapo. Konig kenomey nama'da ogkika' konigti kahue' yane'. —Jesúsa huanigpejika'eritaj o'mana'uyate.

'Ayhuua pai'da e'ēada Diostaj botta' sigkupe aya'da o'yokuyate.

(Mr. 12.41-44)

21 ¹Diosen jakyo o'nepo, judío huairi huakka'da on'matōēpo Diosen jakyo huakupe cajayo on'kudā'po Jesúsa o'tiahuay'uyate. ²Kenpa'ti pai'da 'ayhua e'ēada botta' sigkupe jeyda e'kudate Jesúsa o'tiahuaypo, ^{3,4}—In 'ayhua suigda e'tōēada konig huakka'da o'kudā'. Judío huairinayo huakka'da e'taētada konig suigda on'kudā'. 'Ayhuanayo sue'da e'taētada Diostaj daka' oknopōēpo aya'da Diostaj o'yok. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen jak ekbirik huidtaj aya'da sorokte on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'ēapo. Jesúsa oa'uyate.

(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

⁵Ken Diosen jak 'uruda o'ē. Sue'da on'batia'pakpo. 'Uruda huid kenpa'ti Diostaj 'uruda katepi' katetehue' on'yokuyate. Kendakon on'nigbetuyate.

Diosen jak 'uruda o'ē. Kenda on'tiahuaypo on'batia'pakuyate.

6—Nogok in 'uruda jak bo'tiahuayika'nig ekbirik huid on'majenapo. Aya'da huid sorokte nog aratbuta on'baksaka'apo. Huid kupahuihue'da o'ēapo. Diosen jak ehue' o'ēapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen kene'huaya' huame'noe tiakhued eē'ted kenpa' aratbut ogkika'aponig Jesúsa o'manopoēa'uyate.

(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)

7—¿Kenda oro'omeytaj ona'dene menoka' ya'ēapet? ¿Oro'omey a'nopoēya'po kate huakkuru tiahuaydik o'ēapet? Huamanmadika'eri. —Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

8—Keyoj nama'da mona'apey. Opudomeytaj huakka'ada bohuatiakapone, “Diosa me'ta'mona'uyne', Cristo ijjeý.” Nama'da on'batia'pakapo. “Oy opudtaj ijhuatiakpo, do Cristo ijjeý.” Nama'da on'batia'pakapo. Kenomeytaj keyoj kenomeytaj manigpeēhue' yane'. 9Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhuahua', on'batia'pakdeapo mo'peēdeapet, me'pukehue' yane'. Ken huakkuruda gobierno sorotataj barakonhuahua'dik o'neapo. A'ti nogok Diosen kene'huaya' huame'noete do onte'ti ijtiakapoy. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'po.

10—Huadaribayoeri nog huadaribayoeri sorotataa yan'barakapet. Kenpa'ti huadaribayo gobierno sorotataj nog huadaribayo gobierno sorotataj diga'da yan'barakapet. 11Nogya' nogya' huadaribaya' diga'da ya'iyēgapet. Nogya' nogya' aypo ehue'da ya'ēapet. Aypota' yan'mabueyonhua'apet. Kenpa'ti nogya' nogya' aratbut dakhue'da o'nepo huakka'da yan'mabueyapet. Kurudyo

huiyoknana on'tiahuaypo diga'da yan'mame'pukapet. Konig tiahuayhue'ya on'tiahuaypo yan'me'pukapet.

12Kenda kahued eē'ted opudomey huaknopōē'eritaj mo'baea'po mo'batohua'apone. Opudomey huaknopōē'eritaj bo'huadiayapone. Judío aratbuten huaitake' jakyo mo'batohua'apone. Opudomeya dakhuea'da bo'kame'ne, bo'huadiaypo nama'da bo'huaa'apone. Huabakudā' jakyo bo'kudā'apone. Kenpa'ti do'taj moknopōēnok gobierno huairite mo'batohua'apone, opudomey huaknopōē'eri dakhuea' ogkame' a'huaaya'po huairite mo'batohua'apone. Gobierno huairite huakkurute mo'nigboa'apone. 13Do Cristotaj huaknopōē'eri ijjeýo Cristoen ijjeý, Diosensi'po ijjeý. Dios aratbuttaj o'matinepahui'po o'manopo'yareadhuahuika'. Batia'pakdik mo'ēapone. 14Huairite huahuahued “Katia' kentaj yona'apet,” nopōēhue' yane'. 15Kenok huairitaj huana'dikte huadadik kenpa'ti 'uru e'nopōē' do'hua on'nopōēa'apone. 'Urunanada mona'apet opudomeyen taka' oknopōēhue' huāē'eria onte'ti katia'pi' sigpi' opudtaj huaahue'dik ya'neapet. 16Opudomeyen huaoapi' huayēapi' huama'buyapi' huidpoapi' kenpa'ti nog huabetapi' kenpa'ti huadi'da aratbutapi' dakhuea'da opudomeytaj mogka'apone. Castiga kagke'po gobierno huairitaj bo'yokapone. Opudomeytaj sue'tada bo'arakapone. 17Do'taj o'noknopōēnok do'hued huadik men'diktoika'nok konigepo aya'da aratbuta bo'huadiayapone. 18Me'pukehue' yane'. Daka' Diosa mo'matōēika'apone. Opudomey kenpa'da bueyhue' mo'ēapone. Diosere mo'noeonhuahuika'apo. Aya' opudenso'taj Diosa daka' mo'matōēapone. Huakuhij opuden nogtipi' ehue' ehue'dik

o'ëapo. ¹⁹Daka'da do'taj
eknopoeonhuahuika'nayo batikhue'ada
eknopoeonhuahuika'nayo Diosere
mo'noeonhuahuika'apone.
²⁰Jerusalén jakkuru huanig taka'
sorotataj e'nede'te opudomeya
e'tiahuayde' Jerusalén huakka' jakyo ida
on'barakapo kenpa'ti jak on'maenapo.
Huakka' jak ehue'da o'ëapo, yan'nopoeti'.
²¹Kenoka' aya'da aratbut Judea
huadaribayo o'nepo ote'yon ida
kan'mamone'po, aya'da Jerusalényo
huag'eri ida ka'norokone'po, kenpa'ti
kenoka' ta'bayo o'nepo huakka' jakyo
onte'ti kumejhue' ka'ne'. ²²Kenoka' Dios
ke'nen Israel aratbuttaj castiga
o'magka'apo. Kenpa' Diosba'oa oa'uyate.
Kenda Diosa o'ka'apo. ²³Kenoka' Diosa
ke'poda castiga yamagka'apet. Ettone'
bogdakhue' ya'neapet kenpa'ti nog
ettone' yobed on'toëpo
yan'minoga'deapet kenpihuay ke'ponada
ya'ëapet. Pai'nanada on'nopo'ëapo.
Huadarete in judío aratbuttaj Diosa
diga'nanada castiga o'magka'apo, pai'da
on'nopo'ëapo. ²⁴Sorotataa judiôtaj
yan'barakapet huakka' yan'mabueyapet
nogomeytaj noybayo nog
gobiernoebayo nogyon nogyon
yan'batohua'apet. Nog aratbut
Jerusalényo ya'neonhuahuika'apet, nog
aratbutda huairi Jerusalényo
ya'neonhuahuika'apet. Kenoka' Diosa
o'pakpo judío onte'ti Jerusalényo
ya'nika'apet. Gobierno huairi huag'enda
yan'toëapet. —Jesúsa o'mana'po.

**Kurudya' ijhuarakapet. Jesúsa
o'mana'uyate.**

(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)

²⁵—Diosa castiga o'magka'apo
huanopoea' niokpo puug siokpo nogpa'da
ya'neapetnok nogoknanada nogbaya'
nogbaya' aratbuta en'tiahuayada kate
Diosa yaka'apet yanokkahueapet.

Kenpa'ti e'poga 'utta'da yaa'apet kenpa'ti
huiyokda e'poga diga'da ya'bosakapetnok
diga'da yan'mame'pukapet. ²⁶Ken niokpo
siokpoere konig huiyokda o'iyegaponok
konigepo kate Dios yaka'apet aratbut
on'nopoëpo huakka'nanada on'me'pukpo
konig on'mabueynoatu'apo. ²⁷Kenoka' do
e'tiakte on'tiahuayapo. Do huabokerek
ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kurudya'
e'sihui'ya' ijhuarakapoy. Teynanada
kenpa'ti konig senogda jeynanada
ijhuarakapoy. Ken konig do'taj
bo'tiahuayapone. ²⁸Kenoka' huaboa'da
o'ëdeapo konig kurud e'iyegde'te kenoka'
yan'durugpakpo kutayo yan'mabo'.
Opudomeytaj Diosa
o'manopo'yarea'deapo. —Kenda Jesúsa
o'manmadika'uyate.

²⁹Onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo
o'manmadika'po,
—Higuera hueymey kenpa'ti nog
hueymeytapi' yan'tiahuay'. ³⁰Kenoka'
huakutaj o'bakutapakde huabayokok a'ti
o'ëapo, mo'nopoë. ³¹Kenda huaboa'da
o'nona'denig kenda huaboa'da
bo'tiahuaydepo Dios Huairi a'ti o'tiakapo
nopoe'dik mo'ene. ³²Kenda huaboa'da
ijja'nig opuden huakka' jaktaj taka'
sorotataa ke'poda ogka'apo. Jak ehue'
o'ëapo. Aya' aratbut oyda on'noepo
bueyhued o'nepo on'tiahuayapo. Buttida
ijjay. ³³Kurud ehue' o'ëapo. Kenpa'ti
huadarete ehue' o'ëapo. Do'hued buttida
huadiknayo batikhue'dik
o'eonhuahuika'apo.

^{34,35}Keyoj ijjay. Daka' yan'nopoika'.
Kenpa'da huadakda yag'kika', huadakda
yan'nopoika'. Katepi' fiestapi' e'ka'ta'
me'pukehue' yanika'. Huakka'da
e'mamay'ta' eretpakhue' yanika'.
Katetapi' huakka' mepu'kehue' yanika'.
Ken konig nama'da e'kika'nayo kenoka'
do'taj ekpoe' nige'hue' e'ne'te do
huabokerek ijjejo kurudya' ida
ijhuarakapoy. Castiga a'magkaya'po

ijtiakapoy. Konig trampa idada o'kotika' konig ekpogē' nige'hue' e'ne'te idada kurudya' ijhuarakapoy. Castiga e'magka' ijtiakapoy. Aya'tada aratbut nogya' nogya' nog huadari nog huadariyo aya'tada castiga a'magkaya'po ijbahuatiaikapoy. ³⁶Konigepo do'taj e'tiaktaj ekpogē' men'nige'ika'. Kenpa'ti kenoka' konig kenda huaboa'da iija'nig konig sorotataj nogbayo sorotataj on'barakika'po kenpa'ti kenoka' opudomeytaj diga' bo'huadiaypo ke'poda mogka'apone. Konigepo opudomeya daka' Diostaj yanoknopogika' Diostaj yan'tiona'pakika'. Do huabokerek ijjepo, do'hua e'tiakte daknopo'da e'dik yanika'. —Jesúsa o'manmadika'po o'mana'uyate.

³⁷Ken huame'noete Diosen jakyo o'manmadika'ika'po Jesús a o'manmadika'ika'uyate. Sikyo Jerusalénya' o'orogika'po ote' Olivoste o'hua'ika'po keyo jakyo o'tayika'uyate. ³⁸Sikyoedda huakka'da aratbut Diosen jakyo o'nehua'po Jesústaj a'peya'po on'kudika'uyate.

Jesústaj a'arakya'po monig yan'totiakapo judío huairiomey on'batia'pakuyate.

(Mt. 26.1-5, 14-16; Mr. 14.1-2, 10-11; Jn. 11.45-53)

22 ¹A'ti judíoen fiesta o'epo. Ken fiestate biahue' pan on'bape'ika'. E'bia'og' okbukhue' o'nepo pan biahue' o'ika'. Ken fiesta huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta on'dikkuyate. ²Kenoka' sacerdote Diosen jakyo huabaa'eri huairi, Moisésenba' huamanmadika'eriere sue'da keyoti o'nepo Jesústaj monig arakdik o'epoy. Kenomey on'nopogepo Jesústaj e'tohua'te huakka' aratbuta oro'taj en'tiahuay'nayo aratbuta bo'huadiayapey on'nopogepo on'makme'pukuy.

³Judas Iscariote Jesús en doce huamata'mona'eri nogtida o'uyate.

Judastaj toto' huairia o'nopo'togedenok, ⁴Sacerdote huairitaj kenpa'ti Diosen jak huatogē'eri huairitaj o'bahuahua'po monig Jesústaj ijbayokapo o'batia'pakuyate. ⁵Ken sacerdote huairi Diosen jak huatogē'eriere Judastaj on'pepedepo durugda o'nepo, "Huakka'da huakupe bo'yokapone." Judastaj o'nona'uyate. ⁶"Huakka' huakupe on'yokaponok Jesúste on'tohua'apone." Judasa o'mana'uyate. "Kente huakka' aratbut ehue' e'ne'yo menpeeta' sacerdotetaj ijabatohua'a." Huaboa'da Judasa o'nopogē'uy.

Doce huanigpeika'eriere Jesús Huairiere on'bape'uyate.

(Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25; Jn. 13.21-30; I Co. 11.23-26)

⁷Ken huame'noe pan e'bia'og'a okbukhue'ada on'bape'ika'nig fiesta o'ede. Kenoka' ovejasi'po on'darakika'. ⁸Pedrotaj Juaneretaj o'mata'mona'uyate Jesús a.

—Yanhuati'. Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta aypo yan'manhuada'. —Jesúsa o'mana'nok,

⁹—¿Meya' fiesta aypo o'manhuada'apo? —Jesústaj o'nona'uy.

¹⁰—Jerusalényo yanhua'. Huakka' jakyo yan'kudondepo, huabokerek hue'ey huaegpu'te hueda' e'tohua'te bo'huahuayapone. Kentaj yan'tahuati'. Ken jakyo o'kudapo. Ken jak kurute yan'huahuati'. ¹¹"¿Do huanigpeika'eriere o'nen jakyo meya' o'bape'apo?" oro'en huamanmadika'eria mena'ne. Ken konig jak huataē'eritaj ya'nonati'. ¹²Ken jak huataē'eri opudomeytaj o'pepedepo jak kutayo huaboro' kiregyo o'batohua'nok kutopa huabidda huahuadere mon'tiahuayatu. Keya' aypo yan'manhuada'. —Jesúsa Pedrotaj Juaneretaj o'mana'uyate.

¹³Ken Juan Pedroere o'nokhua'po, huakka' jak Jerusalényo on'hua'po kenda Jesús a o'mana'nig on'huahuay'uyate. Ken

jakyo o'nehua'po fiesta aypo
on'manhuađa'uyate.

¹⁴Kenoka' aypo e'mahueyde'te kutopate
Jesús Jesúsen huamata'moneriere
on'huaddepo,

¹⁵—Do bueyhued ijjeпо in judío
huakkrueri isi'po mabueyhue' ee'
okkahuehue' ka'ne'po fiesta opudomeyere
e'tobape'ta' huakka' ijpaki. ¹⁶Onte'ti in
fiesta aypo bapehue'

ijjeonhuahuika'apopo. Nogok aya'da
Diosen Huairitaj en'nigpeede'te kenpa'ti
do Diosen Huasi'po e'nigbuey'uyde'te
do'taj okkahuehue'ada aypo
mo'bape'ika'apone. Kenoka' nogoknana
onte'ti in okkahuehue'ada aypo
ijbape'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁷Ken huaba'te huamai'pu' o'toepo,
Diostaj dakiti ona'depo,

—Aya'ada yan'mai'e'. ¹⁸Konigepo uva
huada hue'ey mayhue'
ijjeonhuahuika'apoy. Nogokda Dios
Huairitaj aya'ada en'nigpeede'te onte'ti
ijmayapoy. —Jesúsa o'mana'uy.

¹⁹Kenpa' oa'depo pan o'bapadpo Diostaj
dakiti oa'depo o'po'sakea'po doce
huanigpeika'eritaj o'bayoke'po,

—In pan do'hued huaso'nigti o'e.
Aya'tada kamannigbueye'po Diosa
me'ta'mona'uyne. In pan yan'bape'. Do
e'buey okkahuehue' huai'ka' yan'bape'.
—O'mana'uyate.

²⁰Ken on'bape'depo onte'ti huamai'pu'
o'bayokpo,

—In vino konig Diosen huaboa'
huamanopo'yarea' e'mana' huadik o'e.
Buttida o'e a'manopoeyaya'po do'taj
bo'arakapone. Do'hued mimi
o'mimihua'apo.

²¹Oynayo ken huabokerek oro'ere
o'bape'nig'a konig huadi'da o'bapenig'a
do'taj taka'taj be'yokapone. ²²Do
huabokerek ijjenok Diosa
me'ta'mona'uyne. Ijbueyapoy. Konig
Diosa o'pakpo a'nnanada

o'nopouyatenok, ijbueyapoy. Ke'na
taka'taj be'yokapone. Kentaj Diosa diga'
castiga ogka'apo. Pai'nada
o'nopo'unhuahuika'apo. —Jesúsa
o'mana'uyate.

²³Ken, huaboa'da on'batia'pakepo
Jesúsen huata'mona'eriomey huayahuaya
on'batia'pakepo, ¿be'auru Jesústaj taka'taj
ya'bayokapo? on'batia'pake'uyate.

¿Oro'omey be'aturu hueretda huairi
o'e'apet? Huayahuaya on'batia'pakuyate.

²⁴Kenoka' on'batia'pakpo. ¿Oro'omey
be'aturu hueretda huairi o'e'apet?
Huayahuaya huamata'mona'eriomeya
on'batia'pakuyate.

²⁵—Nog aratbuten gobierno huairi
teyda on'mana'ika' kenpa'ti
on'mata'monea'ika'. “Huadakda ogkika'.”
Nog aratbuta kenomeyen huairitaj
huaa'dik o'nika'. ²⁶Opudomeynayo konig
nog aratbut gobierno huairi ehue'dik
yane'. Opudomeya hueretda huairi ee'ta'
e'paknayo teyda e'mata'mona'ika'ta'
pakhue' yaneti' konig huasuedonig
yaneti'. Kenpa'ti opudomey huairi ee'ta'
e'paknayo konig huanaba' yanikati'.

²⁷Ke'na kutopate o'bape'. Ke'na huairi o'e.
Ke'na aypo o'nigtotiakika'nig ke'nataj
huanaba' o'e. Donayo opudomeyere
konig opudomeyen huabatihuapokika'eri
ijjey. Ken konig Diosa o'pak.

²⁸Kenoka' judío huairi do'taj engaña
egka'ta' on'eretpakpo nama'da ena'ta'
mentipakikame'ne kenoka' do'ere
mo'ikame'ne. ²⁹Konig do'hued Apag
Diosa hueretda huairitone' me'ea'uyne.
Konig aya'tada mana'dik ijjeпо kenpa'ti
mata'mona'dik ka'e'po huairi me'ea'uyne.
Konigti huairi opudomeytakon o'nea'ne.

³⁰Nogok do gobierno huairitone' ee'te
doeretaj mo'tobape'apone. Kenpa'ti doere
mo'mayapone. Dios Huairien huahuad
huahuadte bo'huadapone. Aya'da Israel
aratbuttaj, doce tribus aratbuttaj konig

huamanoeya'eri huairionigti mo'eapone. Kenda katēpi' Israel aratbut ogkika'uyate, kenda mo'peedeapone. Dakhuea' ogka'ngitaj mo'nopoēnok Diosa castiga o'magka'apo. —Jesúsa doce huamata'mona'eriomeytaj o'mana'uyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijjej.” Simón Pedroa ia'apone. Jesúsa ona'uyate.

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Jn. 13.36-38)

³¹—Yapee' Simón, yapee' Simón. “Beyok Jesúsen huanigpeika'eri konig trigotaj ektiopoapa' o'nen huata'mona'eritaj e'magka'ta' ijpaki. Jesúsen huata'mona'eritaj menpa'ti daka' yanoknopoenuhauiketapo batikhue'ada e'noknopoenuhauikate nama'da e'magka'ta' ijbatiipaki, Dios.” Toto' huairia ona'uyatenig'a. ³²Donayo ontaj Simón o'tiona'pakne. “Simón Diostaj do'takon daka' kaknopoike' batikhue'ada kaknopoike' kenpa'ti ona'ti do'taj e'nopo'korea'de'te huama'buy huaknopoe'eritaj teyda eknopoe' kabatihuaopokike'.” Kenda o'tiona'pakne. —Jesúsa Simón Pedrotaj ona'uyate.

³³—On huabakudā' jakyo egkudā'nayo kuddiktion ijjej. Onere a'bueyya'po hua'diktion ijjej, ijnopoey, Huairi. —Simón Pedroa Jesústaj ona'uyate.

³⁴—Oyedda in sikyo huatahuaj sipoghued “Jesústaj jokiahue'ya ijjej,” bapa'a' ia'apo, Pedro. —Jesúsa Pedrotaj ona'uyate.

A'ti Jesús pai'da o'nopo'eapo.

³⁵—A'nenda opudomeytaj do'hua on'mata'mona'uyne. Kutamabayō', huakupebayō' nog hua'iotbayō' on'mata'mona'uyne. Enhua'de'te konig aya'da e'tamae'onig mo'eme'ne. —Jesúsa o'mana'nok,

—Ee', katēpi' aya'da o'paknig o'matoe'uy. —O'nona'uyate.

³⁶—Oynayo huakupe e'tae'nayo yan'tohua'. Kutama e'tae'nayo yan'tohua'.

Sorotataen siro toehue' ee'nayo huaok yan'bahuaya'po siro yadeti'. ³⁷Konigepo “Ke'na dakhuea' huaka'eri o'e. On'batia'pakapo.” Apagba'a oa'. Kenda Apagba'a oa'nig do'taj a'ti men'huaa'deapone ijjay. Aya'da Apagba'te me'nigbatia'pakuyatenig do'taj a'ti me'nogka'apone. Pai'da ijnopo'eapoy. A'ti ehue'da ijjeapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁸—In botta' sorotataen siro o'e, Huairi. —O'nona'denok.

—Kenyo'da kae'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Getsemani ta'baya' Jesúsa Diostaj o'tiona'pakuyate.

(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

³⁹Ken Jesús huakka' jakya' Jerusalénya' o'orqkonpo ote' Olivosyo o'hua'ika'po ote' Olivosyon o'hua'beduyate. Kenere huanigpeika'eriomeyere on'hua'uyate.

⁴⁰Keyo o'tiona'pakikā'nigyo jokyedepo,

—Dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. Konig Diosa bo'tihuapoke'po dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹Ken Jesús meyoehue'da o'bakhuato'po a'tiona'pakya'po huikudate ohuadpo.

⁴²—“Pai'da yanopo'epo bueyhue'dik yae'ti sion.” On e'paknayo mena', Dios. Do konig ijpaknig kahue' yae'. Konig kenda on i'pak megka', do'hued pag. —Jesúsa o'tionapakuyate.

⁴³Ken kurudya' Diosen huata'moneri o'huarakondepo Jesústaj atepakaya'po o'huarakonde'uyate. ⁴⁴Konigepo cruzte ijbueyapoy diga'da o'nopoepo nogiti huakka'a'da o'tiona'pakpo diga'da o'ukpakpo konig mimi e'ukpakhue huakka' barakte o'surukuyate.

⁴⁵Ken o'tiona'pakonhua'depo o'bopo huanigpeika'eriomeytaj o'bahuahua'po e'tayte o'bahuahua'uyate. Sue'nanada o'nepo on'batay'uyate.

⁴⁶—¿Mena'po bo'tai'? Yan'mabo'. Yan'tiona'pak. Onte'ti dakhuea' kahue' huag'e te yan'tiona'pak. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Jesústaj huakka'ada a'tohuaya'po on'huatiakuyate.

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Jn. 18.2-11)

⁴⁷Jesús huanigpeika'eritaj e'manbatia'pakonhua'te huakka'ada on'huatiakde'uyate. Huakkuru Judasa o'huatiakpo. Ke'na Jesúsen doce huanigpeika'eri nogtia' o'uy. Judas huakka' aratbut o'batotiakdepo Jesústaj a'buyukya'po o'huahua'uyate.

⁴⁸—Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj inomey do'hued taka'taj a'yokya'po do'taj o'buyukne. —Judastaj Jesúsa ona'uyate.

⁴⁹Huakka' aratbut on'huatiakdepo Jesústaj on'tohua'apo. Jesúsen huanigpeika'eria on'batiahuayondepo, —¿Sorotataen siro menpa' o'magka'apo, Huairi? —Huanigpeika'eriomeya' o'nona'uyate.

⁵⁰Nogtida huanigpeika'eria sacerdoteen huanaba'taj huada'kopen huapesod okteg'uyate.

⁵¹—Keje' kennigda yamagka'. —Jesúsa o'mana'po,

Ken huanaba'en huapesod Jesúsa o'tibata'tepo o'yarea'uyate.

^{52,53}—Konig huabereeritaj egkapa' siroa huəypaerea on'huatotiakbedne. Ka'tia'po kenpa' o'nogka'. Diosen jakyo opudomeyere nog huame'noe nog huame'noe nogok nogok ijika'niga do'taj sigpi' opuda' tohuahue'da o'nikame'ne. Oynayo sikyoda toto'a mo'tənok o'nogka'bedne. —Sacerdote huairitaj Diosen jak huairitaj huatone' huairitaj Jesúsa o'mana'uyate. Kenomey Jesústaj a'tohuaya'po on'huatiakbeduyate.

Jesústaj jokiahue'ya ijjeý. Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mt. 26.57-58, 69-75; Mr. 14.53-54, 66-72; Jn. 18.12-18, 25-27)

⁵⁴Ken Jesústaj on'təpepo on'tohua'beduyate. Sacerdote huairitone'en jakyo on'tohua'beduyate. Pedroa ta'pote hueytemon o'tahua'po. ⁵⁵Sacerdote huairitone'en jakyo o'nokye'depo jakkurunopote ta'ak on'bakpaka'po ta'akope huabirika' on'tibahuadpo Pedro keyoti kenomeyere o'huaduyate. ⁵⁶Pedro ta'akopete e'huadte huanaba' ettone' o'boato'po Pedrotaj o'tiahuaypo daka'da o'tiahuaydepo,

—In huabokerekkon Jesúsere o'ika'uyate. —Huanaba' ettone'ə o'mana'uyate.

⁵⁷—Ehue', ettone'. Jesústaj jokiahue'ya ijjeý, —Pedroa ona'uyate.

⁵⁸A'timon nogakon Pedrotaj o'tiahuaydepo,

—O'nakon Jesúsen huanigpeika'eri i'ene. —Ona'uyate.

—Ehue', huabokerek, Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijjeý. —Pedroa ona'uyate.

⁵⁹A'ti noghoratida nogakon o'mana', —In huabokerek Jesúsere o'ika'uyate, buttida ijjeý. Konigepo Galilea huadaribayo huag'e eri o'e. —O'mana'uyate.

⁶⁰—Ehue', ka'tia' ia' nopogehue' ijjeý, huabokerek. —Pedroa ona'uyate.

Kenoka' kenpa' Pedroa ea'te huatahuua o'sipogde'uyate. ⁶¹Jesúsa Pedrotaj o'huakorudpo o'tiahuaynok, kenda Jesús Huairia ona' Pedro okkahuehue' o'epo huaboa'da o'nopog. “Oyedda in sikyo huatahuaj sipoghued ‘Jesústaj jokiahue'ya ijjeý,’ bapa'a' ia'apo, Pedro.” Huairia mename'nig Pedro okkahuehue'da huaboa'da onte'ti

o'nohon'uyate. ⁶²Jak kuruyo
o'makorokdepo pai'nada o'huikuyate.

Jesústaj on'tierikpo on'tidi'ke'uyate.
(Mt. 26.67-68, Mr. 14.65)

⁶³Huabokereka Jesústaj on'toepo
on'tierikonhua'po on'bitbitonhua'po
⁶⁴huakpotaj tela o'nokpotidoka'po
huakokta' on'pebasbasdepo, "Diosa
mennopogé, ¿Be'a ontaj bo'kokbasbas?
oro'taj mona'." Jesústaj o'nona'uyate.

⁶⁵Ken nogda nogda dakhuea'da Jesústaj
on'tidi'keunhua'uyate.

**Judío huairi egkupopakyo Jesústaj
on'boa'uyate.**

(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

⁶⁶Emede'te judío aratbut huatone'
huairi ogkupopakpo, sacerdote huairiere
ogkupopakpo kenpa'ti Moisésenba'
huamanmadika'eriere ogkupopakpo,
Jesústaj on'manigtotiakdepo,

⁶⁷—¿Menpa' Cristo i'ē? ¿Menpa' Diosa
meta'mona'uy? Oro'omeytaj kenda mona'.
—Judío huairiomey ogkupopakpo
Jesústaj o'nona'uyate.

—Eē', do'hua e'mana'nayo, Cristo ijjej
do'hua e'mana'nayo oknopogehue'
mo'ēapone. Da oa' mo'nopogēapone.

⁶⁸"Do Cristo ijjej. Diosa
me'ta'mona'uyne. ¿Kenda menpa'
mo'nopogē?" Opuomeytaj e'mana'nayo
do'taj onte'ti a'tokhue' o'neapone.
Kenpa'ti "Yahua'." Onahue'dik
o'neapone. ⁶⁹Do huabokerek ijjenok
Diosa me'ta'mona'uyne. A'ti Diosere
ijhuadapoy. Dios teyda o'ēpo aya'da
ka'dik o'ēnok Dioste huada'kopen konig
Dios teyda ijjeapoy. Aya'da ka'dik
ijjeapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁷⁰—¿Menpa' o'na Diosen Huasi'poda
i'ē? —Aya'ada Jesústaj o'nona'uyate.

—Eē', Diosen Huasi'po ijjej konig
opudada o'nona'ne, Diosen Huasi'po ijjej.
—Jesúsa o'mana'uyate.

⁷¹—"Diosen Huasi'po ijjej." Jesúsa
oa'nok oroadá o'pēene. Dakhuea'da oa'po
o'ka', o'nopogēne. Konigepo castiga
ogka'dik o'ēapone. "Jesús dakhuea'
oa'uy." "Dakhuea' o'ka'uy." Noga en'dapi'
pēhue'dik o'ēapone. —Huatone'
huairiomeya o'da'uyate.

**Pilato Romano gobierno huairitaj e'koka'
Jesúsa o'nigbo'uyate.**

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

23 ¹Kenoka' aya'ada judío huairi
egkupopakte on'maboddepo
Jesústaj Pilato Romano gobierno huairite
on'tohua'uyate. Judío huairinayo Jesústaj
arakhue'dik o'nenok Romano
huairiayo'da yan'arak a'dik o'nenok. ²Ayo
Jesústaj Pilatotaj huaboa'da nama'da
on'huaa'po,

—Oro'omeyen judío aratbuttaj in
huabokerek nama'da o'manmadikika'uy.
Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da
o'manmadikika' oro'a o'pēē'uy. Kenpa'ti
Romano gobierno huairitaj huakupe
bayokhue'dik yanika'. Nama'da
o'manmadika'. Kenpa'ti "Cristo ijjej," oa'.
Cristo konig gobierno huairi huadik o'ē.
—Jesústaj Pilatotaj nama'da
on'huaa'uyate.

³—¿Judío aratbuten gobierno huairi
menpa' i'ē? —Pilatoa Jesústaj ona'uyate.

—Eē', konig o'na ia'nig ijjej. —Jesúsa
ona'uyate.

⁴—In huabokerek dakhuea' kahue'
o'ika'. Castiga ogkahue'dik ijjej.
—Pilatoa sacerdote huairitaj huakka'
aratbutomeytaj o'mana'uyate.

⁵—Romano gobierno huairi dakhuea'da
o'ne. Yan'maen. Ken konig Jesúsa
nama'da o'manmadikika'. Judío aratbut
aya'tada nama'da o'manmadikika'po
adyonda Galileayo huakkuruda nama'da
o'manmadikika'po nogyo nogyo konigti
o'kika'po ta'pota' iyokon konigti o'kika'po
nama'da o'manmadikika'. —Kenpa' judío

huairia ighua'da on'tihuaa'po Jesústaj, Pilatotaj nama'da on'tihuaa'uyate.

Herodes nog Romano gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo huairi o'enok Herodeste Jesústaj Pilatoa o'ta'mona'uyate.

⁶Jesús Galileayo o'manmadika'uyate. Pilatoa o'pegedepo “¿Galilea huag'eri menpa' Jesús ya'e?” O'mana'uyate. ⁷“Ee', Galilea huadaribayo huag'eri Jesús o'e.” Pilatotaj o'nona'de'uyate. Kenda Pilato o'pegedepo Jesústaj Herodeste o'ta'mona'po, Herodes Galilea gobernador o'enok kenpa'ti kenka' Herodes Jerusalényo o'uyate. ⁸Herodes nogok nogok Jesústaj o'tipeeonhuahua'po konigepo Jesústaj e'tiahuayta' o'pakpo Jesús katepi' 'urua'da e'ka' konig e'bayarea'te e'tiahuayta' o'pakpo konigepo Jesústaj e'tiakte o'tiahuaydepo Herodes huakka' o'durugpakuyate. ⁹Nogiti nogiti ena'tada Jesúsananayo a'tokhue' o'uyate. ¹⁰Keyo sacerdote huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo Jesústaj ighua'da on'huaa'nok ¹¹Herodes sorotataere Jesústaj a'tierikya'po 'uruda huaok on'ota'po konig gobiernoen huairien yudtaj on'ota'depo onte'ti Pilatote o'ta'mona'uyate. ¹²Kenme'noete Pilato Herodesere huaboa'da huayahuaya di'da on'mae'uyate. A'nenda huayahuaya on'bahuadiay'ika'uyate. Huaboa'da di'da on'mae'uy.

“Jesústaj arakdik mo'ene.” Pilatoa o'mana'uyate.

(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15; Jn. 18.39-19.16)

¹³Sacerdote huairitaj aratbuten huairitaj kenpa'ti nog aratbuteretaj “Yan'batiak, do'taj menhuatiak.” Pilatoa o'mana'po egkupopakde'te,

¹⁴—In huabokerektaj opudomeya on'nigtotiakne. “In huabokerek nama'da o'manmadikika'. Romano gobiernotaj

yan'magka' nama'da o'manmadikika'.” Opudomeya o'nona'nig'a opudomey on'tiahuaypo Jesústaj ijbatia'pakdepo Jesúsana nogda dakhuea' o'ka' bo'huaa'nig'a kenda nama'da bo'huaa'nig'a Jesúsnanayo sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'te. Ijnopoey. ¹⁵Herodes kenpa'ti Jesústaj o'pegedepo dakhuea' kahue' o'ika'te. Herodesakon o'nopoey oro'omeytaj onte'ti bo'tokumejne. Yan'pee'. Jesúsana sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok Jesústaj yadarak. Ahue'dik ijje. ¹⁶Castiga yogka'depo yahuati' yona'apoy. —Pilatoa judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

¹⁷Fiestate nogtida huabakudá' jakyo huag'eritaj jakya' o'orokika' konigepo Pilato nogtatida oroka'dik o'uyate.

¹⁸Onokteteyo' aya'ada 'utta'da o'nokoypo, —Jesústaj yadarak. Barrabástanayo ya'oroka'. —Onokteteyo' aya'ada 'utta'da o'nokoy'uyate.

¹⁹Jerusalényo Barrabás huakka'da aratbut o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'batoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti nogtatida o'arakuyate. Konigepo huabakudá' jakyo o'enok. ²⁰Jesústaj Pilatoa e'oroka'ta' o'pakpo, “Jesústaj e'oroka'ta' ijpakí.” O'mana'nig'a.

²¹—Hueypa cruzte yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada judío aratbut e'kupopakya' 'utta'da o'nokoypo. Onte'ti onte'ti o'nokoy'uyate.

²²—Ina sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok keje' arakhue'dik ijje. Konigepo Jesústaj castiga yogka'depo Jesústaj ijje'orokapoy. —Bapa'a' Pilatoa o'mana'nig'a.

²³—Hueypa cruzte Jesústaj yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada aratbuta ogkupopakpo sacerdote huairierea diga'da o'nokoypo, nogok Pilato ta'pota'taj e'nokoyte o'manigpee'uyate. ²⁴“Kenda on'paknok

ijka'apoy." Pilatoa o'nopoetupo, o'mana'uyate. ²⁵Pilato huakka' aratbuttaj o'manigpeepo, Barrabástaj o'oroka'uyate. A'nenda Barrabás huakka' aratbuttaj o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'bahuatoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti Barrabása o'arakuyate. "Barrabástaj ya'oroka'." Huakka'ada o'nokoynok o'oroka'uyate. Ken judío aratbuta Jesústaj e'arakta' oneretpaknok, Jesústaj Pilato Romano sorotataj ka'darakepo o'bayokuyate.

Hueypa cruzte Jesústaj on'arakuyate.
(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Jn. 19.17-27)

²⁶Ken sorotataj Jesústaj on'tohua'depo Simóntaj on'dejdepo, Simón Cirene huakka' jak huag'eri o'epo ta'baya' e'tiakde'te Simóntaj on'toepo hueypa cruz katohue'po sorotataa o'nona'nok Jesúsen ta'pota' Simóna cruz o'tohua'uyate.

²⁷Huakka'nanada aratbut on'batahua'po kenpa'ti huakka'da ettone' on'batahua'po Jesústaj on'tinepahui'po diga'da on'bahuikonhua'po 'utta'da on'bahuikonhua'uyate. ²⁸Jesúsa ettone'taj o'batiahuaypo,

—Dota' huikhue' yane', Jerusalén ettone', huata'da yan'tohuik, opudomeyensi'pota' yan'tohuik.

²⁹Konigepo opudta'taj nogok ke'poda dakhuea'nada o'epo. Aratbuta pai'nanada on'nopo'epo. "Ettone' si'popakhue'dik o'nepo durugda o'neapo, ettone' bogdakhue' ehue'dik o'nepo durugda o'neapo, ettone' huasi'potaj huau'te minonhue' o'nepo durugda o'neapo." Nogok ke'ponada ee'te kenda on'batia'pakapo. ³⁰Kenoka' nogokda aratbut diga'da pai'nada on'nopo'eaponok e'bueyta' on'pakapo. "Oro'omeytaj monbet," huakupataj o'nona'apo. "Pendaka bo'tiyurak," o'nona'apo.

³¹Donayo konig ohueyburanig ijjepo huadakda ee'tada do'taj dakhuea'da

me'nogka'ne. Opudomeynayo dakhuea'da mo'epo konig ohuey e'ay'onig opudomeytaj nogiti ke'poda dakhuea'nada on'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³²Kenpa'ti nog botta'taj dakhuea' huakka'eritaj on'batohua'po Jesústaere a'arakya'po on'batohua'uyate. ³³Ote'te o'nokyedepo Jesústaj hueypa cruzte on'beta'uyate. Kenpa'ti botta' dakhuea' huakka'eriere hueypa cruzte on'mabeta'uyate. Jesúsen huada'kopen nogtaj on'beta'po nogtaj Jesúsen ope'topen on'beta'uyate. Ote' huadik o'e La Calavera. ³⁴Jesústaj en'beta'dete, —Dakhuea' e'ka' yabakkahuea', Pag. Kenda menogka'ne nopogehue' o'nepo. —Jesúsa ona'uyate.

Ken sorotataj Jesúsen yudtaj be'ati ya'deyapet a'nopogeya'po huid okmo o'nene'uyate. ³⁵Huakka'da aratbut o'nepo Jesústaj on'tiahuaya'po judío huairiomeyagon Jesústaj on'tierikpo, —Jesús nogomeytaj o'batihuapokikame'te. Ken Diosen Cristo ee'nayo Diosa ektie'ea' ee'nayo huata' katihuapoke'. —Judío huairiomeya Jesústaj dakhuea'da on'tierikpo on'batia'pakuyate.

³⁶Sorotataa kenpa'ti Jesústaj on'tierikpo, Jesústaj on'huahua'po, vino pai' kamaye'po on'yokuyate.

³⁷—On judíoen gobierno Huairi ee'nayo huata' yatihuapokpo hueypa cruzya' yahuarak. —Sorotataa Jesústaj on'tierikpo o'nona'uyate.

³⁸Jesúsen huaku kutapen huaensi'pote bapa'en hua'ate on'madoya'uyate, griego hua'a, latin hua'a, hebreo hua'a on'madoya'po "In judío aratbuten gobierno Huairi o'e." On'madoya'uyate.

³⁹Botta' dakhuea' huaka'eri cruzte on'betonhua'po Jesústaj nogtiada o'tierikpo,

—O'na Cristo ee'nayo Diosa e'ta'mona'uynayo huata'da cruzya'

yahuarak kenpa'ti oro'omeytaj bo'tihuapokpo bohuaraka'. —Nogtiada dakhuea' huaka'eria Jesústaj nama'da ona'uyate.

⁴⁰—Dakhuea' ia'. Menpa' Diostaj okme'pakhue'ada ia'ne. Jesús pai'da o'nopo'e konigti pai'da i'nopo'ene castiga ontaj mogka'ne. ⁴¹Oro'omeynayo dakhuea'da o'kika'nok oro'omeytanayo castiga mogka'ne. Inbokereknayo sigpi' dakhuea' kahue' o'jka'. —Noga dakhuea' huaka'eria huakkuru huaa'eritaj ona'uyate.

⁴²—Nogok Dios Huairi on i'edepo do'taj okkahuehue' yaepo do'taj metinepahuiti', Jesús. —Jesústaj huatodiayeria ona'uyate.

⁴³—Oy doere paraísoyo i'ēapone. Paraísoyo durugda i'onhuahuika'apone. Buttida ijjay. —Huatodiayeritaj Jesúsá ona'uyate.

Jesús o'bueyonde'uyate.

(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Jn. 19.28-30)

⁴⁴Niokpo tokhuada' ekpohuadte huadari huabada o'ta'sikon'uyate. Sikkiregda o'uyate. Huaduknopoyo e'huadte onte'ti niokpo o'tieyhuaduyate. ⁴⁵Niokpo jey ee' e'batikonte sikkiregda ee'te Diosen jakyo huahuakda cuperina eretnopoyo e'oroya'da huanopota'da o'huison'uyate. Kenoka',

⁴⁶—Ontaj Apag Dios do'hued nokireg o'yokne, Pag. —Jesúsá 'utta'da ona'uyate.

Kenpa' oa'depo o'bueyon'uyate.

⁴⁷Capitán sorotataj Romano o'epo sorotataj huairi o'epo kenoka' kenda aya'da o'tiahuaydepo, “Apag Dios 'uruda o'e. Huadakkanada o'e,” o'batia'pakpo, —In huabokerek dakhuea' kahue' o'jka'te, buttida ijjay. —Capitán sorotataa oa'uyate.

⁴⁸Aya'da aratbut kente o'nepo on'tiahuaydepo o'nokbahua'po suhue'nanada o'nepo o'nokbahua'uyate.

⁴⁹Nogomeynayo Jesústaj huakie'eri

o'nepo huahue' o'ne'uyate. Ettone'ere o'nepo ettone' Galileaya' Jesústaj huatahua'eri o'nepo huahuedda o'nepo sue'da bidte on'kupobopo Jesústaj e'darakte on'batiahuaya'uyate.

Jesús bueytaj on'kubarakka'uyate.

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

⁵⁰Ken huabokerek o'epo ke'nen huadik o'e José. José huadakda o'epo Diosenba' daka' o'nigpeika'uyate. Judea huadaribayo huag'eri o'epo huakka' jak Arimateayo o'si'poepo o'kerekyate. Ke'na judío huairiere on'kupopakika'uyate.

⁵¹José Dios Huairitaj e'mabo' o'nigikuyate. Kenda judío huairiomey Jesústaj o'nogka'denig kenda pakhue' o'uyate. ⁵²Ken José Pilatotaj o'huahua'po, “Jesús buey beyok.” Ona'uyate. ⁵³“Ee', yatohuati,” Pilatoa e'nade'te Jesús bueytaj o'huaraka'depo o'bueytoepo Jesús bueytaj o'tihuiyigpo 'uruada telaa konig sámana o'tihuiyigdepo sipana' huidkogyo huabokogyoda o'bueyhueda'uyate. Ken kubarak huabokogda o'epo keyo nogtaj kubarakkahuedda o'e'uyate. ⁵⁴Ken huame'noe konig e'manhuada' huame'noe o'enok a'ti huaboa'da okmapie'ahuaddik huame'noe o'e'apo.

⁵⁵Kenomey ettone' huaboa'da Jesúsere Galileaya' on'tiakme'te kente Jesús bueyte on'huahua'po kubaraktaj on'tiahuaypo kenpa'ti konig ke'nenbuey e'huedte on'tiahuayon'uyate. ⁵⁶Ettone' jakyo ogkumejdepo 'uru'huieda hu'e'ey e'ka'deada okmapie'ahuaddik huame'noete kahue' o'nuyate. Konig Moisés e'mana' oa'uyatenok kenomey on'nigpee'uyate.

Jesús huakudaka'da e'bueyada o'noyhuadon'uyate.

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

24 ¹Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noe e'pokonde'te domingo emede'te

sikyoednada kubarakyo ettone' on'hua'po 'uru'huigda hue'ey adikken e'ka'de' on'tenok on'tohua'po, nog ettone'ere on'huahua'uyate. ²Ettone' kubarakyo o'nokyedepo huaboro' huid huanokbet kubaraktaj o'nonokbetame'te onokbethue'kon on'huahua'yuyate. ³On'kudondenig'a Huairi Jesús buey taj huahua'yhue' o'nuyate. ⁴Kenpihuay, Jesús buey huedhue' o'e menpapi' ya'eate en'nopoe'te. Ida botta' huabokerek on'tibopo meyhue' da on'tibopo yudtaj senogda e'ot o'nuyate. ⁵Huabokerektaj on'batiahuaydepo diga'da on'me'pukpo sorokyon on'kuboyon'uyate.

—Kubarakyo kente aratbutbueyyo'da o'nika'nig'a katia'po huabokerektaj o'noedenig'a bo'uk. ^{6,7}Jesús iyoda ehue' o'e. Diosa o'noyhuadande. Jesús Galileayo o'epo “Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj dakhuea' huaka'eritaj beyokapone. Dakhuea' huaka'eriomey men'tohua'apone. Hueypa cruzte do'taj men'arakapone. Bapaa' huame'noe kubarakyo ijjedepo a'ti ijnoyhuadapoy.” Jesús a mona'uyne, okkahuehue' mo'et. —Botta'a Diosen huata'moneria ettone'taj on'mana'uyate.

⁸Ken, kenda Jesús a o'mana'uyate ettone' huaboa'da onte'ti on'nopoe'uyate. ⁹Ken kubarakya' on'kumejdepo aya'da on'tiahuaydepo on'peedenig on'manbatia'pakuyate. Once huamata'mona'eritaj kenpa'ti aya'tada nogomeytaj aya'da on'manbatia'pakuyate. ¹⁰María Magdalena, Juana, María Jacoboen huaye, nog ettone'ere once huamata'mona'eritaj aya'da e'manbatia'pakato'tada ¹¹nama'da mona'ne once huata'mona'eria on'nopoe'po butti o'da' maknopohue' o'ne'uyate.

¹²Pedronayo o'orokondepo o'ketonhua'po kubarakyo o'ketonhua'po okyedepo kubarakyo o'tiahuayato'po 'uru

tela konig sávana adkorepen e'hued o'tiahuayondepo onte'ti jakyo o'hua'po, “Kenpihuay, kate yaka' Diosa,” o'noPONPO o'hua'uyate.

Emaús huakka' jakyo dagte on'hua'uyate.
(Mr. 16.12-13)

¹³Kenme'noete botta' Jesús en huanigpeika'eri Emaús huakka' jakyo on'hua'po, Jerusalénya' Emaús sue'da bidte o'e. Once kilómetros o'uy. ¹⁴Huahua'a' on'batia'pakonhua'po aya'da huaboa'da on'tiahuayme'nig aya'da on'peeme'nig aya'da Jesús taj o'nogkame'nig aya'da on'batia'pakonhua'po, ¹⁵e'batia'pakde'te Jesús a o'bata'dea'po kenoka' kenomeyere on'hua'epo. ¹⁶Jesústaj on'tiahuaynig'a ken Jesús o'e nopohue' o'ne'uy. Kenpa' Diosa o'paknok okihue'dik o'ne'uyate.

¹⁷Botta' huanigpeika'eritaj

—¿Huahua'a' kate'taj

mo'batia'pakonyak'? ¿Mena'po sue' mo'e? —Jesús a o'mana'nok,

¹⁸—Kenda huaboa'da Jesús taj o'nogkame' Jerusalényo huaboa'da o'nogkame' aya'ada aratbut on'nopoe. O'na Jerusalényo i'ika'nig'a menpa' onyo'da nopohue' i'e. —Nogtiada Jesús taj ona'uyate. Ke'nen huadik Cleofas o'uy.

¹⁹—¿Kate yagkame'? —Jesús a o'mana'uyate.

—Kenda Jesús Nazareteritaj o'nogkame'. Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'epo huakka'tada o'bayarea'uy kenpa'ti ighua'da oa'ika'uy. Kenda Diosa daka'da o'nopoe. Konigti aya' aratbutere Jesús a huadakda o'kika' on'nopoenig'a ²⁰oro'omeyen sacerdote huairia kenpa'ti judfo huairia Romano gobierno huairitaj on'yokme'. Hueypa cruzte kan'arake'po on'yokme'. ²¹Jesús a Romano gobierno huairitaj ya'maenapetpi'. Romano sorotataj

ya'maenapetpi'. Oro'omeyen Israel aratbuttaj o'batihuapokapo oro'omeya o'nopoɛnig'a. Jesús o'bueyme'nig bapa' huame'noe o'tipokde. ²²Kenpa'ti oro'omeyere sue'da ettone' oro'taj on'mame'puke'po konigepo sikyoedda kubarakyo on'hua'. ²³Jesúsénbuey huahuayhue' o'nepo on'kumejdepo "Diosen huata'moneritaj o'tiahuay. Jesús o'noe, mona'ne." Ettone'a on'batia'pak. ²⁴A'timon nogomey oro'omeyere o'nika'po on'hua', kubarakyo on'hua'. Konigti ettone'a on'batia'pak on'huahuaynig'a Jesús taj tiahuyhue' o'neate. —Jesústaj o'nona'uyate.

²⁵—Nopoenkahue'da mo'e. Ijhue'ta'da moknopɔe. Aya'da Diosen huamanbatia'pakeria e'mana'uytada ijhue'ta'da moknopɔe. ²⁶Cristo 'uruda o'e. 'Urua'da o'kika'uy. Aya'ada on'batia'pakapo. Huakkuruda Cristo pai'da nopo'e'dik o'e. —Jesúsa botta'taj o'mana'uyate.

²⁷Moisésenba' Cristotaj o'batia'pak, konig Cristo o'eapo kenpa'ti kenda Cristo o'ka'apo o'batia'pakpo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri Cristotaj o'batia'paknok Jesúsa huakkuru Moisésenba' Cristotaj e'batia'pakte o'manopɔe'a'po. Kenpa'ti Cristotaj e'batia'pakte Diosen huamanbatia'pakeriomey ona'uyate Jesúsa o'manopɔe'a'uyate.

²⁸Emaús huakka' jakyo onhua'po o'nokyedepo, Jesús yapokonapetdapi' o'hua'nig.

²⁹—Keje' huahue' yae'. Oro'en jakyo yaksik. Osikde. Sikkirega' o'ede. —Jesústaj daka'da o'nona'po.

Ken Jesús keyo jaksikya'po o'kore'uyate. ³⁰Kutopate botta'taj Jesús onteteyo' o'bata'huaddepo pan o'badapdo "Dakiti, Dios," oa'depo o'posakea'depo o'bayoke'uyate.

³¹Huaboa'da Jesústaj o'nokie'de. Jesús

o'e on'nopoenok onte'ti Jesústaj tiahuyhue'dik o'nuyate.

³²—Dagte e'tiakte Jesúsere e'tiakte Jesús Apagba'taj mo'nopoenka'depo oro'ennopo' diga' o'nopo'durugpak. —Huayahuaya on'batia'pakuyate.

³³Ken ijhuiti ehue' jakya' o'norokonpo Jerusalényo on'kumejpo Jerusalényo once huanigpeika'eri nogomeyere onteteyo' on'bahuahuayato'po,

³⁴—Jesús Huairi o'noyhuadate, buttida o'ay. Simónakon Huairitaj o'tiahuayate. —Botta'a on'mana'uyate.

³⁵Konig dagte on'hua'po Jesúsere on'batia'pakpo kenpa'ti konig jakyo kutopata' pan e'posakea'te Jesústaj huaboa'da o'nokie'po, kenda on'batia'pakuyate.

Huanigpeika'eriomeytaj Jesúsa o'manokyon'uyate.

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Jn. 20.19-23)

³⁶Kenda botta'a en'batia'pakte Jesús huaboa'da o'manokyondepodepo kenomeyere onteteyo' o'batobopo,

—Yan'manopo'noey'. Mame'pukhue' yane'. —Jesúsa o'bopo o'mana'uyate.

³⁷Ken huakka'nada on'mepukpo o'mididpo nokiregtaj o'tiahuay nama'da on'nopoɛnok.

³⁸—Me'pukhue' yane'. Do Jesús ijjeypuden huanopoya' daka' menoknopɔe'.

³⁹Do'hued huaba'taj daka' men'tiahuay'.

Do'hued hua'itakon men'tiahuay'. Jesúsda do ijjeyp. Do'taj men'so'to'e'a'.

Kenpa'ti do'taj men'tiahuay'. Nokiregnayo huaen huaay' toehue' o'nika'. Donayo huaen huaay' ijtoey konigda do'taj on'tiahuay. —Jesúsa o'mana'uy.

⁴⁰Kenda Jesúsa o'mana'depo ke'nen huaba' o'batiahuay'ea'po ke'nen hua'i o'batiahuay'ea'uyate. ⁴¹On'durugpakpo kenpa'ti on'mepuke'po oknopɔehued o'nenok.

—¿Aypo menpa' ya'e? —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

⁴²Ken biig e'tiaya' on'yokpo ai'moro'huëkon on'yoknok ⁴³Jesús o'toëpo o'bape'uyate.

Huanigpeika'eriomey Jesústaj e'bape'te on'tiahuaya'uyate.

⁴⁴—E'mana' beroba'te Apagba'te aya' Moisés do'taj be'timadoya'uyate. Aya'da huamanbatia'pakeria do'taj mentimadoya'uyate. David salmos Apagba'te do'taj be'timadoya'uyate. Kenda ka'dik ijika'po ijkika'uy. Kenda ogka'dik me'nepo me'nogka'uyne. Bueyhued opudomeyere ijika'uy. Kenda menogka'apone opudomeytaj daka' o'nona'ika'uyne. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'uyate.

⁴⁵Kenoka' o'manopoenka'po kenda Apagba'te Jesústaj on'timadoya'uyate Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'manopoenka'po,

⁴⁶—Apagba'te on'timadoya'po, Cristo bueydik o'ëapo. Bapa'a' huame'noete noyhuaddik o'ëapo. Kubarakya' noyhuaddik o'ëapo. ⁴⁷Huakkuru Jerusalén aratbuttaj huadak hua'a manbatia'pakdik yanikati'. Nogok aya'tada aratbuttaj aya' huadaribayo huadak hua'a manbatia'pakonhuahua'dik yanika'. Diosa bekkahue'po manopo'korea'dik

yane'. Mana'dik mo'ëapone. Apagba'te kenpa' on'timadoya'uyate. ⁴⁸Opudomey aya'da bo'tiahuayikame'ne. Kenda aya'tada mo'manbatia'pakapone. ⁴⁹Eya'. Konig Apag Diosa o'mana'uyate, opudomeytaj Diosen Nokireg do'hua o'nigta'mona'apone. Diosen Nokireg tiakhued oy Jerusalényo yan'nigika'. Diosen Nokiregtaj yan'nigikati'. Diosen Nokirega opudomeytaj e'nopo'toëde'te konig Diosya' teyda mo'ëdeapet. Daka' manbatia'pakika'dik mo'ika'apone. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'uyate.

Kurudyo Jesús o'behuikuyate.

(Mr. 16.19-20)

⁵⁰Ken Jerusalénya' o'oro'konpo Betaniayo o'batohua'po huanigpeika'eriomeytaj o'batohua'uyate. O'ba'tepo, “Do'hued huanigpeika'eriomeytaj 'urua'da yamatoe', Apag Dios.” O'tiona'pakondepo, ⁵¹kurudyo Diosa o'baktobehuikuyate. ⁵²Jesús huadaknanada o'e. 'Urua'da o'kika'. Diosen Huasi'po o'e. On'batia'pakdepo durugnanada Jerusalényo on'kume'uyate. ⁵³Diosen jakyo o'nika'po Dios 'urua'da o'e. Dios huadakda o'e. On'batia'pakika'uyate, ken.

SAN JUAN

Jesucristoen huadak hua'a Juana o'manigmadoya'uyate.

Diosen hua'a huamana'eri Jesucristo
o'si'poe'uyate.

1 ¹A'nennanada huakkuruda katepi' ehue' o'uyate. Cristo Diosen hua'a huamana'eri o'ika'uyate. Cristo Diosda o'ika'. ²A'nennada huakkuruda katepi' ehue' o'uyate, Cristo Diosen hua'a huamana'eri o'ika'uyate. Diosere o'ika'uyate. ³Cristoa aya'tada o'tiahuayika'nig o'ka'uyate. Konig Diosa o'paknok aya'tada o'ka'uyate. Noga sigpi' kahue' o'uyate. Cristoayo'da aya'tada o'ka'uyate. ⁴Cristo Diosen hua'a o'noika'po huamanoea'eri o'ika'uyate. Cristokon konig Diosen Huakjey o'e. Huakjey o'ta'tepo katetapi' tiahuaydik o'ene, katetapi' nopoe'dik o'ene. Konigti Cristo konig Diosen huakjey o'epo Diostaj moknopoea'ne kenpa'ti Diosen buttida hua'ataj moknopoea'ne. Katepi' huadak Diosa o'pak mo'nopoea'ne. ⁵In huadariyo aratbut Diostaj pakhue' o'nika'. Dakhuea' ogkika'. Konig sikkiregyo o'nepo Diostaj oknopoehue' o'nika' kenpa'ti Diostaj pakhue' o'nika'. Cristo Diosen Huakjey in huadari aratbuttaj o'ta'tepo Diostaj moknopoea'ne. Diosen buttida hua'ataj moknopoea'ne. Katepi' huadak Diosa o'pak mo'nopoea'ne. Huakka'da Cristotaj eknopoe'ta' pakhue' o'nepo kenpa'da e'enta' on'paknig'a enhue'dik o'nuyate. Cristo konig Diosen Huakjey 'urua'da

o'bata'teohnuahuika'po
o'maknopoeanhuahuika'apo.

^{6,7}Diosa aratbuttaj Juan Bautistataj o'mata'mona'uyate. Cristotaj kamanbatia'pakike'po Juantaj o'mata'mona'uyate. Aratbuta Cristotaj kanoknopoe'po Juana Cristotaj o'manbatia'pakuyate. Diosen Huakjeytaj o'manbatia'pakuyate. ⁸Juan Diosen Huakjey ehue' o'uyate. Cristonayo Huakjey o'uyate. Cristotaj kamanbatia'pake'po Juantaj o'mata'mona'uyate. ⁹Ken Juana Cristotaj o'manbatia'pakonhuahua'depo indariyo huae'eriomeytaj Diosen Huakjeytaj o'manokia'uyate. Cristo Diosen hueretda Huakjeytaj a'maknopoeaya'po o'bahuatiakdepo, Juana o'manbatia'pakuyate.

¹⁰Cristo aya' huadari o'ka'uyate. Huadariyo o'ika'nig'a huadari huae'eria oknopoehue' o'nuyate. Huadari huaka'eritaj oknopoehue' o'nuyate. ¹¹Diosya' o'tiakdepo ke'nen judfo aratbutere o'noika'uynig'a Jesucristotaj e'nigpeeta' pakhue' o'nuyate. A'nenda Diosa judfo aratbuten adhuae'pane'taj o'baktie'ea'uyatenig'a Cristo Diosen hua'ataj eknopoe'ta' pakhue' o'nuyate. Judfo aratbuta eknopoe'ta' pakhue' o'nuyate. ¹²Sue'ada Jesucristotaj e'nigpeika'ta' on'pakpo o'noknopoe'uyate. O'noknopoe'po Diosen on'si'poe'po

Diosensi'po q'ne'uyate. ¹³Kena'po ettone'ya' on'si'popakme'tenok Diosensi'po ehue' q'ne. Kena'po ettone'pi' huabokerekpi' e'si'popakta' on'pakika'nok Diosensi'po ehue' q'ne. Diosen Cristotaj o'noknop^oepo Diosen on'si'po^oepo Diosensi'po q'nuyate.

¹⁴Ken Diosen hua'a huamana'eri Jesucristo Diosere q'unhuahuika'depo nogok Diosa o'pakpo o'si'po^e'uyate. Oro'omeyere q'ika'uy. Jesucristo kenyo'da huadakkanada o'kika'uy. Huakka'nanada di' o'maika'uy. Huakka'nanada o'matinepahui'po buttida oa'ika'uy. Diosonig 'urua'nanada o'kika'nok konigti Dios q'epo Diosya' o'tiakpo Diosen Huasi'po q'e o'nopo^ene.

¹⁵—A'ti Cristoa o'tiakde. Ke'na oro'en huairi o'e. Do huairi ehue' ijje. Do si'popakhued ijje, Jesús Diosere q'uyate. Ikkenda kentaj ijmanbatia'pakmey. —Juana o'manbatia'pakuyate.

¹⁶Jesucristo huakka'da di' mo'ene. Oro'taj nogda nogda daka' mo'matinoe'ne. ¹⁷A'nennada Diosen hua'a Moisésa mo'nigmadoya'uyate. Jesucristonayo di'nanada bo'huatiakpo mo'matinepahui'po, oro'omeytaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po bo'huatiakuyate. ¹⁸Be'api' aratbuta Diostaj tiahuahue' o'nika'uyate. Cristonayo Diosensi'po q'epo di' o'maunhuahuika'po Diosere q'unhuahuika'po konig Dios q'e 'urua'nanada o'nopo^oepo oro'omeytaj 'urua'nanada moknopo^oea'uyne.

**Juan bautiza huaka'eria Jesucristotaj
'uruda o'manbatia'pakuyate.**
(Mt. 3.11-12; Mr. 1.7-8; Lc. 3.15-17)

¹⁹Judío aratbut huairi Jerusalén huakka' jakyo q'nuyate. Juante on'mata'mona'uyate. Sacerdote Diostaj huanigtiona'pakeritaj

on'mata'mona'uyate. Kenpa'ti levita aratbuttaj Juante on'mata'mona'uyate. On'huatiakdepo,

—Nogbokerektida ijta'mona'apoy. Cristo ijta'mona'apoy. Diosa o'mana'uyate. ¿Menpa' Cristoda i'e? Kenda mona'. —Juantaj o'nona'uyate.

²⁰—Ehue', Cristo ehue' ijje. Diosa Cristotaj o'ta'mona'apo. Oro'taj kabatihupoke'po o'ta'mona'apo. —Juana buttida o'mana'uy. Dahue'da oa'uy.

²¹—¿Be'a i'e? ¿Elfaskudak Diosen huamanbatia'pakeri menpa' i'e? —O'nona'uyate.

—Elfaskudak ehue' ijje. —Juana o'mana'uyate.

—¿Diosen huamanbatia'pakeritaj o'maboy, menpa' Diosen huamanbatia'pakeri i'e? —O'nona'po, —Ehue' ijje. —Juana o'mana'uyate.

²²—Judío huairi oro'taj bo'ta'mona'ne kenomeytaj batia'pakdik q'enok, “¿Be'a i'e?” “¿Kenda kamanbatia'pakike'po be'a meta'monuy?” —Sacerdoteomeya' onte'ti Juantaj o'nona'uy.

²³—Aratbut ehue' e'ika'yo nogtia'da 'utta'da ijmanay, Dios Huairi o'tiakde, yan'nopo'korea'. Ke'na o'tiakdepo kentaj a'nigpeeya'po, yan'nopo'korea'. Aknopo^oeya'po yan'nopo'korea'.

Ijmana'ika'po. Konig Isaíasudak Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeria oa'uyate. —Juana o'mana'uyate.

²⁴Kenomeya' Juantaj on'huatiakpo, fariseo aratbut huairia on'ta'mona'uyatenok.

²⁵—¿Q'na Cristo ehue' ee'nayo, Elíasudak ehue' ee'nayo, Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeri ehue' ee'nayo, mena'po bautiza imagkika'? —Fariseoa Juantaj o'nona'uyate. (Diosa Juantaj o'mata'mona'uyate. Kenda fariseo huairiomeya' oknopo^oehue' o'nika'.)

²⁶—Do hue'eya' bautiza ijkikay. Nogtia' huabokerek opudenbayo q'ede, Cristo

o'ede. Kentaj okjahue' mo'e. ²⁷Diosa o'ta'mona'nok a'ti Cristoa Diosen hua'a o'manmadika'apo. Ke'na huadakda o'enok ke'nen huanaba' ehue'dik ijjeý, ijnopoy. —Juana o'mana'uyate.

²⁸Juan bautiza o'ka'po, Betábara huakka' jakyo kenpa' on'batia'pakuyate. Betábara jak Jordánhue akodpen o'e.

Jesús konig Diosen ovejasi'ponig o'e, Juana o'mana'uyate.

²⁹Eme'te Jesús Juantaj o'huahua'nok Jesús e'tiakte Juana o'tiahuaydepo, o'mana'pakpo,

—Ken huabokerek konig Apag Diosen Ovejasi'ponig o'e. Konig aratbuten dakhuea' e'ka' kabakkahue'po oveja 'uhuataj on'nigarakika' konigti aratbuten dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesús konig ovejasi'po 'uhua o'manighbueyapo.

³⁰Kentaj ijbata'pakmey, “Jesústaj Diosa o'ta'mona'nok a'ti Diosen hua'a o'manmadika'apo. Oro'en huairi o'e. Do huairi ehue' ihuey. Do si'popakhued ee'te Jesús Diosere o'uyate.” Ijbata'pakmey.

³¹Ikken Jesústaj do'hua okjahued e'eadá, Israel aratbuta Cristotaj kanoknopoe'po hue'eyá bautiza o'nogka'pone. —Juana o'mana'uy.

³²⁻³⁴Juana kenpa'ti o'mana'po,

—Ken huabokerekte Apag Diosen Nokireg o'kotpo, o'ika'po, kentaj bo'tiahuayapone. Ken Huabokereka Diosen Nokireg aratbuttaj o'manopo'toeapo. Diosa mename'ne. Hue'eyá bautiza kamagke'po, Diosa me'ta'mona'uyne. Ken kurudya' Diosen Nokireg konig tukku' o'kotpo, Jesúste o'kotpo, keyo Diosen Nokireg o'ika'. Kenda ijtiahuaymey. Kena'po “Jesús Diosen Huasi'po o'e.” Ijjay. —Juana o'mana'uyate.

Jesúsen huakkuruda huanigpeika'eria on'tahua'uyate.

³⁵Ken onte'ti eme'te Juanere oro' Juanen botta' huanigpeika'eriore o'bopo,

³⁶Jesús e'pokte Juana o'tiahuay'uy.

Jesústaj o'tiahuaypo,

—Yan'tiahuay'. Ken huabokerek konig Apag Diosen Ovejasi'ponig o'e. —Juana mona'uyne. ³⁷Oro' Juanen botta' huanigpeika'eri o'ppeedey, Jesústaj o'tahua'uy. ³⁸Jesús bo'huakorudpo, e'ta'tiakte oro'taj bo'tiahuayme'ne.

—¿Kate bo'pak? —Moname'ne.

—Ontaj e'nigpeika'ta' o'paki. ¿Meyo i'ika', Huamanmadika'eri? —Ona'uy.

³⁹—Yan'tiak. Yan'tiahuay'. —Jesúsa moname'ne. Ken o'hua'po, keyo e'huai'ka'yo o'tiahuay'uy. Kenme'noete Jesúsere o'unhua'mey. Baysikmon o'eme'.

⁴⁰Doere Andrésere Juantaj o'nigpeey'uy. Andrés Simón Pedroen huama'buy o'epo Jesústaj o'tahua'uy. ⁴¹Idada ke'nen huama'buya Simóntaj o'ukpo, o'huahua'uy. Simóntaj o'huahua'uydepo ona'po,

—Cristotaj o'huahuayi, “Cristotaj ijta'mona'apoy.” A'nenda Diosa oa'uyatenig. —Andrésa ona'uy—. Jesús Diosen Cristo o'e.

⁴²Jesúste o'totiakuyate. Jesúsa o'tiahuaypo,

—Simón i'e, Jonásensi'po i'e. O'nen huadik Cefas o'epapo. —Ona'uy. Cefas konigdik Pedro o'e. Cefas huiddik o'e. Ken konig Cefas Jesústaj huaboa'da o'nigpeika'uyate.

Felipe Natanaelere konig Jesúsen huanigpeika'eri huaboa'da on'tahua'uyate.

⁴³Eme'te Jesús Galilea huadariyo a'huaya' o'nopoe'po Felipetaj o'huahua'uy. O'huahua'uydepo,

—Menigpeika'po beta'huaika'. —Jesúsa ona'uy.

⁴⁴Ken Felipe huakka' jak Betsaidayo o'ika'uyate. Keyoti Andrésere Pedroere o'nika'uyate. ⁴⁵Ken Felipe Jesústaj o'ppeedepo oknopodepo Natanaeltaj o'ukdepo o'huahuay'uy.

—Diosa huabokerek
mo'ningta'mona'apone. Moiséskudak ken
huabokerektaj o'timadoya'uyate. Konigti
Apag Diosen hua'a huamanbatia'pakeri
on'timadoya'uyate. Ken huabokerek
bo'huatiakdenok o'huahuaydene.
Ke'nenidik Jesús o'e. Joséensi'po o'e.
Nazaret huakka' jak huag'eri o'e.
—Felipea Natanaeltaj ona'uy.

⁴⁶—Nazaret huakka' jakyo huadakda
aratbut ehue' o'nika'. —Natanaela
oa'uy.

—Yatiak. Yatihuaiy'. —Felipea
ona'uy.

⁴⁷Natanael e'tiakde'te Jesúsá
Natanaeltaj o'tiahuaiyop,

—Yan'tiahuaiy'. Ke'na o'tiakdepo
hueretda Israel aratbut o'e. Ke'na
'urunopo'da da ahue' o'ika'. Buttida o'ika'.
—Jesúsá o'huua'uy.

⁴⁸Natanael Jesústaj o'pegedepo,
—¿Menpa'pi' do'taj okie'? —Natanaela
ona'uy.

—Felipea ontaj totiakhued higuera
qhueyta'pote on'taj ijtiahuaiyi. —Jesúsá
Natanaeltaj ona'uy.

⁴⁹Natanaela Jesústaj o'pegedepo
oknoponpo,

—Diosen Huasi'po i'e. Israel
aratbuten Huairi i'e,
Huamanmadika'eri. —Natanaela
ona'uy.

⁵⁰—Kena'po higuera qhueyta'pote on
tiakhued ee'te ontaj ijtiahuaiyi. Kenda
ona'nok do'taj oknoponne. Kennayo sigda
ijjay. Do'taj nogiti meknopoe'po
teynanada ijka'apoy. —Jesúsá
Natanaeltaj ona'po,

⁵¹—Do Huabokerek ijje'po, Diosya'
ijtiakuy, Diosa me'ta'mona'uyne. Kurud
Diosenbaya' ekhuike' do'te Diosen
huata'moneria mentihuarakatupo
menokbehuikonapone, opudomeya
bo'tiahuaiyapone, buttida ijjay. —Jesúsá
o'mana'uyate.

Galilea huadaribayo huakka' jakya' e'toepak aypo o'uyate.

2^{1,2}Oro' huanigpeika'eri Jesúsere
Galilea huadaribayo o'hua'uy.
Botta'a' eksik o'uy. "E'toepak aypo
o'batobapeapoy, Caná huakka' jakya'
o'batobapeapoy. O'nen huanigpeika'eri
yatiak." Aypo huairia Jesústaj ona'nok
Jesúsere o'hua'uy. Jesúsén huayekon
o'uy. ³Huakka'nada o'nepo e'toepak aypo
on'bape'po aya'da vino on'mai'depo,
—Vino ehue' o'e. —Jesúsén huayea
ona', Jesústaj ona'uy.

⁴—¿Menapo do'taj ona', nag? Ken
konig 'uruda ijrika'apoy, aratbuttaj
tihuapokhued ijje'y. —Jesúsá ona'uy.

⁵—Katepi' Jesúsá yagka' ena'te yagka'.
—Ken Jesúsén huayea vino
huahue'tohua'eritaj o'mana'uyate.

⁶Huaboro' huidkoso judío aratbut
on'toika'po, hue'ey onjoypo
on'bakoyo'ika'. Kenda eka'nayo Diostaj
'urunopo'da o'ea'poy o'noknopika'uy,
ken. Kenteda seis boro'huidkoso
o'bahuad'uy.

⁷—Huidkosoyo hue'ey ya'nonjoi'.
—Jesúsá o'mana'uy.

Huakka' hue'ey on'toegonpo hueda'da
o'nonjoy'uyate. On'oydepo,

⁸—Huidkosoyo sigpi' yatoegpo. Aypo
huairite yan'tohua'. —Jesúsá
o'mana'uyate. Ken on'tohua'uyate.
⁹Hue'ey ee'tada huabo'a'da vino o'eanuy.
Aypo huairi o'mai'depo 'urunanada vino
o'e o'nopoepo keyan on'totiak nopohue'
o'uy. Vino huahue'tohua'eriayo'da
on'nopoe'uy.

—Yatiak. —Ken huabokerek
huatopakeritaj ona'po,

¹⁰—In vino huadankanada o'e. Aya'
huabokerek vino on'matomay'ika'depo
huakkuru huadak vino on'bayokika'.
Kenoka' huakka'a'da on'mamay'depo,
sue'da huadak vino on'bayokika'.

Q'nanayo huakkuru sue'da huadak vino i'matomaydenig'a, huaboa'da huadak vino i'totiakne. —Aypo huairia ona'uyate.

¹¹Ken Galileadariyo huakka' jak Canáte Jesúsua kenda o'ka'uy. Aratbuta Jesústaj oknopog'e'dik ka'ne'po Diosa Jesúsere o'epo o'tihuapokpo kenda huakkuru 'urua'da o'ka'uy. Vino o'ka'uy. Konig Diosyo'da 'urua'nanada ka'dik, konig teyda o'ka'nok oro'omey ke'nen huanigpeika'eri o'tiahuaypo Jesús Diosen Huasi'po o'e nogiti oknopog'e'uy.

¹²Nogok Jesús Capernaum huakka' jakyo o'hua'po, huaygere huama'buyere oro'omey huanigpeika'eriore o'hua'uy. Capernaum huakka' jakyo o'ika'uy. Sue'da huame'noe o'uy.

**Apag Diosen jakya' Jesúsua
huabahuaya'eritaj o'maoroka'uy.**

(Mt. 21.12-13; Mr. 11.15-18; Lc. 19.45-46)

¹³A'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'edeapo. Jerusalén huakka' jak ote'yo Jesúsua o'behuikuy. Oro'omey ke'nen huanigpeika'eriore o'behuikuy. ¹⁴Diosen jakkiregyo o'kudonpo, vaca 'uhua oveja 'uhua tukku' 'uhua huabahuaya'eritaj o'batiahuayato'uy. Huakupe huakabia'eritakon o'batiahuay'uy. Konig engaña huaka'eri o'nepo jakkireg akbogpete on'bahuad. ¹⁵E'bia o'batinukupo huiokda huabitbitbia o'kedpo, Jesúsua Apag Diosen jakya' aya'tada o'maoroka'uy. Oveja vacakon o'maoroka'uy. Huakabia'erien huakupe onkuta'tog'uy. Mesa o'bakkubuka'uy.

¹⁶—Aya'da yan'tohua'. Do'hued Apagen jak huationa'pak jak o'e. Huabahuaya' jak ehue' o'e. 'Uhuaretaj huakupeeretaj yan'batorok. Iya' bahuayahue' yane'.

—Tukku' huabahuaya'eritaj o'mana'uy.

¹⁷“Q'nen jak ijjeretpaki, Dios. Q'nen jaktaj ijpaknok huakka' menhuadiayapone.” Apagba'te a'ennada

o'madoya'uyate. Apagba' o'tiahuay'uy oro' Jesúsén huanigpeika'eria huaboa'da o'nopoen'uy. Jesústaj Apagba'a o'tia'pakuy nok o'nokotuy.

¹⁸—“Huakupete huabahuaya'eritaj yamaoroka'.” Diosa ena'nayo oro'omey kan'tiahuaye'po konig Diosyo'da ka'dik o'e konigti yaka'. —Oknopogehue' huag'eri judío huairia Jesústaj nama'da o'nona'uy.

¹⁹—In jak yan'sak. Bapa' huame'noe onte'ti ijka'apoy. —O'mana'uy Jesúsua.

²⁰—In jak cuarenta y seis huabayok on'kadhuahua'uy. Bapa' huame'noe Diosen jak e'sakte kahue'dik i'epo. —Judío huairia o'nona'uy.

²¹Jesús nayo Diosen huid jaktaj tia'pakhue' o'uy, Jesúsensotaj o'tia'pakuy, “Do'taj menarakapone. Bapa'me'noe ijnoyhuadapoy.” O'tia'pakuy. ²²Nogok Diosa Jesústaj e'noyhuadade'te kenda Jesúsua o'mana'uy onte'ti kenda o'nopoen'uy. Kenpa'ti oro'omey huanigpeika'eri Diosba' Jesústaj buttida on'nigmadoya'uyate, oknopog'e'uy. Jesucristo pai'da o'nopo'epo, o'bueyapo, o'noyhuadapo Diosba' buttida o'batia'pak oknopog'e'uy. Kenpa'ti Jesúsua buttida oa' oknopog'e'uy.

Jesús aya'tada huanopoya'da o'makie'.

²³Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'e'uy. Jerusalén huakka' jakyo huakka'nanada ogkupopakpo Jesúskon o'epo, konig Diosyo'da ka'dik o'e konig teyda Jesúsua o'ka'uyate. On'tiahuaypo, huakka'da kentaj o'noknopog'e'uyate. Jesús Diosen Cristo ya'etpi' o'noknopog'e'uyate. ²⁴Jesús nayo aya' aratbuttaj huanopoya'da o'makie'po inomey huaboa'da moknopogene, sue'da moknopogene, hueretda huaknopog'eri ehue' o'ne, Jesús nayo o'makie'uy. “Inomey hueretda huaknopog'eri ehue' o'ne.” Be'api' ahue'dik o'e. ²⁵Jesúsua aya'tada

huanopoya'da o'makie'. Kena'po nogomeytaj, "¿Monig ya'ne in aratbut?" Ahue'dik o'e. Kena'po aya'tada aratbut huanopoya'da o'makie'uy.

Jesúsere Nicodemo o'batia'pakuyate.

3¹Huabokerek o'uyate. Ke'na fariseo Moisésenba' huaknopog'eri huairi o'uyate. Fariseonayo Diosen hua'a e'kika'ta' on'pakika'po kenpa'ti adhuae'pane'en hua'a e'kika'ta' on'eretpakuyatenig'a Diostaj 'urunopo' nighue' o'nuyate. Ken huabokerek fariseo huairi o'epo ke'nen huadik Nicodemo o'uyate. Nicodemo judfo huairi kenpa'ti o'uyate. ²Sikyo Jesúsate an'batia'pakya'po o'huatiakbed'uyate.

—Huamanmadika'eri i'epo, oro'omeytaj a'manmadikaya'po Apag Diosya' i'tiakuy, oro' o'nopogey. Kenda konig kahued o'neonhuahuika'uyatenig'a oyda i'kika'. Kena'po Apag Dios be'tihuapoknok 'urua'da i'kika', Huamanmadika'eri. —Nicodemoa Jesúsate ona'uy.

³—Be'api' onte'ti e'si'pog'e'ta' e'paknayo Dios Huairitaj oknopog'dik o'neapo. Diosensi'po e'dik o'neapo. Onte'ti si'pog'hue' ee'nayo Dios Huairitaj oknopog'hue'dik o'neapo. Diosensi'po ehue'dik o'neapo. Buttida ijJay. —Jesúsate ona'uy.

⁴—¿Monig huabokerek ettone'endapoya' si'popakdik ya'et? Huabokerek huageendapoyo onte'ti kudhue'dik o'e. Onte'ti si'pog'hue'dik o'e. —Nicodemo nopenkahue' o'epo ona'uy.

⁵—'Urunopo' a'nopo'togeya'po, kenpa'ti konig Diosensi'ponig a'eya'po dakhuae' e'ka' nopo'korea'dik mo'epo, hug'eya bautiza ogka'dik mo'epo, kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'togedik mo'epo. Kena'po nopo'koreahue' ee'nayo hug'eya bautiza ogkahue' ee'nayo kenpa'ti Diosen Nokireg nopo'togehue' ee'nayo Diosensi'po ehue'dik mo'epo. Buttida ijJay.

⁶Ettone'so'ya' on'si'popakpo, aratbutda o'ne. Diosen Nokireg o'manopo'togepo, 'urunanada on'neonhuahuika'. ⁷“Kutaya' Diosen Nokiregya' si'pog'dik i'e.” Ijja'denok, me'pukehue' yae'. ⁸Bapoka o'adyak. I'pog'ig'a, meya' yatiak, meyon yahua' nopo'ehue' i'e. Aya'da Diosen Nokiregya' on'si'pog' konigti o'ne. Onte'ti 'urua'nanada ogkika'. Monig Dios monigka' nopo'ehue' i'e. —Jesúsate Nicodemotaj ona'uy.

⁹—¿Monig Diosen Nokiregya' si'pog'dik ya'e? —Nicodemoa ona'uy.

¹⁰—Israel aratbuten huamanmadika'eri i'e. ¿Mena'po kenda ona'dene nopo'ehue' i'e? ¹¹Do ijnopogepo, ijbatia'paki. Ijtiahuaypo, ijbatia'paki. Do ijmana'nig'a, opud judfo huairi do'taj eknopog'ta' pakhue' mo'e. Buttida ijJay. ¹²Iyoda konig aratbut ogkika' do'a on'batia'pakdenig'a oknopog'hue' o'ene. Konig Dios mo'nigkika'ne ontaj e'batia'paknayo dapi' oknopog'hue'dik me'ene.

¹³Diosenayo kurudyo opud behuikhued mo'ene. Diosere ehue' mo'ika'uyne. Donayo huabokerek ijjenok Dios me'ta'mona'uyne. Diosere ijika'po Diostaj daka' ijnopogey. Diosya' ijtia'kuy. ¹⁴Aratbut ehue' e'ika'yo Moiséskudak siro bihui e'ketka' o'beta'uyate. 'Iddute kutayo o'beta'uyate. Kenomeynayo Diostaj o'noknopogepo, bihuitaj on'tiahuaynok, Dios o'bayarea'uyate. Konigti do'taj ogka'apo. Doa Huabokerek ijjenok Dios me'ta'mona'uyne, do'taj 'iddute kutayo men'betapone. Cruzte men'betapone. ¹⁵Do'taj cruzte e'beta'deme'te aya'da do'taj o'noknopogepo kenpa'da bueyhue' o'neapo onte'ti Diosere on'neonhuahuika'apo. —Jesúsate ona'uyate.

**Dakhuae' huaka'eritaj
a'manopo'yareaya'po Dios huakka'nada
di' o'mae'uyate.**

¹⁶—Aya' dakhuae' huaka'eritaj Dios huakka'da di' o'maepo ke'nen nogtiyo'da

huasi'po o'manigta'mona'uyatenok, kamanopo'yare'po o'manigta'mona'uyatenok. Aya'ada Diosen Huasi'potaj e'noknopog'e'nayo kenpa'da bueyhue' o'nepo, Diosere on'noeonhuahuika'apo. ¹⁷Dakhuea'da bokikate aratbuttaj kamane'po Diosa ke'nensi'potaj ta'monahue' o'uyate. Aratbuttaj kamanopo'yare'po Diosa o'manigta'mona'uyenok.

¹⁸Be'api' Diosen Huasi'potaj o'noknopogede, "Dakhuea' ogka'." Diosa bahuahue' o'e. Be'api' Huasi'potaj oknopogehue'da mentaenok, "Dakhuea' o'ka'." Diosa oa'de kena'po Diosen nogtiyo'da huasi'potaj oknopogehue' o'ne. ¹⁹Diosen Huasi'po konig Diosen huakjey o'epo Diostaj o'maknopogea'. Indariyo aratbuttaj o'bahuatiakuyenig'a aratbuta Diostaj eknopog'eta' pakhue' o'nepo dakhuea' ogkika'po sikkiregyo e'ika'ta' o'deretpakika'nok. Konigepo "Dakhuea' ogkika'." Diosa o'mana'apo. ²⁰Aya'ada dakhuea' egka'te nogomeytaj e'tiahuayata' pakhue' o'ne. Kena'po Diosen huakjeyta' pakhue' o'ne. Do'taj nigpeehue' o'ne. ²¹Hueretda huaknopog'erinayo Diosen buttida hua'a ogkika'po Diosen huakjeytaj on'pakpo Diosen Huasi'potaj o'noknopog'enok, Diosa o'batihuapokdenok aya'ada tiahuaydik o'ne. —Jesusa o'mana'uy.

Onte'ti Juan bautiza huaka'eria Jesusen o'manbatia'pakuyate.

²²Nogok Judea huadariyo Jesus oro' ke'nen huanigpeika'eriore o'hua'uy. Jesus oro'ere o'ika'po, bautiza o'magkika'uy. ²³Enon huakka' jakte kenpa'ti Salim huakka' jak ibodteda Juan kenpa'ti bautiza o'magka'uyate, keyo huakka' hue'ey o'enok. Aratbut huakka' en'tiakte Juana bautiza o'magka'uyate. ²⁴Huabakudag' jakyo Juantaj kudahued o'nenok, bautiza o'magkika'uyate.

²⁵"Be'aen bautiza e'magka' Diostaj 'urunopo' ka'dik ya'mae, Jesusenpi' Juanenpi'." Juanen huanigpeika'eri judio aratbutere on'batia'pakdepo, ²⁶Juante on'huatiakonpo,

—Jordanhue' akodpen Jesus onere o'ikame'ne. Jesustaj 'uruda i'manbatia'pakme'ne. Oy bautiza megke'po aya'da Jesustaj on'huahua', huamanmadika'eri. —Juanen huanigpeika'eria Juantaj o'nona'uyate.

²⁷—Be' huabokerektapi' aratbuttaj e'manmadika' Diosa o'pakpo ta'mona'dik o'e kenpa'ti tihuapokika'dik o'e. Jesustaj o'ta'mona'uyatepo Jesustaj o'tihuapokika'. Aratbuta Jesustaj on'huahua'denok.

²⁸"Do Cristo ehue' ee'tada Cristo tiakhued ee'te Diosa do'taj huakkuruda me'ta'mona'uyne." Opu dtaj o'noname'ne. Kenda do'taj on'peeme'ne. ²⁹Huabokerek huaboa'da o'toepakpo huatoe o'toedepo durugda o'e. Noga ken huabokerektaj di' o'epo, kenpa'ti durugda o'e. Ken konig do Jesustaj di' ijje'po durugda ijje'y. Huakka'ada Jesustaj on'pakpo huaboa'da on'nigpeika'. Kenda duruga'da ijmatipeey. ³⁰Jesustanayo huakka'ada nigpeika'dik o'nika'apo. Do'taj huaboa'da sue'da nigpee'dik mo'ea'pone. —Juana o'mana'uyate.

Jesus Diosen Huasi'po o'epo Diosya' o'tiakuyate.

³¹Ke'na Diosya' o'tiakme'po Diosen huairitone' o'e. Aya'tada mata'mona'ika'dik o'e. Aratbutnayo indari huag'eri o'nenig'a indaritaj on'nopogepo on'batia'pakika'. Jesusnayo Diosen Huasi'po o'epo Diosya' o'tiakpo 'urunopo'da o'epo aya'enda huairi o'e. ³²Katepi' Diosyo o'batiahuayonhuahuika'nig, katepi' o'mapeeonhuahuika'nig, kenda o'manbatia'pakika'nig'a, suhue'ada Jesustaj o'noknopojika'. ³³Kenomey

Jesúsen hua'a o'noknopōepo, Diosa buttida oa'ika' o'noknopōnok. ³⁴Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate. Diosa ke'nen nokiregda o'yok. Jesústaj o'yok. Dakhuapa ke'nen nokireg o'yoknok. Diosen hua'a o'mana'ika'. ³⁵Apag Huasi'potaj di' o'e. Aya'en huairida kag'po o'ta'mona'uy. ³⁶Kenomey Diosen Huasi'potaj o'noknopōepo onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. Kenomey Huasi'potaj oknopōehue' o'nepo onte'ti Diosere noeonhuahuahue' o'neapo. Diosa kenomeytaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

Jesús Samaria huadariyo huag'eri ettone'ere on'batia'pakuyate.

4 ^{1,2}Ken, Jesústaj huakka'ada on'peēdepo huaboa'da on'tahua'uyate. Huaboa'da on'nigpeika'uyate. Bautiza e'magkade'te Jesústaj on'nigpeika'uy. Jesúsnayo bautiza kahue' e'eada oro'omeya huanigpeika'eria bautiza o'magkika'uy. Juantaj sue'ada o'noknopōe'uyate. Kenda fariseo huairia on'tipeēdeme'te, Jesúsá o'maknokotuy. ³Ken o'maknokotpo, Judeaya' o'bakhua'uy. Galilea huadariyo o'kume'uy. ⁴Ken Galilea huadariyo o'hua'po, Samaria huadariyo pokdik o'uy. ⁵Samaria huadariyo huakka' jak Sicarte o'tiakuy. Sicar Jacobkudaken ta'bate ibodteda o'e. Ta'ba Jacobkudaken huasi'po Josékudaktaj o'yokuyate. ⁶Kenteda Jacobkudaken huē'ey sorokkogyá' hua'eg o'uyate. Jesús bidteda o'hua'epo o'arogpo, o'huaduy. Tokhuada' e'huadte o'huaduyate. Huē'ey sorokkogte o'manighuad'uy. ^{7,8}Oro' Jesúsén huanigpeika'eri aypo a'baetuya'po, huakka' jakyo o'hua'demey. Samariaeri ettone' huē'ey a'egatuya'po o'tiakuyate. —Huē'ey beyok. —Jesúsá ona'uyate. ⁹Judío aratbuta Samaria huag'eritaj batia'pakhue' o'ika'nig'a Jesústaj ettone'a o'peēdepo,

—O'na judío aratbut i'enig'a, Samaria huag'eri do ijje'y. ¿Menpa' huē'ey beyoka' do'taj mena'? —Samaria ettone'a Jesústaj ona'uyate.

¹⁰—Diosa huanounhuahuika' huē'ey e'yokta' be'tipakne. “Huē'ey beyok.” Ontaj ona'nig'a, “Huanounhuahuika' huē'ey beyok.” Do'taj meknopōepo ena'nayo huanounhuahuika' huē'ey o'yokapone. —Jesúsá ettone'taj ona'uyate.

¹¹—Hua'eg toēhue' i'ene. Sorokkog huabidkogyoda huē'ey o'e. ¿Meya' huanoeanhuahuika' huē'ey i'egapo, huairi? ¹²Oro'en adhuea'pane'a Jacobkudak in sorokkog bo'yokuyne. Ke'nada o'mayika'uyatenig. Ke'nen huasi'po kenpa'ti on'mamay'ika'uyate. Ke'nen vacakon o'mamay'ika'uyate. Oro'omeytaj in sorokkog bo'yokon'uyne. ¿Menpa' Jacobkudakitipi sigda huairi oē'uynig'a, o'na huahuak huairi i'e? —Ettone'a ona'po,

¹³—Be'api' in sorokkog huē'ey o'maypo, onte'ti maymaya' o'da'ikanig'a, ¹⁴aya'ada do'taj moknopōepo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Konig huanoeanhuahuika' huē'ey o'yoknok on'may'po, huanopoyo o'unhuahuika'apo, onte'ti “maymaya' ijjay” ahue' o'neonhuahuika'apo. Do'taj moknopōepo Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsá ona'uyate.

¹⁵—Ken huē'ey beyok. Onte'ti maymaya' ahue'dik a'eya'po, iyo sorokkogyo huē'ey a'egya'po tiakhue'dik a'ikaya'po o'nen huē'ey ijmayapoy, huairi. —Ettone'a ona'po, Jesúsén hua'ataj nopoenkahue'da kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopōehued o'epo kenda Jesústaj ona'uyate.

¹⁶—Yahuati'. O'nen huatoē'taj yatotiak. —Jesúsá ona'uyate.

¹⁷—Huatoē toēhue' ijje'y. —Ettone'a ona'uyate.

—Huatoꝝ toꝝhue' ijjeꝝ. Buttida ia'.
 18Huabaniga' i'taꝝ'uy'niꝝ'a. Oyda kentaj
 e'dipakada o'nen huatoꝝ ehue' o'ꝝ. Kenda
 buttida ia'. —Jesúsa ona'uyate.

19—Diosen hua'a huamanbatia'pakera
 o'ꝝ, o'tinopoꝝene, huairi. 20In o'te'yo
 “Huaboro'da i'ꝝ, Apag Dios.” Oro'
 onaratbutyo' adhueva'pane'kudak Samaria
 huadari huæ'eriomeꝝa
 on'tiona'pakika'uyate. Jerusalén huakka'
 jakyo “Huaboro'da i'ꝝ, Apag Dios.”
 Tiona'pakdik mo'ene. Opuḁa judío
 aratbut on'mana'ika'. —Ettone'a
 ona'uyate.

21—Men'pæꝝ', ettone'. A'ti meyopi'
 mo'epo Apag Diostaj tiona'pakdik mo'ene.
 Apag Diostaj a'tiona'pakya'po in ote'te
 tiakhue'dik mo'æapone. Kenpa'ti
 a'tiona'pakya'po Jerusalényo huahue'dik
 mo'æapone. 22Opud Samaria huæ'eria
 Diostaj nopoꝝhue'da nama'da
 mo'tiona'pakniꝝ'a, oro'omeynayo judío
 aratbut o'epo Diostaj oknopoꝝepo daka'
 o'tiona'pakikay. Diosen
 huamanopo'korea'eri judío aratbut o'ꝝ.
 23,24Apag Dios nokireꝝ o'epo buttida
 oa'ika'. Apag Diosen hua'a buttida o'ꝝ. Oy
 kenpa'ti nogokkon aratbut
 huadankopo'da Diosen buttida hua'ataj
 o'noknopoꝝepo Apag Diostaj
 on'tiona'pakapo. Diosen Nokireꝝa
 o'manopo'toꝝnok Apag Diostaj
 on'tiona'pakapo. Kenda Apag Diosa o'pak.
 —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

25—Nogok Diosa Cristotaj
 o'ta'mona'apo, yoknopoꝝe. E'tiakde'te
 aya'da o'manmadika'apo. —Ettone'a
 ona'uyate.

26—Cristo do ijjeꝝ. Doa on'batia'pakniꝝ
 Cristo ijjeꝝ. —Jesúsa ona'uyate.

27Jesúsa ettone'taj kenda e'nade'te
 oro'omeꝝa Ettone' huanigpeika'eri Jesúste
 o'tiakuy. Jesúsa ettone'taj o'batia'paknok
 oro'a o'tiahuaypo o'me'puke'uy.
 (A'nennada judío huamanmadika'eri

ettone'taj batia'pakhue' o'nika'uy.)
 “¿Ka'tia'po ettone'taj ina'pak?” “¿Kate
 i'pakpo ia'?” Jesústaj onahue' o'uy.

28Ettone' sorokkoso o'huadanpo
 okhua'uyate. Ke'nen huakka' jakyo Sicar
 okhua'uyate. Huakka' jakyo o'kudondepo,
 huakka' jak huæ'eritaj o'mana'po,

29—Sorokkogte huabokereka
 behuatiakpo do'taj 'urua'da
 menbatia'pakne. Nog huadaribayoeri
 o'eniꝝ'a aya'da nogok nogok ijkikame'nig
 kenda mena'ne. Aya'da o'nopoꝝepo
 mena'ne. Ke'na Cristo ya'etpi'. —Ettone'a
 ke'nen aya' huakka' jak huæ'eritaj
 o'mana'uyate.

30Ken huakka' jakya' huakka'ada
 on'maorokonpo, Jesústaj on'huatiakuyate.

31Huakka'da aratbut tiakhued e'ne'te,
 —Yabape', Huamanmadika'eri. —Oro'
 ke'nen huanigpeika'eria ona'uyne.

32—Bapeahue' ijjeꝝ. Nogda aypo
 ijtoꝝniꝝ opud nopoꝝhue' mo'ene.
 —Mona'uyne.

33—Be'api' kentaj aypo yanigtotiaketpi',
 o'nopoꝝepo oro'omeꝝa huanigpeika'eria
 huayahuaya o'batia'pakuy.

34—Diosa do'taj me'ta'mona'uyne.
 Katepi' Dios o'pak kenda ijkikay. Aya'da
 ke'nen ijkuhuitapoy. Ke'nen ijjeretpakpo
 ijkika'po, do'hued aypo konig o'ꝝ.

35Opudomeꝝ aypotaj huakka'
 mo'nopoꝝepo, “Aypopi' boyoghued eꝝ'te
 a'ti botta' botta' puug o'boyogaponok
 jakyo totiakdik o'æapoy.”
 Mo'batia'pakika'nig. Oy konig e'boyog
 a'eya'po huakka' aratbut on'batiakdenok,
 yan'tiahuay'. Oy huakka'ada
 e'nopo'korea'ta' on'pak. Huakka'ada
 Diostaj eknoꝝta' on'pak. 36,37“Nogtiada
 o'batuke'. Noga aypo o'totiak.” Ken
 buttida on'batia'pakika'uy. Konig
 huabatuke'eri ijjeꝝepo konig huakkuruda
 Diosen hua'a daka' ijmanmadikay.
 Opudomeꝝ konig aypo huatotiakeri
 mo'epo do'hued hua'a

mo'manmadikika'aponok huakka'ada do'taj mo'nigpeika'apone. Doere Diosere mo'noehnuahuika'apone. Konig dakhuaa opudomeya doere mo'durugpakonhuahuika'apone.

³⁸Nogomeya on'manmadikadhua'de'uy. Aratbut idada oknopohue' o'nuypo kanoknopoe'po opudomeya kan'manmadike'po do'a on'ta'mona'uyne. Opudomey huakkuru huamanmadika'eriere mo'manmadika'nok mo'maknopoea'apo. —Jesúsa oro'taj mona'uyne.

³⁹Ken jakte huakka' Samaria huage'eri o'nika'po, "Aya' nogok nogok ijkika'uynigda." Mena'ne. Ettone'a o'manbatia'paknok, huakka'ada Samariayo huage'eria Jesústaj o'noknopoe'uy. ⁴⁰Samaria huage'eri on'huatiakde. "Oro'omeytaj bota'huadunhua'." Jesústaj o'nona'uy. Kente botta' huame'noe o'uyynok.

⁴¹Jesúsen hua'ataj on'peepo nogiti huakka'ada o'noknopoe'uy.

⁴²—Ontayo'da on'peepo oknopohue' o'e'nig'a oy Jesústakon on'peedepe oknopoe'y. Jesús Diosen Cristo o'e. Diosa mo'nigta'mona'uyne. Aratbuten dakhuea' e'ka' kabakkahue'po, huamanopo'yareadhua' o'e monoknopoe'y. —Ettone'taj o'nona'uy.

Jesúsa gobierno huairiensi'potaj o'yarea'uy.

⁴³Botme'noe Sicar huakka' jakyo o'edepe oro'omeyere Jesúsa o'bakhua'uy. Galilea huadariyo o'hua'uy. Galilea huadariyo Jesús o'kerekyate. ⁴⁴Diosen hua'a huamanbatia'pakerien jak huage'erimeynayo Diosen huamanbatia'pakeritaj e'peeta' pakhue' o'nika'. Jesúsa Galilea huage'eritaj o'manbatia'pakuynig'a. ⁴⁵Galilea huadari huage'eri Jerusalényo aypo

fiestate o'neme'te. Jerusalényo Jesúsa 'urua'nanada konig Dios ekapa' o'kame'nok on'tiahuay'uyate, Galilea huage'eria. Jesúsa teynanada o'kame'nok Galileayo e'kumejde'te durugteda Jesústaj o'de'uy.

⁴⁶Ken, Caná huakka' jak Galilea huadariyo keyo huage'eytaj vino o'kame' onte'ti Jesús o'tiakuy. Capernaum huakka' jak meyo'hue'da o'epo Capernaum gobierno huairiensi'po o'digpakuyate. ⁴⁷Judea huadariya' Jesúsa o'tiakdepo, Galilea huadariyo Jesús o'ika'. Kenda Capernaum huairi o'tipeedepe Jesústaj o'huahua'depo, "Capernaum huakka' jakya' do'huedsi'po o'bueyapo. Bohua'. Betayarea'." Dig'a da ona'uy.

⁴⁸—Opud Galilea huage'eri do'hued hua'a eknopoe'ta' pakhue' mo'e. 'Urua'da eka'nayo konig e'bayarea'nayo do'hued hua'ataj yanoknopoe'apetpi'. —Jesúsa Capernaum huairitaj ona'uy.

⁴⁹—Bueyhued ee'te do'huedsi'pote bohua', huairi. —Jesústaj ona'uy.

⁵⁰—Yahuati'. O'nensi'po o'yarede o'noe. —Jesúsa ona'uy. Jesúsen hua'ataj buttida oknoponpo jakyo o'kume'uyate. ⁵¹Jakyo e'kumejte dagte ke'nen huanaba'a on'huatiakpo, on'dejpo,

—O'nensi'po o'yarede, o'noe. —Ke'nen huanaba'a o'nona'uyate.

⁵²—¿Menoka' ya'yarud? —O'mana'uy.

—Ikken niokpo tokhuad e'huadte o'yareme'. —Huanaba'a o'nona'uyate.

⁵³Kente niokpo e'huadte "O'nensi'po o'yarede o'noe." Jesúsa mename'ne. Huasi'poed huaoa o'nonponpo. Ke'nen huabetomeya Jesús Diosen Huasi'po Diosya' o'tiakuyate, o'noknopoe'uyate.

⁵⁴Judea huadariya' Jesús o'kumejdepe Galilea huadariyo o'tiakuy. Galilea huadariyo huage'eytaj vino o'ka'uy. Kenpa'ti gobierno huairiensi'po o'yarea'uy.

Ken yakote huabokerektaj dakhue'
o'eonhuahua'uyate. Jesúsa o'yarea'uy.

5 ¹Nogok judío aratbut onte'ti on'mabape'apo, Jerusalénya' on'mabape'apo kenpa'ti on'tiona'pakapo. Jesús Jerusalén huakka' jakyo onte'ti o'behuikon'uy. ²Jerusalén huakka' jak kurupen huida e'tiokpaka' akbogpe o'e. Akbogpedik o'dikka'uy oveja. Oveja akbogpete yako o'e. Yakodik o'dikka' Betesda. Betesda yako akta'bogpete huabaniga' ba'ak o'e. ³Ba'akyo huakka'da o'nonpabahuedika'. On'digpakpo o'nonpabahuedika', ekpobig o'nonpabahuedika', huakket o'nonpabahuedika', e'huetihuarotaj o'nonmaboika'. ⁴Yakote nogok nogok Diosen huata'moneri on'huarakatuika'. O'tiakdepo yakotaj o'tihuaroa'uynok. Yako karogda e'tihuaroyo be'api' huakkuruda yakudontaj o'bayarea'ika'uyate. Katepi' dakhue' e'ne'te o'bayarea'ika'uyate. ⁵Kente treinta y ocho huabayok nobokerektida dakhue' enpahued o'unhuahua'uyate. ⁶Jesús okmapie'ahuaddik huame'noete yakote o'tiakdepo, enpahuedika'taj o'tiahuaydepo onpahuedunhuahuika' oknopopepo, —¿E'yarea'ta' menpa' i'pak? —Ona'uy.

⁷—Yako e'tihuarote be'api' do'taj tohuahue'dik me'nene. Do'a daka'da ijhua'nok, noga huakkuruda o'kudika', Huairi. —Jesústaj ona'uy.

⁸—Yabo'. Colchón ya'udpo, yahuae'. —Jesúsa ona'uy.

⁹Ijhuiti ehue' o'yaread'uy. Colchón o'udpo o'hua'ud'uy. Okmapie'ahuaddik huame'noete o'yarea'uy.

¹⁰Okmapie'ahuaddik huame'noete sigpi' kahue'dik mo'ene. Judíoen adhuae'pane' nama'da on'manika'uynok,

—Okmapie'ahuaddik huame'noe o'енок colchón tohuahue'dik o'ene. —Judío huairia o'nona'uy.

¹¹—Kenbokereka do'taj be'yarea'ne. “Colchón ya'udpo yahuae'.” Ke'na mena'nok ijkay. —Judío huairitaj o'mana'uy.

¹²—“Ya'udpo yahuae'.” ¿Be'a on'taj mena'? —Judío huairia o'nona'uy. Jesúsa dakhue'da ona' on'nopopepo o'nona'uy.

¹³Jesúsindik nopqehued o'epo kenpa'ti ke'na be'yareadne nopqehue' o'uy. Kenpa'ti huakka'ada aratbut o'nenok Jesúsa okhua'nok Jesústaj tiahua'yhue'dik o'epo. ¹⁴Nogok Jesúsa Diosen jakyo o'huahuay'uy. Huayareritaj o'huahuay'uy.

—Eya', o'yaraddene. Dakhuea' onte'ti kahue' ya'e'. Onte'ti dakhuea' eka'nayo nogiti dakhue'da i'epone. —Jesúsa ona'uy.

¹⁵Kenoka' judío huairite o'hua'uyate. “Jesúsa be'yareadne.” Huabokereka o'batia'pakuy. ¹⁶Okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús kenda o'ka'nok Judío huairia Jesústaj huabo'da diga'da on'huadiaypo dakhuea' on'huaadhuahuika'po, kenpa'ti e'arakta' on'tipakonhuahuika'uyate.

¹⁷—Oy kenpa'ti do'hued Apag Dios o'kika' doakon ijkikay. —Jesúsa o'mana'uy.

¹⁸Okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbut kahue'dik yane', kenda judío huairien adhuae'pane'a on'manika'uyning'a. Jesúsa manigpeehue' o'epo okmapie'ahuaddik huame'noete o'yarea'po. Kenpa'ti Dios do'hued Apag me'taene, oa'po. “Konigti Dios ijjejey.” Jesúsa oa'nok, judío huairia on'nopopepo nogiti diga'da e'arakta' o'deretpakuyate.

Katepi' Apag Diosa kenda o'paknok Diosen Huasi'poa o'ka'.

¹⁹—Do Diosen Huasi'po ijjejo do'huedda kahue'dik ijjejey. Katepi' Apaga o'paknok kenda do Diosen Huasi'po ijjejo ijkikay. Konig do'hued Apag o'ka' konigti ijkay. Buttida ijjejey. ²⁰Kenpa'ti Diosen

Huasi'po ijjenok do'taj di' me'ene. Aya'da Diosa o'kika'po kenda do'takon me'nopoea'ne. Huabokerektaj ijyarea'dey. Nogiti 'uruu'da ijka'apoy. iKenpihuay! A'dik mo'ea'pone. ²¹Aratbut en'bueyde'te onte'ti Diosa manoea'dik o'e. Konigti do Diosen Huasi'po ijje'po e'bueytapi' e'manoea'ta' i'pakpo ijmanoea'apoy. ²²"Dakhuea' i'ka'." Apagayo'da aratbuttaj ahue' o'e. Apaga o'paknok, "Dakhuea' i'ka'." Doa Apagen Huasi'po ijje'po a'dik ijje'apoy. ²³Kenda Apaga o'paknok, "Diosen Huasi'po huadakda o'e." Aya'ada do'taj on'tia'pakapone. Konig Apagtaj huadak on'tia'pakpo, konigti do'taj huadak on'tia'pakapone. "Huasi'po huadakda o'e." Be'api' do'taj tia'pakhue' ee'nayo konigti "Apag Dios huadakda o'e," tia'pakhue'da o'ne. Apaga do'taj me'ta'mona'uayne.

²⁴Aya'ada do'taj daka' on'peepo kenpa'ti Apaga me'ta'mona'uayne, o'noknopoe'po doere kurudyo on'noeonhuahuika'apo. "Dakhuea' boka'ne." Diosa onahue' mo'ea'pone. Konig Diostaj en'nopo'bueyde on'nige'nig'a Diosa mo'manoeanhuahuika'apone. Buttida ijjay. ²⁵Nogok kenpa'ti oyda kenomeya konig Diostaj on'nopo'bueydenig'a Apag Diosen Huasi'potaj on'pe'apo. On'nigpe'epo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Buttida ijjay. ²⁶Apag Dios o'noeonhuahuika'po onte'ti manoeanhuahuika'dik mo'ene. Diosa o'paknok do Diosen Huasi'po kenpa'ti aratbuttaj onte'ti manoeanhuahuika'dik ijje'y. ²⁷Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uayne. Konigepo, "Dakhuea' i'ka'ne." Aratbuttaj mana'dik ijje'y. ²⁸Kenda mepu'kehue' yane'. Kena'po nogok aya' huabueyeri kubarakya' do'taj on'pe'apo. ²⁹On'maorokonka'apo. Huadak huakika'eri onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. Dakhuea'

huakika'eri pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

**Jesústaj kanoknopoe'po "Jesús Diosen Huasi'po o'enek Diosa o'ta'mona'uayate."
Juana o'mana'uy. Kenpa'ti Jesústaj kanoknopoe'po konig Dioseno'da ka'dik o'epo Jesúsa o'ka'uy.**

³⁰—Do'huada ijnopoe'po kahue'dik ijje'y. Konigti Apag Diosa mena'nok ijjay. Buttida ijja'ikay. Kena'po katepi' do ijpakpo kahue' ijikay. Kenda Apag Dios o'paknok ijikay. Apag Diosa me'ta'mona'uynok. ³¹Do'a Diosen Huasi'po ijje'y. Do'huayo'da ijnopoe'po ea'nayo kenpa' ahue' ijje'aynig'a konig buttida do'hued hua'a peehue'dik o'nene. ³²"Do'hued Huasi'po me'ta'ene." Diosa be'huaa'ne. Do'taj buttida be'huaa'nok do'taj pe'e'dik o'nene ijnopoe'y. ³³"Jesús be'ati ya'eta'po." Juantaj opudomeya mo'ta'moname'. "Jesús Diosen Huasi'po o'e." Juana buttida do'taj be'huame'ne. ³⁴"Jesús Diosen Huasi'po o'e." Huabokereka e'huaa'te donayo peehue'dik ijje'y. Opudomeyanayo Juantaj nigpe'edik mo'epo do'taj oknopoe'dik mo'ene Diosere a'noeonhuahuikaya'po do'taj oknopoe'dik o'nene. O'nona'ne. ³⁵Juan konig jeyda huakjey 'uruda o'ta'te, Juana 'uruda o'manmadikikame'po. Opudomey judío aratbuttaj mon'madikikame'ne. Opudomey huakjeytaj mo'durugpakatume'ne. Juantaj mon'pe'epo mo'durugpakatume'ne. ³⁶Dios do'hued Apag o'epo do'taj me'ta'mona'uayne. Kenda Juana buttida behuame'ne, opudomeytaj moname'nok do'taj oknopoe'dik mo'enek. Kenpa'ti konigepo katepi' 'uruu'da Diosayo'da ka'dik o'e, doakon ijikika'nok Diosa o'ta'mona'uy oknopoe'dik mo'ene. ³⁷Kenpa'ti Apaga Apagba'te do'taj be'tia'pakuyignig'a opudomey judío huairinayo Diostaj tiahuyhue' mo'ika'po

kenpa'ti nigpeehue' mo'ika'po, ³⁸ke'nen hua'a e'peeta' pakhue' mo'e. Diosa o'ta'mona'uy. Do'taj oknopogehue' mo'ene. ³⁹Apagba'a do'taj be'tia'pakne. Opudomeynayo do'taj oknopogehue' mo'ene. Diosya' o'tiakuy oknopogehue' mo'epo Apagba'tayo'da mo'mona'pakika'po, Diosere o'noehuahuika'apoy nama'da mo'nopogehue' mo'enek Diosere noehuahuikahue' mo'ea'pone. ⁴⁰Aya'ada do'taj o'noknopogepo Diosere on'noehuahuika'apo. Opud judío huairinayo do'taj eknopog'eta' pakhue' mo'ene.

⁴¹“Huadak o'e.” Huabokereka do'taj e'huaa'ta' pakhue' ijje. ⁴²Opud judío huairia Diostaj di' ehue' o'ne doa on'tinopogehue'. ⁴³Apag Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. Opudomeynayo do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nene. Nog huabokerektaj Diosa ta'monahue' ee'tada opudte e'bahuatiaknayo kentanayo mo'nigpeea'po. ⁴⁴“Huadakda mo'ene.” Aratbuta enata' e'peeta' bo'pakika'. “Huadakda mo'ene.” Diosa enata' e'peeta' pakhue' mo'ene. Kena'po Diosya' o'tiakuy oknopogehue'dik o'nene. ⁴⁵Opudtaj, “dakhuea' ogkika'.” Apag Diostaj Jesús a be'huaa'apone. Nopogehue' yane'. “Opud dakhuea' bokika'uynig.” Moisésanayo kenda bo'huaa'apone. Moisésaj nama'da bo'ika'. ⁴⁶Moisésa do'taj o'timadoya'uyate. Opud Moisésaj hueretda oknopogehue' mo'epo kena'po do'taj oknopogehue' o'nene. ⁴⁷Kenda Moiséskudaka o'madoya'uyate oknopogehue' ee'nayo, do'hued hua'ataj kenpa'ti oknopogehue' mo'ea'pone. —Jesús a judío huairitaj o'mana'uyate.

Jesús a cinco mil huabokerektaj o'batobape'uyate.

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17)

6 ¹Ken, Galilea e'pog konogda o'dikka' Tiberias. Nogok Galilea e'pog Jesús

okteg'uy. Oro'omeyere okteguy. ²Jesús e'hua'te huakka'ada aratbut on'tahua'po, kena'po konig Diosyo'da ka'dik o'e, konigti Jesús a nogok nogok o'ka'po, dakhue' e'netaj o'bayarea'uy. Konigepo huakka'ada on'tahua'uy. ³A'ti huakupayo o'behuikuy. Oro'omey Jesús en huanigpeika'eriere mo'batohuaduyn. ⁴A'ti judío huakurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' aypo fiesta o'ea'po. Konigepo huakka'da aratbut o'nuy. ⁵Huakka'da aratbut ogkupopakdepo en'batiakte Jesús a o'batiahuay'uy. Felipetaj

—¿Huakka'da on'batiakte kan'bape'po meya' pan o'baeyapet? —Jesús a Felipetaj ona'uy.

⁶Menpa'ti Felipea oa'apo e'nopog'eta' o'pakpo ona'uy. Kenda ijka'apoy soatayo' Jesús a o'nopog'uy.

⁷—Pan huabae' doscientos denarios huakupe ee'nayo aya'ada aratbuta sue'pi' pan bapehue'dik o'ne. —Felipea ona'uy.

^{8,9}—Huabokereksi'poa nogmanigida cebadaog' pan botta' biigere o'toenig'a kenniga aratbuta kate bapehue'dik o'nenok. —Andrés a, Simón Pedro en huama'buy o'epo ona'uy. Jesús a taj ona'uy.

¹⁰—“Yan'bahuad.” Yan'mana'. —Jesús a oro'taj mona'uyne.

Kenteda huakka'da mire o'uyate. Ken aya'da on'bahuaduy. Cinco mil huabokerek o'nuy. ¹¹Jesús a pan o'toepo Diostaj dakiti o'tiona'pakuy. Oro'omey ke'nen huanigpeika'eritaj o'posakea'po bo'yoke'po aratbut en'bahuadte oro'omeya' o'bayoke'uy. Konigti biig o'manokpukpukpo bo'yoke'nok oro'omeya' o'bayoke'uy. Noga huakka' enpakok huakka' o'bayoke'uy. Dapoteya'da on'bape'uy. ¹²Kenoka' aya'da dapotey e'nede'te,

—Pan huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere bapehue' ene' yan'baea'. Ken sigpi' parahue'dik ka'e'po. —Oro'taj mona'uyne.

¹³Ken o'baea'uy. Doce kusogyo cebada pan boro'ta'sujmon hueda'hueda'da o'kuda'uy. ¹⁴Kenda konig Diosayo'da ka'dik o'e Jesús konigti o'ka'nok aratbuta on'tiahuayo,

—Diosen hua'a huamanbatia'pakeri oro'omeytaj mo'nigtiakapone, Apag Diosba'a oa'. Kentaj ekpog'e o'niginhuahuika'uy. Dapi' Jesús Diosen hua'a huamanbatia'pakeri o'e. —Judío aratbuta on'batia'pakuy.

¹⁵Jesústaj mon'tohua'. Oro'omeyen gobierno huairi ka'e. Huakka' aratbut egkupopakte huanopoya'da on'nopog'euy. Jesús a'onokotpo, o'bakhua'po nogtia'da ote'yo o'bakbehuiakuyate.

Jesús huahuetiudte o'hae'uyate.

(Mt. 14.22-27; Mr. 6.45-52)

¹⁶Ken osikdenok oro' Jesús en huangipeika'eri e'pogte o'hua'uy. ¹⁷Kusi'peyo o'bakudpo, Capernaum huakka' jakyo e'pog o'noktegpo ektegte o'baksikpo, Jesús tiakhued ee'te ¹⁸diga'da o'bapokpo e'pog huakka'da o'kuta'huaropakuy. ¹⁹Bidteda e'huade'te, e'pog huahuetiudte Jesús o'hae'po kusi'peyo Jesús a'huatiakte oro' o'tiahuay'uy. Jesústaj o'tiahuayo o'me'pukon'uy.

²⁰—Do ihuey. Me'pukhue' yane'. —Jesús mona'uyne.

²¹“Kusi'peyo yakud.” Durugteda ona'depo, e'kudde'te ijhuiti ehue' akodpen o'hua'depo on'betuy.

Aratbuta Jesústaj o'dukuy.

²²Ken eme'te akodpen huakka'da aratbut o'nuyate. Kente cinco miltaj o'batobape'uy. 'Ikken nogkusi'petida o'eme'. Ken kusi'peyo Jesús kudhue' o'eme'nok Jesús en huangipeika'eriomeynayo on'bakudpo o'nokbahuame'nok on'batiahuaya'uy.

²³Tiberias huakka' jakya' kusi'pe

o'batiakuyate. Huakka'da aratbut on'batia'kuy. Kente Jesús Huairi pantaj dakiti o'tiona'pakme'. Pankon on'bapeme' kente ibodteda kusi'pe o'batiakuyate. ²⁴Kente Jesústaj huahuayhue'da ke'nen huangipeika'eritaj huahuayhue'da huakka'da aratbut kusi'peyo on'kudonpo Jesústaj o'dukpo Capernaumyo on'hua'uyate.

Jesús konig aypo huamanoeanhuahuika'eri o'e.

²⁵Ken akodpen kusi'pete on'betdepo Capernaumyo Jesústaj o'dukpo, onhuahuaydepo,

—¿Menoka' iyoda i'tiak, Huamanmadika'eri? —O'nona'uy.

²⁶—Konig Diosyo'da teyda ka'dik o'e, do konigti ijka'deme'nig'a kenda do'taj oknopogehue' o'nene. Pan ijbiamenok opudomey dapoteya'da mo'bapeme'po, kena'po do'taj o'dukne. Aypoyo'da bo'pakne. Buttida o'nona'ne. ²⁷Aypo kenpa'ti katetapi' bo'eretpakpi', a'baeya'po mo'baa'popi', bo'kika'nig'a aypo kenpa'ti nogda a'ti ehue' o'eapo. Konigepo aypoyo'da kenpa'ti katetapi' eretpakhue' yane'. Kikahue' yane'.

Aypoanayo mo'manoteypakpo sue'pi' mo'noea'ne. Doanayo Diosere manoeanhuahuika'dik o'nene. Do huabokerek iijenok Diosa

me'ta'mona'uyne. Do'taj mederetpakpo me'noknopog'e. Diosa be'tihuapoknok ijbayarea'mey kenpa'ti konig Diosyo'da teyda ka'dik o'e, konigti ijkamey.

—Jesús a'mana'uy.

²⁸—Diosen e'ka'ta' o'paki. ¿Diosen hua'a a'kaya'po kate ka'dik o'ey oro'? —Jesústaj nama'da o'nona'uy.

²⁹—Opudte Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj me'noknopog'e. Kenda Diosa o'pak. —Jesús a'mana'uy.

³⁰—Oro'omeya ontaj me'noknopog'e'po konig Diosyo'da o'kika', konigti yaka'.

Konig Diosa 'urua'nanada o'kika' o'na konigti eka'nayo oknopoeapoy. Diosya' o'tiakuyate oknopoeapoy. ³¹A'nennada oro'omeyen adhuea'pane'taj Moisésa o'batohuae'ika'uyate. Aratbut ehue' e'huae'ika'yo o'batohua'ika'uyate. "Maná aypo kurudya' o'batobape'ika'uyate." Apagba' oa'. —Jesústaj o'nona'uy.

^{32,33}—A'nennada kurudya' maná aypo Moisésa o'bayokika'uyate nama'da mo'nopoenig'a Moisésa bayokhue' o'uyate. Kurudya' Diosa maná aypo o'bayokonhuahua'ika'uyate. Maná ayponayo manoeanhuahukahue'dik o'e. Kurudya' do'hued Apag Dios me'ta'mona'uyne. Konig aypo huamanoanhuahuika'eri ijje. Aratbuttaj a'manoanhuahukaya'po ijtiakuy. —Jesúsa o'mana'uy.

³⁴—Kenda aypo bo'yokika'ne, huairi. —Jesústaj nopoenkahue' e'eadá o'nona'uy.

³⁵—Konig aypo huamanoanhuahuika'eri ijjeapo aratbuttaj manoeanhuahuika'dik ijje. Aya'ada on'nopo'korepo do'taj moknopoeapo mo'nigpeika'po konig noteyda durugnopo'da o'neonhuahuika'apo.

On'nopo'noeyonhuahuika'apo. ³⁶Opu domeynayo do'taj pakhue' o'nepo do'taj oknopoehue' o'nene. Konig huaboa'da o'nona'po, do'taj e'tiahuayme'pi' oknopoehue' o'nene.

³⁷Apag Diosa do'te aya'tada mo'ta'mona'ne do'taj moknopoeapone kenpa'ti do'taj mo'nigpeika'apone. Kenomeya do'taj me'noknopoenok ijbae'apoy, maenhue'dik ijjeapoy.

³⁸Kena'po kurudya' ijtiakuy Diosa me'ta'mona'uynok. Ke'nen e'ka'ta' ijpakpo ijtiakuy. Do huata'da e'ka'ta' pakhue' ijjeapo ijtiakuy. ³⁹Huakka' Diosataj huaknopoe'eri me'bayokuyne nogtipi' titikhue' mo'ea'apone. Kene'huaya'

huame'noete aya'tada ijmanoyhuada'apoy. Kenda o'pakpo Diosa me'ta'mona'uyne. ⁴⁰Diosa o'pakpo kenomey do'taj o'noknopoe'ne, do Diosen Huasi'po o'e o'noknopoe'po kenda mo'batia'pakpo Diosere on'noeonhuahuika'po kene'huaya' huame'noete onte'ti kenomeytaj ijmanoea'apoy. —Jesúsa o'mana'uy.

⁴¹—Do konig aypo huamanoanhuahuika'eri ijje. Kurudya' do'hued Apag Diosa me'ta'mona'uyne." Jesúsa oa'nok judío huairia Jesústaj on'huadiayo on'huamahui'ia'po,

⁴²—In huabokerek Jesús o'e. Josénsi'po o'e. Ke'nen huaoj ke'nen huayekon okiej. "Kurudya' Diosa me'ta'mona'uyne." ¿Mena'po kenpa' a'dik ya'e? —Judío huairia onpapayo' on'batia'pakuy.

⁴³—Onpapayo' huaahue' mene'. ⁴⁴Apag Diosa me'ta'mona'uyne. Huakka'tada Diosa o'batihuapokpo, do'taj huaknoponhua' o'batihuapok. Kenomey huaknopoe'eritaj ijmanoyhuada'apoy. Kene'huaya' huame'noete ijmanoyhuada'apoy. Diosere on'noeonhuahuika'apo. ⁴⁵—Diosa aya'tada o'manopoea'apo." Diosen hua'a huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate. Konigepo aya'ada Apagtaj on'peepo o'noknopoe'po do'taj apak mo'nigpeika'apone.

⁴⁶Apag Diosya' ijtiakuy, do'ayo'da Apagtaj ijtiahuayika'uy. Nogomeynayo Apagtaj tiahuayhue' o'nikame'te.

⁴⁷Kenomey do'taj o'noknopoe'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Buttida ijjay.

⁴⁸Do konig aypo huamanoanhuahuika'eri ijje. Aratbuttaj ijmanoeanhuahuika'apoy. ⁴⁹Aratbut ehue' e'ika'yo opuden adhuea'pane' o'neonhuahuika'uyate. Diosa maná aypo e'bayokika'tada Diosere noeonhuahuikahue' o'nyuate.

On'mabuey'uyate. ⁵⁰Nog aypo o'ē. Huamanoeanhuahuika' aypo o'ē. Donayo konig huamanoeanhuahuika' ayponig ijje. Kurudya' ijtiakuypo. Konig huamanoeanhuahuika' aypo en'bape'nayo, bueyhue' on'noeonhuahuika'apo. Kenda huamanoeanhuahuika' ayponig ijje. ⁵¹Aypo huamanoeanhuahuika' do konig aypo ijje. Kurudya' Diosenbaya' ijtiakuypo, aya'ada in aypo e'bape'nayo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Ken huamanoeanhuahuika' aypo konig do'hued huaso' o'ē. Aratbut kan'noeonhuahuika'po ijmanigbueyapoy. Do'taj oknopog'dik mo'ene. —O'manbatia'pakpo kenda Jesúsa o'mana'uy.

⁵²Huayahuaya judío huairia on'batia'pakpo, —Menpa' ke'nen huaso' pe'dik o'ēnok yaa'. —On'batia'pakuy.

⁵³—Do Huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne do'hued huaso' bapehue' ee'nayo, do'hued mimi mayhue' ee'nayo onte'ti Diosere noeonhuahuikahue' mo'ēapone.

⁵⁴Kenomey do'hued huaso' on'bape'po kenpa'ti do'hued mimi on'mai'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Diostehuapa' kene'huaya' huame'noete kenomeytaj ijmanoea'apoy. ^{55,56}Kenda o'nona'nig do'hued huaso' huamanoeanhuahuika' aypo o'ē. Do'hued mimi buttida huamai' mimi o'ē. Aya'ada do'hued huaso' on'bape'po do'hued mimi on'mai'po doyo'yo' o'nika'. Do kenpa'ti kenomeyere ijikay. ⁵⁷Do'hued Paga me'ta'mona'uyne. Apaga o'noeonhuahuika'po do'takon me'noeanhuahuika'ne. Aya'ada konig do'taj mo'bape'po do'taj moknopogepo doere on'noeonhuahuika'apo. ⁵⁸Do konig aypo huamanoeanhuahuika'eri kaē'po kurudya' Diosa me'ta'mona'uyne. A'nennada adhuea'pane'taj Diosa maná

aypo kurudya' o'bayokika'uyate. E'bape'ika'ada nogok on'mabuey'uyate. Aya'da do'taj moknopogepo konig huamanoeanhuahuika' aypo on'bape'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

⁵⁹Capernaum huakka' jakyo judío aratbuten huaitake' jakyo Jesúsa o'manmadika'po kenda o'mana'uy.

Jesúsen hua'a o'manoeanhuahuika'apo.

⁶⁰Sue'da huakka'mon Jesúsen huanigpeikaeria on'peeondepo, —Jesúsa o'manmadika' kenda kahue'dik o'ene. Menpa' be'api nigpee'dik ya'net. —Kenomeya on'batia'pak'uy.

⁶¹Ke'nen huanigpeika'eri kenda on'batia'pakpo Jesúsa o'nopogepo, —¿Do'hued hua'ataj menpa' nigpee'hue'dik mo'e? ⁶²¿Do Huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne keyo kurudyo ijika'uy e'behukte opuda on'tiahuaydepo menpa' do'taj moknopogepet? ⁶³Diosen Nokirega o'manoeanhuahuika'. Aratbuten huaso'anayo manoeanhuahuikahue' o'ē. Do'hued hua'a ijmanay konig Diosen Nokireg o'manoeanhuahuika'apo. Do'hued hua'ataj moknopogika'po mo'nigpeika'po Diosere mo'noeonhuahuika'apone. ⁶⁴Kenda ijja'denig'a opudomey sue'ada oknopogehue' o'nene. —Jesúsa o'mana'uy.

Ken huakkuruda Jesúsa a'manmadikaya'po tiakhued o'epoed be'ati do'taj oknopogehue' me'neapone Jesúsa o'nopogika'uyate. Kenpa'ti Judasa kdarake'po be'titotiakapone Jesúsa o'nopog'uyate.

⁶⁵—Do Diosen Huasi'po ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj kanoknopogepo Diosa e'tihuapokenayo oknopog'dik mo'ene. Do'taj kanoknopogepo Diosa tihuapokhue' ee'nayo oknopogehue'dik mo'ene. —Jesúsa o'mana'uy.

⁶⁶Kenda e'manade'te huakka'ada ke'nen huanigpeika'eriomeya o'noknopoebatikuy. Onte'ti kenere ta'huahue' o'ne'uy.

⁶⁷—¿Opud kenpa'ti menpa' eknopoebatikta' bo'pak? —Jesúsa oro' doce huamata'mona'eritaj mona'uyne.

⁶⁸—Ehue', Huairi, o'na huanoeonhuahuika' hua'a ona'ika'ne.

⁶⁹Cristo i'epo, Diosen Huasi'po i'epo ontaj Diosa bektie'ea'uyate, Huairi. —Simón Pedroa ona'uy.

⁷⁰—Opud, doce huamata'mona'eri ijbaktie'ea'uyning'a, opuda' nogtatida toto' huairia mo'nopo'toeapone. —Jesúsa mona'uyne. ⁷¹Simónensi'po Judas Iscariotetaj o'batia'pakpo kena'po ken doce huanigpeika'eriya' kadarake'po o'batotiakapo Jesúsa o'nopoe'uy.

Jesúsen huama'buya Diosen Huasi'po o'e oknopounkahue' o'nuy.

7 ¹Nogok Galilea huadaribayo Jesúsa nogiti o'manmadikadhuahuika'uy. Nogyo nogyo o'hua'epo o'manmadikadhuahuika'uy. Kenoka' Judea huadaribayo nogyo nogyo e'manmadika'ta' pakhue' o'uy Jesúsa. Judeayo judfo huairia e'arakta' on'tipaknok. ²A'timon judfoen baak fiesta o'eapo, Jerusalénya' o'eapo. Siete huame'noe fiesta o'eapo. Aya'da judfo huabokerek on'bahua'apo. ³Kenoka' Jesúsen huama'buy Jesúste on'huatiakdepo, o'nona'po,

—Iyo Galileayo ikahue' ya'e', eg'. Fiestate Judeayo monhua'. Huakka'da o'nen huanigpeika'eri Judeayo o'ne, kenpa'ti 'urua'da Diosen i'kika'nig kan'tiahuaye'po. Konigepo Judeayo monhua'. ⁴Ontaj huakka'ada eknopoe'ta' e'paknayo, ontaj huakka'ada e'nigpeika'ta' e'paknayo iyo sue'da aratbut e'nahue'yo ehue'dik i'ene. Keyo huakka'da aratbut e'nahue'yo hua'dik

i'ene. Huairi o'e aratbuta me'noknopoe'po huakka' aratbut egkupopakya' 'urua'nanada yamanigkika', konig Diosayo'da ka'dik o'e yamanigkika', yabayarea'. —Jesúsen huama'buya Jesústaj o'nona'uyate.

⁵Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate kenpa'ti Jesús Diosen Huasi'po o'e Jesúsen huama'buy oknopoe'hued e'eada kenpa' o'nona'uyate. Jesúsere ehua'ta' on'pakpoda kenpa' o'nona'uy.

⁶—Oy huame'noenayo fiesta Jerusalényo huahue'dik ijjeý. Opudnayo menokapi' bo'pakpo hua'dik mo'ene. ⁷Huakka' aratbuta do'taj oknopoe'hue' o'ne. Konigti oknopoe'hue' o'nene do'taj. Konigepo kenomeya opudtaj huadiayhue' mo'ene. “Diostaj dakhuea' bo'kika'ne. Diostaj nigpeehue' mo'ika'ne.” Kenomey oknopoe'hue' huag'eritaj ijmanika'nok konigepo do'taj dig'a'da menhuadiayika'ne. ⁸Fiestayo yan'bahua'ti. Donayo huahued ijjeý. Oy huahue'dik ijjeý. —Jesúsa huama'buytaj o'mana'uy.

⁹Kenda Jesúsa e'nade'te huama'buya o'nokhua'uy. Jesúsnayo Galileayo o'ika'uy.

Nogok baak fiestayo Jesús o'hua'uy. Judío aratbuttaj o'manmadikanhua'uy.

¹⁰Jesúsen huama'buy kenpa'ti aya' huabokerekomey fiestate Jerusalényo on'hua'depo dagte aratbutbahue' o'nenok Jesúskon Jerusalényo o'hua'uy. Aratbut Jesústaj tiahuahue' o'maepo Jesús o'hua'uy. ¹¹Jesús Jerusalényo okyehued ee'te judío huairiomeya Jesústaj o'nonmabopo,

—¿Kenbokerek meyon ya'e'? —Judío huairia on'huaa'po.

¹²Jesústaj huakka'ada on'tia'pakpo, “Huadakda o'e.” Huakka'ada on'tia'pakpo, “Dakhue'da o'e. Nama'da o'manmadika'. Aratbuttaj engaña

jakyo e'manmadika'te judío huairinayo tohuahue' q'ne. Diosa o'ta'mona'uy, Diosen Cristo q'e. Dapi' judío huairia kenda oknopogehue' q'ne. ²⁷Ke'na Cristo ehue' q'e. Konigepo Jesús Galileayo huag'eri q'e o'nopoey. Cristo e'tiakde'te meya' ya'tiaket nopogehue'dik o'ea'poy. —Sue'da Jerusalényo huag'eria huabo'a'da nama'da huayahuaya on'manbatia'pakuy.

²⁸Kenda aratbuta nama'da on'batia'pakpo Jesús a o'nopoepo huakka' aratbut egkupopakte o'manmadika'po 'utta'da o'mana'po,

—Do'taj okjehue' q'nene kenpa'ti keya' o'tiakuy opudomeya oknopogehue' q'nene. Do huata'da ijpakpo tiakhue' ijje'uy. Dios kurudyo, hueretda Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opudomeynayo hueretda Diostaj oknopogehue' mo'ene. ²⁹Hueretda Diosa me'ta'mona'uynok Diosya' ijtiakuy. Konigepo Diostaj yoknopokay. Diostaj yokjey. Buttida a'dik ijje'y. —Jesús a 'utta'da o'mana'uy.

³⁰Jesústaj judío huairia on'huadiaypo e'bakudá jakyo en'tohua'ta' en'tipaktada Diosa Jesústaj o'tioka'nok tohuahue'dik q'nuy. Jesús kenok huabuey ehued o'ta'enk. ³¹Nogomey huakka' judío aratbut ogkupopakpo Jesústaj on'peepo Jesústaj o'noknopog'uy.

—Kenyo'da Diosen Cristo 'urua'da kika'dik o'ea'po. In huabokerek kenda o'kika'po. In huabokereka aratbuttaj o'bayarea'. Dapi' Diosen Cristo q'e Jesús. —Aratbuta on'batia'pakuy.

Diosen jakyo kente Jesús a e'manmadika'te fariseo huairia sorotataj on'mata'mona'uyate. Jesústaj kan'tohue'po on'mata'mona'uyate.

³²Jesús Diosen Cristo q'e. Aratbuta on'batia'pakpo fariseo huairi kenpa'ti sacerdote huamationa'pakika'eri huairiomeya on'tipe'edepo on'huadiaypo

Jesústaj kan'tohue'po kenomeyen sorotataj on'mata'mona'uyate. ³³Kenoka' huakka' aratbut egkupopakte Jesús a o'mana'po,

—Opudomeyere sue'da puug ijjeapoy. Kenoka' Diosyo ijkumejapoy. Diosa me'ta'mona'uyne keyoda ijhua'apoy. ³⁴Nogok do'taj o'dukaponig'a huahuayhue'dik o'neapone. Do'taj oknopogehue' q'nepo konigepo do'taj huatiakhue'dik o'neapone. —Jesús a o'mana'uy.

³⁵Judío aratbuta on'pe'edepo huayahuaya on'batia'pakpo,

—¿In huabokerek ka'tia' yaa'? ¿Meyon yahua'apet oro' huahuayhue'dik o'ea'pone? Nog huadaribayo keyo judío aratbut on'mamon'uyate nog aratbuttaj kamanmadike'po yahua'apetdapi'.

³⁶“Do'taj o'dukaponig'a huahuayhue'dik o'neapone.” “Do'taj oknopogehue' q'neapo konigepo do'taj huatiakhue'dik o'neapone.” Jesús a o'mana'. ¿Ka'tia' yaa'? —Judío aratbut huayahuaya on'batia'pakpo.

Diosen Nokirega huaknopog'eriennopo'taj o'manopo'to'ea'po. Diosa o'manoeahuahuika'apo. Diosere on'noeahuahuika'apo.

³⁷Fiesta kene'huaya' huame'noete 'urua'da ogkika'uyate. 'Urume'noe o'ika'uyate. Kenme'noete Jesús a o'bopo huakka' aratbuttaj 'utta'da o'mana'po,

—Be'api' durugnopo' ee'ta' e'paknayo do'taj kan'noknopog' do'taj kan'nigpe'e' ijmanopo'durugpakika'apoy. Konigti be'api' maymaya' ea'nayo hue'ey ijbayoknok on'durugpakapo. ³⁸Konig Diosba' oa'po, konig huakka' hue'ey on'mayika'po durugda o'neonhuahuika'po konigti kenomey do'taj beknopogepo durugnanada on'noeahuahuika'apo, Diosere durugteda on'noeahuahuika'apo. Nogomeytakon

on'manoeanhuahuika'apo. —Jesúsa
o'mana'uy.

³⁹Jesúsen huaknopog'eritaj Diosen
Nokirega o'manopo'to'epo. Diosen
durugteda ogkika'apo. Jesúsa kenpa'
o'batia'pakuy. En'batia'pakte Diosa ke'nen
Nokireg huaknopog'eritaj
manigta'monahued o'epo konigepo Jesús
bueyhued o'epo, kurudyo huahued o'epo,
Diosere ehued o'epo.

**Jesús Diosen huamanbatia'pakeri o'ë.
Huakka' o'noknopog'epo. Diosa
o'ta'mona'uyate, Diosen Cristo o'ë.
Nogomeya o'noknopog'epo. Diosa ta'monahue'
o'ë. Konigepo Cristo ehue' o'ë. Nogomeya
o'noknopog'epo.**

⁴⁰Kenda Jesúsa eade'te,
—Kentaj o'nonmabodhuahuika'uy
Diosen huamanbatia'pakeri Jesús o'ë.
—Huakka'ada o'da'uy.

⁴¹—Diosa o'ta'mona'uyate. Cristo o'ë.
—Nogomeya o'da'uy.

—Ehue'. Cristo ehue' o'ë. Galilea
huae'eri o'ë. Galileayo huae'eria Cristo
ehue'dik o'ëapo. ⁴²Cristo David huairien
adhuea' huayayo o'ëapo. Belényo
o'si'pog'apo kenteda David o'si'pog'uyate.
—Nogomeya o'da'uy.

⁴³Huakka'ada Jesústaj o'noknopog'uy.
Nogomeya oknopog'hue' o'nuy.

⁴⁴Huakka'ada kan'kude'po e'tohua'ta'
e'pakada tohuahue' o'nuy.

**Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate kenda judío
huairia oknopog'hue' o'nuyate.**

⁴⁵Fariseo huairitaj kenpa'ti sacerdote
huairitaj kenomeyen sorotataa
on'kume'uy. Jesústaj totiakhue'ada
on'kume'uy.

—Jesústaj yan'totiak. O'nona'ne.
¿Mena'po totiakhue' mo'ë? —Huairia
on'mana'uyate.

⁴⁶—In huabokerek 'urua'nanada
o'mana'. Ken konig manahue' o'ika'uy.

'Urua'nanada o'manmadika'. —Sorotataa
on'mana'uyate.

⁴⁷—Menpa' Jesúsa opudomeytakon
engaña mogka'de. ⁴⁸Oro'omey aya'
huairiada oknopog'hue' o'ëy. —Fariseo
huairikon oknopog'hue' o'ne. ⁴⁹Jesúsen
huaknopog'eria Moisésen hua'ataj
nopog'hue' o'ne. Diosa castiga kamagke'.
—Fariseo huairi on'huadiaypo sorotataj
huairitaj on'mana'uyate.

⁵⁰Nicodemo fariseo huairi o'epo
a'nenda sikyo Jesústaj a'batia'pakya'po
o'ta'huadbed'uyate. Nicodemoa nogomey
fariseo huairitaj o'mana'po,

⁵¹—Betapi', "Dakhuea' o'ka', castiga
kagke'po." Kenpa' ahued kenbokerektaj
peg'dik mo'ë. Katepi' dakhuea'pi' o'ka'
huakkuruda nopog'dik mo'ë. Kenpa'
Moisésen e'mana' o'ë. Kenda opudomey
mo'nopog'et. —Nicodemoa o'mana'uy. Nog
fariseo huairitaj o'mana'uy.

⁵²—Ka'tia', o'nakon Galilea huae'eri
i'epo ia'. Apagba' yatiahua'y. Galilea
huae'eri Diosen huamanbatia'pakeri
ehue'dik o'ëapo. Cristo Galileaya'
tiakhue'dik o'ëapo. Apagba'taj i'tiahua'yopo
kenda nopog'dik i'ë. —Judío huairia
on'diaypo nama'da o'nona'uy.
Nicodemotaj o'nona'uyate.

Ettone' nogbokerekereda o'bakde'uyate.

8 ⁵³Jak e'tahuae'yo aya'da
on'bahua'uyate. ¹Jesúsnyayo ote'
Olivosyo o'hua'uy. ²Eme'te Diosen jakyo
o'kume'uy. Huakka'da en'tikupopakte
Jesús o'huadpo huaboa'da
o'manmadika'po. ³A'timon sue'da
Moisésenba' huamanmadika'eri sue'da
fariseo huairi huae'eriee Jesúste
on'huatiakuy. Ettone'taj on'huatotiakpo,
ken ettone' nogbokerekereda e'bakdejte
be'api' huaboa'da on'huahuaydepo
aratbutnopoyoda on'boa'po,

⁴—In ettone' nogbokerekereda
e'bakdejte on'huahuayate. ⁵Ettone'

nogbokerekereda e'bakdejnayo kabueye'po huidaŋ yan'bapa'ika'. Moisésba'a kenpa' mona'ne, huamanmadika'eri. ¿Menpa' ka'dik o'ę oro'? ¿Menpa' i'nopoę o'na? —Moisésba' huamanmadika'eri fariseoere Jesústaj nama'da kae'po o'nona'uy.

⁶Kenda nama'da Jesús a kae'po nama'da o'nona'uy. Jesústaj nama'da ena'tadapi' kae'po o'nona'uy. Kenoka' kenda e'nona'te Jesús 'ikutagpíte o'huadpo sorokta' huaba'pia o'madoya'uy. ⁷“¿Menpa' ka'dik o'ę oro'?” “¿Menpa' i'nopoę?” Onte'ti Jesústaj nama'da o'nona'po,

—Be'api' dakhuea' kahue' e'huą'ika'a huakkuru huidaŋ kapa'e'. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'po.

⁸Onte'ti 'ikutagpíte o'huadpo sorokta' huaba'pia o'madoya'po. ⁹Ettone' dakhuea' o'ka'. Aya'ada kenda enade' nogtia' nogtia' huaboa'da o'nokbahuuka'po oro'omeykon Diostaj dakhuea' o'ka'uy on'oponpo o'nokhua'uy. Huakkuruda huatone'a o'nokbahuua'po nogti nogtia' o'nokbahuuka'po aya'ada o'nokbahuua'denok ettone'yo'da o'yahue'uy. Ettone'ere Jesúsereyo'da o'nun'uy. ¹⁰Jesúsa o'bopo ona'po,

—¿Dakhuea' o'ka' bo'huaa'nig men ya'ne? Sigpi' castiga ogkay huaahue' mo'ene, ettone'. —Jesúsa ona'uy.

¹¹—Aya' menokbahuua'ne. Sigpi' castiga ogkay huaahue' me'nene, Huairi. —Ettone'a Jesústaj ona'uy.

—Castiga kanogke' dokon huaahue'dik ijje. Yahuati'. Onte'ti dakhuea' kahue' yaę'. —Jesúsa ettone'taj ona'uy.

Jesús konig Diosen huakjey o'ę. Diostaj o'maknopoęa'ika'. Jesúsen huanigpeika'eri Diosere on'noeonhuahuika'apo.

¹²Diosen jakyo huakka' aratbut ogkupopakuy. Onte'ti Jesúsa o'manmadika'apo,

—Diostaj huamaknopoęa'eri konig Diosen huakjey ijje. Konig Diosen huakjey ijje aratbuttaj ijmaknopoęa'ikay. Konig o'ę Dios huanopoę' ijmaknopoęa'ikay. Do'taj aya'ada moknopoępo mo'nigpeika'po Diostakon o'noknopoęapo. Huadakda ogkika'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. Huakjeyyo o'neonhuahuika'apo. Dakhuea' kikhue'da sikkiregyo ehue' o'neonhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

¹³—Onda i'nopoępo huata' i'tia'pakne noga konigti kenda ia' tia'pakhue' o'nenok nama'dapi' ia'nok ontaj nigpeehue'dik o'ey. —Fariseo huairiomeya Jesústaj o'nona'uy.

¹⁴—Do huata'da ijtia'paknig buttida o'ę. Do'taj nigpeedik mo'ę konigepo Apag Diosere ijika'uy, Apag Diosya' ijtia'kuy ijnopoę. Onte'ti Diosyo ijhua'apoy ijnopoęnok konigepo do'hued hua'a buttida o'ę oknopoedik mo'ę kenpa'ti do'taj nigpeika'dik mo'ene.

Opu domeynayo keya' o'tiakuy nopoęhue' mo'ę. Keyo o'hua'apo nopoęhue' mo'ene.

¹⁵Konig aratbuta on'popoika' opuda mo'nopoę. Diosya' o'tiakuy nopoęhue' mo'ene. Da oa' o'noknopoika'ne.

“Dakhuea' bo'kika'po bueydik mo'ene,” kamanike'po Diosa ta'monahue' me'uyne.

¹⁶Aratbut oknopoęhue' e'ne'nayo nopo'koreahue' e'ne'nayopi' “Dakhuea' bo'ka'nok Diosa castiga kamagke'.” A'dik ijjeapoy. Konigepo nogtia'da ahue' ijje. Apag Dios doere konigti o'mana'ika'.

Buttida oa' aya'ada nopoę'dik o'ne. ¹⁷A'nennada Diosen hua'a Moisésa o'manigmadoya'uyate. Opu domey Moisésba' mo'toęne. Huabokereki' dakhuea' eka'nayo dakhuea' o'ka' botta'bokereka konigti e'huaa'nayo buttida on'huaa' mo'nopoępo dakhuea' huaka'eritaj castiga ogka'dik mo'ene.

Moisésa oa'uyate. ¹⁸Ken do konig Diosen huakjey ijje Diostaj huamaknopoęa'eri

ijjepo ijtiakuy. Diosa me'ta'mona'uyne. Kenda huata' ijhua'ikay. Do'hued Apaga Diosa konigti be'huaa'ika'ne. Konigepo buttida oa' oknopog'e'dik mo'ene. —Fariseo huairitaj Jesúsá o'mana'uyning'a Jesús Diosen Huasi'po o'e oknopogehue'da o'nuy.

¹⁹—Ka'tia' ia', ¿Q'nen Apag men itae? —Fariseoa o'nona'uy.

—Diosen Cristo o'e oknopogehue' mo'ene. Aratbuten dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'e nopogehue' mo'ene. Kenpa'ti Apag Diostaj konigti oknopogehue' mo'ene. —Jesúsá o'mana'uy.

²⁰Diosen jakyo kenteda Diostaj huakupe huanigkudá' caja'po o'huadika', keyo Jesúsá kenoka' e'manmadika'te Jesús bueyhue' ka'e' Diosa o'nopog'enok tohuahue'dik o'nuy.

**Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ëapone.
Jesúsá o'mana'uy.**

²¹—Kenpa'da o'nokhua'apone. Do'taj o'dukaponig'a oknopogehue'da mo'ëpo kenpa'da mo'bueyapone. Nopo'koreahue'da dakhuea' e'ka' mo'toëpo mo'bueyapone. Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ëapone. —Judío oknopogehue' huag'eritaj Jesúsá o'mana'uy.

²²—“Keyo ijhua'apoy huahue'dik mo'ëapone.” Jesúsá mona'ne. Menpa' huata'da arakdikpi' ya'ëpo ya'et. —Judíomeya nopogehue' o'nepo on'batia'pakuy.

²³—Huadariyo huag'eri mo'ëpo konig dakhuea' huaka'eri aratbut mo'ëpo, konig opudda bo'pakpo mo'nopog'ika'po, konigti bo'kika'. Donayo kurudya' ijhuarakuy. Apag Diosya' ijtiakuy. Indariyo huajka'eri ehue' ijje. ²⁴Diosen Huasi'po ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do Diosen Huasi'po ee'tada do'taj oknopogehue' ee'nayo dakhuea' e'ka' mo'toëpo kenpa'da

mo'bueyapone. Diosa castiga mogka'apone. —Jesúsá judío huairitaj o'mana'uy.

²⁵—¿Be'a i'e on? —Kenda e'nopog'eta' pakhue' o'nepo nama'da o'nona'uy.

—Kenda huakkuruda o'nona'uyne. Mena'po onte'ti ena'ta' bo'pak. ²⁶“Inomey huairia dakhue'da ogkika', ontaj oknopogehue' mo'ene.” Diostaj huaa'dik e'ëada oynayo huaahue'dik o'nene. Ke'na me'ta'mona'uyne buttida oa'ika'. Kenda Diosen ijpeepo aratbuttaj ijmanikay. —Jesúsá oknopogehue' huag'eri judío huairitaj o'mana'uy.

²⁷Jesúsá Apag Diostaj o'manmadikika'. Judío huairianayo nopenkahue' o'nuy. Kenpa'ti Apag Diosa o'ta'mona'uyate judíomey nopogehue' o'nuynok,

²⁸—Cruzte do'taj en'darakde'te Diosa o'ta'mona'uyate mo'nopog'apone. Do'huedda sigpi' kahue' ijikay. Kenda Diosa me'nopog'ëa'ne kenda ijmanikay. ²⁹Do'hued Apag Diosa me'ta'mona'uyne.

Nogtia'da e'gahue' me'ika'ne. Doere kenpa'da o'ika'. Kenda Diosa o'pak ijikay. —Jesúsá Judío huairitaj o'mana'uy. Kenomeya Jesússtaj on'huadiaypo e'arakta' on'tipakuy.

³⁰Kenda Jesúsá e'manade'te huakka'ada Jesússtaj o'noknopog'uy.

Diosensi'pomey Jesússtaj di' o'ne. Aratbut Jesússtaj nigpeehue' o'nepo konig toto'en huanaba' o'nepo dakhuea' ogkika'.

^{31,32}—Aya'ada do'hued hua'a mo'nigpeika'po do'hued hueretda huanigpeika'eri mo'ene. Do'hued hua'a buttida o'e moknopog'epo onte'ti toto'taj konig huanaba' nigpeehue' mo'ika'po onte'ti dakhuea' kikahue'dik mo'ëapone. —Judío huaknopog'eritaj Jesúsá o'mana'uy.

³³—Oro'omey Abrahamen adhuea' huayayo o'ey. Nog aratbuten huanaba' ehue'da o'ikay. Konig dakhuea' huaka'eri

huanaba' ehue'da o'ikay. Onte'ti konig huanaba' dakhuea' kikahue'dik o'ëapoy. Nama'da oro'taj kenpa' ona'ne. —Jesústaj o'nona'uy.

³⁴—Aya'ada dakhuea' ogkika'po, batikhue'da dakhuea' ogkika'po dakhuea' huakika'eri huanaba' o'ne.

³⁵Huabokereken huasi'po huaojyoda o'nika'apo. Huanaba'nayo huairiyoda ikahue' o'neapo. Nogok meyopi' kenpa'da hua'dik o'nika'. ³⁶Do Diosen Huasi'po ijje'y. Konig toto'en huanaba' dakhuea' bo'kika'ne. Do'hua dakhuea' e'ka' e'manopo'yarea'nayo Diostaj nigpeika'dik mo'ëapone. ³⁷Buttida boa'ne Abrahamen adhuea' huayayo mo'ene ijnopoy. Abrahamen adhuea' huayayo e'ëada do'hued hua'a pakhue' mo'epo do'taj e'arakta' on'tipakne. ³⁸Kurudyo do'hued Apagere ijika'uy. Apagtaj ijtiahuayika'uy. Ijpeika'uy. Kenda ijtiahuayika'uy ijpeika'po opudomeytaj o'nona'ne. Do'taj nigpeehue' mo'ene. O'nen huaojtaj mo'nigpeika'po dakhuea' bo'kika'ne. —Judíotaj Jesúsá o'mana'uy.

³⁹—Ehue', dakhuea' huaka'eri ehue' o'ey. Huadakda o'ey. Abraham oro'en huaoj o'e. —Jesústaj o'nona'uy.

—Abraham Diostaj o'nigpeika'uyate. Abrahamen hueretda huasi'po ehue' mo'ene. Abrahamensi'po eë'nayo Diostaj mo'nigpeika'yete. Kenpa'ti Diosen hua'a bo'pakika'yete. ⁴⁰Diosa me'ta'nona'uyne. Diosya' ijtiakuy. Buttida hua'a Diosa me'nopogayne. Diosen buttida hua'a e'nona'tada do'taj on'huadiaypo do'taj e'arakta' on'tipakne. Ken konig Abrahamakahue' o'uy. Abraham Diostaj oknopoyepo Diosen huata'moneritaj o'manigpeika'uyate. ⁴¹Konig opuden huaoj dakhue'yo'da o'kika' opudomeykon dakhuea' bo'kika'. —Jesúsá judíotaj o'mana'uy.

—Oro' kate bahueta' e'si'pog' ehue' o'ey. Abrahamen hueretda adhuea'

huayayo o'ey. Nogtida Apag Dios o'tene. Diostaj o'nigpeikay. —Judíoa Jesústaj o'nona'uy.

⁴²—Dios opuden huaoj eë'nayo do'taj di' mo'ëayet konigepo Diosya' ijtiakuy. Doda ijpakpo tiakhue' ijje'uy. Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opudnayo do'taj di' ehue' o'nene. ⁴³Dakhue'da mo'epo Diostaj e'nigpeeta' pakhue' mo'ene. Huadak e'ka'ta' pakhue' mo'ene. Konigepo do'hued hua'a e'peeta' pakhue' mo'ene. Kenpa'ti do'hued hua'a e'nopoenka'ta' pakhue' mo'ene. ⁴⁴Katepi' opudomeyen huaoj o'paknok kenda bo'kika'ne. Opudomeyen huaoj toto' mo'taene. Kentayo'da mo'nigpeika'. Huakkuruda toto'a o'bahuadiayika'po huakka'tada o'manopo'arakika'po. Diosen buttida hua'a toto'a e'nopog'ta' pakhue' o'ika'. Buttida hua'a nopog'hue' o'epo ahue' o'ika'. Da oa'ika'. Da huaa'eri o'e. Aratbuttaj da huaa'eri o'maea'ika'. Aratbuttaj engaña huaka'eri o'e. ⁴⁵Konigepo o'nen huaoj toto' da hua'ayo'da e'peeta' bo'pakika'po Diosen buttida hua'a e'mana'te e'peeta' pakhue' mo'ika'ne. Diosen Huasi'po ijjenok do'taj oknopog'ta' pakhue' o'nene. ⁴⁶Nama'da oame'. Huaahue'dik o'nene. Dakhuea' o'kame'. Huaahue'dik o'nene. Buttida o'ika'. Do'taj oknopog'hue' o'nene. ⁴⁷Diostaj oknopog'hue' mo'epo konigepo do'taj oknopog'hue' o'nene. Diosen aratbut Diosen huanigpeika'eriomey Diostaj on'nigpeika'. Opudomeynayo Diosen huanigpeika'eri ehue' mo'ene. Diostaj e'nigpeeta' pakhue' mo'ene. —Jesúsá judío aratbuttaj o'mana'uy.

**A'nennanada Abraham o'si'pog'uyate.
Abraham si'pog'hued eë'te Cristo o'ika'uy.**

⁴⁸—Dapita' dakhue'nanada i'ene. Samaria huag'eri i'ene. Toto'a menopo'toene. Buttida ona'ne. —Judío huairia huakka' on'huadiaypo Jesústaj on'tidi'kepo o'nona'uy.

49—Do'taj toto'a nopo'toɣhue' me'ene. Diostaj di'nanada ijikay. Ijnigpeikay. Dios huadaknanada o'ika' ijbatiap'akikay. Diostaj pakhue' mo'epo do'taj on'huadiaypo dakhuea'da on'huaa'ne. 50“Jesús huadakda o'e.” Menhuaika'. Manahue' ijikay. Apag Diosnayo do'taj buttida be'tinopoɣepo, “Huadakda o'ika'.” Be'huaika'ne. 51Do'hued hua'ataj aya'ada o'noknopoɣepo on'nigpeika'po kenpa'da bueyhue' o'neapo, Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Judío huairitaj Jesúsa o'mana'uy.

52—Toto' o'nopo'toɣ. Oynayo buttida o'nopoɣey. Oro'omeyen adhuea'pane' Abraham Diostaj e'nigpeikada o'buey'uyate. Diosen huamanbatia'pakeriakon Diostaj e'nigpeikada on'mabuey'uyate. “Do'hued hua'ataj aya'ada o'noknopoɣepo on'nigpeika'po kenpa'da bueyhue' o'neapo.” Nama'da ia'. 53Oro'en huaoj Abraham teyda huairitone' o'uy. Abraham o'buey'uyate. Diosen huamanbatia'pakerikon on'mabuey'uyate. Menpa' Abrahamtaj nogiti hueretda huairitone' okehue'dik i'ene. Diosen huamanbatia'pakeritaj o'nayo'da teyda huairitone' makehue'dik i'ene. “Huairi ijjej,” nama'da i'nopoɣepo, da ia', huairi ehue' i'e. —Judío huairia oknopoɣehue'da o'nepo Jesústaj o'nona'uy.

54—“Aratbuttaj manoeonhuahuika'dik ijjej.” Doda ijpakpo manahue' ijikay. “Jesús huadakda o'e,” aratbuta men'batia'pake'po manahue' ijikay. Diosa o'paknok kenda ijmanikay. “Huairitone' i'ene. Do'hued Huasi'po i'ene.” Diosa mena'ika'ne. “Oro'en Dios o'e,” nama'da boa'ika'ne. 55Diostaj oknopoɣehue' mo'ene. “Diostaj yoknopoɣey.” Buttida ijjay. “Diostaj oknopoɣehue' ijjej.” Doa ea'nayo opud konigti da huaa'eri ijjeayet. Dapita' Diostaj yoknopoɣepo ijnigpeikay. 56Do'taj o'tia'pakpo Abrahamtaj Diosa ona'uyate.

“O'nen huayayo huaboro' huairitone' o'eapo.” Do'taj o'tia'pakpo Abrahamtaj ona'uyate. Diostaj Abraham kenda oknopoɣepo do ijjeaponok durugnanada o'uyate. —Judío huairitaj Jesúsa o'nana'uy.

57—Ehue'. Abraham a'nennanada o'ika'uyate. Onnayo huatone' ehue' i'ene. Menpa' Abrahamtaj i'tiahuay'uy. Ehue'. Abrahamtaj tiahuayhue' i'e'uy. Da ia'ne. —Jesústaj o'nona'uy.

58—Abraham si'poɣehued Diosere ijikay. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uy. 59On'peɣepo Jesústaj kadarake'po huid on'bae'eadpo Jesústaj kan'pa'e'po huid on'bae'eadnig'a. Jesúsa o'makiregpo Diosen jakya' o'bakhua'uy.

Huabokerek ekpobig o'si'poɣ'uyate. Jesúsa kentaj okpoyarea'uyate.

9 1Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete Jesús o'hua'epo Jerusalényo o'hua'epo huabokerek ekpobigtaj o'tiahuay'uy. Ke'na ekpobig o'si'poɣ'uy ekpobig o'e'uy.

2—¿Mena'po inbokerek ekpobig yasi'poɣ'uyate? ¿Be'a dakhuea' yakuyet? ¿Huaoapi' huayeapi' ke'nadapi' dakhuea' yakuyetpi' huamanmadika'eri? —Oro'omey Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj ona'uy.

3—Ehue', ke'na dakhuea' kahue' o'uy. Ke'nen huaoa huayeerea dakhuea' kahue' o'nuyate. Konigepo dakhuea' ogkuypo ekpobig ehue' o'e. Diosa teyda kika'dik kaɣ'epo bakpoyarea'dik kaɣ'epo aratbuta kan'tiahuaye'po kan'nopoɣ'epo konigepo ekpobig o'si'poɣ'uyate. 4Kenda Diosa o'pak kakike'po kenpa'ti Diostaj kanigpeike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Konigepo oyedda Diosen kika'dik ijjej. Sue'da huame'noe mekenok oyda Diosen kika'dik ijjej. A'ti nogok kahue'dik ijjeapoy. Konig sikyonig o'eapo kahue'dik ijjeapoy. 5In huadariyo ijjedepo konig

Diosen huakjey ijjeпо Diostaj
ijmaknopoea' dey, Diosen hua'a
ijmanopoea' dey. —Jesúsa oro'taj ke'nen
huanigpeika'eritaj mona'uyne.

⁶Kenda oa'depo barakte o'supupo
igkusi' hue o'dukuta'po soroka ekpobigtaj
okpodukuta'uy.

⁷—Yahuati'. Siloé yakoyo yahuati'.
Yakpokoyoa'. —Ekpobigtaj ona'uy. (Siloé
judíoen huadik e'dikta'mona' o'e.)

Ken, o'hua'po okpokoyodepo
okpoyarud'uy. O'tiakpo daka' o'mabo'uy.
⁸Yareahued ekpobig jak eretnopoyoda
o'huadika'po “huakupe men'yok,”
o'mana'ika'uy. Aya'ada kentaj on'nokije'uy.
Ekpobig o'ika' aya'ada on'tiahuyika'uy.

—Dapi' inbokerek o'huadpo “huakupe
men'yok,” o'mana'ika' uynig. —Sue'ada
o'da'uy.

⁹—Ee', ke'na o'e. —Nogomeya o'da'uy.

—Ehue', nogda o'e. Konigti o'e.

—Nogomeya o'da'uy.

—Do ekpobig ijika' uynig ijjejey.

—Kenbokerek okpoyaredepo o'mana'uy.

¹⁰—¿Monig ikpoyarudme'? ¿Moniga'
i'mabodme'? —O'nona'uy.

¹¹—Jesúsa barakte o'supupo
o'dukuta'po soroka bekpodukuta'po,
“Siloé yakoyo yahuati'. Yakpokoyoa'.”
Mena'ne. Ken ijhua'depo yokpokoyodepo
huaboa'da ijmabodi. —O'mana'uy.

¹²—¿Men ya'e kenbokerek?

—O'nona'uy.

—Nopoehue' ijjejey. —O'mana'uy.

**¿Menpa' i'epo ikpoyarud? Fariseo judío
huairia ekpobigtaj o'nona'uy.**

^{13,14}Okmapie'ahuaddikte huame'noete
Jesúsa soroka o'dukuta'po okpoyareadnok
kenbokerek ekpoyareadtaj on'tohua'po
judío huaitake' jak huairitaj on'tohua'po
fariseo huairitaj on'tohua'uyate.

¹⁵—Ekpobig i'unhuahuika'uy. ¿Monig
oyda huaboa'da i'tiahuy? —Fariseo
huairia o'nona'uy.

—Soroka samibia bekpodukuta'po
yokpokoyopo huaboa'da ij'tiahuyani.

—Fariseo huairitaj o'mana'uy.

¹⁶—Okmapie'ahuaddik huame'noete
aratbut katepi' kahue'dik o'ne.

O'manmadikikay. Inbokerek
nigpeehue'da o'epo okmapie'ahuaddik
huame'noete o'yarea'nok ke'na Diosen
huamanbatia'pakeri ehue'dik o'e,
o'nopoejey. —Sue'ada on'batia'pakuy.

—Dakhuea' huaka'eri ee'nayo
bayareahue'dik o'e. Ke'na o'yarea'de
dakhuea' huaka'eri ehue'dik o'e,
o'nopoejey. —Noga on'batia'pakuy.

**Noga nogpa' nogpa' on'batia'pakpo konigti
ahue' o'ne'uyate.**

¹⁷—¿On menpa' i'nopoejey ken
huabokerek huakpo beyareatenigtaj?
—Huabokerek huakpoyareritaj judío
huairia o'nona'uy.

—Diosen huamanbatia'pakeri o'e,
o'nona'ne. —O'mana'uy.

¹⁸A'nenda ekpobig o'ika'uy. Oyda
okpoyaredepo tiahuyaydik o'e. Kenda
Judío huairia oknopoehue'dik o'nepo,
“Ke'nen huaoj huayetere yan'totiak.”
On'mana'uy. En'tiakde'te.

¹⁹—¿In huabokerek menpa' o'nseni'po
ya'e? ¿Menpa' ekpobig o'si'poe'uy,
bo'tia'pakika'? ¿Mena'po oyda tiahuyaydik
ya'e? —Judío huairia ke'nen huaojtaj
huayetere on'mana'uy.

²⁰—Ee', ke'na oro'ensi'po o'e. Ekpobig
o'si'poe'uy o'nopoejey. ²¹Mena'po oyda
tiahuyaydik o'e oro'nayo nopoehue' o'ey.
Kenpa'ti be'a yakpoyaret nopoehue' o'ey.
“¿Be'a bekpoyarea'?” Ya'nona'.

Huabokerek o'e. Ke'nada a'dik o'e.

—Ke'nen huaoa huayeeerea on'mana'uy.

²²Judío huairitaj on'makme'pukpo
huaojerea huayeeerea kenda nama'da
huairitaj on'mana'uy. “Jesús Diosen Cristo
o'e. Diosa o'ta'mona'uyate.” Be'api' ea'nayo
Apagba'taj a'peeya'po judíoen huaitake'

jakyo onte'ti kudhue'dik o'neapo. Judío huairia onpapayo' onda'po. Konigepo huabokereken huaojere huayeere on'mepukpo, nama'da on'mana'uy.

²³“Huabokerek o'e. Ke'na a'dik o'e. Kentaj ya'nona'.” Judío huairitaj nama'da on'mana'uy.

²⁴“Ke'na huabokerek ekpobig o'si'pog'uy. Kentaj yan'totiak.” Judío huairia on'mana'uy. E'tiakde'te o'nona'po, —Buttida yaa'. “Diosa be'yarea'ne.” Yaa'. Jesús dakhuea' huaka'eri o'e, o'tinopokay. Bayareahue'dik o'e. Oro' o'nopokay. —Judío huairia o'nona'uy.

²⁵—Dakhuea' huaka'eripi' o'epi' 'uruda huaka'eri o'epi' nopogehue' ijje. Nogtida ijnopoy. 'Ikken ekpobig ijjemey. Oynayo ijtiahuay. —O'mana'uy.

²⁶—¿Ontaj moniga' megka'? ¿Monig bekpoyarea'? —Onte'ti judío huairia o'nona'uy.

²⁷—Kenda huaboa'da o'nona'dene. ¿Mena'po onte'ti e'peeta' bo'pak? ¿Jesús en huanigpeika'eri ee'ta' menpa' bo'pak? —O'mana'uy.

²⁸—O'na kentaj huanigpeika'eri i'e. Oro'nayo Moisés en huanigpeika'eri o'ey. ²⁹Moisés taj Diosa ona'ika'uyate oknopokay. In huabokereknayo meya' ya'tiakuyet nopogehue' o'ey. —Fariseo huairiomeya' diga'da on'huadiaypo ihua'da o'nona'uy.

³⁰—iKenpihuay! Kentaj mena'po oknopogehue' mo'e. Ken huabokereka bekpoyarea'ne. Keya' o'tiakuy nopogehue' mo'ene. ³¹Dakhuea' huaka'eritaj Diosa manigpeehue' o'ika'. Diostaj huanigpeika'eritaj Diosa o'manigpeika'. Katepi' on'paknok Diosa o'manigkika'. ³²A'nennanadapi' huakkuruda ekpobigtaj e'si'pog' okpoyarea'uy tipeehue' o'ikay. ³³Dapita' Diosya' o'tiakuyate. Diosya' tiakhue' e'uy nayo in huabokereka kenda sigpi' kahue'dik o'e. Bakpoyareahue'dik o'e. —Judío huairitaj o'mana'uy.

³⁴—Dakhue' e'eretka' i'si'pog'uy. Dakhuea' i'kika'uy. Oro'taj onmandikahue'dik o'ene. —Judío huairia on'huadiaypo o'nona'uy.

Judío aratbuten huaitake' jakya' o'nen'uy.

Diostaj oknopogehue' huag'eri konig ekpobig o'ne.

³⁵Huabokerek ekpoyare'taj huaitake' jakya' o'nende Jesús a o'nopogepo o'deatopo,

—¿Dios en Huasi'po, ken huabokerektaj Diosa o'ta'mona'uyate menpa' oknopog'? —Jesús a ona'uy.

³⁶—¿Be'a ya'e, huairi? Eknopog'eta' ijpaki. —Jesús taj ona'uy.

³⁷—Kentaj i'tiahuayne. Diosa me'ta'mona'uyne. In do ijje. Dios en Huasi'po ijje ona'ne. —Jesús a ona'uy.

³⁸Jesús Dios en Huasi'po o'e oknopogepo huikudate o'tihuado,

—Dios en huata'mona'eri i'e. Dios en Huasi'po i'e. Yoknopogey, Huairi. —Jesús taj ona'uy.

³⁹—Huakka'ada konig tiahuayhue'dik o'nepo konig ekpobig o'nepo Diostaj oknopogehue' o'nepo do'taj o'noknopogepo Diosere on'noehnuahuika'apo. Nogomeya' “Ekpobig ehue' o'ey. Tiahuaydik o'ey. Diostaj huadakta oknopokay.” Nama'da on'batia'pakpo hueretda huaknopog'eri ehue' o'nepo konig ekpobig o'nenok Diosa castiga magka'dik o'ika'apo. Konigepo Diosa indariyo me'ta'mona'uyne. —Jesús a ona'uy.

⁴⁰Ken, sue'ada fariseo huairi kenteda o'nepo Jesús taj on'pedepo,

—Dapi' oro'omeynayo Diostaj oknopogehue' huag'eri ehue' o'ey. Oro'omey ekpobig ehue' o'ey. Diostaj oknopogey. —Jesús taj o'nona'uy.

⁴¹—“Diostaj oknopogehue' huag'eri o'ey,” ea'nayo o'nen dakhuea' e'ka' Diosa

bakkahuea'dik mo'eaynig'a "Diostaj oknopogehue' huag'eri ehue' o'ey," nama'da boa'nok Diosa bakkahueahue'dik mo'ene. —Jesúsa fariseo huairitaj o'mana'uy.

Ovejaen huakpa ekbiriktaj Jesúsa o'manbatia'pakuy.

10 ¹Diosen huanigpee'eriomeytaj hueretda huamatog'eri doa ijikay. Jesúsa o'manbatia'pakpo,

—Buttida ijjay. Ovejataj kabatioke'po oveja huamatog'eria huakpa ekbirikyo o'bakuda'ika'. Bisik o'bakuda'ika'. O'bakuda' depu akbogpe huatog'eria teya'da okhuikika'. Oveja huabereeri on'tiakdepo akbogpeya' kudhue'dik o'nika'. Nogya'da ogkudika'. Huakpakuya' on'behuikpo on'kudika', ^{2,3}Hueretda oveja huamatog'eria ovejataj o'matiokika'po o'matojika'po sikyoedda ovejataj a'baeya'po akbogpete o'huahua' depu kentaj akbogpe huatog'eria okie'po o'nigokhuike. Ken hueretda oveja huamatog'eri o'kudde ke'nen ovejaa on'nigpee. Aya' ovejaen huadik o'madikka' depu o'maoroka'po. ⁴Aya'tada o'maorokandepo huakkuru o'manighua'ika'. Oveja hueretda huamatog'eritaj on'peepo o'nokie'po konigepo on'tahua'ika'. ⁵Nogada e'huatiakte oveja o'nokmamonapo. Ke'na men'tahua' ena'te on'peepo okieghue' on'epo o'nokmamonapo. —Ken konig oveja huamatog'eritaj Jesúsa o'manbatia'pakuy.

⁶Jesúsa kenda o'manbatia'paknig'a judío aratbuta e'peeada nopogkahue' o'ne'uy.

Jesús konig oveja huamatog'eri o'epo huanigpeika'eritaj daka' o'matojika'.

⁷Onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo, —Buttida ijjay. Do konig ovejaen akbogpe ijje. Do konig oveja ijbatokudi.

Aya'da huaknopog'eri do'taj o'noknopogepo doere kuddik o'ne. ⁸Huakka'ada konig huamanbatia'pakeri do tiakhued ee'ted kenomey konig huabereeri engaña huaka'eri o'ne'uyate. Hueretda ovejaa ta'huahue' o'nika'uyate. ⁹Do oveja e'tiokpaka' akbogpe konig ijje. Aya'ada do'taj o'noknopogepo konig on'kudpo Diosere on'noeonhuahuika'apo. Diostaj daka' kan'nigpeike'po ijbatihuapokikay. Dakhuea' kahue' ka'ne'po kenomeytaj ijbatiokika'apoy.

¹⁰Nama'da huamanmadika'eri konig huabereeri o'ne. On'berika'. On'barakika'. On'bakbasakika'. Donayo ijmanoeanhuahuikay. Hueretda huaknopog'eritaj ijmanoeanhuahuikay. Huakka'da ijmatinepahui'po 'urua'nanada ijmanoeanhuahuikay. ¹¹Do konig oveja huamatog'eri ijje. Huadaka'da huamatog'eri ijje. Huanigpeika'eritaj daka'nanada ijmatojikay. Ovejataj a'batiokaya'po, ovejataj a'manoeanhuahuikaya'po ijmanigbueyapoy. ^{12,13}Sue'ada huakupeta' huakka' o'deretpakpo nogen ovejataj on'matamatojika'. Nubakuhuaa e'huatiakte on'matiokmonika'. Oveja nogen on'taenok huakupeyo'da o'deretpakpo ovejataj pakhue' o'nepo on'matiokmonika'. Nubakuhua on'bahuatiakpo o'maboke'po o'mamona'ika'.

^{14,15}Doa konig ovejataj daka' huamatog'eri ijje. Apag Diosa do'taj mekie'ne konigti Apag Diostaj doa yokiey. Kenpa'ti do'hued huanigpeika'eritaj ijmakiey konigti do'hued huanigpeika'eria do'taj me'nokie'ne. Dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po huanigpeika'eritaj ijmanigbueyapoy. ¹⁶Nog huanigpeika'eritakon ijmatojika'apoy. Judío aratbut ehue' o'ne. Nog aratbut o'ne. Ken aratbuttakon manopo'korea'dik

ijjey. Do'taj on'nigpeika'apo. Kenomeyere judfomeyere konig nogaratbuttida o'neapo. Kenpa'ti do kenomeytaj nogtiada huamatog'eri ijjeapoy.

^{17,18}Diostaj ijnigpeenok, do'taj men'tohua' do'taj men'arake' ijnopopepo. Ken ijbyeadeapoy onte'ti ijnoyhuadapoy onte'ti ijnoeapoy. Konigepo Apag Diosa di' me'ene. Huabokereka do'taj e'arakta' on'pakpo arakhue'dik me'neapone. Konigepo doada e'nigbueyta' ijpakpo ijnigbueyapoy. E'nigbueyta' ijpakpo bueydik ijjeapoy. Onte'ti e'noyhuadta' ijpakpo noyhuaddik ijjeapoy. Kenda do'hued Apag Diosa mena'uyne. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁹Judfomeya Jesústaj on'peedepo nogpa' nogpa' on'nopopepo nogpa' nogpa' on'batia'pakuy.

²⁰—Toto'a o'nopo'tog'enok Jesús huasegda o'e Katia'po kentaj mo'nigpee'. —Huakka'ada kenpa' on'batia'pak'uy.

²¹—Urua'nanada o'manbatia'pak. Toto'a nopo'togehue' o'e. Toto'a e'nopo'tog'nayo 'uruda batia'pakhue' ya'eyet. Kenpa'ti ekpobigtaj okpoyareahue'dik o'e toto'a. —Nogomeya on'batia'pak'uy.

Judío huairia Jesústaj eknopog'ta' pakhue' o'nuy.

²²Nogok Jerusalényo Diosen jak on'to'ka'depo fiesta okkahuehue' huag' o'uy. Huahui'ok o'uy. ²³Diosen jak kurute Salomóna dagtaj jaka' o'tika'uyate. Ken dagte Jesús e'hua'ete ²⁴judío huairia Jesústaj on'tikupobopo,

—¿Meniga' puug oro'omey niginhuahua'dik o'e? Diosa e'ta'monuy'nayo buttida oyedda mona'. Cristo buttida ee'nayo mona'. —Jesústaj o'nona'uy.

²⁵—Kenda o'noname'niga do'taj oknopogehue' o'nene. Opudomeya do'taj daka' kanoknopog'po konig Diosyo'da

ka'dik o'e ijikamey. Diosa kenda be'tihuapoknok 'urua'da ijikamey. Konigda e'bayarea' ijikamey. Cristo o'e do'taj daka' oknopog'dik 'urua'da ijikamey. ²⁶Konig Dios 'urua'nanada o'kika' konigti ijikika'nig'a opuda do'taj oknopogehue' o'nika'ne. Do'hued oveja huanigpeika'eri ehue' mo'epo, do'taj eknopog'ta' pakhue' o'nene. ²⁷Do'hued oveja huanigpeika'eria do'taj mena' okia'po on'nigpeika'. Do'hued huanigpeika'eri do'a ijmataepo daka' ijmakikay. Do'taj o'noknopopepo on'nigpeika'. ²⁸Diosere durugnada ijmanoeanhuahuika'apoy. Kenpa'da bueyhue'dik o'neapo. Daka' ijbatia'oknok be'api' sigpi' okkayhue'dik me'neapone. ²⁹Oveja huanigpeika'eri me'bayokuyne. Do'hued Apag Diosa me'bayokuyne. Teynanada o'e. Diosyo'da teynanada o'e. Nogapi' konig teyti ehue' o'nepo okkayhue'dik o'nika'. ³⁰Apagere doere nogtida o'ey. —Jesúsa huairitaj o'mana'uy.

³¹Judío huairia huida Jesústaj a'pa'ea'ya'po on'baea'uy.

³²—Opuda on'tiahuayika'ne nogda nogda 'urua'nanada ijikay. Apaga be'tihuapoknok konig Diosayo'da ka'dik o'e ijikay. ¿Katea'po menapoata do'taj onpa'eapo? —Jesúsa o'mana'uy.

³³—Ehue'. Huadakta i'kika'nok pa'eahue' o'eyapoy. Diostaj dakhuea'nada ia'nok huida o'pa'ea'apoy. Huabokerek e'gada Dios ijje ya'ia'nok huida o'pa'ea'apoy. —Judío a'nona'uy.

³⁴—“Oy opudomey Diostaj huanigpeika'eri mo'epo diosdik mo'togene.” Diosa o'mana'uyate. Kenpa' opudomey Diosba'te o'madoya'uyate. ³⁵Diosba'nayo nama'da ahue'dik o'e. Kenpa'da buttida o'ika'. “Oy opudomey Diostaj huanigpeika'eri mo'epo diosdik mo'togene.” Apagba'a buttida o'mana'uyate. ³⁶Apagtaj me'nigpeike'po

Diosa me'ta'mona'uyne. Dakhuea' huaka'erite me'ta'mona'uyne. Konigepo "Diosen Huasi'po ijjej," a'dik ijikay. Konigepo "Dioštaj dakhue'da o'tia'pak." Do'taj huaahue' ya'nika'. ³⁷Kenda do'hued Apaga menika'nig ijikay. Do Diosen kikahue' ee'nayo do'taj oknopoghue'dik mo'ene. ³⁸Do'a Diosen e'kika'tada opudomeya do'taj oknopoghue' ee'pi' kenda do ijikika'nigeyo kenda yanoknopoe'. Diosensi'po o'e nopoe'dik mo'e. Konig Diosa o'nopoe konigti ijnopoe. Konig do ijjej konigti Dios o'e. Konig do'a ijnopoe konigti Diosa o'nopoe. Kenda nopojka'dik mo'epo. —Jesúsa judío huairitaj o'mana'uy.

³⁹Onte'ti Jesústaj kan'kude'po e'tohua'ta en'paktada Jesúsa o'makmon'uy.

⁴⁰Onte'ti Jordánhue akodpen Jesúsa o'hua'uy. Kenteda Juana huakkuruda bautiza o'magkadhua'uyatenig. Kenteda Jesús o'unhuahua'po. ⁴¹Jesúste huakka'ada on'huatiakuy.

—Konig tiahuahued o'ika' konig Diosayo'da ka'dik o'e Juananayo kahue' o'uy. Aya'da inbokerektaj o'tia'pakika'uy, buttida oa'ika'te. —Aratbuta on'huaa'uy.

⁴²Keya' Jesústaj huakka'ada o'noknopoe'uy.

Lázaro o'buey'uyate.

11 ¹⁻³Lázaro huabokerek o'uy. Jesúsa Lázarotaj di'da o'ika'uy. Betania huakka' jakyo huae'eri o'ika'uy. Betaniayo huidpo Maríaere Martaere o'nika'uy. Lázaro dakhue'da o'enok María Martaere Jesúste on'ta'mona'uy.

—Lázarotaj di'da i'ika'ne. Dakhue'da o'e, Huairi. Jesústaj yanati'. —O'nona'uy. María Jesús huairien hua'itaj huasihua'j 'uru'huieada 'itioyhued kenpa'ti huakuhui'a 'itidukuthued o'uy.

⁴Jesúsa kenda o'peedepo,

—Dakhue'da o'eniga' kenpa'da bueyhue' o'epo. "Diosa 'urua'da o'ka'.

Huadakkanada o'e," aratbuta kan'nopoe'po ke'na dakhue' o'e. Kenpa'ti "Diosen Huasi'poa huadakkanada o'kika'. 'Urunanada o'e." Aratbuta kan'huae'po ke'na dakhue'da o'e. —Jesúsa o'peedepo o'mana'uy.

⁵⁻⁷Ken Martataj Martaen huama'buytaj kenpa'ti Lázarotaj di'da o'maepo Jesús keyada nog botta'me'noe o'eahua'do Lázaro dakhue'da o'e e'peedeadada botta' huame'noe o'edepo,

—Judea huadaribayo monhua'. —Oro' huanigpeika'eritaj mona'uy.

⁸—Huaboa'da huidá on'taj e'pa'ea'ta' bo'tipakme'ne judío huairia Judeaya'. ¿Keyo menpa' onte'ti i'hua'apo, huamanmadika'eri? —Oro' huanigpeika'eria ona'uy.

⁹—Huame'noe jeyda o'enok aratbuta katepi' kahuaddik o'nika'. Dioštaj nigpeika'dik o'ne. Nogme'noetida doce horas o'ta'tenok kahuaddik o'nika'. Do'taj huaarak huame'noe ehued o'enok do'taj arakhue'dik me'nene. Nogok ken horate huabuey Diosa baktie'ea'uyne aya' Diosen e'kade'te e'kuhuitde'te do'taj arakdik me'neapone. ¹⁰Sikyo ta'tehue' o'enok katepi' kahue'dik o'nika'. —Jesúsa mona'uyne.

¹¹—Do'hued huadi' Lázaro o'taynig'a, monhua', ijmaboa'apoy. —Jesúsa mona'uyne.

¹²—E'taynayo o'yareapo o'nopoe, Huairi. —Oro' huanigpeika'eria Jesústaj ona'uy.

¹³O'arogpo o'tay oro'omeya o'nopoe'po Jesústaj oknopogkahue' o'uy. E'bueytada "O'tay," oa'po Jesúsa o'batia'pakuy.

¹⁴Konigepo,

—Lázaro o'bueyme'te. ¹⁵Opud nogiti do'taj menoknopoe'po Lázarote ida ikken huahuahe' ijjemey. Konigepo durugda ijjej. Lázarote monhua'. —Jesúsa mona'uyne.

¹⁶—Oro'omeykon monhua'. Jesúsere a'bueyya'po monhua'. —Oro'omey

huanigpeika'eritaj Tomás mona'uyne.
Tomás konogda o'dikka' Gemelo.

**Jesúsa aratbuttaj huamanoyhuada'eri o'epo
aratbuttaj durugteda
o'manoeanhuahuika'apo. Diosere
on'noeonhuahuika'apo.**

¹⁷Ken Jesúsere o'hua'uy. Betaniayo
ekyede'te "Botta' botta' huame'noe Lázaro
kubarakyo o'huedde." Jesússtaj o'nona'uy.

¹⁸Betaniayo Jerusalén meyhue'da o'ē.

Konig dos kilómetros y medio o'ēnok

¹⁹María Martaeretaj a'bata'huadeyā'po
huakka' judío huairi Betaniayo

on'tiakdepo, Jerusalényā' on'tiakdepo,
a'manoeynoeyā'po on'tiakuyate. Huidpoa

o'bakbueynok e'manoeynoeyta'

on'pakuyate. ²⁰Jesús o'tiakde Marta

o'peeondepo a'eya'po o'orok'uy.

Maríanayo jakyo orokhue' o'uy.

²¹—A'nen botta' botta' huame'noete
o'na iyo ehue' i'eme'ne. On iyo

e'eme'nayo do'hued huidpo Lázaro

bueyhue' o'ēayme', Huairi. ²²Oy kenpa'ti

katepi' i'pakpo Diostaj e'tiona'paknayo

beyokapone, ijnopōey. —Martaa Jesússtaj
ona'uy.

²³—O'nen huidpo o'noyhuadapo.

—Jesúsa ona'uy.

²⁴—Nogok kene'huayā' huame'noete

aya'ada on'noyhuadapo. Ke'nakon

o'noyhuadapo ijnopōey. —Martaa ona'uy.

^{25,26}—Huamanoyhuada'eri ijjepo

aratbut e'buey'uytaj ijmanoyhuada'apoy.

Diosere aratbuttaj durugda

ijmanoeanhuahuika'apoy. Aya'ada do'taj

me'noknopōepo en'bueynayo onte'ti

kurudyō Diosere on'noeonhuahuika'apo.

Durugda on'noeonhuahuika'apo. Do'taj

me'noknopōepo on'noeonhuahuika'apo.

Onte'ti bueyhue'dik o'neapo. ¿Kenda

menpa' i'nopōe, Marta? —Jesúsa ona'uy.

²⁷—Eē', kenda do ijnopōey, Huairi.

“Aratbuttaj kamanopo'kore'po Cristotaj

ijta'mona'apoy. Do'hued Huasi'po

ijta'mona'apoy.” A'ennada Diosa
o'mana'uyate. Diosya' o'tiakuyate. O'na
Cristo o'ē. Diosen Huasi'po o'ē, ijnopōey,
Huairi. —Martaa Jesússtaj ona'uy, ken.

**Kubarakyo Lázaro buey e'huedta'da Jesúsa
o'huikon'uy.**

²⁸Kenda Martaa ona'depo huama'buy

Maríataj atotiakyā'po Maríate

o'huahua'uyate.

—Huamanmadika'eri o'tiakdepo ontaj

katiake' behuaa'ne. —Jutaka' Martaa

ona'uyate.

²⁹María o'peundeipo ida o'bodpo

Jesústaj o'huahua'uyate. ³⁰Huakka' jakyo

Jesús kudhued o'uy. Kenteda Martataj

o'batia'pakpo kenteda o'epo. ³¹Ken María

ida o'bodpo ida o'orokkonpo. Judío huairi

on'bata'huadpo, on'manoeynoeypo

Maríataj on'tiahuaydepo kubarakya'

a'huikyā'po o'hua' on'nopōepo

on'ta'hua'uyate.

³²Jesústaj o'huatiakdepo Jesús en

hua'ita'pote huikudate o'tihuadpo.

—A'nen botta' botta' huame'noete o'na

iyō ehue' i'eme'ne on iyo e'eme'nayo

do'hued huidpo Lázaro bueyhue'

o'ēayme', Huairi. —María Jesússtaj

ona'uy.

³³Kenda María ona'depo o'huik.

Lázarataj o'huikuy. Judío huairi kenere

on'huatiakdepo kenere on'bahuikpo.

Maríaomey enhuikte Jesúsa

o'batiahuaydepo sue'ēada o'epo

o'mepu'ketu'uy.

³⁴—¿Lázarataj meyo yagkubarakkame'?

—Jesúsa o'mana'uy.

—Yatiak. Yatiahuay', Huairi. —María

Martaerea o'nona'uy.

³⁵Ken Jesúskon o'huikon'uy.

³⁶—Dapita' Lázarataj di'nanada

o'unhuahuika'. —Judífoa on'huaa'uy.

³⁷—Huabokerek ekpobigtaj

okpoyareame'. ¿Lázarataj bueyhue'

kaē'po menpa' Jesúsa yareahue'dik

o'eme'te? —Sue'ada judfoa
on'batia'pakuy.

Lázaro o'noyhuaduy.

³⁸On'te'ti Jesúsá huanopoya'da
sue'nanada o'epo kubarakte
o'huatiakonpo Lázarataj kubarakyo
on'huedame'te. Huaboro'huidqada kubarak
on'tinokbeta'uyate.

³⁹—Huaboro'huid yanokpokorea'.
—Jesúsá o'mana'uy.

—A'nenda botta' botta' huame'noe
o'bueyme'po oyda pagda o'edeta, Huairi.
—E'bueyn huidpoa Martaa ona'uy.

⁴⁰—“Eknopoe'nayo Diosá 'urua'nanada
o'ka'apo. Dios 'urunanada o'e aya'ada
on'tiahuaypo on'nopoe'apo,” ona'dene.
—Jesúsá Martataj ona'uy.

⁴¹Ken huaboro'huid e'tinokbeta'
o'nokpokorea'uy. Jesúsá kurudyon
o'mabopo,

—Do'taj o'nigpeenok, Apag, dakiti
ona'ne. ^{42,43}Do'taj kirigayo' menigpeene,
ijnopoy. Do'taj o'ta'mona'uyne in
aratbuta kanoknopoe'po “dakiti, Apag”
ona'ne. —Jesúsá o'tiona'pakdepo,

—Yaorok, Lázaro. —'Utta'da ona'uy.

⁴⁴E'bueyme'ada o'noyhuaddepo
o'orokpo hua'itaj huaba'taj huakoktakon
huabid telaa e'tihuiyig o'orokon'uy. Ken
konig Lázaroa o'orokuy.

—Yan'tikuj, kahua'e'. —Jesúsá o'mana'uy.

**Jesústaj a'arakya'po monig o'ka'apo
sacerdote huairiere fariseo huairiomeya
on'batia'pakuyate.**

(Mt. 26.1-5; Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2)

⁴⁵Judíomey Maríataj a'ta'huadeya'po
on'huatiakme'tenig'a kenda Jesúsá o'ka'
on'tiahuaydepo huakka'ada
o'noknopoe'uy. ⁴⁶Sue'ada fariseo huairitaj
on'bahuahua'po, kenda Jesúsá o'ka'de
fariseo huairiomeytaj on'batia'pakuyate.

⁴⁷Ken fariseoere sacerdote huairiere nog
judío huairiere on'kupopakdepo,

—¿Kate o'ka'apo? Ken huabokerek
konig Diosayo'da ka'dik o'énig o'ka'.
O'bayarea'. Kenpa'ti o'noyhuada'.

⁴⁸Kentaj batikahue' ee'nayo aya'ada
kentaj o'noknopoe'apo, kentaj aya'ada
on'nigpeika'apo. Jesúsá oro'én huairi o'e.
Aratbuta on'batia'pakapo Roma huairia
kenda on'tipeedete bo'huadiayapone,
sorotataj mo'tita'mona'apone. Oro'taj
mogka'apone. Kenpa'ti oro'én Diosen jak
on'saka'apo. —Judío huairi huayahuaaya
on'batia'pakuyate.

^{49,50}—Opudomeya sigpi' nopoghue'da
mo'ene. Aratbuttaj nogtiada
e'manigbueynayo oro'tehuapa' huadakda
o'epo. Aya'da judío aratbut mabueyhue'
ka'ne'po nogtiada manigbueydik o'epo.
Kenda nopoghue' mo'ene. —Caifása
o'mana'uyate. Caifás kenbayokte
huaboro' sacerdote huairi o'uyate.

^{51,52}Caifásada o'nopoe'apo kenda
manahue' o'uyinig'a kenbayok sacerdote
huairi ee'te Diosá o'nopoe'a'nok “Aya'tada
judío aratbuttaj Jesúsá o'manigbueyapo.
Kenpa'ti Diosen aratbut, judío aratbut
kenpa'ti nog aratbuttaj kamanopo'kore'po
Diostaj konigti kanoknopoe'po Jesúsá
o'manigbueyapo.” Kenda sacerdote
huairia o'batia'pakuy. ⁵³Caifás kenda
e'manade'te “Jesústaj monig o'arakapo.”
Judío huairia huaboa'da
on'batia'pakuyate.

⁵⁴Judío huairia e'arakta' on'tipaknok
keyo huakka' judío aratbut egkupopakyo
onte'ti Jesús huahue' o'uy. Nogyo
o'hua'uy. Efraín huakka' jakyo o'hua'uy.
Oro' huanigpeika'eriere o'hua'uy.
Efraíno sue'da aratbut o'ne'uy. Kenpa'ti
Efraín kurute sue'ada aratbut o'nuy.
Oro'omeyere o'ika'uy.

⁵⁵A'ti judío huakkurueri isi'po
mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta
o'epo. Nogya' nogya' nog huakka' jakya'
nog huakka' jakya' Jerusalényo
huakka'da judío aratbut on'bahuayuy.

Fiesta ehued on'bahua'uyate. Fiestaya' a'bapeya'po a'maya'po Diostaj 'uru 'uhua e'huage' on'nigbatiarakuyate 'urunopo'da Diostaj a'nigeyapo. Konigepo fiesta kahued konig huakkuruda on'hua'uyate. ⁵⁶Jerusalényo o'nedepo on'hua'epo Jesústaj o'nonmabopo. Diosen jakyo o'nedepo,

—¿Menpa' mo'nopogē? ¿Menpa' Jesús fiestate yatiakapet? ¿Tiakhue' ya'ēapetpi'? —Judío aratbuta huayahuaya onpayo' on'batia'pakuy.

⁵⁷“Be'api' Jesústaj e'tiahuaynayo oro'taj monati'.” Sacerdote huairiomey fariseo huairiere on'mana'uyate. Jesústaj huabakuda' jakyo kan'tohue'po kenda on'mana'uyate.

Ettone' Jesúsen hua'itaj huasihujaj 'uru'huieada o'itioy'uyate.

(Mt. 26.6-13; Mr. 14.3-9)

12 ¹A'timon seis huame'noe e'pokde'te judío aratbuten huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta o'ēapo, Jesús Betania huakka' jakyo o'tiakuy. Keyo Lázaro o'ika'uy. Jesúsada Lázarotaj e'bueyme'tada o'noyhuada'uy. ²Jesústaj 'uru aypo on'nigmanhuada'uy. Martaa aypo o'mabayoke'uy. Jesúsere Lázaro o'bape'uy. ³Ken on'bape'depo 'uru'huieada huasihujaj María o'totiakpo, konig medio litro o'totiakpo nardo huasihujaj huakka'teda ee'tada o'totiakpo Jesústaj huakka' o'pakpo María Jesúsen'itaj o'itioy'po o'ihuekedepo, huakuhui'akon o'itidukut'uy. Jaky'a' aya'ada huasihujaj 'uru'huie'taj on'huiriku'y.

^{4,5}—¿Mena'po kenda yaka'? ¿Mena'po ken 'urusihua bahuayahue' ya'eme'? Pai'da aratbuttaj kan'yoke'po ¿Mena'po bahuayahue' ya'uy? Huakka'teda ee'tada o'ē. Konig trescientos denariosuapa huakupe ee'tada o'ē. —Judasa o'mana'uy. Judas Simónensi'po o'uy. Judas Jesúsen

huanigpeika'eri e'ēada Judío huairia kadarake'po Judasa o'bayokapo.

⁶Pai'da aratbuttaj matinepahuihue'ada huabereeri o'epo e'bereta' o'pakpo kenda o'mana'uy. Huabereeri o'ē kenda oro'omeya' Jesúsén huanigpeika'eria nopogehue' o'uy. Judas oro'en huakupe huamatogē'eri o'ika'nig'a oro'en huakupe o'berika'uyate.

⁷—Keje', dakhue' huaahue' yaē' Mariataj. A'ti o'bueyapo María o'nopogepo 'uru'huieada huasihujaj me'nigtoehonhuahuika'po be'itihuekene. 'Uruso'da kan'kubarakke'po me'so'tihuekene. ⁸Pai'da aratbuttanayo mo'matoka'apone. Do'tanayo togehue' o'nunhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uy.

Judío huairia Lázarotakon e'arakta' on'pakuyate.

⁹Jesús Betania huakka' jakyo o'ēa', huakka' judío aratbuta on'tipeepo Betaniayo Jerusalénya' on'bahua'po. Jesústayo'da a'tiahuaya'po huahue' o'nyu kenpa'ti Lázarotabeta' e'tiahuayta' on'pakpo Betaniayo on'hua'uy. Lázarotaj o'noyhuadame'te Jesúsada. ^{10,11}Huakka'ada judío aratbuta onte'ti judío huairitaj e'nigpeika'ta' pakhue' o'nepo on'bakhua'po Jesústaj o'noknopogē'uy. Konigepo judío sacerdote huairi Lázarotakon on'huadiaypo “Lázarotaj mo'darak,” konigti onpapayo' on'nopogē'uyate.

Jesúsa konig judío aratbuten gobiernonig huairitone' Jerusalényo o'bahuhua'po o'kud'uy.

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40)

¹²Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta a'bapeya'po huakka'ada aratbut Jerusalényo on'bahua'depo o'nokyedepo. Eme'te “Jerusalényo Jesúsada o'tiakonyakde,” huakka'ada on'tipeedepo ¹³huabotod

on'baktegandepo Jesúste on'torokonpo on'nigtohua'po,

—Oro'omeytaj kabatioke'po Diosa mo'nigta'mona'uyate. Dios huairia mo'nigta'mona'uyate. Huadaknana da o'e. Israel aratbuten gobierno huairitone' o'e. Dakiti Dios. —Jesústaj on'huahua'po 'utta'nanada on'da'uy.

¹⁴Jesúsa burrotaj o'huahuaypo kenta'pite o'huaduy. Jesús si'poghued ee'te Apagba'te kenpa' o'ëapo oa'uyate.

¹⁵Jerusalényo huae'eria mo'epo opuden huairi e'tiakte me'pukhue'dik mo'ë. Burrote o'huadpo opudomeyen huairi o'tiakapo.

Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate.

¹⁶Jesús burrote e'huadde'te kenda Apagba'te Jesústaj o'tia'pakuyning oro'omey Jesúsen huanigpeika'eria nopoenkahue' o'uy. Nogoknayo Jesús kurudyo o'behuikdepo kenpa'ti Diosen Nokireg mo'nopo'toedenok kenda Jesústaj Apagba'te o'timadoya'uyate konigti Jesúsa kenda o'ka'uynok huaboada o'nopoenka'uy.

¹⁷Kenoka' Jesúsa Lázarotaj e'bueyta' e'noyhuada'te kenpa'ti “Yaorok, Lázaro,” ena'te huakka'ada judfo aratbuta on'tiahuay'uy. 'Urua'nanada Jesúsa o'ka'nok kenda Jerusalényo diga'da on'manbatia'pakuyate. ¹⁸Konig Diosayo'da ka'dik o'e Jesúsa o'ka'denok huakka'ada aratbuta on'nopodepo Jesústaj on'huahua'uyate.

¹⁹—Paj, kentaj batikahue'dik o'ey oro'. Yan'tiahuay', aya'ada kentaj on'pakpo on'nigpeika'. —Fariseo huairia huayahua'ya on'batia'pakuyate.

Sue'da griego hua'a huaa'pakeria Jesústaj o'dukuy.

²⁰Fiestate Jerusalényo huakka'da on'batiakuyate. Diostaj a'tiona'pakya'po on'batiakuyate. Judfoere griego hua'a huaa'pakeri on'batiakuyate. ²¹Felipe

Jesúsen huata'mona'eri o'epo Betsaida huakka' jak huae'eri kenpa'ti Galilea huadarieri o'enok sue'da griego hua'a huaa'pakeria Felipetaj on'huatiakpo, —Jesústaj e'batia'pakta' o'paki, huairi. —Felipetaj o'nona'uy.

²²Felipe Andréste o'bakhua'po kenda griego hua'a huaa'pakeria o'nona'de Andréstaj ona'uy. Felipe Andrésere onokteyo' Jesúste on'hua'uy. Kenda griegoa o'nona' Jesústakon o'nona'uy.

²³—A'ti Diosa o'ta'mona'uy aya'ada on'nopoeapo. Aya'tada ijmanigbueyapoy. Aya'tada ijmanignoyhuadapoy. Konig Huairitone' Apag Diosere ijjeunhuahuika'apoy. ²⁴Do'a aya'tada manigbueyhue' ee'nayo kenpa'ti kubarakyo kudhue' ee'nayo Diosere noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Ken konig toketkid o'e, ijmanbatia'paki. Toketkid batukehue' ee'nayo konig kidpoghue' ee'nayo tipakbohue' o'ëapo, huakka' toket boyoghue'dik o'ëapo. Sorokyo 'urua'da e'batuke'nayo nogok huakka' toket o'boyogapo. Huakka'da toket o'ëapo. ²⁵Do'taj kenpa'ti Apag Diostaj pakhue' o'nepo aya'ada hua'enda on'eretpakpo, katetapi' o'deretpakpo, aratbuttaj o'deretpakpo, huabettaj o'deretpakpo kenpa'da on'mabueyapo. Nogomeynayo aya'tada huata'da pakhue' o'nepo, kateta'pi' eretpakhue' o'nepo do'tayo'da on'pakpo do'tayo'da on'nigpeika'po Diosere on'noeonhuahuika'apo. ²⁶Be'api' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo konig ijikay konigti kan'kike', konig do pai'da ijnopo'ikay konigti pai'da kan'nopo'ike', konig do huata'da ijpakpo kahue' ijikay konigti huata'da kan'pakpo kahue' ka'nike' kenoka' doere do'hued Apagere kurudyo o'neonhuahuika'apo. Kenomey do'taj on'nigpeika' kenomeytaj Diosa o'bakkahuea'apo, “Huadakda mo'ene.” Diosa o'mana'apo. —Jesúsa o'mana'uy.

**“Cruzte men’behuika’apone. Cruzte
ijbueyapoy.”** Jesús a o’batia’pakuyate.

²⁷Huakka’tada pai’da
ijmanignopo’eapoy. Huakka’tada
ijmanigbueyapoy. Huakka’tada
e’mepukeada “Bueyhue’ a’eya’po
be’tioka’, Apag” onahue’ o’ene.
A’manigbueyya’po kurudya’ ijtiakuy.
²⁸Ontaj ijnigpeika’po ijmanigbueynok
“Huadaknanada o’e Dios. Huakka’ di’da
o’maika’. Huakka’ o’matinepahui’ika’.”
Aya’ada aratbuta kenda
kan’batia’pakike’po. Jesús kenpa’
o’tiona’pakuy.

—Do’taj me’nigpeika’nok
“Huadaknanada o’e Dios.” Aya’
aratbutada kan’nopoike’ nogok ona’ti
konigti kan’nopoike’. —Kurudya’ Diosa
’utta’da ona’nok Jesús a o’pee’uy.

²⁹Huakka’ada aratbuta ogkupobopo
on’peede’po, “Kuruda oa’,” on’batia’pakpo.
“Diosen huata’moneria o’da’.” Nogomeya
on’batia’pakuy.

³⁰—Do’tayo’da kenda Diosa onahue’
me’ene. Opudomey do’taj ka’noknopoe’po
kenda mena’ne. ³¹Do’taj eknopoe’ta’
pakhue’ o’nepo do’taj e’nigpeeta’ pakhue’
o’nepo a’ti do’taj en’arakde’ta
“Dakhuea’nanada bo’ka’ne. Do’taj
nigpeehue’ mo’ene. Castiga ogka’dik
o’neapone.” Diosa o’mana’apo. Kenpa’ti
toto’taj Diosa konigti ogka’apo onte’ti
huairitone’ ehue’ o’epo. Aya’tada onte’ti
nama’da manahue’dik o’epo. ³²Do cruzte
ijbueyapoy. Cruzte ijbueydepo
ijnoyhuadapoy. Kurudyo Dioste
ijhua’apoy. Aya’ aratbuta do’taj
e’noknopode’ Diosensi’ponig o’neapo.
Kurudyo ijbatabehui’kapoy. —Jesús
o’mana’uy.

³³Cruzte ijbueyapoy Jesús daka’
o’manbatia’pakuy.

³⁴—Oro’en Apagba’ e’mona’pakte
o’peepo Dios Cristotaj o’ta’mona’aponok

oro’taj bo’tiokadhuahuika’apone.
Kenpa’da Cristo bueyhue’ o’epo
o’noeonhuahuika’apo. Diosa ontaj
e’ta’mona’nayo, “Cruzte ijbueyapoy.”
¿Mena’po ia’ kenpa’? Diosa huabokerektaj
o’ta’mona’apo. ¿Be’a ya’epo? —Aratbuta
ogkupopakpo nogtiada Jesús taj kenpa’
ona’uy.

³⁵—Sue’da huame’noe opudomeyere
ijjeapoy. Konig huakjey ijje’po Diostaj
kanoknopoe’po o’nonmadika’ne. Konig
Diostaj eknopoe’ kenpa’ti e’nigpee’
on’tiahuaya’ne. Sue’da huame’noe
opudere ijjeapok opudere ee’ta do’taj
daka’ men’pee’ kenpa’ti daka’ Diostaj
yanoknopoe’. Do’taj daka’ nigpeehue’
ee’nayo konig sikkiregyoda mo’epone.
Diostaj menpa’ oknopoe’hue’dik
mo’epone. Diosen dag huahuayhue’dik
mo’epone. ³⁶Do opudomeyere e’ede’ta
do’taj me’noknopoe’. Diosen aratbut
a’eya’po do’taj me’noknopoe’. —Jesús
o’mana’uy.

Kenda o’mana’depo Jesús o’bakhua’po
o’irege’uy.

**Mena’po huakka’ judío aratbuta Jesús taj
oknopoe’hue’ o’nika’. Juana
o’batia’pakuyate.**

³⁷Konig Diosayo’da ka’dik o’e aratbut
kan’tiahuaye’po Jesús nogda nogda
o’kika’uynig’a aratbuta en’tiahuaye
o’bayarea’uy. Nogtaj o’noyhuada’uynig’a
Jesús taj oknopoe’hue’ o’nuyate. Huakka’
judío aratbuta oknopoe’hue’ o’nuyate.

³⁸Konig Diosen huamanigbatia’pakeri
Isaías oa’uyate, a’nennanada oa’uyate
konigti ogka’uy. Jesús taj oknopoe’hue’
o’nuy. Isaías o’madoya’po,

O’nen hua’a on’peika’nig’a konig
huabokereknayo kahue’dik o’nika’
konig teyda i’kika’nig
on’tiahuayika’nig’a oknopoe’hue’
o’nika’. O’nen hua’a o’mana’nig’a
oknopoe’hue’ o’ne, Dios Huairi.

Isaías a'nennanada
o'manigmadoya'uyate.

³⁹Mena'po oknopogehue'dik o'ne onte'ti
Isaías o'madoya'uyate,

⁴⁰Diostaj pakhue' o'nenok Diosa
o'bakpobiga'uy. Kenpa'ti
nopoenkahue' e'huag' o'magka'nok
onte'ti 'uruda Diosen e'ka' menpa'
tiahuahue'dik ya'neapet. Diosen
hua'a menpa' nopoenkahue'dik
ya'neapet. Dakhuea' e'ka'
a'nopo'koreaya'po Diostaj menpa'
nopo'koreahue'dik ya'neapet.
Isaías a'mana'uyate.

⁴¹Jesús pai'nanada o'manignopo'epo
o'manigbueypo o'noyhuadpo Diosyo
o'behuikpo kenda Diosa Isaíastaj
o'nopogea'uyate. Konigepo judío aratbuta
Jesús, Diosen Huasi'potaj eknopog'eta'
pakhue' ya'neapet. Kenpa'ti e'nigpog'eta'
pakhue' ya'neapet. Isaías a'nennanada
o'mana'uyate.

⁴²Huakka'amon judío aratbut Jesús taj
o'noknopog'uyinig'a sue'da huakka'
huairiakon o'noknopog'uyatenig'a
Jesústaj yoknopogey aratbuta kan'peg'po
batia'pakhue'da fariseo huairitaj
on'mepukpo batia'pakhue' o'ne'uyate.
Jesústaj yoknopogey aratbuta ea'paknayo
onte'ti judío en huaitake' jakyo
kudhue'dik o'neapo. Fariseo huairia
on'mana'uyinok. ⁴³Kenpa'ti "Huadakda
i'ene." "Uruda huairi i'ē." Aratbuta
ea'tada ekpog'eta' o'deretpakpo Diosa
kenda ea'ta' ekpog'eta' pakhue' o'nepo
Jesústaj yoknopogey ahue' o'nyuy.

**Jesústaj pakhue' huag'ería dakhuea'
ogkika'. Jesús en hua'a oa'nok Diosa castiga
o'magka'apo.**

⁴⁴—Apag Diosa o'ta'mona'uy. Aya'ada
do'taj eknopog'ey Diostaere
oknoponhua'dik mo'ene. ⁴⁵Kenpa'ti
aya'ada do'taj mentiahuaypo Diostakon
on'tiahua. Ke'na me'ta'mona'uyinigtaj.

⁴⁶Huadariyo aratbutte ijtiakuy. Konig
huakjey Diostaj a'maknopog'eya'po
ijtiakuy. Do'taj huaknopog'ería Diostakon
o'noknopog'epo. 'Uruda kika'dik o'neapo.
Konig sikkiregyo ehue' o'nika'apo.
Dakhuea' onte'ti kikhue' o'neapo.
⁴⁷Sue'da huakka' do'hued hua'ataj
nigpog'ehue' mo'epone. "Dakhuea'
boka'ne," manahue'dik ijjeapoy.
"Dakhuea' i'ka'ne," a'manaya'po tiakhue'
ijje'uy. Aratbuttaj a'manopo'koreaya'po
ijtiakuy. Aratbuttaj
a'manoanhuahuikaya'po ijtiakuy.
⁴⁸Do'taj pakhue' huag'eritaj kenpa'ti
do'hued hua'ataj nigpog'ehue' huag'eritaj
"Dakhuea' bo'kika'uyne." Kene'huaya'
huame'noete do'hued hua'a'a o'mana'apo.
Diosa castiga o'magka'apo. ⁴⁹Konig doada
ijnopog'epo konig doada ijpakpo manahue'
ijjikay. Apag Diosa me'ta'mona'uyne.
Kenda Apaga mena'uyinig
ijmanmadikika'po o'nona'ne. ⁵⁰Diosen
hua'a o'nona'ika'nig ke'na
mo'noanhuahuika'apone. Do'taj
eknopog'ey nayo mo'noanhuahuika'apone.
Apag Diosen hua'a o'nona'ika'ne.
—Jesús a judío aratbuttaj 'utta'da
o'mana'uy.

**Huanigpejka'eritaj hua'i Jesús a
o'ba'ikoyoa'uy.**

13 ¹A'ti judío huakkurueri isi'po
mabueyhue' ee' okkahuehue'
fiesta ogka'apo. Fiesta aypo on'bape'apo.
Bapehued e'ne'te, "Indaritaj yokhua'apoy.
Do'hued Apagtaj onte'ti ijkumejapoy."
Jesús a o'nopog'ey. Oro'taj ke'nen
huanigpejka'eritaj di' mo'ika'po oynayo
huakka'nada di' mo'epo
mo'nigbueydeapone.

²⁻⁴Oro'omey Jesús en huanigpejka'eri
Jesúsere judío huakkurueri isi'po
mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta aypo
huaboa'da o'bape'deapoy. Toto'a Judas
Iscariotetaj engaña ogka'depo,

o'nopo'toꝑo Jesústaj judío huairitaj a'bayoki o'nopoꝑa'uy toto'a. Judas Iscariote Simónensi'po o'uy. Jesúsere Judas Iscariote o'bape'po. Kenoka' Diosya' ijtiakuy. Diosyo ijhua'apoy. Diosen aya'da ijtamatoꝑapoy. Aya'ada do'taj nigpꝑedik o'neapo. Jesúsá o'nopoꝑe'uy. Ken Jesús oro'ere o'bape'po o'bopo, huaok o'kiroka'po o'hueda'po huaso'tidukuta o'teyiga'uy. ⁵Hua'ikoyoa' hue'ey kosoyo onoydepo huaboa'da oro'en hua'i bo'ikoyoa'po bo'ikoyoa'depo huaso'tidukuta e'teyiga'a bo'itidukuta'uyne.

⁶Simón Pedrotakon e'huatiakte a'ikoyoya'po

—Huairi i'ene. Do'hued hua'i menpa' i'ikoyoa'apo, do'hued Huairi. —Simón Pedroa ona'uy.

⁷—Kenda ij kay oyda noponkahue' i'enig'a nogoknayo i'nopoꝑapo. —Jesúsa ona'uy.

⁸—Keje'. Menokapi' do'hued'i 'ikoyoa'po' dik o'ene. —Pedroa ona'uy.

—O'nen'i 'ikoyoa'po' ee'nayo doere Apag Diosere ehue'dik i'unhuahuika'apone. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

⁹—Kenda mena'ne. Huaso' aya'da bekoyo'. Hua'i, huaba', huakukon bekoyo', Huairi. —Simón Pedroa ona'uy.

¹⁰—Huaboa'da e'qꝑ'de'te aya'da e'koyode' onte'ti koyohue'dik mo'epo. Jaky e'tiakde'te hua'iyoda sorokda o'enok hua'iyoda koyoa'dik mo'ene. Opudomeytaj Diosa mo'bakkahuea'depo 'urunopoda mo'enig'a nogtiada dakhue'da o'e. —Jesúsa ona'uy.

¹¹—Nogtiada dakhue'da o'e. —Ona'uy. Nogtiada dakhuea' o'ka'apo. Judío huairitaj me'bahuaya'apone Jesúsá o'nopoꝑe'uy.

¹²Oro'en hua'i bo'ikoyoa'depo o'kuhuitdepo Jesús onte'ti huaok o'topo oro'omeyere kutopate o'huad'uy. O'huaddepo,

—Kenda opudtaj huaboa'da o'nogka'depo opudtaj e'nopoenka'ta' ij paki. ¹³“Huamanmadika'eri” do'taj

o'nonika'ne, kenpa'ti “Huairi” o'nonika'ne. Kenda buttida o'nonika'ne. Kenda ij jey. ¹⁴Ken do opuden Huairi ij jeyo opuden Huamanmadika'eri ij jeyo konig huanaba' opuden hua'itaj on'ikoyoa'denok opudomeyakon konigti huayahuaya ba'ikoyoa'dik yanikati'. Huayahuaya batihuapokika'dik yanikati'. ¹⁵Opuden hua'i konig huanaba'niga on'ikoyoa'ne do'taj on'tiahuaydene. Konig do ij kay konigti yag'kika'. Konig huanaba'niga huayahuaya yan'batiahuapokika'. ¹⁶Opud huanaba' e'qꝑda “Huaboro' huairi ij jey.” Nopoꝑehue' yane'. “Do'hued huairinayo sue'da huairi o'e.” Nopoꝑehue' yane'.

Huamata'mona'erinayo huairi o'ne. Huahua'erinayo huairionig ehue' o'ne. Yan'nopoꝑe'. Buttida ij jay. ¹⁷Kenda huaboa'da o'nona'nig opud e'nopoꝑe'nayo kenpa'ti daka' menigpeika'nayo durugnanada mo'epapone.

¹⁸Opudomey do'taj mo'pꝑepo durugda mo'epapong'a nogtiada durugda ehue'dik o'epapo. Opudomeytaj o'noktie'ea'uynig'a nogtiada dakhuea' megka'apone. Kentaj Apagba'a o'huaa'. “Ke'na doere o'bape'ika' do'taj dakhuea' megka'apone.” Kenpa' Apagba'a oa'. ¹⁹Dakhuea' megka'apone. Dakhuea' o'gkahued ee'ted o'nona'ne. E'gkade'te do'taj o'noknopoeonhuahua'po batikhue' mo'epo Diosa o'ta'mona'uy, kenda kanoknopoeonhuahuika'po konigepo oyda o'nona'ne. Konig huakkuruteda o'nona'ne. ²⁰Huadak hua'a kan'manbatia'pake'po opudomeytaj on'ta'mona'ne. Nogomeytakon ij mata'mona'apoy. Opudomeya e'manmadika'te eknopoꝑe'nayo do'taj ee'pa'ti unhua'dik o'neapo. Kenpa'ti Diostaj ee'pa'ti unhua'dik o'neapo. Diosa me'ta'mona'uynigtaj. Buttida ij jay. —Jesúsa mona'uyne.

Judasa do'taj me'bahuayapone. Jesúsa o'mana'uy.

(Mt. 26.20-25; Mr. 14.17-21; Lc. 22.21-23)

²¹Jesúsa kenda mona'depo huakka'da o'nopome'pukatupo,

—Opuda nogtiada me'bahuayapone. Judío huairitaj men'yokapone. Buttida o'nona'ne. —Jesúsa oro' doce huanigpeika'eriomeytaj daka' mona'uyne.

²²Betaj Jesúsa ya'huaet oro' nopoehue' o'epo huayahuaya o'batiahuaye'uy.

²³Jesús di'nanada me'ene do'taj Jesúsere onoktetyo' ijbape'nok, ²⁴do'taj Simón Pedroa ba'ba' menepo, “¿Be'taj ya'huaet? Kenda mena'.” Simóna mena'uyne. ²⁵Ken Jesústaj ijtipebetpo,

—¿Be'a ontaj dakhuea' mogka'apone, Huairi? —Jesústaj yona'uy.

²⁶—Pan hue'eyyo ijta'butapo ijyokapoy. Ke'na dakhuea' megka'apone. —Jesúsa mena'uyne.

Ken pan o'ta'buta'depo Judas Iscariotetaj o'yokuy. Judas Iscariote Simónensi'po o'uy. ²⁷Ken Judas pan onba'pokdepo o'bape'po e'bape'de' toto'a Judastaj o'nopo'to'e'po Jesústaj dakhuea'da kagke'po nama'da o'nopo'e'a'uy. Ken Judasa nama'da o'nopo'enig kenda Jesús o'nopo'epo,

—Kenda do'taj megka'aponig ida megkati'. —Jesúsa Judastaj ona'uy.

²⁸Oro'omey kutopate Jesúsere Judasere o'bape'po kenda Jesúsa Judastaj ena'te nopogkahue' o'uy. ²⁹Judas oro'en huakupe huato'e'eri o'enok, “Fiesta aypo nogiti yabae'.” Jesúsa ona'. Sue'ada on'nopo'e'uy. “Pai'da aratuttaj huakupe yayokti'.” Ona'. Nogte on'nopo'e'uy.

³⁰Judas pan o'bakdepo o'bape'po o'orokono o'bakhua'bed'uy.

“Huayahuaya di' yan'mae'.” Jesúsa huaboa'da o'mana'uy.

³¹Judas ehuade'te,

—Huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne, Diostaj daka' ijnigpeepo oyda huakka'da aratbuten dakhuea' e'ka'taj ijmanigbueyapoy. Konigepo huadakkanada ijka'denok huakka'ada on'nopo'epo, “Dakiti, Dios,” kenpa'ti “Huadakkanada o'e Dios,” huakka'ada on'batia'pakapo. ³²Do Diosen Huasi'po Diostaj ijnigpeepo huakka'tada ijmanigbueypo Dios huadakkanada o'e, huakka'tada ijmanopo'eay Diosakon huakka'tada o'manopo'e'a'. Ke'nen Huasi'po huadakkanada o'kika', huadakkanada o'ika', o'manopo'e'a'. Ida o'manopo'e'a'apo. ³³Huadi'nanada on'ta'ene, do'huedsi'po. Opudere sue'da hora ijjeapoy. Onte'ti do'taj huahuayhue' o'neapone. E'ukada huahuayhue' o'neapone. Ijhua'apoy. “Keyoda ijhua'apoy tiakhue'dik mo'ene.” A'nen kenda judío huairitaj ijmana'mey konigti opudomeytakon o'nona'ne. ³⁴Konig huabodikda e'manmadika' e'mana'ta' ijpaki. Huayahuaya di' yan'maika'. Konig do'a di' o'nika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika'. ³⁵Huayahuaya di' e'maika'nayo Jesús en huaknopojka'eri o'ne aya'ada aratbuta on'nopo'e'apo. —Jesúsa oro'omey huanigpeika'eritaj mona'uyne.

Jesústaj okia'hue'yaj ijje. Ia'apo. Pedrotaj Jesúsa ona'uy.

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Lc. 22.31-34)

³⁶—¿Meyon i'hua'apo, Huairi? —Jesústaj Simón Pedroa ona'uy.

—Keyo ijhua'apoy oyda ta'huahue'dik o'ene. Nogknayo do'taj o'tahu'a'apone. —Jesúsa ona'uy.

³⁷—¿Mena'po oy ta'huahue'dik o'e, Huairi? Ontaj a'tahuaya'po bueydik ijje. —Pedroa ona'uy.

³⁸—Onere e'bueyta' ijpaki ia'nig'a. Huatahuaj sipoghued “Jesústaj okia'hue'yaj ijje.” Bapa'a ia'apone. Bapa'

eade'te huaboa'da huatahuaj o'sipogapo. Buttida ijJay. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

Jesúsa Diosyo huabatohua' dag o'e.

14^{1,2}—Do'hued Apagenbayo ijhua'apoy. O'nokhua'apone. Onte'ti opudomeyere ehue' ijika'apoy. Do e'huade'te mepu'kehue' yanikati'. Mididhue' yanikati'. Mepu'kehue' ya'nepo Diostaj daka' yanoknopoika'. Diosa bo'tihuapokapone. Do'takon daka' yanoknopoikati'. On'tihuapokapone. Daka' huaknopoika' on'tihuapokika'apone. Diosenbayo Diosen jakyo huaboro'da o'epo aya'ada huaknopo'eriomey noeonhuahuika'dik o'neapo. Diosen huakka' jakyo ijhua'apoy. Dios e'ika'yo kenteda Diosen huakka' jakyo opudomeytaj huakka' jak on'nigka'apone, buttida ijJay. ³Opudomeytaj aya'da on'nigka'depo aya'da ijkuhuitdepo opudomeytakon a'baeya'po ijkumejapoy. Doere on'batohua'apone. Doere ka'nunhuahuike'po on'batohua'apone. ⁴Kente ijhua'apoy mo'nopo'e. Ken dagte ijhua'apoy mo'nopo'e. Kenteda ijika'apoy mo'nopo'e. —Oro' Jesúsen huanigpeika'eritaj mona'uyne Jesúsa.

⁵—Kenteda i'hua'aponig nopoehue' o'ey. Ken dag okiehue' o'ey, Huairi. —Tomása Jesústaj ona'uy.

⁶—Konig buttida huaa'eri do ijjepe Diosyo huabatohua' dag ijjej. Doa konig huamanoeanhuahuika'eri ijjepe aratbuttaj ijmanoeanhuahuika'nok Diosere on'noeonhuahuika'apo. Konig Apag Diosyo huaodhua' dagonig ijjej. Do'tayo'da o'noknopo'enok Apag Diosyo hua'dik mo'eapone. ⁷Do'taj daka' e'kie'nayo do'hued Apagtakon mokie'apone. Oyda kenpa'ti nogok mokie'onhuahuika'apone. Apag Diostaj mokie'onhuahuika'apone. Oyda kenpa'ti nogok Apagtaj bo'tiahuayapone. —Jesúsa mona'uyne.

⁸—Apag Diostaj e'tiahuayta' o'paki. Apag Diostaj bo'tiahuay'ea'. E'tiahuaynayo durugnanada o'eapoy, Huairi. —Felipea ona'uy.

⁹—Ijhue'nanada opudomeyere ijjunhuahuika'nig'a menpa' do'taj okiehued o'e, Felipe. Be'api' do'taj mentiahuaypo, do'taj me'nokie'po Apagtakon o'nokie'de. “Apagtaj bo'tiahuay'ea'.” ¿Mena'po ona'?” ¹⁰Doere Apag Diosere nogtida o'ey. Apag Diosyo ijikay. Kenpa'ti Apag Dios doyo o'ika', dapita' yaknopo'e. Diosen hua'ayo'da ijmanikay. Do'huada ijnopo'epo ahue' ijikay. Apag Dios doyo o'ika'po konig Diosa o'paknok Apag Diosen ijikay. ¹¹Do Apag Diosere nogtida o'ey. Apag Diosyo ijikay kenpa'ti Apag Dios doyo o'ika', kenda daka' yanoknopo'e. Kenda oknopoehue'dik ee'nayo Diosen ijkika'nigeyo do'taj yanoknopo'e. ¹²Diosen ijikay. Konig Diosayo'da ka'dik o'e konigti ijikay. Konig aratbut tiahuayhued o'ika'uyunig kenda ijikay. Teyda ijikay. Aya'ada do'taj o'noknopo'epo konig ijikay konigti ogka'apo. Do'hued Apag Dioste ijhua'aponok huaknopo'eria nogdakon 'urua'nanada ogka'apo. Buttida ijJay. ^{13,14}Kenpa'ti katepi' ijpakika'nig opudomey konigti yan'pakpo do'taj yan'tiona'pakika', do'hueddikte yan'tiona'pakika'. Ken konig e'tiona'pakte “Apag Dios huadakda o'epo 'urua'nanada o'kika',” aratbuta kan'batia'pake'po kenda mentiona'pakika'nig on'nigka'apone. —Jesúsa mona'uy.

Diosen Nokirega opudtaj kamanopo'toe'po ijmanigta'mona'apoy. Jesúsa o'mana'uy.

¹⁵—Do'taj di' ee'nayo do'hued hua'atakan nigpeika'dik mo'eapone. ¹⁶Diosen Nokirega kabatihupokike'po. Do'hued hua'a huanigpee' kabatihupokike'po Diosen Nokireg

opudomeyere ka'nike'po kenpa'ti kamanopo'tojike'po "Q'nen Huatihuapokeri yabayokti', Apag," ijnigtiona'pakapoy. ¹⁷Diosen Nokirega buttida hua'a mo'nopo^{ea}'apone. Diostaj monokja'apone. Diostaj oknop^{ehue}' hua^e'eriomey Diosen Nokirega nopo'tog^{hue}'dik mo'ea^{pone} konigepo Diosen Nokiregtaj ok^{ihue}' o'nenok. Diosen Nokireg opudere o'ika'aponok kenpa'ti o'nopo'to^{ea}ponok opudomeynayo Diosen Huatihuapokeritaj mokie'apone. ¹⁸Opudomeytaj kenpa'da maenhue' ijje^{apoy}. Konig do'hued ayhuayo ehue' mo'ea^{pone}. Opudte nokiregada ijtiakapoy. ¹⁹A'timon do'taj pakhue' ijje^y huaa'eria tiahua^yhue'dik me'neapone, doere ehue'dik o'neapo. Opudomeynayo do'taj moknopoika'po doere mo'ika'apone. Konigepo ijnoeonhuahuika'aponok doere mo'noeonhuahuika'apone. ²⁰A'ti Diosen Nokirega e'nopo'to^{ede}'te do'hued Apagere o'ika' mo'nopo^{ea}'apone. Do'hued Apag do'ere konig nogtida o'e mo'nopo^{ea}'apone. Kenpa'ti do'taj moknopo^{epo} konig do'huedso' doere mo'ika'ne kenpa'ti opudere ijjenok me'nopo'toika'ne mo'nopo^{ea}'apone. ²¹Aya'ada do'hued hua'ataj on'peika'po do'taj hueretda di' mo'ene. Aya'ada do'ta di' mo'enek do'hued Apagakon di' mo'maeapone. Do'huakon di' o'neapone. Do konig o'e on'nopo^a'apone. —Jesúsa mona'uyn.

²²—¿Mena'po on konig o'e oro'omeyyo'da on'nopo^{ea}'apo? ¿Mena'po nogomey on konig o'e nop^{ehue}' o'neapo? —Nog Judasa Jesústaj ona'uy. (Judasa Iscariotea ahue' nog Judasa ona'uy.)

²³—Aya'ada do'taj di' o'nika'niga do'hued hua'ataj on'nigpeika'apo. Kenomeytaj do'hued Apaga di' o'maika'apo. Do'hued Apag doere

kenomeyennopo'yo o'ika'apoy. ²⁴Aya'ada do'taj di' ehue' mo'epo do'hued hua'ataj p^{ehue}' o'nika'. Ken hua'a mo'pe^{edenig} do'huedda ehue' o'enek Apaga me'ta'mona'uyn ke'nen hua'a o'nona'ika'ne. Konigepo aya'da o'nona'de'uy, aya'da o'nonmadika'de'uy daka' yan'nigpeika'.

²⁵Opudomeyere e'ikade'te huakka'da o'nonmadikanhuahuika'denig'a suhue'da huadak mo'nop^e. ²⁶Do Apagyo ijhua'depo do ijpaknok Diosa ke'nen Nokireg mo'nigta'mona'apone. Opudtehuapa' mo'nigta'mona'apone. Diosen Nokirega do'hued hua'ataj daka' mo'nopo^{ea}nhua'apone. Mo'maboroayonhua'apone. Do'hued hua'a okkahuehue' ka'nike'po bo'tihuapokika'apone. Do'hued e'manmadika' ona'ti mo'nopo^{ea}'apone.

²⁷Opudomeytaj on'nopo'noeynoeyonpo o'nokhua'apone. Do'huayo'da on'manopo'noeyika'ne. Aratbutnayo konigti manopo'noeyahue'dik mo'ika'ne. Do e'huade'te mepu'kehue' ya'nepo mididhue' ya'nika'. ²⁸“Do'hued Apagte kurudyo ijhua'apoy. Nogok onte'ti ijtiakapoy. Opudere a'ikaya'po ij^{kumejapoy}.” Kenda do'taj opuda' e'peete o'nona'dene. Diosnayo nogiti teynanada Huairi o'e. Donayo suhue'da tey huairi ijje^y. Konigepo nogiti di' mene'. Nogiti di' e'ede'te Apagyo o'hua'apo mo'nopo^{epo} durugnanada mo'ea^{pone}. ²⁹Kenda ijka'apoy kahued ijjenig o'nona'ne. Nogok kenda do e'kade'te opudomey o'tiahua^ydepo do'taj daka' moknopo^{ea}'apo, konigepo kenda kahued ijjenig o'nona'ne.

³⁰Toto' huairia bo'huatiakdeaponok oy nogiti huakka' batia'pakhue' ijje^{apoy}. Toto'anayo do'taj dakhuea' ogkahue'dik ee'tada ³¹doda ijpakpo aya'tada a'manigbueyya'po Apagtaj ijnigpe^{enok} medarakapone. Kenda e'nogkade'te Apag Diostaj di' o'ika' aya'ada nop^o'dik

o'neapo. Yanbo', monhua'. —Jesúsa mona'uyne.

**Konig uva huakpi ijjeý kenpa'ti
huanigpeika'eri konig uva hua'opi o'ne.
Jesúsa kenda o'manbatia'pakpo
o'manmadika'uyate.**

15 ¹Onte'ti oro' ke'nen huanigpeika'eriomeytaj Jesúsa monbatia'pakpo monmadika'uy. Jesúsen huaknopoe'eriomey Diosen 'urua'da kagkike'po konig ka'dik yanika' oro'taj mona'po,

—Diosen aratbuta Diosen 'urua'da kagkike'po doayo'da tihuapokdik o'nene. Ken Diosen hueretda uva huakpi konig ijjeýo kenpa'ti do'hued aratbut konig uva hua'opi o'nepo do'hued hua'ataj on'nigpeika'po do'taj o'noknopojika'apo. Do'hued Apagata konig uva huakpi huatoqe'eri o'ika'. Do'hued huaknopoe'eritaj daka' o'matojika'. ²Uva huakpi huatoqe'eria huakutataj daka' o'tiahuayika'. Huakutaa uva huada onhuadhue' e'ika'nayo ken huakutataj o'kutegepo o'en. Ken huakutataj huada onhuadika'nok daka' o'toepo huakka'da onhuadapo. Ken konigti do'hued Apaga do'hued huaknopoe'eritaj daka' o'batiahuaypo do'hued hua'ataj onte'ti pakhue' e'ne'nayo Diosen onte'ti daka' kahue' e'nika'nayo o'maenapo. Nogomeynayo do'hued hua'a on'nigpeika'po, Diosen daka' on'kika'po, Diosa o'manopo'koyoika'nok daka' o'manopo'tojika'nok nogiti 'urua'da Diosen kika'dik o'neapo. ³Opudomeytaj o'nonmadikika'nok do'hued hua'a mo'nigpeika'depo 'urunopo'da mo'edepo Diosen daka' kika'dik mo'eapone. ⁴Uva huati'oj ontiokteghue' ee'nayo huada onhuaddik o'ika'apo, en'tiokteg ee'nayo huada onhuadhue'dik o'eapo. Konigti do'hued hua'ataj daka' nigpeikahue' ee'nayo kenpa'ti do'taj daka'

oknopojkahue' ee'nayo Diosen 'uruda kakahue'dik mo'eapone. Konigepo do'hued hua'ataj daka' yan'nigpeika', do'taj daka' yanoknopojika', kenda bo'kika'nok opudomeyere ijika'apoy on'nopo'tojika'apone. Kenoka' Diosen 'urua'nanada kika'dik mo'eapone.

⁵Do konig uva huakpi ijjeýo opudomey konig uva huanti'oj mo'ene. Opudomey Diosen 'urua'nanada kagkike'po on'tihuapokika'ne. Aya'ada do'hued hua'ataj on'nigpeika'po do'taj daka' moknopojika'ne kenpa'ti kenomeyere ijika'po ijmanopo'tojika'nok Diosen daka' kika'dik o'neapo. Do'hua tihuapokhue' ee'nayopi' do'hua nopo'teypakahue' ee'nayo dapita' Diosen 'uruda kakahue'dik o'neapo. ⁶Kenomeya do'taj oknopojkahue' o'nepo, do'hued hua'ataj nigpeikahue' o'nenok kenomeytaj ijmaenapoy. Castiga ijmagkadhuahuika'aponok pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. Kenomey konig uva huanti'oj huada onhuadhue' ee'te huatoqe'eria o'kutegepo, o'maenapo, e'baayde'te ta'akyo o'maenapo o'bakpaka'apo.

⁷Do'taj moknopojika'po, do'hued hua'ataj mo'nigpeika'po katepi' bo'pakpo mo'tiona'pakika'nok Diosa mo'nigka'apone.

⁸Do'taj daka' eknopojika'te do'hued hua'ataj e'nigpeika'te ken konig Diosen 'urua'nanada bo'kika'nok do'hued hueretda huanigpeika'eri mo'enok kenpa'ti aratbut opudomeytaj bo'tiahuaypo “Dios 'urunanada o'epo huadaknanada o'kika',” on'batia'pakapo. ^{9,10}Apaga do'taj huakka' di' me'ika'ne. Konigti doa di' o'nika'ne. Do'taj o'noknopojika'nok on'nigpeika'nok opudomeytaj daka' di' o'nika'ne. Do konigti Apagataj ijnigpeika'nok do'taj di' me'ika'ne.

¹¹Kenda o'nona'denok do'taj monigpeika'po durugnanada

mo'ika'apone. ¹²Huayahuaya di' yan'maika', huayahuaya huakka' di' yan'maika'. Konig do'a huakka' di' o'nika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika' kenpa' do'hued e'mana' o'e. ¹³Do'hued huadi'taj huakka'nanada di' ijmaepo ijmanigbueyapoy. Konig do huakka' di' o'nika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika'. ¹⁴Do'hued hua'ataj e'nigpeika'nayo do'hued huadi' mo'ika'apone. ¹⁵Do'hued huanaba' ehue' mo'ea'apone. Do'hued huadi' mo'ea'apone. Kenda ke'nen huairi o'nopoika' huanaba'nayo nopogehue' o'nika'. Do'hued huadi' mo'enok aya'da do'hued Apaga menanhuahuika'ne kenda opudomeytakon o'nonanhuahuika'ne. ¹⁶Konig opuden huamanmadika'eri huairi huatae' do'taj oktie'eahue' o'ne'uyne. Diosen hua'a 'urunanada kagkike'po, huadakda kagkike'po huayahuaya di' kan'maika'po kenpa'ti huakka'tada Diosen huadak hua'a kan'manmadikanhuahuika'po huakka'tada kan'manopo'kore'po opudomeytaj on'baktie'ea'uyne. Aratbut Diostaj kanoknopounhuahuika'po o'nokbatie'ea'uynok. Ken konig bo'kika'po konig do'ijpaki mo'tiona'pakika'nok Apaga mo'nigpeika'apone bo'tihuapokika'apone. ¹⁷Konigepo huayahuaya di' yan'maika' onte'ti o'nona'ne, ken. —Jesusa oro' huanigpeika'eriomeytaj mona'uyne.

Oknopogehue' huag'eri aratbuta Jesustaj on'huadiaypo Jesusen huanigpeika'eritakon yan'bahuadiayapet.

¹⁸—Do'taj moknopog'enek do'hued huanigpeika'eri mo'enok oknopogehue' huag'eriomeya mo'huadiayapone me'pukehue' yane'. Do'taj huakkuruda menhuadiay'uyne kenda okkahuehue' yanika'. ¹⁹Konig dakhuea' huaka'eriomey on'nopoepo ogkika' opudomey nopogehue'

mo'epo kikahue' mo'enok dakhue'da e'nopog'nayopi' e'kika'nayopi' dakhuea' huaka'eria di' mae'dik mo'ene. Opudomeytanayo Diosa boktie'ea'uyne. Dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yarea'denok dakhuea' huakika'eriomeya bo'huadiayne. Oyda Diosen 'urua'nanada bo'kika'nok bo'huadiayne. ²⁰Huanaba' huata' huairionig yahue'eahue'dik o'e. O'nona'nig okkahuehue' yanika'. Oknopogehue' huag'eria do'taj on'huadiaypo dakhuea' me'nogka'apone. Opudomeytakon bo'huadiaypo dakhuea' mogka'apone. Do'taj nigpeehue' me'nikame'nig'a opudomeytakon nigpeehue'dik mo'ea'apone. ²¹Cristo ijjenok moknopogepo mo'manbatia'paknok oknopogehue' huag'eriomeya bo'huadiaypo dakhuea' mogka'apone. Do'hued Apaga me'ta'mona'uyningtaj okjahue' o'nepo bo'huadiayapone. ²²Do tiakhue' ee'uy'nayo do'taj oknopogehue' huag'eria dakhuea' me'nogkame'ne huaahue'dik o'nene. Do ijtiakde'uyyo ijmanmadika'de'uyyo dakhuea' me'nogkame'ne huaa'dik o'nene. ²³Do Apag Diosere nogtida o'enek be'api' do'taj on'huadiaypo konigti Apagtakon on'huadiay. ²⁴Konig Diosayo'da ka'dik o'e do'hua kahue' ee'uy'nayo oknopogehue' huag'eria dakhuea' me'nogkame'ne huaahue'dik o'nene. Konig Diosayo'da ka'dik o'e do'hua ijka'de'uynok oknopogehue' huag'eria kenda e'ka'te mentiahuaydepo menhuadiaypo Apagtakon on'huadiay. ²⁵Kenda ogka'apo adhuea'pane'a huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate konigti ogka'. "Dakhuea' kahue'da ee'tada menhuadiayapone." Apagba'a oa'uyate. ²⁶Oknopogehue' huag'eriomeya opudomeytaj e'huadiayte mepu'kehue' ya'nepo Apag Dios o'paknok Diosen Nokireg on'nigta'mona'apone. Diosen Nokireg buttida do'taj moknopogea'apone.

Opodomeya huadak hua'a kan'batia'pakike'po Diosen Nokirega bo'tihuapokika'apone. ²⁷Huakkurunada doere mo'ika'uayne. Aya'da ijikamey bo'tiahuayikame'ne. Aya'da ijmanmadika'uynig mo'peika'uyupo do'hued hua'a mo'batia'pakika'apone.

16 ¹⁻⁴Do'hued huanigpeika'eri mo'enok judio huairiomeya dakhue'nanada mogka'apone. Oputtaj dig'a bo'huadiaypo judioen huaitake' jaky'a' mokenapone. Kenpa'da mo'enapone. Nogokkon bo'arakapone. Diostaj oknopohue' o'nika'po, do'takon oknopohue' o'nika'po, on'arakpo Diostaj daka' o'nigpeey nama'da on'nopoeapo. Kenpa' huabo'a'da o'nona'po egkade'te me'pukehue' ka'ne'po kenpa'ti daka' moknopopepo oknopobatikhue' ka'ne'po kenpa' o'nona'ne. Kenoka' opudtaj e'huadiayte dig'a egka'te kenda o'nona'nig mo'noponapet.

**Huaknopoe'eritaj Diosen Nokireg
ijta'mona'apoy. Jesusa o'mana'uyate.**

A'nenda opudere ijikame'po kenda onahue' o'nika'uayne. ^{5,6}Oynayo do'taj me'ta'mona'uynigte ijhuahua'deapoy. Do'hued Apag Diostaj ijhuahua'deapoy. Kenda mo'peede'po suhue' e'eadada lMeyon i'hua'apo? onahue' o'nene. ⁷Opodomeytaj huadakkanada a'kikaya'po e'eadada kenpa'ti a'tihuapokikaya'po e'eadada do'hued huaojtaj ijhua'apoy. Do huahue' ee'nayo kabatihua'poke'po Diosen Nokiregtaj mata'monahue' o'neaynig'a. Apagtaj ijhua'apopo Diosen Nokireg opudomeytaj on'nigta'mona'apone. ⁸⁻¹¹Diosen Nokireg on'nigta'monapone. Opudomeytaj o'tiakpo o'manopo'toeapo. 'Urua'nanada bo'kika'nok dakhuea' huaka'eriomey bo'tiahuaydepo dakhuea' huakka'eri o'ey on'nopoeapo. Kenpa'ti huadak hua'a mo'manika'nig'a on'peedenig'a do'taj oknopohue' o'nepo

dakhuea' huakka'eri o'ey on'nopoeapo. Diosen Nokirega o'manopoea'apo. Kenpa'ti do Apagyo e'huade'te Diosen 'uru'a'nanada o'kika'uy dakhuea' huaka'eriomey on'nopoeapo. Diosen Nokirega o'manopoea'apo. Diosyo do e'huade'te onte'ti tiahuayhue' o'neapone. Toto' huairi dakhuea' huaka'eretaj nama'da on'nigpeepo do'taj medarakapone. Dakhuea' o'nogka'de'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Diosen Nokirega kenda o'manopoea'apo. Konigepo toto' dakhuea' o'ka' Diosa oa'depo castiga ogka'apo, kenda on'nopoeapo. Ken konig Diosen Nokirega o'ka'apo. Buttida ijyay.

¹²Nogiti huakka' huadak hua'a opudomeytaj e'manmadika'ta' ijpaknig'a oynayo nogiti manmadikahue'dik o'nene konigepo oy nogiti menpa' nopogekahue'dikda mo'ene. ¹³Diosen Nokirega opudomeytaj bo'huatiakapone. Diosen Nokireg buttida huaa'eri o'ika'. E'huatiakde'te do'taj huanopoe' do'hued hua'a buttida monmadikika'apone. O'nenda o'nopoe'po onahue' mo'eanapone. Kenda Diosa oa' mona'apone. Kenda o'eanonig o'manopoea'apo. ¹⁴Do'hued huadak hua'a opudomeytaj mo'nopoea'aponok do huadakda ijika'nig huadakda ijikika'nig Diosen Nokirega o'manopoea'apo. ¹⁵Aya'da Apaga o'nopoe do'huakon ijnopoe. Aya'da Apaga o'toika'nig do'huakon ijtoikay. Aya'da Apaga o'kika'nig do'huakon ijikikay. Konigepo Diosen Nokirega do'hued e'nopoe' mo'nopoea'apone. Dios konig o'e mo'nopoea'apone. —Jesusa oro'taj mona'apo.

**Jesusen huanigpeika'eri suhue' e'ika' a'ti
mo'madurugpakapo. Jesusa o'batia'pakuy.**

¹⁶—Apag Diosyo ijhua'aponok a'timon do'taj onte'ti tiahuayhue' o'neapone. Nogokda onte'ti on'tiahuayapone. —Jesusa mona'uayne.

¹⁷—¿Katia' yaa'. Be'a mo'nopoenka'?
 "A'timon do'taj onte'ti tiahuyahue'
 o'neapone. Nogokda a'timon onte'ti
 on'tiahuayapone, Apag Diosyo
 ijhua'aponok." Oro'taj kenpa' mona'ne.
¹⁸"A'timon do'taj tiahuyahue' o'neapone,"
 mona'ne kenda nopogkahue' o'ey.

—Jesúsen huanigpeika'eria suhue'ada
 huayahuaya on'batia'pakuy.

¹⁹Kenda oro' huayahuaya
 o'batia'pak'uyunig Jesúsá moknopopepo
 mona'po,

—A'timon do'taj onte'ti tiahuyahue'
 o'neapone. Nogokda a'timon onte'ti
 on'tiahuayapone. O'nona'dene. ¿Katia'
 yaa'? ¿Be'a mo'nopoenka'? Kenda
 e'nopog'e'ta' bo'pakpo huayahuaya
 mo'batia'paknig'a. ²⁰Do e'bueyde'te
 suhue'nada mo'eapone. Pai'nada
 mo'bahuikapone. Oknopogehue'
 huag'erinayo durugda o'neapo.
 Pai'nanada e'eada onte'ti durugnanada
 mo'eapone. E'noyhuadde'te do'taj
 on'tiahuayapo durugnanada mo'eapone.
²¹Ettone' on'si'popakpo pai'nanada
 on'nopo'enig'a on'si'popakdepo
 pai'nanada e'nopo'ende' o'nokkahue'apo.
 Yobed on'togedepo on'durugpak. ²²Ken
 konig mo'ene. A'ti ijbueyapoy
 mo'nopogedepo pai'nanada mo'eaponig'a
 onte'ti ijnoyhuaddepo do'taj
 bo'tiahuayapopo durugnanada
 mo'eapone. Durugnopo'da mo'eapone.
 Be'api' durugnopo' e'ika' batikahue'dik
 mo'eapone. Buttida ijjay. —Jesúsa
 mona'po.

²³—Nogok Diosen Nokirega
 mo'nopo'togedenok do'hued hua'a
 'urunanada mo'nopogepo. O'nona'nig,
 ¿katia' ia'? do'taj onahue'dik o'neapone
 kenoka'. Do'hued huanigpeika'eri mo'epo
 do'taj moknopopepo katepi' bo'pakpo
 Apagtaj e'tiona'pakde'te bo'yokika'apone.
 Buttida ijjay. ²⁴Do'hueddiktaj daka'
 yanoknopopepo, konig do'ijpaknig Apagtaj

tiona'pakhue'de'epo, do'hueddiktaj
 daka' yanoknopopepo konig ijpaknok
 Diostaj yan'tiona'pakikati'. Diosa
 mo'peika'po mo'nigka'apone.
 Durugnanada ka'nike'po Diosa
 mo'peika'po mogka'apone.

**Jesucristo toto' huairitaj kenpa'ti
 oknopogehue' huag'eritaj nigpeehue'
 o'ika'uy. Konig huayakhue' huaka'eri
 o'uyate.**

²⁵A'nen konig o'e' o'nonbatia'pakpo
 o'nonmadikikame'ne. A'tinayo onte'ti ken
 konig onmadikahue' o'neaponig'a Apagtaj
 daka'da o'noknopogea'apone. ²⁶Nogok
 do'hueddik daka' moknopopepo do konig
 ijpaknok Apagtaj mo'tiona'pakika'apo.
 Donayo Apagtaj nigtiona'pakhue'dik
 ijika'apoy. ²⁷Apag Diosada di' mo'epo.
 Do'taj di' o'nenok do'taj o'noknopogek
 Apag Diosya' o'tiakuy o'noknopogek
 Apagada di' mo'epo mo'peika'apone.
²⁸Apagere ijika'uy. Apag Diosya'
 ijjorokpo aratbutte ijtiakuy. Aratbutere
 ijmaunhuahuika'depo onte'ti aratbutya'
 ijbakhua'apoy. Apagte ijhua'apoy.
 —Jesúsa mona'uyne.

²⁹—Oynayo daka'da ona'ne.
 Nopoenka'dik o'ey. A'nen konig o'e'
 on'batia'pakikame'nig noponkahue'dik
 o'ika'uy oro'. Oynayo konig o'e'
 onbatia'pakhue' o'ene. ³⁰Aya'da o'nopog
 oro'omey oynayo o'nopogey.
 Huanopoya'da kateapi' o'nopokay
 soatayo' o'nopojka'nig aya'da kenda
 i'nopojka'nok Diosya' o'tiakuyate
 o'nopogey. —Oro'omey Jesúsen
 huanigpeika'eria ona'uy.

³¹—Menpa' oy do'taj hueretda
 yoknopog ea'ada ³²oyda nogyon nogyon
 o'nokbahua'apone. Aya'da
 o'nokbahua'apone. Opudomeyen jakyoda
 o'nokbahua'apone. Nogtia'da
 o'nenonaponig'a nogtia'da ehue' ijje'y
 do'hued Apagere ijjeapoy. ³³Kenda

o'nona'denok Diostaj 'urunopo'da mo'ika'apone kenpa'ti Diostaj mo'nopo'noeyapone. Oknopogehue' huag'eriomeya bo'huadiaypo dakhuea' mogka'aponig'a yan'nopo'teypakpo do'taj daka' yanoknopojika'. Doa toto' huairitaj kenpa'ti oknopogehue' huag'eritaj nigpeehue' ijika'uy. Toto'taj huayakhue' huaka'eri ijje'y. —Jesúsa oro' huanigpeika'eritaj mona'uyne.

**Jesúsa huaknopog'eritaj
o'nigtiona'pakuyate.**

17 ¹Oro'omeytaj Jesúsa kenda mona'depo kurudyo o'mabopo Apag Diostaj o'tiona'pakpo,
—O'nensi'po ijje'po, Apag. Oy o'nensi'poa kamanigbueye'po, kamanignoyhuade'po, kurudyo onere kabehuike'po, onere teyda kamanike'po kenpa'ti “huadakda o'ka',” aya'ada kan'batia'pakike'. Kenda do e'kade'te “Dios 'urua'nanada o'kika',” aya'ada kan'batia'pakike'. ²O'na o'pakpo aya'tada me'bayokne. Diosere kamanoeanhuahuike'po. Teya'da megka'nok aya'tada mana'dik ijjenok konigepo aya'ada aratbut nigpeika'dik mo'ika'apone. ³Hueretda Dios i'ika', aya'en huairida i'ika'ne, aya'tada di' i'maika'ne, buttida i'ika'ne, aya'ada ontaj daka' moknopogepo, do Jesucristotakon moknopogepo oro'ere durugda mo'noeonhuahuika'apone. Do'taj me'ta'mona'uyne. ⁴In huadariyo aratbutere ijjunhuahuika'depo o'nen hua'a ijkadhuahuika'depo ontaj ijnigpeunhuahuika'depo aya'da i'paknig kenda ijkuhuitdenok konigepo “Apag Dios huadakkanada o'e. 'Urua'nanada o'kika',” aratbuta on'batia'pakapo. ⁵Oyedda o'nenbayo onte be'tobehuike. Onere metojika'. Durugtenanada metojika'. Konig a'nennanada onere ijika'po teynanada ijmanika'nig onte'ti konigti megka'.

⁶Huakka' huadariyo huag'eri me'nigbaktie'ea'uyne, Pag. O'nen o'nenok “do'hued huadak hua'a daka' yamanmadikikati',” ona'uyne. O'nen huadak hua'a ijmanmadikadhuahua'dey, ontaj ijmaknopogea'denok o'nen huadak hua'a on'nigpeede. ⁷Aya'da ijikika'nig, be'tihuapokika'nok ijikikay kenpa'ti be'teypakika'nok 'urua'nanada ijikikay. O'nen huadak hua'a me'nopogea'ika'nok. Kenda do'hued huaknopog'eriomeya on'nopogede. ⁸O'nen huaktie'ea'eriomeytaj o'nen huadak hua'a do'hua ijmananhuahuika'denok on'pakpo on'nigpeika'de. Me'ta'mona'uyne kenpa'ti Diosya' o'tiakuy on'nopog. ⁹Do'hued huaknopog'eritaj ijmatona'pakpo, nog aratbuttaj mationa'pakhue' ijje'po. O'nendation o'nenok daka' yamatojika' ¹⁰O'nen huaknopog'eri do'taj me'bayokuyne. Do'hued onmaenig o'nenkon i'tamaika'ne. O'nen daka' mo'nigpeika'nok o'nen 'urua'da ogkika'nok huadakda o'e kenpa'ti Diosen Huasi'po o'e aratbuta on'nopogepo 'Dakiti Dios' on'batia'pakika'. ¹¹In huadariyo noikahue' ijje'apopo o'nen huaknopog'eritaj ijbakhua'apopo onte ijbaktiakapoy. O'nen indariyo o'nika'ponok huadakkanada i'ika'po teynanada i'ika'po o'nen huaknopog'eritaj daka' yabatihuapokika'. Daka' kagkike'po yabatihuapokika'. Dakhuea' kahue' ka'nike'po yabatiokika'. O'nen huaknopog'eri daka' kanoknopojike'po yabatihuapokika'. Kenpa'ti huayahuaya di' kan'maika'po yabatihuapokika', Pag. Oro' onpapayo' ondikiyo o'pakikay kenomeykon konigti kan'pake'po yabatihuapokika'. ¹²Indariyo o'nen huanigpeika'eriere ijika'po do'taj teyda o'yoknok o'nen huabaktie'ea'eritaj huadaky'o' kagkike'po ijbatihuapokika'po, ijbatiokika'po, daka' ijmatojika'uy. Okbatikhue'da aya'ada daka'

o'noknopojka'depo nogtia'da
oknopogbatikdepo kenpa'da o'bueyapo.
Diosyo huahue'dik o'g'epo. Kenda
Apagba'a oa'uy.

¹³Oy onte ijbakbehuikapoy. O'nen
huabaktie'ea'eri huakka'
kan'durugpake'po konig do ontaj
ijnigpejka'po durugnanada ijikay
kenomey konigti durugnanada ka'nike'po
konigepo ontaj daka' ijtiona'pakonhua'po,
onte huahued ijtiona'pakonhuay. ¹⁴O'nen
hua'a ijmanmadikadhuahuika'uy. O'nen
hua'a huakka' on'pakpo on'nigpejka'po,
konig oknopogehue' huae'eriomey
ogkika'nig onte'ti kahue' o'nika'po
kenpa'ti do'hua konig oknopogehue'
huae'eri ogkika'nig kahue' ijikay. Do
konig ijikay konigti o'nen
huaknopojka'eria ogkika'nok konigepo
oknopogehue' huae'eria diga'
on'bahuadiaypo. ¹⁵O'nen
huabaktie'ea'eritaj ijmatojka'po in
huadariyo dakhuea' huakka'eriomeyere
o'nika'. Oknopogehue' huae'eriya'
yamaktorok tiona'pakhue' iijenok toto'
engaña huaka'eritaj yabatiokika'. Toto'
engaña kahue'dik kamae'po, ijtiona'paki.
¹⁶Konig oknopogehue' huae'eriomey
ogkika'nig konigti kahue' ijikay. O'nen
huaknopogehue'eriomey kenpa'ti dakhuea'
kikahue' o'nika'po. ¹⁷O'nen hua'a buttida
o'jka'. Buttida hua'a on'peenok
'urunopoa'da yamagkika'. O'nen buttida
hua'a kan'nigpejke'po yabatihuapokika'.
Ontayo'da kan'pakike'po
yabatihuapokika'. ¹⁸Oknopogehue'
huae'eriomeyte me'ta'mona'uyne. Konig
do'taj me'ta'mona'uyne konigti o'nen
huabaktie'ea'eritaj oknopogehue'
huae'eriomeyte ijmata'mona'dey. ¹⁹O'nen
buttida hua'ayo'da kan'nigpejke'po, do
konig huakkurueria o'nen hua'ayo'da
ijnigpejka'y.

²⁰Inomey o'nen huabaktie'ea'eriomey
do'hued huadak hua'a

o'nonbatia'pakonhuahuika'apone. Nogok
nogok do'taj huakka'ananada
moknopogepone. Huakka'ananada do'taj
mo'nigpejka'apone. Kenomeytakon
ijmationa'paki. ²¹Do'huednopo'yo i'jka'ne.
On konig i'pakika' konigti do ijpakikay.
On konig di' i'maika' konigti do di'
ijmaikay, onpapayo' o'jka'ne. Konigti
aya'ada oro'en huaknopogehue'eri oro'omeytaj
konigti kanoknopojke'po, konig oro' di'
o'maikay konigti di' kan'maika'po, konig
oro' konigti o'pakikay kenomeyakon
konigti kan'pakike'po ijmationa'paki, Pag.
Ken, aya'ada kenomeytaj
on'batiahuaydepo on'peede'po do'taj Apag
Diosa o'ta'mona'uy nopogehue'dik ya'neapet.
^{22,23}Do'huednopo'yo i'jka'ne,
me'nopo'tojka'ne. Konig nogtida o'ene.
Konigyo' o'pakika'ne. Konigyo'
o'nopojka'ne. Oro' konig nogtida
kan'pakike'po, oro' konig di'
kan'maika'po, oro' konig nogtida
ka'nike'po ijmanopo'tojka'y. Ontaj konigti
kanoknopojke'po, konigti kan'nigpejke'po
do'taj me'ta'mona'uyne, do'taj di'
me'jka'ne, konigti huaknopogehue'eritaj di'
mo'jka'ne, aya' aratbuta nopogehue'dik
ya'neapetpi'.

²⁴Aya' do'hued huaknopogehue' do'taj
me'bayokuyne, huakkurunada di' o'nenok
doere ka'nike'po on huakkuruda i'paknok
do'hua onere huaboro' huairi ijika'po,
onere 'urunanada ijika'po, onere
teyanada ijika'nok tiahuaydik
me'nike'po, Pag. ²⁵Aya' oknopogehue'
huae'eriomey ontaj okjehue' mo'engig'a
do'huanayo ontaj okjehue'ne kenpa'ti do'taj
o'ta'mona'uy do'hued huanigpejka'eria
moknopogehue', Pag. Kenpa'da
huadaknanada i'jka'ne, Pag. ²⁶O'na konig
o'g'e, do'hued huanigpejka'eritaj
ijmanopogehue'demey. Kenpa'ti nogiti nogiti
ijmanopogehue'apoy. Do'taj huakka' di'da
o'jka'ne. Kenomeykon konigti huakka' di'
kan'maika' kenpa'ti do'hua

kamanopo'tojke'po nogiti nogiti
ijmanopoq̄a'apoy, Pag. —Jesúsa Apagtaj
o'tiona'pakuy.

Jesústaj sorotataj on'tohua'uyate.

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53)

18 ¹Jesús kenda o'tiona'pakdepo
o'hua'uy. Oro' ke'nen
huanigpeika'eriere o'hua'uy. O'hua'po
Cedrón huatota'pote o'pokonpo ta'bayo
o'kudon'uy. Jesús huanigpeika'eriere
on'kudon'uy. ²Judas judío huairitaj
Jesústaj nama'da o'bayokapopo, ken
ta'bayo o'etaj o'nopoq̄'uy. Nogok nogok
oro' huanigpeika'eriere Jesúsa keyo
o'kupopakika'uyyo kena'po Jesús keyo
o'etaj o'nopoq̄'uy. ³Ken ta'bayo Judas
o'hua'po, huakka' sorotataj o'batohua'po,
Diosen jak huatoq̄'eri sorotatakon
o'batohua'uyate. Diosen jak huatoq̄'eri
sorotatakon fariseo huairia sacerdote
huairiera on'mata'mona'uyate. Siro
kenpa'ti hueypa on'tohua'po. Sikyo
o'енок huakjey on'tohua'bed'uyate.
Ta'bayo Jesúste on'huatiakbed'uyate.

⁴O'nokyedepo Jesúsa aya'da kenda
me'nogka'apone e'nopoq̄'ada o'madejpo,
—¿Be'taj bo'uk? —Jesús o'mana'uy.

⁵—Jesús Nazareteritaj o'uki.
—O'nona'uy.

—In do ijjeý. —Jesúsa o'mana'uy.
Judas judío huairitaj Jesústaj nama'da
o'bayokpo sorotataere on'tobo'uy. ⁶“In do
ijjeý.” Jesúsa e'mana'te on'mididonpo
on'ta'nionpo on'huękon'uy.

⁷—¿Be'taj bo'uk? —Onte'ti o'mana'uy.
—Jesús Nazareteritaj o'uki.

—O'nona'uy.
⁸—In do ijjeý. Huaboa'da o'nona'dene.
Do'taj e'uknayo inomey do'hued
huanigpeika'eritaj magkahue' ya'nepo
kentaj batohuahue' yane'. —Jesúsa
o'mana'uy.

⁹Kenda huaboa'da oa'me'nig magkahue'
ka'ne'po kenda o'mana'. “Kenomeytaj

Diosa do'taj beyokuyne nogtipi' ehue'
okbatikhue' o'neapone.” Huaboa'da
Jesúsa moname'ne. ¹⁰Kenoka' Simón
Pedroa siroa e'taq̄' o'edpo o'bapadenpo
sacerdoteen huanaba'taj huapesod
huada'jokopen o'pesodokhue'uy. Ke'nendik
Malco o'uy.

¹¹—Keje', kahue' yaq̄'. Siro huatoq̄'yo
yakuda'. Kenda Apag Diosa o'paknok
pai'nanada nopo'edik ijjeapoy. —Jesúsa
Pedrotaj ona'uy.

Sacerdote huairite Jesústaj on'tohua'uy.

(Mt. 26.57-58; Mr. 14.53-54; Lc. 22.54)

¹²Ken huakka' sorotataj sorotataj
huairiere, Diosen jak huatoq̄'eria sorotataj
Jesústaj on'ta'kuypopo, huaba'
on'ba'tinuku'uy. ¹³Huakkuruda Anástaj
on'huatohua'uy. Anás Caifásen
huahueyhuęy o'енок, on'huatohua'po,
Caifás kenbayokte sacerdote huairi
o'uyate. ¹⁴Aya' judío aratub mabueyhue'
ka'ne'po nogtiada e'manigbueynayo
oro'taj huadakda o'ęapo. Kenpa' Caifás
judío huairitaj o'batia'pakme'te.

**“Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijjeý.”
Pedroa oa'uy.**

(Mt. 26.69-70; Mr. 14.66-68; Lc. 22.55-57)

¹⁵Simón Pedro doere Jesústaj
o'tahua'uy. Sacerdote huairi do'taj
huadak meki'nok sacerdote huairien jak
e'tiokpaka'yo Jesúsera ijjudon'uy.
¹⁶E'tiokpaka' kurute akbogpete Pedro
o'boato'nok, do mune'yotaj akbogpe
huatoq̄'eritaj ijhuahua'po, “Yakuda',”
yona'po Pedrotaj ijtokudon'uy.

¹⁷—¿Ken huabokereken huanigpeika'eri
o'na menpa' i'e? —Mune'yo akbogpe
huatoq̄'eria Pedrotaj ona'uy.

—Do ehue' ijjeý. —Pedroa ona'uy.

¹⁸Juju' o'енок, huanaba'ere Diosen jak
huatoq̄'eriere ta'ak oqka'uy. Aso'ukkaya'po
on'timabo'uy. Pedrokon kenomeyere
aso'ukkaya'po ta'akte o'bo'uy.

Sacerdote huairia Jesústaj ona'uy.*(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Lc. 22.66-71)*

19“¿Q'nen huanigpeika'eri meniga' i'tae? ¿Kate i'manmadikika'?” Sacerdote huairia Jesústaj ona'uy.

20—Aya' aratbuta men'peepo ijmanmadikanhuahua'mey. Judío en huaitake' jakyo ijmanmadikika'mey. Kenpa'ti Diosen jakyo ijmanmadikika'mey. Judío ogkupopakika' keya'ti ijmanmadikika'mey. Iregireg manmadikahue' ijika'mey. 21“¿Kate i'manmadikika'?” ¿Mena'po do'taj ona'? Aya'ada do'taj men'peika'ne, “¿Jesúsa katea' monmadikame'?” Kenomeytaj yamana'. Kenda ijmana'mey kenomeya on'nope. —Jesúsa sacerdote huairitaj ona'uy.

22Kenda ea'te nogtida Diosen jak huatq'eria sorotataj Jesústaj huaba'a o'pebaspo,

—Sacerdote huairitaj dakhuea' ia'. —Jesústaj kame'pukone'po ona'uy.

23—Nama'da onahue' ijeynig'a, nama'da doa ena'nayo kenda nama'da ia'ne mena'. Huadakda doa yona'nig'a mena'po o'pebas. —Jesús ona'uy.

24Caifás sacerdote huairite Anása o'ta'mona'uy. On'tinukupo o'ta'mona'uy.

Onte'ti botta'a'te “Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijje.” Pedroa ona'uy.*(Mt. 26.71-75; Mr. 14.69-72; Lc. 22.58-62)*

25Kenoka' Pedro ta'akte as'ukkaya'po e'bote,

—¿Jesúsen huanigpeika'eri menpa' i'e? —O'nona'uy.

—Ehue', Jesúsen huanigpeika'eri ehue' ijje. —Pedroa o'mana'uy.

26Ken, nogtida sacerdote huairien huanaba' o'epo. Ke'nen huabettaj Pedroa o'pesod'oktegnig. Ke'nakon Pedrotaj ona'po,

—¿Jesúsere ta'bayo on'taj o'tiahuaynig menpa' i'e? —Ona'uy.

27—Ehue'. —Onte'ti Pedroa ona'uy. Kenpa' eade'te huatahuaja o'sipog'uy.

Jesústaj Pilatotekon on'tohua'uy.*(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Lc. 23.1-5)*

28Caifásen jakya' Jesústaj on'tohua'po, Roma huairien jakyo on'tohua'. Judío huairi e'arakta' o'deretpakpo on'tohua'uy. Sikyoednada o'uy. Roma huairien jakyo judío aratbut kudhue'dik o'ne'uy. Judío aratbut nog aratbuten jakyo kudhue'dik o'ne'uy, judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiesta aypo e'bape'ta' on'pakpo, Roma huairien jakyo kudhue'dik o'ne, e'kudnayo, judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy fiesta aypo bapehue'dik o'ne'uy. 29Jakyo kudhue'dik o'ne'nok jak kurute Pilato o'mahuagorokonpo,

—¿In huabokerek kate dakhuea' yaka'? ¿Katia' bo'huaa'? —Pilatoa judío huairitaj o'mana'uy.

30—Dakhuea' huaka'eri o'enok onte o'totiaki. Dakhuea' kahue' ee'nayo ontaj yokhue' o'eaynig'a. —Judío huairia o'nona'uy.

31—Yan'tohua'. Konig opuden adhuae'pane' on'mana'uyate castiga yag'kati'. —Pilatoa o'mana'uy.

—Dakhuea' huaka'eritaj oro'nayo arakhue'dik o'ey. Opuda Roma jak huq'eria dakhuea' huaka'eritaj cruzte arakdik mo'ene. —Judío huairia o'nona'uy.

32“Cruz huq'ypate nog aratbut me'darakapone.” Jesúsa oame'nig. Konigepo “Cruzte kabueye'po,” Judío huairia o'deretpakpo kenpayo' Pilatotaj o'nona'uy. 33Roma huairien jakyo Pilato o'kudonpo onte'ti. Jesústaj o'tokudpo ona'po,

—¿Judío aratbuten gobierno huairi menpa' i'e? —Jesústaj ona'uyate.

34—¿Menpa' onda i'nopepo do'taj mena'? ¿Menpa' nogomey kenpa'

mona'nok mena'? —Jesúsa Pilatotaj ona'uyate.

³⁵—Ehue', kenda e'nopog'e'ta' pakhue' ijjepe judío aratbut ehue' ijjepe. O'nen aratbuta sacerdote huairierea do'taj mennigtotiakne. ¿Kate i'kame'? —Pilatoa ona'uyate.

³⁶—In huadariyo aratbuten gobierno huairi ehue' ijjepe. In huadariyo gobierno huairi doa ee'nayo judío huairia do'taj en'tohua'te do'hued huanigpeika'eria do'taj men'tioka'po yan'magkaymet. In huadariyo gobierno huairi ehue' ijjepe. —Jesúsa ona'uyate.

³⁷—¿Huairi i'ē on? —Ken Pilatoa ona'uyate.

—Eē', doa huairi ijjepe. Kenda ia'ne. Huaknopog'erien huairi a'eya'po kurudya' ijhuarakpo isi'pog'e'uyyo. Konig Dios o'e aratbuttaj buttida a'manopog'aya'po Diosya' ijhuarak'uy. Diostaj buttida hua'a aya'ada e'peeta' on'pakpo do'taj on'nigpeika'. Nogomey buttida hua'a pakhue' o'nepo do'taj peehue' me'nika'ne. —Jesúsa ona'uyate.

³⁸—¿Kate buttida hua'a ya'ē? —Pilatoa ona'uyate.

Jesústaj cruzte yadarakti' Pilatoa o'mana'uyate.

(Mt. 27.15-31; Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25)

Kenda ea'te judío aratbuttaj o'mahuagorokonpo,

—Jesúsa katepi' dakhuea' kahue'da o'ikame'te, yoknopogey. ³⁹Ken konig opuda bo'kika' judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiestate opud bo'paknok nogtida huabakudá' jakya' o'nigoro'ka'ika'ne. ¿Judíoen huairi huag'e menpa' e'nigoro'ka'ta' bo'pak? —Pilatoa o'mana'uy.

⁴⁰—Ehue', kentaj pakhue' o'ey. Barrabástaj mo'nigoro'ka'. —Ayada o'nokoy'uy. Barrabás huabere'eri o'uyate.

19 ¹Kenoka' "Jesústaj yan'tohua', yan'bitbitti'." O'mana'po Pilatoa sorotatatataj o'mata'mona'uy. ²Sorotataj on'bitbitdepo e'pidonbij on'kuokka'po Jesústaj on'kuota'uyate. Okayagda huaok on'ota'uy. Okayag huaok gobierno huairiayo'da on'otika' konig.

³On'huhua'po,

—Yanoeeunhuahuikati', judío gobierno huairi! —Sorotataa on'tierikpo o'nona'po, huaba'a on'pebas'uyate.

⁴On'te'ti Pilato o'mahuagorokonpo, —Eya', opudte Jesústaj ijtogokdey. Dakhuea' sigpi' kahue' o'ika', yan'nopog'e'. —Judío aratbuttaj o'mana'uy.

⁵Ken, e'pidonbij huakuok o'kuotdepo okayag o'otdepo, Jesúsa o'orok'uy.

—In huabokerek o'e! Yan'tiahuay'. —Pilatoa o'mana'uy.

⁶Sacerdote huairiere Diosen jak huatog'eri Jesústaj on'tiahuaydepo, o'dokoypo,

—Hueypa cruzte yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —'Utta'da o'dokoy'uy.

—Opuda yan'pakpo yan'tohua'. Hueypa cruzte yan'pakpo yadarak. Ke'na dakhuea' sigpi' kahue' o'ika' ijnopogey. —Pilatoa o'mana'uy.

⁷—Oro'en huadik e'mana' o'togey. Ke'na bueydik o'e, oa'. "Diosen Huasi'po ijjepe." Oa'nok bueydik o'e. —Judío huairia o'nona'uy.

⁸Kenpa' o'pepedepo Pilato nogiti o'mididpo ⁹on'te'ti gobierno huairien jakyo o'kudonpo,

—¿Meyo huag'e'eri i'ē? ¿Be'a i'ē? —Jesústaj ena'tada Jesúsa a'tokhue'da o'uyate.

¹⁰—¿Menapa' do'taj a'tokhue' o'ke? Do gobierno huairi ijjepe, ontaj oro'ka'dik me'ene. Kenpa'ti hueypa cruzte aradik me'ene. ¿Menpa' i'nopog'e? —Pilatoa Jesústaj ona'uy.

¹¹—Diosa o'paknok gobierno huairi i'epo do'taj hueypa cruzte aradik o'ene.

Judío huabokereka on'taj bo'yokne kena'taj dakhuea'da me'nogka'ne. O'nanayo suhue'da dakhuea' ogka'ne. —Jesúsa ona'uyate.

¹²Kenda Pilato o'peedepe e'oroka'ta' o'pakpo, monig oroka'dik ijjeý o'nopoepo o'uk'uyinig'a, judíoa o'dokoypo,

—Kentaj orokahue' yag', kentaj e'orokanayo Roma gobierno huantopa huairia ontaj onte'ti pakhue' o'epo o'enario. César o'nen huantopa o'енок. Be'api' "Do huairi ijjeý," huata'da e'huaa'nayo Césaren taka' o'енок arakdik o'e. —Judío huairia 'utta'da o'dokoy'uy.

¹³Kenda Pilato o'peedepe Jesústaj o'torokonpo huantopa huahuadte o'huadato'uy. Kenda judíoen hua'a o'dikka' Gabata. Huid'aytate o'uy. ¹⁴A'ti tokhuada' o'huadapo kenpa'ti eme'te judíoen okmapie'ahuaddik huame'noe o'eaponok,

—In o'nen huairi mo'taene. —Pilatoa judío huairitaj o'mana'uy.

¹⁵—Yaarak. Yaarak. Ohueyen cruzte yabeta'. —Judío huairia o'dokoy'uy.

—¿Opuden huairitaj menpa' ohueyen cruzte doa e'beta'ta' bo'pak? —Pilatoa o'mana'uy.

—Roma huantopa César kenyo'da motaene. —Sacerdote huairiomeya o'nona'uy.

¹⁶Kenoka' Pilato kenomeytaj o'manigpeepo ohueyen cruzte kan'arake'po o'mana'uy.

Roma sorotataj hueypa cruzte siropia on'tiogko'ea'po on'beta'uy.

(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43)

¹⁷Ken Jesústaj on'tohua'uy. Ke'nen hueypa cruz Jesús o'tohua'uy. Ote' huadik Huakuai'te o'tohua'uy. Ken ote' judíoen huadik o'e Gólgota. ¹⁸Kente ekyede'te Roma sorotataj hueypa cruzte siropia on'tiogko'ea'po on'beta'uy. Kenpa'ti nog botta' huabokerektaj hueypa cruzte

on'mabeta'po, nogkore' nogkore'pen on'mabeta'uy. Jesústaj nopoyo cruzte on'beta'uy. ¹⁹“Jesús Nazareteri judíoen gobierno huairi o'e.” Huaente yan'madoya'po, cruz kutapen yan'beta', Pilatoa o'mana'nok on'madoya'po on'beta'uy. ²⁰Huakka'ada judíoa e'madoya' on'tiahuay'uy. Ken hueypa cruzte en'beta'te huakka' jak Jerusalén 'ibodteda o'енок, kena'po huakka'ada judíoa e'madoya' on'tiahuay'uy. Judíoen hua'ate on'madoya'po, Roma huae'erien hua'ate on'madoya'po, kenpa'ti griego hua'ate on'madoya'uy.

²¹—“Judíoen huairi o'e,” madoyahue' yag'. “Judíoen huairi ijjeý,” in huabokerek oame'te. Kenpa' yamadoya'. —Judío sacerdote huairia Pilatotaj o'nona'uy.

²²—Keje', kenda ijmadoyay kenpa'da ijmadoya'dey. —Pilatoa o'mana'uy.

²³Sorotataj Jesústaj on'beta'depo botta' botta'a ke'nen yudtaj nogti nogti on'de'e'uy. Kenpa'ti ke'nen huaok tiokhuihuihue' nogtida huaok o'енок,

²⁴—Huishue' mo'ne. Be'a e'dik a'nopoeya'po huid okmo mo'nen'e. —Onpapayo' sorotataj o'dadpo, ken konig Apagba'te oa'uyate, “Do'hued yudtaj nogti nogti yan'de'eapet. Do'hued huaoktaj be'a ya'eyapet a'nopoeya'po huid okmo ya'nen'eapet.” Kenda Apagba' oa'uyatenig kenda ogka'uy.

²⁵Onteyo' Jesúsen cruzte o'nepo, Jesúsen huaye, huama'buyere o'nepo, kenpa'ti María, Cleofasen huatoe o'epo kenpa'ti María Magdalena o'e'uy.

²⁶Jesúsen huaye doere o'bonok Jesúsa bo'tiahuaypo,

—In o'nen huasi'po i'taene ettone'. —Huayetaj ona'uy.

²⁷—In o'nen huaye i'taene. —Do Juantaj mena'uyne. Kenoka' Jesúsen huayetaj do'hued jakyo ijtohua'uy, do'hued jakyo ijtoika'uy.

Konig Jesús o'buey'uyate.*(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49)*

²⁸Kenda Jesúsá oa'depo, aya'da Diosen hua'a ijkuhuitdey Jesúsá o'noपोपो,
—Maymaya ijjay. —Jesúsá oa'uy. Kenda Apagba'a o'batia'pakuyng Jesúsá oa'uy.

²⁹Kosoyo vino pai' hueda'da onhuad'uy. Apon esponja o'nigoye'epo, hueypate on'beta'po huakitta'te o'nigoktea'uy.
³⁰Vino pai' o'mai'depo,
—Aya'da Diosa o'paknig ijka'depo ijkuhuiti. —Jesúsá oa'depo, o'kuta'boypoo buey'uy.

Siro hui'daka Jesústaj on'pidtuka'uy.

³¹Eme'te okmapie'ahuaddik o'epo kenpa'ti judío huakkurueri isi'po mabueyhue' o'nuy okkahuehue' fiesta o'epo, Diostaj 'urume'noe o'epanok kena'po hueypa cruzte huaso' eahue'dik o'nepo "Hueypa cruzte huabeterien huabopi yan'mabopiokketekpo yan'bahuaraka' kenpa'ti yan'batohua'." Judío huairia Pilatotaj o'nona'uy.
³²O'nona'nok sorotataj on'hua'po huakkuru huabokerektaj huabopi o'nokketekpo, nogtakon Jesúsere cruzte e'beta'taj huabopi o'nokketek'uy. ³³Ken on'bakketekdepo Jesústekon on'huahua'po e'bueyonde' on'tiahua'yato'po ke'nen huabopi okketekhue' o'ne'uy. ³⁴Okketekhue'ada sorotataj nogtiada ke'nen siro hui'daka Jesústaj on'pidtuka'uy. Enpidtuka'te ida mimi hue'eyere o'mimihua'uy. ³⁵Do Juan aya'tada ijtiahuay'uy, buttida ijjay, ijnopoye. Opu domey daka' Jesústaj oknopog'dik mo'ika'aponok buttida ijtimadoyay. ³⁶"Ke'nen hua'ay nogay'tipi' okketekhue' o'neapo." Apagba'a oa'uyatenok Jesúsén huabopi okketekhue' o'nuy. ³⁷"Kentaj on'pidtukapo kenda on'tiahua'yapo." Nogyā Apagba'te on'timadoya'uyate.

Jesústaj ogkubarakka'uy.*(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56)*

³⁸Jesústaj enpidtuka'de'te,
—Huaso' kakubarakke'po beyok.
—Pilatotaj José Arimatea huakka' jakyo huag'eria ona'uy. José Jesústaj huaknopog'eri o'epo judío huairitaj o'mididpo soatayo' Jesústaj huaknopog'eri o'uyate.
—Yatohua'. —Pilatoa ona'uy nok cruzte o'hua'po, huaso' o'huaraka'po o'tohua'uy.
³⁹Nicodemo kenpa'ti o'hua'uy. Ke'na a'nenda sikyo Jesústaj a'batia'pakya'po o'huahua'uyate. Ken mirraere áloesere o'tohua'po, mirra kenpa'ti áloes konig 'uru'huijeda e'gok treinta kilos o'tohua'po,
⁴⁰Joséere Nicodemoere Jesúsensō' on'tohua'po konig mirra áloesere 'uru'huijeda yudta'bia on'tihuiyigonpo. Ken konig judíoa on'bakubarakkika'nig konigti Jesústaj on'kubarakka'uy.
⁴¹Kentada Jesústaj yaarakteda ta'ba o'uy. Kentada ta'bayo huaboda kubarak huag'e' e'kogka' o'epo keyo sigpi' bakubarakkahued e'yo. ⁴²Jesústaj on'kubarakka'uy. Kena'po eme'te judíoen okmapie'ahuaddik huame'noe o'epo kenpa'ti kubarak e'kogka' 'ibodteda o'енок kentada Jesústaj on'kubarakka'uy.

Kubarakya' Jesús o'noyhuad'uyate.*(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12)*

20 ¹Domingote e'meunyakte sikkiregenceda kubarak e'kogka'yo María Magdalena o'hua'po, huakogyo huakhuida e'tinokbeta'me'yo ekpokorea' o'tiahua'yuyate.
²O'tiahua'ydepo o'ketonyakpo Simón Pedrotaj doeretaj bo'huatiakuyne.
—Kubarak huakogya' Huairitaj on'tohua'te. Keyo on'hueda'taj nopogehue' o'ey. —María mona'uyne.
^{3,4}Pedroere doere o'hua'po kubarakyo o'hua'po oro' botta' o'ketpo donayo ida

ijketpo huakkuruda kubarakyo ijjiato'uy.
⁵Yonoktoato'po ijtiahuay'uy. Yudta'bijyo'da e'hued ijtiahuaypo Jesús bueytaj tiahuahue' ijjeпо kudhue' ijjuy. ⁶Ta'pota' Simón Pedro o'tiakatopo kubarakkogyo o'kudonpo yudta'bijyo'da e'bahued o'tiahuaypo ⁷yudta'bia on'kutihuiyig'uyinig huata' o'hued'uyate. ⁸Doa huakkuru e'eatoada ta'pote ij kudonpo ijtiahuaypo kenpa'ti yoknopq̄'uy. Jesús onte'ti o'noyhuadde yoknopq̄'uy. ⁹E'bueyada onte'ti noyhuaddik q̄'eapo konig Apagba' oa' oro' nopq̄ehued q̄'e'uyiniga huabo'da oknopq̄'uy. ¹⁰O'tiahuaydepo oro'en jakyo o'hua'uy.

**María Magdalenataj Jesúsada
 o'tiahuay'ea'uyate.**

(Mr. 16.9-11)

¹¹Kubarakkogte kurute María onte'ti o'tiakdepo o'bopo o'huikuyate. O'huikpo kubarak e'kogka'yo o'kubuypo o'noktoato'po o'tiahuay'uyate. ¹²Botta' Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Yereda on'otpo kente Jesús buey o'huedme'te on'huad. Nogtida huakupen o'huad'uy. Nogtida hua'ipen o'huad'uy.

¹³—¿Mena'po i'huik, ettone'?

—O'nona'uy.

—Do'hued Huairitaj on'tohua'tenok ijjay. Keyon on'hueda' nopq̄ehue' ijjeу. —María o'mana'uyate.

¹⁴Kenda o'mana'depo o'batipekorudpo Jesús e'bote o'tiahuay'uyiniga, Jesús q̄'e okq̄ehue' q̄'uyate.

¹⁵—¿Mena'po i'huik, ettone'?? ¿Be'taj i'uk? —Jesús ona'uyate.

—O'na e'tohua'nayo keyo ijhueday mena'. Do'hua ijtohua'apoy. —María ona'uyate. Ta'ba huatoq̄'eri ke'na q̄'e nama'da o'nopq̄epo kenda Jesús taj ona'uyate.

¹⁶—iMaría! —Jesús ona'uyate.

Kentaj o'tikorudpo, okq̄e'depo,

—Huamanmadika'eri. —María ona'po o'dokoato'uyate.

¹⁷—Do'taj so'toq̄eahue' mee'. Apag Diosyo behuikhued ijjeу. Do'hued huama'buyte yahua'ti. “Do'hued Apag Dioste kenpa'ti opuden Dioste ijbehuikapoy,” oa', yamana'. —Jesús Mariataj ona'uyate.

¹⁸Ken María Magdalena oro' huanigpeika'eriomeytaj bo'huatiakdepo, “Huairitaj ijtiahuay.” Oro'taj mona'po kenda Jesús Mariataj en'batia'pak María monbatia'pakuyne.

**Oro'taj huanigpeika'eritaj Jesúsada
 huaso'da bo'tiahuay'ea'uyne.**

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49)

¹⁹Kenda huame'noe, domingo sikyo oro' huanigpeika'eri jakyoda o'kupopakpo judío huairitaj o'mididpo akbogpe o'yahueka'po. Jesús ihuiti ehue' oro' e'kupopaknopoyo o'bopo,

—Me'pukhue' yane'. —Jesús mona'uyne.

²⁰Kenda eade'te ke'nen huaba' e'batigkoa' bo'tiahuay'ea'uyne. Ke'nen huapid e'pidtuka' bo'tiahuay'ea'uyne. Huairitaj o'tiahuaypo o'nokia'depo o'durugpakuy.

²¹—Yan'no'noey' me'pukhue' yane'.

Konig do'hued Apag do'taj me'ta'mona'uyne, aya'tada huadak hua'a kamane'po ijmata'mona'apoy. —Onte'ti mona'uyne.

²²Kenpa' oa'po oro'taj bo'tipoapo,

—Diosen Nokirega mo'nopo'toq̄'.

²³Opuḁa nogen dakhuea' e'ka' e'bakkahuea'nayo Diosakon kenomeyen dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'deapo. Nogen dakhuea' e'ka' opudomeya okkahueahue' q̄'e'nayo Diosakon okkahueahue' o'maeapo. —Jesús mona'uyne.

**Tomása Jesús Huairi e'noyhuadde'te
 o'tiahuay'uyate.**

²⁴Tomás, nogtiada doce huanigpeika'eri q̄'epo, nogdikda Gemelo. Jesús huakkuruda oro'ere e'bote Tomás ehue' q̄'uy.

²⁵—Jesús Huairitaj o'tiahuay. —Nog huanigpeika'eria Tomástaj o'nona'uy.

—Huaba'ta' siropi on'batijogkoame'te tiahua'yhue' ee'nayo kenpa'ti siropia e'tijogkoa'eyo do'hued huaba'pi' kudhue' ee'nayo kenpa'ti do'hued huaba' ke'nen huapidte e'pidtuka'yo bakudhue' ee'nayo Huairi o'noyhuadme'te oknopogehue'dik ijjeapoy. —Tomása oro'taj mona'uyne.

²⁶Ocho huame'noe e'pokde'te oro' huanigpeika'eri onte'ti jakyo e'kupopakte Tomásere o'epo akbogpe okyahue'ka'nig'a Jesúsa o'kudonpo oro' nopoyo o'boato'uy.

—Me'pukhue' yane', yan'manopo'noey'. —Mona'uyne.

²⁷—Inta' menej. Do'hued huaba' yatiahua'y. Huapidyo mebakud. Oknopogehue' ee' yabatikpo do'taj meknopogē. —Tomástaj ona'uy.

²⁸—Do'hued Huairi o'taene. Do'hued Dios o'taene. —Tomása ona'uy.

²⁹—Do'taj be'tiahua'ypo kena'po do'taj meknopogēne. Do Diosen Huasi'po o'e meknopogēne. Nogomeya do'taj tiahua'yhue' e'ēada me'noknopogēpo durugda o'neapo. —Jesúsa ona'uy.

**Juana in o'madoya'nok huakka'ada
Jesucristotaj oknopogē'dik ya'neapet.**

³⁰Jesúsa huakka'da o'bayarea'uy. Kenpa'ti konig Diosayo'da ka'dik o'ēnig Jesúsa oro'ere huakka' o'kika'uy. In beroba'te aya' madoyahue' ijje'y. In beroba'te suhue'da ijmadoyay. ³¹In ijmadoya'nok Jesús Diosen Huasi'po o'e kenpa'ti Cristo o'epo Diosya' o'tiak'uyate oknopogē'dik mo'ēne. Aya'ada kenda o'noknopogēpo onte'ti Diosere on'noeunhuahuika'apo.

**Jesúsa huaso'da siete huanigpeika'eritaj
o'batiahua'y'ea'uy.**

21 ¹Nogok onte'ti Jesúsa huaso'da oro' huanigpeika'eritaj bo'tiahua'y'ea'uyne. E'pog Tiberiaste

Jesúsa huaso'da oro' huanigpeika'eritaj bo'tiahua'y'ea'po. ²Simón Pedroere Tomásere, Natanaelere, doere, do'en huama'buyere, kenpa'ti botta' nog huanigpeika'eriere onteteyo' o'uy. (Tomás konogda o'dikka' Gemelo.) (Natanael Caná Galileaeri o'uy.) (Doere do'en huama'buyere Zebedeoen huasi'po o'ey.) Oro' onteteyo' o'uy.

³—Biig yogka'apoy. —Simón Pedroa mona'uyne.

—Oro'tion o'hua'apoy. —Ona'uy.

Ken, o'hua'po kusi'peyo o'kudpo, e'pog nopote oken'ebedpo sigpi' biig ontotokhue'da o'ebed'uy. ⁴Huaboa'da e'meunyakte akta'bogpete Jesústaj e'huahuayada Jesús o'e okiehue' o'uy.

⁵—¿Menpa' biig bo'kudā', huadi'? —Jesúsa mona'nok

—Kudāhue' o'ey. —Ona'uy oro'a.

⁶—Nogkorepen huada'kopen yanoken, huakka'da montotokapone. —Jesúsa mona'uyne.

Keyon okenpo, huakka'da biig o'kudpo ontotokhue'dik o'ey'uy.

⁷—iHuairi o'e! —Do'a Pedrotaj yona'uynok othue' o'epo biig okenepo, ken Huairi o'e, Simón Pedro o'peeonpo o'otonpo huahueyo oa'uy. ⁸Oro' kusi'pete o'hua'uy. Akta'bogpeyo o'hua'uy. Huakene'yo biig huedā'da on'totok'uy. Akta'bogpe meyo'ue'da o'uy. ⁹O'betanpo ta'ak o'tiahua'ypo, biigere panere ta'akte e'tiaya' oro' o'tiahua'yato'uy.

¹⁰—Suhue'da biig huaboa'da huakene'yo montotoknig yan'totiak. —Jesúsa mona'uyne.

¹¹Simón Pedro kusi'peyo o'hua'po akta'bogpete huakene' on'totok'uyate. Huedā'da on'totokpo ciento cincuenta y tres boro'biig e'ēada huakka'da e'ēada huakene' onokpukonhue' o'uyate.

¹²—Yan'tiak. Yan'bape'. —Jesúsa mona'uyne.

Huairi o'e e'noṗoḡada. “¿Be'a i'e?” Anay' e'noṗoḡada oro' o'me'pukpo ahue' o'uy.

¹³Ken Jesúsa ta'akyo o'tiakpo pan o'etupo bo'yoke'uyne. Kenpa'ti biig o'etupo, bo'yoke'uyne.

¹⁴Jesúsa o'noyhuaddepo oro' huanigpeika'eritaj kenoka' bapa'a' bohuhauay'uyne.

Simón Pedrotaj Jesúsa o'batia'pakuyate.

¹⁵Ken on'bapuddepo,

—¿Menpa' inomeya do'taj sue'da di' me'nene. Menpa' o'nanayo do'taj nogiti huaka'da di' o'ene, Simón, Jonásensi'po? —Jesúsa ona'uy.

—E'e', Huairi. On'taj di'da ijjej, kenda i'noṗoene. —Simóna ona'nok,

—Do'hued huanigpeika'eri konig oveja o'nenok daka' yabatiokika'. —Jesúsa ona'uy.

¹⁶—¿Menpa' do'taj di'da o'e, Simón Jonásensi'po? —Onte'ti Jesúsa ona'uy.

—E'e', Huairi. Ontaj di'da ijjej. Kenda i'noṗoene. —Simóna ona'nok,

—Do'hued huanigpeika'eri daka' yamatoika'. —Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

¹⁷—¿Menpa' di' o'e, Simón, Jonásensi'po? —Bapa'a' Jesúsa ona'uy. “¿Menpa' di' o'e?” Bapa'a' Jesúsa jenak Pedro huaboa'da suhue' o'unpo,

—On aya'da i'noṗo'e, Huairi. On'taj di'da o'ene i'noṗo'e. —Simóna ona'uy.

—Do'hued huanigpeika'eritaj daka' yamatoika'. ¹⁸Huabo i'epo konig i'pakpo i'otika'uy, meyopi' ehua'ta' i'pakpo i'huae'ika'uy. Nogok tone'da e'ede'te huaba' bo'osaddaapo noga mo'tinuku'apet. Keyo ehua'ta' pakhue' ee'tada bo'tohua'apet. Buttida ijjay. —Jesúsa ona'uy.

¹⁹Ken konig o'bueyapo. Jesúsa mo'nopoenka'uy. Kenpa'ti Pedro o'bueydepo Dios 'uruda o'e o'manopoḡa'apo. Jesúsa o'batia'pak'uy. Kenpa'ti ona'po,

—Do'taj menigpeika'. —Jesúsa ona'uy.

Jesúsa Juantaj di'da o'uyate.

²⁰Jesúsa do'taj di'nanada me'ika'uyne. A'nen Jesúsere o'bape'po Jesústaj ijtiobetpo, “¿Be'a ontaj judío huairitaj ya'bayokapet, Huairi?” Do'hua yona'mey. Ken o'hua'depo do'taj Pedro o'korepo huata'pipen be'tiahua'uyne. ²¹Pedroa be'tiahua'ydepo,

—¿Juanataj monig bueydik ya'e, Huairi? —Pedroa ona'uy.

²²—Do'a kurudyo ijhua'apoy. Do'hua e'paknayo do'hua nogoknanada onte'ti e'tiakde'te Juan bueyhued e'noe'nayo me'pukehue'ada do'taj menigpeika'.

—Jesúsa Pedrotaj ona'uy. ²³Juan bueyhue' o'ḡapo. Nog huanigpeika'eria nama'da on'batia'pakuy, “Juan bueyhue' o'ḡapo.” Jesúsa ahue' o'uyinig'a, “Do'a e'paknayo kurudya' onte'ti e'tiakde'te Juan bueyhued e'noe'nayo me'pukehue' ya'e.” Kenpa' Jesúsa Pedrotaj ona'uy.

²⁴Doa Juan aya'da ijtiahuayika'po, ijpeika'po kenpa'ti ijnoṗoepo on'nigmadoya'ne. Buttida ijmadoyay, buttida o'noṗoey.

²⁵Jesúsa huakka'da nogda nogda o'ka'uyate. Kenpa'ti huakka'da o'manmadikika'uyate. Kenda aya'da e'madoyadhuahuika'nayo in huadari aya' beroba' dakhua'pa toḡhue'dik o'e, ijnoṗoey, ken.

LOS HECHOS

Kenda Jesúsen huamata'moneria ogkadhuahuika'uyate.

Diosen Nokireg opudtaj ijta'mona'apoy mo'manopo'toqapone. Jesúsa o'mana'uyate.

1 ¹⁻²Huadi'da Teófilo, do Lucas a'nenda o'nigmadoya'uyne. Kenda Jesúsa o'kadhuahuika'uynig o'manmadikadhuahuika'uynig aya'da o'nigmadoya'uyne. Kenpa'ti kurudyo huahued ee'ted ke'nen huamata'moneri e'baktie'ea'uyde'te Diosen Nokiregere o'mana'uyate, kenpa'ti kenme'noeteda kurudyo o'hua'uyate, o'nigmadoya'uyne. ³Jesús o'bueydepo nogok nogok once huamata'moneritaj Jesúsa o'batiahuay'ea'uyate. Cuarenta huame'noe e'pokte nogok nogok o'batiahuay'ea'po kenomeytaj "doada ijje'y" o'mana'nok daka' o'manopoqap'po kenpa'ti Dios Huairitaj yan'nigpeika' kenpa'ti Diosensi'po mo'qapone. Jesúsa o'manbatia'pakuyate.

⁴Kenoka' Jesúsen once huamata'moneri Jesúsere o'nepo, nogiti Jesúsa o'mana'po, —Jerusalénya' huahue' yane'ti'. Iyo yan'nige'. Diosen Nokireg ijta'monapoy. —Diosa ennak. ⁵Juana hue'eya bautiza o'kika'uynig'a a'ti Diosen Nokirega bautiza mogka'po opudtaj o'manopo'toqapo. Jesúsa ke'nen once huamata'moneritaj o'mana'uyate.

Jesús kurudyo o'behuikuyate.

⁶Onte'ti Jesúsere o'nepo,

—¿Menpa' Romano gobierno huairitaj i'maenapo? ¿Menpa' oy onte'ti judío gobierno huairi toqedik o'qapet, Huairi? —Jesústaj o'nona'uyate.

⁷—Diosayo'da kurudyo aya'da ka'dik o'q'e. Kenoka' o'pakpo, o'ka'apo. Opudtaj kenme'noe nopqeahue'dik o'q'e Diosa.

⁸Diosen Nokireg opudtaj o'huatiakpo opudtaj mo'nopo'toqapone bo'teypaka'apone. Opudtaj 'urua'da montihuapokika'apone. Diosen huaka' montihuapokika'apone. Jerusalén huakka' jak huq'eritaj konig ijkikame'nig konig ijbueyme'nig ijnoyhuadme'nig manbatia'pakika'dik mo'ika'apone. Judeabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti Samariabayoy konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti huehuesa'da aya'bayoda aya' aratbuttaj konigti mana'dik mo'ika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁹Kenda eade'te huanigpeika'eria en'tiahuayate Diosa kurudyo Jesústaj o'tobehuikuyate. E'sihui'yo e'kudonte onte'ti Jesústaj tiahua'yhue'dik o'ne'uyate.

¹⁰Kurudyo e'behuikde'te Jesúsen huanigpeika'eri kurudyo en'tiahuayate ida onteteyo' botta' huabokerek on'bata'boato'po yudtaj keregda on'otuyate.

¹¹—¿Mena'po kurud bo'tiahuaya'? Jesús kurudyo o'behuikonde, opud q'eya' Jesús e'behuikte, bo'tiahuaynig konigti

ya'huarakapet, Galilea huadarieri.
—Diosen huata'moneria on'mana'uyate.

**Jesúsen huaknopog'eri Matíastaj
on'de'uyate.**

¹²Ote' Olivosya' on'bahua'uy.
Jerusalényo meyhue'da on'bahua'uyate.
¹³Huakka' jak Jerusalényo on'tiakdepo
jak aya kutayo kente on'tai'ika'
on'behuikuy. Huakka'da o'nepo, Pedro,
Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Tomás,
Bartolomé, Mateo, Jacobo, Simón
cananista kenpa'ti Judas o'nepo. Jacobo
Alfeoensi'po o'uyate. Judas Jacoboen
huama'buy o'uyate. ¹⁴Aya'ada on'pakpo
kirigayog' Diostaj on'tiona'pakika'. Sue'da
ettone'beta' on'tiona'pakonhua'uyate.
María, Jesúsen inag kenpa'ti Jesúsen
huama'buy, o'nyuate.

¹⁵Kenoka' on'tiona'pakonhua'po
huama'buynopoyo Pedro o'bo'uyate.
Jesúsen huanigpeika'eri huama'buy
o'uyate. Ciento veinte huama'buy
en'kupopakte:

¹⁶—A'nenda David Apagba'te oa'po
kenda Judas o'kame'nig oa'uyate. Konig
Jesústaj taka'taj yan'yokapet Davidtaj
Diosen Nokirega o'nopo'tog'nok, David
oa'uy. Buttida Apagba'te o'uyate konigti
o'eme'te. ¹⁷Judas oro'ere o'ika'po, oro'ere
o'kikame'nig'a ¹⁸dakhuea' e'ka' huakupe
o'enok Sacerdote huairitaj o'batahuame'te
huadarisi'po on'bakeme'te. Huakupen
o'nennok o'dapopotagonpo huamin
aya'da o'orokon'uyate. ¹⁹Ida aya'
Jerusalén huag'eria on'tipeen'uyate. Ken
huadarisi'potaj Acéldama on'dikkame'te.
Kendik Acéldama mimidari o'e. ²⁰Ken
konig Davida Judastaj Salmosba'te
o'timadoya'uyate:

Konig jak ekhua'nig ikahue' o'eapo.
Kenpa'ti:

Nogbokerekda ke'na e'kika' kake'.
David e'batadi'keaba'te
o'timadoya'uyate.

²¹⁻²²Oy Judas ehue'da o'enok noga
oro'ere “Jesús o'noyhuadme'te,”
manbatia'pakika'dik ya'eapet. Nogtatida
e'dik o'ey. Ke'na oro'ere kenpa'ti Jesúsero
o'ika'uy. Jesústaj Juan bautiza egka'te
o'ika'uy, kenpa'ti Jesús e'manmadika'te
o'ika'uy kenpa'ti Jesús e'noyhuadde'te
oro'ere o'ika'. Nogtatida e'dik o'ey.
—Pedroa o'mana'uyate.

²³Botta'taj eretnopoyo on'totiakuyate
José Matíaseretaj. Josétaj botta'dik
o'dikka'uy Barsabás Justo. ²⁴⁻²⁵Inpa'
on'tiona'pakpo:

—On aya'en huanopo'da
i'maknokotika'ne, Huairi. Judas dakhuea'
o'ka'po nogyoda hua'dik o'epo o'huame'.
¿Be'a ke'na ee'pa'ti ya'eapo? Botta'
huabokerek iyog'ne. ¿Be'tataj i'pak?
¿Be'tataj i'eapo? —On'tiona'pakuyate.

²⁶Konig huanopog' huid okmo
on'en'uyate. O'nendepo on'tiahuaypo,
Matías oro'ere Jesústaj huadak hua'a
o'manbatia'pakapo, on'nopog'uy. Jesúsen
huamata'moneri Matíasere doce onte'ti
o'uyate.

**Diosen Nokirega o'bahuatiakdepo Jesúsen
huanigpeika'eritaj o'manopo'tog'uyate.**

2 ¹Pentecostés fiesta kenoka'
o'me'de'uy. Jesús e'buelye cincuenta
huame'noe o'pokondepo, Jesúsen
huanigpeika'eri egkupopakte ²ida konig
huaboro' bapoka eapa' e'adyakte
on'pee'uy. Kurudya' e'adyakte on'pee'po,
aya'ada ken jakyo on'bahuadpo
on'pee'uyate. ³Kenoka' konig ta'ak
e'bakpakonig aya'tada o'bakutikotepo,
o'pijboepo. ⁴Huabada Diosen Nokirega
o'manopo'toepo, nogen nogen aratbuten
hua'a nopog'ehue' e'ikada huaboa'da
on'baa'pakuyate. Konig Diosen Nokirega
o'manopog'uyate nogen nogen aratbuten
hua'ate on'baa'pakuyate.

⁵Ken fiestate Jerusalényo huakka'da
judío aratbut o'nyuate. Diosen e'ka'ta'

on'pakpo nog jak nog jakya' nogbaya' nogbaya' on'batiake'uyate. ⁶Kenda e'babokpa' 'utta'da o'adyaknigtaj huakka'ada on'pegedepo on'kupopakponpo, nogen nogen hua'a en'baa'pakte aya'da nogda nogda ke'nenda hua'a on'mapeepo dig'a'da on'mamepuke'uyate.

⁷On'mamepu'kepo, huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿Oro'taj mona'nig menpa' Galilea huag'eri aya'da ya'ne? ⁸¿Oro'en hua'ate menpapi' ya'nanopoe? ⁹Partia huadarieri o'ey. Media huadarieri o'ey. Elam aratbut o'ey. Mesopotamia huadarieri o'ey. Judea huag'eri, Capadocia huag'eri, Ponto huag'eri, Asia huag'eri, ¹⁰Frigia kenpa'ti Panfilia huag'eri, Egipto huag'eri, Africabayo idbodte Cirene huag'eri, kenpa'ti esoeri Roma huag'eri o'ey. Esoeri Romaya' judío aratbut o'nepo kenpa'ti nog aratbut e'eadá judío aratbut Diostaj on'kika'nig konigti on'kika'uyate.

¹¹Kenpa'ti Creta huag'eri, Arabia huag'eri o'ey. Konig huaboro'da Dios o'e. Konig huakka'da o'ka' Dios e'batia'pakte oro'en hua'ate ona'nok o'peey. —Huayahuaya on'batia'pake'uy.

¹²Aya'ada dig'a'da on'mamepuke'po huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿In kate ya'et? —On'batia'pakuyate.

¹³Nogomey on'tierikpo,

—O'nokkudá'po, onda'.

—On'mana'nig'a ken.

Pedroa o'manbatia'pakuyate.

¹⁴Kenoka' Pedro nog once Jesúsén huamata'moneriere o'bopo 'utta'da o'mana'po:

—Daka' do'taj men'pee', Judea huadarieri kenpa'ti Jerusalén huakka' jak huag'eri. ¹⁵Inomey o'nokkudá' nama'da mo'nopoe. Okkudáhue' o'ne. Sikyoedda o'e. Oro' sikyoedda okkudáhue' o'jka'ne.

¹⁶Opudomey o'mapeedenig kenpa'ti oro'taj o'batiahuaydenig a'nenda

Diosenba' huamanbatia'pakeri Joela oa'uyate:

¹⁷Nogok Diosen kene'huaya'

huame'noete do'hued Nokireg huakka' aratbuttaj ijbayo'keapoy. Opuden huasi'po, huabokerekere ettone'ere Diosen hua'a on'manmadikika'apo. Huaboa' e'bayorokte Diostaj on'tiahuayapo. Huatone'taj e'bayorokte ijmanopoe'apoy. ¹⁸Kenoka' do'hued huakika'eri huabokerekere ettone'eretaj do'hued Nokireg ijbayo'keapoy. Do'hued Nokirega o'manopo'toenok do'huedyo'da on'manika'apo. ¹⁹Kurudyo konig tiahuayhued moeonhuahuika'uy ijka'apoy. Huadariyo nogda nogda ijka'aponok aratbut on'tiahuaypo teyda Dios o'e nopoe'dik o'neapo. Konig e'barak mimi on'tiahuayapo. Konig huakka' jak e'mey on'tiahuayapo. E'sijhui'tone' on'tiahuayapo. ²⁰Nogok Cristo oro'en Huairi tiakhued ee'ted huakka' on'me'pukapo. Niokpo yata'sikonapet. Ta'tehue' ya'eapet. Puug konig mimi bedda o'eapo. Cristo Huairi e'tiakte Dios huaboro'da o'e yan'nopoeapet. 'Urua'nanada huame'noe ya'eapet. ²¹Do'taj meknopoe, "Betioka', me'nopo'yarea', do'taj me'noeanhuaahuika', Huairi." Aya'ada kenda mena'nok kennayo bueyhue' o'neonhuahuika'apo.

Kenda Joela Diosenba' huamana'eri o'madoya'uyate.

²²Onte'ti men'pee'. Opudá Israel aratbut do'taj men'pee'. Jesús Nazaret huakka' jak huag'eri o'eme'te. Konig huabokerekada kahue'dik ee'tada 'uruda Jesúsá o'kikame'te. Konig kahued o'neonhuahuika'uy Jesúsánayo Diosa o'tiahuapokpo o'kame'te. Opudáda

mo'noꝓeꝓe Jesúsá o'ka'uynig. ²³Jesústaj bo'tohua'po cruzte kadarake'po dakhuea' huaka'eritaj bo'yokme'nig'a. Kenda ogka'apo Diosa a'nnenanada o'noꝓe'uyate. ²⁴Huabueytaj e'toꝓonig ee'tada Diosnayo teynananada o'epo o'noyhuadame'te. Jesústaj huabueyada kae'po kenpa'da toꝓhue'dik o'eme'. ²⁵Kenpa'ti a'nenda Jesústaj Davida in konig o'tia'pakpo:

Do'hued Huairi Dios ontaj ijtiahuayikay. Do'ere o'ika'ne. Do'taj o'tihuapokika'nok me'pukhue' ijikay. ²⁶Kená'po huakka'da ijdurugpakpo, kentaj durugda ijabatadi'kikay. Konigepo kenpa'ti e'bueyde'te kubarakya' onte'ti ijnoyhuadapoy daka' yoknoꝓeꝓe. ²⁷Konigepo on Dios do'taj kenpa'da huabueya'da kae'po enhue' o'eaꝓone. Keyo e'buey nokireg o'nika' do'taj enhue' o'eaꝓone. Kenpa'ti do'taj o'nen huadi'taj so'parahue'dik o'ia'apone. ²⁸O'nen kakadhuahuike'po i'pakpo a'noeahuahuikaya'po do'taj o'noꝓeꝓe'nede. Kenpa'ti doere i'ika'po do'taj huakka' o'durugpaka'ika'apone.

Kenda Davida a'ennanada Jesústaj o'tia'pakpo, o'madoya'uyate.

²⁹Oro'en adhuea'pane'kudak David a'nenda e'bueyte on'kubarakka'uyate. Oy huame'noete kubarak o'tiahuay'ikay oro'. Buttida ijjay, egomey. ³⁰⁻³¹David Diosen huamanbatia'pakeri o'epo kenpa'ti "O'nen adhuea' huayayo nogok Cristo o'eaꝓo. Cristo Israel Huairi o'eaꝓo." Diosa buttida ona'uyate. David kenda o'noꝓe'uyate. Konigepo kenda Diosa o'ka'apo o'noꝓeꝓo, o'batia'pakuyate. Cristo e'bueyde'te Diosa kenpa'da enhue' o'eaꝓo, kenpa'ti so'parahue' o'eaꝓo. Kenpa' David o'batia'pakuyatenig konigda o'eme'.

³²David Jesústaj o'batia'pakuyate. Diosa

Jesústaj aya'ada o'tiahuaymey o'noyhuadame'te, kenda oro' opudtaj huaa'dik o'ene. ³³Kurudyo Jesúsere a'huadikaya'po Diosa Jesústaj o'behuikame'te. Kente ee'te aya'ada Jesústaj nigpeika'dik o'neapo. Jesústaj Diosen Nokireg o'yokuyate. Konig Diosa oa'uyatenigda. Kenda huaboa'da opuda bo'tiahuaynig kenpa'ti mo'peenig. Diosen Nokirega o'ka'. Jesúsá Diosen Nokireg mo'nigta'mona'dene. ³⁴⁻³⁵David huata' tia'pakhue' o'epo kurudyo huahue' o'uyate. Jesús Diosyo o'hua'apo Davida oa'uyate.

"Diosen huada'kopen yahuaꝓ, Huairi.

Taka'taj gana yogka'deapnok. Nogok aya'da o'nen takaa mo'nigpeika'apone." Do'hued Huairitaj Diosa oa'uy. Davida oa'uyate.

³⁶Opud Israelen adhuea' huayayo Jesústaj hueyꝓa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a Diosanayo Huairikon Cristotaj o'yahueame'te. Kenda daka' yan'nopoikati'. —Pedroa 'utta'da o'mana'uyate.

³⁷Pedrotaj Israelen adhuea' huayayoa on'mapeꝓeꝓo, kenda nama'da o'kamey on'nopoꝓeꝓo, pa'i'da on'manopo'uy. Pai'nanada o'neꝓo,

—¿Kate kika'dik o'e, eg'? —Jesúsen doce huamata'moneritaj Pedrotakon on'mana'uy.

³⁸—Diostaj yan'nopo'korea'. Diostaj huaboa'da yan'nigpeika'. Jesucristoa o'paknok bautiza yag'kati'. Jesústaj moknoꝓeꝓnok Diosa o'nen dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihueke'apone, bokkahuea'apone. Kenpa'ti Diosen Nokirega mo'nopo'toꝓeꝓone. ³⁹Do'hued Nokireg ijbayokapoy Diosa oa'uyateꝓo opudtaj bo'yokapone, opuden huasi'potaj, kenpa'ti bidteda huae'erita' kenpa'ti nogbayo nogbayo huae'erita' Diosa o'pakpo, ke'nen Nokireg o'bayoke'apo. —Pedroa o'mana'uy.

⁴⁰Kenda o'mana'depo nogiti nogdakon o'mana'po o'maboroaypo:

—In aratbut oyda o'nika'nig'a oknopogehue' huag'eri o'nepo dakhuea' ogkika'. Opudnayo konigiti kikahue'ada yan'nopo'korea'. —Pedroa o'mana'uyate.

⁴¹Ken, huakka'da Pedrotaj on'peedepo, o'noknopogepo, bautiza ogka'uyate. Kenme'noeda tres mil Jesústaj huaboa'da o'noknopogepo, Jesúsa huata'moneriere on'nigpeika'uyate. Diostaj on'nigpeika'po on'batadi'kika'uyate. ⁴²Jesúsen doce huamata'moneria on'manmadikika'nok kenomey o'noknopogedepo aya'da huame'noeda daka' on'mapeika'uyate. Aya'da ontatayo' on'bapika'uyate. Jesús e'buely'uy okkahuehue' o'nepo, on'bapika'uyate. Kenpa'ti Diostaj ontatayo' on'tiona'pakika'uyate.

Konig huaboa' huaknopog'eria ogkika'uyate.

⁴³Jesúsen doce huamata'moneria kenda tiahuahued o'neonhuahuika' on'kika'po, Diosa o'batihuapoknok huakka'tada on'bayarea'ika'. Aya' aratbutada on'mamepu'keonhua'uyate. ⁴⁴Aya'da kenomey Jesucristotaj o'noknopogepo, onteteyo' o'nika'po, huayahuaya on'batihuapokika'uyate. Kenomey katepi' on'toepo nogtaj nogtaj on'bayokika'uyate.

⁴⁵Kenomey katepi' on'toepo, ta'ba jakpi' nogda nogda on'bahuay'ea'uyate. Pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'uyate.

⁴⁶Aya'da huame'noe Diosen jakyo on'kupopakika'uyate. Kenomeyen jakya' huayahuaya on'batobapika'po, durugda on'bape'po huanopo'ada huadak o'noknopogepo on'bapika'po, ⁴⁷Diostaj durugda o'nepo, dakiti o'nona'ika'uyate. Jesústaj huanigpeika'eria huadak o'ne. Aya'ada huakka' jak huag'eria on'bahuaa'ika'uyate. Aya'me'noe Diosa o'batihuapokika'nok Jesucristotaj nogomeya huaboa'da o'noknopogepo, huanigpeika'eriere o'noknopog'ika'uyate.

E'ketpaktaj Jesucristoa o'paknok Pedroa

o'yarea'uyate.

3 ¹Nogok terea' e'huadte Pedroere Juanere Diosen jakyo on'hua'uyate. Kente niokpo e'huadte aratbut on'tiona'pakika'uyate. ²Diosen jak kurute huabokerek e'ketpak o'ika'po, kenda e'si'poe' e'ketpak o'ika'uyate. Diosen akbogpete aya'me'noeda e'ketpaktaj on'totiakika'uyate. Ken akbogpeta o'dikka'ika' "Uruda." Aratbut Diosen jakyo en'kudde'te "Huakupe beyok," kae'po on'totiakika'uyate. ³Diosen jakyo huakuddikte ene'te Pedro Juaneretaj, "Huakupe men'yok," o'mana'uy. ⁴Pedro Juanere e'ketpaktaj on'tiahuaypo, —Oro'taj bo'tiahuai'. —O'nona'uy.

⁵Kenda ea'te o'batiahuaypo, o'manigey'uy. Huakupepi' men'yokapone o'nopogepo.

⁶—Huakupebayo' ijje' oropi' toehue' ijje' kenda ka'dik o'epo o'ka'apoy. Jesucristo Nazaret huag'eria o'paknok yaupakonpo yabo', yahuae'. —Pedroa e'ketpaktaj ona'uy. ⁷Huada'kopen o'ta'koypo o'boa'. E'bode'te hua'i huabopiere o'yareudpo, o'teypakan'uyate.

⁸Kenoka' o'kudajpo, o'boato'po o'hua'e.

Diosen jakyo Juan Pedroere o'kudpo. O'hua'epo, o'kudajpo, "Dakiti, Dios, huadakda megka'ne," ona'uyate.

⁹O'hua'epo Diostaj dakiti ea'te aya'ada on'tiahuay'uyate. ¹⁰Kentaj on'nokije'po. 'Uruda akbogpete "Huakupe beyok" o'mana'ika'nok, kentaj on'nokije'po on'mepu'kepo, "Kenpihuay Diosa 'urua'da o'ka'," o'da'uyate.

Diosen jak kurute o'dikka'uyate Salomón. Kenta' Pedroa o'manmadika'onhua'uyate.

¹¹Diosen jak kurute o'dikka'uyate Salomón. Kente Juantaj Pedrotare e'dakka'a o'bata'bodhua'po ekhua'ta' pakhue' o'mae'uy. Aya' aratbuta

e'dakka'taj on'tipeepo on'mepu'kepo on'baketonyakpo Diosen jak kurute on'kupopakuyate. ¹²Huakka'da kenomeytaj en'kupopakte Pedroa o'batiahuaydepo, o'manmadika'po:

—¿Mena'po e'yarea'taj mo'mamepu'ke? ¿Menapo oro'taj bo'tiahuaya'? Oro'taj teyda o'nepo on'yarea' nama'da mo'nopoene. Oro' huadakda o'nepo e'ketpaktaj on'yarea' nama'da mo'nopoene, Israel aratbut. ¹³Oro'en Diostaj Abraham o'nigpeika'uyate. Isaac Jacobere on'nigpeika'uyate. Ken Diosa ke'nensi'potaj 'uruu'nanada o'ka'po Jesústaj huaboro' huairia o'yahueame'te. Opudanayo kadarake'po Pilatotaj bo'yokme'te. Pilato e'oro'ka'ta' e'paktada o'pudomeya “Keje” moname'ne. ¹⁴Jesús Diosenyoda, o'pakpo, 'uruu'da Diosenyoda o'kadhuahuikame'te. Kenpa'da huadaknanada o'ikame'te. “Jesústaj pakhue' o'ey. Dakhuea' huakka'eritaj ya'oro'ka'.” Opudomey Pilatotaj moname'ne. ¹⁵Ken konig Diosen huamanoeanhuahuika'eritaj opuda bo'arakme'nig'a. Huabueyada ee'tada Diosa o'noyhuadame'te oro'ada o'tiahuayme'po oay. ¹⁶Opuda e'ketpaktaj bo'tiahuayikame'ne daka' mokije'ika'ne. Jesústaj oro' oknopoenok o'yareadde. Kenda bo'tiahuayne.

¹⁷Opuden huairiereada Jesústaj nopohue' mo'epo nama'da bo'arakme'ne, ijnopoy egomey. ¹⁸Cristo pai'da nopo'edik o'epo Diosen huamanbatia'pakeria o'da'uyatenig kenda Diosa ogkame'. Jesús pai'da o'nopo'epo o'bueyme'. ¹⁹Dakhuea' e'ka' yan'batik yan'nopo'korea' Diostaj yanoknopoe'. E'nopo'korea'nayo Diosa dakhuea' e'ka' o'nopo'tihuke'apo kenpa'ti Diosa mo'manopo'durugpaka'apone. Kenpa'ti mo'manopo'teypaka'apone. ²⁰Kenpa'ti Dios onte'ti opudte Jesústaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na Cristo o'epo

opudte huairi o'e. ²¹Oy Jesús kurudyo e'dik o'ika'. Nogok Diosa aya'da huaboa'da e'kade'te onte'ti Jesús o'tiakapo. Kenda Diosa oa'uy. Ke'nen huadak huamanbatia'pakeria kenpa' o'da'uyate: ²²“Dios Huairia huamanbatia'pakeritaj o'ta'mona'apo. Opudtaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na onaratbutyo' judío o'epo. Konigti do'taj me'nigta'mona'uyne opudtaj mo'nigta'mona'apone. Aya'da mo'nika'apetnig yan'nigpeikati'. ²³Aya'ada Diosba' huamanbatia'pakeritaj peehue' ee'nayo Diosa kenpa'da o'maenapo. Diosen aratbut ehue'dik o'neapo.” Kenpa' oa'uyate Moisésa.

²⁴Kenpa' oy oro' o'batiahuayde aya'da Diosenba' huamanbatia'pakeri on'batia'pakuyate. Samuela Diosen huamanbatia'pakeria huakkuruda kenpa' oa'uyate. Kenpa'ti nogok nogok nogda nogda Diosenba' huamanbatia'pakeri kenpa' on'da'uyate. ²⁵Opudomey Diosen huamanbatia'pakerien adhuea' huayayo mo'epo aya' aratbuttaj huadaknada mo'manigka'apone. Kenda Diosen huamanbatia'pakeriomeya o'manbatia'pakuyate. “O'nen adhuea' huayayoa aya' aratbuttaj 'uruu'nanada ya'manigka'apet.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ²⁶Kenpa'po Diosa Huasi'po o'noyhuada'depo opudtakon daka' kagkike'po o'ta'mona'uyate. Opuda aya'ada dakhuea' e'ka' kan'manopo'kore'po mo'nigta'mona'uyate. —Pedroa kenda o'mananhua'uyate.

Pedro Juanere huakka' judío huairitaj on'batiboa'uyate.

4 ¹Pedro Juanere huakka' aratbut e'mananhua'te judío sacerdotea on'huatiakuyate. Sacerdote Diosen jak huato'e'eri sorotataj huairi on'huatiakuyate. Saduceoa aratbut

on'bueypo noyhuadhue'dik o'ne on'batia'pakika'uyate. ²Pedro Juanere aratbuttaj on'manmadika'nok kenpa'ti Jesús e'bueyada o'noyhuadme'tenok aratbut e'bueyada noyhuaddik o'neapo. Kenpa' on'manmadika'nok Saduceomeya on'bahuadiay'uyate. ³On'mahuadiaypo Juantaj Pedrotaj on'batohua'po, o'sikaponok sorotataen huabakudá' jakyo on'bakudá'uyate. ⁴Huakka'ada Pedrotaj Juantaere on'mapepedepo Huairi Jesústaj o'noknopog'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopog'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopog'uyate.

⁵Emede'te judío aratbuten huairi ogkupopakpo, huatone' huairi, Apagba' huamadoya'eriere Jerusalényo ogkupopakuyate. ⁶Kenpa'ti sacerdote huairi Anás o'uyate. Kenpa'ti Anás Caifás huabetere, Juan, kenpa'ti Alejandroere ogkupopakuyate. ⁷"Pedrotaj Juantaere yan'totiak. Nopote yan'maboa'." On'mana'uyate. On'maboadepo,

—¿Monig bayarea'dik mo'e? ¿Be'ed hua'ate boka'? Yada'. —On'mana'uy.

⁸⁻¹²—Huabokerek e'ketpaktaj huadakda o'ka'mey. ¿Be'a ya'yareame'? ¿Be'ed hua'ate o'kay? Kenda e'nopoeta' e'paknayo daka' yan'pee'. Yan'nopog'. Aya' Israel aratbut kanoknopog'. Jesús Nazareteri o'paknok o'yarudme' kenbokerek e'yarede' huadaksó'da iyoda o'bo. Ke'na e'ketpak o'ika'uyate. Jesucristotaj hueypa cruzte opuda bo'arakme'ne. Diosa e'bueyde'te o'noyhuadame'te. Jesús konig jak huaka' huid o'e. Huidte jak onhuad. Opud Jesústaj nigpeehue' mo'ikame'po jak huaka' huid mo'enme'te. Jesúste aya' jakda o'bahua'. Aratbutanayo oroen dakhuea' e'ka' nopo'tihuekehue'dik mo'ika'ne. Aratbutanayo onte'ti Diosere noeanhuahuikahue'dik mo'ika'ne. Jesucristoayo'da nopo'tihueke'dik mo'ene.

Jesucristoayo'da onte'ti Diosere noeanhuahuika'dik mo'ene. Huakka' jak huairitaj kenpa'ti huatone' huairitaj ijay. —Diosen Nokirega Pedrotaj o'nopogea'nok Pedro o'mana'uyate.

¹³Pedro Juanere me'pukhue' o'nepo 'urua'da on'mana'nok huakka' huairi on'peepo, on'batiahuaypo, "Kenpihuay, ¿Menpapi' 'urua'da yanahua'? Beroba' nopogehue' kenpa'ti huairi konig ehue' o'ne." O'nopogepo, Jesúsere o'nika'uy on'nokig'uy. ¹⁴Kenpa'ti e'ketpak on'yareme'te kenteda Pedro Juanere o'bata'bonok, on'tiahuaypo, "dakhuea' ogkame'te," ahue'dik o'nuyate. ¹⁵Pedrotaj Juantaere on'maorokandepo huairi huaboa'da huayahuaya on'batia'pakpo,

¹⁶—Inomey huabokerekta' kate ka'dik o'e oro'. Konig tiahua'yhued o'neonhuahuika' ogka'deme'te aya'da Jerusalén huag'eri on'nopog. Kahue' o'neme', ahue'dik o'ey oro'. ¹⁷Kenda e'ketpaktaj onka'deme'te huabada nogtaj nogtaj batia'pakhue'dik ka'ne' ighua'da mana'dik mo'ne. "Jesucristotaj batia'pakhue' yane'." Juantaj Pedrotajere mo'nona'nok. —Huairia huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁸Onte'ti Pedrotaj Juantaere en'batotiakde'te, "Jesústaj batia'pakhue' yane'. Kenpa'ti Jesús en hua'a manmadikahue' yane'." On'mana'uyate.

¹⁹—¿Kate ya'pak Diosa? ¿Be'taj nigpee'dik opudtaj Diostapi'? ¿Menpa' mo'nopog opud? ²⁰Kenda o'tiahuayikamey. Kenda oro' o'peikamey manika'dik o'ey. —Pedro Juanere huairitaj on'mana'uy.

²¹Onte'ti yan'batik ighua'da huairia on'mana'depo, Juantaj Pedrotajere on'maoroka'uyate. Aratbuttaj on'makme'pukpo mabitbithue'ada on'maoroka'uyate. E'ketpaktaj o'yarea'nok "Dios huadakda o'e." Aya'ada aratbuta ona'nok. ²²Ken e'ketpaktaj Diosa

o'yareame' cuarenta huabayok yareahued
o'noehuahuiuka'uyate.

**Teynopo'da me'pukhue'ada Diosen huadak
hua'a a'manaya'po Diostaj
on'tiona'pakuyate.**

²³Kenoka' Pedrotaj Juantaere
e'noroka'dete Pedro Juanere Jesúsén
huanigpeika'eritaj on'bahuahua'uyate.
Sacerdoteere huatone' huairiere aya'
on'mana'nig on'batia'pakuyate. ²⁴Aya'ada
huanigpeika'eria on'peedeipo, onteteyo'
Diostaj on'tiona'pakpo:

—Dios Huairi i'ene. Kurud i'ka'uy. Ote'
huadari i'ka'uy. Huahue huaboro' e'pog
i'ka'uy. Kenpa'ti aya'da kurudyo huag'eri
i'ka'uy. Aya'da ote'yo huag'eri aya'da
huadariyo, huahueyo, e'pogyo huag'eri
i'ka'uyate. Oro'en Huairi Dios aya'da
ika'uyate. ²⁵Q'nenba'te Davida o'nen
huanaba'a oa'uy. Q'nen Nokireg, Dios
Nokireg Davidtaj o'nopoea'nok,
o'madaya'uyate:

¿Nog aratbut mena'po Diostaj
yan'huadiayika'po yan'maboyika'.
Mena'po Israel aratbut nama'da
huadik yan'nopoi'ka'? ²⁶Nogbaya'
nogbaya' huairi on'tiakpo
on'kupopakpo, nogda nogda jak
huairiere on'kupopakpo, Dios
Huairitaj kenpa'ti Diosen Cristotaj
dakhuea'da e'magka'ta'
on'eretpakpo.

Kenda Davida o'madaya'uyate. ²⁷In
huakka' jakyo konig Davida oa'uyatenigda
Jesucristotaj a'magkaya'po ogkupopakme'.
Q'nen huadakda huasi'po Jesús, kentaj
Cristo i'yahuea'po i'ta'mona'uyate.
Herodes Huairi, Poncio Pilato Huairiere,
nog aratbut, Israel aratbut Jesús taj
a'araka'po ogkupopakme'. ²⁸Kenda
ogkame'nig kenda ogka'apo a'nenda
i'nopoe'uyate. ²⁹Oy huiyokda orotaj
mona'dene, yamapee', Dios Huairi. Oro'
o'nen huanaba'taj bo'tihuapok,

mo'nopo'teypaka', o'nen huadak hua'a
me'pukhue'ada o'mana'apoy. ³⁰Jesús o'nen
Huasi'poa 'uruu'da kabayere', nogda nogda
'uruu'da kake'po aratbut on'tiahuaypo
teyda o'e Dios o'noknopoe'apo, oro'en
Huairi Dios. —Huanigpeika'eria
on'tiona'pakuyate.

³¹En'tiona'pakde'te ken jakyo
egkupopakte o'iyig'uy. Aya'tada Diosen
Nokirega o'manopo'toe'uyate. Aya'ada
me'pukhue' o'nepo Diosen huadak hua'a
on'manika'uy.

Katepi' entae' ayedda

on'tajika'uyate.

³²Aya'da Jesús taj huaknopoe'eri konig
katepi' nogtiada aratbut konigti
on'pakika'uy, konigti on'nopoi'ka'uy,
konigti ogkika'uy. "In do'hued me'taene."
Ahue' o'nepo katepi' entae' ayedda
on'tajika'uyate. ³³Jesúsén huata'moneria
me'pukhue'ada Huairi Jesús e'bueyada
o'noyhuadme'te on'batia'pakika'uyate.
Diosa o'batihuapoknok nogiti
o'noknopoe'po huayahuaya nogitinada di'
on'maika'uyate. ³⁴Pai'da huaknopoe'eri
ehue' o'nuy ta'ba huatoe'eria
on'bahuaya'po noga jak on'bahuaya'po
huakupe on'totiakpo ³⁵Jesúsén doce
huamata'moneritaj huakupe on'bayoknok
huakupe on'baedepo pai'da huag'eritaj
on'bayoke'ika'uy nok nogtiapi' pai'da ehue'
o'nika'uyate. ³⁶Kenpa' José o'ka'uyate.
José taj nogdikkon o'dikka' Bernabé.
(Bernabé e'batihuapok huadik o'e.) José
levita aratbut o'uy. Chipre huagkuta'mejyo
huag'eri o'uy. ³⁷Ta'ba o'bahuaya'uy.
Jesúsén doce huamata'moneritaj huakupe
o'tohua'po, o'bayokuyate.

Ananías Safiraere dakhuea' ogka'uyate.

5 ¹Nog huabokereknayo o'uyate.
Ke'nendik Ananías o'uy. Ke'nen
huatoe' o'tayate huadik Safira.

Huatōēere ta'ba on'bahuaya'po,
 2huatōēereada on'nopōēpo sue'da
 huakupe nogte o'iregapo o'tiokhueypo
 "In aya' huakupe o'e," da oa'po Jesúsen
 doce huamata'moneritaj o'bayokuyate.

3—¿Toto'taj mena'po i'nigpōēpo Diosen
 Nokiregtaj da ina'ne? Ta'ba e'bahuaya'
 huakupe i'posaka'po i'iregapo
 i'tiokhueyne. 4Bahuayahued o'nen ta'ba
 i'taikame'. E'bahuaya'de huakupe o'nen
 o'e. ¿Mena'po kenpa' nama'da i'nopōē?
 "Ken aya'da huakupe i'yoki," nama'da
 ia'. Huabokerektaj da onahue' i'ene.
 Diostaj da ina'ne, Ananías. —Pedroa
 ona'uy.

5Ananías Pedrotaj kenda o'peeondepo
 o'bueyonpo o'hue'kuy. Aya'ada kenda
 huaboa'da on'nokotdepo huakka'da
 on'mame'pukue'uy. 6Ken huabo
 on'hua'kiakpo asuk o'nogkuta'doka'po,
 on'tohua'po, on'kubarakka'uyate.

7Bapa' hora e'pokde'te ke'nen huatōē
 o'kudon'uy. Huatōē bekbueyedene
 nopōēhue' o'ēpo o'kudon'uyate.

8—¿Ta'bataj meniga' huakupete
 mo'bahuaya'? ¿O'nen huatōē oa'de
 menpa' kenniga'teda huakupete
 mo'bahuaya'? —Pedroa ona'nok,

—Eē', konig do'hued huatōē menetnig
 kenda oro'taj bo'yokne. —Ettone'ā
 ona'uy.

9—Huatōēere Diosen Nokiregtaj da
 mena'po onpapayo' mo'nopōēpo, mona'.
 Yapeē'. Kenomey o'nen huatōē'taj
 on'kubarakkadpo akbogpete
 o'nokyē'depo ontakon on'tohua'apo.
 —Pedroa ona'uy. 10Ida ettone' Pedroen
 hua'ite o'bueyonpo o'hue'kuy. Huabo
 on'kudpo e'bueytaj on'tiahuaypo,
 on'bueytohua'po, huatōēere ontatayo'
 on'kubarakka'uyate. 11Kenda aya'
 Jesústaj huaknopōē'eria on'pēdepo,
 huakka' on'mididuyate. Aya'ada aratbut
 on'pēdepo, huakka'da
 on'mame'pukuyate.

**Konig tiahuahued o'neonhuahuika'uyate
 Pedromey ogka'po dakhue'taj
 on'bayarea'uyate.**

12Ken Jesúsen huata'moneritaj Diosa
 o'tihua'pokpo o'bateypaka'nok 'urua'da
 ogkika'uyate. Konig tiahuahued
 o'neonhuahuika'uyate ogkika'uyate.
 Kenpa'ti dakhue'taj on'bayarea'ika'uyate.
 Aya' huaknopōē'eri Diosen jak kurute
 Salomonte ogkupopakika'.

13Nogomeynayo oknopōēhue' huag'eria
 on'me'pukpo huaknopōē'eri
 kupopakhue' e'ēāda Jesúsen
 huanigpōē'eri huadakda o'ne
 on'nopōē'ika'uyate. 14Huakka' huabokerek
 huakka' ettone'ere Jesús Huairitaj
 huaboa'da o'noknopōē'uyate. 15Ken,
 'urua'da Jesúsen huata'moneria
 ogkika'nok dagte e'digpak e'ketpak nogda
 nogda on'batohua'po, asukte
 on'bahuedā'uy. Pedro huapokdikte ke'nen
 huanokirega e'tipokte yan'yareapet.
 16Huakka' jakya' Jerusalén huakka' jak
 ibodte Jerusalényo on'batiakpo, nogda
 nogda huakka' jakya' on'batiakpo,
 aratbut e'digpaktaj on'totiakpo, aratbut
 toto'a huamanopo'tōē'eritaj
 on'totiakuyate. Diosa aya'tada
 on'bayarea'uyate. Kenpa'ti toto'taj
 on'maen'uyate.

Pedrotaj Juantaere diga' on'magka'uyate.

17Kenoka' sacerdotē huairi kenpa'ti
 saduceo huaknopōē'eri aya'ada digda
 on'bahuahuaypo, Jesúsen doce
 huamata'moneritaj digda
 on'bahuahuaypo, 18huabakudā' jakyo
 on'bakudā'uyate. 19Sikyonayo Diosen
 huamata'moneria huabakudā' akbogpe
 okhuikepo o'maorōka'po Jesúsen
 huamata'moneritaj o'maorōka'po.

20—Yan'huati'. Diosen jakyo
 yan'huati'. Ayōda yan'bopo, huaboda
 huadikkon huanoeanhuahuika'

yan'manmadikika'. —Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

²¹On'peedepo Diosen jakyo on'kudpo, sikyoedda eme'te on'kudpo, huaboa'da on'manmadika'uyate. Egkupopakya' on'manmadika'uyate.

Nog jakyo kenteda huairi ogkupopakika' nogomeyere sacerdote huairi on'tiakdepo, aya'da Israel huairitaj kenpa'ti Israel huatone' huairitaj ogkupopakdepo, huabakuda' jakya' Jesúsén huamata'moneritaj kan'batotiake'po on'mata'mona'uyunig'a, ²²sorotataj onhua'nig'a, Jesúsén huamata'moneri huabakuda' jakyo bahuahuayhue' o'nedepo, on'tiakuyate.

²³—Huabakuda' jakyo o'tiakdepo huakiregya' e'tiokkasa' e'ika'. Jak huatoq'eria sorotataj on'tibopo, akbogpe on'tioka'. Akbogpe ekhuike'te ehue' o'ne jakyo. Jesúsén huamata'moneri ehue'da o'ne. —Sorotataj on'mana'uyate.

²⁴Diosen jak sorotataj huairi kenpa'ti sacerdote huairi sorotataj on'peedepo, “monig ya'eapet” on'batia'pakuy. ²⁵Kenda en'batia'pakte nogtida huabokerek o'tiakato'po,

—Kenomeytaj huabakuda' jakyo mo'bakudame'ne Diosen jakyo on'bopo, onte'ti aratbuttaj on'manmadika'. —Ken huabokereka o'mana'uyate.

²⁶Sorotataj huairi kenda o'peedepo ke'nen sorotataj o'batohua'. Jesúsén huamata'moneritaj o'batotiakuyate. Daka'da on'batotiakpo dakhue'da egka'nayo aratbut huida' menpa'jiput, on'nopoepo. ²⁷Israel huairi egkupopakyo on'bahuatotiakpo, eretnopoyo on'maboa'uyate. Sacerdote huairi o'mana'nok:

²⁸—Jesúsén hua'a manmadikahue' yane'. Ighua'da oame'nig'a nigpeehue' mo'epo, huabada Jerusalén huag'eritaj mo'manmadika'deme'ne kenpa'ti oro'taj Jesúsaj bo'arakme' mo'batia'pakme'. —Sacerdote huairia on'mana'uy.

²⁹—Diostayo'da nigpeika'dik o'ey oro'. Huabokereka nogda eda' manigpeehue'dik o'ey. ³⁰Opuda Jesúsaj hueypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a, oro'en huapane'kudaken Diosa e'bueytada o'noyhuadame'te.

³¹Kenpa'ti Diosa kurudyo o'tobehuikepo huada'kopen o'huadame'te. Jesúsaj huaboro' huairi o'yahueame'te. Jesús huaboro' huairi o'енок aya'ada kentayo'da nigpeika'dik o'ne. Jesúsá Diosere onteteyo' huamanopo'yarea'eri o'epo huabokereken dakhuea' e'ka' nopo'tihueke'dik o'ika'apo. Konigepo Israel aratbut dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti Diosa nopo'tihueke'dik ya'maeapet. ³²Aya'da Jesúsá e'ka'te o'tiahuayikamey. Buttida o'ay Diosen Nokirega kenpa'ti Jesúsaj buttida o'huaa'. Ke'na Jesúsaj on'nigpeika' Diosa ke'nen Nokireg o'bayoke'. —Nog Jesúsén huamata'moneri Pedroera on'mana'uyate.

³³Huakka' huairi on'kupopakpo Pedromeytaj on'peedepo, huakka'da on'huadiaypo, e'barakta' on'paknig'a. ³⁴Nogtida fariseo huairi nog huairiomeyere o'uy. Ke'nen huadik o'uy Gamaliel. Gamaliel Moisés e'mana'ba' huamanmadika'eri o'uyate. Ken huadakda o'e aya'ada aratbut on'tinopoe'uy. Ke'na o'bodpo jak kurute Jesúsén huamata'moneritaj o'maoroka'uyate. Judío huairitaj o'mana'po:

³⁵—Daka' yan'nopoepo, Jesúsén huamata'moneritaj kate o'nogka'apet, Israel aratbut, o'nona'ne. ³⁶A'nenda Teudas o'epo “Huaboro' huairi ijje,” nama'da o'mana'nok huakka'ada kentaj on'nigpeikame'. Cuatrocientosa on'nigpeikame'nig'a nogok Teudastaj o'darakdeme'nok aya'da ke'nen huanigpeika'eri on'bahuame'te. Kenpa'da

on'batikuyate. ³⁷Nogok gobierno huairi aratbuttaj e'madika'te Judas Galileayo huag'e'eri o'uyate. Huakka'ada on'nigpeika' kenpa'ti Judastaj o'darakdenok aya' ke'nen huanigpeika'eri on'bahua'uyate. ³⁸Kena'po in huabokerektaj magkahue' yane'. Yan'maoroka'. Huabokerekada on'pakpo egka'nayo ehue'dik o'neapo. Batikdik o'neapo. ³⁹Diosen en'mana'nayo mabatikahue'dik mo'ene. Kenpa'ti opudomeya Diostaj dakhue'da mogka'apet. —Gamaliela judío huairitaj o'mana'uyate.

⁴⁰Kentaj daka'da on'nigpeedepo jakyo onte'ti Jesúsen doce huamata'moneritaj on'batokuddepo, on'mabitbitdepo, ona'ti Jesús a o'kika'nig tia'pakhue' yane' ighua'da on'mana'depo, on'maoroka'uyate. ⁴¹Jesúsen doce huata'moneri judío huairi egkupopakya' durugteda on'bakhua'po “oro' Jesústaj o'huaa'nok huairia mo'bitbitne Diosa o'paknok.” Durugda on'batia'pakuyate. ⁴²Diosen jakyo aratbuten jakyokon Jesucristotaj on'batia'pakonhuahuika'po, on'manmadika'onhuahuika'uyate.

Aypo ayhuataj kan'bayokike'po sietea kan'batihuapokike'po on'baktie'ea'uyate.

6 ¹Kenoka' Jesústaj huaknopog'e'eri o'nitakpo griego huaknopog'eria hebreo huaknopog'eritaj on'bahuaa'po “Aypo e'bayokete oro'omeyen ayhua sue'da aypo on'bae'ika' hebreo ayhuanayo huakka'da on'bae'ika',” griego huaknopog'eria on'bahuaa'uyate. ²Kena'po doce Jesúsen huata'moneria aya' huaknopog'eritaj on'kupopaka'po, —Apagba' oro' manmadikika'dik o'epo aypo ayhuataj kirigayo' bayokikahue'dik o'ene. ³Siete huama'buy huaknopog'eritaj yan'baktie'ea'. Kenomey huadak huaka'eri o'ne aya'ada on'matinopog kenpa'ti kenomeytaj Diosen Nokirega' urua'da o'manopo'toika' kenpa'ti

kenomey huadakda Diosen hua'a on'nopog, kenomeytaj yan'baktie'ea' ayhuataj aypo kan'bayokike'po. ⁴Ayhua aypo kan'bayokike'po, opuda sietetaj e'baktie'ea'nayo oroataj Diostaj o'tiona'pakika'apoy kenpa'ti Diosba' o'manmadikika'apoy. —Jesúsen huamata'moneria on'mana'uy.

⁵Kenda Jesúsen huamata'moneria on'mana'nok aya'da on'pakpo Estebantaj on'depo, Esteban Diosen Nokireg huakka'da o'nopo'tog'uy kenpa'ti Diostaj huakka'da oknopog'uyate. Kenpa'ti Felipetaj on'de'uyate. Prócorotaj Nicanortaj, Timóntaj, Parmenastaj Nicolástaj on'bae'uyate. Nicolás nogbaya' Antioquíaya' o'tiakuyate. A'nenda judío en e'manmadika' o'nigpeika'uyate. ⁶A'ti Jesúsen huamata'moneriyo on'batotiaknok, on'bakutibata'tepo daka' Diosa kabatihuapoke'po on'tiona'pakuyate.

⁷Nogiti huakka'da Jesús Huairitaj on'manmadika'uyate. Huaknopog'e'eri Jerusalényo huakka'da on'nitakuyate. Huakka'da sacerdote kenpa'ti Jesústaj o'noknopogepo, on'nigpeika'uyate.

Estebantaj dakhue' a'huaya'po judío huairi egkupopakte on'tohua'uyate.

⁸Konig Diosayo'da ka'dik kake'po Diosa Estebantaj 'urua'da o'nopo'toepo o'teypaka'nok Esteban teyda o'kika'uyate. Kenda aratbut tiahua'yuhed on'neonhuahuika' o'kika'uyate. Aratbut en'tiahua'ye o'bayarika'uyate. ⁹Esteban nama'da i'manmadikika'ne sue'ada huabokerek on'boypo o'nona'uy. Judío en huaitake' jakya', o'dikka'uy Esclavos Libertadosyo on'bahuatiakdepo, Cirenebayo huag'e'eri Alejandriabayo huag'e'eri Ciliciabayo huag'e'eri kenpa'ti Asiabayo huag'e'eri Estebantaj on'boy'uyate. ¹⁰Diosen Nokirega Estebantaj o'nopo'toenok huakka'da

o'nopo'e'po 'urua'da o'manbatia'paknok nogbayo huag'erria onte'ti katia' onahue'dik o'ne. ¹¹Konigepo da huaa'eretaj da kadepo huakupe on'bayokpo, "Moiséskudaktaj dakhue'da o'batia'pak Estebana. Diostaj dakhue'ada o'huaa'me'. O'peemey." Kenpa' yanhuua' da huaa'eritaj judío esoeria on'mana'uy. ¹²Ken konig nama'da Estebantaj da huaa'erria on'mahuia'nok, huabada Estebantaj on'huadiaypo judío huatone'ere Diosba' huamanmadika'eriere on'huadiaypo, Estebantaj on'huahua'po, on'to'epo, judío huairi egkupopakyo on'tohua'uyate. ¹³Estebantaj da kan'huua'e'po da huaa'eritaj on'batotiak. Nama'da on'mana'po:

—Esteban Diosen jaktaj dakhue'da o'huua'ika'. Diosba' Moiséskudak e'madoya'taj dakhue'da o'huua'ika'. ¹⁴Diosen jak o'sakapo Jesús Nazareteria. Ke'na ea'te o'peemey. Kenpa'ti konig Moisésa o'manmadikadhuahuika'uyning oro' o'kika'nig kenda Jesúsda kenpa'da o'maenapo. Moisésen e'manmadika' o'enario. Kenpa' Esteban e'batia'pakte oro' o'peemey. —Da huaa'erria on'huua'uy.

¹⁵Aya'da huairi egkupopakya' Estebantaj on'tiahuaypo, Diosen huata'monerienkokonig on'tiahuay'uyate.

Estebana o'mana'onhua'uyate.

7 ¹—¿Buttida menpa' yada'?
—Sacerdote huairia Estebantaj ona'uynok,

²—Men'pee', eg', men'pee', huairitone'. Oro'en Dios teyda o'kika'. Diosa oro'en onaratbutyo' adhueva'pane'kudak Abrahamtaj o'batia'pakuyate. Abraham Haránbayo huahued Mesopotamiabayo e'ika'te Diosa Abrahamtaj o'batia'pakuyate. ³“O'nen huadaribaya' o'nen huabetya' yabakhua' nogbayo yahuati' ijtohua'apopo huadari

o'tiahuaya'apone.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁴Ken, Caldea aratbutenbaya' Abrahamomey on'bakhua'uy. Harán huakka' jakyo Abraham o'ika'uyate. Nogok ke'nen apag e'bueyde'te inbayo oro' o'ikay Diosa Abrahamtaj o'totiakuyate. ⁵Iyo konig ke'nen huadari kata'e'po yokhued o'uy Diosa. Ta'basi'popi' yokhued o'epo, “Huadari kata'e'po ijyokapoy. On e'bueyte o'nen huasi'potaj o'nen huayayotaj huayayoen huayayotaj huadari ijyokapoy.” Diosa ea'te Abraham ke'nen huasi'po to'ghued o'e'uyate. ⁶“O'nen adhueva' huayayo nogaratbutenbaya on'maenhuahuika'apo. Nogaratbuta dakhue'da on'magkadhuahuika'apet. Nog aratbuten huanaba' ya'neapet.” Dios Abrahamtaj ona'uyate. Cuatrocientos huabayok dakhue'da on'magkadhuahuika'uyate.

⁷“Kenomeytakon castiga ijmagka'apoy. Castiga egkade'te onte'ti on'maoroka'apo. Iyo on'batia'kade'po o'hued ogkika'apo.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁸Kenda ona'nig eknope'nayo huabokereksi'daktaj yabaktega'ika'. Abrahamtaj ona'uynok Abrahamensi'potaj Isaac e'si'po'e'de ocho huame'noe ee'te osi'dakokteg'uyate. Isaac kenpa'ti ke'nensi'po Jacobtaj osi'dakokteg'uyate. Jacoben doce huasi'potaj o'basi'dakoktega'uyate, Kenomey oro'en Israel aratbut adhueva'pane' o'nuyate.

⁹Kenomey Jacobensi'po oro'en adhueva'pane' o'nepo kenomeyen huama'buy huasuedtaj on'huadiay'uyate. Josétaj on'huadiaypo Egiptobayo kan'tohue'po huabahuayaeritaj huakupete on'bayokuyate. Ayo huanaba' ee'te huadakda Diosa Joséere o'ika'uyate. ¹⁰José pai'da e'nopo'ete Diosa o'tihuapokpo o'oroka'uyate. Diosa daka' o'tihuapokika'nok kenpa'ti 'uruda

o'nopoea' nok Faraón Egipto huairia Josétaj o'pakpo Egiptobayo huairi o'yahuea'uy. Kenpa'ti ke'nen jak huairi o'yahuea'uyate.

¹¹Canánbayoere Egiptobayoere Canaánbayoere ta'ba tibohue' o'énok aypobayo' o'nepo huabada diga'da on'kusitokuyate. Oro'en adhuea'pane'kon aypobayo' o'nedepe. ¹²Egiptoyo aypo on'matog Jacob o'peedepe oro'en adhuea'pane' o'épo huasi'potaj o'mata'mona'uyate. Ken huakkuruda aypote on'hua'uyate. ¹³Nogok onte'ti aypote Egiptoyo on'hua'uyate. José huama'buytaj o'makje'po, "Do opuden huama'buy ijjej." O'mana'uyate. Kenoka' Faraón Egipto huairi Joséen onaratbutyo' huaboa'da o'makje'uyate. ¹⁴Jacob ke'nen apagtaj kenpa'ti aya'da ke'nen onaratbutyo', "Yan'tiak," Joséa o'mana'uy. Ke'nen onaratbutyo' setenta y cinco aratbut o'nuyate. ¹⁵Ken Egiptoyo Jacobomey on'hua'uyate. Keyo ke'naere ke'nensi'poere on'matone'pakdepe on'mabuey'uyate. ¹⁶Nogoknada e'bueyen huaaytaj adtenanada on'totiakonhuahua'depo Siquemyo on'baaybukuyate. Ken kubarakkog a'nennada Abrahama Hamorensi'potaj huakupete o'bake'uyate.

¹⁷Huakka' huabayok o'neonhuahuika'po Jacobkudaken aratbut huakka'da o'nitakpo, huakka'nada o'ne'uyate. E'nitakde'te Abrahamtaj Diosa ona'uyatenigda a'ti o'ka'apo. ¹⁸Kenoka' nog huabokerek Egipto huairi o'e'uyate. Huaboa'da huairi o'épo Josékudak 'uruda o'kika'uyate nopogehue' o'uy. ¹⁹Oro'en onaratbutkudaktaj nama' o'magka'po, dakhue'da o'magka'depo, kenomeyen huabokereksi'po yobed kabueye'po en'dik mo'ene. Ken konig o'mana'uyate. Dakhue'da o'magka'uyate huabo huairia. ²⁰Kenoka' Moisés o'si'poe'uyate. 'Urusi'poda Diosa o'tiahuay'uyate.

Apagere inagere huasi'po on'tojka'po, bapa' puug on'tog'uyate. ²¹Kenoka' en'dik ee'te on'eandepo Faraón huairien huayobua o'huahuaydepo, o'tohua'po ke'nen jakyo o'toelonhuahuika'uyate. Konig ke'nen huasi'ponig o'toelonhuahuika'uyate. ²²Aya' Egipto aratbuten e'nopog' Moisés'taj on'manmadika'uyate. Moisés 'urua'da o'manbatia'pakika'po kenpa'ti 'urua'da o'kika'uyate.

²³Moisés cuarenta huabayok o'togedepe ke'nen onaratbutyo' Israel aratbuttaj e'batiahuayta' o'pakpo, o'bahuahua'uyate. ²⁴Egiptoeri huabokereka Israel huabokerektaj dakhuea' egka'te Moisésa o'tiahuaypo Egiptoeritaj o'tihuapokpo o'arakuyate. ²⁵Egiptobaya' ka'batohue'po Diosa o'ta'mona'uy. Do'hued onaratbutyo' yan'nopogepet. Moisésa nama'da o'nopogehue' a ke'nen onaratbutyo' nopogehue' o'nuyate. ²⁶Eme'te botta' ke'nen onaratbutyo' o'tiahuaypo, en'batuktukte o'batiahuay'uy. Moisésa e'manoeya'ta' o'pakpo, "Opud huama'buy mo'ene, mo'batuktukapete," o'mana'uyate. ²⁷Ke'na nog huabokerektaj dakhuea'da ogka'po Moisés'takon ondajpo, "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' huamananhua'?" ²⁸¿Konig 'ikken Egiptoeritaj i'arakme'te do'takon e'araktá i'pak?" Moisés'taj ona'uy. ²⁹Kenda Moisés o'peedepe, nogbayo o'hua'uyate. Nog aratbutenbayo Madiánbayo esoeri o'eonhuahuika'uyate. Keya' botsi'poa' o'si'popakuyate. ³⁰Nogoknada cuarenta huabayok e'pokde'te aratbut ehue' e'ika'yo Moisés o'eonhuahuika'depo ote' Siná 'ibodte Moisés Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Mahuai'huia o'bapakuyate. Mahuai'huia e'bapakyo Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. ³¹Moisés o'tiahuaypo, o'mepuke'uy.

'Uruda a'tiahua'ya'po adte o'huahua'po Huairi Diostaj o'pee'uyate. ³²"Dios ijje'y. O'nen adhuea'pane'en Dios ijje'y. Abrahamkudak do'taj menigpeika'uyne Isaackudak Jacobkudakere men'nigpeika'uyne." Diosa oa'nok Moisés o'me'pukonpo huakpisi'potaj tiahuahue'dik o'uyate. ³³"Iyoda do Dios ijje'y. In do'eddari o'enok o'nen hua'iot yakiroka'. ³⁴Do'hued aratbut Egiptoyo o'nepo, huadigda dakhuea' on'magka'nok Egipto aratbuta on'magka'nok e'bahuikonhuahua'te ijmapee'y. A'baktohua'ya'po ijhuaraki. Yatiakpo Egiptobayo o'ta'monapone." Dios Huairia Moiséstaj ona'uyate.

³⁵Moisésta' pakhue' o'nepo "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' huamananhua'?" Ona'uyate. Moisés kenomeyen huairi huag' Diosanayo o'ta'mona'uy. Moisésa ka'bakbatohue'po o'ta'mona'uy. Diosen huata'moneria huakpisi'po e'bakpakya' o'ta'mona'uyate. ³⁶Egiptoyo kenpa'ti e'pogte o'dikkika' e'pog huabed konig Diosyo'da ka'dik o'enig konig tiahuahued o'neonhuahuika'nig Moisésa o'kika'uyate. O'kika'depo Egiptoya' oro'en aratbut o'bakbatohua'uyate. Aratbut ehue' e'ika'yo cuarenta huabayok o'matounhuahuika'uyate. Keya'kon konig Diosyo'da ka'dik o'enig o'kika'uyate. ³⁷"Konig Diosa be'ta'mona'uyne konigti opud e'huai'kaya' nogtatida Diosa o'ta'mona'apo. Kentaj yan'nigpeikati'." Kenda Moisésa Israel aratbuttaj o'mana'uyate. ³⁸Aratbut ehue' e'ika'yo Israel aratbutere Moisés o'ika'uyate. Ote' Sinaite Diosen huata'moneria kentaj o'batia'pakonhuahua'nig, kenda Moisésa o'nigpeede'po oro'en adhuea'pane'takon o'mana'uyate. Diosen huanounhuahuika' hua'a oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uyate.

³⁹Oro'en adhuea'pane'kudaknayo Moiséstaj e'nigpeeta' pakhue' e'ne'tada Egiptoyo e'kumejta' on'pakuyate. ⁴⁰Moisés ote'te o'unhuahuika'nok Moisésen huama'buy Aaróntaj o'nona'po: "Moisés meyon ya'e nopoehue' o'ey oro'. Moisésa mo'batotiakme'ne Egiptobaya'. Oro'taj siro e'ketka' dios monigka', huakkuru oro'taj bo'tohue'po." Aaróntaj o'nona'uy oro'en adhuea'pane'. ⁴¹Kenoka' oro vacapa' diostaj e'ketka' ogka'uyate. Ogka'depo kenomeyen 'uhua konig oveja on'nigbatiaraka'po oro e'ketka' vacataj on'bayokuyate. 'Uruda o'kay nama'da on'nopo'po on'durugpakuyate. ⁴²Siokpo oro'en dios mo'tag' on'da'nok kenpa'ti siokpotaj o'deretpaknok Diosa o'bakhua'uyate. Diosen huamanbatia'pakeria o'madoya'uyatenig bo'tiahua'yika'.

A'nenda aratbut ehue' e'ika'yo bohua'epo, cuarenta huabayok mo'unhuahuika'uy. Huakka' 'uhua mo'batiaraka'po mo'bakpakika'uyng'a. ¿Be'taj monigkiket? Kenda do'taj kahue' mo'ika'ne. ⁴³Konig nog aratbuten e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Moloc. Kentaj a'tiona'pakikaya'po boka'uyate. Kenpa'ti nog siokpo e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Renfán. Kentaj a'tiona'pakikaya'po boka'uyate. E'ketka' dios Molocen jaksi'poyo opuda bo'tohua'ika'uyng'a. Kenpa'ti siokpo e'ketka' dios Renfántaj opuda bo'tohua'ika'uyng'a. Oro'en dios i'ene o'eretpaki mona'ika'po kena'po Diostaj kurudyo nigpeehue'da nama'da bo'kika'uyate. Konigepo opuden jaka'y Babilonia huakka' jakyto adteda opudtaj ijmata'mona'apoy. Opudtaj Babiloniayo on'batohua'apo.

Opud Israel aratbuttaj Apagba' huamanbatia'pakeria kenpa' o'madoya'uyate.

⁴⁴Aratbut ehue' e'ika'yo oro'en adhuea'pane' o'neonhuahuika'po huasi'dak jak Diostaj on'nigtoe'ika'uyate. Diosa huidte o'manigmadoya'uyate. Jakyo ken huid on'tounhuahuika'uyate. Konig Diosa o'nopo'e'ayunig Moisésa jak o'ka'uyate. Huasi'dak jakya' sacerdote Diostaj on'tiona'pakika'uyate. ⁴⁵Nogok Moisés e'bueyde'te adhuea'pane'en huabatohua' huairi Josué o'uyate. Diosen huasi'dak jak on'tohua'po, kenda huadari Diosa o'bayoknok on'bahua'uyate. Diosa nog aratbutaj Israel aratbut ehue'taj o'maen'uyate. Indariya' on'hua'po huasi'dak jak on'tohuae'ika'uyate. Nogok nogok on'toeonhuahua'uyate. David huairi huagok huasidak jak on'toe'ika'uyate. ⁴⁶David Diostaj o'nigpe'ika'nok Davidtaj o'pakuy Diosa. Huaboro' jak Diostaj e'nigkata' o'pakuy. David Jacoben Diostaj e'nigkata' e'pakada, ⁴⁷kahue' o'uyate. Davidensi'poa Salomón Diosen jak o'ka'uyate. ⁴⁸Dios Huairi kurudyo huag'eri huabokerekada huaboro' jak e'ka'yo, ikahue' o'ika'. Kenpa' Diosba' huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate:

⁴⁹Kurudyo huairien huahuadte ijhuadikay. Huadariyo do'hued hua'ibo o'e. Jak do'taj nigkahue'dik mo'ene. Jakyo tayhue' ijikay. ⁵⁰Aya'da ijka'uyunig. ¿Menpa' mo'nopo'e?

Kenpa' oa'uyate. Diosba'te o'madoya'uyate.

⁵¹Diosen e'ka'ta' pakhue' mo'ika' opudomey. Konig aratbut Diostaj oknopohue'da o'nika' konig opuden huanopo' mo'ika'ne. Diosenba'taj peehue'dik mo'ika'ne. Diosen Nokiregtaj e'peeta' pakhue' mo'ika'ne. Konig opuden adhuea'pane' o'nyuate konigti opuda

mo'ika'ne. ⁵²Opuden adhuea'pane' aya'tada Diosenba' huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magkika'uyate. “Diosen 'urunanada o'tiakde,” en'mana'tada huamanbatia'pakeritaj on'barakika'uyate. Oykon Diosen 'urunanada huairi e'tiakdetada bo'kupopakpo da bo'huaa'po bo'titohua'po bo'arakme'ne opuda. ⁵³Diosen huata'moneria Diosba' mo'ba'yokuyatenig'a Diosenba' opuda mo'bae'de'uyunig'a nigpeehue' mo'ika'ne. —Estebana judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

Esteban o'buey'uyate.

⁵⁴Kenomey judío huairi Estebantaj on'pegedepo huakka'nada on'huadiaypo Estebantaj diga'da on'huadiay'uyate. ⁵⁵Estebannayo Diosen Nokireg o'nopo'toenok kurudyo o'tiahuaypo Dios 'urueyda o'tiahuaypo Jesús Diosere onteteyo' e'bote o'tiahuay'uyate.

⁵⁶—Men'pee', kurud ekhuike' o'e. Ken Huabokerek Diosa o'ta'mona'uyate, Diosen Huasi'po o'epo Diosere e'bote ijtiahuay. —Estebana o'mana'uyate.

⁵⁷Utta'da on'basagkea'udpo on'peokba'tepo, on'huakupopakonpo, ⁵⁸huakka' jakya' Estebantaj on'toorokdepo, on'pa'ea'uyate. Huida huapa'ea'eria huaok Saulotaj me'tatoepo on'bayoka'uyate. Saulo tone'bokerek o'uy.

⁵⁹En'pa'ea'te Estebana o'tiona'pakpo: —Do'hued nokiregtaj bee', Huairi Jesús. —Ona'uyate. ⁶⁰O'ikudata'tepo, —Ine dakhuea' me'nogka'nigtaj yabakkahuea', Huairi. —Utta'da o'tiona'pakdepo o'bueyon'uyate.

Saulo Jesúsen huanigpe'ika'eritaj o'magkadhuahua'.

8 ¹Saulokon kan'arake' o'nopo'e'uyate. Kenme'noeteda huaboa'da Jesúsen huanigpe'ika'eritaj diga'da

on'magkadhuahua'uyate Jerusalényo.
 Huanigpeika'eri nogyon nogyon
 on'mamon'uyate. Judea huadaribayo
 kenpa'ti Samaria huadaribayo
 on'mamon'uyate. Jesúsen doce
 huamata'moneriyo'da mamonhue'
 o'ne'uyate. ²Diostaj huapakeria
 Estebantaj on'kubarakka'uyate.
 Huakka'da on'bahuikpo on'kubarakka'uy.
³Jesúsen huanigpeika'eritaj dakhuea'da
 o'magka'po Sauloa, nog jakyo nog jakyo
 o'kudpo, huabokerek ettone'ere
 huanigpeika'eritaj o'batohua'ika'uyate.
 Huabakudá' jakyo o'bakudá'ika'uyate.

**Samaria huakka' jakyo Jesucristotaj
 huadak hua'a
 on'manbatia'pakonhua'uyate.**

⁴Jerusalénya' on'bakmonpo, nogyon
 nogyon on'bahua'po, Jesucristoen huadak
 hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.
⁵Samaria huakka' jakyo Felipe
 o'hua'uyate. Konig Cristo
 o'ka'onhuahua'uyate kenda
 o'manbatia'pakpo, ⁶aratbut ogkupopakpo
 daka'da on'mapeonhua'uyate. Konig
 aratbut tiahuyahued o'neonhuahuika'
 Felipe o'ka'nok on'tiahuyay'uyate.
⁷Huakka'tada toto'a aratbuttaj
 e'manopo'toetada Felipe toto'taj
 o'maoroka'po o'manopo'yarea'nok
 'utta'da on'baokoyonpo on'mamon'uyate.
 E'ketpaktaj kenpa'ti huakkettaj
 o'bayarea'onhua'uyate. ⁸Keya' huakka'
 jakyo huakka'da on'durugpakuyate.
⁹Kenda huakka' jakte huabokerek
 o'uyate. O'dikka' Simón. A'nenda tidig
 o'kika'nok aya'ada on'tomepuke'ika'uyate
 Samaria huag'eri. "Huairi ijjej," nama'da
 oa'nok, ¹⁰aya'ada huanaba' huairierea
 on'pepo,
 —Kenbokerek konigti Dios, teyda o'e.
 —Aya'ada on'batia'pakika'uyate.
¹¹Simón tidig ogkika'po nama'da
 o'manopoqa'nok kentaj

on'nigpeunhuahuika'uynig'a. ¹²Aya'da
 Dios Huairitaj e'peede'te kenpa'ti
 Jesucristoen huadak hua'a Felipe
 e'manbatia'pakte aratbut
 o'noknopoqedeпо huabokerekere
 ettone'ere bautiza ogka'uyate. ¹³Simón
 kenpa'ti oknopoe'uyate. Simóntaj bautiza
 egkade'te Felipeere o'huae'ika'uy. Konig
 kahued o'eonhuahuika'uyate Felipe
 e'kika'te o'tihuaypo, o'mepuke'uyate.

¹⁴Samaria huag'eri Diosen huadak
 hua'a e'nigpeede'te Jerusalényo Jesúsen
 doce huamata'moneri on'matipeqedeпо
 Pedrotaj Juantaere Samariayo
 on'mata'mona'uyate. ¹⁵Samaria huakka'
 jakyo Samariaeri huanigpeika'eritaj
 on'mationa'pakpo "Diosen Nokirega
 yamanopo'toe'." On'mationa'pakuyate.
¹⁶Kenomeytaj Diosen Nokirega
 nopo'toqehued bautiza
 ogka'de'uyatenig'a. ¹⁷Ken
 on'tiona'pakdeпо Pedro Juanere
 on'batibata'tepo Samariaeritaj Diosen
 Nokirega o'manopo'toe'uyate.

¹⁸⁻¹⁹Jesúsen doce huamata'moneria
 e'tiba'ta'tete Diosen Nokirega
 e'manopo'toete, Simóna kenda
 o'tiahuyaydeпо,

—Doa e'tiba'ta'te betapi' Diosen
 Nokirega huamanopo'toehanua' kenda
 do'taj e'yoknayo huakupe on'yokapone.
 —Simóna o'mana'nok.

²⁰Nama'da i'nopoenig o'nen
 huakupeere on'ere ehue'dikda i'ene.
 Diosen Nokireg huakupete yokdik me'ene
 nama'da i'nopoe. ²¹Diostehuapa'
 o'nenpopo' dakhue'da i'epo oro'ere in
 o'kikay kikhue'dik i'ene. ²²Dakhuea'
 e'ka' yanopo'korea', Diostaj daka'
 yationa'pak, "Do'huednopoa dakhuea'da
 i'jnopokay. Menopo'tihueke'.
 Bekkahuea'." Yationa'pakti'. ²³Konig
 huahui' pai'onignanada i'ene. Dakhuea'
 i'kika'po batikhue'dik i'ene. I'jnopoej.
 —Pedroa ona'uyate.

²⁴—Dakhue' Diosa megka'apone o'nona'ne. Diosa kenda kahue' kãe'po. Diostaj me'tiona'pak. —Simóna ona'uyate.

²⁵Ken, Juan Pedroere konig Jesucristo o'kikuyatenig on'manbatia'pakonhua'depo kenpa'ti Diosba' on'mananhua'depo Jerusalényo huaboa'da on'hua'uy. On'hua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Samariabayo on'mata'unhua'po kenda Jesucristoa o'ka'onhua'uyatenig on'manbatia'pakonhua'uyate.

Huabokerek Etiopía huadari huãe'eri Felipetaj o'peẽdepo Jesucristotaj o'nopo'korea'uyate.

²⁶Nogok Felipetaj Diosen huata'moneria ona'po,

—Yabodpo Gaza huakka' jakyon yahuati'. Jerusalénya' Gaza huakka' jak dagte yahuati'. —Diosen huata'moneria ona'uy. Ken dagte sue'da aratbut e'nahue'yo. ²⁷Ken Felipe o'bodpo o'hua'. Ken dagte o'hua' Etiopía huadari huãe'eri huabokerek ode'uy. Ke'na bakdejhue'dik o'uy. Ke'na Etiopía ettone' huairien huakupe huatoe'eri o'uyate. Diostaj a'tiona'pakya'po Jerusalényo o'hua'udhuahua'uyate. ²⁸O'kumejdepo dagte 'uru carro caballo huatohua'te o'huadpo Isafasa o'madoya'uyatenig Diosba' o'bona'pakuyate.

²⁹—'Uru carro caballo huatohua'te yahuahua'. Carrote yahua'. —Diosen Nokirega Felipetaj ona'uy. ³⁰Ken Etiopíataj o'huaketdepo Isafasa' e'bona'pakte Felipea o'peẽdepo, —Beroba' i'tiahuaynig menpa' i'nopoenka'. —Felipea ona'uyate.

³¹—Ehue', noponkahue' ijje'y. Do'taj konig o'e onahue' ee'nayo nopoenkahue'dik ijje'y. Doere carroyo yahuad. —Felipetaj ona'uy.

³²In Diosba'te o'bona'pakpo,

Konig ovejataj a'arakya'po on'tohua'ika' konigti kentaj a'arakya'po yan'tohua'apet. Konig oveja e'kupie'te sagkiahue' o'e. In huabokerek konigti oveja konig soata'da ya'eapet. ³³Ke'na dakhuea' kahue' ee'pi' kentaj yan'tierekapet yan'tisupu'eapet kenpa'ti yanarakapet. Kentaj huakka'ananada o'noknopoeapo, be'a sigpi' ya'nopoeapet. Kentaj yan'arakapet.

Kenda Diosba' o'bona'pakuyate.

³⁴—¿Betaj o'tia'pakuyate Isafas Diosen huamanbatia'pakeria? ¿Huata'dapi' ya'tia'pakuyet? ¿Nogtadapi' yaa'uyetpi'?

—Kenpa' Etiopía huairia Felipetaj ona'uy. ³⁵Kenda Diosba'te huaboa'da e'bonapakde'te Felipea o'nopoea'po kenda Jesús a o'kika'uyng daka' onmadika'po ³⁶dagte on'hua'po mayakote on'ẽdepo,

—In hue'ey o'e. ¿Do'taj bautiza ogkahue'dik o'e? —Etiopía huakupe huairia ona'uy Felipetaj.

³⁷—Jesucristotaj daka' eknopoe'nayo bautiza ogka'dik o'ene. —Felipea ona'nok,

—Jesucristo Diosen Huasi'po o'e, yoknopoe'y. —Huairia ona'uy.

³⁸Carrotaj yabatika'. Huairia ona'po, mayakoyo Felipeere huairiere on'kotpo. Felipea huairitaj bautiza ogka'uyate.

³⁹Ken en'behuikde'te Diosen Nokirega Felipetaj o'tohua'uyate. Diosen Nokireg o'tohua'nok huairi Felipetaj onte'ti tiahuayhue'da o'e'uy. Durugnada o'hua'uyate. ⁴⁰Huakka' jakyo Azoto Felipetaj o'enyate. Felipe nogyo nogyo huakka' jakyo o'hua'epo kenda Jesucristo o'kikuyate kenda huadak hua'a o'manmadika'uyate. Cesarea huakka' jak dagte o'hua'depo nog jakyo nog jakyo huadak hua'a o'manmadikanhua'uyate. Nogok Cesarea huakka' jakyo o'tiakuyate.

Saulo huaboa' da o'nopo'korea'uyate.*(Hch. 22.6-16; 26.12-18)*

9¹Saulonayo Jesúsen huanigpeika'eritaj o'bahuadiaypo, "Oknopogebatiakhue' ee'nayo ijbaarakapoy," o'ika'po sacerdote huairitaj o'hua'po, ²"Damasco huakka' jakyo ijhua'apoy Damasco huaitake' jak huairitaj menigmadoya', Jesúsen huanigpeika'eritaj kabae'po be'tihuapoke' Jerusalényo ka'batohue'po." Sacerdote huairitaj Sauloa ona'uyate. ³Ken, Damascoyo o'hua'depo, Damasco meyo'hue'da e'ede'te kurudya' Saulotaj huakjey idada huabada o'ta'teon'uyate. ⁴Barakte o'koton'uyate.

—Saulo, Saulo, dakhuea' megkadhua'ne. —Saulo o'peepo, ⁵—¿Be'a i'e Huairi? —Sauloa ona'uyate. —Jesús ijje'y. Do'taj dakhuea'da megkadhua'ne. Huata'da pai'da i'nopo'ea'ne.

⁶Saulo o'me'pukpo o'iriga'po, —¿Do kate kake' i'nopog, Huairi? —Yabo'. Huakka' jakyo yakudpo keyoda yanige'. Kenda ka'dik i'epo mona'apone. —Jesús Huairia Saulotaj ona'uyate.

⁷Sauloere huabokerek on'hua'uynig'a diga'da on'me'pukuy. Hua'anayo e'peeada Jesúsen huaso' tiahuahue' o'nuyate.

⁸Ken Saulo o'bodepo ekpoeada o'mabopo tiahuahue'dik o'uyate. On'ta'koypoda Damascoyo on'tohua'uyate. ⁹Bapa' huame'noe o'uy keyo. Mayhue' bapehue' o'eonhua'uyate.

¹⁰Ken Damascoyo huabokerek o'ika'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri o'epo ke'nen huadik Ananías o'uy. E'yorokya' Jesús Huairia ona'po,

—Ananías. —Ona'uy.

—In ijje'y, Huairi. —Ananías ona'uy.

¹¹—Yabo'. Ken dag on'dikkika' Butukda yahuati'. Keyo, Judasen jakyo, "¿Meyon

ya'e Saulo, Tarsoyo huag'eri?" Yanati'. Keya' Saulo Diostaj o'tiona'pakonhua'.

¹²Ananías o'kudonpo kakpoyare'po be'tibata'tepo, Sauloa ontaj o'bayorokpo be'tiahuyadene. —Jesús Huairia Ananías taj ona'uyate.

¹³—Jerusalényo Saulo o'nen 'urunanada huanigpeika'eritaj dakhuea'da o'magkadhuahuame'te. Huakka'ada kenda monbatia'pakme'ne, Huairi.

¹⁴Kenpa'ti iyo sacerdote huairien beroba' ya'totia'ketepo aya'da Jesústaj huanigpeika'eritaj batohua'dik o'e. —Ananías ona'uyate Jesús Huairitaj.

¹⁵—Yahuahuati'. Nog huadaribayo nog aratbuttaj nog huadari huairitaj kenpa'ti Israel aratbuttaj kenda ijkadhuahuika'mey ka'manbatia'pakonhuahue'po kentaj ijjemey. ¹⁶Kenda aratbut Saulotaj dakhuea'da o'nogkadhuahua'aponig Saulotaj ijnopo'ea'apoy. Konigepo yahuahuati'. —Jesús ona'uyate.

¹⁷Ken Ananías o'peede'po Saulotaj o'huahua'uyate. Ken jakyo Saulo ee'te o'kuddepo Saulotaj o'tibata'tepo, —Saulo huama'buy, dagte e'tiakte Huairi Jesús behuatiakme'te ke'na on'taj kakpoyare'po me'ta'mona'ne kenpa'ti Diosen Nokireg on'taj kanopo'tog'po me'ta'mona'ne. —Ananías ona'uyate.

¹⁸Ananías kenda enade'te idada onte'ti tiahuyadik o'un'uyate. O'bodpo o'hua'po bautiza ogka'uyate. ¹⁹Ken o'bape'depo onte'ti notey o'uy. Kenteda Damascoyo huanigpeika'eriere sue'da huame'noe o'ika'uyate.

**Damascoya' Sauloa
o'manbatia'pakonhua'uyate.**

²⁰Ken judioen huaitake' jakya' Jesucristotaj o'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Diosen Huasi'po o'e. O'mana'ika'uyate. ²¹Aya'da kentaj on'peede'po on'mepu'kepo,

—iKenpihuay! ¿Menpa' Jerusalényo in huabokerek Jesúsen huanigpeika'eritaj digga da o'magka'ikame'te? ¿Menpa' in huabokerek kenpa'ti iyokon ya'tiakme'te Jesúsen huanigpeika'eritaj a'batohuaya'po Jerusalényo sacerdote huairitaj a'bayokya'po huabakuda' jakyo a'kuda'yapo? —On'huaa'uyate.

²²Saulonayo nogiti nogiti 'urua'da o'manbatia'pakpo judío aratbuttaj daka' o'manopoea'po, Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate daka'da o'manopoea'uyate. Saulo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'paknok judío Damascoya' onte'ti kateapi' ena' nopohue'da o'nuyate.

Judío aratbuta e'arakta' e'tipaktada Saulo o'bakmon'uyate.

²³Huakka' huame'noe e'pokde'te, “Saulotaj mon'arak.” Judío aratbuta soatayo' on'batia'pakuy. ²⁴Judío aratbut Saulotaj e'arakta' on'paknig be'api' Saulotaj o'nona'uyate. A'arakya'po huame'noe kenpa'ti sikyo huakka' jakta e'tiokbirik akbopete judíomey o'nokboika'nig'a. ²⁵Ken sikyo Jesúsen huanigpeika'eria jak e'tiokbirikyo on'tohua'po Saulo oktigtone'yo jak e'tiokbirik kurute ojkuya' o'nonhuaraka'po kamone'po o'nonhuaraka'uyate. Ken konig Saulo Damascoya' o'makmon'uyate.

Saulo Jerusalényo o'unhuahua'uyate.

²⁶Ken, Saulo Jerusalényo okyedepo Jesúsen huanigpeika'eriere ee'ta' e'paktada aya'da on'mididpo Jesúsen huanigpeika'eri ehue' o'e' o'noknopoe'uy. ²⁷Bernabénayo Saulotaj me'pukhue' o'epo Jesúsen huata'moneritaj o'tohua'uyate. Damasco dagte Saulo o'hua'po Jesús Huairitaj o'tiahuayme'te. Kenpa'ti konig Jesús Saulotaj o'batia'pakme'te. Kenpa'ti konig

Damascoyo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhuame'te. Kenda daka'da Bernabéa o'manbatia'pakuy. ²⁸Ken, Saulo Jesúsen huata'moneriere o'ika'po. Jerusalényo on'hua'epo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhua'uyate. ²⁹Kenpa'ti judío aratbut o'nepo griego hua'a huaa'eri o'nenok kenomeytaj kenpa'ti Saulo Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakuynok Saulotaj e'arakta' on'pakuynig'a. ³⁰Kenda huaknopoe'eri huama'buy on'peedepo Cesarea huakka' jakyo on'tohua'uyate. Keya' Tarso huakka' jakyo Saulotaj on'ta'mona'uyate.

³¹Kenoka' huabada Judea huadaribayo Galilea huadaribayo Samaria huadaribayo Jesúsen huanigpeika'eritaj onte'ti dakhuea' magkikahue' o'nuyate. Nogitinda 'urua'da Jesústaj o'noknopoeonhuahua'uyate. Dios Huairitaj on'pakpo daka'da Diosen o'gkika'uyate. Diosen Nokirega o'batihuapoknok huakka'da Jesúsen huanigpeika'eri o'nitakuyate.

Jesucristo Eneastaj o'yarea'uyate.

³²Kenoka' nogyo nogyo Pedro o'bata'huade'onhua'uyate. Jesústaj huaknopoe'eri huama'buyte o'hua'uyate. Kenpa'ti Lida huakka' jakyo o'hua'uy. Lidayo huaknopoe'eri huama'buytaj o'mata'e'uyate. ³³Keyo Eneastaj o'huahuay'uyate. Eneas huabokerek e'ketpak o'unhuahua'uyate. Ocho huabayok aytate onpahuedonhuahuika'uyate.

³⁴—Jesucristoa be'yarea'ne. Yabodpo, asuk yaudpo yahua', Eneas. —Pedroa ona'uyate.

Eneas kenda o'peedepo idada o'bodyate. ³⁵Ken aya'da Lida huag'eri kenpa'ti aya'da Sarón huakka' jak huag'eri e'ketpak e'yarea'te on'tiahuaypo Jesústaj on'nopo'korea'po toto'taj huahueritaj

kenpa'ti tidigtaj kenpa'da o'nenonpo Jesús Huairitayo'da on'nigpejka'uyate.

Pedroa o'tiona'paknok Dorcas e'buey e'ëada o'noyhuaduyate.

³⁶Kenoka' Jope huakka' jakyo ettone' o'uyate. Huanigpeika'eri o'ëpo ke'nen huadik Tabita o'uy. Griego hua'a on'dikkika' Dorcas. Ke'na kenpa'da huadakda o'kika'po nog aratbuttaj o'tihuapokika'uyate. ³⁷Kenoka' Dorcas dakhue' o'ëpo o'buey'uyate. On'so'koyoa'depo jak kutahueta' e'bakariyo on'sohueda'uyate. ³⁸Lidaya' Jope meyhue'mon o'uy. Pedro Lidayo o'ë Jesús en huanigpeika'eria on'tipeedepo botta' huabokerek on'ta'mona'po:

—Ida Jopeyo yatiak. —O'nona'uyate.

³⁹Ken Pedro kenomeyere o'tiakpo okyedepo jak kutahueta' e'bakariyo on'tobehukuyate. Kenteda e'buey e'huedyo on'tohua'uyate. Aya'da ayhua on'bahuikpo ogkupopakpo ettone'en huaok Dorcasa o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahuaya'po kenpa'ti ettone' opiot o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahuaya'po. Dorcas bueyhued o'ëpo huakka' yudtaj o'nigkikame'te. ⁴⁰Pedro aya'tada jak kurute o'maoroka'depo huikudate o'huadpo o'tiona'pakuyate. Ettone'bueytaj o'tiahuaypo,

—Yabo', Tabita. —Pedroa ona'uyate.

Ken Tabita o'mabodpo, Pedrotaj o'tiahuaypo o'upakon'uyate. ⁴¹Huabata' o'ta'kuypo o'boa'uyate. “Yan'bakud.” Ayhuataj Jesús en huanigpeika'eritakon Pedroa o'mana'nok, on'bakuddepo ettone' e'noe'kon o'batiahuaya'uyate. ⁴²Jope huakka' jakya' aya'ada huabada kenda on'peedepo huakka'ada Jesús Huairitaj o'noknopë'uyate. ⁴³Simón si'dak jabukka' huakka'eriere Pedro o'jka'po sue'da huame'noe o'jka'uyate Jope huakka' jakyo.

Cornelio nog aratbut eë'pi' Jesucristoen huadak hua'a Pedroa e'manbatia'pakde'te Diosen Nokirega o'manopo'toë'uyate.

10¹Ken Cesarea huakka' jakyo Cornelio o'jka'po sorotataj huairi o'uyate. Cornelio huakka' sorotataj o'mata'mona'ika'uyate. Ke'nen sorotata'a on'dikkika' Italiano. ²Ken Diosta' o'pakika'po Diostaj o'nigpejka'po kenere ke'nen huatoëere ke'nen huama'bueyere ke'nen huatioere ke'nen huaidpoere ke'nen inagere Diostaj on'nigpejka'uyate. Pai'da judfo aratbuttaj o'bayokika'uy. Diostaj o'tiona'pakika'uyate. Kenda Cornelioa o'kika'uyate. ³Huame'noe huadukyo e'huadte konig e'yorokyanig Diosen huata'moneria e'huakudte Cornelioa e'tiahuayde'te.

—Cornelio. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁴Cornelio Diosen huata'moneritaj okpöepo huakka' o'me'pukpo, —¿Kate, Huairi? —Cornelioa ona'uyate.

—Daka'da Diostaj i'tiona'pakika'. Pai'da aratbuttaj i'bayokika'nok Diosa on'taj okkahuehue' meene. ⁵Jope huakka' jakyo o'nen huanaba' yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ⁶Nog Simón huasi'dak jabukka' huaka'eriere o'jka'. Ke'nen jak e'pog ope o'jka'. Kenda ka'dik i'ëapo Simón Pedroa mena'apone. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁷Kenoka' Diosen huata'moneri e'huade'te botta' ke'nen huanaba'taj nogtida ke'nen huadi'da sorotataja “Yan'tiak,” o'mana'uyate. Ken sorotataj Diostaj huaknopö'eri o'uy. ⁸Ken aya'da o'tiahuaydenig o'peedenig o'mana'depo huakka' jakyo Jopeyo o'mata'mona'uyate.

⁹Eme'te dagte on'hua'po Jopeyo on'huatiakpo sue'da bidtemon ene'te Pedro jak ojkute o'behuikpo tokhuad e'huadte a'tiona'pakya'po o'behuikuyate.

¹⁰Keya' aypota' o'epo e'bape'ta' e'pakte noga e'nigmanhuadanig ¹¹kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakuyate Pedroa o'tiahuay'uyate. ¹²Cuperinatone'yo dubayo huag'eri huadariyo huag'eri botta' botta' hua'i huatoq'eri o'nepo barakyo huag'eri o'nepo bihuibeta' o'nepo bakoy kenpa'ti o'nepo, kenomey judío aratbut bapehue'dik o'nuyate.

¹³—Yabo', Pedro, yaarak, yaarakpo yape'. Kurudya' ena'te o'pee'uy.

¹⁴—Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik ijje'y. Moisésa o'mana'uyatenok, bapehue' ijikamey. —Pedroa ona'uyate.

¹⁵—“Ken huaen bape'dik mo'ene.” Diosa huaboa'da oa'nig “Bapehue'dik ijje'y.” Ahue' yag'. Onte'ti kurudya' ena'te Pedroa o'pee'uyate. ¹⁶Bapa'a' konigti Pedro e'pegde'te cuperina onte'ti kurudyo on'behuikuyate. ¹⁷Ken

en'tobehuikonde'te, mena'po cuperinataj Diosa be'tiahuaya'ne, Pedroa e'nopoqete Cornelioen huanaba' o'mata'moname'tenig o'nokyedepo, Simónen jakyo o'nokyedepo, “¿Meyon ya'e Simónen jak?” Simónen jak kurute on'bopo on'mana'uyate. ¹⁸Huanaba' o'nokyedepo “¿Menpa' in jakyo ya'ika' Simón Pedro?” 'utta'da onda'uyate.

¹⁹Kenda Pedro e'yorokyanig o'tiahuayde o'nopoqedepo Diosen Nokirega ona'po,

—Yapee', bapa' huabokereka bo'ukne.

²⁰Yabodpo, yahuarak, me'pukhue' ya'epo kenomeyere yahuati' on'te ijbatotiakmey. —Diosen Nokirega Pedrotaj ona'uyate.

²¹Ken Pedro huabokerek e'nahue'yo o'huarakonpo,

—Do'taj on'ukne. ¿Mena'po bo'tiak? —Pedroa o'mana'uyate.

²²—Cornelio capitána mo'ta'moname'ne. Ke'na huadakda o'e. Diostaj o'nigpeika'. Ke'na huadakda o'e aya'ada judío aratbuta o'noknopo'e'ika'.

“Pedrotaj o'nen jakyo yatotiak kenda e'manmadika' a'peeya'po yatotiak.” Diosen huata'moneria Corneliotaj oname'te. —Cornelioen huanaba'a o'nona'uyate.

²³Pedro huanaba'taj o'batokudnok keyo on'tay'uyate. Eme'te kenomeyere Pedro o'hua'po kenpa'ti Jopeyo huag'eri huama'buy kenere onhua'uyate.

²⁴Eme'te Cesarea huakka' jakyo on'tiakuyate. Keya' Cornelioere Cornelioen onaratbutyo ke'nen huabet kenpa'ti ke'nen huadi' ogkupopakpo Pedrotaj o'nonmabopo. ²⁵Kenoka' Pedro Cornelioen jakyo ekye'te Cornelio o'huagorokpo Pedrotaj o'ikudata'tepo konig Diostaj on'ikudata'tika'nig konig o'ka'uyate. ²⁶Pedroa ona'po:

—Yabo'. Dios ehue' ijje'y. Huabokerek on onigti ijje'y. —Pedroa ona'uyate.

²⁷Ken o'boddepo on'batia'pakondepo jakyo o'kudpo huakka' aratbut egkupopakke o'bahuahuay'uyate.

²⁸O'bahuahuaydepo Pedro o'mana'po:

—Do judío aratbut ijje'y. Judío aratbuttaj Moisésa mona'nok nog aratbutere kupopakhue'dik mo'ene. Kenomey jakyo kudhue'dik mo'ene. Nog aratbutere kupopakdik mo'ene. Ikken Diosa e'yorokyanig huaboa'da me'nopoqame'ne. ²⁹Kena'po o'nen huanaba' “Yatiak,” menoname'nok sigpi' mana'pakhue'ada ijtiakmey. Mena'po men'totiak, mena'. —Pedroa Corneliotaj ona'uyate.

³⁰—Nog adikken terea' e'huadte konig oy terea' e'huadte konig Diostaj ijtiona'pakikay ijtiona'pakmey. Idada huabokereka be'tibome'ne. Senogda o'otpo, ³¹“Cornelio Diosa e'tiona'pak me'peika'ne. Kenpa'ti pai'da aratbuttaj i'bayokikame'tenok Diosa okkahuehue' o'epo. ³²Jopeyo huanaba' yamata'mona', Simón Pedrotaj kan'duke'po Simón si'dak jabukka' huaka'erien jakyo o'ika'. Ke'nen

jak e'pogtone'te o'e." Senogda yudtaj o'otpo huabokereka ennak ³³ida on'taj kan'totiake'po ijmata'mona'mey. 'Urua'da kenda i'nigpeepo on i'tiakdenok oy iyoda oro' o'ene. Diosa e'tiahuayte aya'da Diosa menuyetnig e'peeta' o'paki. —Cornelioa Pedrotaj ona'uyate.

**Cornelioen jakya' Pedroa
o'manbatia'pakonhua'uyate.**

³⁴—Aya'da aratbuttaj konigti Diosa o'pakika'po e'bae'ta' o'pakika'. Judío aratbuttaj nog aratbuteretaj o'pak huabo'da ijnopoey. ³⁵Nogbayo nogbayo aratbut Diostaj e'nigpeenayo kenpa'ti huadakda ogkika'nok Diosa kenomeytaj o'pakpo bae'dik o'e. ³⁶Jesucristotaj huadak hua'a Diosa Israelen adhuea' huayayotaj o'manopoeg'uyate. Jesucristotaj huaknopog'eritaj o'manopo'noey'ika'. Jesucristo aya'enda Huairi o'jka'. ³⁷Juana yan'nopo'korea', bautiza yagka' e'manbatia'pakika'de'te Jesucristoen huadak hua'akon huakkuruda Galilea huadaribaya' on'topakonpo nogok aya' Judeabayo on'manbatia'pakika'uyate. Opudomeya kenda daka' mo'nopoene. ³⁸Jesús Nazareteria aya'da kakike'po Diosen Nokireg Jesústaj o'yokuy Diosa, Diosen Nokireg Jesústaj o'teypaka'uyate. Opudá mo'nopoene. Jesús huadakda o'kika'po o'bayarea'ika'po kenomeytaj toto'a o'manopo'toenok toto'taj o'maenika', Diosa o'tihuapoknok Jesúsá o'kadhuahuika'nig opudá mo'nopoene. ³⁹Judeabaya' kenpa'ti Jerusalénya' aya'da Jesúsá o'kikame'nig oro'a o'tiahuayikamey kenpa'ti judío aratbuta Jesústaj hueypa cruzte on'beta'po on'darakme'nig'a ⁴⁰bapa' huame'noe eme'te Diosa Jesústaj o'noyhuadame'te. Oro'taj Jesús bo'tiahuay'eame'ne. ⁴¹Jesúsá aya' aratbuttaj

batiahuay'eahue' o'eme'. Oro'tayo'da bo'tiahuay'eame'ne. Oro'taj Jesúsén a'manbatia'pakaya'po Diosa boktie'ea'uyne. Jesúsá e'noyhuadde'te kenere oro' o'bape'mey kenpa'ti hue'ey o'mai'mey. ⁴²Huabueyeria huanoe'eria huadak dakhue'pi' ogkika'uyate. Dakhuea' huaka'eritaj castiga kama'ge'po, huadak huaka'eritaj Diosere kamanoeanhuahuike'po Diosa Jesústaj oe'uyate. Kenda yan'manbatia'pakonhuahuikati' Diosa mona'uyne oro'taj. ⁴³Aya'tada Jesústaj o'noknopopepo on'nigpeika'nok Diosa dakhuea' e'ka' ya'bakkahuea'apet. Kenpa' aya'ada Diosen huamanbatia'pakeria on'batia'pakuyate. —Pedroa Corneliomeytaj o'manbatia'pakuyate.

**Nog aratbuttaj judío ehue'taj Diosen
Nokirega o'manopo'toe'uyate.**

⁴⁴Pedroa aratbuttaj e'manbatia'pakte Pedrotaj daka' huapee'eritaj Diosen Nokirega ida o'manopo'toe'uyate. ⁴⁵⁻⁴⁶Nog aratbut judío ehue'taj Diosen Nokirega o'manopo'toenok kenpa'ti nogda nogda hua'a o'da'pakpo 'uru'a'da o'e Dios, huaboro'da o'e Dios, huadakda o'kika' Dios on'batia'paknok judío huanigpeika'eri Pedroere on'tiakdenig'a kenda on'peepo on'mepuke'uyate. ⁴⁷—Konig oro'taj Diosen Nokirega mo'manopo'toe'po inomey nog aratbuttaj Diosen Nokirega o'manopo'toedenok. Inomeytaj bautiza ogkahue' yae', ahue'dik mo'ene. —Pedroa o'mana'depo. ⁴⁸—Jesucristoa o'paknok bautiza mogke'. —Pedroa o'mana'uyate. Bautiza e'magkade'te "Iyo sue'da huame'noe yae'ika'." Pedrotaj Corneliomeya o'nona'nok kenteda Pedro o'unhua'uyate.

**Nog aratbuta Jesucristotaj huaboa'da
o'noknopog'e' Jerusalényo judío
huaknopog'eritaj Pedroa
o'manbatia'pakuyate.**

11 ¹Judío aratbutnayo Apagba'taj o'nigpeonhuahuikame'te. Oyda nog aratbutada Diosen huadak hua'a huaboa'da o'noknopog'epo on'nigpeedeme'te. Kenda Jesúsén doce huamata'moneria aya'da huama'buyere Judeaya' on'matipee'uyate. ²Jerusalényo onte'ti Pedro ekryede'te sue'ada judío aratbut Pedrotaj kenda dakhue'dikda o'nona'uyate. Nog aratbuttaj huasi'dak oktegdik o'nika' huanopog'eria.

³—¿Mena'po nog aratbuttaj i'bahuahume' i'mata'unhuame' kenpa'ti nog aratbutere i'badpuhuame'? —Dakhuea'da i'kame'te Pedrotaj o'nona'uyate.

⁴Kenomeytaj aya'da konig o'eme' Pedroa o'manbatia'pakpo:

⁵—Jope huakka' jakyo ijje'po e'tiona'pakte konig e'bayorokonig ijtiahuamey kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakme'. Do ehuaete meyhue'da on'huarakame'. Ken konig e'yorokonig ijtiahuamey. ⁶Daka' ijtiahuaypo dubayo huae'eri botta' botta' hua'i o'neme' barakyo huae'eri o'neme' bakoy o'neme' bihuibeta' o'neme' ijbatiahuamey. ⁷“Yabo' Pedro, yaarakpo yabape'.”

Kurudya' ena'te ijpeemey. ⁸“Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik o'ene. Pehue'da ijikamey.” Yona'mey. ⁹Onte'ti kurudya' Jesúsá mena'po: Ken huaen “bape'dik mo'ene.” Diosa huaboa'da oa'nok “bapehue'dik o'ene,” ahue' yae'. Kurudya' mename'ne. ¹⁰Ona'ti ona'ti bapa'a' kurudya' konigti ijpeemey. Ijpeedepo kurudyo onte'ti aya'da on'behuikonme'te.

¹¹Aya'da en'behuikonde'te ken jakte ijjunhua'uy bapa' huabokerek

o'nokyedeme'. Cesarea huakka' jakya' huairia o'mata'moname'te. ¹²“Me'pukhue'ada yahuati'. Kenomeyere yahuati'.” Diosen Nokirega me'ta'moname'ne. In seis huama'buy Jesúsén huanigpeika'eri doere o'huamey. Huairien jakyo o'kudmey. ¹³Ken huairia ke'nen jakya' Diosen huata'moneritaj o'tiahuame'te. “Jopeyo yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ¹⁴Ontaj o'nen huabeteretaj o'batia'pakapo. Opud dakhuea' e'ka'taj Diosa nopo'tihueke'dik mo'epo o'manopo'yarea'po onte'ti Diosere mo'noeahuahuika'apone. Pedroa opudtaj o'batia'pakapo.” Diosen huata'moneria huairitaj o'bopo oname'te. ¹⁵Ken, do'hua huaboa'da e'manbatia'pakde'te Diosen Nokirega o'batikotepo o'manopo'toeme' konigti oro'taj huakkuruda mo'nopo'toge'uyne. ¹⁶“Hue'eya' Juan bautiza egkapi' opudtanayo Diosen Nokirega mo'nopo'togepone.” Kenda Jesús Huairia moname'ne, kenda ona'ti ijnopounmey. ¹⁷Kenoka' Jesús Huairitaj oro' o'nigpeika'demey Dios Diosen Nokireg bo'yokdeme'ne. Konigti Diosa o'pakpo nog aratbuttaj Diosen Nokireg o'bayokme'te, “O'nen Nokireg bayokhue' yae', Dios.” Ahue'dik ijjemey. —Pedroa o'mana'uyate.

¹⁸Kenda judío aratbut on'peedepo dakhue' hua'a o'nokbatikon'uy.

—Huadakda i'e, Dios. Nog aratbut kenpa'ti Diostaj nopo'korea'dik o'ne kenpa'ti Diosere onte'ti noeonhuahuika'dik o'neapo. —Judío huaknopog'eri huama'buya o'da'uyate.

**Antioquía huakka' jakya' nog aratbut
huakka'ada Jesúsaj huaboa'da
o'noknopog'uyate.**

¹⁹Kenoka' judío aratbuta Estebantaj on'arakdepo huaboa'da Jesúsén nog huanigpeika'eritakon on'magka'nok on'mamon'uyate. Jesúsaj huaknopog'eri

nogyon nogyon on'bahua'uyate. Fenicia huadariyo on'hua'uyate. Chipre huagkuta'mejyo on'hua'uyate. Antioquía huakka' jakyo on'hua'uyate. Keyo aya'da Jesús a'okadhuhua'uyate. Kenda on'manbatia'pakika'uyate. Judío aratbuttayo'da on'manbatia'pakika'uyate. ²⁰Jesús en huaknopoe'eri Chipre huagkuta'mej huae'eri kenpa'ti Cirene huakka' jak huaknopoe'eriere Antioquía jakyo on'hua'uyate. Kenda Jesús o'kadhuahua'uy kenda on'manbatia'pakonhua'uyate. Aya'tada on'manbatia'pakonhua'uyate. Judío aratbuttaj nog aratbutakon kenda Jesús a'okadhuhua'uy on'manbatia'pakonhua'uyate. Kan'nopo'yare'po on'manbatia'pakika'uyate. ²¹Huaknopoe'eria on'manbatia'pakonhua'nok Diosa teyda o'batihuapoknok huakka'ada Jesús taj huaboa'da on'nopo'korea'depo o'noknopoe'uyate. Nog aratbutadakon Jesús taj on'nigpee'uyate. Huabokereken eknopoika'nayo o'nenonpo Jesús Huairienkon o'noknopoika'uy.

²²Kenda Jerusalénya' huanigpeika'eri on'peede'po Antioquíayo Bernabétaj on'ta'mona'uyate. ²³Ken okyede'po Diosa 'urua'da o'manopo'tihuekea'depo o'manopo'durugpakame'te. Kenda Bernabé o'tiahuaydepo durugnada o'epo "Jesús Huairitaj daka'da yan'nigpeeunhuahuikati'," Antioquía huaknopoe'eritaj o'mana'uyate. ²⁴Bernabé huadakda o'epo Diosen Nokirega huakka'da o'nopo'toenok Jesús taj daka'da o'nigpeika'po o'manbatia'pakonhuahua'nok huakka'ada Jesús taj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

²⁵Nogok Bernabé Saulotaj a'ukya'po Tarso jakyo o'hua'uyate. O'huahuaypo Antioquíayo o'tohua'uyate. ²⁶Jesús en huanigpeika'eriere o'neonhuahua'po

huakka' huaknopoe'eritaj on'manmadika'onhuahua'uyate, nogbayoktida on'manmadika'onhuahua'po. Keya' Antioquíaya' huakkuruda Jesús en huaknopoe'eritaj cristianos on'madikka'uyate.

²⁷Kenoka' Jerusalénya' Antioquíayo sue'ada Diosen huamanbatia'pakeri on'hua'uyate. ²⁸Agabo o'bodpo, o'manbatia'pakpo, "Aya' huadariya'da aypo ojpai'ere ehue'da o'epo." Diosen Nokirega o'nopoea'nok Agaboa o'manbatia'pakuyate. Kenoka' Claudio Roma huairi ee'te huabada aypo ojpai'ere ehue' o'uyate. ²⁹Judea huama'buytaj huakupe mon'manigta'mona' Antioquía huaknopoe'eri o'da'po ke'na sue'da o'toepo sue'da kata'mone', ke'na huakka' o'toepo huakka' kata'mone'. ³⁰Huakupe on'huedea'depo kan'tohue'po Saulotaj Bernabétaj on'mata'mona'po, Judea huanigpeika'eri huairitaj kan'bayoke'po huakupe on'ta'mona'uyate.

Jacobotaj on'arakuyate kenpa'ti Pedrotaj

ogkuda'uyate.

12 ¹Kenoka' Antioquía huanigpeika'eria Judea huama'buytaj huakupe on'ta'mona'uyate. Kenoka' Herodes Roma huairi Jerusalényo o'epo ke'nen sorotataj Jesús en huanigpeika'eritaj huaboa'da dakhuea'da on'magka'po, sue'tada on'magka'uyate. ²Jacobotaj kan'arake'po sorotataj o'mata'mona'nok siroa Jacobotaj on'arakuyate. Jacobo Juanen huama'buy o'uyate. ³Jacobotaj en'arakte judío huairi durugda o'nenok Herodes kenda o'peede'po Pedrotakon o'kuda'uyate. Biahue' pan huape' fiesta ee'te Pedrotaj ogkuda'uyate. ⁴Pedrotaj en'kudade'te meyhuedda botta' botta' sorotataj on'tiokika'po, sikyoed nog

kupoada on'tiokika'po, bisik nog kupoakon on'tiokika'po, sikyo nog kupoakon on'tiokika'po. Judíoen fiesta e'pokde'te a'arakya'po aratbutpoya' ijtoorokapoy Herodesa o'nopo'e'uy. ⁵Huabakudá' jakyo sorotataj Pedrotaj daka'da en'tiokikapi' Jesúsén huanigpeika'erianayo on'pakpo on'tiona'pakonhua'po. Pedrotaj ka'tihuapoke'po Diostaj on'tiona'pakonhua'uyate.

Huabakudá' jakya' Diosa o'oroka'uyate Pedrotaj.

⁶Ken sikyo o'epo, eme'te aratbut kan'tiahuaye'po Herodes Pedrotaj oroka'dik ee'tada botta' sorotataa Pedrotaj nopoyo onhuedá'po on'totay. Botta' sirobia on'ba'tidukupó Pedrotaj. Kenpa'ti akbogpete nogomey sorotataj huatioka'eri o'nepo. ⁷Jakyo ijhuiti ehue' Diosen huata'moneri o'bo. Huabakudá' jakyo jeyda o'epo Diosen huata'moneri Pedrotaj huapidta' o'deydeypo o'maboa'po,

—Idada yabo'. —Ona'nok.

Ken sirobia e'ba'tiduku' oktikuonka'uy.

⁸—Baka'bia teya' yatagpotinuku', huai'ot yaoton. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

Pedroa e'otde'te,

—Huaot yaotonpo, do'taj betahua'.

—Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁹Ken Diosen huata'moneritaj o'tahua'po huabakudá' jakya' Pedro o'orokpo. Diosen huata'moneria me'oroketpi' buttidapi' ijjet nopohue' o'epo ijyorokidapi' Pedro o'nopoepo.

¹⁰Huakkuru sorotataj huatioka'eritaj o'timononpo nogta'kon o'matimononpo siro jakhui'kayte o'neato'uy. Siro jakhui'kay adpen huakka' jak o'e. Onda ekhuikte'te o'norokuyate. Kurute o'tohua'po adta'mon Diosen huata'moneria Pedrotaj okhua'uyate.

¹¹—Huabakudá' jakya' Diosen huata'moneria do'taj me'oroka'dene, huaboa'da Pedroa o'nokotdepo, Herodes Huairitaj kenpa'ti judío aratbuta do'taj menarakapeya'po do'taj katioke'po Diosa ke'nen huata'moneri menigta'mona'dene, buttida o'e. —Pedroa huanopoya'da o'nopo'e'uyate.

¹²Kenda Pedro o'noponhua'po Maríaen jakyo o'hua'uyate. María Juan Marcosen huaye o'uy. Maríaen jakyo huakka'da on'kupopak Diostaj on'tiona'pakonhua'po. ¹³Akbogpeta' Pedroa o'mana'po Rode mune'yoq akbogpete o'huatiakpo beati yaetapo o'huatiakuy. ¹⁴Pedroa oa' okia'po huakka'da o'durugpakonpo okhuikehue'ada o'korudpo o'ketpo, “Kurute Pedro o'e,” o'mana'uyate.

¹⁵—Nama'da ia'. —E'nona'te “buttida ijjay,” Rode o'mana'uyate.

—Pedro ehue' o'e. Ke'nen huata'moneri o'eta. —Ona'ti o'nona'uy.

¹⁶Ken konig en'batia'pakte Pedroa menigokhuike' o'mananhua'uy. Kenoka' o'nokhuike'depo Pedrotaj on'tiahuaypo on'mame'pukeonuyate. ¹⁷Pedroa o'batepo yan'batik o'mana'po. Diosa huabakudá' jakya' me'oroka'ne, Pedroa o'manbatia'pakpo,

—Jacobotaj kenpa'ti huama'buytaj

konig ijmanbatia'paki kenda konig manbatia'pakti'. —Pedroa o'mana'depo nogyon o'bakhua'uyate.

¹⁸Emede'te, “¿Pedro men ya'e? ¿Be'a yatikuj?” Huayahuya huabakudá' jakya' sorotataj on'me'pukpo digá'da on'batia'pakuyate. ¹⁹“Pedrotaj yan'ukpo yan'totiak.” Herodesa e'mana'te huahuayhue' o'nenok, “¿Menpa' ya'monate?” Sorotataj o'mana'po, “Sorotataj yan'arak.” Herodesa o'mana'uyate. Nogok Herodes Judea huadariya' o'hua'uyate. Cesarea huakka' jakyo a'ikaya'po o'hua'uyate.

Herodestaj ida o'bueya'uyate.

²⁰Kenoka' Tiro huakka' jak aratbuttaj kenpa'ti Sidón huakka' jak aratbuttaj Herodes o'mahuadiayuyate. Herodes huairien huadariya' Sidón aratbuttaj Tiro aratbuttere aypo o'bayokika'uyatenok. Sidón aratbutere Tiro aratbutere Herodeste on'bahuahua'nig'a, huairitaj kudhued Blastotaj on'huahuaypo on'batia'pakuyate. Blasto huairien jak huatoq'eri o'uyate "Oro'taj mo'tinoeyé'." Huairitaj monigbatia'pak. Tiro aratbutere Sidón aratbutere o'nona'uyate. ²¹Ken huame'noete mene'batia'pak. Herodesa oa'me'po ken huame'noete Herodes huairien 'uruda huaok o'otpo huairien huahuadte o'huaddepo. Tiro aratbuttaj Sidón aratbuttere o'manbatia'pakuyate.

²²—Ke'na o'manbatia'paknig "Huabokerek ehue' o'q. Ke'na Dios Huairi o'q." —'Utta'da on'mana'uyate.

²³"Diosyo'da huadakda o'ika'." Herodesa ahue' o'q'enerok ijhuiti ehue' Diosen huata'moneria dakhue' o'ean'uy. Morokdu'ada o'pe'po o'bueya'uyate.

²⁴Nogya' nogya' Jesús Huairitaj on'manbatia'pakonhua'nok huakka'ada huabo'a'da on'nigp'e'uyate.

²⁵Ken, Bernabé Sauloere Jerusalényo pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'depo dakuuapa ogkaddepo Juantaj on'tohua'po Jerusalénya' on'kumejdep. Antioquifayo onhua'uyate. Juan on'dikka'uyate Marcos.

**Bernabé Sauloere nogbayo nogbayo
Jesús en huadak hua'a
a'manbatia'pakikaya'po huabo'a'da
on'bahuae'uyate.**

13 ¹Ken Antioquíayo Jesústaj huaknopq'eri ogkupopakika'po Diosen huamanbatia'pakeri o'nyuayate. Kenpa'ti huamanmadika'eri o'nyuayate, Bernabé o'q'epo, Simón o'q'epo, Lucio o'q'epo,

Manaénere Sauloere o'nepo. Simón on'dikka'uyate Negro. Lucio Cirene huakka' jak huag'eri o'uy. Herodes Galilea huadaribayo huairiere Manaénere on'kerekuayate. ²Diostaj on'batadi'kea'po Diosa e'tiona'pakte me'pee'po bapehue' o'nunhua'nok,

—Bernabé Saulotaere yan'mata'mona'. Nogya' nogya' Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakonhuahuike'po yan'mata'mona'. —Diosen Nokirega o'mana'uyate.

³Diostaj aya' on'tiona'pakdepo kenpa'ti bapehue' ee' on'batikdepo Bernabétaj Saulotaere on'batibata'tepo Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakike'po on'mata'mona'uyate.

**Chipre huagkuta'mejya' Bernabé Sauloere
Jesús en huadak hua'a
on'manbatia'pakuyate.**

⁴Ken Diosen Nokirega Bernabétaj Saulotere o'mata'mona'denok Seleucia huakka' jak e'pogte o'nokye'uyate. Keya' Chipreyokon huagkuta'mejyo kusi'pete o'nokteg'uyate. ⁵Salamina huakka' jakyo e'pog dagkotte on'betdepo judío en huajitake' jakyo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakato'uyate. Juana huatihuapokonhua' on'tohua'uyate. ⁶Huaboro' huagkuta'mejyo huabada on'huae'depo Pafos huakka' jakyo o'nokye'uyate. Keya' Barjesús judío aratbuttaj on'huahuay'uyate. Barjesús tidig huakika'eri o'q'epo da huamanbatia'pakeri o'q'epo Diosen huamanbatia'pakeri ijje' nama'da oa'ika'uyate. ⁷Barjesús gobernador huairiere o'ika'po gobernador huairi Sergio Paulo huakka'da o'no'p'ika'uyate. Apagba' e'peeta' o'pakpo "Bernabé Saulotere yan'totiak." O'mana'uyate. ⁸Tidig huaka'eritaj on'dikka'uyate Elimas. Saulotaj Bernabétaere manigp'e'ehue' yae'. Nama'da on'mana'. Gobernador huairitaj

ona'uyate. Kenda oknopogehue' yae'.
Ona'uy. ⁹Ken Saulotaj on'dikka'uyate
Pablo Diosen Nokirega huakka'da
o'nopo'tognok Barjesústaj buttida daka'da
o'tiahuaypo,

¹⁰—Nama'da huaa'eri i'ene. Dakhuea'
i'kika'ne. Toto'ensi'po i'ene. Huadak
e'kika' eretpakhue' i'ika'ne. “Diostaj
e'nigpee' dakhue'da o'e.” Nama'da
i'ika'ne. ¹¹Oy Dios Huairia ontaj sue'pi'
dakhuea' megka'apone. Ekpobig i'ea'pone.
Sue'da huame'noe niokpo tiahuayhue'dik
i'etuapone. —Pablo Barjesústaj ena'te
kenokda okpobig o'unpo sikkiregda
o'mabodpo tiahuayhue'dikda o'unpo
be'api' men'ta'koypo men'tohue'po
o'baukuy. ¹²Kenda gobierno huairi
o'tiahuaydepo, Dios Huairied
e'manmadika'taj o'me'pukepo Dios
Huairitaj huaboa'da oknopog'uyate.

**Pablo Bernabéere Pisidia huadariyo
Antioquía jakyo o'nunhua'uyate.**

¹³Pablo Pafos jakyo kusi'petone'yo
on'bakudpo huaboro' e'pog o'noktegpo
Perge jakyo o'noky'e'uyate. Perge Panfilia
huadariyo o'e. Juannayo Pergeya'
o'bakkorepo Jerusalényo o'hua'uyate.

¹⁴Nogok Perge jakya' o'norokpo, Pisidia
huadariyo on'hua'po. Pisidia huadariyo
nog Antioquía jakyo o'noky'e'uyate. Keyo
okmapie'ahuaddikte judío aratbuten
huaitake' jakyo on'kudpo on'huaduyate.
¹⁵Ken Moisésba' o'bona'pakdepo kenpa'ti
Diosen huamanbatia'pakba'
o'bona'pakdepo huaitake' jak huairia
Pablotaj Bernabétere on'mana'po:

—Aratbut egkupopakte
e'manmadika'ta' e'paknayo monmadika',
eg'. —Huaitake' jak huairia
on'mana'uyate.

¹⁶Ken Pablo o'bodpo eda'te yan'batik
o'batepo,

—Yan'pee', Israel aratbut. Kenpa'ti
yan'pee' nog aratbutada Diostaj

huanigpeika'eri. ¹⁷Israel aratbuten Dios
oro'en adhuea'pane'taj o'baktie'ea'uyate.
Egipto huadaribayo nog aratbutenbayo
oro'en adhuea'pane' e'neonhuahuikaya'
Diosa o'maitaka'uyate. Kenpa'ti Egipto
aratbuten huadariya' Diosa teynanada
o'epo o'maoroka'uyate. ¹⁸Nog huadariyo
on'bahuae'onhuahua'uyate. Sue'da
aratbut e'nahue'yo cuarenta huabayok
on'bahuae'onhuahua'po keyoda Diosa
daka'da o'matog'unhuahua'uyate. ¹⁹Ken,
Canaán huadariyo nogda nogda aratbut
o'neonhuahua'ika'po, ken huadariyo siete
gobierno en'matog'ika'te Diosa oro'en
adhuea'pane'taj Canaán huadari
a'bayokya'po Canaán huadrieri
aratbuttaj Diosa o'tihuapoknok oro'en
adhuea'pane'a' on'baarakpo aya'tada
on'baarak'uyate. ²⁰Ken cuatrocientos
cincuenta huabayok ee'ted noga noga
huamanoeya'eri huairi on'kudika'po
Israel aratbuttaj

on'matoeonhuahuika'uyate. Ta'pote
Samuel Diosen huamanbatia'pakeri huairi
o'uyate. ²¹Kenoka' oro'en adhuea'pane'a'
gobierno huairi on'eretpakpo “Beyok.”
Diostaj o'nona'uyatenok. Diosa Saúl,
Israel huairi o'manigyahuea'uyate. Saúl
Cisensi'po o'uyate. Benjamín aratbut
o'uyate. Cuarenta huabayok Saúl Israel
aratbuten huairi o'unhuahuika'uyate.
²²Nogok Diosa Saúl huairi ee' okkaypo
o'empo Davidtaj Israelen huairi
o'yahuea'uyate. “David Isafiensi'po
huadakda o'kika'. Do'taj
be'nopo'durugpaka'ne. Aya'da
ijpakika'nig o'kika'apo.” Diosa Davidtaj
o'tia'pakuyate. ²³Nogtiada David adhuea'
huasi'poed huayayo huasi'poed huayayo
Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo
onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apo.
Diosa o'mana'uyate. Jesús kenda
huabokerek o'e. ²⁴Jesúsa
manmadikahued ee'ted Juana aya'da
Israel aratbuttaj o'mana'po:

“Yan’nopo’korea’ yan’nopo’korea’po bautiza yagka’.” Juana o’mana’uyate.

²⁵Juana o’mananhuahuika’depo, o’kuhuitdeapo nogiti o’mana’po: “Diosen Cristo o’e. Do’taj moknopoeng’a Cristo ehue’ ijje. A’ti o’eapo a’ti bo’huatiakapone. Ke’na huadakanada o’e. Donayo dakhue’da ijje.”

²⁶Opudtaj o’nona’ne, egomey. Opud Abrahamen adhuea’ huasi’poed huayayo huasi’poed huayayo mo’ene. Kenpa’ti opudomey Diostaj huame’pukeriomeytaj o’nona’ne. Diosa mo’nopo’yarea’apone onte’ti kurudyo mo’noeahuahuika’apone, opudtehuapa’ yanoknopoikati’. ²⁷Ken Jerusalén jak huag’eri kenpa’ti kenomeyen huairi Jesústaj oknopogehue’ o’neonhuahuika’uyate. Dios Jesústaj o’ta’mona’uyate oknopogehue’ o’ne’uyate. Oknapi’e’ahuaddik huame’noete Diosen huamanbatia’pakerienba’ on’mona’pakpo oro’en judío huairia on’peika’nig’a nopenkahue’da o’nika’uyate. Konig Diosen huamanbatia’pakeria onda’ika’uyatenig konigda Jerusalén jak huag’eria huairiere dakhuea’ o’nogka’uyate. Kan’arake’po Jesústaj on’bayokuyate. ²⁸Jesús kenpa’da huadagnada o’ika’po sigpi’ dakhuea’ kahue’ o’ika’nok “dakhuea’ o’kika’,” huahuaa’ nopogehue’ ee’pi’ “Yaarak, yaarak.” Pilatotaj o’nona’uyate. ²⁹Jesústaj aya’da yagkapetnigtaj Apagba’ta on’timadoya’uyate. Aya’da kenda ogka’depo e’bueyde’ta hueypa cruzya’ on’huaraka’po on’tohua’po kubarakyo on’hueda’uynig’a ³⁰Diosa e’bueytada o’noyhuada’uyate. ³¹Galileaya’ Jerusalén jakyo Jesúsen huanigpeika’eria Jesúsera on’huae’ika’uyate. Jesús e’noyhuadde’ta kenomeytaj Jesús o’bahuahuayonhua’uyate. Nog huame’noe nog huame’noe Jesús men’tiahuayde’po o’bahuahua’uyate. Oy Jesústaj aratbuttaj on’manmadikika’.

³²Opudā kan’nopo’durugpake’po oro’a on’nigbatia’pakne. “Do’hued Huasi’potaj ijnoyhuada’apoy.” Diosa oro’en adhuea’pane’taj o’mana’uynok oro’a o’nonbatia’pakne. ³³Kenda Diosa o’mana’uyatenig oy oro’taj mo’nigka’deme’ta Jesústaj o’noyhuadame’ta. Oro’ kenomeyen a’neneriensi’po o’ene. “On do’hued Huasi’po me’taene. Oy o’noyhuada’ne.” Apagba’ salmo botta’a’ta kenda o’madoya’uyate. ³⁴“Konig ’urunanada o’ka’apone” Jesústaj e’huaada Davidtaj Diosa ona’uyate. Kenda oa’uypo Jesús bueya parahue’dik ka’e’po o’noyhuadame’ta. ³⁵Kenpa’tion nog salmote oa’po: “O’nen ’urusi’poda huadi’nanada o’enek so’parahue’dik ka’e’, Apag Dios.” Apagba’ta kenpa’ oa’. ³⁶Ken a’nennada David Diostaj o’nigpeika’po Israel aratbuten gobierno huairi o’unhuahuika’uyate. Nogok o’buey’uyate. Ke’nen apagkudakere ontayo’ ogkubarakka’uyate. Kubarakya’ David o’para’uyate. ³⁷Jesústanayo Diosa o’noyhuada’nok parahue’ o’eme’ta. ³⁸Jesústaj opudomeya’ eknopog’nayo Diosa dakhuea’ e’ka’ okkahuea’dik mo’ene yan’nopojikati’, egomey. ³⁹Moiséstaj opudā mo’nigpeika’nok Diosa nopo’tihuekehue’ mo’ika’ne. Oynayo aya’ada be’api’ Jesústaj o’noknopoenok Diosa kenomeyen dakhuea’ e’ka’ o’manopo’tihueke’apo.

⁴⁰⁻⁴¹ Diostaj huatierikeria yan’tiahuay’. Digā’da mo’mame’pukpo mo’mabueyapone. Opud e’manoete konig tiahuayhued o’neonhuahuika’uyate ’urua’da ijka’apoy. Kenda opudā oknopogehue’ mo’eapone. Kenda e’manbatia’pakika’tada oknopogehue’ mo’eapone. Kenda Apagba’ huamanbatia’pakeria a’nenda o’mana’po, keyoj, daka’da

yan'nopoꝑo konigti kahue' yane'.

—Kenda Pabla o'mana'uyate.

⁴²Ken Pablomey judioen huaitake' jakya' e'noroꝓkde'te “Nog okmapie'ahuaddik huame'noete iyo onte'ti yan'kumej nogiti konigti Jesústaj monbatia'pak.” Pablotaj o'nona'uyate. Judío ehue' nog aratbuta kenpa' o'nona'uyate. ⁴³Ken judioen huaitake' jakya' aratbut o'noroꝓkdepo huakka'mon Pablotaj Bernabétaere on'batahua'po, judío aratbut o'nepo kenpa'ti nog aratbut konigti judío aratbut e'dik o'nepo Diostaj on'nigpeika'po on'tiona'pakika'po. “Dios huadi'da mo'enok daka'da yan'nigpeika'. Jesústaj yanoknopoꝑo batikhue' yanika'.” Pablo Bernabéere on'mana'uyate.

⁴⁴Nog semanakon okmapie'ahuaddik ee'te aya' huakka' jakyo huaꝑeria ogkupopakuyate. Diosen huadak hua'a Jesústaj e'peꝑta' on'pakpo on'kupopakuyate. ⁴⁵Kenoka' huakka' aratbut Pablotaj a'peeya'po egkupopakte judío aratbuta on'tiahuaydepo, digda on'bahuahuaypo, “Nama'da o'mana'.” Pablotaj on'huaa'po, Pablotaj dakhuea'da on'bahuaa'uyate. ⁴⁶Pablo Bernabéere me'pukhue'ada 'urua'da on'mana'po:

—Opud judío aratbuttaj huakkuru Diosen huadak hua'a Jesústaj manmadika'dik o'nenig'a opudnayo e'peꝑta' pakhue' mo'epo onte'ti Diosere e'noeonhuahuika'ta' pakhue' mo'enok nog aratbuttaj Jesúsen huadak hua'a o'manmadika'apoy. ⁴⁷In konig Dios Huairia oro'taj mo'ta'mona'uyne:

Judío aratbut ehue' huaꝑerite on'ta'monapone. Konig huakjey onyahuea'dene mona'po. Aya' aratbuttaj aya' huadario huadak hua'a kan'manopoꝑa'e'po onte'ti Diosere manoeanhuahuika'dik kan'manopoꝑa'e'po on'ta'monapone.

—Pabla o'mana'uyate.

⁴⁸Kenda nog aratbuta on'peꝑo on'durugpakpo kenda Diosen e'manmadika' 'uruda o'e. On'batia'pakuy. Kenomeytaj onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apopo Diosa o'baktie'ea'uyate. Jesústakon o'noknopoꝑe'uyate. ⁴⁹Ken huadaribayo huabada Diosen huadak hua'a Jesústaj on'manbatia'pakonhua'uyate. ⁵⁰Kenoka' judío aratbut Pablotaj Bernabéeretaj diga'da on'mahuadiaypo ettone' huairi Diostaj huationa'pakika'eritaj kenpa'ti huakka' jak huabokerek huairitaj judiomey on'huamahu'ia'uyate. Pablo Bernabéere dakhue'da ogka' on'bahuaa'nok aratbut Pablotaj Bernabéeretaj on'magka'po kenomeyebaya' on'maen'uyate. ⁵¹Pablo Bernabéere on'bakhua'depo hua'i sorok on'nonokbitbitan'uyate. Aratbut huakka' jakya' dakhuea'da ogka'denok kan'nokote'po on'nonokbitbitan'uyate. Huakka' jakyo Iconioy on'hua'uyate. ⁵²Ken, Jesústaj huaknopoꝑe'eri Antioquíaya' Diosen Nokirega huakka'da o'manopo'toꝑenok durugda o'nika'uyate.

Pablo Bernabéere Iconio huakka' jakya' Jesústaj huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

14 ¹Ken Iconio huakka' jakyo Pablo Bernabéere o'nepo judioen huaitake' jakyo onokteyo' on'kudonpo Jesúsen huadak hua'a 'urua'da on'manbatia'paknok huakka'da Jesústaj huaboa'da o'noknopoena'po, o'noknopoꝑe'uyate. Huakka'da judío aratbut kenpa'ti huakka'da nog aratbutada Jesústaj o'noknopoꝑe'uyate. ²Judío oknopoꝑehue'da o'nepo nog aratbuttaj nama'da on'manmahui'a'po dakhue'dikka a'manopoꝑe'aya'po. ³Konigepo Pablo Bernabéere keyo o'neonhuahua'po Dios di'da o'epo Jesústaj mo'nigta'mona'uyate.

Kenda me'pukhue'ada on'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Huairia o'paknok aratbuttaj Pablomeya on'bayarea'onhua'uyate. E'bayarea'te on'tiahuaypo buttida on'batia'pak aratbuta on'nopo'e'uyate. ⁴Iconioya' sue'da huakka' Pablota Bernabétaere on'pakuy. Nog sue'da huakka'mon aratbut kenomeytaj pakhue' o'nepo judío huairitaj on'pakuyate. ⁵Kenoka' judío aratbutere nog aratbutere huakka' jak huairiomeya Pablota Bernabétere mon'batidi'ke kenpa'ti mon'bapa'ea' soatayo' on'bahuaa'uyate. ⁶Kenda Pablo Bernabéere huaboa'da on'peepo on'mon'uyate. Licaonia huadribayo on'mon'uyate. Keyo Litra huakka' jakyo kenpa'ti Derbe huakka' jakyo on'mon'uyate, ⁷Keya' Jesúsén huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

**Litra huakka' jakya' Pablota
on'pa'ea'uyate.**

⁸Litra huakka' jakyo huabokerek huakket o'huadika'po hua'ehue'dik o'uyate. Kenda e'si'po'e' o'epo kenteda o'huadonhuahuikame'te. Hua'ehue'da o'ika'uyate. ⁹Pablo e'mana'te huabokerek huakket o'peedeponoknopopo. Diosa yarea'dik me'ene oknopodeenig Pabla oknokotpo Diosa o'yarea'apo o'nopoepo ¹⁰'utta'da ona'po,

—Yabo'. Huada'kobopipen butuka' yabo'. —Pabla ona'uyate. Ken huabokerek e'yareadte idada o'bodpo huaboa'da o'hua'uduyate. ¹¹Pabla huakketaj o'yarea'nok Licaonia aratbut on'tiahuaydepo kenomeyen hua'ate 'utta'da on'basagkia'udpo:

—Kenomey dios o'ne. Aratbuten huaso' o'nunpo kurudya' oro'omeytaj mo'nighuarakdene. —Licaonia aratbut 'utta'da on'basagkia'uyate.

¹²Licaonia aratbuten dios Júpiter kenpa'ti Mercurio. Bernabé dios Júpiter

o'e, on'batia'pakuy. Pabla huamana'eri o'epo dios Mercurio o'e. On'batia'pakuyate. ¹³Litra huakka' jak huakudte etioky'e'da dios Júpiteren jak o'uyate. Júpiter jak sacerdote vaca huakhuenere o'batotiakdepo Pablota Bernabétaere a'yokya'po e'nigarakta' e'pakada. ¹⁴Jesúsén huata'moneri Bernabé Pabloere kenoka' kenda sacerdote nama'da yaka'apet on'nopoepo kenapa' opiot on'huis'uyate. Aratbut egkupopakyo on'kudonpo 'utta'da o'mana'po:

¹⁵—¿Mena'po opuda kenpa' boka'? Huabokerek opudonigti o'ey. Dios ehue' o'ey. Kenda bokika'nig dakhue'nanada o'e. Batikdik mo'ene. Dios Huanoeonhuahuikeritayo'da yan'nopo'korea'po yan'nigpeika'. Diosa kurud o'ka'uyate. Ote' huadariere e'pog o'ka'uyate. Aya'da kurudyo huae'eri, aya'da huadario o'ika'nig aya'da huakupayo huae'eri huahueyo huae'eri e'pog huae'eri oka'uyate. ¹⁶A'nenda aya'da a'neneria katepi' on'pakpo ogkika'uyate. Diosa “Kahue'dik yanika'” manahue' o'uyate. ¹⁷Dios huadakda o'e. Aratbuta kan'nopo'ike'po 'urua'da Diosa oro'taj bo'tihuapokonhuahuika'ne. Oro'taj ehui' mo'nigta'mona'ika'ne aypo mo'nigkerek'ika'ne, aypo bo'yokika'ne kenpa'ti oro'taj mo'nopo'durugpaka'ika'ne. —Pabla Bernabéerea 'utta'da on'mana'uyate.

¹⁸Kenpa' en'mana'pi' kenomey dios o'ne Litra aratbuta nama'da on'nopoepo vaca e'nigarakta' o'deretpakpo o'darakay'uyunig'a.

¹⁹Ken Antioquia huakka' jakya' kenpa'ti Iconio huakka' jakya' sue'da judío aratbut on'batiakdepo nama'da huaa'eri o'epo Pablota yan'darak on'mana'nok huakka' aratbuta Pablota huida on'pa'ea' depon'buayde on'nopoepo huakka' jak kurute on'totokuyate. Kenteda o'nen'uyate.

²⁰Jesústaj huaknopōe'eria Pablote en'tikupopakte Pablo o'bodpo onte'ti huakka' jakyo o'kuduyate. Eme'te Bernabéere on'bakhua'po Derbe huakka' jakyo on'hua'uyate.

²¹Derbe huakka' jakyo, “Jesúsa nopo'tihueke'dik mo'ene, onte'ti kurudyo noeanhuahuika'dik mo'ene,” on'manbatia'paknok huakka'da huaboa'da Jesucristotaj o'noknopōe'po on'nigpēe'uyate. Nogok Listra Iconio kenpa'ti Antioquíayo on'kume'uyate. ²²Listra Iconio Antioquíayo Pablo Bernabéere huanigpeika'eritaj daka'da yan'nigpeika' on'mana'po. “Jesústaj daka'da yan'nigpeeonhuahuika'. Batikhue' yanika'. Nogiti nogiti opudtaj Jesústaj oknopōehue' huag'e'eria dakhuea' o'magka'aponok pai'nanada mo'nopo'unhuahua'po Dios Huairiensi'po mo'ēapone. Diosere mo'ika'apone.” On'manmadika'uyate. ²³Nogyo nogyo Jesúsen huanigpeika'eriyo' ogkupopakpo huanigpeika'eritaj huamatōe' huairi on'baktie'ea'uyate. Kenpa'ti Dios ka'pēe'po bapehue' o'nepo on'manigtiona'pakpo: “Inomey huanigpeika'eritaj huamatōe'eri huairitaj daka' yamatōe', Dios Huairi.” On'manigtiona'pakuyate.

Antioquía Siriabayo ona'ti Pablo Bernabéere on'kume'uyate.

²⁴Nogok Pisidia huadaribayo onpokonhua'po Panfilia huadaribayo o'nokyepo. ²⁵Perge huakka' jakyo Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakdepo Atalia huakka' jakyo on'hua'uyate. ²⁶Keya' kusi'petone'yo on'kuddepo onte'ti Siriabayo Antioquíayo o'nokteppo. Keya' a'nenda Jesúsen huaknopōe'eria Pablota Bernabéeretaj on'mata'mona'uyate. On'mata'mona'po, “Jesúsen huadak hua'a aratbuttaj on'manbatia'pakapo. Kenomeytaj daka' yamatōika', Dios.”

on'tiona'pakuyate. Pablo Bernabéere aya'da on'kuhuitdepo ona'ti on'kume'uyate. ²⁷Antioquía huakka' jakyo o'nokyedepo Jesúsen huanigpeika'eritaj on'kupopaka'depo, “Oro' nog jak nog jakyo Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po Diosa 'urua'da bo'tihuapokika'ne. Diosa nog aratbut Jesústaj huaknopōe' o'batihuapokikame'.” Pablo Bernabéerea kenda on'manbatia'pakuyate. ²⁸Pablo Bernabéere huanigpeika'eriere huakka' puug o'nunhua'uyate.

Jerusalén huakka' jakyo Jesúsen huaknopōe'eri huairi ogkupopakuyate.

15 ¹Kenoka' Judea huadari huag'e'eri Judeaya' Antioquía jakyo on'batiakuyate. Huama'buy huanigpeika'eritaj huaboa'da on'manmadika'po, konig Moisésa o'mana'uyate huabokereken huasi'dak oktegdik mo'ene. Okteghue' ee'nayo Diosa nopo'koreahue' mo'ēapone. Huaboa'da on'manmadika'uyate. ²Kenda on'manmadika'nok Pablo Bernabéere Judea huamanmadika'eriere huayahuaya nogpa' nogpa' e'ka'taj ighua'da on'mana'uyate. Be'a buttida yaa' nopōehue' o'nenok Jerusalén huakka' jakyo Jesúsen huata'moneritaj kenpa'ti huanigpeika'eri huairitaj kenda kan'batia'pake'po Pablota Bernabéeretaj kenpa'ti sue'da Antioquía huanigpeika'eritaj on'mata'mona'uyate.

³Ken Antioquía huanigpeika'eri on'mata'mona'nok on'hua'uyate. Fenicia huadaribayo kenpa'ti Samaria huadaribayo on'pokonhua'depo on'manbatia'pakonhua'uyate. Nog aratbuta konig kenomeyen adhuea'pane' nama'da ogkika'uynig konigti ogkika'po, Diostakon a'nigpeikaya'po kenpa'da on'batikuyate. Kenda 'urua'da on'manbatia'pakonhua'nok huama'buya on'pēedepo huakka'da on'durugpakuyate.

⁴Pablo Bernabéere Jerusalényo e'nokyede'te aya' huaknopog'eri Jesúsen doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairiere durugda on'matogepo on'madokoe'uyate. Ken nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Diosa o'tihuapoknok Jesústaj on'manmadika'onhua'nok huakka'da on'nigpeeme'. Pablomeya on'batia'paknig'a, ⁵sue'da fariseo aratbut Jesústaj o'noknopogeme'po on'bodpo on'mana'po:

—Nog aratbutada huanigpeika'eritaj huabokereken huasi'dak oktegdik o'nika'. Kenpa'ti Moisésenba' nigpeika'dik o'ne. —Fariseo aratbut huanigpeika'eria on'mana'uyate.

⁶¿Diostaj kan'nopo'kore'po menpa' nog aratbuta Moisésen e'mana'taj nigpeika'dik ya'ne? Jesúsen doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairierea ogkupopakpo huayahuaya on'mananhua'po. ⁷Ken huakka'da en'batia'pakonhuade'te Pedro o'bodpo o'mana'po:

—Nog aratbut judío ehue'taj Jesústaj kanoknopog'po “Jesústaj huadak hua'a nog aratbuttaj yamanbatia'pak,” a'nenda Diosa do'taj bektie'eapo mename'ne. Kenda mo'nopogene, egomey. ⁸Diosa aya' aratbuten huanopo' o'makije'ika'. Nog aratbuttaj o'bae'po oro'taj o'manopogea'uyne. Konig oro'taj a'nenda Diosen Nokireg boyo'keme'ne konigti nog aratbuttakon o'bayokeme'. ⁹Konig Diosa oro'taj di' mo'ene konigti nog aratbuttaj di' o'maepo. Nogomey Diostaj o'noknopognok Diosa o'manopo'tihuekeme'. ¹⁰Diosa nog aratbuttaj o'manopo'tihuekeme', mena'po opudata oknopogehue'dik mo'ika'. Ken Moisésa o'mana'po o'madoya'uyate. Kenda oro'en adhuea'pane' kikahue'dik o'nika'uyate. Oro'kon kikahue'dik o'ene. Konigepo kenda Moisésa o'mana'uyate nog aratbuttaj manikahue' yanika'. ¹¹Dios

oro'taj di' mo'epo, katetehue'da mo'nopo'tihuekepo onte'ti kurudyo mo'noeanhuahuika'apone konigti Dios nog aratbuttaj di' o'maepo katetehue'da o'manopo'tihuekepo, onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo. —Pedroa o'mana'uyate.

¹²Ken aya'da egkupopakada on'tia'pakbatikon'uy. Bernabétaj Pablotaere on'mapee'uyate. Konig tiahuahued o'neonhuahuika'nig Diosa oro'taj o'tihuapokpo nog aratbuttaj o'kadhuahua'po kenpa'ti o'bayareamey. Pablo Bernabéerea on'manbatia'pakonhuahua'uyate. ¹³Kenoka' en'manbatia'pakbatikde'te Jacoboa o'mana'po:

—Do'taj men'pee' egomey. ¹⁴Diosa nog aratbuttaj judío ehue'taj huaboada o'manopo'tihuekedeme'te Diostaj men'nigpeike'po Diosa o'baeme'te. Simón Pedro kenda monbatia'paldene. ¹⁵Ken konig ya'eapet Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate:

¹⁶A'nenda David huairien aratbut Diostaj daka'da on'nigpeika'uyate. Nogok Daviden adhuea' huayayoa Diostaj nigpeghue'da o'nuyate. Nogok ijkumejapoy, Diosa o'mana'po, Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'aponok. Onte'ti Diostaj on'nigpeika'apo. ¹⁷Aya'ada nog aratbuta Diostaj ukdik ka'nike'po Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'apoy. Nog aratbuta do'taj oknopojka'dik menika'. ¹⁸Ken konig Dios Huairia o'manopogea'uyate.

Kenda Diosba'te o'madoya'uyate.

¹⁹Inomey nog aratbut Diostaj on'nopo'korea'depo Diostaj on'nigpeika'nok, “Moisés Diosba' e'mana' nigpeika'dik mo'e.” Oro' ahue'dik o'ey. Ijjay. ²⁰“E'ketka' diostaj pakhue' yanika'po kenpa'ti vacaen e'ketka' diostaj

e'yokde' ken huaen bapehue' yane'.
Nogen huatoe'taj bakdejhué' yanika'.
Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen
bapehue' yanika'po huahueya' e'ta'kot
huaen bapehue' yanika'. Huamimipi'
bapehue' yanika'." Kenyo'da nog aratbut
huaknopoe'eritaj monigmadoya'.

²¹A'nenda kenpa'ti oyda nogya' nogya'
huakka' jakya' Moisésenba'
on'bonapakika' okmapie'ahuaddikte
huaitake' jakya'. —Jacoboa o'mana'uyate.

²²Ken Jesúsén doce huamata'moneri
huanigpee'eri huairiere aya'da
huanigpeika'erié' urua'da Jacobo oa'
on'nopopepo, "sue'da oro'en
huanigpeika'eritaj mon'mata'mona'.
Antioquíayo Pablo Bernabéere botta'
mon'mata'mona'." O'nuyate. Judas
Barsabástaj on'ta'mona'uyate. Silastaj
kenpa'ti on'ta'mona'uyate. Silas
Barsabásere huairi o'ne'uyate. ²³Ken
beroba' e'madoya'
on'manigta'mona'uyate.

"Oro' Jesúsén doce huamata'moneri
huanigpeika'eri huairiere kenpa'ti
huama'buyere opudtaj on'dikta'mona'ne,
on'nigmadoya'ne. Opud nog aratbut
Judío ehue' huama'buy mo'ene.
Antioquí huakka' jak huajika'eri mo'ene.
Kenpa'ti Siria huadaribayo huajika'eri
mo'ene. Kenpa'ti Cilicia huadaribayo
huajika'eri mo'ene. ²⁴Sue'da oro'en
huama'buy huabokereka bo'huahuame'te
opudtaj nama'da huadik
monmadikame'te. Huabokerekensi'dak
oktegdik mo'ene. Konig Moisés
o'mana'uyate nigpeika'dik mo'ene. Kenpa'
yan'manmadika' manahue' o'emey oro'.
²⁵Botta' oro'en huaknopoe'eri huadi'da
huama'buytaj Bernabéere Pabloere
opudomeytaj e'ta'mona'ta' o'pakpo
onokteteyo' Silastaj Judastere
o'baktie'ea'de. ²⁶Pablo Bernabéere
Jesucristotaj on'nigpeepo nog huakka'
jakya' nog huakka' jakya' keya' aratbut

on'huadiaypo e'barakta' on'pakpo Jesúsén
huadak hua'a on'manmadikame'te. ²⁷Ken,
Judas Silaseretaj o'mata'monay. Kenda
opudtaj o'nigmadoya'ne konigti kenomey
'urua'da mona'apone. ²⁸Aya'da Moisésa
o'mana'uyate oro'nayo manahue' o'nene.
Kenda opud kika'dik mo'ene oro'ere
Diosen Nokiregere o'nopopepo oro'a
o'nona'ne. ²⁹Huaen e'ketka' diostaj
e'yokde' ken huaen bapehue' yanika'.
Konigti mimi bapehue' yanikati'. Kenpa'ti
e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue'
yanika'. Nogen huatoe'taj bakdejhué'
yanika'. Kenpa'da o'nona'ne. Kenda
e'nigpeika'nayo huadakda bo'kika'po.
Kenpa'da o'nigmadoya'ne."

³⁰Antioquíayo on'mata'mona'denok
on'hua'uyate. Aya'tada huanigpeika'eritaj
on'bakupopakandepo beroba'
e'nigmadoya' on'bayokuyate. ³¹Kenoka'
huama'buy beroba' on'tiahuaypo
on'bona'pakdepo beroba'te 'urua'da
on'maboroayme'tenok huakka'da
on'madurugpakuyate. ³²Judas Silasere
Diosen huamanbatia'pakeri o'nepo
huama'buytaj 'urua'da on'maboroaypo
on'manmadika'onhua'nok ken
huama'buya Diosen daka'da ogkika'uyate.
³³Ijhue'mon keyoda o'neonhuahua'depo
Antioquí huama'buya. Jerusalén
huaknopoe'eritaj on'mata'mona'uyate.
³⁴Silasnayo ehua'ta' pakhue' o'epo
huahue' o'uyate. ³⁵Pablo Bernabékon
huahue'da Antioquí huakka' jakyo
o'nepo nogomeyere Jesús Huairien
huadak hua'a
on'manbatia'pakonhuahua'po
on'manmadika'onhua'uyate.

**Jesúsén huaknopoe'eritaj a'maboroaya'po
Pablomey onte'ti huaboa'da on'hua'uyate.**

³⁶Nogok Pabloba Bernabétaj ona'po:
—Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo
aya' jakya' oro' o'manmadika'uynig keyo
bohua'. Mobata'huade. Jesúsén huadak

hua'a menpa'ti daka' yan'nigpeiket kenda monopoē. —Pabloa ona'uyate.

³⁷Juan Marcostaj Bernabéa e'tohua'ta' e'paktada ³⁸Pablonayo e'tohua'ta' pakhue' o'epo. Panfilia huakka' jakya' o'bakkumejme'nok Juana Pablomeyere nogyo nogyo Jesúsén huadak hua'a a'manbatia'pakya'po huahue' o'eme'nok Pabloa e'tohua'ta' pakhue' o'uy.

³⁹Huakka'da huayahuaaya on'mahuadiayudpo konigti pakhue' o'nepo nogyon nogyon on'bakhua'uyate. Bernabé Marcostaj o'tohua'po huaboro' kusi'peyo Chipre huagkuta'mejyo o'nokteg'uyate. ⁴⁰Pablonayo Silastaj oe'uyate. Diosa kabatihupoke' huama'buya on'tiona'pakdepo on'mata'mona'denok on'bakhua'uyate. ⁴¹Pablo Siria huadaribayo ohua'epo Cilicia huadaribayokon o'hua'epo, "Jesucristotaj daka'da yan'nigpeika'." Nogyā' nogyā' huanigpeika'eritaj on'maboroay'uyate.

Pabloere Silasere Timoteo o'huae'uyate.

16 ¹Pablo Silasere huakkuru Derbe huakka' jakyo on'hua'depo konogyonda Listra huakka' jakyo on'hua'uyate. Timoteo Jesússtaj huaknopoē'eri o'epo Listrayo o'ika'uyate. Ke'nen inag Jesússtaj oknopoepo judío aratbut o'uyate. Timoteoen apag judío aratbut ehue' o'uyate. ²Listra huakka' jakyo huanigpeika'eria kenpa'ti Iconio huanigpeika'eria Timoteo huadakda o'e on'batia'pakika'uyate. ³Pablo Timoteotaj nogyon nogyon e'tohua'ta' o'pakpo keyo Timoteoen apag nog aratbutda o'e judío aratbut on'nopoēnok huadiayahue' me'nepo Pabloa Timoteotaj huasi'dak okteg'uyate. ⁴Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'epo kenda Jerusalén huaknopoē'eri huairi Jesúsén huata'moneriere on'maname'nigda Pablomeyā on'mananhua'uyate. ⁵Ken

huanigpeika'eri ogkupopakika'po nogiti nogiti Jesússtaj daka'da on'nigpeepo aya'da huame'noeda nogakon Jesússtaj huabo'da o'noknoupounhua'uyate.

Pabloa Macedoniabayo huāē'eritaj konig e'yorokea'nig o'tiahuay'uyate.

⁶Asia huadaribayo Jesúsén huadak hua'a manbatia'pakhue' yane'. Diosen Nokiregā Pablota' ona'nok Frigia huadaribayo kenpa'ti Galacia huadaribayo on'hua'epo ⁷Misia huadaribayo o'nedepo Bitinia huadaribayo ehua'ta' on'pakuynig'a "Huahue'dik mo'ene." Jesúsén Nokiregā o'manopoēā'uyate. ⁸Konigepo Misia on'pokonpo huaboro' e'pogte Troas huakka' jakyo on'huarakuyate. ⁹Keyā'da sikyo Pablo konig e'yorokyanig huabokerektaj o'tiahuaynig, ken huabokerek Macedonia huadaribayo huāē'eri o'bopo, ona'po:

"Oro'edbayo Macedoniayo yatiak. Oro'taj bo'tihuapok." Ona'uyate. ¹⁰Konigepo Macedoniayo aktegya'po oro' o'bahuedēā'uy. Jesúsén huadak hua'a kan'manbatia'pake'po Diosa mo'ta'mona'ne oro' o'nopoē'uy.

Filipos huakka' jakyo Pablo Silasere o'nika'uyate.

¹¹Troas huakka' jakyo kusi'petone'yo o'kudondepo Samotracia huagkuta'mejyo o'hua'uy. Eme'te Neápolis huakka' jakyo oktegdepo okye'uy. ¹²Keyā' Filipos huakka' jakyo o'hua'uy. Kenteda huakka' Roma aratbut o'nika'uy. Kenteyo Macedonia huadaribayo Filipos hueretda huakka'da jak o'uyate. Keyoda sue'da huame'noe o'unhua'uy. ¹³Okmapie'ahuaddik huame'noete huakka' jak kurute o'orokpo, huahuekubog aratbut keyoda on'tiona'pakika' keyo o'hua'uy. Ettone'ere egkupopakte oro' o'huadpo ettone'taj

Jesúsen huadak hua'a
o'manbatia'pakonhua'uy. ¹⁴Nogtida
ettone' Lidia o'uyate. Lidia huakka' jak
Tiতিরায়ো হুগেরি ও'য়তে। কে'না তে
হাভেদ হুাবাহুয়া'এরি ও'িকা'য়তে।
Kenpa'ti Diostaj o'pakpo
o'tiona'pakika'uyate. Pablo Jesúsen
huadak hua'a o'manbatia'paknok Diosa
Lidiataj o'nopoəa'nok Lidia huaboa'da
Jesústaj oknopəə'uy. ¹⁵Lidiataj kenpa'ti
aya'da Lidiaen jak huag'eritaj bautiza
o'magka'uy. Bautiza egkade'te oro'taj
mona'po:

—Do Jesús Huairien huanigpeika'eri
o'e o'na daka' e'nopoə'nayo do'hued jakyo
yan'tiakpo yanika'. —Lidia moname'ne.
Konigepo ke'nen jakyo o'ika'uy.

¹⁶Nogok kenteyo huakka' jak kurute
huahuete en'tiona'pakika'yo o'hua'po
mune'yotaj o'dejmey. Mune'yo nog
aratbuten huanaba' o'uyate. Toto'a
mune'yotaj o'nopo'toə'nok mune'yo
huanopoda o'nokotika'uy. Konig o'əəpo
mune'yoə e'batia'paknayo mune'yo
huairien huatətoə'taj aratbut huakupe
on'yokika'po konig o'neapo e'nopoəta'
on'pakpo huakupe on'yokika'uy.

¹⁷Pablotaj oro'eretaj bo'tahua'po,

—Inomey huabokerek Dios kurudieren
huanaba' o'nepo onte'ti kurudyo
noonhuahuika'dik mo'ene
on'manbatia'pak. —Mune'yoə 'utta'da
o'mana'uyate.

¹⁸Huakka' huame'noe konigti 'utta'da
o'manika'nok nogok Pabla o'diyatupo
o'huakorudpo,

—Jesucristo o'paknok mune'yoya'
yakorok, toto', yonay. —Pabla ona'nok
toto' o'orokuy.

¹⁹Huakka' huakupe onte'ti ehue'dik
me'təəpone mune'yoen huairi
on'nopoədepo Pablotaj Silastaere
on'bata'kuypo huakka' jak eretnopoyo
Roma huairite on'batohua'uy. ²⁰Huakka'
jakyo huairitaj on'totia'kdepo,

—Oro'en huakka' jakyo huag'eritaj
inomey judío huabokerek dakhuea'da
on'magka'po ²¹kenda on'manmadika'nig
oro' Roma aratbut o'əpo peəhue'dik
kenpa'ti kikahue'dik o'ey. —Mune'yoen
huairia nama'da on'mana'uy.

²²Ken huakka' aratbut egkupopakya'
on'peədepo Pablotaj Silaseretaj ighua'da
on'bahuua'po “Huaot yan'bakkiroka'.
Hueypia yan'mabitbit.” Huairia
on'mana'uy. ²³Ken, diga'da
on'mabitbitdepo huabakudə jakyo
on'bakudə'ədepo, “Daka' yan'matoəti'.”
Huabakudə' jak huatoə'eri huairitaj
o'nona'uy. ²⁴Kenda huabakudə' jak huairi
o'peədepo adyonda o'bakudə'uyate.
Monhue'dika' hueymeyente
o'baibeta'uyate.

²⁵Nopote sikyo Pablo Silasere
on'tiona'pakonhua'po
en'batadi'keadhua'te nog e'bakudə'
on'mapeə'uyate. ²⁶Ijhuiti ehue' huakka'da
o'iyegpo. Huabakudə' jak diga'da
o'iyegpo aya'da o'bakhuikea'uy. Aya'da
sirobia huabakuderitaj e'tiduku'
o'bakkujuyate. ²⁷Huabakudə' jak huairi
o'mabodepo aya'da jak e'bakhuikea'
o'tiahuaypo aya'da ebakudə'
on'mamonate o'nopoəpo huata'
a'arakya'po siro o'utukon'uy.

²⁸—Keje' huata' arakhue' yaə'. Aya'da
iyoda o'ey. —Pabla 'utta'da ona'uyate.

²⁹Ken huabakudə' jak huairia “huakjey
e'beta' menigtotia'k,” o'mana'po, ida
o'kudonpo. Huakka' o'me'pukepo
o'iriga'po Pablotaj Silastere huikudate
o'batihuaduyate. ³⁰Kenoka' Pablotaj
Silaseretaj o'matorokpo,

—Dakhuea' ijkamey, a'nopo'yareaya'po
kate ka'dik ijje, huairiomey.

—Huabakudə' jak huairia o'mana'uyate.

³¹—Jesucristo Huairitaj yaknopə'.
Onere o'nen huabetere on'nigpeənok
Diosa o'manopo'yarea'apo. —Pablo
Silasere o'nona'uy.

³²Jesucristo Huairien huadak hua'a huairitaj ke'nen huabetterekon o'manbatia'pakbed'uy. ³³Sikyo o'epo huabakudā' jak huairi huēypia mimia e'mabitbitme' o'batihuekea'uy. Pablo Silasere huairitaj ke'nen huabettaj ken sikyoda bautiza o'magka'uyate.

³⁴Bautiza e'magkade'te jakyo huairia o'batokudpo Pablota Silastaere aypo o'batobape'uyate. Huairi ke'nen huabeter Diostaj on'nigpeēdepo durugda o'ne'uyate.

³⁵Sikyoedda huakka' jak huairi sorotataj huabakudā' jakyo on'mata'mona'po, "Pablota Silastere yan'maoroka'." Huabakudā' jak huairitaj ya'nona'. ³⁶Kenda e'nona'te huabakudā' jak huairi o'peēdepo Pablota o'mona'po,

—Opudtaj kan'oroke'. Huakka' jak huairia mena'ne. Konigepo opudā dakteda hua'dik mo'ene. E'mana'tada.

³⁷—Romano huāē'eri eē'tada huairia oro'taj peēhued huakka' aratbut bakpote sorotataj huēypia mo'bitbitme'ne. Huabakudā' jakyo bo'kudame'ne. Oyda iregireg e'oroka'ta' mena'po bo'tipak. Keje', ke'nada kan'tiakpo aratbut bakpote mo'oroke'. —Pabloa huakka' jak huairien sorotataj o'mana'uyate.

³⁸Konig Pablo sorotataj o'mana'nig sorotataj huakka' jak huairitaj on'hua'depo konigda on'mana'uy. Pablo Silasere Roma huāē'eri o'nenok huakka' jak huairi kenda on'peēdepo on'me'pukpo ³⁹huabakudā' jakyo on'hua'uy. "Nama'da ogkame'ne, motinoey' oro'taj." Pablota Silastaere on'mana'po on'matoo'orokonpo, "Huakka' jakya' yanhuati'."

On'mana'uyate. ⁴⁰Huabakudā' jakya' o'norokdepo Lidiaen jakyo on'hua'uy. Jesús en huanigpeika'eritaj on'manbatia'pakpo on'maboroaydepo on'bakhua'uyate.

Tesalónica huakka' jakyo huakka'da dakhuea' huaka'eria egkupopakya' Pablota Silastere dakhuea' on'huaa'po ighua'da on'bahuua'uy.

17 ¹Ken Pablo Silasere on'hua'po, Anfípolis huakka' jakyo on'pokonpo kenpa'ti Apolonia huakka' jakyo on'pokonpo on'hua'po Tesalónica huakka' jakyo o'nokye'uyate.

Tesalónicayo judíoen huaitake' jak o'uyate. ²Konig Pablo o'kika'nig judíoen huaitake' jakyo o'kuduyate.

Okmapie'ahuaddik huame'noete bapaa'tea' Apagba' o'manmadika'uyate.

Judío aratbuttataj nog aratbuttaere o'manmadika'uyate. ³Pablo Apagba' o'bona'pakpo, Cristo buey'dik o'epo kenpa'ti nogok noyhuaddik o'epo o'manmadika'po,

—Jesústaj kenda o'tia'pak. Jesústaj on'arakuyate. Diosa o'noyhuada'uyate.

Jesús Diosen Cristo o'енок Diosa kurudya' o'ta'mona'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

⁴Ken, huakka'amon judío aratbut on'peēdepo huaboa'da Jesucristotaj o'noknopōepo Pablomeyere o'nika'uyate.

Kenpa'ti nog aratbutada huakka'ada Diostaj huapakeri on'peēdepo Jesústaj huaboa'da on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate.

Kenpa'ti huakka' ettone' konig huairi on'nopōepo huaboa'da Jesústaj on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate.

⁵Nog judío aratbut Jesucristotaj oknopōehue' huāē'erinayo Jesús en huanigpeika'eritaj dig

on'bahuahuaypo dakhuea' huaka'eri dagte baahue' huāē'eritaj on'batotiakdepo on'kupopaka'depo "Pablota Silaseretaj

ighua'da yan'bahuua'po dakhuea'da ogkika' 'utta'da yan'dokoy'." Digda on'bahuahuaypo on'bahuua'uyate. Kenda

ondadhua'po huakka'da aratbuta on'peēdepo on'bahuua'po. Huakka'

aratbuttaj a'bayokya'po Pablotaj Silaseretaj o'dukpo Jasónen jakyo on'kudon'nig'a. ⁶Keyo bahuahua'yhue' o'nepo Jasóntaj nog huanigpeika'erieretaj on'bata'koypo huakka' jakyo huairitaj on'batohua'uy. 'Utta'da o'nona'po:

—Nogbayo nogbayo Pablo Silasere aya' aratbuttada on'manmadika'nok nogded on'maknopoea'. Kenpa'ti iyodakon on'tiakme'. ⁷Jasón ke'nen jakyo o'matoeme'te. Roma huairi e'mana' kenomey pakhue' o'nepo, nog gobiernu huairitone' o'e on'batia'pakpo ke'nen huadik Jesús o'e on'batia'pakpo. —Judío aratbutta digda on'bahuahua'yo 'utta'da o'da'uyate.

⁸Huakka' aratbut huakka' jak huairiere kenda on'mapeedepo dig'da on'mahuadiay'uyate. ⁹Jasónere nog aratbutere huairitaj huakupe on'bayoknok huakka' jak huairia Jasónomeytaj on'maenon'uyate.

Pablo Silasere Berea huakka' jakyo Jesúsén huadak hua'a on'manbatia'pakuyate.

¹⁰Sikyo Jesússtaj huanigpeika'eria Pablotaj Silaseretaj idada on'mata'mona'po Berea huakka' jakyo on'mata'mana'uyate. O'nokyedepo daka' a'manbatia'pakya'po judíoén huaitake' jakyo on'hua'uyate. ¹¹Bereaya' judío aratbut huadaknopoda o'nepo huadak hua'ataj e'peeta' on'pakuyate. Tesalónica aratbutnayo huadak hua'ataj e'peeta' pakhue'da o'nuyate. Pablotaj Silastaere daka'da on'mapeeonhuahua'po aya' huame'noeda kenda on'manmadikika'nig menpa'ti buttida hua'a ya'etapo a'nopoeya'po Apagba' e'madoya' on'bonapakika'uy. ¹²Konigda o'enok huakka'da Jesússtaj o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti nog aratbutada griego Jesússtaj o'noknopoe'uyate. Huakka'ada on'nigpeepo huakka' konig huairi ettone'akon Jesússtaj on'nigpee'uy.

Kenpa'ti huakka' huabokereka on'nigpee'uyate. ¹³Ken judío aratbut Tesalónica huakka' jakyo on'tipeepo, Bereayo Pablo Diosen huadak hua'a o'manbatia'pak on'tipeedepo keyoda on'tiakuyate. On'tiakdepo Pablotaj Silaseretaj dakhuea'da ighua'da on'bahuaa'po huakka' aratbuttaj on'mamame'pukea'uy. ¹⁴Ken idada Jesússtaj huanigpeika'eria Pablotaj e'pogyo on'ta'mona'uyate. Berea huakka' jakyo Silas Timoteoere on'yahue'uyate. ¹⁵Nog huabokerek huama'buya Pablotaj Atenas huakka' jakyo on'tohua'po o'nokyedepo onte'ti Berea huakka' jakyo on'kume'uyate. Silastaj Timoteoeretaj ida kan'tiake'. Pabla o'manigdikta'monen'uyate.

Atenas huakka' jakyo Pabla Jesúsén huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uyate.

¹⁶Kenoka' Pabla Silastaj Timoteoeretaj o'manigunhuahua'po Atenas huakka' jakyo. Keyo huakka'da e'ketka' dios on'toenok o'tiahuaypo, o'mepuke'uy. ¹⁷Konigepo judíoén huaitake' jakyo o'manbatia'pakpo, judío aratbut nog aratbutere Diostaj on'paknok kenomeytaj Pabla huadak hua'a o'manbatia'pakuyate. Huakka' jak eretnopoya' aratbut e'ne'ya' Pabla o'manbatia'pakuyate. ¹⁸Epicúreos huamanmadika'erien huanigpeika'eri o'nepo kenpa'ti estoicos huamanmadika'erien huanigpeika'eri o'nepo Pablotaj huaboa'da on'huaa'po, —In huabokerek katea' monet. —Sue'ada on'huaa'uy.

—Nog aratbuten diostaj o'batatia'pak o'nopoe'y. —Nogomeya' on'batia'pakuy. Pabla Jesússtaj o'manbatia'pak kenpa'ti Diosa aratbuttaj onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo. Pabla o'manbatia'paknok kenda on'batia'pakuy. ¹⁹Ote' Areópagote Pablotaj on'tohua'uy.

Kenteda huairi on'kupopakika'po Pablotaj o'nona'po:

—¿Kate huabodik onmadika' oro'taj?

¿Menpa' oro' kenda nopog'e'dik o'e'?

²⁰Nogpa'da on'batia'pakne. Konig o'e' oro'tehuapa' e'nopog'e'ta' o'paki. —Pablotaj o'nona'uyate.

²¹Aya'da Atenas huakka' jakyo huag'e'eri kenpa'ti nog aratbutabeta' keyoda o'nika'uy. Katepi' huabodik e'batia'pakte diga'da e'mapeeta' on'eretpakika'po kenda o'nona'nok.

²²Ote' Areópago yo huakka' huabokerek egkupopaknopoyo Pablo o'bopo o'mana'po:

—Opuden dios e'ketka'taj huakka' bo'pakne ijnopogey, Atenas huairiomey.

²³Kenoka' ijhua'epo nogyo nogyo opuden e'ketka' dios ijtiahuayikay. Opud e'ketka' diostaj bo'pakpo bo'huahua'ika'. Nogyon dios e'ketka' huanhuada' ijtiahuaymey, “dios okiahue'ya o'enigta huanhuada'.” Ken huanhuada'te e'madoya' ijhuahuaymey. Kenda Diostaj opuda bo'paknig okiahue' mo'enok ka'noknopog'e'po ijbatia'pakapoy.

²⁴Dios aya'da huadari ote'ere o'kuyate. Aya'da huadarite huag'e', aya'da ote'yo huag'e', huahueyo huag'e' Diosa o'kuyate. Dios kurud huairi o'e'. Dios huadari huairi o'e'. Dios aratbuta jak e'nigka'yo ikahue' o'ika'. ²⁵Diosa aya'da o'toenok Diostaj oro'a sigpi' tihuapokhue'dik o'ene. Diosanayo aya'tada aratbuttaj o'manoea'ika'. Aya'tada o'mahuakpoa'ika'. Kenpa'ti aya'tada katepi' o'bayokika'. Kenda Diosayo'da o'kika'.

²⁶Huakkuruda Dios nogtida huabokerek o'ka'uyate. Nogok Diosa o'itaka'depo aya'da aratbut nogtiedda mimi o'ne. Nogyon nogyon o'mata'mona'uyate. Kendariyoda huajika' o'mata'monea'uyate. Ken huabayok aratbut yan'noeapet a'nenda

Diosa o'mana'uyate. ²⁷Aratbut Diostaj kadukike'po kenpa'ti Diostaj kanoknopog'ike'po Diosa aya'tada mogkuyate. Dios oro'taj ibodteda o'ika'.

²⁸Diosa oro'taj mo'noea'ika'ne. Diosa oro'taj bo'tihuapoknok o'hua'e'ikay.

Diosa oro'taj mo'toenok o'ikay. “Oro' Diosensi'po o'ey.” Opuden

huanopog'e'eria oda'uyate. ²⁹Oro' Diosensi'po, ee'nayo oro'en Dios dios

e'ketka' ehue'dik o'e'. Oro huaba'a e'ketka' dios Dios ehue'dikda o'e'. Siro

e'ketka' huid e'ketka' dios Dios ehue'dikda o'e'. Huabokerekada konig

on'nopogepo on'pakpo dios e'ketka' ogkika'.

³⁰A'nenda aratbut Diostaj nopogehue'da o'nepo nama'da ogkika'uyate. Diosa diga' castiga

ogkahue' o'maika'uy. Oynayo aya'tada nogya' nogya' dakhuea' e'ka'

nopo'korea'dik yane'. Diosa o'mana'de. ³¹Diosayo'da ken huame'noe

ya'e'apetnigtaj oknopog'e'uyate.

Kenme'noete aya'tada Cristosa daka' o'mapeedepo castiga o'magka'apo.

Nogtida huabokerek Cristotaj Diosa oktie'uyate. Diosen Huasi'po buttida o'e'

a'nopogeya'po Diosa o'noyhuada'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

³²Huabokerek e'bueyte Diosa o'noyhuada'uyate Pabloa e'manade'te

kenda on'peedepo, sue'ada en'tierektada nogomeya o'nona'po:

—Kenda i'manbatia'paknig e'peeta' nogok o'paki. —Noga Pablotaj

o'nona'uyate.

³³Ken Pablo o'bakhua'uy. ³⁴Sue'ada Pablotaj on'peedepo Jesústaj

o'noknopogepo Pablotaj on'tahua'uy. Nogtia'da ken huadika Dionisio

Pablotaj o'tahua'uy. Dionisio Areópago huag'e'eri o'uy. Kenpa'ti ettone' ken

huadik Dámaris Pablotaj o'tahua'uy. Kenpa'ti nogomeya Pablotaj

on'tahua'uy.

Pablo Corinto huakka' jakyo
o'ika'onhua'po Jesucristoen huadak hua'a
o'manbatia'pakonhua'uyate.

18 ¹Nogok Atenas huakka' jakya'
Pablo o'bakhua'uyate. Corinto
huakka' jakyo o'hua'uyate. ²Qkyedepo
judío huabokerek o'huahuay'uyate.
Ke'nen huadik Aquila o'uy. Nogbayo
Ponto huadaribayo Aquila o'si'poe'uyate.
Huaboa'da huatoqere Italia huadaribaya'
on'tiakme'te. Ke'nen huatoq huadik
Priscila o'uyate. Roma Huairia Romaya'
o'maorokame'te. Judío aratbuttaj
o'maorokame'tenok Aquila Priscilaere
Romaya' on'tiakdeme'te. Ken
a'tahuadeya'po Pablo o'huahua'uyate.
³Aquila huatoqere jaka huaka' huasi'dak
huaka'eri o'nuyate. Pablo konigti jaka
huaka' huasi'dak huaka'eri o'epo
kenomeyere onyayo' ogkika'uyate.
⁴Aya'da okmapig'ahuaddik huame'noete
judíoen huaitake' jakyo Pablo
o'hua'ika'uyate. Keyo judío aratbuttaj nog
aratbuteretaj huadak hua'a
o'manbatia'pakpo o'manmadikika'uyate.
Jesucristo buttida o'e' o'maknopoea'uyate.
⁵Macedonia huadaribaya' Silas
Timoteoere en'tiakde'te Pablo huasi'dak
jaka e'ka' kenpa'da o'batikuy. Aya'
huame'noeda Pabla Jesúsen huadak
hua'a kenpa'da o'manmadikika'uyate.
"Jesús o'e Cristo, Diosa kurudya'
o'ta'mona'uyate." Pablo judío aratbuttaj
daka'dakon o'mana'ika'uyate. ⁶Kenoka'
judío aratbuta huaboa'da Pablotaj
e'batikata' on'pakpo dakhue'dikda
on'huaa'nok Pablo huaok
on'todtodon'uyate kenpa'da o'hua'apo
a'manopoeaya'po,
—Kenda opuda bo'kika'po kenpa'da
mo'bueyapet. Do nama'da ahue' e'ika'tada
peehue' mo'ika'po kenpa'da mo'bueyapet.
Oyda nog aratbutteda ijhua'apoy.
—Pabla judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁷Huaitake' jakya' o'orokdepo Justoen
jakyo o'hua'uyate. Huabokerek nog
aratbutda o'epo Diostaj di'da o'ika'uy.
Justoen jak judíoen huaitake' jak
onteteyo' o'tajika'uyate. ⁸Kenpa'ti Crispo
judíoen huaitake' jak huairia Jesústaj
huaboa'da oknopoe'uyate. Ke'nen
huabeta aya'ada Jesústaj
o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti huakka'da
Corinto huakka' jak huae'eri Jesúsen
huadak hua'a on'peepo huaboa'da
Jesústaj o'noknopoe'depo bautiza
on'magka'uyate. ⁹Ken sikyo e'yorokte
Jesús Huairia Pablotaj ona'po:

—Mididhue' yae'. Batikhue'da nogiti
huadak hua'a
yamanbatia'pakonhuahuika'. ¹⁰Onere
ijjenok, aratbut ontaj dakhuea'
ogkahue'dik mo'ene kenpa'ti huakka'da
in huakka' jakya' do'taj o'noknopoe'epo.
—Jesús Huairia on'uyate.

¹¹Ken Corintoyo nogbayoktida o'epo
seis puugkon Pablo o'unhuahuika'po
Corinto aratbuttaj Diosen hua'a
o'manmadika'onhuahua'uyate.

¹²Kenoka' Acaya huadaribayo Galión
gobierno huairi o'uyate. Corinto jak
Acaya huadaribayo o'uyate. Judío
aratbuta ogkupopakdepo Pablotaj digda
onhuahuaypo huairite on'tohua'uyate.

¹³—Konig Moisésa o'mana'uyatenig
opudomey judío Diostaj nigpeikahue'dik
mo'ene. Nogda Diostaj nigpeika'dik
mo'ene. Pabla nama'da o'mana'ika'.
—Judío aratbuta gobierno huairitaj
nama'da on'huaa'uyate.

¹⁴Pabla batia'pakhued Galión huairia
o'mana'po:

—Yan'pee', opud judío aratbut. In
huabokerek o'bere o'barakpi' do'taj
ena'nayo nigpee'dik o'nene. ¹⁵O'nen
huadik o'nen e'manmadika' e'peeta'
pakhue' o'nene. Opudada yan'nopoe'epo
yagka'. Doa kahue'dik ijje. —Galión
huairia o'mana'uyate.

¹⁶Huairien jakya' huairia o'maen'uyate.
¹⁷Roma huairien jak kurute Sóstenes judíoen huaitake' jak huairitaj nog aratbuta on'bitbituyate. Galión Roma gobierno huairia e'tiahuyada sohuata' o'uyate.

Antioquía huakka' jakyo Pablo onte'ti o'kumejdepo, onte'ti a'manmadikaya'po o'hua'uyate.

¹⁸Corinto huakka' jakyo Jesúsén huanigpeika'eriere Pablo o'ika'po, sue'da huakka' huame'noe o'ika'depo, huanigpeika'eritaj ijhuaya' o'mana'depo Priscila Aquilaere o'bakhua'po Siria huadaribayo kusi'petone'te on'bakhua'uyate. Cencrea huakka' jakyo e'hua'te kusi'petone'yo huahued o'nepo, "Diostaj ijnigka'apoy," oa'po kuserena'da Pablo o'kupiud'uyate. ¹⁹Efeso huakka' jakyo o'nokyedepo Priscila Aquilaere keyo o'maenondepoy. Judío huaitake' jakyo Pablo o'kudpo judío aratbuttaj 'uruda o'manmadika'nok, ²⁰"Huahue' yag'. Oro'ere huakka' huame'noe yaunhua'." Enna'tada Pabloanayo, "ehue', hua'dik ijje'y," o'mana'uy. ²¹A'hua'deya'po o'mana'po:

—Jerusalényo Apag Diostaj fiesta on'nigka'apo. Keyo fiestayoy e'dik ijje'y. Diosa e'paknayo opudtaj kumejdik ijje'apoy. —Pabloa Efeso aratbuttaj o'mana'uyate.

Ken kusi'petone'yo o'kuddepo Efeso huakka' jakya' okhua'uyate. ²²Cesarea huakka' jakyo o'betdepo Pablo Jerusalényo dagte o'hua'uyate. Jesúsén huaknopog'eritaj egkupopakte o'mabaaka'epo Antioquía huakka' jakyo o'hua'uyate. ²³Antioquía sue'da huakka' huame'noe o'edepo onte'ti o'hua'uyate. Onte'ti Galacia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po kenpa'ti Frigia huadaribayo nog huakka' jakyo nog

huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po, Jesúsén huaknopog'eritaj daka' o'manopoeanhua'uyate. O'maboroaypo nogiti nogiti eknopog' o'batihuapokuyate.

Efeso huakka' jakyo Apolos Apagba' o'manbatia'pakonhuahua'uyate.

²⁴Kenoka' Efeso huakka' jakyo judío huabokerek okye'uyate. Ke'nen huadik Apolos o'uy. Alejandría huakka' jak huag'eri o'uy. Apagba' 'uruada huamanbatia'pakero o'uyate kenpa'ti Apagba'taj huadakda o'nopoika'uyate. ²⁵Apolosa Jesús Huairitaj ya'tipeeteda oknopog'epo o'eretpakpo Jesúsén durugteda o'manbatia'pakonhua'uyate. Kenda Jesúsá o'ka'uyate daka'da o'manmadika'uyate. Aya'da nopog'hue' o'uyinig'a kenyo'da Juana kenda Jesúsén o'manmadika'uyate kenpa'ti konig Juan bautiza ogka'uyatenig kenyo'da o'nopog'uy. ²⁶Apolos judíoen huaitake' jakyo me'pukhue' o'epo huaboa'da o'manbatia'pakpo Jesúsén sue'da e'nopog'ada o'manmadika'uyate. Kenoka' Aquila Priscilaere on'pedepo bebahue'yo huata' on'tohua'po. Aya'da Jesúsá o'kika'uyatenig daka'da Apolostaj o'nonmadika'uyate. ²⁷Nogok Acaya huadaribayo Apolos e'huata' o'paknok Jesúsén huanigpeika'eria e'tihuapokta' on'pakpo beroba' on'manigmadoya'uyate. Acaya huadari huaknopog'eri Apolostaj huadakda kan'nigpeg'po beroba' on'manigmadoya'po kenbate beroba' on'ta'mona'uyate. Okyedepo Jesúsén huanigpeika'eritaj o'manmadika'po huakka'da huaknopog'eritaj o'batihuapokuyate. ²⁸Judío aratbut oknopog'hue' huag'eritaj Jesúsén huadak hua'a 'urunanada o'manbatia'pakonhua'po Jesús Diosen Cristo o'ge'uyate. Kurudyá' o'ta'mona'uyate. Apagba' o'bona'pakpo Jesús hueretda Diosen Cristo o'uyate

o'manop^oea' nok judíoa nama'da ia' onahue'dik o'nepo atokhue'da o'nyuate.

Efeso huakka' jakyo Pablo o'epo Jesús en o'manbatia'pakonhuahua'po o'manmadika'uyate.

19 ¹Kenoka' Apolos Corinto huakka' jakyo e'unhuahuika'te Pablo Efeso dagte ote'te o'pokonpo Efeso yo okye'uyate. Keyo Jesús taj huaknop^oeritaj o'bahuhauy'uyate. ²O'mana'po:

—¿Jesústaj huaboa'da moknop^oedepo, Diosen Nokireg menpa' mo'nopo'toe'? —Pabloa o'mana'uyate.

—Diosen Nokiregtaj sigpi' peehue'da o'ikay. —Efeso huaknop^oeria o'nona'uyate.

³—¿Kateta' moknop^oepo bautiza boka'uy? —Pabloa o'mana'nok,

—Juanen e'manmadika' oknop^oenok bautiza mogka'uyne. —Huaknop^oeria o'nona'uyate.

⁴—Aratbut e'nopo'koreade'te Juananayo bautiza o'magkika'uyate. Bautiza o'magka'depo “Noga o'tiakde Diosa kentaj kurudya' o'ta'mona'uyate. Kentaj yanoknop^o.” O'manika'uyate. —Kenda Pabloa huaknop^oeritaj o'mana'uyate.

⁵Pblotaj daka'da on'peedenok kenpa'ti Jesús Huairi o'paknok bautiza o'magka'uyate. ⁶Kenoka' Pabloa e'batiba'ta'tete Diosen Nokirega o'manopo'toenok nogen hua'ate on'baapakuyate. Kenda Diosen Nokirega huaboa'da o'manop^oea'denok on'manbatia'pakuyate. ⁷Doce huabokerek Jesucristotaj o'noknop^ouyate.

⁸Bapa' puuga' Pablo judío en huaitake' jakyo aya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'kudika'po Jesús Huairitaj oknop^odik mo'e o'manbatia'pakika'po mididhue'ada o'manika'po daka' o'manop^oea'uyate.

⁹Sue'ada Jesústaj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo Jesús taj e'manmadika' huakka'da egkupopakya' dakhuea'da on'batia'pakonhua'uyatenok. Konigepo Pablo o'bakhua'po Tiranno en huamanmadika' jakyo huaknop^oeritaj o'batohua'uyate. Aya'da huame'noe Jesús Huairien hua'a

o'manbatia'pakonhuahuika'uyate. ¹⁰Ken botta' huabayok Jesús Huairien hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'nok aya'da Asia huadaribayo huag'eri Jesús Huairitaj e'manmadika' on'pee'uyate. Judío huag'eri nog aratbutere on'pee'uyate. ¹¹Diosa Pblotaj teyda o'ea'nok konig Diosyo'da ka'dik o'enig o'kika'po dakhue'taj o'bayarea'po.

¹²Kenapa'po yudtata' on'nejpo kenpa'ti yudtaj joktega on'nejdepo on'tohua'po, aratbut e'digpaktaj kenpa'ti dakhue' ee'taj ke'na on'manejpo on'bayarea'uyate. Kenpa'ti dakhue' toto nokiregtaj on'makmaoroka'uyate.

¹³Sue'da judío nogyo huahuae'eri toto'taj huamakmaoroka'eri o'nepo, toto' a'makmaoroka'po Jesús endik dikka'dik o'ene on'nop^oepo, —Yanorok. Jesús taj Pabloa o'manbatia'pakika'. Jesús a o'paknok yanorok. —Kenomeya' toto'taj on'mana'uyate.

¹⁴Ken konig Escevaen huasi'poa on'da'uyate. Esceva judío sacerdote huairi o'uyate. Ke'nen sietesi'poa kenda on'da'uyate. ¹⁵Kenpa' e'manade'te, —Jesústaj okiey. Pblotaj okiey. Oputtaj okiehue' o'ey. ¿Be mo'et? —Toto'a o'mana'uyate.

¹⁶Kenda o'mana'depo kenbokereka Escevaensi'potaj aya'tada teynanada o'magka'nok jakya' on'mamonpo, jura'bayo' kenpa'ti dakhuea' huaso' egka' on'mamon'uyate. ¹⁷Kenda aya'ada Efeso huakka' jak huag'eri judío nog aratbutere huakka' on'mepukpo. Huadakda Jesús

Huairi o'ē o'noknopondepo
on'batia'pakuyate.

¹⁸Kenpa'ti huakka'da Jesústaj
huaknopōē'eriomey on'kupopakuyate.
Aratbut men'pee'po nogda nogda
nama'da ijkikamey on'mana'uyate.

¹⁹Huakka'mona tidig ogkikame'te. Tidig
huaka' huanopōē' beroba'
en'batotiakde'te huakka'ada on'tiahuaypo
on'mama'huigā'uyate. Ken beroba'
e'bae'nayo quinientos gramos de oro
yokdik o'ē. ²⁰Ken konig nogyā' nogyā'
huakka'ada Jesús Huairien huadak hua'a
huabo'a'da o'noknopōē'uyate. Kenpa'ti
'uru'a'da on'nigpeika'po Diosen
on'nigkika'uyate.

²¹Nogok Pablo Jerusalényo e'huata'
o'pakpo, "huakkuru Macedonia
huadaribayo ijbata'huadunhua'apoy
kenpa'ti Acaya huadaribayokon
ijbata'huadunhua'apoy. Jerusalénya'
Romayo ijhua'apoy." Pabloa oa'uyate.
²²Macedoniayo Timoteo Erastoere
huatihuaokeritaj o'mata'mona'depo
nogiti Asiayo Pablo o'un'uyate.

**Efeso aratbut ogkupopakpo digda
on'huadiaypo dig'a da o'dokoyonhua'uyate.**

²³Kenoka' Efesoyo Jesús en huadak
hua'a on'manmadikika'nok huakka'
aratbut ogkupopakpo dig'a da
on'mahuadiaypo dig'a da
o'dokoyonhua'uyate. ²⁴Demetrio
huabokerek siro jaksi'po diosen jakonig
huaka'eri o'uy. Efeso aratbut aya'ada dios
Dianataj o'noknopōē'uyate. Ettone'
diostaj o'dikka'uyate Diana. Demetrio
huakka' nog huabokerekere Dianataj
huakka' siro e'ketka' jaksi'po
ogkika'uyate. On'bahuaya'po huakka'
huakupe on'bae'ika'uyate. ²⁵Huakka' siro
jaksi'po huaka'eri nog siro e'ketka'
huaka'eri Demetrioa o'bakupopaka'po,
—Huairiomey, Dianataj siro jaksi'po
huakka'da o'kika'ne kenpa'ti siro e'ketka'

dios o'kika'ne. Huakka' huakupe
o'bae'ikay opudā mo'nopōene.
²⁶"Huabokerekada e'ka' siro e'ketka' dios
hueretda Dios ehue' o'ē." Pabloa nogyo
nogyo Asiayo iyo Efesoyokon o'hua'epo
kenda huakka'tada o'mana'nok
Cristotayo'da huakka'ananada
o'noknopōē. Kenda mo'batiahuaydene
kenpa'ti mo'matipeedene. ²⁷Kenda
oro'tehuapa' dakhue'da o'ē. Onte'ti oro'en
siro e'ketka' jaksi'po kenpa'ti oro'en siro
e'ketka' aratbut pakhue'dik o'neapo.
Bahuyahue'dikda mo'eapone. Kenpa'ti
aratbuta 'uru dios Dianaen jaktone'ta'
pakhue' o'neapo. Oy dios Dianataj
huakka'ada Asiaya' on'pak kenpa'ti
nogbaya' nogbaya' on'pak. Kenomeya'
ona'ti dios Dianata' pakhue' o'neapo.
—Demetrioa o'mana'uyate.

²⁸Kenda on'peedepo dig'a da
on'mahuadiayonpo,

—Efeso aratbuten dios Diana
huadakdapita' huairi o'ika'. —Efeso
aratbuta 'utta'da o'dokoy'uyate.

²⁹Efeso huakka' jakyo huabada aratbut
konig o'ka'apoy nopōehue'ada o'nepo
dig'a da o'dokoypo Gayotaj Aristarcoeretaj
on'bata'koyonpo Efeso aratbuten
huaitake' jakyo on'batotokonhua'po
nopoyo on'maboa'uyate. Ken Gayo
Aristarcotere Pabloa nogyo nogyo
o'batohua'ika'uyate. Gayo Aristarcoere
Macedonia huadaribayo huagē'eri
o'nuyate. ³⁰Huakka' aratbut egkupopakyo
Pablo e'kudta' e'paktada Jesús en
huaknopōika'eria Pablota' on'toenok
kudhue'dik o'uyate. ³¹Kenpa'ti sue'ada
Asia huadaribayo huairi Pabloen huadi'
o'nepo Pablota' ka'none'po
o'mata'mona'nok, "Huaitake' jakyo
kudhue' yagē'." O'nona'uyate. ³²Huaitake'
jakya' nogda huadik nogda huadik
'utta'da o'dapo nopōehuedāda 'utta'da
oda'po mena'po ogkupopak nopōehue'
o'nuy. ³³Alejandro judío huabokerek o'uy.

Ken aratbuta ogkupopaknig Alejandrotaj on'nopqa'depo aratbut nopoyo judío aratbuta Alejandrotaj on'tohua'nok e'manbatia'pakta' o'pakpo Alejandrea apakhue' ka'ne'po o'manigba'tenig'a.

³⁴Ke'na judío aratbut o'e on'nekotpo dos horas 'utta'da on'basagkia'epo,

—Efeso aratbuten dios Diana huadadapita' huairi o'e. —'Utta'da on'basagkia'e'uyate.

³⁵Ken gobierno huairien huamadoya'eri o'bodpo aratbuttaj o'baa'batika'depo o'mana'po:

—Huairiomey Efeso huag'eri 'uru jak dios Dianaen oro' on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nopqe. Kenpa'ti Diana e'ketka' dios kurudyg' o'kotuynig. Oro'a on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nopqe. ³⁶Kenda buttida o'e aya'ada huaa'dik o'ne yan'batik, basagkia ehue' yane'. Nopqehue'ada ahue' yane'. Daka'da yan'nopqepo yagka'. ³⁷Kenomey huabokerek bo'totiakdenig dakhuea' kahue' o'ne. Kenpa'ti opudomeyen diostaj dakhuea' huaahue' o'ne. ³⁸Demetrioere huabaa'eria betapi' e'huaa'ta' e'paknayo daka' huanopoika'eri huairitaj hua'dik o'nika'. Huanopoika'eri huairia me'pee'po huayahuaya batia'pakdik o'ne. ³⁹Nogda e'ka'ta' e'paknayo huakka' jak gobierno huairi egkupopakya' batia'pakdik mo'eapet. ⁴⁰E'kupopakya' 'utta'da o'da'paknok kenpa'ti on'bake'tenok, “Dakhuea'da bo'kame'te.” Roma huakhuairi a'dik o'e. Kateapi' a'tokhue'dik o'eapet oro'a. —Huairien huamadoya'eria o'mana'uyate.

⁴¹Kenda o'mana'depo, “yan'bahuati,” o'manan'uyate.

Macedonia huadaribayo kenpa'ti Grecia huadaribayo Pablo o'hua'uyate.

20 ¹'Utta'da ea'pak en'batikde'te Pabloa huanigpeika'eritaj a'maboroayonya'po o'bakupopaka'uyate.

O'manmadika'depo, “ijhua'dey,” o'mana'depo Macedonia huadaribayo o'bakhua'uyate. ²Macedonia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po Jesústaj huanigpeika'eritaj daka'da o'maboroaypo o'manmadikanhua'uyate. Nogoka' Grecia huadaribayo okye'uyate. ³Keyo bapa' puug o'mata'unhuahua'po Siria huadaribayo hua'dikda e'eada

kusi'petone'yo huakuddik e'eada judío aratbut Pablotaj a'arakenya'po onokkupobonok Pablo o'nopqedeipo kusi'petone'yo huahue' o'uyate. Konigepo hua'ite onte'ti Macedonia huadaribayo ijhua'apoy, huaboa'da o'nopqe'uyate. ⁴Nogda huakka' jakeri kenpa'ti nogda huadaribayo huag'eri Pabloere on'hua'uyate. Sópater Berea jak huag'eri o'hua'uy. Tesalónica jak huag'eri, Aristarco kenpa'ti Segundo on'bahua'po, Derbe jak huag'eri Gayo kenpa'ti Timoteo on'bahua'po Asia huadaribayo huag'eri Tíquico Trófimoere on'tahua'uyate.

⁵Dagte huakkuru kenomey on'hua'depo huakka' jak Troasyo oro'taj monige'uyate. ⁶Filipos huakka' jakyo judíoen fiestate oro' o'bape'uy. Kenda fiestate judío aratbut biahue' pan bape'dik o'nika'. Fiesta o'pokandepo kusi'petone'yo o'hua'uy. Cinco huame'noe e'pogte o'hua'unhua'po Troas huakka' jakyo okye'depo Troasyo siete huame'noe o'un'uy.

⁷Dagte huakkuru kenomey on'hua'depo huakka' jak Troasyo oro'taj monige'uyate.

⁸Jak kutaya'nada e'bakariya' o'kupopakuy. Keyoda huakka' huakjeysi'po o'bakpaknok. ⁹Huabo o'epo

Troas huakka' jakyo Pablo o'ta'un'uyate.

⁷Domingote pan a'bapeya'po konig Jesúsén huata'moneri ogkika'uyatenig oro' ogkupopakpo, Pabloa oro' huanigpeika'eritaj monmadikanhua'po. Eme'te ijhua'apoy o'nopqepo ijhue'da monbatia'pakonhua'po nopote sikyoda monbatia'pakbeduayne. ⁸Jak kutaya'nada e'bakariya' o'kupopakuy. Keyoda huakka' huakjeysi'po o'bakpaknok. ⁹Huabo o'epo

huaboendik Eutico ventanate o'huadpo ijhue'da Pablo o'manbatia'pakbednok ken huabo diga'da taytaya' oa'po o'tayonpo jak kutaya' o'kotuy. E'bueyon' o'dupaka'po jakyo on'hueda'uy. ¹⁰Ken Pablo o'huarakdepo huabotaj huikudate o'tihuadato'po o'doko'epo,

—Me'pukhue' yane', huabo o'noe.

—Huama'buy huaknopog'eritaj o'mana'uy.

¹¹Ken ona'ti jak kutayo o'behuikonpo pan o'pohuesea'po o'batobape'depo onte'ti o'manbatia'pakpo o'tokme'uy. O'batikdepo o'bakhua'uy. ¹²Huabotaj e'noe' on'tohua'nok aya'ada durugnanada on'mae'uy.

Troasya' Mileto huakka' jakyo Pablomey on'hua'uy.

¹³Oro' huakkuruda o'hua'uy. Asón huakka' jakyo Pablota' a'eya'po kusi'petone'te o'hua'uy. Pablono hua'ite e'hua'ta' o'pakuyate. ¹⁴Asón jakyo Pablota' o'huahuaydepo kusi'petone'yo o'bakudonpo Mitilene huakka' jakyo o'hua'uy. ¹⁵Keya' o'hua'uy. Eme'te Quío huagkuta'mejte o'pokonhua'po adme'ta' Samos huakka' jakyo o'tiakuy. Trogilioyo okmapiahuaduy. Eme'te Mileto huakka' jakyo o'tiakuy. ¹⁶Efeso huakka' jak Asia huadaribayo o'e. Jerusalényo Pablo ida e'hua'ta' o'pakpo judío aratbuten fiesta Pentecostéste e'bape'ta' o'pakpo. Konigepo ida e'hua'ta' o'pakpo Asiayo ijhue'da ee'ta' pakhue' o'epo Efesoyo e'hua'ta' pakhue' o'uy.

Pabloa Efeso huaknopog'eri huairitone'taj o'manbatia'pakonhua'uy.

¹⁷Miletoyo Pablo o'epo, Efeso huanigpeika'eri huairitaj kan'totiake'po o'mata'mona'uy. ¹⁸Ken huairi en'batiakde'te

—Asiayo yokye'depo huakkurutedda huame'noeyte huadakda ijkika'uy.

Ta'pota'tion huadakda ijkikamey. Opuda kenda daka' mo'nopogē. ¹⁹Botbayoka' opudere ijkikamey. Huadaknopo'da Diostaj ijnigpeika'po Diosen ijkika'uy. Opud Diostaj daka' kan'nigpeike'po huakka' yonhuikonhua'uy. Judfo aratbut do'taj e'arakta' on'pakpo dakhuea'da me'nogkika'uyne opuda Efeso huairi kenda mo'nopogē. ²⁰Daka'da e'manmadika' opudtaj a'tihuapokya'po o'nonmadikika'uyne. Jak kurute huakka' aratbuta e'peete o'nonmadikika'uyne kenpa'ti opuden jakya' o'nonmadikika'uyne. ²¹Dakhuea' e'ka' yan'batik Diostaj yan'nopo'korea', Jesucristo Huairitaj yanoknopogē. Judiotaj kenpa'ti nog aratbuttaj o'nona'ika'uyne. ²²Oy Jerusalényo ijhua'apoy. Diosen Nokirega be'ta'mona'nok ijhua'apoy. Keya' menpapi' me'nogka'apone nopogehue'da ijhua'apoy. ²³Keya' huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. Pai'da ijnopo'epone. Diosen Nokirega mena'ne. ²⁴Kenda menogka'apone ijnopoepo mepu'kehue'dikda ijje. Do'huedda huabidda e'noeta' pakhue' ijjepe kenyo'da durugda Diostaj ijjepe ke'nenyo'da huadakhuapa a'kaya'po kika'dik ijje. Diosen kakike'po me'ta'mona'uynek kenpa'da e'dakea'ta' ijpaki. Diosa di'nanada o'epo Jesúsna mo'nigbuey'uynek aya'ada nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti dakhuea' e'ka' Diosa o'bakkahuea'apet. Kenda nogyo nogyo durugteda ijmanbatia'pakonhuauka'poda e'kuhuitta' ijpaki, ken.

²⁵Ken Dios huairitaj nigpeika'dik mo'e. Kenpa'ti Jesúsna huadak hua'a opudere ijmanbatia'pakikamey. Opudomey do'taj onte'ti tiahuyhue'dik o'neapone. ²⁶⁻²⁷Aya' Diosba' daka'da o'nonmadikikame'ne. Be'api' oknopogehue' ee'nayo "Pabloa Diosba' daka' onmadikahue' mo'ika'ne'," ahue'dik o'ne.

²⁸Opudāda huadaknopo'da yan'toijka'. Opudāda daka' yan'nopopepo yan'nigpejka'. Huata'da yan'tioka'ika'. Aya'da huaknopoe'eritaj Jesucristo o'manigbuey'uyatenok konigepo Jesúsenyo' o'tamae. Aya'da Cristoen huanigpejka'eritaj daka'da yan'manigtoijka'. Diosen Nokirega kenda mona'uayne opudtaj. ²⁹Do'hua o'nokhua'apone. Do'hua e'nokhuade'te nama'da huamanmadika'erikon opudere a'eya'po Jesúsen huanigpejka'eritaj Diostaj eknopoebatika'ta' on'eretpakpo yan'batiakapet. Konig dubakuhua ovejataj e'barakta' on'pakpo o'nika' konigti nama'da huamanmadika'eria opudtaj Diostaj e'maknopoebatika'ta' yan'eretpakapet. ³⁰Sue'da huanigpejka'eria opud e'huaikaya'da huabo'a'da nama'da huadik monmadika'apet. Jesúsen huaknopoe'eritaj kenda kan'nigpee'po kan'kike'po. ³¹Nama'da huamanmadika'eritaj keyoj, ijjay. Bapa' huabayok huame'noe kenpa'ti sikyo batikhue'da opudtehuapa' Diostaj yonhuikpo Jesúsen huadak hua'a on'maborayonhuahuika'ne. Aya'tada opudtaj o'nonmadikikame'ne. Kenda okkahuehue' yanikati'.

³²Ken, opudtehuapa' Diosa daka' kabatiokike'po Diosen di'da hua'a kamanopo'toe'po ken hua'ataj mo'nigpejka'po teyda moknopopepo, Diosen huanigpejka'eriere mo'noeonhuahuika'apo. ³³A'nenda opudere ijjunhuahuika'uy. Do'tehuapa' opuden huakupe opuden yudtapi' pakhue' ijjikamey. ³⁴Do'tehuapa' kenpa'ti doere huamanmadika'eritehuapa' ijbaiikamey. Opudā kenda daka' mo'nopogene. ³⁵Kenda ijbaiika'po pai'da aratbuttaj ijbayokikamey opud konigti yan'baapo pai'da e'nahue'taj yan'bayokikati'. "Katetehue' huabayokeria durugnanada

o'nika'. Eyokte huabae'erinayo sue'da durugda o'ne." Kenda Jesús Huairia oa'uyate. —Pabloa Efeso huanigpejka'eri huairitaj o'mana'uyate.

³⁶Kenda oa'depo Pabloa huikudate on'bahuadpo aya'da Efeso huanigpejka'eri huairiere o'tiona'pakuyate. ³⁷Pablotaj aya'ada on'ta'bahuikpo on'doko'epo kenpa'ti konig kenomey ogkika'uyning konigti on'buyuke'uyate. ³⁸"Onte'ti do'taj tiahua'yhue' o'neapone," Pabloa o'mana'denok suhue'nanada on'mae'uyate. Kenoka' kusi'petone'te on'tahua'uyate.

Jerusalényo Pablo o'hua'onhuahua'uyate.

21 ¹Huama'buytaj o'bakhua'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Cos huagkuta'mejyo meyopi' bethue'da butukda o'hua'uy. Eme'te huakka' jak Rodasyo o'hua'uy. ²Pátara nog kusi'petone' Fenicia huadaribayo huahua' o'huahuy'uy. O'kudpo o'hua'uy. ³E'hua'te huagkuta'mej Chipre o'tiahuay'po opetopen o'hua'po Siria huadariyo o'hua'uy. Tiro huakka' jaky katepi' o'batatohua'po batabakotandik o'epo o'betuy. ⁴Tiro huakka' jaky Jesúsen huaknopoe'eritaj o'bahuahuydepo kenomeyere siete huame'noe o'unhua'uy. Diosen Nokirega huaknopoe'eritaj kenda o'manopoea'nok "Jerusalényo huahue'dik yae', Pablo." Huaknopoe'eria o'nona'uy. ⁵Ken siete huame'noe o'edepo a'huaya'po o'orok'uy. Huakka' jak kurute aya'ada Jesúsen huaknopoe'eri ettone'ere huasi'poere bo'ta'tiakuyne. Kuhuadte huikudate o'bahuadpo Diostaj o'tiona'pakuy. ⁶"Yanhuati'," e'mabajbajte mona'uayne. "Yan'maeti'," o'mana'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Kenomey ke'nen jaky on'bahua'uyate.

⁷Ken huakka' jak Tiroya' o'bakhua'uy. E'pogyo kusi'petone'yo o'hua'uy. Tolemaida

huakka' jakyo o'betuy. Jesúsen huaknopōē'eritaj o'bahuahuyapo nogme'noetida kenomeyere o'mata'ēahuaudy. ⁸Eme'te Pablo oro'ere o'hua'uy. Cesarea huakka' jakyo okye'uy. Cesareayo Felipeen jakyo o'hua'uy. Felipe Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po nogya' nogya' o'manbatia'pakika'uyate. A'nenda siete'a huabatihuapokika' on'baktie'ea'uy. Ke'na nogtida o'uy. Kenere o'eonhua'uy. ⁹Felipeen botta' botta' huayobu o'tauy. Toēpakhuedyo' o'tauyate. Kenomeytaj Diosa o'manopōēā'nok kenda on'manika'uyate. ¹⁰Huakka' huame'noe e'ede'te Diosenba' huamanbatia'pakeri Judeabaya' okye'uy. Ke'nendik Agabo o'uy. ¹¹Oro'taj a'ta'huadya'po o'tiakuy. Agabo maka'bij Pablodata jokbijeato'po huata' o'itinukupo kenpa'ti o'ba'tinukupo o'batia'pakpo,

—Jerusalényo judío huairia Pablotaj in konig o'nogka'apo. Kenpa'ti Roma aratbuttaj on'bayokapo. Diosen Nokirega mename'ne. —Agaboa oro'taj mona'uyne.

¹²Kenda o'pegedepo oro' kenpa'ti Cesarea huaknopōē'eria Pablotaj ona'po, “Jerusalényo huahue' yae'.” Digā'da ona'uynig'a. ¹³Pablonayo mona'po,

—¿Mena'po dota' mo'bahuike? ¿Mena'po pai'da on'nopo'ēā'? Do'taj kuda'dik me'nene kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo Jesús Huairien hua'a ijmanbatia'pakika'nok bueydik ijjejo bueydik ijje. —Pabloa mona'uyne.

¹⁴Pablo oro'taj nigpeghue' mo'enok, —Kate Jesús Huairia e'kata' o'pak megke'. —Ona'depo okbatikon'uy oro'.

¹⁵Ken katapi' e'tae' kutamayo o'bahue'udpo Jerusalényo o'hua'uy.

¹⁶Sue'ada Jesústaj huaknopōē'eria Jerusalényo bo'tahua'uy. Mnasónere o'hua'po ke'na Chipreyo huagē'eri o'uy. Jesúsen huanigpeika'eri o'ika'uyate. Mnasónen jakyo Jerusalényo bo'tohua'uyne. Keyoda o'ika'uy.

Pablo Jacobotaj on'ta'huade'uyate.

¹⁷Jerusalényo e'tiakde'te Jesucristotaj huaknopōē'eri huama'buya durugteda bo'edyne oro'taj. ¹⁸Jacobotaj a'ta'huadya'po eme'te oro'ere Pablo o'hua'uy. Jacoboere aya'da Jesucristoēn huaknopōē'eri huairitone' on'mauy. ¹⁹“Ijtiaki,” Pabloa o'manato'depo, Diosa daka' be'tihuapoknok Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'paknok huakka'nada nog aratbut huaboa'da on'nopo'korea'po Jesús Huairitaj o'noknopōeme'. Kenda Pabloa o'manbatia'pakuy. ²⁰Kenda on'pegedepo, huadakda o'ē Dios, 'urua'da o'kadhuahuame'te Diosa, on'batia'pakdepo, Pablotaj o'nona'po:

—Huadakda huama'buy. Huakka'nada miles judío huaknopōē'eri iyoda e'ēada Moisésenkon aya'ada nigpeika'dik oda'ika'. ²¹Judío aratbuttaj nog aratbutenbaya' nama'da Pabloa o'manmadikika'. Kenda Moisésa o'mana'uyate kahue'dik o'ne. Kenpa'ti huabokereksi'po huasi'dak oktegi kahue'dik o'ne. Kenpa'ti konig judío aratbut ogkika'uyatenig kikhue'dik o'ne. Kenda i'manmadikika'nig ontaj judío huaknopōē'eria mo'tipeeme'te.

²²¿Konigepo oro' kate ka'dik o'e? Kenomey judío huaknopōē'eri Pablo o'tiakde on'pegedepo kupopakdik o'neapo.

²³Konig yag'kati' o'nonapone: Oro'en botta' botta' huabokerek mo'ene. Ken konig o'ka'apoy buttida Diostaj o'noname'tenigda. Kenda ka'dik o'ne.

²⁴Yan'batohuati'. Kenomeyere Diosen jakte konig Moisésa o'mana'uyatenigda Diostaj yan'bayokti'. Kenomeytaj oveja 'uhua ka'de'po huakupe yabayokti'. Oveja 'uhua Diostaj e'batiarakade'te kuserena'da kupie'dik mo'maeapet. Kenda eka'nayo judío aratbut huaknopōē'eri opudtaj bo'tiahuyapo noga

nama'da on'huaa'me'te on'noṗoapo kenpa'ti Moisésenba' o'kika', on'noṗoapo, ken. ²⁵Kenpa'ti nog aratbut huaknopṗe'eritaj o'manigmadoya'uy. Kenda ka'dik e'huae' o'manigmadoya'uy oroa. Konig judíomey ogkika'nigtaj kikhue'dik ee'tada ken huaen dios e'ketka'taj e'yokde' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti mimipi' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti e'huerenpitiduku'te e'buey bapehue' yanika'. Kenpa'ti nogen huatoṗe'taj bakdejhu'e'dik yanika'. Kenyo'da o'manigmadoya'uy. —Jacobomeya Pablotaṗ o'nona'uy.

Diosen huamanmadika' jakya' Pablotaṗ on'torokuy.

²⁶Ken Pabla botta' botta' huabokerektaj o'batohua'po eme'te kenomeyere onokteyo' Diostaj 'uru'dikyo' ogka'uyate. Siete huame'noe nige'dik o'nepo kenoka' Diostaj ovejapi' vacapi' o'nigarakapet kenda sacerdotetaj a'na'ya'po Diosen huamanmadika' jakyo on'kudonme'te.

²⁷Ken siete huame'noe huapokdikte ee'te sue'da judío aratbut Asia huadaribaya' Diosen jakyo Pablotaṗ on'tiahuaydepo huakka'da aratbut egkupopakte Pablotaṗ dakhuea' on'batia'pakdenok Pablotaṗ on'epo. On'toṗe'uy. 'Utta'da on'mana'po:

²⁸—Bo'tihuapok Israel huabokerek. In huabokerek nogbayo nogbayo o'huae'ika'po, oroen e'manmadika' dakhue'da o'e o'manmadikika'po, Moisésenba'taj pēhuae'dik yanika' o'manmadikika', kenpa'ti in Diosen jaktaj dakhuea'da o'huaa'po kenpa'ti nog aratbuttada Diosen jakyo o'bakuda'nok Diostaj tahuiriga'da ogkika'po. —Nogbayo judío huabokereka 'utta'da on'mana'uyate. Nama'da on'mana'uynig'a. ²⁹Jerusalényo 'ikken Pablo Trófimoere judíoa on'tiahuayme'te. Diosen jakyo

Pablo Trófimo Efeso huae'eritaj o'tokudtaj judíomey nama'da on'noṗoapo nama'da on'huaa'uynig'a. ³⁰Aya'da Jerusalén jak huae'eri on'pēdepo, on'diayonpo, on'huaketonyakpo on'kupopakpo. Pablotaṗ on'toṗo Diosen jak kurute on'torokonpo. Diosen huamanmadika' jak idada o'nokhuikuy. ³¹Kenoka' Pablotaṗ e'arakta' on'pakpo, aya'da jak huae'eri 'utta'da on'maboya'. Kenda Roma sorotataṗ huairi o'matipeundepo, ³²idada sorotataṗ sorotataṗ huairiere ogkupopakonpo aratbut egkupopakyo on'baketonnyakuy. Aratbuta huairitaj sorotataṗ on'batiahuaydepo Pablotaṗ e'tuktukada on'batikon'uy. ³³Sorotataṗ huairia Pablotaṗ ibodteda o'huatiakdepo o'toṗeato'po, “Botta' sirobia yan'tinuku'” o'mana'po, Kenta' o'mana'po: “¿Be'a ya'e?” “¿Kate yaka?” o'mana'nig'a. ³⁴Huairitaj pēhuae'ada huakka'da nogda nogda huadik on'mana'po huairia nopogkahue' o'epo kenigda o'mana'uy. “Oro'en jakyo yan'tohua'.” O'mana'uy. ³⁵Sorotataen jak huabehuikeyo e'ede'te aratbuta Pablotaṗ dakhuea'da egkata' on'paknok sorotataṗ Pablotaṗ kutayo huabagkutope'te baktohua'dik o'nuy. ³⁶Kenpa'ti —Yanarak ke'na kabueye'. —Huakka'ada ta'poyen o'dadyakuy.

Huakka' aratbuttaj Pabla huata' o'mantia'pak'uyate.

³⁷Huakpayo huakuda'dikte ee'te huairitaj Pabla ona'po: “¿Menpa' on'ere batia'pakdik ijje?” Pabla ona'uy. —¿Griegoen hua'ate menpa' i'noṗoṗe? ³⁸A'nenda Egiptojo huae'eri huabokerek Roma huairitaj e'enta' o'pakpo kente aratbut ehue' e'ika'yo cuatro mil huabarakeri o'batohua'uyate. ¿Ke'na ehue' i'e? —Sorotataṗ huairia Pablotaṗ ona'uy.

³⁹—Do judío aratbut ijjeý. Cilicia huadaribaya' huaboro'mon Tarso huakka' jak huag'eri ijjeý. Aratbuttaj e'mana'ta' ijipaki. —Pabloa ona'uy.

⁴⁰“Mana'dik i'ene.” Sorotataj huairia ona'nok Pablo huabeuikte o'bopo, o'manigba'tepo. Ken soata' e'ne'te en'batikde'te kenomeyen hua'a hebreo hua'a o'mana'po:

22 ¹—Kenda ijkadhuaaikameý o'nontia'pakapone. Daka' men'pee', egomeý pogomeý. —Pabloa huabo'a da o'mana'denok ²hebreo hua'a kenomeyen hua'ate Pabloa o'mana'nok aratbut on'pe'edepo nogitinateda soata'da o'nenok,

³—Judío aratbut ijjeý. Cilicia huadaribayo Tarso huakka' jakyo ijsi'poe'uy. Iyo Jerusalényo ijkerekuy. Huamanmadika'eri Gamaliela me'nonmadika'onhua'ika'uyne. Aya'da adhuea'pane'en e'mana' ogkika'nok daka'da yoknopo'ika'uy. Kenpa'ti Diosen e'kata' ijjeretpakpo ijkika'uy konig opud oy bo'kika'nig. ⁴A'nen Cristoen huaknopoe'eritaj ijbaukikameý. E'barakta' ijpakpo, ijbapo ijbakudikameý. Huabokerektaj ettone'tabeta' ijkika'uy. ⁵Sacerdote huairi kenpa'ti aya'ada huatone' huairi huakupopakeria do'taj mentiahuayika'uyne konigti onbatia'pakdik mo'ene. Kenpa'ti Damasco huakka' jakyo judío huama'buytaj kan'batotiake'po men'nigmadoya'uy. Ken beroba' do'taj men'yokuyne. Kenda ijtohua'uy. Ayo Cristoen huaknopoe'eritaj a'baukya'po ijhua'uy. Jerusalényo a'batotiakya'po kan'mabitbite'po kan'bakude'po ijhua'uy.

**Konig Jesús Huairitaj ijnopo'korea'uy,
Pabloa o'batia'pakuy.
(Hch. 9.1-19; 26.12-18)**

⁶Ken dagte ijhua'po Damasco huakka' jakyo meyo'hue'da e'ede'te tokhuad

e'huadte idada kurudya' huakjeytone' do'taj be'tita'tenok ⁷sorokte ijhu'ekon'uy. “¿Mena'po diga' megka'ne, Saulo?” Ijpee'uy. ⁸“¿Be'a i'e, Huairi?” Yona'uy. “Jesús Nazareteri ijjeý. Kentaj diga' igka'ne.” Jesús Huairia mena'uyne. ⁹Kenomeý doere on'hua'uy'nyg'a huakjey on'tiahuaypo on'me'pukonpo Jesús'taj 'uruda pe'e'hue' o'ne'uy. ¹⁰“¿Kate ka'dik ijjeý, Huairi?” Yona'uy. “Yabo', Damascoyo yahua'. Keya' kenda ka'dik i'ea'ponig noga mona'apone.” Jesús Huairia mena'uyne. ¹¹Huaboro' huakjeya bekpohuiukan'uy'nyok. Kenomeý doere on'hua'uy'nyg'a do'taj men'ta'koypo men'tohua'uyne. Ken Damascoyo men'toky'e'uy.

¹²Ken Damascoyo nogbokerektida o'epo huadik Ananías o'uy. Ke'na Apagba' Moisés e'madoya'ba' daka'da o'nigpe'ika'uyate. Aya'da judío Damasco huag'eria Ananías huadakda o'e on'hua'ika'uyate. ¹³Ananías do'taj behuatiakuyate. “Huabo'a da ona'ti tiahuaydik yae'.” Mena'uyne. Kenpa' ena'te ona'ti huadakda ijtiahuay'uy. Kentaj ijtiahuay'uy. ¹⁴Kenpa' mena'po: “Oro'en Apag Dios a'nennada ontaj bektie'ea'uy. Konig Apag Diosa o'paknig kaknopoe'po, Cristo kenpa'da huadak huakika'eritaj on be'tiahuay'epo kenpa'ti Jesús Huairitaj hua'ada me'pee'po Diosa oktie'ea'uyate. ¹⁵Nogbaya' nogbaya' aya'da i'tiahuaymetnig aya'da i'pe'emetnig i'batia'pakonhuahuika'apo, Jesucristoen i'manbatia'pakonhuahuika'apo. ¹⁶¿Oy mena'po ijhue'da i'huad? Yabo'. Bautiza yaka'. Jesucristotaj yaknopoe'po e'tiona'pakte Diosa o'nen dakhuea' e'ka'taj menopo'tihueke'apone. Bekkahuea'apone,” Ananiasa mena'uyne.

**Konig nog aratbutyoda do'taj Diosa
me'ta'mona'uy. Pabloa o'batia'pakuy.**

¹⁷Ken, Jerusalényo ijkumejdepote Diosen jakyo ijtiona'pakpo konig e'yorokpa'

ijtihuaꝑ'uy. ¹⁸Huairitaj ijtihuaꝑ'uy. Mename'ne: "Jerusalénya' idada yabakhua' kenda do'taj i'manbatia'paknig iyō aratbut e'peeta' pakhue'da mo'ēapone." ¹⁹"Aya'da huaknopōe'erien huaꝑtake' jakyo ijbahuaꝑ'uy. O'nen huaknopōe'eritaj huabakuda' jakyo ijbatohua'po, ijmabitbitdepo ijbakuda'uy. In aratbut kenda on'nopōe. ²⁰O'nen huamanbatia'pakeri Esteban kenoka' en'arakte do kenteda ijbopo Estebantaj huaarakeri huadakda ogka' ijnopōe'uy kenpa'ti huaarakerien yudtaj ijmatatoepo ijje'uy." Jesús Huairitaj yona'uy. ²¹"Judío ehue'taj nog aratbutte o'ta'mona'apone. Yahuati'." Jesús Huairia mena'uyn. —Kenda Pabla huakka' judío egkupopakte o'mana'uy.

Pablotaj sorotataj huairia o'mektōe'uy.

²²Kenda ea'te judío aratbuta Pablotaj on'peenig'a huaboa'da 'utta'da on'basagkia'uy.

—In huabokerek kabueye'. Noikahue'dik kaē'. —'Utta'da on'basagkia'uy.

²³Batikhue' on'basagkia'udhua'po kenpa'ti on'huadiapyo yudtaj o'nokhuinhuinpo sorokog' kurudyō o'nene'po ²⁴"Sorotataen jakyo yan'kuda'," kenpa'ti "mena'po judío aratbut kentaj 'utta'da on'basagkia'enok kenda e'nopōe'ta' ijpaḱi Pablotaj yan'bitbit." Sorotataj huairia o'mana'uy.

²⁵A'bitbitya'po en'tinuku'ete, —Roma huāe'eritaj huairia Roma gobiernoen aratbuttaj peehued e'ēada mabitbithue'dik o'ē. Roma huadariyo huāe'eri ijjeꝑ do. —Ken capitántaj Pabla ona'uy.

²⁶Kenda enade'te capitán sorotataj huairitaj o'hua'po onato'po:

—Keyoj, katea' i'mana'. In huabokerek Roma huadariyo huāe'eri o'ē. —Capitána ona'uy.

²⁷Huairi Pablotaj o'huatiakonpo, ona'po, —¿Buttida Roma huadariyo huāe'eri i'ē? —Sorotataj huairia ona'nok, —Eē'. —Pabla ona'uy.

²⁸—Romayo huāe'eri a'ēya'po huakka' huakupe ijbayokuy. —Huairia ona'nok, —Roma huadariyo donayo ijsi'poe'uy. —Pabla ona'uy.

²⁹Kenomeꝑa Pablotaj on'bitbitaynig o'nokbahua'uy. Kenpa'ti huairia Pablo Romayo huāe'eri o'ē o'nopōdepo o'me'pukpo okhua'uy.

Judío Sacerdote Huairitaj kenpa'ti judío huairitone'taj Pabla o'mana'uy.

³⁰Eme'te kate Pabla yakame'te judío huairia kenda kan'huāe'po sorotataj huairia e'nopōe'ta' o'pakpo Pablon sirobij e'tinuku' o'kuꝑo kenpa'ti judío sacerdote huairitaj kenpa'ti judío huairitone'taj kagkupopake' o'bahuaa'po. Ken on'kupopakdepo kenomeꝑ egkupopakyo Pablotaj o'tohua'uy.

23 ¹Ken sacerdote huairitaj kenpa'ti judío huatone' huairitaj Pabla o'batiahuaꝑo o'mana'po:

—Huadakda ijkika'mey oyda kenpa'ti. Diostaj huadakda ijjeꝑo durugnopo'da ijikay. —Pabla o'mana'uy.

²Pablo kenda ea'te, "Huakittata' yan'bogbas." Sacerdote Huairia Ananíasa o'mana'uy. Pablotaj meꝑohue'da huata'boeritaj e'mana'tada,

³—Diosa ontaj o'bogbasapo. On nama'da huanopōe'eri i'ēpo konig Moisésenba'te o'uyatenig do'taj peē'dik o'ene. On'nayo konig Moisésenba' o'mana'ika'nig kenda nigpeehue'ada do'taj yan'bogbas nama'da i'mana'ne. —Pabla ona'nok.

⁴—Kenpa' Diosen Sacerdote Huairitaj dakhua' ina'. —Kente meꝑohue'da huaboeria Pablotaj o'nona'nok.

⁵—Ke'na Sacerdote Huairi o'ē nopōehue' ijjeꝑo ijjay, egomeꝑ. Apagba'te

oa'po, "Opuden huairitaj dakhuea' ahue'dik mo'ene." Apagba'a kenpa' oa'. —Pabloa o'mana'uy.

⁶⁻⁸Aratbut on'bueydepo ona'ti noyhuadhue' o'neapo kenpa'ti Diosen huata'moneri ehue' o'ne kenpa'ti nokiregpi' ehue' o'e. Kenda saduceo aratbut o'da'ika'. Aratbut on'bueydepo ona'ti on'noyhuadapo, Diosen huata'moneri o'ne, kenpa'ti nokireg o'e. Kenda fariseomeynayo o'da'ika'.

Sue'da huakka' judío huairitone' saduceo o'nuy. Nogomey sue'da huakka' judío huairitone' fariseo o'nuy. Pablo kenda o'nopondepo 'utta'da o'mana'po:

—Fariseo ijje. Do'hued huabetkudakente fariseo o'ne. Aratbut on'bueyika'nig ona'ti on'noyhuadapo yoknopōika'nok iyōda opud huairia on'totiakne, do'hued egomey. —Pabloa o'mana'uy.

Kenda eade'te fariseo noyhuaddik o'ne o'da'nok saduceoata noyhuadhue'dik o'ne o'da'nok huayahuaya on'maboy'uy. Kenomeya huayahuaya kenda e'manpeeta' pakhue' o'nuy. ⁹Kena'po huayahuaya 'utta'da on'maboydepo sue'da Apagba' e'mana' huamanmadika'eri fariseo huaknopōe'eria on'mana'po:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Kentaj nokiregapi' ya'batia'pakuyetpi' kentaj Diosen huata'moneria ya'batia'pakuyetpi'. Diostaj dakhuea' ogkahue' mo'ne. —Fariseo huaknopōe'eria on'mana'uy.

¹⁰Huiyoka'da huayahuaya on'maboynok Pablotaj dakhue'da yanogka'apet sorotataj huairia o'noPONPO dig'a'da o'tome'pukpo, "Judío huairi nopoyo yanhua'. Pablotaj yan'torokpo sorotataen jakyo yan'tohua'." Sorotataj o'mata'mona'uy.

¹¹Eme'te esikde'te Pablotaj Jesús Huairi o'tibopo,

—Teyda yaika'po me'pukhue' yaika'. Iyō Jerusalényo do'taj 'uruu'da i'manbatia'pakme'ne huakka' jak Romayakon konigti manbatia'pakdik i'ēapone. —Jesús Huairia Pablotaj ona'uyate.

Pablotaj mon'arak. Sue'ada judío huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹²Eme'te sue'ada judío aratbuta "Pablotaj mon'arak." Aya'ada on'nopepo o'da'po:

—Pablotaj arakhued oro' bapehue'dik o'ēapone kenpa'ti mayhue'dikda o'ēapone. E'pe'nayo e'mai'nayo oro' dakhue'da mae'dik o'ēapone.

Nogpa'dakon adhue'dik o'ene. —Aya'ada onpayo' o'da'uyate. ¹³Ken konig Pablotaj o'arakapoy nogiti cuarenta e'pok huabokereka on'batia'pakuyate.

¹⁴Sacerdote huairitaj judío huatone' huairitere on'bahuahua'po on'mana'po:

—Pablotaj arakhued oro' e'bapudhua'nayo oro'taj Diosa dakhuea'da ogka'dik mo'ene, oro' aya'ada kenpa' oa'mey. ¹⁵Sorotataj huairite yan'mata'mona'. Pablotaj nogiti e'peeta' o'paki. Eme'te oro'taj monigtotiak. Nama'da yanati'. Oro'nayo dagte en'totiakte iyō tiakhued dagta' a'arakya'po o'nige'apoy.

¹⁶Pablotaj on'arakapo judío huabokereka kenda Pabloen huatoa'yo o'mapepo Pablotaj a'batia'pakya'po sorotataen jakyo o'huahua'uyate. ¹⁷Pablo kenda o'pepo sorotataj Capitántaj ona'po:

—In huabotaj sorotataj huairite yatohua'. Huairitaj e'batia'pakta' o'pak. —Pabloa sorotataj capitántaj ona'uyate.

¹⁸Sorotataj capitána Pabloen huatoa'yotaj sorotataj huairite o'tohua'depo,

—In huabo ontaj ka'batia'pake'po sorotataj huairitaj yatohua'. Pabloa mena'ne. —Sorotataj capitána ona'uy.

¹⁹Sorotataj huairia huabotaj o'ta'koyonpo sue'da adyon o'tohua'depo, —¿Katea' do'taj e'batia'pakta' i'pak?

—Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

²⁰—Judío aratbuta konigyo' on'pakpo, “Eme'te judío sacerdote huairitaj judío huatone' huairieretaj Pablota'j monigtotiak. Nogiti daka'da Pablota'j e'peeta' o'paki.” Nama'da ontaj mona'apone. ²¹Kenomeytaj manigpeehue' yae'. Cuarenta e'pok huabokereka o'nokmairegiregapo Pablota'j a'arakya'po on'nigeapo “Pablota'j arakhued oro' e'bape'nayo Diosa oro'taj dakhuea'da ogka'dik mo'ene.” Aya'ada kenpa' odame'te. Kenpa'ti oyeddapi' eme'tepi' ijta'mona'apoy o'na ea'te on'peepo ekpoe' mo'nigeapone. —Pabloen huatoa'yoa sorotataj huairitaj ona'nok.

²²“Do'taj kenda huaboda ona'nig be'tapi' manahue' yae'. Kenigda yahuati'.” Sorotataj huairia Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

Gobierno huairi Félixte Cesareayo sorotataj huairia Pablota'j o'ta'mona'uyate.

²³Ken huabo e'huade'te sorotataj huairi botta' capitántaj o'manokoypo. E'tiakde'te, “Bisik nuevete Cesarea huakka' jakyo a'huaya'po doscientos sorotataj yan'kupopak. Kenpa'ti setenta sorotataj caballote huahua' yan'kupopak kenpa'ti doscientos sorotataj huabarak sirohui'dakbet yan'kupopak. ²⁴Kenpa'ti Pablo huahua'd caballo yan'nigtotiak. Gobierno huairi Félixte dakda yan'tohuati'. Daka' yan'tiokadhua'po yan'tohuati'.” Sorotataj capitántaj o'mana'uyate. ²⁵Sorotataere o'nigta'mona'po beroba' o'nigmadoya'po,

²⁶“Judea Gobierno huairi Félix huadakda i'ene. Saludos o'huaa'ne. Do Claudio Lisias o'nigmadoya'ne. ²⁷Judío aratbut in huabokerektaj on'ta'koypo a'arakya'po. Roma huage'eri o'e huaboa'da

ijnopodepo do'hued sorotataere ijbahuahua'po ijbaktiparatmey. ²⁸¿Kate Pabloa o'ka'? ¿Katea'ti yan'huaapet? e'nopoe'ta' ijpakpo sacerdote huairitaj judío huatone' huairi egkupopakyo ijtohua'mey. ²⁹Judío aratbuten beroba' e'mana'taj Pabloa dakhuea'da o'ka' on'huaame'. Oro'en gobierno beroba' e'mana'taj dakhuea' kahue' o'енок arakhue'dik o'ne. Kenpa'ti huabakuda' jakyopi' kudahue'dik o'e. ³⁰Pablota'j mon'arak. Judío aratbuta oda' huaboa'da ijmatipeepo ontaj ijnigta'monay. Kenpa'ti Pablo dakhuea' o'ka'. Judío huairi kan'huaa'e'po nogok onte ijmata'mona'apoy katapi' Pabloa dakhuea' o'ka' ontaj huaa'dik ya'neapet. Kenpa'da ijjay.” Beroba'te sorotataj huairia o'nigmadoya'uyate.

³¹Ken sorotataj on'nigpeepo Pablota'j on'toe'po sikyo on'tohua'beduyate. Sikyo Antipatrismo o'nokyeyate. ³²Eme'te sorotataj hua'ite huahua'eri jakyo on'kume'uyate. Sorotataj caballote huahua'eri Pabloere on'hua'uyate. ³³Cesareayo o'nokyedepo gobierno huairitaj beroba' on'yokato'po kenpa'ti sorotataj huairitaj Pablota'j on'yokuyate. ³⁴Beroba' huairia o'tiahua'ydepo, “¿Meya' i'si'poe'po i'kerekyu'?” Pablota'j ona'uy.

“Cilicia huage'eri ijje'y.” Pablo jenak huairia o'pe'edepo, ³⁵Ona'po, —On'tiakdepo Judíoa ontaj dakhuea' enhuaa'te ijmape'apoy. —Gobierno huairia Pablota'j ona'uy. “Herodes huairien jakyo yan'tohua'. Keyo sorotataj kan'toe'.” O'mana'uyate.

Pabloa Félix huairitaj kenda ijkadhuhua'uy on'batia'pakuyate.

24 ¹Ken cinco huame'noe e'pokde'te sacerdote huairi Ananíasere huatone' huairi kenpa'ti aratbutta'j huairitaj huamanigbatia'pakeri huadik Tértuloere Cesareayo o'nokyepo gobierno

huairitaj on'huahua'uy. Pablo dakhuea'da o'kika' e'huaa'ta' on'pakpo. ²Pablotaj en'totiakde'te Pabloa dakhuea'da o'kika' Tértuloa huaboa'da Félixtaj o'huua'po:

—Oro'omey daka' o'noikay, me'pukhue' o'epo o'noey. Huakka'da i'nopoepo 'urua'da i'manika'. Ontaj gobierno huairi dakiti o'ay. ³Kenda 'urua'da oro'taj o'nigkika'ne. Huadakda i'ene, Félix huairi. Nogitinada dakiti huairi. ⁴Sue'da e'batia'pakta' ijpaki. Daka' mepeeti'. ⁵Pablo dakhuea' huakka'eri o'e. Nogbayo nogbayo o'hua'epo judío aratbuttaj o'bapoespakea'po nogpa'da o'manmadikika'nok nogded judíotaj o'maknopoea'. Kenpa'ti Jesús Nazareterien huaknopoe'eri huairi o'e. ⁶Diosen jakyo nog aratbuttada e'batokudta' o'pakpo, Diosen huamanmadika' jaktaj dakhuea'da konig tahuirigda e'kata' o'pakme'te. Konigepo oro'a Pablotaj o'toemey. Konig Moisésenba' o'ika'nigda menpa' dakhuea' yakiketpi' e'nopo'e'ta' o'pakpo o'toeme'nig'a ⁷sorotataj huairi Lisias o'kudonpo huiyokda o'epo bokayonpo boktohuame'ne. ⁸“Pablo dakhuea' o'ka' huaa'eri Félixte yanhuati’.” Lisiasa moname'ne. Q'nadakon Pablotaj yabatia'pak. Ke'na dakhuea' o'ka' buttida on'batia'pak i'nopoapone. —Kenpa' Tértuloa Félixtaj ona'uy.

⁹Nog judío huairi kenteda on'maepo, “Aya'da Tértulo oa'nig buttida oa'.” O'nona'uy. ¹⁰Pablotaj yabatia'paka' huairia ba'ba' o'nenok,

—Kenda ijkikame'nig durugteda ontaj ijbata'pakapoy. Indaribayo aratbuttaj huairi i'unhuahuika'nok. ¹¹Q'nada yamana'. Jerusalényo yokyeme'nig doce días be'tipokdene. Diostaj 'urua'da akaya'po ijhua'mey. ¹²Diosen jakya' huaitake' jakya' kenpa'ti nogya' nogya' e'maboyte be'api' huahuayhue' me'nikame'ne. Huakka' aratbuttaj

dakhue' e'bahuaa'te be'api' tiahuahue' me'nikame'ne. ¹³Huadakda ijkika'nok dakhuea' o'ka' be'api' huaahue'dik me'nene. ¹⁴Diostaj ijnigpeikay. Diostaj oro'en huapane'kudak on'nigpeika'uyate. Diostaj huanigmanopo'yarea' huaboda e'manmadika' ijnigpeikay. Kenpa'ti Diosenba' Moisésa o'madoya'uyate kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeriba' yoknopoe'eri ijnigpeikay. ¹⁵Aya'ada onte'ti on'noeapo. Aya' huadak huaka'eria kenpa'ti dakhuea' huaka'eria on'noyhuadpo onte'ti on'noika'apo. Kenda yoknopoe'eri konigti judío huairia kenda on'nopeika'. ¹⁶Konigepo huadakda e'kika'ta' huanopoya' ijjeretpakpo ijkikay. Dioserea huabokereka kenda tiahuahue'dik me'nika'ne.

¹⁷Nogbayo nogbayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huakka' huabayok ijhua'eonhuahuika'depo huaboa'da ona'ti do'huedbayo ijkumejdepoy pai'da huama'buytaj nog huaknopoe'eri nog huaknopoe'eri huama'buyen huakupe a'bayokya'po kenpa'ti Diostaj a'yokya'po ijkumejmey. ¹⁸Kenda e'kade'te sue'ada judío aratbut Asiabaya' Diosen jakyo do'taj menhuahuayme'ne. Dakhuea' e'ka' e'nighuedade'te Diostaj konig oveja 'uhua e'arakde' menhuahuayme'ne. Huakka' aratbut kupopakhue' ee'te kenpa'ti be'api' dakhuea' oka' huaahue' ene'tada. ¹⁹Ke'na Diosen jakyo, do'taj menhuahuayme'ne dakhuea' do'taj e'batia'pakta' e'paknayo iyo kan'tiake' iya' gobierno huairitaj kan'batia'pake'. ²⁰Kenomey tiakhue' ee'nayo judío huairitone' ogkupopakya' do ee'teda nama'da do e'ikanayo ontada mone'. ²¹“Aratbut e'buyada ona'ti on'noyhuadapo yoknopoe'eri iyo opud huairia on'totiakne.” Kenyo'da huairitone'taj 'utta'da ijmana'mey. —Pabloa Félixtaj ona'uy.

²²Kenda o'peedepo Félix kenda Jesús en huanigpeika'eria o'noknopoe'eri i'ni'ngtaj

huadakda o'nopopepo nogda Pablotaj e'kata' pakhue' o'epo,

—Lisias sorotataj huairi o'tiakdepo nogiti menbatia'pakapone. Pablotaj nogiti yoknokotapoy. —Félixa o'mana'uyate.

²³“Pablotaj jakyo yatōe' orokhue'dikda yatōe'. Tinukuhue' yae'. Jakya' katēpi' e'kata' o'pakpo ka'dik ka'e kenpa'ti ke'nen huadi'a on'pakpo ta'huade'dik ka'ne' kenpa'ti aypo bayokika'dik ka'ne'.”

Capitántaj ona'uyate Félix huairia.

²⁴Sue'da huame'noe e'pokde'te Cesarea huakka' jakyo onte'ti Félix huairi okye'uyate huatoere. Huatoe o'dikka' Drusila. Drusila judío aratbut o'uy.

“Jesucristotaj menbatia'pake' Pablotaj monigtotiak.” Félix a' mana'uyate.

²⁵Aratbut huadaknopo'da o'nepo Diosenyoda kika'dik o'ne. Huaso'a katēpi' o'pakika' kahue' yanika'. Kene'huaya' huame'noete oknopōehue' huāe'eritaj dakhuea' ogkika'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Kenda Félix o'pēpo o'me'pukudpo,

—Oyedda kenpa'da ijpeēdey. Yahuati'. Nogok katēpi' kahue' e'huāe'oka' o'nokoypo on'taj o'pēapone. —Félixa ona'uyate.

²⁶Kenpa'ti e'oroka'huayak huakupe huāoroka' Pabla beyokapet Félix o'nopopepo nogok nogok a'batia'pakya'po Pablotaj o'nokoyika'uy. ²⁷Ken konig o'adhuauika'po botta' huabayok o'pokpo Félix kenpa'da o'orokuyate. Porcio Festo huabo gobierno huairi o'uyate. Félix judío huairitaj huadi'da e'e'ta' o'pakpo konig jakyo Pablotaj orokahuedada Félix okhua'uyate.

Huairi Porcio Festoa Pablotaj o'boa'uyate.

25 ¹Cesareayokon gobierno huairi a'eya'po Festo okye'uyate. Bapa' huame'noe o'undepo Jerusalényo o'hua'uyate. ²Jerusalényo sacerdote huairiere judío huairiere Festotaj: “Pablo

dakhuea' o'kika'uyate,” nama'da onona'po. ³Dagta' Pablotaj mon'arak. Huakkuruda judío huairi soatayo' on'batia'pakdepo, “Oro' o'paknok Cesarea huakka' jakya' yata'mona'. Iyo Jerusalényo Pablotaj mo'nigtotiake'.” Festotaj judío huairia o'nona'nig'a. ⁴“Keje'.” Festoa o'mana'po,

—Pablotaj Cesareayo ijtoey a'ti ayo ijhua'apoy. ⁵Opuden huairi Cesareayo doere hua'dik mo'ene. Pablo dakhuea' eka'nayo aya' huaa'dik mo'eapone. —Festoa judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁶Jerusalényo ocho diezpi' huame'noe Festo o'edepo ona'ti Cesareayo o'kume'uyate. Eme'te kente egkupopakte gobierno huairi apon huahuade o'huadpo, “Pablotaj yan'totiak.” O'mana'uyate. ⁷Pablo e'kudde'te judío huairi Jerusalénya' on'tiakdepo Pablotaj on'huahua'po, Pablo nogda nogda dakhuea' o'ka'uyate nama'da on'huaa'nig'a buttida huahue' o'ne huairi o'nopōe'uyate.

⁸—Dakhuea' kahue' ijje'uy. Judíoene e'mana' e'madoya'taj dakhuea' kahue' ijje'uy. Diosen jaktaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenpa'ti Roma gobierno huakhuairitaj dakhuea' kahue' ijje'uy. —Pabla ona'uyate.

⁹Festo huadakda o'e. Judíomeya e'huaa'ta' o'pakpo,

—¿Ontaj daka'da me'tipee'po menpa' Jerusalényo e'hua'ta' i'pak? —Festoa Pablotaj ona'uy.

¹⁰—Roma huakhuairien huairitaj ijtibopo iyo kenda menhuaa'nig pē'dik o'ene. Judíomeytaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Sigpi' dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenda daka' i'nopōe. ¹¹Doa dakhuea' eka'nayo bueydik ijjeayetnig'a, kenda judío menhuaa'ne buttida ehue' e'e'nayo be'api' kenomeytaj bayokhue'dik me'nene. Roma huakhuairi do'taj pēe'dik me'eapone. —Pabla Festotaj ona'uyate.

¹²Festoen huanopoꝑ'eritaj Festoa o'batia'pakdepo,

—Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'ɛapone, ia'nok kentaj i'hua'apo.

—Festoa Pablotaj ona'uyate.

Agripa nog gobierno huairitaj Pabla o'tibo'uyate.

¹³Nogok sue'da huame'noe gobierno huairi Agripaen huaidpo Berenice Agripaere Festotaj a'batia'pakya'po Cesareayo on'hua'uyate. ¹⁴Sue'da huakka' huame'noe kenteda o'nunhua'nok Pablotaj Festoa o'tia'pakpo:

—Pablo huabakuda' jakyo Félix huairia okhuame'. Pablo iyoda o'e. ¹⁵Jerusalényo do Festo ijjednok, “Pablo dakhuea' o'kadhuahua'uyate. Kentaj kdarake'.” Judío sacerdote huairi judío huatone' huairierea do'taj moname'ne. ¹⁶“Be'api' Roma gobierno huairi ida arakhue'dik o'ne. Dakhuea' o'ka' huasoteda huaa'dik yane'. Ke'na huasoteda kenda kahue' ijjemey a'dik o'e. Kenda huakkuruda gobierno huairia daka' pee'dik o'e.” Judío huairitaj ijmana'mey. ¹⁷Kena'po judío huairi iyo en'tiakde'te ida eme'te gobierno jakte enkupopakke ijhuadpo huairien apon huahuadte ijhuadmey. “Pablotaj yan'totiak.” Ijmana'mey.

¹⁸O'tiakdenok Pablo dakhuea'da o'kadhuahuame'te judío huairia yanhuua'apetpi' ijnopopepi' kenda huahue' o'neme'. ¹⁹“Konig oro'en adhuae'pane' on'kika'uyatenig Pablo kikahue' o'uyate. Nogpa'da o'kika'uyate. Kenpa'ti Jesús o'buey'uyate onte'ti o'noe'uy. Pabla o'manmadika'onhuahuika'uyate.” Judío huairia me'noname'ne. ²⁰Pablotaj kate ijka'apet nopoghue' ijjejo, “¿Judío huairia ontaj dakhuea' bo'huaa'nok do gobierno huairia ontaj me'tipeꝑ'po menpa' Jerusalényo e'huata' i'pak?” Pablotaj yona'mey. ²¹“Roma huakhuairi

Augustote kahue'po ke'na men'pee'.” Pabla mename'ne. Kena'po Pablotaj ijtoꝑo nogok Roma huakhuairitaj ta'mona'dik ijjejo ijta'mona'apoy. —Festoa huairia Agripataj ona'uy.

²²—Do kenpa'ti Pablotaj e'peeta' ijipaki. —Agripa Festotaj ona'uy.

—Eme'te i'peeapo. —Festoa ona'uy.

²³Eme'te huairi Agripa Bereniceere 'urua'da yudtaj huairied yudtaj on'otpo enkupopakyo on'kudnok 'urua'da on'bae'uy kenpa'ti on'kudpo sue'da huakka' sorotataj huairi kenpa'ti Cesarea jak huairiere on'kudpo. On'kuddepo, “Pablotaj yan'tokud.” Festoa o'mana'uy. ²⁴En'tokudde'te Festoa Agripaomeytaj o'mana'po:

—In huabokerektaj yan'tiahuay', Agripaomey. Huakka' judío aratbut kentaj dakhuea'ada on'huaa'po iyo Cesareayo kenpa'ti Jerusalényo “Kabueye” mona'ika'nig'a. ²⁵Kenda Pabla o'ka'uyate dakhue' ehue' o'ɛnok arakhue'dik mo'et ijnopopepo, “Roma huakhuairite e'huata' ijipaki.” Pabla oa'nok kente ijta'mona'apoy. ²⁶Roma huakhuairitaj beroba' e'ta'mona'ta' ijpaknig'a katapi' e'timadoya' nopoghue' ijjejo opudtaj ijtotiaki kenpa'ti huairi Agripa ontaj ijtotiaki. Kentaj yan'batia'pakpo kenpa'ti yan'pee'. Kenda Pabla dakhuea' yakuyetpi' a'ta'monaya'po timadoya'dik ijjeapoy. ²⁷Roma huairite Pablotaj e'ta'mona'te dakhue' ya'kiketnig beroba'te ta'monahue' ee'nayo dakhue'da e'dik o'e ijnopopey. —Festoa Agripaomeytaj o'mana'uyate.

Pabla huairi Agripataj kenda o'kika'uyate on'batia'pakuyate.

26 ¹—Kenda i'kiketnig e'batia'pakta' e'paknayo mona'. —Huairi Agripa Pablotaj ona'uyate.

Pablo huairi Agripataj o'manigba'tepo,

²—Dakhuea' o'kadhuahua'uy Judíomeya men'huaa'nok ontaj, huairi Agripa, durugda o'nonbatia'pakapone. ³Kenda judío aratbut o'noknopoe'po on'kika'. Kenpa'ti kenda kenomeya on'batia'pakika'nig o'na huadakda i'nopoenok do'taj daka' men'pee'.

Pabloa Cristotaj nopo'koreahued o'epo kenda konig o'kika'uyatenig on'batia'pakuy.

⁴Huakka' jak kente ijsi'poe'uy aya'da ijkika'uynig kenpa'ti Jerusalényo isi'poted aya'da ijkika'uynig aya'da judío aratbuta on'nopoe. ⁵Huasi'poted fariseoen huaknopoe'eri ijjunhuahuika'uy. Judío aratbut fariseonayo Apagba' e'mana' on'deretpakpo ogkika'. Kenda judío on'nopoe kenpa'ti ea'ta' e'paknayo a'dik mo'ene. ⁶“Aratbut e'bueytaj onte'ti iymanoyhuada'apoy.” Oro'en adhuea'pane'taj Apag Diosa o'mana'uyate. Kenda yoknopoenok gobierno huairia do'taj kan'pee'po men'totiakne. ⁷Oro'en Israel doce onaratbutyo' kenda o'noknopoe. Aratbut e'bueytaj onte'ti Diosa o'manoyhuada'apo. Kenda oro' judío o'nopoe kenda'po huame'noe kenpa'ti sikyo Diosen ogkika'po. Kenda do'huakon yoknopoenok sue'da judío aratbuta dakhuea'da Pablo o'kika' nama'da men'huaa'po, huairi Agripa. ⁸¿E'bueytada Diosa noyhuada'dik o'e mena'po opudomeya oknopoe'hue'dik mo'e?

Konig Pabla a'nenda Cristoen huaknopoe'eritaj o'magkika'uyate.

⁹Jesús Nazareteritaj huaknopoe'eritaj a'nenda dakhuea'da magkika'dik ijjey ijnopoedepo ¹⁰Jerusalénya' ijkika'uy. Judío sacerdote huairia kenda huaka' o'madoya'po be'yoknok huabakudaj jakyo huakka'tada ijbakudika'uy. Jesústaj huaknopoe'eritaj ijbakudika'uy. Kenoka'

en'barakde'te 'urua'da ogka' do kenpa'ti ijnopo'e'ika'uy. ¹¹Jesucristotaj kanoknopoe'batike'po huakka' kenomeytaj ijmabitbitika'uy. Nogda nogda judío en huaitake' jakya' ijmabitbitika'uy. Huakka' ijbahuadiaypo nog aratbuten jakyo a'mabitbitya'po ijbahuahuika'uy.

Pablo Cristotaj o'nopo'korea'uyatenigkon o'manbatia'pakuy.
(Hch. 9.1-19; 22.6-16)

¹²Kena'po huaknopoe'eritaj bakudaj dik beroba' judío sacerdote huairia bo'yokuyok Damasco huakka' jakyo ijhua'depo. ¹³Dagte e'hua'ete, huairi Agripa, tokhuad e'huadte niokpo huaboro'mon huakjey kurudya' do'taj be'tita'tepo. Kenpa'ti doere nogomeytaere bo'tita'tepo. ¹⁴Ken oro' aya'da sorokte okmahue'kuy. Hebreoen hua'ate ijpee'po, “¿Do'hued aratbuttaj mena'po i'magka', Saulo? O'na huata'da dakhuea' igka'ne. Diga'da igka'ne.” Kenpa' ijpee'uy. ¹⁵“¿Be'a i'e, Huairi?” Yona'uy. “Jesús ijjey. Do'taj digda megka'ne. ¹⁶Yabo', o'na do'hued kakike'po o'tiahuayea'ne kenpa'ti onte'ti do'taj i'tiahuayaponigkon kenda yamanbatia'pakika'. ¹⁷Ontaj judío aratbut nog aratbutkon egkataj o'tioka'apone kenpa'ti nog aratbutte o'ta'mona'ne. ¹⁸Kenomeya do'taj konig okpohue'a kanoknopoenke'po, dakhuea' e'kika'ada kan'nopo'kore'po konig Diosen huakjeyyo kan'hua'epo, onte'ti toto'taj nigpeehue' ka'nike'po, Diostaj kan'nigpeike'po, do'takon kanoknopoe'po, Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po kenpa'ti Diosen 'uru aratbutere Diosere kan'noeonhuahuike'po kenomeyte o'ta'mona'ne.” Jesúsa kurudya' mena'uyne.

Kenda Pabla o'tiahuay'uyunig huaboa'da o'nigpeika'uyate.

¹⁹Ken konig Jesúsa mena'uyne ijpee'uy huaboa'da ijkika'uy, huairi Agripa.

²⁰Huakkuruda Damasco huakka' jak huag'eritaj ijmanmadika'po nogok Jerusalén huag'eritakon kenpa'ti aya' Judea huadaribayo kenpa'ti nog aratbuttaj ijmanmadika'po, Diostaj yan'nopo'korea' onte'ti dakhuea' kahue' yane' onte'ti huadakda yag'kika'. Huadakda boka'nok aratbut opudtaj on'tiahuaypo on'nopo'korea'de on'nopo^oapo. Ken konig ijmanmadikika'uy. ²¹Kena'po Diosen jakyo judío aratbuta men'tog'uyne kenpa'ti do'taj e'arakta' men'pakpo. ²²Diosanayo do'taj mentihuapoknok oyda kenpa'ti daka'da ijmanmadikikay aya'tada huairitaj pai'da aratbuttabeta'. Kenpa'da kenda o'epo Moiséskudak Diosen huamanbatia'pakeriere on'timadoya'uyate kenda ijmanmadika'ikay. ²³Cristo pai'da nopo^o'dik o'epo kenpa'ti nogok bueydik o'epo kenpa'ti huakkuruda Diosa e'bueytada o'noyhuada'apo. O'noyhuaddepo, oro'en judío aratbuttaj nog aratbuttaere Diosa o'manopo'tihueke'apo kenpa'ti onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo, kenda Cristoa o'manbatia'pakapo. Kenda Moisésere Apagba' huamanbatia'pakeria on'timadoya'uyate. Kenda ijmanmadika'onhuahua'uy. —Pabloa huairi Agripaomeytaj o'mana'uy.

Jesucristotaj oknopo^o'dik yag' huairi Agripa. Pabloa o'pakpo ona'uyate.

²⁴Pablo huata'da e'tia'pakte Festoa o'okoypo:
—Konig huaseg i'epo nama'da ia', Pablo. Huakka'da i'madoya'ika'uyatepo nama'da ia'. —Festoa 'utta'da ona'uy.
²⁵—Huasegda ehue'ada nama'da ahue' ijje, 'uru huairi Festo. Huadakda ijmanay. Buttida ijmanay. ²⁶Agripa huairi iyo o'e. Aya'da ijmanbatia'paknig ke'na huadakda o'nopo^o. Kentaj daka'da

ijmanbatia'pakpo me'pukhue' ijjejo ijmanbatia'paknok iregireg kahue'ada kena'po huairi Agripa aya'da o'nopo^o daka' ijnopo^o. ²⁷¿Kenda Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate menpa' i'nopo^o, Agripa huairi? O'nopo^o ijnopo^o. —Pabloa o'mana'uyate.

²⁸—'Urua'da enapi' oknopo^oehued ijje. —Agripa Pablotaj ona'nok.

²⁹—Idamonpi' konig Cristotaj yoknopoika'nig o'nakon kenpa'ti nogomey men'peenig yanoknopoika' huabakudā' jakyo ehue'ada. —Pabloa o'mana'uy.

³⁰Pablo kenda e'manade'te Agripa huairi, Festoere Bereniceere kenpa'ti aya'da kente on'bahuadpo on'bopo ³¹nogyon o'nokbahua'uyate. A'batia'pakya'po o'nokbahua'uyate. Huayahuaya on'batia'pakpo:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'e'uy, bueyahue'dik o'ene. Kenpa'ti kudahue'dik o'ene. —On'batia'pakuy.

³²—“Roma huairia do'taj me'pee'po ijhua'apoy.” Pabloa ahue' e'eme'nayo kenpa'da oro'ka'dik ijjeayyet. —Agripa Festotaj ona'uy.

Romayo Pablotaj o'ta'mona'uy.

27 ¹Italia huadaribayo do Lucastaj Pablotere nogomeyeretaj oy mon'mata'mona' huabo'da on'nopo^oedepo sorotataj huairitaj oro'taj bo'yokuyne. Sorotataj huairien huadik Julio. Kenomey sorotataj Augusto sorotataj o'nuy. ²Huaboro' kusi'pe o'epo huakka' jak Adramitio huag'eried o'uyate. Huahua'diktada ee'te o'tiakatodepo o'kuduy. Oro' Aristarcoere o'kuddepo o'hua'uy. Aristarco Tesalónica huakka' jakyo huag'eri o'uy. Tesalónica Macedoniabayo o'e. Asia huadaribayo hua'dik o'uy. ³Eme'te huakka' jak Sidón huaboro' e'pogte o'betuy. Pablotaj huadi'da Julia o'enok Pablo huadi'enbayo

Pablo huahua'dik o'uy. Pablotaj katepi' o'paknok aratbuta yokdik o'ne'uy. ⁴Nogok Sidónya' o'hua'uy kusi'petone'te o'hua'uy. Bapoka bo'huatiakpo Chipre huagkuta'mej ope'topen okpokuy. ⁵Huadariba Cilicia kenpa'ti Pamfilia o'pokonhua'po, Mira huakka' jakyo o'tiakuy. Mira Liciabayo o'e. Mirayo o'betuy.

⁶Ayo sorotataj huairia nog kusi'petone' o'huahuay'uy. Ken Alejandría kusi'pe Italia huadaribayo o'hua'apopo. Italia huadaribayo a'huaya'po ken kusi'peyo oro'taj bo'kudá'uy. ⁷Sue'da huame'noe ijhue'da o'hua'uy. Ida huahue'dikda nogok Gnido huakka' jak o'pokuy. Huakka' o'bapoknok konig o'huatiaknok nogyon okhua'dik o'epo Creta huagkuta'mej huadariba adpen o'hua'po Salmón huakka' jak o'pokuy. ⁸Creta huagkuta'mejte kusi'peyo o'hua'po, huakka' o'bapoknok daka'da o'hua'po kente o'dikkika' Buenos Puertos o'betuy. Huakka' jak Lasea ibodte o'uy.

⁹E'hua'onhuahuade'te huakka' huame'noe e'pokonhuade'te kenme'noe judío aratbut bapohue'dik fiesta ogkika' e'pokde'te kenok e'pogte digá'da bapokdik o'énok kusi'petone'te huiyokda o'e. Ta'kotdik o'e. Pabla o'nopoepo 'uruda o'manopoea'po:

¹⁰—Oro' e'pogte o'hua'po dakhue'da o'epo ijnopoe'y huairi. Kusi'pe ehue' o'epo, kenda kusi'peyo o'batohua'nig ehue'da o'epo. Kenpa'ti oro' ta'kotdik o'epoy. —Pabla sorotataj huairitaj ona'uynig'a.

¹¹Sorotataj huairia kusi'petone' huatae'eritanayo o'nigpee'uy. Kenpa'ti kusi'pe huatohua' huairitaj o'nigpee'uy Pablotanayo sigpi' peehue' o'ny.

¹²Kenpa'ti huahuiok kusi'pe kente huabeta' dakhue'da o'uy. Hua'dik ee'nayo Fenice huakka' jak Creta huadariyo e'pogte kente sue'da bapoka o'énok Feniceyo huakka'ada e'hua'ta' on'pakuy.

E'pogte digá'nanada o'bapokonhuahua'uy.

¹³Ken e'pogyá' daka'da o'bapokpo ona'ti hua'dik o'ene on'nopoe'uy. Ken o'hua'po meyhue'da Creta huagkuta'mejyo o'hua'uy. ¹⁴Ijhuiti ehue' e'pogte e'hua'te huiyokda o'bapokuy. Diga'da o'bapokuy. Ken bapokataj on'dikka'uy Nordeste. Huagkuta'mejyan' o'tiakuy. ¹⁵Oro'taj teyda monbapoknok e'bapokte huahue'dik o'epo ogkumeonok bapokada oro'taj montohua'uy. ¹⁶Huagkuta'mej Clauda adpente e'pokonde'te bapoka sue'pi' o'batikuy. Kusi'pesi'po e'tohuika' diga'da on'baa'po hue'eyya' on'behuika'po huaboro' kusi'peyo on'huedá'uy.

¹⁷On'behuika'depo e'bijtone' kusi'petone'taj on'tihuiyigepo teyya'da ogka'uy. Kuhuade e'pog burujda o'ika' kentaj o'dikkika' Sirte. Kusi'petone' kuhuade o'beta'apo on'mame'pukpo cuperinatone' hueypate e'betika' bapoka' kusi'pe huatohua' on'huaraka'uy. Kenpa'da bapoka kusi'pe o'tohua'uyate. ¹⁸Eme'te bapoka sue'pi' batikhue' o'énok teyda o'bapokpo kenda kusi'petone' o'tohua'nok katepi' huaboa'da e'pogyo on'maenapo, ¹⁹adme'ta' kusi'petone'en kuperina e'bijtone'ere nogda nogda e'pogyo o'maena'uy, oro'en huaba'a o'maenapo. ²⁰Huakka' huame'noe niokpo kenpa'ti siokpo tiahua'yhue'da kenpa'ti diga'da o'bapoknok oro' aya'da o'bata'kotapoy o'nopoe'uy.

²¹Huakka'da huame'noe bapohue' o'énok Pabla o'bopo, o'mana'po:

—¿Mena'po do'taj nigpee'hue' mo'eme'? ¿Mena'po Creta huakka' jakya' bo'tiakme'? Nama'da o'orokme'ne. Oro' 'ikken Creta orokhue' ee'nayo oro'taj keypoda ehue' o'eynig'a kenpa'ti aya'da o'maena'nig maenahue' o'eyyeynig'a.

²²Oynayo me'pukhue' mo'ene. Kusi'petone'nayo ehue'da o'eponig'a

opudanayo sigpi' bueyhue' mo'ēapone.
²³Do Diosensi'po ijje'po Diosen ijkikay.
 Bisik Diosen huata'moneri do'te o'tiakpo,
²⁴“Me'pukhue', Pablo. Roma huairitaj
 hua'dik i'ē kenpa'ti tibo'dik i'ē. Ontaj
 Diosa daka'da bo'tioka'nok aya'da in
 kusi'peyo onere o'nenig mabueyhue'
 o'neapo.” Diosen huata'moneria
 mename'ne. ²⁵Kena'po yan'manopo'noey'.
 Dios buttida oa', daka'da ijnopōepo.
 Kenda oa'nig kenda o'ēapo.
²⁶Huagkuta'mejyo bapoka bo'tohua'apo
 kusi'pe o'betpo o'sakapo. —Pabloa
 o'mana'uy.

²⁷Botta' semana oro' e'pogte o'hua'po
 Adria e'pogte o'hua'po bapoka nogyon
 nogyon oro'taj mon'tohua'uy. Nopote sikyo
 kusi'pe huatohua'eria huadari akta'bogpe
 meyhue'da o'ede on'nopōēuy. ²⁸E'pog
 odda huanigdikaj on'nigdika'depo treinta y
 seis metros odda o'uy. Nog adyon onte'ti
 on'nigdikapo veintisiete metros odda o'uy.
²⁹Sipana'tone'a e'pogyā' kusi'petone'
 ya'sakapet on'nopōepo 'uru siro kusi'pe
 huabeta' e'bijtone' e'tinuku'tada
 huata'pakta' e'pogyo on'maena'uy.
 Huata'pakte on'tinukupo on'maena'uy.
 Botta' botta' on'maena'po onmame'puke'po
 eme' o'nonmabo'uy. ³⁰Kenoka' mehued
 o'epo kusi'pe huatohua'eria kusi'pesi'pote
 e'monta' on'pakpo huaboa'da kusi'pesi'po
 on'huaraka'po konig kusi'pe huaōjpate siro
 kusi'pe huabeta' e'enapa' nama' ogka'po.

³¹—Kusi'pe huatohua'eri
 kusi'petone'yoda ehue' eē'nayo e'huēpa'
 menpa' ehue'dik mo'ene. —Pabloa
 sorotataj huairitaj sorotataeretaj
 o'mana'uy.

³²Ken sorotataj kusi'pesi'po huaōqē'bij
 o'noktego kusi'pesi'po o'kotnok
 o'tohua'uy.

³³Sikyoedda aya'da bape'dik mo'ene.
 Pabloa o'mana'po:

—Botta' semana mo'eonhuahua'po
 bapehue' kenpa'ti tayhue'

mo'eonhuahua'po. ³⁴Sue'pi' yan'bape'
 o'nona'ne. Huagkuta'mejyo madopi'dik
 mo'ene nogtatipi' dakhuea' ogkahue'
 mo'ēapone. Nogtipi' bueyhue' o'ēapone.
 —Pabloa o'mana'uy.

³⁵Kenda o'mana'depo pan o'bapadpo
 dakiti Diostaj o'tiona'pakpo. Aya'ada
 kenteda en'tiahuyate dakiti
 o'tiona'pakdepo o'posakea'depo
 huaboa'da pan o'bape'uy. ³⁶Kenda
 on'tiahuyadepo aya'ada on'durugpakpo
 on'bape'uy. ³⁷Kusi'petone'yo huakka'da
 o'ne'uy. Doscientos setenta y seis o'ne'uy.
³⁸Dapoteya' on'bape'depo aypo bapehued
 e'pogyo on'maena'uy. Kusi'petone'
 pogkajda kaē'po on'maena'uy.

Kusi'petone' o'sakdepo o'ta'kotuy.

³⁹Ome'depo kusi'pe huaōē'eria
 huagkuta'mejtaj o'kiahue'ya e'ēada konig
 i'ako huakud kenpa'ti kuhuadba'
 on'tiahuyapo menpa' ayo hua'dik o'ey
 on'nopōepo kuhuad i'akoyo a'betya'po
 monhua', on'batia'pakpo. ⁴⁰E'bijtone'
 o'noktega'po kusi'pe siro huaōē' e'pogyo
 on'maenpo kusi'pe huabutuka remo
 on'kuj huaba'te on'tōepo kenpa'ti
 kuperina huaōjpayon hueypate on'betpo
 huaboa'da bapoka kuhuadbayon
 kusi'petaj o'tohua'depo. ⁴¹O'hua'po kente
 bothuepura e'pirukpak e'pog burujda
 o'epo i'akoyed kuhuadte kusi'petone' o'jpa
 o'huadato'po. Kenteda o'uy. Menpa'
 tohuahue'dik o'ne'uy. Huata'pakte
 huahueā' asakya'po huaboa'da
 o'saka'depo huata'pakpen.

⁴²Titikonhue'dik ka'ne'po sorotataj
 huabakuda' jakyo huaē'eritaj e'barakta'
 on'paknig'a ⁴³Pablota'pi' e'arakta' pakhue'
 o'epo sorotataj huairia, “barakhue'
 yane',” o'mana'po “kenpa'ti kenomey
 e'dopie' mo'nopōē huakkuruda yag'kot
 e'pogyo kuhuadte kan'hua'epo
⁴⁴nogomey ta'pote kusi'pe huaentej
 kenpa'ti kusi'pe hueypate yan'betpo

kuhuadte ya'nonhua'." Sorotataj huairia o'mana'uy. Ken ta'kothue' o'nepo huagkuta'mejyo aya'da on'bahua'uy.

Huagkuta'mej Maltayo Pablo o'unhua'uy.

28 ¹Oro' sue'pi' ta'kothue' o'epo kuhuadte o'epo huagkuta'mej o'dikkika' Malta huaboa'da o'nopo'uy. ²Nog aratbut kenteda o'nika'po oro'taj 'urua'da mo'to'e'uyne. Ehui' kenpa'ti juju'da o'енок huaboro ta'ak ogka'depo "ibodte yan'tibo'," mona'uyne. ³Ken sue'da ito'pi e'ay o'be'eadpo ta'akyo o'tibahuedapo Pabloa. Ta'ak jukda o'енок bihui o'orokpo Pabloen huabata' o'bokpo o'tidteyye'uy. ⁴Huagkuta'mejyo aratbut huag'eria Pabloen huaba'taj bihui o'tidteyyepo o'tioronok on'tiahuaydepo, —Ke'na aratbuttaj huabarakeri ya'etpi' e'pogyo ta'kothue' ee'tada dakhuea' ogka'nok bueydik o'e. —Huayahuaya on'batia'pakuy.

⁵Pablonayo huaba'a onhuinoka'po bihui ta'akyo o'kotuy. Pablo menpa'pi' ehue'da o'e'uy. ⁶O'iyokapo, o'bueyapopi' on'nopo'epo on'nigunhua'po ijhue'da on'nigunhua'po iyokhue'da kenpa'ti bueyhue'da on'tiahuaypo konogpa'da on'nopo'epo, "ke'na nogtida oro'en dios o'e," huaboa'da on'batia'pakuy.

⁷Huagkuta'mej huairien ta'ba ibodteda o'uy. Huairien huadik Publio o'e. Ke'nen jakyo oro'taj bo'tohua'uyne. Keyo bapa' huame'noe o'ika'po aypo bo'tobapudhua'uyne. ⁸Publioen apag dakhue'da o'epo o'digpakpo kenpa'ti o'me'surukpo onpahueduy. A'tiahuaya'po Pablo o'huahua'po. O'tiona'pakdepo o'tibata'tedepo o'yaread'uy. ⁹Pabloa e'yareadde'te aratbut on'tiahuaydepo nogda huagkuta'mej huag'eri dakhue'da o'nepo Pablotaj on'huatiakdenok kenomeytakon o'bayaread'uy.

¹⁰Katetehue'da huakka'da mo'bayokuyne oro'taj. O'hua'po kusi'petone'yo o'kudpo

oro' aya'da katepi' e'tohua'ta' o'paknok mo'bayokuyne.

Romayo Pablo okye'uy.

¹¹Ken huagkuta'mejyo bapa' puug o'ika'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Ken kusi'petone' juju'ok kenteda o'eonhuahua'uy Alejandria huakka' jakya' o'tiakuy. Kusi'petone' huagjpate e'ketka' dios Cástor kenpa'ti e'ketka' dios Pólux o'uy. ¹²Siracusa huakka' jakyo o'tiakuy. Siracusa kusi'pe huabeta' o'uy. Kenteda bapa' huame'noe o'uy. ¹³Ona'ti o'hua'po kubogte meyhue'da o'hua'po Regio huakka' jakyo o'tiakuy. Eme'te huata'pakyan o'bapoknok ida o'hua'po eme'te Puteoli huakka' jakyo okye'uy. ¹⁴Keyoda sue'da huama'buy Cristo huaknopoe'eritaj o'huahuaynok. "Oro'eri nogtida semana yanika'." Mona'uyne. Nogok Romayo dagte oro' o'hua'uy. ¹⁵Pablomey dagte on'tiakpo huaknopoe'eri huama'buya Romaya' on'tipe'epo oro'taj dagte a'de'ya'po Romaya' o'norokpo Foro Apio huakka' jakyo sue'da huakka'mon on'tiakuyate. Noga Tres Tabernasyo on'tiakuyate. O'batiahuaydepo Diostaj dakiti oa'uy Pabloa kenpa'ti Diostaj o'durugpakuy. ¹⁶Romayo o'tiakdepo sorotataj huairia huamatojka'eritaj guardia huairitaj o'bayokuy. Pablotanayo bayokhue' o'uy. Nog aratbuten jakyo Pablo ika'dik ya'e' huairia ona'nok nogtida sorotataj o'tojka'uy.

Romaya' Pabloa o'manmadika'uy.

¹⁷E'tiakde'te bapa' huame'noe e'pokde'te, "judío huairitaj yan'batotiak." Pabloa o'mana'uy. On'kupopakondepo, —Judío aratbuttaj dakhuea' kahue' ee'tada kenpa'ti kenda oro'en adhuea'pane' ogkika'uyate dakhue' huahue' ee'tada judíomey do'taj teyda men'to'epo Roma huairitaj Jerusalényo

men'yokuy, egomey. ¹⁸Roma gobiernoen huairi do'taj o'batia'pakdepo do'a dakhuea' kahue' iijenok bueyhue'dik iijenok do'taj e'oroka'ta' e'pakada ¹⁹Roma gobierno huairitaj "keje', orokahue' yane'," judfoa o'nona'nok, "Huakhuairitaj Romayo be'ta'mona'. Ke'na do'taj me'pee'," yona'uy. Judío aratbuttaj katepi' dakhuea' ogka' ahue' ee'pi' kenpa' yona'uy. ²⁰Konigepo opudtaj kan'tiake' onhuua'ne. Opudtaj a'batiahuayya'po a'manbatia'pakya'po kan'tiake' onhuua'ne. Konig oro' judío aratbut oknopoe'po o'bueydepo nogok onte'ti o'noepoy, oknopoy, do'huakon kenda yoknopoenok iya'kon do'taj sirobia on'tinuku'ika'. —Pabloa o'mana'uy.

²¹—Judea huadaribaya' ontaj e'timadoya' beroba' ba'ehue' o'emey kenpa'ti judío aratbut Judeaya' on'tiakme', "Pabloa dakhuea' o'ka'," nogatipi' huaahue' mo'eme'ne. ²²Nogyon nogyon nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huabada Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhue'da o'ne on'bahuua'nok kena'po kenda iknopoenig oro' e'peeta' o'paki. —Judío huairia Pablota' o'nona'uy.

²³Nog huame'noete o'tiakapoy, o'nona'po. Ken huame'noe emede'te Pablo e'huae'yo judío on'batiakuy. Sikyoedda huaboa'da o'manbatia'pakpo bisik o'batikuy. Aratbuta Jesús Huairitaj yan'nigpeika'apet. Moisés kudaka kenpa'ti Apagba' huamanbatia'pakeria Jesústaj on'timadoya'uyate. Pabloa o'mana'uy. ²⁴Noga buttida oa' o'noknopoe'uy. Nogomeyanayo buttida oa' oknopoe'hue' o'nuy. ²⁵Onpapayo' nopoe'hue' o'nepo huaboa'da yan'bahua'apet, Pabloa o'nopoe'po nogitimon o'mana'po:

—'Urua'da Isaías oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uyate, Isaías Diosen huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'nopoe'a'nok Isaías a o'mana'po:

²⁶Judío aratbutte yahuati' in konig yamanati': Ona'ti ona'ti do'hued hua'a mo'peunhuahuika'aponig'a noponkahue' mo'ika'apone. Ona'ti ona'ti bo'tiahuayonhuahua'aponig'a nopogkahue' mo'ika'apone. ²⁷Opud eknopoe'ta' pakhue' mo'ene. Nigpeehue' mo'ene. Diosen hua'a e'tiahuayta' pakhue' mo'ene. Kena'po tiahuayhue'dik mo'ene, peehue'dik mo'ene nopoenkahue'da mo'ene. O'nen dakhuea' e'ka' me'nopo'tihueke'po Diostaj nopo'koreahue' mo'ene.

Isaías a o'mana'uyate. ²⁸Oy judío ehue' nog aratbuttaj Diosa o'manopo'korea'apo o'manopo'tihueke'apo onte'ti kurudyo o'manoeahuahuika'apo. Kenomeynayo on'nigpeika'apo. Kenda yan'nopoi'ka'. —Pabloa judío huairitaj o'mana'uy.

²⁹Pablo kenda eade'te judío huayahuaya on'batia'pakonpo on'bahua'uy.

³⁰Ken jakyo e'tayhuayyak ke'nen huakupe o'yokika'po o'ika'uy. Botta' huabayok o'ika'uy. Kenomey a'ta'huadeya'po en'tiakte yan'kud o'mana'ika'uyate. ³¹Me'pukhue'da o'epo Jesús Huairitaj yan'nigpeika'. O'mana'ika'uyate. Kenpa'ti daka'da Jesucristo Huairitaj huadak hua'a o'manmadikika'uy, 'uruu'da o'manmadika'po. "Kenda manmadikahue'dik ya'e'." Be'api' onahue' o'nuyate, ken.

ROMANOS

Roma huakka' jakya' huaknopog'eriomeytaj Pabloa o'manigmadoya'uyate.

Roma huaknopog'eriomeytaj Pabloa
o'manigmadoya'uyate.

1 ¹Do Pabloa on'nigmadoya'ne. Jesucristoen huanaba' ijnigpeikay. Diosen huadak hua'a, Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa do'taj bektie'po me'ta'mona'uyne.

²Huadak hua'a Jesucristotaj a'ennanada Diosa o'manbatia'pakuyate. Jesucristo tiakhued Apag Diosba'te on'nigmadoya'uyate. ³Diosen huadak hua'a Jesucristo Huairi Diosen Huasi'po aratbuten huaso'nigda o'si'poe'uyate. David huairien adhuea' huayayo o'uyate. David Israel aratbuten huairi o'uyate.

⁴Dios teyda o'epo Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Konigepo Diosen Huasi'po o'epo teyda o'epo Diosen Nokirega' mo'manopog'a'ika'ne.

⁵Jesucristo oro'en Huairia me'tinepahui'po do'taj huakka'da bo'tihuapokika'ne. Aratbut nogbaya' nogbaya' Jesucristotaj kamaknopog'ike'po kenpa'ti Diostaj kan'nigpeike'po do'taj Diosa bektie'ea'uyne kenpa'ti me'ta'mona'uyne. ⁶Konigepo nogbaya' nogbaya' Jesucristotaj huakka'nanada o'noknopog'edenok. Opudomey Romano huag'erikon Jesucristoen mo'ene.

⁷Opudomey Roma huaknopog'eritaj Diosa di' mo'maepo "Do'huedyo' yanikati' yag'kikati'." Diosa mona'de'uyne.

Oro'omeyen Apag Dios Jesucristo Huairiere opudomeytaj kamatinepahui'po daka' kabatihuaopokike'po kenpa'ti kamanoe'yike'po ken konig on'nigtona'pakika'nig on'nigmadoya'ne.

**Pabloa Romayo huaknopog'eritaj
e'bata'huade'deta' o'pakuyate.**

⁸Huakkuruda o'nona'ne. Opudomey Romaya' huaknopog'eri Diostaj Jesucristotaere daka' moknopog'ika'nok kenpa'ti mo'nigpeika'nok nogbaya' nog huadaribaya' nogya' nogya' aratbut opudomeytaj mo'tipe'edenok konig daka' moknopog'ika' mo'tinopog'edenok. Konigepo Jesucristo kenda o'paknok dakiti Diostaj yonay. ⁹Opudomeytaj ijtiona'pakika'nig Diosapi' kenda buttida me'tinopog'ene. Diostaj diga'da ijnigpeika'po Diosen Huasi'potaj Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. ¹⁰Opudomey Romayo huaknopog'eritaj e'bata'huade'ta' ijpakika'nig'a huahue'dik ijikay. Diosa kahuea' e'tinopog'nayo ijhua'apoy. Konigepo ijtiona'pakikay. ¹¹Opudtaj eta'huade'ta' ijipaki. Kenpa'ti opudtaj e'tiahuya'ta' ijipakpo Jesucristoen huadak hua'a nogiti nogiti kanoknopog'ike'po opudomeytaj e'tihuapokta' ijipaki. ¹²Huayahuya' nogiti nogiti daka' huaknopog'ika' a'batihuapokeya'po opudtaj e'bata'huade'ta' ijipakikay.

¹³Konig nog aratbuttaj Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakonhua'nok

huakka'nada on'manopo'korea'uypo on'maknopoe'uy. Opudomey konigiti Romayo huage'eri sue'da oknopoghue' huage'eritaj a'manopo'koreaya'po Jesucristotaj huaboa'da a'maknopoeaya'po kenpa'ti opudomey huaknopoe'eritaj nogiti daka' huaknopoe' kenpa'ti nogiti huanigpee' a'batihuapokikaya'po nogok nogok opudte ijhua'apoy ijnopoe'ika'nig'a huahue'dik ijika'uy. Oydapi' huahue'dikda ijje. Kenda e'manopoea'ta' ijpaki, egomey. ¹⁴Aya' arabutpada kenpa'ti arabut huakka'da en'nopoe'tadapi' kenpa'ti arabut sue'da en'nopoe'tada Diosa me'ta'mona'uynok Jesucristoen huadak hua'a manbatia'pakdik ijikay. ¹⁵Konigepo opudomey Romayo huage'eritakon Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakta' ijjeretpaki.

**Jesucristoen huadak hua'a arabut
eknopoe'nayo Diosa dakhuea' e'ka'
manopo'yarea'dik o'e.**

¹⁶Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte aya'da arabut eknopoe'nayo Diosa dakhuea' e'kika' manopo'yarea'dik o'e. Huakkuruda judfo huaknopoe'eritaj o'manopo'yarea'. Onte'ti nog arabuttaj o'manopo'yarea'. Konigepo Jesucristoen huadak hua'ataj e'manbatia'pak tobirahue' ijje. ¹⁷Jesucristotaj eknopoe'yo'da oro'omeytaj huadaknopoda e'huage'taj Diosa bo'tinopoe'po kenere mo'noeanhuahuika'apone. Kenda Diosen huadak hua'a o'manmadikika'. "Jesucristotaj huaknopoe'eri huadaknopoda e'huage'taj Diosa o'matinopoe'po kurudyo kenere o'manoeanhuahuika'apo." Apagba'a oa'uyate.

**Arabutata Diostaj pakhue' o'nepo kenpa'da
dakhuea'nada ogkika'.**

¹⁸Aya'ada Diostaj e'nigpeeta' pakhue' huage'eri kenpa'ti buttida hua'a e'nopoe'ta'

pakhue' huage'eria dakhuea' ogkika'nok Diosa huiyoknanada dakhuea'da castiga magka'dik o'eapo o'nopeene.

¹⁹Kenomeytaj Diosa buttida o'e Diosa e'manopoea'tada Diostaj daka' oknopoe'dik e'cada, ²⁰oro'en huakpoa Diostaj tiahuyhue'dik ee'pi' kenda a'න්නanada Diosa o'ka'uyatenig o'tiahuyapo oknopojika'dik o'ene. A'න්නanada siokpo niokpo puug huadari aya'tada Diosa o'ka'uyate. A'න්නada kenpa'ti oyda kenda Diosa o'ka'uyatenig tiahuyaidik o'nepo Dios teynanada o'e kenpa'ti Dios Huairida o'ika' oknopoe'dik o'nenig'a. "Diostaj oknopoghue'dik ijje," ahue'dikda o'ne dakhuea' huaka'eria.

²¹Kenda Diosa o'ka'uyatenig dakhuea' huaka'eria on'tiahuyapo Diostaj o'noknopoenig'a. "Dios Huairi i'e. Aya'nada i'ka'uyate. Huadakda i'ene. Dakiti Dios." Ken konig onikahue' o'nika'uyate. Konig huasegda dakhuea'da on'nopojika'po buttida e'nopoe' nopoghue'da o'nika'uyate. ²²"Huakka'da o'nopoe. Daka' o'nopoe." On'batia'pakuyatenig'a huasegda o'nuyate. ²³Urunanada o'ika' Dios. Kurudyo o'ika'. Teynanada o'ika'po bueyhue'dikda o'noeanhuahuika'apo. Diostaj o'noknopoe'batikpo huaboa'da noehue' e'ketka' dios ogkika'uyate. Ken konig huabokerekada ogkika'uyate. Bakoy e'ketka', bihui e'ketka', ojpai' botta' botta' hua'itakpi' e'ketka' ogkika'uyate. Oro'en dios o'e nama'da on'nopojika'uyate.

²⁴Konigepo dakhuea'da kan'nopojike' nama'da kan'eretpakike' huayahuyaya dakhuea' kagkike' Diosa o'nopoe'uyate. ²⁵Dios Huairitaj onte'ti eknopoe'ta' pakhue' o'nepo e'ketka' diostaj huaboa'da on'eretpakika'uyate. Kenda Diosa o'ka'uyate on'tiahuyayika'nig on'eretpakika'uyate. Diosa aya'da o'ka'uyatenigyo'da Diostanayo sigpi'

pakhue' o'nika'uyate. Dios aya'da huaka'eritayo'da "Urua'nanada o'e, dakiti Dios." Aya'ada kan'batadi'kea'ike'.

²⁶Konigepo kenpa'da dakhuea' kagkike' Diosa o'nopoepo dakhuea' huaka'eritaj kenpa'da o'maenon'uyate. Konig birae'dik ogkika'po ettone'a huatoe'taj pakhue' o'nepo o'nenpo huabot ettone'a huayahuaya on'eretpakpo dakhuea'da ogkika'uyate. ²⁷Huabokerekakon huatoe'taj o'nenpo huabotbokereka' on'eretpakpo dakhuea'da ogkika'uyate. Ken konig ogkikapo birae'dik o'ne. Dakhuea'nanada ogkika'nok konig Diosen castiga huaso'ada dakhue'nanada o'nepo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo.

²⁸Ken hueretda Diostaj eknopoe'ta' pakhue' o'nenok dakhuea'da kan'nopoike'po dakhuea' kagkike' Diosa o'maknopoe'po kenpa'da o'maenon'uyate. ²⁹Kenomey kenpa'da dakhue'da e'kika'ta' on'eretpakika'. Huabokerek ettone'ere huayahuaya dakhuea'nanada ogkika'. Kenda on'eretpakpo nogpa'da dakhuea'da ogkika'. Huakka'nada e'tamaeta' o'deretpakika'. Dakhuea'nada on'nopoika'. Digda on'bahuahuayika'. On'mahuadiaypo on'barakika'. Huayahuaya on'maboyika'. Nama'da huamana'eri o'nika'. Digda on'mahuadiayika'po dakhuea' ogkika'. Digda on'mahui'ika'. ³⁰Nogomeytaj dakhuea'da on'bahuaa'ika'. Diostaj on'huadiayika'. Huabatidike'eri o'nika'. Huata'da huapakeri o'nika'. Nogda nogda dakhue'dikda on'nopoika'. Apagtaj huayetapi' nigpeehue'dik o'nika'.

³¹Katepi' Diosenpi' nopugkahue'da o'nika'. "Do kenda ijka'apoy," ea'ada kahue'ada nogda ogkika'apo. Nogomeytaj huadi'da maehue' o'nika'. E'manoeynoeyta' pakhue' o'nika'. Pai'da aratbuttaj matinepahuihue'da o'nika'.

³²Ken konig dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy. Kenpa'da bueydik o'neapo.

Diosa o'mana'uyate. Kenomey kenda daka' e'nopoada nogiti nogiti dakhuea'da ogkika'po kenpa'ti nogomeya konigti egkika'nayo durugda o'nika'apo.

"Dakhuea' o'ka'uy." Betapi' Diosa e'huaa'nayo buttida o'bahuaa'.

2 ¹Konigepo o'na be'api' mo'epo "Dakhuea'da o'kame'." Nogtaj e'huaa'nayo "kenda donayo kahue' ijjemey." Diostaj onahue'dik mo'ene. Konigti dakhuea' i'kikame'ne Diosa mo'tinopoepo castiga ogka'dik mo'epone. ²Dakhuea' huaka'eritaj "dakhuea'da ogka'uy," Diosa buttida o'matinopoepo castiga o'magka'apo. ³"Nogomeya dakhuea'da ogkika'." O'napi' e'bahuaa'ada konigti dakhuea' e'kika'ada Diosa do'taj castiga ogkahue' me'epone noppehue' mo'ge. Dapi' Diosa castiga mogka'apone. ⁴Diosa di'nanada mo'ika'po ijhue'nanada castiga ogkahue' mo'edenok castiga ogkahue' mo'epetpi' kenda nama'da noppehue' yane'. Diosa di'nanada mo'epo mo'tinepahui'nok nopo'korea'dik o'ene. Kenpataj yan'nopoe'. ⁵Opuomeyipi' Diostaj eknopoe'ta' pakhue' mo'enek Diosa mo'tinepahui'ne mo'peedenig'a nopo'koreahue' mo'epo nogiti nogiti dakhuea' bo'kika'nok nogiti nogiti Diosa castiga ogka'dik mo'epone. Kene'huaya' huame'noete castiga o'magka'apo. ⁶Be'api' sigda dakhuea' e'kuynayo sigda castiga o'magka'apo. Nogapi' huakka'mon dakhuea' e'kuynayo huakka'mon castiga o'magka'apo Diosa. Kenpa'ti be'api' o'nopo'korea'depo huadakda e'kika'nayo Diosa huadakda o'manigka'apo. ⁷Kenomeya kirigayo' Diostaj on'nigpeika'po huadakda ogkika'po Diosere kurudyo 'urunanada e'noeonhuahuika'ta' on'pakpo "Huadakda bo'kika'," Diosa ena'te e'peeta' on'pakpo Diosere kurudyo on'noeonhuahuika'apo.

8.⁹Nogomeynayo huata'da huaeretpakeri Diosen buttida hua'a nigpeehue' huae'eri dakhuea' huaka'eritaj Diosa diga'da o'mahuadiaypo diga'da castiga o'magka'apo. Pai'nanada on'manopo'unhuahuika'apo. Judío dakhuea' huaka'eri huakkuru pai'da on'manopo'unhuahuika'apo. Nog aratbutakon pai'da on'manopo'unhuahuika'apo. ¹⁰Huadakda huakika'eri Diostaj huanigpeika'eritanayo Diosa o'manoyhuada'apo. Diosere 'urunanada on'noehnuahuika'apo. "Huadakda o'ne." Diosa o'bahuua'apo. Durugnopoda o'neonhuahuika'apo. Judío huadak huaka'eritaj huakkuru Diosa 'urua'da o'manigka'apo. Kenpa'ti nog aratbuttaj 'urua'da o'manigka'apo.

¹¹Diosa aya' aratbuttada konigti o'batiahuyika' konigti o'manopokie'ika'. Judíotaj kenpa'ti nog aratbuttaj castiga o'magka'apo. ¹²Moisésenba'taj nog aratbut peehued o'nika'po dakhuea' egkika'nayo "Moisésenba'taj nigpeehue' mo'ika'uynok castiga magka'dik ijjej," Diosa kenomeytaj manahue' ee'pi' kenpa'da mabueydik o'neapo. Judío aratbutnayo Moisésenba' e'peedeada dakhuea' egkika'nayo "Moisésenba' nigpeehue' mo'ika'uynok diga'da castiga magka'dik ijjej," Diosa o'mana'apo. ¹³Kenpa'ti Moisésenba'taj e'peeyoda huae'eritaj "huadakda o'ne" Diosa bahuuahue' o'ea'po kentada huanigpeika'eritanayo "huadakda o'ne" Diosa o'bahuua'apo. ^{14,15}Nog aratbuta Moisésenba' ba'toehue' e'ea'da huanopoya'da on'nopoe'po konig Diosa o'paknig egkika'nayo Diosen hua'a huanopoya'da on'nopoe. Huadak ogka'po on'nopoe'apo. Dakhuea' ogka'po on'nopoe'apo. ¹⁶Jesucristoen huadak hua'a ijanmadikika'nigda nogok kene'huaya' huame'noete iregiregte aya'da aratbuten dakhuea' e'kika' Dios

Jesucristoerea kenda on'manopoea'po castiga on'magka'apo.

Judío aratbut Moisésenba' e'manmadikika'ada nigpeehue'da o'nika'.

¹⁷"Judío aratbut o'ey. Moisésenba' o'nopoe. Oro'omeyen Dios kurudyo o'ika'." Opu'domey judíomey mo'batia'pakika'nig'a ¹⁸Moisésenba' daka' mo'nopoe'po kenda Diosa o'pak mo'nopoe'po huadakda o'e mo'nopoenig'a. ¹⁹Kenpa'ti nog aratbut Diostaj oknopoe'hue' huae'eri o'ne. Konig ekpobig huae'eri o'nika'. "Kentaj Dioste o'batohua'apet." Opu'domey judío aratbuta daka' mo'nopoi'ika'nig'a. Kenpa'ti nog aratbut konig sikkiregyo huae'eritaj "Diostaj o'maknopoea'apoy. Konig Diosen huakjey o'ey." Kenda daka' mo'nopoi'ika'nig'a. ²⁰Apagba' buttida hua'a o'e. Buttida huanopoe' o'e. Opu'd judío aratbut Apagba' mo'nopoe'po nopoe'hue' huae'eritaj kenpa'ti huasi'potaj manmadika'dik o'ey mo'nopoenig'a. ²¹Nog aratbuttaj mo'manmadikika'nig'a mena'po huata'da onmadikahue' mo'e. "Berehue' yane'." Mo'mana'ika'nig'a opudaded mo'berika'ne. ²²"Nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'." Mo'manika'nig'a opudaded nogen huatoe'taj mo'bakdejika'ne. Dios e'ketka'taj o'huadiayi boa'ika'nig'a huakupe katapi' bo'eretpakpo dios e'ketka' jakya' mo'berika'ne. ²³Moisésenba' huakka'da o'paki. Huadakda o'e. Nigpeika'dik mo'ene. E'batia'pakika'ada nigpeehue' mo'ika'nok Dios dakhue'da o'e aratbuta o'noknopoe. ²⁴Opu'd judío aratbuta Apagba'taj nigpeehue' mo'ika'nok "Dios dakhue'da o'e." Nog aratbuta on'batia'pakika'. Kenpa' Apagba'te oa'.

²⁵Opu'domey judío aratbut Moisésenba' e'nigpeika'nayo huabokereksi'dak mo'nigoktegika'ne. Diostaj kenda

huadakda o'ē. Diosen aratbut o'ne aratbuta nopoi'ka'dik o'neapo. Moisésenba' nigpeehue' e'ika'nayo konig okteghue'onig huaē'eri mo'ene, konig nog aratbutda mo'ene, konig Diosen aratbut ehue' mo'ene. ²⁶Nog aratbut judío ehue' huaē'eri huasi'dak nigokteghue' ee'pi' Moisésenba' e'nigpeika'nayo konig judío huanigoktegerionig o'ne. Diosensi'po o'ne. Diosa o'matinopoē. ²⁷Opuđ judío huanigsi'dakoktegeri mo'epo Moisésenba' e'toēada nigpeehue' e'nika'nayo nog aratbut huasi'dak okteghue' huaē'eri Moisésenba' huanigpeika'eria "Judío huanigoktegerianayo Diostaj dakhuea'da ogkika'," on'huaa'apo. ²⁸Judío e'si'poē'nayo kenpa'ti huasi'dak ektegnayo hueretda judío o'epo, Diosensi'po o'ē. Diosa nopōehue'dik o'ē. ²⁹Huanopoya'da on'eretpakpo Diostaj huanigpeika'erinayo hueretda judío aratbut o'ne. Diosen aratbut o'ne. Diosa o'matinopoē. "Huadakda o'ne." Aratbutanayo ahue'dik o'ne.

3 ^{1,2}Judío aratbut ee' huadakda o'ē. Kenpa'ti huabokereksi'dak e'nigokteghue' huadakda o'ē. Diosa judío aratbuttanayo Apagba' kan'tōē'po o'bayokuyate. Apagba' kan'nigpeike'po o'bayokuyate. ^{3,4}Huakka'mon oro' judío aratbuta Diostaj oknopōehue' ee'nayo nigpeehue' ee'nayopi' Diosnayo kenpa'da buttida oa'ika'. Kenda oa'de o'kika'. Aratbut aya'ada da huaa'eri ene'pi' Diosnayo buttida oa'ika'. Davida kenda o'manigmadoya'uyate. Oa'po:

Diosen hua'a buttida o'ika'. Aya'ada a'dik o'nika'apo. Kenpa'ti aya'da Diosa o'kika' huadakda o'ē. Aya'ada a'dik o'nika'apo. Apagba'te Davida oa'uyate.

⁵Oro'omey judío aratbut dakhuea' e'kika'te aya'da Diosa o'kika'po huadakyoda o'kika' aratbuta on'tinopoi'ka'po konigepo Diosa

oro'omeytaj castiga ogkahue'dik mo'ēapetpi'. Huakka'mona nama'da mo'nopoetpi'. ⁶Diosnayo huadakyoda o'kika'po judío aratbuttaj castiga magka'dik o'ēapo. Kenpa'ti huadakyoda o'kika'po kene'huaya' huame'noete aya' aratbut dakhuea' huaka'eritaj castiga magka'dik o'ēapo. ⁷Oro' da e'ika'te Diosata buttida oa'ika'po huadaknada o'ika' aratbuta tinopōē'dik ya'neapet. Oro'taj Diosa castiga ogkahue'dik mo'ēapetpi'. Kenda huakka'mona nama'da mo'nopoetpi'. ⁸Konigepo "Oro' dakhuea' o'kika'nok Dios huadakda o'ē. Aratbuta on'nopōepo dakhuea' mogkika'." Pabla o'manmadika'. Sue'ada judíoa nama'da men'huaa'nok kenomeytaj Diosa castiga o'magka'apo.

Aya'ada dakhuea' huaka'eri o'ene.

⁹Oro' judío aratbut huadakda o'ey. Nog aratbut dakhue'da o'ne. Kenpa' Diosa tinopōehue' mo'ene. Aya'ada dakhuea' huakika'eri o'maene. Judíopi' nog aratbutkon dakhuea' huakika'eri o'ne. Kenda ijja'demey. ¹⁰Kenpa'ti Diosba'te: Huadakda aratbut ehue'da o'ne.

Aratbut huadak nogtipi' ehue' o'ne.

¹¹Aya'ada Diostaj oknopogkahue'da o'nika'. Aya'ada Diostaj pakhue' o'nika'. ¹²Aya'ada o'noknopōebatikhe onte'ti Diosen kikahue' o'nika'. Dakhuea'nada ogkika'. Huadakda e'kika' sigpi' ehue'da o'ē. Aya'ada Diostaj nigpeehue'ada dakhuea' ogkika'.

¹³Kenpa'da dakhue'da hua'ayo' on'da'ika'. Da on'da'ika'. On'batidike'ika'. Huasokpa konig kubarak o'nokbetahue'onig konig pagnada o'nika'. Konig bihui e'buey'urua dakhuea' ogkika'nig ken konig ia' on'mahuia'ika'po dakhuea'nanada on'magkika'.

¹⁴Dakhue'dikda on'bahuua'ika'.

Kenpa'ti on'mahuadiaypo on'maboy'ika'. ¹⁵Diga'da on'bahuahuaypo idada on'barakika'. ¹⁶Nog aratbuttaj dakhuea' on'magkika'po pai'nada on'manopo'ea'ika'. ¹⁷Huayahuaya manoeynoeyhue' o'nika'. ¹⁸Diosa castiga egka'taj okme'pukhue' o'nika'. Diosa'ba oa'.

¹⁹“Diostaj nigpeehue' ijikamey. Dakhuea' ijikika'uy. Diosa castiga ogka'dik me'epone.” Judío aya'daribayo huag'eriere kan'nope'po Diosa Diosba'te judío aratbuttaj o'mana'ika'. Kenda o'nope'ene. ²⁰Moisésenba' o'nigpejika'nok “huadak mo'ene.” Diosa nogtitapi onahue' mo'epone. Moisésenba' nigpejikhue'dik o'epo dakhuea' huaka'eri o'ene. Moisésenba'a mo'nopeane.

“Okkahuea'depo huadakda mo'ene.”

Jesucristoen huaknopoe'eritayo'da Diosa mana'dik o'e.

^{21,22}Jesucristotaj aya' Diosen huamanbatia'pakeri Moiséserea on'timadoya'uyate. Jesucristo oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate. Aya' Moisésenba' nigpejikhue' ee'pi' “Okkahuea'depo huadakda mo'ene,” aya' Jesucristoen huaknopoe'eriomeytaj Diosa ona'dik mo'ene. Judíomeytaj kenpa'ti nog aratbuttaj konigti ona'dik mo'ene. ²³Nog aratbut oro' judío aratbutpi' aya'ada dakhuea' ogkika'. Konig Diosa bo'tipaknig kahue'da o'enok Diosa kabakkahue'po Jesucristotaj oknopoe'dik o'ene. ^{24,25}Diosa oro' dakhuea' huaka'eritaj huakka' di' mo'epo mo'tinepahui'po Jesucristotaj mo'nigta'mona'uyate. Aratbuta dakhuea' egkikak kamanigbueye'po mo'nigta'mona'uyate. Oro'omeytaj kamanopo'yare'po Diosa o'paknok Jesucristo mo'nigbuey'uyate. Jesúsá mo'nigbuey'uyunok oro'omey

huaknopoe'eritaj katetehue'da bokkahuea'ika'ne kenpa'ti “huadakda mo'ene,” Diosa monika'ne. Kenpa'ti Jesucristo dakhuea' huaka'eritaj mo'nigbuey'uyunok Diosa huadakda o'epo a'neneritaj o'bakkahuea'ika'uy o'nope'ene. ²⁶Konigti Jesucristoa

mo'nigbuey'uyatenok oy Jesucristoen huaknopoe'eritaj Diosa huadaky'o' e'huag'e' mo'ea'po “bokkahuea'depo huadakda mo'ene,” ona'dik mo'ene.

^{27,28}“Moisésenba' o'nigpejika'nok Diosa mo'manopo'yarea'ne,” oro'a ahue'dik o'ene. Jesúsá mo'nigbuey'uyate oknopojika'nok Diosa bokkahuea'po “huadakda mo'ene,” monika'ne daka' o'nope'ene.

²⁹Judío aratbuttayo'da Diosa o'manopo'yarea' sue'ada nama'da yan'nope'tpi'. Kenpa' nopogehue' yane'. Nog aratbut judío aratbuttere Diosa o'manopo'yarea'ika'. ³⁰Dios nogtida o'epo judío huaknopoe'eritaj o'bakkahuea'po “huadakda mo'ene,” o'manika'po nog aratbut huaknopoe'eritakon o'bakkahuea'po “huadakda mo'ene,” o'manika'. ³¹Jesucristotaj oknopoe'po Moisésenba'taj nigpejikhue'dik o'ene. Sue'ada nama'da yan'nope'tpi'. Jesúsátaj oknopoe'po Moisésenbapi' huadak o'e o'nope'po Diostaj o'nigpejika'y.

Abrahama Diostaj oknopojika'uyatenok “Abraham huadakda me'taene.” Diosa oa'uyate.

4 ¹Abraham Israel aratbuten adhuea'pane'taj mon'diknopogatu. ²Abraham huadak o'kika'nok “huadakda o'e,” Diosa ahue'dik o'e. “Huadakda ijky,” a'dik ee'pi' Diostanayo kenpa' ahue'dik o'uyate. ³Diostaj Abraham oknopojika'uyatenok “huadakda o'e,” Diosa ona'uyate. Apagba'te kenpa' oa'. ⁴Be'api' huairien e'baa'nayo huairia huakupepi' bayokdik o'nika'. Katetehue'

o'yokne ahue'dik o'ē. En'baa'te huakupepi' bayokdik o'ē. ⁵Moisésenba' oro'omey o'kika'nok "huadakda mo'ene," Diosa onahue'dik eē'tada oro'omey dakhuea' huaka'eri e'ēada Jesucristotaj oknopōenok Diosa bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'ne. ⁶Aya'ada Moisésenba' ogkika'nok "huadakda mo'ene," Diosa ahue'dik o'ika'. Diostaj o'noknopōika'nok dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," Diosa o'manika'nok durugnanada o'nika'. A'nennada Davida Apagba'te o'batia'pakuyate:

⁷Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa e'bakkahueade'te durugnanada o'ne. ⁸"Yokkahuea'dey, castiga magkahue' ijjeapoy." Kenomeytaj Diosa e'manade'te durugnanada o'ne. Kenda Diosba'te Davida oa'uyate.

⁹Judío aratbut huabokereksi'dak ektectaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'nok durugda o'ne. Nog aratbut judío ehue'taj huabokereksi'dak okteghue' huāe'eritaj Diosa o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'nok durugda o'ne. Abraham Diostaj oknopōika'nok Diosa okkahuea'po "huadakda i'ene," Abrahamtaj ona'uyate o'nona'dene. ¹⁰Abraham huabokereksi'dak okteghued eē'ted Diosa Abrahamen dakhuea' e'ka' okkahuea'uy. "Huadakda i'ene," Diosa ona'uyate. ¹¹Huakkuruda Diostaj Abraham oknopōika'nok "huadakda i'ene," Diosa ona'uyate. Kenyo' aratbut kan'nopōike'po huasi'dak yakteg Abrahamtaj Diosa ona'uyate. Konigepo aya' aratbutda huabokereksi'dak okteghue' e'ēadapi' Diostaj o'noknopōenok "huadakda mo'ene," Diosa manika'dik o'ē. Abraham kenomeyen apag konig mo'taene. ¹²Judío huabokerek on'si'dakoktegedepo konig

Abraham huasi'dak okteghued o'ēpo Diostaj daka' oknopōika'uyatenig konigti o'noknopōika'po Abraham kenomeyen Apag konig on'tae.

Abraham do'taj oknopōika'nok "aya' huadari ontaj o'nen huayayotaere ijbayokapoy, Abraham," Diosa ona'uyate.

¹³Abraham Moisésenba' o'nigpeika'uynok "aya' huadari on'taj o'nen huayayotaere ijbayokapoy, Abraham," Diosa onahue' e'uyada Abraham Diostaj daka' oknopōika'nok "huadakda i'ene," kenpa'ti "aya' huadari ijbayokapoy," Diosa ona'uyate. ¹⁴"Huadakda mo'ene," Diosa mone'po aratbuta Moisésenba'taj on'nigpeika'nok "huadakda mo'ene," Diosa onahue' o'maeapo kenpa'ti huadari bayokhue' o'maeapo. Huaknopōe'eritayo'da o'bayokapo. ¹⁵Moisésenba' en'nigpeika'nayo "huadakda mo'ene," Diosa mona'apet huakka'mona nama'da on'nopōenig'a Moisésenba' nigpeikahue'dik o'nenok Diosa castiga magka'dik o'maeapo. Nogomey Moisésenba'taj peēhuedda o'nepo Moisésenba'taj dakhuea' kahue'dik o'nika'.

¹⁶Diosen kahued eē'ted Dios o'pakpo "huadakda mo'ene," Abrahamen adhuea' huayayo huaknopōe'eri aya'tada Diosa o'mana'. Moisésenba' huanigpeika'eritaj kenpa'ti Abrahamonig huaknopōe'eritaj "huadakda mo'ene," Diosa o'mana'. Konig Abraham oknopōika'uyatenig aya'da oro'omey oknopōika'po Abraham konig oro'en apag o'ika'. ¹⁷"Huakka' huadaribayo huāe'eria do'taj me'noknopōeapone. O'na meknopōika'nig konigti me'noknopōeapone. Do'huedsi'po o'neapo." Diosada Abrahamtaj ona'uyate. Abraham Diostaj oknopōika'uyate. Aratbut huakudaka'da en'bueytada Diosa o'manoyhuada'ika'apo kenpa'ti kenda oy ehue' eē'tada Diosayo'da ka'dik o'ē.

¹⁸Abraham huatoqere huatone'nanada e'ne'te "huasi'po i'toqapone, huakka'nanada o'nen adhuea' huayayo o'neapo," Diosa ona'uynok Diostaj daka' oknopoe'po huakka'nanada adhuea' huayayo o'matq'uyate. ¹⁹Abraham a'ti cien años o'toqaponig'a huatoq Sarakon huatone'nada o'epo konig si'popakhue'dikda o'ika'uyatenigtaj Abraham a'e'nopepi' kenda Diosa ona'uynig daka' oknopoe'po huasi'po ijtq'epoy o'nopq'uyate. ^{20,21}Huasi'po Diosa yokhue'dik mo'qapone, Abraham a'oknopqehue' o'uyate. "Dios buttida oa'ika'. Teynanada o'ika'po huasi'po yokdik mo'qapone," daka' oknopoe'po o'tia'pakonhua'uyate. ²²Konigepo Diosa dakhuea' e'ka' okkahuea'depo "huadakda i'ene," Abrahamtaj ona'uyate.

²³⁻²⁵"Huadakda i'ene," Diosa Abrahamtayo'da onahue' o'uyate. Oro'omey Diostaj huaknopq'eritabeta' Diosa kenda o'mana'uyate. "Huadakda mo'ene," oro'omeytakon Diosa mona'ne. Oro'omey Diostaj nigpeehue'da dakhuea'da o'kika'uynok Dios o'paknok sorotataa Jesús Huairitaj o'darakuyate. Oro'omeytehuapa' mo'nigbuey'uyate. Oro'omeyen dakhuea' e'ka' akkahueaya'po kenpa'ti "Huadakda mo'ene," a'manaya'po Diosa kubarakya' Jesústaj o'noyhuada'uyate.

Diosa mo'tinepahui'po oro'omey huaknopq'eritaj dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'po mo'durugpakika'ne kenpa'ti nogda nogda huadakda mogkika'ne.

5 ¹Diostaj oknopq'enek oro'omeyen dakhuea' e'ka' Diosa bokkahuea'depo "huadakda mo'ene," mona'ne. Kenpa'ti Jesucristo Huairi oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyapo oro'taj mo'nopo'noeyq'ne. ²Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyatenok Diosa

oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mona'ne. Kenda daka' oknopq'ika'po Diosere 'urunananada o'q'apone o'nopq'epo durugnanada o'ika'ne. ³Jesucristotaj oknopq'ika'po pai'da o'nopo'q'apet. Pai'da o'nopo'q'epo batikhue'ada Diostaj oknopoeonhuahuika'apone. Kenda o'nopo'q'epo pai'da e'nopo'q'ada durugda o'ika'ne. ⁴Kenpa'ti batikhue'ada Diostaj oknopoeonhuahuika'nok huadakda mo'ika'ne Diosa moknopq'ene. Diosere durugnanada o'unhuahuika'apoy o'nopq'ene. ⁵Diosen Nokirega mo'nopo'tq'epo Dios di'nanada mo'ene mo'nopq'ea'ne. Konigepo o'durugpakpo nama'da oknopq'ika'uy ahue'dik o'q'apone.

⁶A'nenda oro'omey dakhuea' o'kika'po batikhue'dik o'ika'uyne. Kenpa'ti huata'da dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dik o'ika'uyne. Kenoka' Dios o'paknok dakhuea' huaka'eritaj Cristoa o'manigbuey'uyate. ⁷Nogbokereka bueyhue' qae'po a'nigbueyi' sigipi' be'api' ahue'da o'nika'. Nogtaj huadaktada nogtiadapi' me'pukhue'ada nigbueydikpi' o'q'e. ⁸Diosanayo di' mo'epo oro'omey dakhuea' huakika'eri e'itipi' Cristo mo'nigbuey'uyatenok Dios di' mo'ene nopq'edik o'ika'ne. ⁹Cristo oro'omeyen dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyok "huadakda mo'ene," oy Diosa mona'ne. Kenpa'ti Cristo oro'omey huaknopq'eritaj mo'nigbuey'uyok kene'huaya' huame'noete Diosa castiga ogkahue' mo'q'apone. ¹⁰A'nenda Diostaj nigpeehue' e'ikame'pi' Diosen Huasi'po mo'nigbuey'uyok Diosa mo'nopo'korea'uyne. Dakhuea' e'ka' o'batikpo Diostaj o'pakpo o'nigpeika'ne. Oynayo Jesús o'noyhuaduynok kenere o'noeonhuahuika'apone. Diosa castiga ogkahue' mo'q'apone o'nopq'ene.

¹¹Kenpa'ti Jesucristo Huairia

mo'nigbuey'uypo Diosa
mo'nopo'korea'uyne. Diostaj oknopopepo
durugnanada o'epo Diostaj o'nigpeika'ne.

**Adán huakkuruda Diostaj nigpeehue'
o'uyate. Jesucristoanayo Diostaj
o'nigpeepo mo'nopo'yarika'ne.**

¹²Huadariya' nogbokerektida
huakkuruera Diostaj nigpeehue' o'epo
dakhuea' o'ka'uyate. Konigepo
o'buey'uyate. Adán nigpeehue' o'epo
dakhuea' o'ka'uynok ke'nensi'po huayayo
aya'ada aratbut konigti dakhuea'
ogkika'po on'mabueyika'uyate. ¹³Moisésa
Diosen hua'a manahued ee'ted huadariya'
aya' aratbuta dakhuea' ogkika'uyng'a
Moisésenba'taj nigpeehue' mo'enok
castiga ogka'dik o'nene Diosa manahue'
o'uyate. ¹⁴Adánen huasi'po huayayo
adhuea' huayayo konig Adán dakhuea'
o'ka'uyatenig konigti kahue' e'ne'pi'
aya'da on'mabuey'uyate. Moisés
si'poehued ee'ted nogok nogok
on'mabueyika'uyate. Adán nigpeehue'
o'uynok aya'da on'mabuey'uyate.
Cristonayo o'nigpeika'nok aya'da
huaknopoe'eri Diosere
on'noeonhuahuika'apo. Nogokda Cristotaj
Diosa o'ta'mona'uyate.

¹⁵Adán Diostaj nigpeehue' o'epo
dakhuea'da e'ka'tada Diosanayo
o'matinepahui'po oro'en dakhuea' e'ka'
bokkahuea'ne. Adán Diostaj nigpeehue'
o'uyatenok huakka'nanada
on'mabueyika'uyate. Diosanayo aratbuttaj
di' mo'epo mo'tinepahui'po konig
katetehue' Dios o'pakpo oro'omeytaj
nogbokerektida mo'nigta'mona'uyate.
Huakka'tada dakhuea' e'ka'
a'manopo'yarea'po oro'tehuapa'
Jesucristo mo'nigbuey'uyate.

¹⁶Nogbokerektida Adán Diostaj
nigpeehue' o'uyatenok "aya'da
mabueyika'dik o'neapo," Diosa oa'uyate.
Jesucristo mo'nigbuey'uynok oro'omeyen

dakhuea' e'ka' Diosa katetehue'
mo'nopo'yarea'nok "huadakda mo'ene,"
mona'ne. ¹⁷Nogbokerektida Diostaj
nigpeehue' o'uynok aya'da mabueyika'dik
ee'pi' oro'omey Jesústaj huaknopoe'eritaj
Diosa di' mo'epo mo'tinepahui'po
katetehue' bokkahuea'po "huadakda
mo'ene," mona'nok nogbokerekeretida
Jesucristoere kurudyo durugnanada
o'noeonhuahuika'apone.

¹⁸Adán nogatida do'taj nigpeehue'
me'uynok aya'da mabueydik o'nika'apo
Diosa oa'uyate. Kenpa'ti Jesucristo
nogtida o'epo aya'tada mo'nigbuey'uynok
Diosa bokkahuea'po "huadakda mo'ene,"
mona'po mo'noeonhuahuika'ne.

¹⁹Nogbokerektida Diostaj nigpeehue'
o'uynok aya'ada dakhuea' ogkika'uyate.
Kenpa'ti nogbokerektida Diostaj
o'nigpeika'nok "huadakda mo'ene," Diosa
aya' oro huaknopoe'eritaj monika'ne.

²⁰Adán e'bueyde'te nogoknanada judío
aratbuttaj Moisésa Diosen hua'a
o'mana'uyate. Aratbuta dakhuea'
ogkika'nig daka' kan'nopoe'po
o'mana'uyate. Diosen hua'a on'nopoe'po
nogiti nogiti nigpeehue' o'nika'uyate.
Diosanayo nogiti nogiti o'matinepahui'po
nogiti nogiti o'bakkahuea'ika'uyate.

²¹Ken konig aratbut dakhuea' ogkika'po
mabueydik e'nika'pi' Dios di'da mo'epo
mo'tinepahui'po oro'omey
huaknopoe'eritaj dakhuea' e'ka'
bokkahuea'po "huadakda mo'ene,"
mona'uy. Jesucristo Huairitaj oknopopepo
Diosere durugnanada
o'noeonhuahuika'apone.

**Oro'omey Jesucristotaj huaknopoe'eri
konig e'bueyonig dakhuea' kahue'dik
o'ika'ne. Jesucristoere o'noika'po
huadaky'o o'kika'ne.**

6 ¹"Diosa nogiti nogiti oro'taj
mo'tinepahue'po kenpa'ti oro'taj
huakka' dakhuea' e'ka' bokkahue'po

onte'ti nogda nogda dakhuea' ka'dik
 o'ika'ne. Katepi' o'pakpo ka'dik o'ika'ne.”
 Sue'ada opudomey nama'da mo'nopoetpi'.
 Kenpa'nayo nopogehue' yanika'. Ken konig
 ahue' ijikay. ²Onte'ti dakhuea' kikhue'
 mo'nika'. Aratbut on'bueydepo onte'ti
 dakhuea' kikhue'dik o'ne. Oro'omey
 huaknopog'eri Cristoere e'bueyonig
 dakhuea' kikhue'dik o'ene. Ken konig
 oro'omey huaknopog'eri
 o'nopo'korea'depo onte'ti dakhuea'
 e'ka'ta' pakhue' o'ika'ne. ³Onte'ti
 dakhuea' kikhue' ka'nike'po oro'omeytaj
 Jesús mo'nigbuey'uyate. Kenda
 oknopogepo bautiza egka'de'te onte'ti
 dakhuea' e'ka'ta' pakhue' o'ika'ne. ⁴Cristo
 e'bueyte egkubarakka'tada Diosa teyda
 o'epo o'noyhuada'uyate. Kenda
 oknopog'epo bautiza egka'de'te
 dakhuea' e'kika' o'batikuyne. Konig
 Jesús taj teynanada o'epo
 o'noyhuada'uyatenig oro'takon
 mo'nopo'noyhuada'nok Diosenyo'da
 'urua'nanada o'kika'ne.

⁵Cristo e'buey'uypi' onte'ti
 o'noyhuaduyate. Konigti oro'omey
 e'nopo'korea'de'te Diosa
 mo'nopo'noyhuada'ne. Jesucristotaj daka'
 o'nigpeika'ne. ⁶A'nenda Jesucristotaj
 oknopogehued o'epo kenpa'da
 o'eretpakika'po dakhuea' o'kika'uyne.
 Oro'taj a'nopo'koreaya'po Cristo cruzte
 mo'nigbuey'uyate. Kenda oknopogepo
 dakhuea' e'kika' batikdik o'ene.
^{7,8}Huabokerek e'bueya onte'ti dakhuea'
 kahue'dik o'ne. Konigti oro'en dakhuea'
 e'ka' a'bakkahueaya'po Jesucristo
 mo'nigbuey'uyate. Kenda oknopogepo
 e'bueyonig o'epo onte'ti dakhuea' e'ka'ta'
 pakhue'dik o'epone. Jesúsere durugda
 o'noeonhuahuika'apone daka'
 oknopoi'ka'ne. ⁹Kubarakya' Cristotaj
 Diosa o'noyhuada'uyate. Onte'ti
 bueyhue'dik o'epo. Dapita' bueyhue'dik
 o'epo o'nopogene. ¹⁰Oro'omeyen

dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Cristoa
 noga'tida mo'nigbuey'uyate. Oy
 Diostayo'da a'nigpeikaya'po Cristo
 o'noeonhuahuika'. ¹¹Konigepo oro'omey
 onte'ti dakhuea' kikhue' mo'nika'.
 Diosenyo'da mogkika'. Jesucristo
 oro'omeyen Huairitaj mo'noknopogepo
 Diostaj mon'nigpeika'.

¹²Konig oro'enda dakhuea' e'ka'ta'
 o'pakika'nig'a dakhuea' kikhue' mo'nika'.
¹³Mune'bohue' mo'nika'. Bokerekbohue'
 mo'nika'. Da ahue' mo'nika'. Huadiayhue'
 mo'nika'. Nogda nogda dakhuea' kikhue'
 mo'nika'. Diosa mo'nopo'noyhuada'denok
 mo'nopo'yarea'denok Diostayo'da
 huadakda mogkika'. ¹⁴Oro'omeya
 Moisésenba'taj nigpeikahue'dik ee'pi'
 Diosa mo'tinepahuika'po huadaka' e'kika'
 bo'tihuapokika'nok Jesús taj oknopogepo
 onte'ti dakhuea' kikhue' mo'nika'.

**A'nen kenpa'da dakhuea' o'kika'uynig'a
 huadaka' kikhue'dik e'epada oynayo
 Jesucristotaj oknopogepo dakhuea' kikhue'
 o'epo Jesucristotaj o'nigpeika'ne.**

¹⁵Diosere kurudyo
 a'noeonhuahuikaya'po Moisésen
 e'mana'taj nigpeikahue'dik o'epo
 Diosayo'da mo'tinepahui'nok Diosere
 o'noeonhuahuika'apone. Konigepo katepi'
 dakhuea' kika'dik o'ey nopogehue'
 mo'nika'. ¹⁶E'paknayo dakhuea' ka'dik
 o'ene. E'paknayo Diostaj nigpeika'dik
 o'ene. Dakhuea' e'kika'ta' e'paknayo
 kenpa'da buedydik o'epone. Diosa castiga
 mogkika'apone. E'paknayo Diostaj
 nigpeika'dik o'ene. Diosa bokkahuea'depo
 “Huadakda mo'ene,” mona'apone.
^{17,18}A'nen kenpa'da dakhuea'da
 o'kikame'po huadak kikhue'dik
 o'ika'uyne. Oynayo “Dakiti Dios” oa'po
 Jesucristoen hua'a oknopogepo dakhuea'
 kikhue'dik o'epo o'pakpo Jesucristotaj
 o'nigpeika'po huadaky'o' o'kika'ne.
¹⁹Opudomey daka' kan'nopogek'po

konig aratbut on'nopojika'nig o'nona'ne. A'nenda nogiti nogiti dakhuea' o'kika'uynig'a oynayo nogiti nogiti Diosen mogkika'. Huadakyo'da mogkika'po Diosenyo'da mogkika'.

^{20,21}A'nenda dakhuea' o'kika'po huadak kikhue'dik o'ika'uynye. Dakhuea' o'kikame'po durugda ehue' kenpa'da bira'dik kenpa'ti bueydik o'ika'ne. ²²Oynayo Jesucristotaj oknopopepo dakhuea' kikhue' o'epo Diosen o'kika'ne. Diosen o'kika'po durugda o'epo Diosenyo'da o'epo Diosere durugda o'noeonhuahuika'apone. ²³Diostaj nopo'koreahue'da batikhue'da dakhuea' ogkika'po kenpa'da on'mabueyapo. Diosa castiga magka'dik o'epo. Oro'omey Huairi Jesucristotaj huaknopoe'eritanayo Diosa mo'tinepahui'po katetehue' kurudyo Jesúsere mo'noeanhuahuika'apone.

Ettone'en huatoe e'buyede'te nogtaj toepakdik o'epo huabo huatoe'taj nigpejika'dik o'e. Ken konig Jesucristotaj oknopopedepo onte'ti Moisésenba'taj nigpejikhue'dik o'epo Jesucristotayo'da o'nigpejika'ne.

7 ¹O'noepo Moisésenba'taj nigpejika'dik o'ene. O'buyedepo nigpeehue'dik o'epone. Kenda daka' mo'nopoene do'hued judfo egomey. ²Ettone'en huatoe e'noe'ted kenpa'da 'enhue'dik yanika'. Moisésenba'a oa'. Huatoe ekbueynayo nogtaj toepakdik yane'. ³Huatoe e'tanoe'ted ettone' nogbokerekere ekbakdejnayo Moisésenba'taj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'. Huatoe ekbueyede'te nogtaj toepakdik o'e. Onte'ti e'toepaknayo dakhuea' kahue' o'e.

⁴Cristotaj huaknopoe'eri mo'epo, egomey, Diosa oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "huadakda mo'ene," mone'. A'nen Moisésenba' nigpejika'dik

o'uynig'a oro'tehuapa' Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate oy oknopopepo onte'ti Moisésenba'taj nigpejikhue'dik o'ene. Diosa Cristotaj o'noyhuada'uyatenok Cristoen o'epo 'uruu'da Diosen kika'dik o'ika'ne. ⁵A'nenda katepi' o'pakpo o'kika'uynye. Moisésenba'taj o'pepedepo nigpeehue'ada nogiti dakhuea'da o'kika'uynok bueydik mo'ene Diosa oa'uyate. ⁶A'nenda Diosa bokkahue'po "huadakda mo'ene," mone'po Moisésenba' kika'dik o'ika'ne o'nopojika'uynig'a oynayo Jesucristotaj oknopojika'po Diosen Nokirega bo'tihuapokika'nok Diosen 'uruu'nanada o'kika'ne.

Moisésenba' nigpejikhue'dik o'epo dakhuea' huaka'eri o'ene Moisésenba'a mo'nopoega'uynye.

⁷"Moisésenba' dakhue' o'e," ahue'dik o'ene. Moisésenba' e'peedeada dakhuea' o'kika'uynye kenpa'ti dakhuea' huaka'eri o'ene huaboa'da o'nopo'e'uynye. "Nogen katepi' entamae' eretpakhue' yane'," Moisésenba' e'peegada dakhuea' o'ka'po nogen entamae' o'eretpakuyne. ⁸Moisésenba' e'peedeada dakhuea'da o'edepo huaboa'da o'nopoepo nogda nogda dakhuea' e'kika'ta' o'eretpakika'uynye. Aratbut Moisésenba' toehue' o'nepo nigpeehue'dik o'ne. ⁹A'nenda nogomeyere Moisésenba' nopogehued o'epo dakhuea' o'kikame'nig. Dakhuea' o'ka'ne nopogehue' o'ikame'ne. "Huadak o'kikay," o'nopojika'uynye. "Nogen katepi' en'tamae' eretpakhue' yane'," e'peedeada Diostaj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'kika'ne huaboa'da o'nopo'e'uynye. Diosere noeonhuahuikhue'dik o'ene o'nopo'e'uynye. ¹⁰Diostaj huadaka'da kagkike'po kenpa'ti kan'durugpakike'po Moisésa ena'tada oro'omeynayo nigpejikhue'dik o'enok "buyedik

mo'ëapo," Diosa mona'de'uyne.

¹¹Moisésenba' e'peëdeada daka' nigpeïkahue'dik o'ëpo Diostaj dakhuea' o'ka'uy. Dakhuea' o'ka'nok "castiga ogka'dik mo'ëapone," Diosa mona'uyne.

¹²Moisésba' Diosenba' o'ë. Kenpa'da huadak o'ë. Kenpa'da buttida o'ë.

¹³Moisésenba' huadakda o'ë. Moisésenba'taj e'nigpeïka'nayo Diosa castiga ogkahue' mo'ëapone. Moisésen huadak hua'ataj nigpeïkahue'dik o'uynok "castiga ogka'dik o'nene," Diosa mona'uyne. Moisésen huadak hua'a o'peëdepo dakhue'da o'ëy, dakhuea'da huaka'eri o'ïkay o'nopoë'uyne.

¹⁴Moisésenba' huadakda o'ïka'. Diosen Nokirega Moiséstaj o'nopoëa'uyate. Donayo dakhuea' huaka'eri ijjepe dakhuea' ijkika'uy. ¹⁵Huadak e'kika'ta' e'pakada kahue'dik ijikay. Dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'ëada dakhuea' ijkikay. Kenda ijkika'nignayo nopogehue'da ijjepe. ¹⁶Ken dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'ëada dakhuea' ijkika'po konigepo Moisésenba' oyda huadak o'ë ijnopogey. ¹⁷Do'ada dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'ëada ijkikay. Do'hued huanopoya'da dakhuea' be'kika'ne. ^{18,19}Do'huada dakhue'da kahue' ijjepe. Huadak e'kika'ta' e'pakpi' kahue'dikda ijjepe. Dakhuea' e'kika'ta' pakhue' e'ëada dakhuea' ijkikay. ²⁰Kenda dakhuea' e'ka'ta' pakhue' e'ëada eka'nayo do'hued huanopo'api' nama'da me'nopoëa'nok dakhuea' ijkay.

²¹Doere konigti huadak e'ka'ta' e'pakada dakhuea' o'kikay. ^{22,23}Diosen hua'a huadaknana o'ë o'nopoëpo huakka' e'nigpeïka'ta' e'pakada huanopo'anayo e'nigpeeta' pakhue' o'ëpo kenpa'da dakhuea' kika'dik o'ëy, o'nopoëne.

²⁴Nopo'durugpakhue'da ijikay. Huata'da dakhuea' e'ka' batikahue'dik o'ene. Be'a tihuapokdik mo'ë. Be'a nopo'yarea'dik mo'ë. Batikhue' ee'nayo

kenpa'da o'bueyapoy. ²⁵Diostaj e'nigpeïka'ta' e'pakada oro'en huanopo'a dakhuea' e'kika'ta' o'pak. Diosanayo dakhuea' e'kika' mo'nopo'yarea'ne. Jesucristo Huairitaj mo'nigta'mona'uyatenok mo'nopo'yarea'ne. "Dakiti Dios" ona'ne.

Diosen Nokirega mo'nopo'toenok Diosen urua'da kika'dik o'ïka'apet.

8 ¹Aya' Jesucristoen huaknopog'eri Diosen o'nepo konig huanopo'a o'pakika'nig dakhuea' kikhue' o'nepo kenda Diosen Nokirega o'paknig ogkika'nok "dakhuea' boka'po kenpa'da bueydik mo'ëapo," Diosa onahue' mo'ëapone. ²Dakhuea' o'kikame'nok "bueydik mo'ëapo," Diosa ena'tada Jesucristotaj oknopondenok Diosen Nokirega huadaky'o' e'kika' bo'tihuapokika'ne. Ona'ti "bueydik mo'ëapo," Diosa onahue' mo'ëapone. ^{3,4}Moisésenba'taj nigpeïkahue'dik o'uyne. Moisésenba' nopo'yareahue'dik mo'ënok kenpa'ti noeanhuahuikahue'dik mo'uyne. Konigepo Diosa oro'omeytaj e'manopo'yarea'ta' o'pakpo ke'nen Huasi'poda o'ta'mona'uyate. Oro'omeyen huasog'nigda o'si'poë'uyate. Diosen huasi'ponayo dakhuea' kahue'da o'ïka'uyate. Oro'omey dakhuea' o'ka'nok kenpa'da mabueydik mo'ëapone Moisésenba'te ea'tada oro'omey kenpa'da bueyhue' ka'ne'po Jesús'a oro'tehuapa' mo'nigbuey'uyate.

⁵Huakka'ada konig huanopoya'da on'pakika'nig on'nopoïka'po dakhuea' ogkika'nig'a. Oro'omey huaknopog'erinayo kenda Diosen Nokirega o'pakika'nigyo'da o'mepuke'ika'po Diosen o'kika'ne. ⁶⁻⁸Kenpa'da kenda oro'en huanopo'a o'pakika'nig e'mepuke'ika'nayo Diostaj pakhue' o'ëpo Diosen hua'a nigpeëhue'dikda o'ëne. Konig oro'en

huanopo'a dakhuea' o'paknig e'kika'nayo konig Diosa o'pakika'nig kahue'dik o'ene. Konigepo konig oro'en huanopo'a o'pakika'nig e'nopoika'nayo kenpa'da o'bueyapone. Kennayo Diosen Nokirega o'pakika'nig oro'omey e'nopoika'nayo durugnopoda Diosere o'noeonhuahuika'apone.

⁹Diosen Nokirega opudomeytaj e'nopo'to'e'nayo konig huanopo'a o'pakika'nig kikahue' mo'ika'po kenda Diosen Nokirega o'pakika'nig mo'nopoika'po bo'kika'ne. Diosen Nokirega nopo'toehue' ee'nayo Cristoen ehue'da mo'ene. ¹⁰Cristo opudomeytaj e'nopo'to'e'nayo Diosa dakhuea' e'ka' bokkahuea'depo "huadakda mo'ene," mona'denok dakhuea' kikahue' mo'ika'po Diosenyoda bo'kika'ne. ¹¹E'bueytada kubarakya' Diosen Nokirega Jesucristotaj o'noyhuada'uyate. Diosen Nokiregada oro'omeytaj mo'nopo'toenok Diosenyoda o'pakpo o'kika'ne. Kenpa'ti Diosen Nokiregada mo'nopo'toepo oro'omeytaj onte'ti huaboa'kon mo'noeika'apone.

¹²Konigepo oro'omeyen huanopo'a dakhuea' e'kika'ta' o'pakika'nig kahue'dik o'ika'ne. Diosennayo kika'dik o'ika'apone.

¹³Kenda oro'omeyen huanopo'a o'pakika'nig e'kika'nayo kenpa'da o'bueyapone. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok dakhuea' e'kika' e'batiknayo Diosere o'noeonhuahuika'apone, egomey.

¹⁴Aya'tada Diosen Nokirega e'manopo'otnayo Diosensi'po o'ene.

¹⁵Oro'omeytaj Diosen Nokirega mo'nopo'toepo Diosen huanaba' ehue'ada Diosensi'po mo'ea'dene. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok Moisesenba'taj me'pukhue' o'ika'apone. Diosensi'po o'epo, "oro'en pag, oro'en pag," Diostaj ona'ika'ne. ¹⁶Oro' Diosensi'po o'ene Diosen Nokirega oro'omeytaj mo'nopo'ea'ika'ne. ¹⁷Cristo pai'da

o'nopo'e'uyatenig oro'omey konigti pai'da e'nopo'enayo Cristoere Diosensi'po o'epo Cristoere Diosen o'ta'apone, Cristoere durugnanada o'noeonhuahuika'apone.

¹⁸Oyda suigda pai'da o'nopo'unhua'po nogoknayo Cristoere durugnanada o'unhuahuika'apone. ¹⁹Urua'da o'unhuahuika'apone. ¹⁹Nogok aya'da Diosensi'potaj Diosa o'manoyhuada'apo. Diosere 'urunanada o'unhuahuika'apone. Aya' Diosa o'ka'uyatenig aya' on'tiahuayika'niga a'batiahuayya'po on'nigonhuahuika'po Diosensi'potaj e'batiahuayta' on'pakika'. ^{20,21}Diosa 'uruu'nanada e'ka'tada Adan Diostaj nigpeehue' o'енок "huadari sue'bada o'unhuahuika'apo, aratbutkon dakhue'da o'neapo, on'mabueyapo," Diosa oa'uyatenig'a. Nogoknayo oro'omey Diosensi'po o'noyhuaddepo 'urunanada o'ea'apone. Huadariyo huag'erikon onte'ti parahue' ya'ea'pet, mabueyhue' ya'neapet. Huadakyokon ya'bakerekapet. 'Urubada ya'ea'pet. ²²Oyda kenpa'ti aya' Diosa o'ka'uyateniga konig ettone' on'si'popakpo on'tiripo pai'nanada on'nopo'ika'. ²³Oro'omeykon pai'nanada o'nopo'ika'ne. Diosen Nokirega oro'omeytaj e'nopo'toepi' Diosensi'po huayahuea' kenpa'ti huaboso' e'huag' o'nigunhuahuika'po pai'nanada o'nopo'ika'ne. ²⁴Kurudyo Diosere Diosensi'po o'unhuahuika'apone tiahuayhued e'ea'aded oknopoenok Diosa mo'nopo'yarea'ne. Tiahuayhue' ee'pi'. Diosere o'unhuahuika'apone o'nopoika'ne. ²⁵Diosere Diosensi'po o'unhuahuika'nig'a oynayo tiahuayhue' e'ika'pi' daka' o'nigunhuahuika'ne. ²⁶Daka' o'nigunhuahuika'po pai'da e'nopo'ete Diosen Nokirega bo'tihuapokika'ne. Konig Diosa o'pakika'nig nopoehue'da ee'tada Diosen Nokirega oro'tehuapa' Diostaj 'uruu'nanada mo'nigtiona'pakika'ne.

²⁷Konig Dios o'paknig oro'omey huaknopoe'eritaj Diosen Nokiregaj mo'nigtiona'pakika'ne. Diosa huanopoya'da oro'omeytaj daka' moknopojika'po, katepi' o'pakika'nig o'nopojika'po Diosen Nokiregaj e'tiona'pakte Diosadakon o'nopojika'.

Pai'nanada e'nopo'unhuahua'pi' Cristoa bo'tihuapokaponok bo'teyya'aponok oknopogepo batikhue'da Diosen 'urua'da o'kika'apone.

²⁸Huakka'tada Dios o'pakpo o'baktie'ea'uyate. Diostaj di'nanada o'nepo pai'da en'nopo'e'nayo Diosa daka' o'batihuapokika'po huadak kagkike'po huadakda ka'nike'po Diosere kan'noeonhuahuike'po Diosa o'batihuapokika'. Kenda o'nopogene.

²⁹Kenomeya Cristotaj o'noknopogepo huakkuruda Diosa o'maknopogeyate. Cristo Diosen Huasi'po huaknopog'eried Huairi kajike'po, "konig do'hued Huasi'po kan'yahue'," Diosa huakkuruda oa'uyate.

³⁰Huakkuruda Diosa o'baktie'ea'uyate. Kenomeytaj "yan'nopo'korea' Jesucristotaj yanoknopojika'," o'mana'po dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'po kenpa'ti "do'hued huasi'poere mo'noeonhuahuika'apone," Diosa o'mana'uyate.

³¹Dios oro'omeyere o'ika'po bo'tihuapokika'nok be'api' oro'omeytaj dakhuea' ogkahue'dik mo'ene. Me'pukhue'ada Diosen o'kika'ne daka' oknopojika'ne. ³²Diosa Huasi'po Jesustaj bueyhue' ka'e'po tiokahue' o'uyate. Oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj kamanigbueye'po mo'nigta'mona'uyate. Kenpa'ti Diostaj a'nigpeea'ikaya'po Diosa bo'tihuapokika'apone. Pai'da e'nopo'ete bo'tihuapokika'apone. Mo'noeonhuahuika'apone. O'nopogene.

³³Diosa oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'depo "huadakda mo'ene,"

mona'de'uy nok "dakhuea' ogka'," be'api' oro'omey huaknopog'eritaj huaahue'dik mo'ika'apone. ³⁴Oro'omeytaj Cristo mo'nigbuey'uyatenok Diosa huakudaka'da ee'tada o'noyhuada'uyate. Diosere o'epo mo'nigtiona'pakika'nok oro'omey huaknopog'eritaj "dakhuea' ogkika'po kenpa'da bueydik o'ne," be'api' toto'api' huaahue'dik mo'ene. ³⁵Oro'omey pai'da e'nopo'epi', ke'poda e'mepu'kepi', oro'omeytaj e'tierikpi', e'tidike'pi', e'huadiaypi', egkapi', aypo toehue' ee'pi', yudtaj toehue' ee'pi', taka'a a'arakya'po e'huatiakpi' e'bueypi' Cristoanayo di'nanada okbatikhue'da mo'ika'ne. ³⁶Diosba'a oa'po:

Cristoen huaknopog'eri o'enek oro'omeytaj bo'huadiaypo e'arakta' bo'tipakika'ne. Konig oveja huakka'tehue' on'batarakika'nig oro'omeytakon matinepahuihue' mo'epo e'arakta' bo'tipakika'ne. Apagba'a oa'.

³⁷Ken konig e'ika'pi' Cristo huakka' di' mo'ika'nok batikhue'ada nogiti nogiti Cristotaj oknopojika'ne. Diostaj nogiti nogiti daka' o'nigpejika'ne. ^{38,39}Diosa di'nanada mo'epo Jesucristo Huairi oro'tehuapa' mo'nigbuey'uyate. Okbatikhue'da di'nanada mo'ika'ne. E'bueypi', e'noepi', Diosen huata'moneria ee'pi', kuruderia egka'pi', toto' huairia e'magkapi' oy nogokpi' pai'da e'nopo'epi', Diosa okbatikhue'da di'nanada mo'ika'nok oro'omeyakon batikhue'da oknopojika'apone. Kenpa'ti be'api' huairi nokiregapi' kutayapi' soroktoyapi' dubayapi' huahueyapi' Diosya' oktiparathue'dik mo'epapone. Diosa okbatikhue'da di'nanada mo'ika'nok batikhue'da oknopojika'apone. Do daka' ijinopoye.

Israel aratbuttaj Diosa o'baktie'ea'uyate.

9 ¹⁻³Ken do'hued aratbut, Israel aratbut do'hued aratbut ee'ada huakka'ada Diostaj nopo'koreahued o'nepo Cristotaj

oknopoꝑehued o'nenok kenomey taj
 suhue'nanada ijmakunhuahuikay.
 Kan'nopo'kore' huakka'da ijmatinopoꝑikay.
 Cristotaj kanoknopoꝑe' huakka'da
 ijpakikay. Dakhuea' e'ka' kan'nopo'yare'
 kenda huakka'da ijpakikay. Do'hued
 aratbut kan'nopo'kore'po do'hua Cristotaj
 ekhueytudta' castiga do'taj e'nigogkata'
 ijpakikay. Do Cristotaj huaknopoꝑe'eri
 ijje'po buttida ijay Diosen Nokirega
 me'noꝑoꝑe'a'nok da ahue' ijje'y. ⁴Israelen
 adhuea' huayayo Israel aratbut o'ne.
 Diosa huakka'da o'pakpo konig
 ke'nensi'potanig o'baepo kenomey taj
 o'batohua'udhuahua'po 'urua'nanada
 o'epo o'matoꝑika'uyate. Kenda do'a
 on'nigka'apone Diosa nogok nogok
 o'mana'uyate. Moisesenba' o'bayokuyate.
 Diosen jakyo konig kika'dik mo'ene
 o'mana'uyate. Cristo huamanopo'yarea'eri
 on'nigta'mona'apone o'mana'uyate.
⁵Abraham Isaac Jacobere Israel aratbuten
 adhuea'pane' o'nuyate. Jesucristokon
 Israel aratbut osi'poꝑe'uyate. Cristo Dios
 o'epo aya'enda Huairi o'e. "Cristo
 'urunanada Huairi o'ika'," aya'ada
 mon'batadi'kea'ika'.

⁶⁻⁸"Huasi'po i'toꝑe'apone, Abraham,"
 Diosa ona'uyatenok Isaac o'si'poꝑe'uyate.
 Kenpa'ti "Isaacensi'po o'nen hueretda
 huayayo o'epo, huayayoensi'po o'nen
 hueretda adhuea' huayayo o'neapo,
 Abraham," Diosa ona'uyate. Aya' Israelen
 huayayo Israel aratbut hueretda ehue'
 o'ne. Kenyo'da kenomeyda huasi'po
 i'matoꝑe'apone Diosa enak hueretda
 huasi'po Diosensi'po o'ne, o'noꝑoꝑene.
⁹Kenpa'ti, "Nogbayoktida teyda
 ijhuatiakaponok Sara o'si'popakapo.
 Huabokereksi'po o'si'poꝑe'apo,"
 Abrahamtaj Diosa ona'uyate.

¹⁰Kenpa'ti Isaac Abrahamensi'po
 kenpa'ti oro'omeyen adhuea'pane'a
 Rebecataj o'toꝑepakuyate. Nogtiedda apag
 e'eadada botsi'poa' huadapoyo o'nuyate.

¹¹⁻¹³Isaacensi'po si'poꝑehued e'ne'ted
 kenpa'ti dakhuea' kahued e'ne'ted
 huadakpi' kahued e'ne'ted, "huasuedtaj
 huatone'ma'buya nigpeika'dik o'ika'apo,"
 Rebecataj Diosa ona'uyate. Kenpa'ti
 "Jacobtaj di'nanada ijju'y. Esaútaj sue'da
 di' ijju'y." Apagba' kenpa' oa'. Ken Dios
 o'pakpo Jacobtaj oktie'uyate. Si'poꝑehued
 ee'ted dakhuea' huadakpi' kahued ee'ted
 Diosa o'pakpo oktie'uyate.

¹⁴Esaútaj Diosa dakhuea' ogka'uyate
 ahue'dik o'ene. Dakhuea' kahue' o'ika'
 Diosa. ¹⁵"Be'tapi' di' ee'ta' ijpakpo di'
 ijje'apoy. Be'tapi' e'tinepahui'ta' ijpakpo
 ijtinepahuika'apoy," Moisés taj Diosa
 ona'uyate. ¹⁶Oro'omey aratbut huata'da
 o'paknok Diosa tinepahu hue' mo'ene.
 Oro'omey dig'a da o'baa'nok
 tinepahu hue' mo'ene. Diosayo'da
 o'pakpo mo'tinepahui'ka'ne. ¹⁷Apagba'te
 "Egipto huairi do'hua e'yahuea'uypi' do
 teynanada aya'tada ka'dik ijikay aya'
 aratbut aya' huadaribaya'da
 kanoknopoꝑike'po, do'hued aratbut
 o'nendariya' ijmakoꝑoka'apoy." Diosa
 Egipto huairitaj ona'uyate. ¹⁸Egipto
 huairi nopo'koreahue' kaꝑe' Diosa o'pakpo
 o'noꝑoꝑe'uyate. Be'api' kenpa'da dakhuea'
 ka'ne' Diosa o'pakpo o'maknopoika'.

Nogomey taj kan'nopo'kore' o'pakpo
 o'maknopoika'.

¹⁹"Diosa o'paknok nopo'koreahue'dik
 o'epo'y. Nopo'koreahue'dik ee'nayo
 Diosa castiga menpa' ogkahue'dik
 mo'ene." Be'api' yadapetpi'. ²⁰Kenda
 Diostaj dakhuea' onahue'dik o'ene.
 Sorokkoso konig o'ene. Dios konig
 sorokkoso huaka'erionig o'e. Oro konig
 suhuigkosonig ee'pi' "¿suhuigkosoda
 mena'po o'nigkame?" Diostaj onahue'dik
 o'ene. ²¹Sorokkoso huaka'eri konigti
 sorok mamasot o'toꝑe'po 'urua'nanada koso
 ka'dik o'e. Kenpa'ti e'paknayo
 huamanhuad'a koso ka'dik o'e. Konigti
 Dios katepi' kenda e'ka'ta' o'pakpo ka'dik

o'ika'. Ekkahuea'ta' e'paknayo
o'bakkahuea'apo. Castiga e'ka'ta'
e'paknayo nogomeytaj castiga
o'magka'apo. Ken konig o'ika' Dios.

²²Diosanayo aya'ada en'tiahuyate
dakhuea' huakika'eritaj castiga
e'magkata' e'pakada kenpa'ti Dios teyda
o'ika' e'maknopoea'ta' o'pakika'po
ijhue'nanada o'manigunhuahuika'uyate.
Idada castiga magkahue' o'uyate.

²³Onokteteyo' di'nanada o'maika'nig
kenpa'ti o'matinepahuika'nig
e'manopoea'ta' o'pakpo oro'omeytaj
kurudyo mo'noeanhuahuike'
moknopoea'ne. ²⁴Diosa o'pakpo judio
aratbuttaj kenpa'ti nog aratbuttaj
o'baktie'ea'po o'manopo'yarea'. ²⁵Kenda
Oseasa Diosen huamanbatia'pakeria
a'ennada o'manigmadoya'uyate:

Do'hued aratbut ehue'

o'nunhuahuika'uyunig "do'hued
aratbut o'ne," iija'apoy. Di'
maehue' ijjunhuahuika'uyunig'a
di'da ijmaepoy. Diosa oa'uyate.
²⁶Kendariyo "Diosen aratbut ehue'
o'nika'," oda'ika'nigtaj "Dios
huanoeonhuahuika'eriensi'po
o'ne." Yan'bahuaa'apet. Oseasa
oa'uyate.

^{27,28}Isaías Israel aratbuttaj
o'bahuaa'uyate: "Israel huayayoen
aratbut huakka'nanada o'neapo. Konig
kuhuad e'pogte huakka'nanada kuhuad
o'ika'nig Israel aratbut konigti
huakka'nanada e'ne'pi' konig Diosa
oa'uyatenig idada aratbuttaj castiga
o'magka'aponok sue'da huakka'mon
mabueyhue' o'neapo. Diosere
on'noeonhuahuika'apo." Isaías aya'ada
²⁹Kenpa'ti oa'po:

Sodoma aratbut kenpa'ti Gomorra
aratbut dakhuea' huakika'eri
o'nenok Dios Huairi teyanada
o'epo castiga o'magka'po aya'tada
o'mahuiguyate. Oro'omey Israel

aratbuttanayo mo'tinepahui'po
aya'tada batiarakahue' mo'eapone.
Huakka'mon
o'noeonhuahuika'apone. Isaías aya'
o'mana'uyate.

**Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue'po Israel
aratbuta Jesucristotaj eknopoe'ta' pakhue'
o'nika'.**

³⁰Nogdakon e'manopoea'taj ijpaki.
Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue' nog
aratbut pakhue' e'nikapi' Jesucristotaj
o'noknopoenok Diosa o'bakkahuea'depo
"huadakda mo'ene," o'mana'uy.

^{31,32}Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue'po
Israel aratbutnayo Jesucristotaj
eknopoe'ta' pakhue' e'eada Diosa
bokkahue'po "huadaka' mo'ene,"
mone'po Moisésenba' e'kika'ta'
on'paknig'a nigpeikahue'dik o'nenok
Diosa manopo'yareahue' o'uyate. Cristo
konig e'ituka' huidonig e'bahuedatoka'
huidonig o'enek kentaj huakka' judio
aratbuta diga' okbira'po oknopoe'hue'
o'nenok Diosa okkahueahue' o'maeapo.

³³Apagba' kenda oa'po:

Jerusalényo nogtatida ija'mona'apoy.
Ke'na konig e'ituka' huidonig
o'enek huakka'ada oknopoe'hue'dik
o'nika'apo. Kentaj
huaknopoe'erinayo nama'da
yoknopojkay ahue'dik o'neapo.

10 ¹Israel aratbuta Cristotaj
kanoknopoe'po kenpa'ti Diosa
dakhuea' e'ka' kamanopoyare'po do'hued
huanopoya'da huakka'nanada ijpakpo
on'nigtiona'pakika'ne, egomey pogomey.
²Israel aratbuta Diostaj huakka' e'pakada
kenda Diosa o'paknigtaj nopoe'hue'da
o'ne. Kenda e'manopoea'ta' ijpaki. ³Diosa
dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po
"huadakda mo'ene," Diosa a'manaya'po
Israel aratbuta Cristotaj oknopoe'dik
e'eada nopogkahue' o'nika'. Oro'omey
huadakda o'ene. Moisésenba' daka'

o'nigpeika'nok "huadakda mo'ene," Diosa mona'apone. Israel aratbuta nama'da on'nopoika'po Diosen Cristotaj eknopoe'ta' pakhue' o'nika'. ⁴Moisésen e'mana' hua'a Cristoa aya'da o'nigpeika'uyate. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj o'manigbuey'uyate. Moisésenba' konig dakhupada o'ka'uyatenok oy Cristotaj huaknopoe'eritaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'ika'.

⁵"Huadakda mo'ene," Diosa kamane'po "Moisésenba' aya'da hua'a nigpeika'dik yanika'. Sigpi' dakhuea' kahue'dik yanika'." Moisésa e'madoya'uyate'tada kenda kikhue'dik o'ene. ⁶Diosa dakhuea' e'ka' kabakkahue'po "huadakda mo'ene," kamane'po Cristotaj oknopoe'po "Cristotaj atotiaky'a'po kurudy'o be'api' behuikdik o'eapo" nopoe'hue' o'ene. ⁷Kenpa'ti, "Soroktoya' Cristotaj a'noyhuadaya'po be'api' hua'dik o'eapo," nopoe'hue' o'ene. Cristo huakudaka'da ee'tada Diosa o'noyhuada'uyate. ⁸"Huadak hua'a mo'peede'po mo'batia'pakpo huanopoya' mo'nopoede." Apagba'a oa'. Aratbut kanoknopoe'po kenda huadak hua'a o'manmadikikay ⁹"Jesús oro'en Huairi o'e," aratbuttaj e'mana'nayo kenpa'ti Diosa huakudaka'da ee'tada Jesústaj o'noyhuada'uyate huanopoya'da eknopoe'nayo Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po mo'nopo'yarea'apone. Diosere o'noeonhuahuika'apone.

¹⁰Huanopoya'da Cristotaj oknopoe'nek Diosa dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone. Kenpa'ti Jesucristotaj yoknopoe'y o'mana'nok Diosa mo'nopo'yarea'apone.

¹¹"Aya'tada Cristotaj huaknopoe'eritaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po 'huadakda mo'ene,' o'mana'apone huaknopoe'eria nama'da yoknopoe'ikay nopoe'hue'dik o'neapo." Apagba'te kenpa' oa'. ¹²Aya' Cristotaj huaknopoe'eri judío ehue' huaknopoe'eritaj judío

huaknopoe'erieretaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "Huadakda mo'ene," o'mana'apone Diostehuapa' konigti o'ne. Judío huaknopoe'eri kenpa'ti judío ehue' huaknopoe'eri konigti o'ne. Dios kenomeyeh Huairi o'e. Metinepahui' e'tiona'pakika'nayo Diosa o'matinepahui'po o'bakkahuea'apo.

¹³Kenpa'ti inpa' Apagba'a oa':

"Menopo'yarea', dakhuea' e'ka' bekkahuea', Cristo Huairi." Aya'ada e'tiona'pakte Diosa o'mapeede'po o'bakkahuea'apo

o'manoeanhuahuika'apo. Apagba'a oa'.

¹⁴Aratbuta Huairi Cristotaj oknopoe'hue'

ee'nayo "metinepahui', Cristo Huairi," onahue'dikda o'nika'. Kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a peehuedda ee'nayo Jesucristotaj oknopoe'hue'dik o'nika'. Jesucristoen huadak hua'a huamanbatia'pakeri ehue' ee'nayo Jesucristoen peehue'dikda o'nika'.

¹⁵Huamanbatia'pakeritaj Diosa ta'monahue' ee'nayo Cristoen manbatia'pakhue'dik o'ne. Konigepo huadak hua'a kan'manbatia'pake'po Diosa mo'ta'mona'ika'ne. "Jesucristoen huadak hua'a on'diktotiakpo huamanbatia'pakeri 'urunanada o'ne." Apagba'a oa'.

¹⁶Jesucristoen huadak hua'a huakka'ananada e'pee'ada eknopoe'ta' pakhue'da o'nika'. "Diosen hua'a o'manbatia'pakika'nig sue'ada o'noknopoe, Huairi." A'nennanada Isaías a'uyate. ¹⁷Kenpa' e'ika'ada Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte aratbut on'peede'po oknopoe'dik ya'neapetpi'.

¹⁸Jesucristoen huadak hua'a Israel aratbut aya'ada on'peede o'nona'ne. Apagba'a inpa' oa'uyate:

Huadariyo adtenanada meyopi' aratbut o'nika'po Diosen hua'a on'peede'uyate.

¹⁹Diosa nog aratbuttaj
o'manopo'yarea'apo. Kenda dapita' Israel
aratbuta on'nopog'e'uyate, o'nona'ne.

Opudomey Israel aratbuta do'taj
eknopog'e'ta' pakhue' mo'enkog
nog aratbuttaj ijmatinepahui'apoy. Nog
aratbut nopogehue'da huag'eri o'ne
opudomey nama'da mo'nopog'eng'a
nog aratbutnayo huadakda do'taj
me'noknopog'e'aponok dig'a
mo'mahuadiayapet. Moisésa kenpa'
Diosen hua'a o'mana'uyate. ²⁰Nog
aratbuta do'taj ukhue' ee'pi'
me'noknopog'e'apone. Dios konig o'e
mknopog'e' Diostaj onahued ee'pi'
Diosa o'maknopog'e'apo. Isafasa
kenda me'pukhue'ada Diosen hua'a
o'mana'uyate.

²¹Israel aratbuttaj o'tia'pakpo: "In
aratbuta do'taj nigpeghue'da mo'ika'ne.
Do'taj mknopog'ebatikuyne.
Aya'me'noeda yan'nopo'korea', onte'ti
do'taj menigpeika' o'manika'uyng'a."
Kenda Isafasa Diosen hua'a oa'uyate.

**Suhue'tada Israel aratbuttaj
a'manopo'yareaya'po
a'manoeanhuahuikaya'po Diosa di'
o'maepo o'matinepahui'po
o'baktie'ea'uyate.**

11 ¹Diosa ke'nen Israel aratbuttaj
kenpa'da maenhue' o'uyate,
o'nona'ne. Dokon Israel aratbutda ijje'y.
Abraham o'uyate do'hued adhuea'pane'.
Abrahamen huayayo Benjamín
aratbutkon ijje'y. Diosa do'taj enhue'
me'uyne. ²A'nennada Diosa Israel
aratbuttaj o'baktie'ea'uyate. Do'hued
aratbut me'ta'ene Diosa o'maknopog'ika'po
maenhue'da o'ika'. A'nennada Elías
Diostaj o'tiona'pakpo Israel aratbuttaj
dakhuea' o'bahuua'uyate, Apagba'a
oa'uyatenigtaj kenda mo'nopog'ene.

³"Israel aratbuta aya'da o'nen
huamanbatia'pakeriomeytaj

on'batiaraka'uyate, Huairi. O'nen huid
kutopakon kente Diostaj 'uhua
on'nigarakika'po on'nigmahuigika'nig ken
kutopataj Israel aratbuta o'nenme'te.
Diosen huamanbatia'pakeri doyo'da
ijnoey. Do'takon e'arakta' mentipak."
Kenpa' Elías e'tiona'pakte, ⁴"Ehue',
onyo'da noehue' i'ene. O'nayo'da do'taj
di' ehue' o'ene. Siete mil huabokereka
do'taj di' me'nene. Huata' ijmakto'engok
e'ketka' dios Baaltaj pakhue' o'nepo
Baaltaj huikudate tihuadhue' o'ne." Diosa
Elíastaj oatokuyate. ⁵Oy kenpa'ti Israel
aratbut huakka'mona Diostaj di' o'nepo
Jesucristotaj o'noknopog'engok. Kenomeytaj
Diosa di' o'maepo o'matinepahui'po
Diosere kan'noeonhuahuike'po
o'baktie'ea'uyate. ⁶Diosa o'pakpo
huaknopog'eritaj o'matinepahui'po
dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po o'baepo
kurudya' o'manoeanhuahuika'apo.
Aratbutada huadaknanada egkikak Diosa
okkahueahue' o'maepo di' ehue' o'maepo
baehue' o'mae. Oro' huadak o'kika'nok
konigepo Diosa okkahueahue'dik mo'ene
kenpa'ti ehue'dik mo'ene. Kenpa' o'pakpo
okkahuea'dik mo'ene. Kenpa' o'pakpo
e'dik mo'ene.

⁷Diosa dakhuea' e'ka' bokkahue'po
"huadakda mo'ene," Diosa mone'po Israel
aratbuta on'pakonhuahuika'uyng'a kenda
Diosa o'paknig nopogehue'
o'nunhuahuika'uyate. Huakka'montaj
Diosa o'baktie'ea'po dakhuea' e'ka'
o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene,"
o'mana'uyate. Nogomey Israel aratbuta
oknopogehue'ya ka'nike'. ⁸"Israel
aratbuttaj Diosa oknopogehue'ya'taj
o'maene'uyngok Diostaj oknoponkahue'
o'nunhuahuika'uyate. Oydakon
oknoponkahue'da o'nika'. Diostaj konig
ekpobigonig o'nika'po kenpa'ti Diostaj
peghue'dik o'nika'apo." Apagba'a oa'.

⁹Davidakon Israel aratbuttaj
o'batia'pakpo:

Kirigayo' fiestate huakka'nanada aypo on'toepo on'bapika'po on'mamay'ika'po Diostehuapa' huadakda o'ene huata'da nama'da on'tinopojika'po idada on'mabueyapo. Huakka'nanada on'tamaika'nok Diosa di' mo'ene nama'da on'nopoenig'a Diosa castiga o'magka'apo. ¹⁰Konig ekpobig o'nepo Diostaj oknopohue'dik o'nika'po. Konig nog aratbuten huanaba'nig huata'pite orogda o'nonbahuika'po pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. Davida Diosen hua'ate oa'uyate.

Nog aratbuttaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po o'manoeanhuahuika'apo.

¹¹Judíomey Jesucristotaj oknopohue' ene'pi' Diosa kenpa'da maenhue' o'maeapo, o'nona'ne. Nogokpi' ya'noknopohue'apet. Oyda judío huae'eriomey Jesústaj oknopohue' o'nenok nog aratbutataj oknopohue'dik o'ne. Nog aratbut huaknopohue'eritaj Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po "huadakda mo'ene," o'mana'po o'manoeanhuahuika'apo. Judío aratbuta nog aratbuttaj on'batiahuaypo konigti Cristotaj eknopohue'ta' yan'pakapetpi'.

¹²Judío aratbuta Cristotaj oknopohue' o'nenok nog aratbutataj huaknopohue'eri Diosere durugnanada o'neonhuahuika'apo. Nogok aya' judíomeya Diostaj e'nopo'korea'de'te onte'ti Diosensi'po o'nedepo nogiti huakka'nanada on'madurugpakonhuahuika'apo.

¹³Opod judío ehue' huae'eriomeytaj o'nona'ne. Opudomeytaj ka'maboroayike'po Diosa me'ta'mona'uynok huakka'nanada ijpakpo opudomeytaj digg'nada on'boroayika'ne. ¹⁴Opudomey

'urua'nanada Jesucristoen bo'kika'nigtaj huakka'mon do'hued judío aratbut kan'tiahuaypo kenpa'ti kan'nopo'korea'po opudomeytaj digg'nada on'boroayika'ne. ¹⁵Diosa judío aratbut oknopohue' huae'eriomeytaj o'maen'uyatenok aya'da nog aratbut on'nopo'korea'po Diosensi'po e'dik o'ne. Nogok judíomey on'nopo'korea'depo kenpa'ti Jesucristotaj o'noknopohue'depo huadaknanada o'neapo. Konig e'buey e'manoyhuadonig ken konig o'neapo. ¹⁶Abrahamomey judío aratbuten adhuea'pane' Diosen aratbutda o'nepo Dioseno'da ogkika'uyatenok kenomeyen adhuea' huayayo Diosen aratbut o'nepo Dioseno'da yag'kika'apet. Kenda konig pan o'ne. O'nonbatia'pakapone. Judíomey pan Diostaj ogka'po huakkuru pan ogka'po Diostaj e'yokde'te huadaky'o' Diosen o'e. Aya' kention pansot nog pan e'kade'te konigti aya'da huadaky'o' o'e. Diosen o'e. Ken konig judío aratbut Diosen 'uruyo' ya'neapet. Kenpa'ti hueymey hua'ihuit huadakda ee'nayo aya' hua'opipi' huadakda o'neapo. Konigti Israel adhuea'pane' huadakda o'nuynok adhuea' huayayokon huadakda ya'neapet. Dioseno'da ya'neapet.

¹⁷Diosen judío aratbut konig olivo hueymey o'ne. Olivo huatoe'eria hua'opi e'ay o'baktega'po o'maenpo nog ohuey hua'opiada e'bakkudak o'noe. Ken konig huakka' judío aratbut hua'opi ektge konig o'ne. Opudomey nog aratbut huaknopohue'eri konig Diosen aratbutyo e'bakkude'anig mo'ega'po Diosa mo'nopo'noeanhuahuika'ne. ¹⁸"Oro'omey huaknopohue'eri huadakda o'ene. Judío oknopohue' huae'eri konig hua'opi e'bakteganig dakhue'da o'ne." Kenpa' nopohue' yanikati'. Opudomey nog aratbuta Abrahamomeytaj oknopohue' e'ne'tada Abrahamomey Diostaj daka' o'noknopohue'eri uynok kenomeyere opudomeyakon moknopohue'eri kenda daka' yan'nopohue'.

¹⁹“Hueretda olivo huatiote oro’omey nog aratbuttaj Diosa a’bakkudea’ya’po judío hua’opitaj Diosa o’baktega’uyate.”

Opudomey nog aratbuta yadapetpi’.

²⁰Dakamon mo’nopoe. Cristotaj oknopoe’hue’ o’nenok Diosa judíomeytaj o’maen’uy. Opudomey judío ehue’ e’eadá kenyo’da Cristotaj moknopojka’nok Diosen mo’jka’. Huadakda o’ey, huata’da tinopoe’hue’ yanika’. Daka’ yan’nopojka’.

²¹Judío oknopoe’hue’ huae’eritaj Diosa matinepahuihue’ ee’nayo oro’omeynayo huadakda o’ey opudomey nog aratbuta huata’da e’tinopojka’nayo kenpa’ti eknopoe’batiknayo opudomeytakon matinepahuihue’ mo’ea’pone. ²²Diosa di’nanada o’maika’po o’matinepahui’ika’ e’matinepahui’ika’pi’ oknopoe’hue’ huae’eritaj ke’ponada castiga o’magka’apo. Oknopoe’hue’ judío huae’erimeytaj o’maen’uy. Opudomey huaknopoe’eritanayo o’matinepahui’ika’de. Huadakda o’ey huata’da tinopoe’hue’ e’jka’nayo kenpa’ti Jesústaj eknopojka’nayo Diosa mo’tinepahui’ika’apone. Diostaj eknopoe’batiknayo Diosa castiga mogka’apone. Kenda daka’ yan’nopojka’.

²³Diosen judío aratbut en’nopo’korea’nayo huaboa’da Cristotaj e’noknopoe’nayo Diosa o’matinepahui’apo. Teyda o’epo hueretda olivotaj o’bakkudea’apo. Ke’nen aratbut onte’ti o’maea’apo. ²⁴Opudomey Cristotaj huaknopoe’eri nog aratbutda mo’epo konig dubayo olivo hua’opi ee’pi’ hueretda ta’ba olivoyo Diosa mo’bakkudea’uyné. Opudtapi’ e’bakkudea’nayo judío aratbut Diosen hueretda aratbuttaj dapita’ Diosa o’bakkudea’apo.

Israel aratbuttaj Diosa dakhuea’ e’ka’ o’bakkahuea’po o’manopo’yarea’po o’manoeanhuahuika’apo.

^{25,26}“Konig judío aratbuttaj Diosa o’magka’apo oro’omeya daka’ o’nopoe’ne.”

Opud nog aratbut nama’da nopoe’hue’ yanika’. Huakka’da judíomey Jesústaj oy eknopoe’ta’ pakhue’ e’nunhuahuika’ada nogoknayo aya’ huadik nog aratbuta Jesústaj o’noknopoe’denok kenoknayo aya’ judíomeya o’noknopoe’apo, kenda huaboa’da e’manopoe’a’ta’ o’pakne, egomey. Apagba’a oa’po:

Jerusalénya’ Israel adhuea’ huayayo huamanopo’yarea’eri o’edeapo. Judío aratbuttaj o’manopo’korea’apo. Dakhuea’ e’ka’ o’bakkahuea’apo. ²⁷Kenda ijmana’uynig ijmanigka’apoy. Kenomeyen dakhuea’ e’ka’ ijbakkahuea’apoy. Diosa Israel aratbuttaj o’mana’uyate.

²⁸Huakka’nanada judío aratbuta Jesucristoen huadak hua’a eknopoe’ta’ pakhue’ o’nuynok opudomey nog aratbuta Jesústaj oknopoe’dik mo’jka’po Diosensi’po mae’dik mo’ene. Diosanayo judíoen adhuea’pane’taj o’baktie’ea’uyatenok judíotaj di’nanada o’maika’. ²⁹Abrahamen adhuea’ huayayotaj ijbaktie’ea’depo ijmatinepahui’apoy. Diosa ona’uyate. Nogpa’dakon ahue’ o’ea’apo. ³⁰Opudomey nog aratbutda a’nenda Diostaj nigpeehue’ e’nika’uytada oydakon judíomey nigpeehue’ o’nika’nok Diosa opudomeytaj mo’tinepahui’ika’ne. ³¹Judíomey oyda Diostaj nigpeehue’ e’nika’tada konig Diosa mo’tinepahui’ika’ne nogok judíotakon o’matinepahui’apo. ³²Aya’tada konigti matinepahui’dik ka’e’po “aya’ada konigti dakhuea’ ogkika’ aya’ada konigti nigpeikahue’ o’nika’,” Diosa o’bahuaa’uyate.

³³Diosnayo huakka’nanada o’nopojka’. Huakka’nanada e’ka’ o’nopojka’. Konig Diosa o’pakpo castiga o’magkadhuahuika’apo, konig Diosa nogomeytaj o’matinepahui’onhuahuika’apo, Diosa

o'kika'nig, nopogehue'dik o'ika'ne oro'omey. ³⁴“Kenda Diosa o'nopoika'nig nopogehue'da o'ene. Diosa aya'da o'nopoenok aratbuta Diostaj onmadikahue'dik o'ene. ³⁵Diosa onte'ti mo'bayoke'popi' mo'nigke'popi' sigpi' Diostaj yokhue'dikda o'ene.” Diosba'a kenpa' oa'. ³⁶Diosa aya'nanada o'ka'uyate, aya'da o'tamaika'. Diosen aya'da o'nika'. “Dios 'urunanada o'ika', huaboro'nanada o'ika', huadakkanada o'ika'.” Aya'ada kadike'.

Diostayo'da mon'nigpeika'po mogkika'.

12 ¹Daka'nanada o'nona'ne, egomey pogomey. Diosa di'nanada mo'ika'po mo'tinepahuika'nok okkahuehue' mo'nika'po “Diosenyoda ijjeonhuahuika'apoy. Diostayo'da ijnigpeika'apoy. Diosenyoda ijkika'apoy.” Huanopoya'da mon'nopoika'. Kenda Diosa o'pak. ²Konig oknopogehue' huag'eria on'nopoika'nig ogkika'ne konigti kakahue' mo'nika'. Nogpa'da mon'nopoika'. Diosa o'pakika'nig mon'nopoika'po mogkika'. Kenda huadakyoda, kenda Diosa o'paknig mogkika'.

³Jesucristoen huamanmadika'eri ijje'po daka' on'boroayi': Huairi ehue' e'eadada huairi ijje' nama'da nopogehue' yanikati'. Huadakda ehue' e'eadada huadakda ijje' nama'da nopogehue' yanika'. Opu'dada daka' yan'nopoika'. Diostaj 'urua'da oknopoika'po Diosen huadakda kika'dik o'ene, daka' nopoika'dik o'ene. ⁴Huasog' no'gtida ee'pi' huaba' hua'i huabopi hua'opi huakpo huag'oj huakitta' nogda nogda huasog'a o'togepo nogso'tida e'eadada huaba'a o'baa', hua'ia o'hua'ika'ne, huakpoa o'tiahuayika'ne, huakitta'a oa'pakika'ne. ⁵Ken konig oro'omey huaknopog'eri huakka'nanada ee'pi' Cristotaj oknopogepo Cristoen nogso'tida o'ika'ne. Huayahuaya o'baotika'ne. Huayahuaya nogso'tida o'maika'ne.

⁶Diosen Nokirega mo'nopo'toenok kenpa'ti Diosa mo'nopogea'nok nogda nogda Diosen kika'dik o'ika'ne. Nog huaknopog'eri huama'buytaj a'batihuapokya'po nogda nogda nigkika'dik o'ika'ne. Diosen hua'a Diosa oro'taj e'manopogea'nayo Diostaj daka' oknopogepo daka' mon'manbatia'pakonhuahuika'. ⁷Kan'mantihuapoke'po Diosen Nokirega e'tihuapoknayo nog aratbuttaj daka' mon'mantihuapokika'. Apagba' kan'manmadikike'po Diosen Nokirega oro'taj e'tihuapoknayo daka' mon'manmadikika'. ⁸“Yan'nopo'korea', Diostaj yan'nigpeika'.” Aratbuttaj kan'maboroayike'po Diosen Nokirega e'tihuapoknayo 'urua'da mon'maboroayika'. Huakupepi' e'tag'enayo durugteda pai'da huag'eritaj mon'bayokika'. Huaknopog'eritaj huabatioka'eri ee'nayo daka' yan'batiokika'. Pai'da aratbuttaj e'batihuapoknayo durugteda mon'batihuapokika'.

Cristotaj oknopogepo Diosen 'urua'nanada mogkika'.

⁹Daknopo'da mo'nepo huayahuaya di' mon'maika'. Dakhuea' e'ka' mon'tinosikpo huadakyoda mogkika'. ¹⁰Konig huama'buytanig konig huidpotanig di' o'maika'ne konigti nog huaknopog'eritaj huayahuaya di'da mon'maika'. Noganayo huadak oa' huadak o'kika' huayahuaya mon'matinopoika'po mon'bahuai'ika'.

¹¹Batikhue'ada Diosen diga'da mogkika'. Diga'da Diostaj mon'eretpakpo mogkika'.

¹²Durugnanada Diosere o'noeonhuahuika'apone durugteda mon'nopoika'. Pai'da e'nopo'enayo batikhue'da mo'noknopoeonhuahuika'. Batikhue'da mon'tiona'pakonhuahuika'.

¹³Pai'da e'eadada huaknopog'eri huama'buytaj aypo yudtapi' huakupepi'

mon'bayokika'. Nogbaya' huama'buy e'tiaknayo mon'baedpo kan'taye'po aypo a'batobapeya'po mon'baika'.

¹⁴Oro'omey Cristotaj huaknopog'eri o'enok huakka'mona bo'huadiaypo dakhuea' mogkika'apone. "Diosa kamatinepahuie'po," mon'mationa'pakika'. Kenomeytaj dakhuea' bahuuahue'ada mon'mationa'pakika'.

¹⁵Cristotaj huaknopog'eri huama'buy durugda o'nenok kenomeyere mon'durugpakika'. Huama'buy en'huikte a'manopo'noeyaya'po kenomeytaj mon'manoeynoeyonhua'.

¹⁶Huayahuaya dig bahuahuayhue' mo'nika'. Huayahuaya daka' mon'matojika'. "Donayo huadakda ijikay," huata'da tinopog'ehue' mo'nika'. Pai'da huag'eri huama'buytaj mon'bapakika'. "Donayo huakka'da ijnopogey," nopog'ehue' mo'nika'.

¹⁷Oro'taj be'api' dakhuea' egka'nayo kentaj kenpa'ti dakhuea' ogkahue' mo'nika'. Aya' bakpoteda huadakyo' mogkika'. ¹⁸Nogtaj nogtaj maboyhue' mo'nika'. Manoeya'dik ee'nayo huayahuaya yan'manoeynoeyika'.

¹⁹Be'api' dakhuea' egka'nayo kenpa'ti dakhuea' magkahue' mo'nika', huadi' egomey pogomey. Diosa castiga kama'geke'. "Aratbuta dakhuea' egka'nayo do'huataj castiga ijmagka'apoy," Dios Huairia oa'uyate. ²⁰Kenpa'ti "Ontaj dakhuea' huaka'eria aypota' ee'nayo yan'bayokikati'. Maymay'a' ea'nayo hue'ey yan'mamaya'ikati'. Ken konig egkika'nayo nama'da dakhuea' yogkamey on'nopogepo kokbed'a da on'pakpo on'bira'apo," Apagba'a oa'uyate. ²¹Noga dakhuea'da egka'nayo kentaj mahuadiayhue' mo'nepo huadakda mogkika'.

13 ¹Dios Huaboro' Huairi o'ika'po gobierno huairitaj o'baktie'ea'ika'nok gobierno huairitaj

nigpejika'dik mo'nika'. ²Gobierno huairitaj nigpeehue' ee'nayo kenpa'ti Diostaj nigpeehue' ee'onigti o'ene. Dakhue' o'ka'nok gobierno huairia castiga mogka'apone. ^{3,4}Huadakda e'kika'nayo gobierno sorotataj me'pukhue'dik o'ika'apone. Dakhuea' eka'nayo huairitaj nigpeehue' ee'nayopi' gobierno huairien sorotataj me'pukdik o'ea'apone. Gobierno huairia oro'omeytaj kan'batiokike'po kan'batihuapokike'po Diosa o'baktie'ea'uyatenok huadakda mogkika'. Huadakda o'kika'po huairitaj me'pukhue' o'ika'apone. "Huadakda boka'ne," huairia monika'apone. Kenpa'ti gobierno huairi dakhuea' huaka'eritaj castiga kan'magkike'po Diosa o'baktie'ea'uyatenok dakhuea' eka'nayo me'pukdik o'ika'apone. ⁵Konigepo castiga ogkahue' mo'epo gobierno huairitaj mon'nigpejika'. Kenpa'ti gobierno huairitaj e'nigpejika' huadakda o'e mon'nopogepo mon'nigpejika'. ⁶Gobierno huairi konig Diosen huanaba' Diosa o'paknok aratbuttaj on'batihuapokika'. Konigepo gobierno huairitaj huakupe bayokika'dik o'ene.

⁷Gobierno huairitaj dehuea' ee'nayo mon'bayokika'. Gobierno huakupe huata'eria huakupe beyok ena'nayo mon'yokika'. Huairi huadakda egkika'nayo huadakda o'e mon'tinopogepo huadak o'kika' mon'huaa'ika'. ⁸Nogtaj ijhue'da dehuehue' mon'maika'. Huayahuaya di' mon'maika'. Huayahuaya di' e'maika'nayo aya' konig Diosen hua'a o'nigpejika'ne. ⁹"Nogen huato'etaj bakdejhue' yanika'. Nogtaj barakhue' yanika'. Berehue' yanika'. Nogtaj da bahuuahue' yanika'. Nogen katepi' en'tae' eretpakhue' yanika'." Diosen hua'a o'enok "Huakka' huata'da di' mo'ika'nig konigti huayahuaya di'da yan'maika'," ken konig e'kika'nayo aya' Diosen hua'a o'kika'pone. ¹⁰Huayahuaya di'nanada e'maika'nayo

nogomeytaj dakhuea' magkahue' o'ēapone. Ken konig nogomeytaj di' e'maika'nayo aya' Diosen hua'a o'nigpeika'po dakuapada o'kuhuitika'ne.

¹¹A'ti Cristoa bo'huahuarakdeaponok huayahuaya di'da mon'maika'. O'tiakdeaponok konig e'tayonig e'ikada mon'maboato'po onte'ti Cristoen diga' mogkika'. Cristoa oro'omeytaj a'batobehuikya'po ida bo'huahuarakdeapone. ¹²Oy iyo huadariyo aratbut on'maika'po konig sikkiregya' huakka'nanada dakhuea' egkadhuahuikade'te a'ti Cristo o'huarakapopo huame'nonig o'ēapo. Konig aratbut sikkiregya' dakhuea' ogkika'nig mon'batik. Konig huame'noete huadakda huakika'erionig huadakda mogkika'. Huadak e'kika' konig oro'en huatioka'pegonig onte'ti dakhuea' kakahue' o'ēapone. ¹³Konig huame'noete aya'ada etiahuayika'te oro'omey Cristotaj huaknopōē'eri huadaka'da mogkika'. Fiesta eē'te diga' bapehue' mo'nika', huakka' huamai'hue mayhue' mo'nika', okkudāhue' mo'nika'. Nogtaj nogtaj bakdejhue' mo'nika'. Dakhuea' kakahue' mo'nika'. Maboyhue' mo'nika'. Kenpa'ti dig mahuanopōēhue' mo'nika'. ¹⁴Huairi Jesucristoa opudomeyen huanopo' mo'nopo'tōenok kenda Jesucristo o'pakika'nig mogkika'. Konig oro'en huanopo'a dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika'nig nopōēhue' mo'nika'po kakahue' mo'nika'.

Nog huama'buy nogpa'da kika'dik o'ne e'matinopōē'ada dakhue' ogkika' bahuahue' mo'nika'.

14 ¹Opudomeyere huakka'da huama'buy huaknopōē'eri o'nika'. Huakka'mon aya' Jesucristoen huadak hua'a nopōēhue' o'nepo nogpa'da Diosen ogkika'. "Nama'da mo'nopōēpo," maboyhue' yanika'. ²Huakka'da

huaknopōē'eri aya' aypo huaenpi' bape'dik o'ēne on'nopōika'. Nogomeyanayo aya' Cristoen hua'a daka' nopōēhue' o'nepo aypoyo'da bape'dik o'ēne on'nopōika'. ³Opudomey huaknopōē'eri aypo huaenere bapika'dik o'ēne huanopōē'eria aypoyo'da huabape'eritaj batibiraehue' yanika'. Kenpa'ti opudomey aypoyo'da huabape'eria aypo huaenere huabape'eritaj "dakhuea' ogka'," bahuahue' yanika'. Aypo huaenere huabape'eritaj Diosa o'bae'ika'. Kenpa'ti aypoyo'da huabape'eritaj Diosa o'bae'ika'. ⁴Oro'omey huaknopōē'eri konig Diosen huanaba' o'maepo "dakhuea' ogka'," nog Diosen huanaba'taj bahuahue' mo'nika'. "Dakhuea' ogkika'," "huadakda ogkika'," Diosayo'da bahuahue'dik o'ēpo kenpa'ti huadak kagkike'po Diosa batihuapokika'dik o'mae.

⁵Kenpa'ti sábadote baahue' o'ēpo tiona'pakika'dik o'ēne huakka'mona on'nopōika'. Nogomeynayo judioen fiesta huame'noete e'tiona'pakta' pakhue' o'nika'. Aya'me'noeda konigti o'ēnok aya'me'noeteda Diostaj tiona'pakdik o'ēne on'nopōika'. Sábado baahue'da e'tiona'pakta' e'paknayo kenda yag'kika'. Sábado'pi' nog judioen fiesta huame'noete e'baa'ta' e'paknayo kenda yag'kikati'. ⁶Dios Huairi 'urunanada o'ika' aya'ada kanoknopōē'po huakka'mona sábadote baahue' o'nika'po on'tiona'pakahuadika'. Kenpa'ti Dios Huairi 'urunanada o'ika' aya'ada kanoknopōē'po nogomeynayo sábadote'pi' on'baa'po aya'me'noeteda on'tiona'pakika'. Kenpa'ti Dios Huairi 'urunanada o'ika' kanoknopōē'po huakka'mona dakiti Dios on'tiona'pakdepo aypo huaenere on'bape'ika'. Dios Huairi 'urunanada o'ika' kanoknopōē'po nog huakka'mona dakiti Dios on'tiona'pakdepo aypoyo'da on'bape'ika'.

⁷Dioſtehuapa' aya'da kika'dik o'ene. Katepi' Diosa o'pakika'nig kika'dik o'ika'ne. Katepi' oro'omey huata'da o'pakika'nig kikhue'dik o'ika'ne. Kenpa'ti Diosa o'paknok o'bueyapone. ⁸Kenpa'ti oro'omey o'noepo Jesucristo Huairitaj o'nigpeika'ne. Jesucristo Huairi o'paknok o'bueyapone. O'noepo Diosen o'ene. E'bueypi' Diosen o'ene o'nopoene. ⁹Oro'omey e'manoete oro'en Huairi a'ikaya'po kenpa'ti e'mabueyte oro'en Huairi a'ikaya'po Cristoa mo'nigbuey'uyate. Onpa'ti Diosa o'noyhuada'uyate.

¹⁰Dakhuea' o'ka' huama'buytaj huaahue' mo'nika'. Huama'buytaj batibiraehue' mo'nika'. Nogok aya'ada Cristotaj tikupobo'dik o'eapone. Dakhuea' e'kika'nayo Cristoa kenda mona'apone.

¹¹Apagba'a inpa' oa':

IjnoehuahuiKay, buttida ijJay.

Do'taj aya'ada huikudate

mentibahuadpo "Cristoyo'da Dios

Huairi o'e," me'nona'apone.

Kendation buttida ijJay. Dios

Huairia oa'.

¹²Nogok Dios Huairitaj o'tikupobopo huama'buytaj e'batibira'e'uy'nayo "dakhuea' o'kika'," huama'buytaj e'bahuauy'nayo kenda Dios Huairitaj ona'dik o'eapone.

Huama'buytaj dakhuea' tokahue' a'eya'po daka' mon'nopoepo huadakyo' mogkika'.

¹³Konigepo "dakhuea' o'ka'," Cristotaj huaknopoe'eri huama'buytaj huidpotapi' huayahuaya bahuaahue' mo'nika'. Huama'buytaj dakhuea' batokahue' a'eya'po huadakyo' mogkika'. ¹⁴Konig Jesucristo Huairitaj huaknopoe'eri ijjepo aya'da huaen aypopi' huadak o'енок bapika'dik o'ene doa e'nopo'e'tada "huaen huakyaripi' donayo bapohue'dik ijJay," nogapi' en'nopo'e'tada do e'bape'nayo kentehuapa' dakhue'da o'e. ¹⁵Kenda

huaenpi' huama'buya bapohue'dik ijJay on'nopoika'nig oro'omeya e'bapika'nayo huama'buytaj dakhuea' e'batoka'nayo ke'nakon e'bape'nayo dakhuea' ogka'apo. Konigepo huama'buytaj di' maehue'dik o'eapone. Kenomey huaknopoe'eri huama'buytakon a'manopo'yareaya'po Jesucristoa o'manigbuey'uyate. Ken huaen huama'buy bapohue'dik o'epo oknopoe'batikhue' ka'ne'po ken huaen bapohue' mo'nika'. ¹⁶Dakhuea'da ogka' huaahue' mo'ike'po konig kika'dik o'ene e'nopoada kikhue'dik o'ika'ne.

¹⁷Diosensi'po o'epo Jesucristo Huairitaj oknopoika'po "in huaen bape'dik o'ene," "nog huaen bapohue'dik o'ene," kirigayo' nopohue' o'ika'ne kenpa'ti "in huamai' mai'dik o'ene," "nog huamai' mayhue'dik o'ene," kirigayo' nopoikahue' o'ika'ne. Diosensi'po o'epo Jesucristo Huairitaj oknopoika'po Diosen 'urua'da e'kika', huadakyo'da e'kika' kirigayo' mon'nopoika'po mogkika'. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj oknopoe'po o'eretdi'pakpo huayahuaya di' mo'maepo mo'manoeyika'. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj oknopoenok Diosen Nokirega mo'nopo'durugpakika'ne. ¹⁸Ken konig Cristotaj o'nigpeikapo Diostaj o'durugpakika'ne. Kenpa'ti "huadakda ogkika'," aratbuta bo'huaikapone.

¹⁹Huama'buy huayahuaya di' a'maikaya'po huayahuaya a'manoeya'ikaya'po huadakyo' e'kika' mon'eretpakika'. Kenpa'ti huama'buy nogiti nogiti Jesucristo Huairitaj kanoknopoike'po 'urua'nanada e'kikata' mon'pakika'. ²⁰Nog huaknopoe'eri huama'buy huaenpi' bapohue'dik o'ene yan'nopoetpi' oro'omeykon bapohue' mo'nika'. Oro' e'pe'nayo oro'taj on'tiahuayo yan'bapeapetpi' konigepo onte'ti Cristotaj ya'noknopoe'batikapetpi'. Konigepo huaen huadakda bape'dik ee'pi' bapohue' mo'nika'. Huama'buytaj

dakhuea' batokahue' mo'nika'.
²¹Oro'omey huaen o'pe'nok huamai'hue
 o'mai'nok katepi' o'ka'nok
 huama'buyakon dakhuea' eka'nayo
 eknopoebatiknayopi' dakhue'da o'e.
 Ote'ti huaen bapehue' mo'nika'.
 Huamai'hue mayhue' mo'nika'. Nogded
 manigkahue' mo'nika'. ²²Aya' huaenda
 bape'dik o'ene o'nopoetpi'. Katinig
 mai'dik o'ene o'nopoetpi'. Oro'anayo
 Diostayo'da daka' mo'noknopoika'.
 Dakhuea' kakahue' o'ene o'nopodepo
 durugda o'epone. ²³Ken huaen
 bapehue'dik o'ene e'nopoada e'bape'nayo
 dakhuea' o'kay o'nopoepone. Katepi'
 e'ka'ta' o'pakpo dakhue' o'e e'nopoada
 eka'nayo Diostaj dakhuea' o'ka'ne.

**Huama'buy nogiti kanoknopoike'po
 mon'batihuapokika'. Oro'enda o'pakpo
 kakahue' mo'nika'.**

15 ¹Huakka'mona huama'buy kenda
 huaen bapehue'dik o'ene
 on'nopoika'. Oro'omey huaen bape'dik
 o'ene daka' o'nopoepo kenomey nogiti
 Diostaj kanoknopoike'po
 mon'batihuapokika'. Oro'tehuapayo'da
 kakahue' mo'nika'. ²Kenomey kenda
 huaen bapehue' o'nika'ngitaj nogiti
 huadak kagkike'po, nogiti Cristotaj
 kan'nigpeike'po, kanoknopoike'po
 mon'batihuapokika'. ³Cristo huata'da
 a'durugpakaya'po kahue' o'ika'uyate.
 Diosenyoda e'kika'tada "Aratbut Diostaj
 on'huadiaypo do'taj bo'tidi'kika'apone"
 Apagba'te kenpa' oa'. ⁴Oro'omeytaj
 kan'manmadikike'po Apagba'
 mo'nigmadoya'uyate. Kenpa'ti Apagba'taj
 o'peika'po pai'da o'nopo'epo
 oknopoebatikhue' o'ika'ne.
 O'nopo'noeypo Cristo e'tiakte ekpoe'
 o'nigunhuahuika'ne. ^{5,6}Oro'omey pai'da
 e'nopo'ete Diosa moknopoeka'ika'ne,
 mo'nopo'noey'ika'ne, kenpa'ti
 Jesucristoa o'paknok huayahuaya

mo'manoeynoey'ika'ne. Konigepo
 Jesucristoen Diostaj Jesucristo Huairien
 Apagtaj oro'omeya onokteteyo'
 "huadaknanada i'ene," "urunanada
 i'ene," "dakiti Dios" mo'nonika'.

**"Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopo'e'.
 Pablo Cristoen huata'moneria judio ehue'
 huag'eritaj o'manbatia'pakika'uyate.**

⁷Konig Jesucristoa oro'omeytaj di'da
 mo'epo mo'bae'uyne konigti
 huaknopo'e'eri huama'buytaj huayahuaya
 di'da mo'nepo mon'bae'ika'. "Dios 'uruda
 o'e. Dios huadakda o'e," huakka'ada
 kanoknopo'e'po huayahuaya di'nada
 mon'bae'ika'. ⁸"Opudomeytaj
 kabatihuapokike'po Cristotaj
 ijmanigta'mona'apoy." Diosa judio
 adhuea'pane'taj o'mana'uyate. Diosen
 hua'a buttida o'e kamanopoike'po
 kenpa'ti Diosen hua'a a'kaya'po judiotaj
 a'batihuapokikaya'po Cristo o'tiakuyate.
⁹Kenpa'ti "Dios huakka'da
 mo'matinepahui'po Cristotaj
 oknopoedenok Diosa oro'en dakhuea'
 e'ka' bokkahuea'uyne. Dios
 huadaknanada o'ika'." Judio ehue'
 huag'erari aratbutakon kan'batia'pakike'po
 Cristo o'tiakuyate. Apagba'te inpa'
 o'madoya'uyate:

Judio ehue' huag'erari en'maete "Dios
 huadakda o'ika'. Diosa
 o'matinepahuika'," i'ija'apoy.
 Diostaj i'jbatadi'kea'apoy. Diostaj
 dakiti i'ija'apoy. Apagba'te kenpa'
 Cristoa oa'uyate.

¹⁰Nog Apagba'te inpa' oa':

Judio aratbutere yan'durugpakika'
 Diosa nog aratbuttaj o'mana'uyate.

¹¹Nogyo Apagba'te inpa' oa':

"Dios 'urua'nanada o'ika'," "Uruda
 Huairitone' o'ika'," Aya' nog
 aratbuta aya'baya'da
 yan'tia'pakikati'.

¹²Isaiasakon inpa' o'madoya'uyate:

Isaíen adhuea' huayayo huakka'da
o'neapo. Nogtiada Huakhuairi
o'eapo. Nog aratbutenbeta' Huairi
o'eapo. Nog aratbut ken'taj huakka'
on'pakapo. Kentaj
o'noknopoika'apo. Apagba'te
kenpa' oa'uyate.

¹³Diosa 'urua'nanada
mogkadhuahuika'apo buttida o'ika'nok
Diostaj daka'nanada moknopoike',
Cristotaj moknopoepo mo'durugpakike'
kenpa'ti mo'noeyike'. Diosen Nokirega
teyda monopo'toenok Diosa 'urua'nanada
bokadhuahuike', nogiti nogiti daka'
kanoknopoike'po. Ijtiona'pakikay.

¹⁴Opudomey Cristotaj huaknopoe'eri
konig do'hued huama'buy konig do'hued
huidpo mo'epo huadaknanada mo'epo,
huayahuaya di' mo'maika'ne. Huakka'
Cristotaj moknopoepo huayahuaya
manmadikika'dik mo'ika'ne. Do kenda
daka' e'nopoepi' ¹⁵Diosa me'ta'mona'nok
in beroba'te okkahuehue'da ka'ne'po
daka' on'boroaypo on'nigmadoya'ne.
¹⁶Nog aratbuttaj Jesucristoen huadak
hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa
me'tinengahui'po me'ta'mona'uyne. Nog
aratbuta Jesucristotaj o'noknopoqenok
Diosen Nokirega o'manopo'toepo Diosa
bae'dik mo'maeapone.

¹⁷Jesucristotaj yoknopoepo Diosen
'urua'nanada ijmanmadikika'nok
huakka'ada judío ehue' huae'eria
on'nopo'korea'depo Diostaj on'nigpeika'.
Konigepo durugda ijikay. ¹⁸Cristoa
me'nopo'toeonhuahuika'nok Jesúsen
huadak hua'a
ijmanbatia'pakonhuahuika'uy. Konig
Diosayo'da kika'dik o'eni'g'urua'nanada
ijkika'uy nok huakka'ada nog aratbuta
Cristotaj o'noknopoika'po Diostaj
on'nigpeika'. ¹⁹Diosen Nokirega
be'teypaka'nok Diosonig 'urua'nanada
ijkika'uy. Ijbayarea'ika'uy. Ken konig
Jesucristoen huadak hua'a huabada

ijmanbatia'pakonhuahuika'po
Jerusalénya'kon huaboa'da
ijmanbatia'pakonhuahuika'po nogbaya'
nogbaya' bidteda Ilírico huadaribayo
Jesucristoen huadak hua'a daka'
ijmanbatia'pakonhuahuika'uy. ²⁰Keya'
nogomey Cristoen huadak hua'a
on'manbatia'pakdenok
on'nopo'korea'depo Jesucristotaj
o'noknopoqedenok, keya' do'hua Cristoen
huadak hua'a manbatia'pakhue' ijjemey.
Keya' aratbut Cristoen huadak hua'a
peehued ee'ted ijpakpo ijmanmadikikay.
²¹Kenda Apagba'te oa'nig ijikay.

Aratbuta Cristotaj tipeehued
o'neonhuahuika'depo on'tipeeapo.
Cristotaj o'noknopenka'apo.
Apagba'te kenpa' oa'uyate.

Romayo ijhua'apoy, Pabla o'nopoq'uyate.

²²Romayo opudomeytaj
e'mata'unhua'ta' ijpakika'nig'a nog
aratbutte huakkuru hua'dik iije'uy.
Jesucristoen huadak hua'a peehued
huae'eritaj huakkuru hua'dik iije'uy.
Konigepo opudomey Roma huae'eritaj
huahuahue'dik ijjuy. ²³Oynayo nogbaya'
nogbaya' ijmanmadikadhuahuika'depo
aya' ijka'depo huakka' huabayok ijhue'da
opudomeyere e'mata'unhua'ta'
ijpakonhuahuika'depo ²⁴Españayo
ijtiakonhuahua'po opudomeytaj
ijmata'ika'apoy, ijnopoey. Opudomeyere
e'durugpakonhuahua'de'te do'taj
men'tihuapokpo Españayo menta'mona'.
²⁵Oyednayo Jerusalényo ijhua'apoy.
Pai'da e'egada huama'buy
huaknopoe'eritaj huakupe ijtohua'apoy.
²⁶Macedonia huaknopoe'eria kenpa'ti
Acaya huaknopoe'eria Jerusalényo pai'da
huae'eri huama'buytaj huakka' huakupe
a'manigta'monaya'po on'eretpakpo
on'bayokikame'te. ²⁷Jerusalénya' judío
huama'buya huakkuruda Jesucristoen
huadak hua'a Macedonia huae'eritaj

on'manbatia'pakonhuahuika'uyatenok Macedonia judío ehue' huaknopōēria konig dehuea' on'maepo Jerusalényo huama'buytaj on'pakpo huakupe on'bayokikame'te. ²⁸Kenda ijkuhuitonpo huakupe Jerusalényo pai'da huama'buytaj ijbayokuddepo Españayo ijhua'po opudomey Roma huāē'eritaj ontā'unapet. ²⁹Opudomeyebayo e'tiakde'te Cristoa me'nopo'tōenok on'madurugpaka'apone.

³⁰Jesucristo Huairitaj moknopōēpo Diosen kakike'po do'taj bo'tihuapokpo Diostaj diga' men'tiona'pakika', egomey. Kenpa'ti Diosen Nokiregā di'da mo'ēā'nok diga'da men'tiona'pakika'. Daka' o'nona'ne, egomey. ³¹Judeaya' oknopōehue' huāē'eritaj Pablota yatioka', Dios, men'tiona'pakonhua'. Ken huakupe ijtohua'po ijbayoke'apoy. Huama'buy Jerusalénya' durugteda ka'de'po men'tiona'pakonhua'. ³²Dios e'paknayo opudomeyebayo durugteda yokyēapoy. Durugtenanada opudomeytaj on'tiahuayapone. Opudomeyere ijnopo'noeyapoy. ³³Diosa a'manopo'noeyaya'po opudomeyere kajike'.

Saludos o'manigdikta'mona'uyate.

16 ¹Oro'omeyen huidpo, Febe, huadakda o'ika'po Cristoen huaknopōē'eritaj o'tihuapokika'po Cencrea huakka' jakya' o'batihuapokika'. ²Konig Huairi Cristoa o'paknok Febetaj daka' yade'ika', konig huama'buy huaknopōē'eritaj 'uru'da on'bae'ika'nig konigti kentakon yade'ti'. Febe nogomeytaj doeretaj huakka'da bo'tihuapokuynok katepi' Febe e'ka'te yan'tihuapokikati'.

³Priscila Aquilaere doere Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po o'manmadikika'uy. Priscilataj Aquilataere do'hua saludos ijmanigdikta'monay.

⁴Do'taj on'tioka'po mo'bueyay'uyne. Konigepo kenomeytaj dakitia' ijmanikay. Kenpa'ti aya' judío ehue' huāē'eri huama'buya dakiti on'manika'. ⁵Huaknopōē'eri huama'buy huidoere Priscila Aquilaereen jakyo Apagba' a'peeya'po ogkupopakika'po kenomey huama'buytaj huidoere saludos ijmadikta'monay. Epeneto huabokerek o'ēpo, Acaya huadaribayo huāē'eri o'ēpo huakkuruda Jesucristotaj o'nopo'korea'po oknopōē'uyate. Huadi'da Epenetotakon saludos ijdikta'monay. ⁶María opudomeytaj huakka' bo'tihuapokonhuahua'uy. Kentakon saludos ijdikta'monay. ⁷Do'hued aratbut Andrónico Juniastaere saludos ijmadikta'monay. Doere huabakudā' jakyo o'ne'uy. 'Urunanada huaknopōē'eri o'ne. Cristoen huamata'mona'eria daka' o'matinopōēy. Do'hua Jesucristotaj oknopōēhued eē'ted huakkuruda Jesucristotaj o'noknopōē'uyate.

⁸Ampliataj saludos ijdikta'monay. Amplias Cristoen huaknopōē'eritaj di'da me'taēne. ⁹Urbanotaj saludos ijdikta'monay. Urbano oro'ere Jesucristotaj o'nigpejika'po o'manmadikikay. Kenpa'ti di'da Estaquistaj saludos ijdikta'monay. ¹⁰Apelestaj saludos ijdikta'monay. Apeles huaknopōē'eri o'ēpo pai'da e'nopo'ēāda Cristotaj oknopōēbatikhue' o'uy. Kenpa'ti Aristóbuloen huabettaj saludos ijmadikta'monay. ¹¹Herodión do'hued aratbut o'ē. Herodióntaj saludos ijdikta'monay. Kenpa'ti Narciso ke'nen huabettaere saludos ijmadikta'monay. Huairi Jesucristoen huaknopōē'eri o'ne. ¹²Ettone' huidoere Trifena Trifosataere saludos ijmadikta'monay. Kenomeya Huairi Jesucristotaj on'nigkika'. Kenpa'ti huadi'da huidoere Pérsidataj saludos ijdikta'monay. Pérsida huakka' Huairi Jesucristoen o'nigkika'uyate. ¹³Rufo

huabokerektaj saludos ijdikta'monay. 'Urua'da huaknopoe'eri o'e. Aya'ada on'tinopoika'. Rufoen huayetaj saludos ijdikta'monay. Ke'na konig do'hued huayeonigti me'tajika'uy. ¹⁴Asincritotaj saludos ijdikta'monay. Flegontetaj Hermastaj Patrobastaj Hermestakon saludos ijmadiakta'monay. Kenomeyere huaknopoe'eritaj saludos ijmadiakta'monay. ¹⁵Filologotaj, Juliataj, Nereotaj Nereoen huama'buytaj, Olimpastaj huaknopoe'eri kenomeyeretaj saludos ijdikta'monay.

¹⁶Huayahuaya di'da yan'mae'po huayahuaya yan'batodurugpakika'. Aya'da huaknopoe'ere nog huakka' jak nog huakka' jak huag'eri huaknopoe'eria saludos on'madiakta'mona'.

¹⁷Keyoj ijjay. Nama'da huamanmadika'eria opudomeytaj nama'da e'manmadika'ta' on'pakika'. Onte'ti hueretta'da oknopoghue'dik mo'epetpi', nama'da bokika'apetpi'. Buttida e'manmadika' moknopode'uy. Kenomey nama'da on'manmadika'nok yan'bakhua'. Kenomeytaj peehue' yanika'. ¹⁸Kenomey nama'da huamanmadika'eri oro'omeyen Huairi Jesucristotaj nigpeehue'da o'nika'po kenpa'da huata'da o'deretpakpo ogkika'. Nama'da konig 'uruda huadik on'batia'pakpo on'manmadika'po Cristoen 'uruda huaknopoe'eritaj nama'da mona'nok kenomey nama'da huamanmadika'eritaj peehue' yanika'. ¹⁹Opudomeya Huairi Jesucristotaj 'uruu'da on'nigpeika' aya' huaknopoe'eriada nogya' nogya' mo'tinopoene. Konigepo ijdurugpaki. Opudomey huadaky'o' a'kikay' daka' mo'nopoika'nok kenda ijpaki. Kenpa'ti dakhuea' a'kay' nopoehue' mo'ika'nok kenda ijjeretpaki. ²⁰Dios Huamanoeya'eria bo'tihuapoknok ida toto' nama'da huaa'eria onte'ti engaña ogkahue'dik mo'epone. Huairi

Jesucristoa daka' opudomeytaj mogkike'.

²¹Timoteoa doere huabaa'eri saludos mo'dikta'mona'ne. Kenpa'ti do'hued aratbut Lucio Jasónere Sosípaterera saludos mo'dikta'mona'ne.

²²Do Tercio in Pabloen beroba'te ijtamadoya'po Jesucristo o'paknok do'huakon saludos on'dikta'mona'ne.

²³Gayoen jakyo do Pablo ijikay. Gayoen jakyo huaknopoe'eria a'batadi'keaya'po on'bakudika'po, Gayoa saludos bo'huua'ne. Erasto huakka' jakyo huakupe huatoe'eria saludos mo'dikta'mona'ne. Kenpa'ti huama'buy Cuartoa saludos bo'huua'ne. ²⁴Aya' opudomey huaknopoe'eritaj Huairi Jesucristoa daka' mogkike'.

**Dioštaj Jesucristotaere dakiti mo'da'ika'
Pabloa oa'uyate**

²⁵Dios 'urunanada o'e. Teynanada o'e. Konig teyda kanoknopoi'ke'po opudomeytaj Diosa bo'tihuapokike'. Jesucristoēn huadak hua'a oknopoe'dik yanika' kenpa'ti nopo'korea'dik yane' ijmana'ika'uy. Kenpa'ti Jesucristoēn huadik ijmanmadikika'uy. Dios huadari kahuedaded Cristotaj ijta'mona'apoy Diosayo'da huanopoya'da o'nopoika'uyate. ²⁶Jesucristoēn huadak hua'a Apagba' huamanbatia'pakeria on'manbatia'pakika'uyatenig oy Diosa mo'nopoea'dene. Oy aya'baya'da aratbut nogya' nogya' on'mapepedepo o'noknopode. Kenda yan'manopoe' Diosa o'mana'uyate. Diosnayo o'noēonhuahuika'. Aya'da aratbut nogbaya' nogbaya' kanoknopoi'ke' kanigpeike' Diosa Jesucristoēn huadak hua'a o'manopoea'de. ²⁷Dios nogtida Huairi o'e. Diosayo'da aya'nanada o'nopoe. Jesucristotaj oknopoe'po "Dios 'uruda o'e. Kenpa'da huadakanada o'e." Mon'batia'pakika'. "Dakiti, Dios," mo'nonika'.

I CORINTIOS

Pabloa huakkuruda Corinto huakka' jakyo huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate.

Pabloa Corinto huakka' jakyo
huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.

1 ¹Do Pablo ijje. Jesucristoen huadak hua'a ka'manbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Opuđtaj o'nigmadoya'ne. Do huama'buy Sosteneserea on'nigmadoya'ne. ²Opuđ Corinto huakka' jakyo huage'eri mo'ene. Diosensi'po ka'ne'po Diosa opuđtaj boktie'ea'uyate. Jesucristotaj moknopoe'po Diosen mo'ene. Opuđtaj on'nigmadoya'ne. Nogyon nogyon aya'tada Huairi Jesucristotaj huaknopoe'eritaj on'nigmadoya'ne. Jesucristo oro'omeyen kenomeyenere Huairi o'e. ³Apag Dios oro'en o'e. Dios, Huairi Jesucristoerea opuđtaj huadakta montihuapokike' kenpa'ti opuđtaj huadaknopa'da mogkike'. Mo'nopo'noeyike'.

Jesucristotaj moknopoenok Diosa opuđtaj
daka' mogkika'po bo'tihuapokika'ne.

⁴⁻⁹Kenda Diosa o'ika'nig kenda o'kika'apo. Diosen huasi'poere mo'noeonhuahuike'po Diosa opuđtaj mo'baktie'ea'uyate. Cristo Jesustaj moknopoika'nok Diosa huakka' bo'tihuapokika'ne. Diostaj mo'nigpeenok 'urunanada e'huage' huakka' bo'tihuapokika'ne. Jesucristotaj

moknopoenok aya' opuđa Diosen daka' kagkike'po Diosa huakka' bo'tihuapokika'ne. 'Urudayo' kan'batia'pakike'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Diosen opuđa kan'nopoike'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Jesucristoen e'manmadika'te kan'pee'po Diosa e'tihuapokok daka'da moknopoika'po mo'nigpeika'. Konigepo Jesucristo onte'ti e'tiakapo'te mo'nigunhuahuika'nok Diosa aya' daka' kagkike'po bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti Jesucristo e'tiakapo'te kene'huaya' huame'noetedakon Diosa mo'nopo'teypaka'ika'apet. Kene'huaya' huame'noete "Dakhuea' ogka'," be'api' huaahue'dik o'neapo. Konigepo Diostaj dakiti yonikay.

**Opud bokupopakpo Jesucristoen
huaknopoe'eri o'ene, kenpayo'da
yan'nopoika'. Nogpa' nogpa' nopohue'
yanika'.**

¹⁰Opuđ huakka'da mo'epo konigyo' aya'ada yan'nopoika'. Konigyo' yan'batia'pakika'. Nogpa' nogpa' batia'pakhue' yanika'. Konigyo' yan'nopoika'. Konig Dios o'pakika'nig yan'nopoika', egomey pogomey. Jesucristo Huairi kenda o'paknok diga'da o'nona'ne. ¹¹Huayahuaya nogpa' nogpa' huadik on'batia'pakika'. Cloéen jak

huaḡeri kenda mename'ne, egomey pogomey. ¹²“Pabloen huaknopḡeri ijḡey.” Sue'ada o'da'ika'. “Apolosen huaknopḡeri ijḡey.” Nogomeya o'da'ika'. “Pedroen huaknopḡeri ijḡey.” Nogomeya o'da'ika'. “Cristoen huaknopḡeri ijḡey.” Nogomeya o'da'ika'. Ken konig nogpa' nogpa' opudā bo'a'ika'ne. ¹³Cristotaj po'sakeahue' o'nuy. Hueypa cruzte do Pabloa nigbueyhue' o'ne'uyn. Konig do'hued huaknopḡeri ka'ne'po bautiza ogkahue' o'nuyne. ¹⁴Botta'tayo'da bautiza ijmagka'uy. Crispotaj Gayotaere bautiza ijmagka'uy. Nogtanayo bautiza magkahue'da ijḡe'uy. ¹⁵Pabloen huaknopḡeri kaḡ'po bautiza mogka'uyne be'api' ahue'dik o'ne. ¹⁶...Aa' yokkahueate nogtaj bautiza yogka'uy. Estéfanas huabeteretaj bautiza yogka'uy. Nogtanayo bautiza magkahue'da ijḡe'uy ijnopḡey. ¹⁷Bautiza kamagke'po Cristoa ta'monahue' me'uyn. Jesúsen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyn. Aratbuttaj Jesús a o'manigbuey'uyate. Oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po o'manigbuey'uyate. Jesús onte'ti o'noepo aratbuttaj o'manoeanhuahuika'apo. Kenpa' Jesús a o'ka'uyate kamanbatia'pakike'po me'ta'mona'uyn. Do'huedda 'urua'da huadik kamanbatia'pakike'po ta'monahue' me'uyn. 'Urua'da huadik aratbuten huadikda e'manbatia'pakika'nayo Cristotaj oknopḡehue'dikda ya'neapet. Kenpa'ti Diosa dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dik ya'neapet. Kenpa'ti Cristoere noeonhuahuahue'dik ya'neapet.

Onte'ti kan'manounhuahuike'po Jesús o'manigbuey'uyate. Kenda Diosa o'manigka'uyate. Kenda huadak hua'a huakka'da o'noknopḡedenok Diosa o'manopo'yarea'de.

¹⁸Hueypa cruzte Cristo o'buey'uyate o'manmadika'ikay. Kenda hua'a nama'da

o'ḡ oknopḡehue' huaḡeria on'nopḡika'po kenpa'da bueydik o'nika'apo. Oro'nayo Cristoen huadak hua'a oknopḡika'po onte'ti Cristoere o'noeanhuahuika'apone. Teyda huadika Dios oro'taj mo'noeanhuahuika'apone. ¹⁹Apagba'te inpa' o'madoya'uyate:

Oknopḡehue' huaḡeria huakka' katetapi' on'nopḡika'nig'a. Nogok nopḡehue'da o'neapo. Aratbut huakka' on'nopḡenig'a kenda nama'da on'nopḡe ijhuua'apoy. A'ennada Diosa oa'uyate.

²⁰Huakka' huanopḡeri 'urua'da huanopḡeri nama'da on'nopḡika'nig'a Diosa o'manopḡe'a'de. Diosyo'da huadaknada o'nopḡe. ²¹Dios o'paknok aratbut hua'enda daka' on'nopunhuahuika'po Diostaj oknopḡehue'dik o'nika'. Diosa daka' o'nopḡepo Jesúsen huadak hua'a huaknopḡeritaj o'manopo'yarea'ika'. Ken huadak hua'ataj oknopḡehue' huaḡerianayo on'tierikika'.

²²Judío aratbuta aknopḡeya'po konig Diosayo'da ka'dik o'ḡenig eaktiahuayenta' on'pakika'. Nogda nogda e'nopḡe'ta' nog aratbutada on'pakika'. ²³Hueypa cruzte Cristo oro'taj mo'nigbuey'uyate. Oro'a o'manbatia'pakikay. Kenda judío aratbut on'peepo huakka' o'nokbira'po oknopḡehue'dik o'nika'. Jesús hueypa cruzte aratbuttaj o'manigbuey'uyate nog aratbutada on'peepo nama'da hua'a o'ḡe on'nopḡika'. ²⁴Judío aratbut huaknopḡeri kenpa'ti nog aratbut huaknopḡeri Jesucristotaj on'nigpeenok kenomeytanayo Diosa o'bakkahuea'po onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apo. Kenda Dios o'nopḡepo 'urua'da o'kika'. ²⁵Kamanigbueye'po Diosa kurudyā' Jesústaj o'ta'mona'uyate. Dios nopḡehue'ada o'ka' teyhue'ada o'ka'uy aratbutada en'nopḡe'tada Diosa kenda o'ka'po huakka'nanada o'nopḡepo

o'ka'uyate. Teynanada o'ka'uyate.
²⁶O pudomey huaknopog^eeri sue'ada huakka' huanopog^eeri ee'pi' sue'ada teyda huairi ee'pi' sue'ada huairi huairiensip^o ee'pi' Diosa boktie'ea'uyne. Kenda nopog^edik mo'ene, egomey. ²⁷Diosa o'pakpo sue'da huanopog^eeritaj o'baktie'ea'uyate. Huakka' huanopog^eeria kan'bira'e'po Diosa nopog^ehue' huae'eritaj o'baktie'ea'uyate. Teyda aratbut kan'bira'e'po aratbut sue'da teytaj Diosa o'pakpo o'baktie'ea'uyate. ²⁸Aratbuttaj huairi ehue'kon kan'bayahue'po Diosa huairi ehue'takon huanaba'taj pai'da aratbuttaj huatibirae'eritaj o'baktie'ea'uyate. ²⁹"Huadakda ijjej. Huairi ijjej. Huakka'da ijnopog^ey." Dios e'peete ahue'dikda ka'nike'po kenda Diosa o'ka'uy. ³⁰Diosa o'paknok oro'omey Jesucristotaj oknopog^eika'ne. Jesucristotaj oknopog^epo Diosa 'urua'da e'kika' mo'nopog^eika'ne. Jesucristotaj oknopog^epo Diostaj huadaky^o o'ika'ne. Jesucristotaj oknopog^epo Dioseny^o'da e'kikata' o'pakika'ne. Jesucristotaj oknopog^enok Diosa mo'nopo'tog^epo mo'noeahuahui'ka'apone. ³¹Konigepo, "Huaboro'da Dios. Huadakda o'g^e Dios. Huamatinepahui'eri Dios o'g^e. Huakka'da o'ka'uyate. Kenpa' aratbuta kan'manbatia'pakike'." Ken konig Apagba'a oa'.

Jesucristo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate.
Kenda huadak hua'a Pabloa
o'manbatia'pakika'uy.

2 ¹A'nenda opudomeytaj ata'huadeya'po on'huahua'uy, egomey. Jesucristoa mo'nigka'uyatenig ijmanbatia'pakika'uy. Dig^ada huanopog^eerien hua'a onikahue' o'nika'uyne. ²A'nenda opudomeyere ijjunhua'po opudtaj Jesucristotayo'da e'tia'pakika'ta' ijpakuy. Kenpa'ti Cristo hueypa cruzte o'buey'uyate kedayo'da

e'manbatia'pakta' ijpakika'uy.
³Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadika'po konig teyhue'da ijika'po kenpa'ti ijirig^apo ijme'pukika'uy.
⁴Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakpo konig huakka' huamanopog^eeria 'urunanada on'manmadika'nig manmadikahue' ijika'uy. Diosen Nokireganayo teyda be'tihuapokika'nok daka' Jesucristoen huadak hua'ayo'da ijmanbatia'pakika'uy.
⁵Huabokereken 'uruda hua'a mo'pegedepo Diostaj moknopog^eenig'a Dios kenda pakhue' o'g^e. Diosen teyda hua'a mo'pegedepo moknopog^eika'. Kenda Dios o'pak.

Diosen e'nopog^e Diosen Nokirega
mo'nopog^eika'

⁶Huaknopog^eeri daka'da o'noknopoeonhuahuika'nigtaj Diosen 'urua'da huanopog^e o'manmadikikay. Kenda oknopog^ehue' huae'eri on'nopog^eika'nig manmadikahue' o'ikay. Oy gobierno huairi o'nika'nigayay on'bueyapo kenpa'ti kenomeyen e'nopog^e ehue'da o'g^eapo. Kenomeyen hua'a manmadikahue' o'ikay. ⁷A'nennanada Dios soatayo' o'nopog^eika'uyatenig aratbuttaj ijmanbatia'pakikay. Huadari kahued oro'taj kurudyo' ijbatohua'apoy Diosa soatayo' o'nopog^euyate. Kenda ijmanbatia'pakikay. ⁸Kenda nogbayo nogbayo huairi nopoenkahue' o'ne'uyate. E'nopoenka'nayo Jesús oro'en 'uruda huairitaj hueypa cruzte arakhue' ya'neay'uyet. ⁹Apagba'a oa'po:

Diostaj di'da huae'eritaj 'urua'da Diosa mo'nigkika'apone. Kenda Dios 'urua'da mo'nigkikaponig aratbuten huakpoa tiahuayhue'dikda o'nika'uy. Kenda peg^ehue'da o'nika'uy. Kenpa'ti kenda Diosa mo'nigkikaponig nopog^ehue'da o'nika'uy.

¹⁰Kenda Diosa mo'nigkika'aponig oro'taj a'manopoenkaya'po Diosen Nokirega bo'tihuapokuyne. Aya'da Diosa o'nope Diosen Nokireg kenpa'ti o'nopepo oro'taj mo'nopea'uyne.

¹¹Konig nog aratbuta on'nopejika'nig oro'omeynayo nopehue'dik o'ika'ne. Ke'nen nokiregayo'da kenda on'nope. Konigti kenda Dios o'nopejika'nig Diosen Nokiregayo'da o'nope. ¹²Konigti kenda Diosa katetehue' mo'nigkika'aponig a'nopeenkaya'po Diosen Nokireg oe'uy. Aratbuten nokireg baehue' o'uyne.

¹³Kenda Diosa oro'taj mo'nigkika'apone Diosen Nokirega mo'nopea'uyne. Kenda o'manmadikikay. Konig huabokerekada on'nopejika'nig manmadikahue' o'ikay. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok Diosen hua'a oro'a o'manmadikikay.

¹⁴Aratbuta Diosen Nokireg toehue' o'nepo kenda Diosen Nokirega o'manmadikika'nig peehue'dik o'nika'. Diosen e'manmadika' nama'da o'e on'nopepo. Diosen e'manmadika' nopounkahue' o'nika'. Kenomeynayo Diosen Nokirega o'manopo'toenok on'nopeenkika'. ¹⁵Aratbut Diosen Nokireg on'nope'toepo aya'da nope'dik o'ne. Huadak ya'etpi' dakhue' ya'etpi' nope'dik o'ne. Nogomey Diosen Nokireg toehue' o'nepo "dakhuea' ogka'," oro'omey huaknopo'eritaj huahue'dik o'nika'. ¹⁶"Kenda Dios Huairi o'nopejika'nig be'api' nopehue'dik o'ne. Diostaj onmadikahue'dik o'ne." Apagba'a kenpa' oa'. Oro'nayo Diosen Nokireg o'nopo'toene o'nopey. Konigepo Cristoen e'nope' oro'akon o'nopeene.

Oro' Diosenyo'da huabaa'eri o'ene.

3 ¹Ken konig huabokerek Diosen Nokirega nopo'toehue'da mo'enok opudtaj onbatia'pakdik ijika'uy, egomey, pogomey. Konig huasi'po huaboa'da Cristotaj o'noknopoedenigtaj

onbatia'pakdik ijika'uy. ²Konig huasi'potaj on'hu'e on'yokika' konig sigda sigda daka'da opudtaj o'nonmadikika'uyne. Konig huabokerekertaj ijmanmadikikay opudtaj onmadikahue' o'nika'uyne. Huabokerekertaj e'manmadika' peehue'dikda mo'ika'uyne oyda kenpa'ti peehue'dik mo'ika'ne. ³Aratbutada on'pakpo ogkika'nig opudomeyakon Diosen Nokirega o'pakika'nig kikahue' mo'ika'ne. Nogtaj nogtaj dig mo'bahuahuaypo kenpa'ti nogtaj nogtaj mo'maboyika'ne. Konig Diostaj oknopoehue' huae'eri ogkika'nig opudomey bokika'ne Diosen Nokiregtaj nigpeehue'da mo'ika'ne. ⁴"Pabloen huaknopo'eri ijjey." Noga boa'ne. "Apolosen huaknopo'eri ijjey." Noga boika'ne. Konig huabokerek Diosen Nokireg nopo'toehue'nanada huae'eri mo'ika'.

⁵Do Pablo Apolosere Diosen huanaba' o'epo Diosen o'kikay. Jesucristoen huadak hua'a o'nonmadika'uynok opudomey Jesustaj moknopo'uy. Konig Diosa mena'uynigda ijmanmadikika'uy. Konig Diosa Apolostaj ona'uynigda o'kika'uy. ⁶Do Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhuahuika'uyne. Diosa opudtaj huaboa'da moknopo'a'uyne. Apolosa opudtaj monmadikika'uyne. Diosa o'tihuapoknok nogiti nogiti Cristotaj moknopo'uyate. ⁷Be'api' Cristoen huadak hua'a huamanbatia'pakeri hueretda ehue'da o'ne. Be'api' huamanmadika'eri hueretda ehue'da o'ne. Diosayo'da nogiti nogiti yaknopo'etaj o'batihuapokika'.

⁸Jesucristoen huadak hua'a huamanbatia'pakeri kenpa'ti Diosen huamanmadika'eri konigti huadaknada ogkika'. Kenda noga noga ogkika' Diosa o'nopepo dakuapa o'bayokapo. ⁹Oro' Diosenyo'da huanigka'eri o'ene. Opudnayo konig Diosen ta'ba mo'ene. Opudtaj 'urua'nanada Diosa mogkika'ne.

Opudomey Jesucristotaj moknopoenok konig Diosen jak mo'ene Diosa o'ka'. ¹⁰Do konig 'uru jak huaka'eri ijjeпо Diosa be'teya'nok jak huanhuad konig 'iddu ijka'uy. Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. Ijmanmadikikay. Diosa be'tihuapokonhuahua'uyne. Jak 'iddu aya' jak huanhuad o'e. Jesucristotaj eknopoe' konig jak iddu o'e.

Huaknopoe'eritaj noga Diosen hua'a on'manmadikika'. Jesucristotaj huaknopoe'eritaj kan'manmadikike'po daka' kan'manmadikike'. ¹¹Jesucristo konig Diosen jak 'iddu Diosa onhuada' noga jak 'iddu ehue'dikda o'ne.

¹²Jesucristoen huaknopoe'eritaj nogte huamanmadika'eria 'uru'ada on'manmadika'apo. Nogomeya sue'da huadadik huaknopoe'eritaj on'manmadika'apo. ¹³Jesús e'tiakte Diosen kene'huaya' huame'noe o'eapo. Kenoka' aya'da Diosen dakuapa on'baa'de'ika'nig'a aya'ada on'tiahuayapo. Diosa o'batiahuay'ea'apo. Dios konig ta'ak o'bakpaka'apo. Sue'da huadak en'baa'nayo o'bakpakapo. Sue'da huadak e'manmadika' o'bakpaka'apo. Huadakda e'manmadikika' bakpakahue' o'eapo.

¹⁴Konig 'iddute jak ogkadhua'po Diosen huadak hua'a on'manmadikika'uy. Huaknopoe'eritaj daka' on'manmadikika'uy. Huaknopoe'eri daka'da eknopounhuahuika'nayo batikhue'da e'ika'nayo huamanmadika'eritaj dakhuapa ya'bayokapet Diosa. ¹⁵Sue'da huadak huamanmadika'erien huaknopoe'eri eknopoe'ada e'batiknayo Diosen hua'a huamanmadika'eria sue'da huadakamon on'manmadikika'nok ehue'da o'eapo. Huamanmadika'eriyo'da konig jak e'bakpakya' o'norokpo Cristoere onte'ti on'noeonhuahuika'apo.

¹⁶Opud Cristoen huaknopoe'eri mo'ene. Opud konig Diosen jak mo'epo Diosen

Nokireg opudennopo'yo o'ika'. ¹⁷Diosen jak kenpa'da 'uru'ada o'ika'. Diostaj 'uru'ada o'e. Kenpa'ti opud Diosen jak konig mo'ene. 'Uru'ada Diostaj mo'ika'nok. Diosen huaknopoe'eritaj be'api' dakhuea' e'batoka'nayo Diosa kentaj ke'poda castiga o'magka'apo.

¹⁸Huata'da nama'da onahue' yanika'. "Donayo huakka' ijnopoe'y." Ahue' yanika'. Aratbutenda e'nopoe' huakka'da ijnopoe'y bepi' e'nopoe'nayo hueretda e'nopoe' a'nopoe'ya'po "nopoe'hue'da ijje'y," kan'nopoi'ke'. ¹⁹In huadariya' huabokerek huakka'da on'nopoi'ka'. Aratbutada e'nopoe' Diosa pakhue'da o'ika'. "Huakka'da ijnopoe'y aratbuta ea'ada nama'da ogkika'nok Diosa o'nopoe'po ehue'da o'maea'." Apagba' kenpa' oa'. ²⁰"Huakka' huanopoe'erien e'nopoi'ka'taj Diosanayo o'nopoe'. Kenomey nama'da on'nopoi'ka'nig Diosa o'nopoe'." Kendakon Apagba' oa'.

²¹Konigepo, "Oro'en huamanmadika'erinayo 'uru'ada monmadikika'ne," ken konig batia'pakhue' yanika'. Diosanayo opudtaj aya'da bo'yokdeme'ne.

²²Kan'manmadikike'po opudtaj Diosa Pablo Apolosere Pedrotaeere bo'yokuyne. Huadari bo'yokuyne. E'noe' kenpa'ti e'buey bo'yokuyne. Oyda kenpa'ti nogok mo'noeonhuahuika'apone. Kenda aya'da o'puden mo'taene. ²³Opud Cristoen mo'ene kenpa'ti Cristo Diosen o'e.

Cristoen huata'moneria konig ogkika'.

4 ¹Apolos doere Cristoen huanaba' o'epo Jesucristoen buttida hua'a daka' kan'manmadike'po Diosa mo'nopoe'ayne kenpa'ti mo'ta'mona'uyne. Ken konigda opuda oro'taj mokije'ne. ²Huanaba'a huairien o'tamatopoe daka'da tamatoedik o'nika'po kenpa'ti ke'nen huairitaj daka'da kan'nigpeeonhuahuike'. ³Pablo

huadakda huanaba' Diosen o'kika' do'taj opudomey mo'nopoḡḡpi'. Pablo sue'da huadak huanaba' o'kika' mo'nopoḡḡpi'. Kenda mepu'kehue'dik ijjeḡ. Kenda ijikika'uy huadaksi' dakhue'pi' do kenpa'ti huata'da tome'pukhue'dik ijjeḡ.

⁴Opudomeyere dakhue' huamanmadika'eri huanaba' ehue' ijika'uy donayo ijnopoḡḡ. Konigepo Diostaj huadakda ijjeḡ ahue'dik ijjeḡ. Diosayo'da kenda huaa'dik me'ene. ⁵Kurudya' Cristo tiakhued ee'ted. "Cristoen huanaba' huadak o'ka' dakhuea' o'ka'," ahue' yanika'. Cristo e'tiakte katepi' huanaba' huanopoya'da o'nopoika'nig kenpa'ti katepi' o'kika'nig konig iregireḡ o'kika'nig kenda Cristoa o'batiahuay'ea'apo. Aya' Cristoa kenda o'manopoḡḡ'apo. Huabokerek 'urua'da e'kika'nayo, "Huadakda i'kikame'ne." Cristoa o'mana'apo.

⁶Kenda huaboa'da o'nona'dene, egomey, kenda opudtehuapa' on'ngbatia'pakne. Konig Apolos doere Apagba' o'kika'nig opudtaj o'nonmadika'ne. Apagba'tayo'da nigpeika'dik mo'ene. Diosen huamanmadika'eri noga "Huadakda o'e. Kentaj ijpaki. Noga huamanmadika'eri dakhue'da o'e." Ken konig ahue' yanika'. Aya'tada konigti yan'bakika'. ⁷"Oro'nayo huadakda o'ey. Nogomey sue'da huadak o'ne." Kenpa' nopoḡḡhue'dik mo'ene. Aya'da mo'matōika'nig kenpa'ti aya'da mo'nopoika'nig Diosa mo'bayokuyne. Konigepo do'huada aya'da ijbae'ika'uy nopoḡḡhue' yanika'.

⁸Huakka'da Diostaj oknopoikay. Aya'da katepi' o'paknig o'matoḡḡ. Opud oy mo'nopoḡḡnig'a. Oro' huairi o'ey, Pablo Sósteneseretaj pakhue' o'ey opuda mo'nopoḡḡnig'a. Opudomey huairi ka'ne' ijjeretpaki. Opud huairi ee'nayo oro' opudere huairi yahue'dik o'ḡḡpet.

⁹Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pake'po oro'taj Diosa mo'ta'mona'uyne. Diosa o'paknok oro' huairi ehue' o'ey. Huanaba'onig o'ey. Kenda aya'ada bo'tiahuayika'nig bueydik o'ne. Aratbuta on'batia'pakika'. ¹⁰Cristoen o'kika'nok huasegda o'nepo ogkika' aratbuta oro'taj mo'tinopoḡḡpo. Oro'nayo Jesucristotaj daka' oknopoikay huata'da mo'tinopoika'ne. Oro'nayo teyhue'da o'ey. Opudnayo teyda mo'ene. Nopoḡḡhue'da o'ne. Oro'taj aratbuta mo'tinopoika'nok opudomey huadakda o'ne aratbuta mo'tinopoike'po. ¹¹A'nenda oydakon aypota' o'ikay kenpa'ti maymaya' o'ikay. Kenpa'ti yudtata' pai'da o'ikay. Aratbuta oro'taj dakhuea'da mogkika'ne. Oro' konig nogyon nogyon o'hua'udhuahuikay. Oro'en jak sigpi' ehue'da o'ika'.

¹²Aypotehuapa' yudtatehuapa' huakka'da o'baa'ika'po o'arogikay. Aratbuta oro'taj e'tidi'ke'tada oro'nayo kenomeytaj huadakda hua'a o'baa'tokikay. Kenoka' oro'taj dakhuea' egka'te bahuadiyahue' o'ikay. ¹³Dakhuea'da oro'taj en'huaa'tada oroa kenomeytaj huadakda hua'a o'maboroayikay. A'nenda oydakon oro' konig tajpo o'ḡḡnok, oro' konig pakhue' o'nika'nig o'ḡḡnok oro'taj pakhue' mo'epo mo'enne.

¹⁴Kan'bire'po opudtaj nigmadoyahue' o'nene. Opud konig do'hued huasi'po mo'ḡḡnok daka'da on'boroaypo on'nigmadoya'ne. ¹⁵Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eria huakka'da e'toḡḡpi' huaknopoḡḡ'eri nogtida huaoj mo'toḡḡne. Do'taj mo'toḡḡne. Konig opuden huaoj ijjeḡ. Jesucristo Diosen huamanoeanhuahuika'eri o'e opudtaj o'nonbatia'pakika'uynok opud moknopoḡḡ'uyne. ¹⁶Konig do'urua'da ijikika'nig konigti yag'kika'. Kenda huakka'da ijpakpo o'nona'ne.

¹⁷Konigepo opudtaj Timoteotaj on'ngta'moname'ne. Timoteo

Jesucristotaj huaknopoe'eri o'epo konig do'hued huasi'po huadi'nanada o'e. Ke'na Diostaj daka' o'nigpeika'. Konig Jesucristotaj ijnigpeika'nig kenda monbatia'pakapone. Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Jesustaj huaknopoe'eritaj ijmanmadikika'uynig kenda Timoteoa monbatia'pakapone. ¹⁸Pablo ome'pukpo oro'te tiakhue' ya'eapet sue'ada do huadakda ijje' huanopoe'eria e'nopoe'tada, ¹⁹a'ti opudte ijtiakapoy ijnopoe'y Diosa e'paknayo. Kenoka' do e'tiakte huadakda ijje' huaa'eri menpa' huadak ka'dik o'neapo ijnopoe'apoy. Oy kenda ondapakika'nig buttida o'e ijnopoe'apoy. ²⁰Dios Huairitaj e'nigpeika' huakka'dik huapa ehue' o'e Dios Huairitaj e'nigpeika'te Diosa oro'taj mo'nopo'toepo Diosen e'ka' monthuapokika'ne. ²¹¿Kateataj bo'pak opud? A'ti do e'tiakte opudtaj dakhuea'da e'magkapi' di' e'maepi' daka'da e'matoe'pi'. ¿Kateataj bo'pak?

**Huaknopoe'eri e'eada dakhuea' o'ka'nok
yan'maoroka'. Pabla o'mana'uyate.**

5 ¹Opudomeyere nogtida huaknopoe'eria ke'nen huaoen huatoe'taj oktoe, o'tipeey. Kenda dakhuea'nanada o'e. Ken konig Cristotaj oknopoe'hue' huae'eritipi' kahue' o'nika'. ²Oro'omey huadakda o'ey. ¿Mena'po kenpa' opud huata'da mo'tinopoika'? Ke'na dakhuea'da o'kika'po suhue'nanada e'dik mo'ika'ne. Opud e'kupopakya' maoroka'dik yanika'. ³Do'hued huaso' opudere ehue' ee'pi' do'hued nokiregnayo opudere o'ika'. Ken huabokerek dakhuea'da o'kika' ijhuaa'dey. ⁴Huairi Jesucristo o'paknok yan'kupopak. Do'hued nokireg opudere mo'eapone. Kenpa'ti Jesús Huairia opudtaj bo'tihuapokapone. Diosen ka'dik mo'eapone. ⁵Ken dakhue' huabokerek ke'nen huaso'taj castiga kagke'po toto'taj

yan'yokti'. Nogok Jesús Huairi e'tiakte ke'nen nokireg onte'ti Diosere ka'noeanhuahuike'po toto'taj yan'yokti'.

⁶Dakhuea' huaka'eritaj, "Dakhuea' i'kika'ne. Kenpa'da yaorokti'." Onahued mo'ene. "Huadakda o'kikay." Opuda nama'da boa'ika'ne. Nogtiada opudya' dakhuea' e'kika'nayo kenpa'ti kentaj orokahue' ee'nayo a'ti aya'adakon dakhuea'da bo'kika'apone. ⁷Opud dakhuea' kahue' mo'eapetpi' kenpa'ti huadak bo'kika'apetpi' kenpa'ti Cristotaj daka' mo'nigpeika'apetpi' ken huabokerek dakhuea' e'ka'taj yanenti'. ⁷Urunopo'da ka'nike'po Cristo cruzte oro'taj mo'nigbuey'uyate. ⁸Konigepo huadaknopo'da mo'toika'po kenpa'ti buttidayo' mo'nopoika'po nogiti Cristotaj yanoknopojika' nogiti Cristotaj yan'nigpeika' kenpa'ti nogomeytaj bahuadiayahue' yanika', kenpa'ti nogomeytaj batuktukhue' yanika'.

⁹Huabokerek toepakhued e'eada ettone'taj en'bakde'ika'nayo dakhue'nanada o'e. Kenomeyere ikahue'dik mo'ene. Kenda a'nenda o'nigmadoya'uyate. ¹⁰Oknopoe'hue' huae'eria nogtaj nogtaj on'bakde'ika', kenpa'ti noga e'eretmatoe'ada nogiti nogiti huakka'da on'pakika', kenpa'ti noga on'berika', kenpa'ti noga e'ketka' diostaj on'deretpakika'. Kenomeyere ikahue'dik yanika' opudtaj onahue' o'nuyne. Kenomeytaj kenpa'da bahuahue'dik mo'ene. ¹¹Aratbut Cristotaj huaknopoe'eri huama'buy ijje' ea'ada nogta nogta ettone'taj on'bakde'ikapi', e'matoe'ada nogda nogda on'eretpakikapi', e'ketka' diostaj on'pakikapi', nogeria on'tierikikapi', borrachoa' o'ikapi', huabere'eri o'nepi', Kenomeyere ikahue' yanika'. Kemomeyere bapehue' yanika'. Kenda e'mana'ta' ijpaki. ¹²⁻¹³Oknopoe'hue' huae'eritaj dakhuea'da bo'ka'ne.

Manahue'dik ijikay. Diosayo'da kenda mana'dik o'ë. Opudomey huaknopogë'eri bo'kupopakika'ne. Be'api dakhuea' e'kika'nayo opudada maoroka'dik mo'ika'ne. Konigepo ke'na huaknopogë'eri ke'nen huaoen huatoë'taj oktojika', kentaj yanen'.

Oknopogehue' huagë'eri huairite huama'buytaj batohuahue' yanika'.

6 ¹Menokapi' o'nen huama'buy huaknopogë'eri opudtaj dakhuea' o'ka' mo'nopogëpo gobierno huairitaj mo'batohua'ika'nig'a. Gobierno huairi Cristotaj oknopogehue' huagë'eri o'ë. ¿Mena'po Cristotaj huaknopogë'ried huairite batohuahue' mo'ika'? Huadakpi' dakhuea'pi' o'ka' opuden huairia ona'dik mo'ëne. ²Nogok kene'huayya' huame'noete aya' aratbut katëpi' ogkadhuahuika'uyate Jesúsen huaknopogë'eria on'mapegedepo, "Dakhuea' on'magkadhuahuika'uyate." On'bahuaa'apo. Kenda mo'nopogëne. Opudere huaknopogë'eri huama'buya sue'da nama'da dakhuea' eka'nayo opuden huairianayo manoeyika'dik mo'ëne. ³Diosen huata'moneria nama'da egka'nayo nama'da ogka' oro'a bahuaa'dik o'ëapone. Kenda mo'nopogë. Konigepo oro'en huaknopogë'eritaj daka' o'peepo dakhuea' o'ka' huaa'dik o'ëapone. Yan'manoeynoeypo yan'bakkahuea'. ⁴Huama'buy nog huama'buytaj dakhuea' eka'nayo oknopogehue' huagë'eri huairite batohuahue' yanika'. ⁵Kenda mona'nig opud bira'dik mo'ëne. Opudere nogtida huaknopogë'eriapi' nog huaknopogë'eritaj dakhuea'da egka'nayo opudere nogtida huama'buy huadakda huanopogë'eria menpa' ya'ë. Ke'na manoeynoeyika'dik o'ë. ⁶Huama'buya dakhuea' egka'nayo oknopogehue' huagë'eri huairite kan'manoeyë'po batohuahue' yanika'. ⁷Kenoka' nog huaknopogë'eria opudtaj dakhuea'da mogka'nok kan'manoeyë'po

oknopogehue' huagë'eri huairite mo'batohua'ika'ne. Kenpa' bo'kika'po dakhue'nanada bo'kika'ne. Nog huaknopogë'eria ontaj dakhuea' egka'te sohuata'da ika'dik i'et kenda huadakda o'ë. Nog huaknopogë'eri ontaj ekbere'nayo kenpa'da kake' nopoetdik i'et kenda huadakda o'ë. ⁸Opud huaknopogë'eria nog huaknopogë'eri huama'buytaj huayahuaya dakhuea'da bo'kika'ne. Kenpa'ti mo'berika'ne. Dakhuea'da bo'kika'ne. ⁹⁻¹⁰Nama'da huaa'eritaj manpegehue' yanika'. Nogok aya'ada Diostaj nigpejika'dik o'neapo. Dakhuea' huaka'eri Diosere ikahue' o'neapo. Kenpa'ti huatoëere ehue'ada nogtaj nogtaj ettone'taj huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti e'ketka' Diosta' huaeretpakeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogen huatoë'taj huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huabotbokereka' huabakdejeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huabereeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogen en'tamae' huaeretpakeri Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti borrachoa' huakika'eri. Diosere ikahue'dikda o'neapo. Kenpa'ti huamahujia'eri Diosere ikahue'dikda o'neapo Kenpa'ti nama'da ia'po huabakbere'eri Diosere ikahue'dikda o'neapo. ¹¹Nogte huakka'mona opud kenpa' bo'kika'uyng'a Diosa bokkahuea'uyne kenpa'ti Diosa mo'nopo'toenok Diosenyo'da bo'kika'ne. Jesús Huairi o'paknok Diosen Nokirëga o'paknok "huadakda mo'ëne," Diosa mona'uyne.

Oro'en huaso' Diosen o'ë.

¹²"Katëpi' e'ka'ta' ijpakpo ka'dik ijje'y." Aratbuta on'batia'pakika'. Katëpi' kahue' yanika' Diosa manahue' ee'nayo kenda ka'dik ee'pi' kenda kika'dik e'ëada

tihuapokhue'dik mo'ika'ne. Katepi' oro'omey kika'dik e'ēada batikhue'dik o'ēapetpi' o'nopoēpo kenda kikhue' mo'nika'. ¹³Huaaypotehuapa Diosa aypo mo'nigka'uyate. Aypotehuapa' Diosa huaaypo bo'ka'uyate. Nogok aypo ehue' o'ēapo kenpa'ti huaaypo ehue'da o'ēapone Diosa kenpa' oa'nok. Nogen huatoē'taj kan'bakde'ike'po Diosa oro'en huaso' kahue' o'uyate. Cristotaj huadakdayo' kagkike'po Diosa oro'en huaso' o'kuyate. Kenpa'ti Cristoa daka' mogkika'ne. ¹⁴Diosa Jesús Huairitaj huakudaka'da eē'tada o'noyhuada'uyatenig konigti kubarakya' Diosa teyda o'ēpo mo'noyhuada'apone oro'taj.

¹⁵Oro'en huaso' Cristoen o'taene. Do Cristoenso' ijjepo huabakdejeritaj sigpi' bakdejhue'dikda ijjikay. ¹⁶Huabokerek huabakdejeritaj e'bakdejnayo botta' e'ēada konig nogtida o'ne. Kenda opud mo'nopoētpi'. "Botta' e'bakdeada konig nogtida o'ne." Apagba'a kenpa' oa'.

¹⁷Aya'da huaknopō'eri Cristotaj o'noknopōēpo Cristoere konig nogtida huaso' o'ne. Konig Cristo o'pakika'nig kenomey konigti on'pakika'.

¹⁸Nogen huatoēa' e'bakdejta' e'paknayo yan'makmonikati'. Kenpa'ti nogen huatoē'taj on e'bakdejta' e'paknayo kaē' yan'nopepo yan'monikati'. Nog ettone'taj huatino e'matiē'nayo o'nen huaso'tada dakhuea'da i'ka'ne. Nogda katepi' dakhuea' eka'nayo o'nen huaso'taj dakhue' ogkahue' i'ene. ¹⁹Oro'en huaso' Diosen jak o'ene. Oro'omeytaj Diosa ke'nen Nokireg bo'yokuyne. Oro'en huaso'yo o'ika'. Oro'en huaso' Diosen o'taē. ²⁰Huakka'teda eē'tada Diosa mo'nigbae'uyne. Diosa oro'taj a'nigbaeya'po Jesústaj mo'nigbueya'uyate. Konigepo oro'en huaso' 'urua'da mogkika'nok aratbut oro'omeytaj bo'tiahuaypo, Dios huadakkanada o'ē. On'huaa'ika'apo.

E'toēpaktaj Pabla o'manmadika'uyate.

7 ¹⁻²E'toēpak menpa' huadak ya'e do'taj on'nigmadoya'uyate. Kenda e'nopoē'ta' bo'pakpo on'nigmadoya'uyate. Huabokerek toēpakhue' eē' huadakda o'ēnig'a nogta' nogta' e'eretpaknayo kan'toēpakike'. Kenpa'ti ettone' konigti huatoēyo'da toē'dik o'ne. ³Ettone' e'bakdejta' e'paknayo huatoēereda bakdejdik o'ē. Konigti huabokerek e'bakdejta' e'paknayo huatoēereda bakdejdik o'ē. ⁴Huabokerek e'toēpakde' huatoēen huaso' on'tajka'. Kenpa'ti ettone'a huatoēen huaso' on'tojka'. ⁵Huatoē e'paktada "Bakdeahue' ijjey," ahue' yanikati'. Kenoka' onpapayo' bo'pakpo sue'da huame'noe bakdejhue' ya'nunhuati'. A'tiona'pakya'po sue'da huame'noe bakdejhue' ya'nunhuati'. Ken ona'ti huatoēere yan'huedikati'. Idada onte'ti huatoēere e'huednayo konig huanopoda nama'da o'paknok kenpa'ti kenda toto' o'paknok kahue' mo'ēapone.

⁶"Yan'toēpak." Manahue' ijjey. E'toēpakta' e'paknayo toēpakdik mo'ene. ⁷Do huatoē toēhue' ijjey. Do ijjenig konig aya'ada eē'nayo kenda do e'paktada nogte kan'toēpake'po Diosa o'batihuapokika' kenpa'ti nogte toēhue' ka'ne'po Diosa o'batihuapokika'.

⁸Konig do opud toēpakhue' e'ika'nayo huadakda o'ē. Opud toēpakhued huāē'eritaj kenpa'ti ayhuataj o'nona'ne. ⁹Huakka'da huatino e'matiē'ta' e'paknayo kenpa'ti bakdejdikda mo'ēpo, yan'toēpakti'. E'toēpaknayo huadakda o'ē. Huatoē toēhue' e'ēada e'bakdejta' e'eretpakika'nayo dakhue'da o'ē.

¹⁰Huatoē'taj enhue' yanika'. Ettone' e'toēpakde'taj ijmanay. Kenda Jesús Huairia huakkuruda o'mana'uyate.

¹¹Ettone'a huatoē'taj e'ennayo nogdakon toēpakhue' ka'nike'. Onte'ti huatoē'taj kan'noeyike'. Konigti huabokereka huatoē'taj kenpa'ti enhue'dik ka'nike'.

¹²Huabokerek huaknopōē'eri o'ēpo ke'nen huatōē oknopōēhue' huāē'eri e'ēada ke'nen huatōē'taj e'enta' pakhue' o'nika'nok huabokereka huatōē'taj enhue' yanika'. ¹³Kenpa'ti ettone' huaknopōē'eri o'ēpo huatōē oknopōēhue' huāē'eri e'ēada huatōē'taj e'enta' pakhue' o'ēnok ettone'a huatōē'taj enhue' yanika'. ¹⁴Cristotaj oknopōēhue' huāē'eri huatōē e'tāē'pi' enhue' e'nika'nayo ettone' huaknopōē'erien huatōē Diostaj 'uruda e'dik o'nika'apo. Kenpa'ti huabokerek huaknopōē'erien huatōē Diostaj 'uruda e'dik o'nika'apo. Huatōē'taj e'ennayo huasi'po konig oknopōēhue' huāē'eriensi'ponig yā'neapet. Dakhue'da yā'neapet. Huatōē enhue' eē'nayo huasi'po huadakda o'nika'apo. ¹⁵Huabokerekapi' ettone'tapi' huatōē oknopōēhue' huāē'eria pakhue' o'ēpo e'enta' e'pakhayo ka'nene'. E'ennayo huabokerekapi' ettoneapi' huaknopōē'eria hua'dik o'ne. Oro'taj e'nopo'noeya'ta' o'pakika' Diosa. ¹⁶Ettone' o'nen huatōē oknopōēhue' huāē'eritaj enhue' eē'nayo huatōē i'nopo'korea'nok Jesústaj oknopōē'dikpi' o'ne. Kenda nopōē'dik mo'ēne. Huabokerek o'nen huatōē oknopōēhue' huāē'eritaj enhue' eē'nayo huatōē i'nopo'korea'nok oknopōē'dikpi' o'ne. Kenda nopōē'dik mo'ēne. Kenda Cristoa onahue' mo'uyinig'a do'huada ijnopōēpo o'nona'ne.

¹⁷Konig Diosa mona'uyne, konig Diosa o'pakika'nig yag'kika'. Kenpa'ti nopo'koreahued mo'ēpo mo'ika'nig konigti yanikati'. ¹⁸Cristotaj yanopo'korea' kenpa'ti yanoknopōē' Diosa ena'te kenoka' huabokerekensi'dak ektegnayo kenpa'da yanikati'. Cristotaj yan'opo'korea' kenpa'ti yanoknopōē' Diosa ena'te kenoka' huabokerekensi'dak okteghue' eē'nayo kenpa'da yanikati'. ¹⁹Huabokerekensi'dak ektegde' eē'nayo Diostaj huadakda o'ē. Kenpa'ti

huabokerekensi'dak okteghue' eē'pi' konigti Diostaj huadakda o'ē. Oro'omeya Diostaj 'uru'ada e'nigpējika'ta' bo'erettipakne Diosa. ²⁰Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopōē' Diosa mona'uyne. Kenoka' konig bo'kika'uyinig konigti yag'kikati'. ²¹Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopōē' Diosa mona'uyne. Kenoka' on nogen huanaba' eē'nayo huanaba' eē'pi' mepu'kehue' yanikati'. "Kenpa'da yahuati'." O'nen huairia ena'nayo yahuati'. ²²Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopōē' Diosa mona'uyne. Kenoka' opud nogen huanaba' eē'pi' oyda Diosention 'uruda kika'dik mo'ika'apone. Kenoka' yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopōē' Diosa mona'uyne nogen huanaba' ehue' eē'nayo opud konig Cristoen huanaba'onig katēpi' Diosa o'pakika'nig yag'kikati'. ²³Oro'taj a'manopo'yareaya'po huakka'teda eē'tada bo'yokuyate. Diosa Cristotaj cruzte mo'nigbueya'uyate. Konigepo konig oknopōēhue' huāē'eria nama'da on'nopo'ika'nig konigti nopo'ikahue' yanika' kenpa'ti konig oknopōēhue' huāē'eria ogkika'nig kikahue' yanika'. ²⁴Yan'nopo'korea' Cristotaj yanoknopōē' Diosa mona'uyne. Kenoka' ken konig mo'ika'uyinig huanaba'pi' konigti yanika'. Jesúsa kenpa' onahue' mo'uyinig'a do'huada o'nona'ne egomey pogomey. ²⁵Ettone' toēpakhued huāē'eria kate ka'dik yā'ne. Cristoa do'taj onahue' me'uyinig'a doada ijnopōēpo o'nona'ne. Diosa do'taj me'tinepahui'uyinok konigepo opuda do'taj men'pēē'. ²⁶Oyda oknopōēhue' huāē'eria oro'omeytag dakhuea'da mogkika'nok opudomey huaknopōē'eri oyda konig mo'ika'nig konigda yanika'. ²⁷Ettone' huatōē e'tōē'nayo enhue' yanika'. Huatōē toēhue' e'ika'nayo ettone' a'tōēpakya'po 'ukhue' yanika'. ²⁸E'tōēpaknayo Diostaj dakhuea' kahue' mo'ē. Mune'yo e'tōēpaknayo

Diostaj dakhuea' kahue' o'ëniḡ'a mo'toëpakdepo oyda pai'da nopoe'dik mo'etpi' ijnopoëy.

²⁹Idamon Cristo o'tiakaponok tiona'pakonhuahua'dik yanika' kenpa'ti huayahuaya batihuapokika'dik yanikati'. E'toëpakde' konig toëpakhued huag'erionig yan'noikati'. ³⁰Kenpa'ti on suhue'nada i'epo pai'da ee'nayo ida yabatikpo Diosen yakati' kenpa'ti fiesta ogka'po en'durugpaknayo konig kenomeyere durugpakhue' ee'pi' daka' Diosen yag'kikati'. Kenpa'ti opudomey huakupete e'baikapi' konig toëhue' huag'erionig ee'pi' Diosention daka' yag'kikati'. ³¹Indariyo mo'ika'po bo'kika'po katetapi' eretpakhue' ya'nepo daka' yag'kika'. Katetapi' indariyo dig' durugpakhue' yanika'. Ken konig ijpakpo o'nona'ne, egomey.

³²Katetapi' mepu'kehue' ya'nepo Diosen yag'kikati'. Kenda ijpaki. Huabokerek toëpakhued o'epo Diostaj huakka' pakdik o'ika'. Kenpa'ti Diostaj e'durugpaka'ta' o'pak. ³³Huabokerek e'toëpakde' katetapi' mepuke'dik o'nika'. Kenpa'ti huatoë'taj tihuapokika'dik o'nika'apo. ³⁴Mune'yo toëhue' o'nepo Diosenyo'da e'kata' pakdik o'nika'. Ke'nen huas'o' kenpa'ti ke'nennopo' 'urunanada o'nepo kenpa'da Diostaj e'nigpeika'ta' on'pak. Ettone' e'toëpakde' nogta' nogta' o'pak. Jakta' manhuadg'dik ijje' on'nopoika'. Kenpa'ti huatoë'ta' durugpaka'dik o'ika'.

³⁵Opu'dtehuapa' kenda 'uruda o'nona'ne. Toëpakhue'dikda mo'ëne. Nogda nogda kahue'dik mo'ëne, onahue' o'nene. Huadak e'ka' kenpa'ti butukda e'ka' kenpa'ti kenda Dios o'pakikaniḡ yag'kikati'. Yan'eretpakpo Diosen yag'kikati'.

³⁶Huabokereken huayobu toëpakhuedadad o'tone'paknok toëpakdik o'ede apag on'tanopoënok kan'toëpakike'. Kenda dakhuea' e'ka' ehue' o'ë. ³⁷Nogen

huayobu toëpakhued e'taeted toëpakhue'dik o'ë huaoa daka' oknopoënok toëpakhue'dik o'ne. Kenda huadak o'ë. ³⁸Konigepo huaoa ke'nen huayobu e'toëpaka'nayo sue'da huadak o'ka'. Toëpakahue' ee'nayo huadakda ogka'.

³⁹Ettone'en huatoë e'noe'nayo monhue'dik o'ëniḡ'a huatoë ekbueynayo nogtaj be'erepi' o'pakpo Cristotaj huaknopoe'eritation toëpakdik o'ne. ⁴⁰Ona'ti e'toëpaknayo sue'da durugmon o'nika'apo. Toëpakhue' ee'nayo durugnada o'nika'apo. Ken buttida ijnopoëy. Kenda Diosen Nokirega me'nopoëa'ne.

E'ketka' diostaj huaen e'yokika' o'timadoya'uyate.

8 ¹E'ketka' diostaj huaen e'yokde' menpa' bape'dik o'ika'apo oy ijtimadoya'apoy. Kenda huakka'da mo'nopoika'po huadakda ijje' huadakda nopoika'dik mo'ëne. Nogomeytaj oro' di' e'maika'nayo huadakda o'epo nogiti nogiti Diostaj oknopoika'apone. ²Aratbut be'api' huakka'da ijnopoëy e'nopoë'nayo konig daka' nopoe'hued e'ëada sue'da on'nopoëniḡ'a ³oro'omey Diostaj di' ee'nayo do'huedsi'po o'nea' Diosa mo'tinopoika'ne.

⁴¿Ayyo e'ketka' diostaj e'yokde'taj menpa' oro' bape'dik o'ë? Kenda on'nopoëa'dene. E'ketka' dios noehue' o'ne. Oro'omey o'nopoëne. Kenpa'ti nogtida Dios o'ë. ⁵Kurudyo kenpa'ti huadariyo nogda nogda dios o'nepo dios o'dikka' aratbuta. Huakka' dios kenpa'ti huakka' huairi ee'tada ⁶nogtida Apag Dios oro'nayo o'toëne. Apag Diosa aya'nada o'ka'uyate. Kenpa'ti kentayo'da o'nignoika'ne. Kenpa'ti nogtida Jesucristo Huairi o'ë. Ke'na katetapi' aya'tada o'matoika'. Kenpa'ti oro'omeytaj mo'tojka'ne.

⁷Aya'ada kenda nopogehue' o'ne. Nogte a'nenda e'ketka' diostaj on'pakika'po huaen e'ketka' diostaj e'yokada o'nada on'bapika'. Cristoen huaknopog'eri e'e'ada kenda huaen on'bape'po nama'da ijkay on'nojoika'.
⁸Huaen e'bape'nayo nogiti Diostaj huadak ikahue' o'epone. Huaen bapehue' ee'pi' nogiti Diostaj huadak ikahue' o'epone. Huaen e'pe'pi' pehue' ee'pi' Diosa oro'taj konigti di' mo'ika'ne. ⁹Ken huaen bape'dik e'e'ada huama'buy teyda Diostaj oknopogehue' o'nepo on kenda huaen e'pe'te on'tiahuaypo ke'nakon e'bape'nayo dakhuea' ijkay yan'nopogepet. ¹⁰Huaen e'ketka' diostaj e'yokde'taj bape'dik o'e o'napi' i'nopogepo e'ketka' diosen jakyo e'bape'nayo huama'buy teyda oknopogehue' o'epo ken huaen bapehue'dik o'e o'nooenig'a on'taj be'tiahuaypo ke'nakon ya'bapepetpi'. Nama'da ijkay e'nopeg'ada o'bape'. Ken dakhue'da o'e. ¹¹Huaen e'ketka' diostaj e'yokde' bape'dik o'e i'nopogepo on e'pe'nayo huama'buy teyda oknopogehue' o'epo on'taj be'tiahuaypo e'pe'nayo nama'da ijkay e'nopegada oknopogebatikpo kenpa'da bueydik o'epo. Kentabeta' Cristo o'nigbuey'uyng'a. ¹²Kenda bo'pakpo huaen mo'bape'nok huama'buy teyda oknopogehue' o'nepo opudtaj bo'tiahuaypo nama'da ijkay o'nopegpo e'pe'nayo opud kenda nama'da mo'nigka'nok Cristotaj dakhuea'da bo'kika'ne. ¹³Huama'buytaj dakhuea' e'manigka'ta' pakhue' ijje. Ken huaen do e'pe'nayo do'hued huama'buykon be'tiahuaypo konig pehue'dik ijje e'nojoika'ada ya'bapepetpi' kenda ijtinopogepo ke'na dakhuea' kahue' ka'ne'po ken huaen bapehue'da ijika'apoy.

**Jesucristoen huadak hua'a
 huamanmadika'eritaj Diosa
 o'mata'mona'uyate. Huamanmadika'eria
 nogda nogda kika'dik o'nika'.**

9 ¹Jesucristoen huadak hua'a kamanmadike'po Diosa

me'ta'mona'uyne. Jesúsen huata'moneri ijje opudta' opudta' kika'dik ijje. Jesús Huairitaj ijtiahuay'uy. Jesucristoen huadak hua'a opudta' o'nonmadika'uynok Diostaj opud mo'nojo'korea'uyne kenpa'ti Diosen bo'kika'ne. ²Do Jesucristoen huata'moneri o'e nogte aratbut oknopogehue' me'nene. Do Jesucristoen huata'moneri o'e opudnayo mo'nopegene. Do Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte opud Jesús Huairitaj moknopog'uyate.

³Nogda nogda Pabloa kikhue'dik o'ika'. Sue'ada on'huaa'ika'ne. Kenomeytaj ijbaa'toki. ⁴Aypo hue'eyere aratbuta e'yokpi' ba'pokika'dik ijje. ⁵Aya'ada Jesucristoen huata'moneria huatoe on'tohua'ika'. Kenpa'ti konig Jesús Huairien huama'buy kenpa'ti konig Pedro huaknopog'eri huatoe on'tohua'ika' dokon e'paknayo huaknopog'eri huatoe tohua'ika'dik ijje. Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo e'hua'te Jesucristoen huadak hua'a a'manmadikaya'po huatoe tohua'ika'dik ijje. ⁶Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'pakikaya'po Bernabé doereyo'da e'baa' batikhue'dik o'ne. Kenpa' nama'da mo'nopegtpi'. ⁷Sorotataj ta'ba kahue'dik o'nika'. Nog aratbutanayo ta'ba eka'nayo ta'bayo aypo bape'dik o'nika'. Oveja huamatog'eria oveja on'hue mai'dik o'nika'. ⁸Konig aratbutada on'batia'pakika' kenpa'ti ogkika'nig kenda onahue' ijje. Moisésenba' konigti oa': ⁹"Vaca 'uhua huakidtaj o'tiogkubere'epo e'tikaa'te ojpatidokahue'dik kajke'. Vaca sue'pi' bape'dik kajke'." Moisésa Apagba'te o'mana'uyate. Diosa vacata' o'mepu'kenig'a ¹⁰oro'ta'kon o'mepu'kika'. Kenda oro'tehuapa' Diosa mo'niga'uyate. Konigepo kenomey on'burupo kenpa'ti o'nogkupaea'po ijbape'deapoy on'nojoika'. ¹¹Diosen hua'a Jesúsen huadak hua'akon opudomeytaj o'manmadika'onhuahua'uynok oro'taj

dakhuapa yokdik mo'ene, oro'a huaa'dik o'ey. ¹²Nog huamanmadika'eri dakhuapa beyok a'dik e'nepi' dakhuapa nogiti beyok oro'ataj ona'dik e'eada ahue'dik o'ikay.

"Pablomey huakupeta' on'pakpo Jesucristoen huadak hua'a on'manmadikika'nok oro'omey oknopoehue'dik o'ey." Noga nopoe'dikpi' o'nenok o'baa'ika'po huakupe aypopi' menyok ahue' o'ikay. ¹³Judío aratbuta aypo Diostaj on'nigbatotiakika'. Diosen jakyo o'nigbatotiakika'. Diosen jakya' huabaa'eria ken aypo on'bape'ika'. Kenomeyen aypo o'e. 'Uhua Diostaj on'nigarakpo Diostaj on'nigmahuigika'. Ken e'mey okta'pe on'bape'ika'. Kenda opud mo'nopoene. ¹⁴Konigti Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eria on'manbatia'pakonhuahuika'nok dakhuapa aypo huakupepi' bae'dik o'nika'. Kenda Jesús Huairia o'mana'uyate. ¹⁵Huakupete yudtapopi' manmadikahue' ijikay. In beroba'te dakhuapa beyok kenpa'ti nigmadoyahue' o'nika'ne. Katetehue' e'manmadika'ta' huakka' ijpakikay.

¹⁶Jesucristoen huadak hua'a manmadika'dik ijjeppo ijmanmadika'po "Do huadakda ijka." Do huata' huaahue' ijikay. Cristotaj manmadikahue' ee'nayo do'tehuapa' dakhue'da e'dik o'e. ¹⁷Do ijpakpo Jesucristoen huadak hua'a e'manmadikika'nayo Diosa dakhuapa bayokdik me'eapone. Diosa mena'uynok Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikikay. ¹⁸Ken Cristoen huadak hua'a ijmanmadikika'po huakupe baehue' ijika'po ijdurugpaki. Cristoen huadak hua'a ijmanmadikika'po dakhuapa bae'dik e'eada baehue' ijikay.

¹⁹Do huanaba' ehue' e'eada konig aya'enda huanaba' ijyahuepo huakka'tada a'manopo'koreaya'po.

²⁰Judío aratbut Cristotaj

a'nopo'koreaya'po kenoka' judío aratbutere ijjeppo konig judío ogkika'nig konigti ijikikay. Moisésenba' huanigpeika'eri Cristotaj a'nopo'koreaya'po kenomeyere ijmataika'po Moisésenba'taj nigpeikahue'dik ee'pi' ijnigpeikay. ²¹Nog aratbut Moisésenba' togehue' huae'eritaj a'manopo'koreaya'po kenomeyere ijika'po Moisésenba' kahue' o'nika'nig dokon nigpeehue'dikda ijjeppo Cristotaj Dioseretaj ijnigpeikay.

²²Diosere onte'ti kan'noeonhuahuike'po a'tihuapokya'po teyda oknopoehue'da huaknopo'e'eri ere ijika'po kenomeyonigti ijyahukay. Ken nogte a'manopo'yareaya'po konig aratbut o'nika'nig konigti ijabatayahukay. ²³Kenpa' ijikika'po aratbut Jesucristotaj kan'pee'po kan'nopo'kore'po Diosere onte'ti kan'noeonhuahuike'po do kenomeyere onte'ti a'noeonhuahuikaya'po.

²⁴On'bake'tepo nogda nogda on'bake'tenig'a nogtiada aroghue'da o'epo huakkuruda okyedik o'ne. Opud kenda mo'nopoet. Cristoen e'ka' konig e'bake'te'ikanig o'gnok Diosyo kurudyo akyeya'po diga'da Cristoen mogkika'. ²⁵Bola huaka'eri aroghue' a'ikaya'po daka'da huata' tiokika'dik o'nika'. 'Uru e'ba e'bijkiok gana huaka'eritaj on'bayokika'. Ken e'ba huakiok idada o'ayika'. Oro'nayo konig gana huaka'erionig mo'nepo kurudyo Diosere a'noeonhuahuikaya'po Cristotaj daka' mon'nigpeika'. ²⁶⁻²⁷Cristoere e'noeonhuahuika'ta' ijjeretpakpo e'ke'tepa' kethue' ijika'po nama'da e'batuktukpa' kikahue' ijika'po konig huanopoa ijpaknig kikahue' ijjeppo konig Cristo o'paknig ijikikay. Nogomeytaj e'manmadikikade'te "kurudyo huahue'dik i'ene," nogok Diosa do'taj onahue'dik me'ene.

E'ketka' Diosta' pakhue' yanika'. Pabloa o'manmadika'uyate.

10 ¹In ijmanmadika'apoy yan'nope', egomey, pogomey. Oro'en judío adhuea'pane'omey Diosen e'sihui'taj on'tahua'ika'uyate. E'pog huabed huanopoda aya'ada Diosa kanoktege'po o'manigokparatuyate. ²Ken Moiséstaj kan'nigpeike'po e'sihui'yo kenpa'ti e'pogyo konig bautiza egka'nigti o'noktegyu'ate. ³Kenpa'ti ken aypo Diosa o'bayokika'uyatenig aya'ada on'hapika'uyate. ⁴Ken hu'e'ey Cristoada o'bayokika'uyatenig aya'ada on'mai'ika'uyate. Sipanaya'da hu'e'ey o'manigorokika'uyate. Cristo konig ken sipananig kenomeyere o'hua'ika'po o'batihuapokika'uyate. ⁵Kenomeynayo aya'damon Diostaj e'nigpeeta' pakhue' o'nyuatenok Diosa o'bahuadiay'uyate. Konigepo aratbut ehue' e'ika'ya' huakka'nada on'mabuey'uyate. ⁶Konig kenomey dakhuea' ogkika'uyatenig oro'omey konigti dakhuea' kikhue' ka'nike'po Diosa judío adhuea'pane'taj castiga o'magka'uyate. ⁷Konigepo e'ketka' diosta' pakhue' yanika'. Kenomeya e'ketka' diospa' ogka'uyate. Ogka'depo "A'bapeya'po kenpa'ti a'mamayya'po on'bahuadpo baile a'eya'po on'bodayate." Apagba'te kenda o'madoya'uyate. ⁸Kenomey adhuea'pane'a huatog ehue'tada on'bakde'uyate. Kenme'noe veintitrés mil on'mabuey'uyate. Konig kenomeya dakhuea' ogka'uyate oro'nayo kikhue' mo'nika'. ⁹Huakka'ada Diostaj on'dikdikuyatenok bihuia o'mabokenok huakka'nada on'mabuey'uyate. Konig kenomey ogka'uyatenig konigti kahue' mo'nika'. ¹⁰"Dakhuea'da Diosa mogkika'ne." Sue'ada Diostaj on'huaa'nok Diosen huata'moneri huabarakeria kenomeytaj o'barakuyate. Konig

kenomeya dakhuea'da ogka'uyatenig kahue' mo'nika'.

¹¹Oro'en adhuea'pane'taj ken konig Diosa castiga o'magka'uyate. Kenda Apagba'te oro'tehuapa' mo'nigmadoya'uyate. Oro' o'ba'tiahuaypo in kene'huaya' huame'noete kate 'urua'da nigkika'dik o'eapo nopog'dik o'ene. ¹²Huadakda Diostaj o'kika'po oknopoikay batikhue'dik o'eapoy. Kenpapi' mo'nopoiket. Keyoj, oknopoebatikdikpi' mo'et daka' yanoknopoika'. ¹³Toto'a aya'tada me'nigpee'po dakhuea' kagke'po o'madikdikika'. Opudomeytakon konigti mo'dikdikika'. Opudomeytanayo Diosa bo'tihuapokika'nok dakhuea' kahue'dik mo'ika'. Toto'a e'dikdikte Diostaj moknopoepo dakhuea' kahue'dik o'eapoy daka' yan'nope'.

¹⁴Kena'po e'ketka' diostaj eretpakhue' yanika', di'da egomey pogomey. ¹⁵Opudomey daka' mo'nopoika'po kenda ijjay menpa' buttida ya'et opudada daka' nopog'dik yane'. ¹⁶Cristotaj a'batadi'keya'po o'kupopakpo vino o'mai'uyatenig Jesúsen mimi okkahuehue' ee' vino o'mai'ika'apoy Diostaj dakiti ona'po mai'dik o'ika'apoy. Cristo oro'taj mo'nigbuey'uyatenig okkahuehue' o'epo pan e'posakea' o'bape'ikay. ¹⁷Huakka'nada ee'pi' Cristotaj oknopoika'po nogso'tida o'ene. Konigti ken pan o'bape'po nogso'tida Cristoen huaso' o'ene.

¹⁸Israel aratbuttaj yan'nopepo. Diosen jak huabaa'eria 'uhua e'nigarakde' Diostaj on'yokdepo on'bape'ika'. ¹⁹E'ketka' dios ehue' o'e. Noehue'da o'enok huaen e'ketka' diostaj eyokde' dakiti ehue' o'e. Kenda ea'ta' ijpaki. ²⁰Diostaj oknopoehue' huae'eri huaen e'ketka' diostaj on'nokyokpo dakhue' toto'ted on'nokyokika'. Dios kuruderitaj yokhue' o'nika'. Kenda ea'ta' ijpaki. Huaen toto'taj e'yokde' toto'en huaknopo'e'eri

bapehue' yanika'. ²¹Jesús Huairien mimi okkahuehue' ee' vino nogme'noetekon yan'mai'depo toto'en vinokon mayhue'dikda yanika'. Jesús Huairien okkahuehue' ee' aypo yan'bape'depo nogme'noete toto'en aypokon bapehue'dikda yanika'. ²²Toto'taj aypo e'yokde' e'pe'nayo Jesús Huairia ya'diayapet. Konigepo ken aypo bapehue' mo'nika'. Jesús Huairinayo teyda o'enenok okmonhue'dikda o'ene.

Cristoen huaknopoe'eri Diostaj huadak kika'dik o'ne kenpa'ti di' maika'dik o'ne. Pabloa oa'uyate.

²³Katepi' o'pakpo ka'dik o'ene. Aratbuta e'da'ika'tada nogomeytaj tihuapokhue' ee'nayo kahue' mo'nika'. Katepi' o'paki kika'dik ee'tada nogomey Diostaj nogiti di' e'ika'taj tihuapokhue' ee'nayo kahue' mo'nika'. ²⁴Oro'tehuapayo'da eretpakhue'ada nogomeytakon huadak mon'ngikika'.

²⁵⁻²⁶Huadari ojpai' 'uhua, aya'da aypo Diosa o'ka'uyatenok dakhue'ada ij kay nopogehue'ada aypo jakya' huaen mon'baika'po mon'bape'ika'.

²⁷Opu'dtaj "Mon'bape'," nogomey oknopogehue' huae'eria ena'nayo opud e'bape'ta' e'paknayo yan'bapikati'. Aya'da katepi' yan'bapikati'. Huaen bapehue'dikpi' ya'et e'nopoe'ta' i'pakpo. "Menpa' e'ketka' diostaj eyokde' ya'e," manahue' mo'nika'. ²⁸⁻²⁹"In huaen e'ketka' diostaj e'yokde' o'e." Be'api' eda'nayo bapehue' yanika'. E'pe'nayo ke'na oa'nig'a nama'da o'bape' mo'tinopogapet. Nama'da o'ka' noga e'tinopogepi' mena'po kenda kahue'dik ij jey. Be'api' do'taj mena'apetpi'. ³⁰Do aypotaj Diostaj dakiti ea'nayo "Dakhuea' o'ka'," huaahue' menika'. ³¹Opud e'bape'nayo e'mai'nayo katepi' boka'po 'urua'da Diosen yag'kika'. Aratbut opudomeytaj bo'tiahuaypo 'urua'da Dios

o'e on'batia'pakapo. ³²Daka'da Diosen yag'kikati'. Judio aratbut, nog aratbutda Diosen huabaktie'ea'eria oro'taj bo'tiahuaypo nama'da dakhue' kahue' ya'neapetpi' oknopogebatikhue' ya'neapetpi'. ³³Aya'ada Jesucristotaj kan'no'pore'po aya'tada e'madurugpakata' i'pakpo daka' ijkikay. Do'tehuapa' e'kika'ta' pakhue' ij jepo nogtehuapa' huadaka' ijkikay.

11 ¹Konig Jesucristo o'kika'uyate konigti ijkikay. Konig do ijkikay konigti yag'kikati'.

Diosen e'manmadikaya' ettone' kate kika'dik o'ne.

²Do'taj okkahuehue' mo'ika' kenpa'ti do'hued e'manmadika' mo'nigpeika'nok huadakda o'ne opudtaj ijtia'pakpo ijmana'ikay. ³In o'nona'ne yan'no'poenka'. Cristo aya'da huabokereken huairi o'e. Ettone'en huatoe' ke'nen huairi o'ne. Ken konigti Dios Cristoen huairi o'e.

⁴Huaknopoe'eri Diostaj ogkupopakpo on'batadi'kea'po huabokerek o'kumootpo e'tiona'paknayo Diosen e'manmadika'nayo birae'dik o'ne.

⁵Kumoothue' ee'nayo ettone' o'tiona'pakpopi' Diosen e'nopoe' o'manmadika'po kubirae'dik o'e. Konig kuserena'da e'kupi'unig o'e. Dakhue'da e'dik o'e. ⁶Huaknopoe'eri egkupopakpo ettone' e'kumootta' pakhue' ee'nayo aya'da huakuhuij kag'kupi'e'. Aya'da eg'kupi'ete e'kubira'nayo kumootdik ka'nike'. ⁷Dios onigda huabokerektaj o'ka'uyate. Huabokerektaj on'tiahuaypo Dios 'uruda o'e, aya'ada aratbut nopoe'dik o'nika'. Konigepo Diostaj ogkupopakpo huabokerek kumoothue'dik o'nika'. Huabokerek 'uruda o'nenok ettone'takon 'uruda aya'ada tiahuaydik o'ne. ⁸Huakkuru huabokerektaj Diosa o'ka'uyate. Diosa huabokerekenpid ettone'taj o'ka'uyate.

⁹Huabokerektehuapa' ettone'taj o'ka'uyate Diosa. Ettone'tehuapa' huabokerektanayo kahue' o'uyate Diosa. ¹⁰Konigepo ettone' kumootdik yanika'. Oqkumootpo huabokerektaj huanigpee'eri o'nika' aya'ada nopoe'dik o'ne. Kenpa'ti Diosen huata'moneria bo'tiahuayika'nok ettone' kumootdik yanika'. Huatoe'taj nigpee'dik yanika'. ¹¹Huabokerek ettone'ere Jesucristotaj o'noknopopo onpayo' huadakda o'ne. Diostaj huabokerek huadak o'e. Ettone'kon Diostaj huadak o'e. Onpayo' Diosen ogkika'po. ¹²Huabokerekenpid ettone' o'ka'uyate. Kenpa'ti huabokerek ettone'endapoya' on'si'popakika'. Huabokerek ettone'eretaj Diosa o'ka'uyate.

¹³Menpa' ettone' kumoothue'ada Diostaj tiona'pakdik ya'ne. Opud Corintoya' huaknopoe'eri nopoi'ka'dik mo'ene. ¹⁴Huabokerek huabidkuhuijda o'epo bira'dik o'e. Kenda opuda mo'nopoi'ka'ne. ¹⁵Ettone'nayo huabidkuhuijda huakka' on'pak. Huakuhuij konig ettone'en akumoot o'e. Diosa kenda bo'yokuyate. ¹⁶Jesucristoen huaknopoe'eri a'batadi'keaya'po egkupopakyo "Ettone' kumoothue'dik mo'ene," be'api' e'mana'ta' e'paknayo oro' nog huaknopoe'eri kenda manahue'dik o'ene kan'nopoe'.

Jesús e'bué okkahuehue' ee' aypo a'bapeya'po e'kupopakada dakhuea' ogkika'.

¹⁷In on'nigmadoya'nig huadakda bo'kika' opudtaj ahue'dik ijje. Opud Diostaj bo'kupopakpo dakhuea' bo'kika'ne. ¹⁸A'batadi'keaya'po bo'kupopakpo onyo' eknopoe'ta' pakhue' mo'ika'ne. Kenda huakkuruda on'tipeeme'ne buttida onda' ijnopoye. ¹⁹Buttida Jesústaj huaknopoe'eritaj akieya'po ondikyo' nopohue'ada mo'epo

mo'ika'. ²⁰Ondikyo' nopoi'kahue' mo'epo bo'kupopakpo ken aypo mo'bape'po hueretda Jesús e'bué okkahuehue' ee' aypo bapehue' mo'ene. ²¹Aypo en'batoka'de'te noga huakkuruda huakka' on'bakbape'po. Noge bapehue' o'nepo aypota' o'nika. Noga huakka'da borrachoa' o'nika'. Dakhuea' bo'kika'. ²²Mena'po kenpa' bo'kika'. Jakbet mo'ene. Huakka' e'kusitoknayo opuden jakya'da bape'dik mayika'dik mo'ene. Kenpa' bo'kika'po Diosen huabaktie'ea'eritaj dakhuea'da mo'manigkika'ne. Kenda opud bo'kika'po pai'da aratbuttaj mo'mabira'ika'ne. Opud e'kupopakte huadakda bo'kika'ne ahue'dik ijje.

Jesús e'bué okkahuehue' huanhuahuika' aypo on'bape'uyate.

(Mt. 26.26-29; Mr. 14.22-25; Lc. 22.14-20)

²³⁻²⁴Kenda Jesús menmadika'uyin o'nonmadika'ne: Ken sikyo Jesústaj taka'taj bahuayahued ee'ted Jesús pan huaba'te o'toepe dakiti, Apag Dios, oa'depo o'posakea'uyate. "In do'hued huaso' o'e. Opudtehuapa' Diosa mo'bayokne. Yan'bape'. Kenoka' Diostaj yan'kupopakika'po pan e'posakea' mo'bape'po do'taj okkahuehue' huag' yag'kikati'." Jesús a' mana'uyate. ²⁵On'bape'depo konigti vino huamai'pu' huaba'te o'toepe, "In vino huamai'pu' konig do'hued mimi ijmanigjoy opuden dakhuea' e'ka' yokkahuea'apoy. Menokapi' yan'mayika'po do'taj okkahuehue' yanikati'." Jesús a' mana'uyate. ²⁶Jesús onte'ti tiakhued ee'ted menokapi' in pan mo'bape'ika' kenpa'ti in vino mo'mai'ika' Jesús Huairi mo'nigbué'uyne opuda mo'manopoe'ika'ne.

Monig Jesústaj okkahuehue' huag' aypo bape'dik o'ika'.

²⁷Huama'buytaj di' ehue'ada kenpa'ti daka' oknopohue'ada be'api' Jesústaj

okkahuehue' huae' pan e'pe'nayo Jesúsen huaso'taj dakhuea'da o'ka'. Huama'buytaj di' ehue'ada kenpa'ti daka' oknopoe'ada be'api' Jesústaj okkahuehue' huae' vino adte nama'da e'mai'nayo Jesúsen mimitaj dakhuea'da o'ka'. ²⁸Bapehuedaded menpa' Diostaj daka' ijnigpeikay huakkuruda yan'nopoe'. Diostaj huadakda e'kika'nayo ken pan kan'bapike' ken vino kan'mayike'. ²⁹Jesús huaso'da mo'nigbuey'uyate okkahuepo be'api' adte nama'da e'pe'nayo kenpa'ti adte nama'da e'mai'nayo Diosa kentaj castiga o'magka'apo. ³⁰Konigepo opud huakka'da dakhue'da mo'ene, huakka'da teyhue'da mo'ene, kenpa'ti sue'da on'bueydeme'. ³¹"Menpa' do huadakda ijikika'," oro'ada daka'da e'nopoika'nayo Dios oro'taj dakhuea' ogkahue'dik mo'eapone. ³²Diosa oro'taj e'nopo'korea'ta' bo'tipakpo sigpi' castiga mogka'ene. Oknopoe'hue' huae'eritaj Diosa kenpa'da castiga o'magka'apo. Oro' huaknopoe'eritanayo kenpa'da castiga egka'ta' tipakhue' mo'ika'ne. ³³Ken Jesústaj okkahuehue' ee' aypo a'bapeya'po bo'kupopakpo adte pehue' yanepo yan'manige'ika', egomey pogomey. ³⁴Diosa castiga kahue'dik kae'po be'api' huakka' aypotaj ee'nayo o'nen jakya'da yan'bapikati'. Do ijtiakdepo nogda o'onmadika'apone.

Diosen Nokirega o'manopo'toenok noga noga nogda nogda Diosen kika'dik o'ne Diosen huaknopoe'eria.

12 ¹Diosen Nokirega o'manopo'toenok noga noga nogda nogda Diosen kika'dik o'ne Diosen huaknopoe'eria. Kenda e'manopoea'ta' ijipaki, egomey, pogomey.

²A'nenda huaknopoe'eri ehued ee'ted e'ketka' dios apakhue'dikda ee'tada opuda bo'pakika'uy. ³Diosen Nokirega o'nopo'toenok "Jesús dakhue'da o'e,"

be'api' ahue'dikda o'ne. Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'toehue' o'enok "Jesús Huairi o'e," be'api' ahue'dik o'ne. Kenda e'manopoea'ta' ijipaki.

⁴Diosa o'pakpo nogda e'kika' Diosen Nokirego'da nogtida e'ada bo'tihuapokika'ne. ⁵Dios Huairitayo'da o'nigpeikapo nogpa' nogpa' e'ka' oro' aratbuttaj o'batihuapokikay. ⁶Noga nogda nogda Diosen kika'dik ka'nike'po Diosada aya'tada o'batihuapokika'. ⁷Aya' huaknopoe'eritada a'tihuapokikaya'po nogta'ti nogta'ti aya'tada huaknopoe'eritaj Diosen Nokirega mo'nopo'toika'po. ⁸Nogte Diosen Nokirega o'batihuapoknok 'urua'da e'ka' e'nopoe' manmadika'dik o'nika'. Nogte Diosen Nokirega o'batihuapoknok Diostaj 'urua'da e'nopoe' on'manbatia'pakika'. Kenpa'ti e'manmadika' Diosa o'batihuapokika'. ⁹Nogomeytaj Jesústaj huakka' huaknopoe' o'batihuapokika'. Kenpa'ti nogomeytaj konigti Diosen Nokirega o'batihuapoknok dakhue'taj bayarea'dik o'nika'apo. ¹⁰Nogomeytaj Diosen Nokirega o'batihuapoknok konig Diosayo'da ka'dik o'ika'nig ka'dik o'nika'apo. Nogomeytaj Diosen Nokirega o'manopoea'nok Diosen manbatia'pakika'dik o'nika'apo. Kenpa'ti nogomeytaj huamakije' Diosa o'tihuapokika'. Buttida huamanmadika'eria e'tiakpi' nama'da huamanmadika'eri e'tiakpi' makije'dik o'nika'apo. Nogomeytaj Diosen Nokirega o'batihuapoknok nogen hua'ate manbatia'pakika'dik o'nika'apo. Kenpa'ti nogomey Diosen Nokirega o'nopoea'nok nogen hua'ate o'manpedepo opuden hua'ate konigti oa'. ¹¹Ken koniga' ijja'dey nogda nogda ka'dik o'ene Diosen Nokirega o'batihuapokika'nok. Nogtiada Diosen Nokiregayo'da o'batihuapokika'. Diosen Huanokiregada o'pakpo nogda nogda e'ka' nogtaj nogtaj o'batihuapokika'.

Aya' huaknopoe'eri konig nogso'tida o'nika'.

¹²Oro'en huaso'a hua'i huaku huaba' nogda nogda e'toeada nogso'tida o'ene. Konigti Cristoen huaso' huakka' e'eadada konig nogso'tida o'ene. Oro' huaknopoe'eri konig Cristoen nogso'tida o'ene. ¹³Ken, oro' aya'da nogda nogda aratbutda o'epo judio aratbutpi' griego aratbutpi' huanaba'pi' huanaba' ehue'pi' bautiza egka'de'te Diosen Nokiregayo'da nogtiada mo'nopo'toenok nogtida huaso' o'ene.

¹⁴Nogtida huaso' nogda nogda o'toe. Huaku o'toe. Hua'i o'toe. Huaba' o'toe. ¹⁵"Huaba' huaso'en ehue' ijje," hua'ia'pi' ea'pi' aya'enda huaso' o'e. ¹⁶"Huakpo huaso'en ehue' ijje," huapeokapi' ea'pi' aya'enda huaso'en o'e. ¹⁷Aya'da huaso' huakpoyo'da ee'nayo sigpi' peehue'dik o'ene. Aya'da huaso' huapeokyo'da ee'nayo sigpi' huirikhue'dikda o'ene. ¹⁸Konig Diosa o'pakpo huaso' o'ka'uyate. Kente akay' o'nopoepo huakpo huapeok hua'i huaba' huaku o'ka'uyate. ¹⁹Huaso' o'epo hua'i huaku nogda nogda to'e'dik o'e. ²⁰Kenpa'ti nogda nogda ee'pi' nogtida huaso' o'e.

²¹"Ontaj pakhue' o'ene," a'dik e'eadada huaba'taj huakpoa ahue'dik, o'e. "Ontaj pakhue' o'ene," a'dik e'eadada hua'itaj huakua ahue'dik o'e. ²²Ken huaso'en katepi' sue'da huadak ee'pi' kentaj huakka' o'paki. ²³Ken huaso'en katepi' sue'da 'uruda o'e e'nopoepi' 'uruda o'otika'ne. Kenpa'ti nog huaso'en katepi' tiahuahue'dik o'e o'nopoepo daka'da o'otika'ne. ²⁴Nogta' huaso'ta' othue'dik o'ika'ne. Ken konig kika'dik ka'ne'po oro'en huaso'taj nogda nogda Diosa o'ka'uyate. Katepi' huaso'en dakhue' ee'pi' o'nopoepo daka'da to'e'dik o'ene. Ken konig huae' Diosa o'ka'uyate. ²⁵Huakpopi' huaba'pi' hua'ipi' Diosa 'urua'da

o'ka'uyatenok aya'da nogtiada o'kika'ne. Aya' huaso'en tihuapokika'dik o'ene. ²⁶Nogta'tipi' huakpopi' hua'ipi' huaba'pi' kateta'pi' dakhue'da ee'nayo aya'da huaso' pai'da nopoe'dik o'e. Nogtiada huaba'a huakpoapi' 'urua'da eka'nayo aya'da huaso' durugda e'dik o'ene.

²⁷Ken oro'omey Cristoen huaknopoe'eri o'epo Cristoen huaso' o'ene. Nogda nogda huakka'da ee'pi' Cristoen huaso' o'ene.

²⁸Cristoen huaknopoe'eritaj kan'batihuapokike'po sue'tada Diosa o'baktie'ea'uyate. Huakkuruda Cristoen huamata'moneritaj o'mata'mona'uyate. Botta'taj Diosen e'nopoe'

huamanbatia'pakerikon o'baktie'ea'uyate. Bapa'takon huamanmadika'eritaj o'baktie'ea'uyate. Noga konig tiahuahued o'neunhuahuika'nig huaka'erikon o'baktie'ea'uyate. Noga dakhue' ee' huabayarea'eri o'baktie'ea'uyate. Huatihuapokeri konig yagka' huamana'erikon o'baktie'ea'uyate.

Nogen hua'ate huapakkon o'baktie'ea'uyate. ²⁹Cristoen huaknopoe'eri huakka'da o'ne. Aya'da Cristoen huaknopoe'eri suigda Cristoen huamata'moneri o'ne. Sue'da Diosen e'nopoe' huamanbatia'pakeri o'ne. Sue'da huamanmadika'eri o'ne. Konig tiahuahued o'neunhuahuika'nig huaka'eri sue'da o'ne. ³⁰Dakhue' ee' Diosen huabayarea'eri sue'da o'ne. Nogen hua'ate sue'ada batia'pakdik o'ne. Sue'ada nogen hua'ate on'mapeedepo opuden hua'ate konigti a'dik o'ne. ³¹'Urua'da Diosen ogkika'nig yan'pakika'. Kenda huadak ee'pi' nogiti nogiti 'uruda e'kika' on'nigmadoya'ne. Kention aya'ada kika'dik mo'ene.

Di' yan'maika'.

13 ¹Di' e'maika'taj daknana'da o'e. Aratbuttaj di' maehue' e'ika'nayo nogda nogda nogen nogen hua'a do

'urua'nanada e'batia'pakika'nayo kenpa'ti konig Diosen huata'monerien hua'anig e'batia'pakika'nayo Diostehuapa' konig tambor e'pobitbitpa' kenpayo'da e'anig e'dik ijjeý. Kenpa'ti konig sironenpa e'bitbitte kenpayo'da e'anig e'dik ijjeý. ²Do Diosen hua'a e'manbatia'pakpi' aya'da Diosen iregireg e'nopo'e do e'nopo'epi' kenpa'ti aya'da aratbuten e'nopo'e do e'nopo'epi' kenpa'ti do huakka' yoknopo'epo huakupa'taj ta'mona'dik ee'pi' do di' maehue' e'ika'nayo dakhuea'da e'dik ijjeý. ³Aya'da do'hued katepi' ijmato'epo pa'da huage'eritaj i'bayokika'po kenpa'ti Cristotaj do'hued huaso' kan'nigbakpake' do'hua ena'nayo di' maehue' e'eda ken konig ea'nayo do'tehuapa' dakhue'da e'dik o'e.

⁴Di' e'maika' konig o'e o'nonmadika'apone. Be'tapi' o'maepo ida bahuadiayhue' monika'po. Be'tapi' di' o'maepo matinepahui'ika'dik o'ika'apone. Be'tapi' di' o'maepo dig huahuyhue' mon'maika'. Di' o'maepo huairi ijjeý ahue' monika'. ⁵Di' o'maepo oroayo'da huakka' o'nopo'ika'ne ahue' monika'. Di' e'maeada dakhuea' bahuahue' monika'. Di' e'maeada oro'enda pakhue' monika'. Di' o'maepo diayhue' mo'ika'. Dakhue' e'kuyte di' o'maepo bakkahuehue' ehue' monika'. ⁶Noga dakhuea'da eka'nayo di' huamae'eria durugda ehue' o'nika'. Noga buttida e'ika'nayo di' huamae'eria durugda o'nika'. ⁷Di' o'maepo nogomeytaj dakhuea'da ogka' e'bahuata' pakhue' o'epo di' huamae'eria huadak ogka'niga oa' maknopo'e'dik o'ene. Kenpa'ti nogomey a'ti huadaka'da ogka'apopi' di' huamae'eri o'maknopo'ika'ne. Di' o'maepo katepi' dakhue'da ee'pi' kenpa'da di' o'maepo batikhue' monika'.

⁸Di' e'maika' kenpa'da o'unhuahuika'apo. Nogok Diosen hua'a manbatia'pakikahue'dikda o'neapo.

Nogok nogda nogda aratbuten hua'ate batia'pakhue'dikda o'neapo. Kenpa'ti nogok huakka' e'nopo'e'ta' mepu'kehue'dik o'neapo. ⁹Ken oyda suhuigda Diosen o'nopo'ene. Suhuigda Diosen hua'a o'manbatia'pakika'ne. ¹⁰Jesús e'tiakte Diostaj aya' dakuhapada o'nopo'e'apone. Kenpa'ti konig oy suhuigda o'nopo'epo o'kika'nig ona'ti konigti kahue'dikda o'e'apone.

¹¹Do huasi'po e'huage'oka' huasi'poa menpinig ijbattia'pakika'uy. Huasi'poa on'nopo'ika'nig ijnopo'ika'uy. Huasi'poa on'pakika'nig ijpakika'uy. Huabokerek ijjedepo huasi'poa ijkika'uyng ijbatikuy. ¹²Konigti oyda Diosen sue'pi' huadak o'nopo'ika'ne oro'. Konig huakoktiahuytone'te sigda huadak o'tiahuyika'nig konig oyda Diosen sue'pi' huadak o'tiahuyika'ne. Nogoknayo Diosen 'urua'da o'tiahuyika'apone. Oyda suigda ijnopo'ey nogok aya'da ijnopo'e'apoy. Dios do'taj aya'da meknopo'e'a'aponok aya'da Diosen ijnopo'e'apoy. ¹³Diostaj oknopo'eonhuahuika'po. Kenpa'ti konig Diosa oro'tehuapa' o'kika'aponig batikhue' oknopounhuahuika'po. Kenpa'ti batikhue' di' o'maunhuahuika'po. Kenpa'da di' e'maunhuahuika' huakka' Dios o'pak.

Diosa mo'nopo'to'enenok nogen hua'ate tiona'pakdik ee'nayo egkupopakya' kenoka' nogen hua'ate tiona'pakdik mo'et.

14 ¹Di' e'maeta' yaderetpakika'. Diosen Nokirega mo'nopo'to'enenok nogda nogda Diosenyo'da kika'dik e'huage' yan'pak. Diosen Nokirega o'manopo'e'a'nok Diosen e'nopo'e' manbatia'pakdik mo'ene yan'nopo'epo yan'pakika'. ²Kenomey nogen hua'ate ena'nayo Diostaj on'tiona'pakpo aratbuttehuapa' manigahue' o'e. Aratbuten hua'ate ahue' o'nenok

manpeehue'da o'nika'. Diosen nokiregayo'da nogen hua'ate o'manopoega'nok on'batia'pak. Kenda Diosyo'da o'nopoika'nig on'batia'pak. ³Nogen hua'ate ea'nayo huaknopoe'eria nopenkahue' o'nepo kenomeyen hua'ateda Diosen e'nopoe' e'manbatia'paknayo aratbut on'nopenka'po nogiti Diostaj o'noknopoeapo nogiti Diosta' on'pakapo kenpa'ti Diostaj on'nopo'durugpakapo. ⁴Be'api' nogen hua'ateda Diostaj on'tiona'pakikapi' ke'nayo'da nogiti nogiti o'noknopoika'apo. Noganayo daka' Diosen e'nopoe' on'manbatia'pakika'nok Diosen huabaktie'ea'eri Diosaj nogiti nogiti daka' o'noknopoika'apo.

⁵Aya'ada opud nogen hua'ate a'dik ka'ne' kenda sue'da ijpaki. Opuomey aya'ada Diosen e'nopoe' o'nen hua'ateda manbatia'pakika'dik ka'ne' kenda huakka'da ijpaki. Diosen e'nopoe' e'manbatia'pakikana'yo nogiti on'maknopoea'ika'. Nogen hua'ate ea'nayo sue'da huadak o'e. Nogen hua'ate e'manmadika'te noga kenpa' oa' oro'en hua'ate e'ika'nayo huadakda o'e. Diosen huabaktie'ea'eri nogiti Diostaj daka' oknopoika'dik o'neapo. ⁶Konigepo do nogen hua'ate opudtaj e'manika'nayo Diosen e'kika' nopoeahue'dik o'nene. O'nen hua'ate Diosen e'nopoe' e'manmadikika'nayo Diosen huakika' nopoea'dik o'nene. Diosenba' e'manmadikika'nayo Diosen huakika' nopoea'dik o'nene, egomey pogomey.

⁷Huatoka'pu'a kenpa'ti guitarra daka'da batadi'keahue' ee'nayo katea' ya'et nopoe'dik o'ene. Huatoka'pu' guitarraere noehue' o'nika'. ⁸Sorotataa a'barakya'po yan'huati' huatoka'pu'te 'urua'da ea'nayo onokteteyo' aya'da hua'dik o'ne. Huatoka'pu'a nogpa'da ea'nayo a'barakya'po be'api' huahue'dikda o'ne. ⁹Konigti opud nogen hua'ate

e'manmadika'nayo huaknopoe'eri peehue'da o'nepo peunkahue' o'nepo. Nogen hua'ate boa'po kenda bapokatayo'da mona'ne. ¹⁰Indariyo huakka'nada hua'a o'ne. Aya' aratbutada hua'en hua'ada pee'dik o'ne. ¹¹Nogen hua'ata do nopoehue' ee'tada be'api do'taj batia'pakdik mo'ika'ne. Konig esoerida mo'epo. ¹²Konigepo nogda nogda Diosen 'urunanada a'kikaya'po Diosen Nokireg e'nopo'toeta' bo'pakika'po Diosen huabaktie'ea'eri nogiti nogiti kanoknopoike'po Diosen Nokiregtaj yan'eretpakika'.

¹³Diosen Nokirega mo'nopo'toenok nogen hua'ate e'manmadika'nayo ken hua'a nopoehue' e'eada "Huaknopoe'eritaj kenpa' ijjay huamana'kon be'tihuapok Dios," yan'tiona'pakika'. ¹⁴Do'hua nogen hua'ate nopoehue' e'eada e'tiona'paknayo do'hued nokirega o'tiona'pak. Kenda huadik ijtiona'paknig nopoehue' ijje. ¹⁵Diosen Nokirega me'nopo'toenok nogen hua'ate ijtiona'pakika'apoy. Kenpa'ti oro'en hua'ate ijtiona'pakika'apoy. Kennayo nopenka'dik o'nika'apo. Diosen Nokirega me'nopo'toenok nogen hua'ate ijbatadi'kika'apoy. Kenpa'ti oro'en hua'atekon ijbatadi'kika'apoy. Aratbuta kennayo nopenka'dik o'nika'apo. ¹⁶Opuada huakka'mona Diosen Nokirega mo'nopo'toenok nogen hua'ate bo'tiona'pakika'nig'a opudomeyen hua'atekon manahue' ee'nayo nog huaknopoe'eri e'peeada opudere, "Dakiti Dios," tiona'pakhue'dik o'neapo. Opuatj nopogkahue'dikda o'neapo. ¹⁷Nogen hua'ate 'urua'da mo'tiona'pakika'nig'a nogomey nopenkahue' o'nika'po nogiti Diostaj oknopoehue' o'neapo. ¹⁸Nogen hua'ate donayo huakka'da tiona'pakika'dik ijje. Opuomeynayo nogen hua'ate sue'da tiona'pakdik mo'ika'ne. Konigepo Diostaj dakiti ijikay.

¹⁹Dioſtaj a'batadi'keaya'po Dioſen huabaktie'ea'eri egkupopakya' huaknopoe'eritaj ijmanmadika'po kan'nopoegek'e'po aratbuten hua'ate huabaniga' huadikyo'da ea'ta' ijpaki. Nog hua'ada aratbut nopoenkahue'dik o'nenok huakka' huadik ea'ta' pakhue' ijjej.

²⁰Huasi'po sue'da huadak o'nopoika' konig huasi'po nopoehue' yanika'. Huasi'po dakhuea' e'kika' nopoehue' o'ne. Ken konigyo' yan'nopoika'. Konig huatone' on'nopoika'nig daka' yan'nopoika', egomey pogomey. ²¹"In aratbuttaj nogen hua'ate ijmanbatia'pakapoy. Nog aratbut nogbaya' do ijpaknok on'manbatia'pakaponig'a do'hued aratbuta peehue'da me'neapone." Dios Huairia oa'. Kenpa' Diosba'te o'madoya'uyate. ²²Dioſen Nokirega huakka'montaj mo'nopo'toenok nogen hua'ate e'mana'nayo huaknopoe'eritaj nogiti tihuapokhue' mo'ika'apone. Dioſa ke'poda castiga magka'dik o'epo. Oknopoehue' huae'eria nopoe'dik o'neapo. Dioſen Nokirega mo'nopo'toenok Dioſen e'nopoe' opud huaknopoe'eri en'manbatia'paknayo opud nogiti oknopoe'dik mo'epone. Oknopoehue' huae'erinayo e'peada Dioſa ke'poda castiga magka'dik o'epo oknopoehue'da o'nika'. ²³Ken aya' Dioſen huabaktie'ea'eri egkupopakyo nogen hua'ate aya'ada e'tiona'paknayo esoeripi' oknopoehue' huae'eripi' e'kudnayo, opudtaj "huaseg o'ne," huaa'dik mo'epone. ²⁴Dioſen Nokirega huaknopoe'eritaj mo'nopoea'nok Dioſen e'nopoe' aya'ada e'manbatia'paknayo esoeripi' oknopoehue' huae'eripi' on'kudpo mo'pepo nama'da dakhuea' ijkika'mey on'nopoeapo. Aya'da on'tiahuaydepo Apagba'kon on'pepo nama'da dakhuea' ijkika'mey

on'nopoeapo. ²⁵Kenomey dakhuea'da ijkika'mey huanopoya'da on'nopoeapo 'urua'da Dios o'e on'batia'pakapo. Kenpa'ti opudere Dios o'ika' on'da'apo.

**Huaknopoe'eri Dioſtaj yagkupopakpo
'urua'da yag'kikati'.**

²⁶In konig bo'kika'ne iija'apoy, egomey. Bo'kupopakdepo opud sue'ada mo'batadi'kika'ne, noga on'manmadikika', noga Dioſen e'nopoe' on'manbatia'pakika', noga nogen hua'ate on'manbatia'pakika' noga koniga' oa' on'mana'ika'. Kenda aya'da bo'kika'po huaknopoe'eria nogiti moknopoe'apone 'urua'da Dioſen bo'kika'apone. ²⁷Nogen hua'ate e'manbatia'paknayo kenigada botta' bapa'api' a'dik ka'ne'. Nogti nogtiada kan'batia'pake' kenpa'ti noga be'api' koniga' oa' kan'mana'ike'. ²⁸Egkupopakya' nogen hua'ate ea'nayo koniga' oa' be'api' mationtaahue'dik ee'nayo nogen hua'ate ahue' yanika'. Nogen hua'ate soatayo' yan'batia'pakika' kenpa'ti Dioſtaj soatayo' yan'tiona'pakika'. ²⁹Dioſen Nokirega e'manopoea'nayo botta'a bapa'api' kan'dapake'. Menpa' buttida yadet. Nama'dapi' yadet. Noga daka'da yan'mapeedeipo yanda'. ³⁰Nog huabokerektaj Dioſa huaboa'da e'manopoea'nayo ke'na o'manbatia'pakdenig'a kan'batike'. ³¹Aya'da opudomey Dioſen Nokirega mo'manopoea'denok yan'manbatia'pakti'. Nogti nogtiada yan'manbatia'pakika'. Aya'da huaknopoe'eri kan'manopoe'po kenpa'ti Dioſen kan'eretpake'po yan'manbatia'pakika'. ³²Kenomey Dioſen Nokirega e'manopoeade'te manbatia'pakdik o'nepo e'paknayo kenpa'ti noga e'manbatia'pakte daka'da nigika'dik o'neapo. ³³Konigepo e'kupopakya' onokteyo' yan'batia'pakika' Dioſanayo manahue' o'e. Nogti nogtiada e'niga'pakta' Dioſa o'pak.

Nogya' nogya' Diosen huabaktie'ea'eri Diostaj ogkupopakpo ettone'omey batia'pakhue' ka'nike'. ³⁴En'batadi'kea'te mogkupopakpo ettone' soatayopi' batia'pakhue' ka'nike'. Konig Apagba'a o'mana'ika'nigda huatoe'taj nigpejka'dik o'ne. ³⁵On'batadi'kea'po egkupopakya' ettone' e'batia'paknayo dakhue'da o'e. Konigepo ettone' huatoe'taj katea' yaa' enatuta' e'paknayo hua'en jakyo yan'tiakdepo katea' yaa' ka'nonike'.

³⁶Oro'omey Jesucristoen huadak hua'a huakkuruda o'pee'uy nopoehue' yanika'. Oroyo'da huadak hua'a o'nigpejkay nopoehue' yanika'. Nogomey kenpa'ti Diosen hua'a on'e'uyate. Yan'nopoika'. ³⁷Diosenba' manmadika'dik ijje kenpa'ti Diosen Nokirega me'nopoene kenda be'api' e'nopoika'nayo kenda do Pabla on'nigmadoya'nig Jesusen hua'a o'e, kan'nopoike'. ³⁸Konig do on'nigmadoya'nig kenomey huamanmadika'eria e'nopoeta' pakhue' ee'nayo ke'nen hua'a peehue'dik yanikati'. ³⁹Diosen e'nopoe' a'manopoeaya'po yaderetpakika'. Noga nogen hua'ate ea'ta' en'paknayo kee' manahue'dik yanika', egomey. ⁴⁰Nogen hua'ate a'dik ee'pi' onokteteyo' ahue' yanika'. Ona'ti ona'ti nogda nogda 'urua'da kika'dik mo'ene. Aya'da huadakayo' kika'dik mo'epone.

Cristo e'bueyada o'noyhuaduyate.

15 ¹Kenda yan'diknopoika' oydakon ona'ti o'nona'ne, egomey, pogomey. Opuđtaj a'manoeanhuahuikaya'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. O'nona'uynok opuda moknopo'e'uy. Kenpa'ti daka'da moknopoika'ne. ²Moknopoika'nok Diosa dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne kenpa'ti onte'ti mo'noeanhuahuika'apone daka'da eknopoika'nayo. Daka'da oknopoikahue' ee'nayo onte'ti noeanhuahuikahue'dik mo'epone.

³Kenda Diosa me'nopo'e'uy nignig huakkuruda opudtaj o'nonmadika'uyne. Konig Apagba'te Cristotaj o'timadoya'uyatenig konigti oro' dakhuea' o'kika'nok Cristo mo'nigbuey'uyatenig o'nonmadika'uyne. ⁴Egkubarakka'de'te bapa' huame'noe e'tipokde'te konig Apagba' oa'uyatenigda konigda Diosa Cristotaj o'noyhuada'uyate. ⁵Cristo o'noyhuaddepo Pedrotaj o'huahua'po o'huahuay'ea'uyate. Nogok doce Cristoen huamata'moneritaj Jesusa o'bahuhauay'ea'uyate. ⁶Nogok onteteyo' quinientos huama'buya Jesustaj on'tiahuay'uyate. Onen' kenomey huakka'mon bueyhued o'ne. Nogte on'mabuey'uyate. ⁷Nogok Jacobotaj Jesusa o'huahuay'ea'uyate kenpa'ti aya'da Cristoen huata'moneritaj o'bahuhauay'ea'uyate.

⁸Jesus do'taj kenpa'ti ta'pota'da be'huahuay'uyne. Do nogpa'da ta'pota'da ijnopo'korea'uy. ⁹Nog Cristoen huata'moneri huadakda o'ne. Donayo dakhue'mon ijje. Kenpa'ti Cristotaj huaknopo'e'eritaj dakhuea'da ijmagkika'uynok do'taj Cristoen huata'moneri dikkahue'dik o'nene.

¹⁰Diosa me'tinepahui'po bekkahuea'uynok Cristoen huata'moneri ijje'uy. Nama'da okkahueahue' me'uyne. Nogomey Diosen sue'da ogkika'uy. Donayo huakka'mon Diosen ijkikay. Do'huada kikhue' ijje'po Diosa do'taj me'nopo'toenok ijkikay. ¹¹Nog Cristoen huata'moneria doapi' Cristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakuynok opudomey moknopoede'uy.

Cristotaj huaknopo'e'eri en'bueyika'tada nogok Diosa o'manoyhuada'apo.

¹²Cristo huakudaka'da e'gada o'noyhuaduy. Oro'a o'manbatia'pakikay. "On'bueypo noyhuadhue' o'nika'apo." Mena'po sue'ada kenpa' boa'ika'.

¹³On'bueydepo noyhuadhue'dik ee'nayo
 Cristokon noyhuadhue' ya'eay'uyet.
¹⁴Cristo noyhuadhue' e'uynayo oro'
 huadak hua'a nama'da
 o'manbatia'pakikayet kenpa'ti opud
 Cristotaj nama'da moknopoikayet.
¹⁵Cristo noyhuadhue' e'uynayo oro'
 Diosen nama'da huamanbatia'pakeri
 o'ika'yet. Dios Cristotaj
 o'noyhuada'uyatenig oro'a
 o'nonbatia'pakika'uy. Ken en'bueyada
 noyhuadhue'dik buttida ee'nayo
 Cristokon noyhuadhue' ya'eay'uyet.
¹⁶E'buey noyhuadhue'dik ee'nayo
 Cristokon noyhuadhue' ya'eay'uyet.
¹⁷Cristo noyhuadhue' ee'nayo nama'da
 Cristotaj moknopoeyatnig'a kenpa'ti
 dakhuea' e'ka' mo'toeyatnig'a. ¹⁸Kenpa'ti
 Cristotaj huaknopo'eri on'bueydepo
 kenpa'da yan'buey'ayetnig'a. ¹⁹Oyda
 o'noepoed oro' Cristotaj nogok
 noyhuadhue'dikda ee'nayo pai'nanada
 o'eayetnig'a.
²⁰Cristo e'bueyada o'noyhuaduyate.
 Buttida ijjay. Cristotaj huaknopo'eri
 e'mabueyada on'manoyhuadapo. Cristo
 huakkuruda o'noyhuaduyate. ²¹Nogtida
 huabokerek Diostaj nigpeehue' o'epo
 huakkuruda o'buey'uyatenok oy aya'da
 on'mabueyika'. Konigti nogtida
 huabokerek huakkuruda
 o'noyhuaduyatenok aya'da noyhuaddik
 ya'neapet. ²²Aya'da aratbut Adánen
 adhuea' huasi'poen o'nepo
 on'mabueyika'apo. Kenpa'ti aya'da
 Cristoen huanigpeika'eri onte'ti Diosere
 on'noeonhuahuika'apo. ²³Huakkuruda
 Cristoa o'noyhuaduyate. Nogok Cristo
 e'tiakte aya'ada Cristoen huaknopo'eri
 on'noyhuadapo. ²⁴Kenoka' kene'huaya'
 huame'noe o'edeaponok gobierno
 huairitaj, huantopataj, kurud huairitaj
 Cristoa kenpa'da o'mabatika'deapo. Apag
 Diostaj aya'da huaknopo'eritaj Cristoa
 o'bayokapo. ²⁵Cristoen taka'taj aya'tada

maenhued ee'ted Cristoa huairi e'dik
 o'ika'apo. ²⁶E'bueyika' Cristoen
 kene'huaya' taka' o'e. Ta'pota'da
 e'bueyika' o'batika'apo onte'ti aratbut
 bueyhue'dik o'nika'apo.
 On'noeonhuahuika'apo. ²⁷Aya'ada
 Cristotaj nigpeika'dik o'nika'apo. Dios
 o'mana'uyate. Aya'ada Cristotaj
 nigpeika'dik o'nenig'a Diosayo'da
 nigpeehue'dik o'e. Dios o'mana'po
 Diosayo'da Cristotaj nigpeehue'dik o'e.
²⁸Do'hued Huasi'poa aya'tada manika'dik
 o'e. Dios o'mana'uyate. Kenoka' aya'ada
 Cristotaj on'nigpeedepo Cristo Diosen
 Huasi'po o'epo Diostaj o'nigpeika'apo.
 Ayedda huairi Dios o'ika'apo.

²⁹Nogiti in yan'nopo'e: Sue'ada aratbut
 e'bueytaj bautiza on'magkika'. ¿Mena'po
 kenpa' yag'kika'? ¿E'buey noyhuadhue'
 ee'nayo mena'po nogomey e'bueytaj
 bautiza yan'magkika'?

³⁰¿E'buey noyhuadhue'dik ene'nayo
 mena'po oro'taj kirigayo' e'arakta'
 bo'tipakika'ne? ³¹Aya'da huame'noe
 kirigayo' do'taj e'arakta' men'tipakika'ne.
 Buttida ijjay. Kenpa'ti Jesucristo Huairitaj
 daka'da moknopoika'nok, durugda ijjay,
 egomey pogomey. ³²Do Jesús en huadak
 hua'a ijmanmadikika'nok Efeso
 oknopoehue' huag'eria konig o'pai'
 toyahuehue'dik huag'eria diga'
 me'nogkika'uyne. En'buey
 noyhuadhue'dik ene'nayo nama'da pai'da
 ijnopo'eayetnig'a konig o'da'ika'
 mon'bape' mon'mamai' mon'durugpak
 eme'te o'bueyapone.

³³Nog aratbuta nama'da e'da'nayo
 peehue' yanika'. "Huadakda huaka'eri
 dakhuea' huaka'eri e'ika'nayo huadak
 huaka'eri onte'ti dakhuea'da ogkika'apo."
³⁴Yan'nopo'yarea'. Dakhuea' e'ka'
 yan'batik. 'Urua'da Diostaj yag'kika'.
 Opud sue'ada Diostaj oknopoehue'
 mo'ika'ne. Opud me'pukdik ka'nike'po
 kenda ijjay.

¿Monig e'bueyomey yan'noyhuadapet?

³⁵¿Monig e'buey yan'noyhuadapet?
 ¿Monigso' ya'neapet? Be'api' yan'da'apet.
³⁶Konig a'ay' nopoehue' e'eadá yan'da'apet.
 Huakid e'batuke'onig aratbut huakudaka'da
 o'nika'. Huakid e'batuke'te huakpi
 o'tibodepo huakidnayo para'dik o'e. ³⁷Ken
 e'batuke' huakidyo'da o'e, toketkidpi'
 katekidpi'. Huakpi e'kerekte huakid konigti
 ehue' o'ika'. ³⁸Konig Dios o'pakpo nogti
 nogti huakidtaj huakiden nogso'dakon
 o'ka'uyate. ³⁹Nogda nogda huaso' Dios
 o'ka'uyate. Aya'da huaso' konigti ehue' o'ne.
 Aratbuten huaso' o'e. Ojpai' nog huaso'da
 o'ne. Bakoy nog huaso'da o'ne. Biig nog
 huaso'da o'ne. ⁴⁰Kurudyo huae'erien huaso'
 on'tojka'. Huadariyo huae'erien huaso'
 on'tojka'. Kurudyo huae'eri 'urunanada o'ne.
 Huadariyo huae'eri 'uruda o'nepo nogpa'da
 o'ne. ⁴¹Niokpo jeyda o'ika'. Puugnayo sigda
 jey o'ika'. Siokpo suhuigda jey o'ika'. Nog
 siokpoa jeymon o'nika'. Nogda nogda
 siokpo nogpa' nogpa' jeymon o'nika'.
⁴²Konigti huaso' on'bueydepo
 e'kubarakka'de'te para'dik o'ne. Nogpa'da
 on'noyhuadapo. Onte'ti bueyhue'dik
 o'nika'apo. ⁴³Kenpa'ti huaso' kubarakya'
 dakhue'da o'ne. 'Urua'nanada Dios
 o'manoyhuada'apo. Huaso' kubarakya'
 teyhue'da o'nika'. E'noyhuadade'te teyda
 o'neapo. ⁴⁴Aratbuten huaso'da
 on'kubarakka'po nokireg huaso'da
 on'noyhuadapo. Aratbuten huaso'da o'nika'.
 Kenpa'ti nokireg huaso'dation o'nika'.
⁴⁵“Adán huakkuruda huabokerek
 o'uyate. Dios o'noea'nok o'noe'uyate.”
 Apagba'te kenpa' o'madoya'uyate.
 Cristonayo konig nog Adán huata'poeri
 o'epo o'manoea'po kenpa'ti on'te'ti
 o'manoeahuahuika'apo. ⁴⁶Huakkuruda
 oro'en huaso' o'toene. Nogok nokiregda
 huaso'kon o'tojka'apone. ⁴⁷Huakkuruda
 huabokerek soroktaj e'ka' o'uyate. Sorokte
 huajka' o'uyate. Nogokda Jesús Huairi

kurudya' o'tiakuyate. ⁴⁸Aya'da huabokerek
 huadarieri konigti Adán o'nika'. Soroktaj
 e'ka' o'ene. Aya'da Cristoen huaknopoe'eria
 konig Cristoen huaso' on'toepo. Konig
 kurudyo huae'erien huaso' on'tojka'apo.
⁴⁹Diosa soroktaj Adántaj o'ka'uyate. Oro'
 Adánonigti o'ene. Cristo kuruderi o'epo
 mo'nigtiakuyate. Cristonigti o'epone.

⁵⁰Aratbut huadarieri huaso' huaya'ere
 idada on'bueyapo. Konigepo Dios
 Huairiere ehue'dik o'neonhuahuika'apo,
 ijjay, egomey, pogomey. ⁵¹Kenda
 Diosayo'da sohuatayo' o'nopoika'nig
 kenda ijanopoega'apoy. Oro' aya'da
 bueyhued ee'pi' aya'da nogpa'da o'epone.
⁵²Nogok Diosen huatoka'pu' ta'pota'da
 en'toka'te a'timon konig ekposikatupa'
 idada o'manoyhuada'apo. Nogpa'da
 o'epone. E'buey'uy kenpa'da
 o'manounhuahuika'apone. Ona'ti
 bueyhue'dikda o'epone. Oro' aya'da
 nogpa'da o'epone. ⁵³Oro'en huaso'nayo
 bueydik o'ika'ne. Nogda huaso' toedik
 o'epone. Konig parahue'dik kenpa'ti
 bueyhue'dik e'dik o'epone. ⁵⁴Oro'en
 huaso'nayo bueydik o'ika'ne. Nogok nogda
 huaso' o'toedeapone. Parahue'dik kenpa'ti
 bueyhue'dikda o'epone. “Urua'da Dios
 o'manoea'nok ona'ti bueyhue'dikda
 o'epone,” Diosba'a kenpa' oa'. Nogok ken
 konigda o'epo. ⁵⁵Oro' Cristoere
 o'noeahuehuika'po pai'da nopo'ehue'dik
 o'epone. Onte'ti bueyhue'dik o'epoy.
⁵⁶Dakhuea' o'ka'po bueydik o'enig'a,
 Moisésenba' nigpeikahue'dik o'epo
 dakhuea' o'kika'uynig'a, ⁵⁷Jesucristo
 Huairi oro'taj mo'nigbuey'uyatenok
 'uruada kika'dik o'ika'ne kenpa'ti
 kenpa'da bueyhue'dik o'epone. Konigepo
 “Dakiti Dios,” ona'ika'ne.

⁵⁸Konigepo Jesús Huairienyo'da daka'
 mogkika'. Kirigayo' daka' mogkika'.
 Nogiti nogiti daka' mogkika'. Batikhueada
 mogkika'. Jesústaj moknopoe'po Diosen
 bokika'po nama'da kikhue'dik mo'ene.

Pai'da huama'buy huaknopoe'eritaj
huakupe a'bayokya'po yan'manigika'.

16 ¹Jerusalényo pai'da huama'buy huaknopoe'eritaj huakupe a'bayokya'po yan'manigika'. Konig Galacia huadaribayo huaknopoe'eritaj ijmána'uynig opud konigti yan'manigya'ika'. ²Aya' huame'noe ibaa'po huakupe e'ika' domingote suepi' yan'manigya'ika'. Huakka' e'toe'nayo sue'da huakka' yan'manigya'ika'. Do e'tiakte dakuapa huakupe e'manigya'de' ya'eapet. Onte'ti onte'ti "beyok" manahue'dik mo'ika'apet. ³Do e'tiakde'te huakupe kan'tohue'po sue'da huabokerektaj opuda e'baktie'ea'de'te Jerusalényo ijmata'mona'apoy. Opuden huakupe mo'manigya'ika'nig on'tohua'apo. Kenpa'ti beroba'te kenda ijmánigmadoya'aponig on'tohua'apo. ⁴Do hua'dik ee'nayo kenomeyere ijhua'apoy.

**Nogyon nogyon ijhua'epoy, Pabloa
oa'uyate.**

⁵Ijhua'udhuahua'po Macedoniabayo do a'bata'huadunya'po pokdik ijje'apoy. Nogok Corintoyo huakka' jakyo ijhua'apoy. ⁶Opudere ijhue'da ijjika'apetpi'. Uua' huaka'ok ijjika'apetpi'. Opudere ijjundero meyopi' ehua'te tihuapokdik o'neapone. ⁷Huapokateda e'tiahuayta' pakhue' o'nene. Diosa e'paknayo opudere ijhue'da ijjika'apoy ijnopoy. ⁸⁻⁹Iyo Cristoen huadak hua'a manmadikika'dik ijje'y. Huakka'ada e'nopo'korea'ta' on'paknok kenpa'ti huakka'ada Cristoen huadak hua'a pakhue' o'nika'nok. ¹⁰Iyoda Efesoyo Pentecostés fiestate ijpokanapoy.

¹⁰Timoteo opudte e'tiaknayo 'urua'da yan'toeti'. Do e'kapa'ti Diosen o'kika'nok 'urua'da yan'toeti'. ¹¹"Timoteo dakhue'da o'e." Huaahue' yaneti'. Do'te Timoteo ehua'te yan'tihuapokti'. Nogma'buyere o'nigey.

¹²"Corinto huaknopoe'eritaj a'bata'huadeya'po nogma'buyere yahuati'." Apolostaj dig'a da ena'tada oynayo huahue'dik o'epo. Nogok hua'dik o'epo o'hua'apo.

**Ta'pote kene'huaya' saludo Pabloa
o'madikta'mona'uyate.**

¹³Cristo o'tiakaponok daka' ya'nonmabo'ika'. Diostaj daka'da yanoknopojika'. Oknopoe'batikhue' yanika'. Huabokerekonig me'pukhue' yanika'po. Diosen teyda yag'kika'. ¹⁴Aya'da yag'kika'po di'da yan'maepo yag'kika'.

¹⁵Estéfanas huatoeere huasi'poere Acaya huadaribaya' huakkuruda Cristotaj o'noknopoe'uyate. Cristoen huaknopoe'eritaj kenpa'da on'batihuapokika'. Oy opudtion kenpa' mo'nopogene. ¹⁶Estéfanosomeytaj yan'nigpeikati'. Kenpa'ti Estéfanasen huatihuapokeritaj yan'nigpejika'. ¹⁷Estéfanas Fortunato Acaicoere on'tiakme'nok ijdurugpaki. Opud aya'da tiakhue'dik mo'enok kenomeynayo e'tiakte ijdurugpaki. ¹⁸Diostaj nogiti eknopoe' montihuapokme'ne. Opudtaj konigti bo'tihuapokme'ne. Kenomey huadakda ogkika' yan'maknopojika'.

¹⁹Asia huadaribaya' Diosen huabaktie'ea'eri huakupopakeria saludos on'dikta'mona'. Aguila Priscilaere kenpa'ti kenomeyen jakyo huakupopakeriere saludos on'dikta'mona'. Jesús Huairia o'paknok saludos on'dikta'mona'. ²⁰Aya' huama'buyada saludos on'dikta'mona'. Huayahuaya di'da yan'maepo yan'mabajbajti'.

²¹In saludo hua'a huadik ijdikta'monay. Do Pabloa do'huedba'ada ijmadoyay.

²²Be'api' Jesucristo Huairitaj di' ehue' ee'nayo Diosa kenpa'da castiga kamagkike'. "Oro'en Huairi katiake'." Ijjay.

²³Jesucristo Huairia opudtaj daka' mo'tojike'. ²⁴Cristo Jesús me'nopo'toenek opudtaj di'da o'nika'ne.

II CORINTIOS

Pabloa onte'ti botta'a' Corinto huakka' jakyo huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate.

**Pablo Corinto huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate.**

1 ¹Do Pablo ijje. Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Huama'buy Timoteoere ijjepon on'nigmadoya'ne. Corinto huakka' jakyo Cristoen huaknopoe'eri kenpa'ti Acaya huadaribayo Jesucristoen huaknopoe'eri mo'ene. Diosa boktie'ea'uyatenok Diosen mo'ene. Opudomeytaj on'nigmadoya'ne. ²Dios oro'en Apag o'epo Jesucristo Huairiere opudomeytaj daka' montihuapokike' kenpa'ti opudtaj daknopoa'da mo'nopo'noeyike'.

Pablo pai'da

o'nopo'unhuahua'uy.

³Urua'da o'e Dios. Apag Dios oro'en Huairi Jesucristoen huaoj o'e. Oro'omey huaknopoe'eritaj mo'tinepahuika'po oro'omey huaknopoe'eritaj mo'noeynoeyike'. ⁴Menokapi' oro' pai'da e'nopo'ete Diosa mo'nopo'durugpaka'ika'ne. Ken nogomey pai'da e'nopo'enayo nogomeytaj nopo'durugpaka'dik a'eya'po oro' pai'da e'nopo'ete Diosa oro'taj mo'nopo'durugpakika'ne nogomeytakon konigti manopo'durugpaka'dik

o'ika'apone. ⁵Cristo huakka' pai'da mo'nignopo'uynok oro'kon konigti Jesucristotaj oknopojika'po pai'nanada o'nopo'unhuahuika'ne. Jesucristotaj oknopojika'nok Cristoa mo'nopo'to'epo huakka' mo'nopo'durugpaka'ika'ne. ⁶Diosa opudomeytaj kamanopo'durugpaka'ike'po kenpa'ti opudomeytaj Diosere kamanoeanhuahuike'po oro'a pai'da on'nignopo'ika'ne. Oro'a pai'da e'nopo'ete Diosa oro'taj mo'nopo'durugpaka'ika'ne. Konigepo opudomey konigti pai'da e'nopo'enayo konigti Diosa mo'nopo'durugpaka'apone, mo'noeanhuahuika'apone. Diostaj moknopoe'po mo'nigpejika'po oknopoe'batikhue'dik mo'ika'apone. ⁷Konig oro' pai'da o'nopo'ikay opudkon konigti pai'da mo'nopo'enok Diosa opudomeytakon daka' mo'nopo'durugpakika'apone. Oro'a kenpa' daka' o'nopoe'y.

⁸Asia huadaribaya' diga' pai'da o'nopo'unhuahuamey. Kenda yan'nopoe', egomey pogomey. Cristotaj oknopoenok diga'da mogkame'ne. Ehue'da o'eapoy o'nopoe'mey. ⁹Oro'taj bo'arakapet nama'da o'nopoe'menig'a. Diostaj nogiti oknopoe'dik a'eya'po digada pai'da o'nopo'emey. Diosanayo e'bueytaj noyhuada'dik o'e. Oro'nayo huata'da

noyhuadahue'dik o'ene. ¹⁰E'bueyaytada Diosa bo'tiokame'nok bueyhue' o'emey. Oydation Diosa bo'tioka'ne kenpa'ti bo'tioka'apone. Oro'taj bo'tiokadhuahuika'apone daka' o'nopoey. ¹¹Pablota'j yabatioka', Dios, yan'tiona'pakika'. Kenda opudomey e'nigtiona'pakika'nayo Diosa oro'taj daka' bo'tiokika'apone kenpa'ti 'urua'da mogkika'apone. Kenpa'ti huakka'ada Diostaj dakiti o'nona'apo.

Corintoyo Pablo ehuata' e'pakada huahue'dik o'uyate.

¹²Nog aratbutere huadakda ijkika'mey. Opuderenayo nogiti huadakda o'kikame'ne. Kenpa'ti sigpi' engaña magkahue'da ijje'po 'urua'da o'nigkikame'ne. Kenda do'huednopoya'da ijje'po durugda ijikay. Diosen Nokirega' be'tihuapokika'nok daka' ijikay. Do'ada ijje'po kahue' ijikay. Konig Diosa me'nopoga'nok daka' ijikay. ^{13,14}Huakka' huadikka opudtaj on'nigmadoya'uyne. Kenda opudomeya aya'da huadik tiahuydik ka'ne'po kenpa'ti nopenka'dik ka'ne'po opud Corinto huaknopo'e'ritaj on'nigmadoya'uyne suhue'ada mo'nopenkame'ne. Opuda aya'da huadik e'nopenka'ta' do Pabloa on'tipakne. Ken huame'noe oro'en Huairi Jesús e'tiakapote Pabloa daka' monmadikikame'ne opuda durugteda mo'nopoe'apet kenpa'ti opud 'urua'da Jesustaj moknopo'ika'po mo'nopo'yare'uy, konigepo do opudomeytaj durugda on'toe'apone.

^{15,16}Kenda daka' ijje'po. A'madurugpakaya'po opudtaj botta'a' e'bata'huade'ta' e'pakada Macedoniayo ijhua'po Corintoyo ijpokpo opudtaj ijebata'huadunapoya' ijje'pome'nig'a kenpa'ti nogok Macedoniaya' ijtiakpo onte'ti opudtaj ijebata'huadunapoya'.

Onte'ti ijebata'huadepo e'ta'huadunde'te Judea huadaribayo do'taj ta'mona'dik o'neapet. Nama'da ijje'po'uy. ¹⁷Kenda buttida ijje'poyunig'a. Huahuedaded ijje'poepo nama'da nopoe'hue' a'ey' ijje'poyunig'a. Konig oknopoehue' huae'eria nogpa' nogpa' oda'ika' donayo nogpa' nogpa' ahue'dik ijikay. ¹⁸Diosa do'taj daka' o'nopo'ika'. Do nogpa' nogpa' ahue'dik ijikay. ¹⁹Kenpa'ti Jesucristo Diosen Huasi'po nogpa' nogpa' ahue' o'ika'. Buttida oa'ika'. Jesucristoen huadak hua'a Silvano Timoteoere opudtaj o'nonmadikikame'ne. ²⁰Ken kenpa' Cristoa o'ka'apo kahued ee'ted Diosa huakkuruda Cristotaj buttida o'huaa'uyate. Konig Diosa buttida o'huaa'uyatenig Cristo o'tiakdepo o'kadhuahuika'uyate. Aya'da Diosen hua'a buttida o'ika' Cristoa o'manopoe'a'ika'uyate. Konigepo "Dios 'urunanada o'e," Jesucristotaj oknopoepo buttida oa'ikay. ^{21,22}Oro'omeya Diostaj daka' eknope' oknopoebatikhue'da ka'ne'po Diosa oro'taj bo'tihuapokika'ne. Diosa bo'tihuapokika'nok daka' Cristotaj oknopo'ika'ne. Okbatikhue'da oknopo'ika'ne opudomeyere. Opudtaere Diosen Nokirega' mo'nopo'to'ika'ne. Diosa oro'taj mo'baktie'ea'uyne. Kenda Diosen Nokirega' mo'nopoe'a'ne oro'taj. Kenpa'ti Diosen o'ey, kenda Diosen Nokiregakon mo'nopoe'a'ne. Diosen Nokirega' mo'nopo'toenok Diosere Diosensi'po oro' o'epo durugnanada o'unhuahuika'apone daka' o'nopo'ika'ne.

²³Opud Corinto huaknopo'e'riere dakhuea' huakika'eri o'nepo Diostaj nopo'koreahued o'nika'nok ijhua'nanada e'manata' pakhue' ijje'po opudenbayo huahue' ijje'uy. Buttida o'nona'ne. Diosapi' buttida meknopoe'ne. ²⁴Opuda Diostaj daka' moknopo'enok konig opud oknopo'e'dik mo'ene e'manata' pakhue' o'nene. Diostaj opuda nogiti

kamadurugpake'po opudtaj
e'mantihuapokikata' o'paki.

2 ¹Onte'ti opudtaj
e'ta'huadenhuahua'ta' e'pakada
onte'ti opud pai'da e'dik mo'енок onte'ti
opudenbayo huahue' ijjeapoy ijnopoe'uy.
²Doa opudomeytaj e'huatiaknayo
huiyokada e'mana'nayo pai'da e'dik
mo'енок. Pai'da mo'epo do'taj
durugpakahue'dik o'nenok. ³A'nenda
o'nigmadoyame'ne. Dakhuea' huaka'eritaj
yanoroka'de' on'nigmadoyame'nok do
ijtiakdepo huiyokada manahue'dik
ijjeapet. Kenpa'ti opud pai'da ehue'dik
mo'epet. Opudanayo do'taj durugda
me'nea'. Opud Diostaj e'nigpee'nayo
durugda ijjeapoy. Do durugda ee'nayo
opudkon durugda mo'ika'apone.
⁴Opudomeytaj pai'da nopo'eahue'
a'maeya'po on'nigmadoyame'ne. Opudtaj
huakka'da di'da mo'ene e'manopoea'taj
ijpakpo pai'nanada o'noknopo'epo
opudtaj on'nigmadoyame'ne.

**Dakhuea' huaka'eritaj yanokkahueati'
Pabloa o'mana'uyate.**

⁵Opudomey huaknopoe'eria nogtiada
dakhuea' o'ka'uynok opud suhue'
moke'uynok. Do'takon suhue'da
me'ea'uyn. Aya'tada opudtanayo suhue'
mo'ea'uyn. Ke'na dakhuea' huaka'eria
suigpi' pai'da mo'ea'uyn. ⁶Ken dakhuea'
huaka'eritaj opud huaknopoe'eriomeya
castiga mogka'deme'ne. Kenpa'da
moname'ne. Nogiti dakhuea' onahue'
yane'. ⁷Ke'na o'nopo'korea'denok oy
yanokkahueati' kenpa'ti yan'noeynoeyti'.
Kentaj okkahueahue' ee'nayo kenpa'da
suhue'da o'unhuahuika'apo. ⁸Konigepo
"Di'da o'ene," kentaj onte'ti ya'nonati'.
Kenda diga'da o'nona'ne. ⁹Do'taj menpa'
e'nigpeikata' yanpakikaapet a'nopoe'ya'po
opudtaj on'nigmadoya'uyn. ¹⁰Be'tapi'
opudomeya bokkahuea'de do'huakon
ijbakkahueay. Be'api' do'taj dakhuea'

egka'nayo kentaj yokkahueay. Opudomey
daka' Diostaj kan'nigpeike'po kentaj
yokkahueay. Cristoen huakpoteda
yokkahueay. ¹¹Toto' huairia oro'omeytaj
engaña e'magkikata' diga' o'eretpakika'
o'nopo'ene. Nama'da kahue' ka'nike'po
ken huabokerektaj yokkahuea'demey.

**Pablo Troas huakka' jakyo o'unhua'po
o'mepu'kudhua'uyate.**

¹²Cristoen huadak hua'a
a'manmadikanhuaya'po Troasyo huakka'
jakyo yokyemey. Ikyedepo Cristoen
e'manbatia'pakte huakka'ada e'peeta'
on'pakme'. Huairi Cristoen huadak hua'a
huakka' manbatia'pakdik e'egada
¹³oro'omeyen huama'buy Titotaj
huahuayhue' ijjeapo ijme'pu'kudhua'po,
"ijhua'apoy," ijmananpo ijbakhua'mey.
Macedonia huadaribayo ijhua'mey.

**Cristotaj oknopoika'po toto' huairitaj sigpi'
peehue' o'ika'ne**

¹⁴Urua'da Cristoa mo'nigkika'uyate
oknopoe'po kenpa'ti o'nigpeika'nok Diosa
bo'tihuapokika'nok toto' huairitaj sigpi'
peehue' o'ika'ne. Jesucristotaj oknopoe'po
kenpa'ti o'nigpeika'po meyo'pi'
ohua'ika'po Jesucristo 'uruda o'e
o'manopoea'ikay. Konig e'huirikonig
o'nepo huabada Cristo 'uruda o'e
on'no'poika'. 'Uru'huje'da Diosa
bo'tihuapokika'nok konigepo "Dakiti
Dios" ona'ikay. ^{15,16}Cristotaj
huaknopoe'eri Diosere
on'noeonhuahuika'apo. Cristotaj
oknopoe'hue' huaje'erinayo kenpa'da
on'mabueyapo. Diosere
noeonhuahuikahue' o'neapo. Diosa
o'paknok aya'tada Cristo Diosen
'urunanada huamanopo'yarea'eri o'enig
oro' e'manbatia'pakika'tada sue'da
huakka' oknopoe'hue' o'nepo kenpa'da
on'mabueyapo. Diosere
noeonhuahuikahue' o'neapo. ¹⁷Huakka'

huakupeta' on'pakpo huakka' nogyo
nogyo on'hua'epo Jesucristoen huadak
hua'a on'manbatia'pakika'. Oro'nayo ken
konig kahue' o'ikay. Diosa oro'taj
mo'ta'mona'uynok Jesucristotaj
o'nigpeika'po daknopoada Jesucristoen
huadak hua'a o'manbatia'pakikay.

**O'matinepahui'po Jesucristoa Diostaj
o'nigpeepo oro'en dakhuea' e'ka'
a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate.**

Kenda Diosa huaboa'da o'manopoqa'de'uy.

3 Kenda o'nona'denig donayo
huadakda ijje y onahue' o'nene.
Kenpa'ti "Pablo huadakda o'e. Buttida
o'manmadikika'." Be'api' e'nigmadoyaba'
opudtaj nigta'monahue'dik mo'ene.
Kenpa'ti "Pablo huadakda o'e. Buttida
o'manmadikika'." Opuda men'nigmadoya'
do'a onahue'dik o'nene. Sue'ada ken
konig e'nigmadoyaba' beroba' on'pakika'.
²Do daka' Jesucristoen huadak hua'a
opudomeytaj
o'nonbatia'pakonhuahua'uynok
opudomeya' Diostaj mo'nopo'korea'depo
huaboa'da Jesucristotaj mo'nigpeika'po
'urua'da bo'kika'uy. Aya'ada nogya'
nogy'a' opud Corinto huaknopoe'eritaj
bo'tiahuaydepo Jesucristoen
huaknopoe'eri o'ne mo'tinopoepo Pabloa
buttida o'manmadikika' on'nopoepo.
³Oro'a Cristoen huadak hua'a
o'manmadika'uynok opuda Cristotaj
mo'nopo'korea'uynone. Diosen Nokirega
mo'nopo'toenok 'urua'nada Cristoen
bo'kika'nig aya'ada tiahuaydik o'nika'apo.
⁴Opudtaj daka' ijmanmadikika'mey
a'dik ijnopoe'y. Jesucristoa do'taj
be'tihuapokika'nok Diostaj daka'
yoknopoikay. ⁵Katepi' doada ijnopoe'po
kahue'dik e'ada Diosa be'teypaka'nok
aratbuttaj Jesucristoen huadak hua'a
manmadika'dik ijje'po Diostaj
manopo'korea'dik ijje'y.
⁶O'matinepahui'po Jesucristoa Diostaj

o'nigpeepo oro'en dakhuea' e'ka'
a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uyate.
Kenda Diosa huaboa'da
o'manopoqa'de'uy. Ken Diosa
bo'tihuapokika'nok kenda
manbatia'pakika'dik ijikay. Diosere
a'nounhuahuikaya'po Moisesenba'
e'nigpeika'ada mo'epo kenpa'da bueydik
o'ea'pone. Diosere a'nounhuahuikaya'po
Diosen Nokirega mo'nopo'toe'po
bo'tihuapokika'apone. Moisesenba'
noeanhuahuikahue'dik mo'ene. Diosen
Nokireganayo mo'noeanhuahuika'apone.
⁷Moisesenba' huakkuruda huidpentate
Diosa o'manigmadoya'uyate. Moises'taj
Diosa hua'a e'yokde'te Dios senognanada
'urunanada o'enok Moises o'teya'
o'bahuahuarakpo ke'nenkok senognanada
o'epo israel aratbuta Moisesenkotaj
okpodejhue'dik o'nuyate.
Koksenognanada e'ada sig sig
okta'bitonyakuyate. Ken Moisesenba'
huidpentate Diosa o'madoya'uyatenig
'urunanada e'ada kenpa'da
mo'mabueya'ika'ne. ⁸Kenda Diosen
Nokireganayo mona'ika'nig
'urua'nananada o'e. Noeanhuahuika'dik
mo'ika'apone. ⁹Ken Moisesenba'
'urunanada o'epo oro' e'pe'edada
dakhuea' o'kika'nig o'nopo'edepo
kenpa'da bueydik o'ea'poy o'nopoene.
Diosa mo'tinepahui'po oro'en dakhuea'
e'ka' bokkahuea'po, huadakda mo'ene,
Diosen Nokirega mo'nopoqa'ne. Diosen
Nokireg hua'a 'urunanana o'e.
¹⁰Konigti Moisesenba' 'uruda o'uynig'a
oynayo konig 'uruda ehue' o'e. Oynayo
Diosen Nokirega 'urua'nananada
huanopo' mo'ea'ne. ¹¹Moisesenba'
huamame'puka' senogda
on'ba'e'uyatenig'a ida Moisesenba'
ehue'da o'ea'po. Diosen Nokireganayo
'urua'da Jesucristoen huadak hua'a
mo'nopoqa'ne kenpa'da
o'eonhuahuika'apone.

¹²Diosen Nokirega Diosere mo'noeanhuahuika'apone daka' oknopoe. Jesucristoen huadak hua'a buttida o'e daka' oknopoe me'pukhue'da o'manmadikikay. ¹³Konig Moisésa o'ka'uyateng konigti kahue' o'ikay. Moisésenkok senogda o'epo daka'da okbatitipko israel aratbuta okpodejhue'dik o'nenok Moisésa huata' o'oktidoka'uyate. ¹⁴Kenpa'ti israel aratbut Moisés'taj e'pe'ada nopenkahue'da o'nuyate. Oyda kenpa'ti Moisésenba' e'pe'ada israel aratbut nopenkahue'dik o'nika'. Cristotaj o'noknopodepo Moisésenba' nopenka'dik o'nika'apo. ¹⁵Kenpa'ti oy Moisésenba' e'pe'ada israel aratbut nopenkahue' o'nepo konig e'oktidoka'nig o'nepo nopenkahue' o'ne. ¹⁶Jesucristo Huairitaj on'nopo'korea'depo konig e'oktidoka'nig e'ada oktikujdepo huaboa'da Diosen hua'a nopenka'dik o'ne. ¹⁷Huairi Jesucristoen Nokireg o'epo Diosere mo'noeanhuahuika'pone. Jesucristoen Nokirega oro'omeytaj mo'nopo'toenok huanopoda Diostaj e'nigpe'ika'ta' o'pakika'ne kenpa'ti Diostaj e'durugpaka'ta' o'pakika'ne. Diostaj dakhuea' e'nigkikata' pakhue' o'ene. ¹⁸Konigepo oro'omey Cristoen huaknopoe'erinayo koktidokahue' o'epo Jesucristotaj nogiti nogiti oknopoenka'po, nogiti nogiti o'nigpeepo nogiti nogiti konig Cristonig 'urunanada o'eapone. Jesucristo Huairi Nokireg o'epo oro'omeytaj 'urua'nanada mogkika'ne. Diosa oro'taj Cristonigti 'urua'nanada mogkika'apone.

4 ¹Konigepo Diosa me'tinepahui'po me'ta'mona'uynok Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'po batikhue'da ijikay. ²Kan'manopo'kore'po nama'da huadik manbatia'pakhue' ijjeapoy ija'uy. Nama'da Jesucristoen

huadak hua'a manmadikahue' ijjeapo Diostaj kenpa'ti aratbuttaj birahue' ijjeapo buttida Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikikay. ³Jesucristotaj oknopoe'hue' huag'eriomey kenpa'da Diosbayoa' on'mabueyapo. Kenomeynayo Jesucristoen huadak hua'a nopenkahue'dik o'nika'. ⁴Jesucristo Diosonigtion o'ika'. Jesucristoen huadak hua'a konig huakjeytone' 'urunanada ee'tada oknopoe'hue' huag'eri tiahuahue' ka'ne'po nopenkahue' ka'ne'po toto'a nama'da o'mana'ika'. ⁵Ijmanbatia'pakpo huata'da huaahue' ijikay. Jesucristo Dios Huairi o'e ijmanmadikikay. Jesús o'paknok donayo opudomeyen huanaba'nig ijikay. ⁶Sikkiregya' "Huakjey kata'te'," Dios oa'uyate. Kenpa'ti oro'en huanopoya' konig jeyda Diosa nopo'eyda mo'ea'ne. Dios 'urunanada o'e a'nopoe'aya'po Diosa huanopoya' jeyda mo'ea'ne. Jesucristo 'urua'nanada o'enok Dios 'urunanada o'e oro'omey oknopoe'dik o'ika'ne.

**Jesucristoen huadak hua'a
ijmanmadikika'po pai'da ijnopo'ika'po
Jesucristo 'urunanada o'e ijmanpoe'ikay.
Pabloa o'manigmadoya'uyate.**

⁷Diosensi'po Jesucristo 'urunanada o'e huanopo'ada daka' ijnopo'ikay. Jesucristo Huairi o'epo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate huanopo'ada ijnopo'ikay. Oro'enso'nayo konig sorokkosonig ida sakkik o'eapnok Dios teyda o'e, donayo teyhue'da ijje aratbuta nopo'ika'dik o'nika'. ⁸Aratbuta do'taj dakhuea'da me'nogkadhuahuika'ne. Nogpa' nogpa' dakhuea'da me'nogkadhuahuika'nig'a Cristotaj oknopoe'batikhue' ijikay. Katia'ta ijka'apet e'nopo'ikada oknopoe'batikhue' ijikay. ⁹Dakhuea'da me'nogkadhuahuika'nig'a Diosanayo do'taj 'enhue' me'ika'ne. Sorokte do'taj

be'api' e'enpi' huabueya'da ehue'dik ijikay. ¹⁰Konig aratbut Cristotaj dakhuea'da o'nogka'po o'darakuy. Konigti do'takon dakhuea'da me'nogkika'ne. Aratbuta kan'tiahuaypo kan'nopoenke'po meyopi' ijhua'ika'nig Jesusa me'nopo'toika'ne. ¹¹Jesús donopoyo o'epo me'toika'nok aratbuta kenda kan'tiahuayike'po do Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eri ijnoepo bueyhued ee'ted do'taj nogok nogok e'arakta' men'tipakika'ne. ¹²Donayo pai'da ijnopo'epo ijbueyayikay. Opuđ Jesucristotaj moknopoenok Diosa daka'da mo'noeahuahuika'ne.

¹³"Diostaj yoknopoe'po Diosen huadik ijbata'pakmey." Apagba'te kenpa' o'manigmadoya'uyate. Do kenpa'ti Diostaj yoknopoe'po Jesucristoen hua'a ijmanbatia'pakikay. ¹⁴Jesús e'bueytada Jesús Huairitaj Diosa o'noyhuada'uyate. Kenda oro'omey o'nopoika'nok Diosa oro'takon Jesúseretaj mo'noyhuada'apone. Oro'taj opudomeytere Diosyo bo'tohua'apone. Kenpa'da Jesúsere o'noeonhuahuika'apone. Kenda daka' o'nopoika'ne. ¹⁵Opuđomey Cristotaj daka' kanoknopoe' kenpa'ti Diostaj daka' kan'nigpeike' huakka' pai'da ijnopo'enhuauihay. Kenpa'ti Diosa mo'matinepahui'nok opudomeyere huakka'ada daka' o'noknopoe'po "Dakiti Dios" huakka'ada o'nona'ika'apo . Kenpa'ti Dios 'urunanada o'e o'noknopoe'po o'nona'ika'apo.

¹⁶Konigepo Diosen hua'ataj ijmanbatia'pakpo batikhue'dik ijikay. Do'huedso' nogok nogoka' ijtone'pakpo e'arogpi' aya'me'noeda Diosa be'teypaka'ika'ne. Do'hued nokirega nogiti nogiti Diostaj yoknopoikay. ¹⁷Oknopoe'hue huae'eria Cristotaj on'huadiaypo oro'taj dakhuea'da mogkadhuahuika'nig'a oro' konig sigda

huakka' pai'da o'nopo'epo a'ti onte'ti pai'da nopo'ikahue'dik o'eapoy. Jesucristoere Diosere 'urua'nanada o'noeonhuahuika'apone. Durugnanada o'noeonhuahuika'apone. ¹⁸Katetapi' oyda o'tiahuayika'nignayo ona'ti tiahuayhue' o'ika'apone. Kennayo o'tiahuayika'nig o'eapo. Katetapi' oyda o'tiahuayika'nig pakhue' o'ika'apone. Katepi' Diosen kurudyō tiahuayhue' o'unhuahuika'nignayo kenpa'da o'nunhuahuika'apo.

5 ¹Oro'omey e'bueyde'te huaboso' oro'en o'eapo. Huabokerekada kahue' ee'tada Diosa o'ka'depo kurudyō Diosere o'unhuahuika'apone. ²Oro'omey huaknopoe'eri oro'en huaso'taj o'tinosikdepo kurudyō Diosere ehua'ta' o'pakika'ne. Diosa huaboso' egka'deta' o'pakika'ne. ³O'bueydepo huaso' ehue'da e'eada huaboso' oro'omey o'eapo. ⁴Oro'enso' o'noepo pai'da o'nopo'unhuahuika'po e'bueyta' pakhue' e'eada Diosa huaboso' egka'deta' o'pakpoeyopo Diosere e'noeonhuahuika'ta' o'pakika'ne. ⁵Diosa huaboso' daka' monigka'denok nogok Diosere o'noeonhuahuika'apone. Kenda oro' daka' kan'nopoike'po Diosa ke'nen Nokireg bo'yokuyne.

⁶Konigepo Diostaj daka' oknopoe'po kirigayo' durugda o'ikay. Oro'omey huaknopoe'eri kenigapi' huabayok in huadariyo o'noika'po Jesús Huairiyo huahued o'epo kurudyō Jesús Huairiere ehued o'ene. ⁷Kurudyō Diosere monig o'eapet nopoe'hued o'epo Jesucristotaj oknopoe'po o'nigpeika'po o'noika'ne. ⁸Daka' Diostaj oknopoe'po oro'en huaso' e'endeta' o'pakpo Jesús Huairiere e'ika'ta' o'pakne. Kenerenayo huadakkanada o'ika'apone o'nopoene. ⁹Oro' e'noepi' e'bueypi' Jesús Huairitaj e'durugpaka'ta' o'pakika'ne. ¹⁰Aya'ada huaknopoe'eria Cristotaj kurudyō huahua'dik o'eapone.

Cristote e'koka' nigmabodik o'ēapone. Aya'da katepi' oro'omey o'kadhuahua'uy huadak e'ka' dakhuea' e'kapi'. Kenda Cristoa mo'tinopoēapone. In o'noika'nig'a oro' huadak e'kika'uy nayo Diosa katepi' huadak ee' mo'nigkadhuahuika'apone. Oro'taj mo'duruggakika'apone. In o'noika'nig'a oro' daka' kahue' e'kika'uy nayo Diosa katepi' huadak ee' nigkahue'dik mo'ika'apone. Oro'taj duruggakahue' mo'ika'pone. Konigepo oy Jesús Huairitaj mon'duruggapaka'ika'.

**Diosa oro' huaknopōē'eriomeytaj
mo'nopo'noeya'uyate. Pabla
o'manbatia'pakuyate.**

¹¹Do Diostaj yokme'pukpo nigpeika'dik ijika'po Diostaj nopo'korea'dik yane' aratbuttaj ijmanikay. Kenpa'ti Diostaj ijmaknopōēay. Konig daknopo'da ijikay. Buttida ijmanikay. Diosa me'tinopōene. Daknopo'da ijika'po buttida o'onika'po opudtaj e'manopōēa'ta' ijpakikay. ¹²Do'huada ijpakpo huata' doda huadak ijikay. Ahue' e'ika'tada do'taj daka' mentinopōē' o'nona'nok huamanmadika'eri opudere “Judfo ijjej.” “Bokerekensi'dak ekteg ijjej.” “Urua'da ijtiona'pakikay.” “Huajtake' jakyo ijkudikay,” on'batia'pakika'nig'a huanopoya' dakhuea'da on'nopoika'nig kenomeytaj Pabla buttida o'batia'pakika' huaa'dik mo'ēapet. ¹³Do ijjeretpakpo Diostaj ijnigpeika'nok “Pablo huasegda o'ika',” aratbuta huaa'dik me'nene. Opudomeytaj a'batihuapokya'po Diostaj ijjeretpakpo ijnigpeikay. ¹⁴Cristoa oro'taj di'da mo'ēnok oknopōepo kenpa'da Diostaj e'nigpeika'ta' pakika'dik o'ene. Aya'ada oknopoika'dik me'nike'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Oro'en dakhuea' e'kika'te Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. ¹⁵Aya'ada on'noepo Cristotaj o'noknopōepo kenomey kenpa'da ontehuapa'da nignoikahue'

ka'nike'po Cristotayo'da nignoika'dik ka'nike'po aya'tada Cristoa mo'nigbuey'uyate. Huaknopōē'erien dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po Cristoa mo'nigbuey'uyate kenpa'ti oro'taj 'urunopo'da a'magkaya'po Diosa huakudaka'da e'bueytada mo'nignoyhuada'uyate. ¹⁶Oro'mey aratbuttaj o'batiahuaypo konig o'ne, konig huadakpi' dakhue'pi' oynayo matinopōehue' o'ene. ¿Be'a ke'nen huaoj? ¿Kate aratbut ya'ē? ¿Kate yakiket? Ken konig oyda matinopōehue' o'ika'ne. A'nennayo be ya'et Cristotaj o'tinopōē'ika'uy niga' , ¿Be'a ke'nen huaoj? ¿Kate aratbut ya'ē? ¿Kate yakika'? Ken konig o'tinopōē'uy niga' oynayo kenda konig Cristotaj tinopōehue' o'ika'ne. Diosen Huasi'po o'e o'nopoika'ne. ¹⁷Oro'omey Cristotaj oknopōepo Diostaj o'nopo'korea'depo Cristoeny'o'da o'ēdepo huabonopo'dakon o'ene. Konig a'nenda oknopōehue' o'ikame'ne ona'ti nopōehue' o'ene. Konig a'nenda katetapi' diga'da o'eretpakikame'nig'a ona'ti pakhue' o'epo a'nenda nama'da o'kikame'nig'a onte'ti kikahue' o'ene. Konig Diosa o'paknok huaboa'da o'nopōepo, o'pakpo, o'kika'po. Oynayo huabonopo'da o'epo o'noika'ne. ^{18,19}Kenda aya'da Diosa mo'nigka'po Cristoa Diosensi'po hueypa cruzte mo'nigbuey'uyatenok oro'taj mo'noeya'ne, oro'en dakhuea' e'ka' bokkahueame'ne. Dios Cristoere o'epo aratbuten dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po onte'ti “dakhuea' boka'ne,” onahue' mo'ēapone. Kenpa'da bokkahuea'uyne. Kenda Cristo mo'nigka'uy noka, Diosa aratbuttaj o'manoeya' kenpa'ti o'bakkahuea' kamanbatia'pakike'po Diosa do'taj me'ta'mona'uyne. ²⁰Konigepo Cristoa be'ta'mona'nok nogbayo nogbayo ijhuaudhuahuika'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikay. Diostaj

nopo'koreahued ee'nayopi' Diosen eretpakhue' ee'nayopi', "yan'nopo'korea' Diostaj yan'noeya'." Jesucristoere ighua'da o'nonika'ne. ²¹Jesucristoa aya' Diosa e'huapak o'nigpeepo o'kika'uyate. Dakhuea' kahue'da o'ika'uyate. Cristotaj konig dakhuea' huaka'erinigtaj Diosa pai'da mo'nignopo'ea'po mo'nigbueya'uyate. Cristo oro'taj mo'nigbuey'uynok Diosa oro' huaknopoe'eritaj konig 'urunopo'da ka'nike' tinopoe'dik mo'ika'ne.

6 ¹Ken Timoteo doere Diostaj o'nigpeika'po Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po kenpa'ti o'manmadikika'po opud Corinto huaknopoe'eritaj ighua'da o'nona'ne. Konig Dios opudtaj di' o'maepo opuden dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Kenda okkahuehue' yanika'. Daka' yan'nigpeika'.

Ighua'da o'nona'ne.
²Kenaka' opudtaj doa on'tinepahui'po "Dakhuea' e'ka' menopo'yarea'." Opuda e'nona'te on'nigpeey'uy. Enade'te on'tihuapokpo dakhuea' e'ka' on'nopo'yarea'uyne. Kenda Diosa oa'uyate.

Yan'pee'. Oyda yan'nopo'korea'. Diosa mo'tinepahui'po opudtaj e'manopo'yarea'ta' o'pak. ³"Pablomey huadak kakahue' o'nenok Jesucristotaj oknopoe'hue' ijjeapoy." Aratbuta kenda ahue' ka'ne'po sigpi' dakhuea' kakahue' o'ikay. ⁴Oro' pai'da o'nopo'unhuahuikay oro'taj aratbut dakhuea'da mogkika'pone, pai'da o'ika'pone, oknopoe'batikhue' o'epo. Diosen daka' o'kika'nok opudomeytakon mo'nopoe'ika'ne.

⁵Huabokereka menhuadiaypo ke'poda do'taj menbitbituyne, huabakuda' jakyo nogok nogok megkudika'ne, huakka' aratbut ogkupopakpo huiyokda men'huadiaypo men'boy'uyne, huakka' ijbaika'po, sikyoereda ijbaa'bedika'po

sue'da ijtay'ikay. Nogok nogok bapehue' ijika'po sigda ijbapikay. ⁶Diosen huadak hua'a huamanbatia'pakeri ijje. Kenda opudtaj a'manopoe'aya'po huadaky'o' ijkikay. Dakhuea' kahue' ijika'po. Diosen buttida hua'a huakka'da ijnopoi'kay. Jesucristo o'manigbuey'uyate kenpa'ti o'noyhuaduyate daka'da ijnopoi'kay. Aratbuta be'api' do'taj dakhuea'da egka'tada diayahue' ijikay. Huadaknopo'da di'da ijje'po huadakda ijkikay. Diosen Nokirega me'nopo'toe'po be'tihuapokika'ne. Daka'da di'da ijmaikay. ⁷Buttida huadik ijmanikay. Kenpa'ti Dios teyda o'epo be'tihuapokika'nok Diosen ijkikay. Diostaj daka' ijnigpeika'po toto' huairitaj yogkikay. Kenpa'ti Diosa be'tihuapokika'po toto'taj be'tiokika'ne. ⁸"Pablo 'uruda o'kika'." Aratbuta on'da'ika'. Nogok "Pablo dakhuea'da o'ka'." Nog aratbuta on'batia'pakika'. "Nama'da huaa'eri i'ene," me'nonika'ne. Kenpa'ti nogomeya "buttida huaa'eri i'ene," me'nonika'ne. ⁹"Pablotaj nigpeehue'dik o'ey." Sue'ada do'taj men'tinopoi'ka'ne. "Pablotaj nigpeedik o'ey." Nogomeya men'tinopoi'ka'ne. "Pablo o'bueydeapo." Nogomeya nama'da on'nopoi'ka'. Do'taj dakhuea' huaka'eria castiga egkika'ada huabueyya'da arakhue' me'neme'ne. ¹⁰Huakka'mon Jesustaj oknopoe'hue' o'nenok suhue'da e'eadada Diostaj yoknopoe'po durugda ijikay. Pai'da ijmanigepo katepi' toehue' ijje'po Diostaj kanoknopoe'po huakka'tada ijbatihuapokikay. Katepi' sigpi' toehue' ee'pi' Diosa aya'da beyokika'ne. Ken konig ijika'po Diosen huadakda huakika'eri ijika'nig kenda aya'ada nopoe'dik o'ne.

¹¹Opud Corinto huaknopoe'eritaj daka' e'manbatia'pakta' ijpakpo daka' o'nona'ika'ne. Opudomeytaj di'nanada o'nene, egomey pogomey. ¹²Do'taj sigda

di' o'nika'nig'a opudtanayo di'nanada o'nika'ne. ¹³Opudtaj konig do'huedsi'potanig 'urua'da o'nonika'ne. "Konig opudtaj di'nanada o'nika'ne. Do'taj konigti di'da menika'." Daka' o'nona'ne.

Dios o'noehnuhauika'. Oro'enso' konig Diosen jakonig o'enok Diosen Nokirega mo'nopo'toika'ne.

¹⁴Oknopogehue' huae'eri ere ehue' yanika'. Huadak huaka'eri ere dakhuea' huaka'eri ere ehue'dik o'ika'. Konig oknopogehue' huae'eritaj toepakhue' yanika'. Kenere e'toepaknayo oknopogehue' huae'eri huadak huaka'eri ere ehue'dik o'nepo nogpa'da e'kika'ta' on'pakika'. Huakjeyere sikkireg ehue'dik o'e o'nope. ¹⁵Konigti Cristoere toto' huairiere onyo' nopogehue'dik o'nika'. Oro'omey o'nope. Kenpa'ti huaknopog'eri ere oknopogehue' huae'eri konigti pakhue' o'nika'apo. ¹⁶E'ketka' dios hueretda Dios ehue' o'e. Diosen jakyo e'ketka' dios ehue'dik o'ika' o'nope. Diosen Nokirega mo'nopo'toika'po oro'omey huaknopog'eri konig Diosen jakonig o'ika'ne.

"Kenomeyere ijika'apoy. Kenomeyere ijhua'ika'apoy. Kenomey Dios ijmanigika'apoy. Kenomey do'hued aratbut o'nika'apo." Diosa oa'uyate. ¹⁷Kenpa'ti Diosa inpa' oa'uyate: "Oknopogehue' huae'eri ere mo'ika'uayne. Kenomeytaj yan'bakhua'po kenomeyere ikahue' yanika'. Kenomeytaj toepakhue' yanika'. Konig dakhuea' ogkika' konigti sigpi' kahue' yanika'. Kenda egkika'te opudtaj durugteda e'dik o'neapone. ¹⁸Opuden huoaj ijjeapoy. Opud do'huedsi'po mo'eapone." Diosa o'mana'uyate.

Dios Huairi teynanada o'epo o'mana'uyate.

7 ¹Kenda Diosa on'nigka'apone o'mana'uyate, huadi'da egomey pogomey. Konigepo oro'en dakhuea' e'ka' mo'nopo'korea'po onte'ti 'urua'da mogkika'. Kenpa'ti Diostaj mo'nokme'pukpo Diosen hua'ayo'da mon'pakpo Diostayo'da mon'nigpeika'.

Corinto huaknopog'eriomeya nama'da dakhuea' o'kikay on'nopepepo on'nope'korea'uyate.

²Do'taj Pablotaj di' menika'. Opudomeytaj do'hua be'tapi' dakhuea' ogkahue' o'ne'uayne. Opudomeytapi' do'hua nogtatipi' nama'da onahue' o'ne'uayne. ³"Dakhuea' bokame'ne," onahue' o'nene. Kenda konig o'nona'depo, "di'da o'nene." Oy di'da o'nene. Nogoktion di'da o'nika'apone. ⁴Huadak bo'kika'nok daka' o'noknopogene. Opudomey Jesucristotaj daka' moknopogepo Diostaj mo'nigpeika'nok durugda ijje. Do pai'da e'nopo'ika'pi' opudomeytaj huakka' ijdurugpaki. Opudomey Diostaj daka' moknopog'eri huakka' ijdurugpaki.

⁵Macedonia huadaribayo ijtiakdeme'po do pai'da ijnopo'eunhuahuika'po batikhue'da pai'da ijnopo'eunhuahukay Meyopi' ijhua'ika'mey do'taj ke'poda diga'da o'nogkikame'ne. Huaknopog'eri taja kenpa'ti Cristoen huadak hua'a e'manbatia'pakte dakhuea' on'bahua'aika'po kenpa'ti huaknopog'eri taja on'magkika'nok huaknopog'eri daka' yanoknopog'eri onte'ti oknopog'eri taja ya'neapet ijnopoepo ijme'puka'ika'uy. ⁶Suhue'da o'nepo pai'da ene'te Diosa o'madurugpaka'ika'. Diosada do'takon me'durugpakame'ne. Do'taj Titotaj Diosa me'nigtotiakpo do'taj me'durugpakanme'ne. ⁷Titoa

be'huatiakme'nok ijdurugpakmey kenpa'ti opudomeya Titotaj mo'durugpakame'nok doakon on'tipeepo durugnanada ijjemey. Do'taj huakka' eta'huadeta' bo'pakika'ne. Do'taj suhue'da mo'ika'po kenpa'ti do'taj mo'mepu'kudhuahuame'te Titoa kenda mename'nok nogitinada huakka'da ijdurugpakmey.

⁸Beroba' on'nigmadoya'uyne. Bo'tiahua'ydepo sue'me'noeda suhue' e'yupi' nogpa'da ijmanigmadoya'uy nopogehue' ijje'uy. ⁹Oyda durugda ijje'y. Suhue' moe'uynok do kenpa'ti durugda ehue' ijje'uy. Suhue' mo'epo Diostaj mo'nopo'korea'uyne. Diosa o'pakpo mo'nopo'korea'uyne. Konigepo ijdurugpaki on'nigmadoya'uyne dakhuea'da nigkahue' o'ne'uyne. ¹⁰Suhue' mo'epo dakhuea' e'kika' Diostaj mo'nopo'korea'po onte'ti Diostaj mo'nigpeika'nok Dios durugda o'epo dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'po Diosere mo'noeahuahuika'apone. Onte'ti suhue' ikahue' mo'eapone. Oknopogehue' huage'erinayo suhue' e'eada nopo'koreahue' o'nika'po kenpa'de on'mabueyapo. ¹¹Opud suhue' mo'unhua'uyne. Suhue' mo'ika'depo Diostaj diga'da e'nigpeeta' bo'pakuynok. Kenbokerektaj castiga ogkahued Diostaj bo'eretpakpo mo'en'uy. Onte'ti dakyoda e'kikata' be'pakika'uy. Nogok do'taj eta'huadeta' bo'pakuynok. Castiga mogka'uynok dakhuea' ogka'uy opudtaj be'api' huaahue'dik mo'ene. ¹²A'nenda opudtaj on'nigmadoya'po kenbokerek dakhuea' huakika'eritaj kenpa'ti ke'na o'birae'uyngitaj kenomeytaj sue'pi' ijme'pu'kepo on'nigmadoya'ne. Diosa bo'tiahua'yika'po oro'taj huakka' di' mo'ene kenpa'ti oro'taj huakka' mo'timepu'kepo opudada kenda kan'nopogepo on'nigmadoya'uyne.

¹³Oro'taj huakka' di' mo'enok onte'ti mepu'kehue' o'edepo durugda o'ey.

Durugda o'edepo Tito opudenbaya' behuatiakdepo durugnanada o'enok oro'omeykon nogiti durugnanada o'ey. Tito opudere ee'te daka' bo'kika'nok durugda o'ika'uy. ¹⁴Opud Corinto huage'erienbayo Tito huahued ee'ted "huadakda huaknopog'eri o'nepo Diostaj on'nigpeika'." Titotaj buttida yona'mey. Nama'da onahue' ijje'po birahue'dik ijje'y. Tito opudere o'edepo aya'da opudtaj onhuua'po buttida onhuua'uynok kenda bo'tiahua'yuy. ¹⁵Titotaj konig huairitanig bo'eme'po mokme'pukme'ne kenpa'ti kentaj mo'nigpeikame'ne. Kenda oy Tito okkahuehue' o'ika'po nogiti nogiti di' mo'ika'ne. ¹⁶Diostaj kenpa'ti do'taj mo'nigpeika'nok do Pabla daka'da on'tinopogepo durugnada ijikay.

Huaknopog'eri pai'da huage'eritaj huakka'da on'bayokuyate.

8 ¹Macedonia huadaribayo huaknopog'eritaj 'uru'nopoa'da o'magkame'te Diosa. Oy kenda opudtaj e'manbatia'pakta' ijpaki, do'hued egomey pogomey. ²Macedonia huaknopog'eri pai'nanada en'nopo'eonhuahuapi' oknopogebatikhue'ada huanopo'ada durugda o'nika'po. Kenpa'ti pai'da ee'pi' sonno'po'da Jerusalén pai'da huaknopog'eritaj huakka'mon on'bayokuyate. ³Huakka' e'yokta' on'pakpo on'bayokika'uy. Kenda bahuaa'dik ijje'y. Konigda bayokdik o'nika'po huakupe on'bayokika'uy. Kenpa'ti on'pakpo nogitida huakka'da on'bayokika'uy. ⁴Jesucristotaj huaknopog'eritaj durugteda e'bayokta' on'pakpo, "Jerusalényo huaknopog'eritaj oro'en huakupe yan'manigtohua'." Oro'taj ighua'da mona'uyne. ⁵Huakupeyo'da on'manigta'mona'apo ijnopog'uyngitaj huakkuru Diostaj a'nigpeikaya'po ke'nen

huasq'kon on'yokuy, nogok Diosa o'paknok oro'takon nigpeika'dik o'nuy. ⁶A'nenda e'manige'ika'uyada Titotaj opuden huakupe katetehue' bo'yokika'uy kenda e'manige'ika'da aya' manige'hued o'epo. Konigepo "Corinto huaknopoe'eritaj onte'ti yabahuuati'. Jerusaleny huaknopoe'eritaj dakhuapa huakupe a'manigbaeya'po yahuati'." Titotaj yona'uy. ⁷Ken opud Corinto huaknopoe'eri Diostehupa' katepi' huakka'da nogda nogda 'urudayo' bo'kika'ne. Jesucristotaj daka' diga' moknopojika'ne. Diosen eknopoe' daka' mo'manmadikika'ne. Diosen huakka' mo'nopoene. Diostaj e'nigpeika'ta' huakka' bo'pakika'ne. Kenpa'ti oro'taj huakka' di'da mo'ika'ne. Konigepo kenpa'ti huakka'da bo'pakpo pai'da huaknopoe'eri huama'buytaj yan'bayokikati'.

⁸Yan'bayokika' onahue' o'nene. Nog huaknopoe'eria huakka'da on'pakpo on'bayokikame'tenig opudomeytaj e'manopoega'ta' ijpaknok opudomeya di'nada on'maika' nogomeya kan'nopoe'po daka' yan'bayokikati'. ⁹Huairi Jesucristoa huakka' mo'tinepahui'po di'da mo'ene. Mo'nopoene. Diosere Jesucristo o'ika'po aya'tada o'matoe'ika'uyate. Opudomeytaj huakka' di' mo'epo kurudyo aya'da o'maeandepo pai'da o'manigyahue'uyate. Opudomey Diosere durugnanada kan'manoonhuahuike'po Jesusa pai'da o'manigyahue'uyate. Konigepo Jesucristonig di'da yan'maepo nogomeytaj yan'bayokika'.

¹⁰Opudtehuapa' dakda ka'nike'po on'boroayne. Do'taj daka' yan'pee'. A'nen nogbayok pai'da huaknopoe'eri Jerusaleny huakupe a'ta'monaya'po opudomey huaboa'da bo'yokika'uy. Kenda huakka' bo'pakpo bo'yokika'uy. ¹¹Oydakon huakupe nogda

yan'bayokonhuahua'po kenpa'ti aya'da yan'dakeati'. Konig a'nen huakka' e'bayokta' bo'pakuy oydakon konigti huakka' yan'pakpo yan'bayokikati'. Huakka' e'tahuaea huakka' yan'bayokikati' Sue'da e'tahuaea sue'da yan'bayokikati'. ¹²Be'api' e'yokta' e'paknayo suepi' e'tahuaea sue'da e'yoknayo Diosa durugda o'epo. Huakka'mon e'tahuaea huakka'mon e'yoknayo Diosa durugda o'epo. Sue'da e'tahuaea huakka' yan'bayokiti'. Diosa ahue'dik o'e.

¹³Ken Jerusalen huaknopoe'eri huakka'da huakupe kan'matoe' opudomeynayo pai'da e'dik ka'ne' kenda doa pakhue' e'ead ¹⁴opud kenomeyere onigonigayo' huakupe yan'tojkati'. Oyda Jerusalenya' huaknopoe'eri pai'da o'nenok opudomey Corinto huaknopoe'eria bayokdik mo'ika'ne. Nogok Jerusalen huaknopoe'eri huakka' huakupe en'toey'nayo opud pai'da ee'nayo opudtaj huakupe bayokika'dik mo'ea pone. Ken konigti opudomey kenpa'ti kenomey ke'nigati tojika'dik mo'ene. ¹⁵"Ke'na huakka' aypo e'tojka'ada huakkiti toehue' o'ika'. Ke'na sue'da e'tojka'ada pai'da ehue' o'ika'." Diosenba'a oa'. Huayahuaya on'bayokika'po aya'ada dakhuapa aypo on'tojka'apo.

**Titoere botta' nog huaknopoe'eri
huakupe kan'bae'po Corinto
huaknopoe'eritaj Pabla o'mata'mona'apo.**

¹⁶Doa opudtaj huakka' di'da o'nepo huakka' ijme'pukikay. Diosa Titotaj o'nopo'toenok konigti Tito opudtaj huakka' di'nada mo'epo o'mepu'kika'. Opudtaj huakka'nada e'tihuapokta' o'pakika'. Konigepo dakiti Dios, yonikay. ¹⁷"Corinto huaknopoe'erite yahuati'," Titotaj ena'te "Doada ijpakpo ijhua'apoy," do'taj mena'po opudtaj

huakka'da o'pak kenpa'ti e'batihuapokta' o'pakika' Titoa.

¹⁸Titoere nog huaknopog'eri huama'buyere ijmeta'mona'apoy. "Ke'na Cristotaj huaknopog'eri o'epo Cristoen huadak hua'a 'urua'da o'manbatia'pakika'." Nogya' nogya' Jesucristoen huabaktie'ea'eria on'huaa'ika'. ¹⁹Kenpa'ti ke'na oro'ere kahua'ike' oro'omeyere Jerusalényo pai'da huaknopog'eritaj huakupe o'bae'ika'po ke'na boktihuapokike'po Cristoen huaknopog'eri kentaj boktie'ea'uyate. Huairi Jesús huadakta o'e aratbuta kan'nopog'po kenpa'ti pai'da huaknopog'eritaj opud Corinto huaknopog'eri e'bayokta' huakka' bo'eretpaknig oro'a aratbuttaj o'maknopog'ikay. ²⁰Jerusalényo huaknopog'eritaj huakupe a'bayokya'po huakka' huakupe o'bae'ikay. Onokteteyo' o'hua'ika'po daka' o'manigtojika'nok Pablomeya on'berika' aratbuta huaahue'dikda mo'ene. ²¹Diosa aratbutereada e'tiahuayte daknopo'da 'urua'dayo' e'kika'ta' o'pakikay.

²²Titomeyere nog huama'buytaj o'ta'mona'apoy. Ke'na Diostaj huakka' e'nigpejika'ta' o'pakika'po kenpa'ti nog aratbuttaj e'batihuapokta' o'eretpakika'. O'tiahuaymey. Oynayo opud Jerusalényo pai'da huaknopog'eritaj e'bayokta' bo'paknok kenda daka' o'nopogepo Titoere opudtaj e'hua'ta' huakka' o'eretpak. ²³Titonayo doere huag'eri o'jika' doere opudtaj o'batihuapokikay. Nog botta'akon opudte on'hua'apo. Nog Cristotaj huaknopog'eriomeya opudtaj mo'nigta'moname'te. Huadakta ogkika'nok kenomeytaj aratbuta on'batiahuaydepo "Dios 'urunanada o'e," on'batia'pakika'apo. ²⁴Di'nanada mo'nika'ne kenpa'ti huadaknanada ogkika'nig ijbahuaa'ika'nok konigepo huaknopog'eri huakupakeria

tinopojika'dik ka'ne'po Titomaytaj daka' yan'baepo di'nanada yan'maika'.

Jerusalényo pai'da huaknopog'eritaj huakupe bayokdik o'neapo.

9^{1,2}Jerusalényo pai'da huaknopog'eritaj huakupe e'bayokta' huakka' bo'pakika'nig kenda ijnopogepo Macedonia huaknopog'eritaj durugteda ijmanbatia'pakmey. Huabayok o'pokme'nig kenoka'da opud Acaya huaknopog'eria huakupe en'bayokta' on'pakuynig ijmanbatia'pakme'nok, "oro'omeykon e'bayokta' o'paki." Macedonia huaknopog'eria mona'uayne. ³Opudā huakka' huakupe e'yokta' on'pakika' kenda ijmanbatia'pakme'nok opuden huakupe yan'tounhuahua'po Titomeytaj a'bayokya'po opudte nog huama'buy Titomeytere ijta'mona'apoy. Huakupe en'yokde'te Pabloa nama'da oa'ika' be'api' ahue'dik ka'nike'. ⁴Sue'da Macedonia huabokerek doere opudenbayo nogok e'tiakde'te opuda huakupe Jerusalén huaknopog'eritehuapa' bayokhue'dik ee'nayo oro' huakka'da birae'dik o'epay. Huakka' huakupe on'bayokapo a'nen daka' ijnopogemey. Yokhue' ee'nayo huakka'da birae'dik ijjeapoy. Opudākon birae'dik mo'ene. ⁵Konigepo huakkuruda Titoere nog botta' huama'buyere opudte mata'mona'dik ijjeapoy ijnopogey. A'nenda "Huakka' huakupe o'bayokika'apoy." Boa'uayne. Titomeya huakupe e'bae' opudomeytaj bo'tihuapokapone. Ken opuden huakupe opudāda e'bayokta' bo'paknok on'manigbae'apo. Doa yan'bayokti' enakda bayokhue'dik mo'ene.

⁶Konig ta'ba huabatuke'eri sue'da huakid e'batuke'nayo sue'da o'kereppo. Sue'da aypo o'epo. Noga ta'ba ogka'depo huakka' e'batuke'nayo huakka'da o'kereppo huakka'da aypo o'epo. Konigti

sue'da huakupepi' pai'da aratbuttaj e'bayoknayo sue'dation mo'matogəpo. Huakka' e'bayoknayo huakka'nada mo'matogəpo. ⁷Durugteda huabayokeritaj Diosa di' mo'maika'ne. Huanopoya'da e'bayokta' yan'eretpakpo yan'bayokikati'. Pakhue' ee'nayo yokhue' yan'maika'. Be'api' yayok enapi' yokhue'dik yanika'. ⁸Opuđtaj katēpi' huakka'da bayokika'dik mo'ene Diosa. Nogda nogda huakka'da bayokika'dik mo'ene. Aya'da bo'pakika'nig bayokdik mo'ene. Ken aya'da bo'pakika'nig tođdik mo'ene kenpa'ti opud nogomeytaj batihuapokika'dik mo'epo kenpa'ti bayokika'dik mo'ika'apo. ⁹Apagba'te

Pai'da huag'eri aratbuttaj be'api' huakka' e'bayokika'nayo aratbuta kentaj okkahuehue' o'neonhuahuika'apo. Apagba'a kenpa' oa'.

Opuđomey sonnopo'da mo'epo e'bayokika'nayo Diosa okkahuehue' mo'əapo. ¹⁰Batuke'dik ka'nike'po Diosa huakid o'bayokika'. Kenpa'ti aypo o'bakereka'ika'po o'bayokika'. Huakka' o'bayokika'nok ken nogtaj nogtaj bayokika'dik mo'epo kenpa'ti nogtehuapa' huadaka'da manigkika'dik mo'ene. Pai'da huag'eri aratbuttaj huakka' bayokika'dik mo'ika'ne. ¹¹Huakka' a'bayokikaya'po huakka'da mo'matogika'apone. Huakka' huakupe mo'bayokaponok pai'da Jerusalényo huag'eria o'nen huakupe on'baedepo durugda o'nepo Diostaj dakiti o'nona'apo. ¹²Konigepo Jerusalényo huag'eri huama'buytaj huakupe e'bayokde'te aypobayo' o'nepopi' bae'dik o'neapo kenpa'ti nogiti nogiti nogda nogda Diostaj dakitia' o'nona'onhuahua'apo. ¹³Jerusalényo huag'eritaj kenpa'ti nogomeytaj opudomey huakka' e'bayokde'te aya'ada on'tiahuaydepo Jesucristoen huadak hua'a opuda

moknopogəpo Diostaj daka' mo'nigpeika'nig mo'tinopogəpone. Dios huaboro'da o'epo aya'da ka'dik o'ika'. Dios 'urunanada o'ę. Kenomeya huakka'ada on'batia'pakapo. ¹⁴Kenpa'ti opudomeytaj Diosa di'nanada mo'epo 'urua'nanada mogkika'ne, kenpa'ti Diosa mo'tinepahui'po huadak e'kika' bo'tihuapokika'ne. Jerusalén huaknopog'eria kenda on'nopogədepo opudtaj di'nanada mo'əapone. Opuđtaj kenpa'ti mo'tiona'pakika'apone. ¹⁵Diosa ke'nen di'nanada e'tag'tada nogsi'potida bo'yokuyate. 'Urunanada bo'yokuyate. Konigepo "dakiti Dios," mo'nona'ika'.

Pablo Jesúsēn huata'moneri o'epo Diosēn hua'a daka' o'manmadikika'nok huaknopog'eria nigpeika'dik o'nika'.

10 ¹Cristoa aratbuttaj daka' o'mana'ika'uyate. Kenpa'ti huiyoka manahue' o'ika'uyate. Cristo o'matinepahui'po o'mana'ika'uy. Do konig Cristonig ijjepo o'nona'ne. Huakka' opudtaj ijpakpo o'nona'ne. Do Pablo opudere ijika'po huiyoka' onahue' o'nika'ne. Bidteda o'ępoa'ta Pablo huiyoka' beroba'te oa'ika'. Sue'ada kenpa' on'huaa'ika'. ²Do huabokerekyo'da ijjepo Diosēn Nokireg togehue' ijjepo ijkika'nig ijmana'ika'nig sue'ada huabokereka do'taj nama'da menhuaa'po. Opuđe e'tiakde'te do'taj dakhuea' huahuaa'eritaj huiyokada manahue'dik kaę'po huiokda onenhue'dik me'ne'po do'taj mentihuapok. ³Huabokerektion ijjepo indariyo nogbokerekere ijika'po do'taj nama'da huaa'eritaj makme'pukhue' ijika'po toto'taj kenpa'ti toto'en huanaba'taj yogka'ikay. ⁴Aratbut piya'a kumejte taka'taj on'barakika' ken konig donayo kahue' ijikay. Diosēn teyda hua'a ijmanbatia'pakika'po huakka'tada Diostehuapa' ijmanopo'korea'ikay. ⁵Ken be'api' huabokereka nama'da

e'batia'paknayo "Diostaj oknop_oehue'dik yanika'. Cristotaj oknop_oehue'dik yanika'." Kenpa' e'mana'nayo Diosa be'tihuapokne nama'da on'mana'ika'nig aya'tada ijmanop_oea'apoy. Aratbuta nama'da Diostaj o'noknop_oepo kan'nopo'kore'po onte'ti Diostaj 'urua'da kanoknop_oe'po kenpa'ti Cristotaj daka' kan'nigpeike'po Diosa be'tihuapokika'nok ijmana'ika'apoy. ⁶Noga Cristotaj daka' bo'pakpo dakhupada mo'nigpeika' opudomey noga nopo'korehue' ee'nayopi' kan'nopo'kore'po castiga ijmagka'apoy.

⁷Daka' yan'tiahuayo kenpa'ti daka' yan'nop_oepo. Cristoen huamanbatia'pakeri ijje'y huakka'mona mo'nopoika'. Dokon Cristoen huamanbatia'pakeri o'e yan'no_oika'. ⁸Opudomey nogiti nogiti Diostaj yanokno_oika' nogiti daka' yan'nigpeika' kamanmadikike'po Cristoa me'ta'mona'uyne. Diosen hua'a o'nonika'ne. Do'taj nigpeedik me'nika' nogiti nogiti diga'da o'nonika'ne. Kenda kirigayo' o'nonika'po birahue' ijikay.

⁹Huiyokda huadik do'hua opudtaj on'nigmadoya'nok opudtaj e'mamepu'keadta' pakhue' ijje'y. ¹⁰"Pabloa nogyā' o'madoya'poa'ta huakka'dikda o'madoya'ika'. Huiyoka' o'madoya'ika'nig'a iyo oro'ere o'epo huiyokda ehue' o'epo kenpa'ti oro'ere o'epo sue'da huadak mona'ika'ne." Sue'ada opudomeyā do'taj on'huaa'ika'ne.

¹¹Bidteda o'nokepo konigda ijnigmadoya'ika'po opudte ijtiakdepo konigti ijmanmadikikay. Kenpa' huaa'eritaj yan'manop_oea'.

¹²Opudomeyā noga huata'da huadak ihuey on'tinopoika'. Kenomey huadak o'ne do konigti huadak ahue' ijikay. Kenomeyā nogta nogta on'batiahuayika'po, "Ken sue'da huadak o'e, donayo huadaknada ijje'y." Kenda nama'da on'batia'pakika'. Konig huasegda

o'nepo sigpi' nop_oehue'da o'nepo o'dika'. ¹³Nogda nogda huadakda ijikikamey nama'da ahue' ijje'apoy. Kenyo'da kenda menigkika' Diosa mena'uynig ijikikay. Opudte Corintoyo yahuati' Diosa mena'uyne. ¹⁴Keyo yahuati' Diosa mena'uynok ijhua'ika'uy. Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'pakya'po ijhua'ika'uy. Opudte Corintoyo Jesucristoen huadak hua'a opudtaj huakkuruda o'non'batia'pakuyne. Do tiakhued ee'ted noga onbatia'pakhue' mo'uy. ¹⁵Keyo Diosa ta'monahue' me'uyne kenpa'ti keyo nogbokerekomey on'manmadikika'deme'te. Keyoti huadakda ijikika'mey. Donayo ahue' ijikay. Opud nogiti daka' Jesucristotaj kanokno_ope'po opudtaj nogiti nogiti e'manmadika'ta' ijpaki. ¹⁶Opudtaj nogiti nogiti o'nonmadikanhuahua'depo nogbayo opudenba adpen bahuahua'dik ijje'apoy. Kenteda nogomeyā Cristoen huadak hua'a manbatia'pakhued e'nahue'yo keyo e'hua'ta' ijpaki. Keya' noga on'manmadikame'te doakon e'hua'nayo keya' doyo'da Cristoen huadak hua'a ijmanmadika'mey ahue'dik ihuey.

¹⁷"Huadakda ijje'y." Kenpa'ti "Huadak ijikikay." Huata'da tinop_oehue' yanika'. "Dios Huairiyo'da huadakda o'ika'." Kenpa'ti "Dios Huairi huadakda o'kika'." Yan'no_ope'po yada'ikati'. ¹⁸"Huadakda ijje'y." Kenpa'ti "Huadakda ijikikay," be'api' huata'da e'huaika'nayo e'tinopoika'nayopi'. Kennayo Diostehuapa' dakhue'da o'epi'. "Huadakda o'e." "Huadakda o'kika'." Be'tapi' Diosada e'huaa'nayo kennayo huadak o'e.

Corinto huaknopog^eeria nama'da
 huamanmadika'eritaj on'bae'po
 on'pejika'nig'a Pabloa Corinto
 huaknopog^eeriere 'urua'nanada o'kika'nok
 ke'nen e'mamadika'teyo'da nigpejika'dik
 o'nika'apo.

11 ¹Sue'da konig huaseg eapa'
 e'nonbatia'pakpi' do'taj daka'
 men'pee'. ²Diosa o'paknok opudomeytaj
 huakka'nada ijpakikay. Huakka'da di'da
 o'nika'ne. Opudomeytaj Cristotaj
 on'yokapone. Konig mune'yo toepakhued
 dakhuea' kikahuedonig nogbokerektida
 e'toepakonig opudomey Corinto
 huaknopog^eeri Cristotaj e'yokta'
 ijpakikay. Opudomeya dakhuea' kikahue'
 mo'epo kenpa'ti Diostaj mo'nigpejika'nok
 Cristotaj e'yokta' ijpaki. ³Konig bihuia
 Evataj nama'da ona'uyatenok Eva Diostaj
 nigpeehue' o'uyate. Konigti opudomeya
 nama'da huamanmadika'eritaj
 mo'nigpeeapetpi' onte'ti Cristotaj daka'
 di' ehue' mo'ea'pet kenpa'ti
 'urunopohue'ada nigpeehue' mo'ea'pet.
 Kenda on'time'pukene. ⁴Opud
 huaknopog^eerite nama'da
 huamanmadika'erimeya enhuatiakde'te
 Jesucristoen huadak hua'a nogpa'da
 on'nopog^epo nama'da monmadikapet.
 Jesucristoen huadak hua'a oro'omeynayo
 buttida o'manmadikikay konig oro'
 kenomeya buttida manmadikahue'
 o'nepo. Kenomeya en'tiakde'te opuda
 bo'pakpo mo'manigpeeapetpi' ijnopog^epo
 ijme'pukey. Kenpa'ti nog nokireg Diosen
 Nokireg ehue'ta' bo'pakapet ijnopog^epo
 ijme'pukey. Konig dakhuea' e'ka'
 kan'manopo'yare'po o'nonmadikikame'ne
 on'peenede nogpa'da e'manmadika'
 e'nigpeeta' bo'pakapet ijnopog^epo
 on'tome'pukne. ⁵Kenomey huabokerek
 Jesucristoen huata'mona'eri o'ey nama'da
 on'nopog^epo 'urunanada o'ey huata'da
 on'tinopog^epo. Huadakda o'nepi'. Dokonpi'

huadak ijje. ⁶Do sue'da huadak
 huamanbatia'pakeri ijjenig'a kenda
 ijmanmadikikay daka' ijnopog^e. Diosen
 hua'a daka' ijnopog^e. Kenda opudnayo
 daka'da mo'nopog^ene. Onte'ti onte'ti
 kenda opudtaj on'nopog^eayne.

⁷Jesucristoa oro'taj
 a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'ayne.
 Kenda ijhue'da
 o'nonbatia'pakonhuahua'ayne kenpa'ti
 o'nonmadika'onhuahua'ayne. Katetehue'
 opudtaj o'nonmadika'onhuahua'ayne.
 Kenda ogkika'po nama'da nigkahue'
 o'nyune. Opudomey Diostaj daka'
 eknopojkata' on'tipakuyme. Opudte
 huadakda mo'e on'nopog^eayne. Do
 sue'da ijje'po on'nopog^eayne.

⁸Opudomeytaj katetehue'
 a'manmadikikaya'po nog huaknopog^eeria
 huakupe menyokika'ayne. Opudtehuapa'
 kenomeytaj konig e'baktiparatpa'
 o'nokika'ayne. ⁹Do opudere o'ikame'ne
 kenpa'ti menokapi' aypobayo'
 huakupebayo' ijje'po
 opudomeytaj onahue' o'nikame'ne.
 Macedonia huaknopog^eeri huama'buy
 e'tiakde'te aypoere huakupeere do'taj
 beyokika'uynok. Aypopi' huakupepi'
 opudomeytaj beyok onahue' o'nikame'ne.
 Kenpa'ti beyok onahue' o'nika'apone.
¹⁰Jesucristoen hua'a buttida o'e
 ijnopog^epo Cristoen huadak hua'a opudtaj
 o'nonbatia'pakika'po huakupepi' aypopi'
 beyok onahue' o'nika'ne. Aya'da huabada
 Acaya huadaribayo aypo huakupepi'
 beyok onahue'dik o'nika'apone. Konigepo
 durugda ijikay. ¹¹Opudtaj huakka' di'
 o'nepo opuden huakupe bakbaehue'
 o'nikame'po "Pabloa oro'taj di' ehue'
 mo'ene," ahue' yane'. Huakka'da do'a di'
 o'nene. Diospi' o'nopog^e.

¹²"Konig Pabloa o'kika' oro' konigti
 o'kikay." Kenomeya nama'da
 huamanbatia'pakeria nama'da
 on'batia'paknig'a kenpa'tion kahue'dik

o'nika'. Onte'ti nama'da manbatia'pakhue'dik ka'ne'po huakupe menyok ahue' ijika'apoy. ¹³“Jesucristoen huamata'mona'eri o'ey.” Kenomeya huabokerek nama'da oda'nig'a Jesucristoen huamata'mona'eri ehue' o'ne. Nama'da huamanmadika'eri o'nika'po “Oro' Jesucristoen huamata'mona'eri o'ey,” nama'da e'manopo^{ea}'ta' on'pakika'. ¹⁴Kenomeya nama'da huamanmadika'eria nama'da on'manika'nigtaj do'taj okme'pukehue' me'nene. Konigti toto' huairi huadakkanada ijje^y nama'da o'mana'ika'. Konig Diosen jeyda huata'mona'eri ijje^y toto'a nama'da o'mana'ika'. ¹⁵Konigepo oro' huadakda o'ey kenpa'ti huadakda o'kikay. Nama'da huamanmadika'eriomeya toto' huairien huanaba' o'nepo nama'da e'manopo^{ea}'ikata' on'pakika'. Nama'da huamanopo^{ea}'eri o'nenok Diosa castiga o'magka'apo.

Pablo Jesucristoen huata'mona'eri o'epo pai'da o'nopo'unhuahua'uyate.

¹⁶Onte'ti o'nona'pone. Pablo huasegda o'e opuda oknop^oehue' mene'. Huaseg o'epi' eknop^oepi' huata'da ijtia'pakapoy kenda do'taj me'nigpee'. Konig huasegonig ijje^{po} do huata'da ijtia'pakapoy. Huadakda ijje^{po} huadaka' ijkikay huata' ijtia'pakapoy. Opudomeya me'noknop^o'po kenpa' sue'pi' huata' ijtia'pakapoy. ¹⁷Cristoa onahue'tada ijjay. Konig huaseg e'eadapi' huadakda ijje^{po} huadaka' ijkikay huata'da ijtia'paki. ¹⁸Huakka' nogomey huadakda ijje^{po} huadaka' ijkikay opudtaj bo'huaa'ika'. Dokon konigti huadak ijje^y huata' ijtia'pakapoy. Huadakda ijje^{po} huadaka' ijkikay huata' ijtia'pakapoy. ¹⁹Oro' huakka'da o'nopo^{ey} opud huata'da mo'tinopo^{epo} huasegtataj durugteda mo'mapejika'. ²⁰“Do'taj mentihuapokika'.”

Nama'da huamanmadika'eria opudtaj mona'ika'. Beyok huakupe nama'da huamanmadika'eria mona'ika'. Opudtaj nama'da ogkika'. Dakhue'da mo'e. Opudtaj mona'ika'ne. Opudtaj bo'pebasika'. “Ogkika'nig kenpa'da yan'batik.” Nama'da huamanmadika'eritaj opuda manahue' mo'e. ²¹Ijme'pukpo ken konig opudtaj ogkahue' ijikamey. Ijbira'po opudtaj o'nona'ne.

Huadakta ijje^y kenomey nama'da huamanmadika'eria huata'da on'tia'pakika'. Dokon konigti huadak ijje^y a'dik ijjenig'a konig huasegonig ijje^{po} o'nona'apone. ²²Kenomey nama'da huamanmadika'eri hebreo hua'ate huaa'pakeri ya'nepi'. Do kenpa'ti hebreo hua'ate huaa'pakeri ijje^y. Israel aratbut ya'nepi'. Do kenpa'ti Israel aratbut ijje^y. Abrahamen huayayo ya'nepi'. Dokon Abrahamen huayayo ijje^y. ²³Kenomey Cristoen huanaba' ya'nepi'. Sue'da huadak huanaba' o'nenig'a donayo Cristoen huanaba' ijje^{po} huadakda ijje^y. In iija'po konig huaseg eapa' ijjay. Nama'da huamanmadika'erinayo sue'da ogkadhuahuame', donayo huakka'da ijkadhuahuamey. Kenomeytaj suhuigdapi' e'pidbianig on'mabitbitonhuame'te. Do'taj huakka'da e'pidbianig mo'bitbitonhuame'ne. Huabakudaj jakyo sue'da on'bakudame'. Do'tanayo huakka'da megkudikame'ne. Nogok nogok donayo huakka'da huabueydikte ijika'uy. ²⁴Nogok nogok huabanigaa' judío aratbuta me'bitbitme'ne. Treinta y nuevea' me'bitbitme'ne. ²⁵Bapaa' hueypa'a menbitbitme'ne. Nogme'noetida huida menpaea'uyne. E'pogte kusi'petone'te ehua'te kusi'petone'a menta'kotuyn. Bapaa' menta'kotuyn. E'pogtone'yo ijta'kotaymey. Nogtia' eksik nogtia' huame'noe kusi'pe e'ta'kotde'te

kusi'peente ijbetonhuamey. Ijkbodhuamey. ²⁶Cristotaj ijnigpeonhuahua'ika'po nogda nogda huakka' jakyo ijhua'udhuahuikamey. Keya' ta'kotdikda nogda nogda huiyokhuēda huahue yoktegonhuamey. Dagte keyo huabereeri e'nika'yo do'taj okberediktada ijhua'udhuahuikamey. Nogyo nogyo huiyokda judío aratbutyo do'hued aratbutyo ijjunhuahuikamey. Keyokon nog aratbut huiyokda e'ne'tada ijjunhuahuikamey. Huakka' jakyo aratbutpi' do'taj dakhuea' ogka'dikpi' e'ne'tada ijjunhuahuikamey, kenteda jakbahue'yo do'taj huiyokda ogka'dikpi' e'ne'tada ijjunhuahuikamey, huiyokda e'pog ta'kotdik ee'tada yoktegikamey, kenpa'ti huama'buy hueretda ehue' do'taj ogka'dikpi' e'ne'tada ijjunhuahuikamey. ²⁷Cristotaj ijnigpeika'po huakka'a'da ijnigbaadhuahuamey. Kenpa'ti sikyotion ijkadhahuikamey. Sue'pi' ijtay'ikamey. Nogyā' nogyā' ijkusitokonhuahuamey kenpa'ti maymayta' ijjadhahuamey. Nogok nogok a'tiona'pakya'po bapehue' ijjikamey. Nogok nogok ijjuju'pakonhuahuamey. Sue'da yudtaj ijtoikamey.

²⁸Kenda kenpa'ti nogda nogda pai'da ijnopo'unhuahua'po kenpa'ti aya'da Cristoen huaknopoe'eritaj ijmattimepu'kikay. Menpa'ti daka' Jesucristotaj yan'nigpeikapet aya'me'noeteda ijnopoe'po ijmattimepu'kikay. ²⁹Opud be'api' sue'da eknopoe'nayo nama'da eka'nayopi' kenomeytaj ijmattinepahui'po. Kenoka' be'api' opud huaknopoe'eritaj dakhuea' e'toka'nayo ijhuadiaypo kenpa'ti ijtibirapoy. ³⁰Do huadakda ijje' huata'da tinopoe'dik ee'nayo tey ehue' ijje'po, Diostaj pai'da ijnignopo'epo ijtia'pakapoy. ³¹Dios Huairi Jesucristoen hua'oj huadakda o'epo kenpa'da huadakda o'kika'. Aratbuta kenpa'

tia'pakika'dik o'ne. Diosa buttida oa' me'tinopogene. ³²Damasco huakka' jakyo do e'uyte sorotataj do'taj huabakuda' jakyo a'tohuaya'po huairi Aretasen gobernador huairia sorotataj do'taj Pablota' ka'duke'po o'mata'mona'uyate. Huakka' jak kuru huid jekbirik huakbopete Pablota' ka'duke'po o'mata'mona'uyate. Pablo a'monya'po jekbirik huakbopete e'oroknayo sorotata' tohua'dik o'nenig'a ³³huakka' jakya' jekbirik ventanaya' kusogtone'te do'taj jekbirik kurupen me'nonhuaraka'uyne. Huakka' jak jekbirik kurupen e'nonhuaraka'de'te ijmakmon'uy.

Kurudyo Diosenbayo Pabloa o'tiahuay'uyate. Diosa Pablota' urunanada o'nopoea'uyate.

12 ¹Huadakda ijje' be'api' huata'da e'tia'paknayo huadak ehue' e'eada huadakda ijje' donayo huata'da tia'pakdik ijje'. Kurudyo Dios o'ika'po be'tiahuaya'uyne kenpa'ti Dios Huairia 'urunanada me'nopoea'uyne. ^{2,3}A'nenda catorce huabayok kurudyo kente Dios o'ika'po Diosen Nokirega be'tobehuiku'uyne. Cristotaj yoknopoe'ika'uynok be'tobehuiku'uyne. Huaso'dapi' nokireggi' kurudyo be'tobehuikuyet nopoe'hue' ijje'. Diosanayo o'nopoe. ⁴Paraíso 'urubayo kurudyo kenteda Diosere aya'da Diosen huabaktie'ea'eria durugnanada o'neonhuahuika'apo. Keyo Diosa be'tobehuiku'uyne. Keya'da Diosen hua'a ijmapee'uy. Kendikti nogomeytaj manahue' yanikati'. ⁵Paraíso ijhua'uyyo huadakda ijje' tia'pakdik e'eada huadakda ijje' tia'pakhue' ijje'po tey ehue' ijjenigtaj ijtia'pakapoy. ⁶Huadakda ijje' kenpa'ti daka' ijkikay huata'da e'tia'pakta' e'paknayo huata' tia'pakdik ijje'. Nama'da tia'pakhue' ijje'po huata'da

buttida ijtia'pakikay. Huadakda ijjeý. Daka' ijkikay tia'pakdik e'ęada kenpa' tia'pakhue' ijjeý. Huadakda ijjeý. Huadakda ijkikay. Aratbuta tinopoęhue' me'ne'po manahue' ijjeý. Kenyo'da kenda do'taj men'tiahuaypo kenpa'ti men'peępo kenda men'tinopoę'.

⁷Kurudyo kenda ijtiahuay'uynigtaj kenpa'ti ijpeę'uynigtaj 'urunanada o'uynok huadakda do ijjeý do huata'da tinopoęhue' a'eya'po pai'da nopoę'dik ijikay. Konig e'pida e'tiokhuedpa' huanopoya' ijikay. Kenda kake'po Diosa o'pakme'nok toto'en huata'mona'eria behuatiakme'ne. ⁸“Huakka' pai'da ijnopo'unhuahuika'po do'taj be'yare'po toto'en huata'mona'eritaj mekmaena'.” Jesús Huairitaj bapaa' huata'da ijnigtiona'pakme'nig'a ⁹“Ontaj di' o'ike'ne. Kenpa'da di' o'ępo nog pakhue'dik o'ęnok aratbut tey ehue' eę'nayo doa teyda ijjeýo batiahuaya'dik ijikay.” Jesús Huairia mena'uynok ken tey ehue' ijjeýo durugda ijjeýo Dios teynanada o'ika' batiahuaya'dik ijikay. ¹⁰Konigepo tey ehue' ijjeýo durugda ijjeý. Aratbuta dakhuea' do'taj en'tidike'te durugda ijjeý. Sue'da aypo ijtoępo e'kusitokpi' durugda ijjeý. Jesucristotaj ijnigpeika'nok aratbuta dakhuea'da menogka'nok durugda ijjeý. Jesucristotaj yoknopoępo pai'da ijnignopo'ępo durugda ijjeý. Konigepo kenoka' tey ehue' ijjenok Diosa be'teypaka'ne kenpa'ti be'tihuapokne.

**Corinto Jesucristoen huabaktie'ea'eritaj
Pabloa o'matimepu'ke'uy**

¹¹Do'taj huadakda tia'pakdik e'ne'tada konig tia'pakhue' o'neme'nok konig opudere huadakda ijkika'uy huasegonig huata'da opudtaj madoya'dik ijjeý. Dopisigda huadak eę'pi' inomey 'urunanada huamanmadika'eri huadak o'ne mo'tinopoępi' dokon huadak ijjeý

yan'nopeę'. ¹²Diosa be'teya'nok opudere 'urua'da on'nigkadhuahuika'uyne. Konig Diosayo'da ka'dik o'ęnok ijkika'uy. Ijbayarea'uy. Konig aratbuta tiahuayhued o'nika'nig doa on'nigka'uyne. E'ka'te, “ka'tihuay” opudomeya'on'da'uy. Do Jesucristoen huamata'mona'eri ijjeý. Kenda opudomey kan'nopeę'po konig Dios e'ka'pa' 'urua'da o'nigkika'uyne. Opud Corinto huaknopoę'eriere ijjeýo kenda on'nigkadhuahuika'uyne. ¹³Nog huakka' jakyo nog Jesucristoen huaknopoę'eritaj Jesucristoen huadak hua'a daka' ijmanmadikika'uy. Opudtakon konigti daka' on'manmadikika'uyne. Kenomeya huakupe bo'yokika'uy. Opudtanayo “Huakupe yokhue' mene',” o'nona'uyne. Opudomeytaj nama'da ena'nayo do'taj bekkahuea'.

¹⁴Onte'ti opudtaj a'bata'huadunhuahuaya'po ijhuahua'apoy. Bapaa' ijhuahua'apoy. En'mandikayo'da huakupepi' beyok onahue'ada o'nokeapone. Opuden huakupe pakhue' ijjeýo Jesucristotaj opuda daka' eknopoę' kenpa'ti do'taj daka' e'peęta' kenyo'da ijpaki. Doa huakkuruda Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakpo o'noknopoęa'uyne. Konigepo do konig opud huaknopoę'erien huaojonig on'taęne. “Huakupe beyok, do'huedsi'po,” onahue' o'nika'ne konigepo huaojomeyapi' huasi'potaj on'bayokika'. Huasi'poanayo huaojomeytaj bayokhue'dik o'nika'. ¹⁵Do konig opudomeyen huaojonig ijjeýo opudomeytaj huakka'nanada on'pakne. Ijpakpo opudtaj katetehue' on'manmadikanhuahua'apone kenpa'ti on'tihuapokonhuahua'apone. Nogiti nogiti Jesucristotaj kanoknopoę'po Diosere kan'noeunhuahuike'po on'tihuapokonhuahua'apone. Opudtaj nogiti nogiti di' o'nika'nig'a do'taj di'

o'nenok nogiti nogiti di' ehue' menika',
ijnopoepe.

¹⁶“Pabloa oro'en huakupe okbaehue'
mo'uyne.” Opudomey be'api'
yan'batia'pakapetnig'a “Pabloa nogpa'da
oro'taj dakhuea' mogka'po konig nama'da
mogka'uyne.” Yan'batia'pakapetpi'.
¹⁷Kan'manmadike'po huabokerektaj
opudte ijnigmata'mona'uy. Opudomeytaj
nama'da kama'ge'po bata'monahue'
o'nuyne. Opuden huakupe pakhue' o'nepo
okbaehue' o'nuy. ¹⁸“Corintoyo
huaknopoe'eritaj yan'bahuahuati'.”
Titotaj nog huaknopoe'erieretaj
ijmana'uy. Titoa nama'da magkahue'
mo'mae'uy. Tito doere konigti o'nopoikay
kenpa'ti konigti o'kikay.

¹⁹“Pablo huadakta o'e.” Opudomeya
do'taj kan'tia'pake'po huata'da daka'
o'batia'pak opudomeya nama'da
on'tinopoe'tpi'. Kenpa' tinopoe'hue' mene'.
Diosa be'tiahuayika'ne Jesucristotaj
yoknopoepe opudtaj on'nigmadoya'ne
kenpa'ti konigepo opudomey Diostaj
nogiti nogiti kanoknopoe'po Jesucristotaj
yoknopoepe on'nigmadoya'ne, huadi'da
egomey pogomey. ²⁰Opudtaj
ijhuahua'apoy. On'huatiakdepo kenda
opudomeya bo'kika'nok do'hua
pakhue'dikpi' o'neapet ijme'puki. Kenpa'ti
do'hua on'huatiakdepo kenda do'hua
o'nogka'apetnig opudomeykon kenda
pakhue' mo'epet. Kenda on'tomepu'kene
Do'hua en'huatiakatode'te opuda nogtaj
nogtaj ighua'da mo'mana'pakapetnok
on'tomepu'kene. Do'hua
en'huatiakatode'te opuda nogtaj nogtaj
dig mo'bahuahuayapetnok
on'tomepu'kene. En'huatiakatode'te
opuda dig mo'mahuanopoe'apetnok
on'tomepu'kene. En'huatiakatode'te
huata'da huakka' bo'eretpakikapetnok
on'tomepu'kene. Do'hua
en'huatiakatode'te aya'da on'peepo
huayahuaya dakhuea'da

mo'bahuaa'apetnokpi' on'tomepu'kene.
En'huatiakatode'te nogtaj nogtaj
mo'manmahui'iapetnok on'tomepu'kene.
Do'hua en'huatiakatode'te opudomeya
huata'da huakka' di'nanada ijje
mo'nopoe'apet on'tomepu'kene.
En'huatiakatode'te aratbuta onteyoy'
dakhuea'da yan'magka'apet ijnopoepe
opudtaj on'tomepu'kene. ²¹Kenpa'ti
opudomeyte onte'ti en'huatiakatode'te
opuda sue'da a'nen dakhuea'da
bo'kika'depo nopo'koreahued mo'epo
kenpa'ti nogomeya e'bokerebbo ogka'po
e'mune'bo' ogka'po nogtaj nogtaj
on'bakdejpo Diostaj dakhuea'da
ogkika'po do en'huatiakde'te
opudomeytaj diga'da okbira'dik
ijje'apetpi', huakka'da huikdik ijje'apetpi'.
Kenda ijme'puki.

**Daka' yag'kikati' Pabloa o'maboroaypo
kenpa'ti saludos o'manigdika'mona'uyate.**

13 ¹Onte'ti opudtaj ijhuahua'apoy.
Bapaa' ijbahuahua'apoy.
A'bata'huadunhuayapo ijbahuahua'apoy.
Huaknopoe'eri dakhuea' eka'nayo castiga
ijmagka'apoy. Huaknopoe'eri dakhuea'
e'ka'de'te kentaj castiga kagke'po
dakhuea' o'ka' bapapi' bottapi' bahuua'dik
o'ne. ²Opudomeya nogte dakhuea'da
boka'uy. Diostaj nigpeehue'ada
dakhuea'da boka'uy. “Yan'nopo'korea',
dakhuea' e'ka' yan'batik,” o'nona'uy.
Bottaa' opudtaj on'ta'huadunhuahua'po
“Yan'nopo'korea' dakhuea' e'ka'
yan'batik,” o'nona'uyne. Oy opudtaj
ta'huadehued ijje'po onte'ti konigti
o'nona'ne. Do onte'ti en'huatiakde'te
kenomeyerea nogomeyerea
nopo'koreahue' ee'nayo kenpa'ti dakhuea'
e'ka' batikhue' ee'nayo castiga
o'nogka'apone. ³Cristoa mena'nok
ijmaboroayikay kenda e'nopoe'ta'
bo'paknok dakhuea' huaka'eritaj Diosa
castiga egkade'te mo'nopoe'apo. Cristoa

opudtaj egka'te teynanada o'epo mo'nopo'toika'. ⁴Huabokereka Cristotaj hueypa cruzte e'arakte konig teyhue' ee'tada oynayo Dios teynanada o'epo Cristotaj o'noeanhuahuika'. Konig Cristo teyhue' o'uyate. Oro' kenpa'ti teyhue'da o'ikay. Opuđtaj a'tihuapokya'po kenpa'ti a'manmadikaya'po Cristotaj daka' oknopoenok Diosa mo'nopo'toepo mo'nopo'teypaka'nok 'urunanada o'noikay.

⁵“¿Menpa' do daka' Jesucristotaj yoknopoe?” Daka' o'nada yan'nopoe'. “¿Menpa' Cristota' daka' ijnigpeika'?” Daka' onda yan'nopoe'. “¿Menpa' hueretda Diosen huabaktie'ea'eri ijje?” Daka' onda yan'nopoe'. Daka' eknopoe'nayo Cristoa opudennopo' o'nopo'toepo hueretda Cristoen o'ey nopoe'dik mo'e. ⁶Cristotaj yoknopoikay kenpa'ti Cristoa me'nopo'toika'ne. Buttida ijjay. Kenda opudomeya' eknokotta' ijpaki. ⁷Opudomey dakhuea' kahue' ka'nike'po ijmanigtiona'pakikay. Cristotaj yoknopoe'po buttida ijjay kan'nopoe'po konigepo kenpa' nigtiona'pakhue' ijje. Opuđ dakhuea' kahue' e'nika'ta' ijpaki. Pabla o'uruda oknopoika'po kenpa'ti huadakda o'ika' do'taj kan'batia'pake'po manigtiona'pakikahue' ijje. ⁸Cristotaj mo'nigpeika'po buttida e'huaa'nayo castiga ogkahue'dik ijje. Cristotaj nigpeehue' mo'epo buttida e'huaa'nayo castiga ogka'dik ijje. ⁹Castiga ogkahue'dikonig ijje'po konig huiyok ehue' ijje' kenpa'ti opudomey Diostaj daka' mo'nigpeika'po konig Diostaj teyda mo'enok menokiti durugda ijika'apoy. Opuđomey nogiti nogiti 'uruana'pada ka'nigpeike'po ijmanigtiona'pakikay. ¹⁰Dakhuea' huaka'eritaj huiyoka' maboroaydik i'e, castiga ogka'dik i'e Jesús Huairia mena'uyn. Do yokyedepo huiyoka' maboroayhue' a'eya'po huahued ijje'poed daka' ijmanigmadoyay. Opuđ

nogiti nogiti kanoknopoe'po kenpa'ti okbatikhue' ka'ne'po Jesús Huairia mena'uyn.

¹¹Kenyo'da on'nigmadoya'ne, egomey, pogomey. Yan'durugpak, dakhuea' eka'nayo yan'nopokorea', nogiti nogiti Jesucristotaj yan'nigpeika'. Do'takon mennigpeika'. Nogtaj nogtaj bahuadiayahue' yanika'. Nogtaj nogtaj yan'manopo'noeya'. Dios di' o'maika'po huamanoeya'ika'eri o'epo opudere ka'nike'. ¹²Nogtaj nogtaj di'da yan'maepo huayahuaya yan'mabajbaj. ¹³Aya' huaknopoe'eri huama'buya saludos on'manigdika'mona'.

¹⁴Jesucristo Huairia opudtaj daka' bo'tihuapokike'. Diosa di' mo'maika'. Diosen Nokirega opudtaj kamanopo'toike'.

GÁLATAS

Galacia huaknopø'eritaj Pabla o'manigmadoya'uyate.

Galacia huadaribayo huaknopø'eritaj
Pabla o'manigmadoya'uyate.

1 ^{1,2}Do Pablo ijjeý. Opud Galacia huadaribayo huaknopø'eri mo'epo Diostaj a'tiona'pakya'po bo'kupopakika'nok opudomeytaj on'nigmadoya'ne. Aya'da huaknopø'eri huama'buy doere o'nepo on'nigmadoya'ne. Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Jesucristoa Apag Dioserea men'ta'mona'uyne. Diosa Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Huakudaka'da e'buyetada o'noyhuada'uyate. Huabokereka do'taj ta'monahue' me'nyune. ³Apag Diosa oro'en Huairi Jesucristoerea opudomeytaj daka' mo'matinepahui'po montihuapokike' mo'madurugpakike' kenpa'ti mo'manoike'. ⁴Aya' huadaribaya' aya' aratbut dakhuea'da o'gkika'. Konigti dakhuea' kikhue' ka'nike'po Jesucristoa o'pakpo oro'en dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyate. Oro'en Apag Diosa o'paknok Jesúsá mo'nigbuey'uyate. ⁵“Dios huadaknada o'e.” “Urunanada o'e Dios.” Oro' kirigayo' okbatikhue'ada mon'batia'pakika'. Dios huadaknada o'ika'nok mon'batia'pakika'.

**Kan'nopo'kore'po nogda e'manmadika'
hua'a ehue' o'e.**

⁶Diosa di' me'e'po, “yan'nopo'korea'po me'noknopøepo do'taj men'nigpeikati',”

mona'uyne. Opudomey moknopøepo mo'nigpe'e'uyin'g'a oy ida Jesucristoen hueretda e'manmadika' mo'dikendepo nog e'manmadika'kon moknopøedepo. Konig nog e'noeanhuahuika' e'manmadika' moknopø'denig'a. Kenda nog e'manmadika'nayo noeanhuahuikahue'dik mo'ene. Konigepo diga'da ijmepe'key. ⁷Nog e'manmadika' Diosere e'manoeanhuahuika' hua'a ehue' ee'tada suhue'ada huabokereka nama'da opudomeytaj monmadika'nig'a nogpa'ded e'noeanhuahuika' hua'a nama'da monmadikika'ne. ⁸A'nounhuahukaya'po kate ka'dik mo'e. O'nona'uyne do'a. A'nounhuahukaya'po Jesucristotaj oknopø'dik mo'ene. Hueretda huadik o'nona'uyne. Be'api' do'api' Diosen huata'moneriapi' nogded e'noeanhuahuika' hua'a nama'da e'manmadika'nayo Diosa kentaj castiga diga'da o'gka'dik o'eapo. ⁹Konig huaboa'da o'nona'ne on'nigmadoya'po ona'ti o'nona'ne. Jesucristoen e'noeanhuahuika' hua'a o'nonmadika'uyne opudomeya mo'peedepo moknopø'uyne. Nogded e'nounhuahuika hua'a be'api' e'manmadika'nayo Diosa castiga diga'da o'gka'dik o'maeapo, ijjay.

¹⁰Kenpa' ijmana'po aratbuttaj e'madurugpaka'ta' pakhue' ijjeý. Kenpa'ti “Pablotaj ijpaki,” aratbuta e'huaa'ta'

pakhue' ijje'y. Diostayo'da e'durugpakata' ijpakpo Cristoeny'o'da ijkika'po kenda huabo'a'da ijjay.

Cristotaj huadak hua'a nogyo nogyo kamanmadikike'po Diosa Pablotaj o'manigta'mona'uyate.

^{11,12}Huanounhuahuika' hua'a Cristoen huadak hua'a nogyo nogyo aratbuttaj ijmanmadikika'uy. Huanounhuahuika' hua'a Cristoen huadak hua'a huabokerekapi' onahue' me'nuyne kenpa'ti onmadikahue' me'nuyne. Jesucristoayo'da me'nopoqea'uyne. Huanounhuahuika' hua'a Cristoen huadak hua'a me'nopoqea'uyne. Kenda yan'nopoika', egomey, pogomey.

¹³Konig judío aratbut o'noknopoika'po ogkika'nig do'huakon konigti ijkika'uy. Cristoen huaknopqeritaj diga'da ijmagkika'uy. Huabakuda' jakyo ijbakudika'uy kenpa'ti kan'barake' ijja'po ijmata'monika'uy. Kenda opud Galicia huaknopqeri on'tipeika'uyne. ¹⁴Konig oro'en judío adhuea'pane' Diostaj ogkika'uyatenig kenpa'ti o'noknopoika'uyatenig dokon huakka' ijjeretpakpo daka' ijkika'uy. Judío huabokerek do konigok o'nepo suhue'da on'nopoqepo suhue'da ogkika'uy. Donayo huakka'da ijnopqepo huakka' ijkika'uy. ¹⁵Do si'poehued ee'ted Diosa bektie'ea'uyate. Huakka' di' me'epo "Saulo, Saulo, do'taj oyda menigpeikati'," mena'uyne. Ken Diosa o'pakpo ¹⁶Jesucristo ke'nensi'potaj meknopoqea'uyne. Judío aratbut ehue' e'huqetaj Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pake'po kenpa'ti yan'nopo'korea' yanoknopqe' kenpa'ti yan'nounhuahuika' kamanike'po Diosa Jesucristotaj meknopoqea'uyne. Kenoka' kenda Diosa meknopoqea'de'uyne aratbuttaj batia'pakhue' ijje'uy. Jesucristotayo'da yoknopqepo be'tapi'

batia'pakhue'dik ijje'uy. ¹⁷Kenpa'ti Jerusalényo huakkurueri Jesúsen huamata'moneritaj a'mapeqaya'po kenoka' huahue' ijje'po aratbut ehue' e'ika'yo Arabia huadaribayo ijhua'uy. Diosayo'da buttida hua'a Jesucristotaj meknopoqea'uyne. Nogok Damasco huakka' jakyo ijkume'uy.

¹⁸Bapa' huabayok e'pokde'te Pedrotaj a'ta'eya'po Jerusalényo ijhua'uy. Botta' semana ijtae'uy Pedrotaj. ¹⁹Nog Jesúsen huamata'moneritaj tiahuahue' ijje'uyning'a Jacobotayo'da ijtiyahue'uy. Jacobo Jesús Huairien huama'buy o'e. ²⁰In on'nigmadoya'nig buttida ijjay. Diosa buttida meknopoqetane.

²¹Nogok Siria huadaribayo kenpa'ti Cilicia huadaribayo Cristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'uy. ²²Huama'buy Cristotaj huaknopqeri Judea huadaribayo nogyo nogyo ogkupopakika' do'taj okiqhued o'nuy. ²³Kenyo'da do'taj on'tipeqepo, "A'nenda Pablo diga'da mogkika'uyne oro'taj. Oy nogyo nogyo o'hua'po, Cristoen huadak hua'a o'manbatia'pakpo Cristotaj oknopqe'dik mo'e. O'mana'ika'. A'nenda Cristoen huaknopqeritaj e'madake'ta' o'pakika'uyate." On'tipee'uyate. ²⁴Pablo o'nopo'korea'po Cristotayo'da oknopqe'uy. Konigepo "Dakiti Dios, huadakda i'ene." Cristoen huaknopqeria o'nona'onhuahua'uyate.

Nog Jesúsen huamata'moneria Pablotaj o'de'uy. Pablo Jesúsen huamata'moneri o'ede'uyatenok o'de'uy.

2 ¹Catorce huabayok e'pokde'te Jerusalényo onte'ti ijhua'uy. Bernabéere Titotaj o'tohua'uy.

²Jerusalényo hua'dik i'e. Diosa me'nopoqea'uynok ijhua'uy. "Pablo Jesúsen huamata'moneri ehue' o'e. Nama'da o'manmadika'." Judío huaknopqeri huairia onahue' me'ne'po.

Jerusalényo Cristotaj huaknopog^{er}eri huairitayo^{da} ijmanbatia^{pa}kuy. Jesucristo Diosen Huasi^{po} o^gepo mo^{nig}buey^{uyate}. Oⁿoyhuad^{uyate}. Kentaj aya^{ada} oknopog^{dik} kenpa^{ti} nigpeika^{dik} ya^{ne}. Oⁿoknopog^{epo} Diosere on^{noe}onhuahuika^{apo}. Nog aratbuttaj judío aratbut ehue^{taj} ijmanmadika^{ikay}. Kenda judío huairitaj ijmanbatia^{pa}kuy. ³Kenpa^{ti} Tito doere o^gepo Tito judío aratbut ehue^{ee}piⁱ “Huabokerek i^{epo} huasi^{dak} oktegdik i^e.” Huaknopog^{er}eri huairia Titotaj onahue^onuy. ⁴“Titoensi^{dak} oktegdik o^e.” Nama^{da} huaknopog^{eria} huama^{buya} ona^{uynig}a. Iregireg oro^{omeyere} ogkupopakpo kenpa^{ti} “Jesústaj o^{nok}nopog^{epo} huabokereksi^{dak} okteghue^{dik} o^{ne}.” Oro^a ea^{te} a^{peeya}po ogkupopakuy. Pablo nama^{da} oa^{enata} onpakpo kenpa^{ti}, “Judío ehue^{huae}eri huabokereksi^{dak} oktegdik o^{ne} yan^{man}madika^{kenpa}ti Moisésen e^{mana} nigpeika^{dik} ka^{ne}, yan^{man}madika^{ne}.” Nama^{da} huaknopog^{eria} oro^{taj} enata^{on} pakuy^{nig}a. ⁵Nama^{da} huaknopog^{er}eri huama^{buytaj} sigpi^{manpeghue} o^{uy}. Jesucristotaj moknopog^{enok} Diosere mo^{noe}anhuahuika^{apo} buttida hua^a o^e yan^{nopog} kenpa^{ti} Diosere a^{noun}huahuaya^{po} huasi^{dak} bakteghue^{dik} mo^{epo} kenpa^{ti} Moisésen e^{mana} hua^{ataj} nigpeikahue^{dik} mo^{ene}. Ken buttida o^e oknopog^{dik} mo^{ika}ne.

⁶Jesucristoen huadak hua^a daka^{ij}nopog^{epo} ijmanmadikika^{denok} Jerusalényo Cristotaj huaknopog^{erien} huairia do^{taj} nog e^{man}madika^{man}madika^{dik} ya^e onahue^{me}nuyne. Huairi ee^{pi} huairi ehuepi^{Dios} e^{nopog}ta^{pakhue} o^{ika}. Do^{huakon} kenpa^e nopog^{ta} pakhue^{ijjey}. ⁷Nogdikda yamanmadika^{hueretda} judío huaknopog^{er}eri huairia onahue^{me}nuyne.

Judío aratbut ehue^e huae^{taj} Jesúsen huadak hua^a kamanbatia^{pake}po Diosa do Pablotaj o^{ta}mona^{uyate} on^{nok}otuyate. Konigti judío aratbuttaj Jesúsen huadak hua^a kamanbatia^{pakike}po Diosa Pedrotaj o^{ta}mona^{uyate}. Judío huaknopog^{er}eri huairia on^{nopog}uyate. ⁸Ken Diosa judío aratbuttaj o^{ta}mona^{uyate} Pedrotaj. Konigti kenda Dios judío aratbut ehue^e huae^{taj} do^{taj} me^{ta}mona^{uyne}. Jesúsen huadak hua^a huakka^{aratbuttaj} kamanbatia^{pakike}po me^{ta}mona^{uyne}. ⁹Konigepo Jacobo Pedroere Juanere huaknopog^{erien} hueretda huairi o^{nepo} Diosa Pablotaj o^{ta}mona^{uy} kenpa^{ti} huakka^{tada} kamanopo^{kore}po Diosa be^{tihuapokuyne} Jacoboomey on^{nopo}enka^{depo} “Jesucristotaj oknopog^{epo}, huama^{buy} o^{ey} kenpa^{ti} oro^{takon} Diosa mo^{ta}mona^{uyne}.” Do^{taj} Bernabétere mona^{po} kenpa^{ti} “Nog aratbuttaj judío ehue^e huae^{taj} Jesucristotaj yanoknopog^{er} kenpa^{ti} yan^{nopo}korea^{yan}mana^{apoy}.” Oro^{taj} mona^{po}, ¹⁰“Aratbut pai^{da} e^{ika}taj bayokika^{dik} yane^{ne}. Kenpa^{ti} nog aratbuttaj yan^{mana}.” Jacoboomeya mona^{uyne}. Kenda huakka^ekika^{ta} ijpakikay.

Antioquí huakka^{jakya} “Nama^{da} i^{kame}ne, Pedro.” Pabla ona^{uy}.

¹¹Nogok Antioquíayo Pedro o^{tiak}depo dakhue^{da} o^{ka}uynok, “Nama^{da} i^{kame}ne, Pedro.” Huakpoteda ona^{uyne}. ¹²Sue^{da} judío huabokerektaj Jacoboa Pedrote o^{mata}mona^{uyate}. Huabokerek tiakhued o^{nepo} Pedro judío ehue^{huaknopog}eriere o^{bape}ika^{uyate}. Enhuatiakde^{te} judío ehue^{huaknopog}eriere Pedro sigda sigda e^{bape}ada o^{bak}batikonhua^{po}. Judío huabokerek onhuatiakdepo

huabokereksi'dak baktega'dik o'ne on'manopoika'uy. Kenomeytaj Pedro o'makme'pukpo judío ehue' huaknopoe'eri e'bape'ada o'bakbatikuy. ¹³Pedroa huadakda ijkikay nama'da huata'da o'tinopoepo nama'da o'ka'uy. Antioquíaya' nog judío huaknopoe'eri Pedrotaj on'tiahuayonhua'po konigti ogka'po huadak o'kikay nama'da huata'da on'tinopoenig'a kenomeya konigti nama'da ogka'uy. Bernabékon o'tiahuayonhua'po kenpa'ti nama'da o'nopoenig'a judío ehue' huaknopoe'eri e'bape'po o'bakbatikuy. ¹⁴Jesucristoen buttida hua'a Pedroomey o'noknopoenig'a nama'da ogkikame'nigtaj do'hua yoknokotdepo aya' huaknopoe'eritaj "Judío e'eada konig judío ehue' huae'eri i'kikame'. Konig Diosere a'noeanhuahuikaya'po Moisésen hua'a kikahue' i'eme'. Diosere a'noeanhuahuikaya'po Moisésen hua'a kika'dik mo'e. ¿Judío ehue' aratbuttaj mena'po i'maname'? Nama'da i'kame'." Pedrotaj yona'uy.

Judío konigti nog aratbut Jesucristotaj oknopoe'dik o'ne. Jesucristotaj eknopoe'nayo Diosa dakhuea' e'ka'taj o'bakkahuea'po Diosere o'manoeanhuahuika'apo.

¹⁵Oro'omey judío huae'eri o'epo judío e'huageya' o'si'poe'uy. Huadakda o'kika'po Moisésen hua'a kikahue' o'nepo dakhuea'da ogkika' o'nopoeni. ¹⁶Moisésen hua'a e'kika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopoepo." Kenda Diosa onahue' mo'eapone. Kenyo'da Jesucristotaj e'noknopoe'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopoepo." Diosa mona'apone. Konigepo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopoepo." Diosa mone'po oro' judío huae'eri kenpa'ti Jesucristotaj oknopoe'dik o'ene. Moisésen

hua'ataj o'kika'nok "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopoepo." Diosa onahue'dik mo'eapone. Konigepo be'api' Moisésen hua'a e'kika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene ijnopoepo," Diosa onahue'dik o'eapo.

¹⁷Ken "Dakhuea' nigkahue' me'nene, ijnopoepo." Diosa mone' oro' Cristotaj oknopoe'denok konig judío ehue' huae'eri Moisésen hua'ataj nigpeehue' o'nika'po oro'omey dakhue' huaka'erionig Cristoa mogka'ne be'api' sigpi' ahue'dik o'ne. ¹⁸Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, Diosa ka'nopoe'po Moisésen hua'ataj nigpeehue'dik mo'ika'ne, do'a e'mana'nayo kenpa'ti nogok konig dakhuea' nigkahue' me'nene, Dios ka'nopoe'po Moisésen hua'ataj nigpeedik mo'ika'apone doa nogpa'dakon e'mana'nayo dakhuea' i'ka'ne Diosa ona'dik me'ene. ¹⁹"Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, me'tinopoepo." Diosa mene'po Moisésen hua'ataj nigpeikahue'dik ijika'po konig Moisésen hua'ataj konig e'bueyonig ijjepo Moisésen hua'ataj menpa' nigpeikahue'dik ijjey'uy'ni'g'a Jesucristotayo'da yoknopoika'po Diosen 'uru'nanada kika'dik ijjey. ²⁰Jesucristo hueypa cruzte o'buey'uyate. Do Diostaj e'nopo'koreade'te konig Jesúsere cruzte e'bueyonig ijjepo onte'ti dakhuea' kikahue' ijjehonhuahuikay. Do'huada katepi' ijpakpo kikahue' ijika'po Jesucristoen Nokirega me'nopo'toenok Diosenyoda ijkikay. Huaso'ada ijnoepo Diosensipotaj yoknopoe'po ijnigpeika'po Diosen ijkikay. Diosensipo do'taj huakka' di'nada me'epo me'nigbuey'uyate. ²¹Diosa huakka' di'nanada mo'epo oro'tehuapa' Jesucristoa mo'nigbuey'uyne, Diosere 'urunanada a'noeanhuahuikaya'po Jesússtayo'da oknopoe'dik o'ene. "Dakhuea' nigkahue' o'ene me'tinopoepo." Diosa menayet Moisésen

hua'ataj do nigpeika'dik ee'nayo Cristo nama'da mo'nigbueya'uyet. Konigepo Moisésen hua'ataj nigpeikahue' ijika'apoy. Jesucristotayo'da yoknopoika'apoy.

Moisésen hua'a e'kika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo."

Kennayo Diosa onahue'dik mo'ea'pone.

Cristotaj eknopo'e'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo."

Kennayo Diosa mona'apone.

3 ¹Opud Galacia huaknopoe'eri konig nopoenkahue' huae'eri mo'ene. Nogomeya nama'da mon'mandika'nok opudomey ida mo'peedeme'nig'a, Jesústaj buttida e'manmadika' nigpeehue'dik yane', nama'da mo'nopo'eame'ne. Jesucristoa oro'taj hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate opudtaj huakpoteda daka' o'nonbatia'pak'uyunok opuda daka' mo'peepo moknopoena'uyne. ²Moisésen hua'a mo'nigpeika'uyunok Diosen Nokirega opudtaj nopo'to'ehue' mo'uyne. Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate onte'ti o'noyhuad'uyyo kurudyo Diosere o'noeonhuahuika'. Kenda mo'peedepo moknopoe'uyunok Diosen Nokirega opudtaj mo'nopo'to'jika'ne. ³A'nenmon huabo'a'da Jesucristotaj moknopoe'de'uyunok Diosen Nokirega mo'nopo'to'jika'ne Diostaj daka' mo'nigpeika'uyne. Oy 'uru'nopoa'da megke'po nogda nogda ka'dik o'ene, konig huabokereksi'dak oktegdik o'ene kenpa'nayo nama'da mo'nopoika'nig'a Diosennayo nopounkahue'da mo'jika'ne. ⁴Jesucristotaj moknopoe'epo huakka'da pai'da mo'nopo'eonhuahua'deme'ne. Nama'da pai'da nopo'ehue' mo'unhuahua'ne ijnopoe'y do'hua. Jesucristotaj buttia'da moknopoe'ne, oknopoe'batikhue' mo'ea'pone ijnopoe'y. ⁵Moisésen hua'a mo'nigpeika'nok Diosen Nokirega nopo'to'ehue' mo'jika'ne kenpa'ti

opudomeytaj bayareahue' mo'jika'ne. Jesucristotaj huadak hua'a mo'peedepo moknopoe'uyunok Diosen Nokirega mo'nopo'to'jika'ne kenpa'ti opudomeytaj mo'bayarika'ne.

⁶Ken, a'nennada Diosen hua'ataj Abrahamama oknopoe'uyunok "Konig dakhuea' nigkahue' me'ene, o'tinopoepo." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁷Konigepo huabokerek Diosen hua'ataj daka' o'noknopoe'epo konigti Abrahamen hueretda huayayonig o'nepo kenda nopoenka'dik mo'ene. ⁸"Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo." Judío ehue' huae'eri huaknopoe'eritaj ijmana'apoy, Diosa a'nennada o'nopo'epo Abrahamtaj "Meknopoe'nok kenpa'ti menigpeika'nok, konigepo huakka' judío ehue' huae'eria konigti e'noknopoe'de'te 'Konig dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopo'e'po,' kenomeytaj ijmana'apoy." A'nenda Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Apagba'te kenda oa'uyunig Moisésa o'timadoya'uyate. ⁹Ken Diosen hua'ataj Abraham oknopoe'uyate. Aya'da huabokerek konigti o'noknopoe'nok kenomeytaj Abrahamtaere "Dakhuea' nigkahue' me'nene, mo'tinopoepo." Diosa o'mana'ika'apo.

¹⁰"Aya' huadik Moisésa o'nigmadoya'uyate aya'ada nigpeika'dik o'nepo nogdiktida nigpeehue' ee'nayo 'Dakhuea' boka'ne.' Diosa o'mana'po castiga o'magka'apo." Apagba'a oa'uyatenok. Moisésen hua'a do e'nigpeika'nayo "Dakhuea' nigkahue' me'nene, me'tinopoepo." Diosa mena'apet. Aya'ada kenpa'en'nopoika'nayo "Dakhuea' boka'ne." Diosa mona'po castiga mogka'apone. ¹¹"Dio'etehuapa' huadak huakika'eri Jesucristotaj o'noknopoe'epo Diosere on'noeonhuahuika'apo." Diosa oa'uyunok Moisésenba' huakika'eritaj "dakhuea' nigkahue' men'ene," Diosa onahue'dik

o'ëapo. ¹²“Dakhuea' nigkahue' me'ene, me'tinopöepo.” Diosa mone'po Diostaj oknopö'e'dik mo'ene. Moisésen hua'anayo kenpa' onahue' mo'ene. “Diosere a'nounhuahuikaya'po aya'nada Moisésen hua'a nigpeika'dik mo'e.” Kenpa' Moisésen hua'a enatada aya'nada nigpeikahue'dik mo'ika'ne.

¹³“Pai'nanada kan'nopo'unhue'po dakhuea'nanada huakika'eritaj hueypa cruzte on'betika'.” Apagba'a kenpa' oa'. Oro'tehuapa' Cristo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyatenok oro'omey Cristoen huaknopö'e'eritaj castiga ogkahue'dik mo'ëapone. Kenpa'da bueyhue'dik o'ëapone. ¹⁴“Q'nen adhuea'si'potaj ijmanopo'toëapoy.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Nog aratbut huaknopö'e'eritakon Diosen Nokirega kamatojike'po Jesucristo mo'nigbuey'uyate.

Moisésen hua'a konig o'e kenpa'ti kenda Abrahamtaj ijnigka'apoy Diosa

ona'uyate.

¹⁵Konig o'kika'nig ijmanbatia'pakapoy, egomey, pogomey. “A'ti o'nigka'apone.” Be'api' o'madoya'depo ke'nen huadik o'madoya'depo nogda kahue'dik o'ëapo kenpa'ti kenda oktihuekehue'dik o'ëapo. ¹⁶O'nigka'apone Diosa Abrahamtaj nogok nogok ona'ika'uyate. Q'nen huayayotaj ijnigka'apoy Diosa ona'uyate. Kenda Abrahamen aya' huayayotaj ijmanigka'apoy onahue' o'uyate. Kenda Abrahamen noghuayayotatida ijnigka'apoy, ona'uyate. Kenda Cristotaj o'tia'pakuyate. ¹⁷Onte'ti daka' o'nonapone. Huakkuruda Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Q'nen huayayotaj 'uruda ijnigka'apoy Diosa ona'uyate. Diosa kenda enade'te cuatrocientos treinta huabayok e'pokde'te judío aratbuttaj Diosen hua'a Moisésa

o'mana'uyate. Kenda Diosa huakkuruda Abrahamtaj ona'uyatenigda kenpa'da Diosa o'ka'apo. Kenda Moisésa o'mana'uyatenig Abrahamtaj Diosa ena' dikenhue'dik o'ëpo kenda o'ka'apo. ¹⁸Moisésen hua'a o'nen adhuea' huayayo en'nigpeika'nayo ijmanoeanhuahuika'apoy Diosa Abrahamtaj onahue' o'uyate. “Ijnoeanhuahuika'apoy,” Abrahamtaj Diosa ona'uyatepo katetehue' manoeanhuahuika'dik o'maika'apone.

¹⁹Moisésenba'taj aratbuta nigpeikahue'dik o'nepo dakhuea'da ogkika'nig kamanopöegkike'po judío aratbuttaj Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate. Konig Diosa Abrahamtaj ona'uyatenig adhuea' huayayo Jesucristo o'tiakapo. Tiakhued e'e'ted Moisésen hua'a aratbut nigpeika'dik yane' o'mana'uyate. Cristo e'tiakde'uyte onte'ti Moisésenba'taj nigpeikahue'dik o'neapo. Diosen huata'moneria Moisésaj o'nopöëa'uyate. Diosa kenda o'paknok Moisésa aratbuttaj o'mana'uyate. ²⁰Diosen huata'moneri Moisésere judío aratbuttaj on'mana'uyate. Diosayo'da huayayo i'taëapone Abrahamtaj ona'po, Jesucristotaj o'ta'mona'uyate.

Aya'ada dakhuea' huaka'eri o'edene, Moisésenba' mo'nopöëa'ne. Kenpa'ti Cristo tiakhued e'e'ted Moisésen hua'a oro'omeytaj konig huamatö'e'erioniga mo'tojika'uyne.

²¹Diosa Abrahamtaj huayayo o'yokapone ona'uyate. Moisésenba' Abrahamtaj hua'a en'hue'dik o'e. Abrahamtaj hua'a kenpa'ti Moisésen hua'a huadaknada e'ëada Moisésenba'nayo manoeanhuahuikahue'dik o'ëpo kenpa'ti 'urunopo' kahue'dik o'ika'. ²²Aya'ada dakhuea'da ogkika'depo batikhue'da dakhuea'da ogkika'apo. Kenpa' Diosba'a

oa'uyatenig'a konig Diosa Abrahamtaj
ona'uyatenig Jesucristotaj
huaknopogē'eriomeytaj Diosa
mo'manopo'korea'po
mo'noeahuahuika'apone.

²³Cristoen huadak hua'a pēhued o'epo
Jesucristotaj oknopogēhued o'epo oro'
kenyo'da Moisésenba'taj nigpeika'dik
o'uyunig'a. Cristo e'tiakde'te Diosa
dakhuea' e'ka' mo'nopo'yare'po Cristotaj
oknopogē'uy oro. ²⁴Cristo tiakhued eē'ted
Moisésenbaa konig oro'en
huamatogē'erionig mo'tojka'uyne.
Jesucristo e'tiakde'te kentaj
oknopogēdenok "dakhuea' nigkahue'
me'nene, mo'tinopogedepo," Diosa
mona'uyne. ²⁵Cristo o'tiakdeuynok
oynayo kentaj oknopojika'nok
Moisésenbaa oro'taj togehue' o'jka'.
Oynayo Moisésenba'taj nigpeikahue'dik
o'jka'ne.

²⁶Oyda Jesucristotaj moknopogepo
Diosensi'po mo'ene. Aya'ada moknopogepo
Jesucristoere Diosensi'poda mo'ene.

²⁷Opodomey Jesucristotaj
moknopogēdenok bautiza mogka'de'uyne.
Cristoa mo'nopo'tojka'nok Jesucristonig
mo'jka'po Diosensi'po mo'jka'ne. ²⁸Oro'
Jesucristotaj huaknopogē'eri o'epo Diostaj
konig nogaratbuttida o'ene. Judío aratbut
eē'pi', griego aratbut eē'pi', huanaba'
eē'pi', huanaba' ehue' eē'pi', huabokerek
eē'pi', ettone' eē'pi', oro'omey
huaknopogē'eri Diostaj nogaratbuttida
o'ene. ²⁹Abrahamtehuapa' ijnigka'apoy
Diosa ona'uyatenig konigti opudomey
huaknopogē'eritakon Diosa mogka'apopo
mo'noeahuahuika'apone.

4 ^{1,2}Nogiti daka'da o'nona'apone.
Huasi'po kerekhued eē'ted huaoen
e'tamae' huabae'eri eē'pi' konig huanaba'
o'epo huaoen huatamatogē'eritaj
nigpeika'dik o'ne. Kenoka' bae'dik huaoa
o'dikka'uyatenok aya'da huaojkudaken
o'tabaeapo. ³Oro' konigti o'jka'uy. Cristo

tiakhued eē'ted oro' konig huasi'po o'epo
konig huabokerek ehued o'uy. Oro'en
adhuea'pane'en e'manmadika'taj konig
huanaba' o'nigpeika'uyne. ⁴Kenme'noete
Diosa o'pakpo ke'nen huasi'po
o'ta'mona'uyate. Ettone'a Diosen Huasi'po
o'si'popakuyate. Huasi'po judío aratbutda
o'si'poepo Moisésenba'taj nigpeika'dik
o'jka'uyate. ⁵Oro' judío huagē'eriomey
huanaba'onig o'epo Moisésenba'taj
nigpeika'dik o'jka'uyate. Moisésenba'taj
a'bakkayya'po osi'pogē'uyate. Kenpa'ti
oro'omey Diosensi'po ka'nike'po
osi'pogē'uyate.

⁶Oro'omey huaknopogē'eri Diosensi'po
o'ēdenok Diosa oro'omeytaj Huasi'poen
Nokirega mo'nopo'toene, "Do'hued Apag"
Diostaj Cristoen Nokirega oro'ennopoya'
o'okuy. ⁷Ken Diosensi'po o'ēdepo
Moisésenba'taj nigpeika'dik huagē'eri
huanaba' ehue' o'ēdepo Jesucristotaj
moknopogēnok. "Konig dakhuea'
nigkahue' me'nene, mo'tinopogepo," Diosa
mona'po mo'noeahuahuika'apone.

**Galacia huaknopogē'eritaj Pabloa
o'matinepahui'po o'matimepu'ke'uyate.**

⁸A'nenda hueretta'da Diostaj
oknopogēhued eē'ted toto'taj
mo'me'pukika'uyate. ⁹Oynayo Diostaj
moknopogēdene kenpa'ti Diosa
mo'baktie'ea'de'uyne. Konig judío
adhuea'pane' ogkika'uyunig mena'po
konig huanaba' onte'ti e'kika'ta'
bo'paknig'a. Ken konig e'kika'nayo
nopo'yareahue'dik mo'jka'apone. ¹⁰Diosa
mo'nopo'yare'po mena'po aya'
Moisésenba' fiesta bo'kika'nig'a
huame'noe fiesta, sábadó fiesta, puug
fiesta huabayok fiesta kenpa'
bo'kika'nig'a, Diosa me'nopo'yare'po
nama'da bo'kika'ne. ¹¹Konigepo opudtaj
on'matinepahui'po on'tomepu'kene,
huakka'a'da nama'da opudtaj
o'nonmadika'onhuahua'uyne.

¹²Ken “Dakhuea’ nigkahue’ me’nene, mo’tinopɔɔpo.” Diosa mone’po Moisésenba’ nigpeika’dik mo’ene. Judío aratbuta nama’da mona’ika’nig’a. Konig judíomey ogkika’nig opud konig kikhue’ mo’uynye. Opudonigti ijjepe oy kenda judfomey on’mana’ika’ kahue’ ijjikay. Konig do ijkika’nig konigti yag’kikati’. Kenda ijjeretpakpo o’nona’ne, egomey pogomey. A’nenda opudere ee’tē do’taj di’nada o’nepo daka’ on’tog’e’uynye.

¹³A’nenda opudere dakhue’da ijjepe Jesucristotaj huaknopɔɔ’eri Diosere on’noehuahuiika’apo kenda huakkuruda opudtaj o’nonbatia’pakonhua’uynye. ¹⁴Do dakhue’da ee’pi’ konig pai’da e’nopo’etepi’ do’taj dig huahuayhue’ o’nuyne kenpa’ti tibiraehue’ o’nuyne. Konig Diosen huata’moneritaj egkapa’ do’taj o’de’uynye. Konig Jesucristotanig do’taj o’de’uynye. ¹⁵A’nenda Jesucristoen huadak hua’a o’nonmadika’onhuahua’uynye. Do’hua e’nonmadika’onhuahua’te durugnada mo’uynye. Do’taj durugnada mo’uynye. Oy mena’po do’taj durugda ehue’ mo’ē. A’nenda katepi’ ijjakika’uynok on’yokika’uynye. Do’a opuden huakpo e’pakuynayo opudá okpotokdik ee’nayo opuden huakpo on’yokay’uyyet. Oyda menpa’ do’taj e’nigpeeta’ pakhue’ mo’ene. ¹⁶Oy buttida o’nonmadika’po opudomeytaj me’huadiayne, menpa’ mo’nopɔɔe.

¹⁷Judío nama’da huamanmadika’erimey konig judío aratbut Moisésenba’ ogkika’nig opudomey konigti kagkike’po nama’da bo’pakne. Kenpa’ti kenomey opudtaj huakka’ on’eretpakpo opudomeya onte’ti do’taj nigpeehue’ ka’nike’po kenda on’pak. ¹⁸Be’api’ opudtaj huadak e’kika’ta’ e’pahnayo opudtaj e’tihuapokta’ e’pahnayopi’ kenda huadakda o’ē. Do opudere ee’tē opudere ehue’ ee’tēpi’

huadak e’kika’ta’ e’pahnayo kenda huadakda o’ē. ¹⁹Do’hua Jesucristoen huadak hua’a opudtaj a’nen e’manmadika’onhuahua’de’tē moknopɔɔ’uynok do’hued huasi’ponig mo’ene. Oy onte’ti opudtaj diga’ on’tinepahui’po on’tomepu’kene. Cristoa onte’ti daka’ mo’manopo’togedeapet opudtaj huakka’ on’tinepahuika’ne. ²⁰Huakka’ opudtaj on’tinepahui’po ayo opudere huakka’ ee’ta’ ijjaki. Nogpa’da ’uruu’dakon opudtaj e’manata’ ijjaki. Monig moet opudomeytaj tinopɔɔehue’ ijjey.

Agarkudak konig o’kika’uyate kenpa’ti Sarakudak konig o’kika’uyate Pabla o’manbatia’pakpo, o’manmadika’uyate.

²¹“Dakhuea’ nigkahue’ mo’ene mo’tinopɔɔpo.” Diosa mone’. Opudomeya sue’ada Moisésenba’taj e’nigpeikata’ bo’pakika’nig’a Moisésenba’taj nopoenkahue’da mo’ene. ²²Moisésenba’ sigpi’ e’manopɔɔa’ta’ ijjaki. Abraham botta’si’po o’tog’e’uyate. Agarkudak ettone’ huanaba’ o’ēpo nogsi’potida Abrahamensi’po o’si’popakuyate. Abrahamen hueretda huatoɔ Sarakudak o’ēpo huanaba’ ehue’ o’ēpo nogsi’potida o’si’popakuyate. Apagba’tē kenpa’ o’madoya’uyate. ²³Saraan huanaba’ ettone’a o’si’popakuyate. Konig aya’ ettone’ on’si’popakika’nig Agar konigti o’si’popakuyate. “Huasi’po i’togɔapone.” Diosa Abrahamtaj ona’uyatenok Abrahamen hueretda huatoɔenayo konig huanaba’ ehue’ e’ēada o’si’popakuyate. “Huasi’po i’togɔapone.” Diosa ona’nok o’si’popakuy. ^{24,25}Abrahamen botta’ huatoɔ konig botta’ Diosen hua’a o’ne. Ote’ Sinaíte Arabia huadaribayo Diosa Moisésatj ona’uyate. Konig Agar huasi’poere huanaba’ o’nika’nig aya’ Moisésenba’ huanigpeika’eri konigti huanaba’ o’nika’. Kenpa’ti Jerusalényo

huajka'eri a'noeonhuahuikaya'po
Moisésenba' on'nigpejka'nig'a
huanaba'nig o'nika'.

²⁶Oro'omey huaknopog'erinayo Diosen
jak kurudyo huag'eri o'ika'po Diosensi'po
o'ene. A'nounhuahuikaya'po
Jesucristotayo'da oknopojka'ne.

Moisésenba'taj nigpejka'hue'dik o'ika'ne.

²⁷Si'popakhue'dik i'epo huasi'po
toehue' i'epo yadurugpak, ettone'.
Si'popakhue' i'epo diga' noehue'
i'epo nogok huakka' huasi'po
i'taeapo. Huakka' huaknopog'eri
huasi'po i'matogapone. Nog ettone'
huatogebet e'gada sue'da huasi'po
o'togapo. Apagba'a kenpa' oa'.
Saraen huakka'nada adhuea'si'po
o'tag. Agaren sue'da o'tog.

²⁸Ken oro'omey Jesucristoen
huaknopog'eri konig Diosensi'po o'ene.
"Huasi'po i'taeapo." Diosa Abrahamtaj
ona'uyatenok, Abraham Isaaci'po
o'tag'uyate. Oro'omey konig Saraensi'po
Isaac o'ene. Ken Diosa Abrahamtaj
ona'uyatenok oro'kon huaknopog'eri
Diosensi'po o'ene egomey pogomey.

²⁹Ken konig aya'da isi'po
on'si'popakika'nig konigti a'nennada
Ishmael Agarensi'po o'si'popakuyate.
Abrahamen Saraenere nogsi'potida
Isaactaj Ishmaela dakhuea' o'kika'uyate.
"Huasi'po i'taeapo." Diosen Nokirega
Abrahamtaj o'nuynok Isaac o'si'pog'uyate.
Oy konigti o'e. Cristotaj oknopogehue'
huag'eriomeya oro'taj dakhuea'
mogkika'ne. Oro' huaknopog'eri
Diosensi'po o'enok dakhuea' mogkika'ne.

³⁰"Ettone' huanaba'ensi'potaj pakhue'
ijjepo noeanhuahuikahue' ijmaeapoy."
Diosa oa'uynok Apagba'te, "Do'hued
ettone' huanaba' yaen. Do'huedsi'poere
Diosere neonhuahuikahue'dik o'neapo."
Sara Abrahamtaj ona'uyate. ³¹Oro'omey
huaknopog'eri konig Saraensi'po o'ene.
Huanaba'ensi'po ehue' o'epo

a'nopo'koreaya'po Moisésenba'taj
nigpejka'hue'dik o'ene.

**Oro'omey onte'ti konig huanaba'nig ehue'
o'epo "Dakhuea' nigkahue' mo'ene
mo'tinopogepo." Diosa mone'po onte'ti
Moisésenba'taj kikhue'dik o'ene.**

5 ¹Jesucristotaj oknopog'eri Diosa
dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'ne.
A'nopo'yareaya'po Moisésenba' onte'ti
nigpejka'hue'dik o'ene. A'nopo'yareaya'po
Moisésenba' nigpejka'hue' yanika'.

²Men'peg'. Do Pabloa opudtaj o'nona'ne
men'nigpeg'. "Dakhuea' nigkahue'
me'nene, mo'tinopogepo." Diosa mone'.
"Do'hued bokereksi'dak bekteg." Opuda
ena'nayo opudtehuapa' Cristoa huag'epa
cruzte mo'nigbuey'uyatenig'a opudtaj
dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dik
mo'gapone. ³"Dakhuea' nigkahue'
me'nene mo'tinopogepo." Diosa mone'po
aya'da huabokereka bokereksi'dak
e'noktegnayo aya' Moisésenba'taj
kenpa'da nigpejka'dik
o'neonhuahuika'apo. Onte'ti opudtaj
o'nona'ne. ⁴"Dakhuea' nigkahue' me'nene,
mo'tinopogepo." Diosa mone'po
opudomeypi' Moisésenba'taj
mo'nigpejka'nok konig onte'ti Diosensi'po
ehue' mo'edepo Cristoen ehue' mo'edepo
Diosa opudomeytaj matinepahuihue'
mo'edepone. "Dakhuea' nigkahue'
me'ene mo'tinopogepo." Diosa onahue'dik
mo'gapone. ⁵Oro'tanayo Diosensi'potaj
kan'nigike'po Diosen Nokirega
bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti daka'
Jesucristotaj oknopog'eri "Dakhuea'
nigkahue' me'nene mo'tinopogepo." Diosa
mona'apone. Kenda oroa oknopojka'po
Diostaj o'nigika'ne. ⁶Oro'omey Cristotaj
daka' e'maknopogede'te Cristoen o'edene.
Huabokereksi'dak e'noktegi'
huabokereksi'dak okteghue' eg'pi' Diostaj
konigti huadak o'nigene. Oroa
Jesucristotaj oknopojkata' Diosa huakka'

o'pak. Cristotaj oro' oknopopepo aya'tada di' o'maika'ne.

⁷Daka' Cristotaj moknopoika'uynye kenpa'ti Jesucristoen buttida hua'a daka' mo'nigpeika'uynig'a menpa' nama'da huamanmadika'eritaj mo'peepo Cristoen buttida hua'ataj eknopoe' bokkahue'deme'ne. ⁸"Moisésenba'taj nigpeika'dik mo'e." Diosa oro'taj onahue' mo'uynye. "Cristotaj oknopoe'dik mo'ene." Diosa mona'uynye. ⁹Sue'ada nama'da huamanmadika'eria e'manmadika'nayo ida huakka'da nama'da o'noknopoeapo, nama'da ogkika'apo. Kenda okkahuehue yanika'. ¹⁰Opu'd Galacia huaknopoe'eri nogpa'da oknopoehue' mo'eapone do Jesucristo Huairitaj yoknopopepo kenda on'tinopogene. Kenpa'ti be'api' nama'da monmadikika'ne kentaj Diosa castiga kamagke'.

¹¹O'nen judío aratbutha dakhuea' mogkika'ne. "Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yare'po huabokereksi'dak oktegdik mo'e." Pabloa o'manmadikika'. Sue'ada nama'da do'taj men'huaa'ne. Kenpa' do manmadikahue' ijjikay. Kenpa' Jesucristoen huadak hua'aere e'manmadika'nayo do'taj dakhuea' ogkikahue' ya'neayet. ¹²Opu'd Jesucristotaj huaknopoe'eritaj eknopoebatika'ta' o'deretpakpo opudtaj nama'da monmadikika'. Kenpa'da kan'bahue' onte'ti opudere kupopakhue' ka'nike'. Kenda ijpaki.

¹³Diosa mo'baktie'ea'uynok Moisésenba'taj konig huanaba' ehue' mo'epo nigpeikahue'dik mo'ene. Kenpa'ti konig judío ogkika'nig konigti kikahue'dik mo'ene. Cristotayo'da yanoknopoika'. Diosa o'mana'uyate. Konigepo "Moisésba'taj konig huanaba' ehue' ijjepo katepi' ijpakpo kika'dik ijjey," nopoehue' yanika'. Diosa di' mo'enok huayahuaya yan'batihuapokikati'. ¹⁴Konig opud

huata'da di'da mo'ika'nig konigti nog aratbuttakon huakka'da di'da yan'maika'." Diosba'a o'mana'nok kenda o'nigpeika'po konigti aya' Diosen hua'ataj o'nigpeika'ne. ¹⁵Opu'domey huayahuaya dig e'bahuadiayika'nayo, dig e'bahuahuaynayo, huayahuaya e'mamahui'ia'nayopi', keyoj, o'nona'ne. Ken konig kikahue' yanika'. E'kika'nayo Cristoen huaknopoe'eri ehue' mo'eapone.

Konig dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika'uynig konigti kikahue' o'epo konig Diosen Nokirega o'paknigda mogkika'.

¹⁶Diosen Nokirega o'paknigda mogkika'. Kenda oro' nama'da o'eretpakika'nig ken konig kikahue' mo'ne. ¹⁷Oro'ennopoda dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika' konigti Diosen Nokirega konig e'nigkata' pakhue' o'ika'. Kenda Diosen Nokirega o'pak konig oro'ennopoda e'ka'ta' pakhue' o'ika'ne. Konigepo kenda o'pakika'nig menpa' kikahue'dik o'ene. ¹⁸Diosen Nokirega e'nopo'toe'nayo Moisésenba' nigpeikahue'dik o'ika'ne. Ken konig o'nona'ne, egomey, pogomey.

¹⁹Diosen Nokirega nopo'toehue' ee'nayo konig oro'nopoda o'pakpo dakhuea' kika'dik o'ene, daka' o'nopogene. Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'toehue'da ee'nayo oro'ada o'pakpo nogen huatoe'taj on'bakde'ika', huabokerekere nog ettone'ere dakhuea'da ka'dik o'ika'ne. Kenpa'ti nogen huatoe'taj e'bokerekbo' nogen huatoe'taj ettone'akon e'mune'bo'. ²⁰Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'toehue'da ee'nayo e'ketka' diostaj eretpakdik o'ika'ne. Kenpa'ti tidig eretpakdik o'ene. Kenpa'ti huayahuaya maboyika'dik o'ene. Nogtaj dig bahuahuaydik o'ene. Nogomeytaj bahuadiaydik o'ene. Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'toehue' ee'nayo huata'da o'eretpakika'ne. Nogpa'da o'pakpo

o'kika'po maundik o'ene. ²¹Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'toehue'da ee'nayo o'pakpo nogen katapi' en'tae' batihuadiaye'dik o'ene. Kenpa'ti nogomeytaj o'huadiaypo, barakdik o'ene, kenpa'ti fiestate diga'da borracho e'dik o'ika'ne. Kenpa'ti Diosen Nokirega nopo'toehue'da ee'nayo o'pakpo nogda nogda dakhuea' kika'dik o'ene. Ken konig e'kika'nayo Dios oro'en huairi toehue' o'ea'pone. Kenpa'ti Diosensi'po ehue'dik o'ea'pone. Diosere ehue'dik o'ea'pone. Kenda a'nenda on'boroay'uyne konigti onte'ti on'boroayne.

²²Diosen Nokirega mo'nopo'toedenok nog aratbuttaj di' o'maika'apone, durugnada o'unhuahuika'apone, o'nopo'noeyne, oynayo nog aratbuttaj huadiayhue' o'maene, nogomeya oro'omeytaj dakhuea' ena'te ida bahuadiayhue' o'ene, nogomeytaj daka' o'batihuapokika'ne, huadak katapi' nogomeytaj o'bayokika'ne, katapi' "Ijka'apoy," ena'nayo kenda o'ka'apoy. ²³Diosen Nokirega mo'nopo'toedenok oro'taj dakhuea' egka'nayo bahuadiayhue' o'ika'apone. Oro'ennopo'a dakhuea' e'kata' e'paknayo kikhue' o'ea'pone. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok huadaky'o'nada kika'dik o'ika'apone. Ken konig o'kika'po Diosen hua'a aya' o'kika'ne. ²⁴Kenpa'ti oro'omey Jesucristotaj oknopo'epo Diosen Nokirega mo'nopo'toenok onte'ti konig oro'omeyennopo' dakhuea' e'ka'ta' o'eretpakika'uyng'a konig cruzte Jesusero o'buey'uy onte'ti kenda oro' o'eretpakika'uyng' kahue' o'ika'apone. ²⁵Ken Diosen Nokirega oro'taj Diosen e'kika' bo'tihuapokika'ne. Diostaj eknopo'ika'taj bo'tihuapokika'ne. Diosen Nokirega mo'nopo'toenok aya'da Diosa o'paknig mogkika'.

²⁶Ken, "Donayo huadaknada ijjej," nopo'ehue'dik mo'nika'. Huata'da

eretpakhue' mo'nika'. Huata'da e'eretpaknayo huayahuaya dig o'bahuahuayapetpi' kenpa'ti huayahuaya dig o'mahuanopo'epetpi'.

Diostaj daka' yan'nigpejika'po huayahuaya yan'batihuapokikati'.

6 ¹Opudere Cristoen huaknopo'eri nogtiada nama'da dakhuea' eka'nayo Diostaj nigpeehue' ee'nayo, egomey, Diosen Nokirega mo'nopo'toenok opudomey kenda Diosa o'paknig bo'kika'po dakhuea' huaka'eri kanopo'kore'po daka' yan'tihuapokti'. Onte'ti Diostaj kanigpejike'po yan'tihuapokikati', yan'tinepahui'po daka' ya'nonati'. Opudnayo daka' yag'kikati'. Keyoj konigti dakhuea' kahue' yaneti'. ²Diostaj kan'nigpejike'po huayahuaya yan'batihuapokikati'. Kenpa'ti dakhuea' kahue' ka'nike'po yan'batihuapokikati'. Ken konig mo'batihuapokika'po di'nada yan'maikati'. Kenda Cristoa o'mana'uyate.

³"Huadakda ijikay, dakhuea' kahue' a'eya'po men'tihuapok ahue'dik ijjej." Be'api' kenda e'nopo'ey'nayo nama'da o'nopo'eng'a nama'dapi' kika'dik o'neapo. Huata'da nama'da kenpa' on'tinopo'epo. ⁴Kenda ijikika'nig menpa' huadak ya'etpi' dakhue' ya'etpi' oro'a aya'ada nogti nogtiada nopo'ehue'dik o'ene. Huadaka' e'kika'nayo Cristotaj e'nigpejika'nayo durugda e'dik o'ene. "Nogomeya dakhuea' ogkika'nig'a donayo huadak ijikay." Nopo'ehue'dik o'ene. ⁵Ken oro'eny'o'da dakhuea' e'ka'taj aya' nogti nogtiada nopo'korea'dik o'ene kenpa'ti "do'taj dakhuea' e'ka' bekkahuea', Dios," tiona'pakika'dik o'ene.

⁶Opudomeyen huadak hua'a huamanmadika'eritaj katapi' aypo huakupepi' yan'bayokikati'.

⁷Huata'da nama'da tinopo'ehue' yanika'. Kenpa'ti Diostaj da huaahue'dik o'ene.

Oro' huadak e'kika'nayo
 huamanmadika'eritaj e'bayokika'nayo
 Diosa oro'taj huadakda mo'nigka'apone.
 Dakhuea' e'kika'nayo bayokhue' ee'nayo
 Dios konigti huadaka' ogkahue'
 mo'ea'pone.

⁸Kenpa'ti konig oro'ennopo' o'pakpo
 e'kika'nayo nogok ke'poda o'ea'po,
 kenpa'da bueydik o'ea'pone. Oy kenda
 Diosen Nokirega o'paknig e'kika'nayo
 nogok Diosen Nokirega
 mo'noeanhuauika'apone. ⁹Ken
 nogomeytaj mon'batihuapokonhuauika'
 huadaka'da mon'batihuapokonhuauika'.
 Aroghue'ada huadaka'da
 mon'nigkadhuauika'. Batikhue'da
 huadak e'kika'nayo Diosa oro'taj
 huadakda mo'nigkika'apone durugda
 o'unhuauika'apone. ¹⁰Konigepo
 menokapi' ka'dik o'edepo aya' aratbuttaj
 be'tapi' huadakda mon'batihuapokika'.
 Huakkuruda huaknopoe'eri huama'buytaj
 daka' mon'batihuapokika'po huadaknada
 mogkika'.

**Ta'pota' Pabla o'maboroaypo saludos
 o'dikta'mona'uyate.**

¹¹Huaboa'da do'hued huaba'a
 on'nigmadoya'ne. Do'hued huaba'a
 huaboro'dika'da on'nigmadoya'ne.
 Yan'tiahuyati'. ¹²Huabokereksi'dak
 oktegdik mo'ene, huamanmadika'eria
 on'mana'ika'nok judiomeya' diga'
 ogkahue' mo'ea'pone on'nopo'epo kenpa'ti
 "Huamanmadika'eri huadakda o'ne."
 Kenpa' aratbuta e'huaa'ta' on'pakika'.
 "Kamanopo'yare' kamanoeanhuauike'
 Jesucristo hueypa cruzte
 mo'nigbuey'uyate." Kenyo'da
 e'manmadika'nayo judio aratbuta oro'taj
 diga' mogka'apet on'nopo'epo. ¹³Kenomey

huabokereka huabokereksi'dak ektegada
 aya' Moisesen hua'ataj nigpeehue' e'eda
 opuden huabokereksi'dak ektegta'
 huakka' o'deretpakika'. Opuden
 huabokereksi'dak o'noktegde
 e'manbatia'pakta' on'eretpak. ¹⁴Oro'en
 Huairia Jesucristo hueypa cruzte pai'da
 mo'nignopo'epo mo'nigbuey'uyate.
 Oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po
 mo'nigbuey'uyate. Donayo kenyo'da
 yoknopoe'epo e'manbatia'pakika'ta' ijpaki.
 Konigepo Jesucristo cruzte
 mo'nigbuey'uyate yoknopoe'epo ken
 konigti indariyo aratbut dakhuea'
 ogkika'nig, o'deretpakika'nig, kenpa'ti
 on'batia'pakika'nig donayo onte'ti
 e'kika'ta' pakhue' ijikay. Cristoenyo'da
 ijikay. ¹⁵Huabokereksi'dak ekteg ee'pi'
 okteghue' ee'pi' konigti huadak o'e.
 Konigti Diosa o'pakika'. Diosen Nokirega
 oro'taj mo'nopo'toenok kenpa'da Diostaj
 e'nigpeika'ta' o'paki. Kenpa'da
 huadaka'da e'kika'ta' o'paki.

¹⁶Jesucristotaj moknopoika'nok Diosen
 Nokirega mo'nopo'toe'epo daka' Diostaj
 mo'nigpeika'nigtaj Diosa opudomeytaj
 kenpa'ti aya' Diosen aratbuttaj
 kamanopo'noeyanhuauike'po kenpa'ti
 kamatinepahuionhuauike'.

¹⁷Jesucristoen hueretda huata'moneri
 ehue' o'e oyda kenpa'ti nogok be'api'
 huaahue' menikati'. Jesucristoen huadak
 hua'a ijmanmadikika'po huakka' pai'da
 ijnopo'eonhuauike'po, do'huedso'ta'
 konig e'tipaybahued. Jesusen hueretda
 huanaba' ijje' aya'ada tiahuyaidik
 me'nene.

¹⁸Opud huaknopoe'eritaj Huairi
 Jesucristoa kamatinepahuionhuauike'
 di'da kamaik'e' ijtiona'pakikay, egomey,
 pogomey.

EFESIOS

Efeso huaknopog̃'eritaj Pabla o'manigmadoya'uyate.

Efeso huaknopog̃'eritaj Pabla o'manigmadoya'uyate.

1 ¹Do Pablo ijjej. Jesucristoen kamanbatia'pakike'po Diosa o'pakpo me'ta'mona'uyne. Opudomey Jesucristotaj huaknopog̃'eri mo'ene. Diosen mo'ene. Opudomey Efeso huakka' jak huae'eritaj on'nigmadoya'ne. ²Oro'omeyen Apag Dios, Jesucristo Huairiere opudomeytaj daka' mogkika'po mo'nopo'noeyike'.

Cristotaj moknopojika'nok Diosa nogda nogda daka' mogkika'ne.

³Dios Jesucristo Huairien Apag 'urua'nanada o'ika'. Oro'omeya mo'da'ika'. Cristotaj oknopog̃enok Diosa kurudya' oro'omeyen huanopo'taj daka' mogkika'ne. Mo'nopo'yarea'ika'ne, mo'nopo'noeya'ika'ne kenpa'ti mo'noeahuahuika'apone. ⁴A'nennada huadari kuruderetaj Diosa kahued o'epoed aratbut Jesucristotaj o'noknopog̃epo Diosa o'nopog̃epo oro'omeytaj mo'baktie'ea'uyate. Oro' kenpa'da Diosen a'eaya'po kentayo'da men'nigpejike'po kenpa'ti oro'omey huadaknopo'da a'eaya'po Diosa oro'omeytaj mo'baktie'ea'uyate. ⁵Oro'omeytaj dig̃a'da di'nada mo'epo, do'huedsi'po o'neapo konig do'huedsi'po oro'omeytaj ijbae'apoy Diosa o'nopog̃'uyate. Kenda Diosa a'kaya'po

hua'ensi'poda Jesucristoa kamanigbueye'po o'ta'mona'uyate. Diosa o'pakpo o'ka'uyate. ⁶Oro' Diosen huadi'da Huasi'potaj huaknopog̃'eritaj Diosa di'nanada mo'epo boe'uynok "Dios 'urunanada o'ika'," o'huaa'ika'ne. ⁷Diosa di'nada mo'epo oro'taj a'manopo'yareaya'po oro'omeyen dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po hua'ensi'poda mo'nigbueya'uyate. Ke'nen mimi mo'nigmimihua'uyate. Ken konig Diosa di'nada mo'epo dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne. ⁸Diosa di'nanada mo'epo huakka' mo'matinepahui'po oro'omeytaj mo'manopog̃ea'uyne. Nogiti nogiti mo'manopog̃ea'ika'ne. ⁹Oro'omeytaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po a'bakkahueaya'po do'hued Huasi'po ijta'mona'apoy Diosa kenda soatayo' o'nopog̃'uyate. Kenda Diosa e'ka'ta' o'pakpo o'nopog̃'uyate. Kenda mo'nopog̃ea'uyne. ¹⁰Kenda Diosa e'ka'ta' o'pakpo o'nopog̃'uyate. Nogok kenme'noe Diosa o'pakpo aya'tada o'bakupopaka'apo. Aya'tada kurudyo huae'eritaj aya'tada huadariyo huae'eritaj o'bakupopaka'apo. Cristoere ka'nike'po o'bakupopaka'apo. Aya'enda huairi Cristo o'epo. Cristotaj aya'ada on'nigpejika'apo. ¹¹Diosa o'pakpo a'nennada oro'omey huaknopog̃'eritaj mo'baktie'ea'uyate.

Katepi' Diosen Huasi'poa o'bae'aponig oro'omeya Cristotaj huaknopoe'eriakon o'baeapone. Aya'da huadakda o'e Diosa o'nopoe'epo kenda o'pakpo o'kika'.

¹²Konigepo oro' judío aratbut huakkuruda Cristotaj oknopoe'de'uy 'urua'da o'noepo 'urua'da o'kika'nok aratbut oro'taj bo'tiahuaypo Dios 'uruda o'e, on'huaa'ika'apo. ¹³Jesucristoen buttida hua'a nopo'yarea'dik hua'a opudomeykon mo'pe'edepo moknopoe'uyne. Kenpa'ti Diosensi'po o'ey Diosen Nokirega daka' mo'nopoe'a'uyne. "Do'hued Nokireg on'yokapone." A'nennada Diosa oa'uyate. ¹⁴Diosen Nokirega oro'omeytaj mo'nopo'toe'epo Diosere durugnanada o'ea'pone 'urunanada Diosa mogkika'apone Diosen Nokirega mo'nopoe'a'ika'ne. Kenoka' aya'da Diosen aratbut e'manopo'koreade'te Diosa kenda mo'nigkika'apone. Kenda Diosen Nokirega oro'omeytaj daka' mo'nopoe'a'ika'ne. "Dios 'urua'da o'e. Dios huairitone' o'e." Aya'ada on'huaa'ika'apo.

"Huaknopoe'eritaj daka' e'ka' yamanopoe'a', Dios." Pabla o'mationa'pakuyate.

¹⁵Jesús Huairitaj moknopoe'ika'uy kenpa'ti Diosen aratbuttaj aya'tada di' mo'ika'nok on'tipe'ika'po ¹⁶Diostaj okkahuehue'da dakiti kirigayo' ijika'po opudomeytaj ijmanigtiona'pakikay. ¹⁷Dios Jesucristo Huairien Apagtaj ijmanigtiona'pakikay. Ken 'urua'nanada Apag Diostaj ijmanigtiona'pakikay. Jesucristotaj 'urua'da kanoknopoe'ike' kenpa'ti Cristoen e'manmadika' kanoknopoe'ike' Diosa kamanopoe'po kenpa' ijtiona'pakikay. Diosen Huasi'po Jesucristotaj nogiti nogiti kanoknopo'enke' kenpa'ti Diostaj nogiti nogiti kanoknopo'enkike'. Opudtehuapa' ijtiona'pakikay. ¹⁸Kurudya' kenda Diosa

on'nigka'apone, Diosa mona'uyne. Opudomey daka' kanoknopoe'ike', ijtiona'paki. Opudomey Diosen mo'enok Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'po kenpa'ti Jesús 'urua'da o'edenig 'urua'da bo'kika'apone kenpa'ti kenere kurudyo durugda mo'noeahuahuika'apone. Kenda kanoknopoe'ike' on'nigtiona'pakika'ne. ¹⁹Diosnayo teynanada o'ika'. Kentaj oknopoe'ika'nok oro'omeytaj teynanada bo'teypakika'ne. Oro'omey teyda o'edepo Diostaj nigpe'ika'dik o'ea'pone huadakda kika'dik o'ea'pone. Kenpa' kanoknopoe'ike'po ijtiona'pakikay. Ken teynanada Diosa o'ka'uyatenig aratbuttaj o'batiahuay'ea'uy. ²⁰Diosa teynanada o'epo kubarakya' Cristotaj o'noyhuada'po kurudyo o'tobehuikuyate. Ke'nen huada'kopen o'huada'uyate. Kente Cristotaj aya'ada nigpe'ika'dik o'neapo. ²¹Kurudyo Cristo huakkuruda huag'eri huairi kenpa'ti huadarioyu huakkurueri huairi o'e. Aya'ada gobierno huairi Cristotaj nigpe'ika'dik o'nika'apo. Oy nigpe'ika'dik o'ne. Nogokkon nigpe'ika'dik o'neapo. ²²Aya'da Diosa o'ka'uyatenig aya'ada Cristotaj nigpe'ika'dik o'ne. Aya'ada kuruderia aya'ada huadarieria Cristotaj nigpe'ika'dik o'ne. Apag Diosa oa'uyate. Konig huaso'q' huanopo'taj o'nigpe'ika', Cristo aya' huaknopoe'erien huanopo' o'enek aya'ada Cristotaj nigpe'ika'dik o'ne. Diosa oa'uyate. ²³Aya' huaknopoe'eria konig Cristoenso' o'ne. Cristo oro'omeytaj mo'manopo'tojika'nok oro'omey huaknopoe'eri aya'ada Cristoen nogtida huaso' o'ene. Cristo aya'bayoda o'ika'po aya'tada daka' o'mato'ika'.

Dios di' mo'epo oro'omeytaj mo'nopo'korea'ne.

2 ¹Dios Cristoere mo'nopo'korea'po mo'nopo'noea'uyne. A'nenda Diostaj nigpe'ikahue' mo'ika'uyne. Dakhuea'

bo'kika'uyne. Diostaj e'bueyonig mo'ika'uyne. ²Kenpa'da dakhuea' bo'kika'po Diostaj nigpeehue'da mo'ika'uyne. Konig noga ogkika'nig opudomey konigti bo'kika'uyne. Konig noga on'nopoika'nig konigti mo'nopoika'uyne. Toto' huairitaj mo'nigpeika'uyne. Toto' kurudyo huage'eri o'epo nama'da aya'tada o'mana'ika'po Diostaj nigpeehue' huajika'eritaj o'mana'ika'. ³Oro'omey judio huage'eri judio ehue' huage'eri a'nenda Diostaj nigpeehue' o'ika'uyne. Ken oro'en huasq'a katepi' o'eretpakpo o'kika'uyne. Katepi' oro'en huanopo' o'pakpo, katepi' oro'ada o'pakpo, dakhueapi' o'pakpo kenda o'kika'uyne. Konigti nogomeytaj Diosa castiga ogka'dik o'maeapo kenpa'ti Diosa oro'omeytaj castiga ogka'dik mo'eyetnig'a. ^{4,5}Diosnayo huakka'da mo'tinepahui'po oro'omey Diostaj nigpeehue' e'ika'te ken konig Diostaj noehue' o'epo Diostehuapa' konig e'bueyonig o'mauyne kenoka' Diosa mo'tinepahui'po huakka'da di' moe'uyne. Diosa di' mo'epo Cristo e'bueyde'te kubarakya' mo'nignoyhuada'uyate. Oro'omeytakon mo'noea'uyne. Diosa di' mo'epo kenpa'ti o'pakpo opudomeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne kenpa'ti mo'noea'uyne kenpa'ti mo'nopo'korea'uyne. ⁶Kenpa'ti Cristotaj moknopoenok Diosa mo'noea'ne. Huaboa'da Diostaj o'nigpeika'po Cristoere Diostaj o'noika'ne. Cristoere kurudyo o'noika'ne. Cristoere 'uruda o'ika'ne kenpa'ti durugda o'ika'ne. ⁷Jesucristotaj mo'nigta'mona'uyne Diosa oro'omeytaj huakka'da di' mo'maepo oro'omeytaj mo'noea'uyne. Huakka' mo'tinepahui'po mo'noea'uyne. Ken nogok aya'tada a'manopojikaya'po Diosa kenda mo'nigka'uyne. ⁸Oro'omey dakhuea' huaka'eritaj Diosa mo'tinepahui'po di' mo'epo mo'nopo'korea'uyne. Oro'omey

Cristotaj o'nopo'korea'po oknopoenok Diosa dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. Huata'da dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dikda o'ika'ne. Diosa katetehue' dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. ⁹Oro'omey huadaka'da o'nigkika'nok oro'omeytaj Diosa nopo'yareahue'dik mo'ika'apone. "Urua'da ijkika'nok Diosa me'nopo'yarea'ne." Oro'omey ahue'dik o'ene. ¹⁰Oro'omey huaknopoe'eritaj Diosa 'uruu'da mo'nopo'ka'uyne. Huadaknana kan'nopojike'po huadakda hua'a kan'batia'pakike'po, huadakda kan'kike'po, Diostaj kan'nigpeike'po, nogomeytaj di' kan'maike'po Diosa a'nennada o'pakpo 'uruu'da mo'nopo'ka'uyne. Cristo Jesustaj oknopoenok Diosa 'uruu'da mo'nopoea'ika'ne.

**Cristotaj moknopoenok Cristoa
mo'manopo'noeya'ne. Diostaj
mo'manoeya'uyne.**

¹¹Opudomey judio aratbut ehue' mo'ika'uy. Judio aratbut huabokerekensi'dak o'noktegi'ka'. Judio aratbuttaj huaktegeri on'bahuu'ika'. Opudomey okteghue' huage'eri bo'huaa'ika'ne. Kenda okkahueh' yanika'. ¹²A'nenda Cristotaj oknopoe' hue' mo'ika'uyne. Cristoere ehue' mo'ika'uyne. Diosa aratbut ehue' mo'ika'uyne. Israel aratbut ehue'da mo'ika'uyne. Israel aratbutyo'da Diosen aratbut o'nika'uy. Israel aratbuttaj 'uruu'da ijmanigkika'apoy Diosa o'mana'uyate. Opudomey kenda nopoe' hue' mo'ika'uyne. Diosa nopo'korea'dik kenpa'ti Diosere nounhuahuika'dik o'ey oknopoe' hue' mo'ika'uyne. In huadario mo'noika'nig'a Diostaj oknopoe' hue' mo'ika'uyne. ¹³A'nen Diostaj konig bidteda e'uyonig mo'ika'uyne. Oynayo Jesucristotaj moknopodepo Diosen aratbut mo'ika'ne.

Cristo mo'nigbuey' uynok judío aratbutere Diosen aratbut mo'edene. ¹⁴Oro' judío aratbuttaj kenpa'ti judío ehue' aratbuttaj mo'manoeynoey' uyne Cristoa. A'nen huayahuaya o'bahuadiayika'uy. Konig taka' o'ika'uy. Jesucristoa mo'manoeya'depo nogaratbuttida bo'ka'uyate. ¹⁵Jesús cruzte o'manigbueypo Moisésenba' e'nigpeika' o'dakea'uyate. O'manigbueypo nogtida huaboa' aratbuta' o'ka'uyate. Judío aratbut nog aratbut e'ęada nogtida huabo aratbuta' o'ka'uyate. Ken konig o'ka'po judío nog aratbutakon o'manoeya'uyate. ¹⁶Ken Cristo cruzte mo'nigbuey' uynok judío aratbut judío aratbut ehue' e'huęe'taj huayahuaya e'bahuadiayika'tada Jesúsa kenpa'da o'mabatika'uyate, kenpa'ti o'manoeya'uyate. Diostehuapakon o'manoeya'uyate. Kenpa'ti botta' aratbut eę'tada konig nogtida aratbut o'ka'uyate. ¹⁷Cristo o'tiakdepo, Diostaj yanoknopęepo yan'no'noey', Cristoa o'mana'ika'uyate. Judío aratbut ehue' huęe'eritaj o'mana'ika'uyate. Kenpa'ti judío aratbuttaj konigti o'mana'ika'uyate. ¹⁸Cristoa mo'nigbuey'uyatenok Apag Diostaj huahua'dik o'ika'ne. Oro' aya'ada judío kenpa'ti judío ehue' huęe'eri Apag Diostaj huahua'dik o'ika'ne. Diosen Nokirega bo'tihuapokika'nok Diostaj huahua'dik o'ika'ne. ¹⁹Konigepo opudomey judío ehue' huęe'eri konig nog aratbutenbayo huęe'eri ehue' mo'ika'ne. Diosen aratbutere opudomeykon Diosenbayo huęe'eri mo'ęepo Diosen aratbut mo'ika'ne. ²⁰Opudomey Jesucristotaj huaknopęe'eri konig huaboro' jakonig mo'ika'ne. Jesúsen huamanbatia'pakeri kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri opudomeytaj monmadikika'po konig jak huaka'erionig one'uy. Kenpa'ti Jesucristotaj moknopęepo Jesucristo konig

huidtone'teonig aya' huaboro' jaktone'onig daka' o'huadika'. ²¹Cristotaj moknopęepo konig jak hueypa nogtaj nogtaj daka' on'tinukuika'nig konig onteteyo' moknopęepo konig jak Diosa o'dakea'depo konig Diosen jak mo'ęepo konig onpapayo' Diosenyo'da nogiti nogiti o'kika'ne. ²²Ken opudomeykon Jesucristotaj moknopęika'po nog huaknopęe'eriere moknopęika'ne Diosen Nokirega mo'nopo'toika'nok konig Diosen jak mo'ika'ne.

Nog aratbuttada Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Pablotaj Diosa

o'ta'mona'uyate.

3 ¹Konigepo do Pabloa opudomeytehuapa' on'nigtona'pakika'ne. Jesucristotaj ijnigpeika'po kenpa'ti opudomey judío ehue' huęe'eritaj Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakika'nok konigepo huabakuda' jakyo ijjeunhuahuikay. ²Opudtehuapa' Jesucristoen huadak hua'a kamanmadikike'po Diosa mo'tinepahui'po o'ta'mona'uy. Kenda mo'nopoęene ijnopęey. ³Jesucristotaj eknokot soatayo' Diosayo'da o'nopoika'uyate. Kenda Diosa do'takon me'nopoęe'uyne. Kenda suhuigda on'nigmadoya'uyne. ⁴Cristotaj konig iregiregte eknopęe' ijnopęey. In beroba' o'nigmadoya'nok opudomey bo'tiahuaydepo mo'nokotapet. ^{5,6}Nog aratbut a'nenda Diosen aratbut ehue' e'ęada oyda nog aratbut huaknopęe'eri Diosen aratbut o'ne. Judío aratbutere konig nogtida aratbut o'nika'. Kenda judiomeytaj ijka'apoy Diosa oa'uyatenig konigti nog aratbut huaknopęe'eritaj o'manigka'apo. Jesucristoen huadak hua'a on'peędepo o'noknopęe. A'nenda kenda nopęehue' o'nika'uyate. Oynayo Jesucristoen huadakda huata'moneritaj

kenpa'ti huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'manopo^{ea}'ika'uyate.

⁷Doda huadakda ijkika'nok Diosa ta'monahue' me'uyne. Diosa o'pakpo Cristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa teyda o'epo me'ta'mona'uyne. ⁸Nog huaknopo^{er}eriatu huadaknada o'nepo huadaknada ogkika'nig donayo dakhuea'da e'kika'tada Diosa me'tinepahui'po bekkahuea'po nog aratbuttaj Cristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po me'tamona'uyne. ⁹Diosa ijka'apoy o'nopo^euynigda kenda Diosa a'ennada aya'da o'ka'uyate. Judío ehue' huag'eri aratbut Cristotaj o'noknopo^{ea}po kenpa'ti judío ehue' huag'eri aratbuttaj Diosa o'manopo'korea'apo. Kenda Diosa a'ennada soatayo' o'nopoika'uyate. Kenda aratbuttaj kamanopoike'po Diosa do'taj bee'uyne. ¹⁰Judío ehue' huag'eri aratbut judío aratbutere Jesucristotaj o'noknopo^{epo} konig nogaratbuttida o'nika'. Kenda Kuruderi Huairi kenpa'ti Kuruderi Huata'mona'eria kan'nopo^{epo}po kenpa'ti Diosa 'urua'da o'nopo^{epo} kenpa'da huadaknada o'kika' kan'nopo^{epo}po, aya'ada Jesucristotaj huaknopo^{er}eria kenda o'manopo^{ea}'dene. ¹¹Dios kenda e'ka'ta' o'pakonhuahuika'uyate. Jesucristo oro'omeyen Huairitaj o'ta'mona'depo Diosa huadakda o'kika'nig kenpa'ti 'urua'da o'nopoika'nig o'manopo^{ea}'uyate. ¹²Jesucristotaj oknopo^{epo}, me'pukhue' o'epo, Diostaj tiona'pakdik o'ikay, daka' o'nopo^{ene}. ¹³Do Pabloa opudtehuapa' pai'da on'nignopo'epo huabakudá' jakyo ijje^{po} kenda e'tipeepi' Cristotaj oknopo^{eb}atikhue' yanikati'. Pabloa opudomeytaj pai'da on'nignopo'enek opudomey huadakda o'ne aratbut nopo^{ed}'dik o'neapo.

Cristoa aratbuttaj huakka'da di'nada mo'epo.

¹⁴Konigepo Huairi Jesucristoen Apag Diostaj huikudate ijtihuadpo opudtehuapa' on'nigtiona'pakne. ¹⁵Kurudyo huag'eri kenpa'ti huadari huag'eri Apag Diosen huabet o'ne. ¹⁶Apag Dios huadaknada o'e. Huakka'da o'matinepahui'ika'. Opudomeyen huanopo'taj daka' yamanopo'teypakika'. Diosen Nokirega opud huaknopo^{er}eritaj teya'nada kamanopo'teypakike'. Kenda on'nigtiona'pakne. ¹⁷Diostaj moknopo^{enek} Cristoa opudtaj huanopo'yo kamata'ike'po, on'nigtiona'pakne. Diostaj kenpa'ti nog aratbuttaj batikhue'da di' kan'ma'ike'. Kenpakon on'nigtiona'pakne. ^{18,19}Jesucristoa huakka'da di' o'maenhuahuika'. Huakka'nanada di' o'maenok Cristoa di' huakka'da o'maika'nig oro'omey nopo^{enek}huhue'dik o'ene. Konig Cristo huakka'nanada di' o'maika'nig opudomey aya'da huaknopo^{er}eriere nogiti nogiti kan'nopoenkike' kenpa'ti konig Cristo huakka'nanada di' o'mae nogiti nogiti kanoknopoike' on'tiona'pakne. Konig Dios o'ika'nig opudomey huanopo'yo kan'nopoike'. Diosayo'da opudomeytaj kamanopo'toike'. Diosa 'urua'da o'noika'po opudomeytaj kenpa'da kamanopo'toike'. Konig Diosen e'noe' kan'nopo'toike'. Kendakon on'tiona'pakne. ²⁰Oyda "Urua'da o'e Dios. Dakiti Dios," a'dik o'ika'ne. Diosnayo teynanada o'enek katepi' o'tiona'pakika'ne nogda nogda huakka'nanada oro'tehuapa' ogkika'dik mo'ika'ne. Ken konig oro'nayo nopo^{eh}ue'dikka o'ene. Dios teynanada o'epo huakka'nanada tihuapokika'dik mo'ene. ²¹"Dios 'urua'da o'e." "Dakiti Dios." Jesucristo Jesucristoen

huaknopōē'eriēre kada'onhuahuikē' oy kenpa'ti nogok kada'onhuahuikē'.

Aya' Cristoen huaknopōē'eritaj Diosen Nokirega o'manopo'tōenok onpapayo' on'pakpo Diostaj e'nigpeika'ta' on'pakika'.

4 ¹Konigepo Jesucristotaj ijnigpeika'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakikame'nok huabakudā' jakyo do ijikay. Do Pabla opudomeytaj daka' o'nona'ne. Opudomey daka' kan'nopo'kore'po 'urua'da kan'nigpeike'po Dios opudomeytaj mo'baktie'ea'uayne. Konigepo Diosen 'urua'da yag'kika', kenpa'ti Diostaj yan'nigpeika'. ²“Huadakta ijikay.” “Huairi ijje,” nopōehue' mo'nika'. “Nogomeynayo huadakda o'ne,” mon'nopoika'. Pai'da aratbuttaj daka' mon'matoika'. Nogtaj nogtaj di' mon'maika'. Nog aratbuttaj huadiayhue' mo'nika'. Nogomey dakhuea' egkapi' konigti pakhue' mo'nika'po di' mon'maika'. Dig mahuanopōehue' mo'nika'. ³Opudomey huaknopōē'eri Diosen Nokirega huatihuapokeriere onpapayo' batikhue'ada Diostaj di'nanada mo'ika'po yan'nigpeika'. Kenpa'ti huayahuaya yan'manoeya'ika'. ⁴Oro'omey Jesucristotaj konigti oknopōepo konig nogso'tida o'ene. Konig Jesucristo nogso'tida o'enig oro' huaknopōē'eri konigti nogso'tida o'ene. Diosen Nokiregkon nogtida o'e. “Kurudyō Diosere mo'noeonhuahuika'apone.” Dios mona'uayne. Kenda onpapayo' oknopōika'ne. ⁵Nogtida Dios Huairi o'e. Oro'omeya konigdayo' Diostaj oknopōika'ne. Nogtiedda Cristoen huadikte huaknopōē'eritaj bautiza o'magkika'ne. ⁶Oro'omey huaknopōē'eri nogtida Apag Dios mo'taene. Kentayo'da aya'ada o'nigpeika'ne. Apag Dios aya' oro'omeytaj bo'tihuapokpo o'kika'. Kenpa'ti oro'omeyere o'ika'.

⁷Cristonayo aya'da o'nopōē aya'da ka'dik o'epo nogta nogta oro'omeytaj huaknopōē'eritaj nogda nogda kika'dik mo'nopōēa'ne. ⁸Konigepo kenpa' Diosba'a Cristotaj o'tia'pakuyate:

O'noyhuaddepo ke'nen taka'taj kenpa'da huayakhue' o'magka'depo kurudyō o'tobehuikuyate. Aratbuttaj katetehue' konig nogda nogda kika'dik nogta nogta o'manopōēa'uyate. Kenda Apagba'a oa'uyate.

⁹“Kurudyō o'behuikuyate.” Apagba'te Dios oa'uy. In kenpa' oa'nigda: Huakkuruda Cristo kurudyā' o'huarakuyate. ¹⁰Ke'na o'huarakuyate onte'ti o'behuikuyate. Kurudyō kutayonanada o'behuikuyate. Aya'bayoda a'ikaya'po o'behuikuyate. ¹¹Konig nogda nogda e'ka' huanopōete o'manopōēa'uyate. Doce huamata'moneritaj doeretakon konig Cristo o'e kenpa'ti kenda Jesús a o'ka'uyate, huamanbatia'pakika'te mo'manopōēa'uyne Cristoa. Diosen hua'a 'urua'da mana'dik ka'nike'po Cristoa nogomeytaj o'manopōēa'uy. Nogomeykon nogbayo nogbayo hua'dik o'nepo, “Cristotaj yan'noknopōepo yan'nopo'korea'.” 'Urua'da mana'dik ka'nike'po Cristoa nogomeytakon o'manopōēa'uy. Cristotaj manmadika'dik ka'nike'po nogomeytakon o'manopōēa'uy Cristoa. Huaknopōē'eri egkupopakika'te huamatōē'eritaj Cristoa o'manopōēa'uy. ¹²Cristoa ken konig o'manopōēa'uy nok aya' huaknopōē'eri Diostaj nigpeika'dik o'nika'po kenpa'ti nogiti nogiti teyda yan'noknopōika'apet. ¹³Kenda on'manmadika'onhuahua'nok kenpa'ti Jesucristoen on'manbatia'pakonhuahua'nok kenpa'ti huaknopōē'eritaj on'mantihuapokonhuahua'nok aya'da oro'omey huaknopōē'eria konigti Cristotaj

kaknopōike'po. Oro'omey huaknopōe'eri konigti oknopōepo konig nogiti nogiti oknopōika'apone, nogiti nogiti o'nigpeika'apone. Kenda Diosa o'paknok o'kika'apone. Ken nogiti nogiti konig Cristo o'ika'nig oro'omeykon konigti o'ika'apone. Kenpa'ti nogiti nogiti konig Cristo o'kika'uyatenig oro'omeyakon konigti o'kika'apone. ¹⁴Konig isi'po e'ikapa' ehue' mo'nika'. Isi'po nogda nogda e'manmadika'taj on'mapeika'. Kenpa'ti nama'da e'manmadika'tada on'manigpeunkika'. Ken konig isi'po ee'pa' ehue' mo'nika'. Oro'nayo nogded e'manmadika' oknopōehue' o'ika'ne. Sue'ada huamanmadika'eria nama'da on'manmadika'apo. Kenomeytaj peehue'dik o'ene. ¹⁵Di' mon'maepo Diosen buttida hua'a mon'batia'pakika'. Cristotaj nogiti nogiti mo'noknopōika'. Konig Cristoa o'kika'uyatenig konigti nogiti nogiti mogkika'. Oro'omey huaknopōe'eri konig Cristoen huaso' o'ene. Cristo konig oro'omeyen huanopo' o'ene. ¹⁶Cristo oro'omeyen huanopo' o'enek aya'ada onpapayo' Cristotaj o'nigpeika'ne. Huayahuaaya Cristotaj aknopōikaya'po o'batihuapokika'ne. Konig Cristoenso' Cristotaj nogiti nogiti oknopōepo konig e'kerekonig o'ika'ne. Onpapayo' Cristoen daka' o'kika'ne. Kenpa'ti nogiti nogiti, huayahuaaya di' o'maika'apone.

Cristotaj oknopōepo konig huabonopo'da Diosen 'urua'da mogkika'.

¹⁷Kenda Cristo Huairia mena'uyng opudomeytaj o'nona'ne. Konig oknopōehue' huae'eri ogkika' konigti opudomey bo'kika'uy. Oynayo konig oknopōehue' huae'eri ogkika'nig konigti kikahue' yanika'. Kenomeynayo nama'da on'nopoika'po nama'da ogkika'po ¹⁸oknopōehue' huae'eri Cristotaj eknopōe'ta' pakhue' o'nika'. Konig ekpobig o'nepo Diostaj oknoponkahue'da

o'nika'. Huadak e'ka' noponkahue' o'nepo konig sikkiregyonig o'nepo Diostaj oknopōehue'dik o'nika'. Konig Dios o'kika'nig kenomey kikahue'dik o'nika'. Konigepo Diostaj oknopōehue' huae'eritaj 'urua'da manoeanhuaahuikahue'dik o'maika'apo. ¹⁹Dakhuea' e'kika'ada oynayo dakhuea' kahue' ijje' nama'da on'nopōepo birahue'da o'nika'. "Katepi' ijpakpo ijka'apoy." On'nopoika'po. Nogtaj nogtaj ettone'pi' huabokerekapi' e'bakdejta' on'eretpakika'. Nogda nogda dakhuea' e'kika'ta' en'eretpakika'tada. ²⁰Ken konig huakika' Cristoanayo onmadikahue' moe'uyne.

^{21,22}Jesucristoen huadak hua'a e'peenayo kenpa'ti Jesústaj buttida e'manmadika'taj e'nigpe'e'nayo konig a'nen huanopoya'da dakhuea'nanada mo'nopoika'po dakhuea'da e'kika'ta' bo'eretpakika'po konig dakhuea' bokika'nig kenpa'da yan'batikti'. ²³Nogpa'da konig huabonopo'da huabo'a'da yan'nopoika'po yan'eretpakpo huadakyo'nanada yag'kikati'. ²⁴Konig Dios o'paknig huabonopo'da 'uruda yan'nopo'toika'. Konig Diosennopo' yan'nopo'toika'. Diosa e'tihuapokte daka' yan'nigpeika'. Diosenyo'da daka' yag'kika'. Konig Diosa huadakda o'kika'nig konigti yag'kikati'.

²⁵Konigepo da ahue' yanika'. Oro'omey Cristotaj oknopōepo konig nogs'o'tida o'enek huayahuaaya buttida moda'ika'.

²⁶E'huadiaynayo dakhuea' kahue' yane'.

Dakhuea' onahue' yane'. Ida e'diay yan'batik. Kenme'noeteda yan'batik. ²⁷Opuda kan'diaye' kenpa'ti dakhuea' kagke' toto' huairia o'pakika'. Kentaj nigpeehue' yanika'. Ida e'diay yan'batikika'. Dakhuea' kahue' yanika'.

²⁸Opodomey sue'ada huabereeri mo'ika'uy. Kenpa'da yan'batik on'te'ti berehue' yanika'. Berehue'ada huadakda yan'baa'ika'. Daka' yan'baa'po katepi' pai'da aratbuttaj bayokika'dik mo'eapone.

²⁹Hua'a dakhue'dik ahue' yanika'. Hua'a huadakdik e'huagē yan'mana'ika'. Ken hua'a huadakdik aratbuttaj nogiti nogiti yan'maknopogē'ika' kenda yan'mana'ikati'. Ken hua'a huadakdik aratbuttaj yan'madurugpaka' kenda yan'mana'ika'. ³⁰Dakhue'dik hua'a e'mana'nayo Diosen Nokiregtaj suhue' o'egā' nok dakhue'dik hua'a ahue' yanika'. Diosen o'ey Diosen Nokiregā oro'omeytaj mo'nopogē'ika'ne. Ken huame'noe nogok Cristo e'tiakde'te kurudyō Diosere ka'nike'po a'tohuaya'po kenoka' Diosen o'ey Diosen Nokiregā mo'nopoeanhuhua'apone.

³¹Dig nopogehue' yanika'. Sigpi' bahuadiayhue' yanika'. Yan'diaypo 'utta'da maboyhue' yanika'. Matidi'kehue' yanika'. Kenpa'ti nogomeytaj dakhuea' kahue' yanika'. ³²Nogpa'dakon 'uruu'da yag'kika'. Huayahuaya di'da yan'maika'po huadakda yag'kika'. Huadakda yan'batia'pakika'. Huayahuaya yan'matinepahui'po. Huayahuaya yan'bakkahuea'ika' Cristotaj moknopogēnok Diosa opudomeytaj bokkahuea'uyne konigti noga nama'da egka'nayo ya'nokkahuea'ika'.

Diosensi'po mo'epo sigpi' dakhuea' kahue' ya'nepo huadakyo' yanikati'.

5 ¹Opudomey Diosensi'po mo'ēnok Diosa huakka' di' mo'ika'ne. Konig Dios o'ika'nig konigti opud a'eya' yan'nopoika'po konig Diosa o'kika'nig konigti yag'kikati'. ²Huayahuaya di' yan'maika'. Konig Cristoa di' mo'ika'ne konigti huayahuaya di' yan'maika'. Cristoa di' mo'maepo oro'taj o'paknok huabokereka on'tohua'po oro'omeyen dakhuea' e'ka' o'togēnok Cristotaj mo'nigarakuyate. Konig 'uru ovejataj on'arakika'po Diostaj on'yokika'po, ken konig ogka'po konig 'uru'huajēda Diosa durugda o'huirīkuy. Ken konig Cristoa di'

mo'maepo mo'nigbuey'uyatenok huayahuaya di' yan'mae'ika'.

³Diostaj moknopogēpo Diosensi'po mo'ēdepo nogen huatogē'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'ti toēpakhuedāda nogtaj nogtaj bakdejhue' yanika'. Nogda katēpi' dakhue'da eē'nayo kahue' yanika'. Katetapi' nogenpi' eretpakhue' yanika'. Opudomeytaj dakhuea' o'ka' huaahue'dik ka'nike'. ⁴Konig dakhue'dik manahue' yanika'. Konig nama'da huasegeapa' batia'pakhue' yanika'. Kan'erike'po dakhue'dik manbatia'pakhue' yanika'. Ken konig e'ika'nayo dakhue'da o'ē. Dios huadakda o'ē yan'huaa'ika'. Kentaj dakiti ya'nona'ika'. ⁵Aratbut nogen huatogē'taj en'batohuedika'nayo, nogtaj nogtaj dakhuea'da e'kika'nayo aratbut nogenta' e'eretpakika'nayo Cristoere kenpa'ti Diosere noeonhuhauikahue' o'neapo. Kenomey konig Diosensi'po ehue' o'neapo. Kenda opudomey daka' mo'nopogēne. Nogenta' e'eretpak konigti e'ketka' diostaj e'eretpakonig o'ē. ⁶"Katēpi' bo'pakpo ka'dik mo'ēne dakhuea' e'ka' ehue' o'ē." Sue'ada nama'da mona'apēpi'. Ken nama'da e'mana' o'ē. Pēehue' yanikati'. Aratbut ken konig dakhuea' ogkika'po Diostaj nigpēehue' huagē'eritaj Diosa o'bahuadiaypo digā' castiga o'magka'apo. ⁷Kenomey Diostaj nigpēehue' huagē'eriere dakhuea' kahue' yanika'. ^{8,9}A'nenda Diostaj oknopogēhue' mo'ika'uy. Konig sikkiregyā' dakhuea' bokika'uyng'a oyda Jesucristo Huairitaj moknopogēpo huakjeyyo mo'ika'ne. Aratbut Cristotaj o'noknopogēpo huakjeyyo on'noika'po huadakda o'nika', Diostaj on'nigpēika'. Buttida hua'a on'pēika'. Buttida on'batia'pakika'. Oyda Jesús Huairitaj moknopogēpo. Huakjeyyo yanika'po, huadakda yan'kika'po, Diostaj yan'nigpēika'. Kenpa'ti buttida yan'batia'pakika'. ¹⁰Kenda Jesús Huairi

o'pakika'nig a'nopoeya'po nogiti nogiti yan'pakpo yan'nopoika'. ¹¹Diostaj oknopoehue' huag'eri konig sikkiregyo o'nika'po dakhuea'da ogkika'po nama'da ogkika'nig. Kenomeyere konig ogkika' konigti kikhue' yanika'. Opudomeynayo Cristotaj moknopoe'po, mo'nigpeika'po huadakda bo'kika'nok kenomey dakhuea' huakika'eri ijje'ya' huata' ya'noknopoe'petpi'. ¹²Oknopoehue' huag'erimey konig sikkiregyo o'nika'po konig iregireg dakhuea'nanada ogkika'. Kenda ogkika'nig batia'pakhue'dik, o'ene. Kenda e'batia'paknayo bira'dik o'ea'pone. Kenda ogkika'nig dakhue'nanada o'enok. ¹³Opudomeynayo huadakda bo'kika'po Cristo Huairitaj mo'nigpeika'po konig huakjey mo'ene. Huakjeyya' katinig tiahuaydik o'neaponok, opudomeytaj on'tiahuaydepo dakhuea'da o'kikay huata' yan'tinopoe'pet. ¹⁴Konigepo, Dakhuea'da bo'kika'po e'bueyonig konig e'tai'onig mo'ene. Yan'mabo' yan'nopo'korea'. Cristo o'nen huakjey o'ea'po. Kenpa' on'batadi'kea'ika'.

¹⁵Daka' yan'nopo'epo yag'kika'. Konig Diosenba'taj nopoe'hue' huag'eri ogkika' konigti kikhue' yanika'. Konig aratbut Diosen buttida hua'a on'nopo'epo 'urua'da ogkika' konigti 'urua'da yag'kikati'. ¹⁶Aya' huame'noete menokapi' huadak ka'dik ya'nepo huadakda yag'kikati'. Be'tapi' daka' yan'batihuapokikati'. ¹⁷Huasegonig ehue' yanika'po kenda Jesús Huairia o'pakika'nig daka' yanoknopoe'po yag'kika'. ¹⁸Borracho kikhue' yanika'. Be'api' borracho e'kika'nayo dakhuea'nada kika'dik ya'neapet. Dakhuea' mana'pakdik yanika'apet kenpa'ti Diostaj Jesucristotere oknopoe'kikhue' ya'neapet. Konigepo borracho opud ehue' mo'enok opudomeyennopo'taj Diosa kamanopo'toike'. Diosen Nokirega

mo'nopo'durugpakika'apone. ¹⁹Diosa mo'nopo'toenok, "Dios huadakda o'e." "Jesucristo Huairi 'urua'da o'e." Huayahuaya yan'manbatia'pakika'po yan'batadi'kika'. Jesucristo Huairitaj yan'batadi'kika'. Huanopoya'da durugda ya'nepo yan'batadi'kika'. ²⁰Apag Diostaj dakiti ya'nona'ika'. Aya'da katepi' huadakpi' dakhue' ee'pi' dakiti ya'nona'ika'. Oro'omeyen Jesucristo Huairi kenda o'paknok dakiti ya'nona'ika'.

Huabokereka huatoe'taj di' e'dik yanika'. Ettone'a huatoe'taj nigpeika'dik yanika'.

²¹Diostaj yan'nigpeika'po huayahuaya di' yan'maika'. Huayahuaya yan'manigpeika'. Yan'batihuapokika'.

²²Opudomey ettone' konig Jesús Huairitaj mo'nigpeika' konigti huatoe'taj yan'nigpeika'. ²³Konigepo ettone'en huatoe' ke'nen huairi o'e. Huabokerek huatoe'taj di' o'epo, o'tiokika'po, kenpa'ti o'tihuapokika'. Konigti Cristoen huaknopoe'erien huairi o'e. Huaknopoe'eritaj o'bakkahuea'po, o'manoeanhuahuika'po, o'batiokika'. Huaknopoe'eri konig Cristoen huaso' o'ne. Cristo konig huaknopoe'erien huanopo' o'e. ²⁴Konig aya' huaknopoe'eri Cristotaj o'noknopoe'po on'nigpeika'. Konigti ettone'a huatoe'taj nigpeika'dik yanika'.

²⁵Konig Cristo aya' huaknopoe'eritaj di' mo'epo mo'nigbuey'uyate. Konigti opudomey huabokereka huatoe'taj di'nada yanika'. ²⁶Huaknopoe'eritaj 'uruda huanopo' ka'nike'po kenpa'ti Diosenyo'da ka'nike'po Cristo di'da mo'epo mo'nigbuey'uyate. Aya' huaknopoe'eritaj di'da mo'epo mo'nigbuey'uyate. Konig hu'e'ya' bautiza egka' kenpa'ti Cristotaj huadak hua'a on'nigpeika'po Cristo huaknopoe'eritaj mo'manopo'tihuekea'uyate. ²⁷'Urua'da

huaknopōē'eritaj kurudyō Cristote e'batohuata' Diosa o'pak. Huaknopōē'eri 'urunopo'da on'tōenok dakhuea' kahue'da diayhue'da ken konig huaknopōē'eritaj Cristote e'batohuata' Diosa o'pak. Kurudya' e'baeta' o'pak. Cristo kenda o'pakpo oro'omey huaknopōē'eritaj mo'nigbuey'uyate. ²⁸Ken huabokerekpi' konig huata'da di'da o'ika'nig konigti huatoē'taj di'nada yanika'. Konigepo huabokerek huatoēere konig nogtida o'epo huatoē'taj di' o'epo konigti huata'da di' eē'onigti o'ē. ^{29,30}Be'api' huata' huadiayhue' o'nika'. Huata' on'pakpo on'bape'ika', daka' on'o'ika', kenpa'ti yudtaj on'otika'. Kenpa'ti konig Jesucristo aya' huaknopōē'eritaj di' o'maepo daka' mo'matoē'ika'ne. Huaknopōē'eri ke'nen huaso' konig o'nenok. ³¹“A'tōepakya'po huabokerekpi' huaojtaj huayetere o'makkeypo o'tōepakdepo, botta' e'ēada konig nogso'tida o'ne.” Kenda Apagba'a oa'. ³²Konigti Cristo oro'omeyere o'ē. Oro'omey aya'ada huaknopōē'eri oknopōepo o'nigpeika'po konig Cristoenso o'ene. Kenere nogso'tida o'ene. Kenda iregireg o'ika'uyniga oynayo o'nopoene. Ijjay. ³³Onte'ti o'onapone. Opudomey huabokerek aya'ada o'nen huatoē'taj di'da ika'dik mo'ene. Konig huata' di'da mo'ika' konigti huatoē'taj di'da yanika'. Opudomey ettone' o'nen huatoē huadakda me'tene yan'nopoika'po yan'nigpeika'.

6 ¹Huasi'po Jesús Huairitaj moknopōepo opuden huaojtaj huayetere yan'nigpeika'. Kenda huadakda o'enok kenda kika'dik mo'ene. ^{2,3}Opuden huaoj huayeere huadakda me'taene yan'nopoika'po yan'manigpeika'. “Apag huayetere huadakda me'taene e'nopoika'nayo kenpa'ti e'manigpeika'nayo Diosa mo'durugpakika'apone kenpa'ti huakka'da huabayok

mo'noeanhuahuika'apone in huadariyo.” Ken konigyo'da huakkuruteda Apagba'te Diosa oa'uyate.

⁴Opud huaoa o'nensi'potaj yan'mahuadiaypo diga'da mabitbithue' yanika'. Diga'da e'mabitbitnayo huasi'poa bo'huadiayapone. Huasi'po nigpeehue' eē'nayo sue'dapi' castiga yan'magkika'. Huasi'potaj yan'manmadikika'po Jesús Huairitaj daka' eknopōē' nogiti nogiti eknopōē' yan'manmadikika'. Jesús Huairitaj nogiti nogiti e'nigpeika' daka' yan'manmadikika'.

⁵Opudomey huanaba'a o'nen huairitaj yan'nigpeika'. Daka' yan'nopoepo yan'nigpeika'. Yan'makme'pukpo yan'nigpeika'. Konig Cristotaj mo'nigpeika' konigti o'nen huairitaj daka' yan'nigpeika'.

⁶O'nen huairia e'tiahuayteyo'da daka' kahue' yanika'. Huairia tiahuayhue' eē'pi' huadaka'da yag'kika'. Konig Cristoen huanaba' Diostaj a'durugpakaya'po yan'pakpo daka' yag'kika'. ⁷Huabokerek huairitaj mo'baa'po mo'nigpeepo, “Huabokerektayo'da ijnigkay.” Nopoehue' ya'nepo, “Dios Huairitakon ijnigbaay.” Yan'nopoepo durugnopo'da huadakda yan'baa'ika'. ⁸Huanaba'pi' huanaba' ehuepi' noga'ti katepi' huadak e'kika'nayo Jesús Huairiakon konigti huadak mo'nigkika'apone. Kenda mo'nopoene.

⁹Opudomey huairi mo'epo huanaba' mo'tōepo daknopo'da huanaba'taj yan'matoika'. “Huakka'da baahue' eē'nayo castiga ogka'apone.” Huanaba'taj ighua'da manahue' yanika'. Opudomey huairi huanaba'ere Jesucristo Huairien huanaba' mo'ene. Okkahuehue' yanika'. Jesucristo kurudyō o'ika'. Jesucristo Huairi aya' huabokerektaj konigti o'pak. Huairitaj konigti o'pak. Huanaba'taj konigti o'pak.

Oro'omeya Cristotaj oknopognok toto' huairia oro'taj e'batikata' bo'tipakika'ne. Toto'taj daka' yan'tioka'ika'. Pablaa monmadika'uyne.

¹⁰Oydakon o'nonapone, egomey. Jesucristo Huairi teynanada o'e. Kentaj oknopojika'nok teyda toto'taj mo'nokika'. ¹¹Taka'taj huatioka' Romano sorotataj siro akumoot on'otika'po, baka'bijtone' on'otika'po siropeg huakagkate on'beta'po teyda hua'iot on'otpo siropeg huatioka' on'bapadpo, kenpa'ti huabid siro on'bapadika'. Huaso' aya'da ke'na be'tioke'po on'otpo. Opuomeyen taka' toto' huairi o'ne. Opuomeyen dakhuea' kagkike'po toto'a nama'da monika'ne. Diostaj eknopojika' e'batikata' huakka' bo'tipakika'nok Diostaj daka' aknopojikaya'po oknopogebatikhue' a'eya'po Diosen huatioka' yan'otika'. Diosa opuomeytaj kabatiokike'. ¹²Konigepo oro'omeyen taka' aratbuten huaso'nig ehue' o'ne. Oro'omeyen taka'taj tiahuahue'dik o'ene. Ken oro'omeyen taka' toto' huairi o'ne. Huiyokda o'ne. Teyda o'ne. Huakka'nanada aratbuta toto'taj on'nigpejika'po dakhuea'da ogkika'. Sikkiregya' toto' dakhuea' huaka'eri o'ne. Aya'yoda huabada toto'a dakhuea' on'mana'ika'. ¹³Kenoka' toto' huiyoknanada e'manata' o'eretpakika'nok, kenoka' da e'manata' o'eretpakika'nok nama'da kahue' a'eya'po oknopogebatikhue' a'eya'po Diosen teyda huatioka' daka' mon'otika'. ¹⁴Diostaj buttida e'manmadika' o'nigpejika'po konig bo'tioka'nok toto'taj peehue' mo'nika'. Suigpi' dakhuea' kahue' mo'nika'. Suigpi' da ahue' mo'nika'. Kenpa'ti buttida mo'da'ika'. Kenda buttida huamanmadikika' konig baka'bijtone' bo'tioke'po mon'otika'. Huadakda mogkika'. Diostaj mon'nigpejika'. Ken konig o'kika'po konig Romano sorotataj

sironokbeta huakagkata' on'tioka'ika'nig. Ken konig Diostaj mon'nigpejika'po toto' huairitaj mon'nopo'tiokika'.

¹⁵Jesucristoen huadak hua'a a'manbatia'pakya'po nogiti nogiti Cristotaj yanoknopojika'. Konig Romano sorotataj a'huaya'po hua'i teyda on'iotika'. Ken konig yan'otika'.

¹⁶Oro'omeyen huanopo' huanopo'korea'eritaj Jesucristotaj daka' mo'noknopojika'. Ken konig oknopojika'po konig Romano sorotataen siropeg huatioka' on'tojika'po taka'en piya'taj on'tioka'ika'. Toto' oro'omeyen taka' oro'omeytaj engaña egkika'ta' o'eretpakpo konig piya' e'bakpaka oro'omeytaj e'tinajadajonig o'e. Cristotaj daka' oknopojika'po konig huatioka' o'e. Totoen piya' e'bakpaka huekhue'dik mo'ene. Dakhuea' kikahue' o'ea'pone.

¹⁷Diosa oro'omeytaj mo'nopo'kore'po Jesucristotaj daka' mo'noknopojika' ken konig Romano sorotataen siro akumoot on'taepo huakuta' be'tioke'po on'kumootika'. Apagba' mon'tiahueyika'po mon'mana'ika'. Apagba' mon'nopojika'po mo'noknopojika'. Apagba' konig Diosen Nokiregen huabid sironig toto'taj huatioka' o'ika'. ¹⁸Kenda mogkika'po Diostaj mon'tiona'pakika'. Kenda Diosa o'paknok mon'tiona'pakika'. Diosen Nokirega' bo'tihuapoknok mon'tiona'pakika'. Taytaya' ahue'ada mon'tiona'pakika'. Batikhue'ada mon'tiona'pakika'. Aya' Cristotaj huaknopog'eritaj mon'mationa'pakika'. ¹⁹Do'takon men'tiona'pakika'. Do e'manmadika'te Dios do'taj ke'nen hua'a me'nopoenke'po Cristoen huamanopo'korea' hua'a do'hua me'pukhue'ada kamanbatia'pakike'po men'tiona'pakika'. A'nenda Cristoen huamanopo'korea' hua'a Diosayo'da o'nopojika'uyate. ²⁰Cristoen huadak hua'a nog aratbuttaj judio ehue' e'hua'e'taj

kamanbatia'pake'po Dios huairia me'ta'mona'uyn. Huadak hua'a ijmanbatia'pakikame'po huabakudá jakyo ijikay. Me'pukhue'da Cristoen huadak hua'a manbatia'pakdik ijika'nok do'taj men'tiona'pakika'.

**Kene'huęa' Pabla saludos
o'dikta'mona'uy.**

²¹Tíquico huaknopęeri huama'buy huadi'da mo'taęne. Jesús Huairien huadak hua'a doere batikhue'ada o'manbatia'pakika'. Do konig ijika'nig

opudtaj monbatia'pakapet. Kenda ijikika'nig monbatia'pakapet. ²²Konigepo opudomeyte Tíquicotaj on'nigta'mona'ne. Iyo konig o'maika'nig monbatia'pakpo opudomeytaj mo'manopo'durugpake'.

²³Apag Dios Jesucristoerea huama'buy huaknopęeritaj mo'manoeyike', huayahuaya di' mo'maika', kenpa'ti daka' yanoknopęikati'. ²⁴Aya'da Jesucristo Huairitaj batikhue'da di' ęnenok kenomeytaj Diosa mo'madurugpakike' kenpa'ti mo'matinepahuike'. Kenegda ijjay.

FILIPENSES

Pabloa Filipos huakka' jakya' huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.

Pabloa huabakuda' jakya'da Filipos huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.

1 Pablo ijjeпо Timoteoere Jesucristoen huaknika'eri o'epo opud Filipos huaknopoe'eritaj on'nigmadoy'ne. Huaknopoe'eritaj huamatog'eri huairi kenpa'ti huaknopoe'eritaj huatihuapokeri huairitaj on'nigmadoya'ne. Opudomey Jesucristotaj moknopoi'ka'po Diostaj 'uruda mo'nigpeika'ne. ²Apag Dios Jesucristo Huairierea di'da mo'epo daka' bo'tihuapokohue' mo'matinepahuionhue' mo'nopo'noeyanhue'.

Pabloa Filipos huaknopoe'eritaj o'mationa'pakuyate.

^{3,4}Kirigayo' kenda opudtaj ijdiknopoeпо durugda Diostaj ijtiona'pakika'po do'hued Diostaj dakiti yonikay. Opud aya'tada dakiti yonikay. ⁵Jesucristoa dakhuea' e'ka'taj o'manopo'yarea' ijmanbatia'pakika'uy. Opudomey huakkuruda moknopoe'uypo nogok nogokkon oy kenpa'ti do'taj on'tihuapokika'ne. Doere huadak hua'a mo'batia'pakika'. Konigepo Diostaj dakiti yonikay. ⁶Kenpa'ti a'nenda Diosa opudtaj mo'matinepahui'uypo huaboa'da mo'nopo'korea'uyne. Oy kenpa'ti nogok nogok Jesus e'tiakte Jesucristotaj mo'nigpeika'po Diosa mo'tihuapokika'nok nogiti nogiti 'urunopo'da mo'ika'apone.

Jesus e'tiakte 'urunanada Diosen bo'kika'apone daka' ijnopoe_y. ⁷Cristotaj daka' yoknopoeпо di'da o'nene. Konigepo kenda daka' ijnopoe_y. Do huabakuda' jakya' pai'da e'nopo'ete do'taj Apag Diosa be'tihuapokika'ne. Kenpa'ti huadak hua'a ijmana'nok buttida hua'a o'e oknopoe'dik mo'ene. Diosa di'nanada me'epo be'tinepahui'po me'nopoteypaka'ne. Diosa opuderetaj doeretaj mo'tinepahui'po bo'tihuapokika'ne. ⁸Konig Jesucristo di'nanada mo'ene konigti do'huakon aya' opudomeytaj di'nanada o'nene. Kenda Diosapi' o'nopoe. ⁹Opudtehuapa' Apag Diostaj ijtiona'paknok nogiti nogiti di' mo'maeapone opud kenpa'ti huayahuaa di' mo'maeapone. 'Urunanada mo'nopoeapone kenpa'ti Diosen huakika' daka' mo'nopoeapone. ¹⁰Opudomey huadak e'ka' kan'nopoi'ke'po Cristo e'tiakte Diostaj 'urunopo'da huadakyoda kagkike'po huakka' ijpakpo ijtiona'pakikay. ¹¹Ken Jesucristoa bo'tihuapokika'nok 'urua'da bo'kika'apo. 'Urua'nada bo'kika'nok Dios 'uruda o'e aya'ada on'nopoeapo kenpa'ti dakiti Dios aya'ada odika'apo. Kenda ijpakpo ijtiona'pakikay.

Do Cristoen ijnoenok aratbut oknopoi'ka'dik ya'neapet.

¹²Do'taj huabakuda' jakyo megkuda'uynok Jesucristo cruzte aya'tada mo'nigbuey'uyate huakka'ada on'peede.

¹³Ken Cristotaj yoknopogepo huadak hua'a ijmanbatia'pakika'nok huabakuda' jakyo mekguda'uyne. Kenda aya' gobiernu huairien jak sorotataa nogomeypi' on'nopogē. ¹⁴Ken do huabakuda' jakyo ijika'nok konigepo huakka'da huaknopogē'eria on'nopogepo Jesucristoen huadak hua'a e'mana'ta' on'eretpakika'. Me'pukhue'ada e'mana'ta' on'pakika'. Kenpa'ti 'urua'da Jesús Huairitaj o'noknopojika'. Kenda opudomeytakon e'nopogēa'ta' ijpaki, egomey.

¹⁵⁻¹⁷Nogomeya menhuadiaypo Cristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika' kenpa'ti 'uruda huamanbatia'pakeri o'ne e'huua'ta' on'pakpo Cristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'. Hua'enda on'pakpo Cristoen huadak hua'a e'manbatia'pakada daknopo' ehueada on'manbatia'pakika'. Kenpa'ti do nogiti pai'da ka'nopo'epo on'pakpo Cristoen on'manbatia'pakika'. Nogomeynayo daknopo'da do'taj on'pakpo Diostakon on'pakpo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'.

Jesucristoen huadak hua'a kenpa'da buttida hua'a o'ē. Aya'ada oknopogē'dik o'ne. Kenda kenpa'da yamanmadikika', Dios Huairia Pablotaj ona'uyate on'nopogē.

¹⁸Kenda 'urunopo' ehueadapi' Cristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'. Daknopoada Cristoen huadak hua'a on'manbatia'pakika'. Konigepo ijdurugpaki.

Nogiti nogiti ijdurugpakapoy.

¹⁹Do'tehuapa' opuda on'tiona'pakika'nok. Kenpa'ti Jesucristoen Nokirega be'tihuapokika'nok do pai'da ijnopo'epo kenda do'tehuapa' huadakda o'ēapo ijnopoey. ²⁰Ken Diosen Jesucristoenere 'urua'da e'kika'ta' ijjeretpaki. 'Urunanada e'manbatiapakika'ta' huakka' ijpaki. Okbirahue'dik ijjeapoy. Okbirahue'da Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakika'ta' ijjeretpaki. Oy konigiti nogok nogok aratbut do'taj bo'tiahuaypo mo'peepo Jesucristo 'urua'nanada o'ē

on'nopogēapo. Do e'noe'pi' e'bueypi' Cristo 'urunanada o'ē on'nopogēapo. Kenda ijpaki huakka'. ²¹Cristo 'urunanada o'ē aya'ada kanoknopogē'po Cristo me'nopo'toenok kenyo'da Cristoenyo'da ijikay. Kenpa'ti ijbueydepo do'tehuapa' huadakda o'ē kurudyo Diosere durugnanada ijika'apoy. ²²Do e'noenayo Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikadhua'apoy huakka'ada on'no'porea'po, huakka' nogiti nogiti daka' on'nigpejika'apo. E'bueypi' e'noepi' katea'ta ijpaki nopogehue' ijjey. ²³¿Kate ijka'apet? E'bueyta' ijpakpo Cristoere e'ika'ta' ijpakpo durugnanada ijjunhuahuika'apoy. ²⁴Opudtehuapa' a'manmadikikaya'po noedik ijjeapoy. ²⁵Bueyhue' ijjeapo ijnoeika'apoy daka' ijnopoey. Opudomey nogiti nogiti kanoknopogē'po durugda ka'ne'po a'tihuapokya'po ijnoeapoy. ²⁶Ken onte'ti opudere ijika'aponok Jesucristotaj moknopogepo durugnanada mo'ika'apone.

^{27,28}Kenyo'da Jesucristoenyo'da huadak hua'a 'urua'nanada yag'kikati'. Opudte ihua'apetpi' huahue'pi' ijjeapet opudomeya aya'da onpayo' Jesucristotaj daka' o'noknopogē e'tipeeta' ijpaki. Onpapayo' Jesucristoen huadak hua'a on'batia'pakika'po oknopogehue' huahuadiayeritaj mididhue'ada on'batia'pakika' e'tipeeta' ijpaki. Me'pukhue' mo'epo huadagnada bo'kika'nok oknopogehue'ada huadiayeria "kenpa'da o'mabueyapoy," nopogē'dik ya'neapet. Kenpa'ti opudomey huaknopogē'eri Jesucristoere durugda o'noeonhuahuika'apoy nopogēa'dik mo'ēapone Dios. ²⁹Diosa o'paknok Cristotaj moknopogepo kenpa'ti Cristotehuapa' pai'da nopo'e'dik mo'ene. ³⁰Jesucristotaj ijmanbatia'pakika'nok do'taj diga'da menogkika'ne. Konigiti opudomeytaj diga' mogkika'ne. Do'taj diga'da menogka'uyne opuda on'tiahuay'uyne kenpa'ti oydakon diga'da menogka'ne on'tipeene.

Diosere Cristo dakteyda 'urunanada Huairi e'ēada indariyo o'si'poeipo oro'tehuapa' cruzte o'manigbuey'uy. Oy onte'ti Diosere dakteyda 'uru Huairitone' o'ika'.

2^{1,2}Cristoa mo'nopo'yarea'po mo'nopo'durugpaka'po kenpa'ti Cristoen nokirega mo'nopo'toenok konigepo huayahuaya di' e'mae'nayo e'matinepahui'nayo opudomey aya'ada konigti yan'nopo'epo konigti huayahuaya di' yan'maika'po kenpa'da Diosenyo'da e'nigpeika'ta' yan'pakpo ken konig bo'kika'nok do'taj durugnanada o'nika'apone. ³Hua'enda e'pakada sigpi' kahue' yanika'. "Huadakda o'ne." Aratbuta mo'tinopog' nopoehue' yanika'. Donayo dakteyda ehue' ijje' huata'da yan'tinopoeipo yan'kika'. Nogomey hudaknada o'ne, donayo sue'da huadak ijje', yan'nopoika'. ⁴Kenpa'da hua'enda pakhue' yanika'po nogomeyen e'huag'taj yan'pakika'.

⁵Kenpa'da dakteyda huairi ijje' Cristo Jesús nopoehue' o'uyinig konigti opudada yan'nopoika'. ⁶Cristo Jesús ke'na Dios o'ika'uyate. Dios e'ēada kenpa'da Dios Huairida e'ika'ta' pakhue' o'uyate. ⁷Ke'na 'Uru Huairi ee' Diosyo o'ea'uy konig huabokerek huanaba'nig o'si'poe'uyate. ⁸Huabokerek o'edepopi' nogiti huairi ehue'da o'unhua'uy. Apag Diostaj o'nigpeipo o'buey'uyate. Konig dakhuea' huaka'erionig huage'ria cruzte o'buey'uyate. ⁹⁻¹¹Konigepo Diosa o'noyhuadapo o'tobehaikuyate. Jesústaj o'tobehaikuyate kurudyo. Dios Huairi huadik 'uru'diknada o'dikka'uyate Diosa. Aya'ada Jesústaj nigpe'e'dik o'nika'apo. "Jesús Diosen huakhuairi o'e'. 'Urunanada o'ika'." Kenpa'da Apag Dios 'urunanada o'ika'." Kenpa' aya'ada kurudyo huag'eria, aya'ada huadariyo huag'eria, aya'ada kubarakyo huag'eria huikudate on'tibahuadpo o'nona'apo. Apag Dios 'urunanada o'e'. Aya'ada on'nopo'epo.

Cristotaj huanigpeika'eri konig huakjey 'urunanada o'nika'nok nogomey on'tiahuaypo onpeepo oknopog'dik yag'neapet.

^{12,13}Diosa mo'manopo'toenok Diosen e'ka'ta' bo'eretpakpo kenpa'ti Diosen e'ka' bo'tihuapokika'nok Diosta' yan'me'puke'ika'po oknopog'batikhue'da konig kurudyo huahua'eri 'urunopo'da Diosen huadaka'da yag'kikati'. Opudere do ee'te do'taj on'nigpeika'uyne, oy huey'yoda ee'pi' nogiti nogiti men'nigpeika', huadi'da egomey, huadi'da pogomey.

¹⁴Maboyhue'ada ayada Diostaj daka' yag'kika'. ^{15,16}Nogiti nogiti 'urua'da Diosen bo'kika'nok nog aratbuta dakhuea' huaahue'dik mo'ene. Diosensi'po 'urua'da mo'noika'po nog aratbutere da huaa'eriere dakhuea' huaka'eriere mo'noika'po huadak hua'a e'noeahuahuika' hua'a mo'manbatia'pakika'po konig 'urunanada huakjey bo'eypakika'. Jesucristo castiga a'magkaya'po e'tiakde'te opudomeytaj durugda ijjeapoy. Opu'dtaj nama'da manbatia'pakonhuahuahue' ijikamey ijnopoeapoy. ¹⁷Diostaj daka' yan'durugpakpo huadak moknopoika'po mo'nigpeika'po huakka' bo'yokika'po opudtehuapa' dokon Diostaj bueydik ee'pi' opudere durugda ijje'. ¹⁸Opud daka' kanoknopoike'po do bueydik ee'pi' doere mon'durugpak.

Timoteo Epafroditoertaj o'batia'pak.

¹⁹Jesús Huairia e'paknayo opudomeyte Timoteotaj idada ijta'mona'apoy, bo'tahuade'po ijta'mona'apoy. Onte'ti e'tiakde'te opudtaj kenda ijtipedeepo e'durugpakta' ijipaki. ²⁰Doere Timoteoereyo'da opudomeytaj huakka' o'pakpo o'me'puke'po nogomeynayo konigti ehue' o'ne. ²¹Nogomey hua'enda on'pakpo Jesucristoen pakhue' o'nepo kahue' o'ne. ²²Timoteonayo doere

'urua'nada Jesucristoen huadak hua'a o'manmadikika'uy mo'nopoꝑede. Konig huasi'poa huaotaj o'tihuapokika' konigti be'tihuapokika'po doere huadak hua'a o'manmadikika'uy. ²³Kenda huairia menogka'apone ijnopꝑeꝑo opudte Timoteotaj ijta'mona'apoy. ²⁴Jesús Huairia me'oroka'apone ijnopꝑeꝑo opudte doadakon ida ijhua'apoy.

²⁵Kenpa'ti opudte Epafroditotaj ta'mona'dik ijney ijnopꝑey. A'nen do'taj katihuapoke'po on'nigta'mona'uyne. Doere Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakonhuahua'uy. Doere Diosen diga'da teyda ee'tada o'kika'uy.

²⁶Opudomeyte e'huata' o'pakpo hua'dik o'e. Iyo dakhue'da o'eme' bo'tipeeme'nok mo'me'pukeme'nok. ²⁷Dapita' ke'poda o'epo huabueydikte o'eme'. Buttida ijjay. Diosanayo o'tinepahui'po o'yareame'. Do'takon o'tinepahui'nok nogiti pai'da ehue'dik ijney. ²⁸Konigepo oy huakka' e'ta'mona'ta' ijpaiki. Onte'ti bo'tiahuaydepo opud kan'durugpake'po do kenpa'ti nogiti mepukehue'dik ijjeapoy. ²⁹Dakiti Jesús Huairi yan'nopꝑeꝑo konig huama'buy durugteda yadeti' Epafroditotaj. Konig Epafrodito nog huaknopꝑe'eria huadak egkika'nayo "Huadakda o'nika'," yan'maknopꝑika'. ³⁰Ke'na Cristoen o'ka'po be'tihuapokpo o'bueyayme'. Opudomeynayo bidteda e'ꝑok do'taj tihuapokhue'dik ee'tada ke'na iyoda o'epo be'tihuapokikame'ne.

Huereta'da huaknopꝑe'eri

3 ¹Nogiti o'nona'ne, egomey pogomey, Jesús Huairitaj moknopꝑeꝑo yan'durugpakika'. A'nen o'nonmadikame'ne. Kenda e'batihuapok ijnopꝑeꝑo aroghue'ada onte'ti o'nigmadoya'ne. ²Nama'da huamanmadika'eri o'ne. Dakhue'da huaka'eri o'ne. iKeyoj! Pehue' yaneti'. A'nopo'yareaya'po huabokerek si'dakoktegdik mo'ene. Nama'da

on'manmadika'ika'. ³Oro'omeynayo huereta'da huaknopꝑe'eri o'ene. Diosensi'po o'ene o'nopꝑeꝑo Diosen Nokirega mo'nopo'tꝑeꝑo Diostaj durugda o'epo "dakiti Dios" o'tiona'pakika'ne. Do'taj on'si'dakoktegdien huadakda ijney nopꝑehue'dik o'ene. ⁴Huadakda ijnika'po Diosensi'po ijney nopꝑehue'dik ijney. Huadakda ijnika'po Diosensi'po ijney huakka'mona nama'da on'nopꝑeꝑi' donayo huadaknanada ijney nopꝑehue'dik ijney. ⁵Do e'si'pog' ocho huame'noe e'ede'te men'si'dakokte'uyne. Israel aratbut ijsi'pog'uy. Benjamín aratbut ijney. Do'hued huaoj huayere hebreo hua'a hua'aeri o'nuy. Hebreo aratbut ijney. Konig fariseo huag'eri Moisésen hua'a on'manmadika'ika' dokon konigti yoknopꝑika'uy. ⁶Kenpa'ti Moisésen hua'a diga'da ijjeretpakpo Jesucristoen huaknopꝑe'eritaj dakhue'da ijmagkika'uy. Moisésen hua'a aya'da ijnika'uy. Pablo dakhue'a o'ka' be'api' huaahue'dik menika'uyne. ⁷A'nenda ken konig ijnika'uy, huadakda ijnikay ijnopꝑeꝑo nama'da ijnopꝑika'uyate. Oynayo Jesucristotaj yoknopꝑeꝑo kenyo'da huadak o'e ijnopꝑey. ⁸Jesucristo do'hued Huairitaj eknopꝑe' huadaknanada ee'tada kenda ijje'uy kenpa'ti kenda ijnika'uy do'tehuapa' konig tajpo o'e ijnopꝑey. Cristotaj yoknopꝑeꝑo kenda ijnika'uy tajponig ijmaen'uy. Do ijnika'uy konig tajpo ee'tada Cristotaj eknopꝑe'nayo 'urunanada o'enok kendayo'da ijpaiki. ⁹Kenpa'ti Jesucristotaj yoknopꝑeꝑo ke'nen ijjeꝑo Diostaj huadakda ijney. Moisésenba' ijnigpeika'nok "Huadakda o'e," Diosa do'taj onahue' ee'tada Jesucristotaj eknopꝑataj "Huadakda o'e," Diosa mena'po Jesucristo Diosensi'potaj huaknopꝑe'eritaj "Huadakda o'ne," Diosa oa'ika'. ¹⁰Kentayo'da Cristotaj eknopꝑe'ta' ijjeretpakikay. Konig Dios teyda o'epo Jesucristotaj e'bueytada o'noyhuada'uyate

konigti teyda o'epo huanigpeika' do'takon be'tihuapokike'po kenpa'ti huadakyo e'kika' do'takon teyda be'tihuapokike'. Konig Cristo Diostaj o'nigpeika'po pai'da o'nopo'epo o'bueypo o'noyhuaduyate. Konig Jesús do'huakon Diostaj e'nigpeika'te pai'da ijnopo'epo ijbueyapoy. ¹¹Cristoen huaknopoe'eri huabueyere ijnoyhuadapoy ijnopoikay.

Nogiti nogiti Diostaj a'durugpakaya'po katepi' oro' o'ka'ne nogiti nogiti daka' mon'nigpeika'.

¹²Kenda ee'ta' ijpaki kenpa'ti kenda e'ka'ta' ijpaki kahued ijje'y. Kenpa'ti 'urunanada e'huag' Diosa o'pakika'nig donayo ehuedda ijje'y. Jesucristo me'nopo'toenok konig 'urunanada konig Diosa o'pakika'nig huakka' ee'ta' ijpaki kenpa'ti e'kika'ta' ijpaki. ¹³Kenyo'da 'urunanada konig Dios o'pakika'nig ehuedda ijje'y ijnopo'epo kenda ijkdhuahuika'uy kenpa'da yokkahuuddey. Cristoenyo'da e'kika'ta' ijjeretpaki. ¹⁴Apag Dios kenda o'pakika'nig kenyo'da huakka' e'kika'ta' ijpaki. Jesucristotaj yoknopoe'epo ijnigpeika'po Diosa huadak be'toene kenpa'ti Cristo Dioste be'tohua'apone.

¹⁵Opudpi' aya'da daka' Jesucristotaj moknopounhuahua'depo konig do ijikame'nig yokkahuuddey Cristoenyo'da ijpakpo ijikay ken konig yan'pakpo yag'kikati'. Nogded e'nopoe'nayo kanopoe'po Diosa mo'nopoe'a'apone. ¹⁶Ken konigda moknopoe'depo dakhuapa yag'kadhuahuikati'.

¹⁷Do'taj mentiahuayika'po konig daka' ijikay kenpa'ti konigti yag'kikati'. Kenpa'ti nogomey oro'taj on'tiahuaypo huadakda ogkika'. Kenomeytakon yan'batiahuaypo konigti yag'kikati', egomey pogomey.

¹⁸Huakka'mona Cristoen huaknopoe'eri ijje'y ea'ada huadakda kikahue' o'ne. Konig Cristo cruzte mo'nigbuey'uyate oknopoe'hue' huag'eri ogkika'

kenomeyakon konigti ogkika'. Kenda a'nenda kirigayo' o'nona'ikame'ne. Onte'ti suhue'nada ijje'po o'nona'ne. ¹⁹Kene'huaya' huame'noete Diosa castiga o'magka'apo, ehue'da o'neapo. Diostaj pakhue' o'nepo kenpa'da aypo huamai'huepi' o'deretpakika'. Nama'da ogkika'po huadakda ijkay e'nopoe'da bira'dik o'ne. Kenpa'ti katetapi' on'tiahuayika'nig on'eretpakika'. ²⁰Oro'omeynayo kurudyo huag'eri o'ene. Oro'en Jesucristo Huairi, oro'en huamanopo'yarea'eri oro'taj mo'nigtiakaponok o'nigika'ne.

²¹Oro'omeyen pai'da huaso'taj o'maso'toe'po huabosoa' mogka'apone. Konig Cristoen 'urua'nanada huaso' konigti mogka'apone. Konig Cristo teynanada o'epo aya'tada o'mato'epo, ken konig teyda o'epo huabosoa' mogka'apone.

Jesús Huairitaj yanoknopoe'epo kirigayo' yan'durugpakika'.

4 ¹Konigepo Jesús Huairitaj daka'da yanoknopoika'po batikhue'da yanoknopoika', huadi'da egomey pogomey. Jesústaj daka' mo'nigpeika'nok durugda ijje'po konig do'hued gana huaka'eri mo'ene. Opudomeytaj huakka'da ijpakpo e'tiahuayta' ijpaki, huadi'da egomey pogomey.

²Evodia kenpa'ti Síntique huaknopoe'eri huaidpo mo'енок yan'no'poe'epo konigti yan'no'pika', ijjay. ³O'nakon hueretda huaknopoe'eri huama'buy o'manmadikika'uy, inomey botta' ettone'taj kan'no'poe'epo yabatihuapok. Kenomey doere Clementeere nogomeyere huadak hua'a on'manbatia'pakika'uy. Kenomeyen huadik Diosen huanoehhuahuika' beroba'te Diosa o'timadoya'depo Diosere on'noehhuahuika'apo.

⁴Jesús Huairitaj yanoknopoe'epo kirigayo' yan'durugpakika'. Onte'ti ijjay. ⁵Jesús Huairi o'tiakdeaponok opud huadakda o'nepo huayahuaya bahuadiayhue' huag'eri o'ne aya'ada kan'no'poe'epo.

⁶Katetapi' mepukehue' ya'nepo Diostaj yan'tiona'pakika'. Menpa' egkapi' yan'tiona'pakpo dakiti yada'ika'. Katepi' bopakpo yan'tiona'pakika'. ⁷Diosa 'urua'nada mo'nopo'noeya'apone. Oro'omeynayo huata'da nopo'noeyahue'dik o'ene. Jesucristotaj moknopo'nok Diosa daka' mo'nopo'noeya'ika'apone.

Katepi' huadakda e'huage', katepi' 'uruda e'kika' yan'nopoika'.

⁸Kene'huaya' o'nona'ne egomey, pogomey, buttida hua'a, buttida e'nopoeyo'da yan'nopoika'po, huadakda huakika' yan'nopoika'po, nogomeytaj butukdikyo' yamaknopoika'po, 'uru'nopoyo' e'kika' yan'nopoika'po, di' e'maika' yan'nopoika'po, katetapi' huadakda o'e on'batia'pakika'nig yan'nopoikati'.

⁹Opu domeytaj ijmanmadikadhuahuika'uy daka' on'peonhuahuika'uyne kenda yag'kikati'. Kenpa'ti aya'da ijkika'uy nignig bo'tiahuayonhuahuia'uy, kenda yag'kikati'. Ken konig bo'kika'po Apag Dios huamanopo'noeya'eri opudere mo'ika'apone.

Pablotehuapa' huakupe Diostaj on'yokika'uyate Filipos huaknopo'eria.

¹⁰Do'taj onte'ti okkahuehue' o'nika'nok Jesús Huairitaj huakka' ijdurugpaki. Do'taj e'tihuapokta' e'pakada kahue'dik moe'uyne. ¹¹Pai'da ijje'y ahue' ijikay. Konig ijika'po katepi' toehue' ee'pi' kenda Diosa o'paknig ijnopo'epo durugda ijikay. ¹²Nogok pai'da ijje'uy. A'nenda huakka' ijto'e'uy. Pai'da ijje'po durugda e'dik ijje'y ijnopo'edey oyda kenpa'ti huakka'da ijto'epo durugda e'dik ijje'y ijnopo'edey oyda. ¹³Jesucristo be'teypaka'nok katepi' Diosa o'pak kenda ka'dik ijje'y. ¹⁴Kenpa'

ea'pi' do pai'da e'nopo'ete on'tinepahui'po on'tihuapokuyne. Huadaka'da bo'ka'uyne ijnopoey.

¹⁵Opu denbayo huaboa'da Jesucristoen huadak hua'a e'manbatia'pakonhuahua'te Macedonia huadaribaya' e'huade'te opud Filipenses huaknopo'eriayo'da huakupe on'yokuyne. Huadak hua'a mo'pe'edepo durugda mo'epo on'yokuyne. ¹⁶Kenpa'ti Tesalónica huakka' jakyo ee'te huahued ee'te do'taj a'tihuapokya'po nogok nogok huakupe on'nigta'monika'uyne.

¹⁷Huakupe do'tehuapa' Diostaj bo'yokika'nignayo sue'da ijipaki. Do'tehuapa' bo'yokpo Diostaj huakka' mo'durugpaka'nok Diosa 'urunanada mo'nigkadhuahuika'apone. Kenda huakka' ijipaki. ¹⁸Epa'frodito opuden huakupe me'nigtotiakme'ne. Dakhuapa kenpa'ti nogitida ijbademey. Huakka'da ijtoey. Kenda do'taj on'yokme'ne konig Diostaj e'yok 'uru'huieonigda durugda o'bae'. ¹⁹Dios Jesucristoere huakka'nanada on'to'epo di'nanada mo'epo opudomeytaj daka' tihuapokdik mo'ene. Katetapi' pai'da ee'nayo Diosa bo'yokapone. ²⁰Apag Dios 'urua'nanada o'unhuahuika', 'Urua'nanada Dios, mon'tiona'pakika'.

Nogiti kene'huaya' Pabla huaknopo'eritaj o'madikta'mona'po o'manigmadoya'uyate.

²¹Aya' Jesucristoen huabaktie'ea'eritaj yan'madikta'mona'. Ken huama'buy doere o'nepo mo'dikta'mona'ne. ²²Aya'da Jesucristotaj huaknopo'eria mo'dikta'mona'ne. Roma huairien jakyo huaknopo'eriakon huakka' on'pakpo mo'dikta'mona'ne.

²³Jesucristo oro'omeyen Huairia opudomeytaj mo'tinepahui'po bo'tihuapokike'. Kenpa' ijtiona'pakikay, do Pablo.

COLOSENSES

Pabloa Colosas huakka' jak huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uyate.

**Pabloa Colosas huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate.**

1 ¹Do Pablo ijjej. Jesucristoen huadak hua'a kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Huama'buy Timoteoere o'epo ²Cristoen huaknopoe'eri huama'buy mo'ene. Diosensi'po mo'ene. Huakka' jak Colosasyo mo'ika'ne. Do Pabloa on'nigmadoya'ne. Opudomeytaj Apag Diosa kamatinepahuie'po di' kamae' kamanopo'noeye'.

**Pabloa huaknopoe'eritaj
o'mationa'pakika'uyate.**

³⁻⁵Jesucristotaj daka' moknopojika'po mo'nigpejika'po aya' nog Jesustaj huaknopoe'erimeytaj di' mo'maika'ne. Kenpa'ti kurudyo Diosere durugnanada o'unhuahuika'apoy mo'nopopepo mo'nigjika'. Kenda on'tipepedepo o'tiona'pakpo Apag Diostaj Jesucristoen Apagtaj dakiti ona'ikay. Jesucristoen huadak hua'a, buttida hua'a Diosere durugda huanoeanhuahuika' hua'a mo'peedepo Diosere durugnanada o'unhuahuika'apoy mo'nopojika'ne. ⁶Nogbayo nogbayo huabada meyopi' aratbut o'nika'nig Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'paknok huakka'amon huaboa'da o'noknopopepo on'nopo'korea'po Diostaj on'nigpejika'. Kenpa'ti buttida hua'a Dios di'nanada

mo'epo mo'tinepahui'po konigti opudomeya mo'peedepo buttida hua'a o'e mo'nopopepo mo'nigpejika'uyne.

⁷Jesucristoen huadak hua'a Epafrasa opudomey Colosenses aratbuttaj monmadika'uyne. Ke'na oro'ere Cristoen huadak hua'a o'manmadikanhuamey. Oro' o'pakuynok opudomeytaj daka' monmadikika'uy. ⁸Opudomeytaj Diosen Nokirega mo'nopo'tojika'nok di' mo'maika'ne. Kenda Epafrasa oro'taj monbatia'pakme'ne.

^{9,10}Jesús Huairitaj moknopopepo kenpa'ti nog huaknopoe'eritaj di' mo'maika'. Kenme'noete kenda on'tipepedepo huaboa'da opudomeytaj on'nigtiona'pakika'po, konig Dios Huairien Huasi'po 'urua'da o'kika'uyate opudomey konigti yag'kikati' kenpa'ti konig Diosa o'paknig nogiti nogiti yag'kikati', kenpa'ti nog aratbut pai'dapi' ene'nayo yan'bayokikati', yan'tihuapokikati' kenpa'ti nogiti nogiti Diostaj yanoknopoe'. Kenda Diosa o'paknig opudomeytaj Diosa kamanopoe'. Kenda on'nigtiona'pakika'ne. Kenpa'ti huadak dakhueapi' e'ka' kan'nopoe' kenpa'ti 'urua'da kan'noepenke' Diosen Nokirega opudtaj kabatihuapokike'. Kenpa' on'nigtiona'pakika'ne. ¹¹Dios 'urua'da o'epo konig huakjey o'epo teyananada o'epo opudennopo'taj mo'manopo'teypakike' teyananada

mo'maike'. Kenpa' opudomeytaj on'tiona'pakika'ne. Ken e'manopo'teypakde'te aratbut opudomeytaj dakhuea' egka'te pai'da e'nopo'eada batikhue'ada moknopoe'po huadiayhue'ada durugda mo'ika'apone. On'tiona'pakika'ne. ¹²Kenpa'ti Apag Diostaj dakiti ka'nona'ike' on'tiona'pakika'ne. Oro'omey huakjeyyo Diosere nog huaknopoe'eriene a'noeahuahuikaya'po oro'en dakhuea' e'ka' Apag Diosa bokkahuea'uyne kenpa'ti oro'taj dakhuea' e'ka' mo'manopo'yarea'uyne. Konigepo, dakiti Dios, ona'ika'dik o'ene. ¹³Oro'omey Diostaj nigpeehue' o'ika'uyne. Konig huanaba' o'epo toto' huairitaj o'nigpeika'uyne. Konig sikkiregyo o'noika'po, oroad dakhuea' e'kika' batikahue'dik o'ika'uyne. Apag Diosa bo'tihuapokuynok dakhuea' e'ka' o'mabatikuyne. Diosa huasi'potaj di'nanada o'ika'po oro'omeytakon ke'nseni'po bo'yahuea'dene. ¹⁴Jesús Diosen Huasi'poa mo'nigbuey'uyyo oro'omeytaj e'manopo'koreade'te oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'po mo'nopo'yarea'uyne.

Opudomey Diostaj nigpeehue' o'ika'po dakhuea'da o'kika'po konig Diosen taka' o'ika'uyne. Cristoa mo'nigbuey'uyyo Diostaj mo'manopo'noeya'uyne.

¹⁵Apag Diostaj tiahua'yhue'dik o'ene. Diosen Huasi'po Jesucristo Diosonigti' o'epo o'tiakuyyo Dios konig o'enis oro'taj mo'manopo'ea'uyne. Diosen Huasi'po Cristo Diosere huakkuruda o'noika'uyate. Aya'da o'tiahua'yika'nig konig huadari, huadariyo huag'eri, siokpo, niokpo, puug, aratbut, aya'da huag'eri kahued Cristo o'noika'uyate. Cristo huakkuruda o'ika'uyate. ¹⁶Dios o'paknok Diosen Huasi'poa aya'da o'ka'uyate. Katepi' o'ika'nig kurudyo aya'da o'ka'uyate.

Katepi' huadariyo aya'da o'ka'uyate. Katepi' tiahua'yidik o'ika'nig aya'da o'ka'uyate. Kenpa'ti aya'da katepi' tiahua'yhue'dik o'ika'nig o'ka'uyate. Diosen Huasi'poa kurudyo nokireg huairi huag'diktaj o'ka'uyate. Diosen huata'moneri huairi huag'diktakon o'ka'uyate. Huata'da o'nigka'uyate. ¹⁷Indari, kurudyo huag'erikon katepi' ehued ee'ted Cristonayo o'noe'ika'uyate. Aya'da katepi' kahued ee'ted kennayo o'noe'ika'uyate. Ke'na teynananada o'epo aya'da o'mato'ika'nok aya'da o'maunhuahuika'apo. ¹⁸Aya' huaknopoe'erien huairi Cristo o'ene. Huaknopoe'eria Cristotaj on'nigpeika', Cristoa aya'tada o'manoea'ika'. Cristo huakkuruda kubarakya' o'noyhuaduyate. Huakkurueri o'epo aya'enda huairi o'ene. ¹⁹Konig Dios o'enis Diosa o'pakpo konigti Cristo o'ene. Cristo konig Dios o'ene. ²⁰Diosa aya'tada kamanoe'ye'po cruzte Cristo o'buey'uy. Huadariyo huag'eritaj kenpa'ti kurudyo huag'eritaj aya'tada Diosa e'manoeya'ta' o'pakpo, Cristo cruzte o'buey'uy.

²¹Opudomey a'nenda nog aratbutda Diosen ehue' mo'ika'uyne. Konig Diosen taka' mo'epo Diostaj nigpeikahue' mo'epo dakhuea' bo'kika'uyunig'a oynayo Diosa opudtaj mo'manopo'noeya'dene. Oy Diosen huadi' mo'ika'ne. ²²Cristo huaso'ada pai'da o'nopo'epo mo'nigbuey'uy Diostaj mo'manopo'noeya'uyne. Daknopo'da kenpa'da Dioseno'da mo'ika'po kentayo'da mo'nigpeika'ne. Konig dakhuea' da ahue' mo'enis, "Dakhuea' ogka'." Huaahue'dik mo'eapet. Ken konig opudomeytaj Diostaj kabayoke'po Cristo pai'da mo'nignopo'epo mo'nigbuey'uyne. ²³Konigepo daka' Jesucristotaj yanoknopoeonhuahuika'.

Oknopoe'batikhue'ada yanoknopoeonhuahuika'. Oro'en

dakhuea' e'ka'taj Cristo mo'nigbuey'uyne. Oro'taj a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyne kenpa'ti kenere mo'noeonhuahuika'apo. Kenda mo'peedeika'nig, moknopoeonhuahuika'po batikhue' yane', "Oro'en dakhuea' e'ka'taj Cristo mo'nigbuey'uyne. Oro'taj a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyne kenpa'ti kenere mo'noeonhuahuika'apo." Aya' huadariyo huag'eri aratbuttaj on'manbatia'pakuyate. Doa Pabloakon konigti ijmanbatia'pakikay.

**Cristoen huaknopoe'eritaj
yamanmadikikati'. Diosa Pablotaj
ona'uyate.**

²⁴Oy durugda ijje^o opudomey^{te}huapa' pai'da on'nignopo'ene. Aya' Cristoen huaknopoe'eritaj Cristo pai'da o'manignopo'e'uy. Opud huaknopoe'eritehuapa' Jesucristoen aya' a'dakeaya'po do'huakon huaso'da pai'da on'nignopo'unhuahuika'ne. Aya' huaknopoe'erimey Cristoen huaso' konigti o'ne. ²⁵Opudtehuapa' nog huaknopoe'eritere aya'da Diosen hua'a kamanmadikadhuahue'po Diosa me'ta'mona'uyne. ^{26,27}Opud judio ehue' huag'eritaj 'urunanada o'magkika'po Cristoen Nokirega mo'nopo'toika'. Diosere durugnanada mo'noeonhuahuika'apo Diosa mo'nopoea'dene. A'nennada kenda ijka'apoy Dios e'nopoika'ada judio aratbuttaj manopoeahue' o'ika'uyate. Judio ehue' huag'eritaj 'urunanada ijmagka'apoy manopoeahue' o'ika'uyate. Oynayo ke'nen huaknopoe'eritaj o'manopoea'de.

²⁸Aya' huaknopoe'eri Cristotaj daka' kanoknopoi^{ke}' kenpa'ti Cristotaj daka' kan'nigpei^{ke}', konig huaknopoe'eri nogiti nogiti kanoknopoi^{ke}'po Cristoen huadak hua'a o'manmadikikay. "Diostaj

yan'pee'." "Diostaj yan'nigpee'." "Diostaj yan'nopo'korea'." Aya'tada o'maboroayikay. Daka' kan'no^{po}enke'po aya'tada daka' o'manmadikikay. ²⁹Kenda diga'da ijkikay. Teyda ijkikay. Kenda kakike'po Diosa be'teypakika'ne.

2¹Opudomeya Laodiceameya nogomey^{akon} do'taj tiahuahued o'nene. Opudomey^{taj} kenomey huaknopoe'eritere huakka'da ijme^{pu}'ke'ika'po on'nig^{tiona}'pakika'ne. ²Opudomey nogiti nogiti Diostaj yan'pakika'apet kenpa'ti huayahuaya di'da yan'maika'apet, Cristotaj huakka'da yanoknopoi^{ka}'apet. Cristotaj moknopoe^{po} Diostaj daka'da yanokno^{po}enka'apet. Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe' Diosa o'ireganhuahuika'uy^{nig} kendakon kanoknopoe'po, do'hua diga' on'tiona'pakika'ne. ³Cristo Diosen aya'da o'nopoika'. Cristotaj daka' eknopoe'nayo 'urua'da e'ka' mo'nopoika'apone kenpa'ti huakka'nada mo'nopo^{en}kika'apone. Cristo Diostere mokno^{po}enka'apone. ⁴Nog aratbuta 'urua'da e'manmadika'te engaña ogkahue'dik ya'neapet. Kenda opudomey^{taj} o'nona'ne. ⁵Opudenbayo opudere ehue' e'eda opudomey^{taj} huakka'da ijpaki. Opudomey Cristotaj daka' moknopoi^{ka}'nok kenpa'ti oknopoe^{batikhue}' mo'ika'nok do'a durugda ijjikay.

⁶Huairi Jesucristotaj konig huaboa'da moknopoe^{de}'uy^{nig} kenpa'ti huaboa'da durugda mo'nopo'korea'de'uy^{nig} konigti daka' yanoknopoi^{ka}'po yan'nigpei^{ka}'. ⁷Konig huemey hua'ihuit sorokyo o'epo o'kere^{kp}o o'meybia'po, teyda o'epo. Konigti kenpa'da Cristoen yan'pakika'po daka' yanoknopoi^{ka}'po, nogiti nogiti yanoknopoi^{ka}'. Cristotaj a'nenda monmadika'onhuahuika'uy^{nig}taj nogiti nogiti yanoknopoi^{ka}'po Diostaj dakiti ya'nonikati'.

**Cristotaj oknopognok Cristotere Diosa
mo'noeahuahuika'ne.**

⁸Keyoj o'nona'ne. Opu domeyere nama'da huamanmadika'eri o'nepo engaña egkata' on'pakpo konig aratbutada nama'da on'nopojka'nig opudomeytaj enmadikata' bo'tipakne. Daka' Cristotayo'da yanoknopogpo kenomeytanayo manigpeehue' yanikati'. Konig adhuae'pane' ogkika'uyatenig kenpa'ti on'nopojkuyatenig nama'da monmadikapetnig manigpeehue' yanikati'. Kenda Cristo o'manmadika'uyatenig ken konig onmadikahue' mo'epet.

⁹Aya'tehuapa'da Dios o'e konigti Cristodation o'e. ¹⁰Opu domey Cristotaj moknopogpo Diosen Nokirega mo'nopo'togepo, opudomeytaj mo'noea'ika'ne. Cristo aya' huairien huairi o'e. Cristoa aya'tada kuruderi huairitaj mata'mona'dik o'maika'. Aya'ada Cristotaj nigpejka'dik o'nika'. ¹¹Judío huabokerektaj on'si'dakoktegika'po. Opu domeynayo Cristotayo'da moknopogpo Diosensi'po hueretda mo'ene. Konig bo'eretpakika'po dakhuea' e'kikameada onte'ti kikahue' mo'ene. ¹²Kenpa'ti Jesucristo e'bueyde'te egkubarakka'uytada Diosa teyda o'epo o'noyhuada'uyate. Opu domey kenda moknopogpo bautiza mogka'po konigti Cristoere e'kubarakka'nig Cristoere Diosa mo'nopo'noea'uyne. ¹³A'nen Diostaj okjehued mo'epo dakhuea'da bo'kika'po Diostaj nigpeehue' mo'jka'uy. Huabokereksi'dak okteghue' huae'eri mo'epo Diosensi'po ehue' mo'uyne. Diostaj oknopoghue'da mo'uyne. Oynayo aya' dakhuea' bo'ka'uyatenigtaj Diosa bokkahuea'depo Cristoere mo'noeahuahuika'ne. ¹⁴Diosen hua'a Moisésa o'manigmadoya'uyate. Opu domey kenda nigpeehue'ada

dakhuea' bo'kika'uyne. Moisésenba'taj nigpeehue' huae'eritaj castiga magka'dik o'e. Oro'omeya dakhuea' o'kika'nok Cristotaj hueypa cruzte mo'nigbeta'uyne siropia mo'nigbeta'uynok mo'bakkahuea'uyne. ¹⁵Aratbuta en'tiahuaya'te Cristo cruzte o'bueydepo toto' huairitaj okbiraepo o'teyhue'paka'uyatenok. Konigepo oro'omey huaknopog'eri dakhuea' ogka' toto' huairia onte'ti huaahue'dik mo'epone.

**Kenda Cristo kurudyo o'pakika'nigtaj
yan'pakpo yag'kika'.**

¹⁶Oynayo Cristotaj moknopogpo "Ken ayo mo'bape'po pehue'dik mo'ene." Be'api' ena'nayo manigpeehue' yanikati'. "Ken huamai' mayhue'dik mo'ne." Be'api' ena'nayo manigpeehue' yanikati'. Huabayok judío en Diostaj e'durugpak fiestate huahue' ee'nayo, huabo puug judío en Diostaj e'durugpak fiestate huahue' ee'nayo judío en Diostaj e'durugpak okmapie'ahuaddik fiestate huahue' ee'nayo "Hua'dik mo'ne." Be'api' e'na'nayo manigpeehue' yanikati'. ¹⁷Kenda fiestate aypote huamai'takon judío a on'mana'ika'po ogkika'uyning'a Cristo cruzte e'bueyde'te onte'ti kikahue'dik mo'ene. Cristo en hueretda hua'a o'enek Cristotayo'da yan'nigpejkat'. ¹⁸Hua'ikudate yan'huadpo Diosen huata'moneritaj tiona'pakdik yanikati'. Sue'ada nama'da huamanmadika'eria on'mana'nig'a tiahuyhuedada nama'da on'nopogpo on'mana'nig'a. "Kenda o'nona'nig nigpeehue' ee'nayo nama'da boka'. Diosensi'po ehue' mo'ene." Kenomeya ena'nayo peehue'dik yanikati'. Konig aratbut Diostaj oknopoghue' huae'eri o'nepo nama'da on'nopojka'po. Huadakda ijjey, huadaknada ijikay nama'da on'nopojka'po. ¹⁹Cristotaj daka' oknopoghue' o'nika'. Cristo konig

huaknopōē'erien huanopo' o'ē.
 Huaknopōē'eri konig Cristoen huaso' o'ne.
 Huaknopōē'erinayo Cristotayo'da
 on'nigpejka'. Nama'da huaa'eri Cristotaj
 nigpeehue' o'nika'. Oro'omey
 huaknopōē'eri konig Cristoen huaso'
 o'ene. Konig nogso'tida o'epo nogiti nogiti
 moknopōēa'ne Cristoa. Nogiti nogiti
 o'nigpejka'ne. Kenpa'ti konig nogso'tida
 konigti Cristotaj moknopōēa'ne Diosa.

²⁰Cristoa oro'omeytaj
 mo'nigbuey'uyatenok opudomey
 a'nopo'yareaya'po moknopōēdepo konig
 Cristoere mo'bueydepo konig oknopōēhue'
 huāē'eria nama'da on'nopoika'nig onte'ti
 nopōēhue' yanikati'. Konig oknopōēhue'
 huāē'eria nama'da on'nopōepo
 on'mana'ika'nig manigpeehue' yanika'.
 A'nopo'yareaya'po kenda peehue'dik
 yane'. Konig oknopōēhue' huāē'eriomey
 nogen e'manmadika' ogkika' kenda kahue'
 yanika'. ²¹"In nejhue' yanikati'." "Ken
 tope pahue' yanikati'." "Kentaj huaba'api'
 toēahue' yanika'." Ken konig
 on'mana'ika'nig manigpeehue'dik
 yanikati'. ²²Nejhue'dik, pahue'dik,
 bapadhue'dik huabokerekayo'da
 on'mana'ika'nig kenda on'mana'ika'nig
 ehue' o'ēapo. ²³Kenda on'manika'nig
 'urua'da e'nopōē'onig aratbuta nama'da
 on'nopōepo. Aratbuta on'manigpejka'po
 nama'da hua'ikudate onhuadpo Diosen
 huata'moneritaj on'tiona'pakika'po, Diostaj
 on'tiona'pakika'po, sue'da ijje'y huairihue'
 ijje'y nama'da on'nopoika'po, kenpa'ti
 nama'da Diosta' pai'da on'nopo'epo. Kenda
 ogkika'po huadakda o'ey aratbuta
 nama'da on'nopōepo kenpa'da dakhuea'
 e'ka'ta' on'eretpakika'. Kenda huabokereka
 nama'da on'mana'ika'nig kenpa'ti nama'da
 on'kika'nig'a dakhuea' bo'kika'nigtaj
 batikhue'dik o'nika'.

3 ¹Ken, Cristo e'bueytada kubarakya'
 Diosa o'noyhuada'po onte'ti
 o'noea'uyate. Cristoere Diosa

opudomeytaj mo'noea'uyne. Konig
 Diosen 'urunanada huaknopōē'eri
 mo'noea'uyne. Konigepo kenda Cristo
 kurudya' o'pakika'nig mon'pakpo
 mogkika'. Cristo kurudyo Diosere
 teyananada 'urunanada o'ika'nok
 ke'nenyo'da moderetpakika'. ²Kurudyo
 Dios o'noika'po Cristoere o'noika'. Kenda
 Cristo o'paknig konigti mon'pakika'.
 Konig Cristo o'epo o'kika'nig
 mon'nopoika'. Katepi' indariyo o'ika'nig
 kenpa'ti katepi' aratbuta ogkika'nig
 nopōikahue' mo'nika'. ³Cristo oro'omeytaj
 mo'nigbuey'uyate oro'omeya
 o'nopōēdepo konig aratbut kubarakya'
 katetapi' onte'ti dakhuea' kahue' o'nenig,
 oro'omeyakon onte'ti dakhuea' kahue'
 mo'nika'. Oy huabo'a'da oknopōepo
 Cristoere Diosyo o'noika'ne. Diosa daka'
 mo'nopo'tōenok Cristoere
 o'noeonhuahuika'apone. ⁴Ken Cristo
 oro'en huamanoeanhuahuika'eri o'ē.
 Ke'na onte'ti kurudya' e'tiakte kenoka'
 oro'omey huaknopōē'eri Cristoere
 'urunanada o'eonhuahuika'apone.

**A'nenda Cristotaj oknopōēhued mo'epo
 dakhuea'da bo'kikame'nig'a. Oynayo
 Cristotaj moknopōēdepo huadakda
 yag'kika'. Diosenyo'da yag'kika'.**

⁵Katepi' dakhuea'da e'ka'ta' e'paknayo
 Jesucristotaj yoknopōepo Cristoere
 do'huedso' o'bueyde, do'hued e'nopōē'
 o'bueyde, onte'ti dakhuea' kahuea'dik
 ijje'y, yan'nopoikati'. Ken konig
 mo'nopōepo, nogen huatoē'taj bakdejhue'
 yanika'. Huabokerek nogtaj nogtaj
 ettone'taj bakdejhue' yanika'. Ettone'
 nogtaj nogtaj huabokereka' bakdejhue'
 yanikati'. Katepi' dakhuea'da konig
 oro'ensō' o'pakika', onte'ti pakhue'
 yanika' kenpa'ti kahue' yanika'. Kenpa'ti
 katetapi' e'tamaeta' eretpakhue' yanikati'.
 Katetapi' e'eretpaknayo konig e'ketka'
 diostaj e'pak o'ē. Dakhue'da o'ē. ⁶Aratbut

ken konig dakhuea'da ogkika'po Diostaj nigpeehue' o'nika'nok Diosa diga'nada castiga o'magka'apo. ⁷Kenda dakhuea'da ogkika'nig opudomeya bo'kika'uynig'a konig Cristotaj oknopoehued mo'epo bo'kika'uynig'a. ⁸Oy Cristoere mo'noedepo aya' in konig onte'ti kahue' yanika': Nogomeytaj bahuadiyahue' yanika'. Maboyhue' yanika'. Mahui'jahue' yanika'. Batidi'kehue' yanika'. Dakhuea'da bahuaa'pakhue' yanika'. ⁹Huayahuaya da bahuaahue' yanika'. A'nenda Cristotaj oknopoehued mo'epo nama'da mo'nopoika'po dakhuea'da bo'kika'uyate. Oynayo Cristotaj moknopodepo onte'ti konigti dakhuea' kikhue' mo'ika'ne. ¹⁰Oy konig huabonopo' mo'edepo konig Diosa o'nopoika'nig huaboa'da mo'nopoika'po. Konig Diosa o'paknig nogiti nogiti bo'pakpo mo'nopoika'ne. Diosa aratbuttaj huamatime'a'eri o'енок nogiti nogiti daka' moknopoeapone. ¹¹Ken konig Cristoere o'noepo huaboa'da o'nopepo ken konig huaboa'da o'kikay, "Judío ehue' ijjej." Ahue' o'ene. "Do'huedsi'dak okteg'uy." Ahue' o'ene. "Do'huedsi'dak okteghue' o'uy." Ahue' o'ene. "Nog aratbut ijjej." Ahue' o'ene. "Esoeri ijjej." Ahue' o'ene. "Huanaba' ijjej." Ahue' o'ene. "Huanaba' ehue' ijjej." Ahue' o'ene. "Kenyo'da Cristoen ijjej. Kenyo'da Cristotaj ijpacki. Kenyo'da Cristotaj e'nigpeika'ta' ijpacki." Kenda aya'ada a'dik o'ene.

¹²Diosa opudomeytaj di' mo'epo mo'baktie'ea'uynok Dioseno'da mo'ene. Konigepo aya'tada yan'matinepahuika'po. Daknopo'da huadaka'da yan'manigkika'. Donayo huairi ehue' ijjej, yan'nopoika'. Nogomeytaj daka' yan'manigpeika'. Nogomeya dakhuea' egka'nayo bahuadiyahue' yanika'. ¹³Nogomeytaj dig mahuanopoehue' yanika'. Noga dakhuea' egka'nayo kentaj yan'bakkahuea'po

huadiyahue' yanika'. Konig Cristo Huairi oro'taj bokkahuea'uynig konigti nogomeytaj yan'bakkahuea'ika'.

¹⁴Huakka' di' yan'maika'. Huayahuaya di' yan'maika'. Kenda Diosa huakka' o'pak. Di'nada e'maika'nayo konig onpapayo' mo'ika'po konigti Diostaj bo'pakika'po aya'da 'urunanada bo'kika'apone.

¹⁵Opudomeyennopo'taj Diosa kamanopo'noeye'. Kenda Diosa o'pak. Aya'ada konigti yan'nopoika'. Konigti yan'pakika'. Konigti yag'kikati'. Ken konig nogso'tida ka'ne'po Diosa mo'baktie'ea'uynye. Kenpa'ti Diostaj dakiti ya'nonika'.

¹⁶Aya'da Cristo o'manmadika'uyatenigtaj yan'nopoika'po, huanopoya'da yan'diktoikati'. Kenda nogtaj nogtaj yan'manmadikika'. Kenpa'ti Cristoen e'manmadika'taj yan'nigpeika'. Nogomeyere huayahuaya yan'manikati'. Diosen e'manmadika' urua'da yan'nopoepo huayahuaya yan'mandikika'. Diostaj dakiti mona'po daknopo'da Diostaj yan'batadi'kea'ika'. Huanopoya'da dakiti ya'nona'po yan'batadi'kea'ikati'. Dios Jesucristoere 'urua'da mo'toika'ne yan'batadi'kika'. ¹⁷Katepi' bo'kika'nig katia'pi' boa' kenda Huairi Jesús o'pakika'nig yadika'po yag'kika'. Jesústaj moknopoe'po Diostaj dakitia' yan'tiona'pakikati'.

Konig Cristoen huaknopoe'eria huayahuaya Cristotaj 'urua'da nigka'dik o'ne.

¹⁸Ettone'a Jesús Huairitaj eknopoe'nayo Huairi Jesús en mo'epo, Jesús o'pakika'nigda opuden huatoe'taj yan'nigpeika'. ¹⁹Huabokereka opuden huatoe'taj di'da yanika'. Huatoe'taj huadiyahue' yanika'. Kenpa'ti huiyoka'da onahue' yanika'. ²⁰Apag Diosa o'paknok huasi'poa opudomeyen huaojtaj huayetere yan'manigpeika'. Huaojtaj huayetere e'nigpeika'nayo Diosa durugda

o'ika'apo. ²¹Huaoa huasi'potaj diga'da barakhue' yanika'. Huasi'potaj diga'da e'bitbitnayo huasi'po pai'da ya'neapetpi'. Onte'ti daka' nigpeehue' ya'neapetpi'. ²²Opudomey huanaba' mo'epo opuden huairitaj yan'nigpeika'. Huairia e'tiahuayteyo'da daka' nigpeehue' yane'. Huairia e'tiahuayte kenpa'ti huairia tiahuhue' ee'tepi' daka' yan'nigpeika'. 'Urunopo'da Diostaj daka' yanoknopopeo daka' yan'nigpeika'. ²³Katepi' bo'kika'nig daka' yag'kika'. Jesústehuapa' ijkay yan'nopopeo 'uruana'pada yag'kika'. Huabokerektayo'da ijanigkay noppeehue' yanika'. ²⁴Cristo opuden Huairi o'enek kentayo'da yan'nigpeika'. Diosen Huasi'poere mo'noeonhuahuika'apo. Kenda mo'nopone. ²⁵Be'api' dakhuea' egka'nayo pai'da on'nope'epo. Be'api' huairi huanaba'pi' dakhuea' egka'nayo Diosa castiga diga'da ya'magka'apet.

4 ¹Huairia huanaba'taj mo'matojika'po daka' yan'matojika'. Dakhuapa yan'bayokika'. Huairi mo'tajika'nok okkahuehue' yanika'.

²Kirigayo' yan'tiona'pakika'. Tayhue'ada daka' yan'tiona'pakika'. Dakiti Dios, yan'tiona'pakika'. ³Kenpa'ti oro'taj motiona'pakika'. Cristoen huadak hua'a a'nenda Diosa soatayo' e'nopopeada manoppeahue' o'uyate. Oy Cristoen huadak hua'a oro'a e'manbatia'pakta' o'paki. Oroa kan'manbatia'pake'po Jesús Huairia oro'taj bo'tihuapokike'po yan'tiona'pakika'. Cristoen huadak hua'a ijanbatia'pakikame'nok huabakudaj jakyo mekgudame'ne. Huabakudaj jakyo ijjej. ⁴Pabloa Cristoen huadak hua'a aratbuttaj 'uruada kamanoppea'ike'po do'taj men'tiona'pakikati'.

⁵Daka' yan'nopejika'po yag'kika'. Ken oknoppeehue' huag'eri opudomeyere o'nika'po opudomeytaj bo'tiahuayika'nok daka' yan'nopopeo yag'kikati'.

Nogomeytaj kirigayo' yan'mantihuapokika'. ⁶'Urua'da yan'batia'pakika'. Nogomeytaj a'batihuapokya'po huadakda yan'batia'pakika'. Daka' yan'nopopeo dakteynopoda nogomeytaj daka' yan'manbatia'pakatokika'.

Saludos on'manigdikta'mona'uyate.

⁷Tíquico oro'omeyen huadi'da huama'buy o'e. Do'taj daka' be'tihuapokika'uyne. Doere Jesús Huairitaj o'nigpeika'uy. Do konig o'ea' montia'pakapone. ⁸Konigepo Tíquicotaj opudomeytaj on'nigta'mona'ne. Konig o'ea' do'taj be'huae'po kenpa'ti nogiti nogiti Cristotaj kanoknoppe'po on'nigta'mona'ne. ⁹Kenere Onésimoeretaj on'nigta'mona'ne. Onésimo oro'omeyen huama'buytion o'e. Di'da mo'taene. Diostayo'da o'nigpeika'. Opudomeyen aratbut o'e. Ke'na Tíquicoere monbatia'pakapone. Iyoda aya'da huaknoppe'eria ogkika'nig kenda opudomeytaj monbatia'pakapone.

¹⁰Aristarco doere huabakudaj jakyo o'epo, opudomeytaj saludos mo'nigdikta'mona'ne. Marcosakon saludos mo'nigdikta'mona'ne. Marcos Bernabéen huama'buy o'e. Marcos huadaktion huaknoppe'eri o'enek kenpa'ti opudomeyte ehua'te daka' yadeti'. ¹¹Kenpa'ti Jesús Justoa saludos mo'nigdikta'mona'ne. Aristarco Marcosere Jesús Justoere judío huaknoppe'eri o'ne. Kenomeyyo'da judío huaknoppe'eri doerea on'manmadikika'po, "Yan'nopo'korea'po Jesucristo Huairitaj yan'noknoppeo yan'nigpeika'." Doerea on'mana'ika'nok do'taj on'durugpakanhuame'ne. ¹²Epafras saludos mo'nigdikta'mona'ne. Konig Cristoen huanaba' Cristoenyo'da o'kika'po opudomeyen aratbut o'e. Opudomeytaj huakka'da mo'tiona'pakika'ne. Opudomey

Diostaj daka' moknopoika'po batikhue'da yanoknopoika'. Aya'da Diosa o'pak daka'da moknopoika'po aya'da bo'kika'apo. Kenda Epafra mo'tiona'pakika'ne. ¹³Epafra opudomeytaj mo'timepukepo diga'da mo'tiona'pakika'ne. Kenpa'ti Laodicea huaknopoeritaj kenpa'ti Hierápolis huaknopoeritaj o'matimepukepo o'manigtiona'pakika'. Kenda ijtiahuayika'po opudomeytaj o'nona'ne. ¹⁴Lucas huamadakka'eri o'e. Di'da mo'ene. Opudomeytaj saludos mo'nigdikta'mona'ne. Demasakon saludos mo'nigdikta'mona'ne.

¹⁵Laodicea huama'buytaj saludos ijmanigdikta'monay. Ninfastakon saludos ijmanigdikta'monay. Kenpa'ti

Cristoen huaknopoeri Ninfasen jakyo ogkupopakika'nigtaj saludos ijmanigdikta'monay. ¹⁶In beroba' ijnigmadoya'dey opuda yan'mona'pakdepo Laodicea huaknopoeritaj yan'bata'mona'. Nogda beroba' Laodicea huaknopoeritaj ijnigmadoya'po ijta'mona'mey e'mokyede'te yan'mona'pakti'. ¹⁷"Huairi Jesús aya'da ona'uyate, Arquipo, 'uruda yanopoepo daka' yakadhuahuika'." Kenda Arquipotaj ya'nonati'.

¹⁸In saludo huadik on'nigta'mona'ne do'hued huaba'a on'nigmadoya'ne. Huabakuda' jakyo ijjeonhuahuikay. Do'taj okkahuehue' menika'. Dios opudomeytaj daka' mo'toike', ken.

I TESALONICENSES

Tesalónicaya' huaknopö'eritaj Pabla huakkuruda o'manigmadoya'uyate.

Tesalónicaya' Jesucristotaj huaknopö'eri
huakupopakika'eritaj Pabla nogerea
o'manigmadoya'uyate.

1 ¹Huadi'da huama'buy huadi'da
huidpo o'maene. Apag Diostaj
Jesucristo Huairitaere moknopö'epo.
Tesalónica jakyo bokupopakika'.
A'batadi'keaya'po bo'kupopakika'. Do
Pabla on'nigmadoya'ne. Doere Silvano
kenpa'ti Timoteoere ö'ey. Apag Diosa
Jesucristo Huairierea daka' 'urua'da
mo'tounhue', bo'tihuapokonhue'
mo'nopo'noeyanhue'po ijtiona'paki.

Tesalónica jak huaknopö'eriomey
Jesucristotaj daka' o'noknopö'epo
'urua'nanada ogkika'. Pabla ona'ti
o'matinopö'epo Diostaj dakiti ona'uyate.

^{2,3}Jesucristotaj daka' moknopö'epo
nogomeytaj huadakda bokika'. Kenpa'ti
Diostaj di' mo'epo nogomeytakon daka'
mo'matihupokika'ne. Kenpa'ti
moknopö'epo batikhue'da Jesucristo
Huairi e'tiaktaj mon'maboika'. Kenda
durugda on'tinopö'epo Apag Diostaj
"Tesalónica huaknopö'eritaj dakiti
Dios," kirigayö' o'tiona'pakikay. ⁴Diosa
di'nanada mo'ene. Ke'nensi'po huag'
mo'baktie'ea'uyne o'nopo'ene, egomey,
pogomey. ⁵A'nenda opudomeyere
ö'ika'po Jesucristoen huadak hua'a
o'nonbatia'pakonhuahuame'ne. Ijja'poda

onbatia'pakhue' ö'neme'ne. Diosen hua'a
o'nonbatia'pakikame'ne. Kenda huadak
hua'a buttida ö'ö Diosen Nokirega
mo'nopo'öame'ne. Diostaj eknopö'
a'tihuapokya'po Diostaj ö'nigpeikay.
Huadakda opudere ö'ika'mey opud kenda
mo'nopo'et.

⁶Jesucristoa Diostaj ö'nigpeika'po
pai'nanada o'nopo'e'uyate. Oro'akon
Diostaj ö'nigpeika'po pai'nanada
o'nopo'ikay. Opud konigti Jesucristoen
huadak hua'a durugnanada mo'pe'e'uy.
Diosen Nokirega mo'durugpaka'uyne.
Moknopö'ika'nok pai'nanada
mo'nopo'e'ika'. ⁷Macedoniabayo
Acayabayo aya'ada Jesucristotaj
huaknopö'eria kenda mo'tipe'edepo
opudomeyönig Jesucristotaj eknopö'ta'
on'pakika'. ⁸Huakka' aratbuttaj nogyon
nogyon Jesucristoen huadak hua'a
mo'manbatia'pakonhuame'ne. Macedonia
huadaribayo huag'eria Acaya
huadaribayo huag'eria nogbaya' nogbaya'
huag'eria huadak hua'a on'pe'edepo
kenpa'ti Diostaj daka' moknopö'
on'tipe'ede. Konigepo Diostaj
moknopö'enok kenda nogya' nogya'
batia'pakhue'dik ö'ey. ⁹Opud Tesalónica
huaknopö'eria Jesucristotaj daka'
o'noknopö'ika'. Kenda nogya' nogya'
bo'huaika'ne. "Tesalónica huaknopö'eria
Pablomeytaj durugteda on'baedpo
on'manigpe'e'uyate. Kenpa'ti

on'nopo'korea'depo ke'nen e'ketka' diostaj on'maenondepo huaboa'da hueretda Diostaj o'noknopoika'." Kenda nogya' nogya' bo'huaika'ne. ¹⁰Kenpa'ti Diosensi'po Jesústaj e'bueytada Diosa o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti Diosa ke'ponananada castiga o'magka'apo. Jesúsa oro'tanayo huaknopog'eritaj daka' bo'tioka'apone. Ken Jesucristo kurudya' o'tiakapo. Jesucristotaj daka' o'noknopogepo o'nonmabo'ika'. Kenda nogba nogbaya' bo'huaika'ne.

**Tesalónica aratbuttaj Diosen
Jesucristoenere 'urua'da
o'manmadika'uyate Pabloa.**

2 ¹A'nenda opudtaj ijmatá'unhua'po Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhua'po daknopoada o'nonbatia'pakonhua'nok mo'nopo'korea'po daka' Jesucristotaj moknopog'uy. Nama'da ijjeпо ta'unhuahuahue' o'ne'uy, kenda mo'nopog' egome. ²A'nenda Filipos huakka' jakyo ijjeonhua'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakonhua'depo diga' do'taj mentidi'kudhua'po kenpa'ti dakhuea' menogkadhua'uyne. A'ti o'nen jakyokon opudtaj ijtiakpo huadak hua'a e'manbatia'pakte huakka'mona pakhue' e'ne'tada kenda nopogehue'ada kenpa'ti me'pukhue'ada Diosa be'tihuapoknok teynopo'da Jesucristoen huadak hua'a o'nonbatia'pakonhua'uyne. Kenda mo'nopog'et. ³Huadak hua'a nama'da manbatia'pakhue' ijjunhua'po aratbuttaj nama'da huaknopog'et nama'da e'mana' manmadikahue' ijikay. Aratbuttaj buttida huaknopog'et daknopo'da buttida hua'a ijmanmadikikay. ⁴Huadak hua'a Pablo daka' o'manbatia'pakika' Diosa o'nopog'enok "Aya'tada huadak hua'a yamanbatia'pakika'," Diosa mena'uyne. Konigepo huadak hua'a 'uruda ijmanbatia'pakikay. "Huadakda

o'manbatia'pakika'." Kenpa' aratbuta e'huaa'taj pakhue' e'egada "Huadakda o'manmadika'ika', do'huedyo'da o'kika'," Diosayo'da e'huaa'ta' ijpakpo. Diosa oro'en e'nopog'et o'nopog'et'ika'. ⁵Do'taj me'nonpeike'po "Huadakda mo'ene, huadakda bo'kika'," kenda nama'da onahue' o'nika'uyne. O'nen huakupe a'bakaya'po nama'da onahue' o'nika'uyne. ⁶"Pablomey huadakda o'ene." Yan'batia'pakonhua'. Oro'anayo onahue' o'nika'uyne. "Oro' Cristoen huata'moneri o'ey. Oro'taj nigpeika'dik mo'ene." Kenda ona'dik o'nenig'a onahue' o'nika'uyne. ⁷Daka' on'tojika'ne. Do'tayo'da me'nigpeike'po ighua' onahue' o'nika'ne. Konig huaye yobedtaj di' o'nika' daka' on'tojika', ken konigti opudtaj di' o'nika'ne. ⁸Huakka' di' o'nepo Jesucristoen huadak hua'a e'manmadikika'ta' ijpakpo kenpa'ti Jesucristotaj kanoknopog'et po kenpa'ti kan'nigpeike'po opudomeytaj o'tihuapokta' ijpakika'uy. ⁹"Diosen hua'a o'nonmadikika'nig kente huakupe men'yok." E'mana'ta' pakhue' ijjeпо huadak hua'ayo'da kenpa'da e'manmadikika'ta' ijpakpo o'nonmadikika'ne. Huadak hua'a o'nonmadikendeпо do'hueddakon aypotehuapa' diga' ijbaa'ika'uy. Huame'noe sikyoere diga' ijbaa'ika'uy. Kenda mo'nopog'et.

¹⁰Opud huaknopog'et eriere ijika'uy. Do'taj bo'tiahuayikame'ne on'peikame'ne. Diostaj daka' yoknopoika'uy, kenpa'ti huadakda ijika'uy kenda on'tinopog'ene kenpa'ti Diosa me'tinopog'ene. Dakhuea' o'ka'uy be'api' huaahue'dik me'nene. ^{11,12}Konig be'api' huaoa huasi'potaj daka' o'manmadikika' ken konig Diostaj daka' yan'nigpeika' daka' o'nonmadikikame'ne opudtaj. Diosen mo'ene. Konig Diosensi'po mo'ene. Diosere 'urunanada mo'noehuahuika'apone. Diosensi'po

ya'nepo huadak yag'kika'. Kenda aya'tada o'nona'ika'ne.

¹³Diosen hua'a o'nonbatia'pakonhua'uynig mo'nigpepepo moknopoe'uyne. Konig huabokereken e'manmadika' o'e nopohue'ada mo'peepo, moknopoe'uyne. Diosen buttida e'manmadika' o'e mo'nopopepo mo'nigpee'uy. Konigepo opud Tesalónica huaknopoe'eritaj "dakiti Dios," yona'ikay. ¹⁴Jesucristotaj moknopōika'nok onyoyo' huae'eria bo'tierikonhuame'ne. Dakhuea'nanada mogkadhuahuame'ne, egomey pogomey. Konigti Judea huadaribayo judío huaknopoe'erien onyoyo' huae'eria dakhuea' on'magka'ika'. Judío huaknopoe'eritaj on'magka'ika'. ¹⁵A'nennada judío aratbuten adhuae'pane' Diosen huamanbatia'pakeritaj on'batiarakikame'te. Kenpa'ti judíoa Jesús Huairitaj on'arakuyate. Do'takon dakhuea' mogkika'po do'taj me'nen'uyne. Kenpa'da dakhuea' ogkika'po Diostaj durugpakahue' o'nika'. Aratbuta huadak hua'a peehue'dik ka'nike'po dakhuea'da on'kadhuahuika'. ¹⁶Dios judío ehue'taj dakhuea' e'ka' kamanopo'kore'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'uy. Judío aratbuta mo'manmadika'batika'uyne. Ken konig ogkika'nig'a Diostaj nogiti nogiti dakhuea'da ogkika'. Oynayo Diosa diga' o'bahuadiaydepo ke'ponanada castiga o'magka'apo.

Tesalónica jak huaknopoe'eritaj onte'ti e'bata'huadunhua'ta' o'pak Pabloa.

¹⁷Opuđtaj o'nokhua'depo nogyoda adteda o'nokika'po opudtaj huakka' ijnopōikay. Kenpa'ti e'ta'huadunhua'ta' huakka' ijpakikamey. ¹⁸Opuđtaj a'bata'huadey e'nopōika'tada huahue'dik o'ikamey. Donayo nogok nogok a'bata'huadey e'nopōika'tada toto' huairia

menokboe'ikame'ne. ^{19,20}A'timon Jesucristo Huairia onte'ti bo'huatiakapone. E'huatiakde'te do'hua e'manmadika' Jesucristoen daka' moknopounhua'po 'urua'da mo'nigpeunhua'nok Jesucristo Huairia e'bahuahuayde'te durugnanada ijdurugpakapoy. Kenpa'ti huadakda moknopounhua'nok kenpa'ti Jesucristo Huairitaj daka' monigpeika'nok "dakiti Dios" yona'ika'apoy, egomey.

3 ¹Konigepo Atenas jakyo ijika'po opudomeytaj tipeehued ijjepe "Tesalónica huaknopoe'erien monig yanoknopoe't monig Diostaj yan'nigpeiket," ijnopopepo, "Iyo Atenas jakyo Silvanoere botta'yo'da a'ikaya'po. ²Timoteotaj oro'en huama'buy opudtaj a'manigta'monay'." Ijnopoe'uy. Diosa Timoteotaj oktie'ea'uy, huadak hua'a kamanbatia'pakike'po kamanmadikike'po oktie'ea'uy. Doere huadak hua'a daka' o'manbatia'pakika'uy. Opudomeytaj nogiti nogiti eknopounhuahuika' kabatihupoke'po on'nigta'mona'uyne. Kenpa'ti nogiti nogiti e'nigpeika' kabatihupoke'po on'nigta'mona'uyne Timoteotaj. ³Kenpa'ti aratbuta opudtaj en'tieriktada kenpa'ti dakhuea' egka'tada moknopopepo batikhue' ka'ne'po on'nigta'mona'uyne. Jesucristo moknopoenok aratbuta bo'tierekonhua'apone, bo'tidi'kudhua'apone, dakhuea' mogkadhua'apone mo'nopoe't. ⁴Kenpa'ti opudtaj on'ta'huadunhua'po, "Jesústaj oknopohue' huae'eria oro' huaknopoe'eritaj mo'batierikapone kenpa'ti dakhuea' mogka'apone." Kenda o'nona'uyne. Kenda opudtaj mogka'depo kenpa'ti oro'takon mogka'uy mo'nopoe't. ⁵Konigepo "Menpa' opudtaj toto' huairia kenda yanoknopoe'batik nama'da ya'manetpi'. Kenpa'ti yanoknopoe'batikdetpi'. Huadak hua'a

o'nonmadika'uynig'a." Ijnopoꝑo ijmepu'kuy. Kenpa' ijnopoꝑo Timoteotaj on'nigta'mona'uyné. "Jesucristotaj monig moknopoi'ka'. Monig monigpeika'." Yamanati'. Timoteotaj yona'uuy, ken.

⁶Oynayo Timoteo bo'ta'huadunhua'depo do'tekon o'kumejdeme'. Huadakda Diostaj o'noknopoi'ka'te kenpa'ti huayahuaya di'da on'maika'te menbatia'pakato'me'ne. Oro'taj di'da moknopoi'ka'po kenpa'ti e'tiakta' on'tipaknok konigti opudtaj e'tatiakta' o'paki. ⁷Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikika'nok aratbuta menhuadiayika'ne kenpa'ti dakhuea' me'nogkika'ne. Opudomeynayo Jesucristotaj daka' moknopoi'ka'tenok on'tipeꝑedepo durugnanada o'nea'ne do'taj. ⁸Oy opudomey Jesucristotaj oknopꝑebatikhue'da moknopoi'ka'po daka' mo'nigpeika'po oro'omeya kenda o'nopoꝑo durugnanada o'noeonhuahuikay. ⁹Kenpa'ti opuda daka' moknopoi'ka'nok durugnanada o'ꝑo dakiti Dios ona'ikay. ¹⁰"Tesalónica huaknopꝑe'eritaj Jesucristoen nogiti nogiti kan'manmadike'po, nogiti nogiti eknopꝑe' nogiti nogiti e'nigpeika' kan'mantihuapoke'po mota'mona'." Sikyo huame'noeere Diostaj o'tiona'pakikay.

¹¹"Tesalónica huaknopꝑe'eriedbayo betohua', Apag Dios, Jesús Huairi. ¹²Konig Tesalónica huaknopꝑe'eritaj oro'a di'nanada o'maikay. Konigti Tesalónica huaknopꝑe'eria huayahuaya di' e'maika' kenpa'ti aya'tada di' e'maika' yabatihuapokika', Jesús Huairi. ¹³Kenpa'ti huaknopoi'ka' yamanopo'teypaka', Dios. Kenpa'da huadagnada huamae', dakhuea' kahue' kan'maika'po Diosa yabatihuapokika'. Jesús Huairiere huaknopꝑe'eriyoy en'tiakte 'uruda e'noknopoi'ka'te, kenpa'da huadakda en'maika'te yabahuahuayti'." Kenpa' Diostaj o'tiona'pakikay.

Kenda Diosa o'pakika' nogiti nogiti yag'kikati'.

4¹Oyedda, egomey pogomey, Jesús Huairia kenda o'paknok ighua'da ona'ne. Daka' men'peꝑe' do'taj. Diostaj a'durugpakaya'po monig kika'dik o'ey a'nenda o'nonmadika'uyné. Kenda nogiti nogiti yag'kikati'.

²Jesús Huairia kenda o'paknok kika'dik mo'ene o'nona'uyné. Kenda o'nona'uynig mo'nopoꝑe. ³Huadakda yanika'. Dioseno'da daka' yag'kika'. Kenda Diosa huakka' o'pak. Nog huabokerekere bakdejhue' yanika'. O'nen huatoꝑe ehue'tada bakdejhue' yanika'. ⁴Huatoꝑe'taj daka' yan'matoꝑika'. Konig Diosa o'pak daka'da yan'manika'. ⁵Diostaj oknopꝑehue' huꝑe'eria on'toꝑepakpo daka' matꝑehue' o'nepo huatoꝑeda o'deretpakpo kenpa'da on'bakdejika'. Kenomey ogkika' konigti kahue' yanika'. ⁶Dakhuea' kahue' yane'. Huaknopꝑe'eri huama'buyen huatoꝑe'taj bakdejhue' yane'. Kenpa' huaka'eritaj Jesús Huairia castiga o'magka'apo. Kenpa' daka' a'nenda o'nona'uyné. ⁷Huadagnanada kagkike'po kenpa'ti Diostayo'da kan'durugpakike'po Diosa bo'baea'uyné. Dakhuea' kagke'po Diosa baehue' mo'uyné. ⁸Be'api' oro'taj e'peꝑeta' pakhue' ee'nayo Diostaj peꝑehue' o'ne. Diosen Nokirega mo'nopo'toene. Oro'omey Diostayo'da o'nigpeikay.

⁹Kenda Diosa mon'madika'uynok huayahuaya di' yan'maika'. Nogiti do'akon ahue' o'nene egomey. ¹⁰Huabada nogyon nogyon Macedonia huadaribayo huaknopꝑe'eri huama'buytaj di' mo'maika'. Nogiti nogiti di'nada yan'maika', o'nona'ne. ¹¹Huakka' bo'pakpo daka' yanika'. Nogatj dakhue'da bahuahue' yanika'po o'nenda yag'kika'. Kenda a'nenda o'nona'uyné. ¹²Ken konig bo'kika'nok oknopꝑehue' huꝑe'eria daka' moknokotdepo mana'dik mo'ene. Konig

aya'da e'toeonigti e'dik mo'eapone.
Kusitokhue'dik mo'eapone.

**Jesucristo o'tiakpo huaknopoe'eritaj
o'batobehuikapo.**

¹³Oknopohue' huag'eri on'bueydepo onte'ti noyhuadhue' o'neaponok kenomeyen huabeta digā'da on'tabahuikika'. Huaknopoe'eria ekbueyde'te suhue' ehue'dik o'ene kenpa'ti oro'nayo huikhue'dik o'ene, egomey. Huaknopoe'erinayo noyhuaddik o'neapo. Kenda e'manopoea'ta' o'paki.

¹⁴Jesús o'buey'uyate. E'bueyada o'noyhuaduyate o'nopohene. Kenpa'ti aya' huaknopoe'eri e'buey'uytaj Jesús kenoka' e'tiakte Diosa o'manoyhuada'apo. Jesúsere kurudyo o'batobehuikapo o'nopohene.

¹⁵Kenda Jesús Huairia mo'nopoea'uyinig kenda o'nonmadika'apone. Jesús Huairi e'huatiakte Jesúsén huaknopoe'eri on'mabueyde'uy ke'na noyhuadhued oro'omeytaj huakkuru tohuahue'dik mo'eapone. Onokteteyo' bo'tohua'apone e'buey'uytaere huano'e'eriere mo'batobehuikapone. ¹⁶Ken kurudya' Jesús Huairi o'huarakapo. 'Utta'da o'okoypo o'huarakapo. Konig Diosen huata'moneri huairi 'utta'da o'okoyapo, Diosen huatoka' trompeta 'utta'nada ea'te Jesús Huairi o'huarakapo. Huaknopoe'eri e'buey'uytaj huakkuruda o'manoyhuadapo. ¹⁷Kenta' oro'omey bueyhued huag'eritaj kenomeyere kurudyo e'sihui'yo Diosa bo'tobehuikapone. Kurudyo onokteyo' Jesús Huairitaj o'huahuayapone. Jesús Huairiere kenpa'da o'manoehuahui'ka'apone. ¹⁸Konigepo kenda mon'batia'pakika'po huayahuaya mon'madurugpakika', ken.

5 ¹Keniga huabayok Jesús Huairi o'tiakapo kenpa'ti kenoka' Jesús Huairi o'tiakapo nigmadoyahue'dik

o'nene, egomey. ²Castiga a'magkaya'po Jesús Huairi o'tiakapo. Kenme'noete kenoka' onmabohue' ee'te idapi' o'tiakapo. Konig sikyopi' nopohue' ee'te huabereeri on'tiakika'. Ken konig nopohue' ee'te Jesús Huairi ida o'tiakapo. Castiga a'magkaya'po ida o'tiakapo. Kenda oyda mo'nopohet. ³"Daka'da o'maene. Be'api' oro'taj ogkahue'dik mo'eapone." Oknopohue' huag'eria kenpa' e'batia'pakte idada Diosa castiga o'magka'apo. Konig ettone' bogdakhue' o'nepo asi'popakya'po idada digā' on'tiri'ika'. Ken konig idada castiga o'magka'apo. Be'api' monhue'dik o'neapo. ^{4,5}Opudnayo Diosen mo'epo konig huakjeyyo mo'ika'po huadakda bo'kika'. Huadak bo'kika'po konig huame'noeteda mo'ika'. Konig sikkiregyo huag'eri dakhuea' ogkika' ken konig, dakhuea' kahue' yanika'. Konig huabereeria aratbuttaj pai'da o'manopo'eanika', ken konig Jesús Huairi o'tiakpo opudomeytaj pai'da nopo'eahue' mo'eapone, egomey. ⁶Nogomey sue'da on'nigpepo Jesús Huairitaj onmabohue' o'nika'. Konig kenomey ogka' kahue' yanet opud. Ya'nonmabo'ika'. Jesús Huairitaj ya'nonmabo'ika'. Daka'da mo'nopohet huadakda bo'kika'po Jesús e'tiakte ya'nonmabo'ika'. ⁷Siky on'batayika'. Kenpa'ti sikyokon on'mamayika'. O'nokkudika'. ⁸Oro'omeynayo Diosensi'po o'epo konig huame'noete huag'eri o'epo, huadakda o'kika'ne. Okkudahue' mo'nepo daka' mon'nohika'. Toto' huairia oro'taj nama'da ena'ta' bo'tipakika'ne. Kentaj mo'noktioka'. Sorotataj huaso'taj on'tioka'ika'. Huakutaj on'tioka'ika'. Ken konig daka' Diostaj mo'noknopohika'po kenpa'ti di' huayahuaya mon'maika'po mo'noktioka'ika'. Konig huakutaj e'tioka'nig a'eya'po Diosa mo'nopo'yare'po oknopohikay. ⁹Diosa castiga e'magka'ta' pakhue' o'epo

e'manopo'yarea'ta' o'pakika'. Oro'omeytaj a'manopo'yareaya'po oro'en Jesucristo Huairia mo'nigbuey'uyate. ¹⁰Jesucristoa a'manoeahuahuikaya'po mo'nigbuey'uyne. Jesús e'tiakapotada oro' e'buey'uyayopi' e'noenayopi' konigti Jesúsere o'manoehhuahuika'apone. ¹¹Konigepo huayahuaya daka' yan'batiakpakika'. 'Uruda yanoknopoe'. Daka' yan'nigpejika'. Huayahuaya yan'batia'pakika'. Konig oy Diosen daka' bo'kika' konigti nogiti nogiti daka' yag'kikati'.

Pabloa huaknopoe'eritaj o'maboroay.

^{12,13}Opuden huaknopoe'eri huairi o'nepo Jesucristoen mo'manmadikika'ne kenpa'ti Diostaj daka' yan'nigpejika' mona'ika'ne. Kenomeytaj daka' yan'matinopoika'po, yan'manigpejika'po, kenpa'ti di' yan'maika'. Kenda ijpakpo konig ighua'da o'nona'ne, egomey pogomey. Kenpa'ti huayahuaya bahuadiayikahue' yanikati'. ¹⁴Huakka'ahuiti baahue' o'nika'. "Yan'baa'." Yan'manika'. Nogomeypi' nopo'durugpakhue' o'nika'. "Yan'nopo'korea'po yan'nopo'durugpak." Yan'manati'. Nogomeypi' sue'da on'nigpejika'. "Nogiti nogiti yan'noknopoe'po yan'nigpejika'." Yan'manikati'. Aya'tada bahuadiayhue'da ya'neonhuahuika'. ¹⁵Be'api' dakhuea' egka'nayo kenpa'ti ogkahue' yane'. Huayahuaya 'urunanada yan'matojika'. Aya'tada huadakda yanika'. ¹⁶Diostaj daka' yanoknopojika'po yan'durugpakikati'. ¹⁷Kenpa'da yan'tiona'pakonhuahuikati' Diostaj. ¹⁸Ke'poda e'e'adapi' dakhue'da e'e'adapi' huadakda e'e'adapi' kenpa'da Diostaj dakiti ya'nona'ika'. Jesucristoen

huaknopoe'eri mo'enok kenpa'ti Dios o'paknok dakiti yan'tiona'pakikati'.

¹⁹Diosen Nokirega opudtaj mon'madikika'ne mo'nopo'tojika'ne kenpa'ti bo'tihuapokika'ne. Diosen Nokirega kenda egkika'te "keje'" ahue' yane'. Diosen Nokiregtaj "keje'" ahue'dik yane'. ²⁰Huamanmadika'eritaj Diosa daka' o'manopoe'a'nok kenomeytaj yan'manigpejika'. ²¹Sue'ada huamanmadika'eri buttida on'nopoe'po buttida hua'a on'manmadikika'. Nogomeynayo nama'da on'manmadika'. Daka' yan'maknopoe'po, menpa' buttida onda', nama'dapi' e'manmadika' o'e, daka' yan'maknopoe'po buttida huadik en'manmadika'nayo daka' yan'maknopoe'po yan'manigpejika'.

²²Dakhuea' e'ka' yan'maenonpo onte'ti dakhue' e'ka'ta' pakhue' yanikati'.

²³Diosa 'urunopoa'da mo'manopo'eahue', huadak e'nopoika' bo'tihuapokonhue', dakhuea' e'nopoika'te bo'tihuapokonhue', Diostaj huadak huakika' mo'tihuapokonhue'. Jesucristo onte'ti e'tiakde'te opudada huadakda kagkike'po kan'nopojike'po kenpa' on'tiona'pakika'ne. ²⁴Diosa boktie'ea'uynne. Da onahue' moika'ne. Aya'tada huadak e'kika' bo'tihuapokika'apone.

Ta'pota' e'tiona'pak o'manigdikta'mona'.

²⁵Oro'takon motiona'pakika' egomey.

²⁶Huama'buytaj keyoda yan'manigdikta'mona'.

²⁷In beroba' o'nigmadoya'nig aya' huama'buytaj yan'manati'. Jesús Huairierea doereada o'nona'ne.

²⁸Jesucristo Huairia di' yamaika'. Kenpa'ti yamatinepahui'ika', opudomeytaj ijmatonapakikay, ken.

II TESALONICENSES

Tesalónica huaknopö'eritaj Pabla bottaa' o'manigmadoya'uyate.

Tesalónicaya' Jesucristotaj huaknopö'eri
huakupopakika'eritaj Pabla nogerea
o'manigmadoya'uyate.

1 ¹Tesalónica huag'eri huama'buey
huidpoere huadi'da on'taene.
Jesucristo Huairitaj kenpa'ti Apag Diostaj
huaknopö'eri mo'epo bo'kupopakika'. Do
Pabla on'nigmadoya'ne. Do Silvano
Timoteomeya on'nigmadoya'ne.
²Oro'omeyen Apag Dios Jesucristo
Huairierea 'urua'da motounhuahuike'
bo'tihuapokonhuahuike'
mo'manopo'noeyike' opudomeytaj.

Jesucristo e'tiakte Diosa castiga
o'magka'apo. Dakhuea' huaka'eritaj castiga
o'magka'apo.

³Nogiti nogiti Diostaj 'urunanada
moknopö'enok kenpa'ti huayahuaya nogiti
nogiti di' mo'maika'nok opudomeytaj
on'tinopöepo dakiti, Dios o'tiona'pakikay.
Kenpa' ea' huadakda o'ënok, egomey
pogomey. ⁴Oknopöehue' huag'eria
bo'tierikika'ne. Dakhuea' mogkika'ne.
Pai'da e'nopo'unhuada Jesucristotaj
oknopöebatikhue' mo'unhua'po daka'
moknopounhuahuika'nok kenda
durugteda Jesucristoen huaknopö'eritaj
nogyo nogyo egkupopakika'te
o'manbatia'pakonhua'po daka'
o'noknopounhuahuika' oro'ada
o'manbatia'pakonhuay. ⁵Konigepo

kenoka' opudtaj diga' mo'huanopöepo
kenpa'ti diga' mogka'nig'a opuda daka'
moknopöe batikhue'da
moknopöeonhuahuika'nok Diosa opudtaj
daka' me'noknopöika'ne. Buttida Diosa
o'batia'pakapo. Jesucristo kurudya'
e'tiakte, "Konigepo opud daka'
moknopöika'nok opudtaj diga'
mogkika'ne. Do'huedsi'po mo'ene." Diosa
mona'apone.

⁶Opudtaj pai'da huamanopo'ea'eritaj
Diosa daka' o'matinopöepo kenomaytataj
pai'nanada o'manopo'ea'apo. ⁷Nogok
Jesús Huairi kurudya' e'tiakte castiga
a'magkaya'po e'tiakte oro'omey pai'da
huanopo'unhuahuika'eritaj durugda
mo'manopo'tounhuahua'apone, Diosere
durugda monopo'unhuahuika'apone.
Jesús Huairi Diosya' kurudya' o'huarakpo
e'bakpaknopoya' teyda Diosen
huata'moneriere o'huarakapo. ⁸Diostaj
oknopöehue' huag'eritaj kenpa'ti
Jesucristoen huadak hua'ataj nigpeehue'
huag'eritaj Jesucristoa o'tiakdepo castiga
o'magka'apo. ⁹Jesús Huairia castiga
o'magkadhuahuika'apo. Jesús Huairi
jeynananada kenpa'ti teynanada o'ika'po
kenpa'nada keyöda Diosa o'maenapo.
¹⁰Jesús Huairi e'tiakte aya'ada
huaknopö'eria opudomeyere
on'me'puke'po 'urua'nanada o'e aya'ada
konigti o'huaa'apone. Jesucristoen
huadak hua'a opudomeya oro'taj

mo'pee'uynok Jesucristo e'tiakte kenere mo'unhuahuika'apone.

¹¹Opu domeytaj o'nigtiona'pakika'po ke'nen 'urusi'ponig e'mae' opudtaj mo'bayahue', opudtaj mo'madurugpake', huadak e'kika' bo'paknok bo'tihuapokike', teyda o'epo bo'tihuapokike' kenpa'ti huaknopōika' huanigpeika' teyda bo'tihuapokike', kenpa' o'nigtiona'pakika'ne. ¹²Kenpa' o'nigtiona'pakika'nok 'urunanada bo'kika', daka' moknopōika', kenda nogomeya bo'tiahuayika'po Jesús Huairi 'urunanada o'ē o'noknopōepo on'batia'pakika'apo. Opu domeykon Jesús Huairien mo'ēnok huadakta o'nika' aya'ada moknopōepo. Diosere Jesucristo Huairiere di' mo'maepo mo'matinepahui'po 'urunanada monigkika'apone.

Dakhuea'da huaka'eri huairi o'ēapo.

2 ¹Oro'en Huairi Jesucristo o'tiakapo. Kenere o'kupopakapoy. Jesúsere Diosa oro'taj bo'kupopaka'apone. Kenda e'batia'pakta' o'paki, egomey pogomey. ²Sue'ada nama'da on'batia'pakpo nama'da mo'nigmadoya'po, do'a Pabla on'nigmadoya'ne nama'da on'batia'pakapo. Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakdeme' nama'da on'batia'pakapo. Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakdeme' e'pee'ada ida me'pu'kudhue' yane'. ³"Jesucristo Huairi o'tiakdeme'." Nama'da mona'apone. Kenda manpeēhue' yane'. Nogok Jesús Huairi o'tiakapo. Tiakhued ee'ted huakkuru aratbut Diostaj on'huadiayapo kenpa'ti huabokerek dakhuea'da huaka'eri huairi o'ēapo. Kentaj Diosa castiga ogkadhuahuika'apo. ⁴Ke'na dakhuea' huaka'eria Diostaj diga' o'huadiayapo. Dios e'ketka'takon o'bahuadiayapo. Donayo huadaknada ijje'y o'batia'pakapo. Diosen jakyo o'huadpo "Dios ijje'y," "Do'taj men'nigpeika'," nama'da oa'ika'apo.

⁵Kenda opudomeyere ijje'poed o'nonbatia'paku'ne. Menpa' bokkahuepi'.

⁶Oy nogtiada o'paknok dakhuea' huaka'eri huairi tiakhueddik o'ē. Nogok o'paknok tiakdik o'ēapo. Kenda mo'nopoet. ⁷Konig iregireg dakhuea' o'ka'depo oy dakhuea' huaka'eritaj Diosa o'toepo a'ti nogok o'ēonapo. ⁸⁻¹¹Kenoka' dakhuea' huaka'eri huairi o'tiakapo. Toto' huairia o'tihuapoknok teyda o'epo o'tiakapo. Nama'de a'maknopōēaya'po 'urua'nanada o'kika'apo. Konig tiahuayhue' o'nunhuahuika' kenda o'ka'apo. Nama'da o'mana'apo. Oknopōēhue' huāē'eritaj kenpa'da huabueyeritaj dakhuea'da o'nopōepo nama'da o'manopōēa'apo. Kenpa'da on'mabueyapo a'nopo'yareaya'po Jesucristoen buttida hua'a pakhue' o'nenok. Konigepo "Nama'da kanoknopōē'," Diosa oa'. Kenpa'ti ke'na dakhuea' huaka'eritaj Jesús Huairia o'tipojpo o'arakapo. Kenpa'ti Jesús Huairi 'urunanada jeynanada o'tiakpo dakhuea' huaka'eritaj kenpa'da o'batikanapo. ¹²Ken konig o'ka'po aya' buttida hua'a oknopōēhue' huāē'eritaj aya' dakhuea' e'ka' huapakkeritaj kenpa'da castiga o'magka'apo.

Tesalónica huaknopōē'eritaj a'manopo'yareaya'po Diosa o'baktie'ea'uyate.

¹³Diosa a'manopo'yareaya'po huakkuruednanada mo'bae'ea'uyatenok "Dakiti Dios" tiona'pakika'dik o'ene, egomey pogomey. Jesús Huairied huadi' mo'ene. Diosen Nokirega mo'nopo'toepo 'urunopoa'da mogkika'ne kenpa'ti Jesucristoen buttida hua'a moknopōēnok Diosa mo'nopo'yarea'ika'ne. ¹⁴Diosa o'paknok Jesucristoen huadak hua'a o'nonmabatia'pakuynok moknopōē'uyne. Jesucristo Huairiere 'urunanada kan'manounhuahuike'po.

¹⁵Opu dtaj on'ta'unhua'po daka' o'nonmadikadhuahua'po kenpa'ti huamanmadika' beroba'te

on'nigmadoyadhua'uayne. Kenda okbatikhue'da okkahuehue' ya'nepo daka' yanoknopounhuahuika', egomey. ¹⁶Oro'en Jesucristo Huairi kenpa'ti oro'en Apag Dios o'pakpo oro'omeytaj di' mo'epo mo'nopo'durugpakanhua'apone kenpa'ti 'urua'nanada mogkadhuahuika'apone oro'taj mo'nopo^əne. ¹⁷Ken Diosa 'uruda huanopo^əyo' mo'nopo'toeonhuahuike' kenpa'ti huadakda huamanbatia'pakika' huadak huakika' mon'tihuapoknhue', ken.

Oro'taj motiona'pakika'.

3 ¹Kene'huaya' o'nona'pone egomey pogomey oro'taj yan'tiona'pakika'. Jesús Huairien e'manmadika' ijhuiti ehue' manbatia'pakdik ijjeapoypi'. Nogyo nogyo manbatia'pakdik ijjeapoy. Kenpa'ti konig opudomey daka' mo'pee'uy. Konigti huakka'ada kan'nigpee'po ken konig yan'tiona'pakika'. ²Aya'da huaknop^əeri ehue' o'nepo huakka'ahuiti dakhuea' huaka'eri oro'taj dakhuea' e'magka'ta' on'pakika'nigta daka' yabatioka' Diostaj motiona'pakikati'. ³Jesucristo Huairia kenda ijka'apoy oa'po kenda o'kika'. Kentayo'da daka' oknop^əika'dik o'ene. Opudomeya daka' Diostaj huaknop^əika' daka' huanigpeika' bo'tihuapokapone. Kenpa'ti toto'en nama'da huanop^ətaj bo'tioka'ika'apone. ⁴Kenpa'ti kenda o'noname'ne bo'kika' kenpa'ti bo'kadhuahuika'apo Jesucristo Huairitaj oknop^əepo daka' o'tinop^əey. ⁵Diosa di' o'maika'. Diostaj nogiti di' huajka' Jesús Huairia bo'tihuapokike'. Kenpa'ti konig Jesucristo pai'da e'nopo'uyada batikhue'ada daka' o'nigpeika'. Konigti opudomeykon batikhue'ada daka' huaknop^əika' Jesucristo Huairia bo'tihuapokike'.

Aypo huabae' yan'baa'ika'.

⁶Sue'ada huama'buy aypo huabae' e'baa'ta' pakhue' o'ne. Kenda

o'nonmadika'uynig nigpeikahue' o'nika'. Kenomeytaj huata' yan'makikati'. Jesucristo Huairi kenda o'paknok o'nona'ne, egomey. ⁷Opudere o'ika'po bakahue' hu^əeri ehue' o'ika'ne. Aypo huabae' o'baa'ika'ne. Konigti kika'dik o'ene mo'nopo^ət. ⁸Be'tapi' aypote huakupe o'bayokika'ne. Aypo katetehue' be'api' yokhue'dik mo'enok sikyoeta' o'baa'ika'ne kenpa'ti huame'noe o'baa'ika'ne. Huakupe aypotehuapa' o'bae'ika'ne. ⁹Jesucristoen huadak hua'a o'nonmadikanhua'po katetehue' aypo boyok ona'dik o'neay'uynig'a kenpa' onahue' o'nika'ne. Aypotehuapa' o'baa'ika'po opuda on'tiahuayo kenpa'ti e'baa'ta' bo'pakapet. ¹⁰Opudere e'hu^əoka' "be'api' baahue' e'nika'nayo bapehue'dik ka'ne," o'nona'uyne. ¹¹Opudere sue'ada sigpi' baahue' o'nika'po on'manmahui'ika' o'peey. ¹²Baahue' hu^əeritaj ijmanay, "Soata'da aypote yan'baa'ika'." Oro'en Jesucristo Huairi kenda o'paknok o'nona'ne. ¹³Nogomey sue'da huadak egkika'nayo opudomeynayo 'urunanada yag'kika', batikhue'da huadaknada yag'kika', egomey pogomey. ¹⁴In beroba' on'nigmadoya'ne be'api' e'nigpeeta' pakhue' ee'nayo kentaj daka' yanokia'. Kabire'po kentaj tiahuahue'dik yanika'. ¹⁵Takanig oknop^əehue' ya'nepo konig huama'buytaj enapa' "yanopo'korea'," daka' yan'manikati'.

Ta'pote kene'huaya' Pabloa o'mationa'pakuyate.

¹⁶Jesucristo Huairi huamanopo'noeya'eri o'epo opudomeytaj kamanopo'noeyike', menokapi' kamanopo'noeyike', opudere kajke', on'tiona'pakika'ne.

¹⁷Do Pablo ijje^əpo ijdikta'mona'po do'hued huaba'a ijmadoya'po konigti aya' beroba'te ijmadoya'ikay. ¹⁸Oro'en Jesucristo huairi opudomey aya'tada daka' kamanigkike'po ijtiona'pakikay, ken.

I TIMOTEO

Huakkuruda Pabla Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.

Pabla Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.

1 ^{1,2}Do Pabla o'nigmadoya'ne, huadi'da Timoteo. Diosa Jesucristoerea me'ta'mona'uyne. Huadak hua'a kamanbatia'pake'po me'ta'mona'uyne. Diosa oro'omeytaj o'manoeanhuahuika'. Jesucristotaj oro'omey ekpoe' o'nigika'ne. Jesucristoen huata'mona'eri iijenok, Jesucristotaj iknopode'ni konig do'hued hueretda huaknopoe'eri huasi'po o'taene, Timoteo. Oro'en Apag Dios Jesucristo Huairierea 'urunanada megkadhuahuike' metinepahuiodhue' menopo'noeyanhue'.

Nama'da en'manmadika'taj yan'batik yamana', Pabla ona'uyate.

^{3,4}Macedonia huadaribayo huaboa'da akhua'deya'po nogiti daka' o'boroayonpo Efeso huakka' jakyo yaika'po. Efeso huaknopoe'eri sue'da huakka'ahuiti nama'da on'manmadika'ika' kenpa'ti adhuae'pane'endik batikhue'ada on'batia'pakonhuahuika'. Kenda manmadikahue' yane', yamana'. Daka'da oname'ne. Adhuae'pane'endik e'batia'pakonhuahuika'nayo onpapayo' mabo'i'dik o'ene. Kenda ea'nayo Diostaj eknopoe' Diostaj e'nigpeika' tihuapokhue'dik mo'ene. Akhua'deya'po o'boroayon'uyne.

⁵Kenda o'boroayon'uynek ona'po 'urunopo'da kenpa'ti buttida

mon'nopoika'po daka' Diostaj mo'noknopoika'po aratbuttaj di'nanada mon'maika'. ⁶Huakkitihue' huamanmadika'eri huadakda e'mandika' nopenkahue' o'nepo nama'da on'batia'pakika'po on'mabo'i'ika'. ⁷Moisésen e'mana' e'manmadika'ta' e'pakada Moisésen e'mana' nopogehue'ada o'nepo kenomeyen e'manmadika'kon nopenkahue'da o'nepo.

⁸Ken Moisésen e'manmadika' huadakda o'e' o'nopogehue'. Oro'nayo dakhuea' o'kikay nopog'e'dik o'ene. ^{9,10}Huanigpeika'eritaj kenpa'ti huadak huakika'eritaj Moisésa manahue' o'uyate. Dakhuea' huaka'eritaj manigpegehue' huaka'eritaj Diosa o'paknok Moisésa o'mana'uyate. Dakhuea' e'ka' kan'nokote'po kenpa'ti kan'nopo'kore'po o'mana'uyate. Diostaj pakhue' huag'eritaj Diosen hua'a huanigpegehue' huag'eritaj dakhuea' huaka'eritaj Diostaj oknopogehue' huag'eritaj Diostaj tiona'pakhue' huag'eritaj huaojtaj huayetapi' huarakeritaj idiaypo huabarakeritaj nogen huatoe' huabakdejeritaj nog huabotbokereka' huabakdejeritaj huabakbereeritaj da huaa'eritaj buttida ijjay nama'da huaa'eritaj Diosa o'paknok Moisésa o'mana'uyate. Kenpa'ti nogomey huadak e'manmadika'taj nigpegehue' ee'nayo kan'nopo'kore'po Moisésa o'mana'uyate. ¹¹Kenda Jesucristoen

huadak hua'a daka' o'manmadika'ikay. Jesucristoen huadak hua'a kamanmadike'po Diosa huadak hua'a yamanmadika' mena'po me'ta'mona'uayne do'taj.

**Jesucristoa di' o'epo Pablota
o'tinepahui'uynok konigepo dakiti
Jesucristotaj ona'uayate.**

¹²Diostaj do'a daka' o'nigpeika'apo Jesucristo Huairia meknopoenok huadak hua'a huamanbatia'pakonhuahuika' Jesucristoa bektie'ea'uayne kenpa'ti teynanada kamanmadike'po be'tihuapokika'ne. Konigepo "dakiti" yona'ikay. ¹³A'nenda Jesucristoendiktaj ijtidike'ika'uy. Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhuea'nada ijmagkika'uy kenpa'ti ijbatidike'ika'uy. Kenda e'kika'tada Diosa me'tinepahui'po dakhuea' e'ka' bekkahuea'uayne. Diosensi'po Jesucristotaj oknopoe'hued ijje'po kenpa'ti nopoe'hue' ijje'po dakhuea' hujkika'uynok Diosa bekkahuea'uayne. ¹⁴Kenpa'ti oro'omey Huairia 'urua'nanada megka'nok Jesucristotaj yoknopoe'po di' o'maey.

¹⁵Dakhuea' huaka'eritaj a'bakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po Jesucristo Diosya' kurudya' bo'huatiakuyate. Kenda buttida o'da'ika'. Daka' oknopoe'dik o'ene. Nogomey sue'da dakhuea' egkika'tada donayo dakhuea'nanada ijkadhuaahuika'uy. ¹⁶Dakhuea'nanada e'kika'tada Diosa di' me'epo me'tinepahui'po me'nopo'korea'uayne. Aratbuttaj digan'nanada o'matinepahui'udhuahuika'po Diosa. Kenda kamanopoeanhuahuike'po bekkahuea'uayne. Do'taj dakhuea'nanada huaka'eri ee'tada bekkahuea'uayne. Aratbut on'tipe'epo Diosere noeonhuahuika'dik kanoknopoe'po Diosa menopo'yarea'uayne. ¹⁷Konigepo "Dios

Huairia aya'tada o'mananhuaahuika', bueyhue' o'ika', kentaj tiahua'yhue'dik o'ey, kenyo'da hueretda Dios o'e, aya'nanada o'nopoe, huadaknanada 'urua'nanada o'ika'." Mon'batia'pakika'.

¹⁸Konig do'huedsi'po o'taene, Timoteo. "Diosa be'tihuapokika'apone, yaknopoe'ika'po yanigpeika'po Diosen hua'a yamanmadika'," Diosen huamanbatia'pakeria mona'uayne. Okkahuehue' yae'. Yanopuenka'po daka' yaknopoe'po, 'urunopo'da yanopoe'po huadakda yakika'po, me'pukhue'da buttida hua'a yamanmadikika'. Nama'da huamanmadika'eritaj "nama'da manmadikahue' yane'," yamana'. Ona'ne, sion. ¹⁹Huakka'ahuiti huadak ij kay nama'da e'nopoe'ada dakhuea' ogka'uy. Onte'ti Jesucristotaj oknopoe'hue' o'nepo nama'da o'noknopoe'uy. ²⁰Himeneo Alejandroere huabokerek o'nepo ken konig ogka'uyate. Huadak ij kay e'nopoe'ada dakhuea' ogka'uy. Diostaj dakhuea' onahue'dik huaboa'da kanopoe'tpake'po castiga kamagke'po toto' huairitaj ijbayok'uy.

**Konig e'tiona'pak Pabla
o'manmadika'uyate.**

2 ¹Huakkuru huakka' ijpakpo ijmanay. Yan'mationa'pakika' ijmanay. Aya' aratbuttaj "yamatinpahui'po," "yabatihuapokika', Dios" "dakiti, Dios" mon'mationa'pakika'. ²Gobierno huairia oro'omeytaj huadiayhue' mo'e'po, kenpa'ti oro'omey 'uruda a'eya'po, oro'omeya a'manopo'noeyaya'po, Dioseny'da a'kikaya'po, huadak a'kikaya'po, gobierno huakhuairitaj mon'mationa'pakika' kenpa'ti aya' huairitada mon'mationa'pakika'. ³Ken konig e'mationa'pakika' huadakda o'e. Diosa kenda o'pak. Diosa oro'en huamanopo'yarea'eri o'epo kenda o'pak. ⁴Aya'tada e'manopo'yarea'ta' o'pak

kenpa'ti buttida hua'a Jesucristotaj aya'da eknopoe'ta' bo'tipakika'ne. ⁵Diosyo'da huadakda o'ika'. Jesucristo nogbokerekrida o'epo, huamanopo'noeya'eri o'epo ke'nayo'da Diostaj manopo'noeya'dik mo'ene. ⁶Ken Jesucristo huabokerek o'epo aya'tada dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po kenpa'ti castiga e'ka'taj a'batiokaya'po o'pakpo mo'nigbuey'uyate. Kenoka' Diosa o'pakdepo kenda moknopoe'uy. ⁷Kenda a'manbatia'pakya'po Diosa bektie'ea'uyne kenpa'ti me'ta'mona'uyne. Nog aratbutte Diosa me'ta'mona'uyne. Nog aratbut kanoknopoe'po Jesucristotaj buttida hua'a yamanmadika' mena'uyne. Jesucristotaj yoknopoe'po buttida ijjay. Da ahue' ijjej.

⁸Konigepo meyopi' aratbut ogkupopakpo Diostaj a'batadi'keaya'po ogkupopakpo huabokerek yan'tiona'pakika'. 'Urunopo'da konig dakhuea' kikhue' ya'nepo yan'tiona'pakika'. Kenpa'ti huadiayhue' ya'nepo, maboyhue' ya'nepo Diostaj yan'tiona'pakika', kenda ijpakpo ijjay. ^{9,10}Kenpa'ti ettone' huaknopoe'eriere egkupopakya' daka' kanotike'po, sue'da huadak yudtaj kanotike'po. 'Uru yudtaj huabokereka me'nontiahuayye'po othue' ka'nike'. Diosen o'nenok huadakanada kan'kike'po. 'Urua'nanada huakuhuj a'eya'po ijhue'da kumoretkadhuahukahue' ka'ne'. Kenpa'ti siro oro huaka' kenpa'ti sakbij huakka'tenanada ee'tada kenpa'ti yudtaj huakka'tenanada ee'tada othue' ka'nike'po ijjay. ¹¹Ogkupopakpo ettone' soata' ka'ne'po huadak hua'ataj daka' kan'pee'po huaknopoe'eri huairitaj kan'nigpee'. ¹²Egkupopakte ettone'a huabokerektaj manmadikahue' ka'ne'. Konig huairia manahue' ka'ne'. Utaka' ka'ne'. Ijjay. ¹³Konigepo huakkuruda Adantaj o'ka'uyate Diosa. Ta'pota' Evataj

o'ka'uyate. ¹⁴Toto'a da ena'te Adan dakhuea' kahue' o'uyate. Toto'a da ena'te ettone'nayo o'nigpee'po dakhuea' o'ka'uyate. Diostaj nigpee'hue' o'epo dakhuea' o'ka'uyate. ¹⁵Ettone' Diostaj o'noknopoe'po onsi'popakpo Diosen durugda o'neonhuahuika'apo. Nogomeytaj di' o'nepo, Diosen daka' ogkika'po, daka' on'nopoe'po daka' ogkika'po, Diostaj daka' o'noknoponhuahuika'po Diosere durugda o'neonhuahuika'apo.

Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi konig e'dik o'ne.

3 ¹Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi ee'ta' e'paknayo be'api' huadak e'dik o'e. Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi huadik o'ne obispo. Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi 'urunanada ogkika' o'nopoe'y. Kenda buttida o'e. ²Konigepo huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi huadakda e'dik o'ne. Huadak o'nenok huaknopoe'eria dakhuea' huaahue'dik o'nika'. Nogtida ettone' huatoe' toe'dik o'ne. Sue'da katetapi' huapakeri e'dik o'ne. Huakka' huamai'hue mayhue'dik o'ne kenpa'ti katepi' o'ka'po daka' o'nopoe'po kadhua'dik o'ne. 'Uruda kika'dik o'ne. Huadakda o'ne nogomeya on'maknopoe'eri. Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi esoeri huaknopoe'eritaj batokudika'dik o'ne jakyo. Apagba' 'uruda manmadika'dik o'ne. ³Huamai'hue okkudahue' ika'dik o'ne. Huabatuktukeri ehue'dik o'ne. Huamanoeyoyeri e'dik o'ne. Huakupe engaña e'magka'ta' eretpakhue'dik o'ne. Sonno'po'da e'dik o'ne. ⁴Huaknopoe'eritaj huamatoe'eri huairi ke'nen huabettaj ke'nen huatoe'taj huasi'poeretaj daka' matojika'dik o'ne. Daka' manika'dik o'ne. Ke'nensi'poa daka' nigpejika'dik o'ne'po huaojtaj daka' oknopoe'po onika'dik o'ne.

⁵Huabokerekpi' huatoe'taj huasi'poeretaj daka' matogehue'dik ee'nayo kenpa'ti huaknopoe'eritaj daka' matogehue'dik ya'neapet. ⁶Jesucristotaj huaboada eknopoe'nayo ke'na hueretda huaknopoe'eritaj huamatog'e'eri huairi ehue'dik o'ne. Konig a'nnenanada toto' huiri nama'da o'nopoe'uyate. 'Urunanada ijje' nama'da o'nopoe'uyate, konigepo Diosa castiga o'magka'po tototaj o'maen'uyate. Kenpa'ti hueretda huaknopoe'eri huamatog'e'eri huairi huaboada eknopoe'ada nama'da huadakda ijje' nopoe'dik o'neapo. Dakhue'api' ka'dikpi' o'neapo. ⁷Kenpa'ti huadakda o'kika' oknopogehue' huag'eria oknopoe'dik o'ne. Kenpa' oknopogehue' ee'nayo huairitaj dakhuea' hua'adik o'ne. Kenpa'ti toto' huairia engaña ka'dik o'maeapo.

Huaknopoe'erien huatihuapokeri huairi konig e'dik o'ne.

⁸Jesucristotaj huaknopoe'erien huatihuapokeri huairi, diáconos o'nepo 'uruda kika'dik o'ne. 'Uruda daka' nopojka'dik o'ne. Nogpa' nogpa' huaa'eri ehue'dik o'ne. Huakka' huamai'hué mayhue' o'nika'. Huakupe engaña e'magka' eretpakhue'dik o'ne. ⁹Jesucristotaj buttida hua'a Diosa mo'nopoea'uyne. Oro'a oknopoe'y huaknopoe'erien huatihuapokeri huairikon daka' oknopoe'dik o'ne. 'Urunopo'ada oknopoe'dik o'ne. ¹⁰Diáconostaj oktie'ea'hued kenomeytaj daka' yan'batiahuayonhua'po yan'matinopoe'po huadakda e'ne'nayo huaknopoe'erien huatihuapokeri ka'ne'po. ¹¹Kenomeyen huatoekon 'uruda kika'dik o'ne. Ettone'en huanopo'a daka'da o'noknopoe'po kika'dik o'ne. Huamahujá'eri ehue'dik o'ne. Huamai'hué huapakeri ehue'dik

o'ne. Daka' huanopoe'eri e'dik o'ne. Nama'da ahue'da ke'nen hua'a kenda huakika'eri e'dik o'ne.

¹²Huaknopoe'erien huatihuapokeri huairi nogtida ettone' huatoe toe'dik o'ne. Huatoe huasi'poeretaj daka' matojka'dik o'ne. ¹³Jesucristoen huaknopoe'erien huatihuapokeri huairi 'uruda en'tihuapokika'nayo huadakda o'ne aratbuta on'tinopoe'apo. Kenpa'ti nogiti daka' on'nopoe'po Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakapo.

Buttida hua'a Diosa moknopoea'uyne 'urunanada o'e.

¹⁴Onte ida ijhuahua'apetdapi' Timoteo. In o'nigmadoya'nig ¹⁵ijhue'tada e'huahua'nayopi' Jesucristotaj huaknopoe'eri huairi be'a ya'neapet huabaktie'ea' kenda a'nopoe'aya'po ontaj o'nigmadoya'ne. Oro'omey Diosen aratbut o'ey. Ken Dios o'neonhuahuika'po kenpa'ti buttida hua'a daka' mo'tounhuahuike'. Kenpa'ti buttida hua'a'a daka' bo'tioka'ika'ne. ¹⁶Buttida Jesucristoen hua'a Diosa moknopoea'uyne 'urua'nanada o'e. A'nenda nopogehue' o'jka'uyne.

Kurudya' Dios o'si'poe'uyate aratbutenso'nigda. Jesucristo kenpa'da huadak o'jka'po kenyo'da buttida oa'ika'. Diosen Nokirega mo'nopoea'uyne. Diosen huata'moneria on'tiahuayika'po daka' on'tihuapokonhuahuika'uyate. Jesucristoen huadak hua'a aya' aratbuttaj aya' huadaribaya' on'manbatia'pakonhuahua'de. Nogbaya' nogbaya' nogdari nogdaribaya' aratbut Jesucristotaj o'noknopounhuahuika'de. Kurudyo onte'ti o'hua'uyate.

**Nogok huaknopog^{er}eri hueretda eknopog^e
o^onoknopog^ebatikapo. Nama^{da}
eknopog^ekon on^opakapo.**

4 ¹Nogok Jesucristotaj hueretda eknopog^e huakka^{ah}uuiti o^onoknopog^edenig^a o^onoknopog^ebatikapo. Onte^{ti} Jesucristotaj oknopog^ehue^o o^oneapo. Da huaa^{eri} toto^o nokiregtaj on^opeika^{apo}. Toto^{en} nama^{da} huamanmadika^{er}iritaj on^onigpeonhuahuika^{apo}. Diosen Nokirega^a kenda daka^o mona^{uy}ne. ²Da huaa^{ika}eri da ijaya^o nopog^ehue^o o^oepo nama^{da} on^omanmadika^{apo}. Huakka^{ah}uuiti on^omanigpeonhuahuika^{apo}. ³“Toepakhue^{dik} yane^o.” Nama^{da} on^omana^{ika}. Kenpa^{ti} “nogda nogda o^ojpai^o aypopi^o bapehue^o yanika^o,” on^omana^{apo}. Kenda nama^{da} on^omana^{apo}. Diosa ken o^ojpai^o aypoere o^oka^{uy}atenok Jesucristotaj huaknopog^eeri buttida huaknopog^eeri o^onepo Diostaj dakiti o^onona^{depo} aypo o^ojpai^{er}iritaj kan^{bape}ike^o. ^{4,5}Kena^{po} Diosa aya^{tada} o^oka^{uy}atenok aya^{da} huadakda o^oe. “Huadak o^oe.” Diosa oa^{uy}ate. Kenpa^{ti} dakiti Dios mon^{tiona}pakdepo mon^{bape}. Bapokhue^o ehue^{dik} o^oene.

**Jesucristoen huamanmadika^{er}eri daka^o
nopojika^{dik} o^one. Huadak oknopojika^{dik}
o^one. Huadakda kika^{dik} o^one.**

⁶Efeso jak huaknopog^eeri huama^{bu}yutaj kenda daka^o yamanmadika^o. I^{man}madika^{po} Jesucristoen ^{uruda} i^{nig}peepo huadak hua^a iknopog^epo Diostaj nogiti teynopo^{da} i^eapo. Kenpa^{ti} buttida eknopog^e daka^o iknopog^epo Diostaj ^{urunopo}da i^{ika}apo. ⁷Sue^{da} huamanmadika^{er}erimey nama^{da} on^omanbatia^{pakon}huahua^o. Konig judio adhuea^{pane} on^omanbatia^{pakon}huahua^o. Kenomeytaj manigpeehue^o ya^e. Diostaj

yamationa^{pakika}. Diosenyo^{da} yakikati^o. ⁸Huas^o a^{te}ypakya^{po} e^{lete}nayo sue^{da} huadak mo^{ea}ne. Diostaj o^onigpeika^{po} huadaknana^{da} mo^{ea}ne. Diostaj o^onigpeika^o nok oy Diosa bo^{tihu}apokne. Durugda o^oikay kenpa^{ti} nogok Diosere durugnana^{da} o^onoeonhuahuika^{apoy}. ⁹Kenda buttida o^oe. Aya^{ada} oknopog^edik mo^{ene}. ¹⁰Konigepo Diosen dig^ada o^okikay kenpa^{ti} oro^{taj} e^{tidi}kudhua^{te} diayhue^o o^oepo daka^o o^onigikay. Kena^{po} Dios huanoeonhuahuika^{eri} o^oe daka^o oknopog^ey. Aya^o hueretda huaknopog^eeritaj Diosa o^omanopo^{toe}onhuahuika^{po} o^onopo^{noe}anhuahuika^{apo}.

¹¹Kenda yamana^{ika} kenpa^{ti} yamanmadikika^o. ¹²Urudikyo^o yabatia^{pakika}. Huaknopog^eeria ontaj bo^{tia}huaypo konigti huadakdikyo^o batia^{pak}dik o^oneapo. Huadakyo^o yakika^o. Ontaj bo^{tia}huaypo konigti huadakyo^o kika^{dik} o^oneapo. Diostaj aratbuttere di^o yamaika^o. Ontaj bo^{tia}huaypo konigti di^o on^omaeapo. Cristoen nokirega ^{urunopo}da ya^{ika} kenpa^{ti} daka^o yaknopojika^o. Ontaj bo^{tia}huaypo ^{urunopo}da o^onika^{apo} kenpa^{ti} daka^o o^onoknopojika^{apo}. Sue^{da} huatone^{mon} ee^{pi} ontaj nigpeedik o^oneapo. ¹³A^{ti} ijhuahua^{apoy}. Ontaj huatiakhued ee^{te} huaknopog^eeri egkupopakte Apag Diosba^o yamanika^o, yamaboroay^{ika}, yamanmadikika^o. ¹⁴Diosen Nokirega huaknopog^eeri huairitaj o^omanopog^ea^o nok “Diosa be^{tihu}apokika^{apone}, e^{maboroay}, e^{man}madika^o, e^{matog} kenda be^{tihu}apokapone.” Huairia bo^{tibata}te^{po} mona^{uy}ne. Kenda okkahuehue^o ya^epo mepu^{kehue} i^eepo daka^o yamaboroay^{ika}o.

¹⁵Kenda huairia mona^{uy}ne kenda yanopojika^{po} daka^o yakika^o. Nogiti nogiti ^{uruda} Diosen i^{kika} nok aya^{ada} tiahuaydik me^{ne}po. ¹⁶Dakhuea^{pi} ijikay

huata' yatinopoika'. Menpa' nama'dapi' ijmanmadikay huata'da yatinopoikati'. Daka' yanopoepo 'urunanada Diosen hua'a yamanmadikika'. Kenda e'kika'nayo Diosere durugda i'noeonhuahuika'apo. Ontaj huanigpeika'erikon Diosere durugda on'noeonhuahuika'apo.

Huaknopoeritaj monig magka'dik o'ene.

5 ¹Huaknopoeritone'taj ighua' onahue' yaepo konig huadi' huaojtaj enapa' daka' yamaboroay. Huabokerek sue'da huatone'mon huag'eri konig huama'buytaj enapa' 'uruda yamaboroay'ika'. ²Ettone'tone'taj konig o'nen huayetaj enapa' daka' yamaboroay'ika'. Kenpa'ti mune'yotaj konig huaidpotaj bokerekbhue' yaepo daka' yamaboroay.

³Ayhuate'nen huabet ehue'da o'tae'nok konig pai'da ee'ok ayhuate'ne'taj katepi' kan'bayokike' huaknopoeria. ⁴Bepi' ayhuan huasi'po e'kerekke' huayobupi' e'kerekke' e'tamaenay huasi'po huayobupi' huaojen huayegreen a'nen mo'nigbae'ika'uynig huakka'da dehuea' o'ne. Huaojtone'taj huayetone'tapi' kan'tihuapokike' Diosa kenda o'paknok kan'bayokike'. ⁵Ken ayhua huabet toehue'da konig pai'da o'nepo Diosa be'tihuapokapone on'nopoepo, kenpa'ti huame'noe sikoere Diostaj on'tiona'pakika'. Kenomey hueretda ayhua o'ne. Kenomeytaj huaknopoeria kan'batihuapokike'. ⁶Nog ayhuanayo hua'enda diga'da o'deretpakika', huakka'da o'deretpakika', kenomeynayo konig nopo'noeyhue' o'ne. Hueretda ayhua ehue' o'nenok batihuapokhue' ka'nike'. ⁷Kenda huaknopoeritaj yamana'. Ayhuaensi'poapi' huayayoapi' katepi' aypopi' yan'bayokika'. Yamana'. E'bayokika'nayo be'api' dakhuea' bahuahue'dik o'neapo. ⁸Huabet konig

pai'da huapane'tone'pi' huamamatone'pi' kenpa'ti huaye ayhuapi' pai'da e'taetada be'api' daka' matogehue' ee'nayo kennayo dakhue'nanada o'e. Kenomey nama'da Diostaj o'noknopoerig'a konig oknopoehue' huag'eri nogitinateda dakhuea'nada o'ne.

^{9,10}¿Huaknopoeria be' ayhuatataj aypo yudtapi' bayokika'dik ya'ne? Pai'da ayhua huatone'nada konig sesenta nogitipi' huabayok ee'nayo, nogtida huatoe e'tog'uyunayo, "huadakda o'kika'," aratbuta en'batia'paknayo, ke'nensi'potaj daka' e'matog'ika'uynayo, esoeri huaknopoeritaj jakyo e'batokudika'nayo, pai'da huaknopoeritaj e'tihuapokika'nayo, dakhue'taj e'matinoikame'nayo, kenpa'ti katepi' nogda nogda huadak e'kikame'nayo kenomey ayhuataj aypo yudtapi' huaknopoeria kan'bayokike'.

¹¹Ayhua sesenta huabayok ehued ee'taj aypopi' katetapi' bayokhue' kan'maika' huaknopoeria. "Onte'ti toepakhue' ijjepe Jesucristotayo'da ijnigpeika'apoy," ea'ada huabokerektaj e'mune'bo' o'nepo Cristotaj o'nendepo onte'ti e'toepakta' yan'pakapetpi'. ¹²Ke'nada on'dikjenonpo dakhuea'da ogka'. Aya'ada on'tipeepo dakhuea'da o'ka', bahuahue'dik o'neapo. ¹³Kenpa'ti kenomey ayhuataj e'bayokika'nayo katepi' kahue'dikda o'neapo. Nog jak nog jakyo on'hua'epo, on'mahu'ia'po nogtaj nogtaj nama'da on'bahuahue'apo. ¹⁴Konigepo ayhua huatone' ehued ee'ted kan'toepakpo kansi'popakpo ta'ba jakeretaj daka' kan'matog'. Huadakda ogkika'nok oknopoehue' huag'eriomeya sigpi' dakhuea' bahuahue'dik o'neapo ijnopoey. ¹⁵Toto' engaña egkak huakka'ahuiti ayhua Jesucristotaj e'nigpeika'ada o'nokbatikpo toto'takon on'nigpepedepo. Cristotaj o'noknopoebatikme'te.

¹⁶Huabokerek ettone'pi' huaknopō'eri o'nepo pa' da ayhua huabeta en'taē'nayo yudtaj kenpa'ti aypo kan'bayokike', huaknopō'eri huakupopakerianayo aya'ada bayokhue'dik ka'nike'. Nog huerettayo'da ayhuataj bayokika'dik ka'ne'.

¹⁷Huaknopō'erien huairi huadakda huaknopō'eritaj huadak hua'a e'mana'ika'nayo dakuuapa kan'bayokike'po huaknopō'eria kenpa'ti huadak o'ne kan'matinopō'ike'. E'manbatia'pakika'nayo kenpa'ti e'manmadikika'nayo nogiti dakuuapa kan'bayokike'. ¹⁸“Vacapi' huakidtaj trigokidpi' on'tiogkubere'epo on'tikaa'ika', huāqjpataj tinukuhue'dik ka'ne'. Vacaa sue'pi' huakid bapika'dik ka'ne'.” Kenpa'ti “Huanaba'taj dakuuapa bayokika'dik ka'ne'.” Kenda Apagba'a o'mana'nok konigti huairitaj dakuuapa kan'bayokike'po huaknopō'eria.

¹⁹Huaknopō'erien huairitaj “Dakhuea' o'ka',” nogtiadapi' e'huaa'nayo pēehue'dik ka'ne'. “Dakhuea' o'ka',” botta'a bapa'api' en'huaakda pēē'dik ka'ne'. ²⁰Huairia dakhuea' ogka'nok batikhue'da ogka'nok aya' huaknopō'eria onpēedepo “Nama'da boka'. Yan'nopo'korea'po onte'ti huadakda yag'kika'.” O'na ighua' yamana'. Aya'ada mo'pēepo onme'pukpo dakhuea' e'ka'ta' pakhue' o'neapo.

²¹Diosa men'tiahuayne, Jesucristoa men'tiahuayne. Diosen huata'moneria kurudya' bo'tiahuayne, ighua'da yonay. Kenda huaboa'da o'nigmadoya'ne huadakda yanopōepo, yakikati'. Huā'enda yapakpo kikhue' yāē'. O'nen huadi'taj matinepahuhue' yāepo yaka'. Aya'tada konigti yakikati'. ²²Daka' ya'nakōkienpo huaknopō'erien huairi huāē' bae'dik yāē'ika'. Ida makieghuedāda baehue' yaika'. Idada makieghue'ada e'bae'nayo dakhuea' ka'dikpi' ya'net kenpa'ti

nama'da o'baey nogomeya mo'tinopōēapet. Huadakda o'ē yatinopoeonhuahuika'po nama'da kikhue' yāē'. Dakhue'en kikhue' yāē'. Huadakyō' yakika'.

²³Nogok nogok o'nen huadapo dakhue' i'ika'nok kenpa' i'ika'nok hue'ey sue'da vinoere yakmayikati'.

²⁴Aratbuta en'tiahuaytada sue'da huakka'a dakhuea' ogkika'. Dakhuea' ogkika' aya'ada on'matinopōē. Dakhue'da ogkika' e'tinopōē'nayo konig huaknopō'erien huairi huāē' baehue'dik yāē'. Aratbuta tiahuayhue' ēē'te nogomey konig iregireg dakhuea' ogkika'nok menpa' dakhuea' ogkikapi' menpa' huadak ogkikapi' daka' yamaknopōepo. Daka' yabatiahuayika'. Dakhuea' ogkika' e'matinopōē'nayo kentaj huairi huāē' baehue' yāē'. ²⁵Kenpa'ti aratbuta en'tiahuaytada huabokerekpi' huadakda ogkika'. Kenda aya'da on'tinopōepo huairi huāē' bae'dik yāē'. Soatayo' huadakda egkikapi' nogok huadakda ogkika' aya' on'matinokotdepo huaknopō'erien huairi huāē' bae'dik yāē'.

6 ¹Huakka'ahuiti huairien huanaba' huaknopō'eri o'ne. Aya'ada huanaba' huairitaj 'uruda kan'manigkike'. Huairi oknopōehue' huāē'eri o'epi' daka' kan'tinopō'ike' huadiayhue' ka'nike', daka' kan'nigpēike'. Ken konig egkika'nayo aratbuta huanaba'taj on'batiahuaypo Diosendiktaj tidikehue' o'neapo kenpa'ti Jesústaj huadak hua'a tierikikahue' o'neapo. ²Huairi huaknopō'eri ēē'nayo “Do'ed huama'buy huairi sue'da huadak tinopōē'dik ijje'po kenpa'ti sue'da nigpēedik ijje',” huanaba'a ahue' ka'ne'. Diosa huairitaj di' o'taēnok kenpa'ti huairi huaknopō'eri huama'buy o'ēnok nogiti nogiti huadak kan'tihuapokike' kan'nigpēike'. Kenda yamanmadika' kenpa'ti yamana'. Huaknopō'eritaj yamana'.

Diostaj e'nigpejka' huadakda o'enek durugnopo'da o'neonhuahuika'apo.

³Sue'mon huamanmadika'eri Jesucristo Huairitaj buttida e'manmadika'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepi' kenpa'ti Diosen huamanmadika' pakhue' o'nepi' nogpa'da e'manmadika'ta' e'paknayo kenomey konig o'ne on'batia'pakapone. ⁴Kenomey huakka'da ijnopoy nama'da on'nopoeng'a nopoehue' o'ne. Dakhue'nopada nogpa' nogpa' nama'da e'batia'pakta' o'deretpak. Huadiktaj e'batia'pakta' o'deretpaknok kenomeytaj on'peepo on'bahuadiayogka'apo, huayahuaya dakhuea' on'mana'apo, on'mahui'ia'apo nama'da huayahuaya on'matinopoeapo. ⁵Kenpa'ti nama'da huamanmadika'eria huayahuaya on'maboyika'apo. Nama'da huanopoe'eritaj kenpa'ti buttida hua'a nopoehue' huae'eritaj on'maboyika'apo. Diosen eka'nayo huakka'da katepi' ijmatoeapoy nama'da on'nopo. Kenomeytaj yabakhuati'. ⁶Huakka' katepi' e'matoe'ta' pakhue' o'epo Diosen e'kika'nayo durugnanada o'unhuahuika'apone. ⁷Ken e'si'poete katepi' matohue'da o'uyne kenpa'ti o'bueydepo sigpi' tohuahue'dik o'ea'pone. ⁸Huakka'da katepi' matohue' e'cada ayo yudtaereyo'da o'toepo durugnada e'dik o'ea'pone. ⁹Nogomeynayo huakka'nada e'matoe'ta' o'deretpaknig'a nama'da nogda nogda bae'dik ya'neapet. Toto'taj nama'da yan'nigpeepetpi'. Kenpa'ti nogta' nogta' yan'deretpakpo dakhuea' yagka'apetpi'. Diosa castiga o'magka'po kenpa'da o'maenapo. ¹⁰Be'api' huakupeta' on'eretpakpo nogda nogda dakhuea' ogkika'apo. Huakka'ahuiti huakupe o'deretpakpo nama'da ogka'depo Jesucristotaj o'noknopodenig'a o'nokbatikdepo pai'nanada on'nopo'unhuahua'.

Jesucristotaj daka' yanigpejka'po yaknopoika'.

¹¹Onnayo Diosen huanigpejka'eri i'enek, Timoteo, kenda huaboa'da ona'ne kahue' yae', dakhuea' kahue' yaika'. Huakka' yapakpo huadakda yakika', Diostaj di' yae'po daka' yanigpejka', Diostaj daka' yaknopounhuahuika', aya'tada di' yamaika', huaknopoe'eriapi' dakhuea' egka'nayo huadiayhue' yae'po daka' yaknopoe'po yamana'. ¹²Oknopoe'hue' huae'eria e'tieriknayo, batikhue' yae'. Dakhuea' e'ka'ta' e'paknayo kahue' yae'. Jesucristotaj daka' yaknopounhuahuika'po Diostaj yanigpejka'. Diosere durugda ijnoeonhuahuika'apoy digg' yaknopoika'. Huakka' aratbut on'peepo "Ijnopo'kore'uypa Jesucristotaj yoknopoikay," o'na daka' e'mana'te "Doere yanoeonhuahuika'." Kenpa' Diosa menuyne. ^{13,14}Diosa aya'tada o'manoea'ika'. Poncio Pilatotaj Jesucristoa me'pukhue'ada "Judíon Huairi ijje," buttida ona'ne. Diosen hua'a yanigpejka'. Aya'da ona'denig daka' yakika'. "Dakhuea' i'ka'," be'api' onahue'dik mo'ene. Jesucristo Huairi tiakhued ee'ted huadaknada yakika'. ¹⁵Nogok Diosa o'pakdepo o'ta'mona'apo Jesucristotaj o'batiahuay'ea'apo. Dios huamadurugpaka'eri o'epo kenyo'da huamananhuai' huairitone' o'ika'nok. Kenpa'ti teynanada o'ika'. Aya' gobiernoen huairi o'e. Huamata'mona'erien huairi o'e. Diosnayo huaboro' huairida o'ika'. ¹⁶Diosyo'da bueyhue'dik o'epo o'noeonhuahuika'. Huakjeyyo o'noeonhuahuika'. Keyo be'api' huahuahue'dik o'ene. Kenpa'ti Diostaj nogtiapi' aratbuta tiahuayhue'da o'nika'. Oydapi' tiahuayhue'dik o'nika'. Ke'nayo'da huadaknanaada o'ika' aya'ada kan'batia'pakike'. Kentaj kan'nigpejke' aya'tada Diosa kamananhuahuike'po.

¹⁷Huakka'da huamatō'eri huairitaj yamanati'. "Huakka' ijmatōey, huairi ijje'y, huadak ijje'y." Huata'da tinopōehue' yane', yamanati'. "Huakka' ijmatōey katetapi' me'pukehue'dik ijje'y," nopōehue' yane', yamanikati'. Menokapi' kenda matōehue'dikda ya'neapet. "Oro'taj bo'tihuapokika'po Diosa dakhuapa bo'yokika'ne. Diosa dakhuapa beyokika'apone," yanoknopōika'. Yamana'. ¹⁸"Nogomeytaj huadakda yag'kika', yan'batihuapokikati', daknopo'da ya'nepo yan'bayokikati'." Kenda yamanika'. ¹⁹Ken konig egkika'nayo Diosa 'urua'nanada

o'matōika'apo kenpa'ti Diosere durugnanada on'noeonhuahuika'apo.

Ta'pote kenpa'da Timoteotaj ona'uyate.

²⁰Diosa 'urudikda huakka' me'nopōē'uyne. Daka' yadikōika'. Daka' yanigpēika'. Daka' yamanmadikika'. Nogomey nama'da en'manbatia'pakonhua'te pēhue' yamaika'. 'Urunanada o'nopōey nama'da on'batia'pakika'. ²¹Kenomey 'urunanada ijnopōey on'nopōenig'a onte'ti Diosen hueretda eknopōē' oknopōehue' o'ne. Kenomeytaj pēhue' yamaika', Timoteo. Ontaj Diosa daka' me'tounhue'.

II TIMOTEO

Onte'ti Pabloa Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.

Pabloa Timoteotaj o'nigmadoya'uyate.

1^{1,2}Huadi'da Timoteo, do Pablo o'nigmadoya'ne, sion. Ontaj Jesucristoen huadak hua'a o'nigbatia'pakme'ne. Iknopopepo o'nigpeeme'nok konig do'huedsi'po o'taene. "Jesucristotaj aya'ada o'noknopopepo aya'ada on'nigpeepo Diosere on'noehnuahuika'apo." Diosa be'pakpo do'taj bektie'ea'uyne, "Jesucristo huadak hua'a aya'tada yamanbatia'pakika'." Mena'po nogbayo nogbayo nog aratbuttaj Diosa me'ta'mona'uyne. Ontaj sion ijtiona'pakikay. "Apag Dios Huairia Jesucristoere 'urunanada katiokike'po, katinepahuike'po, kenpa'ti kanopo'noeyike'po," o'tiona'pakika'ne, sion.

**Jesucristoen huadak hua'a
yamanbatia'pakika'.**

³Diostaj do'hued adhuea'pane' on'nigpeika'uyate. Konigti Diostaj ijnigpeika'po daknopo'da ijjepe ijnigpeikay. Diostaj o'tiona'pakika'ne. "Timoteo daka' oknopopepo o'nigpeika', dakiti Dios. Daka' yatihuapokika' yanopo'teypakika'," o'tiona'pakika'ne. ⁴Kenpa'ti a'nenda ontaj yokhua'denok suhue' i'epo i'huikon'uy. I'huikuynok kenda oknopoka'ne. Konigepo ontaj

e'huahua'ta' ijpaki. E'ta'huadunhua'ta' ijpaki. A'durugpakya'po e'ta'huadunhua'ta' ijpaki. ⁵Diostaj daka' iknopoka' yoknopenkikay O'nen huamama Loida huaye Euniceere huakkuruda Jesucristotaj o'noknopope'uyate. Oy o'nakon Jesucristotaj iknopoka' daka' ijnopoye.

⁶Konigepo Diosen Nokirega nogiti nogiti ontaj menopo'teypake'po betihuapokike'. Nogiti nogiti Diosen yakika'. Jesucristoen huadak hua'a yamanbatia'pakika'. Huakka' yamanmadika'. "Yan'nopo'korea', Jesucristotaj yanoknopope'." Yamana'ika'. A'nennada o'tibata'tepo kenpa'ti o'tiona'pakuy. E'tiona'pakde'te Diosa menopo'te'uyne. Huaboa'da o'tihuapokpo o'nopo'teypakuy. Huadak hua'a e'manbatia'pak kenpa'ti e'manmadika' Diosen Nokirega betihuapokika'ne. Konigepo nogiti nogiti Diosen huadak hua'a yamanbatia'pakika'po yamanmadikika'. ⁷Diosen Nokirega mo'nopo'toenok me'pukhue' o'epo teynopo'da Diostaj nigpeika'dik o'ene, Huayahuaya di' o'maika'ne, kenpa'ti huadaky'o' huaka' o'nopopepo o'kika'ne. ⁸Konigepo me'pukhue'ada Huairi Jesucristoen yamanbatia'pakika'. Kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'nok huabakuda' jakyo ijikay. Huabakuda'

jakyo ee'pi' do'taj okbirahue' o'ene.
 Jesucristoen huadak hua'a
 e'manbatia'pakonhua'te mo'huadiayapone
 bo'tidi'keapone dakhuea'da mogka'apone.
 Pai'da e'nopo'eada okbatikhue'ada nogiti
 nogiti huadak hua'a yamanbatia'pakika'.
 Diosa menopo'teypakapone. ⁹Oro'
 dakhuea' huaka'eritaj Diosa
 mo'manopo'korea'po mo'nopo'yare'uynok
 kenpa'da bueyhue'dik o'eapone. "Huadak
 yag'kika' kenpa'ti do'huedyo'da yag'kika'.
 On'tihuapokika'apone." Diosa mona'ne.
 Diosere o'noehuahuika'apoy. Oro'ada
 huadakanada o'kika'nok Diosa
 nopo'yareahue' mo'ene. Diosada
 di'nanada mo'epo kenpa'ti bo'pakpo
 oro'en dakhuea' e'ka bokkahuea'po
 mo'nopo'yarea'ne. A'nennanada huadari
 kahued siokpoere kahued Diosa oa'po,
 "Aratbut dakhuea' huaka'eritaj
 a'manopo'yareaya'po do'huedsi'po
 ijmanigta'mona'apoy." Diosa a'nennanada
 oa'uyate. ¹⁰Ken onyayo Diosa di' mo'ene
 oknopoe'dik o'ene. Kena'po oro'en
 huamanopo'yarea'eri Jesucristo
 o'si'poepo, o'kerekepo o'manmadika'po,
 o'batihuapokika'po, aya'tada
 o'manigbuey'uyate. E'bueytada Diosa
 o'noyhuada'po kurudyo o'tohua'uyate.
 Dios di' mo'epo kenda mo'nigka'uyne
 oro'taj. Kenda huadak hua'a o'e,
 oknopoe'y. Oknopoe'po kenpa'da
 bueyhue'dik o'epo Diosere
 o'noehuahuika'apoy.

¹¹Huadak hua'a kamanbatia'pake'po,
 Jesucristoen huadak hua'a
 kamanmadike'po. Diosa me'ta'mona'uyne.
 "Judfo ehue' e'huag'taj yamanmadika'."
 Diosa mena'uyne. ¹²Jesucristoen huadak
 hua'a ijmanbatia'pakika'nok aratbuta
 dakhuea' me'nogkika'ne. Huabakudag'
 jakyo e'kudag'tada birahue' ijje'y. Pai'da
 e'nopo'eada birahue' ijje'y. Huadakda o'e
 Dios. Teynanada o'e. "Huadak hua'a
 yamanbatia'pakika'." Mena'uynok Jesús

nogok e'tiakde'te do'taj
 be'tihuapokika'apone be'to'eika'ne daka'
 yoknopoe'y.

¹³Diostaj kenpa'ti Jesucristotaj buttida
 hua'a on'madikika'ne.
 O'peonhuahuika'ne, Timoteo. Do'hua
 buttida e'manmadika'taj
 yanopoeonhuahua'. Okkahuehue' yae'.
 Jesucristotaj daka' yaknopoe'ika'po, Diostaj
 di' yai'ka', kenpa'ti aya' Jesucristoen
 huaknopoe'eriomeytaj di' yamaika'.
¹⁴Diosen Nokirega mo'nopo'toene. Diosen
 Nokirega be'tihuapokpo Diosen buttida
 hua'a me'nopo'eane daka' yaknopoe'ika'po
 daka' yamanmadika'. Batikhue'da
 yaknopoe'ika'po yamanmadikika'.

¹⁵Huakka' Asia huadaribayo
 huaknopoe'eria do'taj me'nokhuame'ne.
 Kenda i'nopoe. Figelo Hermógenesere
 me'nokhuame'ne. ¹⁶⁻¹⁸Onesiforonayo
 kirigayo' be'ta'huadikame'ne.
 Me'nopo'noeyagkikame'ne. Do'te
 huabakudag' jakyo behuatiakikame'ne.
 Do'taj o'tiahuaypo okbirahue'
 me'ika'uyne. Roma huakka' jakyo
 huaboa'da o'tiakdepo be'ukonhua'po
 be'ukpo be'huahuayme'ne. Kenpa'ti
 a'nenda Efesoyo oro'omeytaj huakka'
 bo'tihuapokika'uyne i'nopoe't.
 "Onesiforotaj yatinepahui'po dakhuea'
 e'ka' yakkahuea'. Ke'nen huabettaj
 yamatinepahui'po yabakkahuea'.
 Jesucristo onte'ti e'tiakte Onesiforotaj
 katinepahuie'po," ijtiona'paki.

Jesucristoen huadak sorotataj yai'ka'.

2 ¹Konig do'huedsi'po o'taene, sion.
 Jesucristotaj daka' iknopoe'ika'nok
 Diosa daka' menopo'teypakike'. Huadak
 hua'a kamanbatia'pakike' Dios
 be'tihuapoke'po. ²A'nenda Jesucristoen
 huadak hua'a ijmanmadikanhua'po
 huakka'tada ijmanmadikika'uy. Do'hua
 e'manmadika' me'pe'ika'uyne. Do'hua
 e'manmadika' nogomey

huaknopōē'eritakon daka' yamanmadika'. Ken huabokerekomey daka' Jesucristotaj yan' nigpeika' apet okbatikhue' ya' neapet kenpa'ti nogomeytaj manmadikika'dik ya' neapet, kenomeytaj yamanmadikanhuati'.

³Sorotataj menokanig pai'da o'nopo'ika'. Huadak sorotatanayo pai'nanada e'nopo'ika'ada monhue' o'ne. Konig huadak sorotataj ya'ika', Timoteo. Jesucristotaj iknopōenok kenpa'ti i'nigpeika'nok aratbuta dakhuea' egka'te kenpa'ti pai'da e'nopo'epi' oknopōebatikhue' yaē'. Monhue' yaē'.

⁴Kenpa'ti sorotatanayo huakupete bahuayikahue'dik o'ne, huakupete katepi' sigpi' kikahue'dik o'ne, ta'bapi' kikahue'dik o'ne. Sorotataj ke'nen huairitayo'da nigpeika'dik o'ne.

Oro'omeykon konig sorotataj o'epo oro'en huairi Jesucristotaj mon'nigpeika'.

⁵Kenpa'ti huake'te'eri nog huake'te'eriere o'ketpo huakkuruda jakōkyeyā'po ida okketpo. Gana agkaya'po e'ke'te' huairitaj nigpeika'dik o'e. Oro' konigti Diosen 'urua'da e'kika'ta' e'paknayo daka' Jesucristotaj nigpeika'dik o'ene.

"Huadakda i'kika'uy. Doere i'noeonhuahuika'apone." Diosa mona'apone. ⁶Kenpa'ti oro' Cristoen huamanmadika'eri konig ta'ba huaka'eri o'ene. Huairitaj ta'ba huanigka'eri ogkika'po huakkuru aypo e'boyogte bape'dik o'nika'. Oro' konig ta'ba huaka'eri eē'nayo Diosa oro'takon huakkuruda 'urua'nanada mo'ea'apone.

⁷Kenda huaboa'da ona'ne daka' yanoponhua'. Jesucristo Huairia aya'da menopoenka'apone.

⁸Jesucristotaj yanopōepo Jesucristo David Huairien adhuea' huayayo o'epo e'bueytada Diosa o'noyhuada'uyate. Kenda huadak hua'a aya'tada ijmanbatia'pakikay. Aratbuta Jesucristotaj o'noknopōepo

o'nopo'korenok Diosa o'manopo'yarea'ika'. ⁹Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'nok huakka'mon do'taj menhuadiayne. Dakhuea' menogkika'ne, huabakuda' jakyo megkudika'ne. Dakhuea' huaka'erionig pai'da ijnopo'ey. Donayo huabakuda' jakyo eē'pi' nogyā' nogyā' huabada nog huaknopōē'eria Jesucristoen huadak hua'anayo on'manbatia'pakika'. ¹⁰Huakka'tada Diosa o'baktie'ea'uyate. Jesucristotaj huaknopōē' kenpa'ti huanopo'korea' huanopo'yare' o'baktie'ea'uyate. Huakka' Jesucristotaj kanoknopōē'po kan'nopo'kore'po kan'nopo'yare'po Diosere kan'noeonhuahuika'po pai'nada e'nopo'unhuahua'ada Diostaj batikhue' yoknopōepo batikhue' ijikay.

¹¹In buttida huadik o'da'ika' aratbuta:

Oro' Jesucristotaj oknopōika'po pai'da o'nopo'epo e'bueynayo kenere o'noeonhuahuika'apoy.

¹²Cristotaj oknopōepo pai'da o'manopo'epo batikhue' eē'nayo Cristoere huairi o'ea'apoy.

"Jesucristotaj oknopōehue' ijjei'." Oro' ea'nayo Cristotaj oknopōehue'da huag'eritaj "Do'huedsi'po ehue'da mo'ene." Oro'taj mona'apone Diosa.

¹³Jesucristotaj eknopōebatikpi' kenda Cristoa mona'uynig o'ka'apo. Kenda oa'uyyo o'ka'apo. Nogpa'da adhue'dik o'epo o'ka'apo.

Huaknopōē'eritaj daka' yamana'ika'.

Diostaj daka' yanigpeika'. Daka' e'nigpeika'te, "Daka' o'nigpeika'ne." Diosa mena'apone.

¹⁴Jesucristotaj huaknopōē'eria o'noknopōepo on'bueydepo Cristoere on'noeonhuahuika'apo. Cristotaj mo'noknopōepo batikhue' mo'ne. "Cristotaj oknopōehue' ijjei'," ahue'dik

o'ene. Kenda Cristo oa'uy o'ka'apo. Kention huaknopoe'eritaj onte'ti onte'ti yamanika'. Kenpa'ti adhuea'pane'en hua'a maboyikahue'dik mo'ne. Kenda hua'a e'maboi'ika' 'urunopoa' ogkikahue'dik mo'ene. Kenda hua'a be'api' on'peika'po Jesucristotaj eknopojika'ada batikdikpi' onte'ti dakhuea' kika'dikpi' o'neapo. Huaknopoe'eria 'urua'nanada kan'batia'pakike'po Diosa o'pak. ¹⁵Diestaj daka' yanigpeika'po Diosen buttida hua'a butuknanada yamanmadikika'. Diosen daka' i'manmadikika'po "Huadakda i'manmadikika'uy." Diosa mena'apone okbirahue' i'eapo Diostaj. ¹⁶Keyoda i'ika'nig keya' nama'da huamanmadika'eri o'nika'po dakhue'da on'batia'pakika'. Manigpeehue'ada konigti batia'pakhue' yae'. Nama'da huamanmadika'eria nama'da on'batia'paknok Jesustaj huaknopoe'eri sig sig o'noknopoe'batikonhua'apo nogiti nogiti dakhuea' ogkika'apo. ¹⁷Nama'da on'manmadika'nok nogya' nogya' huakka'ada on'nigpeepo Jesustaj eknopoe' sig sig o'noknopoe'batikonhua'apo. Himeneo Filetoere nama'da huamanmadika'eri o'nepo ¹⁸Jesucristotaj buttida huadik o'noknopoe'batikdepo huaboa'da nama'da on'manmadika'de. "Jesucristoen huaknopoe'eri e'bueyde' kurudyo Diosyo on'mabehuikde'uyate kenpa'da o'ene." Kenda nama'da on'manmadikika'. Huakka'ada on'peede'po onte'ti Jesustaj oknopoe'hue' o'ne. ¹⁹Diosen buttida hua'a o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik o'eapo. Kenpa'ti hueretda huaknopoe'eri okbatikhue'ada o'noknopounhuahuika'apo. "Diosen hueretda huaknopoe'eritaj Diosa o'makie'." Diosba' kenpa' oa'. "Aya'ada Jesucristotaj huaknopoe'eri dakhuea' onte'ti kahue' ka'ne'po," Diosa oa'. ²⁰Huakka'mon Jesusen huaknopoe'eri e'nopo'korede'te 'urunopo'da Apag

Diostaj daka' on'nigpeika'po Diostaj on'durugpaka'ika'. Kenomey konig huairien 'uru plato' o'ne. Konig huairien oro huakupe plato' konig o'ne. Nog huairi en'batiate on'batobape'po 'uru oro plato' huae'te on'bape'ika'. Nog huaknopoe'eria Jesusen sue'da o'noknopoe dakiti nigpeehue' o'nenok Diosa batodurugpakhue' o'mae. Konig sorok koso o'nepo konig huakka'tehue' o'nepo konig oktig tajpo konig huaena' o'ne, be'api' pakhue'dik o'ne. ²¹Diosen 'urunada e'ka'ta' e'paknayo 'urunopo'da ika'dik o'ene huadaknada nopojika'dik o'ene, huadakda kika'dik o'ene, "Do'taj bekkahuea'," tiona'pakika'dik o'ene, kenyo'da huadakda o'kika'po 'urua'da Diostaj o'nigpeika'po Diosenyo'da o'epo, Diosa oro'taj durugnanada mo'eapone. ²²Huaboa dakhuea' e'ka'ta' huakka' on'nojika'po dakhuea' e'ka' o'deretpakika'. Ken konig pakhue' yae'. Dakhuea' e'ka' nopoe'hue' yae'. Huadak e'ka kenpa'ti kenda Diosa o'pak kenyo'da yanopoe'po yaeretpakika'. Huakka' yapakpo Diostaj daka' yaknopojika'po yanigpeika'. Huakka' yapakpo aratbuttaj di' yamaika'. Huakka' ya'pakpo huaknopoe'eri aya'tada yamanoeynoeyika'. Nog huaknopoe'eri 'urunopo'da Diostaj daka' on'nigpeika' daka' on'tiona'pakika' kenomeyere 'urua'da yag'kika'. ²³Sue'da huaknopoe'eri o'nika' kenteda i'ika'ne. Huakka'dikda on'batia'pakika'nig'a nama'da on'batia'pakika'. Ida huayahuaya on'bahuadiaypo on'batoare'ika'. Kenomeytaj manpeehue' yae'. ²⁴Oro' Jesucristoen huanigpeika'eri o'epo Diosen huadak hua'a huamanmadika'eri e'eada o'diaypo batoare'ikahue'dik o'epo aya'tada daka'da manbatia'paktik o'ika'po daka' manmadika'dik o'ene. Nogomey dakhuea' egka'te bahuadiayonhue'dik o'ene. ²⁵Hueretda

huaknopoe'eriene sue'ada nama'da
o'noknopoe'po Diosen buttida hua'a
e'peeta' pakhue' o'nika'. Nopoenkahue'
o'nepo toto'taj on'nigpeika'.
Dakteynopo'da yaepo buttida hua'ayo'
daka' yamanmadika'. Daka'
i'manmadika'po kirigayo'
yamationa'pakpo Diosa
kamanopo'kore'po buttida hua'a
ka'noknopoe'po. ²⁶E'nopo'korede'te
onteti toto'taj nigpeikahue' o'nepo
Diostaj huaboa'da on'nigpeika'apo.

**Nogok kene'huaya' huame'noete Jesucristo
tiakhued ee'te aratbut dakhue'yo'
on'nopoika'po dakhuea'da ogkika'apo.**

3 ¹Nogok kene'huaya' huame'noete
Jesucristo tiakhued ee'te aratbut
dakhuea'nanada ogkika'apo. Ke'poda
o'ea'po. Kenoka' aya'ada Diostaj
oknopounhuahuhue'dik o'neapo.
²Huata'da di'nanada o'neapo. Huakupe
huakka' o'deretpakika'apo. 'Uruda ijje'y
kenpa'da on'nopoika'apo. Huadaknanada
ijkikay nama'da on'nopoika'apo.
Huadaknanada ijkikay nama'da
on'nopoika'apo. Diostaj on'tibirae'ika'apo.
Huaojtaj huayeeretaj manigpeikahue'
o'neapo. Nogomeya' huadak
on'manigkika'nig'a "Dakiti" manahue'
o'nika'apo. Diostaj pakhue' o'neapo.
³Nogomeytaj di' mahue' o'neapo.
Matinepahuihue'da o'neapo.
Manoeynoeyhue' o'neapo. Bakkahueahue'
o'neapo. Dakhuea' on'mahui'ia'apo.
Katetapi' o'deretpakika'apo.
Matinepahuihue'da dakhuea'
on'magka'apo. Huadak huaka'eriomeytaj
on'bahuadiayapo ⁴Huadi'da on'taene
e'mana'ada dakhuea' on'magka'apo. Daka'
oknopoe'hue'ada dakhuea' on'magka'apo.
"Huairi ijje'y." "Huadaknanada ijje'y."
"Huakka' ijnopoe'y." Nama'da
on'manbatia'pakapo. Diostaj pakhue'da
o'nepo huamai'hue' e'mamayika'ta'

o'deretpakapo, baile o'deretpakika'apo,
kenpa'da e'durugpakta' o'deretpakika'apo.
⁵Onere yan'batadi'kea'apetpi'. Onere
yan'tiona'pakapetpi'. Ontaj
mon'madika'apetpi', kenda e'ka'ada "Dios
teyhue' o'e. Aratbuttaj batihuapokhue'dik
o'e. Dakhue'taj yareahue'dik, e'bueytaj
noyhuadahue'dik o'e Dios." Aratbuttaj
mana'dik o'neapo.

Kenomeytaj yamakika'. ⁶Sue'damon
nama'da huamanmadika'eri o'nepo
Diostaj nama'da e'manmadika'
on'manmadikika'. Nama'da on'manika'po
nogen jakyo on'kudika'po ettone'taj
nama'da on'batia'pakpo engaña ogkika'.
Kenomey ettone'a ida nama'da
e'manmadika' o'noknopoika'po nama'da
on'nopoika'po dakhuea'da ogkika'.
⁷Kenpa'ti inomey ettone' huabodik
e'manmadika'taj en'peika'ada
Jesucristoen buttida hua'a
nopoenkahue'dik o'nika'. ⁸A'nennanada
botta' tidig huaka'eri o'nika'uyate. Janes
Jambresere o'nika'uyate. Egipto gobierno
huairia Moiséstaj nigpeehue' ka'e'po tidig
ogka'uyate. Ken konig nama'da
huamanmadika'eri ogkika'po.
Jesucristoen buttida hua'a oknopoe'hue'
yane' nama'da on'manika'apo.
Nama'dayo' on'nopoika'po buttida hua'a
o'manmadikikay e'mana'ada Diosen
nama'nada on'manmadika'apo. ⁹Sue'da
huakka'mona on'manigpe'apo. Idada
nama'da on'manmadikanhua' aya'ada
on'maknokotpo on'manigpeebatikapo.
Konigti a'nennanada Janes Jambresere
nama'da on'batia'pak'uyate. Aratbuta ida
on'maknokotpo on'manigpeebatik'uyate.

Kene'huaya' Timoteotaj ona'uyate Pabloa.

¹⁰Diosen Jesucristoenere buttida hua'a
o'manmadikika' daka' o'tinopoene, sion.
Diostaj o'nigpeika' o'tinopoene. Kenda
Diosa o'pak o'kika' o'tinopoene. Diostaj
o'durugpakika' o'tinopoene. Diostaj

Jesucristoeretaj daka' oknopojika' o'tinopogene. Be'api' oknopogehue' o'neonhuahuika' kenomeytaj idada bahuadiayonhue' o'jika' o'tinopogene. Do'taj dakhuea' e'nogka'tada diayahue' o'jika' o'tinopogene. Aratbuttaj di' o'maika' o'tinopogene. Pai'da e'nopo'unhuahuada oknopogebatikhue' o'jika' o'tinopogene. ¹¹Huabokereka dakhuea'da me'nogkame'ne. Pai'nanada ijnopo'enuhuahua'mey. Antioquia huakka' jakyo kenpa'ti Iconio huakka' jakyo kenpa'ti Listra huakka' jakyo huabokereka dakhuea'nada menogkame'ne. Huakka' pai'nanada en'nopo'eanhuahua'tada Diosa be'tihuapokonhuahuame'ne. Kenda aya' o'tinopogene, sion. ¹²Kenpa'ti aya'da Jesucristotayo'da huanigpejika'eritaj oknopogehue' hua'eriomeya dakhuea' on'magka'apo kenpa'ti pai'da on'manopo'ea'apo. ¹³Huabokerekomey eknopog'eta' pakhue' o'nepo dakhue'da o'nepo da huaa'eri o'nepo nogiti nogiti dakhue'ada on'nopogepo. Nogiti nogiti dakhuea' on'magka'apo. Da on'mana'ika'apo kenpa'ti nogtakon nama'da on'maknopogepo.

¹⁴Kirigayo' dakhuea' egkika'tada do'a on'mandikanhuame'ne kenda batikhue'da yaknopoijika'. Jesucristoen buttida hua'a on'madikanhuame'nok kenda daka' yaknopoehua'huika'. ¹⁵On huasi'poedada Diosen hua'ataj i'pejika'uy. Diosen hua'a i'peepo Diostaj Jesucristoeretaj iknopog'uy. Jesucristotaj iknopog'enok Diosa o'nopo'korea'po o'nopo'yarea' kenpa'ti Diostaj kirigayo' e'nigpejika' huadak huakika' Diosa betihuapokika'ne. ¹⁶A'nennanada Diosen huamanbatia'pakera mo'nigmadoya'uyate. Nogok nogok Diosenba' mo'nigmadoya'uyate. Diosa o'manopogea'nok mo'nigmadoya'uyate. Nogomeytaj Diosen buttida hua'a

huamanmadika' Diosenba'a bo'tihuapokika'ne. Diosen hua'a boktibusukea'ika'ne. Dakhuea' o'kika'nig ke'na mo'nopogea'ne. Huadak e'kika' kenpa'ti Diostaj e'nigpejika' Diosenba'a mo'manopogea'ika'ne. ¹⁷Ken aya'ada Diosen huakadhua' Diosenba'a daka' mo'nopogea'ika'ne. Aya' huadak huakadhua' Diosenba'a bo'tihuapokika'ne.

4 ¹On'te'ti Jesucristo Huairi o'tiakapo. Aya'tehuapa'da huakhuairi o'epo o'tiakapo. Aya'ada on'nigpejika'apo. Aratbut e'noetaj e'bueytakon dakhuea' e'kika'nayo Jesucristoa kenpa'da dakhuea' mogka'apone. Ken Jesucristo Dioserea me'pege'po 'uruu'da ona'ne, sion. ²Menokapi' aratbut egkupopakte Diosen huadak hua'a yamanmadikika'. E'peeta' en'paknayo e'peeta' pakhue' e'ne'tadapi' Diosen huadak hua'a yamanmadikika'. Batikhue'da kirigayo' yamana'ika'. "Dakhuea' bo'kika'nig nopo'korea'dik mo'ene. Jesucristotaj oknopog'e'dik mo'ene." Kirigayo' yamana'ika'. "Dakhuea' bo'kika'nig yan'batik yan'nopo'korea' huadaky'o'da yag'kika'po Diostayo'da yan'nigpejika'." Huaknopog'eritaj kirigayo' yamana'ika'. Kirigayo' yamanmadikika'. ³Nogok huakka' huaknopog'eri buttida e'manmadika'taj pakhue' o'neapo. Huamanoehua'diktaj pakhue' o'neapo. Huadakda huaka' e'manmadika' pakhue' o'neapo. Nama'da huamanmadika'yo'da on'eretpakapo. ⁴Buttida e'manmadika'taj on'te'ti pegh'ue' o'neapo. Adhuea'pane'en en'batia'paktaj huakka' on'pejika'apo. ⁵Onnayo, daka' yanopoijika'po huadaky'o' yakika'. Pai'da e'nopo'epi' daka' Jesucristotaj yaknopoijika'. Jesucristoen huadak hua'a batikhue'ada yamanbatia'pakika'. Katepi' ka'dik i'epo kenda yakikati'. Ken daka'da ona'ne, Timoteo.

⁶Diostaj daka' yoknopojka'nok ida huabokerekomeya do'taj men'arakaponok ida bueydik ijjeapoy. ⁷Batikhue'ada 'urua'da Diostaj ijnigpeonhuahuikay. Diosen hua'a batikhue'da ijmanmadikanhuahuikay. Toto'taj nigpeehue' ijikay. Aya' Diosa mena'uynig kenda ijkadhuahuikay. ⁸Konigepo konig "premio" kurudya' Diosa me'noeanhuahuika'apone. Jesucristo Huairi e'tiakde'te kurudya' me'noeanhuahuika'apone. Oro' huadakda e'kika'nayo Jesucristoa huadakkanada mogkika'apone oro'taj. Konig "premio" e'yok Jesús Huairi huadakda huamanoeynoyeria huakka'tada o'manoeanhuahuika'apo kurudya'. Aya' Jesucristotaj on'maboika'po aya'tada o'manoeanhuahuika'apo kurudya' Diosere.

Timoteotehuapa'yo'da o'batia'pak Pablos.

⁹Idamon behuatiak, sion. ¹⁰Demas doere o'ika'nig'a do'taj e'tihuapokika'ada katetapi' o'batiahuayika'nig kenda huakka' o'pakpo bekhume'ne Tesalónica huakka' jakyo. Kenpa'ti Crescente Titoere doere o'nika'nig'a e'tihuapokika'da Crescente Galacia huadaribayo bekhume'ne kenpa'ti Titoa bekhua'po Dalmacia huadaribayo o'huame'. ¹¹Lucasyo'da doere o'ika'. Marcotaj yaukpo yahuhauyopo iyoda onere yan'tiak. Ke'nanayo e'manmadika'te tihuapokdik me'epone. ¹²Efeso huakka' jakyo Tiquicotaj ijta'mona'mey. ¹³Kenoka' yatiakpo do'hued yudtaj be'tatotiak. Troas huakka' jak Carpoen jakyo ijjeanmey. Kenpa'ti do'hued beroba' be'tatotiak.

¹⁴Alejandro sirosot huaka'eri o'e. Do'taj ke'na dakhuea' megkame'ne. Dakhuea' o'kame'nok oro'en Jesús Huairia castiga ogka'apo. ¹⁵Keyoj ontakon dakhuea' megka'apetpi'. Jesúsen huadak hua'a

o'manmadikika'nig kennayo pakhue'nanada o'e.

¹⁶A'nennada huakkuruda Romayo huakka' jakyo huairitaj ijbahuahua'po dakhuea' kahue' ijikay. Ijmana'po Jesucristoen huadak hua'ayo'da ijmanmadikikay. Kenda huadak hua'ayo'da nogyo nogyo ijmanmadikikay. Roma huairitaj ijmana'mey. Roma huairitaj e'mana'te nogtiapi' ehue' doere men'tobome'ne. Be'api' tihuapokhue' me'neme'ne. Aya'da me'nokhuame'ne. Diosa kabakkahue'po castiga magkahue' kamae'po. Kenda ijipaki. ¹⁷Roma huairitaj e'mana'pakte Jesús Huairia be'tihuapokme'ne. Diosa be'tihuapokika'nok aya' judío ehue' aratbuta kan'mapee'po Jesucristoen huadak hua'a ijmanmadikanhuamey. Sue'ada do'taj diga' men'huadiayme'ne. E'arakta' en'tipaktada Diosa be'tiokame'nok arakhue' me'neme'ne. ¹⁸Dakhuea' egka'ta' Diosa be'tiokika'apone. Diosere kanoenhuahuike'po me'toika'ne "Dios 'uruda o'ika'." Mon'batia'pakonhuahuika'.

Pabloa o'kuhuitdepo kene'huaya' o'dikta'mona'po.

¹⁹Priscataj Aquilataj kenpa'ti Onesiforoen huabettaj ijmanigidikta'monay. ²⁰Erasto Corintoyo o'yahueme'. Trófimo dakhue' o'eme'nok Melito huakka' jakyo ijjeanmey. ²¹Huahuioj tiakhued ee'te tiakdik ee'nayo do'taj yatiakti'. Huakka'a mo'dikta'mona'ne, Eubulo, Pudente, Lino, Claudia, aya' huaknopoe'eri huama'buya mo'nigdikta'mona'ne.

²²Ontaj Jesucristo Huairia kanopo'teypakike'po kenpa'ti aya' Efeso huaknopoe'eriomeytaj daka' kamatojke'po ijtiona'paki. Kenda do Pablos ona'ne, ken.

TITO

Pabloa Titotaj o'nigmadoya'uyate.

Pabloa Titotaj o'nigmadoya'uyate.

1 ^{1,2}Pablo do ijje. Diosen ijje
Diosen huanaba' Diosenyo'da
ijkikay. Jesucristoa me'ta'mona'uyne.
Diosen huabaktie'ea'eritaj buttida
hua'a kamaknopoe'po nogiti nogiti
buttida hua'a kamaknopoe'po kenpa'ti
kagkike'po Jesucristoa
me'ta'mona'uyne. Diosen
huabaktie'ea'eri Diosere kurudyo
on'noeonhuahuika'apo. Kenda Diosen
huabaktie'ea'eritaj daka'
kamanopoe'po Jesucristoa
me'ta'mona'uyne. Diosere
huaknopoe'eri on'noeonhuahuika'apo
Diosa oa'uyate. Huadari kuruderetaj
kahued Diosa kenda oa'uyate.
Diosnayo da ahue'dik o'e. ³Oyda Diosa
e'manoeanhuahuika' hua'a
e'manopoea'ta' o'pakpo, Diosen buttida
hua'a yamanbatia'pak. Diosa
mena'uyne. Dios oro'omeyen dakhuea'
e'ka' huanopo'yarea'eri mo'taene. ⁴In
beroba' o'nigmadoya'ne, Tito. Do'a
Jesucristoen huadak hua'a
e'manbatia'pakte iknopoe'uyp
do'huedsi'po konig i'ene. Onere
Jesucristotaj oknopoe'ene. Apag Dios
kenpa'ti Huairi Jesucristoere on'taj
metinepahuie' menopo'daruhpake'.
Jesucristo oro'omeyen dakhuea' e'ka'
huanopo'yarea'eri mo'taene.

Creta huagkuta'mejyo huaknopoe'eritaj
yamaboroayti' yabatihuapok. Pabloa
Titotaj ona'uyate.

⁵Creta huagkuta'mejyo nogyo nogyo
huaknopoe'eri ogkupopakika'po
a'tiona'pakya'po a'batadi'keaya'po
Apagba' a'peeya'po ogkupopakika'. Kenda
do'hua kahue' ijje'uyunig yadakeati'
kenpa'ti Cretayo huaknopoe'eritaj aya'
huairitone'taj oktie'ea'hued o'nenok nog
huakka' jakyo nog huakka' jakyo nogbaya'
noglobaya' Cristotaj huaknopoe'eri huatone'
huairi huamanmadika'eri yabaktie'eati'
konigepo Cretayo ontaj o'ean'uyne.
⁶Be'api' huatone' huairi
huamanmadika'eri a'eya'po dakyo'
kika'dik ka'nike'. Huadakda o'e aratbuta
tinopojika'dik o'nika'. Dakhuea' ogka'.
Be'api' kenomeytaj bahuahue'dik o'ne.
Nogtida huatoe tojika'dik ka'ne'.
Kenomeyensi'pokon Cristotaj huaknopoe'
ka'nike'. Huatone' huairiensi'po huadakda
ogkika'nok dakhuea' ogka', aratbuta
bahuahue'dik o'ne. Kenpa'ti huasi'poa
huaojtaj huayetere on'nigpejka'nig onig.
⁷Huaknopoe'erien huatioka'eri huairi
Diosen o'nepo Diosen kika'dik o'ne.
Huadakda kika'dik o'ne. Hua'enda
e'nopoe'ta' pakhue' o'nika'. Kenomeynayo
diayahue' o'nika'. Borracho ehue' o'nika'.
Huabatuktukeri ehue' o'nika'. Huakupe
huapakeri konig engaña huaka'eri ehue'

o'nika'. ⁸Esoeritaj jakyo kan'taye'po e'bae'ta' on'pakika'. Kenpa'ti huadak ee'ta' on'pakika'. Huadakda e'kika'ta' on'pakika'. Daka' on'nopo'epo daka' ogkika'. Diosenba'taj on'nigpejika'. Daka' on'nopoika'po huadaky'o' ogkika'. ⁹Buttida e'manmadika' daka' on'peedepo oknopoika'dik o'ne. O'noknopo'epo okbatikhue'dik o'ne. Nog huaknopo'e'eri daka' kagkike' 'urudikda manmadikika'dik o'ne. Nogte nama'da o'noknopoika'nigtaj huatioka' huairia on'manmadika'po nopo'korea'dik ya'neapetpi'. Ken konig huaknopo'e'erien huatioka' huairi e'huae' yabaktie'ea'.

¹⁰Huakka'da huamanmadika'eri o'nepo huakka'mon judío aratbuttion huamanmadika'eri o'nenig'a buttida e'manmadika' e'nigpeeta' pakhue' o'nika'. Nama'da on'batia'pakika'. Aratbuttaj nama'da engaña on'magka'po on'manmadikika'. ¹¹Onte'ti nama'da manmadikahue' ka'nike'po ighua'da yamana'. Huakka' huakupe men'yoke'po nama'da e'manmadikapa' on'manmadikika'po hua'oj huaye huasi'popi' Cristotaj jeknopo'e' on'batikdeme'te.

¹²Creta huagkuta'mejyo huae'eri huabokerek o'uyate. Huamanbatia'pakeri o'epo, "Creta aratbut da huaa'eri o'nika'. Dakhuea' magkika'dik o'nepo dakhuea' huaka'eri o'ne. Kenpa'da eretbapeta' on'pakpo e'baa'ta' pakhue' o'nika'." Oa'uyate. ¹³Buttida oa'uyate. Konigepo Cristotaj huaknopo'e'eritaj ighua'da yamanika'. Onte'ti daka' Cristotaj kanoknopoike'po ighua'da yamanikati'. ¹⁴Judío aratbuten adhuea'pane'taj nama'da e'tia'pakonhuahua' kentaj nigpeehue' ka'ne'po oknopoehue' ka'nike'. Kenpa'ti Diosen buttida hua'ataj pakhue' huae'eritaj nigpeehue' ka'nike'.

¹⁵Keneri aratbuttaj Diosa o'bakkahuea'nok daknopo' on'nopo'toepo,

'urunopo' on'toepo, katepi' on'nopo'epo huadakda on'nopo'epo, huadakda ogkika'apo. Katepi' aypo huaenpi' bape'dik o'nepo, aya'da e'bape' huadakda o'e. Nogomeynayo dakhue'da o'nepo oknopoehue' huae'eri o'nepo, dakhue'da ogkika' dakhue'da on'nopoika' kenpa'ti katepi' huadak dakhue'pi' o'ea' nopoenkahue'da o'nika'. ¹⁶"Diostaj yoknopoey." Nama'da o'nona'nig'a dakhuea' ogkika'po Diostaj oknopoehue' o'nenigtaj aratbuta matinopo'e'dik o'nika'. Konig dakhue'da tahuirigda on'makepo dakhue'da o'nika' nog aratbuta matinopo'e'dik o'nika'. Diosba'taj nigpeehue'da o'nika'po katepi' huadak kahue'dik o'nika'.

Buttida e'manmadika' daka' oknopo'e'dik o'nika'.

2 ¹Huaknopo'e'eri huadakda kagkike' Diostaj durugpaka'dik ka'ne' Diosen buttida hua'a yamanadikika'. ²Tone'bokerek huakka' huamai'hue mayhue' yanika'. Daka' yag'kika'. Huadakda yag'kika', daka' yannopoika', 'urua'da yag'kika', Cristotaj daka' yanoknopoika', Diostaj di' yanika'. Aya'tada di' yanika'. Aratbuta dakhuea' egka'nayo ida diayhue' yane'. Tone'bokerektaj yamaboroay. ³⁻⁵Ettone' huato'e'taj di' kan'maika'po, huasi'potaj di' kan'maika'po, daka' kan'nopoike'po, huakka'da eretpakhue' ka'nike'po, 'urunopo' kan'nopotojike'po, jak huasi'poere daka' kan'tojike'po, huato'e'taj kan'nigpeike'po ettone'tone'a konigda Diosa o'paknok daka' kika'dik o'ne, mahuijahue'dik o'ne, huakka' huamai'hue mayhue'dik o'ne. Ken konig ettone'taj daka' yamaboroay. Ken konig ettone' e'kika'nayo Diosba'taj dakhue' huaahue'dik o'neapo, kenpa'ti Diosen Huasi'po Jesucristotaj dakhue' huaahue'dik o'neapo.

⁶Tone'huabo dakteynopo'da yana'. Katetapi' e'toeta' eretpakhue' yanika'. Daka' yan'nopoika', yamaboroay'ika'. ⁷Aya' ika'po, huadakda yakika'. Daka' i'kika'nok huabokerek ontaj on'tiahuayika'po konigti huadakda ogkika'apo. Yamanmadika'po buttida yamanmadika', huadakda yamanmadika', daka' yamanmadika'. ⁸Ontaj dakhuea' huaahue'dik me'ne'po daka' yamanmadika', aya'da i'mana', huadakda yamana'. Ken kenomey ontaj pakhue' o'nepo, ontaj on'tibira'apo dakhuea' huaahue'dik mo'epone. Aya'da huadakda i'manmadika'nok dakhuea' huaahue'dik mo'epone.

⁹Huanaba'a huairitaj yan'nigpeika' yamana'. Huairia aya'da ena'te kenda yag'kika', yamana'. Kenda huairi o'paknig kagkike'. Huairitaj keje' onahue'ada yan'nigpeika', yamana'. ¹⁰Huairitaj okberhue' yanika' yamana'. Huanaba' katepi' huairien on'tamatopo daka'nada yan'tamatoika' yamana'. Huanaba' huaknopoe'eri huairien daka' egkika'nayo Dios oro'omeyen huamanoeanhuahuika'erien e'manmadika' hua'a huadakda o'e aya'ada on'nopoepo.

¹¹Aya'tada Diosa o'matinepahui'po dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'po Diosa oro'omeytaj mo'nopoepa'uyne. ¹²Kenda o'nopoepo dakhuea' kahue'dik o'ey o'nopoene. Kenpa'ti nogta' nogta' katepi' eretpakikahue'dik o'ey o'nopoene. Oy huadakda noika'dik o'ey o'nopoene Diostaj o'pakpo nigpeika'dik o'ey o'nopoene. ¹³Diostaj o'nigpeepo oro'omeyen huaboro' Diostaj oro'en huamanopo'yarea'eri Jesucristotaj oro'omeya ekpoe' o'nigika'po. E'tiakte durugda o'epone. Diosa bo'huatiakapone mona'uyne. ¹⁴Aya' oro'omeyen dakhuea' e'ka' abakkahueaya'po a'manopo'yarea'ya'po Jesucristo

oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate. Oro'omey Diosen huabetonig a'matoeya'po Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate. Huadakda e'ka' kan'eretpake'po Jesucristo oro'omeytaj mo'nigbuey'uyate. ¹⁵Kenda yamanmadikika'.

Huaknopoe'eri huadak kagkike' ighua'da yamanika'. Jesucristo o'paknok ighua'da yamanika'. Kenomey nama'da egka'nayo "Yan'nopo'korea' Diostaj yan'nigpee'," 'utta'da yamana'. Daka' 'uruda e'huag' yamanmadikika' yamana'. Be'api' dakhuea' oa' tinopoehue'dik mo'epone.

Kenda Creta huaknopoe'eri kika'dik yanika'.

3 ¹Gobierno huairitaj yan'nigpeika'po okkahuehue' yane', yamana'. Huakka' jakyo huag'eri huairitaj yan'nigpeika'po okkahuehue' yane', yamana'. Katepi' huadakda e'huag' yag'kika'po okkahuehue' yane', yamana'. ²Be'tapi' gobiernu huairitapi' dakhuea' bahuaa'pakhue' ya'nepo okkahuehue' yane', yamana'. Yan'manoeya'ika'po okkahuehue' yane', yamana'. Huayahuaya di' yan'maika'po okkahuehue' yane', yamana'. Aya'tada daka'nada yan'matinopo'e. Creta huaknopoe'eritaj bakkahuehue' yane', yamana'.

³Konigepo a'nenda Cristotaj oknopohued ee'ted oro'omey konig Diostaj nopoekahue' huag'eri o'uyne. Diostaj nigpeehue' o'ika'uyne. Nama'da huamanmadika'eritaj nama'da o'nigpeika'uyne. Konig katetapi' o'eretpakika'po dakhuea' o'kika'uyne. Nogomeytaj dig o'bahuahuyika'uyne. Huayahuaya o'bahuadiayika'uyne. A'nenda dakhuea'da o'kika'uyne.

^{4,5}Nogoknayo Dios huadakda o'epo oro'omeyen huatioka'eri oro'omeyen dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'epo di' mo'ene. Konig huakka' di' mo'ene. Mo'nopoepa'po

mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne. "Konig huadak mo'ene," Diosa mona'uyne. Katepi' huadak o'kika'nok Diosa nopo'yareahue' e'eda mo'tinepahui'po dakhuea' e'ka' mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeyennopo' mo'nopo'koyoa'uyne. Konig onte'ti huaboa'da e'si'po'e' Diosa ke'nen Nokireg boyo'ke'uynok oro'omeytaj kamanopo'tojke'po boyo'ke'uyne. Ken konig huabonopo' o'epo Diostaj noeonhuahuika'dik o'epone. ⁶Oro'omeyen dakhuea' e'ka' Huamanopo'yarea'eri Jesucristo mo'nigbuey'uynok kenpa'ti mo'nigtiona'pakika'nok Diosa oro'omeytaj mo'nopo'yarea'uyne. Oro'omeytaj ke'nen Nokireg dakhuapa boyo'ke'uyne. ⁷Dakhuea' e'ka' bokkahuea'po "Huadak mo'ene," mone'po Diosa huakka' di' mo'uyne. Huakka' mo'matinepahui'uyne. Konigepo Diosere o'noeonhuahuika'apone oro'omey ekpo'e' o'nigika'ne.

⁸Kenda ona'nig buttida o'e. Buttida o'e daka' yanopo'epo huaknopoe'eritaj daka' yamanika'. Huaknopoe'eri daka' o'noknopoe'po huadaknana kagkike' ighua'da yamanika'. Kenda huadakda ogkika'po aya'tada huadakda o'neapo kenpa'ti aya'tada on'batihuapokapo. ⁹Nama'da batia'pakhue' ka'nike', konig huasegada eapa' batia'pakhue' ka'nike', adhuea'pane'taj batia'pakonhuahuikahue' ka'nike', Moisesen hua'ataj dakhuea'

tia'pakhue' ka'nike'. Kennayo dakhue'nada o'e.

¹⁰Be'api' nama'da e'manmadika'nayo huaknopoe'eritaj ya'bapoespaka'po "Onte'ti nama'da manmadikahue' yae'," yana'. Batikhue' ee'nayo onte'ti "Yabatic," yana'. Batikhue' ee'nayo kentaj yaenpo ke'na onte'ti huaknopoe'eriere kupopakhue' kae'. ¹¹Konigepo nama'da oknopoe'po Diostaj dakhuea' o'ka' i'tinopoe'.

Pabloa Titotayo'da ona'uyate.

¹²Onte Artemastaj Ti'quicotapi' ijta'mona'apoy. Ekyede'te Nicópolis huakka' jakyo yatiakti', do'te yatiakti'. Ayo Nicópolis juju' huae'ok ijika'apoy. ¹³Apolostaj kenpa'ti gobiernoen hua'a huanopoe'eri Zenastaj huakka' yabatihuapok. Kanhua'udhuahue'po kenomeytaj aypopi' huakupepi' katepi' on'pak yabayokti'. ¹⁴Nog huaknopoe'erien katepi' aypopi' taehue' ee'nayo huaknopoe'eri huama'buy huadak kanigkike' kenpa'ti kan'bayokike'. Daka' yamanopoe'ika'.

Saludos o'manigta'mona'uy Diosa daka' kamagkike' ona'uyate.

¹⁵Ayada iyo doere o'nepo saludos o'manigdikta'mona'ne. Oro'omeyen huadi'da huaknopoe'eritaj saludos yamana'. Diosa aya' opudomeytaj daka' kamagkike', ken.

FILEMÓN

Filemóntaj Pabla o'nigmadoya'uyate.

Filemóntaj Pabla o'nigmadoya'uyate.

¹Do Pablo ijjeý. Cristo Jesústaj ijnigpeika'po Roma aratbuten huabakudá' jakyo ijikay. Do'hued huama'buy Timoteoere ijjeýo o'nigmadoya'ne. O'na Filemón huadi'da o'ene, oro'omeyere huadak hua'a huamanbatia'pakeri i'ene. ²Kenpa'ti Cristotaj huaknopoe'eri o'nen jakyo ogkupopakika', kenomeytaere o'nigmadoya'ne. Kenpa'ti oro'omeyen huaidpo Apiataj Arquipotakon o'nigmadoya'ne. Arquipo konig Cristoen huanaba' oro'ere huadak hua'a o'manbatia'pakika'. ³Oro'omeyen Apag Diosere Huairi Jesucristoerea opudomeytaj o'matinepahui'po mo'nopo'durugpake'po mo'nopo'noeye'po.

Huaknopoe'eritaj Filemóna di' o'maika'po Huairi Jesústaj daka' oknopojika'ne.

^{4,5}Diostaj huaknopoe'eri aya'tada on Filemón di' i'maika' kenpa'ti Huairi Jesústaj daka' iknopojika' o'tipee'yupo Diostaj ijtiona'pakpo do'hued Diostaj dakiti yona'ikay. ⁶Huairi Jesústaj daka' iknopojika'nok aratbuta 'uruu'nanada o'noknopojika' kenpa'ti Cristotaj on'eretpakpo daka' on'nigpeika'. Cristo Jesústaj o'noknopoeýo durugda o'neonhuahuika'apo kenpa'ti Diosa daka' mo'nigkika'apone kan'nopoe'po

ijmanigtiona'pakikay. ⁷Huakka' huaknopoe'eritaj di' i'maepo i'batihuapokika'nok nogiti nogiti daka' Diostaj o'noknopoe. Kenda ijtipedeýo Diostaj nogiti durugda ijjeý kenpa'ti nogiti Diosen e'kika'ta' ijpakí.

Konig do'taj oe'uynig, konigti o'nen huanaba' Onésimotaj daka' yae'ti' Pabla Filemóntaj ona'uyate.

⁸Cristoen huata'mona'eri ijjeýo "Onésimotaj daka' yae'," ona'dik ee'pi' o'eng'a ⁹di' i'maika'nok "E'paknayo Onésimotaj daka' yae'," ona'ne. Do Pablo ijjeý. Tone'bokerek ijjeýo Jesucristotaj huadak hua'a ijmanmadikika'po oyda huabakudá' jakyo ijikay. ¹⁰"Onésimotaj 'uruu'da yae'." Kenda huakka' ijpakpo ona'ne. Iyq huabakudá' jakyo ijjeýo Jesucristotaj do'hua e'manmadika'te oknopoe'uynok Onésimo konig do'huedsiponig o'ne konig ke'nen huaojonig ijnig'uynok.

¹¹A'nenda Onésimo o'nen huanaba'a ontaj nigpeehue' e'eda oynayo ontaj kenpa'ti do'taj e'nigpeeta' o'pakika'. Oy Cristotaj huaknopoe'eri o'epo ontaj e'nigpeeta' o'pak. ¹²Onte kahue'po ijta'monay. Onésimotaj 'uruteda yaeti'. Konig do'huednopo' o'nigta'mona'nigtaj di'nanada Onésimotaj yae'. ¹³Jesucristoen huadak hua'a ijmanbatia'pakika'uynok bokudame'nok huabakudá' jakyo

ijjunhuay. On iyō ēē'nayo do'taj o'tihuapokika'ayetnig'a iyō ehue' i'ēnok ontehuapa' o'nen huanaba' Onésimo do'taj be'tihuapokike' do'hua e'pakada¹⁴ "Katihuapoke'po me'tatōē'," onahue' o'uynok kenpa'ti kenta' i'pakēpi' onte ijnigta'mona'apoy. Katepi' do'taj nigka'dik me'ene ena'ta' pakhue' o'ene.¹⁵ Diosa o'paknok oy kenpa'ti nogok nogok onere onte'ti Onésimo o'unhuahuika'apo konigēpopi' ontaj sue'da huapuugte o'bakhua'uyate.¹⁶ O'nen huanaba' i'taeonhuahuika'aponig'a huanaba'yo'da ehue'dik i'tāēapo. Konig o'nen huadi'nanada huama'bueykon i'tāēapo. Do'hued huama'buy konig ijtaēpo huakka' di' ijje. O'nanayo Onésimotaj nogiti di' yāē'. Ken o'nen huanaba' i'tāē nogiti di' yāē'. Ken Huairi Jesucristotaj huaknopōē'eri huama'buy o'ēnok nogiti di' yāē'.

¹⁷Ken Jesucristotaj oro' onokteyo' oknopōepo konig do'taj daka' be'ika'nig konigti Onésimotaj daka' yae'.¹⁸ Ontaj a'nenda Onésimo dakhuea' eka'nayo dehuea' ēē'nayopi' do'hua o'yokapone.¹⁹ Do Pabloa huaba'a o'nigmadoya'ne. Kenda Onésimo dehuea' o'ēpo ontaj

o'yokapone. Jesucristoen huadak hua'a ontaj ona'uynok iknopōepo Diosere i'noeonhuahuika'apo. Konigēpo do'taj dehuea' o'ene. Kenda on i'nopoika'nok onahue'dik o'ene.²⁰ Eē', eg' do Huairi Jesústaj yoknopōepo do kanopo'duruggake'po huaknopōē'eri huama'buy i'ēpo Onésimotaj daka' yade'ti'.

²¹Kenda ona'nig i'nigpeēapone daka' ijnopōepo o'nigmadoya'ne. Kenpa'ti nogiti menigka' ena'nayo o'nigka'apone daka' ijnopōēy.²² Onésimotaj ee'te kenpa'ti do'taj o'nen jakyo adkorepen huatay daka' menigkati'. Do'tehuapa' on'tiona'pakika'nok Diosa me'ōrōkapēpi'. Ijōrōkpo opudomeytaj huahua'dik ijjeapēpi'.

Saludos on'manigdikta'mona'po kenpa'ti Huairi Jesucristo daka' kan'maike'po.

²³Epafras Cristo Jesústaj oknopōēnok kenpa'ti o'nigpeika'nok doere huabakuda' jakyo o'ēpo opudomeytaj saludos o'manigdikta'mona'.²⁴ Marcos Aristarcoere Demasere Lucasere doere huadak hua'a on'manbatia'pakika' saludos o'manigdikta'mona'.

²⁵Oro'omeyen Huairi Jesucristoa opudomeytaj daka' kamanike', ken.

LA CARTA A LOS HEBREOS

Hebreo aratbut huaknopœ'eritaj o'manigmadoya'uyate.

Diosa Huasi'potaj mo'mata'mona'po
oro'omeytaj mona'uayne.

1 ¹A'nennada oro'omey Israel
aratbuten adhuea'pane' o'nuyate.
Diosen huamanbatia'pakeri Israel aratbut
o'nepo adhuea'pane'taj
on'manbatia'pakika'po onte'ti onte'ti
Diosen hua'a on'manbatia'pakika'uyate.
Huamanbatia'pakeritaj Diosa
o'manopœa'po nogda nogda
o'manopœa'po konig e'bayorokte
o'manopœa'po Diosen huata'moneria
o'manopœa'po Diosen Nokirega
o'manopœa'uyate. ²Oynayo kene'huaya'
huame'noe o'e. Oro'omeytaj Diosen
Huasi'poa Diosen hua'a Diosa o'paknok
mo'nigbatia'pakuyne. Diosa o'paknok
Diosen Huasi'poa aya'da o'ka'po huadari,
niokpo, siokpo, puug, aratbutkon aya'da
o'ka'uyate. Huasi'potaj kamatojke'po
aya'da Diosa o'yokuyate. ³Dios
huakjeytone'onig o'epo 'uru'nanada o'e.
Diosen Huasi'po konig Dios eynanada
senognanada o'epo, konig Dios o'jka'
o'manopœa'ika'. Diosen Huasi'po
aya'tada o'manika'nok aya'ada niokpo
siokpo puug aratbut nigpejka'dik o'ne.
Teya'da o'matojka. Ken Diosen Huasi'po
oro'omeyen dakhuea' e'ka' kabakkahue'po
hueypa cruzte o'manigbueydepo kurudyo
Diosere Dios huahuade o'huadika'po,
Diosere aya'tada o'mana'ika'.

Diosen huata'moneritaj sue'da o'pakika'.
Ke'nen huasi'potanayo diga'nanada
o'pakika'.

⁴Ke'nen Huasi'potaj Diosa diga'nanada
di' o'jka'. Diosere o'huadika'. Do'hued
Huasi'po 'uru'dikda o'jka' Diosa oa'uyate.
Diosen huata'moneritanayo digiti pakhue'
o'e. ⁵Do'hued Huasi'po i'enok e'bueyte
oyda ijnoyhuaday. Diosen huata'moneritaj
Diosa kenpa' manahue' o'uyate. Diosen
Huasi'potanayo kenda ona'uyate.

Ke'nen Apag ijjej. Ken do'hued
Huasi'po o'e.

Diosen huata'moneritaj Diosa kenpa'
tia'pakhue' o'uyate. Diosen
Huasi'potanayo kenda Diosa
o'tia'pakuyate. ⁶Nogok Diosen Huasi'potaj
in huadariyo aratbutte e'totiakuyte

Diosen Huakkurerisi'po huadakda
o'e. 'Urunanada o'e. Kenda aya'
Diosen huata'moneria
kan'batia'pakike'. Diosa
o'mana'uyate.

⁷Diosen huata'moneritaj Diosa
o'tia'pakpo:

Do'hued huata'moneri ida huahua'eri
o'ne. Konig bapoka ida
o'hua'ika'nig konigti ida
on'hua'ika'. Konig ojbed ida
o'kotika'nig konigti huata'moneri
huanaba' idada on'hua'ika'. Diosa
oa'uy.

⁸Diosen Huasi'potanayo o'tia'pakpo:
 Konig gobierno huairia
 i'mata'mona'ika'apo, Dios. Huairi
 i'unhuahuika'po batikhue'da
 i'unhuahuika'apone. Gobierno
 huairi i'ika'po buttida i'manika'.
⁹Huadak e'kikata' i'pakika'nig
 kenpa'ti huadakda ijika'nig
 huakka'da i'pak. Dakhuea' e'ka'
 pakhue' ijika'nig o'nakon pakhue'
 i'ika'. Konigepo ontaj huakka'da
 ijdurugpakay. O'nen huadi'taj
 sue'pi' durugda i'jadurugpakay.
 Kenda Huasi'potaj Diosa ona'uyate.

¹⁰Ont'e'ti Huasi'potaj Diosa ona'po:
 O'na Huairi i'ika'po, huadari
 i'ka'uyate. A'nnanada huakkuru
 huadari i'ka'uyate. Kurud
 huqe'erikon i'ka'uyate. Puug,
 niokpo siokpo aya'da i'ka'uyate.
¹¹Huadari, puug, niokpo, siokpo
 ehue'da o'epo. O'na do'hued
 Huasi'ponayo kenpa'da bueyhue'
 i'epo i'noeonhuahuika'apo.
 Huadari, puug, niokpo, siokpo
 o'tone'pakapo. Konig yudtaj
 o'tone'pak. Konigti huadari
 kurudyu huqe'eri o'tone'pakapo.
¹²Konig yudta'tone' o'maenika'po
 huabo yudtaj o'bae'ika'. Konigti
 huadari kurudere e'tone'pakde'te
 o'maenapo. Huabo o'baeapo.
 Onnayo tone'pakhue' i'epo
 kenpa'da bueyhue' i'epo
 i'noeonhuahuika'apo.

Diosa Huasi'potaj ona'po, a'nnanada
 Apagba'te ona'uyate.

¹³Doere da'kopen be'huad. Doere
 mo'manika'. Ontaj oknopqehue'
 huqe'eri kenpa'ti dakhuea'
 huaka'eri konig o'nen taka'
 huamagkika'eri onte'ni on'taj
 nigpeika'dik o'neapo.

Diosen huata'moneritaj kenpa' Diosa
 manahue' o'eyuynig'a ke'nen

Huasi'potayo'da ona'uyate. ¹⁴Diosen
 huata'moneri aya'ada Diosen huanaba'
 o'ne. Konig nokireg o'ne. Katepi' Diosa
 o'paknok o'nigkika'. Cristoen
 huaknopqe'eritaj huabatihuapokika'eri
 o'ne. Kan'batihuapokike'po Diosa
 o'mata'mona'ika'. Cristoen
 huaknopqe'eritaj Diosa
 o'manopo'yarea'ika'po
 o'manoeanhuahuika'nok
 huaknopqe'erimeytaj Diosen
 huata'moneria on'batihuapokika'. Ken
 Diosen huata'moneria sue'da tey o'nepo,
 sue'da huadak o'ne. Diosen Huasi'ponayo
 teynanada aya'da o'matojika'po
 'urunanada o'jika'.

**Aya'tada kamanopo'yare'po
 kamanoeanhuahuike'po Diosen Huasi'poa
 kurudya' mo'nighuarakuyate,
 mo'nigbuey'uyate, mo'nignoyhuaduyate.
 Konigepo batikhue'ada daka'
 mo'noknopojika' daka' mon'nigpeika'.**

2 ¹Cristo Diosen Huasi'po o'enek
 huaboro' huairitone' o'enek teyda
 huairitone' o'enek konigepo Cristoen
 huadak hua'a daka' pejka'dik o'ene.
 Oro'omey huaknopqe'eri nogiti nogiti
 nigpeika'dik o'ene. Daka' oknopojika'dik
 o'ene. Huakka'da nogiti nogiti
 oknopojika'dik o'ene. Jesucristotaj
 moknopqepo sigda sigpi' okbatikhue'
 mo'ne. Kenpa'ti mo'nigpeika'po sigda
 sigda okbatikhue' mo'ne. Mo'deretpakpo
 Cristoen huadak hua'a nogiti nogiti
 mon'nigpeika'. ²Diosen huata'moneria
 Diosen buttida hua'a on'manika'uyate.
 Aya' aratbuta bepi' nigpeehue' o'nenok
 castiga o'magkika'uyate Diosa.
 Nigpeehue' huqe'eritaj Diosa castiga
 ogka'dik o'epo o'magkika'uyate.
³Oro'omeytaj Diosa castiga ogkahue'
 moke'po Diosen Huasi'po pai'da
 o'nopo'epo mo'nigbuey'uyate. Konigepo
 oro'omeyen dakhuea' e'ka' okkahuea'dik

mo'epo, nopo'yarea'dik mo'epo, Diosere noeahuahuika'dik mo'ene. Huairi Jesucristo huakkuru kenda huadak hua'a o'mana'uyate. Nogomey on'pēdepo buttida oa' daka' on'nopepo buttida hua'a oro'omeytaj mona'uyne. Konigepo kenda Diosa mo'nigka'uyate, okkahuehue'dik mo'epo, Jesucristotaj oknopopepo okbatikhue'dik mo'nika'.

⁴Jesucristoa a'manopo'yareaya'po mo'nigbuey'uyate, mo'nignoyhuaduyate kurudyō Diosere o'noeahuahuika'apo. Diosa o'pakpo o'manopoea'uyate. Kenda huadak hua'a Jesucristotaj buttida hua'a e'manopoea'ta' o'pakpo Diosa 'urua'da o'kika'uyate, konig Diosayo'da ka'tepi' ka'dik o'epo o'ka'uyate. Kenpa'ti buttida hua'a o'e kan'manopoe'po Diosa dakhue'taj o'bayarea'uyate. E'bueytakon o'manoyhuada'uyate. Kenpa'ti buttida hua'a o'e kan'manopoe'po, Diosa o'pakpo huaknopoe'eritaj o'manopo'teopo Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate. Konigepo ken huadak hua'a buttida hua'a o'ea' oro'omey huaknopoe'eri o'nopeene. Konigepo kenda Diosa mo'nigka'po, huadak hua'ataj okkahuehue'dik oro'omey o'epo, huakka' bo'pakpo Huairi Jesucristotaj moknopopepo mon'nigpeika'.

Diosen Huasi'po kurudyō o'ika'po nogok huabokerek Diosa o'si'poka'uyate Jesús.

⁵Nogok monig o'ea'po o'nona'apoy. Huabokerek konig huairia aya'tada on'mana'ika'apo. In huadariyo Diosen huata'monerinayo konig huairia manahue' o'neapo. ⁶Huabokereka aya'tada on'mana'apo, konig huairia aya'tada on'mana'apo. Kenda Apagba'te Davida Diostaj ona'po:

Oro'omey aratbut suhugda ee'pi' konig ehue'da ee'pi' oro'taj Dios mo'tinopojika'po, bo'tihuapokika'ne. Oro'omeynayo bueydik ee'pi' oro'omeytaj

mo'timepu'kepo 'urua'da mogkika'ne. ⁷Sue'da huabayok e'unhuahuika'te huabokereka toteda huadariyo o'nedepo, kenoka' Diosen huata'monerinayo bueyhue'dik o'nepo, kurudyō Diosere o'nika'. Nogok aratbuttaj 'urua'da mogka'apo, Diosa. Aratbut Diosere 'urunanada o'neonhuahuika'apo. ⁸O'na Dios i'paknok aratbut huairi o'neapo. Aya'tada on'mana'apo. Diostaj Davida ona'uyate. Diosbate ona'uyate.

Dapita' aya'ada nigpeika'dik o'neapo. Huabokerektaj aya'ada manigpeika'dik o'neapo. Oynayo huabokerektaj aya'ada nigpeikahued o'ne. ⁹Sue'da huabayoktemon huabokerek Diosa o'si'poea'uyate. Kuruderu e'ea'da aratbutada Jesús o'si'poe'uyate. Diosa o'paknok sue'da huabayoktemon huaso'da Jesús o'noikame'po kenoka' sue'pi' huairimon o'unhuahua'po Diosen huata'monerinayo teymon o'nyuate. Apag Dios aya' aratbuttaj di' mo'maepo mo'matinepahui'po Diosa o'paknok Jesús pai'da o'nopo'epo aya'tada aratbuttaj o'manigbuey'uyate. Konigepo konig 'urunanada Huairi Diosa Jesús'taj kurudyō o'tobehuikpo Diosyo o'tobehuikuyate. 'Urunanada Dios Huairi o'ea'.

¹⁰Diosa aya'da o'ka'uyate. Aya'ada Diostehuapa' o'nigunhuahuika'apo. Aya'tada Diosa o'matoeahuahuika'po. Huakka' aratbuttaj kamanopo'yare'po Jesús pai'da nignopoe'dik o'ea'po, Diosa o'nope'uyate. Konigepo Jesús aya'tada pai'da o'manignopo'edepo aya' Diosa ena' o'ka'depo o'kuhuituy. Konigepo Jesús huakkureri huamanopo'yare'eri huakka'tada dakhue' e'ka' o'manopo'yarea'nok Diosensi'po o'nepo Diosere on'noeahuahuika'apo.

¹¹Oro'omeyen Huairi Jesucristoa pai'da o'manignopo'epo o'manigbuey'uyyo oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea'ne. Kenpa'ti huadak e'kika' bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti Diostayo'da e'nigpeikataj bo'tihuapokika'ne. Konigepo "Do'hued huama'buy mo'taene."

"Do'hued huaidpo mo'taene." Huairi Jesucristoa birahue'ada ona'dik mo'ene.

¹²Diosba'te Jesucristoa oa'po:

Ontaj Dios do'hued huama'buytaj
ijbaknopoea'apoy. Huaknopoe'eri
egkupopakte do'hued
huama'buyere o'batadi'keapoy.
Dios 'uruda o'e o'batadi'keapoy.
Jesucristoa ona'uyate.

¹³Kenpa'ti oa'po:

Diostaj daka' yoknopoej. Jesucristoa
huama'buyere oa'.

Onte'ti oa'po:

Diosensi'po huaknopoe'eri
kamatog'po Diosa me'bayokuyne.
Ijmatojka'po huama'buyere ijjej.
Jesucristoa oa'uyate.

Ken "Huaknopoe'eri do'hued huama'buy me'taene." Jesusa birahue'ada ona'dik mo'ene. O'nopoene.

¹⁴Oro'omey huaknopoe'eri Diosensi'poda huaenere mimiere o'toene. Jesus konigti huaso'da o'epo huaenere mimiere o'touyate. A'manigbueyya'po huaso'da o'si'poe'uyate. Jesusa o'manigbuey'uyyo huabueyada toto' huabatiarakeritaj ogka'nok onte'ti barakhue'dik o'epo. ¹⁵⁻¹⁶Be'api' aratbut e'bueytaj o'nokme'pukonhuahuika'. Jesusa o'manigbuey'uyynok aya'ada e'bueytaj okme'pukhue'dik o'neapo. Abrahamkudaken huayayo huaknopoe'eriomeya' e'bueytaj okme'pukhue'dik o'neapo. Abrahamen huayayo huaknopoe'eriomeytaj dakhuea' e'ka' kamanopo'yare'po Jesucristo kurudya' o'tiakuyate. Diosen huata'moneritaj kabatihupoke'po

Jesucristo tiakhue' o'uyate. ¹⁷Abrahamen huayayo Israel aratbut o'nika'po Jesuskon Israel aratbuten 'uru sacerdote huanigtiona'pakika'eri a'eya'po konigso'ti o'uyate. Konig Diostaj 'urua'da huanigpeika'eri sacerdote huairi o'ea'uyate. Konig aratbuttaj 'urua'da huamatinepahui'eri sacerdote huairi o'ea'uyate. Kenpa'ti aratbuten dakhuea' e'ka a'bakkahueaya'po Jesus konigti Israel aratbut e'dik o'uyate. ¹⁸Diostaj nigpeehue' yae' toto'a nama'da ena'ed Jesus pai'da o'nopo'uyate. Diostaj Jesusa o'nigpeika'uyate. Konigepo oy aya' oro'omeytaj huadak e'kika' tihuapokdik mo'ika'ne. "Dakhuea' yaka'. Diostaj oknopoe'ehue' yae'. Nigpeehue' yae'." Toto'a oro'omeytaj nama'da ena'te Jesusa dakhuea' kahue' ka'ne'po bo'tihuapokapone. Onte'ti Diostaj nigpe'e'dik o'epone.

**Jesús 'urunanada o'e. Huakhuairi o'e.
Diosa Jesústaj huakka'da o'pakika'.
Moisésnayo sue'da huairi o'uyate.
Moisésstaj sue'da o'pak Diosa.**

3 ¹Kurudya' Apag Diosa Jesucristotaj mo'nigta'mona'uyate. Jesus oro'omeyen sacerdote huairi huamanigtiona'pakika'eritaj mo'nigta'mona'uyate. Kenda mo'nopoepo Jesústaj daka' yanoknopeika', egomey. Opuomeytaj Diosa mo'baktie'ea'uynok Diosenyo'da mo'ika'po Diostayo'da mo'nigpeika'. ²Jesús Diostaj daka' o'nigpeika'uyate. Konig Diosen huamanigtiona'pakika'eri huairi Diosa oktie'ea'uyatenok Diostaj o'nigpeika'uyate Jesusa. Moisésakon Diostaj o'nigpeika'po Diosen aratbuttaj daka' o'manmadikika'uyate. ³⁻⁴Apag Diosa aya'tada o'ka'uyate. Jesucristoerea aya'tada o'ka'uyate. Jesusnayo 'urunanada o'e. Diosen aya'tada o'ka'uyate. Huakhuairida o'e. 'Urunanada

o'e, tia'pakdik o'ika'ne. Moisésnayo sue'da huairi o'uyate oknopōika'ne. Jesúsén huaknopōe'eritaj Jesúsá dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'ika'po aratbut Diosensipo o'kika'. Moisésnayo aratbutda o'epo Diosen huanaba'da o'uyate. ⁵Moisés Diosen huanaba' o'uyate. Diosen aratbuttaj daka' o'mana'ika'uyate. Kenda Diosa aratbuttaj ya'manapet Moisésa o'mana'ika'uyate. ⁶Jesucristonayo Diosen Huasipo o'epo aya'tada Diosen aratbuttaj huamatōe'eri o'epo, daka' o'manika'. Oro'mey hueretda Diosensipo o'epo daka' Jesucristotaj oknopōika'po oknopōebatikhue'da oknopōika'ne. Diosyo kurudyo ahuary' o'nopōepo o'duruggpaki.

**Diosen aratbut Diostaj daka'
e'noknopōika'nayo**

**akma'piē'onhuahuaya'po Diosenbayo
kuddik o'neapo. Diosa o'mana'uyate.**

⁷In Apagba'te Diosen Nokirega oa'po: Oйда Diostaj daka' yan'peika'.

⁸A'nenda sue'da aratbut e'ika'yo judío aratbuta onte'ti e'nigpeikata' pakhue' o'nuyate. Huanopoya'da Diostaj pakhue' o'nuyate. Diosa castiga ogkahue' mo'ēapone nama'da on'nopōe'uyate. Konig ogkika'uynig kahue' yanika'.

⁹Huadaribatone'yo aratbut bahue'yo cuarenta huabayok e'unhuahuika'te opudomeyen adhuea'pane' o'nunhuahuika'uyate. Kenomeytaj ijbatohua'ika'uy. Ijbatihuapokika'uy. Aypo ijbayokonhuahuika'uy. Kenda ijkadhuahuika'uy adhuea'pane' nama'da

en'tiahuayonhuahuika'uyipi' do'taj nigpeehue' o'nunhuahuika'uyate. Diosa castiga ogkahue' mo'ēapet nama'da on'nopōika'po dakhuea' mogkika'uyate. ¹⁰Konigepo

adhuea'pane'taj digā'da ijbahuadiay'uy. Kenomeytaj "Nama'da mo'nopōika'ne. Do'taj oknopōehue' mo'unhuahuika'ne. Do'taj e'nigpeeta' pakhue' mo'ika'ne." A'nennada ijmana'uy. ¹¹"Doere akma'piē'onhuahuikaya'po do'hued huadaribayo bakudhue' ya'neapet." Opudomeyen adhuea'pane'taj ijbahuadiaypo buttida ijjay ijmana'uy. Apagba'te Diosen Nokirega oa'uyate.

¹²Keyoj keyoj, egomey pogomey. Huanopoda dakhuea' nopōehue' yanika'. Dios o'noika'. Diostaj moknopōepo batikhue'da yanika'. Daka' yanoknopoeonhuahuika'. ¹³Aya'me'noeda huayahuaya yan'maboroay. "Dios huadakda o'ēnok daka' yanoknopōika'. Huadakada yag'kika'po yan'nigpeonhuahuika'." Huayahuaya yan'maboroayikati'. Be'api' dakhuea' kahue' ka'ne'. Be'api' o'noknopōika'nig okbatikhue' ka'ne'. Huayahuaya daka' yan'maboroayikati'. ¹⁴Jesucristotaj huakkurudamon' oknopōe'uyupo daka' oknopōika'uy. Kene'huaya' huame'noete Jesucristotaj daka' oknopoeonhuahuika'po Jesucristoere durugda o'noeonhuahuika'apoy.

¹⁵Ken Apagba' oa'po:

Oйда Diostaj yan'pee'. "Ontaj nigpeehue' ijjeapoy, Dios." Onahue' yanika'. "Diostaj oknopōehue' ijjeapoy." Huanopoya' nopōehue' yanika'. Opudomeyen adhuea'pane' Israel aratbutda o'nepo do'taj Diostaj moknopōebatikuyate. Onte'ti onte'ti adhuea'pane' do'taj Diostaj nigpeehue' o'nika'po dakhue' ogkika'uyate. Konig kenomey ogkika'uynig konigti kikhue' yanika'. Diosa oa'uyate.

¹⁶Huakka'ada adhuea'pane'a nama'da Diostaj on'pge'uyate. O'noknopogebatikuyate. Diostaj nigpeehue' o'nika'uyate. Israel aratbut o'nuyate. A'nenda Egipto huadaribayo Egipto aratbuten huanaba' o'nika'uyate. Pai'nanada o'nika'uyate. Moisésa Diostaj o'nigpeepo o'makmatogrokuyate. Aya'tada o'bakbatohua'uyate. ¹⁷Kenomey Israel aratbut cuarenta huabayok huadaribayo qhueybahue'yo o'neonhuahuika'po, Diostaj nigpeehue' o'neonhuahuika'po, dakhuea' ogkadhuahuika' uynok Diosa cuarenta huabayok o'bahuadiayika'po kenomey Israel aratbuttaj o'bahuadiayika' uynok huadriba sereny'a da on'mabuey'uyate. ¹⁸Huanigpeehue' hua'ika'eritaj "Do'hued huadaribayo Canán huadaribayo bahuahue' mo'ikapone." Diosa buttida ijjay o'mana'uyate. Konigepo huadriba sereny'a da on'mabuey'uyate. ¹⁹Israel aratbut Diostaj oknopogehue' o'nika'uypa Canán huadaribayo huahue'dik o'nuyate. Canányo akma'pie'unhuahuikaya'po huahue'dik o'nuyate.

4 ¹Ken "Do'hued aratbut do'taj huaknopog'eri o'nepo doere o'nokma'pie'anhuauika'apone. Doere on'noeonhuahuika'apone." Diosa mona'uynig oytion konigti mona'ne. Sue'da huaknopog'eripi' nama'da yagka'apetpi' Diostaj o'noknopogebatikapetpi' Diosyo huahue' o'neapo. Oro'omey aya'ada Diosere akma'pie'unhuahuikaya'po kenpa'ti a'neonhuahuikaya'po 'urua'da mo'noknopoika'. Daka' mon'nigpeika'. Oknopoika'po okbatikhue'dik mo'ne. ²Huadad hua'a Diosere kurudyo mo'neonhuahuika'apone. Durugda mo'neonhuahuika'apone. Oro'omeytakon Diosa mona'uynig. Israel aratbutnayo huadad hua'ataj e'pe'ada nigpeehue' o'nika'uyate. Konigepo on'mabuey'po

Diosenbayo Canányo huahue' o'nuyate. ³⁻⁶Oro'omey huaknopog'eri kurudyo Diosere durugda o'neonhuahuika'apoy. Adhuea'pane'nayo oknopogehue' o'nepo Diosyo huahue'dik o'neapo.

Do'hued huadaribayo Canán huadaribayo doere jakmapie'onhuahuikaya'po huahue' mo'ika'apone. Buttida ijjay. Diosa o'bahuadiaypo o'mana'uyate. Adhuea'pane' oknopogehue' hua'geritaj o'mana'uyate.

Diosanayo a'nennada aya'da o'ka'uydepo huadari kurudere o'ka'uydepo onte'ti kahue' o'epo durugnanada okmapie'onhuahuika'uyate.

Aya'da o'ka'uydepo siete huame'noete okmapie'uyate. Diosba'a oa'po, kenpa'ti nogkorepen doere okmapie'onhuahuikahue' o'neapo. Diosa oa'uyate.

Israel adhuea'pane'a nennada Diosen huadad hua'a on'peenig'a, nogok nogok on'peebatikpo nigpeehue' o'nika'uyate. Konigepo Diosere okmapie'uhue' o'nuyate. Oro'omeytanayo kenpa'ti nogomeytanayo Diosere ekmapiu'nhuahuika'ta' Diosa o'pak. ⁷Konigepo, oyme'noete men'peede': Oyme'noete men'nigpee', ekmapiu'nhuahuikata' ijpaki. Diosa oro'taj mona'ne:

Oyme'noe Diosen hua'ataj e'pee'nayo "Diostaj nigpeehue' ijjeapoy. Diostaj oknopogehue' ijjeapoy," huanopoda ahue' yane'.

Nogok huakka' huabayok o'pokonhuahuika'po Davida Apagba'te oa'uyate. ⁸Josue a'nennada o'epo David si'poehued o'uy. Huairi o'epo Israel aratbuttaj Diosenbayo Canánbayo o'batohua'uynig'a Israel aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'po okmapiu'nhuahuahue' o'nuyate. Konigepo "nogok doere do'hued aratbut durugteda

o' nokmapiunhuahuika'apo." Diosa nogomeytaj o'mana'uyate. ⁹Konigepo Diosere Diosen aratbut durugteda o' nokmapiunhuahuika'apo. ¹⁰Diosa aya'da o'ka'depo durugteda okmapieonhuahuika'. Konigti Diostaj huaknopoe'eri on'nigpeepo Diosen ogkika'depo Diosere durugteda o' nokma'piunhuahuika'apo. ¹¹Konigepo Diosere durugteda akmapiuunhuahukaya'po huakka' mo'deretpakpo Diosenba'taj daka' mo'noknopojika'po mon'nigpeonhuahuika'. Batikhue'da daka' mon'nigpeonhuahuika'. Konig Israel aratbut oknopohue' o'nika'uyunig konigti kikhue' mo'ne.

¹²Dios teynanada o'epo o'noika'po Diosen hua'akon teynanada o'epo manoeanhuahuika'dik o'e. Oy Diosa ihhua'da mona'nok nigpejika'dik mo'ne. Diosen hua'a konig siro igku'etnanada o'epo oktegdik mo'ene. Diosen hua'a konig siro igku'etnanada huanopoya'da a'dik mo'jika'po nama'da e'nopoe'nayo Diosen hua'a mo'nopoeajika'ne. Nama'da e'eretpaknayo mo'nopoeajika'ne. ¹³Diosere durugda a'noeonhuahukaya'po Diostaj mo'deretpakika' mon'nigpejika' Diostaj engaña ka'dik o'ey, nopohue' mo'nika'. Oro'omey huanopoya'da o'nopojika'nig aya'da Diosa moknokotika'ne. Oro'omey katetapi' e'eretpaknayopi' Diosa moknopoe. Diosa huamanoea'eri o'epo aya'da o'nopojika'. Konigepo Diostaj mo'deretpakpo daka' mon'nigpejika'.

**Sacerdote Huairitone'
Huamanigtiona'pakika'eri Jesús o'e.**

¹⁴Jesús Diosen Huasi'po o'e. Oro'omeyen sacerdote huairitone' huamanigtiona'pakika'eri Jesús o'e. Huairitone' oro'omeyen o'e. Diosyo o'hua'uyate. Diosere o'jika'. Konigepo

Jesústaj daka' mo'noknopojika'. Batikhue'ada 'uruu'da mo'noknopojika'. ¹⁵Oro'omey huaso' o'epo dakhue' e'dik o'ene. Kenpa'ti dakhuea' ka'dik o'ene. Jesús oro'omeyen sacerdote huairitone' konigti huaso' o'epo toto'a dakhuea' yaka' enika'tada dakhuea' kahue' o'jika'uyate. Konigepo Jesús oro'omeytaj mo'tinepahuika'po dakhuea' kikhue' ka'nike'po bo'tihuapokika'ne. ¹⁶Jesusa mo'tinepahuika'nok kenpa'ti e'tihuapokta' bo'pakika'nok me'pukhue' mo'nepo Dios Huairitaj daka' mon'tiona'pakika'. Oro'taj mo'tinepahui'po oro' e'tiona'pakte Diosa bo'tihuapokapone.

5 ¹Aya'da sacerdote huairi huamanigtiona'pakeritaj Diosa o'baktie'ea'ika'uyate. Huabokerektayo' o'baktie'ea'uyate. Aratbuttaj kan'manigtiona'pake'po o'baktie'ea'uyate. Kenpa'ti aratbuten dakhuea' e'ka' castiga magkahue' kamae'po 'uhua kan'nigbatiarakike'po sacerdote huairitaj Diosa o'baktie'ea'ika'uyate. ²Konig aratbut dakhuea' ogkika' sacerdote kenpa'ti dakhuea' kika'dik o'nika'uy. Konigepo nopohue' dakhuea' huaka'eritaj 'uhua nigbatiarakika'dik o'nika'uy. ³Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa castiga magkahue' kamae'po 'uhuataj manigbatiarakika'dik o'nika'uyate. Sacerdote kenpa'ti dakhuea' ogkika'po huata'da dakhuea' e'ka' 'uhuataj nigarakdik o'nika'uyate.

⁴'Be'api' sacerdote huairi e'yahueta' e'pakada yahuehue'dik o'ne. Diosa ektie'ea'nayo sacerdote huairi e'dik o'nika'. Aarón Israel aratbuten huakkuruda sacerdote huairi o'uyate. Konigti Diosa Aaróntaj oktie'ea'uyate. ⁵Kenpa'ti Jesucristo huata'da e'pakada sacerdote huairi yahuehue'da o'uyate. Diosa o'pakpo Jesucristo sacerdote huairi oktie'ea'uyate.

Do'hued Huasi'po i'ene. Oyda ijnoyhuada'po. Doere Huairitone' o'yahueapone.

Diosa Huasi'potaj ona'uyate. ⁶Nogyo Apagba'te,

A'nennada Melquisedec huairi o'uyate. Diosa sacerdote o'yahuea'uynok Melquisedec Diosen sacerdotē o'eonhuahuika'. Ontaj sacerdotē kaē'po oktie'ea'ne. Sacerdote i'eonhuahuika'apo, sion.

Diosa Huasi'potaj ona'uyate. Apagba'te ona'uyate. ⁷Jesucristo indariyo o'noika'po Diostaj o'tiona'pakpo, "Pai'da i'nopo'epo bueyhue'dik yaēti', sion. Do'taj e'paknayo menati', Dios. Do konig ijpaknignayo kahue' ijjeapoy. Konig on i'paknig ijka'apoy, pag." Jesúsa 'utta'da o'okoypō o'tiona'pakuyate. Huakka'da o'huikpo o'tiona'pakuyate. Diostaj o'nigpeika'nok Diosa Jesústaj o'pee'uyate. ⁸Hueretda Diosen Huasi'po e'eada pai'nanada o'nopo'epo nogiti nogiti Diostaj o'nigpeika'uyate. ⁹Diostaj aya'da o'nigpeika'depo kurudyō o'hua'depo huanigpeika'erien dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'yahuepo o'eonhuahuika'apo. Huanigpeika'eritaj o'manopo'yarika'apo.

¹⁰Huamanopo'yarea'eri o'ēnok Jesús sacerdote huairi kaē'po oktie'ea'uyate Diosa. Konig Melquisedec Diosen sacerdotē huairi huamanigtona'pakika'eri o'eonhuahuika'uyng. Jesucristo sacerdote huamanigtona'pakika'eri huairi konigti o'eonhuahuika'apo.

Jesucristotaj eknopōebatiknayo pai'da mo'eapone.

¹¹Jesucristo Diostaj huamanigtona'pakika'eri konig o'ika' huakka' e'manmadika'ta' ijpaknig'a opudomeynayo ijhue'ta'nada mo'nopoenka'nok daka'nanada manmadika'dik ijjey. ¹²⁻¹³A'nennada huabo'da mo'nopo'koreapo Jesucristotaj

moknopōe'uyate. Huakka' huabayok Jesúsēn huadak hua'a mo'peunhuahua'de'uyng'a sigdamon mo'nopōene. Konig huamanmadika'eri e'dik e'eada ehue' mo'ēne. Sigdamon mo'nopōene. Opudomeytaj konig huakkuru Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika' onte'ti manmadika'dik o'ey. Nog Diosen 'urua'da e'manmadika' oknopoekahue'dik mo'ēne. Opudomey konig yōbed huaknopōe'eri mo'ēne. Yōbed aypo bapehue'dik o'ika'. On'hueyo'da on'minogika'. Opudomey konig yōbed huaminogonhuahuika'eri mo'ēne. On'hug konig Jesucristoen huadak hua'a huakkuru huamanmadika' o'e. Kenyo'da moknopōedene. Sigda moknopōedene. Konig yōbedonig huaknopōe'eri mo'ika'. Nogda nogda Cristoen huamanmadika' nopōehue' mo'ēne. Huadakda e'kika' nopōehue' mo'ēne. ¹⁴Aratbut og'kerekepo aypo kenpa'ti huaen on'bakika'. Konigti Cristotaj huaknopōe'eri nogiti nogiti eknopōika'nayo, nogiti nogiti huadak e'kika'nayo, kenpa'ti nogiti nogiti dakhuea' kikhue' eē'nayo nogiti nogiti huadak huamanmadika' daka' nopoenka'dik o'nika'apo.

6 ¹Konigepo Jesucristotaj nogiti nogiti e'manmadika'ta' on'tipakne. Opudomey nogiti nogiti eknopōeata' on'tipakne. Nogiti nogiti Diostaj e'nigpea'ikata' on'tipakne. Huakkuruda e'manmadika' mo'nopōedepo, "Dakhuea' e'kika'taj Diostaj nopo'korea'dik mo'ēne." "Jesústaj oknopōika'dik mo'ēne." Kenda moknopōedenok onte'ti manmadikahue'dik o'neapone. ²Kenpa'ti "Jesucristotaj moknopōedepo bautiza ogka'dik mo'ēne." "Huaknopōe'erien huairi kaē'po yan'tibata'tepo yan'tiona'pak." "Nogok aya' e'bueyte Diosa o'manoyhuada'apo." "Dakhuea' huaka'eritaj castiga

o'magkadhuahuika'apo." Kenda e'manmadika' moknopodenok onte'ti konigti manmadikahue'dik o'neapone. ³Konigepo Jesucristoen huadak hua'a nogiti nogiti e'manmadika'ta' o'pakne. Opudomey nogiti nogiti Jesucristotaj e'nigoknopoe'ta' on'tipakne. Kenpa'ti opudomeya nogiti nogiti e'nigpeikata' on'tipakne.

⁴⁻⁶Be'omeyapi' Jesucristoen huadak hua'a daka' o'noknopopepo durugteda o'noknopenkadhuahua'depo, kenpa'ti Diosen Nokirega o'manopo'teonhuahua'depo, Diosen buttida hua'a 'uruda o'e o'noknopounhuahuika'depo, kenpa'ti konig Dios teyda o'epo 'urua'nanada o'kadhuahuika'nigtaj o'noknopoeonhuahuika'depo, nogokpi' Diosen hua'a kenpa'da e'ennayo onte'ti menpa' nopo'korehue'dik o'neapo. Jesucristotaj kenpa'da eknopobatiknayo konigti Diosen Huasi'potaj onte'ti cruzte o'darak. Diosen hua'a kenpa'da eknopobatiknayo Diosen huasi'potaj tierikdik ya'neapet. Aya'ada on'tiahuaypo yan'tierikapetpi'. Kena'po onte'ti menpa' nopo'korehue'dik o'neapo. ⁷Diosen 'uruda huaknopoe'eri o'nenig konigti ijbata'pakapoy. Konig dakdarionig o'ne. Nogok nogok ehui' sorokyo o'huəkud. Huadakbua'da o'tipakboa'po, Diosa 'urua'da mo'nigtipakboa'ne. Konigti 'uruda huaknopoe'eritaj Diosa o'batihuapokika'nok 'urua'da ogkika'. ⁸Diosen hua'a kenpa'da eknopobatiknayo konig o'ne ijbata'pakapoy. Konig dakhue'darionig o'ne. Nogok nogok dakhue'dariya' e'pidbada o'tipakboika'. Huadari huatoe'eria o'mahuigapo. Konigti Diosen hua'a huaknopobatikkeritaj castiga o'magka'apo. Konigepo Diosen hua'a oknopobatikhue'ada daka' yan'nigpeonhuahuika'.

Diosere mo'noeonhuahuika'apone Diosa buttida mona'uynok daka' mo'noknopounhuahuika'.

⁹Huiyokdika' edapi' opudomeytaj Diosa 'urua'da mo'manopo'yarea'nok nogiti nogiti huadakda bo'kika'apone, daka' ijnopoe'y, huadi'da egomey pogomey. ¹⁰Diostaj daka' moknopopepo Cristotaj huaknopoe'eri huama'buytaj 'uruda okbatikhue'da bo'tihuapokikame'ne. Di' mo'epo bo'tihuapokikame'ne. Nogiti nogiti bo'tihuapokikame'ne. Diosa kenda okkahuehue'dik mo'epone. Dios buttida huanopoe'eri o'epo huadak bo'kika'nok okkahuehue'dik mo'epone. ¹¹Opudomey bo'eretpakpo 'urua'da bo'kadhuahuika'depo, Diosen bo'kadhuahuika'depo, Jesucristo onte'ti e'tiakde'te konigti bo'eretpakpo Diosen aratbuttaj di' mo'epo yan'batihuapokika'. Ken konig e'kika'nayo Diosere durugda mo'noeonhuahuika'apo. ¹²Jesustaj oknopopepo tinosikhue' mo'nepo, oknopopepo sigda sigda okbatikhue' mo'ne. E'peeta' pakhue' ihuey nopogehue' yane'. Huakka'mon a'neneri aratbuta Diostaj 'urua'da o'noknopoeonhuahuika'po daka' on'nigonhuahuika'uy. Diosere on'noeonhuahuika'apo. Konigti yag'kika'. 'Urua'da yanoknopoeonhuahuika'. Daka' yan'nigonhuahuika'. Kenda ijpakpo o'nona'ne.

¹³⁻¹⁴"Ontaj huakka' o'tihuapokapone. Huasi'po kenpa'ti huakka' huayayo o'bayokapone. Buttida ijjay. Dios ijjepo da ahue'dik ijjey." Abrahamtaj ona'uyate. ¹⁵Ken Abraham Diostaj oknopopepo o'nigonhuahua'depo huasi'po huayayokon o'matog'uyate. ¹⁶"Buttida ijjay Diosa me'peene." Judío aratbuta ena'nayo e'maboy batikdik o'ne. Buttida oa' aya'ada on'nopoe. Da ea'nayo Diosa castiga megka'apet on'nopoe. ¹⁷"Diosere

durugnanada mo'noehuahauika'apone." Israel adhuea'pane' huanigpeika'eritaj kenpa'ti aya' huaknopoe'eritaj Diosa o'mana'uyate. Kenda Diosa o'mana'uyate, dapita' o'ka'apo. Nogpa'da kahue' o'eapo. Kenpa'ti nogpa'da manahue' o'eapo. Kenda oro'omey huaknopoe'eri daka' aknopoeya'po "Dios ijje'po da ahue'dik ijikay." Diosa mona'uyate. ¹⁸"Diosere durugnanada mo'noehuahauika'apone." Diosa kenda mona'uyate. Kenpa'ti "Dios ijje'po da ahue' ijikay." Diosa kendakon mona'uyate. Kenpa'ti Diosa nama'da ahue'dik o'ika'nok oro'omey oknopoe'po o'nopo'durugpakika'ne. Jesucristoa oro'omeytaj bokkahuea'nok daka' oknopoika'ne. Kenpa'ti Jesucristo oro'omeytaj mo'nopo'yarea'dene oknopode'ne. Diosen buttida hua'a batikhue'da o'eapo oknopoe'ne. Diosere durugnanada o'noehuahauika'apone daka' oknopoika'ne. ¹⁹⁻²⁰Diosere durugda o'noehuahauika'apone. Okbatikhue'da oknopoe'ne. Diosere kurudy'o konig oro'omeyen huamanigtiona'pakeri huakkuruda Jesús o'behuikuyate. Daka' oknopoe'ne. Oro'omeyehua'po mo'nigbehuikuyate. Kurudy'o Diosere Sacerdote Huairi o'edepo mo'nigbehuikdepo o'ehonhuauika'apo. Konig Melquisedec Sacerdote Huairi o'ehonhuauika'uyatenig Jesucristo konigti Sacerdote Huairi huamanigtiona'pakika'eri mo'nigonhuauika'apone.

Melquisedec konig sacerdote huairi huamanigtiona'pakika'eri o'ehonhuauika'uyate. Jesús konigti sacerdote huairi o'ehonhuauika'apo.

7 ¹A'nennada Melquisedec Salem huakka' jak huairi o'uyate. Teyda Diosen sacerdote Melquisedec huamanigtiona'pakika'eri o'ehonhuauika'uyate. Kenoka' cinco

huakka' jak huairitaj Abrahamomeya huayakhue' on'magka'uyate Abraham e'kumejde'te Melquisedeca Abrahamtaj o'dejpakpo Diosa Abrahamtaj daka' me'tojke'po o'nigtiona'pakuyate. ²Abrahamomey cinco huakka' jak huairitaj huayakhue' on'magka'po huairien en'tamae' huakka'tada on'bakbatiparatpo on'batotiakyate. Melquisedec Diosen sacerdote o'enek Melquisedectaj sue'da huakka' o'yokuyate. Konig diezakupoa' o'posakposakpo Melquisedectaj nogkupotida o'yokuyate. Melquisedecdika 'uruda huakika'eri huairi o'e. Kenpa'ti Melquisedec Salem huakka' jak huairi o'epo huamanoeya'eri huairi o'uyate. ³Melquisedecen huaojdik nopohue' o'ene. Huaye'dik nopohue' o'ene. Adhuea'pane'endik nopohue' o'ene. Kenok osi'poe'uyate nopohue' o'ene. Kenok o'buey'uyate nopohue' o'ene. Cristo Diosen Huasi'po o'epo o'manigtiona'pakonhuauika'apo konigti Melquisedec o'noehuahauika'po o'manigtiona'pakonhuauika'apo. ⁴Melquisedec huairitone' o'uyate, yanoknopoe'. Abraham oro'omeyen adhuea'pane' cinco huakka' jak huairitaj huayakhue' on'magka'po o'bakbatiparatpo Melquisedectaj sue'da huakka'mon o'yokuyate. Konig diezakupoa' o'posakposakpo nogkupotida o'yokuyate. Melquisedectaj o'yokuyate. Konigepo Melquisedec huakhuairi o'ika'uynig o'nopoe'ne. ⁵Abrahamen huayayo huakka'nada o'nepo sue'da huayayo Leví aratbut o'ne. Sue'da Leví huage'eri sacerdote o'nepo Diostaj on'manigtiona'pakika'. Moisés Diosen hua'a o'mana'nok aratbut on'baa'po on'baika' konig diezakupoa' o'posaka'po nogkupotida Leví huage'eri sacerdotetaj bayokdik o'nika'. Aratbut Abrahamen huayayo ee'pi' Leví huage'eri sacerdotetaj bayokdiktion o'nika'.

⁶⁻⁷Melquisedec Levien huayayo ehue' ee'pi' Abrahamen diezakupoa' on'posakposakpo nogkupotida Melquisedeca o'bae'uyate. Melquisedec huairitone' o'epo "Abrahamtaj daka' yatihuapokika'. Daka' yakika', Dios." Diostaj o'nigtiona'pakuyate. Abrahamtaj daka' o'ka'nok Melquisadec huaboro' huairi o'ika'uynig o'nopoene. Abraham sue'da huairi o'ika'uy o'nopoene. Abrahamtaj "O'nen huayayo huakka'da o'nitakapo." Diosa ona'uyate.

⁸Abrahamen huayayo Leví aratbut sacerdotē o'nepo sue'damon on'bae'ika'. Leví aratbut bueydik o'nepo sue'damon on'bae'ika'. Melquisedecnayo bueyhue'dik o'epo o'noeonhuahuika'apo. ⁹⁻¹⁰Leví huag'eri sacerdotē o'nepo sue'damon on'bae'ika'nig'a Abrahamen huayayo Leví si'poehued e'eda Abrahamere Melquisedectaj huakka'mon o'yokuyate. Konigepo Melquisedec huaboro' huairi o'ika'uynig o'nopoene. Abrahamnayo sue'da huairi o'uyatenig o'nopoene.

¹¹Abrahamen huayayo sue'da Leví huag'eri o'nepo, Aarón Leví aratbut kenpa'ti o'epo huakkuru Levíeri sacerdotē huairi o'uyate. Aarónen huayayo nogok nogok sacerdotē huamanigtiona'pakeri o'nepo Moisésenba' Diosen hua'a Israel aratbuttaj on'mana'ika'nig'a 'urunopo'da kahue'dik o'nika'uyate. Nopo'yareahue'dik o'nika'uyate. Konigepo Diosa nog sacerdotē konig Melquisedec ta'mona'dik o'uyate. Jesucristotaj o'ta'mona'uyate. ¹²Leví huag'eri sacerdotē huamanigtiona'pakeri o'nika'po Moisésenba' on'mana'ika'uyate. Nog huabokerek Leví huag'eri ehue' e'huag'taj sacerdotē o'yahuea'depo Diosa nog hua'ada mana'dik o'uy. ¹³Jesucristo Leví huag'eri ehue' e'ika'pi' sacerdotē kayahue'po Diosa o'ta'mona'uyate. Jesús nog aratbut o'epo Judá aratbut o'epo Judáeri sacerdotē ehue' o'nika'uyate.

¹⁴Oro'omeyen Huairi Jesucristo Judá aratbut o'uyate. Daka' o'nopoene. Judá aratbut sacerdotē o'nika'. Moisésa manahue' o'ika'uyate.

¹⁵Diosa nogda o'pakpo Jesucristo sacerdotē o'yahuea'uyate. Melquisedec sacerdotē batikhue'da o'eonhuahuika'uyate. Konigti Melquisedec Jesucristo sacerdotē o'edepo batikhue'da o'eonhuahuika'apo. ¹⁶Moisésa o'mana'uynok Leví huag'eri sacerdotē huamanigtiona'pakeri o'nika'uy. Diosa Jesústaj o'noyhuada'uynok Jesús sacerdotē huamanigtiona'pakeri o'eonhuahuika'apo. Jesús onte'ti bueyhue'dik o'eonhuahuika'apo. Konigepo oro'omeytaj sacerdotē mo'eonhuahuika'apone.

¹⁷Do ijpaknok Melquisedec huamanigtiona'pakeri huairi o'unhuahuika'uyate. Melquisedeconigti o'nakon, sion, huamanigtiona'pakeri huairi i'unhuahuika'apo. Diosa huasi'potaj ona'uyate. Apagba'te ona'uyate.

¹⁸⁻¹⁹Ken a'nennada Leví huag'eri sacerdotē huamanigtiona'pakeri ka'nike'po Moisésa o'mana'uyate. Moisésen e'mana'taj on'nigpe'ika'uynig'a 'urunopo' ehue'dik o'nika'uyate. Kenpa'ti dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dik o'nika'uyate. Kenpa'ti dakhuea' e'ka' nopo'yareahue'dik o'nika'uyate. Konigepo Leví aratbut sacerdotē ka'nike'po Diosa onte'ti manahue' o'e. Jesucristo oro'omeyen sacerdotē Diosere o'eonhuahuika'apo daka' oknopoene. Jesucristoanayo 'urunopo' mo'ika'nok Diostaj tiona'pakdik o'ika'apone.

²⁰⁻²¹Leví aratbut sacerdotē huamanigtiona'pakeri o'uynok konigepo huasi'poakon sacerdotē on'yahue'ika'uyate. Sacerdotē i'e, buttida ijjay, Diosa onahue'tada huasi'po sacerdotē on'yahuea'ika'uyate.

Sacerdote i'unhuahuika'apo. Konig Melquisedec i'unhuahuika'apo. Buttida yonay. Jesucristotayo'da Diosa ona'uyate. Nogpa'da onahue' o'epo Diosa. Apagba'te oa'uyate.

²²Diosa kenpa' ona'nok Jesúsnyayo oro'tehuapa' 'urunanada sacerdote huairi mo'unhuahuika'apone. (Kentaj oknopoe'dik o'unhuahuika'apone.) ²³Leví bueydik aratbut o'nepo sacerdote ehue' o'neonhuahuika'apo. Konigepo nogok nogok huakka'da o'neonhuahuika'uyate. ²⁴Jesucristonayo onte'ti bueyhue' o'epo o'neonhuahuika'apo konigepo sacerdote o'unhuahuika'apo. Nogda sacerdote ehue'dik o'neapo. ²⁵Jesús o'neonhuahuika'po sacerdote o'epo o'manigtiona'pakonhuahuika'po, ke'nen huaknopoe'eritaj Jesúsda dakhuea' e'ka' manopo'yarea'dik o'maepo o'manoeanhuahuika'apo.

²⁶Ken Jesús 'urua'nanada sacerdote huamanigtiona'pakeri huairi o'unhuahuika'aponok kenta' oknopojika'dik mo'nika'. Diosen hua'ayo'da Jesúsda o'kika'. Huadakda o'jika'. Kenpa'da huadakda o'kika'. Dakhuea' e'ka' nopoghue' o'jika'. Kenpa'ti dakhuea' kahue' o'jika'. Konig dakhuea' huaka'eri ogkika' konigti Jesúsnyayo kahue' o'jika'. Diosa Jesúsaj 'urua'nanada o'taenok kurudyo hua'embayoda o'tobehuiuyate. ²⁷Aya'me'noeteda Leví huag'eri sacerdote huairi Diostaj 'uhua on'nigbatiarakika'uyate. Diosa castiga ogkahue' kamae'po on'nigbatiarakika'uyate. Diostaj on'nighuigika'uyate. Kenomeyen dakhuea' e'ka'taj kenpa'ti aratbuten dakhuea' e'ka'taj on'manigbatiarakika'uy. Ken konig Jesúsnyayo kikahue' o'uyate. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj aya'tada nogti'a'da o'manigbuey'uyate. Aratbuttehuapa' Jesús o'pakpo o'manigbuey'uyate. ²⁸Leví aratbut

dakhuea' huakka'eri o'nenig'a sacerdote huamanigtiona'pakeri huairi ka'ne'po Moisésa Diosen hua'ate o'mana'uyate. Nogok "Do'hued Huasi'po sacerdote huairi o'unhuahuika'apo. Dios ijje'po buttida ijjay." Diosa oa'uyate. Diosen Huasi'po Jesúsnyayo huadakda sacerdote huairi o'unhuahuika'apo.

Judío aratbuttaj Diosen huabo hua'a Diosa o'mana'uyate.

8 ¹⁻²Ken konig 'urua'da sacerdote huairi mo'taene. 'Urua'nanada huamanigtiona'pakeri mo'taene. Jesucristo o'e. Judío aratbutere Diosen hua'a huehuea' o'ka'depo, o'kuhuitdepo kurudyo o'hua'depo Diosere o'eonhuahuika'apo. Dios Huairitone' o'epo Diosere o'eonhuahuika'apo Diosen jakyo Diosere kurudyo mo'nigtiona'pakonhuahuika'ne. Kenda Diosa o'pakuyate. Aratbutanayo konigjak kahue'dik o'nyuate. Kenda ea'ta' ijpakpo o'onona'ne. ³Aratbut dakhuea' ogkika'nok sacerdote Diostaj 'uhua kan'nigbatiarakike' aya' sacerdote huairitaj Moisésen hua'a o'mana'uyate. Konigepo aratbuten dakhuea' e'ka'taj kabakkahue'po cruzte Jesucristoa o'manigbuey'uyate. ⁴Jesucristo kurudyo Diosere sacerdote huairi e'dik o'jika'. Huadariyo Leví sacerdote huairi o'nepo Moisésen e'mana'taj on'nigpejika'po 'uhua on'nigbatiarakika'nok. Jesús huadariyo sacerdote huairi ehue'dik o'jika'. ⁵Kurudyo Diosen hueretda jak o'tae. Konig Jesucristo kurudyo Diosen jakyo o'kika'nig huadariyo Diosen carpa huasi'dakakyo sacerdote huairi sue'da konig Diosen ogkika'. Moisésa jak ka'dikte Moisésaj "Ote'te konig o'tiahuay'eame'ne huasi'daka e'akka' konigti yakati'." Moisésaj Diosa ona'uyate. ⁶Huabo'da Diosa 'urua'da mona'uyne. E'nopo'korea'nayo Jesúsaj

eknopōē'nayo dakhuea' e'ka'
on'bakkahuea'apone.
On'manopo'yarea'apone. Diosa 'urua'da
mona'uyne Jesúsá kurudya' orotehuapa'
'urua'da mo'nigkika'po
mo'nigtiona'pakika'ne.
Mo'nignopo'yarea'ika'ne. Moisésenba'taj
e'nigpeika'nayo nopo'yareahue' mo'ene.

⁷Diosen hua'a a'nennada Moisésa
o'mana'uyate. Israel aratbut
nigpeehue'dik o'nika'uyate. Kena'po
konig huaboa'da Diosa 'urua'da hua'a
mona'uyne. Konig huaboa'da
moknopōēa'uyne. ⁸Do'hued Israel
aratbuta nigpeehue' mo'ika'uyne Diosa
o'nopōepo kenpa' huaobjba'te o'tia'pakpo:

Nogok Israel aratbuttaj kenpa'ti Judá
aratbuttaj huabo hua'a
ijmana'apoy. Dios Huairia
o'mana'uyate. ⁹A'nennada Israel
adhuea'pane'taj ijbakbatotiakuy.
Egiptodaribayo huanaba' pai'da
o'nenok Egiptodaribaya'
ijbatihuapokpo ijbakbatotiakuy.
Do konig ke'nen huaobjonig
ijmanigepo huasi'potemagkapa'
huabata' e'otakui' ijbakbatotiakuy.
Egiptoya' on'tiakdepo do'hued
hua'a nigpeehue'da o'nika'uyate.
Nigpeehue' o'nenok kena'po
kenomeytaj onte'ti batihuapokhue'
ijmae'uy. Dios Huairia oa'uyate.

¹⁰Nogok huakka' huabayok Israel
aratbuttaj nogda huabo hua'a
ijmanopōēa'po ijmana'apoy.
Do'hued hua'a huanopoya'da
on'nopōēapo. Huanopoya'da
e'nigpeeta' on'pakika'apo. Do
kenomeyen Huairi ijjeapoy.
Do'huedsi'po o'neapo. ¹¹Aya'ada
do'taj moknopōēapone.
Huairiomeya' huanaba'omeyerea
moknopōēapone. Do'taj
moknopōēdepo do'taj Dios
Huairitaj kanoknopōē'po nogtaj

nogtaj manmadikahue'dik o'neapo.
Kenpa'ti huama'buytaj
manmadikahue'dik o'neapo.
Aya'ada do'taj moknopōēapone.
¹²Kenomeytaj di' ijmaepo
kenomeyen dakhuea' e'ka' castiga
magkahue' ijjeapoy. Dakhuea' e'ka'
ijbakkahuea'apoy. Diosa
o'mana'uyate.

¹³Diosen hua'a Moisésa o'mana'uyate.
Do'hued aratbuta nigpeehue'
mo'ikame'ne. Huatone' hua'anayo
'urunopoa'da mayahue'dik o'uyate, Diosa
o'maknopōē'po huabo hua'akon
ijmana'apoy. Diosa oa'uyate. Moisésen
hua'a konig yudta'tone' e'enenig o'ēapo.

**Huasi'dakakyo huakka'ada Levieri
sacerdote en'nigkika'uytada Jesucristo
mo'nigbueydepo Diosyo o'hua'uyate.
Diostaj mo'nigtiona'pakika'ne.**

9¹Ken konig sacerdote Diostaj
nigkika'dik o'ne. Diosen hua'a
Moisésa o'mana'uyate. Kenpa'ti
huasi'dakak menigka'ne. Diosa
o'mana'uyate. Huasi'dakakya' sacerdote
huanigka'eri Diostaj on'nigkika'uyate.
²Huasi'dakak e'nigka'de'te
huasi'dakakjiregya' ibodpen sacerdote
Diostaj on'nigkika'po kenteda oro
siropate huakjey huakpaka' o'tajka'uy.
Kenpa'ti kenteda oro e'tihuít kutopate
pan on'nighueda'ika'uy. Diosa
katiahuaye'po on'nighueda'ika'uy.
³Nopoya' yudta'tone'a e'tiokpaka'
adyonda Diosa ata'huadeya'po
o'tiakika'uyate. ⁴Yakudpen
nogkutopasi'po o'huadika'uy. Oro
e'tihuít kutopasi'po e'huadikaya' ken
kutapen huasihuaj 'uru'huíeda
o'bakpakika'. Adpen 'uru huajen
manpotone' o'huedika'uy. Nogpen
nogpen oro e'tihuít o'uyate. Manpotone'
Diosen hua'a e'mana' huatojka' o'uy.
Manpotone'kiregyo oropu'

o'tapu'huadika'uyate. Oropu'kiregyo maná aypo o'tajika'uyate. Judío aratbut Egipito huadaribaya' e'bakhuae'te bahuayte en'hua'udhuahuika'te Diosa maná aypo o'bayokonhuahuika'uyate. Kenpa'ti manpotone'kiregyo Aarónen hueypa o'teypa o'tahuedika'uyate. Aarónen hueypa o'tipakboe'uyate. Huidpentate Diosen e'mana' hua'a Diosa o'madoya'uyate. Manpotone'kiregyo o'tahuedika'uyate. ⁵Manpotone'ojkute botta' querubines Diosen huata'monerionig oroso'ada e'ketka' on'bo'ika'uyate. E'kok e'koka' on'bo'ika'uyate. Diosonig eynanada o'ika'uyate. Manpotone' huanokbeta' 'uhuamimia' o'tibahuidhuidika'uyate. Diosa aratbuten dakhuea' e'ka'taj o'matinepahui'ika'uyate. Diosen huata'moneri oroso'da e'ketka' e'okajpebakde. Ken konig Diosen huasi'dakak o'uyate. Oyda huasi'dakaktaj nogiti manbatia'pakhue' ijjej.

⁶Diosen huasi'dakak ibodyonkorepen sacerdote huanigkika'eri on'kudika'uyate. Diostaj a'nigkikaya'po on'kudika'. ⁷Adkorepen Diosa ata'huadya'po o'tiakika', adkorepen sacerdote huairiyo'da o'kudika'. Nogbayoktida nogme'noetida o'kudika'. Ke'nenda dakhuea' e'ka' 'uhua mimi adkorepen o'tokudika'. Adkorepen manpotone' huanokbette mimia onhuijkuhikika'. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj mimia o'manigonhuijkuhikika'. ⁸Huasi'dakak men'nigka'. Jakya'da men'nigkika'. Diosa o'mana'uyate. Diostaj on'nigpeika'depo huasi'dakakya' sacerdote on'nigkika'po, adkorepen nayo kirigayo' kudhue'dik o'nuy. Dios e'huae'yo kudhue'dik o'nuy. Diosen Nokirega mo'manopo'e'ne. ⁹Huasi'dak jakya' Diostaj sacerdote on'nigkika'nig'a. Huasi'dak jakya' Diostaj on'bayokika'po kenpa'ti jakkurute 'uhua on'batiarakika'nig'a 'urunopoda'da

kahue'dik o'nika'. Nopo'yareahue'dik o'nika'. ¹⁰Kenpa'po Moisésen hua'ataj on'nigpeika'po nogda nogda 'uhua huaen bapehue'dik o'nika'. Nogda nogda huamai'hue mayhue'dik o'nika'. Kenpa'ti ationa'pakya'po ba'koyo'dik o'nika'. Moisésa o'mana'uyate. Ken konig ogkika'po 'urunopo'da kahue'dik o'ika'. Jesucristo e'tiakde'te kenda ogkika'nig'a batikdik o'nede.

¹¹Ken Jesucristo o'tiakde'uyate, oynayo oknopone. Oy oro'omeyen sacerdote huamanigtiona'pakera huairi Jesucristo mo'taene. Oro'omeytaj 'urua'nanada bo'tihuapokika'ne. Kurudyo Diosere konig jak o'taepo keyo oro'omeyen sacerdote huairi mo'tajika'po mo'nigtiona'pakika'ne. Ke'nen jak kurudyo hueretda o'taepo kurudya' Jesucristoa oro'omeytaj 'urunopoa' mogkika'ne. Ke'nen jak kurudyo aratbuta kahue' o'nuyate. Diosanayo o'ka'uyate. Diosen jak kurudyo kenpa'da o'unhuahuika'apo. ¹²Jesucristo adkorepen nogtia'ada o'kudpo kurudyo Dioste o'kuduyate. Konig Leví sacerdote huairi ogkika'po 'uhuatag on'nigarakpo mimi huasi'dakakyo on'tokudika' konigti Jesús nayo 'uhua mimi tohuahue'ada kurudyo o'kuduyate. Jesucristonayo ke'nen mimiada o'tita'huarakondepo nogtia'ada kurudyo o'hua'po oro'omeytaj mo'manopo'yarea'po mo'noeanhuahuika'apone. ¹³Be'api' judío aratbut dakhue' ee'nayo Diosen jak kurute a'tiona'pakya'po kudhue'dik ya'nika'. Moisésa o'mana'uyate. Kenomey dakhue' ee'nayo sacerdote 'uhua toropi' nigarakdik o'nepo mimia dakhue' ene'te tionhuijkuhika'dik o'ne. 'Uhua cabritopi' nigarakdik o'nepo mimia dakhue' ene'te tionhuijkuhika'dik o'ne. Kenpa'ti 'uhua becerra huaso' bakpaka'dik o'nepo ken parokupoa hue'eyere dakhue' ene'te tionhuijkuhika'dik o'ne. Kenda ogka'depo

Diosen jak kurute kuddik o'ne. Moisésa o'mana'uyate. ¹⁴Jesucristo 'urua'da o'ika'uyate. Diostaj o'nigpeika'uyate. Dakhuea' kahue' o'ika'uyate. Aratbuten dakhuea' e'ka' Diosa castiga magkahue' kamae'po Jesucristoa o'manigbuey'uyate. Dios o'paknok mo'nigbuey'uyate. Diosen Nokirega o'tihuapoknok mo'nigbuey'uyate. Cristo Diosen Huasi'po o'epo mimikon o'tita'huarakpo oro'omeyen dakhuea' e'ka' Diosa nopo'tihueke'dik mo'ene. 'Urua'nanada okkahuea'dik mo'ene. Diosa 'urunopo'da e'magka'de'te Diostaj durugnopoda nigpeika'dik o'eonhuahuika'apone.

¹⁵Cristoa oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj mo'nigbuey'uyate. Moisésen hua'ataj nigpeehue' o'epo oro'omey dakhuea' o'kika'uyne. Oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj Cristoa mo'nigbuey'uyate. Konigepo Diosen huabo hua'a Cristo oro'omeytaj konig huanigtiona'pakeri mo'nigika'ne. Huabaktie'ea'eri Diosere kan'manoonhuahuike'po Diosen huabo hua'a Cristo huanigtiona'pakeri mo'nigika'ne. ¹⁶⁻¹⁷"Do e'bueyde'te huasi'potaj men'tabayoketi." Judío aratbuta on'madoya'ika'. Huaoj e'tanoe'tednayo bayokhue'dik o'nika'. E'bueyde'teataj huasi'poa huaojen matog'dik o'neapo. Kena'po Jesucristoa mo'nigbueyde'uynok ke'nen huabo hua'a nigpee'dik o'epo. Cristotaj oknopopepo Diosere o'noeonhuahuika'apone.

¹⁸Konigepo a'nennada Moisésen hua'a nigpee'dik ka'ne'po huakkuru 'uhua on'nigarakpo mimi o'tasurukuyate.

¹⁹A'nennada aya' judío aratbut egkupopakte Moisésa Diosen hua'a o'mana'uyate. Moisésenba' hua'a o'manmadika'po o'mana'uyate. 'Uhuataj on'darakdepo mimiere hue'eyere kosoyo on'tioktaoy'uyate. Ken Moisésa hisopo huakpitaj ovejahuij kutajbibedada o'tidukupo mimiere hue'eyyo

o'ta'buta'depo Diosenba' hua'ataj o'tionhuijkuika'uyate. Kenpa'ti aya' aratbuttaj o'mationhuijkuika'uyate.

²⁰Moisésen hua'ataj mimia o'tionhuijkuika'depo, "Diosen hua'ataj mimia ijtionhuijkuika'denok oy aya'ada nigpee'dik mo'ika'apo." Moisésa o'mana'uyate. ²¹Moisésa Diosen huasi'dakaktaj mimia o'tionhuijkuika'uyate. Kenpa'ti huakjey huabakpaka'taj pan huadope kutopataj 'uru'huigeda huabakpaka' kutopataj manpotone'takon mimia o'tionhuijkuika'uyate. ²²Aya'da Diostehuapa' 'uruda kamanigke'po Diostaj 'uhua nigarakdik mo'epo mimihua'dik ya'eapet. 'Uhuabueymimi mimihuahue' ee'nayo dakhuea' e'ka'taj Diosa okkahueahue'dik mo'eapone. E'mimihua'nayo okkahuea'dik mo'eapone. Ken konig Moisésenba'a o'mana'uyate.

**Jesúsa oro'en dakhuea' e'ka'taj
mo'nigbuey'uynok Diosa bakkahuea'dik
mo'ene.**

²³Moisésa carpa si'dakak o'nigka'uyate. Jakyo aya'da e'tamae'kon o'nigka'uyate. Konig Diosenbayo o'ika'nig o'nigka'uyate. Jakyo aya'da e'tamaetaj mimia onhuijkuika'uyate. 'Uhua mimia onhuijkuikika'uy Diostehuapa' sue'da huadak o'uyate. Diosen 'urusi'poda Jesucristoanayo 'urua'nanada mo'nigka'uyate. Dakhuea' e'ka'taj a'manopo'yareaya'po cruzte mo'nigbuey'uyate. Ke'nen 'urumimi mo'nigtita'huarakuyate. ²⁴Diostaj huasi'dakaka' yan'nigka' Moisésa o'mana'uyate. Judío aratbuta on'nigka'uyate. Konigtimon Diosen jak kurudyo o'uyate. Leví huag'eri sacerdote huamanigtiona'pakeri Diostaj huasi'dakakyo on'nigkudika'uyate. Jesucristonayo huasi'dakakyo kudhue' o'uyate. Dios e'ika'yo kurudyo

o'hua'uyate. Oro'omeyen sacerdote huairi a'nigikaya'po o'behuikuyate. Oro'tehuapa' a'manigtiona'pakhuaya'po o'hua'uyate. A'batihuapokhuaya'po o'behuikuyate. ²⁵Leví sacerdote huairi aya' huabayok noga'tida 'uru'uhua o'nigbatiaraka'depo 'uhua mimi huasi'dakakyo o'tokudika'po adkorepen manpotone' ojkute o'tionhuikhuika'uy. Cristonayo onte'ti onte'ti oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj cruzte nigbueyhue' mo'uyate. Noga'tida cruzte mo'nigbueypo kurudyō Diosyo o'behuikuyate. ²⁶Cristoa huadari o'ka'uyate. A'nennada e'ka'de'te Jesucristo nogok aratbuten dakhuea' e'ka'taj kirigayō' nigbueyhue'dik mo'ika'uyate. Oynayo kene'huaya' huame'noete Jesucristo Diosya' noga'tida o'tiakuyate. Aratbuten dakhuea' e'ka'taj a'bakkahueaya'po noga'tida mo'nigbuey'uyate. ²⁷Ken konig aya'ada noga'tida bueydik o'neapo, kenpa'ti Diosen castigataj pai'da nopoe'dik o'neapo. Huaknopōe'erinayo Diosere on'noehnuahuika'apo. ²⁸Diosa o'paknok Jesucristo o'manigbuey'uyate. Cruzte pai'da mo'nignopo'epo o'manigbuey'uyate. Huakka' aratbuten dakhuea' e'ka'taj noga'tida o'manigbuey'uyate. A'bakkahueaya'po o'manigbuey'uyate. Onte'ti bo'huatiakapone. Onte'ti dakhuea' e'ka'taj nigbueyhue' o'maeapo. Cristotaj ekpōe' huanig'e'eritaj Diosyo o'batohua'apo. Durugnanada mo'noehnuahuika'apone.

10 ¹Ken konig judío aratbuttaj Diosa o'manigkika'apo Moisésen hua'a sue'da huadakmon o'epo sue'da o'manopōeā'uyate. Nogbayok nogbayok 'uru'uhuataj sacerdote on'nigbatiarakika'po Moisésen hua'ataj on'nigpeika'po on'nigbatiarakika'po huamationa'pakeritaj 'urunopo' magkahue'dik o'maika'. ²Moisésen hua'ataj on'nigpeepo 'urunopo' eka'nayo

onte'ti Diostaj 'urunopo'da ijjej on'nopōepo 'uru'uhua nigbatiarakahue'dik ya'nika'apet. ³⁻⁴Moisésaj on'nigpeika'po nogbayok nogbayokok Leví sacerdote 'uru'uhuataj e'nigbatiaraka'de'te dakhuea' huaka'eri ijjej onte'ti onte'ti okkahuehue' o'nika'. 'Uhuataj on'nigbatiaraka'po 'urunopo'da ehue' e'neada 'uhua'en mimianayo dakhuea' e'ka'taj bakkahueahue'dik o'nika'.

⁵Jesucristoa huadariyo e'tiakte Diostaj ona'po:

Aratbutomeya ontaj mo'nigpeike' kenyo'da i'pakika'ne. 'Uhuataj e'nigbatiarakika'ta' pakhue' i'ene. Ontaj kanigpeike'po do'taj o'si'pōeā'uyne. ⁶Judío aratbuta ontaj 'uru'uhua on'nigmahuigika' kenpa'ti dakhuea' e'ka'taj kabakkahue'po 'uru'uhuataj on'batiarakika'. Ken konig pakhue' i'ene, Dios. Cristoa ona'uyate. ⁷Onte'ti, "On'taj a'nigpeikaya'po ijbahuatiakuy. Aratbuttaj ijbahuatiakuy, Dios. Konig o'nen hua'ate mentimadoya'uy, konigti a'nigpeikaya'po ijbahuatiakuy, Dios." Cristoa ona'uyate.

⁸Judío aratbuta dakhuea' o'gkika'nok 'uhua batiaraka'dik mo'ika'. Kenpa'ti nigmahuigdik mo'ika'. Moisésa e'manapi' Diosnayo ken konig pakhue' o'e. Kenpa' Cristoa ona'uyate. ⁹Onte'ti "Ontaj a'nigpeikaya'po huadariyo ijbahuatiakuy, Dios." Cristoa ona'uyate. Oynayo Jesucristoa oro'omeytehuapa' mo'nigbuey'uyate moknopōenok oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj Diosa kabakkahue'po onte'ti 'uru'uhua batiarakahue'dik o'ene. ¹⁰Kenpa'ti Diosa o'paknok Jesisa o'nigpeepo cruzte mo'nigbuey'uyate. Noga'tida mo'nigbuey'uyate. Mo'nigbuey'uynok oro'en dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yarea'po

'urunopoa' mogkika'ne. Onte'ti Diosenyo'da 'uruu'da o'kika'apone.

¹¹Ken aya' judío sacerdotea 'uru'uhua on'nigbatiarakika'. Aya' huame'noeda on'nigbatiarakika'. Batikhue'da en'nigbatiarakika'tada dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dikda o'ē.

¹²⁻¹⁴Jesucristonayo aya'enda dakhuea' e'ka'taj noga'tida mo'nigbuey'uyate. Dakhuapada o'dakea'uy. Noga'tida mo'nigbuey'uyyo aya' huaknopoe'eritaj dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po 'urunopoa'da o'magkika'. O'ka'depo Dioste kurudyo o'hua'uyate. Kurudyo Diosere o'ika'. Diosere o'nigunhuahua'apo. Jesucristotaj pakhue' huag'eri Diosen taka' o'nepo Diosa o'paknok Diosensi'po Jesucristo Huairitone'taj nigpeika'dik o'neapo. Kenokayo' Jesucristo Diosere o'nigunhuahua'apo. ¹⁵Aya'enda dakhuea' e'ka' kabakkahue'po Jesucristoa noga'tida mo'nigbuey'uyate. Diosen Nokiregakon konigti mona'po:

¹⁶Nogok Israel aratbuttaj huabo hua'a ijmanopoea'po ijmana'apoy. Do'hued hua'a huanopoya'da on'nopoeapo. Huanopoya'da e'nigpeikata' on'pakika'apo. Diosen Nokirega o'mana'uyate.

¹⁷Nogbayokkon mona'po: Kenomeyen dakhuea' ogkika'uyinig ijbakkahuea'apoy onte'ti castiga magkahue' ijeapoy. Diosen Nokirega o'mana'uyate.

¹⁸Oro'omeyen dakhuea' e'kika' Diosa bokkahuea'denok dakhuea' e'ka' onte'ti 'uru'uhua batiarakahue'dik o'ēapone.

**'Urunopo'da Diostaj daka'
mo'noknopoika'po mon'tiona'pakika'.**

¹⁹Konigepo Jesucristo oro'omeytaj a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uynok 'urunopo'ada daka' oknopoeapo kurudyo Diostaj tiona'pakika'dik o'ene, egomey,

pogomey. ²⁰A'nennada Leví sacerdote huairiyo'da huabayok noga'tida huasadakakyon yudtaj e'tiokpaka' adkorepen o'kudika'uy. Adkorepen Diosa o'huatiakika' oro'omeyanayo kudhue'dik o'ika'uyne. Oyedda Jesucristo mo'nigbueydepo, o'noyhuaddepo, kurudyo Dioste o'hua'denok oro'omeyakon Diostaj nigpeika'dik o'ēpo tiona'pakdik o'ene. ²¹⁻²²Aya' huanigpeika'erien sacerdote huairi Jesucristo o'ēpo oro'omeyen sacerdote huamanigtiona'pakeri huairi o'ēnok 'urunopo'da Diostaj mo'noknopoika', daka' oknopoika'po Diostaj mon'tiona'pakika'. Jesucristo mo'nigbuey'uyyo, bokkahuea'po, oro'omeytaj 'urunopoa' mogka'uyne. Kenpa'ti hue'eyya' bautiza mogka'nok 'urunopo'da o'ene. ²³Do'taj e'nopo'korea'nayo eknopoeonhuahuika'nayo kurudyo doere mo'nounhuahuika'apone. Diosa buttida o'mana'po dapita' mo'nigka'aponok sigpi' okbatikhue'da Diostaj daka' mo'noknopounhuahuika'. ²⁴Oro'omeyen huaknopoe'eri huama'buy huidpoere huayahuaya di'da kan'maika'po kenpa'ti huayahuaya daka' kan'batihuapokike'po oro'omey huakka' huayahuaya di' mon'maika' kenpa'ti huayahuaya daka' mon'mantihuapokika'. Kenpa'ti huayahuaya mon'maboroayika'. ²⁵Sue'da huaknopoe'eri a'batadi'keaya'po kupopakhue' e'nika'tada oro'omeynayo a'batadi'keaya'po mon'kupopakika'. Kenpa'ti huayahuaya di' kan'mae'po daka' kan'batihuapokike'po Diostaj kan'nigpeike'po huayahuaya mon'maboroay. A'ti onte'ti Jesús o'tiakdeaponok nogiti nogiti di' mon'maika'. Nogiti nogiti mon'mantihuapokika'. Huayahuaya mon'maboroayika'.

²⁶Cristoen huadak hua'a oknopoe'epo do'hued dakhuea' e'ka' Diosa

bekkahuea'dene o'nopoꝑeꝑo oro' o'pakpo dakhuea' e'kika'nayo oro'tehuapa' Cristo mo'nigbuey'uynig'a Diosa okkahuehue' mo'eapone.
²⁷Kenpa'da Diosa huiyoknanada castiga mogkadhuahuika'apone. Kenpa'ti Diosen taka'taj ta'akyo o'mahuigapone. Oro'omeytere mo'mahuigapone. Cristotaj kenpa'da eknopoꝑebatiknayo mo'mahuigapone, ken. ²⁸A'nennada Moisésenba'taj be'api' nigpeehue' o'epo dakhuea' eka'nayo botta' bapapi' on'tiahuaypo "dakhuea' o'ka'," en'huaa'nayo matinepahuihue'ada castiga ogka'po arakdik o'nika'uyate. ²⁹Be'api' Diosen Huasi'potaj daka' eknopoꝑeꝑeada kenpa'da e'nennayo Jesucristotaj onte'ti oknopoꝑehue' ee'nayo dakhuea'da ogka'. Kenomeytaj Diosa dig'a'da castiga o'magka'apo. Jesucristoen mimia o'bakkahuea'depo, 'urunopo' o'magka'deme'. Kenomeya Jesús en mimitaj e'tidike'nayo dakhuea'da ogka'po kenpa'ti Diosen Nokireg huatinepahui'eritaj dakhuea' on'huaa'. Diosa nogiti dig'a'da castiga o'magka'apo. ³⁰"Do castiga huamagka'eri ijjeꝑo dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy." Dios Huairia o'mana'uyate. Kenda o'nopoꝑene. "Diosa ke'nen aratbuttaj castiga o'magka'apo. Dakhuea' egka'nayo castiga o'magka'apo." Diosba'a oa'. ³¹Dios o'noeonhuahuika'apo. Jesucristoen huadak hua'a huaknopoꝑe'eri onte'ti huadak hua'a kenpa'da e'nennayo Diosa dig'a'nanada castiga o'magka'apo. Diga'nanada me'pukdik o'ene. Konigepo 'urua'da Diosensi'potaj mo'noknopoꝑika'. Enhue'da daka' mo'noknopoꝑika'.
³²A'nenda Jesucristoen huadak hua'ataj huaboa'da mo'peꝑeꝑo o'pudomey mo'peꝑeꝑo moknopoꝑe'uy. Moknopoꝑedenok oknopoꝑehue' huae'eriomeya dakhuea'da opudomeytaj

mogkika'uyne. Jesucristotaj moknopoꝑeꝑo oknopoꝑebatikhue' mo'ika'uyne. Nogiti dakhuea'da egkika'uyte pai'da mo'nopo'ika'po Jesucristotaj oknopoꝑebatikhue' mo'ika'uy.
³³Aratbutokpoteda opudomey huaknopoꝑe'eritaj mo'tidi'kikame'ne kenpa'ti dig'a'da mogkikame'ne. Nogok nogomey huaknopoꝑe'eritaj e'batidike'de'te e'magka'de'te mo'tinepahui'uy. Opudomeynayo moknopoꝑeꝑo oknopoꝑebatikhue' mo'ika'uyne. ³⁴Kenpa'ti nog huaknopoꝑe'eritaj on'bahuadiaypo huabakud'a' jakyo en'bakudade'te me'pukhue'ada bo'ta'huademe'ne. Mo'tinepahui'po bo'ta'huademe'ne. Kenpa'ti moknopoꝑenok katepi' e'tamae' e'bakbakayde'te mo'durugpakonme'po, kurudyo Diosere durugda o'unhuahuika'apoy mo'nopounme'ne.
³⁵Okbatikhue'da Jesucristotaj daka' yanoknopounhuahuika'. Moknopounhuahuika'depo Diosere durugda mo'eunhuahuika'apone.
³⁶Jesucristotaj daka' yanoknopounhuahuika'. Moknopounhuahuika'po Diostaj mo'nigpeonhuahuika'apone. Kenpa'ti kenda Diosa mona'uyate konigti mo'nigka'apone. ³⁷⁻³⁸Kenpa'ti Apagba'a oa'po:

A'ti Cristo onte'ti o'tiakapo. Idada o'tiakaponok daka' do'taj yanoknopounhuahuika'po yan'nigpeonhuahuika'. Daka' eknopoꝑika'nayo "huadakda mo'ene," o'nona'apone. Do'taj eknopoꝑebatiknayo pakhue' o'neapone. Diosa o'mana'uyate.

³⁹Sue'da Jesucristotaj e'noknopoꝑe'eri onte'ti huadak hua'ataj on'nopeꝑeꝑo on'me'pukpo Jesucristoen hua'ataj o'nokbatiknok Diosa kenpa'da o'maenapo. Oro'omeynayo Jesucristoen

hua'ataj huakka' o'pakika'ne. Okbatikhue' o'epo daka' moknopounhuahuika'po Diosere durugda o'unhuahuika'apone.

**Diosen buttida hua'ataj
moknopounhuahuika'po daka' Diostaj
mo'nigpeunhuahuika'ne.**

11 ¹Diostaj tiahua'yhue'dik ee'pi' kennayo kenpa'da o'noika'. Diosa buttida mo'nika'uyne daka' mo'noknopounhuahuika'. “Opudomeytaj daka' on'tihuapokapone.

On'manopo'yarea'apone. Kurudyo do'te mo'behuikapone.” Diosa buttida mona'uyne daka'

mo'noknopounhuahuika'. Konig Diosa mona'uyne konigti mogka'apone.

Mo'noknopounhuahuika'po o'nigunhuahuika'apone. ²⁻³A'nennanada katepi' ehue' o'uyate. Diosyo'da o'ika'uyate. Huadari ka'e'. Niokpo puug siokpo duba huahue' ka'e'. Diosa o'mana'uyate. Kenpa' o'mana'depo kenokda o'maea'uyate. Aya'da Diosa o'ka'uyate oknopogene. Diosa buttida mona'uyne oro'omeyen adhuea'pane' huaknopog'eriomey daka' o'noknopojika'uyate. “Do'taj daka' me'noknopounhuahuika'nok, konigepo ijbatudurugpaki.” Diosa oa'uyate.

⁴A'nennada Abela 'uru'uhuatada Diostaj o'nigpeepo o'arakuyate. Oknopogepo o'arakpo o'yokuyate. Diosa oe'uyate. Caínnayo oknopogehue'ada aypo e'yoktada Diosa onba'pokhue' o'uyate. “Abel huadakda menigpeene. Meknopogepo 'uru'uhuatada menigarakne.” Diosa oa'uyate. Abel a'nennada o'buey'uyate. Diostaj 'urua' oknopog'uyate oro'omeyakon o'tipe'edepo konigti 'urua'da mo'noknopojika'.

⁵Enoc judío adhuea'pane' o'epo Diostaj 'urua'da oknopojika'uyate. 'Urua'da o'nigpeika'po Diostaj o'durugpaka'uyate. Apagba'a oa'. Diostaj o'durugpaka'nok

bueyhued ee'ted kurudyo Diosa o'tohua'uyate. Onte'ti Enoctaj huahuayhue' o'nuyate. ⁶Kenpa'ti Diostaj oknopogehue' ee'nayo Diostaj durugpakahue'dik o'ene. Kena'po Diostaj a'tiona'pakya'po Dios o'noika' nopog'dik o'ene kenpa'ti Diostaj huaeretpakeritaj Diosa o'matinepahui'po dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'apo nopog'dik o'ene.

⁷Noe' adhuea'pane'kon nogoknada o'uyate. Diostaj 'urua'da oknopojika'uyate. “Dakhuea' huaka'eritaj castiga a'magkaya'po huekurutone' ijta'monapoy. Aya' huakupa ijtiokma'huayapoy. Aya'da dakhuea' huaka'eri on'bata'kotapo. Onere huabetere huabatokud kusi'petone' yakati'.” A'nennanada Noé'taj Diosa ona'uyate. Noé huekuru tiahua'yhued e'eadá o'nigpeepo huaboro'nanada kusi'petone' o'ka'uyate. O'kuhuitdepo Noéere huabetere on'bakuduyate. Huekurutone' o'tiakpo aya'da on'bata'kotuyate. Noénayo huabetere ta'kothue' o'nuyate. Konigepo Diostaj oknopojika'po ta'kothue' o'nuyate. Dakhuea' huaka'eriomeynayo oknopogehue' o'nepo on'mabuey'uyate. Kena'po Noé Diostaj daka' oknopojika'nok “Huadakda o'e.” Noé'taj Diosa o'huaa'uyate.

⁸Nogoknanada Abrahamkon adhuea'pane' o'epo Diostaj 'urua oknopojika'uyate. “Nogda huadari o'yokapone. Kendariyo yahuati'.” Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Abraham Diosen hua'ataj oknopogepo o'nigpe'e'uyate. O'nigpe'edepo kendariyo o'hua'uyate. Kendari tiahua'yhued e'eadá o'nigpeepo o'hua'uyate. ⁹Diosa bo'yokaponok Abraham kendariyo Diosen hua'ataj oknopogepo o'ika'uyate. Abraham esoerionig nog aratbuten huadariyo o'ika'uyate. Yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. Konigti ke'nensi'po Isaac yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. Kenpa'ti ke'nen huayayo

Jacob yudtaj ba'akyo o'ika'uyate. "Isaactere Jacobtere kenpa'ti indariba bo'yokapone." Diosa ona'uyne. ¹⁰Diosen jakyo ijjeapoy Abraham onopopepo huadak huid jak kahue' o'uyate. Diosen jak Diosa o'ka'po o'unhuahuika'apo.

¹¹Sara Abrahamen huatoe o'uyate. Abrahamereda Sara huatone'da o'nepo Sara si'popakhue'dik ee'pi' Diosen hua'ataj oknopokenok Sara kasi'popake'po Diosa o'tihuapokuyate. Sara isi'popakapo Diosa mename'nok ijsi'popakapoy Saraa oknopopepo Abrahamensi'po o'si'popakuyate. ¹²Abrahamkon huatone'nanada o'epo Sarataj onsi'pokahue'dik ee'pi' Diosa o'tihuapokuyenok huasi'po o'toe'uyate. Isaacsi'potaj o'toe'uyate. Kenpa'ti huayayo'en huayayo huakka'nanada o'nyuate. Konig siokpo huakka'nanada o'ika' konigti Abrahamen huayayo huakka'nanada o'ne'uyate. Konig kuhuad huakka'nanada o'ika' konigti Abrahamen huayayo huakka'nanada o'nyuate. Be'a dikkahue'dikda o'nyuate.

¹³Abrahamomey, huasi'po, huayayo huayayo'ensi'po o'nepo Diosen buttida hua'ataj o'noknopopepo on'mabuey'uyate. Huadari on'yokapone, Diosa o'mana'uyate. Huadari toehue' o'nepo on'mabuey'uyate. Kenda Diosa bo'yokapone o'toeapoy huanopoya'da on'nopopepo on'durugpakuyate. Esoerionig o'ika'ne Abrahamen huayayomeya on'batia'pakika'uyate. ¹⁴Esoerionig o'ika'ne on'batia'pakpo Diosere kurudyo huae'eri o'ika'apoy on'nopoe'uyate. ¹⁵Abrahamomey Abrahamen huaoen jakya' o'norokon'uyate. Onte'ti e'kumejta' pakhue' o'nyuate. ¹⁶Uruda huadari on'pakuyate. 'Uruda jak on'pakuyate. Diosere e'noeunhuahuikata' on'pakuyate. "Doere e'ikata' on'paknok ijdurugpaki. Kenomeyen Dios ijjejey." Birahue'ada

Diosa o'mana'po 'urua'nanada huakka' jaka'da o'nigka'nede.

¹⁷⁻¹⁸"Q'nen huasi'po Isaac o'epo Isaacen huasi'poen adhuea' huayayomey huakka'nanada o'nitakapo." Diosa Abrahamtaj enapi' nogok, menpa' Abrahamataj do'taj buttia'da meknopoe' Diosa o'nopopepo. "Q'nensi'po Isaactaj yaarak." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. Ken Abraham buttia'da oknopounpo Diostaj o'nigpeunpo a'nigarakya'po Isaacsi'potaj ote'yo o'tobehuikuyate. ¹⁹Dios teyda o'epo huakudaka'da e'bueytada manoyhuada'dik o'e. Abrahamataj buttia' oknopounpo Isaacsi'potaj a'arakya'po o'tobehuikuyate. Abrahamataj o'arakaynig'a konig e'arakayada onte'ti huasi'potaj oe'uyate.

²⁰"Isaacen huasi'poen adhuea' huayayomey huakka'nanada o'nitakapo." Diosa ona'uyate. Isaaca daka' oknopopepo, "Diosa bo'tihuapokapone. Mo'itakapone." Ke'nen huasi'potaj Jacoberetaj Esaüeretaj ona'uyate. Diostaj daka' oknopopepo Isaaca ona'uyate. ²¹Diosen hua'a daka' oknopopepo Jacob huabueydikte oteypate onta'deypo, "Diosa daka' megka'apone." Diostaj huakka' o'pakpo, ke'nen huayayo Joséensi'potaj nogti nogtitaj Jacoba o'nigtiona'pakuyate. ²²Diosen hua'a daka' oknopopepo Josékon huabueydikte o'epo o'mana'po: "Egipto huadaribaya' opudomeyen adhuea' huayayo o'norokapo. Kendari Abrahamtaj Diosa o'yokuy keyo do'hueday kan'nigtohue'po." José Israelen huayayotaj o'mana'uyate.

²³Nogoknanada Jacobed adhuea' huayayo huakka' o'nitakdepo Israel aratbut Egiptodaribayo o'nepo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'po huabokerekyobedtaj arakdik o'nika'uyate. Kenda Egipto gobierno huairia o'mana'uyate. Kenoka' Moisés o'si'poe'uyate. Moisésen huaoj huayeyere

Diostaj daka' o'noknopogē'uyate. 'Uruda huasi'po o'ē, on'nopōepo Diostaj o'noknopōepo gobierno huairitaj me'pukhue' o'nepo jakyo bapa' puug o'nireganhuahua'uyate. Ken konig Moisésen huaoj huayere Diostaj o'noknopogē'uyate. ²⁴Moisés o'kerekepo Diostaj daka' oknopogē'uyate. Israel aratbuttaj Egiptodaribaya' e'batorokta' Diosa do'taj be'tipakne. Moisésa oknopogē'uyate. Huasi'poteda Egipto huairien huayobu Moisésstaj e'tounhuahua'ika'uytada "Huairien huayobu'ensi'po ehue' ijjej." Oa'uyate. ²⁵"Egipto huairi ee'ta' pakhue' ijjej. Egiptoeri ettone' pakhue' ijjej. Egipto huairien 'uru aypota' pakhue' ijjej. Do'hued aratbutere Israel aratbutere pai'da e'nopo'ikata' ijpaki," Moisésa Diostaj oknopōepo oa'uyate. ²⁶"Diosen Cristo o'tiakapo yoknopōepo pai'da nopo'unhuahuika'dik ee'nayo kenpa'ti aratbuta do'taj tidike'dik e'ne'nayo Diosa me'durugpakanhuahuika'apone, yoknopōey. Do Egipto huadaribayo huairitone' ee'nayo sue'da durugda ijjeapet." Moisésa o'nopogē'uyate. ²⁷Egipto huadaribaya' Moisésa o'hua'uyate. Diostaj oknopōepo o'hua'uyate. Diostaj oknopōepo Egipto huairia e'huadiayte okme'pukhue' o'epo okhua'uyate. Diostaj tiahuahue' e'eada oknopōepo nogdaribayo o'hua'uyate.

²⁸Okkahuehue' o'nepo fiesta a'kaya'po "Uru'uhua yabatiaraka', 'uhua mimia akboggeta' yan'tionhuikhui'kati'. Diosa mona'nok yan'nigpee'." Moisésa buttida oknopōepo Israel aratbutomeytaj o'mana'uyate. Kenoka' Diosen huata'moneria Egipto aratbuten huakkuru huabokereksi'potaj o'mabueya'uyate. Israel aratbuten huakkuru huabokereksi'potaj mabueyahue' ka'ne'po Israel aratbuta Moisésstaj on'nigpeepo, 'uru'uhuataj

on'batiarakanpo mimia akboggeta on'tionhuikhui'kati'uyate. ²⁹Moisésere Israel aratbutere Diostaj o'noknopōepo epog huabed Diosa ea'itandagte o'nokteg'uyate. Dag sorokjayda o'uyate. Egipto huairien sorotataj e'batahuada on'bata'kotuyate.

³⁰Nogoknana Diosen buttida hua'ataj Israel aratbuta o'noknopōepo Jericó huakka' jak huida ekbirik kurute huationpia' on'hua'epo on'pijkubere'uyate. Siete huame'noeyo'da on'pijkubere'uyate. O'noknopōenok e'pijkuberede'te Diosa huida ekbirik o'saka'uyate. E'sakde'te a'barakya'po on'kuduyate. ³¹Jericó aratbut Israel aratbuten Diostaj pakhue' o'nepo nigpeehue' o'nika'uyate. Rahab ettone' Jericóyo huagē'eri o'epo huamune'boeri o'uyate. Rahabnayo Israel aratbuten Diostaj oknopōepo botta' Israel huabatiahuayeritaj o'batioka'po o'makirega'uyate. Nogok Jericóyo Diostaj nigpeehue' huagē'eriomeytaj Israel sorotataj on'barakpo Rahabtanayo arakhue' o'nuyate.

³²Katea' nogda o'nonapet. Huaknopogē'eritaj aya'tada nogiti nigmadoyahue'dik ijjeapoy. Gedeón Diostaj huadakda oknopōika'uyate. Barac Sansón Jefe'te David Samuel Diosen huamanbatia'pakerikon huadakda o'noknopōika'uyate. Kenomeytaj aya'tada nigmadoyahue'dik ijjeapoy. ³³Kenomey huaknopogē'eri huairia Diostaj o'noknopōepo sorotataere nobbayo huagē'eri sorotataj on'barakonhua'po nogdari huairitaj gana ogka'uyate. Nobbayo huagē'eritaj 'urua'da on'manika'uyate. "Do'hua on'ta'ka'apone," Diosa o'mana'uynok o'noknopōenok Diosa o'bata'ka'uyate. Diostaj huadakda o'noknopōenok leóna mabokhue'da o'uyate. ³⁴Bapa' 'urunanada huaknopogē'eritaj huaboro' ta'akyo

juknanaanada ee'yo on'ma'en'uynig'a bueyhue' o'nuyate. Diostaj o'noknopopepo meyhue' o'nuyate. Nogomeytaj oknopohue' huage'aria siroenpia e'barakta' e'pakada Diosa o'batihuapoknok on'mon'uyate. Nogomey huaknopoe'eritaj so'arogtada o'maso'teypaka'uyate. O'maso'teypaka'denok kenomeyen taka'taj on'barakuyate. Diostaj o'noknopojika'po gana on'magka'uyate. ³⁵Botta' ettone'a Diostaj daka' o'noknopojika'nok kenomeyensi'po e'bueyde'te Diosa o'matinepahui'po o'manignoyhuada'uyate.

Nogomey Diostaj daka' o'noknopojika'nok Diostaj eknopoe' kan'batike'po pai'da ee'tada huakupen on'tidukupo kenpa'ti hua'itakpipen on'tidukupo on'batotoke'po, pai'da ee'tada on'mabitbituyate. Kenomey huaknopoe'eri o'noknopopepo okbatikhue' o'nuyate. Diosere durugnanada e'noeonhuahuika'ta' on'pakpo o'noknopopepo okbatikhue' o'nuyate. Pai'da on'nopo'epo on'buey'uyate. ³⁶Nogomey Diostaj huaknopoe'eritaj on'tibirae'uyate. Kenpa'ti huiyokbiada o'batibitbita'uyate. Kenpa'ti sirobia huamata'koypita' o'batiduku'uyate. Kenpa'ti hua'ita'pota' o'batiduku'uyate. Kenpa'ti huabakuda' jakyo on'bakuda'uyate. ³⁷Kenpa'ti huaknopoe'eritaj on'bapa'ea'uyate. Kenpa'ti huanopota' on'bakteg'uyate. Menpa' yanokbatikapetpi' a'nopoeya'po siroenpia on'barakuyate. Konig pai'da huage'eri yudtabayo' o'nepo 'uhuasi'dak on'otika'po nogyo nogyo on'huae'uyate. Pai'da on'nopo'epo on'huae'uyate. Kenpa'ti huaknopoe'eritaj dakhuea'da on'magka'uyate. ³⁸Kenomey huaknopoe'eri 'urua'da ogkika'uynok oknopohue' huage'eri huaknopoe'eritaj dakhuea' on'bahuua'ika'uyate. Diosanayo

huadakda o'ne o'maknopojika'. Diostaj o'noknopojika'po aratbut ehue' e'ika'yo huae'dik o'nika'uyate. Ote' huakupate on'huae'ika'uyate. Sorokjeyyo on'tayika'uyate. ³⁹“Doere durugnanada mo'noeonhuahuika'apone.” Kenomeyen adhuea'pane'taj Diosa o'mana'uyate. Kenomey aya'ada Diostaj buttida o'noknopojika'uyate. Kenomeynayo Diosyo huahued on'mabuey'uyate. ⁴⁰Kenomeytere oro'omeytere Diosa 'urua'nanada mogka'apone o'nopoe'uyate. Oro'omeytaj kenomeytere 'urunopo'da mogka'apone. Onoktetyo' dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'yareapone.

**Jesústayo'da daka'
mo'noknopoeonhuahuika'.**

12 ¹Ken a'nennanada nogok nogok noga noga Diostaj buttida o'noknopopepo on'nigpejika'uyate. Kenomey 'urua'da o'noknopojika'uyate mon'matinopoe. Oro'omey konigti huadakda aknopojikaya'po huakka'da kateta'pi' eretpakhue' mo'nika'. Diostaj huadakda aknopojikaya'po kateta'pi' mepu'kehue' mo'nika'. Dakhuea' e'ka'ta' pakhue' mo'nika'. Diostaj huadakda aknopojikaya'po dakhuea' e'ka' mon'batik. Diostaj huakka' mon'deretpakpo huadakda mo'noknopojika'. Nogok nogok mo'noknopojika'. Batikhue'ada mo'noknopojika'. ²Jesusa huakkuru huamaknopoea'eri oro'omeytaj mo'manopoea'uyne. Kenpa'ti Jesusa huamaknopoea' nogiti nogiti dakhuapa mo'manopoea'ika'ne. Dakhuea'da huaka'eritaj cruzte konig castiga ogka'po gobiernoen sorotataa o'darakika'uyate. Diosa o'paknok Jesús cruzte pai'da o'nopo'epo, cruzte o'betpo bira'dik ee'pi' mepu'kehue' o'uyate. Diosere durugda ijjeapoy Jesusa o'nopoe'uyate. O'bueydepo kurudyo Diosyo o'behuikuyate. Diosere Huairitone' o'epo o'mata'mona'ika'.

³O pudomey Jesucristotaj moknopopepo suhue'da pai'da mo'nopo'ika'. Jesúsnayo digg'nanada pai'nananada o'nopo'uyate. Dakhuea' huaka'eriomeya digg'da on'huadiaypo cruzte on'beta'uyate. Kenda mo'tinopo'ika'po Jesús taj oknopopebatikhue' ya'nika'. Pai'da mo'nopo'epo oknopopebatikhue' ya'nika'. Jesús taj daka' yanoknopoi'ika'. ⁴Jesús Diostaj oknopopepo pai'nanada o'nopo'epo o'buey'uyate. O pudomeynayo Diostaj moknopoi'ika'po bueyhued mo'ene. ⁵Oro'omey konig ke'nensi'potanig Diosa 'urua'da mo'boroay'uyne. Menpa' okkahuehue' moet.

O pudomey huaknopope'eri konig do'huedsi'po on'taene. Do'taj men'nigpeike'po nama'da eka'nayo konig isi'potaj egkapa' castiga ogka'apone. Do'taj men'nigpeike'po castiga ogkika'apone. Kenpa'ti do'hua castiga egka'de'te do'taj oknopopebatikhue' ya'nika'. ⁶Kenpa'po Huairi Dios di' mo'epo oro' nama'da e'ka'te 'urua'da mo'manmadikegka'ne. Oro'omeytaj konig ke'nensi'po mo'taene. Dakhue' e'ka'te konig isi'potaj castiga mogka'ne. Apagba'a oa'.

⁷O pud kan'nigpeike'po Diosa castiga egka'nayo okbatikhue'da Diostaj yanoknopoi'ika'. Konig huaoa isi'potaj 'urua'da o'manmadikika', konigti Apag Diosa opudomeytaj 'urua'da mo'manmadikegkika'ne. Isi'po huaojtaj kanigpeike'po huaoa daka' castiga o'magkika'. Konigti Diosa opudomeytaj mo'manmadikegkika'po daka' castiga o'magkika'. ⁸Aya'tada Diosen isi'potaj Diosa 'urua'da o'manmadikegkika'po suhue'da castiga o'magkika'. O pudomeytaj Diosa castiga ogkahue' ee'nayo Diosensi'po hueretda ehue' mo'ene. ⁹Kenpa'ti a'nennada oro'omey huasi'poted oro'omeyen huaoen jakyo

o'ika'uyne. Huaoen hua'a ka'nigpee'po oro'omeyen huaoa suhue'da castiga mogkika'uyne. Oro'omeytaj castiga e'magka'de'te onte'ti daka' o'kika'uyne. Huaojtaj huadiayhue' o'uyne. Apag Diostanayo bo'eretpakpo nogiti mon'nigpeika'. Oro'omeytaj suhue'da castiga egka'nayo ida mon'nopo'korea'. Ida onte'ti Apag Diostaj mon'nigpeika'po Diosere mon'noehuahui'ika'. ¹⁰Oro'omey huasi'poted, "Do'huedsi'potaj huadakda ijmanmadikay." Oro'omeyen huaoa konig on'pakpo a'manigpee'aya'po suhue'da castiga mogkika'uyne. Suhue'da huabayok oro' e'kerekkde'te castiga mogkika'uyne. Oro'omey huadaknanada kagkike'po Diosanayo huadaknanada bota'ka'ne. Konig Dios huadaknanada o'e, oro'omey konigti ka'nike'po Diosa suhue'da castiga mogkika'nok Diosen 'urua'nanada kika'dik o'ika'apone. ¹¹Oro'omeytaj Diosa a'manmadikegkikaya'po suhue'da castiga e'magka'te oro'omey pakhue' o'epo pai'nanada o'nopo'etuyyo nogokda Diosa oro'omeytaj suhue'da castiga egka'de'te kirigayo' huadaknanada o'kika'apone, onte'ti Diostaj kirigayo' o'nigpeika'apone. Kenpa'ti Diostaj o'nopo'durugpakonhuahui'ika'apone.

**Diosa ena'te ka'eya' onahue' yanika'.
Yanoknopopepo, yan'nigpeikati'.**

¹²Kenpa'ti Diostaj mo'nigpeonhuahui'ika'depo onte'ti huadakda kikahue'dik moet, suhue'da oknopope'dik moetpi', Diostaj nogiti nogiti yan'nigpee'. Onte'ti daka' yanoknopoi'ika'. Diostaj daka' yan'nigpeika'. ¹³Jesucristoen butukdag yan'dukpo yan'huati'. Jesucristoen hua'a daka' yag'kikati'. O pud Diosen hua'a 'urunanada bo'kika'nok nogomeya sigda eknopope'ada opudtaj on'tiahuaydepo okbatikhue' o'nepo nogiti daka'

o'noknopōēapo. Nogiti daka'
on'nigpejka'apo.

¹⁴Aya'tada bahuadiayhue' yanika'.
Aya'tada e'maboyta' pakhue' yanika'.
Aya'tada e'manoeya'ta' yan'pakika'.
Diostayo'da e'nigpejka'ta'
yan'deretpakikati' Diosenyo'da
huadaknananada e'kikata'
yan'deretpakikati'. Diosenyo'da
huadaknanada kikahue' ēē'nayo Huairi
Jesucristoere noeonhuahuikahue'
mo'ēapone. ¹⁵Opu domey
huaknopōē'eritaj aya'tada Diosa
e'tihuapokta' bo'tipakika'ne. Aya'tada
'urunopoa' egkata' bo'tipakika'ne.
Opudomeyere sue'da huaknopōē'eri
ekbatikta' on'pakpo nama'da ogkika'.
Diostaj yan'nopo'korea'
yan'maboroayika'. Kenpa'ti nogtipi'
huaknopōē'eri nama'da e'kika'nayo
nama'da e'manmadika'nayopi' ke'na
konig pai'nada huēyme'huē o'ē. Nog
huaknopōē'eri on'tiahuaypo on'peepo
onte'ti Diostaj oknopōē'hue'dik yanikapet.
Nama'da huamanmadika'eritaj
yan'boroay. Onte'ti Diostaj ya'nigpejka'.
Nama'da manmadikahue' yae'
yan'maboroay. ¹⁶Be'api' nogen huatoē'taj
bakdejhue' yanika' huayahuaya
yan'maboroayti'. Kenpa'ti be'api' Diosen
hua'ataj pakhue' ēē'nayo nogiti nogiti
Diosen hua'ataj yan'pakti', huayahuaya
yan'manikati'. Konig Esaú Isaacen
huakkuru huasi'po o'ka'uyate konigti
kahue' yane'. Huayahuaya yan'manati'.
Huakkurueri isi'potaj Diosa 'urua'da
o'ta'kika'uyate. Esaú huama'buyen
aypota' o'pakpo, Diosen e'ta'kika'ta'
pakhue' o'ēpo huama'buytaj o'yokuyate.
Aypotehuapa' o'yokuyate. Huama'buyen
aypo o'bape'uyate. ¹⁷Nogok Esaúen
huama'buytaj Diosa huaboa'da
huadaknanada o'ta'kika'uyate.
Esaútanayo ta'kahue'da o'uyate. Diosa
huadaknanada be'ta'ke'po e'eretpaktada

ta'kahue' o'ēnok o'huikuynig'a, Esaú
diga'da o'huikuyate.

¹⁸Konig opudomeyen adhuea'pane'taj
Israel aratbuttaj Diosa o'mana'uyate.
Konigti opudomeytaj manahue' mo'ēne.
A'nennada Egipto huadaribaya'
o'norokondepo nog huadaribayo
o'nedepo Dioste ote'yo on'huahua'uyate.
Moisésayo'da Diosen hua'ataj a'eya'po
ote'yo o'huabeuik'uyate. Dios o'te'te
o'ēpo huiyoknanada o'uyate. Diga'nanada
e'bapak on'tiahuay'uyate.
Sikkiregnanada ēē' on'tiahuay'uyate,
konig e'sijhui sikyo on'tiahuay'uyate.
Huiyoknanada o'ēpo, diga'nanada
e'bapok on'tiahuay'uyate. ¹⁹Trompeta
'utta'nanada ea'te on'pēē'uyate. Kenoka'
Diosen hua'a huiyokanada o'uynok
adhuea'pane'a on'pēēdepo, "Onte'ti
onahue' moe'." Diostaj o'nona'uyate.
²⁰"Aratbut 'uhuapi' huatota'poya' ote'te
e'behuiknayo kabueye'po huida
yan'pa'ea'ti'." Diosa o'mana'uyatenok.
Diosen hua'ataj nigpejhe'dik o'nyuate.
²¹Diostaj o'tiahuaypo, "Ijme'pukpo
ijjirigamey." Moisésada oa'uyate.
²²Oro'omeynayo Jesucristotaj
oknopōēpo Diosen ote' Siónyo
o'huahua'depo, kenpa'ti Dios
huanoeonhuahuika'erien jakyo
o'huahua'depo Diosen jak Jerusalén
kurudyo o'huahua'depo. Diosen
huata'moneri Diostaj a'batadi'keya'po
egkupopakyo o'huahua'depo. ²³Kenpa'ti
huakka'da huaknopōē'eri Diosensi'po
o'nepo ogkupopakpo kenomeyendik
Diosa kurudya' o'manigmadoya'uyate.
Kurudyo on'hua'apo. Diosere
on'noeonhuahuika'apo. Kenomey Diosen
'uru huaknopōē'eritaj oro'omey konig
o'bahuahua'depo. Kenpa'ti Diostaj
oknopōēpo konig o'huahua'depo. Dios
huairi o'ēpo dakhuea' huaka'eritaj
kenpa'da castiga o'magka'apo.
Huaknopōē'eritaj

o'manoeanhuahuika'apo. Kenpa'ti huaknopōerikudak kurudyō Diosere huadakda o'ne Diosa 'urunopoa'da o'magka'depo. Kenomeytaj oro'omey o'bahuahua'depo. ²⁴Jesúsa a'manopo'yareaya'po mo'nigbueypo mimia mo'nigtita'huarakuyate. Jesúsa huabo hua'a konig dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea' hua'a o'mana'uyate. Jesústaj kenpa'ti Jesúsen mimitaj oknopōepo Jesúsen mimia oro'en dakhuea' e'ka' bakkahuea'dik o'e oknopōene. A'neneri Abel Diostaj 'uhua o'nigarakpo o'mimihua'uyate. Ken mimianayo dakhuea' e'ka' okkahueahue'dik o'e o'nopoene. Ken konig oknopōepo Diostaj meyo'hue'da o'tijikay.

²⁵Konigepo Diosen e'mana' hua'ataj oknopōepo nigpēe'dik o'ika'ne. A'nennada ote'kupata' Israel aratbuttaj Diosa o'mana'uyate. Israel aratbutnayo e'nigpēeta' pakhue' o'nuyate. Diosa castiga egka'te okmonhue'dik o'nuyate. Castiga o'magka'uyate. Oynayo kurudyā' Diosa mona'ne. Oknopōepo nigpēedik o'ika'ne. Buttida o'nona'ne. Nigpēehue' ee'nayo dapita' castiga mogka'apone. Okmonhue'dik o'ēapone. ²⁶A'nennada ote'kupata' Diosa o'mana'uyate. Diosa e'mana'te huadari o'iyeg'uyate. "A'ti onte'ti huadaritaj ijjiyega'apoy. Kurudtakon ijjiyega'apoy." Oynayo Diosa o'manade'uyate. ²⁷"Onte'ti ijjiyega'apoy." Diosa oa'uyate. Konigepo aya'da Diosa o'ka'uyatenig o'iyega'apo. Nogtipi' yahuehue'da o'ēapo. Dios, Jesucristoere, Diosen aratbutere Diosen huata'moneriere batikhue'da on'noeonhuahuika'apo o'nopoene. ²⁸Dios oro'omey huairia moknopōe'ayne. Oro'omey Diosensi'po o'maune. Diosere o'noeonhuahuika'apone. Kenpa'da bueyhue'dik o'eonhuahuika'apone. Konigepo "Huadakda i'kika'. Huadakda

i'ika'." Diostaj mo'nona'ika'. Diostaj mon'mepu'kepo mo'noknopōepo mo'nigpēika'apo ²⁹Dios konig huamahuig ta'akonig huiyokda o'epo oknopōehue' huae'eriomeytaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

Diostaj a'durugpakaya'po 'urua'da nigkika'dik o'ene.

13 ¹Ken bakbatikhue'ada huayahuaya di' yan'maika'. Konig huama'buytaj di' mo'maika'nig konigti huayahuaya di' mon'maika'. ²Bepi' en'tiagnayo di' yan'maepo jakyo yan'bakudati'. Bakkahuehue' ya'nepo yan'bakudati'. Suhue'ada Diosen huata'moneritaj okiēhue' e'ēada on'bakudā'po on'tobape'uyate.

³Jesucristotaj huaknopōe'eri huabakudā' jakyo e'ne'te kenomeytaj bakkahuehue' ya'nepo yan'matinepahui'po yan'tahuadepo aypopi' yan'bayokikati'. Nog huaknopōe'eritaj dakhuea' e'magka'nayo pai'da en'nope'nyayo pai'da huae'eritaj yan'matinepahui'po kenpa'ti opudpi' pai'da nopōe'dik mo'ēapet.

⁴E'tōepakde' ee'nayo daka' yan'toika'. Kenpa'ti nogen huatoe'taj bakdejhue' yanika'. Nogen huatoe'taj e'bakdejnayo dakhuea'da boka'nok Diosa castiga mogka'apone. Huatoebet e'ēanayo huaboerepi' mune'yoerepi' bakdejhue' yanika'. Nogtaj e'bakdejnayo dakhuea'da boka'nok Diosa castiga mogka'apone.

⁵Huakupeta' eretpakhue' yanika'. Katepi' mo'tamaenigyo'da kentaj yan'todurugpak. Huakka' e'tamaeta' pakhue' yanika'. Kena'po "Opudtaj on'matounhuahuika'apone. Opudere o'ika'apone. Okeyahue'dik o'ika'apone." Apag Diosa mona'uyate.

⁶Be'api' huabokereka do'taj dakhueapi' ogka'dikpi' menet. Do me'pukhue' ijikay. Dios Huairia

mentihuapokika'nok ijnopöey.
Kenda daka' o'nopöepo a'dik
ö'ika'ne.

⁷Opudomeyen huakkuru huairikudak
Jesucristotaj 'uruu'nanada
o'noknopöika'uy. Opudomeytaj Diosen
hua'a mon'madikika'uyne. Diosen
'uruu'da on'kika'uy. Konig kenomey
ogkika'uy daka' yan'nopöika'po konigti
yag'kikati'.

⁸A'ennada Jesucristo Diosen Huasi'po
ö'epo 'uruu'nanada ö'ikame'uyate. Oytion
Diosen Huasi'po ö'epo 'uruu'nanada
ö'ika'. Nogok nogok Jesucristo Diosen
Huasi'po ö'epo konigti 'uruu'nanada
ö'eonhuahuika'apo. ⁹Jesucristo
'uruu'nanada ö'ika'nok Jesústaj 'uruu'da
e'manmadika' mo'pöe'uyne konigti daka'
yanoknopöika'. Nogda nogda
huamanmadika'eri opudomeyere
en'tiaknayo nogpa'da en'manmadika'nayo
kenomeytaj nigpöehue' yanika'. Nogda
aypo bape'dik mo'ene. Nogdanayo
bapehue'dik mo'ene. Nogda huaen
bape'dik mo'ene. Nogda huaennayo
bapehue'dik mo'ene. Suhue'ada
huamanmadika'eri nama'da mona'apetpi'.
Kenomeytaj e'nigpöe'nayo Diostaj
'urunopo'da nigehue'dik mo'eapone.
Diostanayo Jesucristoeretanayo
oknopöenok Diosa mo'tinapahui'po
'urunopoa' mogkika'apone.

¹⁰Jesucristoa cruzte mo'nigbuey'uyate.
Oro'omeytaj huamanopo'yarea' cruzte
mo'nigbuey'uyate. Cruzte mo'nigbuey'uyate
oknopöika'nok Diosa
mo'nopo'yareadhahuika'ne. Judío
sacerdote huasi'dakak huakudika'erianayo
'uhua on'batiarakika'po on'mahuigika'. Aya'
kenpayo'da o'noknopöepo Jesús cruzte
mo'nigbuey'uyate oknopöehue' ö'nenok
Diosa dakhuea' e'ka' manopo'yareahue'
o'maeapo. ¹¹Judío sacerdote huairi
Moisésen hua'ataj on'pöepo ogkika'.
Jesucristotaj oknopöehued ö'nepo 'uhuataj

on'batiarakika'. Diosa dakhuea' e'ka'
kabakkahue'po 'uhuataj on'batiarakika'po
Diosen 'uruu' huid jakyo adkorepen mimi
on'tohua'ika'. Diosen manpotone'taj
on'tionhui'khuika'ika'.
On'tionhui'khuika' depa huakka' jakya'
adteda 'uhua huaso' on'tohua'po adyoda
on'mahuigika'. ¹²Jesústaj kenpa'ti huakka'
jakya' adyonda on'tohua' depa
o'darakuyate. Jesús en mimianayo konig
dakhuea' e'ka' kabakkahue'po Diostaj
'urunopoa' kamagke'po Jesús pa'ida
mo'nignopo'epo o'manigbuey'uyate.
Huakka' jakya' adyenda o'manigbuey'uyate.
¹³Konig judío aratbut nama'da ogkika'po
Diosen kahue' ö'nika'. Konig ogkika'nig'a
konigti kahue' mo'ne. Jesucristotayo'da
mo'noknopöika'. Jesústaj oknopöika'nok
oro'omeytaj bo'tierikapet, bo'huadiaypo
dakhuea' bo'huaa'apetpi'. Konig Jesústaj
dakhuea' on'huaa'uyate konigti oro'omeytaj
dakhuea' bo'huaa'apetpi'. Moisésen hua'a
huakika'erite mo'nokhua'. Jesucristo en
huaknopöe'eri ijey huaa'eriere mo'nika'.
¹⁴Indariyo aratbut noeonhuahuikahue'
ö'neapo. Diosen aratbutnayo kurudyö
on'noeonhuahuika'apo. Kurudyö Diosen
aratbutere e'noeonhuahuika'ta' o'pakne.
Oro'omeytaj e'tieriknayo dakhuea'
e'huaa'nayopi' kenpa'da kade'.
¹⁵Jesucristotaj oknopöepo, o'nigpöepo,
"Dakiti Dios, 'uruu'nanada mo'nigka'uyate,
huadakda mogkika'ne. 'Uruda i'ika'ne Apag
Dios," mon'tiona'pakika'. "Dios 'uruda
ö'ika'. Huadakda megkika'ne." Nogomeytaj
mon'manbatia'pakika'. ¹⁶Okkahuehue'
ya'nepo huadakda yan'mantihuapokika'
kenpa'ti okkahuehue' ya'nepo katepi'
mo'tamaenig yan'mabayokika'. Pa'ida
huae'eritaj yan'mabayokika'. Kenda
e'kika'nayo Dios durugda ö'epo.
¹⁷Opudomeyere suhue'ada Jesucristotaj
o'noknopöepo Diosen 'uruu'da ogkika'po
huaknopöe'eritaj huamatöe'eri huairi
ö'ne. Kenomeytaj yan'nigpöe'ika'.

Opodomeyen huabatihuapokeri o'nepo daka' moknopoike'po tihuapokika'dik mo'ene. Cristo onte'ti e'tiakte "Huaknopoe'eritaj huadakda ijbatihuapokikamey." A'dik o'neapo. Opudomeytaj e'batihuapokte huadakda e'nigpee'nayo durugda o'neapo. Daka' nigpehue' ee'nayo suhue' o'neapo kenpa'ti pai'da o'neapo.

¹⁸Do'taj men'nigtiona'pakika'.

Huadakada ijkikaya', ijnopoey. Aya'da katepi' 'urua'da e'kikata' ijpaki.

¹⁹Opudomeytaj e'nigkumejta' e'pakada menpa' kumejhue'dik ijjedey. Ida kumejdikada ijjeapet mentiona'pakti'.

Huaknopoe'eritaj Diosa daka' kamagkike'po o'manigtiona'pakpo huadik on'manigdikta'mona'uyate.

²⁰Opudomeytaj ijmanigtiona'pakpo, "Diosa huamanoeya'eria mo'matoene. Huabueya'da ee'tada Huairi Jesucristotaj i'noyhuada'uyate, Dios. Oro'omey huaknopoe'eri konig Jesús en oveja o'ene. Jesús oro'omeyen huamatoe'eri o'e. Oro'omeytaj a'manopo'yareaya'po

kenpa'ti a'manoeanhuahuikaya'po mo'nigbuey'uyate. Jesús a mo'nigbuey'uyatenok oro'omeytaj mo'nopo'yarea'apone daka' oknopoe'dik o'ene. ²¹Ontaj kan'nigpeike'po 'urunopoa' Jesucristoen huaknopoe'eritaj yamagkikati'. Konig o'na yapakpo yamagkikati'. Jesucristo o'nen Huasi'potaj o'noknopoepo 'urua'nanada kika'dik o'neonhuahuika'apo. Cristo 'urua'nanada o'ika'." Diostaj ijmanigtiona'paki.

²²Sue'da ijnigmadoya'depo opudomeytaj mo'maboroayne. Daka' yan'nigpeika', egomey, pogomey. ²³Timoteo oro'omeyen huama'buytaj huabakudaj jakya' o'noroka'deme'te, yan'nopoe'. Ida e'tiaknayo opudyo ijtohua'apoy.

²⁴Aya' huaknopoe'eri huairitaj oro'en huadik yan'madikta'mona'. Aya' huaknopoe'eri huama'buyeretaj huaidpoeretaj huadik yan'madikta'mona'. Italiayo huae'eriomey huama'buyakon huadik on'madikta'mona'.

²⁵Opudomey huaknopoe'eritaj Diosa daka' mo'nigkike'.

SANTIAGO

Santiagoa o'manigmadoya'uyate.

Judío huaknopoe'eritaj
o'manigmadoya'uyate Santiagoa.

1 ¹Do Santiago ijje. Diosen Huairi Jesucristoener huanaba' ijje. Opud Israel huaknopoe'eritaj o'nigmadoya'ne. Nog aratbutenbayo nogbayo nogbayo mo'ika'ne. Saludos on'dikta'mona'ne.

Diosa daka' mo'nopoea'nok huadakda
kika'dik o'ene.

²Kenoka' pai'da e'nopo'epi' dakhue' ee'pi' pai'da ee'pi' mon'durugpakika'.
³Oro' oknopoe'batikdikpi' ka'ne'po e'dikdikpi' nogiti nogiti Diostaj daka' mo'noknopoi'ika' Diostaj mo'noknopoeonhuahuika'po batikhue' mo'nika'.
⁴Nogiti nogiti eknopoi'ika'nayo dakhuea' e'ka' kikhue'dik o'ene kenpa'ti kenda Diosa o'pakika'nig nogiti nogiti kika'dik o'eonhuahuika'apone. Dakhuapa Dios Huairitaj moknopoeonhuahuika'apone.

⁵Opudomeytaj nogda nogda dakhuea' kagke'po e'dikdikpi' katepi' e'ka' nopoe'hue'da ee'nayo Diostaj yan'tiona'pakikati'. Do'taj konigyo'da daka' e'kika' menopoea', yan'tiona'pakikati'. Diosa bo'tihuapokpo daka' e'kika' mo'nopoea'apone. Diosa sue'nopo ehue' o'epo e'tihuapokta' o'pakpo daka' e'kika' mo'nopoea'ika'apone. ⁶"Daka' e'ka'

menopoea', Dios." Yan'tiona'pak. Diosa mo'nopoea'apone. Daka' yan'nopoi'ika'. Diostaj daka' oknopoe'hue' ee'nayo tihuapokhue'dik mo'ika'apone. ^{7,8}Be'api' nogpa' nogpa' o'nopoe' konig oy Diostaj oknopoe'po eme'te oknopoe'hue' o'epo kentaj Diosa tihuapokhue' o'ika'apo. Daka' huakika' nopoe'ahue' o'epo.

⁹On pai'da huae'eri ee'pi', eg', Cristotaj iknopoe'po yan'durugpakika'po Diosensi'po i'ene. ¹⁰Konig huakhuen ida o'aypo okhuenkahua'ika' konigti huakka'da huamatoe'eri a'ti on'mabueyikaponok konigepo Diostaj kanoknopoe'po kan'durugpakike'.
¹¹Kenoka' niokpo o'behuikdepo dig'a'da o'ta'tepo huakhuen ida okhuenaya'ika' huehuela'da o'kotika'. Ona'ti 'uruda ehue' o'epo. Huabokerek huakka' on'mato'ika' konig huakhuen o'nepo, e'baa'ika'pi' ida on'buey.

Kenoka' dakhuea' kagke'po e'dikdikte
dakhuea' kahue' yanika'.

¹²Opuda dakhuea'da kagke'po e'dikdiktada dakhuea' kahue' e'ika'nayo durugda mo'ika'apone. Nogok nogok dakhuea' kagkike'po e'dikdikte kahue' e'ika'nayo:

—“Huadakda bo'kika'po dakhuea' kagkike'po e'dikdikte dakhuea' kikhue' mo'ika'nok huairi mo'epo do'hued jakyo doere yan'noehnuahuika'.” Do'hua

o'nona'apone. —Kenda Diosa huadi' huag'eritaj o'mana'yate. ¹³Kenokapi' dakhuea' kake'po Diosa medikdikne nopogehue'dik yanika'. Dios kenpa'da huadaknopo'da o'ika'. Dakhuea' kake'po Diosa madikdikhue'dik o'e kenpa'ti dakhuea' kagke'po Diosa oro'taj dikdikhue'dik mo'ika'ne. ¹⁴Huakkuru oro'en e'pakika'a dakhuea' e'ka' huanopoya'da o'eretpakpo ¹⁵nogok dig'a da o'eretpakpo huaboa'da dakhuea'nada o'kika'ne. Ken dakhuea'da e'kika'nayo kenpa'da o'bueyapone. Diosere ehue'dikda o'ika'apone.

¹⁶Huata'da nama'da nopogehue' mo'nika', huadi'da egomey pogomey. ¹⁷Katepi' Diosa mo'nigkika'ne kenpa'ti bo'tihuapokika'ne kenpa'da huadakda o'ika'. Diosya' kurudy'a' kenpa'da huadaky'o'da bo'yokika'ne. Niokpo puugere aya'da siokpoere Diosa o'kuyate. Niokpo sikyo ta'tehue' o'ika'. Siokpo puugere huame'noe ta'tehue' o'ika'. Diosnayo huakjey huaka'eri huadak o'ika'. Diosnayo nogok nogok konigti huadak o'ika' kenpa'ti nogok nogok konigti huadak o'kika'. Nogpa' nogpa' manahue'dik o'ika'. ¹⁸Dios o'pakpo ke'nen buttida hua'aa mo'nopo'noika'ne. Konig Diosen huakkurueri huasi'po konig 'urusi'po Diosa e'bae'po mo'nopo'noeanhuahuika'ne.

**Nama'da Diostaj kikhue' mo'nepo
'urunopoda 'uruu'da mogkika'.**

¹⁹Konigepo do'hued huadi'da egomey pogomey Diosbata' e'peeta' yaderetpakika'. Daka' yan'nigpeika'. Daka' nopogehue'ada ida e'manmadika'ta' pakhue' yane'. Daka'da e'peepi' diayahue' yanika'. ²⁰Kena'po oro' o'diaypo kenda Diosa o'paknig kikhue'dik o'ene. O'diaypo Diostaj durugpakahue'dik o'ene. ²¹Kenpa'ti aya'da dakhuea' e'nopoe' aya' dakhuea' e'kika' kenpa'da mon'batik.

Apagba' o'peedeme'ne kenpa'ti huaboa'da o'peepo huanopoya'da daka'da mon'nigpeika'. Apagba' 'uruu'da ogka'dik mo'ene. Oro'taj Diosere onte'ti noeanhuahuika'dik mo'eapone.

²²Diosenba'taj daka'da mon'nigpeika'po mogkika'. E'peada kikhue' ee'nayo nama'da on'pee. ^{23,24}Be'api' huabokerek Apagba'taj o'peepo kate kika'dik ijje' huaboa'da o'nopo'eng'a kikhue' ee'nayo ken konig huabokereki' sigda o'koktiahuyatupo konig huakok o'eng huaboa'da o'nopo'eng'a ida okkahue'ika'. ²⁵Diosen huadak hua'a 'urunanada o'eng e'nigpeikata' o'pakpo Diosen huadak hua'a okkahuehue' mo'nepo mon'nigpeika'po mogkika'. Diosen huadak hua'a o'nigpeika'po durugnanada o'ika'apone.

²⁶Be'api' Diosen ijkikay e'nopogada dakhue' o'adhuahuika'po batikhue'dik e'gada Diosen ijkikay nama'da o'nopo'eng'a Diosen kahue'dik o'ika'.

²⁷Diostaj e'batadi'keata' e'paknayo Diosen e'kika'ta' e'paknayo kenpa'ti Apag Diostaj e'durugpaka'ta' e'paknayo pai'da ayhuayotaj ayhuaeretaj di' yan'maepo yan'tihuapokika'. Konig nog aratbut dakhuea'da on'kika'nig konig kikhue' yanika'. Kenda Diosa o'pakika'.

**Huakka' huatamae'eritaj e'pakada pai'da
huag'eritaj pakhue' ee' nopogehue'
mo'nika'.**

2 ¹Do'hued huaknopog'eri egomey pogomey, Jesucristo Huairitaj daka' mo'noknopojka'po be'edpi' huakka'da o'tamaenok huadakda o'e nopogehue'dik mo'nika'. Noga' pai'da ee'te kennayo dakhue'da o'e nopogehue'dik mo'nika'. ²Opud e'kupopakya' Diostaj e'batadi'keayo huairi e'kudnayo oro huabapiokot o'matope'p 'uruu'da yudtaj o'otpo kenpa'ti pai'da huag'eri e'kudnayo yudtatone'da o'otpo. ³Uruu'da yudtaj

e'huaottaj bo'tihuapokpo, "In 'uru huahuadte yahuaad." Ea'ada pai'da huag'eritaj "Ayopi' yabo'. Sorokte yahuaad," ena'nayo ⁴dakhuea'da ka'dik mo'ene. Opudpi' aya'da konigti huadak mo'ene. Huairinayo huadak o'ne. Pai'da huag'eri dakhue'da o'ne. Nama'da mo'nopo_{ne}ni_g'a dakhuea'da mo'nopo_{ne}. Ken konig dakhue' o'e.

⁵Yan'pee', huadi'da egomey pogomey. Diosa huakka' pai'da huag'eritaj o'bae'ika'. Kenomeya Jesucristotaj daka'da o'noknopo_{ika}'po Diosere Jesucristo huairiere durugda on'noehhuahuika'apo. Aya'ada Diostaj huadi'da o'nepo Diosere o'neonhuahuika'apo. Diosa kenpa' oa'uyate. ⁶Pai'da aratbuttaj dakhuea'da mo'manika'nok on'bira'ika'. Huairitaj huadakda bo'kika'nig'a huakka'da huamatog'eria opudtaj dakhuea'da mo'nika'ne kenpa'ti opudtaj dakhuea' a'huaaya'po gobierno huairite bo'tohua'ika'ne. ⁷Huairi huakka' huamatog'eria Jesucristoen huadiktaj dakhuea'da on'huaa'ika'. Ke'nen 'uru huadik opud mo'dikto_{ika}'ne.

⁸Konig o'na huata'da huakka' i'pakika'nig nog aratbuttakon konigti huakka' di' yan'maika'. Kenda Dios Huairia Apagba'te o'mana'ika'. Kenda e'kika'nayo huadaknada bo'kika'ne. ⁹Huakka' huamatog'eritaj di'da e'maika'ada pai'da aratbuttaj dakhuea'da e'kika'nayo Diosen e'mana'taj nigpeehue' mo'ika'po dakhuea'da bo'kika'. ¹⁰Diosa huakka'da huadik oro'taj mona'uyate. Moisesenba'taj aya'da nigpeika'dik o'ene. Oro' nog aya'da e'nigpeeada nogdiktida nigpeehue' ee'nayo Diostaj dakhue'da o'e. Konigti Diostaj nigpeehue' ee' o'e. Dakhuea'da o'e. ¹¹"Nogen huato_g'taj bakdejhué' yanika'." Diosa o'mana'uyate. "Nogtaj yadiaypo arakhue' yanika'." Kenpa'ti nogdakon Diosa o'mana'uyate.

Nogen huato_g'taj bakdejhué' e'ika'ada nogtaj e'araknayo aya' Moisesenba'taj nigpeehue'da i'ene. Dakhuea'da i'ka'ne. ¹²Jesúsen huadak hua'a o'pakpo o'nigpeika'ne. Oro' e'nigpeika'nayo Diosa di' mo'epo, "Huadakda bo'kika'uy." Mona'apone. Konigepo nogomeytaj di' mon'maepo 'uru'a'da mo'da'ika' kenpa'ti huadakda mogkika'. ¹³Oro'a pai'da huag'eritaj kan'matinepahuike' Diosa kenda o'pak. Oro' nogomeytaj matinepahuihue' ee'nayo Diosa oro'taj tinepahuihue' mo'epone. Oro' pai'da huag'eritaj e'matinepahui'nayo Diosa bo'tiahuaypo oro'taj mo'tinepahui'po dakhuea' bo'kika'ne onahue' mo'epone.

Diostaj eknopog'e'nayo 'urudayo' yag'kikati'.

¹⁴Diostaj Jesúseretaj yoknopo_{ey}. Opuda ea'ada pai'da aratbuttaj tihuapokhue' e'ika'nayo "Diostaj yoknopo_{ey}," nama'da boa'nig'a Diostaj nama'da moknopo_{ne}ni_g'a Diosa dakhuea' e'ka' nopo'yareahue' mo'epone. ¹⁵Huaknopo_g'eri huama'buy huidpopi' pai'da ee'nayo yudtaj to_ghue' ee'nayo aypopi' to_ghue' ee'tada ¹⁶"Urua'da yahuati', yudtaj yatog', Diosa mebayoke'. Aypo yabape', Diosa mebayoke'." Opud Jesúsén huaknopo_g'eria ea'ada yudtaj yokhue' ee'nayo aypo yokhue' ee'nayo kenda nama'da ea' dakhue'da o'e. ¹⁷O'na Cristotaj yoknopo_g ee'nayo nogomeytaj daka'da tihuapokika'dik i'ene. Tihuapokhue' ee'nayo nama'da Cristotaj iknopo_{ne}, do'hued huama'buy.

¹⁸Sue'dada Diostaj yoknopo_{ey} kenpa'da o'da'ika'. Noga kenpa'da huadak ogkika'. Huadak kikhue' ee'nayo Cristoen huaknopo_g'eri o'e do oknopo_ghue'dik o'ene. Nogomeytaj doa e'tihuapokika'nayo Cristoen huaknopo_g'eri o'e nopo_g'dik mo'ene. ¹⁹Nogtida Dios o'ika' mo'nopo_{ika}'ne. Kenda huadak ee'pi' huadak kikhue'

ee'nayo onte'ti Diosere noehue' mo'ika'apone. Toto' kenpa'ti Diosen huadik eknopōada diga' o'nokme'pukika'.²⁰ Diostaj ijnopōepoyo'da dakhuaa o'ē mo'nopepo huadak kikahue' ee'nayo kenda Diostaj eknopōe' dakhuaa ehue' o'ē.²¹ Menpa' bokkahue'de. A'nennada Diosa oro'en adhuea'pane' Abrahamkudaktaj "O'nensi'po menigarak," ona'uyatenig. Kenoka' Diosa Abrahamtaj ena'te Abraham Diostaj o'nigpeika'po huasi'po Isaactaj a'nigarakya'po ote'yo o'tohua'uyate. "Huadakda i'ene." Diosa Abrahamtaj ona'uyate.²² Ken Abraham Diostaj oknopōepo Diostaj konig dakhuaa o'nigpee'uyate nopōe'dik mo'ene. Diostaj eknopōika' e'nigpeika'ere Diosa o'pakika'.²³ Apagba' oa'uyatenigda Abraham o'nigka'uyate. Do'taj meknopōika'nok "Huadakda i'ene, Abraham." Diosa ona'uyate. Kenpa'ti Dios Abrahamtaj huadi'nada o'tajika'uyate.²⁴ Diostaj moknopōenok kenpa'ti mo'nigpeika'nok "Huadakda mo'ene." Diosa ona'dik mo'ēapone. Eknopōeyo'da dakhuaa ehue' o'ē.²⁵ Konigti Rahab huakupete huabakdejeri e'ēada botta' Diosen aratbuttaj o'batihuapoknok, "Huadakda i'ene." Diosa ona'uyate. Judío aratbut huata'mona'eritaj Rahab ke'nen jakyo sorotataaj a'batihuapokya'po o'bakudā'uy kenpa'ti nogdagpen o'mata'mona'uyate.²⁶ Konig aratbut e'bueyde' huaso'yō huanokireg togehue' o'nika'. Konigti be'api' Diostaj eknopōēada Diostaj daka' nigpeehue' o'nepo Diostaj oknopoēnig'a konig e'bueyonig oknopōika'.

Huakitta'a konig oa'ika'.

3¹ Huakka'da Diostaj huamanmadika'eri yahuehue' yanika', do'hued egomey. Diosa aya' huamanmadika'eritaj daka'da o'mapeika'. Nama'da e'manmadika'nayo

diga' castiga mogka'apone.² Oro'omey huakka'da nama'da o'kika'ne. Be'api' o'batia'pakpo nama'da ahue' e'ika'nayo huadaknada o'ēpo aya'da katepi' o'ka'po huadakda kika'dik o'ika'apo.³ Caballo oro'taj me'nigpee'po tioroe'dik caballo huakitta'yo siropasi'po o'kudika'ne. Meyopi' ehua'ta' o'paknok bo'tohua'ika'. Huakittaya' siropasi'po caballo huaso'eta' tioroika'dik o'ene.⁴ Kenpa'ti huaboro' barcotone' o'nepo kuperinatone' e'oroa' bapoka' o'tohua'ika'. Huata'pobeta'eri huanokhuayaga'si'po o'bapadpo o'tionbahue'epo keyōda ehua'ta' o'pakpo o'jpaendik o'ika'.⁵ Kenpa'ti oro'en huaso' huaboro'da ee'pi' huakitta' suhuigda o'ēpo huiyokda ika'dik o'ē. Huakitta'a a'dik o'ē. Kenpa'ti oro'en huakitta' konig pai'pasi'ponig ee'pi' huaboro'da bakpakdik o'ē. Konigti oro' nama'da ea'nayo huakka'da dakhuea' ka'dik o'ika'ne.⁶ Oro'en huakitta' konig ta'ak e'bakpakonig dakhuea'da ka'dik o'ē. Oro' huata'da dakhuea' ogka'dik o'ene. Toto'a on'paknok aratbut dakhuea'da o'da'pakika'. O'noepo oro'en huakitta' konig ta'ak e'bakpakonig o'ēpo dakhuea'da kika'dik o'eonhuahuika'ne.⁷ Aya'da dubayo huāe'eri toyahue'dik o'ne. Aya'da bakoy, barakte huāe'eri, huāhueyō huāe'eri toyahue'dik o'ē.⁸ Aratbutnayo huakitta' toyahuehue'dik o'ne. Daka' togehue'dik o'nika'. Konig bihui e'buey'uru huakitta' o'tōepo mabueya'dikonig o'ēpo. Oro'en huakitta' dakhuea'da kika'dik o'ē.⁹ Oro'en Apag Diostaj "Huadakda i'ene," ona'ika'ne oro'en huakitta'a. Dios konig o'enigda huabokerektaj o'ka'uyate. Huabokerektaj dakhuea'da e'huaa'nayo oro'en huakitta'a, "Dios dakhue'da o'ē," o'huaika'ne.¹⁰ Nogtia'da huakitta' o'tōepo Diostaj "Huadakda i'ene," oa'po kenpa'ti huabokerektaj dakhuea'da o'huaa'ne. Ken konig o'ika'ne dakhue'da o'ē, do'hued egomey pogomey.¹¹ Uruda hue'ey pai'ere nogtida jenuipo' onyayo' orokhue'dik o'ē.

¹²Menpa' mangote kumehui' dapakdik ya'e. Ehue' dapakhue'dik o'e. Apoarete menpa' jo dapakdik ya'e. Ehue' dapakhue'dik o'e. Kenpa'ti hue'eypai' jenhui'po' 'uruda hue'eyere orokhue'dik o'e. Huadadikyo'da moda'ika'.

Diosa 'uruda e'kika' mo'nopo'ea'ne.

¹³Opudomeyere huakka'mon 'uruda e'kika' daka' mo'nopo'e. 'Urua'da ijkikay nopogehue'ada huaknopog'eri kan'tiahuaye'po huadakda kagkike'. ¹⁴On dig e'matioknopenka'nayo kenpa'ti huakka'da huata' e'eretpaknayo "Huakka' ijnopopo huadaky' ijkikay." Ahue' ya'e. Dapi' a'dik i'et. ¹⁵Dig e'matioknopenka' kenpa'ti huata'da e'eretpak Diosa kenda nopogehue' mo'ene. Ken konig eka'nayo nama'da bo'kika'apone. Dakhue'nopo'da mo'enok kenda ka'dik mo'ene. Toto' huairia mo'nopo'ea'nok kenda bo'kika'apet. ¹⁶Dig e'huahuayika'nayo kenpa'ti huata'da e'eretpakika'nayo digad'a e'maboyika'nayo nogtaj nogtaj dakhuea' on'mana'pakika'apo kenpa'ti nogda nogda dakhuea'da on'magkika'apo. ¹⁷Diosa oro'tanayo 'urua'da e'ka' mo'nopo'ea'nok onte'ti dakhuea' kihahue' mo'ne. Diostaj 'urua'nada mogkika'. Nogomeytaj mon'noeynoeyika'. Huadiayhue' mo'nika'. Daka'da mon'nopo'epo nog aratbuttaj daka' mon'batia'pakika'. Nogomeytaj huadakda mon'mape'ika'. Nog aratbuttaj mon'matinepahui'po mon'tihuapokika'. Nogtaj nogtaj huadakda mogkika'. Daka' mon'nopo'epo mon'batihuapokika'. ¹⁸Oro'nayo o'manoeya'po kenpa'ti nogomeytakon o'manoeynoeyika'nok nogomeykon huadakda yag'kika'apet.

Indariyo nogta' nogta' e'eretpakada mon'nopo'korea'po Diosenyoda mon'eretpakika'.

4 ¹Nogte opuda huayahuaya digad'a mo'bahuadiayika'ne kenpa'ti

mo'magkika'ne. Huakka'da bo'eretpakika'ne. Nogpa' nogpa' dakhue'dikyo bo'eretpakika'. ²Katetapi' huakka'da bo'eretpakpo togehue' mo'epo noga o'toenok aktoeya'po kentaj bo'arakika'. "Beyok, Dios," onahue' mo'ika'po togehue' mo'ika'ne. ³"Beyok," Diostaj ena'tada Dios ontaj yokhue' mo'enok Diostaj nama'da i'pakpo ina'nig'a o'nada i'pakpo nama'da Diostaj i'tiona'paknig'a konig Diosa o'paknig tiona'pakhue' mo'enok Diosa yokhue' mo'ika'ne. ⁴Huato'e e'to'eda nogtaj nogtaj o'pakika'nig konig mo'ika'ne. Huakka'da bo'pakika'. Kenpa'da katetapi' e'eretpakika'nayo Diosen taka'onig mo'ene. ⁵"Diosen Nokireg oro'taj mo'nopo'to'epo huakka'nada bo'pakika'ne." Menpa' Apagba' kenpa' nama'da yaa'. ⁶Diostaj men'nigpe'ike'po Diosa mo'tinepahui'po bo'tihuapokika'ne. "Huata'tada huapakeritaj Diosa pakhue' e'eda pai'da ijje' huanopo'eritaj o'matinepahui'po o'manopo'korea'ika'." Apagba'te kenpa' oa'ika'. ⁷"Ontaj me'nigpe'ike'po be'tihuapok, Dios," yan'tiona'pakika'po toto'taj nigpe'ehue' yanika'. Toto'taj nigpe'ehue' mo'ika'nok bokhua'apone. ⁸Diostaj nogiti nogiti yan'pakika'po yan'tiona'pakika'. Diostaj e'tiona'pakika'te Dios oro'ere meyhue' o'epo bo'tihuapokika'apone. Nama'da e'kika'nayo Diostaj yan'nopo'korea'. Dioseretaj katetapi' e'eretpakika'nayo yan'nopo'korea'po Diostayo'da onte'ti yan'pakika'. ⁹Diostaj dakhuea'da bo'kika'po pai'da ya'nepo yan'huik. Diostaj nigpe'ehue' mo'ika'po yan'erikbatik. Yan'durugpakbatikpo yan'huik. Nama'da ijkikamey yan'nopo'epo yan'huik. Huadaritaj durugpakikahue' yanika'. ¹⁰Dakhuea' ijkikame'po Diosensi'po ehue'dik ijje'apet, Huairi. Yan'tiona'pakika'. Diosa bo'tihuapokapone. Diosensi'po mo'yahuea'apone.

Cristotaj huaknopog^eeri huama'buytaj dakhuea' huaahue' yanika'.

¹¹Huayahuaya dakhuea' bahuahue' yanika', egomey pogomey. Huama'buytaj dakhuea' e'huaa'nayo di' ehue' mo'epo Cristoen hua'atakon dakhuea' bo'huaa'. Huanigpog^eeri ehue' mo'epo dakhuea' huaa'eri mo'ene. ¹²Diosayo'da huadak huakika' hua'a o'mana'uyate kenpa'ti Diosayo'da aratbuttaj dakhuea'da ogka' huaa'dik o'e. Diosa oro'taj noeanhuahuika'dik mo'epet kenpa'ti Dios oro'taj e'pogtone' ta'akyo en'dik mo'epet.

Eme'te kate o'ka'apetnig Diosayo'da o'nopog^e.

¹³"Oy eme'tepi' adyonda huakka' jakyo oro' o'hua'apone. Nogbayoktida o'ika'apone. Kenteda o'baadhuahuapone. Huakka' huakupe o'baeyapone." Opu kenda boa'nig e'batia'pakta' ijpaki. ¹⁴Inpa' ia'nig'a monig eme'te o'epetnig nopogehue' o'ene. Eme'te menpa' noe'dik o'et nopogehue' o'ene. Menokpi' oro' bueydik o'ene. ¹⁵"Dios oro'en Huairi e'paknayo oro' o'noeapone. Dios Huairi e'paknayo inpapi' nogpa'dapi' o'ka'apoy." Kenpa' ika'dik o'ene. ¹⁶Opu dnayo do'huada ijpakpo ijka'apoy boa'ika'nig'a kenda dakhue'da o'e. ¹⁷Kenda Diosa o'pakika' mo'nopog^ene. Opu da kenda kahue' e'ika'nayo dakhuea'da mo'ene.

Huakka'da huamatog^eeritaj, iKeyoj! Santiagoa o'maboroay'uyate.

5 ¹Yan'pee', opud huakka'da e'matog^enayo huakka'da e'eretpaknayo pai'nada mo'nopo'epo huakka' bo'huikapone. Huakka'da basagkeae'dik mo'epone. Opu dakhuea'da mo'eonhuahua'apone. ²Huakka'da mo'matog^enig'a o'bapara'de. Huithuit o'nen 'uru yudtataj o'bape'de.

Dakhue'da o'ede. ³O'nen oro huakupe o'nen plata huakupe huakka'da e'matog^eika'pi' ehue' mo'epone. Huakka'da e'tog^eada pai'da aratbuttaj bayokhue' mo'ika'nok dakhuea' ogka' on'huaa'aponok kene'huaya' huame'noete Diosa castiga mogka'apone. ⁴O'nen ta'bate huakka'da aratbut on'baadhuahua'uyate. Huakka'da e'tagetada dakhuaapa bayokhue' mo'mae'uynok "Oyda huakupe beyok," 'utta'da beyok e'nona'te Dios kurudyog sorotataj huairia o'mapeedepo castiga mogka'apone. ⁵Indariyo mo'noepo huakka'da mo'matog^eika'po huakka'da mo'durugpakika'po konig 'uhua huasihuada arakdik mo'ika'nig konigti huaboa'da kenpa'da bueydik mo'epone. ⁶Huadak ee'pi' "Bueydik o'ene," mona'ika'ne. Opu d huakka' huamatog^eeria mo'mana'po kenomeytaj mo'barakika'ne. Opu dtaj be'a tiokahue'dik mo'enok bo'arakika'ne.

Cristo e'tiaktaj daka'da yan'nigunhuahuika'. Dakhue' ee'taj yan'tiona'pakunhuahuikati'.

⁷Konigepo Jesús Huairitaj e'tiaktaj daka'da yan'nigunhuahuika'. Ta'ba huaka'eria daka'da on'nigepo on'batukepo e'takerekte on'nigunhuahua'. E'boyogtaj daka'da on'nigika'. Nogok nogok e'hui'te on'nigunhuahuika'. E'taboyogde'te 'uruda aypo jakyo on'tiokika'. ⁸Konig ta'ba huaka'eri daka'da o'nigika' konigti Jesús Huairitaj daka'da yan'nigikati'. Daka'da yanoknopog^eika' Diostaj. Jesús Huairi ida o'tiakaponok batikhue' yanika'. ⁹Huama'buytaj huayahuaya dakhuea'da huaahue' yanika', egomey pogomey. Kenpa' e'huaa'ika'nayo "Dakhuea'da boka'ne." Diosakon a'dik ya'epet. Jesús 'ibodteda o'ede a'timon o'tiakapo. ¹⁰Sue'ada Diosen huamanbatia'pakeri

Dios Huairien hua'a
 on'manbatia'pakika'uynok dakhuea'
 huakeri kenomeytaj dakhuea'da
 on'magkika'uyate. On'bahuadiaypo
 dakhuea'da on'magkika'uynig'a kenomey
 Diosen huamanbatia'pakeri batikhue'da
 onte'ti Dios Huairien hua'a
 o'manika'uyate. Kenda huadak
 ogkika'uyatenig yan'nopoepo konigti
 yag'kika'. Diosen yag'kika'po batikhue'
 yanika', egomey pogomey. ¹¹Kenomey
 Diosen huamanbatia'pakeri pai'da
 e'nopo'epi' Diosen e'ka' batikhue'da
 ogkika'uyate. Diosen ogkika'po durugda
 o'nika'uyate, oro' o'nopoene. Job
 o'basetpo dakhue'da ee'pi' Diostaj
 daka'da oknopoeonhuahua'po
 oknopoebatikhue' o'uyate. Nogok Diosa
 Jobtaj ona'ti huadakda o'ea'uyate. Diosa
 o'tinepahui'uyate. Konigti Jesusen
 huaknopoeritakon di'da o'maepo
 o'matinepahui'ika'.

¹²Daka' o'nonay. Daka' men'pee',
 egomey pogomey. Kenpa'da buttida
 yada'ika'. Diosa castiga kahue' ka'e'po
 "ee', ijka'apoy," ea'nayo kenda yakati'.
 "Keje'," ea'nayo kahue' ya'eti'. "Ijka'apoy
 Diosapi' kurudya' be'tiahuayne." Ahue'
 yanika'. "Ijka'apoy huadariapi' kenda
 me'tinopoene." Ken konig ahue' yanika'.

¹³Be'api' pai'da e'nopo'ete Diostaj
 yan'tiona'pakika'. Diosa
 be'tihuapokikapone. On durugda be'api'
 ya'nepo Diostaj yan'batadi'kea'ika'.

¹⁴Be'api' dakhue' ee'nayo Diostaj
 huaknopoeri huamatoe'eri
 huairitone'taj kan'tiake'po

yan'mata'monika'. Kenomey
 on'tiakdepo sue'da huasihuj
 e'kutioyde'te Diosa kayare'po
 kan'nigtiona'pakike'. ¹⁵Diostaj daka'
 o'noknopoika'po on'tiona'paknok
 dakhue'taj Diosa o'yarea'apo. Ona'ti
 huadakda o'ea'po. Dakhuea' eka'nayo
 Diosa bekkahuea'apone. ¹⁶Konigepo
 nogtaj dakhuea'da eka'nayo kentaj
 yahuahua'po, "Nama'da ogka'ne,
 bekkahuea'," ya'dika'. Ken konig
 huayahuaya ya'dika'. Kenpa'ti nogda
 dakhue' e'huae'taj nog dakhue'
 e'huae'taj yan'mationa'pakika'. Diosa
 ya'bayarea'apet Diosa o'peepo
 o'yarea'apo. ¹⁷Diosen
 huamanbatia'pakeri Elías oronigtion
 o'uyate. "Huihue' kaunhuahue'."
 Kenoka' Diostaj diga'da enade'te bapa'
 huabayok seis puug e'pok huihue'
 o'unhuahua'uyate. ¹⁸"Kahue'." Nogok
 Elías enade'te ona'ti o'hui'ika'uyate.
 Ta'bayo aypo o'bakerekuyate.

¹⁹Opu'da nogtiada Diosen buttida
 e'manmadika'taj eknopoika'ada dakhuea'
 eka'nayo nog huaknopoeria
 o'tihuapokpo onte'ti Diostaj
 e'nopo'korea'nayo huadakda o'ka'apo.
²⁰Ke'na Diosen buttida e'manmadikataj
 ona'ti nigpeehue' o'edepo dakhuea'da
 o'ka'nok. Be'api' kentaj Diosba'te
 o'boroaypo dakhuea' eka'taj
 o'nopo'korea'po ona'ti dakhuea' kahue'
 o'ea'po. Kenpa'da Diosa enhue' o'ea'po.
 Diosere o'noeonhuahuika'apo. Huakka'
 dakhuea' e'kika'ta' Diosa
 o'bakkahuea'apo. Kenda yan'nopoika'.

I PEDRO

Pedroa huakkuruda o'manigmadoya'ate.

Pedroa huaknopøe'eritaj nogyon nogyon
o'manigmadoya'uyate.

1 ¹Do Pedro ijjepon n'igmadoya'ne. Jesucristotaj a'manbatia'pakikaya'po Dios Jesucristoere me'ta'mona'uynne. Jesucristoen huanigpejika'eri mo'енок o'nenbaya' mo'bakmon'uyate. Nogenbayo mo'jka'po Ponto huadaribayo Galacia huadaribayo Capadocia huadaribayo Asia huadaribayo Bitinia huadaribayo mo'jka'ne. ²A'nenda Apag Dios o'pakpo opudtaj bokbatie'ea'uyate. Oy Jesucristotaj moknopøe kenda Dios o'nopoika'uyate. 'Urunopo' yan'nopo'tojika'po Jesucristoenyo'da yan'nigpejika'po Diosen Nokirega mo'nopo'tojika'ne. Kenpa'ti opudomeytaj bokkahue'po Jesús mo'nigbueypo mimia mo'nopo'tihueke'po. Ken Dios 'urua'da botihuapokike' kenpa'ti mo'nopo'noeyike'po, ijtiona'paki ken.

Diosere 'uruda o'noeonhuahuika'apoy
kenda oknopøikay.

³Dios Jesucristoen Apag 'urunanada o'e mon'batia'pakika'. Oro'omeytaj mo'matinepahuie'po Diosen Nokirega mo'nopo'toedepo Diosensi'poa' o'yahuedepo kenpa'ti Dios Jesucristo e'bueytada o'noyhuada'uyunok oro'takon mo'manoyhuada'apone Diosere o'noeonhuahuika'apone

oknopounhuahuika'ne. ⁴Kurudyø Dios 'urunanada mo'nigkadhuahuika'depo daka' mo'matounhuahuika'po kenda Dios o'ka' huadakda o'unhuahuika'apo batitikhue'dik o'eapnok durugda o'unhuahuika'apone. ⁵Diostaj oknopøenok teyda bo'tiokika'po mo'tounhuahuika'po nogok kene'huaya' huame'noete kurudyø bo'tohua'apone.

⁶Konigepo durugnanada mo'ene. Oypi' ijhue' ehue' pai'da e'nopo'epi' sue'da dakhuea' e'ka'ta' e'pakpi' daka' moknopøepo durugnanada mo'ene. ⁷Diostaj opuden eknopøe' Diosa huakka' o'pak. Eknopøe' konig huakka'teda o'unhuahuika'. Oro sirokupenayo huakka'teda ee'tada nogok ehue'da o'eapo. Kenpa'ti oro menpa'ti oroyo' yaet a'nopoeya'po huatihue' ta'aka e'jika'yo on'tihuepo. Opudomeynayo hueretda moknopounhuahuika' Diosa mo'tinopøe'po pai'da mo'nopo'epo batikhue' moknopounhuahuika'po nogok Jesucristo e'tiakte "Uruda mo'ene." "Huadakda ogkika'." Diosa bo'huaa'apone. 'Uruda o'ne aya'ada mo'tinopøeapone.

⁸Jesucristotaj tiahuahue'pi' e'jika'da di' mo'ene. Kenpa'ti oy tiahuahue' e'eda moknopøepo diga'da mo'madurugpak. ⁹Moknopoeonhuahuika'nok dakhuea' e'ka' Diosa bokkahuea'apopo mo'manopo'yarea'apopo konig

Diosensi'po Jesúsere kurudyo mo'noeahuahuika'apone.

¹⁰“Opudomeytaj mo'matinepahui'apone Diosa kenpa'ti dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone, onte'ti mo'noeahuahuika'apone.” A'nennada Diosen huamanbatia'pakeria kenda o'mana'uyate. “Monig kenda Diosa mo'nigka'apone.” E'nopog'e'ta' onpakpo on'batia'pakuyate. ¹¹Cristo pai'da o'nopo'epo o'bueyapo o'noyhuadapo huairi o'epo Diosere onte'ti o'mana'apo, onte'ti huiyokda o'mana'apo. Ken Diosen huamanbatia'pakeria a'nennada on'manigmadoya'uyate. Cristoen Nokirega o'manopog'e'a' nok kenda on'manigmadoya'uyate. Jesús si'pogehued on'manigmadoya'uyate.

Nopoenkahue'ada on'manigmadoya'po be'a pai'da o'nopo'epo mo'nigbueyapo kenpa'ti menoka' o'manigbueyapo diga' e'nopog'e'ta' on'pakuyinig'a.

¹²Ontehuapa'da madoyahue' e'cada oro'omeytaj mo'nigmadoya'uyate. Kenda Diosa o'manopog'e'a'uyate mo'nigmadoya'uyate. Oy huabokerek Diosen Nokirega o'manopo'tog' nok huadak hua'a mon'batia'pakdepo oro'omeytaj dakhuea' e'ka' kan'nopo'yare'po Jesús o'si'pog'e'po pai'da o'nopo'epo mo'nigbueyapo mo'nignoyhuadpo kenda on'manbatia'pakuyate. Kenda Diosen huata'moneriakon kurudya' e'nopog'e'ta' on'pak.

Dios kenyo'da huadaknanada o'ika'.
Oro'omey konigti huadakanada mogkika'ne.

¹³Konigepo katepi' mogka'po daka' mon'nopog'epo mogkika'. Jesucristo e'tiakte Diosa mo'matinepahui'apone. 'Urua'nanada mogka'apone. Daka' mo'nonmaboika'po huadak mogkika'.

¹⁴A'nenda Diostaj oknopogehue' ee'te

nogtaj nogtaj o'eretpakika'uyne.

Dakhuea' e'ka' o'eretpakika'uyne. Oynayo Diosensi'po o'epo dakhuea' e'ka' pakhue' mo'ne. ¹⁵Dios kenyo'da huadakda o'ika'po kenpa'da 'uruu'nanada o'kika'nok oro'omeykon Diosensi'po o'epo 'uruu'nanada mogkika'. ¹⁶Apagba' o'mana'po, “Dios kenpa'da huadak o'kika'nok. Diosenyoda 'uruu'da yag'kika'.” Apagba'te kenpa' mo'nigmadoya'uyate.

¹⁷Kenda katepi' o'kika'nok Apag Diosa aya'tada konigti diga' magka'dik mo'epone. Dakhuea' eka'nayo diga' ogka'dik mo'epone. Diostaj “Pag” be'api' ena'nayo okme'pukdik o'ika'pone.

^{18,19}Oro'omeyen adhuea'pane' Diostaj nigpogehue'ada nama'da ogkika'uyate. A'nen oro' konigti nama'da o'kika'uynig'a mo'nopo'yarepo Diosere mo'noeahuahuike'po Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Jesús konig oveja 'uruso'da o'epo mo'nigbuey'po mimi o'hua'uyate. Orokupe sirokupepi' oro'omeytaj kan'nopo'yare'po Diosa yokhue' o'uyate. ²⁰Huadari niokpo siokpo aya' o'tiahuayika'nig Diosa kahued “Aratbuttaj kamanigbueye'po huadariyo i'si'pog'e'apo.” Diosa ona'uyate. Huaboa'da o'si'pog'edepo bo'huahuaya'uyne oro'omeytaj. ²¹Jesús e'bueytada Diosa o'noyhuada'po kurudyo o'tobehuiokpo 'urunanada o'yahue'uyate. Jesucristotaj oknopog'epo Diostakon oknopog'ene. Diosa' mo'noeahuahuika'apone oknopog'ene.

²²Kenpa'ti oy Diosen Nokirega mo'nopo'tog' nok Diosen buttida hua'a o'nigpeeonhua'depo 'urunopo' o'nopo'tog'edepo huama'buy huidpoeretaj di' mon'maika'. Huayahuaya di' mon'maika'po huanopoabeta' mon'eretpakpo di' mon'maika'. Diga' di' mon'maika'. ²³Huaoj huayere on'mabueyika'nig ke'nanayo oro'taj noeahuahuikahue'dik e'cada Diosba'taj

oknopōnok Diosa mo'si'poeā'uyne.
 Diosba'a mo'noeahuahuika'nok
 oro'omeyā oknopōepo
 o'noeahuahuika'apone. ²⁴Kenpa'
 Apagba'te o'manigmadoya'uyate oa'po,
 Toket huakpi ida o'ay. Aratbut
 konigti ida o'tone'pakpo o'buey.
 Kenpa'ti huakhuen 'urunanada
 e'eāda ida o'kot. E'hue'da o'eāpo.
 Aratbut konigti 'urunanada e'eāda
 on'bueyapo. 'Urunanada katepi'
 e'ka'ada ehue'da o'neapo ²⁵Dios
 Huairien hua'anayo
 o'unhuahuika'apo. Batikhue'dik
 o'eāpo. Kenpa'da
 o'unhuahuika'apo. Kenda Apagba'
 oa'uyate.

Ken hua'a Jesucristoen huadak hua'a
 Cristoen huamata'mona'eria
 mon'batia'pakonhua'uyne opudomeytaj.
2 ¹Konigepo dakhuea' e'ka' kenpa'da
 ya'nenpo yan'batik. Onte'ti dakhuea'
 kahue' yane'. Nama'da onahue' yane'.
 Dakhue'da e'eāda "huadakda ijjej,"
 batia'pakhue' yane'. Kenpa'ti dig
 bahuahuayhue' yane'. Kenpa'ti
 bahua'ehue' yane'. ²A'kerekyapo yōbed
 digāda e'mi'nogta on'pak. Opud
 huaboa'da huaknopō'eri mo'epo konig
 Diosen yōbed mo'epo Diosensi'po mo'epo
 Diosen hua'a yaderetpakika'. Diostaj
 daka' aknopōikaya'po Diosen hua'a
 yan'nopoika'po yan'nigpeika'. Nogiti
 nogiti Diostaj yanoknopōe'. ³Jesús
 Huairia mo'matinepahui'nok nogiti
 bo'eretpakpo nogiti yanoknopōe'.

**Jesucristo konig jak huaka' huid o'e. Oro'
 huaknopō'eri konig jak huaka' huidsipo
 o'ene. Konig Diosen jak o'epo Jesucristo
 mo'noeahuahuika'ne.**

⁴Jesucristo Huairi konig jak iddu
 enta'poedā' huid o'epo aya' jak huid
 onta'tihuedika'nig. Aratbutanayo Jesús
 Huairita' pakhue' e'e'tada Diosnayo

huakka' o'pakpo konig huamanoea' huid
 oktie'ea'uyate. Jesucristo Huairi
 huamanoeahuahuika'eritaj daka'
 yanoknopōe'. ⁵Opudnayo konig Diosen
 huid huakpa mo'epo mo'nigpeika'po
 Diosen Nokirega mo'nopo'toepo Diostaj
 mo'noeahuahuika'po Diostayo'da
 yan'nigpeika'. Nogomey nogomeytaj
 yan'maknopōepo Diosa
 kamanopo'yare'po
 yan'manigtiona'pakika'. Kenpa'ti
 Jesucristotaj moknopōepo huadakyō'
 yag'kikati'. Huayahuaya di' yan'maika'.
 Dakiti Dios ya'nona'ika'. Kenda Diosa
 o'pak. ⁶Kenpa'ti a'nenda Apagba' oa'po,
 Jesucristotaj o'batia'pakpo,

Keyō Jerusalén jakyo, ken judío
 aratbutenbayo ijta'mona'apopo
 ke'na konig do'hued jak
 enta'poedā' huid ijhuadā'apoy.
 Kentaj yoktie'ea'po huakka' ijpak.
 Aya'ada kentaj o'noknopōepo
 durugda o'neapo. Birahue' o'neapo.

⁷Opudomey Jesucristotaj moknopōepo
 huakka'da bo'pakika'ne. Oknopōehue'
 huā'eritaj Apagba' o'batia'pakpo,
 Jak huaka'eriomey 'uru jak
 enta'poedā' huid on'tiahuaypo
 pakhue' e'ne'tada ke'na konig
 Diosen 'uru jak enta'poedā' huid
 o'e. Apagba' oa'.

⁸Kenpa'ti
 Ke'na konig dagte huid e'huedte
 o'epo aratbut on'pakpo konig
 tiahuayhue' o'nepo on'tikudepo
 on'huedato'.

Kenda Cristotaj o'batia'pakuy, aratbut
 huadak hua'a Jesucristotaj e'nigpeeta'
 pakhue' o'nepo dakhuea' ogka'po
 kenpa'da ehue'da o'neapo. Kenda a'nenda
 Diosa o'nopōe'uyate.

Diosen aratbut o'maene.

⁹Oro'omeynayo Jesucristotaj o'pakpo
 oknopōnok Diosa mo'baktie'ea'uyne.

Kenpa'ti Dios Huairien huamanigtiona'pakeri o'ene. 'Urunopo' monopo'ka'po Diosenyo'da 'urua'nada kika'dik o'ene. Diosen aratbut o'maene. A'nenda oknopohue' o'epo dakhuea' o'kika'uyne konig sikkiregyo o'ika'uyne oro'omey. Diosa mo'tinepahui'po mo'nopo'yarea'po konig Diosen huakjeyyo mo'bakuda'uyne. "Urua'nanada Diosa mogka'ne. 'Urunanada Dios o'epo o'kika'. Dakiti Dios." Oy batia'pakdik o'ene. Kenda Diosa o'pak. ¹⁰A'ennayo Diosen aratbut ehue' e'egada oynayo Diosen aratbut o'ene. A'nenda Dios mo'tinepahui'uyne oknopohued o'uyng'a oynayo mo'tinepahui'ne oknopopepo Diosensi'po o'ene oro'omey.

Diosenyo'da yag'kika'po 'urua'nanada yag'kikati'.

¹¹Nogda e'mana'ta' ijjeretpaki, huadi'da egomey. Jesucristo huaknopoe'eri mo'epo Diosensi'po mo'epo iyo indariyo konig esoeri mo'enok konig huanopo'a nama'da o'eretpakika' kahue' yanika'. Dakhuea' kikahue' yane'. Toto' Diostaj e'baktiparatta' bo'eretpakika'ne. ¹²Huakka'ada Diostaj oknopohue' o'ne. "Dakhue'da mo'ene," nama'da opudomeytaj e'huaa'pi' 'urunanada yag'kika'. Huadakda yag'kika'. Kenda bo'tiahuayapone. Kenme'noe Dios e'tiakte "Dakiti Dios." "Dios 'uruda o'ka'." On'huaa'pakapo.

¹³Jesús Huairi o'paknok aya'ada gobierno huairitaj yan'nigpejka'. Presidente huairitaj yan'nigpejka'. ¹⁴Kenpa'ti Presidenteen huairi ka'yahue' teniente gobernadortaj sorotataj yan'nigpejka'. Ken huairi dakhuea' huaka'eritaj castiga on'magka'ika'. Huadak huaka'eritaj "Huadak ogkika'," on'bahuaa'ika'. ¹⁵Huadakda e'kika'te oknopohue' huag'eri nama'da bahuahue'dik o'ne. Kenda Diosa o'pak.

¹⁶Jesucristotaj moknopopepo oy toto'en huana'ba' ehue'da mo'epo katepi' bo'pakpo kika'dik mo'e. Katepi' huadak e'huag' kika'dik mo'e. "Katepi' ijpakpo ka'dik ijyey. Dakhuea' ka'dik ijyey." Nopohue'ada Diostaj yan'nigpejka'. ¹⁷Aya'tada huadakda yan'maknopojka'. Jesucristoen huaknopoe'eritaj di' yan'maika'. Diosa dakhuea' huaka'eritaj huiyoknanada o'magka'apo kenpa'ti huadkananada o'ika'. Diostaj daka' yanoknopojka'. Gobierno huakhuairitaj huadakda yan'maknopojka'.

Jesucristo o'bueypo pai'da o'nopo'epo bahuadiayhue'ada o'buey'uyate. Oknopohue' huag'eria dakhuea' egka'te pai'da yan'nopo'epo Jesucristonig bahuadiayhue' yanika'.

¹⁸Huanaba' ee'nayo o'nen huairitaj huadakda yanoknopojka'po yan'nigpejka'. Huadak e'huag'taj yan'nigpejka'. Dakhuea' huaa'eri huairitakon yan'nigpejka'. ¹⁹Diostaj mo'nigpejka'po huadakda e'kika'te ontaj noga nama'da dakhuea' egkayo bahuadiayhue' yane'. Bahuadiayhue' ee'nayo Diosa durugda mo'to'epone. ²⁰Opud dakhuea' eka'nayo kena'po castiga egka'te diayhue' ee'nayo "Huadak i'e," Diosa onahue'dik ee'tada huadak e'ka'tada huairia castiga egka'nayo, huadiayhue' ee'nayo "Huadak i'e," Diosa onahue' o'uyate. ²¹Huadak e'kika'te dakhue' egka'nayo huadiayhue' yane'. Kenda Diosa o'pak. Jesucristoa mo'nigbuey'uyate. Pai'da mo'nignopo'e'uyate. Kentaj monoknopopepo pai'da mon'nopo'epo huadiayhue' mo'neunhua'. ²²Jesús'nayo dakhuea' kahue' o'ika'uyate. Sigpi' nama'da ahue' o'ika'uyate. ²³Dakhuea' ena'tepi' madeahue' o'uyate. Pai'da e'nopo'eg'te bahuadiayhue' o'uyate. Apag Diosa daka' me'tojka'ne oknopojka'po Dios buttida o'nopojka'po daka'

o'matinopoepo castiga o'magka'apo Jesusa oknopoeyate. ²⁴Oro'en dakhuea' e'ka' a'batikaya'po onte'ti huadakdakon akikaya'po huaso' oro'en dakhuea' e'ka' o'toepo hueypa cruzte mo'nigbuey'uyate. Oro'taj mo'nopo'yarea'po mo'nigenhuaduyate. ²⁵Oro' konig oveja o'ika'uyne. Ovejaomey ida o'yoyahue'. Dag meyon ya'e nopoehue' o'ne. Oro' konigti Diosendagya' diga'da o'yoyahue'ika'po dakhuea' e'kika'tada oynayo Jesucristo oro'en huairitaj o'kumejdene. Oro'omeytaj bo'tiokika'ne.

In konig huatoe'taj kika'dik mo'ne.

3 ^{1,2}Ettone' huatoe'taj yan'nigpeika'. Huakka'iti Jesucristoen huadak hua'a oknopoehued ee'nayo kanoknopoepopi' daka' yan'nigpeika'. Daka' yan'baa'ika'. Daka' yan'manhuada'ika'. Nogbokerektaj mune'bohue' yane'. Madi'pakhue' yane'. Kenpa'da Diostaj yan'pakpo huadak yag'kika'. Huatoea' bo'tiahuaypo apakhue'da Diostaj yanoknopoepetpi'. ³Sue'ada ettone' hua'enda kenpa'da 'urunanada ee'ta' o'deretpakika'. Huakuhuij 'urunanada e'kika'ta' o'deretpak. Huakka' oro sakbij e'matihuakta' o'deretpakika'. Huakka'teda e'huage' huaok e'baotta' o'deretpakika'. Ken konig pakhue' yane'. Ken konigti me'pukehue' yane'. ⁴Kenyo'da 'urunopo'da yan'pakika'. 'Urunopo'da o'unhuahuika'apo. Batikhue' o'epo. Daka' o'nopoika'po diayahue' o'e. Kenpa'ti yan'nopo'noey'. Kenda Diosa o'pak. ⁵Konigti a'nenda a'nereni ettone' Diostaj huaknopo'eri ogkika'uyate. 'Urunopo'da Diosen huadakda ogkika'po huatoe'taj on'nigpeika'uyate. ⁶Sarakon Abrahamen huatoe' o'nigpeika'uyate. "Do'hued huairi" ona'po o'nigpeika'uyate. Konigti huadak e'kika'nayo kenpa'ti me'pukhue'da huatoe'taj e'nigpeika'nayo konig Sara i'epo. Diosa daka' bo'kika'apone.

⁷Huabokerekkon huatoeere daka' yanikati'. Daka' yan'tinopoepo yan'toika'. Ettone' sue'da tey o'enok daka' yan'toika'. Huatoeere moknopoepo Diosere mo'noehuahuika'apo. E'tiona'pakte Diosa mo'pee'po huatoe'taj 'urua'da yan'toika'.

⁸Kenpa'ti opudomeytaj ijmana'apoy. Konigti noga noga yan'nopoika'. Huayahuaya yan'matinepahuika'po huaknopo'eri huayahuaya di' yan'maika'. Huayahuaya daka' yan'matoika'. "Donayo huadakda ijjej," huata'da tinopoehue' yane'. ⁹Be'api' dakhuea' egka'nayo konigti e'ka'tino ehue' yane'. Kentaj dakhuea' kahue' yane'. Noga e'tidike'nayo kentaj dakhuea' huaahue' yaepo huadaka'da yanati'. Kenpa'ti kentaj daka' yationa'pakikati'. Diosa daka' yagka' yationa'pakikati'. Kenda Dios o'pakpo oro'takon huadak mogka'apone. ¹⁰Konigti Apagba' oa'po, Durugda e'noika'ta' e'paknayo dakhuea' ahue' yane' kenpa'ti da ahue' yane'. ¹¹Dakhuea' e'ka' yan'nopo'korea'po huadakda yag'kikati'. Aya'tada yan'manoeynoeypo huadiayahue' yane'. ¹²Jesús Huairi huadak huaka'eritaj daka' o'matoika'nok huadak huaka'erien e'tiona'paktaj o'peika'. Dakhuea' huaka'eritaj mapehue' o'ika'. Kenda Apagba'a oa'.

Huadak ogkika'depo huaknopo'eri o'nenok pai'da on'nopo'epo. Oknopoehue' huage'eria on'huadiaypo dakhuea' o'magka'po pai'da on'manopo'ea'apo.

¹³Huadakda e'kika'nayo dakhuea' ogkahue' mo'epetpi'. ¹⁴Huadak i'ka'po Jesucristotaj iknopo'eknok be'api' dakhuea' egka'nayo pai'da e'nopo'ea'nayopi' durugda yane'. Mididhue' yane' kenpa'ti me'pukhue' yane'. ¹⁵Jesucristo Huairitaj

daka' yanoknopōepo konig do'hued huakhuairi mo'taene huanopoya'da daka' yanoknopōika'. "¿Mena'po Jesucristotaj moknopōe?" Be'api' ena'te daka' yan'nopōepo buttida huadik yan'madea'. Diostaj daka' yanoknopōepo 'uruda yan'madea' kenpa'ti huata'da 'huadakda ijje'y' tinopōehue'ada yan'madea'.¹⁶Diayahue' mo'ēpo huadak yan'madea'po huadakyō yag'kika'po birahue'dik mo'ēapo. Jesucristotaj moknopōenok en'tidike'nayo nama'da ijjay on'nopōepo yan'bira'apetpi'.¹⁷Huadaknada e'ka'ada. Diosa e'paknayo pai'da nopo'e'dikpi' kenda huadakda o'e. Dakhue' i'ka'po pai'da e'nopo'ēnayo kennayo dakhue'nanada o'e.

¹⁸Jesucristo kenpa'da huadakda e'ika'tada oro'nayo dakhuea'nanada o'kika'po Diostaj nigpēehue' o'ika'uyin'ga oro'en dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po mo'nigbuey'uy. Diosere a'manoeanhuahuikaya'po mo'nigbuey'uyate. Noga'tida o'buey'uyate. Huasō'nayo e'bueyada Jesús en Nokireg o'noeonhuahuika'apo.^{19,20}A'nenda Noé e'noe'oka' kusi'petone' e'kadhuahuika'te Diosa o'manigunhuahuika'po huakka'da Diosen hua'ataj en'peunhuahua'tada nigpēehue'da on'ba'takotpo on'mabuey'uyate. Nokiregomey huanokireg huakudbayo e'nika'yo Jesús Nokireg o'hua'depo huadak hua'a o'manbatia'pokonhua'uyate. Huanokiregtaj o'manbatia'pakonhua'uyate. Kusi'petone'yo Noéere ocho aratbut bata'kothue' o'nepo. Diosa o'matōenok hue'eyya' bueyhue' o'nuyate.²¹Konigti oy Diosa oro'omeytaj mo'nopotōepo mo'nopo'yarea'ne. Hue'eyā bautiza egka'te Diosa 'urunopo' mogka'ne. Bautiza egka' sō'koyoahue' e'ēada konig e'nopo'tihueke' o'e. Oro'en dakhuea' e'ka'

mo'nopo'yareaya'po Jesucristo o'noyhuaduyate.²²Kurudyō o'hua'depo Diosere o'ika'. Diosa Jesucristo huairi o'yahuea'nok aya'tada huiyoka o'mana'ika'. Aya'ada Jesucristotaj nigpēika'dik o'ne Diosen huata'moneri, nog huairiomey. Aya'da on'nigpēika' Jesucristotaj.

Konig Diosa mo'nopōeā'ne Diosen yag'kadhuahuikati'.

4¹Hueypa cruzte Jesucristo pai'da o'nopo'ē'uyatenok Dios e'paknayo oro'omeykon pai'da nopo'e'dik o'ene. Pai'da e'nopo'ēde' onte'ti dakhuea' kahue' o'ēapone.²In huadariyo e'noeonhuahuikade'te kenyo'da katepi' hua'enda bo'eretpakika'nig nopōehue'ada kenda Dios o'pak yan'nopōika'po yag'kikati'.³Konig Diostaj oknopōehue' huaē'eri o'deretpakpo ogkika'po dakhuea' ogkika'nig opudomeykon konigti bo'kika'uy a'nenda. Nogen huatoē'taj nogtaj nogtaj mo'baktohuedika'po sinea mo'bakkudā'ika'po, mo'batuktukika'po kenpa'ti e'ketka' diostaj nama'de bo'eretpakika'uyate. Kenpa'da konig bo'kika'uyate.⁴Oynayo Diosen bo'kika'nok "Kenpihuay, mena'po inomey huaknopōe'eri oro'ere mayhue' o'ne, mena'po oro'ere bokerekbohue' o'ne. Dakhue'da o'ne." Oknopōehue' huaē'eria on'huaa'po opudtaj mo'batidike'po.⁵Kenomeytaj pēehue' yane'. Nogok Diosa castiga o'magka'apo. Huanoe'eri e'bueytaeri katepi' dakhuea' ogka'uy. Nogda nogda ogka'uy. Buttida o'bahuaa'depo Diosa castiga o'magka'apo.⁶Konigepo kan'manopo'kore'po Jesucristo huadak hua'a aya'tada on'manbatia'pakuyate. A'nen aratbutkudaktakon huadak hua'a o'manbatia'pakuyate Jesús. E'bueya o'noknopōedepo nokiregyo'da Diosere durugda on'noeonhuahuika'apo.

⁷Indariyo aya' Diosa katepi' e'ka'ta' o'pakpo o'kaynig'a a'ti o'dakea'apo. A'ti kene'huaya' huame'noe o'εapo. Konigepo daka' yan'nopoεpo nogta nogta eretpakhue' ya'nika'po daka' Diostayo'da yan'tiona'pakika'. ⁸Diga'da yan'pakpo huayahuaya di' yan'maika'. Kenda Diosa o'pak. Di' e'maika'nayo nogomeytaj mo'manoeya'apo. Nogen dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'ika'apone. ⁹Durugda huanopoya'da ya'nepo esoeri huaknopoe'eritaj huayahuaya o'nen jakyo yan'batokudika'po ayipo yan'batobapika'. ¹⁰Nogpa' nogpa' ka'dik ka'ne'po Diosa bo'tihuapokika'ne. Diostaj moknopoika'po konig Diosen huadak humanig'tihuapokeri mo'matinepahui'po huayahuaya yan'batihuapoke'. ¹¹Huaknopoe'eritaj be'api' e'manmadika'nayo konig Apagba' o'ika'nig konigda kan'manmadikike'. Huaknopoe'eritaj e'tihuapoknayo Diosa bo'teypaka'nok mon'batiahuapokika'. Ken konig 'urunanada bo'kika'nok huakka'ada Jesucristotaj o'noknopoeapo on'batia'pakpo, "Urua'da o'ε Dios." "Diga'da bo'tihuapokika'." "Teynanada Huairi o'ε." Huakka'ada on'batia'pakika'apo.

Jesucristotaj moknopoεnok konig Jesucristo pai'da o'nopo'e'uy konigti pai'da mo'nopo'εapo.

¹²Ken, diga'da mogka'aponig'a me'pukehue' mo'ne. Menpa'ti Jesucristotaj hueretda huaknopoe'eri ya'neta'po diga' mogka'apone, huadi'da egomey. ¹³Pai'da mo'nopo'edepo mepu'kehue' ya'nepo yan'durugpakti'. Jesucristo cruzte pai'nanada o'nopo'e'uyate. Ken Jesucristoere pai'da e'nopo'enayo durugda mo'εapo. Jesucristo 'urunanada o'εpo teynanada o'εpo o'tiakapo. E'tiakde'te durugnanada mo'εapo. ¹⁴Jesucristoen huanigpeika'eri

mo'enok opudtaj en'tidike'nayo durugda mo'ε, Diosen 'uru Nokirega mo'nopo'toεnok durugda mo'ne. Kenomey Jesucristotaj dakhuea'da en'batia'paktada opudnayo huadakda yan'batia'pakika'. ¹⁵Yan'huadiaypo barakhue' yaneti'. Nogen en'tamae' berehue' yane'. Nogomeytaj dakhuea' kahue' yaneti'. Kenda dakhue'da o'ε. Ken konig eka'nayo pai'da nopo'edik mo'ene. ¹⁶Jesucristotaj moknopoεnok dakhuea' egka'nayo bakkira' ehue' ya'nepo, "Dakiti Dios, huadakda i'kika'." Yan'tiona'pakikati'.

¹⁷Oyda Diosa castiga o'magka'depo huakkuruda Diosen huaknopoe'eritaj kan'nopoεtpake'po sue'da castiga o'magka'depo. Oro'omeytaj castiga e'magka'nayo oknopoe'ehue' huaε'eriatat diga'da castiga o'magka'apo pai'nanada on'nopo'unhuahuika'apo. ¹⁸Huadak huakika'eri pai'da e'nopo'unhuahuika'pi' daka' oknopoika'po Diosere durugda on'neonhuahuika'apo. Dakhuea' huaka'erinayo kenpa'da pai'da on'nopo'unhuahuika'apo. ¹⁹Konigepo kenda Dios o'paknok pai'da e'nopo'unhua'nayo huadaky'o'da mogkika'po, "Daka' bo'tioka', huadak mo'nopo'toε'," Diostaj daka' monoknopoe'epo mon'tiona'pakika'. Diosa aya'da o'ka'uyate. Kenda katepi' oa' o'ka'apo daka' oknopoe'dik o'ene.

Pedroa huaknopoe'eri huairitaj aya' huaknopoe'eritakon o'maboroay'uy.

5 ¹Jesucristotaj huaknopoe'erien huairitaj o'maboroayne. Dokon huaknopoe'eri huairi ijjepo Jesucristo cruzte pai'da e'bueyte ijtiahuay'uy. Onte'ti 'urua'nanada e'tiakde'te kenere huairi ijjepoy. Kena'po huaknopoe'erien huairitaj ijmana'po, ²Diostaj huaknopoe'eri opudere egkupopakika'te daka' yan'matojika'po

yan'manmadikika'po 'uruda
 yan'maboroayika'. Diosa huamaboroay
 bo'yokuyne. Kamatojike'po
 mo'bayokuyne. Manmadikahue' ahue'ada
 manmadikahue' yane'. Huanopoya'da
 yan'eretpakpo yan'manmadika'. Kenda
 Dios o'pak. Huakka' huakupe pakhue'
 ya'nepo yan'manmadika'. ³Huiyokda
 manahue'ada huaknopoe'eritaj daka'
 yan'manmadika'. 'Urunanada Diosen
 bo'kika'nok huaknopoe'eri
 bo'tiahuayika'po konigti 'uruda kika'dik
 o'neapo. ⁴Jesucristo oro' huaknopoe'erien
 huamatoge'eri Huairi e'tiakte opud
 Jesucristoen huaknopoe'erien huairitaj
 'urunanada mo'nigkadhuahuika'apone.
 Batikhue'da mo'nigkadhuahuika'apone.

⁵Jesucristoen huaknopoe'eri huairitaj
 yan'nigpeika'. Nogomey huadakda o'nepo
 donayo sue'da huadak ijje, huayahuaya
 yan'matinopoe'po huayahuaya
 yan'batihuapokika'. Konigepo,

'Uruda ijje huanopoe'eritaj Dios
 pakhue' ee'tada. Sue'da huadak
 ijje huanopoe'eritaj Diosa
 o'matinepahui'ika'. Apagba'a oa'.

⁶Pai'da e'nopo'enayo Diostaj huadiyahue'
 yane'. Diosnayo teynanada o'ika'. Daka'
 yan'nigpeika'. Nogok 'uruda
 mo'nigka'apone. 'Urunanada mo'eapo.
⁷Katetapi' me'pukehue' ya'nepo Diosa
 mo'tinpahui'po bo'tihuapokapone
 yanoknopoe'.

⁸Daka' yanoknopoiika'. Toto' oro'en
 taka' da ea'ta' bo'tipakika'ne. Engaña
 egka'ta' bo'eretpakika'ne. Konig huiyokda
 apetpet o'ika'. A'barakya'po o'huae'ika'a.
 Konigti toto'a arabut huaknopoe'eritaj
 o'ka'po huaknopoe'eritaj e'batika'ta'
 bo'tipakika'ne. Konigepo Apagba' daka'
 yag'kikati'. Daka' yanonmaboika'po

'uruda yanoknopoiika'. ⁹Toto'taj
 nigpeehue' yanika'. Jesucristotayo'da
 yan'nigpeika'po daka' yanoknopoiika'.
 Jesucristotaj moknopoenok pai'da
 mo'nopo'eapopi'. Do'tayo'da dakhuea'
 megka'ne. Doyo'da pai'da ijnopo'ey,
 nopoe'ehue' yane'. Konigti nogbaya'
 nogbaya' huaknopoe'eritaj konigti digg'da
 on'magka'. Huaknopoe'eri pai'da
 on'nopo'ika' yan'nopoe'. ¹⁰Oro'taj di'da
 mo'ene Diosa. O'matinepahui'nok
 ijhue'mon pai'da o'nopo'eonhua'depo
 oro'taj mo'nopo'teypakapone. Daka'
 eknopoe' bo'tihuapokapone. Jesucristotaj
 oknopoenok kurudyo bo'tohua'apone.
 Jesucristoere mo'noeonhuahuika'apone.
¹¹Diosyo'da teynanada o'epo aya'tada
 o'mana'onhuahuika'. Aya'ada Diostaj
 nigpeika'dik o'ne.

**O'dikta'mona'po dakuapa
 o'manigmadoya'uy.**

¹²Silvano daka' huaknopoe'eri
 huama'buy o'e ijnopo'ey. Ke'na
 be'tihuapokpo in beroba'te
 mo'nigmadoya'ne. Opudomeytaj sue'da
 o'nigmadoya'ne. Diosen hua'a nogiti
 eknopoe' on'maboroayne. Kenpa'ti Dios
 digg' di' mo'maika'po mo'matinepahui'ne.
 Mo'matinepahui'po durugnanada
 mogka'ne. Buttida ijjay. Daka'
 mo'noknopoe'po batikhue' yaneti'.

¹³Babilonia huakka' jakya'
 huaknopoe'eri Diosa o'baktie'ea'uyate.
 Opudere o'baktie'ea'uyate. Opudomeytaj
 di' o'nepo on'dikta'mona'ne. Marcos
 do'huedsi'ponig o'epo mo'dikta'mona'ne.
¹⁴Di'da yan'maepo huayahuaya
 yan'mabajbaj.

Daka' moknopoiike'po me'pukehue'da
 daka' mo'manopo'noeynoeyike', ken.

II PEDRO

Pedroa onte'ti o'manigmadoya'uyate.

**Huaknopoe'eritaj Pedroa
o'manigmadoya'uyate.**

1 ¹Do Simón Pedro ijjepe on'nigmadoya'ne, huadi'da huaknopoe'eri huama'buy. Jesucristoen huanigpeika'eri ijje. Jesucristoen kamanbatia'pakike'po Diosa me'ta'mona'uyne. Opud konigti oro' Diostaj kenpa'ti Jesucristotaj moknopoe'ne. Dios kenpa'da huadakda o'epo Jesucristotaj oknopoenok oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'po mo'nopo'yarea'ne. Huadakda mo'ene mona'ne. ²Diostaj Jesús Huairitaere nogiti nogiti moknopoenok Diosa nogiti mo'tinepahui'po 'urunopo'da mo'manopo'tojke' kenpa'ti daka' mo'manoeye'. Kenda on'nigtona'pakika'ne.

**Jesucristotaj huaknopoe'eri nogiti nogiti
'urua'nanada nopojka'dik mo'e.**

³Teynanada o'e Dios. Teyda o'epo 'urua'nanada e'ka'taj bo'tihuapokika'ne. Kenpa'ti daka' kan'nigpeike'po bo'tihuapokika'ne. Diostaj oknopoenok nogiti nogiti 'urunanada Diosen kika'dik o'ene. Kenpa'ti Dios 'urunanada o'epo huadannada o'kika'po oro'taj mo'baktie'ea'uyne konig ke'nensi'po huage' mo'baktie'ea'uyne. ⁴Dios o'pakpo kenpa'ti teynanada o'epo, "Katetapi'

bo'eretpakika'uy kan'batike'po on'tihuapokapone. Dakhuea' bo'kika'uy kan'batike'po on'tihuapokapone. Kenpa'ti konig Diosen 'urunopo' kan'nopo'tojke'po on'tihuapokapone." Diosa o'pakpo mona'uyne. ⁵Konigepo Diostaj mo'noknopoe'po huakka' mo'deretpakpo 'urua'nanada mogkika'. Kenpa'ti Diosen nogiti nogiti mon'nopojka'. ⁶Kenpa'ti katetapi' e'eretpakpi' keje' a'dik mo'nepo nogiti nogiti huadaky'o'da ijka'apoy mon'nopoe'po huadak mogkika'. Dakhuea' kahue' mo'ne. Kenpa'ti pai'da e'nopo'enayo diayhue'ada Diostaj daka' mo'noknopounhuahua'po batikhue' mo'ne. Kenpa'ti Diosda e'epa'tij huakka' mon'pakpo kenpa'da Diosenyo'da mon'pakpo mogkika'. ⁷Diosenyo'da yag'kika'po konig huama'buytaj di' ee'pa' aya'tada di' mon'mae. Oknopoe'hue' huage'eritakon di' mon'mae.

⁸Kenda konig nogiti nogiti e'kika'nayo nama'da kakahue' o'epapone kenpa'ti nogiti nogiti 'uruda Jesucristo Huairitaj oknopoe'apone. ⁹Ken konig kakahue' ee'nayo konig ikpobig konig ikpohuiok o'ene. Diosa oro'en dakhuea' e'ka' bokkahuea'uyne ida okkahuedene. ¹⁰Diosa konig huasi'po a'matqeya'po mo'baktie'ea'uynek nogiti nogiti Diosen mogkika'po nogiti nogiti mo'noknopojka'po mo'noknopoe'po batikhue' mo'epapo. ¹¹Diosen 'urunanada

o'kika'nok Jesucristo Huairi o'pakpo durugteda kurudyō bo'tohua'apone. Jesucristo huamanopo'yarea'eria mo'noeahuahuika'apone. Diosensi'po o'noeahuahuika'apo.

¹²Kenda o'nona'dene mo'nopōēdet kenpa'ti buttida hua'a daka' moknopōika'det okkahuehue' ka'ne'po onte'ti on'manopōē'ika'ne. ^{13,14}A'ti ijbueyapoy Jesucristo Huairia menopōē'dene. Do bueyhued ijjepona'ti on'manopōē'ne. 'Urunopo'da daka' yan'ngipeika'. Diostaj 'urunanada yanigpeika'. Ona'ti on'manopōē'ne. ¹⁵In on'nigmadoya'nig do e'bueyde'te yan'nopounhuahuika'apet.

Cristotaj Pedro nogomeyere on'tiahuay'uyate. 'Urua'nanada senogda o'uyate.

¹⁶Jesucristo huaboro' huairi o'ēpo teynanada o'ē. 'Urunanada o'ēpo o'tiakapo. 'Urunanada kenpa'ti senogda o'tiahuay'uy. Da onahue' o'nene. Ijtiahuay'uypo buttida o'nona'ne. ^{17,18}Ken Jesúsere ote'te o'ēpo, nog huanigpeika'eri doere o'ēpo, konig Dios o'ika' eyanada keregnada senognanada o'ēā'nok Apag Diosa o'eypaka'uy. Kenpa'ti "In do'hued Huasi'po huadi'da me'tāene. Kentaj ijtodurugpaki." Kurudyā' hua'ayo'da o'pēē'uy. Jeyya'da Diosya' o'pēē'uy.

¹⁹A'nennada Diosen huamanbatia'pakeria Cristotaj on'timadoya'uyate. Apagba'te daka' on'timadoya'uyate. Apagba' mon'tōēpo buttida o'ē mon'nopōēpo nigpeēdik mo'ne. Huakjey o'bakpakpo jeyda o'enok 'uruda tiahuaydik o'ēne. Konigti Apagba' o'tiahuaypo Jesucristotaj moknopōē'ne. Kenpa'ti Jesucristo e'tiakte mo'no'po'tōēpo 'urunanada moknopōēapo. Konig jeyda siokpo huanopo'taj e'ta'te huadagnada moknopōēapo. ^{20,21}Diosen huamanbatia'pakeria Apagba'

on'manigmadoya'uyate. Cristotaj buttida on'timadoya'uyate. Huā'enda on'nopōēpo madoyahue'ada Diosen Nokirega o'manopo'tōēpo o'manopōēanok Diosen hua'a on'batia'pakpo kenpa'ti on'manigmadoya'uyate. Kenda daka' yan'nopōēti', ijjay.

Nama'da huamanmadika'eritaj konig o'ne e'tia'pak.
(Judas 4-13)

2¹A'nennada Israel aratbuttaj Diosen hueretda huamanbatia'pakeria 'uruda on'mana'ika'uyate. Buttida on'manmadikika'uyate. Kenpa'ti nama'da huamanbatia'pakeria nama'da on'manmadika'uyate. Oy konigti opudomeyere nama'da huamanmadika'eri o'neapo. "Diostaj buttida o'manmadikay," on'batia'pakpo da on'manmadika'apo. Kenomeytaj Cristo huēypa cruzte o'manigbuey'uy'ni'ga "Jesucristotaj oknopōēhue'dik mo'ē." Nama'da on'batia'pakaponok Diosa ida castiga o'magka'apo. ²O'deretpakpo dakhuea'da o'gkika'apo. Nama'da on'manmadika'po nama'da o'gkika'apo. Huakka' huaknopōē'eria on'pēēdepo konigti dakhuea'da o'gkika'apo. Jesucristoen buttida hua'ataj on'tierikapo. ³Opuden huakupe on'pakpo nama'da mo'manmadika'apone. "Huakupe beyok," mona'apo. A'nenda "Dakhuea' huaka'eritaj kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj castiga digā' ijmagka'apoy." Diosa oa'uyate. A'ti castiga o'magka'apo.

⁴A'nennada sue'da Diosen huata'moneri kurudyō Diosere o'nepo Diostaj nigpeēhue'da o'nepo dakhuea'da o'gka'uyate. Diosa matinepahuihue'da castiga o'magka'po sikkiregyo pai'da kan'no'po'unhuahuike'po o'maen'uyate. Diosen castiga digā' egka'te sikkiregyo on'maunhuahua'. ⁵Kenpa'ti a'nennada

e'pogtone' tiakhued Noéere huakka'nanada aratbut o'nuyate. Aratbut dakhuea'nanada ogkika'uyate. "Yan'nopo'korea', yan'nopo'korea', Diostaj yan'nigpeika', onte'ti huadak yag'kika'." Noéa o'mananhuahuika'uinig'a peehue' o'nika'uyatenok Diosa matinepahuihue' o'epo e'pogtone' o'ta'mona'uyate. Aya'da on'bata'kot'uyate. Noétaj sietetakon kusi'petone'yo Diosa o'batiokanok ta'kothue' o'nuyate. ⁶Kenpa'ti a'nnanada Sodoma huakka' jak huag'eri kenpa'ti Gomorra huakka' jakyo huag'eri o'nepo dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue' o'nenok Diosa castiga o'magka'po aya'tada jakbeta' o'bakpaka'uyate. Aya'da on'mabuey'uyate. Parokupoyo'da o'uyate. Diosa aya' dakhuea' huaka'eritaj diga' castiga o'magka'apo a'manopogeya'po Sodoma Gomorraeretaj o'bakpaka'uyate. ^{7,8}Lotnayo huadaka'da o'uyate. Sodomayo o'ika'uyate. Jaktaj Diosa bakpakahued aratbut dakhuea'da ogkika'uyate. Aratbut dakhuea'nanada ogkika'nok Lot kenda o'batiahuayika'po suhue'da o'makepo kenpa'ti pai'da o'maknopo'unhuahua'uyate. Ken Sodoma jaktaj Diosa bakpakahued ee'te Lottaj o'toepo o'torokuyate. ⁹Ken oro'takon Diosa dakhuea' e'ka' nopo'tiokika'dik mo'ene. Diosenyo'da e'kika'ta' e'paknayo toto' engaña e'nika'tada Diosa bo'tiokika'apone. Dakhuea' huaka'eritanayo pai'da on'nopo'unhuahua'po Diosa o'matounhuahuika'po nogok kene'huaya' huame'noete "Dakhuea' boka'uy." Diosa o'mana'apo. Castiga o'magka'apo. ¹⁰Kenomey nama'da huamanmadika'eri huag'enda o'deretpakpo Diostaj me'pukhue' o'nepo Jesús Huairitaj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo Diosen 'urunanada huairitaj dakhuea' on'bahuaa'po. Me'pukhue'da kenpa'ti

huiyoka on'bahuaa'po. Diosa castiga o'magka'apo. ¹¹Diosen huata'monerinayo teynanada ee'pi' ighua'da manahue'dik o'nepo Diosen 'urunanada huairi "dakhuea' ogka'," huaahue' o'ne Diostaj.

¹²Inomey nama'da huamanmadika'eri nopoghue'ada dakhuea' on'da'ika'. Diosa castiga o'magka'apo. On'mabueyapo. Konig 'uhuanig o'nepo. 'Uhuayanayo nopoghue'ada o'pakpo o'ka'. Huape' on'batiaraka'ika'. ¹³Nama'da huamanmadika'eri dakhuea' ogkika'nok pai'nanada on'nopo'eapo. Kenpa'da e'durugpakta' on'deretpakika'. "Hueretda huaknopog'eri o'ey." Nama'da on'batia'pakpo opudere ogkupopakpo on'batadi'kea'po durugteda on'batobape'po. Engaña ijmagkay on'nopogepo durugda o'ne. Nama'da huamanmadika'eritaj bakbira'dik mo'ene.

¹⁴Nama'da huamanmadika'eri ettone' on'tiahuaypo diga' o'deretpakika'po dakhuea' ogka'po sue'da huaknopog'eritaj, "Durugteda dakhuea' mogka'." Nama'da on'manika'po kenpa'ti huakka'da katepi' e'tamaeta' o'deretpakika'. "Dakhue'da o'ne," Diosa oa'de. ¹⁵Kenpa'ti inomey huamanmadika'eri buttida hua'ataj on'batikdepo konig Diosya' ekyoyahue' nama'da ogkika'po. Konig Balaam o'ka'uyate inomey ogkika'. A'nnanada Balaam Diosen huamanbatia'pakeri o'epo Beorensi'po o'uyate. Huakka' huakupeta' o'eretpakpo Diostaj nigpeehue'da o'epo dakhuea'da o'ka'uyate. ¹⁶Diostaj nigpeehue'ada e'hua'te Balaamen burra 'uhua'a aratbuten hua'a ona'po "Huakupeta' i'pakpo Diostaj nigpeehue'ada dakhuea' i'ka'ne. Kenda kahue' yag'." Burra 'uhua'a ona'nok o'kore'uyate.

¹⁷Konig hue'ey okposagyo ehue' ee'yo nama'da huamanmadika'eri konig o'ne. Hue'ey okposagyo ehue' ee'yo bohua'nig'a

ehue' o'ē. Nama'da huamanmadika'eriyo bohua'nig'a daka' manmadikahue' o'ne. Kenpa'ti konig e'sihui' huihued bapoka o'tohua' konigti kenomey o'ne. E'hui'ta' bo'paknig'a huihue' o'ē. ¹Uruda e'manmadika' e'peeta' bo'paknig'a peehue' mo'e. Nama'da on'manmadika'nok Diosa castiga o'magka'apo. Sikkiregyonanada on'noeonhuahuika'apo. ¹⁸"Dakhuea' e'ka'tada. Katepi' o'pakpo e'kika'tada. Diosa castiga ogkahue' mo'ika'ne." Da on'mana'po, "Yan'tiak, oro'ere dakhuea' mogka'." Nama'da on'mana'po huabokerek huaboa'da e'noknopode'te huaboa'da Diosta e'nigpeede' kenomeytaj nama'da on'mana'po. ¹⁹"Katepi' bo'pakpo kika'dik mo'ene." Huaboa'da huaknopoe'eritaj nama'da e'mana'tada nama'da huamanmadika'eria huadak kikahue'dik o'nepo dakhuea' ogkika'. Konig toto'en huanaba' o'nepo dakhuea' ogkika'po batikhue'dik o'ne. ²⁰Sue'da aratbut dakhuea' ogka'depo huaboa'da Jesucristo Huairitaj o'noknopoe'depo, Jesucristo huamanopo'yarea'eritaj on'nopo'korea'depo onte'ti Diosenyo'da ogkika'depo nogok ona'ti dakhuea' egkika'nayo kenomeytaj ke'poda e'dik o'neapo. ²¹Oknopoe'hue' huage'eria sue'da dakhue'mon e'eda Diosen huadak hua'a on'peede'po o'noknopode'depo nogok eknopodeada e'batiknayo onte'ti dakhuea' eka'nayo dakhue'nanada o'ne. ²²Eknopode'te onte'ti dakhuea' egkika'nayo konig kuhua o'ne kenpa'ti konig huakyari' o'ne. "Kuhua hua'enda e'okpi' onte'ti on'minika'. Huakyari' huaboa'da e'oo'deada onte'ti samibiyo o'huedika'." Kenda aratbut buttida oa'ika'.

Jesucristo Huairi onte'ti o'tiakapo.

3 ¹A'nenda on'nigmadoya'uyne. Onte'ti on'nigmadoya'ne, huadi'. Onte'ti e'manopoea'ta' on'tipakne. Onte'ti

e'maboroay'ta' ijpaki. ²Diosen huamanbatia'pakeri on'mana'uyate. Kenda Diosa o'ka'apo kenpa'ti konig o'eapo on'manbatia'pakuyate. Onte'ti onte'ti on'nopoeanhua'apone. Kenpa'ti Jesucristo oro'en huairi kenpa'ti oro'en dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'erien e'mana' Cristoen huata'mona'eria mona'uyne. Onte'ti onte'ti on'nopoeanhua'apone.

³In ijbatia'pakaponig yan'nopoe'. Nogok Jesucristo tiakhued kene'huaya' huame'noete huakka' oknopoe'hue' huage'eri o'neapo. Katepi' dakhue'da hua'enda on'pakpo ogkika'apo. Diostaj on'tierikapo. ⁴"Onte'ti ijtiaikapoy." Jesúsa oa'uyatenig'a, menpa' nama'da oa'uyate. Ehue' tiakhue' o'eapo. A'nenda huadari e'ka'te oro'en adhuea'pane' on'mabuey'uyate oy kenpa'ti huadari konigti o'ē. Oknopoe'hue' huage'eria on'batia'pakaponig'a. ⁵A'nennada Diosa oa'uynok huaboa'da kurud siokpoere niokpokon puug nog o'uyate. Kenpa'ti hue'ey o'uyate. Diosa onte'ti oa'uynok hue'eyya' huadari ote'ere o'oroka'uyate. Huadariere e'pog huahueere o'uyate. Kenda oknopoe'hue' huage'eria eknopoe'ta' pakhue' o'ne. ⁶Kenpa'ti a'nenda Noé e'noete aratbut dakhuea'da ogkika'uynok Diosa castiga a'magkaya'po e'pogtone' o'matita'mona'po aya'da on'mabuey'uyate. ⁷"Kurud huadariere aya'da bo'tiahuayika'nig aya'da mahuidik o'eapo." Diosa kenpa'ti oa'po oy ta'aka huamamey o'nigika'ne. Nogok "Dakhuea' boka'nok castiga ogka'dik o'nene." Diosa o'mana'depo castiga o'magka'apo kenpa'ti kurud huadariere o'mahuigapo.

⁸Kenpa'ti mil huabayok ijhue'nananada o'pokonhuahua' oro'nayo o'nopoe'y. Diosnayo konig oro' nopoe'hue' o'ē. Mil huabayok ijhue'nanada o'unhuahua' nopoe'hue' o'epo idada o'pok o'nopoe'

Diosnayo. Mil huabayok ee'pi' nogme'noetida Diosanayo o'tonopojika', huadi'da egomey. ⁹Kenpa'ti "Ijtiakapoy." Jesús Huairia mona'uyne. Tiakhued o'epo ijhue'nada o'epo o'tiak sue'da huakka'a nama'da on'nopoēnig'a aratbuttaj o'matinepahui'po castiga e'magka'ta' pakhue' o'epo dakhuea' huaka'eritaj e'manopo'korea'ta' o'manigunhuahua'po castiga e'magka'ta' pakhue' o'epo aya'tada e'manopo'korea'ta' o'pak.

¹⁰Dapita' Jesús Huairi o'tiakapo. Kentaj ekpoē' nige'hue' ee'te o'tiakapo. Kenoka' aratbut nopogehue' ee'te huabereeri on'tiak. Konigti Jesús o'tiakapo. E'tiakte kurud 'utta'nanada oa'nig ehue'da o'eapo. Aya'da o'mamey'apo. Huadaritaj kenpa'ti aya'da katapi' o'ika'nig o'mahuigapo. Ehue'nanada o'eapo.

¹¹Ken aya'da o'tiahuayika'nig o'mameydepo ehue'da o'eapo. Kenda mon'nopoēpo mon'nopo'korea'. Onte'ti dakhuea' kahue' mo'ne. Diosenyo'da mogkika'. 'Urua'nanada mogkika'. Diostayo'da mon'nigpejika'. ¹²Dios tiakdik o'enok mon'nigunhuahua'ika'. Kenpa'ti Dios Huairi e'tiakte daka' mo'nonmabodhuahua'. Ida katiake'po daka' Diosen mogkika'. E'tiakte kurudy o'epo o'tiahuayika'nig o'mahuigapo. Ehue'da o'eapo. ¹³Huabo kurud huabo huadariere o'eapo. Diosa oa'uyatenok huabo kurud huabodaritakon o'nigunhuahua'ne oro'omey. Huabokurudy o'epo huabodariya' aya'da huadakda o'eapo. Aya'da huadak ogkika'apo.

¹⁴Jesucristo o'tiakaponok huabo kurud huabodari o'eaponok Jesucristo e'tiakte huadak mogkika' kenpa'ti huayahuaya

mo'manoeynoey'ika'. Kahuahuaye'po kenpa'ti opudomeytaj kamadurugpake'po bo'eretpakpo diga'da Diosen yag'kika'. 'Urunanada yag'kika', huadi'da huama'buy. ¹⁵Oro'omeytaj a'manopo'koreaya'po kenpa'ti Jesucristotaj kanoknopoe'po kenpa'ti nogomeytaj a'manopo'yareaya'po Jesús Huairia o'matinepahui'po mo'nigunhuahua'ne yan'nope'. Konigti huadi'da huama'buy Pabla o'mon'igmadoya'uyate. Diosa Pablotaj o'nopea'nok Pabla mo'nigmadoya'uyate. ¹⁶Jesucristo o'tiakdeapo kenpa'ti Diosen 'uruana'nanada yag'kika' Pabla o'manigmadoya'ika'. Pabla hua'a nogdik nogdik e'manigmadoya' dakhua' be'api' nopoenkahue'dik o'ne. Nopogehue' huag'eri kenpa'ti e'nope'ta' pakhue' huag'eri nama'da nogpa'da Pabla e'manigmadoya' on'manbatia'pakika'. Kenpa'ti Apagba'taj nama'da nogpa'da on'batia'paknok Diosa o'maenapo.

¹⁷Inomey Diostaj nigpeehue' huag'eri inomey nama'da huag'eri inomey Diostaj nopoenkahue'da huag'eri konig o'ne, on'nokota'ne, huadi'da egomey. Nama'da manmadikahue' e'ne'ted opudomeytaj on'nopea'ne. Kenpa'ti moknopoe'po okbatikhue' ya'ne on'nokota'ne. ¹⁸Jesucristo Huairi oro'en dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eritaj nogiti nogiti yanoknopoe'. Kenpa'ti konig Jesús di' mo'epo mo'nigbuey'uyate konigti nogiti nogiti di' yan'mae'ikati'. Jesucristo Huairi kenpa'da huadaknanada o'ika' mon'batia'pakika'. 'Urunanada o'e mon'batia'pakika'. Ken.

I JUAN

Juana huakkuruda o'nigmadoya'uyate.

Cristo Diosen Huasi'po oro'taj onte'ti o'manoeanhuahuika'apo.

1 ¹Opudomeytaj o'nigmadoya'ne. A'nennada Cristo o'noika'uyate. Huadari kurudere kahued ee'te o'uyate. Ke'na e'manmadika'te o'pee'uy. Kentaj o'tiahuay'uy. Kentaj huaso'teda huaba'a oroa o'tibata'te'e'uy. Ke'na oro'taj onte'ti mo'noeanhuahuika'apone. ²Cristo Diosen huamanoeanhuahuika'eri o'si'pog'uyate. E'kerekte'te oroa o'tiahuay'uy. Ke'na Diosen Huasi'po o'e buttida o'nona'ne. O'noeonhuahuika'po Apag Diosere o'ika'uyate. Diosa Cristotaj bo'tiahuay'ea'uyne. ³Oro' Diostaj Jesucristotaere oknopojika'nig orore konigti Diostaj moknopojike'po kenpa'ti orore konigti Diosen Huasi'po Jesustaj moknopojike'po kenda o'tiahuayika'uyinig kenda o'pejika'uyinig o'nonbatia'pakne. ⁴Kenpa' Jesustaj on'timadoya'ne doere huakka' mon'durugpakika'.

Dios jeynada o'ika'.

⁵Dios jeynada o'epo huadakda o'e. Diosa sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. Kenda Diosen Huasi'po Jesucristoa monmadika'uyne o'peepo, opudomeytaj o'nonbatia'pakne. ⁶Oro'omey dakhuea'da e'kika'nayo "Diostaj oknopopepo Jesusen huadi' o'ey," ea'nayo, da oa'po, dakhuea' o'kay. ⁷Konig Dios huakjeyonig o'epo

huadakda o'kika'nig oro' kenpa'ti Diosen huadakda e'kika'nayo nogere nogere durugnada Diostaj oro' oknopojika'po o'ene. Kenpa'ti Cristo Diosen Huasi'po mo'nigbuey'uyatenok aya'da dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihuekea'ne oroen dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihuekea'ne.

⁸"Do dakhuea' kahue' ijje'y," oro' ea'nayo huata'da nama'da o'huaa'po oay. Cristotaj oknopogehue' o'ey. ⁹"Dakhuea' ijkamey. Bekkahuea', Apag Dios." Oro' e'tiona'pakika'nayo Dios huadakda o'epo buttida huaa'eri o'epo mo'nopo'tihueke'apone oroen dakhuea' e'ka' bokkahuea'apone. ¹⁰"Do dakhuea' kahue' ijje'mey." Oroapi' ea'nayo Dios da huaa'eri o'e o'huaa'po Diosen hua'a hueretda okijehued o'ene.

Cristo oro'en huamanopo'tihueke'eri mo'taene.

2 ¹Dakhuea' kikahue' ka'nike'po opudomeytaj on'nigmadoya'ne, sion. Dakhuea' eka'nayo Jesucristo huadakda o'epo Diostaj nigtiona'pakdik mo'epo dakhuea' e'ka' yanopo'tihuekea' mo'nigtiona'pakapone. ²Oro'en dakhuea' e'ka'taj Jesucristoa mo'nigbuey'uypo mo'nopo'tihuekea'ne. Cristo oro'en dakhuea' e'ka'taj kenpa'ti aya'enda dakhuea' e'ka'taj mo'nopo'tihuekea'ne.

³Diosen hua'a oro' e'nigpejika'nayo Diostaj oknopopepo Diosensi'po o'ey daka'

o'nopeene. ⁴“Diostaj yoknopeey.” Be'api' ea'nayo Cristoen hua'a nigpeehue' e'eadada huaa'eri o'epo Diosen hua'a nopoehue' o'e. ⁵Be'api' Cristoen hua'a o'nigpeika'po, o'kika'po, Diostaj nogiti nogiti di' o'ene. Kenpa'ti Diosensi'po o'ey o'nopeene. ⁶“Diosensi'po ijje.” Oro'omeya ea'nayo konig Jesucristo o'kika'uyinig konigti mog'kika'.

Di' yan'maika' Juana huaboa'da o'mana'.

⁷A'nenda di' yan'maika' Cristo a'mana'uyatenok mo'pee'uy. Konig a'nenda o'mana'uyate konigti o'nona'po o'nigmadoya'ne, egomey, pogomey. ⁸Huayahuaya di' yan'maika' onte'ti o'nona'ne. Cristo aratbuttaj di' o'maika'uyate kenpa'ti oro'omey huayahuaya di' mon'maika'. A'nenda konig sikkiregya' nopoehue' mo'epo dakhuea' bokika'uyatenig'a oynayo konig huakjeyyo huaboa'da Cristotaj moknopepo huadakda bokika'.

⁹“Huakjeyyo ijjejo Cristotaj yoknopepo huadakda ijikikay,” be'api' ea'pi' nog huaknope'eritaj o'diaypo nama'da oa'nig'a Cristotaj oknopehue' o'epo sikkiregyo o'e. ¹⁰Be'api' nog huaknope'eritaj huadi'da o'epo huadak o'kika'. Nama'da kikhue' o'epo. Diostaj huadakda o'kika'apo. ¹¹Be'api' huaknope'eritaj o'huadiaypo dakhue'da o'epo konig sikkiregya' dakhuea'da o'kika'. Nama'da o'kika'po konig ekpobigonig o'epo Diosen hua'a nopogkahue' o'e.

¹²Opu'd Cristoen huaknope'eri dakhuea' e'ka'taj Jesucristoa mo'nigbuey'uypo mo'manopo'tihuekea'deme'nok opudtaj on'nigmadoya'ne. ¹³Cristo a'nennada o'noika'uyate. Aya'da o'tiahuayika'nig o'ka'uyate. Opudomey tone'bokerek Jesucristoen huaknope'eritaj on'nigmadoya'ne. Toto'taj nigpeehue'

mo'ika'po dakhuea' kikhue' mo'ika'nok opudomey huabokerek ettone'eretaj on'nigmadoya'ne. Apag Diostaj moknope'eri opudtaj on'nigmadoya'ne, sion. ¹⁴Cristo huakkurieri huanoeonhuahuika'eritaj opud huaknope'eritone' moknopeene, do'hued huajonigtaj on'nigmadoya'ne, pag. Opudomey huabo huaknope'eri Diosen hua'a huanopoya' moknope'eri po teyda mo'epo toto'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Opudomeytaj on'nigmadoya'ne.

¹⁵Konig aratbut oknopeehue' huae'eri dakhue'da o'nika'nig konigti ehue' yanika'. Konigti pakhue' yanika'. Konig nama'da ogkika'nig kahue' yanika'. Konig nama'da on'nope'eri pakhue' yanika'. Konig nogomey katetapi' on'eretpakika'nig eretpakhue' yanika'. E'eretpakika'nayo Apag Diostaj pakhue'dik mo'ene. ¹⁶Kenda aratbut oknopeehue' huae'eri on'nopepo ogkika'nigtaj Dios kenpa' pakhue' o'e. Huakka' dakhuea' e'ka'ta' o'deretpakika'. Katetapi' huakpoa o'tiahuaypo o'deretpakika'. Huata'da di'nada o'nika'. Ayada dakhuea'da on'nopepo ogkika'. ¹⁷Aya'da katetapi' nama'da ogkika'po, aya'da nama'da on'nopepo ken konig ehue' o'epo. Aya'ada dakhuea' e'kata' o'deretpakika'nig ehue' o'neapo. Diostaj huanigpe'eri onte'ti Diosere on'noehuanahuika'apo. Okbatikhue' on'noehuanahuika'apo.

Jesús en huereta huaknope'eri buttida hua'a on'nope'eri. Jesús ehue' o'e Diosen Cristo. Da huaa'eria kenda nama'da on'manmadikika'.

¹⁸Kene'huaya' huame'noe o'edeapo. A'ti Cristo o'tiakapo. Cristoen taka' huairi o'tiakapo mo'tipeeme'ne. Ken Cristoen taka' huakka'da on'tiakdeme'. Kena'po kene'huaya' huame'noe o'epo a'ti Cristo o'tiakapo o'nopeene. ¹⁹Cristoen taka'

huamanmadika'eri a'nenda oro'omeyere e'nika'ada konig oro' Cristotaj oknopōepo kenomey oknopōehue' o'nika'po on'bakhuame'. A'nenda kenomey konig oro' eknopōika'nayo oro'ere o'nika'po bakhuahue' mo'eaymet. Kenomey on'bakhuame' kena'po konig Cristotaj o'nigpēē'nig oro', kenomey nigpēehue' o'ne, o'nopōene, sion.

²⁰Opudomeytanayo Cristoa Diosen Nokīreg bo'yokuynok Diosen buttida hua'a mo'nopōene. ²¹Kena'po buttida hua'a nopōehue' mo'enok onahue'dik ijjej. Buttida hua'a opud mo'nopōenok on'nigmadoya'ne. Be'api' da ea'nayo buttida hua'a ehue' o'ē.

²²Konig da huaa'eri o'ne o'nona'apone. Jesús Diosen Huasi'po ehue' o'ē ea'nayo da huaa'eri o'ne. Cristoen taka' o'ne. Apag Diostaj oknopōehue' o'ne. Diosen Huasi'potaj oknopōehue' o'ne. ²³Jesús Diosen Huasi'po ehue' o'ē. Aya'ada kenda ea'nayo Apag Diostaj oknopōehue' o'ne. Jesús Diosen Huasi'po o'ē. Aya'ada ea'nayo Diostaj o'noknopōe.

²⁴Kenda a'nenda huakkuruda Jesucristoen huadak hua'a mo'peonhua'uynigtaj daka' ya'noknopounhuahuika'. Kenda huakkuruda mo'peonhua'uyate eknopounhuahuika'nayo Diosen Huasi'potaj mo'nopo'teonhuahuika'po kenpa'ti Apag Diostaj moknopoeonhuahuika'. ²⁵Kenpa'ti Cristoa mo'noeanhuahuika'apone Cristoa mona'uynne.

²⁶Opudomeytaj da huamanmadika'eritaj on'nigmadoya'dene. ²⁷Jesúsa Diosen Nokīrega bo'yoke'uynok mo'nopo'tōepo buttida hua'a okīē'dik mo'ika'ne. Diosen Nokīrega aya'da mo'nopōēa'ika'ne. Buttida hua'ayo'da mo'nopōēa'po da nopōēahue' mo'ene. Konig mo'nopōēa'ika'nigtaj Cristotaj daka' ya'noknopōika'.

²⁸Oy Cristotaj daka' yanoknopōika'po Cristo e'tiakte daka' moknopōepo me'pukhue' mo'eapet kenpa'ti birahue' mo'eapet, sion. ²⁹Cristo huadakda o'ika'po Diosen hua'a o'nigpēika'po sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. Kenda opud mo'nopōene. Kenpa'ti aya'ada huadakda o'gkika'po Diosen hua'ataj on'nigpēika'po Diosensi'po o'nede mo'nopōene.

Diosensi'po o'ene.

3 ¹Apag Diosa oro'omeytaj huakka'da di' mo'ene. Huakka' di' mo'epo, "do'huedsi'po mo'ene," mona'ne. Huakka'ada Diostaj oknopōehue' o'nepo oro' Diosensi'po o'ēnig sigpi' okīehue' mo'ene. ²Oyedda Diosensi'po o'ēne. Monig o'eapet nopōehued o'ene. Jesucristo e'tiakde'te oro'a o'tiahuaydepo konigti o'eapone, huadi'da egomey. ³Cristonigti on'ēdik ijjeapoy, aya'ada kenda on'nopōepo konig Cristo Diosen hua'a o'kika'uynig, huadaky'o' o'kika'uynig dakhuea' kahue' o'ika'uynig konigti kagkike'.

⁴Aya'ada dakhuea' o'gkika'po Diostaj nigpēehue'da o'ne. Dakhuea' e'kika' konigti Diostaj nigpēehue' eē' o'ē.

⁵Aratbuten dakhuea' e'ka' a'bakkahueaya'po Jesucristo aratbutte o'tiakuyate, mo'nopōede. Diostaj o'nigpēika'uyate. Jesús sigpi' dakhuea' kahue' o'uyate mo'nopōet. ⁶Aya'ada Jesucristotaj o'noknopōepo on'nigpēika'po Diostaj dakhuea' kahue' o'nika'. Aya'da Diostaj nigpēehue' huāē'erinayo Cristotaj okīehue' o'nepo kenpa'ti Cristotaj nopōehue'da o'ne.

⁷Nama'da da huamanmadika'eritaj pēehue' yanika', do'hued sionomey. Konig Cristo Diostehua'pa' huadak o'ēnig konigti aya'ada Diostaj on'nigpēika'po Cristonigda huadakda o'ne. ⁸A'nennada huakkurutedda toto' nama'da huamana'eri o'epo huaboa'dakon Diostaj

nigpeehue' o'eonhuahuika'nok aya'da Diostaj nigpeehue' huage'eria toto' huairien huanaba' o'ne. Toto'a dakhuea' o'bakika'nigtaj da o'manika'nigtaj a'batikaya'po Diosen Huasi'po o'tiakuyate.

⁹Aya'da Diosensi'po Diosa o'nopo'toika'nok Diostaj dakhuea' kahue' o'nika'. Diosensi'po o'nepo nigpeehue' ehue'dik o'nika'. ¹⁰Diostaj nigpeehue' huajika'eri Diosensi'po ehue'da o'ne. Nog aratbuttaj di' ehue' huage'eri Diosensi'po ehue'da o'ne. Kenda o'nopo'epo Diosensi'potaj makia'dik o'ene oro'. Aratbut toto' nama'da huaa'eriensi'po o'ne makia'dik o'ene oro'.

Huayahuaya di'da mon'maika'po huadak e'kika' mon'batihuapokika'.

¹¹Huayahuaya di' mon'maika'. Kenda hua'a oro'a a'ennada o'peunhuahuika'uyn. ¹²Konig Caín kikhue'dik o'ene. Caín toto'en o'epo toto'taj o'nigpeepo huama'buytaj o'huadiaypo o'arakuyate. Diostaj nigpeehue' o'epo dakhuea' o'ka'uyate. Ke'nen huama'buy huadakda o'ka'po Diostaj o'nigpeenok Caína o'arakuyate. Konig Caín kikhue' mo'nika'.

¹³Opuđ Diostaj mo'nigpeika'nok Diostaj pakhue' huage'eria opudtaj e'huadiaynayo mepukehue' yanika', do'hued egomey. ¹⁴Oro' toto'en e'kika'tada Diosa mo'nopo'noeame'nok oy Diosen o'ene. Nog huaknopoe'eritaj di' o'epo kenda o'nopo'ene. Kenomey nog aratbuttaj di' maehue' o'nika'po toto'en ogkika'po Diosen ehue'da o'ne. ¹⁵Aya'ada nog aratbuttaj huabahuadiayeri konig huabarakeri o'ne. Huabarakeri Diosere onte'ti neonhuahuikhue'dik o'neapo. ¹⁶Jesucristo huakka' oro'taj di'nanada mo'epo a'nopo'yareaya'po o'pakpo mo'nigbuey'uyn o'nopo'ene. Kena'po oro'en huama'buy huaknopoe'eritaj

huakka' di' mo'nepo huadakyo' e'kika' mantihuapokika'dik o'ene. Konig Jesús huakka' di' mo'ene konigti huama'buytaj diga'da di'nada ika'dik o'ene. ¹⁷Oro'omeyapi' aypo o'toepo nog huaknopoe'eri huama'buy aypobayo' ee'te e'tiahuayada sue'nopo'da o'epo sigpi' yokhue' ee'nayo Diostaj di' ehue'dikda o'ene. ¹⁸"Nogtaj di' mon'mae," oro'a ea'nayo hueretda di' o'maepo mon'batihuapokika', aypopi' mon'bayokika'.

Diosen hua'a e'kika'nayo Diosensi'po o'ene daka' nopoika'dik o'ene.

¹⁹Oro' nog aratbuttaj di' o'ika'po buttida hua'a o'nigpeika'po Diosensi'po o'ene nopoe'dik o'ene. ²⁰Nama'da ijkay huanopoya'da oro' e'nopoe'nayo Dios huahuakda o'epo aya'da o'nopo'epo okkahuea'dik mo'ene. ²¹Diostaj o'nigpeikay oro' huanopoya'da e'nopoe'nayo Diosensi'po o'ey daka' nopoika'dik o'ene. ²²Diosen hua'a o'nigpeika'po kenpa'ti Dios o'paknigda o'kika'nok oro' e'tiona'pakte Diosa oro'taj mo'nigpeika'ne, huadi'da egomey pogomey. ²³Jesucristo Diosen Huasi'po o'e. Kenda oknopoe'dik mo'ene. Diosen hua'a kenpa' oa'. Huayahuaya di' mae'dik mo'ene. Diosa kenpa' oa'. ²⁴Diosen hua'a aya'ada ogkika'po Diosyo o'nika' kenpa'ti Diosa kenomeyennopo'yo o'ika'. Diosen Nokireg oro'taj bo'yokuypo Dios oro'ere o'ika' o'nopo'ene.

Nama'da huamanmadika'eri kenpa'ti Diosen huamanmadika'eri o'ne.

4 ¹Huakka'da nama'da huamanmadika'eri o'nepo buttida hua'a Diosa me'nopoga'nok buttida hua'a ijmanmadikay onda'ika'nok menpa' buttida huamanmadika'eri yaneta'po yan'bata'huahuayti'. Menpa'ti Diosen Nokirega ya'manopo'toet

yan'bata'huahuayti'. ²Jesús Diosen Huasi'po o'epo kurudya' o'tiakuyate. Huaso'da o'si'poe'uyate huabokerek. Aya' huamanmadika'eria kenda o'manmadikika'po Diosen Nokirega o'manopo'toepo kenpa'ti Diosen hueretda huamanmadika'eri o'ne nopoe'dik o'ene. ³Jesús Diosen Huasi'po ehue' o'e. Kurudya' tiakhue' o'uyate. Aya'da huamanmadika'eri kenda on'manmadikika'po, Diostaj oknopoehue'ya o'ne. Diosen Nokireg toehue' o'ne. Cristoen taka' nokireg on'toe. Cristoen taka' nokireg o'tiakupo mo'tipeikame'nig, indariyo aratbutere o'ede, huadi'da egomey pogomey.

⁴Diosensi'po mo'epo Diosen Nokirega mo'nopo'toenok nama'da huamanmadika'eritaj manigpeehue' mo'ika'ne. Diosen Nokireg teyda o'epo huadak e'kika' huakka' tihuapokika'dik mo'ene. Cristoen taka' nokiregnayo teyhue'da o'nenok nigpeikahue'dik mo'ene, huadi'da sionomey. ⁵Nama'da huamanmadika'eri Cristotaj nigpeehue' o'nika'po aratbutada on'eretpakika'nig on'manbatia'pakika'. Aratbut Diostaj oknopoehue' o'nepo nama'da huamanmadika'eritaj on'pakpo on'mapeika'. ⁶Oro'omeynayo Diosensi'po o'ene. Diostaj huaknopoe'eri oro'taj daka' mo'nigpeika'ne. Nogomey Diostaj oknopoehue' o'nepo oro'taj nigpeehue' mo'ika'ne. Oro'taj huanigpee'eri Diosen Nokireg huanopo'toe'eritaj makie'dik o'ene kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj makie'dik o'ene.

**Dios oro'taj di' mo'enok oro'kon
huayahuaya di' mon'maika'.**

⁷Dios oro'taj di' mo'enok oro' huayahuaya di' mon'maika'. Aya'tada di' huamae'eri Diosensi'po o'nepo Diostaj o'noknopoe. ⁸Dios di'nada e'maika'tada be'api di' ehue' e'mae'nayo Diostaj

oknopoehue' o'ne. ⁹Oro'omeytaj kamanoeanhuahuike'po Diosa di' mo'epo ke'nen nogsi'potida indariyo o'ta'mona'uyatenok Dios di' mo'ene nopoe'dik o'ika'ne. ¹⁰Dios oro'taj di' mo'epo ke'nensi'po oro'en dakhuea' e'ka' kamanopo'tihueke'po o'ta'mona'uyate. Kenda o'ka'uyng Diosa huakka'nada di' mo'ene o'nopogene. Oro'anayo Diostaj sue'da di' o'ene.

¹¹Diosa huakka'da oro'taj di' mo'uyngok huayahuaya di' mae'dik o'ika'ne. ¹²Oro' aratbuta be'api' Diostaj tiahuyahue' e'ika'ada huayahuaya di' e'maika'nayo Dios oro'omeytaj mo'nopo'toika'ne. Diosa di' mo'ika'po mo'nopo'toenok huayahuaya nogitida di' o'maika'ne, huadi'da egomey pogomey. ¹³Oro'ennopo'yo Diosa ke'nen Nokireg bo'yokuyngok Diosere o'noika'ne kenpa'ti oro'yo Dios o'ika' daka' nopoe'dik o'ene. ¹⁴Dakhuea' huaka'eritaj kamanopo'yare'po Apag Diosa Huasi'po o'ta'mona'uyate. Oro'ada Diosen Huasi'potaj o'tiahuyayika'uy o'huaa'ikay. ¹⁵"Jesús Diosen Huasi'po o'e." Aya'ada o'noknopoe'po on'huaa'ika'po Dios kenomeyyo o'ika'. Kenpa'ti kenomey Diosyo o'nika'.

¹⁶Oro'taj huakka' di' mo'ika'ne Diosa. Daka' o'nopogene. Dios di' mo'enok nogomeytaj di' o'maika'po Diosere o'noika'ne kenpa'ti Dios oro'omeyyo o'noika'. ¹⁷Oro' Diosere o'noika'po oro'yo Dios o'noika'po nogiti nogiti huakka' Diostaj di' o'epo nogok kene'huaya' huame'noete Diosa castiga e'magka'te oro' mididhue' o'ea'pone. Konig Diosen Huasi'po Jesús oro'omeykon di' o'maika'po me'pukhue'dik o'ea'pone. ¹⁸Kenda huayahuaya di' o'maika'po me'pukhue'dik o'ene. Kenoka' di' o'maika'po huadakda o'kika'nig o'nopoe'po castiga egka'taj okme'pukhue'dik o'ene. E'me'puknayo sigda di' o'maika'nig nokotdik o'ene.

¹⁹Diosa huakkuruda oro'taj di' mo'uyunok kenpa'ti Diostaj di' o'ene.
²⁰"Diostaj di' ijje." Oro'api' ea'ada nogomeytaj e'huadiaynayo da huaa'eri o'ey. Diostaj tiahua'yue'dik o'epo huama'buytaj e'tiahua'yada di' ehue' ee'nayo Diostaj sigpi' di' ehue'dik o'ey.
²¹Diostaj di' mo'epo nog aratbuttakon di' yan'maika'. Diosa mona'uyate.

**Jesús Diosen Cristo o'etaj oknopopepo
 Diosen Huasi'potaj di'da o'ika'po
 huama'buytaj di' o'maika'po katetapi'
 eretpakhue' o'ika'po dakhuea' kikhue'
 o'ika'ne.**

5 ¹Jesús Diosen Huasi'po o'ey, Jesús Diosen Cristo o'epo kurudyā' o'tiakuyate. Aya'ada kenda o'noknopopepo Apag Diosensi'po o'ne. Aya'ada Apag Diostaj di' o'nepo, Diosensi'potakon di' on'maika'. ²Oro' Diostaj di' o'epo Diosen hua'a o'nigpeika'po kenoka' Diosensi'po huaknopoe'eritaj di' o'maey o'nopoene.
³Diostaj di' o'epo Diosen hua'a o'nigpeika'ne. Diostaj di' o'epo Diosen hua'a daka' nigkika'dik o'ene. ⁴Aya'ada Jesústaj o'noknopopepo Diosensi'po o'ne. Jesústaj o'noknopopepo katetapi' eretpakhue' o'nika'po dakhuea' kikhue' o'nika'. Diosenyo'da on'pakpo ogkika'.
⁵Jesús Diosen Huasi'po o'ey. Aya'ada o'noknopopepo dakhuea' kikhue' o'ne. Huakpoa on'tiahua'yopo eretpakhue'dik o'ne. Diosenyo'da ogkika'.

Jesús Diosen Huasi'po o'ey.

⁶Jesústaj bautiza egka'te "In do'hued huadi'da huasi'po o'ey." Diosa oa'uyatenok kenpa'ti Jesús e'buyte mimi o'mimihua'uyatenok Jesús Diosya' o'tiakuy oknopoe'dik o'ene. Diosen Nokireg buttida huaa'eri o'epo "Jesús Diosya' o'tiakuyate," o'huaa'nok Jesús Diosen Huasi'po o'ey oknopoe'dik o'ene.
⁷"Jesús Diosen Huasi'po o'ey," Diosen

Nokirega huanopoya'da oa', Diosa oa', kenpa'ti Diosen hua'a oa'. Bapa'a konigti oa'. "Jesús Diosen Huasi'po o'ey," oa'.
⁸Kenpa'ti indariya' "Jesús Diosen Huasi'po o'ey." Diosa bautiza egka'te oa'uyate. Diosen Huasi'po o'epo Jesús o'buy'uy. "Jesús Diosen Huasi'po o'ey," Diosen Nokirega oa'uyate. "Jesús Diosen Huasi'po o'ey," Bapa'a konigti oa'uyate.
⁹Bapa' huabokereka konigti en'huaa'nayo oro' pee'dik e'ada Diosa buttida o'manika'nok oro' nogiti pee'dik o'ika'ne. Jesús do'hued Huasi'po o'ey. Diosa oa'nok oknopoe'ika'dik o'ene. ¹⁰Jesús Diosen Huasi'po o'ey aya'ada o'noknopopepo buttida hua'a o'ey huanopoya'da daka' on'nope. "Jesús do'hued huasi'po o'ey." Diosa oa'uyign aya'ada oknopoe'hue' huag'eria "Dios da huaa'eri o'ey," on'huaa'ika'. ¹¹Diosa ke'nen Huasi'po oro'taj bo'yokpo huadakda mo'noeanhuahuika'ne. Onte'ti mo'noeanhuahuika'apone. ¹²Aya'ada Diosen Huasi'potaj o'noknopopepo Diosere on'noeanhuahuika'apo. Aya'ada oknopoe'hue' o'nepo Diosere noehue' o'nika'apo.

Juana mo'nigmadoya'depo mo'boroayne.

¹³Diosen Huasi'potaj moknopopepo onte'ti Jesúsera mo'noeanhuahuika' kan'nope'po opudomeytaj on'nigmadoya'ne.

¹⁴Konig Diosa o'paknig oro'a konigti o'pakpo o'tiona'pakpo Diosa mo'peene daka' o'nopoene. ¹⁵Diostaj o'tiona'pakpo oro'taj mo'peene daka' o'nopoene. Konig o'tiona'paknigda kenda Diosa mo'nigka'apone. Daka' o'nopoene.

¹⁶Huaknopoe'eri huama'buya dakhuea' e'kika'nayo Diostaj kenpa'da oknopoe'batikhue'da e'kika'nayo kentaj mon'tiona'paknok Diosa o'noeanhuahuika'apo. Huama'buy kenpa'da oknopoe'batikdepo kenpa'da

o'buyapo. Kentaj tiona'pakhue'dik o'ene,
 ijJay. ¹⁷Dakhuea' e'ka' konig Diostaj
 nigpēehue' o'ēnig dakhuea'da o'e. Aratbut
 Diostaj nigpēehue' eē'nayo onte'ti
 e'nopo'korea'nayo kenpa'da buyehue'
 o'neapo.

¹⁸Aya'ada Jesucristotaj o'noknopōepo
 Diosensi'po o'nepo dakhuea' kikhue'
 o'neonhuahuika'. Jesús Diosen Huasi'poa
 o'matinoea'ika'. Toto' huairia kenomeytaj
 engaña magkahue'dik o'e. Kenda
 oro'omey o'nopoene.

¹⁹Oro' Diosensi'po o'ene o'nopoene.
 Aya'da Cristotaj oknopōehue' huāē'eria
 toto' huairitaj on'nigpēika' o'nopoene.

²⁰Dios kurudyō hueretda Dios o'e.
 Kenda oro'taj kanopōē'po Diosen
 Huasi'po o'tiakuyate o'nopoene. Diosen
 Huasi'po Jesucristotaj oro' oknopōika'ne.
 Jesús hueretda Dios o'ēpo oro'taj
 mo'noanhuahuika'ne o'nopoene.

²¹Katetapi' eretpakhue' yanika'. Konig
 dios e'ketkatapi' pakhue' yanikati',
 sionomey.

II JUAN

Juana botta'a' o'manigmadoya'uyate.

**Buttida hua'a oknopopepo huayahuaya di'
mon'maika'.**

¹Do Juan huaknopope'eritaj huamanmadika'eri ijjepo on'nigmadoya'ne. Huidpo Cristoen huaktie'ea'eritaj o'nigmadoya'ne. O'nen huasi'po huaknopope'eritaj ijmanigmadoyay. Buttida hua'a yoknopopepo daka' di' on'maene. Aya' buttida hua'a huaknopope'eria di'erea mo'ene. ²Kena'po Jesucristoen buttida hua'a oro'omeyen huanopoya' oknopojika'ne. Buttida hua'a oknopounhuahuika'po di' o'nene. ³Jesucristo Huairi Diosen Huasi'po o'epo Apag Diosere oro'taj daka' kamatinoike'. Oro'taj kamatinepahuie'po kenpa'ti kanopo'noeye'. Diosa kenda mo'nigkikapone buttida hua'a oknopopepo huayahuaya di' mon'maika'.

⁴Huakka'mon huaknopope'eri huasi'potaj ijbatiahuaypo Apag Diosen buttida hua'a daka' on'nigpejika'po ogkika'nok ijdurugpakmey. ⁵Oy ijjeretpakpo o'nona'ne, huayahuaya di' yan'maika'. A'ennada kenda Diosa o'mana'uyate. Onte'ti do'huakon o'nona'ne. ⁶Diostaj di' o'epo ke'nen hua'a o'nigpeepo o'kika'ne. Huayahuaya di' yan'maika'. Ken Diosen hua'a a'ennada o'pee'uyne.

⁷Huakka'da da huamanmadika'eri aratbutere o'nika'. Oro'tehuapa' Diosya'

Jesús tiakhue' o'uyate. Jesús hueretda huabokerek ehue' o'uyate. Nama'da on'manmadikika'. Jesucristotaj pakhue' o'ne. ⁸Diosen 'uruda bo'kika'depo Diosya' huadakuapa a'baeya'po da huamanmadika'eritaj peehue' yanika'. Kenomeytaj peehue' mo'ika'po huadakuapa mo'bae'apone.

⁹Cristoen e'manmadika'taj aya'ada e'peeunhua'de'ada on'batikpo Diostaj oknopopehue' o'ne. Cristoen e'manmadika'taj aya'ada on'nigpeeeonhuahuika'po Apag Diostaj Diosen Huasi'poeretaj daka' o'noknopojika'. ¹⁰Cristoen hueretda e'manmadika' manmadikahue' e'jika'nayo o'nen jakyo en'tiaknayo o'nen jakyo bakudahue' yan'maika'. "Bo'tiak," manahue' yanika'. ¹¹"Bo'tiak," opuda e'mana'nayo nama'da huamanmadika'eriere dakhuea' bokika'apone.

**Juana kene'huaya' hua'a
o'nigmadoya'uyate.**

¹²Huakka'da e'nona'ta' ijpknig'a oy beroba'te nigmadoyahue'dik o'nene. A'ti opudte e'huata' ijpaki. Oro'omey huakka' a'durugpakya'po opudtaj e'ta'huadeta' ijpaki. ¹³O'nen huama'bueyen huasi'po huabaktie'ea'eria saludos mo'nigta'mona'ne.

III JUAN

Juana bapa'a' o'nigmadoya'uyate.

Gayotaj Juana huadak o'timadoya'uyate.

¹Do Juan huaknop_oe'eritaj huamanmadika'eri ijje_o Gayotaj o'nigmadoya'ne. Buttida hua'a iknop_oe_nok di'da o'ene.

²Aya'da katepi' i'kika' huadakda ka_e'. Kenpa'ti huadakhopo' ka_e'. Ontehuapa' ijnigtona'pakikay. Diostaj durugda o'nigpeika' ijnop_oe_o, huadi'da eg'.

³Jesucristotaj huaknop_oe'eri sue'da o'noyepo iyo. "Gayo Jesucristoen buttida hua'a oknop_oe_o huadaky'o o'kika'." Bo'huaa'nok huakka' ijdurugpakmey. ⁴Do'hued huaknop_oe'eri huasi'po Cristoen buttida hua'a o'noknop_oe_o on'nigpeika'nigtaj ijti_oe_oepo huakka'nada ijdurugpaki.

⁵Cristoen huadak hua'a huamanmadika'eri en'tiakde'te daka' i'matojka'. Kenpa'ti sue'da huaknop_oe'eritaj nogbaya' i'matojka'. Kenda i'ka'po Diosen hua'a daka' i'kika'po, huadi'da eg'. ⁶Gayo di' mo'jka'ne mo'matojka'ne. Cristotaj huaknop_oe'eri egkupopakya' bo'tia'pakme'ne. Huadak huamanmadika'eri onte'ti en'hua'te yabatihuapok. Aypopi' yabayokti'. Diosa betiahuaypo o'durugpakapo. ⁷Cristotaj on'nigpeika'po Cristoen hua'a a'manmadikaya'po on'hua'udhuahua'po oknop_oe_hue' hua_e'eried katepi'

bakhue'da o'nika'. ⁸Kena'po oro' huaknop_oe'eriayo'da bayokika'dik o'ene. Oro' o'batihuapoknok kenomey buttida hua'a manmadikika'dik o'nika'.

Diótrefes dakhuea' o'kika'.

⁹Cristoen huaknop_oe'eri o'nenbayo egkupopakika'yo beroba' ijnigmadoya'po ijnigta'moname'nig'a Diótrefes huabokerek opudya' o'nada huairi ee'ta' o'pakpo do'taj nigpe_oehue' o'eme'. ¹⁰Do ijtiakdepo aya'da kenda dakhuea' o'kika'nig ijhuaa'apoy. Do'taj dakhue'dika'da be'huaa'po da be'huaame'ne. Nog kenpa'ti dakhue' o'ka'po Jesucristoen huadak hua'a huamanmadika'eritaj totayhue' o'jka'. Jakyo kenpa'ti nogomeya' e'batotayta' en'pakte "keje'," o'manika'. Kenomeya on'batotaynok Cristoen huaknop_oe'eri egkupopakya' o'maenika'.

¹¹Konig dakhuea' huakika'eri ogkika'nig konigti kikhue' yaika'. Huadakda huakika'eri konig huadak ogkika'nig konigti yakika'. Kenomey huadak ogkika'po Diosensi'po o'ne. Kenomey nama'da ogkika'po Diostaj oknop_oe_hue' o'ne, ontaj ona'ne, huadi'da eg'.

Demetrio huadaka'da o'kika'.

¹²Demetrio huadakhokerek o'e. Huadakda o'kika'. Aya'ada on'huaa'. Diosen buttida

hua'a o'kika'. Huadakda ɔ'e oro'akon
o'huaay. Buttida o'dika' opuda mo'nopoene.

**Juana ta'pote kene'huaya'kon
o'nigmadoya'uyate.**

¹³Huakka' nogiti enata' e'pakada
e'nigmadoya'ta' pakhue' ijje. ¹⁴A'ti

eta'huadeta' ijpaki. Kenoka' huaso'teda
me'batia'pak.

¹⁵Diosa menopo'noeye'. Huadi'da
aratbut iya'da saludos
mo'dikta'mona'ne. Kenpa'ti do'hued
huadi' keyoda saludos
ijmadikta'monay.

SAN JUDAS

Judasa o'manigmadoya'uyate.

**Diosen huabaktie'ea'eriomeytaj Judasa
o'manigmadoya'uyate.**

¹Judas Jacoboen huama'buy ijjej.
Jesucristoen huanaba' ijje'po ijnigkikay.
Diosa mo'baktie'ea'uy nok Apag
Diosensi'po mo'epo mo'nigpeika'ne. Apag
Diosa di' mo'ika'ne. Jesucristoere
mo'nounhuahuike'po, Apag Diosa daka'
mo'matqika'ne. Opudomeytaj
on'nigmadoya'ne. ²Opudomeytaj Diosa
nogiti nogiti mo'matinepahui'po, nogiti
nogiti mo'manoeye'po, nogiti nogiti di'da
mo'maike'.

**Opudomey noga nama'da
huamanmadika'eri o'ne.**

(II Pedro 2.1-17)

³Konig Diosa oro'omeytaj
mo'bakkahuea'ne, mo'manopo'yarea'ne,
mo'manoeanhuahuika'ne e'nigmadoya'ta'
e'pakada Dios Jesucristotaere buttida
hua'a aya'ada Diosen huaknopq'eritaj
kenyo'da oro'omey o'manmadikika'uy nig
daka' moknopqika'po manika'dik mo'ene.
Opudomeytaj nigmadoya'dik o'nene.
⁴Sue'da huamanmadika'eriomey nama'da
o'noknopq. Hueretda huaknopq'eri ijjej
nama'da e'ada Diostaj nigpeehue' o'nika'.
Opudomeyere on'kudpo
a'manmadikaya'po on'kudika'nok
kenomeytaj sigpi' manpeehue' yanika'.
Diostaj pakhue' o'nepo, nama'dayo'

on'batia'pakika'. Diosa di'da o'epo
dakhuea' eka'nayo bekkahuea'aponok
ettone'taj dig'a da bakdejdik mo'ene.
Nama'da on'manmadikika'. Huairi Diostaj
oknopqehue' o'nepo nigpeehue' o'nika'.
Huairi Jesucristotaj oknopqehue' o'ne.
Kenomeytaj Diosa castiga o'magka'apo
a'nennada Diosba'te kenpa'
o'madoya'uyate.

⁵Diosa Israel aratbut oknopqehue'
huae'eritaj castiga o'magka'uyate.
Kenpa'ti Diosen huata'moneri nigpeehue'
huae'eritaj castiga o'magka'uyate.
Kenpa'ti huakka' jak Sodomataj
Gomorraeretaj castiga o'magka'uyate.
Kenda opud e'nopqepi' onte'ti
on'nopoeanhua'ne. Diosen Israel aratbut
Egipto huadaribayo
o'neonhuahuika'uyate. Egipto aratbuten
huanaba' o'neonhuahuika'po, pai'nanada
o'neonhuahuika'po, pai'da
on'nopo'eonhuahuika'po Diosa teyda
o'epo o'batihuapokpo o'matorokuyate.
Egipto huadaribaya' o'matorokuyate.
Nogok Israel aratbut eknopq'
o'noknopqebatikuyate. Onte'ti Diostaj
pakhue' o'nepo huakka'ada oknopqehue'
o'nuyate. Diosa castiga o'magka'nok
oknopqehue' huae'eriyo'
on'mabuey'uyate. ⁶Kenpa'ti a'nennada
Diosen huata'moneri sue'da kurudyo
Diosere o'nepo Diostaj on'nigpeika'depo
konig huairi o'nedepo huata'da on'pakpo

Diostaj o' nokbahua'uyate. Nogokda kene'huaya' castiga huamagka' huame'noete castiga o'magka'apo. Kenomey dakhue'da huata'moneritaj Diosa sikkiregyo o'matoeonhuahuika'po keyoda huaunhuahuika'te bijteyanada o'matinuku'ika'. ⁷Kenpa'ti jak Sodoma Gomorraere kenpa'ti meyo'hue'da huahuaderiomey dakhuea' ogkika'uyate. Konig sue'da Diosen huata'moneria dakhuea' ogka'uyatenig kenomeykon dakhuea'da ogkika'uyate. Sodoma nog huabotbokereka' o'deretpakpo on'mabakdejpo dakhuea'nanada ogkika'uyatenok Sodoma jaktaj Gomorra jaktakon Diosa castiga o'magka'po o'bakpaka'uyate. Aya'ada nopqe'dik ya'neapet, Diosa dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po o'mabakpakanhuahuika'apo. Ken dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo. Kenpa'ti nama'da huamanmadika'eritaj castiga o'magkadhuahuika'apo.

⁸Kenda nama'da huamanmadika'eri nama'da on'nopo'epo Diosa castiga magkahue' ya'eapet opudomeyere o'nepo nama'da e'yorokya' on'nopo'epo kenpa'ti ettone'taj on'bokerekbo'ika'po. Huairi Jesucristotaj e'nigpeeta' pakhue' o'nika'po. Diosen huata'moneritaj on'tidikkika'. ⁹Miguel Diosen huata'moneri huairi huadakda o'epo huadakda o'kika'uyate. Toto' huairitaj o'batia'pakpo Moisesenso'bueytaj toto'a e'tohua'ta' o'pakuynok, "Dakhuea'da i'ka'." Miguela o'nada toto'taj huiyoka onahue' o'epo. "Dakhuea' i'ka'. Dios Huairia kae'po." Miguela ona'uyate.

¹⁰Inomey nama'da huamanmadika'erinayo Diostaj kenpa'ti Diosen huata'moneritaj nopqehue'ada dakhuea'da on'bahuua'pakpo, dakhue'da on'batidikkika'po. Konig dubayo huaqe'eri katepi' on'pakpo ogkika' konigti nama'da

huamanmadika'eriomey on'eretpakpo ogkika'. Dakhuea'da ogkika'. Konigepo Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo.

¹¹Konig Caína o'ka'uyate konigti ogkika'. Caín Diostaj nigpeehue' o'uyate. Inomey huamanmadika'erikon Diostaj nigpeehue' o'nika'po pai'da on'nopo'eonhuahuika'apo. Kenpa'ti Balaam huakupeta' o'eretpakpo Diosen aratbuttaj nama'da o'manmadika'uyate. Inomey konig Balaam huakupeta' o'eretpakpo huakupete nama'da on'manmadikika'. Pai'da on'nopo'eapo. Kenpa'ti a'nennada konig Coré Dios huairitaj nigpeehue' o'ikame'tepo o'buey'uyate. Konigti nama'da huamanmadika'eri nigpeehue' e'ika'te Diosa castiga o'magkadhuahuika'apo. ¹²Nogok nogok opudomey huaknopqe'eriomey a'bapeya'po bo'kupopakika'po huayahuaya di'da mo'maepo mo'bape'ika'. Ontatayo' mo'bape'po kenomey nama'da huamanmadika'eri opudomeyere ogkupopakika'. On'bape'po, huata'da on'pakpo dakhuea'da ogkika'. Nama'da on'batia'pakpo, huata'da on'pakpo durugda onyo'da huakka' on'bape'po opudomeytaj yokhue' mo'ika'. Birahue'da ogkika'. Kenomey huamanmadika'eri huata'da daka' on'tojika'po nama'da opudomeytaj bo'huatiakika'. Kenomey konig o'nika'nig ijbata'pakapoy. Kenomey konig e'sihui' o'nenigtaj ijja'apoy. E'sihui' o'tiahuaypo o'hui'apo nama'da o'nopo'epo bapoka o'tohua'nok sigpi' huihue'dik o'e. Kenomey nama'da huamanmadika'eri konig hueymey o'nepo, huadapakok e'eada dapakhue' o'ika'. Nama'da huada o'nonmabo'ika'. Konigti nama'da huamanmadika'eri o'nepo 'uruda manmadikahue' o'nika'. Nama'da mo'peene. Konig hueymey o'aynok on'uruj.

E'urujde'te kenpa'da o'para'apo. Konigti kenomey nama'da huamanmadika'eri o'nepo sigpi' huadaka' kahue' o'nika'. ¹³Konig e'pogtone'te dig'a'da e'bapokte kuhuadbate huiyokda o'bosakika'po konig

sorokda huekuru kutaj huidbate on'bosakika'. Inomey nama'da huamanmadika'eri konigti dakhuea'da ogkika'nok aya'ada batibira'dik o'nika'nig'a birahue' o'nika'. Kenomey nama'da huamanmadika'eri konig siokpo e'kotonig dakhue'da o'ne. Sikkiregyo o'neonhuahuika'apo. Kenomey huamanmadika'eriomey Diosen buttida hua'a manmadikahue' o'nika'po nama'da on'manmadikika'nok kenomeytaj manigpeehue' yanika'.

^{14,15}A'nennada Adánen huasi'po huayayo huayayoensi'po ke'nensi'po ke'nensi'po ke'nensi'po sietea Enoc o'uyate. Enoca inomey nama'da huamanmadika'eritaj o'bahuua'po inomey nama'da huamanmadika'eritaj Diosa castiga o'magka'apo Enoca o'bahuua'uyate. Oa'po, "Kenpihuay, aya'tada dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'apo. Dakhuea'da ogkika'uyate. Dakhuea'da hua'a Diostaj on'huaa'ika'uynok Diosa castiga o'magka'apo. Diosere Diosen huakka'ada huata'moneri on'batiakapo. Castiga on'magka'apo." Enoca a'nennada o'mana'uyate. ¹⁶Nama'da huamanmadika'eriomey dakhueyo' onda'ika'po huairitaj dakhuea' on'bahuua'ika'po gobierno huairitaj dakhuea' on'bahuua'ika'po katetapi' nama'da on'eretpakika'po durugnopo' ehue' o'nika'. Katetapi' on'deretpakpo ogkika'. Kenpa'da on'deretpakpo ogkika'. Nama'da 'utta'da on'mana'ika'. Engaña e'magka'ta' on'pakpo "huadakda o'ika'ne," "di'da o'ika'ne," on'mana'ika'. Nama'da huamanmadika'eriomeya ken konig ogkika'.

Keyoj, huabatidike'eritaj keyoj ijjay.

Diostaj daka' yanoknopopepo 'urua'da yag'kikati'. Judasa huaknopoe'eritaj daka' o'maboroay'uyate.

^{17,18}"Nogok huabokerek o'neapo. Diosen 'uruda hua'ataj on'tibira'eapo.

Huaknopoe'eritaj on'batibira'eapo, dakhuea'da e'ka'ta' o'deretpakpo dakhuea'da ogkika'apo. Ken konigti o'neapo." Kenda Huairi Jesucristoen huata'mona'eriomeya on'mana'uyate, onte'ti kenda yanoknopoe'ika', huadi'da egomey pogomey. ¹⁹Kenomey dakhuea'da huabokerek nama'da on'manmadika'po sue'da opudomey nogpa' nogpa' yan'nopoeapetpi' onte'ti konigti hueretda oknopoe'ue' mo'eapetpi', konigti pakhue' mo'eapetpi'. Nama'da on'manmadikika'nok. Kenomeykon konig on'pakpo ogkika'. Dakhuea' ogkika'. Diosen Nokirega manopo'toehue' o'mae. Konig kenomeya ogkika' konigti kikahue' mo'nika'. Kenomeytaj manigpeehue' yanika'.

²⁰Opu domeynayo nogiti nogiti Diostaj 'urua'nanada yan'nigpeika'po ya'noknopika', huadi'da egomey. Diosen 'uruda hua'a daka' yanoknopika'. Diosen Nokirega teyda be'tihuapoke'po Diostaj yan'tiona'pakika'. ²¹Diosen di' e'maika' 'urua'da yag'kika'. Onte'ti dakhuea' kahue' yanika'. Diostaj daka' yan'nigpeika'. Diosa castiga ogkahue' me'e'po huadakda yag'kika'. Huairi Jesucristoa me'tinepahui'po ekpoe' mo'nigika'. Huairi Jesucristo mo'matinepahui'nok onte'ti Diosere durugda mo'neonhuahuika'apone.

²²Nama'da huamanmadika'eritaj sue'da huaknopoe'eria on'peenig'a kenpa'ti nogomey yan'peeapetpi'. Opu daj e'peeta' en'paknayo yan'matinepahui'po daka' kanoknopoe'po Diosen buttida hua'a daka' yan'manopoeati'. ²³Nama'da huamanmadika'eritaj huaknopoe'eri sue'adamon yan'peeapetpi'. Oknopoe'batikhue' ka'ne'po daka' yan'mana'. Konig ta'ak e'bapkayani' yan'batotokpo yan'manopo'korea'. Nogomey dakhuea' huakika'eri ke'poda ogkika'depo yudtakon dakhuea'da on'tajika'. Kenomeytaj

e'matinepahuipe' konig ogkika', keyoj,
konigti kikahue' yanika'.

'Urunanada o'ika' Dios teynanada o'ika'.
Diostaj mon'huaa'ika'. Judasa
mo'nigmadoya'uyate.

^{24,25}Dios nogtida o'ika'. Ke'nayo'da aya'da
o'nopoika'. Oro'omeytaj dakhuea' e'ka'
mo'nopo'yarea'ne. Mo'noeanhuahuika'ne.
Dakhuea' kahue' ka'ne'po matojika'dik

mo'eapone. 'Urunopo'da konig dakhuea'
kahue' kurudyo oro'omeytaj hua'enbayo
a'matoeya'po Diosa bae'dik mo'eapone.
Bo'edenok digā'da o'nopo'duruggapakapone.
Dios 'urunanada konig eyda konig senogda
kenere o'nopo'duruggapakapone.
Jesucristoere Dios 'urunanada o'ika',
teynanada o'ika'po ighua' o'mana'ika',
a'ennada, oyda, nogok batikhue'da Dios
'urunanada o'ika'apo.

EL APOCALIPSIS

Kenda Diosa o'ka'apo kurudya' huadaritere o'ka'apo. Diosa Juantaj o'nopoea'uyate.

Kenda Diosa o'ka'apo Jesucristoa o'nopoea'uyate.

1 Kenda Diosa ida o'ka'apo Diosa Jesucristotaj o'nopoea'uyate. Jesús en huaknopoe'eritaj kenda kamanopoe'po Jesucristotaj o'nopoea'uyate. Do'taj Jesucristoa Diosen huata'moneri me'nigta'moname'ne. Do Juan Jesús en huanigpeika'eri huanaba' ijje. Kenda Diosa ida o'ka'apo Diosen huata'moneria me'nopoeame'ne. Kenda opudomeytaj on'nigmadoya'ne. ²Diosa me'nopoeame'ne buttida ijjay. Aya' Jesucristoa me'nopoeame'ne buttida ijjay. Aya'da ijtiahuaymey buttida ijjay.

³Kenda Diosa o'ka'apo me'nopoea'deme'ne. In beroba'te on'nigmadoya'ne. Ke'na on'mona'pakika'apo durugda o'nika'apo. Huaknopoe'eri egkupopakte in e'madoya'taj on'peepo on'nigpeika'po durugnada o'nika'apo. Kene'huaya' huame'noe meyhue'da o'e.

Siete huabata'dikea' jakeritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

⁴Asia huadaribayo nogyo nogyo opudomey Cristoen huaknopoe'eri Apagba'taj a'peeya'po bo'kupopakika'. Siete huabata'dikea' jakeritaj on'nigmadoya'ne. Dios oy o'ika'.

A'ennada o'ika'uy. Kenpa'ti nogok bo'huatiakapone. Diosa opudomeytaj daka' mo'nigkike'po mo'tinepahui'po kenpa'ti opudomey huaknopoe'eritaj mo'manopo'noeyike'. Siete Diosen Nokirega Diosyo o'nika'po konigti opudomeytaj daka' mo'nigkike'po mo'matinepahui'po kenpa'ti mo'manopo'noeyike'. ⁵Opudomeytaj Jesucristoakon daka' mo'nigkike'po mo'matinepahui'po mo'manopo'noeyike'. Jesucristoa Diostaj buttida o'huaa'ika'uyate. Konig huakkurueritaj Diosa Jesucristotaj kubarakya' o'noyhuada'uyate. Diosere o'eonhuahuika'po. Huakkurueri huairi o'ika'. Aya' huadaribaya'da gobierno huairia Jesucristotaj nigpeika'dik o'ne. Jesucristoa oro'omeytaj di'da mo'ene. Oro'omeytaj mo'nigbueydepo ke'nen mimia oro'omeyennopotaj mo'nopo'tihueke'po oro'omeyen dakhuea' e'ka'taj mo'bakkahuea'uyne. ⁶Oro'omeytaj konig huairionig bo'yahuea'uyne. Konig Cristoen huamanigtiona'pakika'erionig sacerdote bo'yahuea'uyne. "Dakiti Dios." "Diosnayo huadakda o'e." Tiona'pakika'dik o'ika'ne. Kenpa'ti Diostayo'da nigpeika'dik o'ene. Dios Jesucristoen apag o'e. Jesucristo hueretda Huairi o'e. Kenpa'da huadakda o'ika'. Kenyo'da 'urua'da kenpa'ti teyanada

o'ika'. Aya'ada kenda kan'batia'pakike'. Aya'tada teyda kamanike'. Kenpa'ti aya'ada Jesucristotaj kan'nigpeike'. Kenyo'da kake'.

⁷Yan'tiahuayti', Cristo 'urunanada o'epo konig e'sihui'yo e'huarakte aya'ada bo'tiahuayapone. Kenomeyakon on'pidtuka'uyatenig'a Cristotaj on'tiahuayapo. Nogbaya' nogbaya' nog aratbut nog aratbut aya'bayoda huage'eri aya'ada yan'tiahuayapet. Pai'nanada o'nepo yan'bahuikapet. Huakka' on'mepukpo yan'bahuikapet. Ken konigda o'epo.

⁸“Do Dios ijjeпо huakkuru huage'eri ijjeпо. Konig la letra A huakkuru letra o'ika'nig do huakkuru huage'eri ijjeпо. Ijjeonhuahuikay. Kenpa'ti kene'huaya' huage'eri ijjeпо konig la letra Z kene'huaya' letra o'ika'nig do kene'huaya' huage'eri ijjeпо, ijjeonhuahuika'apoy.” Huairi Diosa oa'uyate. Kenyo'da teyda o'epo aya'da ka'dik o'e. Oy o'ika'. A'nennada o'ika'uyate. Nogok mo'nigtiakapone.

Cristo 'urunanada o'enig Diosa Juantaj o'tiahuay'ea'uyate.

⁹Juan ijjeпо Cristotaj huaknopoe'eri ijjeпо opuden huama'buyonig ijjeпо. Opudomey Jesucristotaj moknopoeпо pai'da mo'nopo'ede. Opudomeyere Diosen Huairi Jesucristotaj oknopojka'po o'nigpeika'ne. Opudomeytere Cristo bo'tihuapoke'po Diostaj oknopojka'po o'nigpeika'po batikhue' o'ika'ne. Diosen Huadak Hua'a ijmanbatia'pakikame'nok kenpa'ti Jesucristotaj ijmanbatia'pakikame'nok huagkuta'mejyo Patmosyo huabokereka bo'tohua'uyne.

¹⁰Patmosyo domingote, Huairi Jesucristotaj e'tiona'pakikame'noete Diosen Nokirega me'nopo'toeonhua' depo ta'poyen do'taj be'api' Jesucristoapi'

'utta'da menokoy'uyne. Konig trompetatone'a eapa' 'uruu'da mena'uyne. Kentaj ijjeпо'uy.

¹¹—Do konig la letra A ijjeпо, huakkuru huage'eri ijjeпо ijjeonhuahuikay. Kenpa'ti konig la letra Z kene'huaya' huage'eri ijjeпо. Kenda i'tiahuaydenig beroba'te yamanigmadoya'. Asia huadariyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. Huakka' jakyo huaknopoe'erien jakyo ogkupopakika', Efeso huakka' jakyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. Esmirna huakka' jakyo huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona' kenpa'ti Pergamo huaknopoe'eritaj, Tiatura huaknopoe'eritaj, Sardis huaknopoe'eritaj, Filadelfia huaknopoe'eritaj, Laodiceaya' huaknopoe'eritaj yamanigba'ta'mona'. —Mena'uyne.

¹²Be'api' ijnopoeпо tanya' ijkorudpo oro huaka' siete huabid huakjey huakpaka' ijtiahuay'uy. ¹³Ke'na konig Diosen Huasi'po Diosa o'ta'mona'uyate, huabokerek hua'ite o'bopo oro huakjey huakpaka' nopoyo ijtiahuay'uy. Huabokerek e'bo'te ijtiahuay'uy. Konig huairitone' 'uruu'da o'dot'ika'nig yudtaj huabidokda e'ot ijtiahuay'uy. Huabidokda o'otpo, huakagkate e'tie' orobijtone' o'otuy. ¹⁴Huakuhuij yerenanada konig kutajmenonig konig huakupakuno'te yerenanada o'ika' ken konig huakuhuij o'epo, huakpo konig ta'ak digada e'bakpakonig eyda o'epo, ¹⁵hua'ikon 'urunanada o'epo konig siroeyonig eynanada konig senognada o'epo ken konig hua'i 'urunanada o'epo, 'utta'nanada oa'po konig huahuetone' eapa' 'utta'nanada o'ika' konigti ke'na 'utta'nanada oa'po. ¹⁶Ke'nenba' huada'kopen siete siokpo o'eme'. Teyda o'epo o'toeme'. Diosen hua'a ighua'da o'mana'ika'nig konig ke'nen huakittaya'

siro o'orokme'. Siro botpenpenda igku'etda o'epo, ke'nenkok konig niokpo eynanada o'ta'teika'. Ke'nenkok niokponig eynanada o'eme'. Kentaj ijtiaphuay'uy.

¹⁷Huairi Jesucristotaj ijtiaphuaydepo e'bueyonig ke'nen'ita'pote ijhuakon'uy. Konig huakka'nanada ijme'pukpo ijhuakon'uy. Huada'kopen be'tibata'tepo,

—Me'pukhue' yae'. Do huakkuruda huag'eri ijje kenpa'ti kene'huaya' huag'eri ijje. ¹⁸Doyo'da ijnoeonhuahua'apoy. Do ijbuay'uy'ni'g'a onte'ti ijnoyhuadpo batikhue'ada ijnoeonhuahuika'apoy. Aratbut bueydik o'neapo mana'dik ijje kenpa'ti aratbutkudaktaj matojika'dik ijje.

¹⁹Kenda i'tiaphuaydenig yamanigmadoya'. Kenda konig oyda o'e kenpa'ti konig o'eaponig yamanigmadoya'. ²⁰Siete siokponig ke'na o'ne. Kenpa'ti oro huaka' siete huakjey huakpaka' ke'na o'ne Diosa soata'yo o'nopoika'uyate. Diosa manopogehue' o'unhuahuika'uy'ni'g'a oyda ijmanopogea'apoy. Ken siete siokponig siete huakka' jakyo huaknopog'erien huamatog'eri huairi o'ne. Siete huakjey huakpaka' siete huakka' jak huaknopog'erimey kenda o'ne. —Huairi Jesucristoa kurudya' mename'ne.

Huaknopog'eri siete huakka' jakya' egkupopakika'yo yamanigmadoya' Cristoa ona'uyate. Efeso huakka' jakyo huaknopog'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

2 ¹Efeso huakka' jakyo huaknopog'eri huamatog'eri huairitaj yamanigmadoya'. In ona'nigda yamanigmadoya': "Do Huairi Jesucristo ijje do'hued huada'ko huaba' siete siokpo ijmatojikay. Siete oro huaka' huakjey huakpaka'te ijhua'ikay. Huaknopog'eriere ijjikay. ²Aya'da huaknopog'eri ogkika'

ijmaknopogey. Opu domey Efeso huaknopog'eri diga'da Diosen bo'kika'nig kenda o'noknopogene. Do'taj mo'nigpeika'po huakka'da bo'kika'depo batikhue'ada bo'kika'nig o'noknopogene. Huabokerek opudomeyere o'nepo dakhuea' ogkika'nok onte'ti oro'omeyere kupopakhue'dik mo'ene, mo'mana'ika'uy. Kenda o'noknopogene. Kenpa'ti nogomey huamanmadika'eri opudomeyere o'nepo, 'Diosa huata'mona'eri huamanmadika'eri o'ey.' Nama'da mona'uyne. Kenomeytaj daka' mo'batiahuaydepo mo'pepo da huaa'eri o'ne, mo'nokotuy. ³Do'taj moknopogepo daka' moknopogepo pai'da mo'nopo'eonhuahuika'po okbatikhue'ada moknopoeonhuahuika'po do'taj huakka'da bo'kika'po aroghue'ada bo'kika'uyate.

⁴Huakkuruda do'taj o'noknopogepo do'taj huakka' di'da o'nika'uy. Kenpa'ti huayahuaya huakka' di' mo'maika'uy. Oynayo suhuigda di' on'maika'ne. Kenda dakhue'ada o'енок konig pakhue' ijje. ⁵Konig huakkuruda huayahuaya di'da mo'maika'uy kenpa'ti do'taj huakka'da di'da o'nyne, kenda okkahuehue' yanika'. Yan'nopo'korea'. Konig huakkuruda huakka'da di' o'nyne onte'ti di'da me'nika'. Nopo'koreahue' ee'nayo opudomeytaj on'huahua'apone. Castiga a'magkaya'po on'huahua'apone. Nopo'koreahue' ee'nayo konig huakjey e'bakkay'onig opudenbaya' onte'ti do'taj oknopogehue' o'neapone.

⁶Opu domeyanayo huadakda boka'po nicolaítas nama'da en'manmadika'taj bo'huadiayne. Dokon nicolaítas nama'da en'manmadika'taj jibahuadiay. ⁷Diosen Nokirega huaknopog'eritaj o'mana'nigda daka' aya'ada kan'peg': Opu domey daka' o'noknopojika'ne on'nigpeika'po okbatikhue'ada on'nigpeika'po konig dakhuea' kikahue' mo'epo gana huaka'eri mo'epo. Kurudyo Apag Diosere durugnanada mo'eonhuahuika'apo. Efeso huaknopog'eritaj yamanigmadoya'."

Jesucristoa do'taj Juantaj kenpa' mename'ne.

**Esmirna huakka' jakyo huaknopoe'eritaj
Juana o'manigmadoya'uyate.**

⁸Esmirna huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya'. In ona'nig yamanigmadoya': "Do huakkuruda huae'eri ijje. Do kene'huaya' huae'eri ijje. Ijbuey'uynig'a onte'ti kubarakya' ijnoyhuadpo onte'ti ijnoehuahauikay. Opuomey huaknopoe'eritaj o'nona'po: ⁹Aya'da bo'kika'nig aya' pai'da mo'nopoika'nig kenda ijnopoe. Opuomey katepi' matohue' mo'epo pai'da mo'epo Diostaj moknopoika'po Diosen huakka'da mo'matohue'ne. Kenda ijnopoe. Judío aratbuta opudomeytaj mo'huamahui'ika'nig. Kenda ijnopoe. Oro' judío huae'eri o'ey. Diosen aratbut o'ey. Nama'da mona'po toto'taj on'nigpeika'po toto'en o'nika'. ¹⁰Opuomey huaknopoe'eritaj dakhuea'da mogka'aponig'a me'pukhue'da yane'ti. Toto'a kenda o'pakpo menpa'ti Diostaj oknopoe'batikhue'da e'dik ya'eta'po a'nopoeya'po suhue'da opudomeytaj huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. Diez huame'noe pai'da mo'nopo'epo. Pai'da huabueydikteda e'eda do'taj okbatikhue'da menoknopoe'po menigpeika'nok dakuapa bo'yokapone, Diosere mo'noehuahauika'apo. ¹¹Diosen Nokirega opudomey huaknopoe'eritaj mona'nig daka' aya'ada yan'pee'. Opuomey huaknopoe'eri okbatikhue'da eknopoeonhuahuika'nayo konig gana huaka'eri mo'epo e'bueyde'te ta'akyo maenhue' mo'epet." Esmirna huaknopoe'eritaj kenpa' yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

**Pérgamo huakka' jakyo huaknopoe'eritaj
Juana o'manigmadoya'uyate.**

¹²Pérgamo huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya'.

In ona'nig yamanigmadoya': "Do Diosen hua'a huamana'eria o'nona'ne. Diosen hua'a konig siro botpenpenda igku'etda o'ika'nig o'nona'ne: ¹³Aya'da bo'kika'nig ken do'a ijnopoe. Huakka' jakyo kente opudomey mo'noika' aya'ada toto'taj e'nigpeika'ta' on'pakika'. Opuomeyen huakka' jakyo toto' konig huairi ee'pi' opudomeynayo do'tayo'da e'nigpeeta' bo'pakika'. Do'taj moknopoeonhuahuika'po batikhue' mo'ene. Keyo o'nen huakka' jakyo kente toto' o'ika' Antipasa hueretda huadik o'mana'ika'po, Jesucristotaj yanoknopoe' o'mana'ika'uy. Antipasa meknopoika'nok nog huabokereka o'darakuyate. Kentaj e'darakde'te opudomey do'taj o'noknopoe'po batikhue'ada do'taj o'noknopoe'ne. ¹⁴Opuomey huaknopoe'eri Pérgamoya' suhue'ada nama'da bo'kika'po opudomeyere suhue'ada nama'da huaknopoe' o'noknopoika'. Konig a'ennada Balaam nama'da o'manmadika'uyate. Dios e'ketka'taj 'uhua on'arakpo e'nigmahuigde' Israel aratbut ken huaen kan'bapike' kenpa'ti Israel aratbut nogen huato'e'taj nogtaj nogtaj kan'bakde'ike' Diostaj dakhuea' kagkike'. Kenda Israel aratbuttaj yamana'. Balaama Balac gobierno huairitaj nama'da kamanike'po ona'uyate. ¹⁵Opuomeyerekon suhue'ada kenda nicolaítas aratbut nama'da on'manmadikika'uyate. Kenda o'noknopoe'po on'manmadikika'. Kenda nicolaítas on'manmadikika'uyatenigtaj pakhue'nada ijje'po ijdiayikay. ¹⁶Konigepo yan'nopo'koreati'. Nama'da huaknopoe'eritaj yan'maenti'. Nopo'koreahue' ee'nayo castiga a'magkaya'po opudomeytaj ijhuatiakapoy. Konig siro huiyokda do'huedkittaya' o'orokpo nama'da huaknopoe'eritaj ighua'da ijmana'apoy. ¹⁷Diosen Nokirega me'nopo'toenok

o'nona'ne. Opudomey huaknopoe'eritaj do'hua o'nona'nig aya'ada daka' yan'pee'. Opudomey huaknopoe'eri oknopoe'batikhue' ee'nayo konig toto'taj huayakhue' huaka'eri mo'eapo. Konig Diosa maná aypo Israel aratbuttaj o'bayokika'uyate opudtaj mo'noeanhuahuika'apone. Kenpa'ti huabodik on'dikka'apone. Huidyerete huabodik on'nigmadoya'ne. Ken huid huatoe'eraiyo'da huabodik on'nopo'eapo." Kenda Pérgamo huaknopoe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Tiatira huakka' jakyo huaknopoe'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

¹⁸Tiatira huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya': "Opudomeytaj o'nona'po Apag Diosen Huasi'po ijje'po do'hued huakpo konig ta'akonig o'epo aya'da bo'kika' kenda on'tiahuayika'ne. Kenpa'ti aya'da huanopoya' mo'nopoika'nig kenda ijnopoi'kay. Do'hued'i konig siro jeynanada o'epo kenda Dios o'ika'. Dokon konigti ijikay. Konigti ijja'ikay. Nogpa' nogpa' ahue' ijikay. ¹⁹Aya'da bo'kika'nig ijnopoe'y. Nogomeytaj di' mo'maika'ne. Diostaj doeretaj moknopoi'ka'ne, pai'da aratbut huag'eritaj bo'tihuapokika'. Kenoka' pai'da mo'nopo'eonhuahua'po oknopoe'batikhue'ada moknopoeonhuahuika'. Kenda ijnopoe'y. Huakkuruda do'taj moknopoe'uyate. Oynayo huakka'da moknopoe'ne. ²⁰Nogda nogtiada dakhuea' boka'po opudere ettone' Jezabel o'ika'po opudtaj monmadikika'ne. Nama'da monmadikika'nig'a keje', oro'omeytaj onmadikahue' yae', onahued mo'ene. Diosen huamanbatia'pakeri ijje'y, Jezabel ea'ada do'hued huanigpeika'eritaj engaña e'magka'ada nama'da o'manmadikika'. Nogen huatoe'taj bakdejdik mo'ene,

nama'da o'manmadikika'. Kenpa'ti 'uhua dios e'ketka'taj o'nigarakdepo e'nigmahuigde' ken huaen bape'dik mo'ene, nama'da Jezabel do'hued huanigpeika'eriomeytaj o'manmadikika'. Kenda dakhuea'da o'kika'.

²¹Yanopo'korea', yanopo'korea'. Nogok nogok ijhue'da Jezabeltaj ena'ika'tada e'nopo'korea'ta' pakhue' o'uyate. Nogtaj nogtaj huabokerektaj e'bakdejta' o'eretpakpo e'batikta' pakhue' o'uyate.

²²Oynayo Jezabeltaj castiga yogka'apoy. Huatai'yo dakhue' onpahuedpo pai'da o'nopo'eapo. Kenpa'ti kenomeya Jezabeltaj on'nigpeika'po konigti dakhuea' ogkika'po nopo'koreahue' e'ne'nayo kenomeytakon castiga ijmagka'apoy. Huakka' pai'da on'nopo'eapo. ²³Kenomey konig Jezabelensi'ponig Jezabeltaj huanigpeika'eri o'nepo dakhuea' ogkika'nok, kenpa'da ijarakapoy. Kenda huanopoya' mo'nopoika' kenpa'ti bo'pakika' doa ijnopoe'y. Kenpa'ti opudomey huadak e'kika'nayo huadakda o'nogka'apone. Dakhuea' eka'nayo castiga o'nogka'apone. Kenoka' huaknopoe'eri aya'ada do'taj yan'nopounapet.

²⁴Opudnayo suhue'da Tiatira huaknopoe'eri Jezabelen e'manmadika'taj nigpeehue' mo'e kenpa'ti toto'en e'ireg e'manmadika' konig Jezabela o'manmadikika'nig opudomey oknopoe'hue' mo'ene. Nogiti nogiti nogda kika'dik mo'ene. Onahue' ijje'apoy.

²⁵Opudomeyte do tiakhued ee'ted kenda oy huadakda bo'kika'po nogiti nogiti nogok nogok batikhue'da huadakda yag'kikati'. ²⁶Opudomey huaknopoe'eri konig huayakhue' huaka'eri mo'epo kenda do konig ijipaki e'kika'nayo kenpa'da bo'kadhuahuika'po nogok doere aya' aratbut aya' huadaribayo nogyo nogyo aya'tada ihhua'da o'mana'apone.

²⁷Konig do'hued Apag Dios mena'po,

be'teypaka'uyne, opudomeykon doere teyda o'ēapone. Ighua'da mo'mana'apo. Diosen taka'taj barakdik mo'ēapone. Konig siropa'a sorokkosotaj sakdik o'ē konigti Diosen taka'taj magka'dik mo'ēapone. ²⁸Kenpa'ti Diosa siokpo magkesionig jeyda o'ēnig konigti jeynanada ijjenok do'taj 'urunanada o'noknopoeapone. ²⁹Diosen Nokirega me'nopo'toepo opudomey huaknopoe'eritaj do'hua o'nona'nok aya daka' yan'pee'." Kenda Tiatora huaknopoe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Sardis huakka' jakyo huaknopoe'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

3 ¹Sardis huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya': "Opudomeytaj o'nona'po Diosen siete Nokirega me'nopo'toene. Kenpa'ti siete siokpo ijtoepo: Opudomey Sardis huaknopoe'eri aya'da bo'kika'nig kenda ijnopoy. Diostaj o'noknopoe'po Diostaj on'nignoe aratbuta opudomeytaj nama'da bo'huaa'nig'a Diostaj e'bueyonig mo'epo Diostaj eknopoe' mo'batikay'uyunig'a. ²Yan'nopo'korea'. Diostaj ya'nonmabo'ika'. Onte'ti nogiti nogiti do'taj menoknopoe'. Konig mo'bueyaypo konig Diosa o'paknok suhue'da bo'kadhua'uy. Ken konig bo'kika'nig Diosnayo pakhue' o'ē, ijnopoy. ³Huakkuruedda Diosen huadak hua'a e'manmadikade'te mo'peedepo moknopoe'uyate kenpa'ti daka' mo'nigpeika'uyate. Konig a'nennada do'taj daka' moknopoe'ika'uyatenig okkahuehue' yanika'. Oyda suhuigda moknopoe'epo onte'ti yan'nopo'korea', onte'ti daka' yanoknopoe'po yan'nigpeonhuahuika'. Nopo'koreahue' ee'nayo ekpoe' ngehue' ee'te opudomeytaj on'huatiakapone. Castiga a'magkaya'po on'huatiakapone. Konig

ekpoe' ngehue' ee'te huabereeri on'tiakika'. Konigti do'taj ekpoe' ngehue' ee'te on'huatiakapone. ⁴Sardis huakka' jakyo opudomey huaknopoe'eria suhue'ada dakhuea' kahue' mo'ika'uy. Do'taj moknopoe'ika' de'po okbatikhue'ada daka' mo'nigpeika'nok yerenanada bo'otika'po konig 'uru'nopo'da doere on'noeonhuahuika'apo. ⁵Kenomey do'taj moknopoeonhuahuika'po okbatikhue'ada moknopoeonhuahuika'po kenpa'ti okbatikhue'ada do'taj mo'nigpeonhuahuika'po konig huayakhue' huaka'eri mo'epo doere yereda yudtaj bo'otika'apo doere mo'noeonhuahuika'apo. Opudomeyendik Diosen huanoeonhuahuika'ba'te e'timadoya'de' o'epo Diosa diktihuekehue' o'ēapo. Kenpa'ti Diosa e'peete Diosen huata'moneri en'peete 'Inomey do'hued huaknopoe'eri o'ne.' Ijbatia'pakapoy. ⁶Diosen Nokirega me'nopo'toenok opudomey huaknopoe'eritaj do' Cristoa o'nona'nig aya'ada daka' yan'pee'." Kenda Sardis huaknopoe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Filadelfia huakka' jakyo huaknopoe'eritaj Juana o'manigmadoya'uyate.

⁷Filadelfia huakka' jakyo huaknopoe'eri huairitaj yamanigmadoya': "Opudomeytaj o'nona'po, do Diosenyo'da ijnignokay. Diostayo'da ijnigpeikay. Hueretda Diosen Huasi'po ijje. Konig David huairi o'uyatenig konigti huairi ijje. Teyda mana'dik ijikay. Diosyo yagkud. Dios Huairiensip'po mo'ene. Suhue'tada ona'dik o'nene. Do'hua enade'te Diosyo bakuddik mo'ēapone. Nogomeytaj: Tokudhue'dik o'nene. Diosensip'po ehue' mo'ene. Ona'dik o'nene. Do'hua kenpa' enade'te kudhue'dikda o'neapo. ⁸Aya'da opud bo'kika'nig ijnopoy. Do'taj menhuatiakpo do'taj me'noknopoe'po Diosensip'po yaneti'. Opudomeytaj

o'nona'uyne. Diosyo kudhue' yane'.
 Be'api' opudomeytaj onahue'dik mo'ene.
 Suhue'da tey ee'pi' do'taj kenpa'ti
 do'hued huadak hua'ataj mo'nigpeika'.
 Kenpa'ti Jesucristotaj yoknopoe.
 Mo'batia'pakika'ne. ⁹Diosen aratbut o'ey.
 Suhue'ada nama'da oda'ika'. Diosen
 hueret huage'eri ehue' o'ne. Kenomey
 konig toto'en huanaba' o'nepo toto'taj
 on'nigpeika'po do'taj eknopoe'ta' pakhue'
 o'nepo opudomey huaknopoe'eritaj dig'a
 on'tierikika'. Nogoknayo do ijpaknok
 kenomeya opudomeytaj konig huairitaj
 hua'ikudate bo'tihuadapone kenpa'ti
 opudomeytaj di' ijmaika'nig
 ijmanopoea'apoy. ¹⁰Do'taj daka'
 men'nigepo mennigpeonhuahuika'.
 O'nona'uynok opudomey daka'
 mo'nigpeika'dene. Konigepo kenoka'
 aratbut huabada pai'nanada
 on'nopo'eonhuahua'depo opudomeytaj
 on'batioka'apone kenpa'ti
 on'tihuapokapone. Menpa'ti huereta'da
 huaknopoe'eri ya'neta'po huereta'da
 huaknopoe'eri ehuepi' ya'neta'po aya'tada
 pai'nanada on'nopo'eanhuahua'apone.
¹¹Onte'ti idada ijtiakapoy. Buttida hua'a
 daka' oynayo moknopoe'po do'taj di'
 mo'epo mo'nigpeika'ne. Okbatikhue'ada
 daka' menoknopoe'. Do'taj o'noknopoe'po
 okbatikhue'ada do'taj di' menika'.
 Kenpa'ti okbatikhue'ada menigpeika'.
 Kenda e'kika'nayo be'api' o'nen
 e'noeonhuahuika'taj oktiparathue'dik
 me'neapone. ¹²Aya'ada do'taj
 me'noknopoeonhuahuika'po
 okbatikhue'ada
 me'noknopoeonhuahuika'po konig
 toto'taj huayakhue' huaka'eri mo'epone.
 Diosere ijmanoeonhuahuika'apoy.
 Kenpa'da durugnanada Diosere
 o'neonhuahuika'apo. Diosya' be'api'
 okbatohuahue'dik o'neapo. Diosensi'po
 o'nika' aya'ada on'nopoeapo. Huabo
 Jerusalén Diosen huakka' jak kurudya'

o'huarakapo. Kenomey toto'taj
 huayakhue' huaka'eri Diosen huabo jakyo
 Jerusalényo o'nika' aya'ada on'nopoeapo.
¹³Diosen Nokirega me'nopo'toe'po
 o'nona'po opudomey huaknopoe'eritaj
 do'hua o'nona'nok aya'ada daka'
 yan'pee'." Kenda Filadelfia
 huaknopoe'eritaj yamanigmadoya'
 Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

**Laodicea huakka' jakyo huaknopoe'eritaj
 Juana o'manigmadoya'uyate.**

¹⁴Laodicea huakka' jakyo huaknopoe'eri
 huairitaj yamanigmadoya': "Kenda ia'nig
 ijka'apoy. Diosen hua'a buttida
 ijmana'ikay. A'nennanada Diosere ijjedepo
 aya'da bo'tiahuayika'nig ijka'uy.
 Opudomeytaj kenda o'nona'apone.
^{15,16}Aya'da bo'kika'nig do'hua ijnopoe.
 Jesucristotaj daka' ijnigpeikay nama'da
 boa'ika'nig'a 'urunanada nigpee'ehue'
 mo'ika'po suhuignanada bo'pakpo do'taj
 suhuigda on'nigpeika'ne konigepo
 opudomeytaj e'ok ekenpa' e'ka'ta'
 ijpaknig'a. ¹⁷Huakka'da o'matoye.
 Huakka'da o'bae'uy. Nogiti pakhue' o'ey.
 Kenpa'ti 'uruda o'ey. Nama'da mo'nopoe'po
 boa'ika'nig'a. Diostaj dakteynopo' ehue'
 mo'enok opudomeytaj be'api'
 matinepahui'dik o'nepo Diosen
 e'nopoika'nayo pai'nanada mo'ika'po
 opudomey ekpobigonig mo'epo Diostaj
 oknopoenkahue' mo'ika'ne. Kenpa'ti konig
 Diosa opudomeytaj e'nigkika'ta' o'pakika'
 kendakon oknopoenkahue' mo'ika'po
 kenpa'ti Diostaj konig 'uruda yudtaj
 nigbaothue' e'ika'nig Diostaj 'urunopo'
 ehue' mo'ika'ne. ¹⁸Do'taj daka'
 menoknopoe'po dakteynopo'da yag'kika'.
 Konig oroyeretaj dig'a da e'tihuede'te
 'uruda oroyo' o'ika'. Konigti opud do'taj
 yan'nopo'korea' onte'ti nama'da nopoe'ehue'
 yanika'. Daknopo'da yag'kika'. Onte'ti
 daknopo'da do'taj menoknopoika'. Do'taj
 durugnanada mo'epone. Konig yudtaj

e'manbasa' keregda o'ika' konigti 'urunopo'da yag'kika'. 'Urunopo'da boka'po Diostaj okbirahue' mo'εapone. Kenpa'ti konig ekpotasedapa' onte'ti Diosen daka' bo'tiahuyayapone. Kenda Dios e'nigka'ta' o'pakpo 'urunanada moknopoεapone. ¹⁹'Dakhuea' boka'ne,' aya'tada di' ijmaepo ijmanikay. Kenpa'ti kenomey kan'nopo'kore'po castiga ijmagkikay. Konigepo diga' yan'deretpakpo do'taj yan'nopo'korea'. ²⁰Ken konig opudomey huanopoya'da do'taj e'dik o'nene ijbatiap'apakapoy. Men'pee'. Konig huabokerekapi' opudomey jakyo on'tiakdepo 'Ijtiaki,' eade'te kentaj mo'peepo mo'nigokhuike'po mo'bakuda'ika'. Ken konig e'nopo'toika'ta' ijpaknok do'taj me'de'ika'. Opudomeyere ijika'apoy. ²¹Okbatikhue'ada opudomey do'taj moknopoεonhuahuika'po konig toto'taj huayakhue' huagka'eri mo'εapone. Doere kurudyo Diosen huahuadte bo'huadikapone. Keyo 'urua'nanada mo'εapone. Do Diostaj ijnigpeika'uy toto'taj huayakhue' huagka'eri ijje'uy nok Diosa kurudyo me'behuika'uyne. Kenere huairi ijje'po ijhuadikay. Konigti opudomey toto'taj huayakhue' huaka'eriomey doere huairi kurudyo bo'huadikapone. ²²Diosen Nokirega me'nopo'toenok opudomeytaj o'nona'po opudomey huaknoppe'eritaj do'hua o'nona'nok aya'ada daka' yan'pee'ika'." Kenda Laodicea huaknoppe'eritaj yamanigmadoya' Jesucristoa do'taj Juantaj mena'uyne.

Kurudya' Diostaj "Dios huadakda o'e. Aya'da o'ka'uyate." Huikudate on'tihuadpo veinticuatro huairitone'a on'batia'pakika'uyate. Kenda Juana o'pee'uyate.

4 ¹Nogoka' kurudyo do ijwabopo akbogpe ekhuike' ijtiahuay'uy. A'nennada konig 'urua'nada trompeta

Cristoa 'utta'da do'taj Juantaj mena'uyne. Onte'ti konigti mena'po:

—Iyo do'te behuatiak. Nogoknanada konigti o'εapo o'tiahuy'ea'apone. —Mena'uyne.

²Ijhuiti ehue' Diosen Nokirega me'nopo'toe'uyne. Kurudyo konig huairitone'en huahuad ijtiahuaymey. Apag Dios kentada o'huadika'. ³Apag Dios senogda konig jaspe 'uruda huid kenpa'ti konig cornalina huiddbed senogda o'e, Apag Dios konig senognanada o'ika'. Nogyo nogyo huahuad huaneg 'urunanada togke' o'e. Togke' senognanada konig esmeralda huid senognada o'e. ⁴Kenpa'ti Dios huairien huahuad huatiokpe huaneg veinticuatro huairitone' on'bahuadika'. Huairien huahuadte huairitone' on'bahuadika'. Yereda yudtaj on'otika'po oro huakupetada e'ka' huakuot on'kuotika'. ⁵Diosen huahuadya' ojbed o'hua'ika' kenpa'ti 'utta'da konig kurud ea' doa Juana ijje'uy. Diosen huakkurupen Diosen siete Nokireg o'nika'po siete huakjeytone'onig o'nokpakika'. ⁶Dios Huairien kuruteda konig huaduyda konig vidrionig irida ijtiahuay'uy.

Kenpa'ti Apag Dios huahuad huaneg cuatro huanoeonhuahuika'eri o'nepo, huaso' huaneg huakpo on'toika'. ⁷Huakkuruda huanoeonhuahuika'eri konig apetpetonig o'e'uy. Bottaa'te konig vacanig o'e'uy. Bapaa'te konig huabokerekkokonig o'e'uy. Onte'ti botta' botta'tea' konig huatoposig e'yorepa' o'e'uy. ⁸Kenomey cuatro huanoeonhuahuika'eri okajpe on'toe. Nogtia nogtia huanoeonhuahuika'erien seis okajpe on'toika'. Huaso' huaneg huakpo on'toika'. Huanopo'yobeta' huakpo on'toika'. Apag Diostaj o'nona'ika'po:

Onnayo kenpa'da huadak i'ika', kenpa'da 'uruda i'ika', Apag Dios.

Onnayo kenpa'da huadak i'ika',
 Apag Dios. Onnayo kenpa'da
 'urunanada i'ika', Apag Dios. Dios
 Huairi i'e. Teynanada i'ika', Dios.
 Aya'nanada ka'dik i'e. A'nennada
 i'noeonhuahuika'uy. Kenpa'ti oy
 i'noeonhuahuika'po.

Nogoknadakon
 i'noeonhuahuika'apo, Apag Dios.
 Kenda cuatro
 huanoeonhuahuika'eria
 o'nona'ika'po, batikhue'da
 huame'noe sikyoere o'nona'ika'.

^{9,10}Urunanada i'ene, Dios. Dakiti, Dios,
 o'na Dios Huairi i'ene, i'noeonhuahuika',
 Dios. Kenda onte'ti onte'ti onpayo'
 e'nonade'te veinticuatro huairitone'
 huikudate on'tibahuadpo Dios Huairi
 huanegte huikudate on'tibahuadpo oro
 huakupetada e'ka' huakuot Diostaj
 on'yokpo, Diostaj on'batadi'kea'po,

¹¹Dios Huairi i'epo kenpa'da
 huadakkanada kenpa'da
 'urunanada i'epo, onyo'da
 teynanada i'e. Aya'ada kada'ike'.
 Konigepo aya'tada i'ka'uyate.
 Konigepo i'paknok aya'da o'ika',
 kenpa'ti i'pakpo aya'tada i'ka'uyate.
 Kenda veinticuatro huairitone'
 Huairi Diostaj o'nona'ika'.

**Beroba' kenpa'ti ovejasi'po Juana
 o'tiahuay'uyate.**

5 ¹Kenoka' beroba' e'korig Dios
 Huairien huada'koba'pen o'toepo
 beroba'tiojpen kenpa'ti huakiregpen
 e'madoya' ee' ijtiahuay'uy. Beroba'te
 sieteta' e'tiondapike' o'енок okkujhue'dik
 o'uy. ²Diosen huata'moneritaj
 ijtiahuay'uy. Teynanada o'ika'po,

—¿Be'a huadaknopo'nada ya'e. Beroba'
 sieteta' e'tiondapike' okkujdik ya'ne?
 ¿Beroba'taj kan'tiahuaye'po be'a okkujdik
 ya'e? —Diosen huata'moneria 'utta'da
 o'mana'uy.

³Ken beroba' be'api' nogtiapi'
 okkujhue'dikda o'nuy. Kuruderu,
 huadarieri soroktoeripi' en'uktada
 kan'tiahuaye'po be'api' okkujhue'dik
 o'nuy. Nogtiapi' okkujhue'dik o'nuy.
⁴Konigepo be'api' huadaknopo'nada
 yanetpi' ijnopoe'po beroba'taj okkujdikpi'
 tiahuaydikpi' bahuahuayhue'da ijje'po
 huakka'da ijhui'kuy.

⁵—Nogiti huikhue' ya'e. Judá aratbut
 nogtida teyda huairi o'epo konig León
 o'epo Huairi Daviden adhuea' huayayo
 o'epo cruzte huayakhue' mo'nigka'uyate.
 Kenpa'ti e'bueyada o'noyhuadpo
 huayakhue' mo'nigka'uyate. Konigepo
 sieteta' e'tiondapike' okkujdik o'e.
 Beroba'taj tikujdik o'e. —Nogtiada
 huairitone'a mena'uyne.

⁶Onpapayo' Diosere kenpa'ti cuatro
 huanoeonhuahuika'eri eretnopoyoda
 kenpa'ti huairitone' eretnopoyo
 ovejasi'ponig Jesús hua'ite o'boika'.
 Kentaj ijtiahuay'uy. Oro'tehuapa'
 o'nigarakuyate. Siroa e'tukka'en e'en'
 okiogde' o'epo ovejasi'po huakute siete
 huakupi kenpa'ti siete huakpo o'ika'.
 Siete huakpo Diosen Nokireg o'ne. Diosen
 Nokireg huabada huadaribayo
 ohua'e'ika'. Keyo aya'tada Diosa
 o'tiahuaypo o'no'pika'. ⁷Ovejasi'po
 Diostaj o'huahua'depo ken beroba' Diosen
 huada'koba'pen o'bae'uy. ⁸Beroba'
 e'ma'toede'te cuatro
 huanoeonhuahuika'eri veinticuatro
 huairitone'ere Ovejasi'potaj huikudate
 on'tihuadpo aya'ada huairitone'a arpa
 on'beta'po oro siropu' copa on'toepo,
 copate kenda 'uru'huje'da o'epo Diostaj
 huaknopoe'eria en'tiona'pakika' kenda
 Diostehuapa' huje'da o'ika'.

^{9,10}Huabodikda on'batadi'kea'po:
 Jesucristo i'e. Dakhuea' huaka'eria
 bo'arakuynok o'nen mimia
 o'nigoro'kpo huakka' aratbuttaj
 dakhuea' e'ka' i'manopo'yarea'po

o'bae'uy. Nogda nogda aratbut,
 nogda nog hua'a huaa'eri, nogda
 nogda huakka' jak huag'eri, nogda
 nogda huadaribayo huag'eritaj
 o'baepo kenomeytaj Diosen huairi
 kenpa'ti Diosen sacerdote
 bo'yahuea'depo. Aya'tada
 huadariyo on'mana'ika'apo
 kenpa'ti on'ta'mona'ika'apo.
 On'batadi'kea'uy.

^{11,12}Dios e'huag'yo cuatro
 huanoeonhuahuika'eriere, huairitone'ere
 huakka'nada millones Diosen
 huata'moneri ijbatiahuaypo kenpa'ti
 ijmapeemey,

Diosen Ovejasi'potaj

on'nigarakuyatenok ke'na huairi
 teyda kae'po, aya'tada ta'mona'dik
 kaje'po, aya'da ke'nenyo'da
 kabae'po aya'da kanopge'po,
 aya'tada teyda ka'dik kae'po,
 ke'nayo'da huadaknanada o'e
 kan'manbatia'pakike'po,
 'urua'nanada o'e. Aya'ada
 batia'pakdik o'nika'apo. Aya'ada
 huata'moneria 'utta'da o'da'nok
 kenda ijpee'uy. ¹³Dios
 Ovejasi'poere kenpa'da huadakda
 o'nika'. Dakiti. Yg'nona'ika'.
 'Urunanada mo'ene. Teynanada
 mo'ene. Yg'nona'ika'.

Diostaj kenpa'ti Ovejasi'potaj nogok
 nogok yan'batia'pakonhuahuika'. Kenda
 aya'da en'da'te, aya' Diosa o'ka'uyatenig'a
 aya' kurudyo huag'eria en'da'te, aya'
 huadariyo huag'eria en'da'te, aya'
 soroktoyo huag'eria en'da'te, aya'
 huahueyo huag'eria en'da'te, do'hua
 ijpee'uy.

¹⁴—Kenda kaje'. —Cuatro
 huanoeonhuahuika'eria o'da'uy.

Kenpa'ti veinticuatro huairitone'
 huikudate on'tibahuadpo, “Dios
 'urua'nanada o'e. Kenpa'da
 huadaknanada o'kika'. Dios

huanoeonhuahuika'eri o'e.” O'da'uy.
 Kenda veinticuatro huairitone'a o'da'uy.
 Diostaj o'da'uy.

Sieteta' e'tiondapike' Ovejasi'poa okku'uy.

6 ¹Diosen Ovejasi'poa nogtida
 e'tiondapik ekkujted ijtiahuay'uy.
 Kenpa'ti:

—Yatiak. Yatiahuay'. Cuatro
 huanoeonhuahuika'eria onokteteyo'
 'utta'da eda'te konig kurud eapa' 'utta'da
 ena'te ijpee'uy.

²Yereda caballotaj ijtiahuaypo ke'na
 caballote o'huadpo kumej o'toepo.
 Huayakhue' huaka'eri huakuot o'edepo
 huayakhue' e'ka'ta' o'pakpo nogtaj nogtaj
 Diosen taka'taj huayakhue'
 ya'magkadhuahuika'apet. Kenda
 ijtiahuay'uy.

³Diosen Ovejasi'poa bottaa' e'tiondapik
 ekkujde'te

—Yatiak. Yatiahuay'. Bottaa'
 huanoeonhuahuika'eria ea'te ijpee'uy.

⁴Nogda caballo huabed o'hua'. Ke'na
 caballote on'huadpo huaboro' siroda
 o'epo huadariere aratbut huayahuaya
 en'manoeyanhuahuika'te huayahuaya
 kan'barakike'po caballo huabedte
 huahaderitaj Diosa teyda ya'ea'apet.

⁵Diosen Ovejasi'poa bapaa' e'tiondapik
 ekkujde'te,

—Yatiak. Yatiahuay'. Bapaa'
 huanoeonhuahuika'eria ea'te ijpee'uy.

Caballo huasik ijtiahuay'uy. Ke'na
 caballote on'huadpo huata'huahuay'ea'
 huaba'a e'toge' ijtiahuay'uy. ⁶Botta' botta'
 huanoeonhuahuika'eriomeyen
 huanopoya' ea'te ijpee'po,

—Nogok sue'da aypo o'epo. Trigo
 nogkilotida huakka'teda ee'te
 nogme'noetida e'baa'huapa o'енок. Bapa'
 kilos cebadakid aypo huakka'teda ee'te
 nogme'noetida e'baa'huapa o'енок.
 Hueymey olivotaj okteghue' yane'.
 Kenpa'ti uva hueymeytaj okteghue' yane'.

Ijpee'uy. Olivo huada konig huasihuaj huaka' o'e. Uva huada konig vino huaka' o'e.

⁷Diosen Ovejasi'poa botta' bottaa' e'tiondapik ekkujde'te,

—Yatiak. Yatiahuay'. Botta' bottaa' huanoeonhuahuika'eria ea'te ijpee'uy.

⁸Caballo huaeykon ijtiahuay'uy. Ke'na caballote en'huadte on'dikka'uy Huamabueyika'apoori. Ke'nenta'poyen konig kubarakonig ijtiahuay'uy. Ke'na o'paknok huakka'tada barakika'dik ya'neapet. Aratbut nogtaj nogtaj huayahuaya on'bahuadiaypo yan'barakonhuahua'po huakka'da yan'mabueyikapet. Kenpa'ti aypota' yan'kusitokpo yan'mabueyikapet, huakka' on'madigpakpo huakka'nada yan'mabueyikapet. Kenpa'ti toyahuahue'dikda huae'eria huakka'tada ya'mabatararikapet.

⁹Diosen Ovejasi'poa huabaniga' e'tiondapik ekkujde'te aratbutkudaken nokiregtaj ijbatiahuay'uy. Diostaj 'uhua e'nigbarakika' kutopa o'ika'. Kutopatoyo aratbut nokiregtaj ijbatiahuay'uy. Kenomeya Diosen hua'a on'manmadikika'uynig kenpa'ti Diosensi'po Jesucristotaj yoknopoe on'batia'pakika'nok kenomeytaj oknopohue' huae'eria on'barakuyate. Kenomey huaknopoe'erien nokiregtaj ijbatiahuay'uy.

¹⁰—Kenpa'da huadaknana i'ika', Dios Huairi. Kenda ijka'apoy ea'nayo i'kika'ne. ¿Huadariya' oknopohue' huae'eria oro'omeytaj bo'arakuyne. Kenomeytaj menokata castiga magka'dik ya'epo? —'Utta'da huaknopoe'erikudaken nokirega' Diostaj o'nona'uy.

¹¹Ken yereda yudtaj huaok Diosa o'bayokuy. Huaknopoe'erikudaktaj o'bayokuy. “Nogitimon yan'nigika'. Nogok nogomey huaknopoe'eri huama'buy Jesucristotaj

huanigpeika'eritaj huehuela' dakhuapa kanakbarakene' daka'da yan'nigunhua'.” Diosa o'mana'uy.

¹²Diosen Ovejasi'poa nogba'yo e'ayhua' e'tiondapik ekkujte doa e'tiahuayde'te huadari dig'a'da o'iyegaponig, konig sikda yudtanig niokpo o'sikpakaponig, konig mimia'da puug o'bedpakaponig kenda ijtiahuaymey. ¹³Kenpa'ti konig huakka'da e'bapokte higuera huada burada dig'a'da on'dakotika', huakka'da on'dakotika' ken konigti huakka' siokpo kurudya' huadariyo o'bakotapetnig kenda ijtiahuaymey. ¹⁴Kenpa'ti beroba' o'korigonpo onte'ti tiahuayhue'dik o'ika' konigti kurud o'korigonpo onte'ti tiahuayhue'dik ya'epetnig kenda ijtiahuaymey. Kenpa'ti aya' huakupa nogyondakon yan'hua'apetnig, aya' huagkuta'mej nogyondakon yan'hua'apetnig kenda ijtiahuaymey. ¹⁵Aya'ada Diostaj on'mepukpo huata' a'tiokaya'po huakogyo yan'iregapet kenpa'ti sipana'kupatoyo yan'iregapet. Gobierno huairi, huakupe huairi, sorotataj huairi, huamata'moneri huairi, huanaba'ere aya'ada yan'iregapet. Huakupataj huidtone'taj ona'po:

¹⁶—Oro'omeytaj bo'tibuka' huidtone'. Diostaj mokirega'. Ovejasi'poa castiga e'magka' mokirega'. —Huakupataj huidtone'eretaj ya'nona'apet. Kenda ijpeemey kenpa'ti ijtiahuaymey.

¹⁷Oy aya' dakhuea' huaka'eritaj Diosa kenpa'da castiga ya'magka'apet. Diostaj be'api' okmonhue'dik o'ne.

Israel aratbuttaj o'batimadoya'uy. Diosen aratbut o'ne kan'matinopjike'po o'batimadoya'uy.

7 ¹Nogok botta' botta' Diosen huata'moneritaj do Juan ijbatiahuaymey. Huadariyo adyon nogyon nogyon en'bote ijbatiahuaymey. Bapoka huadarite bapokhue' yae',

e'pogte bapokhue' yag', kenpa'ti ohueyte bapokhue' yag' Diosen huata'moneria e'bapoktaj ya'nona'apet. ²Nog Diosen huata'moneritaj ijtiahuaymey. Keya' niokpo orokika'yen o'tiakpo "In Diosensi'po o'e," huatimadoya' o'totiak. Huatimadoya' Dios huanoeonhuahuika'erien huadik huaka' o'e. Ke'na huata'moneria 'utta'da ya'mana'apet. Botta' botta' Diosen huata'moneri ene'te 'utta'da ya'mana'apet. Botta' botta' Diosen huata'moneritaj Diosa o'bateypaka'denok ke'poda ogka'dik ka'nike'po, huadaritaj e'pogeretaj ke'poda ogka'dik ka'nike'po, kenomeytaj 'utta'da o'mana'po,

³Huanoyte Diosen huanigpejika'eritaj "In Diosensi'po o'e," timadoyahued ee'ted ke'poda ogkahue' yane'. Huadaritaj e'pogtaj ohueytapi' ke'poda ogkahue' yane'. —Botta' botta' Diosen huata'moneritaj 'utta'da ya'mana'apet.

⁴Huanoyte "In Diosensi'po o'e," e'timadoya'de' inega' o'batimadoya'e'uyatenig huadik ijpee'uy. Ciento cuarenta y cuatro mil aya'tada Israel aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate.

⁵Doce mil Judá aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Rubén aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Gad aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate.

⁶Doce mil Aser aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Neftalí aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Manasés aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate.

⁷Doce mil Simeón aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Leví aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Isacar aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate.

⁸Doce mil Zabulón aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil José aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Doce mil Benjamín aratbuttaj o'batimadoya'e'uyate. Kenda ijpee'uy.

Dios e'huag' huanegte huakka'ada ogkupopakpo on'bopo yere yudtaj yan'otapet.

⁹Nogok kurudyo Dios e'huag' huanegte huakka'nada aratbuttaj ijbatiahuaymey. Kenomey aya' huadarierida huag'eri o'neme', aya' aratbutda noyerida o'neme', aya' nogpa'da huaa'pakeri o'neme', aya'ada Dioste Ovejasi'pote huakkurupen yan'batoboapetnig ijtiahuaymey. Huakka'nanada o'nenok madikahue'dik ya'neapet. Yudtaj yereyo' on'otpo konig yan'matoeapet. ¹⁰Aya'ada 'utta'da o'dapo:

Oro'omeyen Dios o'epo Dios Huairitaj aya'ada nigpejika'dik o'ne. Dakhuea' e'ka' huamanopo'yarea'eri o'epo Ovejasi'poerea huamanoeanhuahuika'eri o'e. Ke'nayo'da dakhuea' huaka'eritaj o'manopo'yarea'ika'. 'Utta'da yada'apetnig.

¹¹Dios Huairi e'huag' huanegte cuatro huanoeonhuahuika'eri kenpa'ti huairitone' o'nika'po. Huairitone' e'nahuika' huaneg aya'ada Diosen huata'moneria on'tibopo Diostaj o'deretpakpo on'tihuedpo sorokyo ogkokbetpo yada'apet:

¹²Kenda, Dios huadakkanada o'ika'. Ka'nonike'. Diosnayo 'urua'nanada o'ika'. Ka'nonike'. Diosnayo aya'da i'nopogene. Ka'nonike'. Dakiti, Dios. Ka'nonike'. Diosnayo huadakkanada o'ika'. Kanonike'. Diosnayo teyda o'epo aya'da ka'dik o'ika'. Ka'nonike'. Kenpa' ka'kike'. Yada'apetnig ijtiahuaymey.

¹³—¿Inomey yudtaj yereda e'baot o'nenig be'a ya'ne? ¿Meya' yan'tiakpo ya'ne? Huairitone'a nogtiada do'taj mename'ne. Do'taj Juantaj mename'ne.

¹⁴—On i'nopogene, Huairi. —Yona'mey.

—Inomey Diostaj moknopōepo pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'uy. Moknopōepo okbatikhue' o'nepo pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'uy. Diosensi'po konig ovejasi'po o'manigbuey'uynok kenomeyen dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'uyate. Dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'uyate. 'Urunopoa' o'magka'uyate. ¹⁵Konigepo Diosyo o'nika'po, huame'noe sikoere okbatikhue'ada on'nigpeika'po Diosen jakyo kente Dios o'ika' on'nigpeika'. Dios kenomeyere o'ika'po o'batioka'ika'. ¹⁶Onteti pai'da kusitokhue'da o'neonhuahuika'apo. Onteti "Diga' maymaya' ijay." Ahue' o'neonhuahuika'apo. Onteti niokpoa kenomeytaj diga'da batita'tehue' o'neonhuahuika'apo. Onteti diga'da 'ukpakhue' o'neonhuahuika'apo. ¹⁷Diosen Ovejasi'po Jesúsa Diosere onteteyo' kenomeytaj daka' o'batiokadhuahuika'po konig ovejasi'potaj o'matōe'onhuahuika'po konig e'manoeanhuahuika' hue'ey sipajyo o'batohua'ika'. Kenpa'ti Diosa kenomeyen huakpotaj hue' o'baktihueyke'apo. Onteti suhue' ehue'da o'neonhuahuika'apo. —Huairitone'a nogtiada mename'ne.

Sietea' e'tiondapik ekkujde'te oro siropuya' e'bakpak 'uru'huieda Diostaj o'tibehuikeyate.

8 ¹Ovejasi'poa beroba' sietea' e'tiondapik ekkujde'te konig ijhue'mon konig una hora pokhue' sigpi' a'pakhue'da o'nepo kurudyo Diosya'. ²Siete Diosen huata'moneri Diosere o'nepo Diosen huakkurute en'mabote ijbatiahuaymey. Diosa siete trompeta ya'bayokapetnig. ³Kenta' nogtida Diosen huata'moneri ya'tiakapet. 'Uhua Diostaj huanigmahuiga' kutopate o'tibopo oro sirobaeg huakka' 'uru'huieda huasihuj e'nigbakpaka' o'edepo ya'tohua'apet. Nog

oro kutopate Dios huakkurute 'uru'huieda Diostaj ya'nigbakpakapet. Diosen huaknopōe'eriomey e'nigtiona'pakte kenokti 'uru'huieda ya'nigbakpakapet. ⁴Ken oro sirobaeg Diosen huata'moneri o'badapdo, 'uru'huieda o'nigbakpaka'po 'uru'huieda e'sihui' Diosyo ya'nigbehuike'apet. Diosen huaknopōe'eri on'tiona'pakpo konig 'uru'huieda Diosyo e'tiona'pakhuiekon ya'nigbehuike'apet. ⁵Nogok Diosen huata'moneri oro sirobaeg o'tōepo 'uhua huanigarak kutopaya' ta'ak e'nigbakpak o'etupo oro sirobaeg o'tihueda'po huadariyo keya' castiga huamagka' ta'ak ya'enapet. 'Utta'da kurud yaa'apet. 'Utta'da bapoka eapa' yaa'apet. Kenpa'ti diga'da ya'ojbedapet. Huadariakon ya'iyigapet. Kenda ijtiahuaymey.

Siete trompeta yaa'apet.

⁶Ken siete Diosen huata'moneri siete trompeta on'badapdo huabogte a'toka'deya'po on'tōepo.

⁷Diosen nogtia'da huata'moneri trompetate e'mogde'te huadarite huabada ore'okda ya'batikotapet. Huadarite huabada ta'ak e'bakpak mimionokpared kurudya' ya'batikotapet. Huadaritaj huakka'tada ya'bakpakapet, huakhuaraka' huadari ya'meyapet. Kenpa'ti huakhuaraka'tion ohueytaj ya'meyapet. Kenpa'ti huakhuaraka' mirebakon ya'meyapet.

⁸Diosen huata'moneri nogakon botaa' trompetate e'mogde'te huakupatone'a o'bakpakpo e'pogtone'taj e'tienpa' ya'tikotapet. E'tikotde'te bapaa'tea' e'pog hue'ey mimida ya'eapet. ⁹E'pogyo huāe'eri huakka'nanada bapaa'tea' ya'mabueyapet. Huakka'nanada bapaa'tea' barcotone' ya'batakotapet.

¹⁰Diosen huata'moneri nogakon bapaa'tea' trompetate e'mogde'te huaboro' siokpoada kurudya'

ya'batikotapet. Diga'da o'bakpakpo huadarite ya'batikotapet. Nogyo nogyo nog huahue nog huahueyo ya'batikotapet. Konig bapaa'tea' huahuete hue'ey enhuipoika'yo ya'batikotapet.

¹¹Kenda huaboro' siokpo o'dikka' Ajenjo. Ajenjo pai'nanada huaeon o'e. Huakka'da huahue kenpa'ti poso hue'ey pai'da o'eandenok huakka'da aratbut yan'mabueyapet.

¹²Diosen huata'moneri nogakon botta' bottaa'kon trompetate e'mogde'te huakhuaraka' niokpotaj puugtaj siokpotaj dakhuea' ogka'nok huakhuaraka' puug huakhuaraka' siokpo huakhuaraka' niokpo yasikon'apet. Konigepo huame'noe sikkiregmon sue'da ya'ta'tika'apet. Sikkiregmon sikyokon ya'eapet. Kenda ijtiahuaymey.

¹³Kurudyo eretnopoyo konig e'yore'te nog Diosen huata'moneritaj ijtiahuaypo kenpa'ti ijpeemey. 'Utta'da oa'po:

—Ee'... dakhuea' huaka'eri pai'nanada ya'neapet. Dakhuea'da o'manigepo. Nog bapa' Diosen huata'moneria a'ti trompetate e'mogde'te diga'da pai'nanada yan'nopo'eapet. Diosen huata'moneria 'utta'da oame'.

9 ¹Nogakon huabanigaa' Diosen huata'moneri trompetate e'mogde'te Diosen huata'moneri siokponig huadariyo e'kotte ijtiahuaymey. Sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo huakhuike' llave ya'eapet. ²Sorokkogyo dakhuea' huaka'erikudakenbayo yakhuike'apet. Ekhuikedete huakka' e'sihui'sikda o'orokika'po, konig huaboro'nanada ta'ak huakka'da e'sihui'sikda o'epo kurudtaj sikkiregnada ya'eapet. Niokpotakon sikkiregmon sue'da ya'ta'teapet. ³E'sihuiya' tegkeresonig diga'da o'bahua'po huadaribayo nogyon nogyon yan'bahua'apet. Kenpa'ti tegkeres konig to'tid diga'da o'bahuekika' konigtikon

tegkeres yan'bahuekapet. ⁴“Huadarite miretaj huakpiburataj ohueytapi' dakhuea' ogkahue' yane'ti. Diosen o'e e'timadoya' ehue' e'huag'tayo'da diga' yamagkati'.” Tegkerestaj Diosen huata'moneria ya'mana'apet. ⁵Huabaniga' puuga' tiriodhuahuika'dik ya'neonhuahuika'apet. Mabueyahue'dikada yaka'apet. Konig to'tid diga'da o'bahuekika' konigti kenomey tegkeresa diga'da yan'bahuekonhuahuika'apet. Kenda ijtiahuaymey. ⁶Kenoka' tegkeresa konig to'tid digda o'bahuekpo e'bahuekonhuahua'te aratbut e'bueyta' e'eretpakada bueyhue'dik o'neapo.

⁷Tegkeresonigtaj ijtiahuaymey. Konig ya'eapetnig ijmanbatia'pakapoy. Konig caballos taka'taj a'bahuahua'deya'po daka' yabakka'apet. Konig a'barakya'po o'bahuahua'po ken huatioka' on'otpo konig oro huakuot o'kuotpo, tegkeres e'eadada aratbutkonig o'epo ⁸tegkeresenkuhuij konig ettone'kuhuijonig o'epo, kenpa'ti hua'id apetpetidonig o'epo, ⁹huaso'taj o'tiokka'po, siropeg o'beta'po okaa 'utta'da oa'. Konig carro caballoa o'oroapo o'totokpo taka'taj a'barakya'po idada o'huahua'po carro'ia 'utta'da oa', konigti tegkeres okaa 'utta'da yaa'apet. ¹⁰Konig to'tid huasig'a diga'da bahuekdik o'epo aratbuttaj digda maya'dik o'epo huabaniga' puug digda mayanhuahua'dik ya'eapet. ¹¹Sorokkogyo dakhuea' huaka'erikudaken huata'moneri huairi tegkeresen huairikon o'epo, Hebreoen hua'a o'dikka' Abadón. Griegoen hua'a o'dikka' Apolión. Ke'na huabarakeri o'jika'.

¹²Huakkuruda dakhuea' huaka'eri pai'nanada on'manopo'edepo, onte'ti botaa' pai'nanada yan'manopo'eapet. Ijtiahuaymey.

¹³Ken, Diosen huata'moneri nogbayo e'ayhua' trompetate o'mog'uy. Oro

kutopa Dios e'huage'yo o'huadpo botta' botta' huakupi ehua'nopoya' ea'pak ijpeemey.

¹⁴—Huaboro'huēda Eufrateste botta' botta' Diosen huata'moneritaj e'matinukue'taj kan'hua'epo yabatikuj. —Nogbayo e'ayhua' huata'moneritaj Diosa ona'uy. Nogbayo e'ayhua'a huata'moneria trompeta o'toē'uy.

¹⁵Ken botta' botta' Diosen huata'moneri huakka'tada huadariyo aratbuttaj huakhuaraka' kan'barake'po ya'batikujde'apet. E'barak horataj, e'barak huame'noetaj, e'barak puugtaj, e'barak huabayoktaj on'nige'onhuahua'de'uyate. ¹⁶Botta' botta' Diosen huata'monerien sorotataj caballote on'bahuadpo huakka'nanada ya'neapet. Sorotataj caballote on'bahuadpo doscientos millones ya'neapet, kenda ijpeemey.

¹⁷Huakka'nanada caballote sorotataj en'bahuadte ijbatiahuamey. Konig o'eme'nig o'nonbatia'pakapone: Sorotataj caballote on'bahuadpo sirokusibega huakagkata' on'tiokika'po, sirokusibeg nogpa' nogpa' e'tihui't huabeda kihuea eyakon o'eme'. Caballoenku konig apetpetkuonig o'epo caballokittaya' ta'akonig ya'orokapet. E'sihui'ere ya'orokapet. Kenpa'ti a'matihuitog'onig juknanada ya'orokapet. ¹⁸Konig castiga o'magka'po caballokittaya' ta'akonig o'orokpo o'mameypo, e'sihui'ere a'matihuitog'ereanig aratbuttaj castiga o'magka'po huakka'nanada on'mameypo yan'mabueyapet. Aratbut huadariyo huakhuaraka' yan'mabueyapet.

¹⁹Caballokittaa barakdik ya'neapet. Caballo huahuepaakon barakdik ya'neapet. Huahuepa bihuionig o'epo huakua huabueya'da diga' maboke'dik ya'neapet.

²⁰Nogomeytajnayo caballoa barakhue' ee'tada Diostaj e'nopo'korea'ta' pakhue'da

ya'neapet. Kenpa'da dakhuea' ogkika'po batikhue' ya'neapet. Toto'taj diga'da on'pakika'po batikhue' ya'neapet. Oro diosa' e'ketka' o'deretpakika'po batikhue' ya'neapet. Kenpa'ti nog dios e'ketka' plata e'ka', siro eytada e'ka', 'uru huid dios e'ketka', hueymey'en dios e'ketka' nama'da o'deretpakika'nig'a dios e'ketka' noehue' ee'tada tiahuahue'dik ee'tada peehue'dik ee'tada hua'ehue'dikpi' ee'tada yan'pakika'apet. ²¹Kenpa'ti kenomeyakon on'huadiaypo on'barakika'po e'nopo'korea'ta' pakhue' o'nepo. Kenpa'ti tidig e'magka'ta' o'deretpakpo batikhue' ya'neapet. Nogta nogta e'bakdejta' o'deretpakpo batikhue' ya'neapet. Kenpa'ti yan'bereika'apet. Kenda ijtiahuamey.

**Diosen huata'moneria beroba'si'po
ya'bapadapet. Kenda Juana
o'tiahuayuyate.**

10 ¹Kenoka' nog Diosen huata'moneritaj ijtiahuamey. Teynanada o'epo kurudya' o'huarakpo, konig 'uru e'sihui'a' e'otonig o'epo kenpa'ti ke'nenkute togke' o'bopo. Konig niokpo ke'nenkok eynanada ya'eapet. Kenpa'ti ke'nen huabopi konig ta'ak e'bakpak oknonig ya'eapet. Ken konig Diosen huata'moneria ee'te ijtiahuamey. ²Beroba'si'po e'bokhuike' o'bapadpo, huada'ko'ipen e'pogte o'bopo, ope'to'ipen huadarite ya'boapet. ³Diosen huata'moneria 'utta'nanada o'okoy'uy. Konig apetpet 'utta'nanada e'huikpa' ke'na ya'okoy'apet. E'okoyde'te sietea' kuruda 'utta'nanada yaa'apet. ⁴Kenoka' sietea' kurud ea'te huaboa'da a'madoyay' e'nopoete kurudya' Diostaj ijpeemey: —Kenda sietea' kuruda ea'te soatayo' yadiktoe' madoyahue' yae'. —Diosa mename'ne.

⁵Kenpa' enade'te ke'na Diosen huata'moneri e'pogte huadarite o'ibopo kurudyo Diostaj huada'kopen o'ba'tepo

⁶buttida ijJay. Diosa do'taj me'peene. Dios o'noenhuahuika'apo. Diosa aya'tada o'ka'uyate. Kurudtaj huadaritaj e'pogtaj o'ka'uyate. Aya'da kurudyo huag' Diosa o'ka'uyate. Aya'da huadariyo huag' Diosa o'ka'uyate. E'pogyo aya' huag' o'ka'uyate. Buttida ijJay. Diosa kenda o'nope.

—Nogiti ijhue' nighue'dik mo'eapone. Ida o'eapo. ⁷A'ti sietea' Diosen huata'moneri huaboa' trompetate e'mogde'te kenda ijka'apoy Diosen huanigpeika'eri e'ead a huamanbatia'pakeritaj Diosa o'mana'uyatenig kenda Diosa ijka'deapoy. Konig soatayo' Diosa e'nope' kenda nopoghue' o'nika'uynig. Kenda a'ti Diosa o'ka'deapo. —Diosen huata'moneria mename'ne.

⁸Kurudya' Diosa ena'te onte'ti ijpeepo, —Diosen huata'moneri ken e'pogte huadaritere o'ibonigtaj yahuahua'. Ke'nenba'te beroba' e'bokhuike' o'toenig yabae'. —Mename'ne. ⁹Diosen huata'moneritaj ijhuahua'po, “Beroba'si'po beyok,” yona'mey.

—Ine yabape'. Huakittaya' setda konig ay'moro'noea' i'nounapone. Dakda o'ea' i'nopeapone. Hua'aypoya'nayo pai'da o'eapo. Diosen castigaba' o'e i'nopeapone. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁰Ken, beroba'si'po ijba'epo ijapemey. Huakittaya' setda konig ay'moro'noea' ijnounmey. Ijyekdepo hua'aypoya' pai'nada ijnoeatomey.

¹¹—Huakka'nada aratbut, nogda nogda huadaribayo huag'eri, nogda nogda hua'a huaa'pakeri, huadaribayo gobierno huairikon konig o'eapo onte'ti manbatia'pakdik i'ene. —Diosen huata'moneria mename'ne.

Diosen botta' huamanbatia'pakeritaj o'manigmadoya'uyate.

11 ¹Kenoka' jak huadik hueypi menpiyokme'.

—Yahuahua'. Diosen jakyo huahuahua'. Diosen jaktaj yadikti'. Kenpa'ti kutopataj yadikti'. Jakyo meniga' Diostaj on'nigtiona'pakika' yamadikati'. ²Jak kurute nog aratbut ijka'dik o'neapo. Kenta' kurutenayo tidikahue' yae'. Esoeria Diosen huakka' jak Jerusaléntaj on'barakonhuahua'apo. Dakhuea' on'magkadhuahua'apo. Cuarenta y dos puug aya' me'noeda on'magkadhuahua'apo. ³Do'taj Diostaj mentia'pake'po botta' huamanbatia'pakeri ijmata'mona'apoy. Jerusalén huag'eritaj ijmata'mona'apoy. Mil doscientos sesenta huame'noe do'taj botta' huamanbatia'pakeria mentia'pakonhue'po ijmata'mona'apoy. Konig pai'da huag'erien yudtaj konig saco yudtaj on'otonhuahua'apo. —Diosa mename'ne.

⁴Inomey botta' huamanbatia'pakeri konig botta' olivo hueymey o'ne. Konig botta' huakjey Diosen on'manopoeanhuahuika'po. Inomey botta' huamanbatia'pakeritaj Diosen Nokirega o'manopo'teepo Dios Huairitaj on'manbatia'pakonhuahuika'apo. ⁵Kenomey Diosen botta' huamanbatia'pakeritaj be'api' dakhuea' e'magka'ta' e'paknayo dahuea' a'magkaya'po huag'eritaj on'mahuigapo. Huamanbatia'pakeri huakittaya' ta'ak o'oroka'po kenomeyen taka'taj kenpa'da on'mahuigapo. Ken koniga yan'mabueyapet. ⁶Kenoka' Diostaj on'manbatia'pakonhuahua'po, Diosa botta' huamanbatia'pakeritaj o'bateypaka'ika'apo Diostaj en'manbatia'pakonhuahua'te kurudtaj yakhuik ena'nayo huihue'dik o'unhuahua'apo. Kenpa'ti e'paknayo hue'eytaj mimiakon yahuea'dik o'nea'apo. Kenpa'ti huadarieri aratbuttaj nogda nogda pai'da manopo'e'ika'dik o'nea'apo. Ke'poda castiga magka'dik o'neapo. Menokapi' on'pakpo magkika'dik o'neapo.

⁷Ken on'manbatia'pakonhuahua'depo en'kuhuite'de. Ke'na toyahuugkahue' huag'erionig huiyokda o'epo sorokkogy'a' adteda dakhuea' huaka'erikudakenbaya' o'mati^oro^okdepo. Botta' Diosen huamanbatia'pakeritaj a'barakya'po o'magka'po o'barakapo. ⁸Jerusalényo huakka' jakyo dagte Diosen huamanbatia'pakeri e'bueys^o' on'huedonhua'apo. Kenda huakka' jakyo aratbut dakhuea' huakka'eri o'nika'po, Diostaj pakhue' o'nepo konigti Sodoma huakka' jakyo dakhuea' huaka'eri o'nuyate. Kenpa'ti konigti Egip^otobayo dakhuea' huaka'eri o'nuyate. Keyo Jerusalényo e'bueys^o' on'huedonhua'apo. Ken konigti huakka' jakya'tion oro'omeyen Huairia cruzte mo'nigbuey'uyate. ⁹Botta' huamanbatia'pakeritaj e'barakde'te bapa' huame'noe nogme'noe okta'pete huakka'nanada aratbut e'bueys^o'taj on'so'tiahuayonhua'po nobgayo nobgayo huag'eri nog hua'a nog hua'a huato^o'eri huakka'nanada on'so'tiahuayonhua'apo. "Bakubarakkahue' yane'." On'mana'apo. ¹⁰Botta' Diosen huamanbatia'pakeritaj huakka' aratbut e'peeta' pakhue' o'nika'po. Botta'a bueyhued o'nepoed Diostaj on'manbatia'pakika'po aratbuttaj pai'da on'manopo'egagkika'nok nogok en'bueyde'te dakhuea' huakka'eria huakka'da on'durugpakatu'apo. Huayahuaya katetehue' on'bayokeapo. ¹¹Bapa' huame'noe nogme'noe okta'pete e'bueys^o' en'huedonhua'de'te Diosen Nokirega o'manopo'toepo o'manoyhuada'apo. Hua'ite on'boapo. Kentaj huakka'nanada on'tiahuayapo. On'tiahuaydepo huakka'nanada on'mamididapo. ¹²Nogok kenomeya botta' huamanbatia'pakeria kurudya' on'peepo,

—Iyo yan'tiak. Kutayo yan'behuik. Ena'te on'peepo.

Ken on'peedepo kurudyo e'sihuiyo en'behuikte kenomeyen taka'a yan'batiahuaya'apet. ¹³En'behuikte huadari diga'da o'iyegapo. Jerusalényo huakka' judío aratbut sorok jakyo ene'te o'mahuekpo o'manbetapo. Sorok jak huakka' konig nog huakhuaraka' diez jaktion o'mahuekapo. E'iyegte siete mil aratbut huakka' jakyo huag'eri yan'mabueyapet. Nogomeya huakka'ada on'me'pukpo "Dios kurudyo huag'eri huadakda o'e. Teynanada o'e." On'batia'pakapo.

¹⁴Botaa'tea' dakhuea' huaka'eri pai'nanada on'nopo'ede a'timon bapaa'tea'kon pai'nanada on'nopo'epo.

Siete'a trompetate o'mogapo.

¹⁵Siete'a Diosen huata'moneria trompetate e'moge'te ijpeemey. 'Utta'da kurudya' ea' ijpeepo:

Oro'omeyen Dios Huairi ke'nen Cristoere huakhuairi o'nedepo Diosayo'da kenpa'da huairi o'eonhuahuika'po o'mana'onhuahuika'apo. Kenda ijpeemey.

¹⁶Diosen huakkurute huairi huahuadte on'huadika'po veinticuatro huatone' huairia on'huadika'po Diostaj on'tihuedpo o'deretpakpo ¹⁷o'nona'po,

Dakiti Dios Huairi. Teyda i'ene, Dios. Aya'da ka'dik i'ene. Aya'enda huairi i'ika'. A'nennada i'ika'uyate. Oyda kenpa'ti i'ika'. Nogokkon i'ika'apo. Huaboa'da konig teynada i'epo aya'tada teyda i'manika'apo. ¹⁸Ontaj diga' bo'huadiayika'uyne. Huakka'ada nobbaya' nobbaya' huag'eria diga' bo'huadiay'uinig'a oynayo on Dios i'epo dakhuea' huaka'eriomeytaj diga' i'bahuadiaypo e'bueyomeyeretaj castiga i'magka'apone. Kenpa'ti oynayo o'nen huanigpeika'eri,

kenomey o'nen hua'a daka' on'manbatia'pakika'uy, kenomeytaj 'urua'da dakuapa i'bayokapone. Kenpa'ti kenomey ontayo'da aya'da on'nigpeepo ogkika'uy. Kenpa'ti o'nendiktaj huakka' on'pakuynok 'urua'da dakuapa i'bayokapone. Huasi'potaj huatone'eretaj huanaba'taj huairitaj 'urua'da dakuapa i'bayokapone. Kenpa'ti huabo'a'da aratbuttaj dakhuea'da huaka'eriomeytaj kenpa'da i'barakapone.

¹⁹Kenoka' kurudya' Diosen jak okhuikepo, "Kenda do'hued Israel aratbuttaj ijka'apoy," Diosa o'mana'uyng kenda e'madoyade' huaenokteg caja'poyo Diosen jakyo on'tiahuaypo ken en'tiahuayde'te o'qjbedpo, kuruda ya'aapet kenokti huadari ya'iyegapet kenpa'ti ore' ya'kotapet. Kenda ijtiahuaymey.

Ettone'taj kenpa'ti huamayuekeri bihuitone'taj kurudyo Juana o'tiahuay'uyate.

12 ¹Kurudyo ka'tihuay: Ettone' eyda konig niokpo o'epo, konig puugte o'bopo, doce siokpo konig huakuot ya'kuotapet. ²Bogdakhue' o'epo o'si'popakpo pai'da o'nopo'epo ya'sagkia'eapet. ³Kurudyo onte'ti ka'tihuay: Huabed huamayuekeri bihuitone' ya'eapet. Sieteku diez huakupi ya'eapet. Sietekute siete huairi huakuot ya'kuotapet. ⁴Huahuepa'a kurudya' huakka'tada siokpotaj o'batotokpo siokpo huakhuaraka' o'batotokpo huadariyo ya'maenapet. Ettone'kokpen huamayuekeri bihuitonea yakboapet. E'yobedete yobedtaj a'yuekyapo yakboapet. ⁵Ken ettone'a huabokereksi'po yasi'popakapet. Ke'na huasi'poa aratbuttaj nogba nogbayo aratbut huairitaj aya'tada teyda ya'mana'ika'apet.

Konig siropa o'badapdo teya'nanada ya'mananhuauika'apet. Huasi'potaj o'etupo Diosyo ya'tobehuikapet. ⁶Ta'ba bahue' ee'yo kenpa'ti aratbut bahue' ee'yo kenteyo ettone'a yakhua'apet. Keyo aypopi' hue'eypi' katepi' kabae'po Diosa huakkuruteda ya'nigka'apet. Keyo mil doscientos sesenta huame'noe aypo ya'beyokika'apet.

⁷Kenoka' kurudya' on'barakpo, Diosen huata'moneri huairi Miguel o'epo Miguelen huata'moneriere diga'da on'barakpo huamayuekeri bihuitone'taj diga'da on'barakpo, huamayuekeri bihuitone'en huata'moneritakon yan'barakapetnig kenda ijtiahuaymey. ⁸Huamayuekeri bihuitonea menpa' huayakhue' magkahue'dik o'maepo kurudya' okbahua'dik ya'neapet. ⁹Ken konig huamayuekeri bihuitone'taj yan'maenapet. Kurudya' yan'maenapet. Ke'na a'neneri bihuitone' konogda o'dikka' toto' kenpa'ti Satanás. Ke'na huadariari aratbuttaj aya'tada dakhuea' kagke'po nama'da o'manika'. Ke'nen huata'moneritaj kenpa'ti kentaj huadariyo yan'maenapet. Kenda ijtiahuaymey.

¹⁰A'timon kurudya' 'utta'da ea' ijpeemey:

—"Dakhuea'da ogkika'." Oro'omeyen huama'buy noga huaknopoe'eritaj o'batia'pakpo toto'a Diostaj o'bahuua'ika'. Huame'noe kenpa'ti sikyo o'bahuua'ika'. Kurudya' kentaj o'nendenok oy aya'ada huaknopoe'eriomey Diostaj on'nopo'yaredepo, oy Diosa teynanada o'epo ke'nen taka'tone'taj diga' o'magka'depo, oy Dios Huairiyo'da ke'nen Cristoere aya' huae'eritaj o'mana'ika'apo. Kenpa'ti oro'omey huaknopoe'eri Diosensi'po o'ene. ¹¹Huakka'ada Jesucristoen huaknopoe'eri e'bueyta' me'pukhue' o'nika'. Diosa e'paknayo bueydik o'ey, on'nopoepo kenpa'ti

konigepo Jesucristo Diosen Ovejasi'poa o'manigbuey'uyate, ke'nen mimi mo'nighua'uy, o'noknopog'e' nok kenpa'ti "Jesucristoen huaknopog'e'ri o'ey." On'batia'pakika'po nama'da huaa'eri toto'taj huayakhue' ogkika'. ¹²Kurud kenpa'ti kuruderi kan'durugpakike'. Huadariyo kenpa'ti e'pogyo huae'eri ke'poda pai'da mo'nopo'eonhuahuika'aponok toto'a opudomeytaj digada mogkadhuahua'apone. Opudomeytaj on'huahuarakdenok sue'da ijhue'mon magkadhua'dik ijje'apoy o'nopogepo diganana bo'huadiayapet. Kenda ijje'emey.

¹³"Kurudya' me'endene." Huamayuekeri bihuitone'a o'nopogedepo ettone'taj ya'tahua'apet. Ke'na ettone' o'si'popakuynigtaj ya'tahua'apet. ¹⁴Bihuitone'taj bidteda okmondik ka'e' konig aratbut bahue' e'ika'yo ta'ba ehue' e'ika'yo kabode'po konig hua'dik ka'e'po ettone'taj sigtone' botta' okajpetone' ya'yokapet. Keya' aypo o'baudhuahua'apo. Bapa' huabayok e'tionpok aypo o'baudhuahua'apo. ¹⁵Huekurua ettone'taj kaoye'po kata'kotepo bihuitone'a konig huekurutone' huakittaya' ya'hue'oroka'apet. ¹⁶Ettone'taj soroka o'tihuapokpo konig sorok okhuikepo ettone'taj ta'kotahue' ka'e'po huekurutone' sorokyo yakhuekudapet. ¹⁷Konigepo huamayuekeri bihuitone'a ettone'taj digada o'huadiaypo nog huasi'po ettone'en huayayotaj ya'bahuahua'apet. A'barakya'po ya'bahuahua'apet. Kenomey ettone'en huayayo Diosen hua'a on'nigpeika'po kenpa'ti Jesucristotaj o'noknopogepo, "Jesucristo Diosen Huasi'po o'e." On'batia'pakika'. Kenomeytaj toto'a a'barakya'po ya'bahuahua'apet.

Botta' monstruo huiyoknanada huae'eritone'taj ijthiahuaymey.

13 ¹E'pog kuhuadte do Juan ijbopo huiyoknanada huae'eritone'

e'pogyo' e'orokte ijthiahuaymey. Siete huaku kenpa'ti diez huakupi o'epo, aya' huakupi konig gobierno huairien huakuot o'otpo kenpa'ti huakute Diostaj tahuirigdika'da e'timadoya' o'eme'. ²Ke'na huiyoknanada huae'eritone' konig apetpettone'onig o'epo hua'i konig ahuadtone'ionig o'epo kenpa'ti huakitta' konig leon teynanada o'eme'.

Ijthiahuaymey. Huamayuekeri bihuitone' toto' o'epo ke'na huiyoknanada huae'eritone'taj o'teypaka'po kentaj gobierno huairitone'onig ya'ea'apet. Kenpa'ti huiyokna huamana'eri ka'ike'po huamayuekeria bihuitone'a ya'ea'apet. ³Huiyoknanada huae'eritone' nogkutida e'kuhuk o'eme' e'bueyayada ya'yareapet. Huiyoknanada huae'eritone' o'yarenok "kenpihuay" aya'ada nogbaya' nogbaya' huae'eriera yada'apet. Huiyoknanada huae'eritone'taj yan'nigpeika'apet.

⁴Huamayuekeri bihuitone'a huiyoknanada huae'eritone'taj huairi ka'e'po o'teypaka'nok huadariyo huabada aya'ada huamayuekeri bihuitone'taj ya'deretpakapet. Kenpa'ti huiyoknanada huae'eritone'taj o'deretpakpo,

—In huiyoknanada huae'eritone' bepi' konigti ehue'dik o'epo teynanada o'e. Kentaj be'api' huayakhue' ogkahue'dik o'ne. —Kenda aya'ada ya'da'apet.

⁵Huamayuekeri bihuitone'a o'paknok huiyoknanada huae'eritone'a Diostaj dakhuea'da ya'huaa'apet. Huakhuairida ijjey, Diosda ijjey, o'mana'po Diostaj ya'tidi'keapet. Kenpa'ti huamayuekeri bihuitone'a o'paknok cuarenta y dos puugte aya'tada teyda mana'dik ya'ika'apet. ⁶Kenda yaa'apet kenpa'ti yaka'apet. Diostaj dakhuea'da o'huaa'po Diosen huadiktaj o'tidi'kepo Diosenba kurudyo ehue'da o'e, kenpa'ti Diosere aratbuttaj dakhue'da o'ne, ya'bahuahua'apet. ⁷Diosen aratbut huaknopog'eritaj digaj magka'dik

ya'eapet. Huayakhue' yamagka'apet. Kenpa'ti aya'tada aratbuttaj aya'tada huadaribayo huae'eritaj, aya'tada nogda nogda hua'a huaa'eritaj kenpa'ti aya'tada huadaribayo huairitaj teyda mana'dik ya'eapet. ⁸A'nennada Dios o'ika'uyate. Huadari kahued ee'te aya' Diostaj huaknopoe'eri Diosere on'noeonhuahuika'apo. Dios o'manopodepo kenomeyendik Diosen huanoeonhuahuikaba'te o'manigmadoya'uyate. Kenomey huanoeonhuahuika'eria Jesucristotaj huaknopoe'eria huiyoknanada huae'eritaj pakhue' o'nepo. Kentaj nigpee'hue' ya'neapet. Nogomey, aya'ada nogyo nogyo huadariya' huiyoknanada huae'eritaj huakka'da on'pakpo yan'nigpee'apet.

⁹Kenda opudomeytaj o'nona'apone, kenda daka' yan'pee'. ¹⁰Be'api' a'bakudaya'po opudomeytaj e'batohua'nayo kenpa'ti nogok kentakon a'bakudaya'po on'batohua'apo. Nogok siroka opudomeytaj e'araknayo kenpa'ti nogok kentakon siroation on'barakika'apo. Konigepo opudomey Diostaj moknopoe'po, Diosen mo'epo, opudomeyen taka'taj Diosa castiga ya'magka'apet. Opudomeyanayo castiga magkahue'dik mo'ika'ne. Diostaj daka' ekpoe' yan'niginhuahuika' kenpa'ti daka' yanoknopounhuahuika'.

¹¹Nogok nog huiyoknanada huae'eritone'taj ijtiahuaymey. Sorokya' ya'orokapet. Konig ovejasi'po botta' huakupi o'ika'nig konig huamayuekeri bihuitone' huiyokada eapa'tion yaa'apet. ¹²Huakkuruda huiyoknanada huae'eritone' meyhue'da o'epo konig huakkuru huiyoknanada huae'eritone' huiyokda mana'dik ya'ika'apet. Ke'na konigti kenpa'ti huiyokda manika'dik ya'eapet. O'mana'po, "Ken huakkuru huiyoknanada huae'eritone' e'kuhuk o'epo bueydik

e'eda ya'noyhuadapet. Kentaj eretpakdik ya'nepo yan'nigpee'ika'." Aya'tada huadari huae'eritaj huiyokda ya'mana'apet. ¹³Kenpa'ti kenda konig aratbuta kahue'dik o'nika'nig yaka'apet. Aratbut kentaj kanoknopoe'po konig 'urua'da konig tiahuyhue' o'nika'uy ya'manigkika'apet. Aratbut en'tiahuyte huiyoknanada huae'eritone'a kurudya' ta'ak e'bakpaktone' ya'manigkoteapet. ¹⁴Huakkuru huiyoknanada huae'eritone' e'tiahuyada kenda aratbuta kahue'dik o'nika'nig 'urunanada o'ka'po aratbuttaj engaña ya'magka'apet. Huakkuru huiyoknanada huae'eritone'taj konigsoa'tion dios yagketka'. Ya'mana'apet. Kenda huakkuru huiyoknanada huae'eritone'taj siro e'kuhuk o'epo bueydik e'eda ya'noyhuadapet. ¹⁵Huakkuru huiyoknanada huae'eritone'a nog huiyoknanada huae'eritone'taj yateypaka'apetnok e'ketka'taj ya'noea'apet. E'ketka'taj pakhue' huae'eritaj ke'nada ya'barakapet. ¹⁶Huaba' da'kobapen huanoytapi' aratbut aya'tada ontojyo' ee'pi' huaboro' ee'pi' huakka' huamatoe'eri ee'pi' pai'da huae'eri ee'pi' huanaba' ee'pi' huanaba' ehue' ee'pi' aya'tada yabatidoyae'ti' ya'mana'apet. ¹⁷Aya'ada huaba'tapi' huanoytapi' huiyoknanada huae'eritone'endik en'tidoya'nayo katepi' bae'dik ya'neapet kenpa'ti katepi' bayokdik ya'neapet. Huiyoknanada huae'eritone'dik tidoyahue' ee'nayo katepi' baehue'dik ya'neapet kenpa'ti katepi' bayokhue'dik ya'neapet. ¹⁸Daka' yan'nopoe'. E'nopoenka'ta' e'paknayo huiyoknanada huae'eritone'en numerodiktaj daka' yan'nopoe'po. Huabokerekdikonig o'e. Seiscientos sesenta y seis huadik o'ika'.

Ciento cuarenta y cuatro mil aratbuta
yan'batadi'kea'apet.

14 ¹Nogok onte'ti ijmabopo, ote'
Siónte Diosen Ovejasi'po o'bopo

kenere ciento cuarenta y cuatro mil aratbut Cristoen huaknop^oe'eri o'nepo aya'ada huanoyte Ovejasi'poen huadik kenpa'ti Huaojendikere e'timadoya' kenda ya'eapetnig ijtiahuaymey. ²Kenoka' a'ti kurudya' konig ea' ijpeemey. Konig huakka' huahue huekuru utta'da eapa', konig kurud 'utta'da eapa' kenpa'ti 'urua'da konig huakka' arpas 'urua'da música egka' ijpeemey. ³Dios eretnopote ee'te, cuatro huag^e'eri Dios e'ika' huanegte ene'te, veinticuatro huairitone' e'nika' huaneg huakkurute o'nepo huakkurute ciento cuarenta y cuatro mil^a aratbuta on'batadi'kea'po kenomeyayo'da kenda e'batadi'kea' nop^oe'dik ya'neapet. Huadarieri aratbut e'ne'tada kenomeytaj Diosa dakhuea' e'ka' yamanopo'yarea'apet. ⁴Inomey ciento cuarenta y cuatro mil Jesucristoen 'uruyo' huaknop^oe'eri o'nepo konig nogen huato^e'taj bakdejhue' huag^e'eri o'nepo konig oknop^oehue' huag^e'eri ogkika' konig kahue' o'nika'po huadaknada o'nika'po katepi' Diosen Ovejasi'po o'manika' kenda on'nigpeika'po. Huakkuruda Diosa kenomeytaj o'baeapo, konig huakkurueri Diosen o'tamaeapo kenpa'ti Ovejasi'poen o'tamaeapo. Dakhuea' huaka'eriomey e'ne'tada o'manopo'yarea'uyate. ⁵Da ahue' o'nika'uyate. Diostaj daka' on'nigpeika'po Diostaj 'uru'nopo'da on'nigkika'uyate.

Diosen bapa' huata'monerien hua'a Juana o'mape^e'uyate.

⁶Kurudnopoyo nog Diosen huata'moneritaj okajte e'bodte ijtiahuaymey. Huadari nogyo nogyo huag^e'eritaj kenpa'ti nogbayo nogbayo gobierno huag^e'eritaj, nogda nogda aratbuttaj, nogda nogda hua'a huaa'pakeritaj, nogda nogda huakka' jakyo huag^e'eritaj dakhuea' e'ka' a'manopo'yareaya'po huadak hua'a a'manaya'po yabahuahua'apet.

⁷—Diostaj yanokme'pukpo yan'nigpeika' "Hueretda Dios i'ene." "Teynanada Huairi i'ene, Dios." Ya'nona'ika'. Konigepo oy Diosa huadaka' huaka'eritaj o'baktie'ea'apo kenpa'ti castiga a'magkaya'po dakhuea' huaka'eritaj huata' o'baktie'ea'apo. Diosa aya'tada o'ka'uyate. Kurudtaj huadaritaj e'pogtakon o'ka'uyate. 'Urua'da hue'ey sipataj sorokya' o'orokika'nig kenpa'ti 'uruda hue'ey o'ka'uyate. Kentaj Diostaj yaderetpakika' kenpa'ti dakiti yan'tiona'pakika'. —Ke'na huakkuruda Diosen huata'moneria 'utta'da ya'mana'apet.

⁸Nog huata'moneria kente'ti o'tatiakpo,

—Babilonia huakka' jakmon o'epo huakka'nanada aratbut o'nepo nog aratbut nogbayo nogbayo huabada aya'tada nama'da e'ka' yan'manopo^ea'ika'apet. Huaso'ada e'eretpak kika'dik mo'ene. Nogtaj nogtaj bakdeika'dik mo'ene. Nama'da kenda yan'manopo^ea'ika'apet. Konigepo huaboro' Babilonia kenpa'da o'mahuigde Diosen castiga e'magka' o'mahuigde. —Ke'na Diosen huata'moneria yaa'apet.

⁹Konogadakon Diosen huata'moneri kente'ti o'tatiakdepo,

—Huiyoknanada huag^e'eritone'taj be'api' en'pakika'nayo huiyoknanada huag^e'eritone' e'ketka'taj en'pakika'nayo huiyoknanada huag^e'eritone'dik huanoyte huaba'tepi' "be'tidoya'," ena'nayo

¹⁰Diosen huata'moneri on'tiahuaypo kenpa'ti Diosen Ovejasi'po o'tiahuaypo Diosa huiyoknanada huag^e'eritone'en huaeretpakeritaj diga' o'bahuadiaypo diga'da castiga o'magkadhuahuika'apo konig ta'ak azufreere o'mabakpakadhuahuika'apo. ¹¹Nogok nogok batikhue'ada pai'nanada on'nopo'eonhuahuika'apo. Sigpi' yareatuhue' o'neonhuahuika'apo, kenpa'da pai'nanada

on'nopo'eonhuahuika'apo, huame'noe sikyoere pai'nanada
 yan'nopo'eonhuahuika'apet. Kenomey huiyoknanada huag'eritone'taj o'deretpakpo kenpa'ti huiyoknanada huag'eritone' e'ketka'taj o'deretpakpo kenpa'ti ke'nendik huanoyte huaba'tepi' e'tidoya'de' o'nepo pai'nanada yan'nopo'eonhuahuika'apet. ¹²Konigepo Diosen aratbut Diostaj on'nigpeika'po Jesustaj o'noknopoika'po daka' kan'nigunhuahuike'po. —Bapa'tea' Diosen huata'moneria 'utta'da yaa'apet.

¹³Ken kurudya' do'taj ena'te ijpeemey. —“Oy kenpa'ti nogok aya'ada Huairi Jesucristotaj o'noknopopeo on'bueydepo durugda ya'neapet.” Yamadoya'. “Dapita' Diostaj huanigkadhuahuika'eriomey ya'nokmapie'onhuahuika'apet. Kenda Diostaj on'nigkadhuahuika'nigtaj Diosa okkahuehue' o'maeapo.” Diosen Nokirega ea'te ijpeemey.

Ta'baya' aypo e'taboyogte on'totiakika' konigti huadariya' Diosa ke'nen huabaktie'ea'eritaj o'baeapo. Kenpa'ti konig aratbut uvas e'boyogte sirosi'poa o'nogkupoktegika' kenpa'ti uva huada on'sapaika' konigti huadariyo Diosa aya' dakhuea' huaka'eritaj castiga ya'magka'apet.

¹⁴On'te'ti ijtiahuayo yereda e'sihuute ya'huadapetnig. Huabokerek konig Diosen Huasi'po ya'huadapet. Oro sirotaj e'ka' huairied huakuot e'kuotte kenpa'ti igku'etda siroenpi e'bapadte ijtiahuaymey.

¹⁵Dios huana'pak jakya' nog Diosen huata'moneri o'orokdepo “Siroenpia ta'bayo aypotaj yagkupoktega'po yamagkupaya'. Huadariyo aypo konig o'boyogdenok.” Ken huata'moneria 'utta'da yana'apet. Diosen Huasi'po e'sihuute e'huadte yana'apet.

¹⁶Ken Diosen Huasi'po konig siroenpia aypotaj ogkupoktega'po o'baea'po

huadariyo ke'nen huabaktie'ea'eri e'huag'etaj ya'bae'apet.

¹⁷Ken, nog Diosen huata'moneri Dios huana'pak jakya' o'orokonpo ke'nakon igku'etda siroenpi o'toepo. ¹⁸Diostaj e'nigmahuig kutopaya' noga Diosen huata'moneri o'orokonpo. Ke'na huamamey ta'ak huairia ona'po,

—Uva e'boyog o'enok siroenpia uvas huadariyo yamagkupoktega'. —'Utta'da yana'apet. Nog Diosen huata'moneria siroenpi e'toetaj yana'apet.

¹⁹In konig huadari huag'eri dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga o'magka'apo. Uvas konig dakhuea' huaka'eri o'ne. Diosa huadariyo aya'da uvas o'magkupoktega'apo. O'magkupoktega'depo huaboro'kogyo on'togpo kenta' o'batuga'apo. Konig aratbuta uva on'tuga'ika' konigti dakhuea' huaka'eritaj Diosa castiga ya'magka'apet. ²⁰Huakka' jak adpen ken konig ya'batuga'apet. Castiga o'magka'apo. Huakka'nanada on'mabueypo huakka'nanada mimi ya'eapet, odnanada konig caballo eakitta'e'te mimia odnanada ya'eapet. Kenpa'ti bidteda konig huahue mimi ya'huehua'apet, konig trescientos kilómetros ya'huehua'apet.

Siete Diosen huata'moneria sietea kene'huaya' ke'poda castiga ya'magka'apetnig Juana o'tiahuayme'.

15 ¹On'te'ti kurudyo 'uruda o'enok ijtomepu'kepo ijtiahuaymey. Diosen huata'moneria kene'huaya' sietea' nogpa' nogpa' ke'poda castiga e'magkapo'te ijtiahuaymey. Diosa digā' o'bahuadiaypo castiga o'magka'depo aya'da ya'dakea'apet.

²Nogdakon ijtiahuaymey. Konig 'urunanada e'pog irinada konig vidrionigere ta'akonigere ijtiahuaymey. Huiyoknanada huag'eritone'taj kenpa'ti

ke'nen e'ketka'taj huakka'ada, nigpeehue' o'nika'po kenpa'ti ke'nendik timadoyahue' o'nepo irinada e'pog okta'bogpeirite on'mabopo arpas on'toepo Diostaj yan'batadi'kea'apet. Diosen arpas Diosa e'bayok yan'toepet. ³Diosen huanigpeika'eri Moisesen e'batadi'kea' kenpa'ti Ovejasi'poen e'batadi'kea' on'batadi'kea'po:

Kenpihuay, 'urua'nanada i'ka'uyate, Dios. Konig huaboroa'da i'ka'uyate. Aya'da i'ka'uyatenig 'urua'nanada o'e, Dios Huairi. Dios Huairia aya'da ka'dik i'epo teynanada i'e. O'nen hua'a buttida o'ika'. O'nen hua'a butukda o'ika', Dios Huairi. Nogbayo nogbayo huag'erien Huairi i'eonhuahuika'. ⁴Dapita' aya'anada ontaj okme'pukdik mo'ene, Huairi. Dapi' Dios huadaknanada o'e aya'ada ontaj tia'paldik mo'ene, Huairi. Onyo'da huadagnada i'ika'ne. Onyo'da kenpa'da 'urunanada i'ika'ne. Konigepo nogba nogbayo huag'erri yan'batiakapet. Diostaj huikudate on'tibahuadpo o'deretpakpo 'uruda Dios i'unhuahuika', ya'nona'apet. Huakka'ada e'pog oktobogpete on'mabopo yan'batadi'kea'apetnig ijtiahuaymey.

⁵Nogdakon ijtiahuaypo kurudyo Dios kente e'ika' konig Diosen jakyo adkorepen Moisesen huidpegta' diez hua'a e'mana' o'ika' konig ekhuike'te jakyoda ijtiahuaymey. ⁶Keya' jakya' sietea Diosen huata'moneri sietea' nogpa' nogpa' ke'poda castiga yan'magka'deapet. 'Uru yudtaj on'otpo yereda kenpa'ti senogda yudtaj on'otpo kenpa'ti orobijso'daktone'tada e'ka' huakgkate e'tie' on'otpo. ⁷Botta' botta' huanoe'eri Diosere onteteyo' o'nika'po nogtiada ya'bayokeapet. Sietea Diosen huata'moneritaj copa orotada e'ka'

ya'bayoke'apet. Sietea copa orotada e'ka' ya'bayokeapet. Sietea copa dakuuapa dakhuea' ogka'deika'nigtaj Dios huanoeonhuahuika'eria dig'a'da o'bahuadiaypo castiga dig'a'da ya'magka'apet. ⁸Dios eyanada o'epo senognanada o'epo teynanada o'epo Diosen jak kurudyo Dios o'ika'nok konig huakka' e'sihu' o'enek aratbutpi' be'api' kudhue'dik ya'neapet. Diosen sietea huata'moneri nogpa' nogpa' ke'poda castiga dakuuapa magkahued e'ne'ted Diosen jakyo be'api' kudhue'dik ya'neapet.

Sietea copa orotada e'ka' dakuuapa dakhuea' ogka'deika'nigtaj Diosa dig'a'da o'bahuadiaynok sietea Diosen huata'moneria dakhuea' huaka'eritaj castiga ya'magka'apet.

16 ¹Diosen jakya' 'utta'da ea' ijpeemey. Diosen sietea huata'moneritaj o'mana'po, —Konig huadaryo sietea copa dakuuapa castiga e'magka' yanoypo do'hued hua'ate castiga yan'magka'. —Diosa ya'mana'apetnig ijpeemey. ²Diosen huata'moneri huakkuruda o'hua'po huadaryo copate yadoyapet. Huadaryo Diosen hua'ate castiga ya'magka'apet. Aratbut huiyoknanada huag'eritone'dik e'tidoya'de' kenpa'ti huiyoknanada huag'eritone' e'ketka'taj o'deretpakika'nok huasi'dak dig'a'da on'setpo, dignada yan'batiriapet kenpa'ti pagda ya'neapet.

³Diosen huata'moneria kenta' nogakon e'pogyo copate odoypo, e'pogyo konig Diosen hua'ate castiga o'magka'po, e'pog hue'ey e'bueyen mimida yan'maeapet. Aya'da e'pogyo huahueyo huanoe'eri yan'mabueyapet.

⁴Diosen huata'moneri nogakon bapaa' huahueyo kenpa'ti kente hue'ey sorokya' enhuipoika'yo copate odoypo huahue

kenpa'ti hue'ey mimida yan'maeapet.

⁵Kenokati nog Diosen huata'moneritaj ijpeepo, ke'na huahue huamatog'eri o'ika'uyate.

—Castiga i'magka'po kenda castiga magka'dik i'ika'po, huadakda i'ka'ne, Huairi. Dios Huairi i'epo, kenpa'da huadakkanada i'epo, oy i'ika'po, kenpa'ti a'nennada i'ika'uyate. ⁶O'nen huanigpeika'eritaj on'barakuyatenok kenpa'ti o'nen buttida hua'a huamanbatia'pakeritaj on'barakuyatenok kenomeytaj siroa yan'baarakapet. Dakhuea'da on'magka'nok mimi huakka' on'orokpo yan'mabueyapet. —Diosen huata'moneria kenda yaa'apetnig ijpeemey.

⁷Diostaj huanigmahuig kutopaya' ea'te ijpeemey:

—Teynanada Dios i'ene. Aya'da ka'dik i'ene, Dios Huairi. Buttida i'mana'ika'po, butuknanada i'kika'po castiga i'magka'dene. Kenda Diosen huanigmahuig kutopaya' ea' ijpeemey.

⁸Diosen huata'moneri nogakon botta' botta'a niokpote castiga copate odoypo niokpotaj Diosa ukda ya'eanapetnok aratbuttaj diga'da kabatita'te'po mameydik kajepo ⁹aya'tada o'batita'tepo huaso' e'mameytada nopo'koreahue' o'nepo, “Uruda i'ene.” Diostaj onahue' ya'neapet. Diostaj yan'tidike'apet. Ken Diosa sietea'a' ke'poda castiga magka'dik ya'epet.

¹⁰Diosen huata'moneri nogadakon huabaniga'a' huiyoknanada huag'eritone'yo copate yan'doyapet. Dios Huairia ka'poda castiga o'magka'po, huiyoknanada huag'eritone'en huanigpeika'eriomey sikkiregyo o'nepo pai'nanada on'nopo'epo huakka'nanada diga'da e'tiriada ¹¹nopo'koreahue' o'nepo huadig dakhuea'da yag'kika'apet. Diga'da on'tiripo kenpa'ti huasi'dak on'basetpo Diostaj on'huadiaypo yan'tidike'apet.

¹²Nog Diosen huata'moneriakon seisa Eufrates huaboro' huahueyo copate yandoyapet. Niokpo e'orokyen gobierno huairi yan'batiakapet. Sorotataere yan'batiakapet. Huaboro' huahue kanoktege'po ya'manigaitapet. Konig dag ee'te oktegdik ya'neapet.

¹³Ken, huamayukeri bihuitone' huakittaya' dakhue' nokiregda ya'orokapet. Huiyoknanada huag'eritone' huakittaya' nog dakhue' nokiregda ya'orokapet. Nama'da huamanbatia'pakerien huakittaya' dakhue' nokiregda ya'orokapet. Bapa' dakhue' nokireg konig huahuanig o'norokpo ke'na engaña huamagka' yan'huapet. Kenda ijtiahuaymey.

¹⁴Dakhue' nokireg konig toto' nokireya engaña a'magkaya'po 'urua' yag'kika'apet yan'bayarea'apet. Nogyon nogyon on'bahua'po kan'batiarake'po gobierno huairi sorotataere yan'bakupopaka'apet. Diosnayo teynanada o'epo aya'da ka'dik o'ika'. Kenme'noe Diosenme'noete aya'nada yan'batiaraka'apet. ¹⁵“Yan'pee'. Ekpoe' nighue' ee'te huabereeri a'bereya'po on'tiakika'. Konigti aratbuta ekpoe' nighue' ee'te ijtiakapoy. Ke'na ekpoe' on'nigika' durugnada ya'neapet. Kenpa'ti konig yudtaj daka'da mo'tojika'nig konigti do'taj moknopoe'po mo'nigpeika'po okbatikhue'da moknopoe'po do'a e'huatiakte durugda mo'epet. Do e'tiakde'te yudtaj othue' e'eonig mo'epo ehue' o'neapone. Kenpa'ti okbirahue'dik o'neapone.” Jesucristoa o'uyate. ¹⁶Ken Armagedónyo gobierno huairitaj yan'bakupopaka'apet. Kan'batiarake'po dakhue' nokirega yan'bakupopaka'apet. Armagedón hebreoen hua'adik o'e.

¹⁷Ken'huaya' Diosen huata'moneri sietea' copate kurudya' yadoyapet.

—Aya'da kenda o'dakea'de.
—Huag'ebaya'da Diosa 'utta'da yaa'apet.

¹⁸Ken huakka' ojbéd o'epo, 'utta'da o'adpo, kenpa'ti kurudakon yaa'apet. Menoka' huagheupa' huadari diga'da o'iyegpo, 'utta'da ya'iyegapet. ¹⁹Huakka' jak huaboro'nanada ee'tada bapata' ya'posaka'apet. Nogyo nogyo nog huadaribayo nog huadaribayo huakka' jak o'mahuekpo ya'basakapet. Kenpa'ti huakka' jak Babilonia, huaboro'nanada Babilonia, huakka'da dakhuea' huaka'eri on'maetaj Diosa o'noponpo diga'da o'bahuadiaypo diga'da castiga ya'magka'apet. ²⁰Kenpa'ti diga' castiga o'magka'po e'pogte huagkuta'mej e'ikada ya'titikonapet. Kenpa'ti castiga egkade'te huakupa e'ikada yatitikonapet. ²¹Kurudya' huaboro'da ore' ya'bakahua'apet. Oroganada o'epo nogtida cuarenta kilos ya'eapet. Aratbut ee'yo o'batikotnok aratbuta Diostaj yan'tidike'apet. Ke'ponadakon Diosa castiga ya'magka'apetnig kenda ijtiahuaymey.

Ettone' huabakdejeri huairi ee'tada kentaj castiga ya'magka'apet.

17 ¹Diosen huata'moneri siete o'nepo, siete copa on'toepo, do'taj nogtiada behuatiakpo,

—Yatiak. Diosa ettone' huabakdejeri huairitaj castiga e'magka' o'tiahuayay'. Ettone' huabakdejeri huairi Babilonia huakka' jak konig e'pogte e'huadonig konig huairitone' o'nika'. ²Ken ettone' huabakdejeri huairi huakka' huadaribayo gobierno huairiere konig on'bakdejikanig dakhuea' ogkika'po, konigti aya'ada huadaribayo huag'eria diga'da on'bakdejikanig e'anig dakhuea'da ogkika'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

³Ken Diosen Nokirega me'nopo'toepo Diosen huata'moneria be'tohuame'ne. Aratbut bahue' e'ika'yo be'tohuame'ne. Diosen Nokirega ettone'taj

be'tiahuayame'ne. Huiyoknanada huag'eritone' huabedte e'huadte ijtiahuaymey. Huabed huiyoknanada huag'eritone' sieteku o'epo diez huakupi o'epo Diostaj tahuirigdikyo' o'huaa'ika'. ⁴Ayagda yudtaj kenpa'ti bedda yudtaj ettone'a o'otpo oro'uru huidsipo kenpa'ti 'uru perlas sabbij yudtate o'mabetika'. Copa orotada e'ka' o'bapadpo, kenda dakhuea'da o'kika' eapa' Diostaj pagda o'nigepo konig copayo e'kika' hueda'da o'epo ke'na aya'tada diga'da dakhuea' o'kika'. ⁵Ettone'noyta' huadik e'timadoya' ee'te kendik aya'ada nopoghue'da o'nika'. Ken huadik: "Babilonia huakka' jak huairi ijje. Ettone' huabakdejeri nagonig ijje aya' huadariyo aratbuttaj dakhuea' huaka'eri ijje." Kenda ijtiahuaydepo ijnopounmey. ⁶Diostaj huaknopog'eritaj ettone'a o'barakpo kenomeyen mimi huakka' on'mimihua'po kenpa'ti Jesustaj huamanbatia'pakeritaj o'barakpo kenomeyen mimi huakka' on'mimihua'po diga' o'pakpo o'magkika'. Kenda ijtiahuaydepo diga'da ijme'pukemey.

⁷—Me'pukhue' yag'. Ken huabed huiyoknanada huag'eritone' ke'na ettone'taj o'tohua'ika'. Sieteku kenpa'ti diez huakupi o'ika'. Ken be'a ya'e. E'tiokhue e'ika'tada ontaj o'nopea'apone. ⁸Ke'na huiyoknanada huag'eritone' i'tiahuaydenig o'noika'uy oynayo e'bueyonigti o'ede. Nogok soroktoya' dakhuea' huaka'erikudak nokiregbaya' o'orokpo kente pai'da o'nopo'unhuahuika'apopo o'bueyapo. Aratbut huadariyo huag'eri Diosen huanoehua'huika'ba'te ke'nendik timadoyahue' o'nepo Jesusen huaknopog'eri ehue' o'nepo a'nennada Dios huadiri e'ka'te huanoehua'huika'ba'te ke'nendik timadoyahue' o'nuyate kenomey huiyoknanada huag'eritone'taj on'tiahuaydepo on'mame'pu'kepo

on'nigpejka'apo konigepo ke'na a'nennada o'noe'uyate, oynayo e'bueyonigti o'e, onte'ti a'ti o'orokapo.

⁹In kenda e'nopo^{ea}'ta' ijpa*ki*. Be'api' pee'dik ee'nayo men'pee': Huiyoknada huae'eritone'en siete huaku o'engig siete huakupa o'e. Kente siete huakupate huakka' jak Babilonia o'ika'. ¹⁰Siete huaku o'engig siete gobierno huairi o'ne. Huabaniga' huairi a'nenda nogok nogok huairi o'nikame'te aratbuta on'nigpejkame'te. Kenomey on'bueyde'uyate. Nogtida oyedda gobierno huairi o'edenok aratbuta on'nigpejka'. Nogakon gobierno huairi ehued o'e. A'timon o'epo aratbuta on'nigpejka'apet. Ke'na ijhuiti huairi ikahue' ya'epet. ¹¹Ke'na huabed huiyoknada huae'eritone' o'noika'uyate. Oynayo e'bueyonig o'e. Siete gobierno huairi ee'ada ke'na ocho gobierno huairi ee'pi' ke'na huiyoknada huae'eritone' kenpa'da ya'bueyapet.

¹²Kenpa'ti diez huakupi i'tiahuaynig diez gobierno huairi ya'neapet. Konig gobierno huairi teyda manahued o'ne. Sue'da puug teyda mana'dik o'nedepo. Huiyoknada huae'eritone'ere sue'da puug teyda mana'dik o'nedepo. ¹³Inomey diez gobierno huairi konigti on'pakpo huiyoknada huae'eritone'taj huiyoka'da kamane'po on'teypaka'apo. ¹⁴Diosen Ovejasi'potaj dakhuea' o'nogka'aponig'a Ovejasi'ponayo huayakhue' ya'magka'apetnok Diosen Ovejasi'po aratbut huairien Huairi o'e kenpa'ti gobierno huairien gobierno Huairi o'e. Kenere Diosen e'baktie'ea' huae'eri o'nepo okbatikhue' o'noknopoeonhuahuika'apo. —Kenda Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁵—Ken huaboro' e'pogyonig ettone' huabakdejeri huairi o'huadika'nig. Kenda i'tiahueydenig o'nopo^{ea}'ne. Huaboro'

e'pog konig huakka' jak o'ne, nogda nogda huadaribayo huae'eri, kenpa'ti nog hua'a nog hua'a huaa'pakeri konig e'pog o'ne. ¹⁶Diez huakupi i'tiahuaydenig o'nopo^{ea}pone. Diez gobierno huairi o'nepo ettone' huabakdejeri huairitaj diga'da on'huadiaypo, ettone' huabakdejeri huairitaj diga'da castiga ya'nogka'po yan'biradapet. Ta'akyo yan'huigapet. ¹⁷Diosa o'paknok diez gobierno huairia huiyoknada huae'eritone'taj yan'nigpeeapet. Huiyoknada huae'eritone'a ettone'taj castiga yagka'apet. ¹⁸Kentaj ettone' huabakdejeri huairitaj i'tiahuaydenig ke'na huakka' jakda o'e. Ken jaktaj aya'ada gobierno huairi nogbaya' nogbaya' on'nigpejka'po. —Diosen huata'moneria kendakon mename'ne.

Huakka' jak Babiloniataj castiga Diosa o'magka'po o'mahuigapo.

18 ¹Kenta' a'timon nog Diosen huata'moneri kurudyaj' o'huarakpo teyanada ighua'nanada mana'dik o'epo aya'tata mana'dik o'epo eynanada o'epo kenpa'ti senognanada o'epo huadariyo nogbaya' nogbaya' huabada eynanada ee'te ijtiahuaymey. ²Utta'nanada o'okoypo,

—Huakka'nanada jak Babilonia ehue' o'ede oynayo toto'enbayo o'ika'po, keyoda aya' dakhue' nokireg o'nika'apo kenpa'ti aya' dakhue' bakoy huayorere'eripi' konig matuk paga'da e'huje' keyoti o'ika'apo. ³Babilonia huae'eria huakka'nanada on'tamaika'nok aya'ada nogbaya' nogbaya' aratbuttaj huakka' katetapi' on'baeretpaka'uynok nogbaya' nogbaya' huae'eri huakka'tada on'baeretpakika'. Kenpa'ti aya' huadaribayo huairi Diostaj o'nokkahuepo Babiloniaen en'tamae diga'nanada o'deretpakika'po on'bae'ika'. Konig e'bakde'ikanig kenpa'da katetapi'

o'deretpakika'. Kenpa'ti huadaribayo noga noga huabahuaya'eriomey Babilonia huag'erien huakka'da on'bae'ika'po huakka'nanada on'tamaika'nok. Kenda Diosen huata'moneria 'utta'da oa'uy. Kenda ijpeemey.

⁴Ken kurudya' noga ea' ijpegedepo, —Ken Babilonia huakka' jakyo huag'eritaj yan'bakhua', do'hued aratbut. Kenomeyere konigti dakhuea' kahue' a'eya'po kenomeytaj yan'bakhua'. Kenpa'ti castiga kenomeytaj Diosa o'magka'apo opudomeytaj castiga ogkahue' me'e'po yan'bakhua'.

⁵Kenomeya dakhuea'da ogkika'uy. Huakka'nanada dakhuea' e'ka' o'tihueddenok konig huakupanig kurudnejneja' o'edenok kenda dakhuea' ogkika'nok Diosa okkahuehue' o'epo castiga o'magka'apo. ⁶Kenomey huakka' jak huag'eria nogomeytaj dakhuea'da on'bakika'uyatenok kenomeytaj castiga diga'da kamagke'. Botaa' castiga e'magkapa' kamagke'. Nogomeytaj huakka' pai'da on'manopo'ea'uyate. Nogomeytakon huakka'tada dakhuea'da on'batokika'uyatenok huakka' castiga konig botaa' ee'pa' pai'da kan'manopo'e'. ⁷Urua'da ijjeipo ijikikay nama'da on'nopoika'po kenpa'ti konig kenomeya huakka'nanada on'eretpakpo on'tamaika'nok kenomeyakon pai'nanada kan'manopo'ike'. “Iyo konig ettone' gobierno huairi ijje. Ayhua ehue' ijje. Pai'da ehue' ijjeapoy. Pai'da nopo'ehue' ijjeapoy,” huanopoya'da nama'da on'nopoika'. ⁸Konigepo nogme'noetida Diosa castiga kenomeytaj ya'magka'apet. Huakka'nanada yan'mabueyapet. Huakka'nanada pai'nanada yan'nopo'epet. Huakka'nada yan'bakusitokapet. Kenda Babilonia huakka' jaktaj ta'aka ya'mameyapet. Dios Huairi teynanada o'epo kenomeya

dakhuea' ogkika'uy nok pai'da nopo'edik o'neapo. Diosa castiga magka'dik o'maeapo. Kenda kurudya' ena'te ijpeemey.

⁹Nog huadariyo nog huadariyo gobierno huairi nogyo nogyo huag'eri ken huakka' jak Babilonia huag'eriere katetapi' huakka'tada o'deretpakika'uyate. Huakka'nanada on'tamae'ika'uyate. Diosa Babiloniataj castiga o'magka'depo o'mahuigpo. Gobierno huairia e'mahuigte on'tiahuaydepo yan'bahuikapet. Suhue'nada o'nepo yan'bahuikapet. ¹⁰Diga'da on'mame'pukpo castiga e'magkade'te huakka' jak e'meyte adteda on'mabopo,

—Aaj, kenpihuay, pai'nanada mo'nopo'e, Babilonia huag'eri. Hueretnada huairi i'ika'nig'a teynanada i'ika'nig'a noghoratida ontaj Diosa castiga mogka'denok ehue'da mo'ene. —Huakka' gobierno huairia Babiloniataj ya'da'apet.

¹¹Kenpa'ti huadariyo nobaya' nobgaya' huabahuaya'eriomey on'bahuikonhuahua'po kenomeyen huabahuaya' e'tamaika' ken be'taj bahuayahue'dik o'nepo. ¹²Kenomeyen oro, kenomeyen 'uru siro plata, kenomeyen 'urunanada huidsipo huakka'teda kenomeyen perlas sabbij huaka', 'uru tela lino e'ka', 'uru tela seda e'ka', tela ayagda, tela bedda, kenomeyen 'uru'huigeda ohueyen, katepi' elefanteidtaj e'ka', nog 'uruda ohueyen huakka'teda, bronce siro, hierro siro, 'uru mármol huid, kenomey e'bahuaya'ta' en'paktada ¹³kenpa'ti canela, huasihuaj 'uru'huigeda, 'uru'huigeda huabakpaka', kenpa'ti 'uru'huigeda mirra, 'uru'huigeda perfume, vino, huasihuaj aypo huamayaka', harina 'uruda, trigo, huabathua'eri konig mula, oveja, caballo, konig carro caballo huatotok, aratbut huanaba'pi' e'bahuaya'ta' on'pakika'nig'a Babilonia

huairi ehue'da o'nenok meyo
bahuyahue'dikda o'ne. ¹⁴Ken huakka'
jak Babilonia huag'eritaj:

—Nogda nogda 'uruda e'huag'e huada
bo'eretpakika'nig oynayo ehue'nanada
mo'taene. Onte'ti baehue'dikda mo'ene.
Kenpa'ti katapi' 'uruda
mo'tamae'ika'uynye. Katapi'
huadakkanada mo'tamaika'uynig
kenpa'da oynayo matogehue'da
mo'epone. Onte'ti maehue'da
mo'taepone. —Huabahuaya'eria
yan'mana'apet.

¹⁵Nogya' nogya' huabahuaya'eria
Babilonia huakka' jakya' huakka'nanada
gana ogkika'uyate. Babiloniataj castiga
e'magka'te on'tiahuaydepo on'me'pukpo
adta'da on'tiahuaypo, suhue'da o'nepo
yan'bahuikapet.

¹⁶—Aaj, kenpihuay, huakka' jak
Babilonia huag'eria pai'nanada o'ne.
Babilonia huakka' jak konig ettone'
'urua'da o'otika', 'uru lino tela yudtaj,
'uru ayagda yudtaj, 'uru huabed yudtaj,
yudtaj oro sakbij o'betika', 'uru huidsipo
o'betika', perla sakbijkon o'mabetika'.
Ken konig Babilonia 'urunanada
o'ika'uyate. ¹⁷Ida konig nogminutotida
aya'da ehue'nada on'ta'e'uy.

—Huabahuaya'eria yan'mana'apet.

Barco capitán, huabatohua'eri
marineroere e'pogya'
huakjene'eriomeyere huakka' jak
Babilonia bidteda ya'neapet. ¹⁸Huakka'
jak e'bakpakte on'tiahuaydepo,

—Ken jak huaboro' o'epo
huakka'nanada on'matojika'po nog konigti
huakka' jak ehue'da o'e. —'Utta'nanada
yada'apet.

¹⁹Suhue'nada o'nepo soroka huata'
ogkursorokka'po on'bahuikpo:

—Aaj, menpa' ken huaboro' huakka'
jak pai'nanada o'nede. Ken huakka' jakya'
huakka'da o'matojika'nok kusi'pe barco
huata'e'erition gana ogkika'po ke'na

huairionigtion o'nika'po. Ijhuiti ehue'
konig nogminutotida o'bakmamey'denok
huakka' jak ehue'da o'ede. —'Utta'da
ya'da'apet.

²⁰Kurudyo huag'eritaj,
huaknopog'eritaj, Cristoen
huatanopog'eritaj kenpa'ti Diosen
huamanbatia'pakeritaj ken huaboro' jak
huag'eriomeya dakhue'da
on'magkika'uynok Diosa castiga
o'magka'denok yan'durugpakti'.

²¹Kenoka' Diosen huata'moneri nogtida
o'epo teyda o'epo kate'kidpi' huatarua'
huidtone'taj o'toepo e'pogtone'yo
o'huidpeno, o'okoypo,

—Ken konig huaboro' huakka' jak
Babiloniataj ke'poda ya'magka'apet.
Ehue'da ya'epet. Onte'ti
tiahuyahue'dikda ya'neapet. ²²Babilonia
jak kurute dagta' arpa música, flauta
música, trompeta músicakon onte'ti
peehue'da ya'neapet. Onte'ti Babiloniayo
katapi' baahue' ya'nika'apet. Katekidpi'
huatarua' huidtone'ya' e'tarua' onte'ti
peehue' ya'nika'apet. ²³Huakjeypi' onte'ti
ey ikahue'dik ya'ika'apet. E'toepak
fiestapi' onte'ti música peehue'
ya'nika'apet. Babilonia
huabahuaya'eriomey konig huabada
huadaribayo adteda konig huairitone'
o'nuynig'a. Nama'da tidig e'magkapa'
engaña on'magkika'uyate. Diosen
huata'moneria kenpa' ea'te ijpeemey.

²⁴Ken, Diosen huamanbatia'pakeritaj
on'barakika'uyate. Diostaj
huaknopog'eritaj on'barakika'uyate.
Nogbayo nogbayo on'barakika'uyate.
Babilonia huag'eriomeya
on'magka'uyatenok Dios Huairia castiga
o'magka'apo. Kenda Diosen
huata'moneria e'okoyte ijpeemey.

19 ¹Onte'ti kurudya' huakka'nanada
'utta'nanada ea'te ijpeemey:
'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Dios
Huairi oro'en Dios huadakkanada

mo'tajka'ne. Dios Huairiayo'da dakhuea' e'ka' o'manopo'yarea'ika'. Huabatioka'eri mo'tajka'ne. Dios Huairiyo'da 'uru'nanada i'ika'. Eynanada i'ika'. Teynanada i'ika'ne. ²Diosayo'da buttida o'maknokotpo castiga magka'dik ya'ika'apet. Ettone' huabakdejeria nogda nogda huadarioy aratbuttaj dakhuea' e'kika' o'manopo'ea'ika'uyate. Kenpa'ti huakka'tada e'eretpakika' o'manopo'ea'ika'uyate. Ke'nakon Diosen huanigpeika'eritaj o'barakika'uyate. Konigepo ettone' huabakdejeritaj Diosa castiga ya'magka'apet. Kurudya' 'utta'nanada ea'te ijpe'emey.

³Onte'ti ea'te ijpe'epo,

—'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Dios Huairi oro'en Dios huadaknanada o'ika'. Ettone' huabakdejeritaj Diosa castiga o'magka'po o'mahuigika'. Esihui'kon kurudyo ya'behuikonhuahuika'apet. Batikhue' ya'eonhuahuika'apet. Kenpa' kurudya' ijpe'emey.

⁴Ken Diosyo veinticuatro huairitone' cuatro huanoeonhuahuika'eriere Dios e'huahuadte on'eretpakpo okkubuka' on'tibahuedpo,

—Amén. 'Urunanada i'ene, Dios Huairi. —Diostaj ya'nona'apet.

⁵Dios e'huahuadya' onte'ti ijpe'emey:

Oro'en Apag Dios huaboro'da i'ene. Huadaknanada i'ene. Teynanada i'ene mo'nona'ika'. Diostaj huanigpeika'eri kenpa'ti Diostaj huakme'pukeriapi' huairiapi', huanaba'api' mo'nona'ika'.

Kenda Dios e'huahuadya' ea'te ijpe'emey.

Diosen Ovejasi'poen e'toepak fiesta ya'epet.

⁶Konig huakka'nanada aratbuta en'batia'pakte, konig huakka'nada

huekuru eapa' 'utta'da ea', konig kurud 'utta'nanada eapa' ea'te ijpe'emey:

'Urunanada i'ene, Dios Huairi. Oro'en

Dios Huairi teynanada o'epo o'mana'ika'de. Aya' huadarieria huairiapi' kentaj peika'dik o'nede. ⁷Mon'madurugpak. Kentaj dakiti mo'nona'ika'. Huadaknanada i'ene, mo'nonika'. Jesúsa aya' huaknop'eeritaj Diosen huabo jakyo o'matohua'depo Diosere Jesucristoere 'uru'nanada o'neonhuahuika'apo. Ken konig Diosen Ovejasi'po o'toepakdepo, oro' ke'nen huato'oenig 'urunopo'nanada o'tedepo 'urunanada o'baotdene. ⁸Yudtaj 'uru lino tela otdik o'ika'ne. Keregnanada senogda otdik o'ika'ne.

Oro'omey Diosen huaknop'eeritaj huato'oenig o'taepo o'nigpeika'po huadakda o'kika'po ken konig 'uru lino yudtaj o'otika'ne. Kenda kurudya' eda'te ijpe'emey.

⁹Kenda inpa' Diosen huata'moneria do'taj mename'ne:

—Do'hued jakyo yan'tiakpo yan'kudti'. Do'huedsi'poed e'toepak fiestate yan'tiakti'. Kenda yan'peepo durugada ya'neapet. Kenda yamadoya'. Kenda Diosa buttida mena'ne. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁰Kenta' Diosen huata'moneritaj a'eretpakya'po huikudate ijtihuadme'nig'a,

—Do'taj huikudate tihuadhue' mee'. Onere Diosen huanigpeika'erition ijje'y. Kenpa'ti o'nen huaknop'eeritaj huama'buyere Diosen huanigpeika'erition ijje'y. Kenomey Jesústaj daka' o'noknop'ika'po Jesúsen hua'ataj daka' o'noknop'ika'. Kenomeyere huanigpeika'erition ijje'y. Diostayo'da huikudate yatihuadpo Diostaj

yaeretpakikati'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

Kenda Jesúsa buttida o'manmadika'onhuahua'uynig Diosen huamanbatia'pakeritaj o'manopo^{ea}'ika'.

Yereda caballota'pite Cristo e'huadte Juana o'tiahuayme'te.

¹¹Kenoka' kurud ekhuike'te yereda caballotaj ijtiahuaymey. Caballota'pite Cristo o'huadpo Diostaj okbatikhue'da daka' o'nigpeika'. Buttida huaa'ika'eri o'e. Ke'na huadakda o'ka'po, castiga o'magka'po konig Diosen taka'taj o'barakika'po huadakda o'kika'. ¹²Ke'nen huakpo konig ta'ak e'bakpakonig o'epo ken huakpoa aya'da tiahuaydik o'e. Huakute gobierno huairien huakka' 'uru huakuot o'ku'otpo aya' huadarien huairien huairi o'enen aya'ada kentaj nigpeika'dik o'ne. Ke'nen huadik e'timadoya'de' ee' ke'nayo'da o'nope. ¹³Ke'nen yudtaj huaok o'otpo mimia e'tibahuiddahuid o'eme'. Jesúsen huadik "Diosen Hua'a" o'e. ¹⁴Huakka'nanada kurudy^o huag^e'eria Diosen sorotataa on'ta'hua'po 'uruda lino yudtaj yereda on'baotpo yere caballota'pite on'bahuadpo on'ta'huame'. ¹⁵Ke'nen ighua'da hua'a huakittaya' konig siroenpi igku'etda o'orokpo nogbayo nogbayo huakka' oknopohue' huag^e'eritaj e'batituktukapa' ke'nen taka'taj e'batituktukapa' huiyokda ya'manika'apet. Konig vino huaka'eria uvadataj e'basapaa'pa' Diosa o'mahuadiayondenok Cristoa huiyokda castiga ya'magka'apet. Diosnayo teyanada o'epo aya'da ka'dik o'ika'. ¹⁶"Aratbuten huairien Huairi o'e. Gubernomeyen huiri Huairi o'e." Kenda huakte e'timadoya' o'eme'. Huakutipotekon e'timadoya' o'eme'. Kenda kurudy^o ijtiahuaymey.

¹⁷Diosen huata'moneri niokpote o'bopo kurudte huayorereritaj:

—Diosa castiga o'magka'po huakka'nanada on'mabueyapo. A'bapeya'po yan'batiak. ¹⁸Dakhuea' huaka'eri on'mabueyapo. Gobierno huairi on'mabueyapo, capitán huairi on'mabueyapo. Nogda huairi on'mabueyapo. Caballo on'mabueyapo. Caballota'pite huahuaderi on'mabueyapo. Diosa castiga o'magka'nok aya'da aratbut on'mabueyapo. Huanaba' kenpa'ti huanaba' ehuepi' on'mabueyapo. Kenpa'ti noyehuepi' tone'yahuepi' on'mabueyapo. Yan'kupopakpo e'buayenso' yan'bape'. —Huayorereritaj Diosen huata'mona'eria 'utta'nada ya'manokoyapetnig. Kenda ijtiahuaymey.

¹⁹Nogdakon ijtiahuaymey. Huiyoknanada huag^e'eritone'ere huadaribayo nogyo nogyo gobierno huairi sorotataere a'barakya'po ogkupopakdepo kentaj yere caballota'pite o'huadnigtaj ke'nen sorotataaj a'barakya'po yagkupopakapetnig ijtiahuaymey. ²⁰Diosa huiyoknanada huag^e'eritone'taj teyda o'toepo, nama'da huamanbatia'pakerieretaj teyda o'matoepo, huaboro' e'pogtone' ta'akyo ya'maenapet. Huiyoknanada huag^e'eritone'a e'tiahuayteda kenda aratbuta tiahuayhued o'nika'nig nama'da huamanbatia'pakeria o'manigkika'uy. Engaña a'magkaya'po 'urua'da nama'da o'manigkika'uy. Engaña o'magka'nok aratbuttaj huiyoknanada huag^e'eritone'endik huaso'ta' on'timadoya'uy kenpa'ti huiyoknanada huag^e'eritone'en e'ketka'taj on'eretpakika'uy. Huag^e'eritone'taj nama'da huamanbatia'pakerieretaj teyda o'matoepo nohuey huaboro' e'pogtone' ta'akyo ya'majenapet. Ta'ak azufreere diga'da o'bakpakika'. ²¹Nogomey huiyoknanada huag^e'eritone'en huadaribayo huairitaj sorotataere siro o'barakuy. Ken siro huakittaya' o'orokpo

ke'na caballota'pite o'huadpo kenkittaya' siro q'orokpo aya'tada o'barakuy. Aya' e'barakde'te kenomeyen huasq'taj huayorere'eria dapoteya'da kenomeyen huasq' ya'bapeapet. Kenda ijtiahuaymey.

Mil añoſta o'tia'pak.

20 ¹Nogdakon ijtiahuaymey. Kurudya' Diosen huata'moneri noqtida o'huarakpo, sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo huakhuik llave o'to'epo sirobi cadenatone' o'to'epo, ²huamayuekeri bihuitone'taj teyda o'to'epo sirobia o'tinukupo mil años tiokhuikehue' ya'unhuahuika'apet. Huamayuekeri bihuitone'taj o'dikka'uyate Satanás diablo toto'. ³Kentaj sorokkogyo adteda dakhuea' huaka'erikudakenbayo o'endepo o'tinokhuikpo teyda yatiokkasapet mil huabayok e'unhuahuika'te huadaribayo aratbuttaj engaña kahue'dik kaunhuahuike'po. Mil huabayok e'tipokde'te sue'da huabayok kaunhue'po hua'dik o'enok o'roka'dik ya'gapet. Kenda ijtiahuaymey.

⁴Kenokti huakka' huairi on'bahuadpo huabo'a'da dakhuea' huaka'eritaj castiga magka'dik ya'neapetnig ijtiahuaymey. Kenpa'ti huakka' aratbut Jesucristotaj on'tia'pakika'uyatenok kenpa'ti Apag Diosba' on'tia'pakika'uyatenok, oknopo'ehue' huae'eria on'bakuokeg'uyate. Kenomey huaknopo'eri huiyoknanada huag'eritone'taj eretpakhue' o'nika'uyate. Huiyoknanada huag'eritone' e'ketka'ta' eretpakhue' o'nika'uyate. Huanoytapi' huaba'tapi' huiyoknanada huag'eritone'dik timadoyahue' mee' o'nona'ika'uyate. Kenomeytaj ijbatiahuaymey kenomey kubarakya' on'noyhuadpo Cristoere o'neonhuahuika'po mil huabayok Cristoere huairia yan'mana'onhuahuika'apet. ⁵Kenomeya

huakkuruda manoyhuaddik ya'neapet. Nog aratbutkudaknayo kubarakya' o'neonhuahua'po mil huabayok e'pokte yan'noyhuadapet. ⁶Aratbut huakkuruda on'manoyhuadpo durugnanada o'neonhuahuika'apo. Diosenyo'da o'neonhuahuika'apo. Kenpa'ti 'urunopo'nanada o'neonhuahuika'apo. Onte'ti mabueyhue'dik o'neonhuahuika'apo. Kenomeynayo Diosenere Cristoenere konig sacerdoti humanigtonapakika'eri o'neonhuahuika'apo. Mil huabayok Cristo huairiere on'mana'onhuahuika'apo. Kenda ijtiahuaymey.

⁷Ken mil huabayok e'pokde'te Diosen huata'moneria Satanástaj yanokhuikeapet. Sorokkogyo' ya'orokapet. ⁸Huadaribayo nogyo nogyo aya'tada engaña a'magkaya'po ya'orokdeapet. Gog aratbuttaj Magog aratbuttaj engaña a'magkaya'po ya'bahuahua'apet. (Diostaj pakhue' huag'eri o'nenok) Diosen aratbuttaj kan'barake'po Gog sorotataj Magog sorotataeretaj ya'bakupopakapet. Huakka'nanada ya'neapet. Konig kuhuadonig huakka'nanada o'nepo sorotatayo' huakka'nanada ya'neapet. ⁹Huadariya' aya'baya'da yan'batiakapet. Diosen huadi' aratbuttaj yan'bahuatiakapet. Diosen aratbuttaj kenpa'ti Diosen di' huakka' jak kurute yagkupopakapet. Diosa kurudya' ta'aka aya'tada ya'mahuigapet. ¹⁰Diabloa engaña huaka'eritaj huaboro' e'pog ta'akyo e'bakpakyo ya'enapet. Huaboro' ta'ak konig e'pogtone' uknanada ya'bakpakonhuahuika'apet, azufreere uknanada ya'bakpakonhuahuika'apet. Keyotjon ta'akyo huiyoknanada huag'eritone'taj nama'da huamanbatia'pakerieretakon huakkuruda o'maendej. Keyo kenpa'da ya'neonhuahuika'apet. Keyo castiga

o'magka'nok pai'da
yan'nopo'eonhuahuika'apet.
Huame'noeere sikyo'eta' pai'nanada
yan'nopo'eonhuahuika'apet.

**Aya' e'bueykudak oknopoghue' huag'eritaj
Dios Huairia castiga o'magka'apo.**

¹¹Huaboro' yereda huairien huahuadta
ijtiahuaymey. Kente e'huadte Diostaj
ijtiahuaymey. Diosya' huadari kurudere
o'titikonme'. Onte'ti be'api'
huahuayhue'da ya'neapet. ¹²Dioste
huakokpen e'bueykudaka on'tikupobopo
aya'ada huairiere huanaba'ere aya'ada
on'tikupobome'. Beroba' e'ba'korig
a'batiahuaya'po o'ba'tikujme'. Nog
beroba' e'noeonhuahuika'ba'kon
o'ba'tikujme'. E'bueykudak katapi'
egkadhuahuika'uyde'te beroba'te
e'timadoya'de' o'enok huadakpi' dakhuea'
e'ka'pi' Diosa beroba'taj o'tiahuaydepo
castiga ya'magka'apet. ¹³Aratbut
huahueyapi' e'pogyapi' nogyo nogyo
huadaritapi' on'mabueyika'uyatenig ke'na
Dioste on'hua'depo on'tikupobonok
beroba'te kenda egkadhuahuika'uyde'te
e'timadoya'de' o'enok huadakpi' dakhuea'
e'ka'pi' o'tiahuaydepo castiga
ya'magka'apet. ¹⁴E'bueyika' kenpa'da
a'dakia'po a'batikaya'po kenpa'ti
e'bueykudakenba a'dakia'po a'batikaya'po
huaboro' e'mahuig ta'akyo ya'maenapet.
Ken huaboro' e'mahuig ta'ak bottaa'tea'
kene'huagga'da huabuey o'e. ¹⁵Ayo
huaboro' ta'akyo a'mahuigikaya'po
ya'maenapet. Huadik e'noeonhuahuika'
beroba'te timadoyahue' e'huag'tanayo
ya'maenapet. Huaboro' e'pog ta'akyo
ya'maenapet. Kenda aya'da ijtiahuaymey.

**Huabo kurud huabo huadari Juana
o'tiahuay'uyate.**

21 ¹Nogok huabo kurud huabo
huadari ijtiahuaymey.
Huakkuruda kurud a'nennada o'ika'uynig

kennayo ehue'nada ee'te kenpa'ti
huakkuruda huadari a'nennada
o'ika'uynig kennayo ehue'da ee'te
kenpa'ti e'pogpi' ehue'nada ee'te
ijtiahuaymey. ²Huabo Jerusalen Diosen
huakka' jak kurudya' Diosya' e'huarakte
do Juana ijtiahuaymey. Jak 'urunanada
ijtiahuaymey. Konig ettone' huaboa'da
a'toepakya'po huatoe'taj 'urunanada
yudtaj onotika' konigti Diosen huabo jak
'urunanada ya'eapet. ³Utta'da hua'a
kurudya' Diosenbaya' ijpeemey:

—Yan'pee'. Oyda aratbutere Dios
o'noika'. Aratbutere o'noika'apo. Ke'nen
aratbut o'neapo. Aratbuten Dios a'eya'po
aratbutere o'ika'apo. ⁴Diosa
o'manopo'yarea'denok onte'ti suhue'
ikahue'dikda ya'neapet, onte'ti
bueyhue'dikda ya'neapet, onte'ti
huikhue'dikpi' ya'neapet onte'ti
bahuikikahue'dik ya'neapet, onte'ti digpi'
ikahue'dikda ya'neapet. Konig a'nen
o'ika'uynig konigti oynayo ehue'da
ya'eapet. Kenpa' kurudya' ea'te ijpeemey.

⁵—Yan'pee'. Aya'da huaboa' ijka'nig.
—Diosa kurudya' mename'ne. Kenpa'ti,
—In huadik ona'nig buttida huadik
o'enok yamadoya'. In do'hued huadik
oknopojka'dik me'neapone. —Diosa
mename'ne.

⁶—Aya'da ijka'po ijkuhuitdey. Do
huakkurueri ijikay. Kene'huaya' huag'eri
ijikay. Konig la letra A huakkuruda letra
o'e. Konigti do huakkurueri ijikay. Konig
la letra Z kene'huaya' letra o'e. Konigti do
kene'huaya' huag'eri ijikay. Maymaya'
huaa'eria hue'ey huakka' on'pakika'.
Konigti do'taj huakka' e'paknayo konig
katetehue' mo'manounhuahuika'apone.
⁷Aya'ada do'taj daka' moknopojka'po
okbatikhue'ada o'nepo konig huayakhue'
huaka'eri o'nepo aya'da do'hued
yan'bae'apet kenpa'ti do'huedsi'po
ya'neapet kenpa'ti kenomeyen Apag Dios
ijjeapoy. ⁸Dakhuea' huaka'eri kenpa'ti

huamidideri Cristotaj eknoḡe'taj
 huame'pukeri, oknoḡe'hue' huage'eri,
 dakhuea' huahuaa'eri, imahuadiaypo
 huabarakeri, ieretpakpo huabakdejeri,
 tidig huaka'eri, dios e'ketka'ta'
 huaeretpakeri, da huaa'eritakon huaboro'
 e'pog ta'ak huamahuigyo
 yan'mahuigonhuahuika'apet. Azufreere
 yan'mahuigonhuahuika'apet. Pai'nanada
 yan'nopo'eonhuahuika'apet. Kenda
 bottaa'tea' huabuey o'e. Dios kurudya'
 ena'te ijpeemej.

Huabo Jerusalén Juana o'tiahuay'uyate.

⁹Diosen huata'moneri siete copa
 huatoḡe'eria o'nepo Diosen castiga
 huamagka'eri siete e'ēada nogtiada do'taj
 mena'po,

—Yatiak. Diosen Huasi'poen huatoe'en
 jak ontaj o'totiahuayi'. Keyo
 huaknoḡe'eri yan'noeonhuahuika'apet
 Diosere. —Do'taj mename'ne.

¹⁰Diosen Nokirega do'taj
 a'tiahuayaya'po Diosen huata'moneria
 be'tohuame'ne. Huabidkupayoda
 be'tohuame'ne. Kurudya' Diosen
 Jerusalén huakka' jak e'huarakte
 be'totiahuayme'ne. ¹¹Konig Dios
 eynanada o'ēpo konig senogda o'ēme'.
 Diosen jakkon eynanada senogda o'ēpo
 konig 'uru huids'i'po senogda o'ēpo, konig
 huid jaspe 'uruda o'ēpo, konig vidrionig
 irida o'ēpo Diosen jak 'urunanada o'ēme'.
¹²Jak kuru huaniuḡe huaboro'da
 ekbiriktone' o'ēpo, huabidda o'ēpo
 ekbirikyo doce akbogpe o'ēpo, Diosen
 huata'moneri nogti nogtia' aya'
 akbogpete o'bopo, doce Israel aratbutdik
 doce nogendik nogendik e'timadoyae'
 o'ēme'. ¹³Niokpo e'oroḡyen' bapa'
 akbogpea' o'ēpo, niokpo e'sikpen bapa'
 akbogpeation o'ēpo, kenpa'ti e'dea'
 norteyon bapa' akbogpeation o'ēpo, nog
 e'dea' suryon bapa' akbogpeation o'ēpo.
¹⁴Jak kuru ekbiriktone' doce huid

huaboro'a enhuada' o'ēpo Ovejasi'poen
 doce huamata'mona'eridik nogdik
 nogdikti doce huidtone' enhuada'te
 e'timadoya' o'ēme'. Kenda ijtiahuaydepo
 nogdakon ijtiahuaymej.

¹⁵Ken Diosen huata'moneria do'taj
 menbatia'pakpo orotada e'ka' siropi jak
 huatidika' o'toḡpo Diosen huakka' jaktaj
 a'tidikaya'po, ekbiriktaj a'tidikaya'po,
 ekbirik akbogpekon a'tidikaya'po oro
 siropi jak huatidika' o'toḡme'. ¹⁶Diosen
 huakka' jak huabidnanada o'ēpo
 huabidda konigti huabidda e'dea'. Diosen
 huata'moneria huakka' jaktaj o'tidika'po
 oro siropi huatidika' o'tidika'po, dos mil
 doscientos kilómetros huabidda o'ēme',
 konigti huabidda e'dea', kutayo konigti
 o'ēme'. ¹⁷A'timon ekbiriktone'taj
 o'tidikame'. Oḡkuya' e'dea' sesenta y
 cuatro metros Diosen huata'moneria
 o'tidikame'.

¹⁸Huakka' jak ekbirik jaspe
 'uru'huidtada e'ka' o'ēme'. Diosen huakka'
 jak oroyo' e'ka' o'ēme'. 'Uruda konig
 vidrionig o'ēme'. ¹⁹Ekbirik huid
 huaboro'a enhuadhuadte 'uru'huids'i'poa
 e'timabeta' o'ēme'. Nogda nogda
 'uru'huids'i'poa e'timabeta' o'ēme'.
 Huakkuru enhuada'ta' jaspe
 'uru'huids'i'poa e'timabeta' o'ēme'. Burada
 o'ēme'. Bottaa' enhuada'ta' 'uru zafiro
 huids'i'poa burada e'timabeta' o'ēme'.
 Bapaa'ta' enhuada'ta' 'uru ágata
 huids'i'poa e'timabeta' o'ēme', botta'
 botta' enhuada'ta' 'uru esmeralda kihuey
 huids'i'poa e'timabeta' o'ēme'.

²⁰Huabaniga' enhuada'ta' 'uru ónice
 bedda huids'i'poa e'timabeta' o'ēme'.
 Seista' enhuada'ta' 'uru cornalina bedda
 huids'i'poa e'timabeta' o'ēme'. Sieteta'
 enhuada'ta' 'uru crisólito nog kihueyada
 huids'i'poa e'timabeta' o'ēme'. Ochota'
 enhuada'ta' 'uru kihueyada berilo
 huids'i'poa e'timabeta' o'ēme'. Nueveta'
 enhuada'ta' 'uru jeyda topacio huids'i'poa

e'timabeta' o'eme'. Diezta' enhuada'ta' 'uru burada crisoprasa huids'i'poa e'timabeta' o'eme'. Onceta' enhuada'ta' 'uru bed jacinto huids'i'poa e'timabeta' o'eme'. Doceta' enhuada'ta' 'uru ayagda amatista huids'i'poa e'timabeta' o'eme'.²¹ Ekbirik doce akbogpete nogti nogtia e'beta' perla o'eme'. Huakka' jak dag eretnopoyo dagtaj 'uru orotada e'ka' o'epo 'urunanada o'eme'.

²²Diosen e'huajika' jak tiahuyhue' ijjemey. Teyda Dios Huairi kenpa'ti Diosen Ovejasi'po aya' jakyoda o'nika'.²³ Niokpoa eyda nighue'dik mo'ene kenpa'ti puugapi' ey nighue'dik mo'ene. Dios keyoda o'ika'po eyda o'ika'nok. Kenpa'ti Diosen Ovejasi'poa aya' jakyoda huakjey o'e. ²⁴Nog huadari nog huadari aratbut Diosen dakhuea' e'ka' huamanopo'korea'eri huaboda huakka' jak huakjeyyo on'noeonhuahuika'apo. Huadari gobierno huairia huakka' jaktaj 'urunanada o'e on'huaa'ika'apo. Diostaj 'urua'da on'nigkika'apo. ²⁵Ekbirik akbogpe okhuikhue' o'ika'apo. Huame'noe okhuikhue' o'ika'apo. Sikhue'dik o'ika'apo. ²⁶Kenda Diosen huakka' jak kenpa'da huadaknanada o'e. 'Urunanada o'e. Huakka' aratbut nog huadariyo nog huadariya' huag'eria on'daika'apo. ²⁷Aya' dakhuea' huaka'eri, aya' Diostaj pakhue' huag'eri, aya' nogtaj nogtaj huadiayeri aya' Diostaj nigpeehue' huag'eri aya'da nama'da huaa'erikon Diosen jakyo kudhue'dik ya'neapet. Ovejasi'poen huanoeonhuahuika'ba'te kenomeyen huadik e'timadoya' o'nepo oro'omey huaknopog'eri oro'omeyyo'da Diosen huakka' jakyo kuddik ya'neapet. Kenda ijtiahuaymey.

22 ¹Ken Diosen huata'moneria nogdakon be'totiahuayme'ne. 'Uru'hueyda be'totiahuayme'ne. Hue'irida konig vidrionig o'epo. Kenhuey'a Diosen aratbuttaj o'manoeanhuahuika'. Dios

huahuadya' Ovejasi'po huahuadya' 'uru'hueyda o'orqkonhuahuika'apo. ²Huakka' jak dagnopoyo o'huehua'ika'po, huahuete botpenpenda akta'bogpepen huamanoeanhuahuika' hueymey o'bakerekika'po, ken hueymey nog huabayoktida aya' puugda o'dapakika'. Ken huaba'a aratbuttaj o'bayarea'ika'. ³Katepi' dakhuea' e'ka' kenpa'ti dakhuea' huaka'eri keyo Diosen huakka' jakyo ehue'da ya'neapet. Dios Ovejasi'poere huakka' jakyo o'nika'aponok Diosen huanigpeika'eria Diostaj on'eretpakonhuahuika'po Diostaj on'nigpeika'. ⁴Diosenkotaj yan'tiahuyonhuahuika'apet. Diosendik huanoyte e'timadoya' ya'nunhuahuika'apet. ⁵Huakka' jakya' sikhue'dikda ya'eapet. Jakyo huag'eria onte'ti huakjey huakpakata' pakhue' ya'neapet. Niokpoa e'ningta'teta pakhue' ya'neapet. Dios Huairiada huanigpeika'eritehuapa' huakjey o'eonhuahuika'apo. Huanigpeika'eriomeya' Diosere konig gobierno huairi ya'neonhuahuika'apet.

Jesucristo ida o'tiakapo.

⁶Diosen huata'moneria do'taj mename'ne:

—In hua'a buttida o'e. Daka'da oknopojka'dik ka'nike'. Dios Huairien Nokirega Diosen huamanbatia'pakeritaj o'manopog'ika'uyate. Diosa ke'nen huata'moneritaj o'mata'mona'de'uy. Diosen huanigpeika'eritaj kamane'po o'mata'mona'de'nok. Ken konigda o'eapo, kenda Diosa o'ka'aponig kamane'po mo'ta'mona'ne. —Diosen huata'moneria mename'ne.

⁷—Idada ijtiakapoy. —Huairi Jesucristo oa'uyate. In beroba'taj aya'da e'nigpeika'nayo durugda ya'nika'apet.

⁸Do Juan ijjepe kenda aya'da ijpeemey aya'da ijtiahuaymey. E'pegede'te

e'tiahuayde'te Diosen huata'moneri'ite kentaj a'eretpakya'po huikudate e'tihuadtada ⁹kennayo do'taj

—Keje'. Kenda kahue' yaē'. Do'taj huikudate tihuadhue' mee'. On onigtion Diostaj huanigpeika'eri ijjej. Kenpa'ti konig Diosen huamanbatia'paken o'nen huama'buy huanigpeē'eri onigti ijjej. Kenpa'ti in beroba'taj aya'ada huanigpeika'erionigti Diosen huanigpeika'erionigti ijjej. Diostayo'da diga'da yaeretpakika'. Diostayo'da huikudate yatihuadika'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹⁰—In beroba'te huabodik yamadoya'po konig iregireg matogehue' yaeti'. Ken i'tiahuaydepo i'madoya'denig a'ti kenda Diosa o'ka'apo. ¹¹Oynayo kenpa'da dakhuea' huaka'eria nogiti nogiti dakhuea' ogkika'apo. Kenpa'ti dakhuea' huaa'eri nogiti nogiti dakhuea' on'bahuaa'ika'nok Diosa castiga ya'magka'apet. Kenpa'ti huadaka' huaka'eriomeynayo batikhue'ada huadaka' kagkike'. Nogiti nogiti huadaknanada kagkike'. Diosenyo'da huaka'eria Diosenyo'da nogiti nogiti kagkike'. —Diosen huata'moneria mename'ne.

¹²—Yanpeē'. Ida ijtiakapoy. Ijtiakdepo dakhuea' huaka'eritaj castiga ijmagka'apoy. Huadak huaka'eritaj huadaka'nada ijmanigkadhuaiku'apoy. Ijmanoeanhuahuika'apoy. ¹³Do konig la letra A ijjejo, huakkurueri ijjej. Kenpa'ti konig la letra Z ijjejo, huata'pote kene'huaya' huae'eri ijjej. —Jesús Huairia oa'uy.

¹⁴Aratbuta on'manopo'korea'po Cristotaj o'noknopoika'po Jesús a o'manigbueypo dakhuea' e'ka' o'manopo'tihueke'po o'bakkahuea'nok Diosere on'noeonhuahuika'apo kenpa'ti huaboda jak Jerusalényo kuddik o'nika'apo. Durugnanada o'nika'apo.

¹⁵Jak kurute o'nepo konig kudhue'dik o'nepo, dakhuea' huaka'eriomey, tidig huaka'eriomey, nogtaj nogtaj huabakdejeriomey, o'huadiaypo huabarakeriomey, dios e'ketka'taj huaretpakieriomey, kenpa'ti da huaa'eriomey Diosen huaboda Jerusalén jak kurute o'nepo, kudhue'dik ya'neapet.

¹⁶—Do Jesús ijjejo Cristoen huaknopoe'eritaj aya'da Juan i'madoya'denig buttida o'e kamanopoeanhue'po do'hued huata'moneritaj o'nigta'mona'ne. Do Davidkudaken adhuea'pane' ijjej. Oyda do'huakon Daviden huayayo ijjej. Konig siokpo magkesi eyda o'ika'nig ken eyda konig 'urunanada ijjenok do'taj 'urua'nanada o'noknopoika'pone. —Jesús a oa'uy.

¹⁷—Yan'tiak, Cristotaj yanoknopoe'. —Diosen Nokirega o'mana'. Kenpa'ti Ovejasi'poen huatoea, Cristoen huaknopoe'eria on'mana'. Be'api' kenda e'peenayo yan'tiak.

Kenomey Diostaj on'pakpo Jesucristotaj kanoknopoike' Diosere yan'noeonhuahuika'apet. Konigti hue'eyta' maymaya' eapa' kada'po Cristotaj kan'huahue', kenpa'ti Cristotaj kanoknopoe'. Konig Diosen huanoeanhuahuika' hue'ey kan'maye'. Katetehue' kan'maye'.

^{18,19}In beroba'te Diosen hua'a ijnigmadoya'denig be'omeyapi' in hua'a inberoba'te e'tiahuayika'ada nogpa'da on'mana'po nogda e'manmadika'nayo konigda Diosa castiga ya'magka'apet. In beroba'te oa'ika' konigda kenomeytaj Diosa castiga ya'magka'apet. In beroba'te Diosen hua'a be'omeyapi' e'tiahuayika'ada eknopoe' pakhue' o'nepo manmadikahue' o'nika'nok kenomeytaj Diosen e'manoeonhuahuika'ba'yo kenomeyendik yabaktihuekeapet kenpa'ti Diosen huaboda huakka' jakyo

kudhue'dikda ya'neapet. Diosen
 e'manoehuaHuika'ba'taj kenpa'ti
 Diosen huabo huakka' jaktaj in beroba'te
 ijtimadoya'dey. Aya' Diosen hua'a in
 beroba'te huape'e'eritaj daka' ijmaboroay.
²⁰Kenda aya'da en'manade'te,

—Dapita' idada ijtiakapoy. —Huairi
 Jesús a'uy.

Kenda ia'nig ida yatiak, Huairi Jesús.
 Do Juana yona'mey.

²¹Opu domeytaj aya'tada oro'en Huairi
 Jesucristoa daka' mogkike', ken.